فەرموودە هاوبەشەکانی
بوخاری و موسلیم

ئامادەکردن و وەرگێڕانی:
حەمە کەریم عەبدوڵڵا

١٤٢٩کۆچی

٢٠٠٨ زایینی

ناوی کتێب: فەرموودە هاوبەشەکانی بوخاری و موسلیم
ئامادەکردن و وەرگێڕانی: حەمەکەریم عەبدوڵڵا
ژمارەی سپاردن: ژمارە (٦١٦) ساڵی (٢٠٠٨)
نۆرەی چاپ: یەکەم
ساڵی چاپ: ٢٠٠٨
نەخشەسازی بەرگ: فازل قەرەداغی
نەخشەسازی ناوەوە: ئیدریس سیوەیلی
لە بڵاوکراوەکانی: پرۆژەی (تیشك)، زنجیرە (٣٠)
ناونیشانی پرۆژە لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت: www.tishkbooks.com
ئیمەیلی پرۆژە: info@tishkbooks.com
tishkbooks@yahoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ ومَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا واتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ) (**الحشر** : **٧**) واتە ئەوەی پێغەمبەر (ﷺ) بۆی هێناون وەرییگرن (جێبەجێی بکەن) ئەوەش کە لێی قەدەغە کردوون مەیکەن و وازی لێبێنن، لەخوا بترسن چونکە خوا سزای زۆر سەختە.

(**مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّهَ ومَن تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً**) (**النساء** : **٨٠**) واتە هەرکەس گوێرایەڵیی بۆ پێغەمبەر (ﷺ) بکات ئەوە گوێڕایەڵی خوا بووە هەرکەسیش سەرپێچیی بکات (خۆی بەرپرسیارە) ئێمە تۆمان ناردووە بۆ پاراستنی ئەوان.

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

پێشەکیی

سوپاس و ستاییش تەنها بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیانە، درودو سەلامیش لەسەر گیانی پێغەمبەری ئاخر زەمان هاوڕێ لەگەڵ هاوەڵانی و شوێنکەوتوانی هەتا رۆژی زیندوبوونەوە کە کاتی لێپرسینەوەمانە.

سوپاسی خوای پەروەردگار دەکەم کە پاش ئەوەی یارمەتی داین و لەخزمەتی چەند هاوەڵێکمدا توانیمان پوختەی صەحیحی موسلیم بگۆڕین بۆ زمانی شیرینی کوردی، کە تا ئێستا دووجار چاپکراوە، ئێستاش پەروەردگاری میهرەبان یارمەتیدام و هەستام بە ئامادەکردن و وەرگێرانی فەرموودە هاوبەشەکانی موسلیم و بوخاری، واتە ئەو فەرموودانەی ئەو دوو پێشەوا بەڕێزە هەردووکیان لە صەحیحەکانیاندا هێناویانە. شایانی باسە ئەو فەرموودانەی ئەو دوو پێشەوایە هێناویانە لە ریزی پێشەوەی کتێبەکانی سوننەدان، کەواتە ئەو فەرموودانە ساغکراوەترین فەرموودەن، هیچ گومانێك ناتوانێ روویان تێبکات، لەبەر ئەوە ئێمەش بە پێویستمان زانی بە کوردی بیخەینە بەر دیدی خوێنەرانی کوردمان.

لەم بەرهەمەدا سوودی زۆرمان لە کتێبی ناوبراو وەرگرتووە، هەر بۆیە زۆر سوپاسی مامۆستایانی بەڕێز (بورهان محەمەدئەمین، عومەر ئەحمەد نیزامی، محەمەد محەمەد حەمەمیرزا، بورهان شێخ محەمەد سەمیع) دەکەم کە یارمەتی زۆریان داوم بۆ ئەم کتێبە، خوای گەورە پاداشتیان بداتەوە. هەروەها دەستەواژەی فەرموودەکان و ریزبەندیی بابەتەکانیشمان هەر لە صەحیحی موسلیم وەرگرتووە، لە کتێبی (مختصر صحیح مسلم) کە زانای گەورە (زکی الدین عبد العظیم عبد القوی المنذری) (خوا پاداشتی بداتەوە) کۆیکردوونەتەوەو مامۆستای بەڕێز (دکتور مصطفی دیب البغا) لێکۆڵینەوەی لەسەر کردووە، چونکە دۆزینەوەی فەرموودە زۆر ئاسانە بۆ خوێنەر، بەڵام ریزبەندیی پێشەوا بوخاری زۆر گرانەو دۆزینەوەی فەرموودە تیایدا زۆر قورسە، بۆ ئامادەکردنی ئەم کتێبەش سوودمان لە کتێبی (پوختەی صەحیحی موسلیم) کە وەرگێرانی بەندەو چەند هاوەڵێکە، هەروەها کتێبی (اقتران النیرین فی مجمع البحرین) لە وەرگێڕانی خوالێخۆشبوو مامۆستا مەلا

رەشید بەگی بابانەو، لە ئامادەکردن و بەچاپگەیاندنی مامۆستا محەمەد عەلی قەرەداغیە. خوای گەورە پاداشتی هەموویان بداتەوەو، بیکات بە توێشووی رۆژی قیامەتیان. هەروەها سوودمان لە سیدی (المكتبة الاسلامية) وەرگرتووە هیوادارین سوودبەخش بێت بۆ موسڵمانان و، ببێتە هۆی زیاتر پابەندبوونیان بە گوفتارو رەفتارو هەڵسوکەوتەکانی پێغەمبەری خواوە درودو سەلامی خوای لەسەر بێت. داواکاریشم لە خوێنەری بەرێز هەر کەموکورپیەك، یا هەڵەیەکی لەم کتێبەدا بینی ئاگادارم بکاتەوە، بۆ ئەوەی خۆی خێرێکی دەست بکەوێت و ئێمەش لە چاپەکانی داهاتوویدا راستی بکەینەوە.

حەمە کەریم عەبدولا

سلێمانی

٢٠٠٨/٢/١

بەشی یەکەم: ئیمان و باوەڕ

(١) سەرەتای ئیمان ـ باوەڕ ـ وتنی: (لا اله الا الله) یە.

١-عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ، فَأَتَـاهُ رَجُـلٌ فَقَالَ، يَا رَسُولَ اللَّه مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: "أَنْ تُـؤْمِنَ بِاللَّـه، ومَلَائكَتِـه، وكِتَابِـه، ولقَائـه، ورُسُله، وتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ" قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه مَا الْإِسْلَامُ؟ قَالَ: "الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ ولَا تُشْرِكَ بِه شَيْئًا، وتُقِيمَ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وتُـؤَدِّيَ الزَّكَـاةَ الْمَفْرُوضَـةَ، وتَصُـومَ رَمَضَانَ". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه مَا الْإِحْسَانُ؟ قَالَ: "أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنَّكَ إِنْ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: "مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِـنَ السَّائل، ولَكِنْ سَأُحَدِّثُكَ عَنْ أَشْرَاطهَا: إِذَا ولَـدَت الْأَمَـةُ رَبَّهَـا فَـذَاكَ مِـنْ أَشْـرَاطهَا، وإِذَا كَانَت الْعُرَاةُ الْحُفَاةُ رُ ووسَ النَّـاس فَـذَاكَ مِـنْ أَشْـرَاطهَا، وإِذَا تَطَـاولَ رِعَـا و الْـبَهْمِ فـي الْبُنْيَانِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطهَا، في خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ". ثُمَّ تَلَا (ﷺ): (إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ويُنَزِّلُ الْغَيْثَ ويَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ ومَا تَدْرِي نَفْسٌ مَـاذَا تَكْسِـبُ غَـدًا ومَـا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ)لقمان: ٣٤(قَالَ ثُمَّ أَدْبَرَ الرَّجُلُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "رُدُّوا عَلَيَّ الرَّجُلَ، فَأَخَذُوا لِيَرُدُّوهُ فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّـه (ﷺ): "هَذَا جِبْرِيلُ جاء لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُمْ" ([٢]) بخاري/ الايمان (سؤال جبريل النبي عن الايمان والاسلام وعلم الساعة/٥٠/)

(ابوهريرة) (ﷺ) دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەر(ﷺ) لەناو خەڵكیدا دەركەوت، پیاوێك هاتە خزمەتی و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا باوەڕ چیە؟ فەرمووی: "باوەڕت هەبێت بەخوا، بەفریشتەكانی، بەكتێبەكانی، بەدیدارو بەخزمەت گەیشتنی، بەپێغەمبەرانیی. هەروەها باوەڕت هەبێت بەزیندووبوونەوەی ڕۆژی قیامەت". ئینجاوتی: ئەی پێغەمبەری خوا، ئیسلام چیە؟ فەرمووی: "ئیسلام ئەوەیەكە: خواپەرستی و هیچ شتێك نەكەیت بەهاوبەشی، نوێژە فەرزەكانت بكەیت، زەكاتی دیاریكراو بدەیت، ڕۆژووی ڕەمەزان بگریت". وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئیحسان چیە؟ فەرمووی: "وا خوا بپەرستیت وەكو چاوت لێی بێت، چونكە ئەگەر تۆ چاوت لەو نەبێت ئەو چاوی لە تۆیە) ئینجاوتی: ئەی پێغەمبەری خوا، كەی ڕۆژی قیامەتە؟ فەرمووی:"پرسیار لێكراو لەوبارەیەوە (كەهاتنی قیامەتە) زاناتر نییە لەپرسیاركار،

بەلأم باسی نیشانەکانیت بۆ دەکەم: هەرکاتیٚ کەنیزەك گەورەکەی خۆی بوو[1] ئەوە لەنیشانەکانیەتی. هەروەها ئەگەر رووت و پێخاوسەکان ببنە کاربەدەستانی خەڵك، ئەوەش لەنیشانەکانیەتی. هەروەها هەرکاتیٚ شوانەکانی مەڕومالأت شانازییان کرد بەبەرزیی کۆشکەکانیانەوە(دوای ئەوەی دەست دەگرن بەسەر کاروبارياندا) ئەوەش لەنیشانەکانیەتی.

پێنج شتیش هەن کەس نایانزانێت جگە لەخوا، ئینجا ئەم ئایەتەی خوێندەوە (إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَداً وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ) (لقمان : ٣٤). واتە: لەراستیدا هەر خوا کاتی هاتنی رۆژی قیامەت دەزانێت، هەرئەویش باران دەبارێنێت، هەرئەویش دەزانێت چی لەمنداڵداندا هەیە، هیچ کەس نازانێت سبەینیٚ چی دەکات، هیچ کەسێك نازانێت لەچ خاکێکدا دەمرێت، لەراستیدا خوا زاناو شارەزایە. ئینجا پیاوەکە پشتی هەڵکردوو رۆیشت، پێغەمبەر(ﷺ)فەرمووی: "ئەو پیاوەم بۆ بگێڕنەوە، کاتیٚ ویستیان بیگێڕنەوە، کەسیان نەبینی. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی:"ئەوە جوبرەئیل بوو هات بۆ ئەوەی خەڵك فێری ئایینەکەیان بکات".

(٢) فەرمانم پێکراوە بجەنگم لەگەڵ خەڵکیدا هەتا دەڵێن: (لا اله الا الله)

٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) واسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَهُ، وكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ، قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) لِأَبِي بَكْرٍ (رضي الله عنه): كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ وقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ ونَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ، وحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ". فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ (رضي الله عنه) واللَّه لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ والزَّكَاةِ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ واللَّه لَوْ مَنَعُونِي عِقَالًا كَانُوا يُؤَدُّونَهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهِ. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه): فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ قَدْ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ. (بخاري/ الزكاة/ وجوب الزكاة/١٢٢٥)

---

[1] مەبەست لەمەش ئەوەیە: رۆژێك دێت منداڵ رێز لەباوكو دایکی ناگرێت،وەکو کۆیلە سەیریان دەکات

(ابوهريرة)(ﷺ)دەڵێ: كاتێ پێغەمبەر(ﷺ) كۆچی دوایی كردو، ئەبوبەكر كرا بە خەلیفە، كۆمەڵێك لەعەرەبەكان پاشگەز بوونەوە، (عمری كوری خطاب)(ﷺ)بە (ابوبكر)ی (ﷺ) وت: چۆن دەجەنگیت لەگەڵ ئەو خەڵكەدا لەكاتێكا پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی:"فەرمانم پێكراوە بجەنگم لەگەڵ خەڵكیدا هەتا دەڵێن: (لا الە الا الله)هەركەس وتی: (لا الە الا الله) خۆی و سامانیشی پارێزراوە[**]، تەنها بەهەقی خۆی نەبێت، لێپرسینەوەشی لەلای خوایە، ئەبوبەكر وتی: سوێند بەخوا دەجەنگم لەگەڵ ئەوانەی جیاوازی دەكەن لەنێوان نوێژو زەكاتدا[(١)]، چونكە زەكات مافێكە لەسامان‌دا، سوێند بەخوا ئەگەر پەتەگوریسێكم نەدەنێ كەداویانە بەپێغەمبەری خوا (ﷺ) لەسەر ئەوە دەجەنگم لەگەڵیاندا. عومەر وتی: سوێند بەخوا هەر خێرا بۆم دەركەوت كە خوا دڵی ئەبوبەكری كردۆتەوە بۆ جەنگ ئینجا بۆیشم دەركەوت كە ئەو لەسەر هەقە.

٣ ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، ويُقِيمُوا الصَّلَاةَ، ويُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءهُمْ وأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا، وحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ".(بخاري/ الايمان/ (فأن تابوا واقاموا الصلاة ...)٢٥)

(عبدالله ی كوری عمر)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: "فەرمانم پێكراوە بجەنگم لەگەڵ خەڵكیدا هەتا شایەتی دەدەن كە هیچ خوایەك نییە جگە لە(الله)، موحەمەدیش رەوانەكراوی خوایە، نوێژیش بكەن، زەكاتیش بدەن ئەگەر ئەوەیان كرد ئەوا خوێن و سامانیان لەلای من پارێزراوە، مەگەر بەهەقی خۆی، لێپرسینەوەشیان لەلای خوایە".

[**] لەو سەردەمەدا خەڵكی بتیان پەرستووە ، بۆیە فشاریان خستۆتە سەریان كەواز لەو بتپەرستیە بهێنن‌و خوای تاك‌و تەنیا بپەرستن، ئەگینا فشار نەخراوەتە سەر مەسیحی‌و جوولەكەكان كەئایینی ئاسمانیان هەبووە.

[(١)] واتە ئەو جەنگە بەرگری بووە لەمانی هەژاران كە زەكاتە.

(٣) پیاوێك كەسێك لەكافرەكانی كوشت دوای ئەوەی وتبوی (لااله الا الله)

٤ـ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زيد (رضي الله عنه) قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي سَرِيَّةٍ، فَصَبَّحْنَا الْحُرَقَاتِ مِنْ جُهَيْنَةَ، فَأَدْرَكْتُ رَجُلًا، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَطَعَنْتُهُ، فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ، فَذَكَرْتُهُ لِلنَّبِيِّ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وقَتَلْتَهُ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا قَالَهَا خَوْفًا مِنَ السِّلَاحِ. قَالَ: "أَفَلَا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أَمْ لَا". فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي أَسْلَمْتُ يَوْمَئِذٍ. قَالَ: فَقَالَ سَعْدٌ: واناءاللَّهِ لَا أَقْتُلُ مُسْلِمًا حَتَّى يَقْتُلَهُ ذُو الْبُطَيْنِ. يَعْنِي أُسَامَةَ. قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ تعالى: (وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ))الانفال: ٣٩(فَقَالَ سَعْدٌ: قَدْ قَاتَلْنَا حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ، وأَنْتَ وأَصْحَابُكَ تُرِيدُونَ أَنْ تُقَاتِلُوا حَتَّى تَكُونَ فِتْنَةٌ. (بخاري / المغازي/ بعث النبي(ﷺ) اسامة بن زيد الى الحروقات .../ ٤٠٢١)

(اسامە) كوری (زید)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) بەمەفرەزەیەك ناردینی بۆ سەرتیرەی (حروقات) لەهۆزی (جوهەینە) دەمەوبەیان گەیشتینە ئەویَ(كەوتنە جەنگەوە) گەیشتم بەپیاوێك، وتی: (لا الە الا الله) منیش شمشێرێكم لێدا كوشتم، بەڵام بوو بەگریَ لەدڵما، گێڕامەوە بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پێغەمبەریش(ﷺ) فەرمووی: "ئایا وتی(لا الە الا الله)و كوشتیشت" دەڵێ: وتم ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەراستیدا ئەو لەترسی چەكەكە وای وت. فەرمووی: "ئایا دڵت لەت كرد تابزانیت لەبەرئەوە وتویەتی یان نا"، بەردەوام پێغەمبەر(ﷺ) ئەوەی دەوتەوە بەسەرما هەتا خۆزگەم خواست كە ئەو رۆژە موسڵمان ببومایە. دەڵێ: سەعدیش وتی: بەخوا من هیچ موسڵمانێك ناكوژم هەتا ورگ زل نەیكوژێت. واتە ــ ئوسامەــ دەڵێ: ئینجا پیاوێك وتی: ئایا خوای گەورە نەیفەرمووە:(بجەنگن لەگەڵیان بانەبنە مایەی فیتنەو ئاینیش هەمووی ببیَ بەئاییني خوا). سەعدیش وتی: ئێمە جەنگاوین بۆ ئەوەی فیتنە روونەدات، بەڵام تۆو هاوەڵەكانت دەتانەوێت: بجەنگن بۆ ئەوەی فیتنە بەرپابكەن.

(٤) هەركەس بەئیمانەوە گەڕایەوە بۆ لای خواو هیچ گومانی نەبوو دەچێتە بەهەشتەوە

٥ـ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ (ﷺ) قَالَ: كُنْتُ رِدْفَ النَّبِيِّ (ﷺ) لَيْسَ بَيْنِي وبَيْنَهُ إِلَّا مُؤْخِرَةُ الرَّحْلِ، فَقَالَ: "يَا مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ". قُلْتُ: لَبَّيْكَ يا رَسُولَ اللَّه وسَعْدَيْكَ، ثُمَّ سَارَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ: "يَا مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ". قُلْتُ: لَبَّيْكَ يا رَسُولَ اللَّه وسَعْدَيْكَ، ثُمَّ سَارَ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ: "يَا مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ". قُلْتُ لَبَّيْكَ يا رَسُولَ اللَّه وسَعْدَيْكَ، قَالَ: "هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ اللَّه عَلَى الْعِبَادِ". قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: "فَإِنَّ حَقَّ اللَّه عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ ولَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا". ثُمَّ سَارَ سَاعَةً، ثم قَالَ: "يَا مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ". قُلْتُ: لَبَّيْكَ يا رَسُولَ اللَّه وسَعْدَيْكَ، قَالَ: "هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّه إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ". قُلْتُ: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: "أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمْ". (* بخاري / الجهاد/ اسم الفرس والحمار/٢٧٠١)

(معاذ)كوری(جبل)(ﷺ)دەڵێ: من لەپشت پێغەمبەری خواوە(ﷺ) سوار بووبووم، لەنێوان من و ئەودا هیچ نەبوو جگە لەپاڵپشتێ زینەکە، فەرمووی: "ئەی (معاذ)کوڕی(جبل" وتم: ئەمر بکە لەخزمەتتام ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، ماوەیەکیتر ڕۆیشت دووبارە فەرمووی: "ئەی(معاذ)کوری (جبل" وتم: ئەمرکە لەخزمەتتام ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ). ماوەیەکی تریش ڕۆیشتوو فەرمووی: "ئەی(معاذ)کوڕی(جبل) وتم: ئەمرکە لەخزمەتتام ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئایا دەزانی مافی خوا لەسەر بەندەکانی چییە؟"، دەڵێ: وتم : خواو پێغەمبەرەکەی (ﷺ) زاناترن، فەرمووی: "لەڕاستیدا مافی خوا لەسەر بەندەکانی ئەوەیە کە بیپەرستن و هیچ شتێك نەکەن بەشەریکی" ماوەیەکی تریش ڕۆیشت، دووبارە فەرمووی: "ئەی(معاذ)کوڕی ـــ جبل" وتم: ئەمربکە لەخزمەتتام ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ). فەرمووی: "ئایا دەزانی مافی بەندەکان چییە لەسەر خوا ئەگەر وایان کرد" وتم: خواو پێغەمبەرەکەی زاناترن. فەرمووی: (ئەوەیە کە سزایان نەدات".

(٥) ئیمان چیه؟ ڕوونكردنەوەی نیشانەكانی

٦ـ عَنْ أَبِي ذَرّ (ﷺ) قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "الْإِيمَانُ بِاللَّهِ والْجِهَادُ فِي سَبِيلِه". قَالَ: قُلْتُ: أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "أَنْفَسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا وأَكْثَرُهَا ثَمَنًا". قَالَ: قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: "تُعِينُ صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقَ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ؟ قَالَ: "تَكُفُّ شَرَّكَ عَنِ النَّاسِ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ مِنْكَ عَلَى نَفْسِكَ". (بخاري/ العتق/ أي الرقاب افضل / ٢٣٨٢)

(ابي ذر)(ﷺ) دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) : چاكترین كار كامەیە ؟ فەرمووی: "باوەڕ بەخواو جیهاد لەپێناویدا" دەڵێ: وتم: چاكترین ئازادكردن كامەیە (ئازادكردنی كۆیلە) فەرمووی: (گرانترینیان و بەبەهاترینیان لای خاوەنەكەیان) دەڵێ: وتم: ئەگەر نەمكرد؟ فەرمووی: "یارمەتی پیشەكارێك بدەیت یایارمەتی كەسێك بدەیت پیشە باش نازانێ یا هیچ پیشەیەكی نییە".

دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا پێت چۆنە ئەگەر بێتوانابووم لەهەندێ كار؟ فەرمووی: "شەڕو خراپەت لەخەڵكی لابدە، ئەوەش خێرێكە لەتۆوە بۆ خۆت"

(٦) فەرمانكردن بەئیمان، پەناگرتن بەخوا لە وەسوەسەی شەیتان

٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَزَالُ النَّاسُ يَسْأَلُونَكُمْ عَنِ الْعِلْمِ حَتَّى يَقُولُوا: هَذَا اللَّهُ خَلَقَنَا، فَمَنْ خَلَقَ اللَّهَ". قَالَ: وهُوَ آخِذٌ بِيَدِ رَجُلٍ، فَقَالَ: صَدَقَ اللَّهُ ورَسُولُهُ، قَدْ سَأَلَنِي اثْنَانِ وهَذَا الثَّالِثُ. أَوْ قَالَ: سَأَلَنِي واحِدٌ، وهَذَا الثَّانِي. (بخاري/ اقتران النيرين ج٥ ص٢٨٣)

(ابوهريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "بەردەوام خەڵك پرسیارتان لێدەكەن لەبارەی زانستەوە تەنانەت دەڵێن: ئەوە خوا ئێمەی دروست كردووە، ئەی كێ خوای دروست كردووە، (ابوهريرة) دەستی پیاوێكی گرتبوو، ئینجاوتی: خواو پێغەمبەرەكەی راستیان فەرمووە، دووكەس ئەم پرسیارەیان لێكردووم ئەمەش سێیەمە ، یان وتی: یەكێك لێی پرسیم ئەمەش دووەمە..

(٧) بەڵگەكانی پێغەمبەرو (ﷺ) باوەڕهێنان پێی

٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "مَا مِنَ الْانبياء مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَدْ أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُ وتِيتُ وحْيًا أَوْحَى اللَّهُ

إِلَيَّ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (بخاري / فضائل القران/ كيف نزل الوحي /٤٦٩٦)

(ابوهريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "لەپێغەمبەراندا هیچ پێغەمبەرێکیان نەبووە کە بەڵگەو سەراسیمەی وای پێنەبەخشرابێت کەوێنەی ئەوە خەڵك ئیمانی پێهێناوە ئەوەی منیش هێناومە (وحی)ە خوا ناردویەتە سەرم، خوازیارم لەهەموویان شوێن کەوتەم زیاتر بێت".

٩ـ عَنْ صَالِحِ بْنِ صَالِحٍ الْهَمْدَانِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ، سَأَلَ الشَّعْبِيَّ فَقَالَ: يَا أَبَا عَمْرٍو، إِنَّ مَنْ قِبَلَنَا مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ يَقُولُونَ فِي الرَّجُلِ إِذَا أَعْتَقَ أَمَتَهُ ثُمَّ تَزَوَّجَهَا: فَهُوَ كَالرَّاكِبِ بَدَنَتَهُ. فَقَالَ الشَّعْبِيُّ: حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "ثَلَاثَةٌ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ: رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ وأَدْرَكَ النَّبِيَّ (ﷺ)، فَآمَنَ بِهِ واتَّبَعَهُ وصَدَّقَهُ، فَلَهُ أَجْرَانِ. وعَبْدٌ مَمْلُوكٌ أَدَّى حَقَّ اللَّهِ تَعَالَى، وحَقَّ سَيِّدِهِ، فَلَهُ أَجْرَانِ. ورَجُلٌ كَانَتْ لَهُ أَمَةٌ فَغَذَّاهَا فَأَحْسَنَ غِذَاءهَا، ثُمَّ أَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ أَدَبَهَا، ثُمَّ أَعْتَقَهَا وتَزَوَّجَهَا، فَلَهُ أَجْرَانِ". ثُمَّ قَالَ الشَّعْبِيُّ لِلْخُرَاسَانِيِّ: خُذْ هَذَا الْحَدِيثَ بِغَيْرِ شيء، فَقَدْ كَانَ الرَّجُلُ يَرْحَلُ فِيمَا دُونَ هَذَا إِلَى الْمَدِينَةِ. (بخاري / تعليم الرجل امته وأهله/٩٧)

(صالح بن صالح الهمدانی) دەڵێ: (شعبی) دەڵێ: پیاوێکی خەڵکی خۆراسانم دی، پرسیاری لە(شعبی) کردوو وتی: ئەی(ابو عمرو) خەڵکی خۆراسانی لای ئێمە هەندێکیان دەڵێن: ئەو پیاوەی کەنیزەکەکەی خۆی ئازاد بکات و پاشان خۆی مارەی بکات، وەکو ئەوە وایە کەوشترێك بکات بەخێرو بەلام خۆی سواری ببێت ئینجا(شعبی) وتی: (ابوبردە) کوری (ابو موسی) لەزاری باوکیەوە بۆی گێرامەوە کە پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "سێ کەس دووجار پاداشت دەدرێنەوە: پیاوێکی(ئەهلی کیتاب) باوەڕی بەپێغەمبەرەکەی هێنابێ و گەیشتبێت بەپێغەمبەری ئیسلامیش(ﷺ) باوەڕی بەویش هێنابێت و شوێنی کەوتبێ و بەراستی زانیبێت دوو پاداشتی هەیە. دووەمیش کۆیلەیەك مافی خوای گەورەی ئەنجام دابێت لەگەڵ مافی

خاوەنەکەی، ئەمیش دوو پاداشتی هەیە، سێیەمیش پیاوێك کەنیزەکێکی هەبووبێت و بەباشی ژیاندبێتی ئینجا بەباشی پەروەردەی کردبێت، دوای ئەوە ئازادی کردبێت و مارەی کردبێت[1]، ئەمیش دووپاداشتی هەیە. ئینجا (شعبی) بەکابرای خۆراسانی وت: پیاوی وا هەبووە بۆ کەمتر لەم فەرموودەیەش لێرەوە چووە بۆ مەدینە.

(٨) سێ شت هەن لە هەر کەسدا هەبن شیرینی ئیمان دەچێژێت

١٠ أَنْ يُقْذَفَ ـ عَنْ أَنَسٍ (﵁)، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللَّهُ ورَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ –بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ– كَمَا يَكْرَهُ فِي النَّارِ". (بخاري / الايمان / حلاوة الايمان/ ١٦، ٢١)

(انس)(﵁) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "سێ شت هەن هەر کەس ئەو سیانەی تێیدابێت شیرینی ئیمان بەدەست دەهێنێ، هەرکەس خواو پێغەمبەر(ﷺ)ی لەهەمووشت خۆشتر بووێت، هەروەها هەرکەسێکی خۆشویست تەنها لەبەرخوا خۆشی بووێت، ئینجا پێی ناخۆش بێت بگەڕێتەوە بۆ کوفر ـــ دوای ئەوەی خوا رزگاری کرد لێی وەکو چۆن پێی ناخۆشە فڕێ بدرێتە ئاگرەوە".

(٩)چوارشت هەن لەهەرکەسدا هەبن ئەوە مونافیقی تەواوە

١١ـعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (﵁) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، ومَنْ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدَعَهَا: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وإِذَا وعَدَ أَخْلَفَ، وإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ". غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ: "وَإِنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ". (بخاري/ الايمان/ علامة المنافق/٣٤)

(عبدالله) کوری(عمرو)(﵁) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "چوارشت هەرکەس تیایدابێت ئەوە مونافیقی تەواوە، هەرکەسیش یەکێکیانی تێدابێت ئەوە

---

[1] لەو سەردەمەدا کەنیزەك باوبووە، بۆیە ئیسلام بەهەموو شێوەیەك هەوڵی نەهێشتنی داوەو، بێگومان کەئازادکراو کەسی نەبوو بەخێوی بکات ئەگەر خۆی مارەیبکات ئەوا کارێکی زۆر باشی کردووە لەبەرژەوەندی ئەو.

سیفەتێکی مونافیقی تێدایە، هەتا دەستی لێهەڵدەگرێت: هەرکات قسەی کرد درۆ بکات، ئەگەر پەیمانیدا بە کەسێك بیشکێنێت، ئەگەر بەڵێنیدا سەرپێچی لێبکات، ئەگەر دژایەتی کەسێکی کرد لەهەق لابدات و ستەمی لێبکات".

١٢ــعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وعَدَ أَخْلَفَ، وإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ". (بخاري/ الايمان/ علامة المنافق/٣٣)

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "نیشانەی مونافیق سیانە: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات، ئەگەر بەڵێنی دا نایباتە سەر، ئەگەر سپاردەی لادانرا خیانەتی لێدەکات).

(١٠) نموونەی ئیماندار وەکو کشتوکاڵ و نمونەی مونافیق و کافریش وەکو سنەوبەر وایە

١٣ــعن كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ تُفَيِئُهَا الرِّيحُ، تَصْرَعُهَا مَرَّةً وتَعْدِلُهَا أُخْرَى حَتَّى تَهِيجَ. ومَثَلُ الْكَافِرِ كَمَثَلِ الْأَرْزَةِ الْمُجْذِيَةِ عَلَى أَصْلِهَا، لَا يُفِيئُهَا شيء حَتَّى يَكُونَ انْجِعَافُهَا مَرَّةً واحِدَةً". وفي الرواية: "وتعدلُها مرةً، حتى يأتيَهُ أجلهُ، و مَثَلُ المنافقِ الأرزَةِ المجذيةِ التي لا يصيبُها شيء". (بخاري/ المرضى/ ماجاء في كفارة المرض/٥٣١٩)

(كعب)کوری(مالك)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "نموونەی ئیماندار وەکو رووەکێکی تەڕی تازە رواو وایە، بادەیلەرزێنێ، بەملاو بەولادا لاری دەکاتەوە، جارێك زۆر لاری دەکاتەوە، جارێکیش بەرزی دەکاتەوە، هەتا وشك دەبێت. نمونەی کافریش وەکو سنەوبەرێك وایە لەسەر قەدەکەی راوەستاوە، هیچ شتێك نایجولێنی هەتا هەڵکەندنی بەیەکجاری" لەریوایەتەتێکیشدا "جارێکیش راستی دەکاتەوە، هەتا کۆتایی ژیانی دێت، نمونەی مونافقیش وەکو سنەوبەرێکی پتەو وایە هیچ شتێکی تووش نابێت" (واتە: مونافیق تووشی دەردو بەلای دونیایی نابێت تاببێتە کەفارەتی گوناهی).(١١) نموونەی موسڵمان نمونەی دارخورمایە

١٤ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "أَخْبِرُونِي بِشَجَرَةٍ شِبْهِ -أَوْ: كَالرَّجُلِ- الْمُسْلِمِ، لَا يَتَحَاتُّ ورَقُهَا، تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ". قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ، ورَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وعُمَرَ لَا يَتَكَلَّمَانِ، فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ أَوْ

أَقُولَ شَيْئًا، فَقَالَ عُمَرُ: لَأَنْ تَكُونَ قُلْتَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وكَذَا. (بخاري/ العلم / قول المحدث حدثنا /٦١)

(عبدالله) كوڕی(عمر)(ﷺ) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) بووین فەرمووی: "ئاگادارم بکەن لەدرەختێك وێنەی موسڵمان بێت یا : وەکوپیاوێکی موسڵمان، کە گەڵاکانی ناوەڕێت و هەموو کاتێك بەری خۆی دەدات".

(ابن عمر) وتی: هات بەدڵما ئەوە دارخورمایە، (عمر)و (ابوبکر)م بینی قسەیان نەدەکرد، منیش پێم ناخۆش بوو قسەبکەم یاشتێك بڵێم عومەر وتی: ئەگەر بتوتایە ئەوەندەو ئەوەندەم لەلاخۆشتربوو.

(١١) شەرمکردن بەشێکە لە ئیمان

١٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "الْإِيمَانُ بِضْعٌ وسَبْعُونَ –أَوْ: بِضْعٌ وستُّونَ– شُعْبَةً، فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، والْحَيَا و شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ". (بخاري/ الايمان/ امور الايمان/٩)

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "ئیمان حەفتاو ئەوەندە ـــ یا شەست و ئەوەندە ـــ بەشە ، گەورەترینیان وتنی شایەتومانە، بچووکترینیان لابردنی کۆسپێکە لەسەر ڕێگایەك، شەرم و حەیاش بەشێکە لەئیمان".

١٦ـ عن أَبِي قَتَادَةَ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ فِي رَهْطٍ، مِنَّا وفِينَا بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ، فَحَدَّثَنَا عِمْرَانُ يَوْمَئِذٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "الْحَيَا و خَيْرٌ كُلُّهُ. أَوْ قَالَ: الْحَيَا و كُلُّهُ خَيْرٌ". فَقَالَ بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ: إِنَّا لَنَجِدُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ –أَوِ الْحِكْمَةِ– أَنَّ مِنْهُ سَكِينَةً ووَقَارًا للَّه تعالى، ومِنْهُ ضَعْفٌ. قَالَ: فَغَضِبَ عِمْرَانُ حَتَّى احْمَرَّتَا عَيْنَاهُ، وقَالَ: أَلَا أَرَانِي أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وتُعَارِضُ فيه؟ قَالَ: فَأَعَادَ عِمْرَانُ الْحَدِيثَ، قَالَ: فَأَعَادَ بُشَيْرٌ، فَغَضِبَ عِمْرَانُ، فَمَا زِلْنَا نَقُولُ: إِنَّهُ مِنَّا يَا أَبَا نُجَيْدٍ، إِنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ. (بخاري/ الادب/ المياه/٥٧٦٦)

(ابو قتادة)(ﷺ) دەڵێ: ئێمە کۆمەڵێك لای(عمران) کوڕی (حُصين) بووین، (بشير) کوڕی (کعب)یشمان لەناودابوو،(عمران) قسەی بۆکردین و وتی: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "شەرم و حەیا خێرە هەمووی" یان فەرمووی: (شەرم و حەیا هەمووی

خێره) ئینجا (بشیر) کوڕی (کەعب) وتی: ئێمە لەهەندێ کتێبدا یاحیکمەتدا - دەبینین، شەرم بەشێکی ئارامی و لەسەرخۆییەو ڕێزگرتنە لەخوای گەورە، هەندێکیشی لاوازییە، دەڵێ: عمران تووڕەبوو هەتا چاوەکانی سوور هەڵگەران، وتی: ئایا نابینی من لە پێغەمبەری خواوە بۆت دەگێڕمەوە کەچی تۆ نارەزایی تیادەردەبڕیت؟ دەڵێ: (عمران) فەرموودەکەی دووبارەکردەوە، وتی: (بشیر)یش قسەکەی خۆی دووبارەکردەوە، ئینجا (عمران) تووڕە بوو، ئێمەش بەبەردەوامی دەمانوت: ئەی (ابو نجید) ئەویش لەئێمەیەو پیاوێکی خراپ نییە.

(١٢) دراوسێتی چاك و ڕێزی میوان بەشێکە لەباوەڕە

١٧ـ عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْخُزَاعِيِّ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُحْسِنْ إِلَى جَارِهِ، ومَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، ومَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَسْكُتْ". (بخاري/ الادب/ من كان يؤمن بالله واليوم الاخر / ٥٦٧٣)

(ابو شريح الخزاعی) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "هەرکەس باوەڕی بەخواو ڕۆژی دوایی هەیە، با چاك بێت لەگەڵ دراوسێکەی، هەرکەس باوەڕی بەخواو ڕۆژی دوایی هەیە بارێز لە میوانەکەی بگرێت، هەرکەس باوەڕی بەخواو بەرۆژی دوایی هەیە با چاك بڵێت یان بێدەنگ بێت".

(١٣) هەرکەس دراوسێکەی لەشەڕو خراپەی ئەمین نەبێت ناچێتە بەهەشت

١٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ". (بخاري/ الادب/ اثم من لامن جاره /٥٦٧٠)

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "ناچێتە بەهەشت ئەوەی دراوسێکەی لەشەڕو خراپەی ئەمین نەبێت". (١٤) گەورەترین گوناه هاوەڵ بۆ خوا بڕیاردانە.

١٩ـ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ –ثَلَاثًا–: الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وشَهَادَةُ الزُّورِ. أَوْ: قَوْلُ الزُّورِ". وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مُتَّكِئًا فَجَلَسَ، فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ. (بخاري/ الشهادات/ ماقيل في شهادة الزور/ ٢٥١١)

(عبدالرحمن) کوڕی (ابی بکره) دەڵێ: باوکم وتی: ئێمە لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) بووین، فەرمووی: ئایا ئاگادارتان نەکەم لەگەورەترین گوناهی گەورە؟، سێ جار ئەمەی فەرموو ئینجا فەرمووی: "هاوەڵ بۆ خوا بریاردان، ئازاردانی دڵی دایك و باوك، شایەتیدانی دۆرو ناهەق یان وتەی درۆو ناهەق". لەوکاتەدا پێغەمبەر(ﷺ) پاڵی دابووەوە ئینجا دانیشت بەردەوام ئەمەی دوایی دووپات دەکردەوە، هەتا وتمان: خۆزگە بێدەنگ دەبوو.

(١٤) گەورەترین گوناه

٢٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ". قيلَ: يَا رَسُولَ اللَّه ومَا هُنَّ؟ قَالَ: "الشِّرْكُ بِاللَّه، والسِّحْرُ، وقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وأَكْلُ الرِّبَا، وأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، والتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ، وقَذْفُ الْمُحْصنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ". (بخاري / الوصايا / ان الذين ياكلون اموال اليتامى /٢٦١٥)

(ابوهريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: "دووربکەونەوە لەوحەوت گوناهەی کەئادەمیزاد تیادەبەن" وتیان: ئەوانە چین ئەی پێغەمبەری خوا فەرمووی: "هاوەڵ بۆ خوا بریاردان، جادوو، کوشتنی ئادەمیزاد کەخوا حەرامی کردووە، مەگەر بەهەقی خۆی، سوو خواردن، خواردنیماڵی هەتیوو، پشت هەڵکردن لەرۆژی جەنگی کافراندا، بوختان کردن بۆ ئافرەتانی باوەڕداری بێئاگای پاکداوێن".

(١٥) لادان لەرشتەی باوك کوفره

٢١ـ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ: لَمَّا ادُّعِيَ زِيَادٌ لَقِيتُ أَبَا بَكْرَةَ (رضي الله عنه)، فَقُلْتُ لَهُ: مَا هَذَا الَّذِي صَنَعْتُمْ؟ إِنِّي سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وقَّاصٍ يَقُولُا: سَمِعَ أُذُنَايَ مِنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وهُوَ يَقُولُ: "مَنِ ادَّعَى أَبًا فِي الْإِسْلَامِ غَيْرَ أَبِيهِ، يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ". فَقَالَ أَبُو بَكْرَةَ: وأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ).(بخاري/ الفرائق /من ادعى الى غير أبيه/٦٣٨٥)

(ابو عثمان) دەڵێ: کاتێ (زیاد)یان کرد بەکوڕی پیاوێك کەباوکی خۆی نەبوو، بە(ابوبکره) گەیشتم(رضي الله عنه) پێموت: ئەو کارە چییە کردووتانە؟ من لە(سعد)کوڕی(ابی وقاص)م بیستووە دەیوت: بەم دوو گوێیەم لەپێغەمبەری خوام(ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "هەرکەس لەئیسلامدا جگە لەباوکی خۆی باوکێکیتر بۆ خۆی دابنێ،

بیشزانیٚ کەباوکی نییە، ئەوە بەهەشت حەرامە لیٚی).ابوبکرە وتی: منیش (ئەوەم) لەپیٚغەمبەر(ﷺ) بیستووە.

(١٦) ئەوەی بەبراکەی بلیٚ کافر

٢٢ــ عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رضي الله عنه): أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ وهُوَ يَعْلَمُهُ إِلَّا كَفَرَ، ومَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ فَلَيْسَ مِنَّا، ولْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. ومَنْ دَعَا رَجُلًا بِالْكُفْرِ أَوْ قَالَ: عَدُوَّ اللَّهِ، ولَيْسَ كَذَلِكَ، إِلَّا حَارَ عَلَيْهِ". (بخاري/ المناقب/ نسبة اليمن الى اسماعيل/٣٣١٧)

(ابوذر)(رضي الله عنه)دەلیٚ: لەپیٚغەمبەری خوای(ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "هەرکەسیٚك بەناوی جگە لەباوکیەوە ناوی خۆی بنیٚت بیشزانیٚت، ئەوە کافر دەبیٚت، هەرکەسیش خۆی بەخاوەنی شتیٚك بزانیٚت کەهی خۆی نەبیٚت، ئەوە لەئیٚمە نییە، باجیٚی خۆی لەناو ئاگردا خۆش بکات، هەرکەسیش پیاویٚك بەکافر بانگ بکات، پیٚی بلیٚ : دوژمنی خوا، وایش نەبیٚت، ئەوە بۆ خۆی دەگەڕیٚتەوە".

٢٣ــ عن عَبْدُ اللَّهِ بن مسعود (رضي الله عنه) قَالَ: رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الذَّنْبِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ؟ قَالَ: "أَنْ تَدْعُوَ لِلَّهِ نِدًّا و هُوَ خَلَقَكَ". قَالَ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: "أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ". قَالَ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: "أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ". فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّوجَلَّ تَصْدِيقَهَا: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَولَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ولَا يَزْنُونَ ومَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا). (الفرقان:) (اقتران/ النيرين/ بخاري/ ١٤٨/٢٨٠ ب ١ ل٤٠٤)

(عبدالله)کوڕی (مسعود)(رضي الله عنه) دەلیٚ: پیاویٚك وتی: ئەی پیٚغەمبەری خوا (ﷺ) کام گوناهە لای خوا گەورەترین گوناهە؟ فەرمووی: "ئەوەیە هاوەلٚ بۆ خوا دابنیٚی کە ئەو دروستی کردوی" وتی: ئینجا چیتر؟ فەرمووی: "ئەوەیەکە منداڵەکەت بکوژیت لەترسی ئەوەی لەگەلٚتا دەخوات (واتە لەترسی بەخیٚوکردنی)، وتی: ئینجا چیتر؟ فەرمووی: "ئەوەیە دەست دریٚژی لاقەکردن بکەیتە سەر خیٚزانی دراوسیٚت" خوای گەورەش بۆ بەڕاستگیٚڕانی قسەکانی پیٚغەمبەر(ﷺ) ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّه إِلَهاً آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَاماً) (الفرقان : ٦٨) واتە: ئەوانەی جۆرە

خوایەکیتر لەگەڵ خوادا ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کەخوا کوشتنی حەرام کردووە مەگەر بەهەق و ڕەوا، زیناش ناکەن، ئەوەی ئەو جۆرەکارە خراپانە ئەنجام بدات ئەواتووشی سزادەبێت.

(١٧) کەسێك بمرێو شەریکی بۆ خوا دانەنابێ دەچێتە بەهەشت

٢٤ـ عن أَبَي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيَّ: أَنَّ أَبَا ذَرّ (ﷺ) حدَّثه أنه قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ)وهُوَ نَائِمٌ، عَلَيْهِ ثَوْبٌ أَبْيَضُ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَإِذَا هُوَ نَائِمٌ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ وقَد اسْتَيْقَظَ، فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: "مَا مِنْ عَبْدٍ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، ثُمَّ مَاتَ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ". قُلْتُ:وإِنْ زَنَى وإِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: "وَإِنْ زَنَى وإِنْ سَرَقَ" قُلْتُ: وإِنْ زَنَى وإِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: "وَإِنْ زَنَى وإِنْ سَرَقَ". ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ فِي الرَّابِعَةِ: "عَلَى رَغْمِ أَنْفِ أَبِي ذَرّ". قَالَ: فَخَرَجَ أَبُو ذَر وهُوَ يَقُولُ: وِنْ رَغِمَ أَنْفُ أَبِي ذَرّ. (بخاري/ الجنائز/ في الجنائز/١١٨٠)

(ابو اسود الديلى)دەڵێ: (ابو ذر)بۆی گێڕاوەتەوە وتویەتی: چوومە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) نوستبوو، سەرچەفێکی سپی بەسەرەوە بوو، جارێکیتر هاتمەوە هەرنوستبوو، پاشان جارێکیتر هاتمەوە خزمەتی هەستابوو، لەخزمەتیا دانیشتم، فەرمووی: "هەر بەندەیەك (لا اله الا الله)ی وتبێ و لەسەر ئەوە مردبێت، دەچێتە بەهەشتەوە". وتم: ئەگەر داوێن پیسی و دزیشی کردبێت؟) فەرمووی: "ئەگەر داوێن پیسی و دزیشی کردبێت". وتم: ئەگەر داوێن پیسی و دزیشی کردبێت؟ سێ جار فەرمووی: "با داوێن پیسی و دزیشی کردبێت) ئینجا لەچوارەم جاردا فەرمووی: (با لوتی ئەبوذریش بدات لەخۆل)، دەڵێ (ابو ذر)هاتە دەرەوەو لەبەرخۆیەوە هەر دەیوت: با لوتی ئەبوذریش بدات لەخۆڵ.

(١٨) ئەوەی دەڵێ بەهۆی کەشوهەواوە بارا نمان بۆ باری کافرە

٢٥ـ عَنْ زَيْدِ ابْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ (ﷺ) قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَةِ فِي إِثْرِ السماء كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: "هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ". قَالُوا: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: "قَالَ: أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ ورَحْمَتِهِ: فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ،وأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَوْ و كَذَا وكَذَا، فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ". (بخاري/ صفة الصلاة/ يستقبل الامام الناس/٨١٠)

(زيد) كوڕی(خالد الجهنی)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خـوا(ﷺ) نوێـژی بـەیانیی بـۆ کردین لەحودەیبیە لەدوای باران بارین، کاتێ سەلامی دایـەوە روویکـردە خەڵکەکـەو فـــەرمووی: "ئایـــا دەزانـــن پـــەروەردگارتان چـــی فـــەرمووە" وتیـــان: خـــواو پێغەمبەرەکەی(ﷺ) زاناترن، فەرمووی: "فەرمویەتی: بەندەکانم هەیانە بڕوای پێمە، هەشـیانە کـافرە، ئەوانـەی کـە دەڵـێن: خـوای گـەورەو بەبـەزەیی خـۆی بـارانی بـۆ بارانین، ئـەوە بـاوەڕی بـەمن هەیـەو کـافرە بەئەسـتێرە، بـەڵام ئەوانـەی کـەدەڵێن: بەهۆی جووڵەی ئەستێرەکانەوە بارانمان بۆ باری ئەوە باوەڕی بەخوا نییەو بـاوەڕی بەئەستێرە هەیە".

(١٩) ئیسلام چییە؟ روونکردنەوەی نیشانەکانی

٢٦ــ عن طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ (ﷺ) قال: جاء رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّـهِ (ﷺ) مِـنْ أَهْـلِ نَجْدٍ، ثَائِرُ الرَّأْسِ، نَسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ ولَا نَفْقَهُ مَا يَقُولُ، حَتَّى دَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ واللَّيْلَةِ". فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُنَّ؟ قَالَ: "لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَّعَ، وصِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ". قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ فَقَالَ: "لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَّعَ". وذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) الزَّكَـاةَ، فقَـالَ: هَـلْ عَلَـيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: "لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَّعَ". قَالَ: فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وهُوَ يَقُولُ: واللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا ولَا أَنْقُصُ مِنْهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : "أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ". وفي روايةٍ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : "أَفْلَحَ –وأَبِيهِ– إِنْ صَدَقَ. أَوْ: دَخَلَ الْجَنَّـةَ –وأَبِيـهِ– إِنْ صَـدَقَ". (بخـاري/ الايمـان/ الزكاة في الاسلام/٤٦)

(طلحــة)کــوڕی(عبــدالله)(ﷺ)دەڵــێ: پیــاوێکی خــەڵکی نەجـد هاتــە خزمــەت پێغەمبـەر(ﷺ) قـژی ئاڵۆزکـابوو، گوێمـان لەبۆڵـەبۆڵی بـوو بـەڵام نەمانـدەزانی چـی دەڵێت، هـەتا نزیك بوویـەوە لەپێغەمبـەر(ﷺ) تومـەس دەیـەوێ پرسـیاری لێبکـات لەبارەی ئیسلامەوە، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: "پێنج نوێژ لەشـەوو رۆژێکـدا" وتـی: ئـەی بێجگـە لەوپێنجـە هیچـی تـرم لەسـەرە؟ فـەرمووی: "نـەخێر، مەگـەر خـۆت خۆبەخشـانە بیکـەیت، هـەروەها رۆژووی مـانگی ڕەمـەزان" وتـی: ئایـا جگـە لـەو

(مانگـەم) لەسـەرە؟ فـەرمووی: "نـەخێر، مەگـەر خۆبەخشـانە بیکـەیت" ئینجـا پێغەمبـەر(ﷺ) نـاوی زەکاتیشـی هێنـا، پیاوەکـە وتـی: ئایـا لـەوەزیاترم لەسـەرە؟ فـەرمووی: "نـەخێر، مەگـەر خۆبەخشـانە بیـدەیت" ئینجـا پیاوەکـە گەڕایـەوەو لەبەرخۆیـەوە دەیـووت: سـوێند بـەخوا نەلـەوە زیـــاد دەكـــەم و نەلێشـی کەمدەکەمەوە، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر راست بکات رزگاری ئەبێت".

(٢٠) ئیسلام لەسەر پێنج شت بنیات نراوە

٢٧ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: عَلَى أَنْ يُوَحَّدَ اللَّهُ، وإِقَامِ الصَّلَاةِ، وإِيتَا و الزَّكَاةِ، وصِيَامِ رَمَضَانَ، والْحَجِّ". فَقَالَ رَجُلٌ: الْحَجُّ وصِيَامُ رَمَضَانَ؟ فقَالَ: لَا، صِيَامُ رَمَضَانَ والْحَجُّ، هَكَذَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ").(بخاري/ الايمان/ وقول النبي (ﷺ) بني/ ٨/٠٠٠)

(ابن عمر)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "ئیسلام لەسـەر پێـنج شت بنیات نراوە: خوا بەیەك بناسیت، نوێژ بکەیت، زەکات بدەیت، رۆژووی رەمەزان بگریت، حەج بکەیت" پیاوێك وتی: حەج و رۆژووی رەمەزان؟ لەوەلأمدا وتی: نەخێر، رۆژووی رەمەزان و حەج، بەم شێوەیە لەپێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە.

(٢١) لە ئیسلامدا چی خێرە؟

٢٨ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رضي الله عنه): أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ): أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: "تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ ومَنْ لَمْ تَعْرِفْ". (بخاري/ الايمان/ اطعام الطعام/١٢)

(عبدالله) کوڕی(عمرو)(رضي الله عنه) دەڵێ: پیاوێك پرسیاری لەپێغەمبەر(ﷺ) کرد، وتـی: لەئیسـلامدا چـی خێـرە؟ فـەرمووی: "خـۆراك ببەخشـیت و سـەلام بکـەیت لـەوەی دەیناسیت و لەوەش کەنایناسیت".

(٢٢) جنێودان بەموسڵمان دەرچوونە لەهەق. جەنگان دژی کوفرە

٢٩ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ، وقِتَالُهُ كُفْرٌ". (بخاري/ الايمان/ خوف المؤمن من ان يحبط عمله/٤٨)

(عبدالله) کوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر(ﷺ) فەرموویـەتی: "جنێـودان بەمسوڵمان لادانە، جەنگیش لەگەڵیدا کوفرو".

(٢٣) هەر کەس لە ئیسلامدا چاکە بکات، خراپەکانی سەردەمی نەفامی لێناگیرێت

٣٠- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (رضي الله عنه): قَالَ: قَالَ أُنَاسٌ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ): يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنُؤَاخَذُ بِمَا عَمِلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ؟ قَالَ: "أَمَّا مَنْ أَحْسَنَ مِنْكُمْ فِي الْإِسْلَامِ فَلَا يُؤَاخَذُ بِهَا، ومَنْ أَسَا و أُخِذَ بِعَمَلِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ والْإِسْلَامِ". (بخاري/ استتابة المرتدين/٦٥٢٦)

(عبدالله) کوڕی (مسعود)(رضي الله عنه) دەڵێ: خەڵکانێك وتیان بەپێغەمبەر(ﷺ) ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئایا لێپرسینەوەمان هەیە لەسەر ئەوکارانەی لەنەفامیدا ئەنجاممان داون؟ فەرمووی: "ئەوکەسەتان کەلەئیسلامدا چاکەکار دەبێت، لێی ناپرسرێتەوە، بەڵام ئەوەی کەخراپەکاربوو (لەئیسلام هەڵگەڕایەوە) لەکارەکانی سەردەمی نەفامیی و ئیسلامیشی دەپرسرێتەوە".

(٢٤) ئەگەر کەسێکتان موسڵمانێکی باش بێ هەرچاکەیەك کەدەیکات بە دەقات بۆی تۆمار دەکرێت

٣١- عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "قَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: إِذَا تَحَدَّثَ عَبْدِي بِأَنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً فَأَنَا أَكْتُبُهَا لَهُ حَسَنَةً مَا لَمْ يَعْمَلْ، فَإِذَا عَمِلَهَا فَأَنَا أَكْتُبُهَا بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا. وإِذَا تَحَدَّثَ بِأَنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً فَأَنَا أَغْفِرُهَا لَهُ مَا لَمْ يَعْمَلْهَا، فَإِذَا عَمِلَهَا فَأَنَا أَكْتُبُهَا لَهُ بِمِثْلِهَا". وقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: رَبِّ ذَاكَ عَبْدُكَ يُرِيدُ أَنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً -وَهُوَ أَبْصَرُ بِهِ- فَقَالَ: ارْقُبُوهُ، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ بِمِثْلِهَا، وإِنْ تَرَكَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً، إِنَّمَا تَرَكَهَا مِنْ جَرَّائِيَ". وقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ إِسْلَامَهُ فَكُلُّ حَسَنَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ، وكُلُّ سَيِّئَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ بِمِثْلِهَا حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ (عز وجل)". (بخاري/ حسن اسلام المرء/٤٢)

(ابوهريره)(دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: "خوای گەورە فەرموویەتی: ئەگەر بەندەکەم نیازی وابوو چاکەیەك بکات، چاکەکەی بۆ دەنووسم کەهێشتا نەیکردووە، ئەگەر کردی ئەوا بەدەقات بۆی دەنووسم، بەڵام ئەگەر نیازی وابوو کەخراپەیەك بکات ئەگەر نەیکرد من لێی خۆشدەبم، ئەگەر کردیشی یەك خراپەی بۆ دەنووسم".

هـەروەها پێغەمبـەر(ﷺ) فەرموویـەتی: "فریشـتەکان وتیـان: پـەروەردگار ئـەوە بەندەکەتە نیازی وایە خراپەیەك بکات ـــ هەرچـەندە خواباشـتر چـاوی لێیـەتی ـــ فەرمووی: "چاودێری بکەن، ئەگەر کردی وەکو خۆی بۆی بنووسن، ئەگـەر وازیشـی لێهێنا چاکەیەکی بۆ بنووسن ـ چونکە لەبەر من وازی لێهێناوە".

هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر یەکێکتان ئیسلامەتیەکەی بەباش ئەنجامدا، هەرچاکەیەك کەدەیکات دەقات بـۆی دەنووسـرێت هـەتا، حەوسـەد قـات. هەر خراپەیەکیش کەدەیکات بەقەد خراپەکە بۆی دەنووسرێت هەتا دەگەرێتەوە بـۆ لای خوای گەورە".

٣٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَـالَ: قَـالَ رَسُـولُ اللَّـهِ (ﷺ): "إِنَّ اللَّـهَ تبـارك و تعـالى تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا، مَـا لَـمْ يَتَكَلَّمُـوا أَوْ يَعْمَلُـوا بِـهِ". (بخـاري/ العتـق/ الخطأ والنسيان/٢٣٩١)

(ابـوهریرە)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبــەری خـوا(ﷺ) فەرموویـەتی: (خـوای گـەورەو بالآدەست لەوشـتانەی ئوممـەتم دەبورێـت کەبەخەیاڵیانـدا دێـت، مـادام نـەیلێن یـان نەیکەن).

٣٣ـ عن عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ: أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ أَخْبَرَهُ: أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ): أَيْ رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ أُمُورًا كُنْتُ أَتَحَنَّثُ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، مِنْ صَدَقَةٍ أَوْ عَتَاقَةٍ أَوْ صِلَةِ رَحِمٍ، أَفِيهَا أَجْرٌ؟ فَقَالَ (لهُ) رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَسْلَمْتَ عَلَى مَا أَسْلَفْتَ مِنْ خَيْرٍ". (بخاري/ الزكاة/ من تصدق في الشرك ثم اسلم/ ١٣٦٩)

(عـروە) کـوڕی (زبـیر) دەڵـێ: (حکـیم) کـوڕی (حـزام) بـۆی گێراوەتـەوە کـە بەپێغەمبەری خـوای(ﷺ) وتـووە: ئـەی پێغەمبـەر(ﷺ) ئایـا ئـەو کاروبارانـەی کەلـە نەفامیدا پەرستشمان پێدەکردن لەخێرو ئازادکردنی بەنـدەو سـەردان لـە کەسـوکار، ئایا پاداشتیان هەیە؟ پێغەمبـەر(ﷺ) لەوەلآمـدا فـەرمووی: "تـۆ لەسـەر ئەوچـاکانە موسڵمان بوویت کەپێشتر ئەنجامت داون".

(٢٥) وریاکردنەوە لەتاقیکردنەوە

٣٤ـ عَنْ حُذَيْفَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "أَحْصُوا لِي كَمْ يَلْفِظُ الْإِسْلَامَ". قَالَ: فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَخَافُ عَلَيْنَا ونَحْنُ مَا بَيْنَ السِّتِّ مِائَةٍ إِلَى السَّبْعِ

مائَةٍ؟ قَالَ: "إِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ لَعَلَّكُمْ أَنْ تُبْتَلَوْا". قَالَ: فَابْتُلِينَا، حَتَّى جَعَلَ الرَّجُلُ مِنَّا لَا يُصَلِّي إِلَّا سِرًّا". (بخاري/ الجهاد/ كتابة الامام الناس/٢٨٩٥)

(حذيفة)(﵁) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خـوادا(ﷺ) بـووین، فـەرمووی: "بـۆم بژمێرن چەند کەس دانی بەئیسلامدا ناوە" دەڵێ: وتمان: ئەی پێغەمبەری خـوا(ﷺ) ئایا غەمی ئێمەتە لەکاتێکا ئێمە لەنێوان شەشسەد تا حەوسەد کەسـین؟ فـەرمووی: "ئێوە نازانن لەوانەیە تووشی تاقیکردنەوە ببن" دەڵێ: تووشـی هـاتین هـەتا وامـان لێهات پیاوێك لەئێمە مەگەر بەدزی نوێژی بکردایا.

(٢٦) وەحی بۆ پێغەمبەری خوا چۆن دەستی پێکرد

٣٥ـ عن يَحْيَى قال: سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ: أَيُّ الْقُرْآنِ أُنْزِلَ قَبْلُ؟ قَالَ: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ). فَقُلْتُ: أَوِ: (اقْرَأْ). فَقَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّه (﵁): أَيُّ الْقُرْآنِ أُنْزِلَ قَبْلُ؟ فقَالَ: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ). فَقُلْتُ: أَوِ (اقْرَأْ). قَالَ جَابِرٌ: أُحَدِّثُكُمْ مَا حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، قَالَ: "جَاوَرْتُ بِحِرَا و شَهْرًا، فَلَمَّا قَضَيْتُ جِوَارِي نَزَلْتُ، فَاسْتَبْطَنْتُ بَطْنَ الْوَادِي، فَنُودِيتُ، فَنَظَرْتُ أَمَامِي وخَلْفِي وعَنْ يَمِينِي وعَنْ شِمَالِي فَلَمْ أَرَ أَحَدًا، ثُمَّ نُودِيتُ، فَنَظَرْتُ فَلَمْ أَرَ أَحَدًا، ثُمَّ نُودِيتُ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا هُوَ، عَلَى الْعَرْشِ فِي الْهَوَا و يَعْنِي جِبْرِيلَ (ﷺ)، فَأَخَذَتْنِي رَجْفَةٌ شَدِيدَةٌ، فَأَتَيْتُ خَدِيجَةَ فَقُلْتُ: دَثِّرُونِي، فَدَثَّرُونِي، فَصَبُّوا عَلَيَّ ماء، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (ﷻ): (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ. قُمْ فَأَنْذِرْ. ورَبَّكَ فَكَبِّرْ. وثِيَابَكَ فَطَهِّرْ...)". (بخاري/ التفسير/ المدثر/٤٦٤)

(یحیی) دەڵێ: پرسیارم لە(ابو سلمه)کرد کامەی قورئان لەپێشدا دابەزی؟ وتـی: (يا ايها المدثر) وتم: یان (اقرا) ،ئەویش وتی: پرسیارم کرد لە(جـابر) کـوری(عبـدالله) (﵁): کامەی قورئان لەپێشدا دابەزیووە؟ ئەویش وتی: (يا ايها المـدثر) منـیش وتم: یا (اقرا) جابر وتی: پێغەمبەر(ﷺ) چی بە ئێمە وت: بۆتـان دەگێڕمـەوە، فـەرمووی: "مانگێك لەئەشکەوتی حیرا لەخەڵوەتدا بووم، مانگەکەم تەواو کرد، دابـەزیم چـوومە ناو دۆڵەکەوە، بـانگم لێکـرا، سـەیری پێشـەوەو دواوەو راسـت و چـەپی خـۆمم کـرد کەسـم نـەبینی جـارێکیتر بـانگ کـرام، سـەیرم کـرد کەسـم نـەدی، ئینجـا سـەرم بەرزکردەوە کـەدەبینم لەسـەر عەرشـە لەئاسمانـدا، واتـە جوبرائیـل (علیـە السـلام) کوتوپڕ لەرزێکی توند دایگرتم ،هاتمەوە بۆ لای خەدیجە، وتم: داپۆشـن، داپۆشـن،

ئەوانیش ئاویان لێپرژاندم، ئینجا خوای گەورە ئەم ئایەتەی نارده خوارەوە (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ* قُمْ فَأَنذِرْ * وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ * وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ) (المدّثر :١– ٤)

٣٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "حِينَ أُسْرِيَ بِي لَقِيتُ مُوسَى (عليه السلام) –فَنَعَتَهُ النَّبِيُّ (ﷺ)– فَإِذَا هو رَجُلٌ –حَسِبْتُهُ قَالَ– مُضْطَرِبٌ، رَجِلُ الرَّأْسِ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنُو وةَ. قَالَ: ولَقِيتُ عِيسَى –فَنَعَتَهُ النَّبِيُّ (ﷺ)– فَإِذَا رَبْعَةٌ أَحْمَرُ، كَأَنَّمَا خَرَجَ مِنْ دِيمَاسٍ. يَعْنِي حَمَّامًا. قَالَ: ورَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ (عليه السلام)، وأَنَا أَشْبَهُ ولَدِه بِه، قَالَ: فَأُتِيتُ بِإناءَيْنِ فِي أَحَدِهِمَا لَبَنٌ وفِي الْآخَرِ خَمْرٌ، فَقِيلَ لِي: خُذْ أَيَّهُمَا شِئْتَ، فَأَخَذْتُ اللَّبَنَ فَشَرِبْتُهُ، فَقَالَ: هُدِيتَ الْفِطْرَةَ –أَوْ: أَصَبْتَ الْفِطْرَةَ– أَمَّا إِنَّكَ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ". (بخاري / الانبياء/ واذكر في كتاب مريم /٣٢٥٦)

(ابـوهريره)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر(ﷺ) فـەرمووی: "کـاتێ شـەوڕەویم پێکـرا گەیشتم بەموسا(علیه السلام) پێغەمبەر(ﷺ) وەسـفی کـرد هـەر دەڵێـی پیـاوێکی ـــ وابـزانم فـەرمووی: لاوازە قـژی کـەمێك لولـە دەڵێـی لـەپیاوانی (خێڵـی) شـەنوئەیە. فەرمووی: گەیشتم بەعیسا(علیه السلام) پێغەمبەر(ﷺ) وەسـفی کـرد ـ ئـەویش بـالاّ مامناوەندی، هەر دەڵێی لە(حەمام) هاتۆتە دەرەوە. فـەرمووی: چاویشـم کـەوت بـە ابراهیم(علیه السلام) من نزیکترین نەوەیەکم کەلەو دەچـێ، فـەرمووی: دوو دەفریـان بـۆ هێنـام یـەکێکیان شـیری تێـدابوو ئـەویتریان مـەی، پێمـوترا: کامیانـت دەوێ هەڵیگرە، منیش شـیرەکەم هـەڵگرت و خواردمـەوە، وتـی: فـیترەو سروشـتی پاکـت هەڵبژارد یان پێکات بـەلاّم ئەگـەر مەیەکـەت هەڵبـژاردایا ئوممەتەکـەت سەرلێشـێواو دەبوو".

(٢٧) دەرچوونی یەکتاپەرستان لە ئاگر

٣٧ـ عن أَبُي الزُّبَيْرِ: أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) يُسْأَلُ عَنِ الْوُرُودِ؟ فَقَالَ: نَجِي و نَحْنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ كَذَا وكَذَا –انْظُرْ– أَيْ ذَلِكَ فَوْقَ النَّاسِ. قَالَ: فَتُدْعَى الْأُمَمُ بِأَوْثَانِهَا ومَا كَانَتْ تَعْبُدُ، الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ، ثُمَّ يَأْتِينَا رَبُّنَا بَعْدَ ذَلِكَ فَيَقُولُ: مَنْ تَنْظُرُونَ؟ فَيَقُولُونَ: نَنْظُرُ رَبَّنَا، فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ، فَيَقُولُونَ: حَتَّى نَنْظُرَ إِلَيْكَ، فَيَتَجَلَّى لَهُمْ يَضْحَكُ، قَالَ: فَيَنْطَلِقُ بِهِمْ ويَتَّبِعُونَهُ، ويُعْطَى كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ –مُنَافِقٍ أَوْ مُؤْمِنٍ– نُورًا،

ثُمَّ يَتَّبِعُونَهُ. وعَلَى جِسْرِ جَهَنَّمَ كَلَالِيبُ وحَسَكٌ تَأْخُذُ مَنْ شَا و اللَّهُ (ﷻ)، ثُمَّ يُطْفَأُ نُورُ الْمُنَافِقِينَ، ثُمَّ يَنْجُو الْمُؤْمِنُونَ، فَتَنْجُو أَوَّلُ زُمْرَةٍ وجُوهُهُمْ كَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، سَبْعُونَ أَلْفًا لَا يُحَاسَبُونَ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ كَأَضْوَإِ نَجْمٍ فِي السماء، ثُمَّ كَذَلِكَ، ثُمَّ تَحِلُّ الشَّفَاعَةُ، ويَشْفَعُونَ حَتَّى يَخْرُجَ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً، فَيُجْعَلُونَ بِفِنَا و الْجَنَّةِ، ويَجْعَلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ يَرُشُّونَ عَلَيْهِمُ الماء حَتَّى يَنْبُتُوا نَبَاتَ الشيء فِي السَّيْلِ ويَذْهَبُ حُرَاقُهُ، ثُمَّ يَسْأَلُ حَتَّى تُجْعَلَ لَهُ الدُّنْيَا وعَشَرَةُ أَمْثَالِهَا مَعَهَا. (بخاري / الرقائق/ صفة الجنة والنار/ ٦١٩٠)

(ابو زبیر) دەڵێ: گوێم لێبووە(جابر) کوڕی (عبدالله) (رضي الله عنه) پرسیاری تێپەڕبوونی سەر پردی دۆزەخی لێکرا؟ وتی: ئێمە ڕۆژی قیامەت بەم شێوەو بەوشێوە دێین(سەیرکە) واتە: ئەوەش بەسەر خەڵکیدا، وتی: میللەتان بەناوی بتەکانیانەوەو ئەوشتانەی دەیانپەرستن بانگ دەکرێن. یەك لەدوای یەك ئینجا پەروەردگارمان دێت بۆلامان و دەفەرموێت: چاوەڕێی کێن؟ دەڵێن: چاوەڕێی پەروەردگارمانین، دەفەرموێت: من پەروەردگارتانم، دەڵێن: باسەیرت بکەین، ئینجا بەدەم پێکەنینەوە خۆی دەردەخات بۆیان، دەڵێ: ئینجا دەڕواو ئەمانیش شوێنی دەکەون بەهەر ئادەمیزادێك لەوان ــ مونافیق یا باوەڕدار ــ نورێکی دەداتێ ئینجا شوێنی دەکەون لەسەر پردی دۆزەخ قولاپ و دڕك هەیە هەرچی خوای گەورە بیەوێ دەیگرێت، ئینجا ڕووناکی مونافیقەکان دەکوژێتەوە، پاشان ئیمانداران ڕزگاریان دەبێت.

یەکەم کۆمەڵ کەرزگاریان دەبێ دەموچاویان وەکو مانگی چواردە وایە حەفتا هەزاریان لێپرسینەوەیان نییە. ئینجا ئەوانەی دوای ئەوان دێن، وەکو روناکترین ئەستێرەی ئاسمانن هەروەها بەهەمان شێوە ئینجا شەفاعەت دەست پێدەکات، شەفاعەتیان بۆ دەکرێت، هەتا هەرچی وتبێتی (لا الە الا اللە)و بەئەندازەی دەنکە جۆیەکی بچووك خێر لەدڵیدا بووبێت لەئاگر دێتە دەرەوەو دەخرێتە گۆڕەپانی بەهەشت و، خەڵکی بەهەشت ئاویان لێدەپرژێنن هەتا دەڕوێن وەکو ڕوانی ڕووەکی ناولیتاوی لافاو، ئاسەواری سوتاویەکەیان لەسەر نامێنێ پاشان (هەریەکەیان) دەپاڕێتەوە هەتا بەقەد دنیاو دە ئەوەندەی تریشیان دەدرێتێ.

(٢٨) لەبارەی ئەم ئایەتەوە : (وانذر عشيرتك الاقربين)

٣٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: لَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) (الشعراء:٢١٤) دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قُرَيْشًا فَاجْتَمَعُوا، فَعَمَّ وخَصَّ، فَقَالَ: "يَا بَنِي كَعْبِ بْنِ لُؤَيٍّ أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي مُرَّةَ بنِ كَعْبٍ أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، يَا بَنِي هَاشِمٍ أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ، (يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ)، يَا فَاطِمَةُ أَنْقِذِي نَفْسَكِ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، غَيْرَ أَنَّ لَكُمْ رَحِمًا سَأَبُلُّهَا بِبَلَالِهَا". (بخاري / الوصايا/ هل يدخل النساء يولد في الاقارب /٢٦٠٢)

(ابو هريره)(ﷺ) دەڵێ: کاتێ ئەم ئایەتە دابەزی (وانذر عشيرتك الاقربين) (الشعراء:٢١٤) پێغەمبەر(ﷺ) قورەیشی بانگ کردو کۆبوونەوە بانگی قورەیشی بەگشتیو چەند کەسێك بەتایبەتی کرد ، فەرمووی: "ئەی نەوەی کەعبی کوڕی لوئەی خۆتان رزگارکەن لەئاگر ئەی نەوەی موڕەی کوری کەعب، خۆتان رزگار کەن لەئاگر، ئەی نەوەی عەبدشەمس خۆتان رزگار کەن لەئاگر، ئەی نەوەی(عەبدول مەناف) خۆتان رزگارکەن لەئاگر ئەی نەوەی هاشم خۆتان رزگارکەن لەئاگر (ئەی نەوەی عەبدول موتەڵیب خۆتان رزگار کەن لەئاگر)ئەی فاتمە خۆت رزگارکە لەئاگر، من لەلای خوا هیچ دەسەڵاتێکم نییە، جگە لەوەی رەحم و خزمایەتی هەیە لەنێوانمانداو دەیگەیەنم".

(٢٩) پێغەمبەر(ﷺ) فریای (ابوطالب) ناکەوێت

٣٩ـ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَفَعْتَ أَبَا طَالِبٍ بِشيء، فَإِنَّهُ كَانَ يَحُوطُكَ ويَغْضَبُ لَكَ؟ قَالَ (ﷺ): "نَعَمْ هُوَ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نَارٍ، ولَوْلَا أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ قصة ابي طالب / ٣٦٧ ، ٣٦٧٢)

(عباس) کوری(عبدالمطلب)(ﷺ) دەڵێ: وتم ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ): ئایا کەڵکێکت گەیاند بە(ابوطالب) ئەو جاران تۆی دەپاراست لەسەر تۆ تووڕە دەبوو؟ فەرمووی: "بەڵێ ئەو لەناو ئاگرێکی تەنکدایە، ئەگەر من نەبوومایە دەبوو لەقوڵایی خوارەوەی ئاگردا بوایە".

٤٠ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "أَهْوَنُ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا أَبُو طَالِبٍ، وهُوَ مُنْتَعِلٌ بِنَعْلَيْنِ (من نارٍ) يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ". (بخاري/ الطب/ ٥٣٧٨)

(ابن عباس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "سوکترین سزای ئاگری دۆزەخ سزای (ابوطالب)ە، ئەویش جوتێ نەعلی لەئاگر دروستکراوی لەپێدایە، بەهۆی ئەو نەعلانەوە مێشکی دەکوڵێت.

(٣٠) حەفتا هەزار لە ئومەتم بەبێ لێپرسینەوە دەچنە بەهەشت

٤١ـ عن حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ (ﷺ) قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ: أَيُّكُمْ رَأَى الْكَوْكَبَ الَّذِي انْقَضَّ الْبَارِحَةَ؟ قُلْتُ: أَنَا. ثُمَّ قُلْتُ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَكُنْ فِي صَلَاةٍ، ولَكِنِّي لُدِغْتُ. قَالَ: فَمَاذَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: اسْتَرْقَيْتُ. قَالَ: فَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ؟ قُلْتُ: حَدِيثٌ حَدَّثَنَاهُ الشَّعْبِيُّ، فَقَالَ: ومَا حَدَّثَكُمُ الشَّعْبِيُّ؟ قُلْتُ: حَدَّثَنَا عَنْ بُرَيْدَةَ بْنِ حُصَيْبٍ الْأَسْلَمِيِّ أَنَّهُ قَالَ: لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ، فَقَالَ: قَدْ أَحْسَنَ مَنِ انْتَهَى إِلَى مَا سَمِعَ، ولَكِنْ حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ومَعَهُ الرُّهَيْطُ، والنَّبِيَّ ومَعَهُ الرَّجُلُ والرَّجُلَانِ، والنَّبِيَّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، إِذْ رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي، فَقِيلَ لِي: هَذَا مُوسَى وقَوْمُهُ، ولَكِنِ انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ، فَقِيلَ لِي: انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ الْآخَرِ، (فنظرتُ) فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ، فَقِيلَ لِي: هَذِهِ أُمَّتُكَ، ومَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ ولَا عَذَابٍ". ثُمَّ نَهَضَ، فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ، فَخَاضَ النَّاسُ فِي أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ ولَا عَذَابٍ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمِ الَّذِينَ صَحِبُوا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) وقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمِ الَّذِينَ ولِدُوا فِي الْإِسْلَامِ ولَمْ يُشْرِكُوا بِاللَّهِ (شيئاً) وذَكَرُوا اشياء، فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "مَا الَّذِي تَخُوضُونَ فِيهِ". فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: "هُمِ الَّذِينَ لَا يَرْقُونَ ولَا يَسْتَرْقُونَ، ولَا يَتَطَيَّرُونَ، وعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ". فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَقَالَ: "أَنْتَ مِنْهُمْ". ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَقَالَ: "سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ". (بخاري/ الضب / ٥٣٧٨)

(حصين) کوری(عبدالرحمن) (ﷺ) دەڵێ: من لەلای (سعیدی) کوری(جبیر) بووم وتی: کێتان ئەو ئەستێرەیەی دی کە دوێنێ کەوتە خوارەوە؟ دەڵێ: وتم: من ئینجاوتم: بەلام من لەنوێژدا نەبووم بەڵکو دوپشك پێوەی دابووم، وتی: ئەی چیت

کرد؟ وتم: نوشتەم کرد وتی: چی وای لێکردی؟ وتم: فەرمودەیەك کە(شعبی) بۆی گێڕاینەوە، وتی: چییە ئەوەی شەعبی بۆی گێڕاونەتەوە؟ وتم: لەبورەیدەی کوری(حصین الاسلمی)ەوە وتوویەتی: نوشتە نییە (بۆ هیچ شتیٚ) مەگەر بۆچاوپیسیو گەزین نەبیٚ، وتی: بەراستی چاکی کرد ئەوەی چی بیستووە پەیڕەوی دەکات بەلاٚم(ابن عباس) بۆی گێڕاینەوە لەپێغەمبەری خواوە(ﷺ) فەرموویەتی: ئوممەتەکان خرانە بەرچاوم، دەبینم پێغەمبەر هەیە کەسی لەگەڵدا نیە، ئینجا خەڵکێکی زۆرم پیشاندرا، گومانم کرد کە ئوممەتەکەی من بن، پێم وترا: بروانە بۆ ئاسۆیەکیتر (سەیرم کرد) دەبینم خەڵکێکی زۆر، پێم وترا: ئەوە ئوممەتەکەی تۆیە، حەفتا هەزاریان لەگەڵتا بەبیٚ لێپرینەوە دەچنە بەهەشتەوە، سزایان نییە". ئینجا هەستا، چووە ماڵەوە، ئینجا خەڵکەکە کەوتنە باسکردنی ئەوانەی کەبەبیٚ لێپرسینەوە دەچنە بەهەشت و سزایان نییە، هەندێکیان وتی: لەوانەیە هاوەلاٚنی پێغەمبەر(ﷺ) بن، هەندێکیتریان وتیان: لەوانەیە ئەوانەبن لەسەردەمی ئیسلامدا لەدایك بوون و شەریکیان بۆ خوا دانەناوە، ئینجا پێغەمبەر(ﷺ) هاتە دەرەوە بۆناویان و فەرمووی: "ئەوە باسی چی دەکەن؟". ئاگاداریان کرد، فەرمووی: "ئەوانەن کەنوشتە ناکەن، داوای نوشتەکردن ناکەن، ڕەشبینی ناکەن، پشت بە پەروەدگاریان دەبەستن" (عەکاشە) کوڕی (محصل) هەستاو وتی: لەخوا داوا بکە بمخاتە ناو ئەوانە، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: "تۆ لەوانی" ئینجا پیاوێکیتر هەستاو وتی: داوا بکە خوا بمخاتە ناو ئەوانەوە، فەرمووی: (عەکاشە) پێشت کەوت".

(٣١) من خوازیارم کە نیوەی خەڵکی بەهەشت بن

٤٢ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي قُبَّةٍ نَحْوًا مِنْ أَرْبَعِينَ رَجُلًا، فَقَالَ رسولُ الله (ﷺ): "أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبُعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ". قَالَ: قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: "أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ". فَقُلْنَا: نَعَمْ، فَقَالَ: "وَالَّذِي نَفْسُ محمدٍ بِيَدِهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وذَاكَ أَنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ، ومَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَا و فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ، أَوْ: كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَا و فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَحْمَرِ". (بخاري/ الرقاق/ كيف الحشر / ٦١٦٣)

(عبـدالله) كـوری(مسـعود) (ﷺ) دەڵـێ: ئێمـە نزیکـەی چـل کـەس لەخزمـەت پێغەمبەری خـوادا(ﷺ) بـووین لەچـادرێکدا، پێغەمبـەر(ﷺ) فـەرمووی: "ئایـا رازیـن چواریەکی خەڵکی بەهەشت بن" دەڵێ: وتمان: بەڵێ، فەرمووی: "ئایا رازین سێیەکی خەڵکی بەهەشت بن، وتمان: بەڵێ: فەرمووی: "سـوێند بـەوەی گیـانی موحەممـەدی بەدەستە من خوازیارم ئێوە نیوەی خەڵکی بەهەشت بن ، ئەوەشی موسـڵمان نـەبێ ناچـێتە بەهەشـت، ئێـوەش لـەناو خـەڵکی موشـریکدا وەکـو موویـەکی سـپی وان لەپێستی گایەکی رەشدا، یاوەکو موویەکی رەش لەپێستی گایەکی سووردا".

(٣٢) فەرمانی خوا بۆ ئادەم لە هەزار کەس نۆسەدو نەوەدو نۆیان بنێرە بۆ ئاگر

٤٣ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "يَقُولُ اللَّهُ (ﷻ): يَا آدَمُ، فَيَقُولُ: لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ، والْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ. قَالَ: يَقُولُ: أَخْرِجْ بَعْثَ النَّارِ، قَالَ: ومَا بَعْثُ النَّارِ؟ قَالَ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَ مِائَةٍ وتِسْعَةً وتِسْعِينَ، قَالَ: فَذَاكَ حِينَ يَشِيبُ الصَّغِيرُ (وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وتَرَى النَّاسَ سُكَارَى ومَا هُمْ بِسُكَارَى ولَكِنَّ عَذَابَ اللَّه شَدِيدٌ) (الحج: ٢)". قَالَ فَاشْتَدَّ ذلك عَلَيْهِمْ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّه أَيُّنَا ذَلكَ الرَّجُلُ؟ فَقَالَ رسولُ الله (ﷺ): "أَبْشِرُوا، فَإِنَّ مِنْ يَأْجُوجَ ومَأْجُوجَ أَلْفًا ومِنْكُمْ رَجُلٌ. ثُمَّ قَالَ: "وَالَّذِي نَفْس محمدٍ بِيَدِه، إِنِّي لَأَطْمَعُ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّة". فَحَمِدْنَا اللَّهَ وكَبَّرْنَا، ثُمَّ قَالَ: "وَالَّذي نَفْسِي بِيَدِه، إِنِّي لَأَطْمَعُ أَنْ تَكُونُوا شَطْرَ أَهْلِ الْجَنَّة إِنَّ مَثَلَكُمْ فِي الْأُمَمِ كَمَثَلِ الشَّعْرَةِ الْبَيْضَا و فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ، أَوْ: كَالرَّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الْحِمَارِ".
(بخاري / الرقاق / قوله عزوجل (ان زلزلة الساعة شيء عظيم) ٦١٦٥)

(ابـو سـعید) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) فەرموویـەتی: "خـوای عزوجـل دەفەرموێت: ئەی ئادەم، دەڵێ: گوێرایەڵم و لەخزمەتتام چاکەیش لەدەستی تۆدایە، دەفەرموێت: وەفدی ئاگر بنێـرە، وتـی: وەفـدی ئـاگر چـەندە؟ فـەرمووی: لەهـەموو هـەزارێك نۆسـەدو نـەوەدو نـۆ، دەڵـێ: ئـەوەش لـەکاتێکا منـداڵ سـەری سـپی دەبێـت:(ئـافرەتی سـك پـڕ سـکەکەی فـڕێ دەدا، خـەڵك دەڵێـی سەرخۆشـن و سەرخۆشیش نین، بەڵکو سزای خـوا سـەختە) دەڵـێ: ئـەوە زۆر نارەحـەتی کـردن، ئینجاوتیـان: ئـەی پێغەمبـەری خـوا ئـەو پیـاوە کاممانـە؟ پێغەمبـەری خـوا(ﷺ)

فەرمووی: "مژدەتان لێبێت، لەیاجوج و ماجوج هەزارو لەئێوە یەك پیاو، ئینجا فەرمووی: سوێند بەوەی گیانی موحەممەدی بەدەستە من بەتەمام کە ئێوە چواریەکی خەڵکی بەهەشتبن". ئێمەش سوپاسی خوامان کردو تەکبیرمان کرد، پاشان فەرمووی: "سوێند بەوەی گیانی موحەمەدی بەدەستە بەتەمام سێیەکی خەڵکی بەهەشت بن".

ئێمەش سوپاسی خوامان کردو تەکبیرمان کرد، ئینجا فەرمووی: "سوێند بەوەی گیانی موحەمەدی بەدەستە، من بەتەمام ئێوە نیوەی خەڵکی بەهەشت بن، نمونەی ئێوە لەناو ئوممەتەکاندا ، وەکو موویەکی سپی وان لەپێستی گایەکی رەشدا یاوەکو: هێڵێکی سپی لەدەستی گوێدرێژێکدا".

بەشی دووەم: دەستنوێژ

(١) کەچویتە سەرئاو چی دەڵێیت؟

٤٤ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قال: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا دَخَلَ الْخَلَا و قال: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ والْخَبَائِثِ". (بخاري/ الوضوء / مايقول عند الخلا و/١٤٢)

(انس)(ﷺ) دەڵێ: ئەگەر پێغەمبەری خوا(ﷺ) بچوایەتە سەر ئاو دەیفەرموو: "اللهم إِنِّي اعوذ بك من الخبث والخبائث).واتە: خوایە پەنا دەگرم بەتۆ لەهەموو جۆرە پیسیو هەموو زیانبەخشێك لەشەیتان و جانەوەرو هەرشتێکیتر کەپیس و زیانبەخش بێت".

(٢) لەکاتی سەرئاودا رووەکەرە قیبلە

٤٥ـ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا أَتَيْتُمُ الْغَائِطَ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ ولَا تَسْتَدْبِرُوهَا، بِبَوْلٍ ولَا غَائِطٍ، ولَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا". قَالَ أَبُو أَيُّوبَ: فَقَدِمْنَا الشَّامَ فَوَجَدْنَا مَرَاحِيضَ قَدْ بُنِيَتْ قِبَلَ الْقِبْلَةِ، فَنَنْحَرِفُ عَنْهَا، ونَسْتَغْفِرُ اللَّهَ. (بخاري/ الوضوء/ الا تستقبل القبلة بغائط /١٤٤)

(ابو ایوب)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر چوونە سەر ئاو بۆ میزوو پیسی روو نەکەنە قیبلەو پشتیشی تێمەکەن، بەڵکو رووبکەنە خۆرهەڵات یان خۆرئاوا".

(ابو ایوب) دەڵێ: چووین بۆ شام دەبینین ئاودەستەکان رووەو قیبلە دروستکراون ئێمە رووومان وەردەگێراو داوای لێخۆشبوونمان لەخوادەکرد.

(٣) لەناو خانوودا مۆڵەت دراوە

٤٦ـ عَنْ واسِعِ بْنِ حَبَّانَ قَالَ: كُنْتُ أُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ، وعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ مُسْنِدٌ ظَهْرَهُ إِلَى الْقِبْلَةِ، فَلَمَّا قَضَيْتُ صَلَاتِي انْصَرَفْتُ إِلَيْهِ مِنْ شِقِّي، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: يَقُولُ أُناسٌ: إِذَا قَعَدْتَ لِلْحَاجَةِ فَلَا تَقْعُدْ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ ولَا بَيْتِ الْمَقْدِسِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: ولَقَدْ رَقِيتُ عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَاعِدًا عَلَى لَبِنَتَيْنِ، مُسْتَقْبِلًا بَيْتَ الْمَقْدِسِ، لِحَاجَتِهِ. (بخاري/ الوضوء/ من تبرز على لبنتين/١٤٥)

(واسع) کوڕی (حبان) دەڵێ: لەمزگەوت نوێژم کرد ، (عبداللە) کوڕی (عمر) پشتی کردبووە قیبلە، کاتێ لەنوێژەکە بوومەوە چوومە ئەوبەر بۆلای (عبداللە) وتی: خەڵکی دەڵێن: ئەگەر چوویتە سەرئاو روونەکەیتە نەقیبلەو نەقودس. (عبدالله)

وتی:جارێکیان چوومە سەربانی ماڵێك پێغەمبەری خوام(ﷺ) دی لەسەر دووخشت دانیشتبوو رووی لەقودس بوو،(واتە پشتی لەقیبلە بوو) دەستی بەئاو دەگەیاند.

(٤) رێگریی لەمیزكردنە ئاوێك كە پاشان خۆتی پێ بشۆریت

٤٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الماء الدَّائِمِ ثُمَّ يَغْتَسِلُ مِنْهُ". (بخاري/ الوضوء/ البول في الماء الدائم / ٢٣٦)

(ابوهريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (باكەستان میز نەكاتە ئاوی وەستاوو دوایی خۆیشی تێدا بشوات). لەریوایەتێكیتردا: "میز مەكەرە ئاوی ڕاوەستاوەوە كەلەبەری ناڕوات، دوایی خۆیشی تێدا بشۆرێت".

(٥) خۆپاراستن لەمیز

٤٨ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى قَبْرَيْنِ، فَقَالَ: "أَمَا إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، ومَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، وأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ". قَالَ: فَدَعَا بِعَسِيبٍ رَطْبٍ، فَشَقَّهُ بِاثْنَيْنِ، ثُمَّ غَرَسَ عَلَى هَذَا واحِدًا وعَلَى هَذَا واحِدًا، ثُمَّ قَالَ: "لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا". (بخاري/ الوضوء / من الكبائر ان يستتر من بوله/ ٢١٣)

(ابـن عبـاس)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) بـەلای دوو گـۆڕدا تێپـەڕی فەرمووی: "ئەم دووانە سزادەدرێن ، بـەلاّم لەسەرشـتی گـەورە سـزانادرێن (چـونكە دەیانتوانی خۆیانی لێ بپارێزن)، یەكێكیان قسەی دەهێناو دەبرد، ئەوی تریان خۆی نەدەپاراست لەمیزەكەی".

دەڵێ: داوای لقێك دارخورمـای تـەڕی كـرد ، كـردی بەدووكەرتـەوە، لەسـەر هـەر گۆڕێكیان كەرتێكی چەقاند، ئینجا فەرمووی: "بەڵكو(سزا) لەسەریان سـووك بكرێـت هەتا وشك دەبن".

(٦) رێگریی لەخۆپاككردنەوە بەدەستی ڕاست

٤٩ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا يُمْسِكَنَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ وهُوَ يَبُولُ، ولَا يَتَمَسَّحْ مِنَ الْخَلَا و بِيَمِينِهِ، ولَا يَتَنَفَّسْ فِي الْاناء". (بخاري الوضوء/ النهي عن الاستنجاء باليمين/١٠٢)

(عبدالله) کوڕی (ابو قتادە) لەباوکیەوە بۆمان دەگێڕێتەوە دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "باکەستان زەکەری بەدەستی راستی نەگرێت لەکاتی میزکردنیدا، لەسەر ئاویش بەدەستی راست خۆی پاك نەکاتەوە، هەروەها فوو نەکات لەدەفری (خواردن و خواردنەوە)".

(٧) خۆپاككردنەوە بەئاو

٥٠ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) دَخَلَ حَائِطًا وتَبِعَهُ غُلَامٌ مَعَهُ مِيضَأَةٌ، هُوَ أَصْغَرُنَا، فَوَضَعَهَا عِنْدَ سِدْرَةٍ، فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَاجَتَهُ فَخَرَجَ عَلَيْنَا وقَدِ اسْتَنْجَى بِالماء. (بخاري / الوضوء/ الاستنجاء بالماء/ ١٤٩)

(انس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) چووە پەنا دیوارێکەوە مێرد منداڵێك کە بچووکترینمان بوو شوێنی کەوت مەسینەیەکی بەدەستەوە بوو، لەتەنیشت درەختێکی سدرا داینا، پێغەمبەر(ﷺ) لێبوویەوەو هاتە دەرەوە هات بۆ ناومان بە ئاوەکە خۆی پاك کردبووەوە.

(٨) خۆپاككردنەوە بە بەرد بەتاك دەبێ

٥١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) -يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ)- قَالَ: "إِذَا اسْتَجْمَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَجْمِرْ وِتْرًا، وإِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلِيَجْعَلْ فِي أَنْفِهِ ماء ثُمَّ لِيَنْتَثِرْ". (بخاري/ الوضوء/ الاستنجاء في الوضوء/ ١٥٩)

(ابوهرير)(ﷺ) دەیگەیەنێ بەپێغەمبەر(ﷺ) دەڵێ: "ئەگەر کەسێکتان بەبەرد خۆی پاك کردەوە، با تاك بێت، ئەگەر کەسێکیشتان دەستنوێژی گرت با ئاو بکاتە لوتیەوە ئینجا فنی بکاتە دەرە".

(٩) دەست پێکردن و دەستنوێژو شتیتر بەلای ڕاست

٥٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَيُحِبُّ التَّيَمُّنَ فِي طُهُورِهِ إِذَا تَطَهَّرَ، وفِي تَرَجُّلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ، وفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ. (بخاري/ الوضوء/ ١٦٦)

(عائشة)(ﷺ)دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) حەزی بەوەدەکرد بەلای راست دەست پێبکات لەدەستنوێژ گرتنا کاتێ دەستنوێژی دەگرت، لەسەر داهێنان کاتێ سەری دادەهێنا، لەنەعل لەپێکردنا، کاتێ نەعلی لەپێدەکرد.

(١٠) شێوەی دەستنوێژی پێغەمبەر(ﷺ)

٥٣ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ ابْنِ عَاصِمٍ الْأَنْصَارِيِّ (رضي الله عنه) –وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ– قَالَ: قِيلَ لَهُ: تَوَضَّأْ لَنَا وضُو و رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ).فَدَعَا بِاناء فَأَكْفَأَ مِنْهَا عَلَى يَدَيْهِ فَغَسَلَهُمَا ثَلَاثًا، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا، فَمَضْمَضَ واسْتَنْشَقَ مِنْ كَفٍّ واحدَةٍ، فَفَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثًا، ثُمَّ أَدْخلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا، فَغَسَلَ وجْهَهُ ثَلَاثًا، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا، فَغَسَلَ يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا، فَمَسَحَ بِرَأْسِهِ فَأَقْبَلَ بِيَدَيْهِ وأَدْبَرَ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا كَانَ وضُو و رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ).(بخاري/ الوضوء/ ١٨٣)

(عبدالله) کوڕی (زید) کوری (عاصم الانصاری) (رضي الله عنه) کەیەکێك بووە لەهاوەڵان دەڵێ: پێی وترا: دەستنوێژێکمان بۆ بگرە وەکو دەستنوێژی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەویش داوای کاسەیەکی (پڕ لەئاوی) کرد، لاریکردەوە بەسەردەستیداو سێ جار دەستەکانی شۆرد، ئینجا دەستێکی کرد بەئاوەکەداو دەری هێناو سێ جار ئاوی لەدەمولوتی وەردا پاشان دەستی کرد بە ئاوەکەداو دەری هێناو سێ جار دەموچاوی شۆرد، ئینجا دەستی کرد بەئاوەکەداو دەری هێناو دووجار دەستەکانی تا ئەنیشکی شۆرد پاشان دەستی کرد بەئاوەکەداو دەستی تەڕی هێنا بەسەریا، هەردوو دەستی لەپێشەوە داناو دەیبرد بۆدواوەو دەیهێنایەوە بۆ پێشەوە، ئینجا هەردوو قاچی شۆرد هەتا قولەپێی، پاشان وتی: ئابەم شێوەیە بوو دەستنوێژی پێغەمبەری خوا(ﷺ).

(١١) لووت پاککردنەوە

٥٤ـ عن أَبُو هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَنْشِقْ بِمَنْخِرَيْهِ مِنَ الماء، ثُمَّ لِيَنْتَثِرْ". (بخاري/ الوضوء/ الاستنثار/١٥٩)

(ابوهريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر یەکێکتان دەستنوێژی گرت با ئاو لەکونەلوتەکانی وەردات ،ئینجا فن بکات".

٥٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَنَامِهِ فَلْيَسْتَنْثِرْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَبِيتُ عَلَى خَيَاشِيمِهِ". (اقتران/ بخاري ١٦٨٨/٣٠)

(ابـوهريره)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) فـەرمووی: "ئەگـەر یـەکێکتان لەخەوهەسـتا باسـێ جـار فـن بکـات، چـونکە شـەیتان بەشـەودا لەکونـە لوتیـدا دەخەوێت".

(١٢) ناوچاو جوان و دەست و پێ سپی بەهۆی دەستنوێژەوە

٥٦ـ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّه الْمُجْمِرِ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَتَوَضَّأُ، فَغَسَلَ وجْهَهُ، فَأَسْبَغَ الوضوء، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ، ثُمَّ يَدَهُ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ، ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ، ثُمَّ قَالَ (لي): هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَتَوَضَّأُ. وقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَنْتُمُ الْغُرُّ الْمُحَجَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، مِنْ إِسْبَاغِ الوضوء، فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ فَلْيُطِلْ غُرَّتَهُ وتَحْجِيلَهُ". (بخاري/ الوضوء/ ١٣٦).

(نعـيم) کـوڕی(عبـدالله الجمـر) دەڵـێ: (ابـوهريره)م دی دەسـتنوێژی دەگـرت دەموچاوی شۆرد بەباشی شۆردی، ئینجا دەستی راستی شۆرد هەتا گەیشتە قـۆڵی، ئینجا دەستی چەپی شۆرد هەتا گەیشتە قۆڵی، ئینجا دەستی تەڕی هێنا بەسەریدا، ئینجا قاچی راستی شۆرد، هەتا لولاقیشی گرتەوە، پاشان قاچی چەپی شۆرد هـەتا لولاقیشـی گرتـەوە وتـی (بـەمن) ئابـەم شـێوەیە پێغەمبـەری خـوام(ﷺ) دیـووە دەستنوێژی گرتووە، ئینجاوتی: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "ئێـوە لـەرۆژی قیامەتدا ناوچاو جوان و دەست و پێ سپین بەهۆی دەستنوێژ گرتنەوە، هەرکەسـێك لەئێوە دەتوانێ بازیاتر ناوچاوی جوان بکات و دەستوپێی سپی بکات".

(١٣) ئەوەی بەباشی دەستنوێژ دەگرێت

٥٧ـ عن حُمْرَانَ، مَوْلَى عُثْمَانَ (ﷺ): أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّان (ﷺ) دَعَا بِوَضُو و فَتَوَضَّأَ: فَغَسَلَ كَفَّيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ مَضْمَضَ واسْتَنْثَرَ، ثُمَّ غَسَلَ وجْهَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْمِرْفَقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْكَعْبَيْنِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ غَسَلَ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) تَوَضَّأَ نَحْوَ وضُوئِي هَذَا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وضُوئِي هَذَا، ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ، لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ". (بخاري/ الوضوء/ ١٥٨)

قالَ ابْنُ شِهَابٍ: وكَانَ عُلَمَاؤُنَا يَقُولُونَ: هَذَا الوضوء أَسْبَغُ مَا يَتَوَضَّأُ بِهِ أَحَدٌ لِلصَّلَاةِ.

(حمـران) كـارگوزارى (عثمـان)كـوڕى (عفـان)(ﷺ) دەڵـێ: (عثمـان)كـوڕى (عفان)(ﷺ) داواى ئاوى دەستنوێژى كردو، دەستنوێژى گرت: دەستەكانى سێ جار شۆرد ئاوى لەدەمو لوتى وەرداو، سێ جار دەموچاوى شۆرد، ئینجا دەستى ڕاستى هەتا ئەنیشكى سێ جار شۆردو، دەستى چەپیشى بەوشێوەیە، پاشان مەسحى سەرى كرد، پاشان قاچى راستى تاقولە پێى سێ جار شۆردو، قاچى چەپیشى بەهەمان شێوە، ئینجاوتى: پێغەمبەرى خوام(ﷺ) دیووە وەكو ئەم دەستنوێژەى من دەستنوێژى گرتووەو، پاشان فەرموویەتى: "هەركەس دەستنوێژ وەكو ئەم دەستنوێژەى من بگرێت، ئینجا هەستێو دووڕكات نوێژ بكات، دالْغەلێنەدا لەنوێژەكەدا(خوا)، لەهەموو گوناهە رابوردووەكانى دەبوردرێت".(ابن شهاب) دەڵێ: زانایانمان دەڵێن: ئەم دەستنوێژە تەواوترین دەستنوێژە كەسێك بیگرێت بۆ نوێژكردن.

(١٤) ئەوەى لەدەستنوێژدا شوێنێكى شۆردن تەرك دەكات با بگەڕێتەوە سەرىو نوێژەكەى بكاتەوە

٥٨ـ عَنْ جَابِرٍ (ﷺ) قال: أَخْبَرَنِي عُمَرُ ابْنُ الْخَطَّابِ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا تَوَضَّأَ، فَتَرَكَ مَوْضِعَ ظُفُرٍ عَلَى قَدَمِه، فَأَبْصَرَهُ النَّبِيُّ (ﷺ)، فَقَالَ: "ارْجِعْ فَأَحْسِنْ وضُو وكَ". فَرَجَعَ، ثُمَّ صَلَّى. (بخاري/ الصلاة في ثياب، الصلاة في الخفان/ ٣٨٠)

(جابر) دەڵێ: (عمر) كورى(خطاب)(ﷺ) ئاگادارى كردم: پیاوێك دەستنوێژى دەگرت، بەئەندازەى نینۆكێكى لەسەر قاچى نەشۆرد بوو، پێغەمبەر(ﷺ) چاوى پێى كەوت فەرمووى: "بگەڕێرەوە دەستنوێژەكەت بەباشى بگرە" گەڕایەوەو دوایى نوێژى كرد).

(١٥) بڕى ئاو بۆ خۆشۆردن و دەستنوێژ

٥٩ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ، ويَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ، إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ. (بخاري / الوضوء بالمد/ ١٩٨)

(انس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) بە مشتێك (مد) ئاو دەستنوێژى دەگرت بەمەنێك (صاع)ێك، هەتا پێنج مشت خۆى دەشۆرد.*

---

* مشت ﴿مد﴾ بریتییە لەشەش پاڵویەك درێژى لایەكى ٩,٢ سم بێت.

(١٦) مەسحی کاڵەو پێتاو (خف)

٦٠ــ عَنْ هَمَّامٍ قَالَ: بَالَ جَرِيرٌ (ﷺ) ثُمَّ تَوَضَّأَ ومَسَحَ عَلَى خُفَّيْه، فَقِيلَ: تَفْعَلُ هَذَا؟ فَقَالَ: نَعَمْ، رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) بَالَ، ثُمَّ تَوَضَّأَ، ومَسَحَ عَلَى خُفَّيْه. (قَالَ الْأَعْمَشُ): قَالَ إِبْرَاهِيمُ: كَانَ يُعْجِبُهُمْ هَذَا الْحَدِيثُ، لِأَنَّ إِسْلَامَ جَرِيرٍ كَانَ بَعْدَ نُزُولِ الْمَائِدَةِ. **(بخاري/ الصلاة/٣٨٠)**

(همام) دەڵـێ: (جريـر) (ﷺ) دەسـتی بـەئاو گەیانـد، ئینجـا دەسـتنوێژی گـرت مەسحی کاڵەو پێتاوەکانی کرد، پێیان وت: ئاوا دەکـەیت؟ وتـی: بـەڵێ: پێغەمبـەری خوام(ﷺ) دیووە چۆتە سەرئاو، دوایی دەستنوێژی گرتووەو دەستی هێناوە بەسەر کاڵەو پێتاوەکانیدا (اعمش)دەڵێ: ئیبراهیم وتی: ئـەو فـەرموودەیان پـێ خۆشـبوو ، چونکه موسڵمانبوونی(جرير) دوای دابەزینی سوورەتی(المائدة)بوو.

٦١ــ(عَنْ أَبِي وائِلٍ قَالَ: كَانَ أَبُو مُوسَى يُشَدِّدُ فِي الْبَوْلِ، ويَبُولُ فِي قَارُورَةٍ، ويَقُولُ: إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ إِذَا أَصَابَ جِلْدَ أَحَدِهِمْ بَوْلٌ قَرَضَهُ بِالْمَقَارِيضِ. فَقَالَ حُذَيْفَةُ: لَوَدِدْتُ أَنَّ صَاحِبَكُمْ لَا يُشَدِّدُ هَذَا التَّشْدِيدَ، فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي اناءرَسُولُ اللَّه (ﷺ) نَتَمَاشَى، فَأَتَى سُبَاطَةً خَلْفَ حَائِطٍ فَقَامَ كَمَا يَقُومُ أَحَدُكُمْ، فَبَالَ، فَانْتَبَذْتُ مِنْهُ، فَأَشَارَ إِلَيَّ، فَجِئْتُ فَقُمْتُ عِنْدَ عَقِبِهِ حَتَّى فَرَغَ. زاد في رواية: فتوضَّأ فسمح على خُفَّيه). **(بخاري/ الوضوء/ ٢٢٤)**

((ابو وائل) دەڵێ: (ابو موسى) زۆر خۆپارێز بوو لـه میزکردنـدا، میـزی دەکـردە شووشـــەوەو دەیـــووت: نـــەوەی ئیســـرائیلیەکان ئەگـــەر یـــەکێکیان پـــرژی میـــز بەرجێگایەکی بکەوتایا بەمقەست دەیبڕی. حوزەیفه وتی: حەزم دەکرد هاوەڵەکەتان ئەوەندە توند وتیژ نەبوایا من خۆم لەخزمەت پێغەمبـەری خـوادا(ﷺ) دەرۆیشـتین، گەیشتینە سەرە لوێنکی قەومێك لەدوای دیوارێکەوە، وەکـو یـەکێك لـەئێوە هەسـتا چوو میزی کرد، لێی دوورکەوتمەوە ، ئاماژەی بۆ من کرد، چووم بـۆ لای لەنزیکـەوە راوەستام هەتا لێ بووەوە.(لەریوایەتێکدا ئەمـەی زیـادکردووە: دەسـتنوێژی گـرت و دەستی هێنا بەسەر (کاڵەو پێتاوەکانیدا).

مەن ﴿صاع﴾: بریتییه لەچوار ﴿ مد﴾.

٦٢ـ عَنْ الْمُغِيرَةِ بن شعبة (رضي الله عنه) قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي مَسِيرٍ، فَقَالَ لِي: "أَمَعَكَ ماء". قُلْتُ: نَعَمْ، فَنَزَلَ عَنْ رَاحِلَتِه، فَمَشَى حَتَّى تَوَارَى فِي سَوَادِ اللَّيْلِ، ثُمَّ جاء، فَأَفْرَغْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ، فَغَسَلَ وجْهَهُ، وعَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِرَاعَيْهِ مِنْهَا حَتَّى أَخْرَجَهُمَا مِنْ أَسْفَلِ الْجُبَّةِ، فَغَسَلَ ذِرَاعَيْهِ، ومَسَحَ بِرَأْسِهِ، ثُمَّ أَهْوَيْتُ لِأَنْزِعَ خُفَّيْهِ، فَقَالَ: "دَعْهُمَا، فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ". ومَسَحَ عَلَيْهِمَا. (بخاري / اللباس / ٥٤٦٣)

(مغـيره)ی كـوڕی(شـعبه)(رضي الله عنه) دەڵـێ: شــەوێكیان لەڕێگایەكـدا لەخزمـەت پێغەمبەردا(ﷺ) بـووم فـەرمووی پـێم: "ئایا ئـاوت پێیـە" وتم: بـەڵێ. لەوڵاغەكـەی دابەزی ڕۆیشت تا لە تاریكی شەودا لەچاو ونبوو، ئینجا هاتەوە لەدۆڵچەكە ئاوم كـرد بە دەستیا، دەموچـاوی شـۆرد، جبەیـەكی خـوری لەبـەردابوو نەیـدەتوانی دەسـتی دەربێنێ هەتا لەژێر جبەكەوە دەریهێناو هەردوو قـۆڵی شـۆرد، دەسـتی تـەڕی هێنـا بەسەریدا، ئینجاویستم كاڵەو پێتاوەكانی داكەنم، بـەڵام فـەرمووی: "وازیـان لێ بێنـە من بەپاكی لەپێم كردوون" ئینجا دەستی تەڕی هێنا بەسەر هەردووكیاندا.

(١٧) **خەوی دانیشتوو دەستنوێژ نـاشكێنێ**

٦٣ـ عن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، و رسولُ الله (ﷺ) نَجِيٌّ لرجلٍ –وفي حديثِ عبدِ الوارثِ: ونبيُّ الله (ﷺ) يُنَاجِي رَجُلًا– فما قامَ إلى الصَّلاة حتى نامَ القومُ. وفي حديثِ شُعبةَ: فَلَمْ يَزَلْ يُنَاجِيهِ حَتَّى نَامَ أَصْحَابُهُ، ثُمَّ جاء فَصَلَّى بِهِمْ. (بخاري/ الاذان/ ٦١٦)

(انس)(رضي الله عنه) دەڵێ: قامـەت كـرا بـۆ نوێـژ كەچـی پێغەمبـەر(ﷺ) لەگـەڵ پیاوێكـدا چپەی دەكرد هەڵنەستا بۆ نوێژ هەتا خەڵكەكە خەویان لێكەوت پاشان هات و نوێژی بۆ كردن..

(١٨) **دەستنوێژ لەدوای خواردنی گۆشتی وشتر**

٦٤ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ): أَأَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ؟ قَالَ: "إِنْ شِئْتَ فَتَوَضَّأْ، وإِنْ شِئْتَ فَلَا تَوَضَّأْ". قَالَ: أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: "نَعَمْ، فَتَوَضَّأْ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ". قَالَ: أُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ؟ قَالَ: "نَعَمْ". قَالَ: أُصَلِّي فِي مَبَارِكِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: "لَا". (اقتران النيرين/ بخاري/ ١٧٢١/٦٣)

(جابر) کوڕی (سمره) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك پرسیاری کرد لەپێغەمبەر (ﷺ) ئایا دەستنوێژ بگرمەوە لەخواردنی گۆشتی مەڕ؟ فەرمووی: "ئەگەر ویستت دەستنوێژ بگرە، ئەگەر ویستیشت مەیگرە" وتی: ئەی دەستنوێژ بگرم لەگۆشتی وشتر؟ فەرمووی: "بەڵێ" وتی: نوێژبکەم لەمۆڵگای وشتردا؟ فەرمووی: "نەخێر".

(١٩) هەڵوەشاندنەوەی دەستنوێژگرتن لەو شتەی ئاگری بەرکەوتووە

٦٥ـ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ (ﷺ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَحْتَزُّ مِنْ كَتِفِ شَاةٍ، فَأَكَلَ مِنْهَا، فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ، فَقَامَ وطَرَحَ السِّكِّينَ، وصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ. (بخاري / الوضوء/ من لم يتوضأ من كم الشاة/٢٠٥)

(جعفر) کوڕی (عمرو) کوڕی(امية الضميري)(ﷺ)دەڵێ: چاوم لێ بوو پێغەمبەری خوا(ﷺ) بەچەقۆ گۆشتی لەشانی مەڕێك دەکردەوە لێی دەخوارد، بانگدرا بۆ نوێژ چەقۆکەی داناو هەستا چوو نوێژی کرد دەستنوێژی نەگرت.

٦٦ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) شَرِبَ لَبَنًا، ثُمَّ دَعَا بِماء فَتَمَضْمَضَ وقَالَ: "إِنَّ لَهُ دَسَمًا". (بخاري/ الوضوء/ هل يمضمض من الييل/ ٢٠٨)

(ابن عباس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) شیری خواردەوە، ئینجا داوای ئاوی کرد لە دەمی وەرداو فەرمووی "چەوریی پێوەیە".

بەشی سێیەم: خۆشۆردن

(١) ئاو لەئاوەوە پێویست دەبێت بۆ پیاوێك سەرجێیی (جماع) بكات و ئاوی نەیەتەوە

٦٧ـ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ (ﷺ) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) يَوْمَ الاثْنَيْنِ إِلَى قباء، حَتَّى إِذَا كُنَّا فِي بَنِي سَالِمٍ وقَفَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلَى بَابِ عِتْبَانَ فَصَرَخَ بِه، فَخَرَجَ يَجُرُّ إِزَارَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَعْجَلْنَا الرَّجُلَ". فَقَالَ عِتْبَانُ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يُعْجَلُ عَنِ امْرَأَتِه ولَمْ يُمْنِ، مَاذَا عَلَيْهِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّمَا الماء مِنَ الماء". (بخاري / الوضوء/ ١٧٨).

(عبدالرحمن) کوڕی(ابی سعید الخدری) لەباوکیەوە بۆمان دەگێڕێتەوە(ﷺ) دەڵێ: ڕۆژی دووشەممە لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ)ڕۆیشتین بۆ قوبا، ڕۆیشتین تاگەیشتینە (بنی سالم)، پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەبەردەرگای ماڵی (عتبان)دا ڕاوەستاو بانگی (عتبان)ی کرد، ئەویش هاتە دەرەوە داوێنی کراسەکەی رادەکێشا، پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "پەلەمان لەپیاوەکە کرد" عتبان وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) : ئەگەر پیاوێك بچێتە لای هاوسەرەکەیو پەلەی لێبکەن و ئاوی نەیەتەوە، چی لەسەرە؟ فەرمووی: "ئاو لەئاوەوە پێویست دەبێت" (لێرەدا واتە هەتا ئاو نەپەڕێت خۆ شۆردنی ناوێت).

(٢) هەڵوەشاندنەوەی فەرموودەی پێشوو:

واجب بوونی خۆشۆردن بە بەیەك گەیشتنی هەردو خەتەنەکراو

٦٨ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ) قَالَ: اخْتَلَفَ فِي ذَلِكَ رَهْطٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ والْأَنْصَارِ، فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّونَ: لَا يَجِبُ الْغُسْلُ إِلَّا مِنَ الدَّفْقِ أَوْ مِنَ الماء. وقَالَ الْمُهَاجِرُونَ: بَلْ إِذَا خَالَطَ فَقَدْ وجَبَ الْغُسْلُ. قَالَ: قَالَ أَبُو مُوسَى: فَأَنَا أَشْفِيكُمْ مِنْ ذَلكَ، فَقُمْتُ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَى عَائِشَةَ (ﷺ) فَأُذِنَ لِي، فَقُلْتُ (لَهَا): يَا أُمَّاهْ -أَوْ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ- إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكِ عَنْ شيء وإِنِّي أَسْتَحْيِيك. فَقَالَتْ: لَا تَسْتَحْيِي أَنْ تَسْأَلَنِي عَمَّا كُنْتَ سَائِلًا عَنْهُ أُمَّكَ الَّتِي ولَدَتْكَ، فَإِنَّمَا أَنَا أُمُّكَ. قُلْتُ: فَمَا يُوجِبُ الْغُسْلَ؟ قَالَتْ: عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتَ، قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعَبِهَا الْأَرْبَعِ، ومَسَّ الْخِتَانُ الْخِتَانَ، فَقَدْ وجَبَ الْغُسْلُ". (اقتران النيرين / بخاري/ ١٧٦٥/٧)

(ابو موسى)(ﷺ) دەڵێ: كۆمەڵێك لە(مهاجر)و (انصار) جیاوازی كەوتە نێوانیان. (انصار)یەكان وتیان: خۆشۆردن پێویست نابێت هەتا ئاو نەیەتەوە (مهاجر)یەكانیش وتیان: بەڵێ ئەگەر تێكەڵبوون، خۆشۆردن پێویست دەبێت. دەڵێ(ابو موسى) وتی: من ئەوەتان بۆچارەدەكەم، هەستام چووم مۆڵەتم لەعائشە(ﷺ)وەرگرت و ئەویش مۆڵەتی دام و پێموت: دایە گیان ــــ یا ئەی دایكی ئیمانداران ــــ من دەمەوێ پرسیارێك لەبارەی شتێكەوە بكەم و بەلاّم شەرمت لێدەكەم ، ئەویش وتی: شەرم مەكە، ئەو پرسیارەی پرسیوتە لەو دایكەت كەتۆی لێ بوویت لەمنیشی بپرسە، منیش دایكتم، وتم: چی خۆشۆردن واجب دەكات؟ وتی: گەیشتی بەكەسی شارەزا، پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر لەنێوان هەردوو قاچیو هەردوو رانیا دانیشت، خەتەنەكراوی ئەم بەر خەتەنەكراوی ئەو كەوت، ئەوا خۆشۆردن واجب دەبێت"(١).

(٣) چۆنێتی خۆشۆردن لە لەشگرانیی

٦٩ـ عن مَيْمُونَةُ (ﷺ) زوج النبي (ﷺ) قَالَتْ: أَدْنَيْتُ لِرَسُولِ اللَّه (ﷺ) غُسْلَهُ مِنَ الْجَنَابَةِ، فَغَسَلَ كَفَّيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْاناء، ثُمَّ أَفْرَغَ بِهِ عَلَى فَرْجِهِ وغَسَلَهُ بِشِمَالِه، ثُمَّ ضَرَبَ بِشِمَالِهِ الْأَرْضَ فَدَلَكَهَا دَلْكًا شَدِيدًا، ثُمَّ تَوَضَّأَ وضُو وهُ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حَفَنَاتٍ مِلْ و كَفِّه، ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِه، ثُمَّ تَنَحَّى عَنْ مَقَامِهِ ذَلِكَ فَغَسَلَ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ بِالْمِنْدِيلِ، فَرَدَّهُ". (بخاري/ الغسل/ ٢١٦)

(مەیمونە)ی هاوسەری پێغەمبەر(ﷺ) دەڵێ: ئاوم هێنا بۆ پێغەمبەری خوا(ﷺ) بۆ خۆشتن لەلەشگرانیی، دووجار یا سێ جار دەستی شۆرد، ئینجا دەستی خستە ناو قاپەكەوە بەدەستی ئاوی كرد بە پێشی خۆیداو بەدەستی چەپی شۆردی، ئینجا بەتوندی دەستی چەپی هێنا بەزەویداو لەزەویەكەی دەخشاند، پاشان دەستنوێژی گرت وەكو بۆ نوێژ بیگرێت، ئینجا سێ مشتی پڕ ئاوی كرد بەسەریا، ئینجا هەموو لەشی شۆرد، پاشان جێگاكەی گۆڕیو هەردوو پێی شۆرد، ئینجا خاولیم بۆهێنا خۆی پێ وشك بكاتەوە نەیویست.

---

(١)ئەم فەرموودەیە پێشووەكەیان هەڵدەوەشێنێتەوە.

(٤) بڕی ئەو ئاوەی لەشگران خۆی پێ دەشوات

٧٠ـ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ (ﷺ) اناءأخُوهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ، فَسَأَلَهَا عَنْ غُسْلِ النَّبِيِّ (ﷺ) مِنَ الْجَنَابَةِ؟ فَدَعَتْ بِاناء قَدْرِ الصَّاعِ، فَاغْتَسَلَتْ، وبَيْنَنَا وبَيْنَهَا سِتْرٌ، وأَفْرَغَتْ عَلَى رَأْسِهَا ثَلَاثًا، قَالَ: وكَانَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ (ﷺ) يَأْخُذْنَ مِنْ رُ ووسِهِنَّ حَتَّى تَكُونَ كَالْوَفْرَةِ. (بخاري/ الغسل/ ٢٤٨)

(ابو سلمه) کوڕی (عبدالرحمن) دەڵێ: چوین بۆ لای عائشە(ﷺ) لەگەڵ برا شیرییەکەیدا، لەبارەی خۆشۆردنی پێغەمبەری خواوە(ﷺ) لە لەشگرانی لێی پرسی؟ داوای قاپێکی کرد بەئەندازەی (مەنێك) دەبوو، خۆی پێ شۆرد، لەنێوان ئێمەو عائشەدا پەردەیەك هەبوو، سێ جار ئاوی کرد بەسەریا وتی: هاوسەرەکانی پێغەمبەر(ﷺ) قژیان دەبڕی تادەگاتە ئاستی گوێچکەیان".

(٥) پەردە گێڕان بۆ خۆشۆردن

٧١ـ عن أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ (ﷺ): أَنَّهَا لَمَّا كَانَ عَامُ الْفَتْحِ أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) وهُوَ بِأَعْلَى مَكَّةَ، قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِلَى غُسْلِه، فَسَتَرَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ، ثُمَّ أَخَذَ ثَوْبَهُ فَالْتَحَفَ بِهِ، ثُمَّ صَلَّى ثَمَانَ رَكَعَاتٍ سُبْحَةَ الضُّحَى. (بخاري / الصلاة في ثياب/٢٥٠)

(ام هانی) کچی (ابوطالب) دەڵێ: لەساڵی فەتحی مەککەدا هاتم بۆ خزمەت پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەسەرووی مەککەوەبوو، پێغەمبەر(ﷺ) هەستا چوو بۆ شوێنی خۆشۆردن فاتمە پەردەیەکی بۆ گێڕا تا خۆی شۆرد، ئینجا جلەکانی خۆی هەڵگرت و پێچای لەخۆیەوەو، دوای ئەوە هەشت ڕکات نوێژی سوننەتی چێشتەنگاوی کرد.

(٦) بەتەنها خۆشۆردنی پیاوو خۆ پەنادانی

٧٢ـ عن أَبُي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَذَكَرَ أَحَادِيثَ، مِنْهَا: وقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاةً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى سَوْأَةِ بَعْضٍ، وكَانَ مُوسَى (ﷺ) يَغْتَسِلُ وحْدَهُ، فَقَالُوا: واللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آدَرُ، قَالَ: فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ، قَالَ: فَجَمَحَ مُوسَى (ﷺ) بِإِثْرِهِ يَقُولُ: ثَوْبِي حَجَرُ ثَوْبِي حَجَرُ، حَتَّى نَظَرَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى سَوْأَةِ مُوسَى، قَالُوا: واللَّهِ مَا بِمُوسَى مِنْ بَأْسٍ، فَقَامَ الْحَجَرُ حَتَّى نُظِرَ إِلَيْهِ، (قَالَ: فَأَخَذَ

ثَوْبَهُ) فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا". قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: واللَّهِ إِنَّهُ بِالْحَجَرِ نَدَبٌ، سِتَّةٌ أَوْ سَبْعَةٌ، ضَرْبُ مُوسَى بِالْحَجَرِ. (بخاري/ الغسل/ من اغتسل عرياناً../٢٧٤)

(ابوهريره)(ﷺ) لەپێغەمبەری خواوە(ﷺ) چەند فەرموودەیەکی بۆ گێڕاینەوە لەوانەش وتی: پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: "نەوەی ئیسرائیل بەڕوتی خۆیان دەشۆردو سەیری عەیبی یەکتریان دەکرد، موسا(علیه السلام) بەتەنیا خۆی دەشۆرد، وتیان: بەخوا موسا قۆڕە بۆیە بەتەنیا خۆی دەشۆرێت دەڵێ: جارێکیان موسا چوو خۆی بشوات، جلەکانی لەسەر بەردێك دانا، بەردەکە جلەکانی رفاند، دەڵێ: موسا (علیه السلام) ناچار بەپەلە کەوتەدوایو دەیفەرموو: بەردەکە جلەکانم، بەردەکە جلەکانم ، هەتا خەڵکەکە سەیری موسایان کردو وتیان: بەخوا موسا هیچ عەیبێکی نییە. دەڵێ: ئینجا جلەکانی هەڵگرت و دەستی کرد بەلێدانی بەردەکە" (ابوهريره) دەڵێ: بەخوا لەبەردەکەدا شوێنی لێدانەکە دیاربوو، شەش یا حەوت شوێنی لێدان بەبەردەکەوەبوو.

(٧) خۆپەنادان و نابێ مرۆڤ بە ڕووتی ببینرێت

٧٣ـ عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّه (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يَنْقُلُ مَعَهُمُ الْحِجَارَةَ لِلْكَعْبَةِ وعَلَيْهِ إِزَارُهُ، فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ عَمُّهُ: يَا ابْنَ أَخِي، لَوْ حَلَلْتَ إِزَارَكَ فَجَعَلْتَهُ عَلَى مَنْكِبِكَ دُونَ الْحِجَارَةِ. قَالَ: فَحَلَّهُ فَجَعَلَهُ عَلَى مَنْكِبِهِ، فَسَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، قَالَ: فَمَا رُئِيَ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ عُرْيَانًا. (بخاري / الصلاة في ثياب/ ٣٥٧)

(جابر) کوڕی(عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) بەردی دەگواستەوە لەگەڵ هاوەڵەکانیدا بۆ کەعبە کراسێکی لەبەردابوو، (عباس)ی مامی پێی وت: ئەی برازا با کراسەکەت بکردایەتەوە بتخستایەتە سەرشتانت لەژێر بەردەکاندا، وتی: کردیەوە خستیە سەرشانی ، بەڵام بوورایەوەو کەوت، دەڵێ: لەو رۆژە بەدواوە بەڕوتی نەبینراوە.

(٨) خۆشۆردنی ژن و پیاو لەیەك دەفردا

٧٤ـ عَنْ مُعَاذَةَ، عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كُنْتُ أَغْتَسِلُ اناءرَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مِنْ اناء واحد بَيْنِي وبَيْنَهُ، فَيُبَادِرُنِي، حَتَّى أَقُولَ: دَعْ لِي دَعْ لِي، قَالَتْ: وهُمَا جُنُبَانِ. (بخاري/ الغسل / هل يدخل الجنب يده في الاناء/ ٢٦٠)

(معان)له (عائشـه)ەوه (﵂) دەڵـێ: مـن و پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) لەیـەك دەفـردا خۆمان دەشۆرد، ئەو دەستپێشخەری دەكرد، منیش دەموت: داینێ بـۆ مـن، داینـێ بۆ من دەڵێ: هەردووكمان لەشمان گرانبوو.

(٩) دەستنوێژی لەشگران ئەگەر بیەوێ بخەوێ یان نان بخوات

٧٥ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا كَانَ جُنُبًا، فَأَرَادَ أَنْ يَأْكُلَ أَوْ يَنَامَ، تَوَضَّأَ وضُو وهُو (لِلصَّلَاةِ). (بخاري/ الغسل/ الجنب يتوضأ ثم ينام/ ٢٨٤)

(عائشه) (﵂) دەڵێ: كاتێ پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەشگران بوایەو بیویستایە نان بخوات یان بخەوێت ، دەستنوێژی دەگرت وەكو (بۆ نوێژ) دەستنوێژ بگرێت.

(١٠) تەیەموم

٧٦ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبيداء أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي، فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى الْتمَاسه، وأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، ولَيْسُوا عَلَى ماء ولَيْسَ مَعَهُمْ ماء، فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ (﵁) فَقَالُوا: أَلَا تَرَى إِلَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ؟ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وبِالنَّاسِ مَعَهُ، ولَيْسُوا عَلَى ماء ولَيْسَ مَعَهُمْ ماء؟ فَجاء أَبُو بَكْرٍ (﵁) ورَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) واضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِي قَدْ نَامَ، فَقَالَ: حَبَسْتِ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) والنَّاسَ. ولَيْسُوا عَلَى ماء ولَيْسَ مَعَهُمْ ماء؟ قَالَتْ: فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ وقَالَ مَا شَا و اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، وجَعَلَ يَطْعُنُ بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي، فَلَا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحَرُّكِ إِلَّا مَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى فَخِذِي، فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَتَّى أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ ماء، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عز آيَةَ التَّيَمُّمِ، فَتَيَمَّمُوا، فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْحُضَيْرِ وهُوَ أَحَدُ النُّقباء: مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ رض: فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ فَوَجَدْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ. (بخاري / اول كتاب التيمم / ٣٢٧)

(عائشه)(﵂) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) لەسەفەرێكدا دەرچـووین رۆیشـتین هـەتا گەیشـتینە بەیـدا یـا (ذات الجـیش)لـەوێ گەردانەكـەم بچـڕایەوە، پێغەمبەر(ﷺ) وەستا بۆئەوەی بیدۆزینەوە، خەڵكەكـەش وەسـتان، لەوجێگەیەشـدا نە ئاو هەبوو نەخۆیشیان ئاویان پێبوو(هەر بۆیە) خەڵكەكە چـوون بـۆ لای (ابـوبكر) (﵁) وتیان: نابینی عائشەی كچت چیكرد؟ پێغەمبـەری خـواو(ﷺ) ئـەم خەڵكەشـی

لێرەدا وەستاندووە، نەلەسەر ئاوێکیشین و نە ئاویشمان پێیە؟ ئەبوبکر هات و لەوکاتەشدا پێغەمبەر(ﷺ) سەری خستبوویە سەر ڕانم و خەوی لێکەوتبوو، وتی: پێغەمبەرو(ﷺ) ئەم خەڵکەت بۆ ئالێرەدا گیرداوە، نەشوێنەکە ئاوی لێیە نەئاویان پێیە؟ (عائشە)(رضي الله عنها) وتی: (ابوبکر) زۆر سەرزەنشتی کردم ــ چەندە خواحەزبکات ـ خێراخێرا سیخورمەی دەدا لەکەلەکەم منیش لەبەرئەوەی سەری پێغەمبەر(ﷺ) لەسەر ڕانم بوو نەدەجولاَم ، پێغەمبەر(ﷺ) ئەوشەوە تابەیانی لەوێ خەوت کاتێ هەستا ئاو نەبوو بۆ دەستنوێژ، هەر بۆیە خوای گەورە ئایەتی تەیەمومی ناردە خوارەوەو، هەموو تەیەمومیان کرد (اسید) کوری (خضیر)کەیەکێك بوو لەنەقیبەکان وتی: ئەی بنەماڵەی ئەبوبکر: ئەمە یەکەم بەرەکەت نییە کەخوا بەهۆی ئێوەوە پێی داوین. (عائشە)(رضي الله عنها) وتی: کاتێ وشترەکەمان هەستا گەردانەکەم لەژێریابوو دۆزیمانەوە.

(١١) تەیەمومی لەشگران

٧٧ـ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وأَبِي مُوسَى (رضي الله عنهما)، فَقَالَ أَبُو مُوسَى: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَجْنَبَ فَلَمْ يَجِدِ الماء شَهْرًا، كَيْفَ يَصْنَعُ بِالصَّلَاةِ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَا يَتَيَمَّمُ وإِنْ لَمْ يَجِدِ الماء شَهْرًا، فَقَالَ أَبُو مُوسَى: فَكَيْفَ بِهَذِهِ الْآيَةِ فِي سُورَةِ الْمَائِدَةِ: (فَلَمْ تَجِدُوا ماء فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا). فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَوْ رُخِّصَ لَهُمْ فِي هَذِهِ الْآيَةِ لَأَوْشَكَ إِذَا بَرَدَ عَلَيْهِمُ الماء أَنْ يَتَيَمَّمُوا بِالصَّعِيدِ فَقَالَ أَبُو مُوسَى لِعَبْدِ اللَّهِ: أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ عَمَّارٍ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي حَاجَةٍ، فَأَجْنَبْتُ، فَلَمْ أَجِدِ الماء، فَتَمَرَّغْتُ فِي الصَّعِيدِ كَمَا تَمَرَّغُ الدَّابَّةُ، ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: "إِنَّمَا يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ بِيَدَيْكَ هَكَذَا". ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدَيْهِ الْأَرْضَ ضَرْبَةً واحِدَةً، ثُمَّ مَسَحَ الشِّمَالَ عَلَى الْيَمِينِ، وظَاهِرَ كَفَّيْهِ ووَجْهَهُ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: أَوَلَمْ تَرَ عُمَرَ لَمْ يَقْنَعْ بِقَوْلِ عَمَّارٍ (رضي الله عنه)؟ (بخاري/ التيمم ضربة /٣٤٠)

(شقیق) دەڵێ: من لەگەڵ (عبداللە) و (ابوموسی)(رضي الله عنه) دانیشتبووین ، (ابوموسی) وتی: ئەی باوکی (عبدالرحمن): ئایا ئەگەر پیاوێك لەشی گرانبوو و تا مانگێ ئاوی دەست نەکەوت، چۆن نوێژ بکات؟ (عبداللە) وتی: تەیەموم ناکات بامانگێ ئاوی دەست نەکەوێ، (ابوموسی) وتی: ئەی چی دەکەیت لەگەڵ ئەم

ئایەتـەی سـوورەتی(المائـدة) :(ئەگـەر ئاویـان دەسـت نەكـەوت بـا بـەخۆڵێكی پـاك تەیەموم بكەن) (عبدالله) وتی: ئەگەر ئەو مۆڵەتەیان بدرێتیٚ كەلەم ئایەتەدا هاتووە، لەوانەیە كاتیٚ ئاویش ساردبێت بـەخۆڵ تەیـەموم بكـەن، (ابوموسـی) بـە(عبداللـە)ی وت: ئایا ئەم قسەی عەممارت نەبیستووە كەدەڵیٚ: پێغەمبەری خـوا(ﷺ) بـۆ كارێـك ناردمی، تووشی لەشگرانی بووم، ئاوم دەست نەكەوت، منیش خۆمم لەخۆڵدا گەوزان وەكو ولاٚغ، ئینجا هاتم بۆ خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) بۆم گێڕایـەوە، فـەرمووی: "بـەڵكو ئەوەندەت بەس بـوو كەبەدەسـتەكانت ئاوابكـەیت" دەسـتی دا بەزەویـدا یـەك جـار (هێنای بەدەموچاویدا)پاشان دەستی چەپی هێنا بەدەست و قۆڵی راستیا (عبـدالله) ئایا نەتدی عومەر متمانەی بەقسەكەی عەممار نەبوو؟.

(١٢) تەیەموم بۆ وەلاٚمی سەلام

٧٨ـ عَنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: أَقْبَلْتُ اناءعَبْدُ اللهِ بْنُ يَسَارٍ، مَوْلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ)، حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أَبِي الْجَهْمِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الْأَنْصَارِيِّ، فَقَالَ أَبُو الْجَهْمِ: أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مِنْ نَحْوِ بِئْرِ جَمَلٍ، فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَيْهِ حَتَّى أَقْبَلَ عَلَى الْجِدَارِ، فَمَسَحَ وجْهَهُ ويَدَيْهِ، ثُمَّ رَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ. (بخاري / التيمم/ التيمم في الحضر اذا لم يجد الماء/٣٣٠)

(عمیر) كارگوزاری (ابن عباس)(رضي الله عنه) دەڵیٚ: گوێی لە(ابن عباس) بووە وتوویـەتی: من و (عبدالله) كوڕی (یسار) كارگوزاری مەیمونەی هاوسـەری پێغەمبـەر(ﷺ) هـاتین هەتا چووینە لای (ابولجهم) كوری (الحارث)كـوری (الصـمد الانصـاري)، (ابـو الجهـم) وتی: پێغەمبەری خوا(ﷺ) تەشریفی لەلای بیری جەمەلەوە هات پیاوێكی پێگەیشـت سەلامی لێكرد، پێغەمبەری خوا(ﷺ) وەلاٚمی سـەلامەكەی نەدایـەوە، هـەتا گەیشـتە دیوارەكەو مەسحی دەموچاوی و دەستیكرد، ئینجاوەلاٚمی سەلامەكەی دایەوە.

(١٣) ئیماندار پیس نابێت

٧٩ـعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّهُ لَقِيَهُ النَّبِيُّ (ﷺ) فِي طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ وهُوَ جُنُبٌ، فَانْسَلَّ فَذَهَبَ فَاغْتَسَلَ، فَتَفَقَّدَهُ النَّبِيُّ (ﷺ)، فَلَمَّا جاءهُ قَالَ: "أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، لَقِيتَنِي وأَنَا جُنُبٌ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُجَالِسَكَ حَتَّى أَغْتَسِلَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "سُبْحَانَ اللَّهِ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ". (بخاري / الغسل / ٣٧٩)

(ابـوهريره) (ﷺ) دەڵـێ: لەیـەكێ لـە رێگاكـانی مەدینـەدا گەیشـتم بەخزمـەت پێغەمبەر(ﷺ) لەشگران بووم، بەپەنهانی رۆیشتم خۆمم شـۆرد، پێغەمبـەر(ﷺ) بـۆم دەگـەڕا، كـاتێ كەهاتمـەوە فـەرمووی: "لـەكوێ بوویـت ئـەی ابـوهريره" وتم: ئـەی پێغەمبــەری خــوا(ﷺ) كـاتێ گەیشــتی بــەمن لەشــم پیســبوو، پــێم خــۆش نــەبوو لەخزمەتتا دانیشـم هـەتا خـۆم دەشـۆم ، پێغەمبـەر(ﷺ) فـەرمووی: "سـبحان الله ، ئیماندار پیس نابێت".

بەشی چوارەم: حەیز

(١) چۆنێتی خۆشۆردنی ئافرەت لەحەیزو لەشگرانیی

٨٠ـ عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ اسماء -(ﷺ)- سَأَلَت النَّبيَّ (ﷺ) عَنْ غُسْلِ الْمَحيض؟ فَقَالَ: تَأْخُذُ إِحْدَاكُنَّ ماءهَا وسِدْرَتَهَا فَتَطَهَّرُ فَتُحْسِنُ الطُّهُور، ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ دَلْكًا شَدِيدًا حَتَّى تَبْلُغَ شُؤُونَ رَأْسِهَا، ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهَا الماء، ثُمَّ تَأْخُذُ فِرصَةً مُمَسَّكَةً فَتَطَهَّرُ بِهَا". فَقَالَتْ اسماء: وكَيْفَ أَتَطَهَّرُ بِهَا؟ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّه، تَطَهَّرِينَ بِهَا". فَقَالَتْ عَائِشَةُ -كَأَنَّهَا تُخْفِي ذَلكَ- تَتَبَّعِينَ أَثَرَ الدَّمِ. وسَأَلَتْهُ عَنْ غُسْلِ الْجَنَابَةِ؟ فَقَالَ: "تَأْخُذُ ماء فَتَطَهَّرُ فَتُحْسِنُ الطُّهُورَ -أَوْ: تُبْلِغُ الطُّهُور -ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ حَتَّى تَبْلُغَ شُؤُونَ رَأْسِهَا، ثُمَّ تُفيضُ عَلَيْهَا الماء". فَقَالَتْ عَائِشَةُ: نِعْمَ النساء نساء الْأَنْصَارِ، لَمْ يَكُنْ يَمْنَعُهُنَّ الْحَيَا و أَنْ يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ. (بخاري/ الحيض/ ٣٠٨).

(عائشە)(دەڵێ: (اسماء)(ﷺ) پرسیاری کرد لەپێغەمبەر(ﷺ) لەبارەی خۆشۆردنی حەیزەوە؟ فەرمووی: یەکێکتان ئاو هەڵدەگرێت لەگەڵ سیدرا (گەڵای دارێکە لەباتی صابون بەکاریان هێناوە)بەباشی خۆی پاك دەکاتەوە، ئینجا ئاو دەکات بە سەریا بەتوندی دەستی لێدەخات هەتا ئاو دەگاتە پێستی سەری ، پاشان ئاوی تر دەکا بەسەریا، ئینجا پارچە لۆکەیەك هەڵدەگرێت و خۆی پێ پاك دەکاتەوە.

(اسماء) وتی: چۆن خۆمی پێ پاك بکەمەوە؟ فەرمووی (سبحان الله) خۆتی پێپاك بکەرەوە" عائشە وتی: وەکو بیەوێ بەنهێنی پێیی بڵێ ـ شوێن و شوێنەواری خوێنەکەی پێپاك بکەرەوە، ئینجا پرسیاری لێکرد لەبارەی خۆشۆردنی لەشگرانییەوە؟ فەرمووی: "ئاو هەڵدەگریت بەباشی خۆت دەشۆریت، ئینجا ئاو دەکەیت بەسەرتاو دەست دەخەیت لەسەرت تا پێستی سەرت تەڕ دەبێت، ئینجا ئاویتر دەکەیت بەسەرتا" عائشە وتی: باشترین ئافرەت ئافرەتی ئەنسارەکانن ، شەرم ڕێگای لێنەگرتن کەشارەزابن لەئایینەکەیان.

(٢) ئافرەتی حەیزدارو شۆردنی سەری پیاو

٨١ـ عن عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: إِنْ كُنْتُ لَأَدْخُلُ الْبَيْتَ لِلْحَاجَةِ، والْمَرِيضُ فيه، فَمَا أَسْأَلُ عَنْهُ إِلَّا وأَنَا مَارَّةٌ. وإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَيُدْخِلُ عَلَيَّ رَأْسَهُ وهُوَ فِي الْمَسْجِدِ،

فَأُرَجِّلُهُ. وكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةٍ، إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا. (بخاري/ الاعتكاف / الحائض ترجل المعتكف/ ١٩٢٤)

(عائشه)(رضي الله عنها) دەڵێ: هەر کاتێ بۆ پێویستیەك دەچومە ژوورەوە نەخۆشێکی لێبوایە، (هەواڵم نەدەپرسی مەگەر بەدەم ڕێگەوە کەتێدەپەڕیم، جاری واهەبووە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) سەری دەهێنا ژوورەوە بۆم خۆی لەمزگەوتەکەدابوو، منیش سەریم شانە دەکرد، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) لەکاتی (اعتکاف)دا مەگەر بۆ پێویستیەك ئەگینا نەدەهاتە ماڵەوە.

(٣) پاڵدانەوە لەکۆشی حەیزدارو خوێندنەوە

٨٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَتَّكِئُ فِي حِجْرِي وأَنَا حَائِضٌ، فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ. (بخاري/ قراءة الرجل في حجر امرأته وهي حائض /٢٩٣)

عائشه (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) سەری دەکردە سەر کۆشم و منیش لەحەیزدا بووم، قورئانی دەخوێند.

(٤) خەوتن لەیەك لێفەدا لەگەڵ حەیزدار

٨٣ـ عن أُمَّ سَلَمَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: بَيْنَمَا أَنَا مُضْطَجِعَةٌ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فِي الْخَمِيلَةِ إِذْ حِضْتُ، فَانْسَلَلْتُ فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضَتِي، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "أَنُفِسْتِ". قُلْتُ: نَعَمْ، فَدَعَانِي فَاضْطَجَعْتُ مَعَهُ فِي الْخَمِيلَةِ. قَالَتْ: وكَانَتْ هِيَ ورَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَغْتَسِلَانِ فِي الْانَاءِ الْوَاحِدِ مِنَ الْجَنَابَةِ. (بخاري / من سمى النفاس حيضاً/ ٢٩٤)

(ام سلمه) (رضي الله عنها) دەڵێ: لەکاتێکا من لەگەڵ پێغەمبەری خوادا(صلى الله عليه وسلم) راکشابووم سەرچەفێکم بەسەروەبوو کەوتمە حەیزەوە، بەدزی ڕۆیشتم جلی حەیزم لەبەرکرد، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: "کە وتیتە حەیزەوە؟" وتم: بەڵێ: بانگی کردم لەژێر سەرچەفەکەدا لەگەڵیا راکشام، (ام سەلەمە) دەڵێ: خۆیو پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) لەیەك دەفردا پێکەوە خۆیان دەشۆرد لەلەشگرانیی.

(٥) گەمەکردن لەگەڵ ئافرەت لەحەیزا

٨٤ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: كَانَ إِحْدَانَا إِذَا كَانَتْ حَائِضًا، أَمَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) أَنْ تَأْتَزِرَ فِي فَوْرِ حَيْضَتِهَا، ثُمَّ يُبَاشِرُهَا، قَالَتْ: وأَيُّكُمْ يَمْلِكُ إِرْبَهُ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَمْلِكُ إِرْبَهُ. (بخاري/الحيض/ مباشرة الحائض/ ٢٩٦)

(عائشه)(﵂) دەڵێ: ئەگەر یەکێکمان (لەهاوسەرەکانی پێغەمبەر(ﷺ)) لەحەیزا بوایا، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی پێدەکرد کە نێوان ناوك و ئەژنۆی بەباش داپۆشێت ، ئینجا گەمەی لەگەڵ دەکرد، دەڵێ: ئایا کامتان دەتوانن خۆتان بگرن، وەکو پێغەمبەر(ﷺ) دەیتوانی خۆی بگرێت.

(٦) خۆشتن و نوێژی کاتی خوێنی نەخۆشی

٨٥ـ عَنْ عَائِشَةَ (﵂) قَالَت: اسْتَفْتَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ جَحْشٍ (﵂) رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَتْ: إِنِّي أُسْتَحَاضُ؟ فَقَالَ: "إِنَّمَا ذَلِك عِرْقٌ، فَاغْتَسِلِي ثُمَّ صَلِّي". فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ قَالَ اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ: لَمْ يَذْكُرِ ابْنُ شِهَابٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)، أَمَرَ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ (﵂) أَنْ تَغْتَسِلَ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ، ولَكِنَّهُ شيء فَعَلَتْهُ هِيَ. (بخاري/ الحيض/ عرق المستحاضة/ ٣٢١)

(عائشه)(﵂) دەڵێ: (ام حبيبه) کچی (جحش) پرسی لەپێغەمبەری خوا(ﷺ) وتی: من خوێنی نەخۆشیم پیادێت؟ فەرمووی: "ئەوە دەمارێکە، خۆت بشۆرە ، ئینجا نوێژ بکە" ئەویش بۆ هەموو نوێژێك خۆی دەشۆرد.(لیث)کوری (سعد) وتی: (ابن شهاب) ئەوەی نەوت کە پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمانی کرد بە(ام حبیبە) (﵂) کە بۆ هەموو نوێژێك خۆی بشوات، بەڵکو شتێك بووە خۆی کردوویەتی.

(٧) پێنج شت لەسروشتی پاکن

٨٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "الْفِطْرَةُ خَمْسٌ، أَوْ خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرَةِ: الْخِتَانُ، والِاسْتِحْدَادُ، وتَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ، ونَتْفُ الْإِبِطِ، وقَصُّ الشَّارِبِ". (بخاري / اللباس/ قص الشارب/ ٥٥٥٠)

(ابوهريره) (﵁) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: "سروشتی پاك پێنج شتە، یا پێنج شت لەسروشتی پاکە: خەتەنەکردن، بەرتاشین، نینۆك کردن، توکی بن باڵ هەڵکەندن، سمێڵ کورت کردنەوە".

(٨) سیواکدان بەکەسی گەورە

٨٧ـ عن (عَبْدَ اللَّهِ) بْنَ عُمَرَ (﵄): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "أَرَانِي فِي الْمَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ، فَجَذَبَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ، فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا، فَقِيلَ لِي: كَبِّرْ، فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ". (بخاري/ الوضوء/ دفع السواك الى الاكبر/ ٢٤٣)

(عبدالله) كوڕی (عمر) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: "خەوم بینی لەخەودا بەسیواکێك سیواکم دەکرد، دووپیاو کێشیان کردم، یەکێکیان لەوی تریان گەورەتربوو، من سیواکەکەم دا بەبچووکەکەیان ، پێیان وتم: گەورەی کە، منیش دام بەگەورەکەیان"

(٩) سمێڵ کورت بکەنەوەو ریش بهێڵنەوە

٨٨ــ عَن ابْنِ عُمَرَ (ﭬ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ: أَحْفُوا الشَّوَارِبَ، وأَوْفُوا اللِّحَى". (بخاري/ اللباس/ تقليم الاظافر / ٥٥٥٣)

(عبدالله) کوڕی (عمر) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "پێچەوانەی موشریکەکان بکەن، سمێڵ کورت بکەنەوە ، ریش بهێڵنەوە".

(١٠) شۆردنی میزی ناو مزگەوت

٨٩ــ عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (ﭬ) قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) إِذْ جاء أَعْرَابِيٌّ فَقَامَ يَبُولُ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مَهْ مَهْ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا تُزْرِمُوهُ، دَعُوهُ". فَتَرَكُوهُ حَتَّى بَالَ، ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ: "إِنَّ هَذِهِ الْمَسَاجِدَ لَا تَصْلُحُ لِشيءٍ مِنْ هَذَا الْبَوْلِ ولَا الْقَذَرِ، إِنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّهِ (ﻷ) والصَّلَاةِ وقراءةِ الْقُرْآنِ". أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، قَالَ: فَأَمَرَ رَجُلًا مِنَ الْقَوْمِ فَجاء بِدَلْوٍ مِنْ ماء فَشَنَّهُ عَلَيْهِ. (بخاري/ الادب/ ٥٦٧٨)

(انس) کوری (مالك) (ﭬ) دەڵێ: لەکاتێکا ئێمە لەمزگەوت لەخزمەت پێغەمبەردا(ﷺ) دانیشتبووین، عەرەبێکی دەشتەکی هات و لەمزگەوتەکەدا دەستی کرد بەمیزکردن، هاوەڵانی پێغەمبەر(ﷺ) وتیان: نەکەی ، نەکەی، دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "پێی مەبڕن، وازی لێ بێنن" وازیان لێهێنا هەتا میزەکەی کرد، ئینجا پێغەمبەر(ﷺ) بانگی کردوو فەرمووی: "ئەم مزگەوتانە جێگای میزکردن و پیسی کردن نییە، بەڵکو جێگای یادکردنەوەی خوای گەورەو نوێژو خوێندنی قورئانە"، ئینجا فەرمانیکرد بە پیاوێك لەو خەڵکە، ئەویش دۆلکەیە ئاوی هێناو رشتی بەسەریا)

(١١) ئاو پرژاندن لەمیزی کوری شیرەخۆرە

٩٠ــ عن أُمِّ قَيْسٍ بِنْتَ مِحْصَنٍ (ﭫ): أَنَّهَا أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بِابْنٍ لَهَا لَمْ يَبْلُغْ أَنْ يَأْكُلَ الطَّعَامَ، قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: أَخْبَرَتْنِي أَنَّ ابْنَهَا ذَاكَ بَالَ فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)،

فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِماء فَنَضَحَهُ عَلَى ثَوْبِهِ، ولَمْ يَغْسِلْهُ غَسْلًا. (بخاري/ الوضوء/ بول الصبيان/ ٢٢١)

(ام قيس) كچى (محصن) (رضي الله عنه) دەڵێ: منداڵێکم هێنا بۆ خزمەت پێغەمبەری خوا(ﷺ) هێشتا خواردنی نەدەخوارد، عبیداللە وتی: ئەو ژنە ئاگاداری کردم کە کوڕەکەی میزی کرد بەکۆشی پێغەمبەری خوادا(ﷺ) پێغەمبەر(ﷺ) داوای ئاوی کردو پرژاندی بەسەر پۆشاکەکەیداو نەیشۆرد.

بەشی پێنجەم: نوێژ

(١) دەستپێکردنی بانگدان

٩١ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (﵁) أَنَّهُ قَالَ: كَانَ الْمُسْلِمُونَ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَجْتَمِعُونَ فَيَتَحَيَّنُونَ الصَّلَوَاتِ، ولَيْسَ يُنَادِي بِهَا أَحَدٌ، فَتَكَلَّمُوا يَوْمًا فِي ذَلِكَ، فَقَالَ بَعْضُهُمِ: اتَّخِذُوا نَاقُوسًا مِثْلَ نَاقُوسِ النَّصَارَى، وقَالَ بَعْضُهُمْ: قَرْنًا مِثْلَ قَرْنِ الْيَهُود، فَقَالَ عُمَرُ (﵁): أَولَا تَبْعَثُونَ رَجُلًا يُنَادِي بِالصَّلَاةِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يَا بِلَالُ، قُمْ فَنَادِ بِالصَّلَاةِ". (بخاري/ الاذان/ ٥٧٩)

(عبدالله) کوڕی (عمر) (﵁) دەڵێ: لەکاتێکا موسڵمانەکان هاتن بۆ مەدینە کۆدەبوونەوەو کاتی نوێژیان دەخەملاند، کەس بانگی نەدەدا، ڕۆژێکیان باسی ئەوەیان کرد، هەندێکیان وتیان: بازەنگێکی وەکو زەنگی گاورەکان دابنێین، هەندێکی تریان وتیان: کەڕەنایەك وەکو کەڕەنای جولەکە دابنێن، عمر(ﷺ) وتی: ئەی بۆ پیاوێك نانێرن بانگ بدات بۆ نوێژ). پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: "ئەی بلال هەستە بانگ بدە بۆ نوێژ"

(٢) بانگدان جوتەو قامەتیش تاك

٩٢ـ عَنْ أَنَسٍ (﵁) قَالَ: أُمِرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ، ويُوتِرَ الْإِقَامَةَ، زَادَ يَحْيَى (فِي حَدِيثِهِ عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ: فَحَدَّثْتُ بِهِ أَيُّوبَ، فَقَالَ): إِلَّا الْإِقَامَةَ. (بخاري/ الاذان / ٥٨٢)

(انس) (ﷺ) دەڵێ: فەرمانکرا بە(بیلال) کەبانگدان بەجووت بڵێت قامەتیش بەتاك، یەحیا (لەریوایەتەکەیدا) لە(ابن علیه)وە ئەمەی بۆ زیادکرد: ئەمەم بۆ (ایوب) گێڕایەوە وتی: بێجگە لەقامەت (واتە رستەی قد قامت الصلاه ـ دووجار دەیووت).

٩٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ لَهُ ضُرَاطٌ، حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْذِينَ، فَإِذَا قُضِيَ التَّأْذِينُ أَقْبَلَ، حَتَّى إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ أَدْبَرَ، حَتَّى إِذَا قُضِيَ التَّثْوِيبُ أَقْبَلَ، حَتَّى يَخْطُرَ بَيْنَ الْمَرْءِ ونَفْسِهِ يَقُولُ لَهُ: اذْكُرْ كَذَا، واذْكُرْ كَذَا، لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ مِنْ قَبْلُ، حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ مَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى". (بخاري/ الاذان / فضل التاذين/ ٥٨٣)

(ابوهریره) (﵁) دەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر بانگدرا بۆ نوێژ شەیتان هەڵدێت و تڕ لێدەدات بۆ ئەوەی بانگەکە نەبیستێ، کاتێ بانگەکە تەواو

دەبێت، دێتەوە هەتا قامەت دەکرێت ئینجا هەڵدێتـەوە، کـاتێ قامـەت تـەواو دەبـێ دێتەوە بۆ ئەوەی داڵغە بۆ نوێژخوێنەکە دروست بکـات، پێـی دەڵێـت: یـادی ئەمـەو ئـەوە (شـتیوا کەپێشـتر لەیادیانـەبوو) تـاوا لـەکابرا دەکـات نـازانێ چـەند رکـاتی کردووە".

٩٤-عَنْ عَائِشَةَ (ﭬ): أَنَّ الصَّلَاةَ أَوَّلَ مَا فُرِضَتْ رَكْعَتَيْنِ، فَأُقِرَّتْ صَلَاةُ السَّفَرِ، وأُتِمَّتْ صَلَاةُ الْحَضَرِ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَقُلْتُ لِعُرْوَةَ: مَا بَالُ عَائِشَةَ تُتِمُّ فِي السَّفَرِ؟ قَالَ: إِنَّهَا تَأَوَّلَتْ كَمَا تَأَوَّلَ عُثْمَانُ. (بخاري / تقصير الصلاة / يقصر اذا خرج من موضعه/١٠٤٠)

عائشه(خوا لێـی رازی بێـت) دەڵـێ: یەکـەمجار کەنوێـژ فـەرزکرا دوورکـات بـوو ، پاشان نوێژی سەفەر مایەوە بەدوورکات و، نوێژی نیشتەجێ بەتـەواو دانـرا (زهـری) دەڵێ: بە(عروە)م وت: بۆچی عائشـە لەسـەفەردا نوێـژی تـەواو دەکـات؟ وتـی: ئـەو وەکو عوسمان تەئویلی کردووە.(کە هەردووکیان دروستە)

٩٥-عن مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: لَمَّا قَدِمَ الْحَجَّاجُ الْمَدِينَةَ، فَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي الظُّهْرَ بِالْهَاجِرَةِ، والْعَصْرَ والشَّمْسُ نَقِيَّةٌ، والْمَغْرِبَ إِذَا وجَبَتْ، والْعِشَا و أَحْيَانًا يُؤَخِّرُهَا وأَحْيَانًا يُعَجِّلُ، كَانَ إِذَا رَآهُمْ قَدِ اجْتَمَعُوا عَجَّلَ، وإِذَا رَآهُمْ قَدْ أَبْطَئُوا أَخَّرَ، والصُّبْحَ -كَانُوا، أَوْ قَالَ- كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) يُصَلِّيهَا بِغَلَسٍ. (بخاري/ حاشية مواقيت الصلاة/ ٥٣٥)

(محمد) کوڕی(عمرو) دەڵێ: کاتێ حاجیەکان گەیشتنە مەدینە، پرسیارمان کـرد لـە(جـابر) کـوڕی(عبـدالله) ئـەویش وتـی: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) نوێـژی نیـوەڕۆی لەگـەرمای نیـوەڕۆدا دەکـرد نوێـژی عەسریشـی دەکـرد کەهێشـتا خـۆر روون بـوو، شێوانیش هەرکاتێ خۆرئاوابوو، خـەوتنانیش جارجـار دوای دەخسـت و جارجـاریش زوو دەیکـرد: هـەرکاتێ دەیبینـی کۆبوونەتـەوە پەلـەی دەکـرد، ئەگـەر ئـەوان دوابکەوتنایە ئەمیش دوای دەخست. بـەیانیش (بـەتاریکی دەیکـرد) یـا راوی دەڵـێ: پێغەمبەر(ﷺ) بەتاریکی دەیکرد.

٩٦- عَنْ أَبِي بَكْرِ بن أبي موسى الاشعريٍّ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ صَلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ". (بخاري/ مواقيت الصلاة /٥٤٨)

(ابـوبكر) كـوری (ابـو موسـی الاشـعری) لەباوکیـەوە دەگێڕێتـەوە: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) فـەرمووی: "هەرکـەس دوونوێـژی فێنکـی (واتـە بـەیانیو عەسـر بکـات) دەچێتە بەهەشتەوە".

(٣) بەفێنکی نوێژکردن لەکاتی گەرمادا

٩٧ـ عَنْ أَبِي ذَرٍّ (ﷺ) قَالَ: أَذَّنَ مُؤَذِّنُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِالظُّهْرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) "أَبْرِدْ أَبْرِدْ. أَوْ قَالَ: انْتَظِرِ، انْتَظِرْ". وقَالَ: "إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ، فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ". قَالَ أَبُو ذَرٍّ: حَتَّى رَأَيْنَا فَيْ و التُّلُولِ. (بخاري/ مواقيت الصلاة / الابراد بالظهر في شدة الحر/ ٥١١)

(ابـوذر)(ﷺ) دەڵـێ: بانگبێـژی پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) بـانگی نیوەڕۆیـدا، پێغەمبـەر(ﷺ) فـەرمووی: "فێنکـی کـە فێنکـی کـە، یـا فـەرمووی: چـاوەڕێ بکـە چاوەڕێ بکەو فەرمووی: بەهێزی تینی گەرما لـەهاڵاوی دۆزەخـە، جـا ئەگـەر گـەرما بـەتین بـوو نوێـژەکان بخەنـە کـاتی فێنکـی". (ابـوذر) دەڵـێ: هـەتا سـێبەری گردۆڵکەکانمان بینی.

(٤) سەرەتـای کاتی نوێژی عەسر

٩٨ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يُصَلِّي الْعَصْرَ والشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ حَيَّةٌ، فَيَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى الْعَوَالِي، فَيَأْتِي الْعَوَالِيَ والشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ. (بخاري/ مواقيت الصلاة / وقت العصر/٥٢٥)

(انس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خـوا(ﷺ) نوێـژی عەسـری دەکـردو خۆر بەرزو بەتین بوو رێبوارێـك دەچـوو بـۆ گونـدەکانی دەوری مەدینـە، دەگەیشـتە ئەویو هێشتا خۆر بەرزدەبوو.

(٥) هەڕەشە لەوکەسەی نوێژی عەسری دەچێت

٩٩ـ عَنِ عبدالله بْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "الَّذِي تَفُوتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ كَأَنَّماءتِرَ أَهْلَهُ ومالَهُ". (بخاري / مواقيت الصلاة /٥٢٧)

(عبدالله) کـوڕی(عمـر) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) فـەرمووی: "ئـەوەی نوێژی عەسری دەچێت هەروەکو ئەوەوایە ماڵ و خێزانی تالآن کرابێت".

(٦) لەبارەی نوێژی ناوەندەوە(الوسطى)

١٠٠ــ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ المسعود (رضي الله عنه) قَالَ: حَبَسَ الْمُشْرِكُونَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ، حَتَّى احْمَرَّتِ الشَّمْسُ أَوِ اصْفَرَّتْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "شَغَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى صَلَاةِ الْعَصْرِ، مَلَأَ اللَّهُ أَجْوَافَهُمْ وقُبُورَهُمْ نَارًا. أَوْ (قَالَ): حَشَا اللَّهُ أَجْوَافَهُمْ وقُبُورَهُمْ نَارًا". (اخرجه البخاري في الجهاد بان الدعاء على المشركين ٢٧٧٣)

(عبدالله) کوڕی (مسعود)(رضي الله عنه) دەڵێ: موشریکەکان ڕێگەیان نەدا کە پێغەمبەر(ﷺ) نوێژی عەسر بکات، هەتا خۆر سوورهەڵگەڕا یازەردبوو، ئنجا پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: "خەریکیان کردین لەنوێژی ناوەڕاست ، نوێژی عەسر، خوای گەورە ناوسکیان و گۆڕەکانیان پڕبکات لەئاگر. یا(فەرمووی)خوای گەورە ناوسکیان و گۆڕەکانیان بەئاگر بئاخنێ".

١٠١–عن أَبُي سَلَمَةَ: أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) عَنِ السَّجْدَتَيْنِ اللَّتَيْنِ كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يُصَلِّيهِمَا بَعْدَ الْعَصْرِ؟ فَقَالَتْ: كَانَ يُصَلِّيهِمَا قَبْلَ الْعَصْرِ، ثُمَّ إِنَّهُ شُغِلَ عَنْهُمَا، أَوْ نَسِيَهُمَا، فَصَلَّاهُمَا بَعْدَ الْعَصْرِ، ثُمَّ أَثْبَتَهُمَا، وكَانَ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَثْبَتَهَا. قَالَ إِسْمَعِيلُ بنُ جعفرٍ: تَعْنِي دَاوَمَ عَلَيْهَا. (بخاري، مواقيت الصلاة /٥٩٥ ـ ٥٦٨)

(ابو سلمە) پرسیاری کردووە لە(عائشە) (ر.ض)لەبارەی ئەو دوو رکاتەی کەپێغەمبەر(ﷺ) دەیکردن لەدوای عەسر؟ ئەویش وتوویەتی: لەپێش عەسرا دەیکردن، سەرقاڵیی نەیهێشتبوو بیانکات، یا لەبیری چووبوو ، لەبەر ئەوە دوای عەسر کردوویەتی ، ئینجا بەردەوام بووە لەسەری پێغەمبەر(ﷺ) ئەگەر نوێژێکی بکردایە بەردەوام دەبوو لەسەری.

(٧) گێڕانەوەی نوێژی عەسر

١٠٢ــ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنهما): أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) يَوْمَ الْخَنْدَقِ جَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ، وقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، واللَّه مَا كِدْتُ أَنْ أُصَلِّيَ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتْ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَوَاللَّهِ إِنْ صَلَّيْتُهَا". فَنَزَلْنَا إِلَى بُطْحَانَ، فَتَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وتَوَضَّأْنَا، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ. ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا المغربَ. (بخاري / مواقيت الصلاة/ ٥٧١)

(جابر) کوری (عبداللە) (رضي الله عنه) دەڵێ: لەرۆژی خەندەقا (عمر) کوری (خطاب) جنێوی بەکافرەکانی قورەیش دەدا، ئینجاوتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بەخوا نوێژی عەسرم نەکرد هەتا خەریکبوو خۆرئاوادەبوو، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی:

"سوێند بەخوا منیش نوێژم نەکردووە" بۆیە دابەزین بۆ (بطحان) پێغەمبەر(ﷺ) دەستنوێژی گرت، ئێمەش دەستنوێژمان گرت، پێغەمبەر(ﷺ) دوای ئەوەی خۆرئاوابوو نوێژی عەسری کرد، ئینجا دوای ئەوە نوێژی شێوانی کرد.

(٨) کاتی شێو ئەو کاتەیە خۆرئاوا دەبێت

١٠٣ـ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يُصَلِّي الْمَغْرِبَ إِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ وتَوَارَتْ بِالْحِجَابِ. (بخاري/ مواقيت الصلاة / وقت المغرب /٥٣٦)

(سلمه) کوری (اکوع) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) کاتێ خۆرئاوا دەبوو دیارنەدەما نوێژی شێوی دەکرد.

(٩) کاتی نوێژی خەوتنان و دواخستنی

١٠٤ـ عن عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: أَعْتَمَ النَّبِيُّ (ﷺ) ذَاتَ لَيْلَةٍ حَتَّى ذَهَبَ عَامَّةُ اللَّيْلِ، وحَتَّى نَامَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى فَقَالَ: "إِنَّهُ لَوَقْتُهَا، لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي". (بخاري/ مواقيت الصلاة / فضل العشا و/٥٤١)

عائشه(ر.ض) دەڵێ: شەوێکیان پێغەمبەر(ﷺ) نوێژی خەوتنی دواخست هەتا زۆربەی شەو رۆیشت و خەڵکی ناو مزگەوت خەوتن، ئینجا هات و نوێژی کردو فەرمووی: "لەراستیدا ئەگەر گران نەبوایە لەسەر ئوممەتم، ئەمە کاتیەتی".

(١٠) ئەوەی گەیشت بەڕکاتێك گەیشتووە بەنوێژەکە

١٠٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ". (بخاري/ مواقيت الصلاة / ٥٥٥)

(ابوهريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "ئەوەی گەیشت بەڕکاتێك لەنوێژەکە ئەوە گەیشتووە بەنوێژەکە".(لە نوێژی جەماعەتدا)

١٠٦-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ سَائِلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ؟ فَقَالَ: "أَوَلِكُلِّكُمْ ثَوْبَانِ". (بخاري/ الصلاة في ثياب/ ٣٥١)

(ابوهريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پرسیارکەرێك پرسیاری لەپێغەمبەری خوا(ﷺ) کرد لەبارەی نوێژەوە لەیەك پۆشاکدا؟ ئەویش فەرمووی: "بۆ هەمووتان دوو پۆشاکتان هەیە".

عن عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ (ﷺ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ واحِدٍ مُشْتَمِلًا بِهِ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، واضِعًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ. (بخاري/ الصلاة في ثياب/ ٣٤٩)

(عمر) كوڕی (ابو سلمه) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوام(ﷺ) دیووە نوێژی دەكرد لەیەك پۆشاكدا كە پێچابوی لەخۆی لەماڵی (ام سلمه) هەردوو چمەكەكەی خستبووە سەر هەردووشانی.

(١١) نوێژ لە پۆشاكی خەتخەتدا

١٠٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي فِي خَمِيصَةٍ ذَاتِ أَعْلَامٍ، فَنَظَرَ إِلَى عَلَمِهَا، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ: "اذْهَبُوا بِهَذِهِ الْخَمِيصَةِ إِلَى أَبِي جَهْمِ بْنِ حُذَيْفَةَ وأْتُونِي بِأَنْبِجَانِيِّهِ، فَإِنَّهَا أَلْهَتْنِي آنِفًا عن صَلَاتِي". (بخاري/ الصلاة في ثياب/ ٢٦٦)

(عائشه) (ر.ض) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەستا دەستیكرد بەنوێژ لەبەرگێكی چوارگۆشەدا كە خەتخەت بوو، سەیری خەتەكانی دەكرد، كاتێ لەنوێژەكەی بوویەوە ، فەرمووی: "ئەم بەرگە ببەن بۆ (ابوجهم) كوری (حذیفة) بەرگێكی ئەستووری سادە بۆ من بهێنن ، چونكە خەیاڵی بردم لەنوێژەكەمدا".

(١٢) نوێژ لەسەر حەسیر

١٠٨ـ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْد اللَّه بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) لطَعَامٍ صَنَعَتْهُ، فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: "قُومُوا فَأُصَلِّيَ لَكُمْ". قَالَ أَنَسُ (بْنُ مَالِكٍ): فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَد اسْوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لُبِسَ، فَنَضَحْتُهُ بِماء، فَقَامَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، وصَفَفْتُ انا والْيَتِيمُ وراءهُ، والْعَجُوزُ مِنْ ورائنَا، فَصَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ. (بخاري/ الصلاة في ثياب/ ٣٦٦)

(اسحاق) كوری(عبدالله) كوری(ابوطلحة) لە (انس) كوری (مالك)ەوە بۆمان دەگێڕێتەوە كە مولەیكەی نەنكی بانگێشتنی پێغەمبەری خوای (ﷺ) كرد بۆ خواردنێك كە سازی كردبوو، ئەویش لێی خوارد، پاشان فەرمووی: "هەستن با نوێژتان بۆ بكەم" (انس) دەڵێ: هەستاین لەسەر حەسیرێكی ئێمە كەلەبەر كۆنی

رەش دا گـەڕابوو، ئاورشـێنێکم کـرد بـەئاو پێغەمبـەر (ﷺ) چـووە سـەری مـن و منـــداڵێکی بێبـــاوك لەدوایـــەوە ریزبـــووین (پیرەژنەکـــەش لەدوامانـــەوە بـــوو) ،پێغەمبەر(ﷺ) دوورکاتی بۆ کردین و پاشان ڕۆیشت.

(١٣) نوێژ بەنەعلەوە

١٠٩ـ عن سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي فِي النَّعْلَيْنِ؟ قَالَ: نَعَمْ. (بخاري/ الصلاة في ثياب/ ٣٧٣)

(سعيد) کوری(یزید) دەڵێ: بە(انس) کـوری(مالـك)م (رضي الله عنه) وت: ئایـا پێغەمبـەری خوا بەنەعلەکانیەوە نوێژی دەکرد؟ وتی: بەڵێ.

(١٤) یەکەم مزگەوت لەسەرزەویدا کرایەوە

١١٠ـ عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رضي الله عنه) قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ مَسْجِدٍ وضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوَّلُ؟ قَالَ: "الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ". قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: "الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى". قُلْتُ: كَمْ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: "أَرْبَعُونَ سَنَةً، وأَيْنَمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّ، فَهُوَ مَسْجِدٌ". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٨٦).

(ابوذر)(رضي الله عنه) دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کام مزگەوت یەکەم مزگەوتـە لەســەرزەویدا؟ فــەرمووی: "مزگــەوتی حــەرام" وتم : پاشــان کــام؟ فــەرمووی: "مزگـەوتی ئەقسـا" وتم: مـاوەی نێوانیـان چـەندە؟ فـەرمووی: "چـل سـاڵ، لەهـەر شوێنێکیش کاتی نوێژ هات نوێژ بکە، ئەوە مزگەوتە".

(١٥) دروستکردنی مزگەوتی پێغەمبەر(ﷺ)

١١١ـ عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَدِمَ الْمَدِينَةَ، فَنَزَلَ فِي عُلْوِ الْمَدِينَةِ فِي حَيٍ يُقَالُ لَهُمْ: بَنُو عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ، فَأَقَامَ فِيهِمْ أَرْبَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً، ثُمَّ إِنَّهُ أَرْسَلَ إِلَى مَلَإِ بَنِي النَّجَّارِ، فَجاءوا مُتَقَلِّدِينَ بِسُيُوفِهِمْ، قَالَ: فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى رَاحِلَتِهِ وأَبُو بَكْرٍ رِدْفُهُ، ومَلَأُ بَنِي النَّجَّارِ حَوْلَهُ حَتَّى أَلْقَى بِفِنَا و أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي حَيْثُ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ، ويُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ، ثُمَّ إِنَّهُ أَمَرَ بِالْمَسْجِدِ، قَالَ فَأَرْسَلَ إِلَى مَلَإِ بَنِي النَّجَّارِ فَجاءوا فَقَالَ: "يَا بَنِي النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هَذَا". قَالُوا: لَا واللَّهِ لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ (عز وجل). قَالَ أَنَسٌ: فَكَانَ فِيهِ مَا أَقُولُ: كَانَ فِيهِ نَخْلٌ، وقُبُورُ الْمُشْرِكِينَ وخِرَبٌ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)

بِالنَّخْلِ فَقُطِعَ، وبِقُبُورِ الْمُشْرِكِينَ فَنُبِشَتْ، وبِالْخِرَبِ فَسُوِّيَتْ، قَالَ: فَصَفُّوا النَّخْلَ قِبْلَةً، وجَعَلُوا عِضَادَتَيْهِ حِجَارَةً، قَالَ: فَكَانُوا يَرْتَجِزُونَ ورَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مَعَهُمْ، وهُمْ يَقُولُونَ: اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَهْ فَانْصُرِ الْأَنْصَارَ والمهاجرة (بخاري/ المساجد/ ٤١٨)

(انس) كوری(مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) هات بۆ مەدینە لەسەرووی مەدینە دابەزی لەناو تیرەیەكدا پێیان دەوتن: نەوەی(عمرو كوری عوف) چواردەشەو لەناویاندا مایەوە، پاشان ناردی بەدوای پیاوماقوڵانی (بنی النجار)دا، ئەوانیش هـاتن شمشێرەكانیان لەملیاندا بوو، راوی دەڵـێ: هـەر دەڵێـی ئێسـتا چـاوم لەپێغەمبـەری خوایـە (ﷺ) بەسـەر وشـترەكەیەوە (ابـوبكر)وا لەپاشـكۆیداو پیاومـاقوڵانی (بنـی النجار) دەورەیان داوە هەتا گەیشتە بـەردەم مـاڵی (ابـو ایـوب) دەڵـێ: پێغەمبـەری خوا(ﷺ) لەهەر شوێنێك كاتی نوێژ بهاتایە نوێژی دەكرد، لـەمۆڵگای عـەریش نوێـژی كـرد، پاشـان فـەرمانی كـرد بەدروسـتكردنی مزگـەوت، دەڵـێ: نـاردی بـەدوای پیاومـاقوڵانی (بنـی النجـار) ئـەوانیش هـاتن و پێـی فـەرموون: ئـەی (بنـی النجـار) مامەڵەی ئەم باخە خورمایەتانم لەگەڵ بكەن"، وتیان : نەبەخوا نرخمان ناوێ تـەنها لەخوای (عزوجل) نەبێ، (انس) دەڵێ: باخەكـە ئەمانـەی تێدابوو دارخورمـاو گـۆڕی موشـریكەكان و چـەند كەلاوەیـەكیش ، پێغەمبـەر(ﷺ) فـەرمانیكرد بـەبڕینی دارخورماكـان و، هەڵتەكانـدنی گـۆڕی موشـریكەكانو كـەلاوەكانیش تـەخت كـران، دەڵێ: دارخورماكانیان لەلای قیبلـەوە ریزكـرد، دوولاكەیشـی بەبـەرد دانـرا، دەڵـێ : ئەوان سروودیان دەخوێندەوە، پێغەمبەری خواش (ﷺ) لەگەڵیانا هەموو دەیـانوت : اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَهْ فَانْصُرِ الْأَنْصَارَ والمهـاجرة. واتـە: خوایـە گیـان خێـر هەر خێری رۆژی دواییە، دە كۆچبەران و یاریدەدەران سەركەوتوو بكە.

(١٦) هاتن بۆ مزگەوتی (قباء)و نوێژكردن تێیدا

١١٢ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَأْتِي مَسْجِدَ قباء رَاكِبًا ومَاشِيًا، فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ. (بخاري/ التطوع/ اتيان مسجد قباء / ١١٣٦)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) بەسـواری و یـان بـەپێ دەهـات بـۆ مزگەوتی (قوبا) دووركات نوێژی تێدادەكرد.

(١٧) خێری ئەوەی مزگەوتێك بۆ خوا دروست بکات

١١٣ـ عَنْ مَحْمُود بْنِ لَبِيدٍ (ﷺ): أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ (ﷺ) أَرَادَ بِنَا و الْمَسْجِد، فَكَرِهَ النَّاسُ ذَلِكَ، فَأَحَبُّوا أَنْ يَدَعَهُ عَلَى هَيْئَته، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ". (بخاري/ / المساجد / من بنى مسجداً/ ٤٣٩)

(محمود) کوری (لبید) (ﷺ) دەڵێ: (عثمان)کوڕی(عفان) (ﷺ) ویستی مزگەوت دروست بکاتەوە، خەڵك ئەوەیان پێناخۆش بوو، حەزیان دەکرد، وەکو خۆی بمێنێتەوە بۆیە وتی: لەپێغەمبەری خوام(ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "هەرکەس مزگەوتێك بۆ خوا دروست بکات خوا لە بەهەشتا بەوێنەی ئەوەی بۆ دروست دەکات".

(١٨) بەئارامی هاتن بۆ نوێژ و پەلەنەکردن

١١٤ـ عن أَبِي قَتَادَةَ (ﷺ) قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَسَمِعَ جَلَبَةً، فَقَالَ: "مَا شَأْنُكُمْ". قَالُوا: اسْتَعْجَلْنَا إِلَى الصَّلَاة، قَالَ: "فَلَا تَفْعَلُوا، إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، ومَا سَبَقَكُمْ فَأَتِمُّوا". (بخاري/ الاذان / قول الرجل فاتتنا الصلاة / ٦٠٩)

(ابو قتادە) (ﷺ) دەڵێ: لەکاتێکا ئێمە لەخزمەت پێغەمبەری خوا(ﷺ) نوێژمان دەکرد گوێی لە دەنگی پەلەپەلیەك بوو، فەرمووی: ئەوە چیتانە. وتیان: پەلەمان کرد بۆ نوێژ، فەرمووی: "وا مەکەن، ئەگەر هاتن بۆ نوێژ دەبێ ئارام و لەسەر خۆبن، بەچەندیا گەیشتن بیکەن، ئەوەش لەپێشتانەوە کراوە تەواوی بکەن".

١١٥–عَمْرَةَ (بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ): أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ) تَقُولُ: لَوْ أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) رَأَى مَا أَحْدَثَ النساء لَمَنَعَهُنَّ الْمَسْجِدَ كَمَا مُنِعَتْ نساء بَنِي إِسْرَائِيلَ. قَالَ: فَقُلْتُ لِعَمْرَةَ: أنساء بَنِي إِسْرَائِيلَ مُنِعْنَ الْمَسْجِدَ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. (بخاري/ صفة الصلاة/ انتظار الناس قيام الامام العالم /٨٣١)

(عمرة بنت عبدالرحمن) دەڵێ: لەعائشەی هاوسەری پێغەمبەری (ﷺ) بیستووە دەیوت: ئەگەر پێغەمبەری خوا(ﷺ) بیدیایە ئافرەتان چییان داهێناوە* (کەدێن بۆ مزگەوت) ڕێگری دەکران هەروەکو ڕێگری لەئافرەتانی نەوەی ئیسرائیل کرا، راوی

---

* واتە: خۆرازاندنەوەو دەرخستنی جوانیانو بۆن لەخۆدان.

دەڵێ:بەعەمرەم وت: ئایا ئافرەتانی نەوەی ئیسرائیل ڕێگری مزگەوتیان لێکرا؟ وتی: بەڵێ.

(١٩) هەر کات چووە مزگەوت بادوو ڕکات نوێژ بکات

١١٦ـ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (ﷺ) قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) جَالِسٌ بَيْنَ ظَهْرَانَيِ النَّاسِ، قَالَ: فَجَلَسْتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا مَنَعَكَ أَنْ تَرْكَعَ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ تَجْلِسَ". قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، رَأَيْتُكَ جَالِسًا والنَّاسُ جُلُوسٌ. قَالَ: "فَإِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسْ حَتَّى يَرْكَعَ رَكْعَتَيْنِ". (بخاري/ المساجد / اذا اتصل المسجد فليركع ركعتين /٤٣٣)

(ابو قتادە) (ﷺ) دەڵێ: چوومە مزگەوت و پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەناو خەڵکەکەدا دانیشتبوو دەڵێ: منیش دانیشتم، پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "چی ڕێی لێگرتی دوو ڕکات نوێژ بکەیت پێش ئەوەی دابنیشێت"، دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا دیم بەڕێزتان دانیشتووەو، خەڵکەکەش دانیشتووە، فەرمووی: ئەگەر یەکێکتان هاتە مزگەوتەوە، بادانەنیشێ هەتا دوو ڕکات نوێژ دەکات".

١١٧–عَنْ أَنَس ابْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "الْبُزَاقُ فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ، وكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا". (بخاري/ المساجد/ كفارة البزاف/٤٠٥)

(انس) کوری (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "تف ڕۆکردن لەمزگەوت تاوانە، کەفارەتیشی شاردنەوەیەتی"

(٢٠) کەراهەتی خواردنی سیرو هاتن بۆ مزگەوت

١١٨ ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ فِي غَزْوَةِ خَيْبَرَ: "مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ –يَعْنِي الثُّومَ– فَلَا يَأْتِيَنَّ الْمَسَاجِدَ". (بخاري/ صفة الصلاة/ ٨١٥)

(ابن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەغەزای خەیبەردا فەرمووی: "هەرکەس لەم درەختەی خوارد ـ واتە سیر ـ بانەیەتە مزگەوتەکان".

١٩– عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِالله (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا، أَوْ: لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا، ولْيَقْعُدْ فِي بَيْتِه". وإِنَّهُ أُتِيَ بِقِدْرٍ فِيه خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ، فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا، فَسَأَلَ فَأُخْبِرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ، فَقَالَ: "قَرِّبُوهَا". إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِه، فَلَمَّا رَآهُ كَرِهَ أَكْلَهَا قَالَ: "كُلْ، فَإِنِّي أُنَاجِي مَنْ لَا تُنَاجِي". (بخاري/ صفة الصلاة/ ٨١٦)

(جـابر) كـوری (عبـدالله) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "هەرکەس سیرو پیازی خوارد با دوور بکەوێتەوە لێمان "لەمزگەوتەکانمان"و لـەماڵی خۆیدا دابنیشێت) هەروەها قابلەمەیەکیان هێنا کە پاقلەمەنی تێدابوو کە بینی بـۆنی لێدێت ، پرسـیاری لـەبارەوە کـرد، وەڵامیـان دایـەوە پاقلەمـەنی تێدایـە فـەرمووی: "نزیکی بکەنـەوە" لەهەنـدێ لـەهاوەڵانیی، کـاتێ چـاوی پێـی کـەوت حـەزی نـەکرد بیخوات ، فەرمووی: "بخۆ، من موناجات دەکەم لەگەڵ ئەوەی موناجات ناکات".

(٢١) رێگریکردن لەکردنی گۆڕ بە مزگەوت

١٢٠ـ عن عَائِشَةَ وعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهم) قَالَا: لَمَّا نُزِلَ بِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلَى وجْهِهِ، فَإِذَا اغْتَمَّ كَشَفَهَا عَنْ وجْهِهِ، فَقَالَ وهُوَ كَذَلِكَ: "لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ والنَّصَارَى، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ". يُحَذِّرُ مِثْلَ مَا صَنَعُوا. (بخاري/ المساجد/ الصلاة في البيعة /٤٢٥)

(عائشـە) (رضي الله عنها) و عەبـدوڵڵای کـوری عبـاس(ر.ض)دەڵـێن کـاتێ پێغەمبـەر(ﷺ) لەسەرەمەرگدابوو، سەرچەفەکەی دەدا بەدەموچاویدا، کاتێ دڵتەنگ دەبوو لایدەبرد لەسەر دەموچاوی، لەوحاڵەدا فەرمووی: "نەفرینی خوا لەجولەکەو لەگاور کە گـۆڕی پێغەمبەرەکانیان کردووە بە مزگەوت".

١٢١–عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ وأُمَّ سَلَمَةَ –(رضي الله عنهم)– ذَكَرَتَا كَنِيسَةً رَأَيْنَهَا بِالْحَبَشَةِ – فِيهَا تَصَاوِيرُ– لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ أُولَئِكِ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، وصَوَّرُوا، فِيهِ تِلْكِ الصُّوَرَ أُولَئِكِ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (بخاري/ المساجد/ هل تنبش قبور مشركي الجاهلية /٤١٧)

(عائشە)(رضي الله عنها)دەڵێ: (ام حبیبە)و (ام سلمە) (ر.ض)باسی کڵێسـایەکیان دەکـرد کە لەحەبەشە دیویانە ـ وێنەی ـ پێغەمبەرێکی خوای(ﷺ) تێـدابووە، پێغەمبـەر(ﷺ) فـەرمووی: "ئەوانـە ئەگـەر پیاوچـاکێکیان تێـدا بوایـەو بمردایـە مزگـەوتیان لەسـەر گۆڕەکەی دروست دەکـرد، ئـەو وێنانەشـیان تێـدا دروسـت دەکـرد، ئەوانـە لـەرۆژی قیامەتدا خراپترین کەسن لای خوا".

(٢٢) هەموو زەویم بۆکراوە بەمزگەوت پاکۆکەریشە

١٢٢ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "فُضِّلْتُ عَلَى الْانبياء بِستّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ ونُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَهُوراءمَسْجِدًا، وأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً، وخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ". (بخاري/ نصرت بالرعب مسيرة شهر/ ٢٨١٥)

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "بەشەش شت رێزم دراوە بەسەر پێغەمبەراندا: وشەی پڕمانام پێدراوە، بەترس خستنە دڵی دوژمنانم پشتگیریم لێکراوە، دەستکەوتی جەنگم بۆ حەلاڵکراوە، کراوە، زەویم بۆ کراوە بە پاکۆکەر و کراوە بە سوجدەگاش بۆم، بۆ هەموو دروستکراوەکان رەوانەکراوم، کۆتایی پێغەمبەران بەمن هاتووە". (پاکۆکەر واتە: لەجێی ئاو تەیەمومی پێ دەکرێت)

(٢٣) نزیکی لەبەربەستەوە

١٢٣ــ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ (ﷺ) قَالَ: كَانَ بَيْنَ مُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وبَيْنَ الْجِدَارِ مَمَرُّ الشَّاةِ. (بخاري/ سترة المصلي/٤٧٤)

(سهلی) کوری(سعدی الساعدی) (ﷺ) دەڵێ: لەنێوان جێ نوێژەکەی پێغەمبەری خواو(ﷺ) دیوارەکەدا بزنە رێیەك هەبوو.

(٢٤) فەرمان کردن بەرووکردنە قیبلە

١٢٤ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى، ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) فِي نَاحِيَةٍ... وفِيهِ: "إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَسْبِغِ الوضوء، ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ".(أنظر الحديث: ٢٨٢). (بخاري/ الاستئذان / ٥٨٩٧)

(ابوهريره) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك هاتە مزگەوت و نوێژی کرد، پێغەمبەر(ﷺ) لەسوچێکدا بوو، لەم فەرموودەدا هاتووە "ئەگەر هەستای بۆ نوێژکردن، بەباشی دەستنوێژ بگرە، ئینجا رووبکەرە قیبلە ، ئینجا (الله اکبر)ی نوێژ دابەستن بکە".

(٢٥) گۆڕینی قیبلە لەشامەوە بۆ مەککە

١٢٥ــ عَنِ الْبراء بْنِ عَازِبٍ (ﷺ) قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) إِلَى بَيْتِ الْمَقْدسِ ستَّةَ عَشَرَ شَهْرًا، حَتَّى نَزَلَتِ الْآيَةُ الَّتِي فِي الْبَقَرَةِ (١٤٤)(وَحَيْثُمَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وجُوهَكُمْ

شَطْرَهُ) فَنَزَلَتْ بَعْدَمَا صَلَّى النَّبِيُّ (ﷺ)، فَانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَمَرَّ بِنَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وهُمْ يُصَلُّونَ، فَحَدَّثَهُمْ بالحديث، فَوَلَّوْا وجُوهَهُمْ قِبَلَ الْبَيْتِ. (بخاري/ التمني/ ٦٨٢٥)

(بـراء)كـوڕی (عـازب) (رضي الله عنه) دەڵـێ: لەخزمـەت پێغەمبـەردا(ﷺ) شـانزە مـانگ نوێـژمان ڕووەو (بـەیتول مەقـدیس) دەکـرد، هـەتا ئـەم ئایەتـەی سـورەتی(البقـرة) دابەزی (وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوِهَكُمْ شَطْرَهُ) کاتێ پێغەمبەر(ﷺ) لەنوێـژ بوویـەوە ئایەتەکـەی بـۆ دابـەزی، پیاوێـك لـەوان ڕۆیشـت تێپـەڕی بـەلای چـەند کەسـێکدا لەئەنصارەکان نوێژیان دەکرد، ئەوەی بۆ گێڕانەوە ، ئـەوانیش ڕوویـان وەرگێـڕا بـۆ لای کەعبەوە.

(٢٦) ئەگەر قامەتکرا کەی خەڵکی هەڵدەستن بۆ نوێژ

١٢٦ــ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَونِي". (بخاري/ الاذان/ ٦١١)

(ابوقتادە) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویـەتی: "ئەگـەر قامـەت کـرا هەڵمەستن هەتا دەمبینن".

(٢٧) ڕۆیشتنی ئیمام بۆ خۆشۆردن لەدوای قامەت

١٢٧ــ عن أَبي سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ: سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) يَقُولُ: أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَقُمْنَا، فَعَدَّلْنَا الصُّفُوفَ قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَتَّى إِذَا قَامَ فِي مُصَلَّاهُ قَبْلَ أَنْ يُكَبِّرَ، ذَكَرَ، فَانْصَرَفَ، وقَالَ لَنَا: "مَكَانَكُمْ". فَلَمْ نَزَلْ قِيَامًا نَنْتَظِرُهُ حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا وقَدِ اغْتَسَلَ، يَنْطُفُ رَأْسُهُ ماء، فَكَبَّرَ فَصَلَّى بِنَا. (بخاري/ الغسل/ ٢٥١)

(ابو مسلم) کوری(عبدالرحمن) کوری(عوف) دەڵـێ: لـە (ابـوهريره)(رضي الله عنه)م بیسـت دەیـووت: قامـەتکرا، هەسـتاین بـۆ نوێـژ ، ڕیزەکانمـان ڕێـك کـرد، پـێش ئـەوەی پێغەمبەر(ﷺ) بێتـە لامـان، کـاتێ تەشـریفی هـات چـووە شـوێنی نوێـژکردن، بـەڵام پێشئەوەی تەکبیر بکات بـیری کەوتـەوە گەرایـەوە ، فـەرمووی: "لـەجێگای خۆتـان بن" ئێمە وەستاین لەجێگای خۆمان چاوەڕێمان کرد هـەتا تەشـریفی هاتـەوە خـۆی شۆردبوو، سەری ئاوی لێدەتکا، ئینجا تەکبیری کردو نوێژی بۆکردین".

(٢٨) خێری ریزی پێشەوە

١٢٨ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَا و والصَّفِّ الْأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا، ولَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ، ولَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ والصُّبْحِ لَأَتَوْهُماءلَوْ حَبْوًا". (بخاري/ الاسهام في الاذان / ٥٩٠)

(ابـوهريره) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) فەرموویـەتی: "ئەگـەر خـەڵك بیانزانیایە بانگ و ریزی یەکەم چیان تێدایە، ئەگەر دەست نەکەوتایـە بـە تیروپشـك نەبێ، تیروپشکیان بۆدەکرد، خۆ ئەگەر بیانزانیایە لەزوو هـاتن بـۆ نوێـژ چ خێرێکـی هەیە پێش برکێیان بۆ دەکرد، ئەگەر بیانزانیایە نوێژی خەوتنان و نوێـژی بەیانیانـدا چ خێرێك هەیە، ئەگەر بەگاگۆڵکێش بوایە دەهاتن بۆی".

(٢٩) سیواك کردن لەگەڵ هەموو نوێژێکدا

١٢٩ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ)، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ – وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ: عَلَى أُمَّتِي– لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ". (بخاري/ الجمعة/ ٨٤٧)

(ابـوهريره) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "ئەگـەر لەسـەر ئیمانداران — لەریوایەتێکی تردا– لەسەر ئوممەتم قورس نەبوایە فەرمانم پێـدەکردن کەسیواك بکەن لەگەڵ هەموو نوێژێکدا".

١٣٠ــ عن ابْنَ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا قَامَ لِلصَّلَاةِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى تَكُونَا حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ ثُمَّ كَبَّرَ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، وإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، ولَا يَفْعَلُهُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ. (بخاري / صفة الصلاة/ ٧٠)

(ابن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) کـاتێ رادەوەسـتا بـۆ نوێـژ هـەردوو دەستی بەرزدەکردەوە هەتا دەگەیشتە ئاستی شانی ئینجا تـەکبیری دەکـرد، کـاتێ دەیویست رکوع بەرێت بەهەمان شێوە هەردوودەستی بەرزدەکردەوە کـاتێ لـەرکوع بەرزدەبوویـەوە هـەمان شـتی دەکـرد، بـەڵام کـاتێ لەسـجود بەرزدەبوویـەوە وای نەدەکرد.

(٣٠) تەكبیر لەنوێژدا

١٣١ــ عن أَبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَال: كَانَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاة يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ". حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، ثُمَّ يَقُولُ وهُوَ قَائِمٌ: "رَبَّنَا ولَكَ الْحَمْدُ". ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الصَّلَاة كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا، ويُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْمَثْنَى بَعْدَ الْجُلُوسِ، ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ صَلَاةً بِرَسُولِ اللَّه (صلى الله عليه وسلم).(بخاري/ صفة الصلاة/٧٥٦)

(ابوهريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: هەركاتێ پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) هەڵدەستا بۆ نوێژ ، كاتێ رادەوەستا تەكبیری دەكرد، كاتێ ركوعی دەبرد تەكبیری دەكردو دەیفەرمو "سمع الله لمن حمده" كاتێ راست دەبوويەوە پشتی بەرزدەكردەوە لەركوع دەیفەرموو: "ربنا ولك الحمد"، كاتێ دادەبەزی بۆ سوجدە تەكبیری دەكرد، كاتێ دادەبەزی بۆ سوجدەی (دووەم) تەكبیری دەكرد، كاتێ سەری بەرزدەكردەوە تەكبیری دەكرد ئابەو شێوەيە تا نوێژەكەی تەواو دەبوو، هەروەها كاتێ لەتەحياتی دوای ركاتی دووەم هەڵدەستايەوە تەكبیری دەكرد. لەدواييدا(ابوهريره) وتی: نوێژی من لەهەمووتان زياتر لەنوێژی پێغەمبەری خوا دەچێت.

(٣١) دەبێ مەئموم شوێن ئیمام بكەوێت

١٣٢ــ عن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قال: سَقَطَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) عَنْ فَرَسٍ فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنُ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُودُهُ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَصَلَّى بِنَا قَاعِدًا فَصَلَّيْنَا وراءَهُ قُعُودًا، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ: "إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا، وإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا، وإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا: رَبَّنَا ولَكَ الْحَمْدُ، وإِذَا صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوا قُعُودًا أَجْمَعُونَ". (بخاري/ الصلاة في ثياب/ ٣٧١)

(انس) كوری(مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەئەسپێك كەوتە خوارەوە لای راستی رووشابوو، ئێمە چووينە خزمەتی بۆ سەردانی كاتی نوێژ هاتە پێشەوە، بەدانيشتنەوە نوێژی بۆكردين، ئێمەش لەدوايەوە بەدانيشتنەوە نوێژمان كرد، كاتێ نوێژەكە تەواو بوو فەرمووی: "بۆيە ئيمام دانراوە تا شوێنی بكەون، ئەگەر تەكبیری كرد تەكبیر بكەن، ئەگەر سوجدەی برد سوجدە ببەن، ئەگەر

بەرزبوویەوەو بەرزببنەوە، ئەگەر وتی: (سمع الله لمن حمده) ئێوەش بڵێن: (ربنا ولك الحمد) ، هەروەها ئەگەر بەدانیشتنەوە نوێژی کرد ئێوەش هەمووتان بەدانیشتنەوە نوێژ بکەن".

(٣٢) ئاشکرا نەکردنی (بسم الله الرحمن الرحيم) لەنوێژدا

١٣٣ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وأَبِي بَكْرٍ وعُمَرَ وعُثْمَانَ (ﷺ)، فَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْهُمْ يَقْرَأُ (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ). (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧١٠)

(انس) دەڵێت: لەدوای پێغەمبەرو ئەبوبەکرو عومەرو عوسمانەوە نوێژم کردووە، نەمبیستووە کەسیان (بسم الله الرحمن الرحيم)ی خوێندبێت.

(٣٣) الحمد لله و ئامین کردن

١٣٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمِّنُوا، فَإِنَّهُ مَنْ وافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ". قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "آمِينَ". (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٤٧)

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر ئیمام ئامینی کرد ئێوەش بیکەن، هەرکامتان ئامینەکەی لەگەڵ ئامینی فریشتەکاندا یەك بگرێت خوا لەگوناهە رابووردووەکانی خۆشدەبێت" (ابن شهاب) دەڵێ: پێغەمبەری خواش(ﷺ) ئامینی دەکرد".

(٣٤) خوێندنی قورئان لەنوێژی نیوەڕۆو عەسر

١٣٥ـ أَبِي قَتَادَةَ (ﷺ) قالَ: كانَ النَّبِيُّ (ﷺ)يصلِّي بنا، فيَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ والْعَصْرِ: الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ بفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وسُورَةٍ، ويُسْمِعُنَا الْآيَةَ أَحْيَانًا، ويَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُخْرَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٤٥)

(ابوقتادە (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) نوێژی بۆ دەکردین لەنیوەڕۆو عەسردا لەدوو ڕکاتی یەکەمدا فاتیحەو سوورەتێکی دەخوێند جارجار ئایەتەکەی دەدا بەگوێماندا، لەدوو رکاتی دوایشدا فاتیحەی دەخوێند.

(٣٥) خوێندن لەنوێژی شێواندا

١٣٦ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: إِنَّ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ الْحَارِثِ سَمِعَتْهُ وهُوَ يَقْرَأُ (وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا) فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّ، لَقَدْ ذَكَّرْتَنِي بِقِرَاءَتِكَ هَذِهِ السُّورَةَ، إِنَّهَا لَآخِرُ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقْرَأُ بِهَا فِي الْمَغْرِبِ. (بخاري / صفة الصلاة/ ٧٢٩).

(ابن عباس) (ﷺ) دەڵێ: (ام الفضل)کچی (الحارث) گوێی لە (ابن عباس) بوو کەسوورەتی (والمرسلات عرفا) دەخوێند، ئەویش وتی: رۆڵە گیان ، بەخوێندنی ئەم سوورەتە ئەوەت بیرخستمەوە کە ئەوە دواین سورەت بوو کەلەپێغەمبەرم بیستووە لەنوێژی شێواندا خوێندویەتی.

(٣٦) خوێندن لەنوێژی خەوتناندا

١٣٧ــ عَنْ جَابِرٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ مُعَاذٌ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ)، ثُمَّ يَأْتِي فَيَؤُمُّ قَوْمَهُ، فَصلَّى لَيْلَةً مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) الْعِشَا و، ثُمَّ أَتَى قَوْمَهُ فَأَمَّهُمْ، فَافْتَتَحَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ، فَانْحَرَفَ رَجُلٌ فَسَلَّمَ، ثُمَّ صَلَّى وحْدَهُ وانْصَرَفَ. فَقَالُوا لَهُ: أَنَافَقْتَ يَا فُلَانُ. قَالَ: لَا واللَّه، ولَآتِيَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَلَأُخْبِرَنَّهُ. فَأَتَى رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّا أَصْحَابُ نَوَاضِحَ، نَعْمَلُ بِالنَّهَارِ، وإِنَّ مُعَاذًا صَلَّى مَعَكَ الْعِشَا و، ثُمَّ أَتَى فَافْتَتَحَ بِسُورَةِ الْبَقَرَة. فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلَى مُعَاذٍ، فَقَالَ: "يَا مُعَاذُ أَفَتَّانٌ أَنْتَ؟ اقْرَأْ بِكَذَا (و)اقْرَأْ بِكَذَا" قَالَ سُفْيَانُ: فَقُلْتُ لِعَمْرٍو: إِنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ حَدَّثَنَا عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ: "اقْرَأْ: (وَالشَّمْسِ وضُحَاهَا) (وَالضُّحَى) (وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى) و(سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى). (فَقَالَ عَمْرٌو: نَحْوَ هَذَا). (بخاري / الجماعة والامامة / ٦٦٨)

(جابر) (ﷺ) دەڵێ: (معاذ)نوێژی لەخزمەت پێغەمبەردا دەکردو ئینجا دەهات ئیمامەتی بۆ قەومەکەی دەکرد، شەوێکیان نوێژی خەوتنی لەخزمەت پێغەمبەردا (ﷺ)کرد ئینجا هات بۆ ناو قەومەکەی و ئیمامەتی بۆ کردن، بەسوورەتی (البقرة)دەستی پێکرد، پیاوێك (لەریزەکەیدا)سەلامی دایەوە ، ئینجا بەتەنها نوێژی کردوو چووە دەرەوە، پێیان وت: تۆ دوو روویت کرد ئەی فلان ، وتی: نەبەخوا، دەشچمە خزمەت پێغەمبەری خوا ئاگاداری دەکەم، هات بۆ خزمەت پێغەمبەرو(ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئێمە خاوەنی وشتری ئاودێریین بەرۆژدا کاردەکەین، معاذ نوێژی خەوتنی لەخزمەت بەرێزتاندا کردوو، ئینجا هات بۆ لای ئێمەو بەسوورەتی(البقرة) دەستی پێکرد، پێغەمبەر(ﷺ) روویکردە (معاذ) فەرمووی: "ئەی معاذ ئایا تۆ خەڵك تاقیدەکەیتەوە؟ ئەوە بخوێنە، ئەوە بخوێنە".

سفیان دەڵێ: بە(عمرو)م وت: (ابو زبیر) لە(جابر)ەوە بۆی گێراینەوە کەفەرموویەتی:(والشمس وضحاها) و (والضحی) (والليل اذا يغشی) و (سبح اسم ربك الاعلی) بخوێنە (عمرو) وتی: شتێك لەم جۆرەی فەرموو.

(٣٧) ڕێگری لەسەربەرزکردنەوە لە پێش ئیمامەوە

١٣٨ ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا يَأْمَنُ الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ فِي صَلَاتِهِ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوِّلَ اللَّهُ صُورَتَهُ فِي صُورَةِ حِمَارٍ". (بخاري/ الجماعة والامامة/ ٦٥٩)

(ابوهريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "ئەمین و دڵنیا نەبێ ئەو کەسەی لەپێش ئیمامەوە سەری بەرزدەکاتەوە لەنوێژەکەیدا کە خوا شێوەی نەگۆڕێتە سەر شێوەی گوێدرێژ".

(٣٨) دەست خستنە سەر ئەژنۆو سڕینەوەی فەرموودەی پێشوو

١٣٩ـ عَنْ مُصْعَبِ ابْنِ سَعْدٍ قَالَ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي، قَالَ: وجَعَلْتُ يَدَيَّ بَيْنَ رُكْبَتَيَّ، فَقَالَ لِي أَبِي: اضْرِبْ بِكَفَّيْكَ عَلَى رُكْبَتَيْكَ، قَالَ: ثُمَّ فَعَلْتُ ذَلِكَ مَرَّةً أُخْرَى فَضَرَبَ يَدَيَّ، وقَالَ: إِنَّا نُهِينَا عَنْ هَذَا، وأُمِرْنَا أَنْ نَضْرِبَ بِالْأَكُفِّ عَلَى الرُّكَبِ. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٠٧)

(مصعب) کوری (سعد (بن ابی وقاص)) دەڵێ: لەتەنیشت باوکمەوە نوێژم دەکرد، وتی: هەردوو دەستم خستە نێوان ئەژنۆکانم باوکم وتی: دەستت بخەرە سەر ئەژنۆکانت، وتی: جارێکی تریش هەروام کرد ، ئینجا کێشای بەدەستماو وتی: ئێمە ڕێگریمان لێکراوە کەئاوا بکەین فەرمانمان پێکراوە کەدەستمان بخەینە سەر ئەژنۆمان.

(٣٩) ئەوەی لەرکوع و سجوددا دەوترێت

١٤٠ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وسُجُودِهِ: "سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي". يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٨٤)

(عائشە) (ر.ض) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەرکوع و سجودەکانیا زۆرجار دەیفەرموو: "سبحانك اللهم ربنا وبحمدك، اللهم اغفر لی"*.واتە: "پاکیو بێگەردی و بێهاوەڵی بۆ تۆ ئەی خوایە، پەروەردگاری ئێمەی، شوکرو سوپاست ئەکەم، ئەی خوایە لێم خۆش ببە".

---

* بخاري/ صفة الصلاة / التسبيح, الدعاء في السجود / ٧٨٤.

(٤٠) پارانەوە لەسوجدەدا

١٤١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدعاء". (بخاري/ صفة الصلاة /٧٧٩)

(ابوهريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "نزیکترین کاتی بەندە لەپەروەرگاریەوە، کاتی سوجدە بردنیەتی، کەواتە زۆر بپارێنەوە تیایدا".

(٤١) رێکی لەسجوداو بەرزکردنەوەی ئەنیشکەکان

١٤٢ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، ولَا يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ". (بخاري / بەرگی ٢ لا١١٨ اقتران النيرين لا ١٤)

(انس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا فەرموویەتی: "لەسوجدەدا رێکو راست بن، باکەستان قۆڵەکانی رانەخات وەکو چۆن سەگ رایدەخات".

(٤٢) دوورخستنەوەی قۆڵ لەلەش

١٤٣ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ إِذَا سَجَدَ فَرَّجَ يَدَيْهِ عَنْ إِبْطَيْهِ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى بَيَاضَ إِبْطَيْهِ. (بخاري/ الصلاة في ثياب/ ٣٨٣)

(عبدالله) کوری (مالك) کوری(بحينە) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) کاتێ سوجدەی دەبرد هەردوو قۆڵی لەبن باڵی دوور دەخستەوە هەتا من سپیایی بن باڵیم دەبینی.

.(٤٣) لەنوێژا پەنا لەچی دەگیرێت

١٤٤ـ عن عَائِشَةَ (رضي الله عنها) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا والْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ والْمَغْرَمِ". قَالَتْ: فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ: مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيذُ مِنَ الْمَغْرَمِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: "إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ، ووَعَدَ فَأَخْلَفَ". (بخاري/ صفة الصلاة / الدعاء قبل السلام/ ٧٩٨).

(عائشه) (ر.ض)هاوسەری پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەنوێژا دەپاڕایەوە : خوایە من پەنادەگرم بەتۆ لەسزای گۆڕو لەفیتنەی دەجال و، پەنادەگرم بەتۆ لە فیتنەی ژیان و مردن، خوایە پەنادەگرم بەتۆ لەهەرشتێ تووشی گوناهم بکات، لەقەرزێك کەنادرێتەوە عائیشە دەڵێ: یەکێ وتی (ئەی پێغەمبەری

خـوا) بـۆ ئەوەنـدە پـەنا دەگـرى لەقـەرزارى؟ فـەرمووى: "پيـاو ئەگـەر قـەرزاربوو قسەدەكات و درۆدەكات، بەڵێن دەدات و نايباتە سەر".

(٤٤) نزا لەنوێژدا

١٤٥ـ عَنْ أَبِي بَكْرٍ (ﷺ): أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ): عَلِّمْنِي دعاء أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي. فقَالَ: "قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَبِيرًا ــ وقَالَ قُتَيْبَةُ: كَثِيرًا ــ ولَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ". (بخاري/ قوله تعالى: (وكان الله سميعاً بصيرا) ٦٩٥٣).

(ابوبكر) (ﷺ) دەڵێ: وتم بەپێغەمبەرى خوا(ﷺ) نزايـەكم فێربكـە لەنوێـژەكانما بيڵێم، ئەويش فەرمووى: (اللهم اني ظلمت نفسي ظلماً كبيراً ــ قتيبه دەڵێ : ــ كـثيراً ولا يغفر الذنوب الا انت ، فـاغفر لـي مغفـرة مـن عنـدك ، وارحمـني ، انـك أنـت الغفـور الرحيم) واتـە: خوايـە گيـان مـن سـتەمێكى زۆرو گـەورەم لـەخۆم كـردووە كەسـيش لەگوناھ خۆشنابێت جگە لەتۆ ، دە خۆت لێم خـۆش ببـەو بـەزەييت پێمـا بێتـەوە ، تەنها تۆ لێبوردەو ميهرەبانى).

(٤٥) دواى سەلام دانەوە لەنوێژ چى دەوترێت؟

١٤٦ــ عَنْ ورَّادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (ﷺ) قَالَ: كَتَبَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ إِلَى مُعَاوِيَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَانَ إِذَا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاةِ وسَلَّمَ قَالَ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ ولَهُ الْحَمْدُ وهُوَ عَلَى كُلِّ شيء قَدِيرٌ. اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، ولَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، ولَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ". (بخاري/ صفة الصلاة/ الذكر بعد الصلاة / ٨٠٦).

(وراد) كارگوزارى (المغيره) كورى (شعبه) (ﷺ) دەڵـێ: (مغـيره) كـورى(شـعبه) نووسى بۆ (معاويه) (ﷺ) كاتىَ پێغەمبـەرى خـوا(ﷺ) لەنوێـژ دەبوويـەوەو سـەلامى دەدايەوە، دەيفەرموو: (لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمـد وهـو علـى كل شي قدير، اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطي لما منعت ولاينفع ذا الجد منك الجد) واتە: هيچ خوايەك نييە جگە لە(الله) تاك و تەنيايەو بىَ شەريكە، موڵك هەمووى هـى ئەوە سوپاس تەنيا بۆئەوە ، ئەويش دەسەڵاتى بەسەر هـەموو شـتێكدا هەيـە، ئـەى خوايە، ئەوەى تۆ دەيبەخشـيت بـەرى لىَ ناگيرێـت. ئـەوەى تـۆ نەيبەخشـيت كـەس

ناتوانیٚ بیبەخشێت، خاوەن سامانەکان سوود لەسامان و دەسەلاّتیان وەرناگرن لەلای تۆ".

(٤٦) تەکبیر لەدوای نوێژ

١٤٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَا و صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِالتَّكْبِيرِ. (بخاري/ صفة الصلاة / الذكر بعد الصلاة /٨٠٦)

(ابن عباس) (ﷺ) دەلّیٚ: ئێمە بە تەکبیر دەمانزانی پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەنوێژ بۆتەوە (مەبەست لە زکری دوای نوێژە).

(٤٧) رۆیشتن دوای نوێژ بەلای راست و چەپدا

١٤٨- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعودٍ (ﷺ) قَالَ: لَا يَجْعَلَنَّ أَحَدُكُمْ لِلشَّيْطَانِ مِنْ نَفْسِهِ جُزْوا: لَا يَرَى إِلَّا أَنَّ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ لَا يَنْصَرِفَ إِلَّا عَنْ يَمِينِهِ، أَكْثَرُ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَنْصَرِفُ عَنْ شِمَالِهِ. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٨١٤)

(عبدالله) کوری (مسعود) (ﷺ) دەلّیٚ: باکەستان شەیتان زالّ نەکات لەدەروونی خۆیدا بەوەی: وابزانێت کە ئەرکی سەرشانیەتی کاتیٚ لەنوێژ دەبێتەوە دەبیٚ هەر بەلای راستا هەستیٚو بڕوات، چونکە من زۆرترینی کات، دیومە پێغەمبەری خوا(ﷺ) کەلەدوای نوێژ هەستاوەو بەلای چەپدا رۆیشتووە.

(٤٨) شوێنکەوتن و هەلّسوکەوت لەدوای ئیمام

١٤٩- عن الْبراء (ﷺ): أَنَّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَإِذَا رَكَعَ رَكَعُوا، وإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فَقَالَ: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ" لَمْ نَزَلْ قِيَامًا حَتَّى نَرَاهُ قَدْ وضَعَ وجْهَهُ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ نَتَّبِعُهُ. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٧٨)

(براء) (ﷺ) دەلّیٚ: هاوەلاّن لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) نوێژیان دەکرد،کاتیٚ رکوعی دەبرد ، ئەوانیش رکوعیان دەبرد، کاتیٚ سەری بەرز دەکردەوە لەرکوع دەیفەرموو (سمع الله لمن حمده) ئێمە هەر بەپێوە دەماینەوە هەتا دەمانبینی (پێغەمبەر(ﷺ)) ناوچاوی لەسەر زەویە ئینجا شوێنی دەکە وتین.

(٤٩) فەرمانی کرد بەئیمامەکان کە نوێژەکانیان کورت و تەواوبێت

١٥٠- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ (ﷺ) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ مِنْ أَجْلِ فُلَانٍ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا. فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ)

غَضبَ في مَوْعِظَةٍ قَطُّ أَشَدَّ ممَّا غَضبَ يَوْمَئِذٍ، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ منْكُمْ مُنَفِّرِينَ، فَأَيُّكُمْ أَمَّ النَّاسَ فَلْيُوجِزْ، فَإِنَّ مِنْ ورَائِهِ الْكَبِيرَ والضَّعِيفَ وذَا الْحَاجَةِ". (بخاري/ الاحكام / ٦٧٤٠).

(ابو مسعود الانصارى) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك هاته خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) وتی: من لەنوێــژی بەیانیانــدا دوا دەكــەوم بــەهۆی فلأنەكەســەوە كەدرێــژی دەكاتــەوە، پێغەمبــەر(ﷺ) تووڕەبــوو تــووڕە بوونێــك كــە هــەرگیز نەمانــدیبوو لەئامۆژگاریــدا پێغەمبەر(ﷺ) ئەوەنـدە تـووڕە بووبێـت وەكـو ئـەو رۆژە، ئینجـا فـەرمووی: "ئـەی خەڵكینە كەسانێكتان خەڵك راودەنێن ئەوەی ئیمامەت بۆ خەڵكی دەكـات، بـاكورتی بكاتەوە، چونكە پیرو لاوازو خاوەن كار لەپشتیەوەن".

١٥١ـ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ (ﷺ) فَقُلْتُ لَهَا: أَلَا تُحَدِّثِينِي عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)؟ قَالَتْ: بَلَى، ثَقُلَ النَّبِيُّ (ﷺ) فَقَالَ: "أَصَلَّى النَّاسُ". قُلْنَا: لَا، هُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "ضَعُوا لِي ماء فِي الْمِخْضَبِ". فَفَعَلْنَا، فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُو و فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: "أَصَلَّى النَّاسُ". قُلْنَا: لَا، وهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: "ضَعُوا لِي ماء فِي الْمِخْضَبِ". فَفَعَلْنَا، فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُو و، فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: "أَصَلَّى النَّاسُ". قُلْنَا: لَا، وهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: "ضَعُوا لِي ماء فِي الْمِخْضَبِ". فَفَعَلْنَا، فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُو و، فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: "أَصَلَّى النَّاسُ". فَقُلْنَا: لَا، وهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَتْ: والنَّاسُ عُكُوفٌ فِي الْمَسْجِدِ، يَنْتَظِرُونَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) لِصَلَاةِ الْعِشَا و الْآخِرَةِ، قَالَتْ: فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِلَى أَبِي بَكْرٍ (ﷺ) أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَأْمُرُكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ (ﷺ) وكَانَ رَجُلًا رَقِيقًا: يَا عُمَرُ صَلِّ بِالنَّاسِ، فَقَالَ عُمَرُ (ﷺ): أَنْتَ أَحَقُّ بِذَلِكَ. قَالَتْ: فَصَلَّى بِهِمْ أَبُو بَكْرٍ (ﷺ) تِلْكَ الْأَيَّامَ، ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) وجَدَ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ –أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ (ﷺ)– لِصَلَاةِ الظُّهْرِ، وأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ، فَلَمَّا رَآهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ، فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (ﷺ) أَنْ لَا يَتَأَخَّرَ، وقَالَ لَهُمَا: "أَجْلِسَانِي إِلَى جَنْبِهِ" فَأَجْلَسَاهُ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ، وكَانَ أَبُو بَكْرٍ (ﷺ) يُصَلِّي وهُوَ قَائِمٌ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ (ﷺ) والنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ، والنَّبِيُّ (ﷺ) قَاعِدٌ. قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ لَهُ: أَلَا أَعْرِضُ عَلَيْكَ مَا حَدَّثَتْنِي

عَائِشَةُ عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)؟ فَقَالَ: هَات. فَعَرَضْتُ حَدِيثَهَا عَلَيْه، فَمَا أَنْكَرَ مِنْهُ شَيْئًا، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَسَمَّتْ لَكَ الرَّجُلَ الَّذِي كَانَ مَعَ الْعَبَّاسِ؟ قُلْتُ: لَا قَالَ هُوَ عَلِيٌّ، (رضي الله عنه).(بخاري/ الجماعة والامامة/٦٥٥).

(عبيدالله) كوری(عبدالله) دەڵێ: چوومە ماڵی (عائشه) (ر.ض)پێموت: ئایا باسی نەخۆشیەكەی پێغەمبەری خوام(ﷺ) بۆ ناكەیت؟ وتی: بەڵێ: پێغەمبەر(ﷺ) لەشی قورس بووبوو فەرمووی: (ئایا خەڵكەكە نوێژیان كرد) وتمان: نەخێر ، ئەوان چاوەڕێی بەڕێزتانن ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: ئاوم بۆ بكەنە كاسەكەوە" ئاومان تێكردوو دەستنوێژی گرت، ئینجاویستی هەستێ، بەلاّم لەهۆش خۆی چوو، كاتێ كە هاتەوە هۆش خۆی فەرمووی: "ئایا نوێژیان كرد" وتمان: نەخێر، چاوەڕێی بەڕێزتانن ئەی پێغمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئاوم بۆ بكەنە كاسەكەوە" ئاومان تێكردوو دەستنوێژی گرت و ویستی هەستێ، بەلاّم لەهۆش خۆی چوو، كاتێ هاتەوە هۆش خۆی فەرمووی: "ئایا خەڵكەكە نوێژیان كرد" وتمان: نەخێر چاوەڕێی بەڕێزتانن ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئاوم بۆ بكەنە كاسەكەوە". ئاومان تێكردو دەستنوێژی گرت و ویستی هەستێ بۆ نوێژ، بەلاّم لەهۆش خۆی چوو، كاتێ هاتەوە هۆش خۆی، فەرمووی: "ئایا خەڵكەكە نوێژیان كرد" وتمان: نەخێر، ئەوان چاوەڕێی بەڕێزتانن ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) (عائشە) (رضي الله عنها) وتی: خەڵكەكە لەمزگەوت مابوونەوە، چاوەڕێی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بوون بۆ نوێژی خەوتنان ئنجا پێغەمبەر (ﷺ) ناردی بەدوای ئەبوبكردا (رضي الله عنه) كە نوێژ بۆ خەڵكەكە بكات، نێردراوەكە چوو بۆ لای ئەبوبكرو وتی: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمانت پێدەكات كەنوێژ بۆ خەڵكەكە بكەیت (ابوبكر)(رضي الله عنه) كەپیاوێكی زۆر دڵ ناسك بوو وتی: ئەی (عمر) نوێژ بۆ ئەو خەڵكە بكە. (عمر) (رضي الله عنه) وتی: تۆ شیاوتری بەوە، ئینجا (ابوبكر) ئەو چەند ڕۆژە نوێژی بۆ كردن پاشان پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەرچوو لەنێوان دوو پیاودا كەیەكێكیان عەباس بوو(هاتە دەرەوە بۆ نوێژی نیوەڕۆ لەوكاتەدا (ابوبكر) نوێژی بۆ خەڵكەكە دەكرد، كاتێ (ابوبكر) چاوی كەوت بە پێغەمبەر(ﷺ) ویستی بێتە دواوە، بەلاّم پێغەمبەر(ﷺ) ئاماژەی بۆ كرد كەنەچێتە دواوە، بەدوو كەسەكەی فەرموو: "لەتەنیشتیا دامنیشێنن لەتەنیشت (ابوبكر)ەوە دایاننا، (ابوبكر) بەپێوە بەنوێژەكەی پێغەمبەر(ﷺ) نوێژی دەكردوو، خەڵكەكەش بەنوێژەكەی (ابوبكر)

نوێژیان دەکرد. پێغەمبەر(ﷺ) دانیشتبوو (عبید الله) وتی: چوومە ژوورەوە بۆلای (عبدالله) کوری (عباس) پێموت: ئایا ئەوەی عائشە لەبارەی نەخۆشیەکەی پێغەمبەرەوە (ﷺ) پێی وتم: بۆت نەگێڕمەوە؟ وتی: بلێ: منیش بۆم گێڕایەوە، هیچی لێ رەت نەکردەوە بەلاّم وتی: ناوی ئەو پیاوەی پێ وتی: کەلەگەلّ (عباس)دا بوو؟ وتی: نەخێر، وتی: ئەوە علی (رضي الله عنه) بوو.

(٥٠) ئەگەر ئیمام دواکەوت کەسێکیتر دەخرێتە پێشەوە

١٥٢ــعن الْمُغِيرَةَ ابْنَ شُعْبَةَ (رضي الله عنه): أَنَّهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) تَبُوكَ، قَالَ الْمُغِيرَةُ: فَتَبَرَّزَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قِبَلَ الْغَائِطِ، فَحَمَلْتُ مَعَهُ إِدَاوَةً، قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ، فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِلَيَّ أَخَذْتُ أُهَرِيقُ عَلَى يَدَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ، وغَسَلَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ غَسَلَ وجْهَهُ، ثُمَّ ذَهَبَ يُخْرِجُ جُبَّتَهُ عَنْ ذِرَاعَيْهِ، فَضَاقَ كُمَّا جُبَّتِهِ، فَأَدْخَلَ يَدَيْهِ فِي الْجُبَّةِ، حَتَّى أَخْرَجَ ذِرَاعَيْهِ مِنْ أَسْفَلِ الْجُبَّةِ، وغَسَلَ ذِرَاعَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ، ثُمَّ تَوَضَّأَ عَلَى خُفَّيْهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ، قَالَ الْمُغِيرَةُ: فَأَقْبَلْتُ مَعَهُ حَتَّى نَجِدُ النَّاسَ قَدْ قَدَّمُوا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ (رضي الله عنه) فَصَلَّى لَهُمْ، فَأَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِحْدَى الرَّكْعَتَيْنِ، فَصَلَّى مَعَ النَّاسِ الرَّكْعَةَ الْآخِرَةَ، فَلَمَّا سَلَّمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ (رضي الله عنه) قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُتِمُّ صَلَاتَهُ، فَأَفْزَعَ ذَلِكَ الْمُسْلِمِينَ، فَأَكْثَرُوا التَّسْبِيحَ، فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ (ﷺ) صَلَاتَهُ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَالَ: "أَحْسَنْتُمْ" أَوْ قَالَ: "قَدْ أَصَبْتُمْ" يَغْبِطُهُمْ أَنْ صَلَّوُا الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا. (بخاري/ الضو و/١٨٠).

(مغیرە) کوری(شعبە) (رضي الله عنه) دەڵێ: لەغەزای تەبوکدا لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) بووم، پێغەمبەری خوا(ﷺ) چووە دەرەوە بۆ دەست بەئاو گەیاندن، منیش مەسینەیەك ئاوم بۆ هەڵگرت پێش نوێژی بەیانی بوو، کاتێ پێغەمبەر(ﷺ) گەرایەوە، بۆلام ئاوم کرد بەدەستیاو سێ جار دەستی شۆرد، ئینجا دەموچاوی شۆرد، ئینجاویستی قۆڵی لەجبەکەیەوە دەربهێنێ بەلاّم تەسك بوو ناچار دەستی لەخوارەوە لەژێر جبەکەیەوە دەرهێناو هەردوو قۆڵی هەتا ئەنیشکی شۆرد، ئینجا مەسحی کاڵەو پێتاوەکان(خوفەکان)ی‌کرد، ئینجا هاتەوە، مغیرە دەڵێ: منیش لەخزمەتیا هاتمەوە هەتا دیمان خەڵکەکە (عبدالرحمن) کوری(عوف) یان (رضي الله عنه) خستۆتە پێشەوە نوێژیان بۆ دەکات، پێغەمبەر (ﷺ) گەیشت بەرکاتێکا لەگەڵ خەڵکەکەدا دوا رکاتی کرد، کاتێ (عبدالرحمن) سەلامی دایەوە، پێغەمبەر (ﷺ)

هەڵسـایەوە نوێژەکـەی تـەواو کـرد، ئـەو چـاوەڕێ نەکردنـەی پێغەمبـەر(ﷺ) موسـڵمانەکانی ترسـاند، زۆر (سـبحان اللـە) یـان دەکـرد، کـاتێ پێغەمبـەر(ﷺ) لەنوێژەکـەی بوویـەوە، رووی تێکـردن، فـەرمووی: "چـاکتان کـرد" یـا فـەرمووی: "پێکاتان" دڵخۆشی دەربڕی بەوەی کەلەکاتی خۆیدا نوێژەکەیان کردووە.

(٥١) خێری جەماعەت

١٥٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ أَحَدِكُمْ وحْدَهُ بِخَمْسَةٍ وعِشْرِينَ جُزْ وا". (بخاري/ الجماعة والامامة / ٦٢١).

(ابوهريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خـوا(ﷺ) فەرموویـەتی: "نوێـژی جەماعـەت بیست و پێنج ئەوەندەی نوێژی یەکێکتان بەتاك خێری زیاترە".

(٥٢) نوێژی جەماعەت ڕێگای هیدایەتە

١٥٤ـ عن عَبْدُ اللَّهِ بن مسعودٍ (رضي الله عنه) قال: لَقَدْ رَأَيْتُنَا ومَا يَتَخَلَّفُ عَنِ الصَّلَاةِ إِلَّا مُنَافِقٌ قَدْ عُلِمَ نِفَاقُهُ أَوْ مَرِيضٌ، إِنْ كَانَ الْمَرِيضُ لَيَمْشِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ حَتَّى يَأْتِيَ الصَّلَاةَ. وقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَلَّمَنَا سُنَنَ الْهُدَى، وإِنَّ مِنْ سُنَنِ الْهُدَى الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي يُؤَذَّنُ فِيهِ. (بخاري/ المساجد/ ٤٦٥)

(عبـدالله) کـوری (مسـعود) (رضي الله عنه) دەڵـێ: ئێمـە خۆمـانم وادیـوە کـەس لەنوێـژ دوانەدەکـەوت مەگـەر مونـافیقێ کـە نیفاقەکـەی زانرابـێ، یـان نـەخۆش، ئەگـەر نەخۆشیش بوایا دوو پیاو دەستیان دەگرت تابێـت بـۆ نوێـژ ئنجـاوتی: پێغەمبـەری خوا(ﷺ) ڕێگای هیدایەتی فێرکردین، یـەکێك لـە ڕێگاکـانی هیدایـەت نوێژکردنـە لـەو مزگەوتەی بانگی تێدا دەدرێت.

(٥٣) هەرەشە کردن لەدواکەوتن لە نوێژی جەماعەتی خەوتنان و بەیانیان

١٥٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ أَثْقَلَ صَلَاةٍ عَلَى الْمُنَافِقِينَ صَلَاةُ الْعِشَا و وصَلَاةُ الْفَجْرِ، ولَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُماءلَوْ حَبْوًا، ولَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِالصَّلَاةِ فَتُقَامَ، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، ثُمَّ أَنْطَلِقَ مَعِي بِرِجَالٍ – مَعَهُمْ حُزَمٌ مِنْ حَطَبٍ– إِلَى قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ بِالنَّارِ". (زاد في رواية: "ولو علِم أحدهم أنه يجدُ عظماً سميناً لشهدها"). (بخاري / الجماعة والامامة / ٦٢٦).

(ابـوهريره) (دەڵـێ: پێغەمبـەر(ﷺ) فەرموویـەتی: "قورسـترین نوێـژ لەسـەر موونافیق نوێژی خەوتنان و بەیانیە، ئەگەر بیانزانیایە چ پاداشـتێکیان تێدایـە ئەگـەر بەگاگۆڵکێش بوایە دەهاتن، نیازم وابـوو فـەرمان بکـەم کـە قامـەت بکـەن بـۆ نوێـژو فەرمان بکەم بـەپیاوێك نوێژەکـەیان بـۆ بکـات، ئینجـا خـۆم لەگـەڵ چـەند پیاوێکـدا دەرچـم - چـەند باوەشـێ داریـان پـێ بێـت ـــ بـۆ سـەرئەوانەی نایـەن بـۆ نوێـژ ، خانوەکانیـان بەسـەردا بسـوتێنم" (لەریوایەتێکـدا ئەمـەش زیـادکراوە) "ئەگـەر یەکێکیان بیزانیایە ئێسقانێکی گۆشتنی دەست دەکەوێت دەهات بۆ نوێژەکە").

١٥٦ـ عَنِ الْبراء بْنِ عَازِبٍ (ﷺ) قَالَ: رَمَقْتُ الصَّلَاةَ مَعَ مُحَمَّدٍ (ﷺ) فَوَجَدْتُ قِيَامَهُ، فَرَكْعَتَهُ، فَاعْتِدَالَهُ بَعْدَ رُكُوعِهِ، فَسَجْدَتَهُ، فَجَلْسَتَهُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ، فَسَجْدَتَهُ، فَجَلْسَتَهُ مَا بَيْنَ التَّسْلِيمِ والِانْصِرَافِ، قَرِيبًا مِنَ السواء. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٥٩)

(بـراء) کـوری(عـازب) (ﷺ) دەڵـێ: سـەرنجی نوێـژی موحەممـەدم(ﷺ)دا وەستانەکەییم دی، رکوعەکەییم دی، هەڵسانەوەی دوای رکـوعم دی ، سـوجدەکەی، دانیشتنی نێوان سوجدەکان، سوجدەکەی تریش، دانیشـتنی نێـوان سـەلام دانـەوەو رۆیشتنی هەموویان نزیك بوون لەیەکەوە.

١٥٧ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: إِنِّي لَا آلُو أَنْ أُصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي بِنَا. قَالَ: فَكَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئًا لَا أَرَاكُمْ تَصْنَعُونَهُ، كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ انْتَصَبَ قَائِمًا حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ، وإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ مَكَثَ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٨٦)

(انس) (ﷺ) دەڵێ: من کەمتەرخەمی ناکەم ئەگەر نوێژتان بۆ بکـەم وەکـو چـۆن دیومە پێغەمبەر(ﷺ) نوێژی بۆ دەکرین، دەڵێ: (انس) شـتێکی دەکـرد نـابینم ئێـوە بیکەن، هەرکاتێ سەری لەرکوع بەرزدەکردەوە بـەپێوە رادەوەسـتا هـەتا لەوانـەبوو کەسێك بیوتایـە لـەبیری چـووە(کەسـوجدە ببـات) کـاتێ سەریشـی لەسـوجدە بـەرز دەکردەوە دەمایەوە (بەدانیشتنەوە)هەتا لەوانە بوو کەسێك بیوتایە لەبیری چووە.

(٥٤) ئاماژە بە وەڵامی سەلام لەنوێژا

١٥٨ـ عَنْ جَابِرٍ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بَعَثَنِي لِحَاجَةٍ، ثُمَّ أَدْرَكْتُهُ وهُوَ يَسِيرُ –قَالَ قُتَيْبَةُ: يُصَلِّي– فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَأَشَارَ إِلَيَّ، فَلَمَّا فَرَغَ دَعَانِي، فَقَالَ: "إِنَّكَ

سَلَّمْتَ آنِفًا وأَنَا أُصَلِّي". وهُوَ مُوَجِّهٌ حِينَئِذٍ قِبَلَ الْمَشْرِقِ. (بخارى / العمل اصالح/ ١١٥٩)

(جابر) (رضي الله عنه) دەڵێ : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ناردمی بۆ ئیشێك، دوایی گەیشتمەوە پێی، ڕێیدەکرد قوتەیبە دەڵێ: نوێژی دەکرد، سەلامم لێکرد ئاماژەیەکی بۆ کردم، کاتێ لێبویەوە بانگی کردم فەرمووی: (پێشتر کەتۆ سەلامت کرد من نوێژم دەکرد) * .

١٥٩ــ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ (رضي الله عنه) قَالَ: كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ، يُكَلِّمُ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ وهُوَ إِلَى جَنْبِهِ فِي الصَّلَاةِ، حَتَّى نَزَلَتْ: (وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ) فَأُمِرْنَا بِالسُّكُوتِ، ونُهِينَا عَنِ الْكَلَامِ. (بخاري/ العمل في الصلاة /١١٤٢)

(زيد) كوری (ارقم) (رضي الله عنه) دەڵێ: ئێمە لەنوێژا قسەمان دەکرد، پیاوێك قسەی لەگەڵ هاوڕێکەی دەکرد کەلەتەنیشتیەوە نوێژی دەکرد، هەتا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە:(وقوموا لله قانتين) ئینجا فەرمانمان پێکرا بەبێدەنگیو ڕێگای قسەکردنمان لێگیرا.

(٥٥) (سبحان الله) كردن لەنوێژا بۆکاری پێویست

١٦٠ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ، والتَّصْفِيقُ لِلنساء". وفي رواية: "فِي الصَّلَاةِ". (بخاري/ العمل في الصلاة/ ١١٤٥)

(ابوهريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "بۆ پیاوان (سبحان الله) بۆ ئافرەتانیش چەپڵە لێدان، بەشێوەی بەری دەست لەپشتی دەست دان".

(٥٦) ڕێگری لەچاو بەرزکردنەوە بۆ ئاسمان لەنوێژدا

١٦١ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ رَفْعِهِمْ أَبْصَارَهُمْ عِنْدَ الدعاء فِي الصَّلَاةِ إِلَى السماء، أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ". (اقتران النيرين / بخاري/ ٢٢٣٣ ب٦ل ٢١١).

---

* لەسەر ولاغەکەی بووەو بەسەریەوە نوێژی سوننەتی کردووە لەوکاتەدا رووی لەقیبلە نەبووە ـ دروستە بەسەر پشتی ولاغەکەوە لەرۆشیتنا نوێژبکەیتو تەنها کاتی نوێژەکە دادەبەستێ رووی لەقیبلە بێت، دوای ئەوە قەیناکا.

(ابوهريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا فەرموویەتی: "ئەو خەڵکانە یان دەبێ وازبێنن لەچاو بەرزکردنەوەو بۆ ئاسمان لەکاتی دۆعاکردنی نوێژدا، یان چاویان دەفڕێنرێت" (واتە کوێردەبن).

(٥٧) هاتووچۆ بەبەردەم نوێژگەردا

١٦٢ـ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ: أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ (ﷺ) أَرْسَلَهُ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ يَسْأَلُهُ: مَاذَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي؟ قَالَ أَبُو جُهَيْمٍ (ﷺ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ: أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ". قَالَ أَبُو النَّضْرِ: لَا أَدْرِي قَالَ: أَرْبَعِينَ يَوْمًا، أَوْ شَهْرًا، أَوْ سَنَةً. (بخاري/ سترة المصلي/ ٤٤٨)

(بسر)کوری(سعيد) دەڵێ: (زيد) کوری (خالد الجهنی) (ﷺ) ناردی بۆ لای (ابو جهم) تالێی بپرسێ چی بیستووە لەپێغەمبەری خوا(ﷺ) لەبارەی هاتووچۆ بەبەردەم نوێژگەردا؟ (ابوجهم) (ﷺ) وتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: ئەگەر ئەوکەسەی بەبەردەم نوێژگەردا تێدەپەڕێت بیزانیایە چەند گوناهی تووش دەبێت گەر چل... بوەستایا باشترە بۆی لەوەی بەبەردەمیا تێبپەڕێت (ابو النضر) دەڵێ: نازانم فەرموویەتی چل ڕۆژ یا چل مانگ یا چل ساڵ.

(٥٨) قەدەغەکردنی هاتووچۆ بەبەردەمی نوێژگەردا

١٦٣ـ عن أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانُ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا مَعَ أَبِي سَعِيدٍ (الْخُدْرِيِّ) (ﷺ) يُصَلِّي يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى شيء يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ، إِذْ جاء رَجُلٌ شَابٌّ مِنْ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ، أَرَادَ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَدَفَعَ فِي نَحْرِهِ، فَنَظَرَ فَلَمْ يَجِدْ مَسَاغًا إِلَّا بَيْنَ يَدَيْ أَبِي سَعِيدٍ، فَعَادَ، فَدَفَعَ فِي نَحْرِهِ أَشَدَّ مِنَ الدَّفْعَةِ الْأُولَى، فَمَثَلَ قَائِمًا، فَنَالَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، ثُمَّ زَاحَمَ النَّاسَ فَخَرَجَ، فَدَخَلَ عَلَى مَرْوَانَ، فَشَكَا إِلَيْهِ مَا لَقِيَ، قَالَ: ودَخَلَ أَبُو سَعِيدٍ عَلَى مَرْوَانَ، فَقَالَ لَهُ مَرْوَانُ: مَا لَكَ ولِابْنِ أَخِيكَ؟ جاء يَشْكُوكَ. فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شيء يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ، فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَدْفَعْ فِي نَحْرِهِ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ". (بخاري/ سترة المصلي/ ٤٨٨)

(ابوصالح السمان) دەڵێ: لەکاتێکا من لەگەڵ (ابو سعيد الخدری)(ﷺ) بووم، (ابو سعيد) لەرۆژی جومعەدا نوێژی دەکرد شتێك لەبەردەمیا هەبوو کەبەربەست دروست

بکات لەخەڵك، کوڕێکی گەنج لەنـەوەی (ابـی معـیط) ویسـتی بەبـەردەمیا تێپـەڕێت، پاڵی نا بەملیەوە، ئەویش سەیری کرد هیچ ڕێگایـەکیتری نییـە جگـە لەبـەردەم (ابـو سعید) دووبارە هاتەوە، ئەمیش پـاڵێکی بـەهێزتری نـا بەملیـەوە ئـەویش راوەسـتاو دەستی کرد بەقسـە پێـوتنی ئینجـا بـەناو خەڵکەکـەدا چـووە دەرەوە، چـوو بـۆلای مەروان، سکاڵای بردە لای لەوەی کەتووشـی هـاتووە ئـەڵێ: (ابـو سـعید چـووە لای (مروان) (مروان) پێی وت: چیتانە تۆو برازاکەت هاتووە سـکاڵا دەکـات لەدەسـتت ؟ (ابو سعید) وتی: بیستوومە لەپێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویـەتی: ئەگـەر یـەکێکتان نوێـژی دەرکـرد بەرامبـەر بەبەربەسـتێك لـەنێوان خـۆی و خەڵکیـدا، ئەگـەر کەسـێك ویستی بەبەردەمیدا تێپەڕێت پاڵ بنـێ بەگەردنیـەوە، ئەگـەر رازی نـەبوو بابجـەنگێ لەگەڵیا، چونکە ئەوە شەیتانە".

١٦٤ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ أَمَرَ بِالْحَرْبَةِ فَتُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَيُصَلِّي إِلَيْهَا وَالنَّاسُ وَرَاءَهُ، وكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السَّفَرِ، فَمِنْ ثَمَّ اتَّخَذَهَا الْأُمَرَا و. (بخاري/ سترة المصلي/ ٤٨٥)

(ابن عمـر) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) ئەگـەر لـەرۆژی جـەژنا بچـوایەتە دەرەوە، بۆ نوێژ، فەرمانی دەکرد نێزەیەکیان لەبەردەمیا دادەنا، بەرامبەری نوێـژی دەکردو خەڵکەکەش لەدوایـەوە، ئـەمکارەی لەسەفەریشـدا ئـەنجام دەدا، لەدوایشـدا کاربەدەستان ئەمکارەیان کردبوو بەباو.

(٥٩) نوێژ بەرامبەر بە وڵاخ

١٦٥ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَعْرِضُ رَاحِلَتَهُ، وهُوَ يُصَلِّي إِلَيْهَا. (بخاري/ سترة المصلي/ ٤٨٥).

(ابـن عمـر) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر(ﷺ) وڵاخەکـەی رادەوەسـتان و، بەرامبـەری نوێژی دەکرد (واتە وڵاخەکەی دەکرد بەبەربەست).

(٦٠) رۆیشتن بەبەردەم نوێژگەردا لە پشت بەربەستەوە

١٦٦ــ عن عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ: أَنَّ أَبَاهُ (رضي الله عنه) رَأَى رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فِي قُبَّةٍ حَمْرَا و مِنْ أَدَمٍ، ورَأَيْتُ بِلَالًا أَخْرَجَ وضُو وا، فَرَأَيْتُ النَّاسَ يَبْتَدِرُونَ ذَلِكَ الوضوء، فَمَنْ أَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا تَمَسَّحَ بِهِ، ومَنْ لَمْ يُصِبْ مِنْهُ أَخَذَ مِنْ بَلَلِ يَدِ صَاحِبِهِ، ثُمَّ رَأَيْتُ بِلَالًا أَخْرَجَ عَنَزَةً فَرَكَزَهَا، وخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي حُلَّةٍ حَمْرَا و مُشَمِّرًا، فَصَلَّى إِلَى الْعَنَزَةِ

بِالنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ، ورَأَيْتُ النَّاسَ والدَّوَابَّ يَمُرُّونَ بَيْنَ يَدَيِ الْعَنَزَةِ. (بخاري/ الصلاة في الثياب/ ٣٦٩)

(عـون) كـوڕی(ابـو جحیفـه) دەڵـێ: بـاوكی(ﷺ) لەچـادرێكی سـووری لەچـەرم دروستكراودا پێغەمبەری خوای (ﷺ) دیووه، منیش بـیلالم بینـی ئـاوی دەسـتنوێژی هێنایـه دەرەوە، بینـیم خـەڵكی پێشـبڕكێیان بـوو بـۆ دەسـت تـەڕكردن بـەو ئـاوی دەستنوێژە و هێناویانه بەسەرو چاویاندا بۆ پیرۆزیی ، ئەو كەسەش كەئاوی دەسـت نەكـەوتبێ لەتـەڕیی دەسـتی هاوەڵەكـەی وەرگرتـووە، ئینجـا بـیلالم بینـی دارێكـی هێناوه و چـەقاندوویەتی، پاشـان پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) هاتۆتـه دەرەوە لەدەسـتێ جلی سووردا خۆی هەڵكردبوو. دووڕكات نوێژی كرد بۆ خەڵكەكه بەرامبەر بەدارەكه، ئینجا خەڵك و ئاژەڵم دیووه لەپشتی دارەكەوە هاتوچۆیان دەكرد.

(٦١) ڕێگریی لەدەست خستنه سەركەلەكه لەنوێژدا

١٦٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا. (بخاري/ العمل في الصلاة/ ١١٦٢)

(ابوهریره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) ڕێگریی كردووه لەوەی كه نوێژگەر دەستی لەسەر كەلەكەی دابنێت.

(٦٢) ڕێگری لەتف كردنه بەردەم لەنوێژدا

١٦٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) رَأَى نُخَامَةً في قِبْلَةِ الْمَسْجِد، فَأَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: "مَا بَالُ أَحَدِكُمْ يَقُومُ مُسْتَقْبِلَ رَبِّه، فَيَتَنَخَّعُ أَمَامَهُ؟ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يُسْتَقْبَلَ فَيُتَنَخَّعَ في وجْهِه؟ فَإِذَا تَنَخَّعَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَنَخَّعْ عَنْ يَسَارِه تَحْتَ قَدَمِه، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَقُلْ هَكَذَا". ووَصَفَ الْقَاسِمُ: فَتَفَلَ فِي ثَوْبِهِ، ثُمَّ مَسَحَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ. (بخاري/ المساجد/ ٤٠٠)

(ابوهریره)(دەڵێ: پێغەمبەری خـوا(ﷺ) چـاوی كـەوت بەبەڵغـەمێك لەپێشـەوەی مزگەوتدا، ڕووی كرده خەڵكەكەو فەرمووی: "چـیتانه وا یـەكێكتان وەسـتاوه ڕووەو پەروەرگاریی، كەچی بەڵغـەم فـڕێ دەداتـه بـەردەمی خـۆی؟ ئایـا كەسـێكتان پێـی خۆشه كاتێ پێشوازی لێدەكرێت لەوكاتـەدا بەڵغـەمێك فـڕێ بـدرێت بەسەروچـاویدا؟ ئەگەر یەكێكتان بەڵغەمی فرێـدا بابـەلای چـەپیداو لـەژێر پێیـدا فرێـی بـدات. ئەگـەر ڕێگای نەبوو بەم شێوەیه تف بكاتەوە"، قاسم شێوەكەی پیشانداین تفی كرده سەر سوچێكی جلەكانی لاكەی تری دایەوەبەسەریدا".

(٦٣) هەڵگرتنی منداڵ لەنوێژدا

١٦٩ـ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ (ﷺ) قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَؤُمُّ النَّاسَ وأُمَامَةُ بِنْتُ أَبِي الْعَاصِ –وَهِيَ ابْنَةُ زَيْنَبَ بِنْتِ النَّبِيِّ (ﷺ)– عَلَى عَاتِقِهِ، فَإِذَا رَكَعَ وضَعَهَا، وإِذَا رَفَعَ مِنَ السُّجُودِ أَعَادَهَا. (بخاري/ سترة المصلي/ ٤٩٤)

(ابـو قتـاده الانصـارى)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەرى خـوام(ﷺ) دیـووە ئیمامـەتى کردووە بۆ خەڵکىو (امامـە) کچـى (ابوالعـاص) کەکچـى زەینـەبى کچـى پێغەمبـەرى خوا(ﷺ) بووە بەسەرملیەوە بـووە، کـاتێ رکـوعى دەبـرد، دایـدەنا، کـاتێ لەسجود بەرزدەبوویەوە هەڵى دەگرتەوە.

(٦٤) تەخت کردنى چەو لەنوێژدا

١٧٠ـ عَنْ مُعَيْقِيبٍ (ﷺ) قَالَ: ذَكَرَ النَّبِيُّ (ﷺ) الْمَسْحَ فِي الْمَسْجِدِ، يَعْنِي الْحَصَى. قَالَ: "إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً". (بخاري/ العمل في الصلاة/ ١١٤٩)

(معیقیـب)(ﷺ) دەڵـێ: "باسـى تـەخت کردنـى چـەویان دەکـرد لەمزگـەوتا واتـە تەخت کردنى چەوەکە پێغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرمووى: "ئەگەر چارت نـەبوو یـەکجار بیکە".

(٦٥) نوێژ لەکاتێکا خواردن ئامادەبێت

١٧١ـ عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا قُرِّبَ الْعَشَا و وحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَابدءوا بِهِ قَبْلَ أَنْ تُصَلُّوا صَلَاةَ الْمَغْرِبِ، ولَا تَعْجَلُوا عَنْ عَشَائِكُمْ". (بخاري/ الجماعة و الإمامة/ ٦٤١)

(انس) کوڕى(مالك) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموویەتى: "ئەگەر شێو ئامادەکرا کاتى نوێژ هات پـێش ئـەوەى نوێـژى شـێوان بکـەن، شـێوەکەتان بخـۆن، لەشێوەکەشدا پەلەمەکەن".

١٧٢ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قال: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِحْدَى صَلَاتَيِ الْعَشِيِّ: إِمَّا الظُّهْرَ وإِمَّا الْعَصْرَ، فَسَلَّمَ فِي رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَتَى جِذْعًا فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَاسْتَنَدَ إِلَيْهَا مُغْضَبًا. وفِي الْقَوْمِ أَبُو بَكْرٍ وعُمَرَ (ﷺ)، فَهَابَا أَنْ يَتَكَلَّمَا، وخَرَجَ سَرَعَانُ النَّاسِ: قُصِرَتِ الصَّلَاةُ، فَقَامَ ذُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقُصِرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ؟ فَنَظَرَ النَّبِيُّ (ﷺ) يَمِينًا وشِمَالًا فَقَالَ: "مَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ". قَالُوا: صَدَقَ لَمْ تُصَلِّ إِلَّا رَكْعَتَيْنِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وسَلَّمَ، ثُمَّ كَبَّرَ ثُمَّ سَجَدَ، ثُمَّ كَبَّرَ فَرَفَعَ، ثُمَّ كَبَّرَ وسَجَدَ، ثُمَّ كَبَّرَ ورَفَعَ. قَالَ: وأُخْبِرْتُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّهُ قَالَ: وسَلَّمَ. (بخاري/ المساجد/ ٤٦٨)

(ابـوهريره)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) نوێـژێکی تـاقی دوانیـوەڕۆی بـۆ کردین، یـا نیوەڕۆبـوو یـا عەسـر، لـەدووەم رکاتـا سـەلامیدایەوە، ئینجـا چـووە لای بنەدارێکەوە کەلەرووگەی مزگەوتەکەدابوو، پاڵی پێوەدا تـووڕە دیـاربوو، لـەناو ئـەو خەڵکەشدا (ابوبکر)و(عمر)ی لێبوو نەیان وێرا هیچ بڵێن پەلەپەلەکەرەکان راپـەرین و وتیان: نوێژ کورت کراوەتەوە (ذو الیدین)هەسـتاو وتـی: ئـەی پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) ئایا نوێژ کورت بۆتەوە، یان لەبیرت چوو؟ پێغەمبەری(ﷺ) سەیرێکی ئەملاو ئـەولای خـۆی کـردو فـەرمووی: (ذو الیـدین چـی دەڵێـت؟) وتیـان: راسـت دەکـات، تـەنها دوورکاتـت کـرد، ئینجـا دوورکـاتیتری کـردو سـەلامیدایەوە، ئینجـا تـەکبیری کـردوو سـوجدەی بـردو تـەکبیری کـردوو سـەری بـەرزکردەوە، دووبـارە تـەکبیری کـردوو سوجدەی برد، پاشـان تـەکبیری کـردوو سـەری بـەرزکردەوە راوی دەڵـێ: (عمـران) کوری(حصین) هەواڵی دامێ کە سەلامیشی داوەتەوە.

(٦٦) سوجدەی قورئان خوێندن

١٧٣ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَيَقْرَأُ سُورَةً فِيهَا سَجْدَةٌ فَيَسْجُدُ ونَسْجُدُ مَعَهُ، حَتَّى مَا يَجِدُ بَعْضُنَا مَوْضِعًا لِمَكَانِ جَبْهَتِهِ. (بخاري/ سجود القرآن/ ١٠٢٥)

(ابــن عمــر)(ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەری خــوا(ﷺ) کــەقورئانی دەخوێنــد کــاتێ سـوورەتێکی دەخوێنـد سـوجدەی تێـدا بوایـە سـوجدەی دەبـرد، ئێمـەش لەگـەڵیا سوجدەمان دەبرد، هەتا هەندێکمان شوێنی دەست نەدەکەوت بۆ سوجدەکەی.

١٧٤ـ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) صَلَاةَ الْعَتَمَةِ فَقَرَأَ: (إِذَا السماء انْشَقَّتْ) فَسَجَدَ فِيهَا، فَقُلْتُ لَهُ: مَا هَذِهِ السَّجْدَةُ؟ فَقَالَ: سَجَدْتُ بِهَا خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ (ﷺ) فَلَا أَزَالُ أَسْجُدُ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ. (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٣٢)

(ابو رافع) دەڵێ: لەگەڵ (ابوهریره) نوێـژی شـێوانم کـرد، (اذا السـماء انشـقت)ی خوێند سوجدەی تێدابرد، منیش پێم وت: ئەم سوجدەیە چییە؟ وتی: لەپشـت (ابـو القاسـم)ەوە ئـەم سـوجدەیەم بـردووە، بـەردەوام ئـەم سـوجدەیە دەبـەم تادەگـەم بەخزمەتی.

(٦٧) قنوت لەنوێژی بەیانیدا

١٧٥ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قال: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ حِينَ يَفْرُغُ مِنْ صَلَاةِ الْفَجْرِ مِنَ الْقِراءةِ ويُكَبِّرُ، ويَرْفَعُ رَأْسَهُ: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا ولَكَ الْحَمْدُ". ثُمَّ

يَقُولُ وهُوَ قَائِمٌ: "اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ وسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ وعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، والْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، واجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ كَسِني يُوسُفَ، اللَّهُمَّ الْعَنْ لِحْيَانَ ورِعلاءذَكْوَانَ وعُصَيَّةَ، عَصَتِ اللَّهَ ورَسُولَهُ". ثُمَّ بَلَغَنَا أَنَّهُ تَرَكَ ذَلِكَ لَمَّا أُنْزِلَ: (لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شيء أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ) (آلعمران). (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٧٠)

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) کاتێ لەنوێژی بەیانیدا لەقورئان خوێندن دەبوویەوە تەکبیری دەکردو سەری بەرزدەکردەوە (سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد)ی دەکرد ئینجا بەپێوە دەیفەرموو: "خوایە گیان وەلیدی کوری وەلیدو سەلمەی کوری هیشامو غەیاسی کوری ئەبو رەبیعەو باوەرداره چەوساوەکان رزگاربکە، ئەی خوایە تۆڵەت قورس بکە لەسەر هۆزی (مضر)و ساڵەکانیان بکە بەساڵە گرانیەکانی(یوسف) ئەی خوایە نەفرین بکە لەهۆزەکانی(لحیان)و (رعل)و (ذکوان)و (عصیه) کەلەخواو پێغەمبەر یاخی بوون" پاشان پێمان گەیشت کەوازی لەو دوعایە هێناوە کاتێ ئەم ئایەتە دابەزی کەواتاکەی دەفەرموێت: "تۆ هیچت بەدەست نیە لەکاروباری بەندەکان ئەگەر تەوبەیان لێ وەربگرێت یاسزاو ئازاریان بدات، لەبەر ئەوەی ئەوانە ستەمکارن".

(٦٨) دوورکاتی بەیانی

١٧٦ـ عَنْ حَفْصَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ لَا يُصَلِّي إِلَّا رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ. (بخاري/ الأذان/ ٥٩٣)

(حفصه) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) کاتێ سپێدەی بەیان دەردەکەوت، نوێژی نەدەکرد جگە لەدوورکاتی سووک

(٦٩) راکشان دوای سوننەتی بەیانی

١٧٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) إِذَا صَلَّى رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ: فَإِنْ كُنْتُ مُسْتَيْقِظَةً حَدَّثَنِي، وإِلَّا اضْطَجَعَ. (بخاري/ التطوع/ ١١١٥)

(عائشه)(رضی الله عنها) دەڵێ: کاتێ پێغەمبەری خوا(ﷺ) دوورکاتی سوننەتی بەیانی دەکرد ئەگەر من بەئاگابوومایە قسەی لەگەڵ دەکردم، ئەگەرنا رادەکشا.

١٧٨—عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يُصَلِّي سُبْحَةَ الضُّحَى قَطُّ وإِنِّي لَأُسَبِّحُهَا، وإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)لَيَدَعُ الْعَمَلَ وهُوَ يُحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ، خَشْيَةَ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ. (بخاري/ التهجد/ ١٠٧٦)

(عائشه) (ﷺ) دەڵێ: هەرگیز نەم دیوە پێغەمبەری خوا(ﷺ) نوێـژی چێشـتەنگاو بكات، من زۆر حەزی لێدەكەم ، ئەگەرچی پێغەمبەری خوا هەنـدێ كـاری نـەدەكرد، حەزیشی كردووە بیكات، لەترسی ئـەوەی نـەك خەڵكەكـە بیكـەن و لەسـەریان فـەرز ببێت *.

(٧٠) هەشت ركات نوێژی چێشتەنگاو

١٧٩ــ عن عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ قَالَ: سَأَلْتُ وحَرَصْتُ عَلَى أَنْ أَجِدَ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ يُخْبِرُنِي: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) سَبَّحَ سُبْحَةَ الضُّحَى، فَلَمْ أَجِدْ أَحَدًا يُحَدِّثُنِي ذَلِكَ، غَيْرَ أَنَّ أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَتْنِي: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَتَى بَعْدَ مَا ارْتَفَعَ النَّهَارُ يَوْمَ الْفَتْحِ، فَأُتِيَ بِثَوْبٍ فَسُتِرَ عَلَيْهِ، فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ قَامَ، فَرَكَعَ ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ، لَا أَدْرِي: أَقِيَامُهُ فِيهَا أَطْوَلُ أَمْ رُكُوعُهُ أَمْ سُجُودُهُ، كُلُّ ذَلِكَ مِنْهُ مُتَقَارِبٌ، قَالَتْ: فَلَمْ أَرَهُ سَبَّحَهَا قَبْلُ ولَا بَعْدُ. (بخاري/ الصلاة في الثياب/ ٣٥٠)

(عبدالله) كـوری(حـارث) كـوری(نوفـل) دەڵـێ: پرسـیارم كـردوو بەپـەرۆش بـووم بۆئەوەی كەسێك بدۆزمەوە ئاگادارم بكات كەپێغەمبەری خوا(ﷺ) نوێـژی سـوننەتی چێشتەنگاوی كردووە، بـەڵام كەسـم نەدۆزیـەوە باسـی ئـەوەم بـۆ بكـات، بـەڵام (ام هانی) كچی(ابو طالب) ئاگاداری كردم كە پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەرۆژی فەتحـدا دوای ئەوەی خۆر بەرزبۆتەوە هاتووە، جلێكیان هێناوەو كردوویانـە بەپـەردە بـۆی خـۆی شـۆردووە، ئینجـا هەسـتاوە هەشـت ركـات نوێـژی كـردووە، نـازانم وەسـتانەكەی درێژتربووە یا ركوعەكەی یا سجودەكەی ئەمانـە هـەموویان نزیـك بـوون لەیەكـەوە، وتـی: ئیتر نەمدیووە نەلەپێش ئەوەو نەلەدوای ئەوەش ئەو نوێژەی كردبێت.

(٧١) راسپاردن بۆ نوێژی چێشتەنگاو

١٨٠ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي (ﷺ) بِثَلَاثٍ: بِصِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، ورَكْعَتَيِ الضُّحَى، وأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَرْقُدَ. (بخاري/ التطوع/ ١١٢٤)

---

* زانایان دەڵێن: ئەمـە ئـەوە رەت ناكاتـەوە كەنوێـژی چێشـتەنگاوی كردبـێ، چـونكە هـەموو رۆژێـك لەماڵی عائیشە نەماوەتەوە.

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: خۆشەویستەكەم رایسپاردوم بۆسێ شت: بەگرتنی سێ رۆژ رۆژوو لەهەموو مانگێكدا ، دووركاتی چێشتەنگاو هەروەها پێش ئەوەی بخەوم نوێژی وەتر بكەم.

(٧٢) لەنێوان هەردوو بانگدا نوێژ هەیە

١٨١ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُغَفَّلٍ الْمُزَنِيِّ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ" قَالَهَا ثَلَاثًا، قَالَ فِي الثَّالِثَةِ: "لِمَنْ شَا و". (بخاري/ الأذان/ ٦٠١)

(عبدالله) كوری (مغفل المزنی)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) سێ جار فەرموویەتی: "لەنێوان هەردوو بانگدا نوێژێك هەیە، لەسێیەم جاریشدا فەرموویەتی: بۆكەسێك بیەوێت (واتە لەنێوان بانگو قامەتدا).

(٧٣) سوننەتی پێش نوێژو دوای نوێژ

١٨٢ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَبْلَ الظُّهْرِ سَجْدَتَيْنِ، وبَعْدَهَا سَجْدَتَيْنِ، وبَعْدَ الْمَغْرِبِ سَجْدَتَيْنِ، وبَعْدَ الْعِشَا و سَجْدَتَيْنِ، وبَعْدَ الْجُمُعَةِ سَجْدَتَيْنِ، فَأَمَّا الْمَغْرِبُ والْعِشَا و والْجُمُعَةُ، فَصَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي بَيْتِهِ. (البخاري/ التطوع/ ١١١٩)

(ابن عمر) (ﷺ) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) لەپێش نیوەرۆدا دوو سوجدەمان بردووە، دوای نیوەرۆش دوو سوجدە، دوای شێوانیش دوو سوجدە، لەدوای خەوتنانیش دوو سوجدە، لەدوای جومعەیش دووسوجدە، بەلآم شێوان و خەوتنان و جومعە لەخزمەت پێغەمبەردا(ﷺ) لەماڵەوە نوێژم كرد (دوو سوجدە واتە دووركات)

(٧٤) سوننەت بەشەوو رۆژ

١٨٣ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ (ﷺ) قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ (ﷺ) عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ تَطَوُّعِه، فَقَالَتْ: كَانَ يُصَلِّي فِي بَيْتِي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا ثُمَّ يَخْرُجُ، فَيُصَلِّي بِالنَّاسِ ثُمَّ يَدْخُلُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، وكَانَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ الْمَغْرِبَ ثُمَّ يَدْخُلُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، ويُصَلِّي بِالنَّاسِ الْعِشَا و ويَدْخُلُ بَيْتِي فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، وكَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ تِسْعَ رَكَعَاتٍ فِيهِنَّ الْوِتْرُ، وكَانَ يُصَلِّي لَيْلًا طَوِيلًا قَائِماءلَيْلًا طَوِيلًا قَاعِدًا، وكَانَ إِذَا قَرَأَ

وهُوَ قَائِمٌ ركَعَ وسَجَدَ وهُوَ قَائِمٌ، وإِذَا قَرَأَ قَاعِدًا ركَعَ وسَجَدَ وهُوَ قَاعِدٌ، وكَانَ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ. (بخاري/ التطوع/ ١١٢٧)

(عبدالله) کوری(شقيق) (ﷺ) دەڵـێ: پرسـيارم لـە(عائشـە)(رضـی الله عنهـا)کـرد لەبارەی نوێژی سوننەتی پێغەمبەری خواوە(ﷺ) وتـی: لەماڵـەوە لـەپێش نيـوەرۆدا چوار رکاتی دەکرد، ئينجا لەماڵی دەردەچوو نوێژی بـۆ خەڵکەکـەش دەکـرد، ئينجـا دەهاتـەوە ماڵـەوە دوورکـاتی دەکـرد، نوێـژی شـێوانی بەخەڵکەکـە دەکـرد، ئينجـا دەهاتە ماڵـەوە دوورکـاتی دەکـرد، نوێـژی خـەوتنانی بەخەڵکەکـە دەکـرد، دەهاتـە ماڵەکـەی مـن دوورکـاتی دەکـرد، لەشـەودا نـۆ رکـاتی دەکـرد وەتريشـی تێـدابوو، هـەروەها شـەوێك بـەپێوە نوێـژی دەکـرد، شـەوێکی درێـژيش بەدانيشـتنەوە کـاتێ بەپێوە نوێژی دەکرد لەحاڵەتی وەستانەوە دەچووە (رکوع)و (سـجود) ، کـاتێکيش بەدانيشـتنەوە نوێـژی دەکـرد لەحاڵـەتی دانيشـتنەوە(رکـوع)و (سـجود)ی دەبـرد. کاتێکيش سپێدە دەردەکەوت دوورکاتی دەکرد.

(٧٥) نوێژی سوننەت لەمزگەوتا

١٨٤ـ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (ﷺ) قَالَ: احْتَجَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حُجَيْرَةً بِخَصَفَةٍ أَوْ حَصِيرٍ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي فِيهَا، قَالَ: فَتَتَبَّعَ إِلَيْهِ رِجَالٌ، وجاءوا يُصَلُّونَ بِصَلَاتِه، قَالَ: ثُمَّ جاءوا لَيْلَةً، فَحَضَرُوا وأَبْطَأَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْهُمْ، قَالَ: فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ، فَرَفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ، وحَصَبُوا الْبَابَ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مُغْضَبًا، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا زَالَ بِكُمْ صَنِيعُكُمْ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُكْتَبُ عَلَيْكُمْ، فَعَلَيْكُمْ بِالصَّلَاةِ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ خَيْرَ صَلَاةِ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ". وفي رواية: أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) اتَّخَذَ حُجْرَةً فِي الْمَسْجِدِ مِنْ حَصِيرٍ. (بخاري/ الجماعة و الإمامة/ ٦٩٨)

(زيد) کوری(ثابت)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) ژوورێکی بچکۆلەی بەحەسـیر دروسـت کـرد جارێکيـان پێغەمبـەر(ﷺ) دەرچـوو نوێـژی تێـدابکات، چـەند پياوێـك بەشـوێنيدا رۆيشـتن، هـاتن لەدوايـەوە نوێـژ بکـەن، جـارێکيتر شـەوێکيان هـاتن و ئامادەبوون، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) دواکەوت، وتی: نەهات بـۆ لايـان، ئينجا دەنگيـان بـەرزکردەوەو زيخيـان دەکێشـا بەدەرگاکـەدا، ئينجـا پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) هاتـە دەرەوەو تورەيی پێوە دياربوو، فەرموی: "هێشتا لەسەر کردارەکەتان (واتە: نوێژی

سـونن‌ەت بەبـەردەوامی لەمزگەوتـدا) ئەوەنـدە بـەردەوام دەبـن، گومـان دەبـەم لەسەرتان فەرزبكرێت، کەواتە لەماڵی خۆتانـدا نوێـژەکانتان ((واتـە: سـوننەتەکان)) بکەن، خێرترین نوێژی مرۆڤ ئەوەیە کەلەماڵەوە بیکات، جگە لەنوێژی فەرز).

(٧٦) هەریەك لەئێوە با بەچالاکی نوێژ بکات، ئەگەر ماندوو بوو با دابنیشێت

١٨٥ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) الْمَسْجِدَ، وحَبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ سَارِيَتَيْنِ، فَقَالَ: "مَا هَذَا". قَالُوا: لزَيْنَبَ تُصَلِّي، فَإِذَا كَسِلَتْ أَوْ فَتَرَتْ أَمْسَكَتْ بِهِ. فَقَالَ: "حُلُّوهُ، لِيُصَلِّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ، فَإِذَا كَسِلَ أَوْ فَتَرَ قَعَدَ". (بخاري/ التهجد/ ١٠٩٩)

(انس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) چووە مزگەوت، گوریسێك لـەنێوان دوو کۆڵەکەدا بەسترابوو، فەرمووی: "ئەمە چییە" وتیان: هی زەینەبە نوێژدەکات، کاتێ هیلاك دەبێـت یـان بێهێـز دەبێـت دەسـتی پێـوە دەگرێـت، ئـەویش(ﷺ) فـەرمووی: "بیکەنەوە، هەریەکێکتان چەند توانای بوو نوێژ بکات، ئەگـەر نـەیتوانی یـان هـیلاك بوو بادابنیشێت".

(٧٧) خۆشەویستترین کار لای خوا بەردەوامترینیانە

١٨٦ـ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ (ﷺ)، قَالَ: قُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، كَيْفَ كَانَ عَمَلُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، هَلْ كَانَ يَخُصُّ شَيْئًا مِنَ الْأَيَّامِ؟ قَالَتْ: لَا، كَانَ عَمَلُهُ دِيمَةً، وأَيُّكُمْ يَسْتَطِيعُ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَسْتَطِيعُ؟ (بخاري/ الرقاق/ ٦١٠١)

(علقمـە)(ﷺ) دەڵـێ: (لەعائشـە) (ﷺ) دایکـی ئیمانـدارانم پرسـی: ئـەی دایکـی ئیمانداران کاری پێغەمبەری خوا(ﷺ) چۆن بـوو، ئایـا هەنـدێك لـەرۆژەکانی تایبـەت دەکرد؟ وتی: نەخێر کاری بەردەوام بووە ئایا کێتان دەتوانێ ئەوەی کەپێغەمبـەری خوا(ﷺ) توانیویەتی؟

(٧٨) چەند دەتوانن ئەوەندە کاربکەن

١٨٧ـ عن عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّ الْحولاء بِنْتَ تُوَيْت بْنِ حَبِيبِ بْنِ أَسَدِ ابْنِ عَبْدِ الْعُزَّى مَرَّتْ بِهَا وعِنْدَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، فَقُلْتُ: هَذِهِ الْحولاء بِنْتُ تُوَيْتٍ،

وزَعَمُوا أَنَّهَا لَا تَنَامُ اللَّيْلَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا تَنَامُ اللَّيْلَ؟ خُذُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ، فَوَاللَّه لَا يَسْأَمُ اللَّهُ حَتَّى تَسْأَمُوا". (بخاري/ الإيمان/ ٤٣)

(عائشه) (رضي الله عنها) هاوسـەری پێغەمبـەر(ﷺ) دەڵـێ: (حـولاء) کچـی (تويـت) بەلايـدا تێپەڕی، پێغەمبەری خوای(ﷺ) لەلا بوو ، وتم: ئەمە حولاء کچی(تويت)ە کـەدەڵێن گوايە بەشەو ناخەوێ، پێغەمبەر (ﷺ) فـەرمووی: "شـەو ناخـەوێ؟ چـەند دەتـوانن ئەوەندە کاربکەن، سوێند بەخوا، خوا ماندوو نابێت (لەپاداشت بۆ نووسينتان) هەتا ئێوە (لەکارکردن)ماندوو دەبن".

(٧٩) شەونوێژی پێغەمبەرو(ﷺ) پاڕانەوەکانی

١٨٨ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: بِتُّ لَيْلَةً عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ، فَقَامَ النَّبِيُّ (ﷺ) مِنَ اللَّيْلِ فَأَتَى حَاجَتَهُ، ثُمَّ غَسَلَ وجْهَهُ ويَدَيْه، ثُمَّ نَامَ، ثُمَّ قَامَ، فَأَتَى الْقِرْبَةَ فَأَطْلَقَ شِنَاقَهَا، ثُمَّ تَوَضَّأَ وضُوءًا بَيْنَ الوضوءيْنِ ولَمْ يُكْثِرْ، وقَدْ أَبْلَغَ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى، فَقُمْتُ فَتَمَطَّيْتُ، كَرَاهِيَةَ أَنْ يَرَى أَنِّي كُنْتُ أَنْتَبِهُ لَهُ، فَتَوَضَّأْتُ، فَقَامَ فَصَلَّى، فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِه، فَأَخَذَ بِيَدِي فَأَدَارَنِي عَنْ يَمِينِه، فَتَتَامَّتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ (ﷺ)، وكَانَ إِذَا نَامَ نَفَخَ، فَأَتَاهُ بِلَالٌ فَآذَنَهُ بِالصَّلَاةِ، فَقَامَ فَصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ، وكَانَ فِي دُعَائِه: "اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وفِي بَصَرِي نُورًا، وفِي سَمْعِي نُورًا، وعَنْ يَمِينِي نُورًا، وعَنْ يَسَارِي نُورًا، وفَوْقِي نُورًا، وتَحْتِي نُورًا، وأَمَامِي نُورًا، وخَلْفِي نُورًا، وعَظِّمْ لِي نُورًا". قَالَ كُرَيْبٌ: وسَبْعًا فِي التَّابُوتِ. فَلَقِيتُ بَعْضَ ولَدِ الْعَبَّاسِ، فَحَدَّثَنِي بِهِنَّ فَذَكَرَ: "عَصَبِي ولَحْمِي ودَمِي وشَعْرِي وبَشَرِي" وذَكَرَ خَصْلَتَيْنِ. (بخاري/ الدعوات/ ٥٩٥٧)

(ابـن عبـاس)(رضي الله عنه) دەڵـێ: شـەوێکيان لای پـووره (ميمونـە)م مامـەوە، شـەو پێغەمبەر(ﷺ) هەستا چووە دەرەوە بۆ سەرئاو، ئينجا دەست و دەموچاوی شۆردو هاتەوە خەوتەوە، ئينجا هەستايەوە، هاتە لای کونەی ئاوەکەوە دەستنوێژێکی مام ناوەندی گرت کەزۆر پێيەوەی خـەريك نـەبوو، بـەڵام تـەواويش بـوو ، ئنجـا هەسـتاو دەسـتيکرد بـە نوێـژکردن، منـيش هەسـتام و خـۆم کێشـايەوە (وەکـو ئێسـتا بەئاگاهاتبمـەوە) بۆ ئـەوەی ئـەو وانـەزانێ کـەمن بـەئاگابووم و ئاگـام لێـی بـووە، دەستنوێژم گرت، ئەوهەستايەوە بۆ نوێژ ، منيش لەلای چەپييەوە راوەستام، بـەڵام دەستی گرتم و خستميە لای راستييەوە نوێژی ئەو شەوەی پێغەمبەر(ﷺ) بەسيانزە

رکات تەواو بوو، پاشان راکشاو نوست هەتا پرخەی لێوەهات پێغەمبەر کەدەخـەوت پرخەی دەهات، ئینجا بلال هات ئاگاداری کـرد کـەکاتی نوێـژە، هەستاودەسـتیکرد بەنوێژکردن و دەستنوێژی نەگرت.(پاشان لەخوا پاڕایەوەو) لەپاڕانەوەکەشیدا ئەمـە هەبوو: "خوایە گیان (نور)و ڕووناکی بخەرە دڵمەوە، ڕووناکی بخەرەوە بینینمـەوە، روناکی بخـەرە بیسـتنمەوە، ڕوونـاکی بخـەرە لای راسـتمەوە، ڕوونـاکی بخـەرە لای چەپمەوە، ڕووناکی لەسەرمەوە ڕووناکی لەژێرمەوە ، ڕووناکی لەبەردەمما، ڕوونـاکی لەپشتمەوە، ڕووناکی گەورەو فراوان بکەی بۆم.

(کریب) دەڵێ: حەوت شوێنیتریشی وت لەلاشەی ئـادەمیزاد (مـن لـەبیرم چـوون) بەڵام گەیشتم بـە یـەکێ لەنـەوەی عبـاس باسـی ئـەو حەوتـەی بـۆکردم کەئەمانـەن: دەمارەکانم، گۆشتم،خوێنم،مووەکانم، پێستم، دووشتی تریشی وت:(لەبیرم نەماون)

(٨٠) پاڕانەوەی پێغەمبەر(ﷺ) لەکاتی شەو نوێژدا

١٨٩ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَانَ يَقُولُ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ: "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيَّامُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَقَوْلُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ. اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ. فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَأَخَّرْتُ، و (ما) أَسْرَرْتُ وَأَعْلَنْتُ، أَنْتَ إِلَهِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ". (بخاري/ التوحيد/ ٧٠٦٠)

(ابن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەگەر لەقوڵایی شەودا هەستابایە بۆ نوێژکردن دەیفەرموو: "خوایە گیان، سوپاس بۆ تۆیە ، تۆ ڕوونـاکی ئاسمانـەکان و زەویـت، سـوپاس بـۆ تـۆ ، تـۆ راگـری ئاسمانـەکان و زەویـت، سـوپاس بـۆ تـۆ، پـەروەردگاری ئاسمانـەکان و زەویو ئـەوەی لەناویاندایـە، تـۆ راسـتیت بەڵێنەکـەت راستە، قسەکانت راستن، بەدیدار گەیشتنت راستە، بەهەشت راسـتە، ئـاگر راسـتە، ڕۆژی قیامەت راستە، خوایە، تەنها خۆم بەتۆ سپاردووە، ئیمانم بەتۆ هێناوە، تـەنها پشتم بەتۆ بەستووە، بۆلای تۆ دەگەڕێمەوە، لەپێناو تۆداو بەپشتیوانی تۆ دژایـەتی (بێبـاوەڕان)م کـردووە، تـەنها بـۆلای شـەرعەکەی تـۆ دەگەڕێمـەوە، دە خـۆش ببـە لەگوناهە پێشوەکان و دواییەکانم، لەوانەش کەشاردومنەتەوەو لەوانەش کەئاشـکرام

کردوون، تۆ فریادڕەس و فەرمانڕەوای منی هـیچ فریـادڕەس و فەرمانڕەوایـەك نییـە جگە لەتۆ".

(٨١) شەونوێژ دوو دووەو وەتریش یەك ركاتە لەكۆتـایی شەودا

١٩٠ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمُ الصُّبْحَ صَلَّى رَكْعَةً واحِدَةً تُوتِرُ لَهُ مَا قَدْ صَلَّى". (بخاري/ الوتر/ ٩٤٦)

(ابن عمر)(ﷺ) دەڵـێ: پیاوێـك پرسـیاری لەپێغەمبـەری خـوا(ﷺ) كـرد لـەبارەی شەونوێژەوە؟ پێغەمبەر(ﷺ)فـەرمووی: "نوێـژی شـەو دوو دووە، ئەگـەر یـەكێكتان ترسا ڕۆژ ببێتەوە، بابەتاكە ڕكاتێك ئەو نوێژانەی كردوونی تاكیان بكاتەوە".

(٨٢) شەونوێژ بە پێوەو بەدانیشتنەوە

١٩١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقْرَأُ فِي شيء مِنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ جَالِسًا، حَتَّى إِذَا كَبِرَ قَرَأَ جَالِسًا، حَتَّى إِذَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنَ السُّورَةِ ثَلَاثُونَ أَوْ أَرْبَعُونَ آيَةً قَامَ فَقَرَأَهُنَّ، ثُمَّ رَكَعَ. (بخاري/ التهجد/ ١٠٩٣)

(عائشـە) (ﷺ) دەڵـێ: نەمـدیوە پێغەمبـەر(ﷺ) بەدانیشـتنەوە قورئـان بخـوێنێ لەنوێـژدا، هـەتا بەساڵاچـوو، كەبەساڵاچـوو ئینجـا بەدانیشـتنەوە دەیخوێنـد، هـەتا لەسورەتێكا سی چل ئایەتی دەما ئینجا هەڵدەستایەوە بـەپێوە دەیخوێنـد ، ئینجـا ركوعی دەبرد).

(٨٣) كەراهەتـی هەیە هەموو شەوەكە بخەوێ و نوێژی تێدا نەكات

١٩٢ــ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (ﷺ) قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتَّى أَصْبَحَ، قَالَ: "ذَاكَ رَجُلٌ بَالَ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنَيْهِ" أَوْ قَالَ: "فِي أُذُنِهِ". (بخاري/ التهجد/ ١٠٩٣)

(عبدالله) كوری(مسـعود) (ﷺ) دەڵـێ: لەخزمـەت پێغەمبـەری خـوادا(ﷺ) باسـی پیاوێكیان كرد كە شەوێكیان هەتا نوێژی بەیانی خەوتووە، فەرموی: "ئەوە پیاوێكە شەیتان میزی كردۆتە گوێكانیەوە" یافەرمووی "گوێیەوە".

(٨٤) ئەگەر کەسێك لەنوێژدا وەنەوزیدا باڕاکشێت

١٩٣ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاة فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وهُوَ نَاعِسٌ، لَعَلَّهُ يَذْهَبُ يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبُّ نَفْسَهُ". (بخاري/ الوضوء/ ٢٠٩)

(عائشـه) (ﷺ) دەڵـێ پێغەمبـەر(ﷺ) فەرموویـەتی: "ئەگـەر یـەکێکتان لەنوێـژا خەوەنوچکە بردیەوە، باڕاکشێت، تاخەوەکەی دەڕوات، چـونکە ئەگـەر بەخـەواڵویی نوێژ بکات لەوانەیە لەباتی ئەوەی داوای لێخۆشبوون بکات قسە بەخۆی بڵێت".

(٨٥) ئەوەی گرێکانی شەیتان دەکاتەوە

١٩٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) -يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ)- قَالَ: "يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ ثَلَاثَ عُقَدٍ إِذَا نَامَ، بِكُلِّ عُقْدَةٍ يَضْرِبُ: عَلَيْكَ لَيْلًا طَوِيلًا، فَإِذَا اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ (ﷻ) انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، وإِذَا تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عَنْهُ عُقْدَتَانِ، فَإِذَا صَلَّى انْحَلَّتِ الْعُقَدُ، فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلَانَ". (بخاري/ التجهد/ ١٠٩١)

لــــە(ابــــوهریرە)ەوە (ﷺ) کەدەیگەیانــــدە پێغەمبـــــەر(ﷺ) پێغەمبــــەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر یەکێکتان خەوت شـەیتان سـێ گـرێ دەدات لەپشـتی سـەری، لەهەر گرێیەکیدا دەڵێ: لەشەوێکی درێژدا بخەوە، بەڵام ئەگەر هەسـتاو نـاوی خـوای هێنـا (عزوجـل) گرێیــەکیان دەکرێتــەوە، ئەگــەر دەســتنوێژی گــرت دووەمیشــیان دەکرێتەوە، ئینجا ئەگەر نوێژی کرد هەرسێکیان دەکرێنەوە، ئینجا چـالاکو دەروون ئاسودە دەبێت، ئەگەر وانەکات دڵپیس و تەمەڵ دەبێت".

(٨٦) لەوەترو دوورکاتی بەرەبەیاندا

١٩٥ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ (ﷺ) قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ، قُلْتُ: أَرَأَيْتَ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ أُوطِيلُ فِيهِمَا الْقِرَاءةَ؟ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ويُوتِرُ بِرَكْعَةٍ. قَالَ: قُلْتُ: إِنِّي لَسْتُ عَنْ هَذَا أَسْأَلُكَ. قَالَ: إِنَّكَ لَضَخْمٌ، أَلَا تَدَعُنِي أَسْتَقْرِئُ لَكَ الْحَدِيثَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، ويُوتِرُ بِرَكْعَةٍ، ويُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْغَدَاةِ كَأَنَّ الْأَذَانَ بِأُذُنَيْهِ. (بخاري/ الوتر/ ٩٤٦)

(انـس) کـوری(سـیرین) (ﷺ) دەڵـێ: لـە(ابـن عمـر) پرسـی وتم: ئایـا ئاگـاداری لـەدوورکاتی پـێش نوێـژی بـەیانی ئایـا خوێنـدنی بەدرێـژی تیـا دەخوێنـد؟ وتـی:

پێغەمبەر(ﷺ) لەشەودا دوورکات نوێـژی دەکـردو وەتریشـی بەیـەك رکـات، وتم مـن ئەوەت لێ ناپرسم، وتی: تۆ زلی (واتـە گێلـی) ئایـا نـاهێڵی هـەموو فەرمودەکـەت بـۆ بخوێنمـەوە : پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) لەشـەودا جـوت جـوت نوێـژی دەکـرد، بەیـەك رکاتیش دوایـی دەهێنـا، دوورکاتیشـی دەکـرد پـێش نوێـژی بـەیانی وەکـو بانگەکـە (مەبەستی قامەتە) لەگوێیدا بزرنگێتەوە (واتە: دوورکاتی کورتی دەکرد).

(٨٧) سوورەتەکانی (المفصل)[1]

١٩٦ــ عَنْ أَبِي وائِلٍ (ﷺ) قَالَ: غَدَوْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُودٍ (ﷺ) يَوْمًا بَعْدَ مَا صَلَّيْنَا الْغَدَاةَ، فَسَلَّمْنَا بِالْبَابِ فَأَذِنَ لَنَا، قَالَ: فَمَكَثْنَا بِالْبَابِ هُنَيَّةً. قَالَ: فَخَرَجَتِ الْجَارِيَةُ فَقَالَتْ: أَلَا تَدْخُلُونَ؟ فَدَخَلْنَا فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ يُسَبِّحُ، فَقَالَ: مَا مَنَعَكُمْ أَنْ تَدْخُلُوا وقَدْ أُذِنَ لَكُمْ؟ فَقُلْنَا: لَا، إِلَّا أَنَّا ظَنَنَّا أَنَّ بَعْضَ أَهْلِ الْبَيْتِ نَائِمٌ. قَالَ: ظَنَنْتُمْ بِآلِ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ غَفْلَةً؟ قَالَ: ثُمَّ أَقْبَلَ يُسَبِّحُ حَتَّى ظَنَّ أَنَّ الشَّمْسَ قَدْ طَلَعَتْ، فَقَالَ: يَا جَارِيَةُ انْظُرِي هَلْ طَلَعَتْ؟ قَالَ: فَنَظَرَتْ فَإِذَا هِيَ لَمْ تَطْلُعْ؟ فَأَقْبَلَ يُسَبِّحُ، حَتَّى (إِذَا) ظَنَّ أَنَّ الشَّمْسَ قَدْ طَلَعَتْ، قَالَ: يَا جَارِيَةُ انْظُرِي هَلْ طَلَعَتْ؟ فَنَظَرَتْ فَإِذَا هِيَ قَدْ طَلَعَتْ. فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَقَالَنَا يَوْمَنَا هَذَا. فَقَالَ مَهْدِيٌّ: وأَحْسِبُهُ قَالَ: ولَمْ يُهْلِكْنَا بِذُنُوبِنَا. قَالَ: فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: قَرَأْتُ الْمُفَصَّلَ الْبَارِحَةَ كُلَّهُ. قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: هَذًّا كَهَذِّ الشِّعْرِ، إِنَّا لَقَدْ سَمِعْنَا الْقَرَائِنَ، وإِنِّي لَأَحْفَظُ الْقَرَائِنَ الَّتِي كَانَ يَقْرَؤُهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): ثَمَانِيَةَ عَشَرَ مِنَ الْمُفَصَّلِ، وسُورَتَيْنِ مِنْ آلِ (حم). (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٥٦)

(ابو وائل) (ﷺ) دەڵێ: ڕۆژێکیان لەبەرەبەیاندا دوای نوێژی بەیانی چووین بۆ لای (عبداللــە) کـوری(مسـعود) (ﷺ) لـەدەرگادرا سـەلاممان کـرد، ئـەویش فـەرمووی لێکردین، دەڵێ: کەمێك لەدەرگاکەدا وەستاین کە هاتـە دەرەوەو وتـی: ئایـا نایەنـە ژوورەوە؟ چووینە ژوورەوە، دەبینین دانیشتووە تەزبیحات دەکات، وتی: چـی ڕێـی لێگـرتن نەیەنــە ژوورەوە خـۆ فــەرمووتان لێکـرا؟ وتمـان: ئێمــە گومانمـان وابــوو کەخێزانی ماڵ نوستوون، وتی: ئایا گومان وادەبەن بەکەسوکاری (ابن ام عبدالله) کە بێئاگـابن؟ ئینجـا دەسـتی کـردەوەو بەتــەزبیحات هــەتا وای گومـان بـرد کــەخۆر کەوتووە، وتی: ئەی کەنیزەك تەماشا بکە بزانە خۆر کـەوتووە کەئـەویش تەماشـای

[1] المفصـل: بەشـی کۆتـایی قورئانـە کـە سـوورتەکانی کـورتنو ئایەتـەکانیش کـورتن لەسـوورەتی الحجراتەوە دەست پێدەکەن هەندێك رای جیاوازیش هەیە.

کرد هێشتا خۆرنەکەوتبوو، وتی: ئەی کەنیزەك: تەماشا بکە بزانە خۆر کەوتووە؟ تەماشای کرد خۆرنەکەوتبوو ئەویش فەرمووی: سوپاس بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیان کە ئەمڕۆیش بەگوناهەکانمان نەیگرتین، پیاوێك لەخەڵکەکە وتی: ئەمشەوی رابوردوو هەمو سوورەتەکانی (المفصل)م گشت خوێندەوە، (عبدالله) وتی: دیارە بەپەلە وەك شیعر خوێندووتە، ئاگاداربە کەمن (قرئان)ەکانم بیستووە لەپێغەمبەری خوا(ﷺ)و لەبەریشمن ئەوانەی کە پێغەمبەر(ﷺ) دەیخوێندەوە کە هەژدە سوورتن لە(المفصل)و دوو سوورەتیش لەگروپی حامیمەکان.

(٨٨) ئەوەی لەبارەی نوێژی رەمەزاندا هاتووە

١٩٧ـ عن عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) خَرَجَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى رِجَالٌ بِصَلَاته، فَأَصْبَحَ النَّاسُ يَتَحَدَّثُونَ بِذَلكَ، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فِي اللَّيْلَة الثَّانيَة فَصَلَّوْا بِصَلَاته، فَأَصْبَحَ النَّاسُ يَذْكُرُونَ ذَلكَ، فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِد مِنَ اللَّيْلَة الثَّالثَة، فَخَرَجَ فَصَلَّوْا بِصَلَاته، فَلَمَّا كَانَت اللَّيْلَةُ الرَّابعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْله، فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَطَفِقَ رِجَالٌ مِنْهُمْ يَقُولُونَ: الصَّلَاةَ، فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حَتَّى خَرَجَ لصَلَاة الْفَجْر، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاس ثُمَّ تَشَهَّدَ، فَقَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَخْفَ عَلَيَّ شَأْنُكُمُ اللَّيْلَةَ، ولَكنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْرَضَ عَلَيْكُمْ صَلَاةُ اللَّيْلِ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا". وفي رواية: ذلك في رمضان. (بخاري/ الجمعة/ ٨٨٢)

(عائشە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) شەوێکیان چووە مزگەوت نوێژی کرد، چەند پیاوێك نوێژیان لەگەڵدا کرد ، خەڵکی بۆ سبەینێ باسی ئەو نوێژەیان کرد ، خەڵك زۆرتر کۆبوویەوەو لەدوای پێغەمبەرەوە(ﷺ) نوێژیان کرد ، بۆ سبەینێ باس لەونوێژەکرا، لەشەوی سێیەمدا ئامادبووانی مزگەوت زۆرتربوون ، کاتێ هاتە دەرەوە بۆ مزگەوت نوێژیان لەگەڵداکرد، کاتێ شەوی چوارەم هات مزگەوتەکە کەسی تری نەدەگرت، پێغەمبەر(ﷺ) ئەو شەوە نەچوو بۆ مزگەوت کەنوێژیان بۆ بکات، بۆیە کەسانێك دەستیان کرد بەقسەکردن و دەیانوت: نوێژ، بەڵام پێغەمبەر ئەو شەوە نەچوو بۆ مزگەوت کەنوێژیان بۆ بکات، بۆیە کەسانێك دەستیان کرد بەقسەکردن و دەیانوت: نوێژ ، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) نەچوو بۆ ناویان، هەتا کاتی نوێژی بەیانی هات، کاتێ نوێژی بەیانی کۆتایی هات رووی کردە خەڵکەکە، ئینجا

شایەتومانێکی هێنـاو فـەرمووی: "کاروبـاری ئەمشـەوی ئێـوە بـەمن شـاراوە نـەبوو لەوەترسـام کەنوێـژی شــەو فــەرز بکرێـت لەســەرتان ئێــوەش نــەتوانن بیکــەن"
لەریوایەتێکیشا : ئەوە لەرەمەزاندابوو.

(٨٩) هاندان بۆ شەونوێژی رەمەزان

١٩٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُرَغِّبُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَأْمُرَهُمْ فِيهِ بِعَزِيمَةٍ، فَيَقُولُ: "مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَاناءاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ". فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) والْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ، ثُمَّ كَانَ الْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ فِي خِلَافَةِ أَبِي بَكْرٍ، وصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ (ﷺ) عَلَى ذَلِكَ. (بخاري/ الإيمان/ ٣٧)

(ابوهریرە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) هانی دەدا بۆ شـەونوێژی رەمـەزان بەبێ ئەوەی فەرمانیان پێبکات، دەیفەرموو: "هەرکەس لەڕەمەزاندا بەبڕوای تـەواو بەهیوای پاداشتەوە شەونوێژ بکات، خوا لەگوناهە پێشوەکانی خۆش دەبێت" هـەتا پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی دوایـی کـردو کـار بـەم شـێوەیە بـوو ، لەسـەردەمی ئـەبوبکرو سەرەتای خەلافـەتی عومەریشـدا (ﷺ) هـەر بـەو شـێوەیە بـوو (مەبەسـت لەنوێـژی تەراویحە).

بەشی شەشەم: رۆژی جومعە

(١) ڕێنمایی ئەم ئوممەتە بۆ دۆزینەوەی ڕۆژی جومعە

١٩٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "نَحْنُ الْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ونَحْنُ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، بَيْدَ أَنَّهُمْ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، وأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ، فَاخْتَلَفُوا، فَهَدَانَا اللَّهُ لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ، فَهَذَا يَوْمُهُمِ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ هَدَانَا اللَّهُ لَهُ –قَالَ: يَوْمُ الْجُمُعَةِ– فَالْيَوْمَ لَنَا، وغَدًا لِلْيَهُودِ، وبَعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى". (بخاري/ الجمعة/ ٨٣٦)

(ابوهریرە) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (ئێمە دوایین ئوممەتین (لەدنیادا) لەقیامەتا یەکەمین، ئێمە یەکەمین لەچوونە بەهەشتا، ئەگەرچی ئەوان لەپێش ئێمەوە کتێبیان بۆ هاتووە، ئێمە لەدوای ئەوان بۆمان هاتووە، ئەوان جیاوازیان تێکەوت، خوا ڕێنمای ئێمەی کرد لەو جیاوازیەی ئەوانی تێکەوت، ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە ئەوان جیاوازیان هەبوو لەسەری خوارێنمایی ئێمەی کرد بۆی ئەمرۆ بۆ ئێمەیە، سبەینێ بۆ جوولەکە، دووسبەی بۆ مەسیحی).

(٢) ساتێك لەڕۆژی جومعەدایە

٢٠٠–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁) قَالَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ (ﷺ) "إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً، لَا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ قَائِمٌ يُصَلِّي، يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ". وقَالَ بِيَدِهِ يُقَلِّلُهَا: يُزَهِّدُهَا. (بخاري/ الجمعة/ ٨٩٣)

(ابوهریرە) (﵁) دەڵێ: (ابو اقاسم)(ﷺ) فەرموویەتی: "بەڕاستی لەڕۆژی جومعەدا کاتێك هەیە، ئەگەر موسڵمان ڕێکەوتی بکات لەنوێژابێت و، لەخوابپارێتەوە بۆ شتی خێر، دەیداتێ" (ڕاوی دەڵێ: بەدەست ئاماژەی بۆ ئەوە دەکرد کەکاتەکە کوورتە).

(٣) خۆشۆردن لەجومعەدا

٢٠١ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁) قَالَ: بَيْنَمَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (﵁) يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إِذْ دَخَلَ عُثْمَانُ ابْنُ عَفَّانَ فَعَرَّضَ بِهِ عُمَرُ (﵁) فَقَالَ: مَا بَالُ رِجَالٍ يَتَأَخَّرُونَ بَعْدَ النِّدَا و؟ فَقَالَ عُثْمَانُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا زِدْتُ حِينَ سَمِعْتُ النِّدَا و أَنْ تَوَضَّأْتُ ثُمَّ أَقْبَلْتُ. فَقَالَ عُمَرُ: والوضوء أَيْضًا؟ أَلَمْ تَسْمَعُوا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "إِذَا جاء أَحَدُكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ". (بخاري/ الجمعة/ ٨٣٨)

(ابوهريره) (ﷺ) دەڵێ: لەکاتێکا (عمر) کوڕی(خطاب) وتاری ڕۆژی جومعەی دەدا، (عثمان) کوری(عفان) هاتە ژورەوەو (عمر) ئاماژەیەکی بۆ کرد(ﷺ) وتی: هۆی چییە پیاوانێك دوادەکەون دوای بانگ؟ عثمان وتی: ئەی ئەمیری ئیمانداران، هیچم نەکرد هەر کە گوێم لەبانگ بوو دەستنوێژم شت و هاتم، عومەر وتی: هەر دەستنوێژ؟ ئایا نەتانبیستووە کەپێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر کەسێکتان هات بۆ نوێژی جومعە باخۆی بشووات".

(٤) بۆنی خۆش و سیواك لە جومعەدا

٢٠٢ـ عن أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، وسِوَاكٌ، ويَمَسُّ مِنَ الطِّيبِ مَا قَدَرَ عَلَيْهِ". (بخاري/ الجمعة/ ٨٤٠)

(ابو سعيد الخدرى) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (خۆشتنی ڕۆژی جومعە لەسەر هەرکەسێکی باڵغە، لەگەڵ سیواککردن و چەندیش بتوانێت بۆنی خۆش لەخۆی بدات).

(٥) خێری زووهاتن بۆ مزگەوت لەڕۆژی جومعەدا

٢٠٣ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَائِكَةٌ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَوُا الصُّحُفَ، وجاءوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ. ومَثَلُ الْمُهَجِّرِ كَمَثَلِ الَّذِي يُهْدِي الْبَدَنَةَ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي بَقَرَةً، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي الْكَبْشَ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي الدَّجَاجَةَ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي الْبَيْضَةَ". (بخاري/ الجمعة/ ٨٨٧)

(ابوهريره)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر ڕۆژی جومعە بوو، لەسەر هەردەرگایەك لەدەرگاکانی مزگەوت فریشتە رادەوەستن و ئەوکەسانە دەنووسن کەیەك لەدوای یەك لەپێش خەڵکیەوە دێن بۆ مزگەوت ، کاتێ ئیمام دێت و دادەنیشێت تۆمارەکانیان دەپێچنەوە، دێن گوێ لەزیکرەکان دەگرن، نموونەی ئەوکەسەی زوو دێن بۆ مزگەوت وەکو کەسێك وایە کە وشترێکی کردبێ بەخێر پاش ئەو وەکو کەسێك وایە مانگایەکی کردبێ بەخێر، پاش ئەویش وەکو کەسێك وایە مەڕێکی کردبێ بەخێر، پاش ئەویش وەکو کەسێك کەمریشکێکی کردبێ بەخێر، پاش ئەویش وەکو کەسێك هێلکەیەکی کردبێ بەخێر".

(٦) نوێژی جومعە لەکاتی نیوەڕۆدایە

٢٠٤ــ عن سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا نُجَمِّعُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ نَرْجِعُ نَتَتَبَّعُ الْفَيْءَ. (المغازي/ ٣٩٣٥)

کاتێ خۆر لایدەدا (لەناوەراستی ئاسمان)لەخزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) نوێژی هەینیمان دەکرد، پاشان بەبن سێبەرەکاندا دەگەراینەوە.

(٧) دانانی دوانگە(مینبەر) بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ)و نوێژکردن لەسەری

٢٠٥ــ عن أَبِي حَازِمٍ: أَنَّ نَفَرًا جاءوا إِلَى سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (ﷺ) قَدْ تَمَارَوْا فِي الْمِنْبَرِ مِنْ أَيِّ عُودٍ هُوَ؟ فَقَالَ: أماءاللَّه، إِنِّي لَأَعْرِفُ مِنْ أَيِّ عُودٍ هُوَ؟ ومَنْ عَمِلَهُ؟ ورَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) أَوَّلَ يَوْمٍ جَلَسَ عَلَيْهِ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ، يَا أَبَا عَبَّاسٍ فَحَدِّثْنَا، قَالَ: أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِلَى امْرَأَةٍ –قَالَ أَبُو حَازِمٍ: إِنَّهُ لَيُسَمِّهَا يَوْمَئِذٍ–: "انْظُرِي غُلَامَكِ النَّجَّارَ يَعْمَلْ لِي أَعْوَادًا أُكَلِّمُ النَّاسَ عَلَيْهَا". فَعَمِلَ هَذِه الثَّلَاثَ دَرَجَاتٍ، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَوُضِعَتْ هَذَا الْمَوْضِعَ، فَهِيَ مِنْ طَرْفَا و الْغَابَةِ، ولَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَامَ عَلَيْهِ فَكَبَّرَ وكَبَّرَ النَّاسُ وراءهُ، وهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ، ثُمَّ رَفَعَ فَنَزَلَ الْقَهْقَرَى حَتَّى سَجَدَ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ، ثُمَّ عَادَ حَتَّى فَرَغَ مِنْ آخِرِ صَلَاته، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، (إِنِّي) إنما صَنَعْتُ هَذَا لِتَأْتَمُّوا بِي، ولِتَعَلَّمُوا صَلَاتِي". (بخاري/ الجمعة/ ٨٧٥)

(ابو حازم) دەڵێ: چەند کەسێك هاتن بۆ لای (سهل) کوری(سعد) وتوێـژیان بـوو لەسەر دوانگە کەئاخۆ لە چ دارێکە ؟ وتی: بەخوا من دەزانم لەچ دارێك دروستکراوە، کێش دروستی کردووە؟

یەکەم جاریش کەپێغەمبەر(ﷺ) لەسەری دانیشت چاوم لێی بووە دەڵێ پێم وت: ئـەی (ابـن عبـاس) قسـەمان بـۆ بکـە، ئـەویش وتـی: پێغەمبـەر(ﷺ) نـاردی بـۆلای ئافرەتێك (ابو حـازم) دەڵـێ: لـەورۆژەدا نـاوی بـردووە: پێـی فـەرمووە: "بەغولامـە دارتاشەکەت بڵێ چەند دارێکـم بـۆ بتـەنێ کەبچمەسـەری‌و قسـە بـۆ خـەڵکی بکـەم" ئەویش ئەم سێ پلەیەی بۆ دروست کردووە، ئینجا پێغەمبـەر(ﷺ) فـەرمانیکرد لـەم جێگایەدا دانرا، ئەودارەش دارگەزەکانی دارسـتانەکەی (نزیـك مەدینـە بـوو)چاویشـم لێبـوو کەپێغەمبـەر(ﷺ) لەسـەر مینبەرەکـە بەپشـتا دابـەزی‌و لـەبنی مینبەرەکـەدا

سوجدەی برد، ئینجا گەڕایەوە سەر مینبەرەکە هەتا لەهەموو نوێژەکەی بوویـەوە ، ئینجا روویکردە خەڵکەکەو فەرمووی: ئەی خەڵکینە (من)بۆیە ئەمـەم دروسـتکردووە کەلەنوێژەکاندا شوێنم بکەون و چاوتان لێم بێ لەنوێژەکەمدا چیدەکەم"[(١)].

(٨) لەبارەی ئایەتی (وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْواً انفَضُّوا إِلَيْهَا . . .)

٢٠٦ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَخْطُبُ قَائِمًا يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَجاءتْ عِيرٌ مِنَ الشَّامِ، فَانْفَتَلَ النَّاسُ إِلَيْهَا، حَتَّى لَمْ يَبْقَ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فَأُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ الَّتِي فِي الْجُمُعَةِ: (وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وتَرَكُوكَ قَائِمًا) الآية. (بخاري/ الجمعة/ ٨٩٤)

(جابر) کوری(عبدالله) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبـەر(ﷺ) رۆژی جومعـە بـەپێوە وتـاری دەخوێنـدەوە، کاروانێـك لەشـامەوە هـات، خــەڵکی ناومزگەوتەکـە چـوون بـەدەم کاروانەکـەوەو تـەنها دوانـزە کەسـیان مایـەوە، بۆیـە ئـەم ئایەتـە هاتـە خـوارەوە لەجومعەدا (وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْواً انفَضُّـوا إِلَيْهَـا...) واتـە: هـەرکاتێ بازرگانیـەك یـا یاریەکیان دی بەرەو رووی دەرۆن و بەپێوە تۆ بەجێ دەهێڵن).

(٩) هەرکەس لەکاتی وتار خوێندنەوەدا هاتە ژوورەوە با دوو رکات نوێژ بکات

٢٠٧ـ عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: جاء سُلَيْكٌ الْغَطَفَانِيُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، ورَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قَاعِدٌ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَقَعَدَ سُلَيْكٌ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (ﷺ): "أَرَكَعْتَ رَكْعَتَيْنِ". قَالَ: لَا، قَالَ: "قُمْ فَارْكَعْهُمَا". (بخاري/ الجمعة/ ٨٨٨)

(جـابر) کـوری (عبـدالله) (رضي الله عنه) دەڵـێ: رۆژی جومعــە (سـليك الغطفـاني) هــات پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەمینبەردا دانیشتبوو، سلیك پێش ئەوەی نوێژ بکات دانیشت، پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرموو "ئایا دوورکـات نوێـژت کـرد" وتـی: نـەخێر ، فـەرمووی: "دەهەستە بیانکە".

[(١)] (عەسقەلانی لەراڤـەی بوخاریـدا لەسـەر ئـەم فەرموودەیـە دەڵـێ: بۆیـە بەپشـتا هاتۆتـە خـوارەوە تاڕووی لەقیبلە وەرنەچەرخێت، چونکە لەسەرەوە جێگای سوجدەی نـەبووە، لەبـەر ئـەوەش لەسـەر مینەبەرەکە نوێژی کردووە هەتا نوێژگەران چاویان لەهەڵسوکەوتی بێت فێربن.

(١٠) گوێگرتن بۆ وتـار

٢٠٨ـ عن أبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِتْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، والْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَقَدْ لَغَوْتَ". (بخاري/ الجمعة/ ٨٩٢)

(ابوهريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر بەهاوەڵەکەتت وت گوێ بگرە لەرۆژی جومعەدا ، ئیمام وتاری دەخوێندەوە، ئەوە قرەقرت کردووە".

بەشی حەوتەم: جەژنەکان

(١) نوێژی جەژنەکان لە پێش وتاردا

٢٠٩ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: شَهِدْتُ صَلَاةَ الْفِطْرِ مَعَ نَبِيِّ اللَّهِ (ﷺ) وأَبِي بَكْرٍ وعُمَرَ وعُثْمَانَ (ﷺ)، فَكُلُّهُمْ يُصَلِّيهَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ ثُمَّ يَخْطُبُ، قَالَ: فَنَزَلَ نَبِيُّ اللَّهِ (ﷺ) كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ حِينَ يُجَلِّسُ الرِّجَالَ بِيَدِهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَشُقُّهُمْ حَتَّى جاء النساء ومَعَهُ بِلَالٌ، فَقَالَ: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جاءكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا) فَتَلَا هَذه الْآيَةَ حَتَّى فَرَغَ مِنْهَا، ثُمَّ قَالَ حِينَ فَرَغَ مِنْهَا: "أَنْتُنَّ عَلَى ذَلك". فَقَالَت امْرَأَةٌ واحِدَةٌ لَمْ يُجِبْهُ غَيْرُهَا مِنْهُنَّ: نَعَمْ يَا نَبِيَّ اللَّه، لَا يُدْرَى حِينَئِذٍ مَنْ هِيَ. قَالَ: "فَتَصَدَّقْنَ". فَبَسَطَ بِلَالٌ ثَوْبَهُ، ثُمَّ قَالَ: "هَلُمَّ فِدًى لَكُنَّ أَبِي وأُمِّي". فَجَعَلْنَ يُلْقِينَ الْفَتَخَ والْخَوَاتِمَ فِي ثَوْبِ بِلَالٍ. (بخاري/ العيدين/ ٩٣٦)

(ابن عباس) (ﷺ) دەڵێ: ئامادەی نوێژی جەژنی رەمەزان بووم، لەخزمەت پێغەمبەری خواو(ﷺ) هەروەها لەخزمەت (ابوبكر)و (عمر)و (عثمان) (رەزای خوایان لێبێت) هەموویان لەپێش وتاردا نوێژیان دەكرد ئینجاوتاریان دەدا، وتی: پێغەمبەر(ﷺ) دابەزی هەردەڵێی چاوم لێیەتی كاتێ بەدەستی پیاوەكانی دادەنیشانەوە، ئینجا ریزەكانی دەبڕی هەتا گەیشتە ناو ئافرەتەكانەوە بیلالی لەگەڵدابوو، فەرمووی: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئاً...) ئەم ئایەتەی خوێندەوە هەتا تەواوی كرد، ئینجا فەرمووی: "ئایا ئێوەلەسەر ئەم بەڵێنەن" كەس وەڵامی نەدایەوە جگە لەیەك ئافرەتیان وتی: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ئەو كاتە نەزانرا كێ بوو، فەرمووی: "دەخێر بكەن" بیلالیش جلەكەی خۆی راسخت و، وتی: بهێنن باوك و دایكم بەقوربانتان بێت) ئینجا ئافرەتەكان ئەموستیلەی گەورە گەورەو ئەڵقەیان دەخستە ناو جلەكەی بیلالەوە.

(٢) پێش نوێژی جەژن و دوای نوێژی جەژن سوننەت ناكرێت

٢١٠ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) خَرَجَ يَوْمَ أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا ولَا بَعْدَهَا. ثُمَّ أَتَى النساء ومَعَهُ بِلَالٌ، فَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي خُرْصَهَا وتُلْقِي سِخَابَهَا. (بخاري/ العلم/ ٩٨)

(ابـن عبـاس) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) لـەرۆژی جـەژنی قوربانـدا یـا ڕەمەزانـدا لـەماڵ چـووە دەرەوە دووركـات نوێـژی كـرد، نەلەپێشـیەوە نوێـژی كـرد نەلەدوایـەوە، ئینجـا هاتـە نـاو ئافرەتـەكان، بـیلالی لەگەڵـدابوو، فـەرمانی پێكـردن كەخێربكەن، ئینجا هەرژنە ملوانكەو ئەڵقەی ئاڵتونیان دەهاویشـتە سـەر ئـەو جلـەی بیلال رایخستبوو.

(٣) چوونی ئافرەتـان بۆ نوێژی جەژن

٢١١ـ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ (ﷺ) قَالَتْ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ نُخْرِجَهُنَّ فِي الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى: الْعَوَاتِقَ وَالْحُيَّضَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ، فَأَمَّا الْحُيَّضُ فَيَعْتَزِلْنَ الصَّلَاةَ، وَيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِحْدَانَا لَا يَكُونُ لَهَا جِلْبَابٌ؟ قَالَ: لِتُلْبِسْهَا أُخْتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا". (بخاري/ الحيض/ ٣١٨)

(ام عطيـة) (رضـی الله عنهـا) دەڵـێ : پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمانی پێكـردین كەئافرەتـان بنێرین بۆ نوێژی جەژنی ڕەمـەزان و قوربـان (لەوانـەش) كچـە عـازەب ، ئەوانـــەی لەحـــەیزدان، ئەوانـــەش كـــەخۆیان دەرنەدەخســـت حـــەیزدارەكان كـەنارگیردەبوون بـەلاَم ئامـادەی خێـرو دۆعـای موسـڵمانەكان دەبـوون، وتم: ئـەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) یەكێكمان بالاَ پۆشی نییە ؟ فەرمووی: "باخوشكەكەی بیخاتـە ژێر عەباكەی خۆیەوە".

(٤) كەنیزەكەكان چی دەڵێن لەجەژندا

٢١٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُغَنِّيَانِ بِغِنَا و بُعَاثٍ، فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفِرَاشِ وَحَوَّلَ وَجْهَهُ، فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ (ﷺ) فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ: مِزْمَارُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)؟ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "دَعْهُمَا". فَلَمَّا غَفَلَ غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ، يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالدَّرَقِ وَالْحِرَابِ، فَإِمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) وَإِمَّا قَالَ: "تَشْتَهِينَ تَنْظُرِينَ"؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ، خَدِّي عَلَى خَدِّهِ، وَهُوَ يَقُولُ: "دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفِدَةَ". حَتَّى إِذَا مَلِلْتُ قَالَ: "حَسْبُكِ". قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: "فَاذْهَبِي". (بخاري/ العيدين/ ٩٠٧)

عائشـە (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر(ﷺ) هاتـە ژوورەوەو دوو كـەنیزەك لـەلای مـن گۆرانی قەلاَی (بعاث) یان دەوت، لەسەر جێگاكە راكشـاو رووی وەرگێـرا، لەوكاتـەدا

(ابوبكر) هاته ژوورەوه لـێم توورەبـوو وتـی: جوزەلـەی شـەیتان لـەلای پێغەمبـەری خوادا(ﷺ)؟! پێغەمبەر(ﷺ) روویکردە ئەبوبەکرو فەرمووی: "وازیان لێ بێنە" کاتێ پێغەمبەر(ﷺ) چاوی لێی نەبوو بەچاو ئاماژەی بۆ کردن و چوونە دەرەوە، ئەو رۆژە رۆژی جەژن بوو، دوو ڕەشپێست بەسەرنێزە و قەڵغان یاریـان دەکـرد، منـیش خـۆم داوامکرد لەپێغەمبەری خوا(ﷺ) یان ئەو فـەرمووی حەزدەکـەیت سـەیر بکـەیت وتم: بەڵێ: ئەویش خستمیە دوای خۆیەوە، رومەتم لەسەر رووومەتی بوو سەری خسـتبووە سەرشانم دەیفەرموو: "بەردەوام بن ئەی نەوەی ئەرفیـدە" هـەتا بـێ تاقـەت بـووم ئینجا فەرمووی: "بەستە" وتم : بەڵێ فەرمووی: "دەبڕۆ".

بەشی هەشتەم: نوێژی ڕێبوار

(١) نوێژی سوننەت بەسەر وڵاغەوە لە کارواندا

٢١٣-عن ابن عمر (ﷺ) قال:كان رسول الله (ﷺ) يسبح على الراحلة قبل اى وجهة توجه، ويوتر عليها، غير انه لايصلى عليها المكتوبة. (بخارى/الوتر فى السفر/٩٥٥).

(ابن عمر) (ﷺ) دەڵێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەسەر وڵاخەوە ڕووی لە هەر لایەك بوایە نوێژی دەكرد، وەتریشی دەكرد، بەڵام نوێژی فەرزی لەسەر نەدەكرد.

(٢) ئەگەر لەکاروان بهاتایەتەوە لەمزگەوت دوو ڕکاتی دەکرد

٢١٤ـ عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي غَزَاةٍ، فَأَبْطَأَ بِي جَمَلِي وأَعْيَا، ثُمَّ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قَبْلِي وقَدِمْتُ بِالْغَدَاةِ، فَجِئْتُ الْمَسْجِدَ، فَوَجَدْتُهُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ، قَالَ: "الْآنَ حِينَ قَدِمْتَ". قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "فَدَعْ جَمَلَكَ، وادْخُلْ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ". قَالَ: فَدَخَلْتُ فَصَلَّيْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ. (بخاري/ شرا والدواب والحمير/ ١٩٩١

(جابر) كوری(عبداللـه) (ﷺ) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خوادا (ﷺ) لەغەزایەكدا دەرچووم وشترەكەم ماندو بوو، دوای خستم ، پێغەمبەر (ﷺ) لەپێش مندا گەیشتبوو، من لەپێش نیوەڕۆدا گەیشتم هاتم بۆ مزگەوت، پێغەمبەرم (ﷺ) لەدەرگای مزگەوتەكەدا تووش بوو فەرمووی: "ئائێستا دەگەیت؟" وتم: بەڵێ : فەرمووی: "واز لەوشترەكەت بێنە بچۆرە ژوورەوە دووركات نوێژ بكە" وتی: چوومە ژوورەوە دوو ركاتم كردو گەرامەوە.

(٣) لەبارەی نوێژی ترسەوە

٢١٥ـ عَنْ جَابِرٍ (ﷺ) قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَوْمًا مِنْ جُهَيْنَةَ، فَقَاتَلُونَا قِتَالًا شَدِيدًا، فَلَمَّا صَلَّيْنَا الظُّهْرَ قَالَ الْمُشْرِكُونَ: لَوْ مِلْنَا عَلَيْهِمْ مَيْلَةً لَاقْتَطَعْنَاهُمْ. فَأَخْبَرَ جِبْرِيلُ (ﷺ) رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) ذَلِكَ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، قَالَ: وقَالُوا إِنَّهُ سَتَأْتِيهِمْ صَلَاةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنَ الْأَوْلَادِ. فَلَمَّا حَضَرَتِ الْعَصْرُ، قَالَ صَفَّنَا صَفَّيْنِ، والْمُشْرِكُونَ بَيْنَنَا وبَيْنَ الْقِبْلَةِ. قَالَ: فَكَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وكَبَّرْنَا، وركَعَ فَرَكَعْنَا، ثُمَّ سَجَدَ وسَجَدَ مَعَهُ الصَّفُّ الْأَوَّلُ، فَلَمَّا قَامُوا سَجَدَ الصَّفُّ الثَّانِي، ثُمَّ تَأَخَّرَ

الصَّفُّ الْأَوَّلُ وتَقَدَّمَ الصَّفُّ الثَّانِي فَقَامُوا مَقَامَ الْأَوَّلِ، فَكَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وكَبَّرْنَا، وركَعَ فَرَكَعْنَا، ثُمَّ سَجَدَ مَعَهُ الصَّفُّ الْأَوَّلُ وقَامَ الثَّانِي، فَلَمَّا سَجَدَ الصَّفُّ الثَّانِي ثُمَّ جَلَسُوا جَمِيعًا سَلَّمَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ: ثُمَّ خَصَّ جَابِرٌ أَنْ قَالَ: كَمَا يُصَلِّي أُمَرَاؤُكُمْ هؤلاء. (بخاري/ البيوع/ ١٩٩١)

(جابر) كوری (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) غەزامان كرد لەگەڵ تیرەیەكدا لە(جوهەینە)، جەنگێكی سەختیان لەگەڵدا كردین، كاتێ نوێژی نیوەڕۆمان كرد، موشریكەكان وتیان: ئەگەر هێرشێكی بەهێز بكەینە سەریان لەرەگوریشە دەریان دەهێنین جوبرەئیل (علیە السلام) ئەو هەواڵەی گەیاندە پێغەمبەر (ﷺ) پێغەمبەریش (ﷺ) ئاگاداری ئێمەی كرد، راوی دەڵێ: ئەوان كاتی نوێژ كردنیان دێت، كەلەمنداڵەكانیان خۆشتریان دەوێت، كاتێ كاتی عەسرهات كردینی بەدوو ریزەوە ، موشریكەكان لەنێوان ئێمەو قیبلەدابوون، وتی: پێغەمبەر(ﷺ) تەكبیری كردو ئێمەش تەكبیرمان كرد، ركوعی برد ئێمەش ركوعمان برد، ئینجا ریزی یەكەم دواكەوتن لە ئیمام ریزی دووەم پێشكەوتن وەك ریزی یەكەم، پێغەمبەر (ﷺ) تەكبیری كرد ئێمە تەكبیرمان كرد، ركوعی برد ئێمەیش ركوعمان برد، ئینجا سوجدەی برد ریزی یەكەم لەگەڵیا سوجدەی برد، دووەم بەپێوەمانەوە كاتێ ریزی دووەم سوجدەی برد ئینجا هەمووپێكەوە دانیشتن پێغەمبەر(ﷺ) سەلامی دایەوە.

(٤) پەناگرتن بەخوا لەكاتی باوبۆراندا

٢١٦ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) إِذَا عَصَفَتِ الرِّيحُ قَالَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وخَيْرَ مَا فِيهَا، وخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وشَرِّ مَا فِيهَا، وشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ". قَالَتْ: وإِذَا تَخَيَّلَتِ السماء تَغَيَّرَ لَوْنُهُ، وخَرَجَ ودَخَلَ، وأَقْبَلَ وأَدْبَرَ، فَإِذَا مَطَرَتْ سُرِّيَ عَنْهُ فَعَرَفْتُ ذَلِكَ فِي وجْهِهِ، قَالَتْ عَائِشَةُ (ﷺ): فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: "لَعَلَّهُ يَا عَائِشَةُ كَمَا قَالَ قَوْمُ عَادٍ: (فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا) (الاحقاف: ٢٤). (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٣٤)

عائشە (ﷺ) دەڵێ: هەركاتێ باهەڵی بكردایە پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو "خوایە گیان خێری ئەم بایەو خێری ئەوەش كە تیایەتی خێری ئەوەش كە بۆی ڕەوانەكراوە

لەتۆ داواکارم، پەنادەگرم بەتۆ لە خراپەی ئەم بایەو خراپەی ئەوەی کە تیایەتی و خراپەی ئەوەش کە بۆی ڕەوانەکراوە". هەروەها وتویەتی: هەرکاتێ ئاسمان هەور بوایە پێغەمبەر (ﷺ) ڕەنگی دەگۆڕا، دەهات و دەچوو، کە باران دەباری ئینجا ئاسایی دەبووەوە، من ئەوەم بەڕوخساریدا دەزانی، بۆیە لێم پرسی: ئەویش فەرموی: "ئەی عائشە لەوانەیە هەر وەکو حاڵەتەکەی قەومی عاد بێت (کە خوای گەورە لە ئایەتێکدا لەسەر زمانیان دەفەرموێت: (کاتێ هەورەکەیان دی ڕوو بە شیو ودۆڵەکانیان دێت، وتیان: ئەمە هەورێکە بارانمان بۆ دەبارێنێ) بەڵام ئەوە بوو هەور و سزای خوایی بوو).

(٥) بای ڕۆژهەلاّت و بای ڕۆئاوا

٢١٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "نُصِرْتُ بِالصَّبَا، وأُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُورِ". (بخاري/ الاستسقا و/ ٩٨٨٤)

(ابن عباس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "من بەهۆی بای ڕۆژهەلاّتەوە پشتیوانیم لێ کراوە، قەومی عاد بەبای خۆرئاوا تیاچوون".

بەشی نۆیەم: مردن و جەنـازە

(١) هەرکەسێ حەز بەدیداری خوا بکات خواش حەزبە دیداری ئەو دەکات

٢١٨ــ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَنْ أَحَبَّ لقَا و اللَّه أَحَبَّ اللَّهُ لقَا وهُ، ومَنْ كَرهَ لقَا و اللَّه كَرهَ اللَّهُ لقَا وهُ". فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّه، أَكَرَاهيَةُ الْمَوْت؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الْمَوْتَ. فَقَالَ: "لَيْسَ كَذَلك، ولَكنَّ الْمُؤْمنَ إِذَا بُشِّرَ برَحْمَة اللَّه ورضْوَانه وجَنَّته أَحَبَّ لقَا و اللَّه، فَأَحَبَّ اللَّهُ لقَا وهُ. وإِنَّ الْكَافرَ إِذَا بُشِّرَ بعَذَاب اللَّه وسَخَطه، كَرِهَ لقَا و اللَّه وكَرهَ اللَّهُ لقا وه".

(وَفي رواية عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَنْ أَحَبَّ لقَا و اللَّه أَحَبَّ اللَّهُ لقَا وهُ، ومَنْ كَرهَ لقَا و اللَّه، كَرهَ اللَّهُ لقَا وهُ". قَالَ: فَأَتَيْتُ عَائشَةَ فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمنينَ، سَمعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَذْكُرُ عَنْ رَسُول اللَّه (ﷺ) حَديثًا، إِنْ كَانَ كَذَلكَ فَقَدْ هَلَكْنَا. فَقَالَتْ: إِنَّ الْهَالكَ مَنْ هَلَكَ بقَوْل رَسُول اللَّه (ﷺ)، ومَا ذَاكَ؟ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَنْ أَحَبَّ لقَا و اللَّه أَحَبَّ اللَّهُ لقَا وهُ، ومَنْ كَرهَ لقَا و اللَّه كَرهَ اللَّهُ لقَا وهُ" ولَيْسَ منَّا أَحَدٌ إِلَّا وهُوَ يَكْرَهُ الْمَوْتَ؟ فَقَالَتْ: قَدْ قَالَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، ولَيْسَ بالَّذي تَذْهَبُ إِلَيْه، ولَكنْ إِذَا شَخَصَ الْبَصَرُ، وحَشْرَجَ الصَّدْرُ، واقْشَعَرَّ الْجِلْدُ، وتَشَنَّجَت الْأَصَابعُ، فَعنْدَ ذَلكَ مَنْ أَحَبَّ لقَا و اللَّه أَحَبَّ اللَّهُ لقَا وهُ، ومَنْ كَرهَ لقَا و اللَّه كَرهَ اللَّهُ لقَا وهُ). (بخاري/ الرقاق/ ٦١٤٢)

(عائشه) (ﷺ) دەڵێ: "پێغەمبـەر (ﷺ) فەرمویـەتی: (هەرکـەس حەزبـە دیـداری خوا بکـات خـوایش حەزبـە دیـداری ئـەو دەکـات، هەرکەسـیش حەزبـە دیـداری خـوا نەکات، خواش حەز بەدیداری ناکات". منیش وتم: باشە ئەی پێغەمبـەری خـوا، ئایـا حەزنەکردن لە مردن ئەوە دەگەیـەنیت؟ کـەسمان حـەز لـەمردن ناکـەین؟ فـەرموی: "ئەوە، وانیـە، بـەڵکو کاتێـك ئیمانـدار مـژدەی ڕەحمـەت و ڕەزامەنـدی و بەهەشـتی خوایی پێ دەدرێت، حەز بەدیداری خوا دەکات، خواش حەز بەدیداری ئـەو دەکـات، کافریش کاتێ مـژدەی سـزا و قینـی خـوای دەدرێتـێ حەزبـە دیـداری خـوا ناکـات و خواش چارەی ئەوی ناوێت". لەڕیوایەتی (شریح ی کوڕی هـانی)دا هـاتووە کـە (ابـو هریرە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "ئەوەی حەز بەدیداری خوا بکـات خواش حەزبەدیداری دەکات، ئەوەش حەز بەدیداری ناکات، خـواش حەزبـە دیـداری

ئەو ناكات". (شريح) دەڵێت: (منيش چووم بۆلای عائشە و پێم وت: ئەی دایكی ئیمانداران گوێم لە (ابوهریرە) وە بوو فەرمودەیەكی لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەگێڕایەوە، جا ئەگەر وابێت، ئەوە هەمومان تیاچووین، ئەویش و وتی: تیاچوو ئەو كەسەیە كەبە گوفتاری پێغەمبەر (ﷺ) تیابچێت.

–ئەو گوفتارە كامەیە؟ (شريح) دەڵێ: "ئەوەی حەز بەدیداری خوا بكات خواش حەز بەدیداری دەكات، ئەوەش حەز بەدیداری ناكات، خواش حەزبە دیداری ناكات" كەسیشمان نیە ڕقی لەمردن نەبێت. عائشە وتی: ڕاستە پێغەمبەر (ﷺ) ئەمەی فەرمووە، بەڵام بەو شێوەیە نیە تۆ بۆی دەچێت، بەڵكو ئەمە ئەو كاتەیە كەچاو ئەبڵەق دەبێت، هەناسە سوار دەبێت، موچركە بە پێستدا دێت، پەنجەكان گرژ دەبن، ئالەو كاتەدا، ئەوەی حەزبە دیداری خوا دەكات، خواش حەز بەدیداری دەكات، ئەوەش حەز بەدیداری نەكات خواش حەزبە دیداری ناكات.

(٢) داپۆشینی مردوو

٢١٩ـ عن عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ (ﷺ) قَالَتْ: سُجِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ مَاتَ بِثَوْبِ حِبَرَةٍ. (بخاري/ اللباس/ ٤٧٧)

عائشە (ﷺ) دەڵێ: كاتێ پێغەمبەر (ﷺ) وەفاتی كرد بە پارچە قوماشێكی سەوز داپۆشرا.

(٣) دان بەخۆداگرتن لەسەرەتای بەڵاوە

٢٢٠ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَتَى عَلَى امْرَأَةٍ تَبْكِي عَلَى صَبِيٍّ لَهَا، فَقَالَ لَهَا: "اتَّقِي اللَّهَ واصْبِرِي". فَقَالَتْ: ومَا تُبَالِي بِمُصِيبَتِي. فَلَمَّا ذَهَبَ قِيلَ لَهَا: إِنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، فَأَخَذَهَا مِثْلُ الْمَوْتِ، فَأَتَتْ بَابَهُ فَلَمْ تَجِدْ عَلَى بَابِهِ بَوَّابِينَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ أَعْرِفْكَ، فَقَالَ: "إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ أَوَّلِ صَدْمَةٍ". أَوْ قَالَ: "عِنْدَ أَوَّلِ الصَّدْمَةِ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٢٣)

(انس ی كوڕی مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ئافرەتێكی بینی بەسەر منداڵەكەیدا دەگریا، پێی فەرموو: "لەخوا بترسە و دان بەخۆتدا بگرە". ژنەكە وتی: دیارە تۆ لێقەومانەكەی منت لا گرنگ نییە!!، كە پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆیشت پێیان وت: ئەوە پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ). ئافرەتەكە لەهۆش خۆی چوو وەك مردووی

لێهات، پاشان خۆی گەیاندە دەرگاکەی، دەرگاوانی لەدەرگاکەیدا نەبینی وتی: ئەی پێغەمبەری خوا نەمناسیت.. ئەویش فەرموی: "دان بەخۆدا گرتن دەبێ لەسەرەتای بەلاوە بێت".

(٤) پاداشتی ئەو کەسەی کە منداڵی دەمرێت و بەتەمای پاداشتی

٢٢١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ لِنسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ: لَا يَمُوتُ لِإِحْدَاكُنَّ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، فَتَحْتَسِبَهُ، إِلَّا دَخَلَتِ الْجَنَّةَ". فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ: أَوِ اثْنَيْنِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "أَوِ اثْنَيْنِ". (وبإسناد آخر عنه مرفوعاً: "لا يموت لأحد من المسلمين ثلاثة من الولد فتمسه النار، إلاَّ تَحِلَّة القسم"). (بخاري/ الجنائز/ ١١٩٢،١١٩٣)

(ابو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) بەهەندێ لە ئافرەتانی (انصار)ی فەرموو "هەرکەسێك لە ئێوە سێ منداڵی بمرێت و ڕازی بێت بەفەرمانی خوا و بەئومێدی پاداشت بێت دەچێتە بەهەشتەوە". ئافرەتێکیان وتی: ئەی ئەگەر دوانیش بن ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)؟ فەرموی: "بادوانیش بن". لەڕێگەیەکی ترەوە هەر (ابوهريره) دەیگەیەنێ بە پێغەمبەر (ﷺ) کە فەرمویەتی: "هیچ موسڵمانێك نییە سێ منداڵی بمرێت و ئاگری بەرکەوێت مەگەر بۆ ناوی سوێند" (کە مەبەست ئەم ئایەتەیە)... (وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْماً مَّقْضِيّاً) (مريم : ٧١) واتە: هیچ کەسێك لەئێوە نییە کە ئاگری دۆزەخ نەبینێت و بەسەریا تێنەپەڕێت.

(٥) گریان لەسەر مردوو

٢٢٢ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: اشْتَكَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ شَكْوَى لَهُ فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَعُودُهُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وسَعْد بْنِ أَبِي وقَّاصٍ وعَبْدِ اللَّه بْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه)، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ وجَدَهُ فِي غَشِيَّةٍ فَقَالَ: "أَقَدْ قَضَى". قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَبَكَى رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ بُكَا و رَسُولِ اللَّه (ﷺ) بَكَوْا، فَقَالَ: "أَلَا تَسْمَعُونَ؟ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ، ولَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ، ولَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا –وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ– أَوْ يَرْحَمُ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٤٢)

(عبدالله کوڕی عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: (سعدی کوڕی عبادە) ناساغیەکی هەبوو پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڵ (عبدالرحمن کوڕی عوف و سعدی کوڕی ابی وقاص و عبدالله

ی کوڕی مەسعود) (ﷺ)، چون بۆ سەردانی، کاتێ کە چونە ژورەوە بۆلای لەهۆش خۆی چووبوو، فەرمووی: "ئایا تەوابوو؟" وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ). پێغەمبەر (ﷺ) دەستی کرد بەگریان، کاتێ خەڵکەکە گریانی پێغەمبەری خوایان بینی، هەمو دەستیان کرد بە گریان پاشان فەرموی: "ئایا نەتان بیستووە کە خوا سزا نادات لەسەر فرمێسکی چاو، لەسەر غەمباری دڵ، بەڵکو بەهۆی ئەمەوە سزا دەدات —ئاماژەی بۆ زمانی کرد— یان ڕەحم دەکات".

(٦) لەئێمە نییە ئەوەی یەخەی خۆی دەدڕێ و لە ڕومەتی خۆی دەدا و..

٢٢٣ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، أَوْ شَقَّ الْجُيُوبَ، أَوْ دَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ". وفي لفظ: "وَشَقَّ... ودَعَا" بِغَيْرِ أَلِفٍ. (بخاري/ الجنائز/ ١٢٣٥)

(عبدالله ی کوڕی مسعود) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "لە ئێمە نییە ئەوەی لە ڕومەتی خۆی دەدا یان یەخەی خۆی دادەڕێت، یاخود دەنگ و هاواری لێ بەرز دەبێتەوە وەك سەردەمی نەفامی".

(٧) مردوو ئازار دەدرێت بەهۆی گریانی زیندووانەوە

٢٢٤ـ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ (ﷺ): أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ (ﷺ) —وَذُكِرَ لَهَا أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَا و الْحَيِّ— فَقَالَتْ عَائِشَةُ: يَغْفِرُ اللَّهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ، ولَكِنَّهُ نَسِيَ أَوْ أَخْطَأَ، إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى يَهُودِيَّةٍ يُبْكَى عَلَيْهَا، فَقَالَ: "إِنَّهُمْ لَيَبْكُونَ عَلَيْهَا، وإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٢٧)

(عەمرەی کچی عبدالرحمن) بیستویەتی لە عائشە، کە بۆیان باس کردوە کە (عبدالله ی کوڕی عومەر) وتویەتی: مردوو سزادەدرێت بەگریانی زیندو عائشە وتی: خوا لە (ابو عبدالرحمن) خۆش بێت، خۆ درۆشی نەکردوە بەڵکو یان بیری چووە، یان هەڵەی کردووە، ئەگینا پێغەمبەر (ﷺ) بەلای (گۆڕی) ژنە جولەکەیەکدا تێپەڕیوە، بەسەریەوە دەگریان، بۆیە فەرمووی "ئەوانە دەگرین لەسەری، لە حاڵێکدا ئەو لە گۆڕەکەیدا سزا دەدرێت".

٢٢٥ـ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ (رضي الله عنه): أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) مُرَّ عَلَيْهِ بِجَنَازَةٍ، فَقَالَ: "مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاحٌ مِنْهُ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّه، مَا الْمُسْتَرِيحُ والْمُسْتَرَاحُ مِنْهُ؟ فَقَالَ: "الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا، والْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ والشَّجَرُ والدَّوَابُّ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٤٧)

(ابو قتادەی کوڕی ڕیبعی) (رضي الله عنه) باسی ئەوەی کردووە کە: جارێکیان جەنازەیەك بەلای پێغەمبەردا (ﷺ) برا، فـەرموی: "ئـەوە ئاسـودەیە و ئاسـودەن لەدەسـتی".. وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) : ئاسودەیە و ئاسودەن لەدەستی یانی چی؟!

فەرموی: "بەندەی ئیماندار لەدەست کێشەو ناخۆشیەکانی دنیا ڕزگاری دەبێت و ئاسـودیە، بەنـدەی تاوانکـاریش خـەڵکی وڵات و دار و درەخـت و ئـاژەڵ لەدەسـتی ئاسودە دەبن".

(٨) شۆردنی مردوو

٢٢٦ـ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: لَمَّا مَاتَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اغْسِلْنَهَا وِتْرًا: ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا، واجْعَلْنَ فِي الْخَامِسَةِ كَافُورًا، أَوْ: شَيْئًا مِنْ كَافُورٍ، فَإِذَا غَسَلْتُنَّهَا فَأَعْلِمْنَنِي". قَالَتْ: فَأَعْلَمْنَاهُ، فَأَعْطَانَا حَقْوَهُ وقَالَ: "أَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ". (بخاري/ الجنائز/ ١١٩٥)

"ام عطیـه" (رضي الله عنها) دەڵـێ: کـاتێ (زینـب)ی کچـی پێغەمبـەر (ﷺ) وەفـاتی کـرد، پێغەمبەر (ﷺ) پێی وتین: "باشتنەکەی تاك بێـت سێ، یان پێنج جار، لە پێنجەمـدا کافور لەسەر لاشەی دانێن، یـان کـەمێك کـافور، جاکـاتێ لەشـتنی بونـەوە ئاگـادارم بکەن". (ام عطیه) دەڵێ: ئێمەش ئاگادارمان کرد، ئەویش پۆشـتە مـاڵێکی داینـێ و فەرموی: (لەشی پێ داپۆشن).

(٩) کفنی مردوو

٢٢٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: كُفِّنَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بِيضٍ، سَحُولِيَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ ولَا عِمَامَةٌ، أَمَّا الْحُلَّةُ فَإِنَّمَا شُبِّهَ عَلَى النَّاسِ فِيهَا أَنَّهَا اشْتُرِيَتْ لَهُ لِيُكَفَّنَ فِيهَا، فَتُرِكَتِ الْحُلَّةُ، وكُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ، فَأَخَذَهَا عَبْدُ اللَّه بْنُ أَبِي بَكْرٍ، فَقَالَ: لَأَحْبِسَنَّهَا حَتَّى أُكَفَّنَ فِيهَا نَفْسِي، ثُمَّ قَالَ: لَوْ رَضِيَهَا اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ لِنَبِيِّهِ (ﷺ) لَكَفَّنَهُ فِيهَا، فَبَاعَهَا وتَصَدَّقَ بِثَمَنِهَا. (بخاري/ الجنائز/ ١٢٠٥)

(عائشه) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەسێ بەرگی سپی کفنی بەبالأبرا کە لە لۆکە دروست کرابوون، نەکراس و نەمێزەری تیا نەبوو، ئەودوو پارچە قوماشەش کە لەیەك دەچن و خەڵکی مردووی خۆیانی پێ کفن دەکەن، ئەویشیان بۆ کڕی تا کفن بکرێت تێیدا، بەلأم لەوەدا کفن نەکرا، بەڵکو لەوسێ بەرگە سپیەدا کفن کرا کە لە لۆکە دوست کرابوو، ئیتر دوپارچە قوماشەکە (عەبدوڵلای کوڕی ابوبکر) هەڵی گرت و وتی: ئەمە هەڵدەگرم بۆ خۆم تاتیایدا کفن بکرێم، پاشانیش وتی ئەگەر خوا ڕازی لەسەر بوایە کە بۆ پێغەمبەرەکەی بێت، ئەوە تیایدا کفن دەکرا، ئیتر فرۆشتی و پارەکەی کرد بەخێر.

(١٠) پەلەکردن لە بەرێ کردنی تەرمدا

٢٢٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ، فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ -(لَعَلَّهُ قَالَ) تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْهِ، وإِنْ تَكُ غَيْرَ ذَلِكَ فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٥٢)

(ابو هريره) ﷺ دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: "پەلەبکەن لەبردنی جەنازەدا، ئەگەر چاك و خواناس بێت، ئەوە زوو بەخۆشی و شادی دەگەیەنن، بەلأم ئەگەر وانەبوو، ئەوە شەڕ و خراپەیەکە لە کۆڵی خۆتانی دەکەنەوە".

(١١) قەدەغەکردنی ئافرەتان لە شوێنکەوتنی جەنازە

٢٢٩ـ عَنْ أُمُّ عَطِيَّةَ (ﷺ) قالتْ: كُنَّا نُنْهَى عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، ولَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا. (بخاري/ الجنائز/ ١٢١٩)

(ام عطيه) (ﷺ) دەڵێ: ئێمە ڕێگریمان لێ دەکرا لە شوێنکەوتنی جەنازە بەلأم زۆر جەختیشی لەسەر نەدەکرا.

(١٢) هەستان لەبەر جەنازە

٢٣٠ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: مَرَّتْ جَنَازَةٌ، فَقَامَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وقُمْنَا مَعَهُ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا يَهُودِيَّةٌ! فَقَالَ: "إِنَّ الْمَوْتَ فَزَعٌ، فَإِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا لَها". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٤٩)

(جابری کوڕی عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: جەنازەیەك تێپەڕی، پێغەمبەر (ﷺ) هەستا لەبەری و ئێمەش هەستاین و وتمان: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەوە ئافرەتێکی

جولەکەیە، فەرمووی: "بەڕاستی مردن سامناکە، ئەگەر جەنازەتان بینی هەستن لەبەری".

(١٣) جێگەی وەستانی (امام) لە نوێژی مردودا

٢٣١ـ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ (ﷺ) قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ (ﷺ) وصَلَّى عَلَى أُمِّ كَعْبٍ، مَاتَتْ وهِيَ نُفَسَا و، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِلصَّلَاةِ عَلَيْهَا وسَطَهَا. (بخاري/ / الجنائز/ ١٢٦٧)

(سمرەی کوڕی جندب) (ﷺ) دەڵێ: لەپشت پێغەمبەرەوە (ﷺ) نوێژم کرد لەکاتێکدا کە نوێژی لەسەر (ام کعب) کرد کە بەسەر منداڵەوە وەفاتی کردبوو، پێغەمبەر (ﷺ) لەکاتی نوێژەکەدا لەناوەڕاستی جەنازەکەدا وەستا.

(١٤) (تكبير) لەسەر جەنازە

٢٣٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) نَعَى لِلنَّاسِ النَّجَاشِيَ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، فَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمُصَلَّى، وكَبَّرَ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ. (بخاري/ الجنائز/ ١٢٦٨)

(ابو هريره) (ﷺ) دەڵێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەواڵی مەرگی نەجاشی ڕاگەیاند لەو ڕۆژەدا کە تیایدا مردبوو، خەڵکەکەی برد بۆ جێ نوێژەکە و چوارجار (الله اكبر)ی فەرموو.

٢٣٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَا و كَانَتْ تَقُمُّ الْمَسْجِدَ –أَوْ شَابًّا– فَفَقَدَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَسَأَلَ عَنْهَا –أَوْ عَنْهُ– فَقَالُوا: مَاتَ، (ماتت) قَالَ: "أَفَلَا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي". قَالَ: فَكَأَنَّهُمْ صَغَّرُوا أَمْرَهَا أَوْ أَمْرَهُ، فَقَالَ: "دُلُّونِي عَلَى (قبرها) قَبْرِه". فَدَلُّوهُ فَصَلَّى عَلَيْهَا، ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ مَمْلُو وةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا، وإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بِصَلَاتِي عَلَيْهِمْ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٧٢)

(ابو هريره) (ﷺ) دەڵێ: ئافرەتێکی ڕەش پێست، یا لاوێك گسکی مزگەوتی دەدا، پێغەمبەر (ﷺ) چاوی بۆ گێڕا، دیار نەبو، هەواڵی پرسی، وتیان: مرد. پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "نەدەبوو ئاگادارتان بکردمایە؟". پێدەچوو ئەوان بەکەمیان زانیبێت، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "گۆڕەکەیم نیشان بدەن" ئەوانیش نیشانیان دا، ئەویش نوێژی لەسەر کرد و فەرموی: "ئەم گۆڕانە پڕن لە تاریکی بۆ نیشتەجێکانی، بێگومان خوای گەورە بە نوێژکردنی من لەسەریان بۆیان ڕوناك دەکاتەوە".

(١٥) خێری نوێژی جەنازە و شوێنکەوتنی

٢٣٤ـ عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ، ومَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيرَاطَانِ". قِيلَ ومَا الْقِيرَاطَانِ؟ قَالَ: "مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٦١)

(ابــو هريــره) (ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرمويــەتی: "ئــەوەی بــەدیار جەنازەیەکەوە بێت هەتا نوێژی لەسەر دەکرێت قیراتێکی دەست دەکەوێت، ئەوەش شوێنی دەکەوێت هەتا دەینێژن ئەوە دوو قیراتی دەست دەکەوێت" پرسیاریان کرد: دووقیرات چین؟!. فەرموی: "وەك دووکەژی گەورە وایە" (لەسامان و پاداشت)

(١٦) باسی چاکەو خراپەی مردوو.

٢٣٥ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: مُرَّ بِجَنَازَةٍ فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا خَيْرًا، فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (ﷺ): "وَجَبَتْ وجَبَتْ وجَبَتْ". ومُرَّ بِجَنَازَةٍ فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا شَرًّا، فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (ﷺ): "وَجَبَتْ وجَبَتْ وجَبَتْ". قَالَ عُمَرُ: فِدًى لَكَ أَبِي وأُمِّي، مُرَّ بِجَنَازَةٍ فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا خَيْرٌ، فَقُلْتَ: وجَبَتْ وجَبَتْ وجَبَتْ. ومُرَّ بِجَنَازَةٍ فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا شَرٌّ، فَقُلْتَ: وجَبَتْ وجَبَتْ وجَبَتْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ خَيْرًا وجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، ومَنْ أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا وجَبَتْ لَهُ النَّارُ. أَنْتُمْ شُهَدَا و اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، أَنْتُمْ شُهَدَا و اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، أَنْتُمْ شُهَدَا و اللَّهِ فِي الْأَرْضِ". (بخاري/ الجنائز/ ١٣٠١)

(انس ی کوڕی مالك) (ﷺ) دەڵێ: جەنازەیـەك بـرا (ئیمانـداران) بەباشـی ناویـان هێنـا، پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرموی: "مسـۆگەر بـوو، مسـۆگەر بـوو، مسـۆگەر بـوو"، جەنازەیـەکی تریشـیان بـرد (ئیمانـداران) بەباشـی ناویـان نـەهێنا، پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموی: "مسۆگەر بوو، مسـۆگەر بـوو، مسـۆگەر بـوو" (عمـر) (ﷺ) وتـی: دایـك و باوکم بەقوربانت بێت: جەنازەیەك براو بەباشی نـاوی بـرا فـەرمووت: مسـۆگەر بـوو، مسۆگەر بوو، مسۆگەر بوو. جەنازەیەکی تـر هێنـرا بـە خراپـی نـاوی بـرا، فـەرموت: مسۆگەر بوو، مسۆگەر بوو، مسۆگەر بوو. پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرموی: "ئـەوەی ئێـوە بەچاکی ناوی ببەن ئەوە بەهەشتی بۆ مسۆگەرە، ئەوەش وەسفی بەخراپە دەکـەن، ئەوە دۆزەخی بۆ مسۆگەرە، ئێوە شایەتی خوای گەورەن لە زەویدا".

(١٧) حاڵی مردوو لە ئێواران و بەیانیاندا

٢٣٦ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَاتَ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بِالْغَدَاةِ والْعَشِيِّ: إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّة فَمِنْ أَهْلِ الْجَنَّة، وإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، يُقَالُ: هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى يَبْعَثَكَ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (بخاري/ الجنائز/ ١٣١٣)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەرکەس لە ئێوە کە دەمرێت شوێنەکەی لەبەیانیان و ئێواراندا نیشان دەدرێت، ئەگەر لەخەڵکی بەهەشت بێ، ئەوە خەڵکی بەهەشتە، خۆ ئەگەر خەڵکی دۆزەخ بێت، ئەوە خەڵکی دۆزەخە، ئینجا پێی دەوترێت: ئەمە جێگەی تۆیە هەتا ڕۆژی قیامەت خوای گەورە زیندوت دەکاتەوە بۆلای خۆی".

(١٨) پرسیاری دووفریشتەکە لەکاتی خستنە گۆڕدا.

٢٣٧ـ عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وضِعَ فِي قَبْرِه، وتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ، إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ. (زادَ في الرواية: إذا انصرفوا). قَالَ: يَأْتِيه مَلَكَان فَيُقْعِدَانه، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ؟ قَالَ: فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّه ورَسُولُهُ. قَالَ: فَيُقَالُ لَهُ: "انْظُرْ إِلَى مَقْعَدكَ منَ النَّارِ قَدْ أَبْدَلَكَ اللَّهُ به مَقْعَدًا منَ الْجَنَّة. قَالَ نَبِيُّ اللَّه (ﷺ): "فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا". قَالَ قَتَادَةُ: وذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا، ويُمْلَأُ عَلَيْهِ خَضِرًا إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ. (بخاري/ الجنائز/ ١٢٧٣)

(انس کوڕی مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "کاتێ ئادەمیزاد دادەنرێت لە گۆڕەکەیدا و هاوەڵانی بەجێی دەهێڵن، ئەو دەنگی پێڵاوەکانیان دەبیسێت... دووفریشتە دێن و دایدەنیشێنن و دەڵێن: تۆ کاتی خۆی دەربارەی ئەم پیاوە چیت دەوت؟ ئیماندار دەڵێت: من شایەتی دەدەم کە ئەو بەندە و پێغەمبەری خودایە، ئەوسا پێی دەوترێت: تەماشای جێگەی خۆت بکە لەدۆزەخ دا، خوای گەورە بۆی گۆڕیویت بە جێگەیەکی تر لە بەهەشتدا". جا پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "هەردوکیان دەبینێت". (قتادە) دەڵێ: بۆمان باسکرا کە گۆڕەکەی بۆ فراوان دەکرێت بە ئەندازەی حەفتا باڵ و بۆی پڕدەکرێت لە سەوزایی تا ئەو ڕۆژەی زیندوو دەکرێتەوە.

(١٩) دەربارەی ئایەتی (يثبت الله الذين امنوا..)

٢٣٨ـ عَنِ الْبراء بْنِ عَازِبٍ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ) (فَقَالَ): نَزَلَتْ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ، فَيُقَالُ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: رَبِّيَ اللَّهُ، وَنَبِيِّي مُحَمَّدٌ (ﷺ)، فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وجَلَّ: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وفِي الْآخِرَةِ) (إبراهيم: ٢٧). (بخاري/ الجنائز/ ١٣٠٣)

(بەرائی کوڕی عازب) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "(يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ) دەربارەی سزای ناوگۆڕ دابەزیوە...کاتێك پێی دەوترێت پەروەردگارت کێیە؟ دەڵێت: پەروەردگارم (الله)یە و محمدیش (ﷺ) پێغەمبەرمە، جا ئائەوەیە کە خوای گەورە دەربارەی فەرمویەتی (يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّهُ مَا يَشَاءُ) (إبراهيم : ٢٧)". واتە: خوا ئیماندار پابەند و پایەدار دەکات لەسەر بەڵێن و گوفتاری دامەزراوو پایەدار لە ژیانی دونیاو لە قیامەتیشدا..

(٢٠) سزادانی جوو لە گۆڕەکانیاندا

٢٣٩ـ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ (ﷺ) قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَسَمِعَ صَوْتًا، فَقَالَ: "يَهُودُ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا". (بخاري/ الجنائز/ ١٣٠٩)

(ابو ایوب) (ﷺ) دەڵێت: پێغەمبەر (ﷺ) دوای خۆرئاوابوون چووە دەرەوە گوێی لەدەنگێك بوو، فەرموی: "ئەوە جولەکەکانن لە گۆڕەکانیاندا سزا دەدرێن".

بەشی دەیەم: زەکات

(١) باسی فەرزبوونی زکات

٢٤٠ ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ مُعَاذًا قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ: فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ، فَإِنْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ: فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ: فَإِيَّاكَ وكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، واتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٢٥)

(ابـن عبـاس) (رضي الله عنه) دەڵـێ: (معـاذ) وتويـەتی: پێغەمبـەر (ﷺ) بـەڕێی کـردم و فەرمووی: "تۆ دەگەیت بەکەسانێك لەخاوەن کتێبـەکان بانگیـان بکـە بـۆ شـایەتمان (ان لا اله الا الله وأنی رسـول الله). جـا ئەگـەر ئـەوان ملکـەچ بـوون بـۆ ئـەوە، تێیـان بگەیەنە کە خوا لەشـەوو ڕۆژێکـدا پێـنج جـار نوێـژی لەسـەر فـەرز کـردوون، ئەگـەر ملکەچ بوون بۆ ئەوەش، ئەوە تێیان بگەیەنە کە خوا زەکـاتێکی لەسـەر فـەرزکردون کە لە دەوڵەمەندەکانیان وەردەگیرێـت و دەدرێت بە هەژارەکانیان، جا ئەگەر ملکەچ بوون بۆ ئەوەش، ئەوە نەکەیت ماڵە بەنرخ و گران بەهاکانیان لێوەربگریـت، خۆشـت لە نزای ستەم لێکرا و بپارێزە، چونکە بەڕاستی لەنێوان ئـەو و خـوای گـەورەدا هـیچ پەردەیەك نییە.

(٢) زەکات لەچی دەردەکرێت؟

٢٤١ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ، صَدَقَةٌ ولَا فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ صَدَقَةٌ، ولَا فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٤٠)

(ابو سعیدی خدری) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "لـە دانەوێڵـەو خورمادا زەکات نییە تا دەگاتە پێنج (اوسق) (کە بەرامبەرە بە ٦٥٣ کغم)، لە پێـنج سەر حوشتریش کەمتریش زەکـات نییـە، لـە پێـنج (ئوقیـە) زیـویش کـەمتر زەکـاتی ناکەوێت".

(٣) پێشخستنی زەكات یان دەرنەكردنی زەكات

٢٤٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عُمَرَ عَلَى الصَّدَقَة، فَقِيلَ: مَنَعَ ابْنُ جَمِيلٍ وخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ والْعَبَّاسُ عَمُّ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا يَنْقِمُ ابْنُ جَمِيلٍ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنَاهُ اللَّهُ، وأَمَّا خَالِدٌ فَإِنَّكُمْ تَظْلِمُونَ خَالِدًا، قَدِ احْتَبَسَ أَدْرَاعَهُ وأَعْتَادَهُ فِي سَبِيلِ اللَّه وأَمَّا الْعَبَّاسُ فَهِيَ عَلَيَّ ومِثْلُهَا مَعَهَا". ثُمَّ قَالَ: "يَا عُمَرُ، أَمَا شَعَرْتَ أَنَّ عَمَّ الرَّجُلِ صِنْوُ أَبِيه". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٩٩)

(ابـو هريـره) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) (عومـەری كـوڕی خطـاب)ی نـارد بـۆ كۆكردنەوەی زەكات.. وتیان: (ابـن جمیـل) و (خالـدی كـوڕی وەلیـد) و (عـەباس)ی مامی پێغەمبەر (ﷺ) زەكاتیان نەداوە. پێغەمبەر (ﷺ) كە هـەواڵی پێـدرا فـەرمووی: "ابن جمیل لەوە ڕقی هەستاوە كە هەژار بوو خوا دەوڵەمەندی كـرد ! !، بـەلاَم خالـد ئێوە ستەمی لـێ دەكـەن، چـونكە ئـەو زرێپـۆش و تفـاقی جـەنگی لەڕێگـەی خـوادا داناوە، (عەباس)یش هەرچی دەكەوێت لەسەر من بۆی دەدەم و ئەوەنـدەی تریشـی دەخەمـە سـەر، پاشـان فـەرمووی ئـەی عومـەر نـازانی مـامی هەركەسـێك لـەجێی باوكیەتی".

(٤) زەكات نەدەر

٢٤٣ـ عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رضي الله عنه) قَالَ: انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) وهُوَ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَة، فَلَمَّا رَآنِي قَالَ: "الْأَخْسَرُونَ ورَبِّ الْكَعْبَة". قَالَ: فَجِئْتُ حَتَّى جَلَسْتُ، فَلَمْ أَتَقَارَّ أَنْ قُمْتُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، فِدَاكَ أَبِي وأُمِّي، مَنْ هُمْ؟ قَالَ: "هُمُ الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا، إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وهَكَذَا وهَكَذَا –مِنْ بَيْنَ يَدَيْه ومِنْ خَلْفِه وعَنْ يَمِينِه وعَنْ شِمَالِه– وقَلِيلٌ مَا هُمْ. مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ ولَا بَقَرٍ ولَا غَنَمٍ، لَا يُؤَدِّي زَكَاتَهَا، إِلَّا جاءتْ يَوْمَ الْقِيَامَة أَعْظَمَ مَا كَانَتْ وأَسْمَنَهُ، تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا، وتَطَؤُهُ بِأَظْلَافِهَا، كُلَّمَا نَفِدَتْ أُخْرَاهَا عَادَتْ عَلَيْه أُولَاهَا، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٩١)

(ابـو ذر) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) لـە سـێبەری كەعبـەدا دانیشـتبو، چـومە خزمەتی كاتێ منی بینی فەرمووی: "بەخاوەنی كەعبـە ئەوانـە زۆر خەسـارۆمەندن". ئۆقرەم نەگرت هەستامو وتم: ئەی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) دایـك و بـاوكم بـەقوربانت بێ، كێن ئەوانە؟ فەرمووی: "ئەوانەی كە مـاڵ و داراییـان زۆرە، مەگـەر كەسـێ بڵـێ:

هاو هاو ها، لەبەردەم و لەپشتەوە و بەڕاست و بە چەپدا ببەخشێ، ئەوانەش کەمن، هیچ خاوەن وشترو گاگەل و مەڕو ماڵاتێك نیە لە ڕۆژی قیامەتدا کەبۆیان دەهێنرێتە مەیدان، هەموو گەورەتر و قەڵەوتریشن بەشاخ دەدەن لەخاوەنەکەیان و دەیانخەنە ژێر سمیانەوە، کاتێ سەرەی هەموویان تەواو دەبێت سەرلەنوێ دەست پێ دەکەنەوە هەتا لێپرسینەوە لەناو خەڵکیدا تەواو دەبێت.

٢٤٤ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قال: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ ولَا فِضَّةٍ، لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَة صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائحَ مِنْ نَارٍ، فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ، فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ وجَبِينُهُ وظَهْرُهُ، كُلَّمَا بَردَتْ أُعِيدَتْ لَهُ، فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَاد، فَيَرَى سَبِيلَهُ: إِمَّا إِلَى الْجَنَّة، وإِمَّا إِلَى النَّار". قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّه، فَالْإِبِلُ؟ قَالَ: "وَلَا صَاحِبُ إِبلٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، ومِنْ حَقِّهَا حَلَبُهَا يَوْمَ وِرْدهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَة بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ، أَوْفَرَ مَا كَانَتْ، لَا يَفْقدُ مِنْهَا فَصِيلًا واحدًا، تَطَؤُهُ بِأَخْفَافهَا وتَعَضُّهُ بِأَفْوَاهِهَا، كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْه أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْه أُخْرَاهَا، فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَاد، فَيَرَى سَبِيلَهُ: إِمَّا إِلَى الْجَنَّة وإِمَّا إِلَى النَّار". قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّه، فَالْبَقَرُ والْغَنَمُ؟ قَالَ: "وَلَا صَاحِبُ بَقَرٍ ولَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَة بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ، لَا يَفْقدُ مِنْهَا شَيْئًا، لَيْسَ فيهَا عَقْصَا و ولَا جَلْحَا و ولَا عَضْبَا و، تَنْطَحُهُ بِقُرُونهَا وتَطَؤُهُ بِأَظْلَافهَا، كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْه أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْه أُخْرَاهَا، فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَاد، فَيَرَى سَبِيلَهُ: إِمَّا إِلَى الْجَنَّة وإِمَّا إِلَى النَّار". قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّه، فَالْخَيْلُ؟ قَالَ: "الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: هِيَ لِرَجُلٍ وِزْرٌ، وهِيَ لِرَجُلٍ سِتْرٌ، وهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، فَأَمَّا الَّتي هِيَ لَهُ وِزْرٌ: فَرَجُلٌ رَبَطَهَا رِيَا و وفَخْرًا ونِوَا و عَلَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ لَهُ وِزْرٌ. وأَمَّا الَّتي هِيَ لَهُ سِتْرٌ. فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّه ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّه فِي ظُهُورِهَا ولَا رِقَابِهَا، فَهِيَ لَهُ سِتْرٌ. وأَمَّا الَّتي هِيَ لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّه لأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فِي مَرْجٍ ورَوْضَةٍ، فَمَا أَكَلَتْ مِنْ ذَلِكَ الْمَرْجِ أَوِ الرَّوْضَة مِنْ شيء إِلَّا كُتِبَ (الله) لَهُ عَدَدَ مَا أَكَلَتْ حَسَنَاتٌ، وكُتِبَ لَهُ عَدَدَ أَرْوَاثِهَا وأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٌ، ولَا تَقْطَعُ طِوَلَهَا فَاسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عَدَدَ آثَارِهَا وأَرْوَاثِهَا حَسَنَاتٍ، ولَا مَرَّ بِهَا صَاحِبُهَا عَلَى نَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ، ولَا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا، إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عَدَدَ مَا شَرِبَتْ حَسَنَاتٍ". قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّه، فَالْحُمُرُ؟ قَالَ:

"مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِي الْحُمُرِ شيء إِلَّا هَذِهِ الْآيَةَ الْفَاذَّةُ الْجَامِعَةُ: (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ، ومَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) (الزلزلة: ٧–٨). (بخاري/ الزكاة/ ١٣٣٨،١٣٣٧)

(ابو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هیچ خاوەن زێڕ و زیوێك نییە كە حەقەكەی (زەكاتەكەی) نەدات لە ڕۆژی قیامەتدا، پلێتی ئاگرینی بۆ ئامادە دەكرێت كە لە ئاگری دۆزەخدا سوور كراوەتەوە، لاتەنیشت و ناوچاوو پشتی پێ داخ دەكرێت، هەر كاتێك سارد بوویەوە بۆی تازە دەكرێتەوە، لە ڕۆژێكدا كەماوەكەی پەنجا هەزارساڵە، هەتا دادوەری لەنێوان هەموو بەندەكاندا تەواو دەكرێت، پاشان ڕێگەی نیشان دەدرێت یان بۆ بەهەشت یان بۆ دۆزەخ". وترا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەی حوشتر؟ فەرمووی: "خاوەنی حوشتریش هەندێ لەمافەكەی ئەوەیە لەڕۆژی هێنانیدا بۆ سەرئاو بدۆشرێ و بەشی نەدارانی لێ بدرێت، ئەگەرنا لە ڕۆژی قیامەتدا لە دەشتێكی كاكی بەكاكی تەختدا دێت و قەڵەوترو گەورەترە تەنانەت بەچكەكەشیان لێ ون نییە، خاوەنەكانیان دەخەنە ژێر پێیانەوە و گازیان لێدەگرن، كاتێ سەرەتاكان تەواودەبن و دێنە كۆتایی سەرلەنوێ دەست پێ دەكەنەوە، لە ڕۆژێكدا كە ماوەكەی پەنجا هەزار ساڵە هەتا دادوەری لەنێوان هەموو بەندەكاندا تەواو دەكرێت، پاشان ڕێگەی خۆی نیشان دەدرێت، یان بۆ بەهەشت یان بۆ دۆزەخ".وترا:ئەی پێغەمبەر (ﷺ)ئەی گاگەل و مالآت؟ فەرمووی: "خاوەنی گاگەل ومالآتیش ئەوەی كە لەسەری پێویستە نەیبەخشێت،كەڕۆژی قیامەت هات دەشتێكی فراوانی سەختی بۆ ساز دەكرێت،هیچیان لێون نەبووە.هیچیان شاخ كەوانەیی،یان كۆل،یان شاخ شكاونین،بەشۆق لەخاوەنەكانیاندەدەن، سمیان پیادەنێن، كاتێ سەرەتاكانیان تەواودەبێ و دێنە كۆتایی سەرلەنوێ دەست پێ دەكەنەوە لە ڕۆژێكدا كەماوەكەی پەنجا هەزار ساڵە هەتا دادوەری لەنێوان هەموو بەندەكاندا تەواو دەكرێت، پاشان ڕێگەی خۆی نیشان دەدرێت، یان بۆ بەهەشت یان بۆ دۆزەخ". وترا: ئەی پێغەمبەر ئەی ئەسپ؟ فەرمووی: "ئەسپ سێ جۆرە بۆ هەندێ كەس هۆی توشبونی تاوانە، بۆ هەندێكیش هۆی پاراستن و پۆشینە بۆ هەندێ كەسی تریش دەستكەوت و پاداشتە، جا ئەوەی كەتاوانە بۆی، پیاوێكە، بۆ خۆدەرخستن و شانازی و دژایەتی موسڵمانان ڕایگرتووە، ئەوە بۆ ئەو تاوانە،

ئەوەش بۆی دەبێــە قــەڵغان لــە ئــاگر، کەسـێکە لەبــەرخوا ڕایگرتبێـت، حــەقی خـوا فەرامۆش نەکات لەبەکارهێنانیدا بۆ سواری و بەخشینی بۆ جیهاد، ئەوە بۆی دەبێـە قەڵغان، بەڵام ئەوەی کە بووە هۆی پاداشت، ئــەوە کەسـێکە بۆخـوا ڕایگرتبێـت بـۆ بەرژەوەندی موسڵمانان، لەدەشتێکی فراوانی سەوزەڵانیدا، هەموو ئەو گژوگیایانــەی کە لەو دەشتە فراوانە سـەوزەدا دەیخـوات بـۆی دەنووسـرێ بــە چـاکە بەئەنـدازەی ئــەوەی خواردوویــەتی، تەنانــەت هــەموو پاشــەڕۆ و میزەکەشــی بــە چــاکە بــۆی دەنووسـرێت، ئەگـەر پەتەکـەی بپچـڕێت تەپۆڵکەیـەك یـان دوو تەپۆڵکـە سـەرکەوت خوابەقەدەر جێ پێکانی و پاشەڕۆکانی چاکەی‌بۆ تۆماردەکـات، کـاتێ خاوەنەکـەی دەیباتە سەر هەر چەم و ڕوبارێك بۆ ئەوەی ئاوی بدات، خوا بەئەندازەی ئەو ئـاوەی دەیخواتــەوە چــاکەی بــۆ دەنوسـێت". ئینجــاوترا: ئــەی گــوێ درێــژ؟ فــەرمووی: "دەربارەی گوێ درێژ هیچم بۆ دانەبـەزیوە مەگـەر ئـەم ئایەتـە نـاوازە و گشـتگیرە: (فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ* وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ) (الزلزلة : ٨)

(٥) نزا بۆ زەکاتهێنەر

٢٤٥ـ عن عَبْدُ اللَّه بْنُ أَبِي أَوْفَى (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِمْ". فَأَتَاهُ أَبِي أَبُو أَوْفَى بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٢٦)

(عبدالله کوڕی ابو اوفی) (ﷺ) دەگێڕێتەوە... پێغەمبــەر (ﷺ) هــەرکاتێ هۆزێـك زەکاتیان بۆ بهێنایە دەیفەرموو: "خوایە ڕەحمەت و میهرەبـانی خـۆت بـە سـەریاندا بڕێژە". ڕۆژێك باوکم (ابو اوفی) زەکاتەکەی بـۆ هێنـا... پێغەمبــەر (ﷺ) فــەرموی: "خوایە ڕەحمەت و میهرەبانی خۆت بڕێژە بەسەر ماڵی (ابو اوفی)دا".

(٦) زەکاتدان بەباوەڕ دانەمەزراو

٢٤٦ـ عن سَعْدٍ بن ابي وقاص (ﷺ) قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) قَسْمًا. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه أَعْط فُلَانًا فَإِنَّهُ مُؤْمِنٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "أَوْ مُسْلِمٌ". أَقُولُهَا ثَلَاثًا وَيُرَدِّدُهَا عَلَيَّ ثَلَاثًا: "أَوْ مُسْلِمٌ". ثُمَّ قَالَ: "إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ، وغَيْرُهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ، مَخَافَةَ أَنْ يَكُبَّهُ اللَّهُ فِي النَّارِ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٠٨)

(سعدی کوڕی ابو وقاص) (ﷺ) دەگێڕێتــەوە– پێغەمبــەر (ﷺ) هەنـدێ زەکـاتی دابەش کـرد، وتم: ئــەی پێغەمبــەری خـوا (ﷺ) بەشــی فـلاَن بـدە، خـۆ بـڕواداره...

پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "یان موسڵمانە". من سێ جار ئەمەم وت، ئەویش سێ جار دوبارەی کردەوە، پاشان فەرموی: من جاری واهەیە بەشی کەسێك دەدەم، بەلاّم کەسی تر هەیە لەو خۆشترم دەوێت کەچی بەشیشی نادەم، چونکە دەترسم خوای گەورە بەڕودا بیخاتە دۆزەخەوە.

(٧) زەکاتدان بە نۆ موسڵمان

٢٤٧ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ أَقْبَلَتْ هَوَازِنُ وغَطَفَانُ وغَيْرُهُمْ بِذَرَارِيِّهِمْ ونَعَمِهِمْ، ومَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) يَوْمَئِذٍ عَشَرَةُ آلَافٍ ومَعَهُ الطُّلَقَا و، فَأَدْبَرُوا عَنْهُ حَتَّى بَقِيَ وحْدَهُ، قَالَ: فَنَادَى يَوْمَئِذٍ ندَا وِيْن لَمْ يَخْلِطْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا، قَالَ: فَالْتَفَتَ عَنْ يَمِينِه فَقَالَ: "يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ". فَقَالُوا: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّه أَبْشِرْ نَحْنُ مَعَكَ. قَالَ: ثُمَّ الْتَفَتَ عَنْ يَسَارِهِ فَقَالَ: "يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ". قَالُوا: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّه أَبْشِرْ نَحْنُ مَعَكَ. قَالَ: وهُوَ عَلَى بَغْلَةٍ بَيْضَا و، فَنَزَلَ، فَقَالَ: "أَنَا عَبْدُ اللَّهِ ورَسُولُهُ". فَانْهَزَمَ الْمُشْرِكُونَ، وأَصَابَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) غَنَائِمَ كَثِيرَةً، فَقَسَمَ فِي الْمُهَاجِرِينَ والطُّلَقَا و، ولَمْ يُعْطِ الْأَنْصَارَ شَيْئًا، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: إِذَا كَانَتِ الشِّدَّةُ فَنَحْنُ نُدْعَى، وتُعْطَى الْغَنَائِمُ غَيْرَنَا، فَبَلَغَهُ ذَلِكَ فَجَمَعَهُمْ فِي قُبَّةٍ، فَقَالَ: "يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، مَا حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكُمْ". فَسَكَتُوا، فَقَالَ: "يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالدُّنْيَا، وتَذْهَبُونَ بِمُحَمَّدٍ (ﷺ) تَحُوزُونَهُ إِلَى بُيُوتِكُمْ". قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّه رَضِينَا. قَالَ: فَقَالَ: "لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وادِيًا، وسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شِعْبًا، لَأَخَذْتُ شِعْبَ الْأَنْصَارِ". قَالَ هِشَامٌ –يعني ابن زيد بن أنس بن مالك– فَقُلْتُ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، أَنْتَ شَاهِدٌ ذَاكَ؟ قَالَ: وأَيْنَ أَغِيبُ عَنْهُ. (بخاري/ الخمس/ ٢٩٧٨)

(انس کوڕی مالك) (ﷺ) دەڵێ: ڕۆژی غەزای (حنین) تیرەی (هوازن و غطفان) وئەوانی تر هاتن بە خۆیان و ماڵ و منداڵ و ماڵاتیانەوە، ئەو ڕۆژە پێغەمبەر (ﷺ) دەهەزار کەسی لە خزمەتدا بوو جگە لەوانەی کە لەڕزگارکردنی مەککەدا ئازادی کردن، کەچی هەموو پشتیان هەڵکردو هەڵاتن تەنها خۆی مایەوە، بۆیە ئەو ڕۆژە دوو جار بانگی کرد نێوانیشیان ئەوەندە نەبوو... ڕوی کردە لای ڕاست و فەرمووی: "ئەی دەستەی پشتیوانان"... ئەوانیش خێرا وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) مژدەبێ ئێمە هەموو لە خزمەتداین، ئەوسا ڕوی کردە لای چەپ و هەر فەرمووی: "ئەی دەستەی پشتیوانان" ئەوانیش خێرا وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەر (ﷺ)

مژدەبێ ئێمە هەموو لە خزمەتـداین، جـا پێغەمبـەر (ﷺ) بەسـەر پشـتی هێسـترێکی سپییەوە بـوو دابـەزی و فـەرمووی: "مـن بەنـدە و پێغەمبـەری خـوام". ئەوسـا بـێ باوەڕان تێك شكان، پێغەمبەر (ﷺ) دەستكەوتێكی زۆری بەدەست هێنـاو دابەشـی كـرد لـەنێوان كۆچـبەران و ئازادكراوانـدا، بـەلاّم هیچـی نـەدا بـە پشـتیوانان، بۆیـە پشتیوانان وتیان: لەكاتی تەنگانـەدا ئێمـە بـانگ دەكـرێین، كەچـی دەسـتكە وتـیش دەدرێ بەكەسانی تر، جا ئەم قسەیە گەیشتەوە بە پێغەمبەر (ﷺ) بۆیە هـەموویانی لە ژێر دەوارێكی گومەزیدا كۆكردەوە، ئینجا فەرمووی: "ئـەی كۆمـەڵی پشـتیوانان، ئەو قسەو باسە چییە كەلای ئێـوەوە پـێم گەیشـتووە؟". هـەموو بـێ دەنـگ بـوون، فەرمووی: "ئەی كۆڕی پشتیوانان، ئایا حەز دەكەن خەڵكی دنیا بەرێت، بەلاّم ئێـوە موحەممەد (ﷺ) بەرنەوە بۆ ناوماڵەكانتان؟". هەموو وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئێمە بەوە ڕازین. ئینجا فەرمووی: "ئەگەر خەڵكی ڕێگەی دۆڵێك بگرنەبەر و پشتیوانان ڕێگەیەكی تر، من ڕێگەی پشتیوانان دەگرمە بـەر". جـا بـە (هیشـام ی كـوڕی زەیـد)م وت: ئـەی (ابـو حمـزه) تـۆ شـایەت و ئامـادەی ئـەو ڕوداوە بویـت؟ لەوەلاّمدا وتی: بەڵێ، ئەی چۆن لەوێ نابم؟

٢٤٨ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ (ﷺ) قال: بَعَثَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ﷺ) إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) منَ الْيَمَنِ بِذَهَبَةٍ فِي أَدِيمٍ مَقْرُوظٍ، لَمْ تُحَصَّلْ منْ تُرَابِهَا، قَالَ: فَقَسَمَهَا بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ: بَيْنَ عُيَيْنَةَ بْنِ حصْنٍ والْأَقْرَعِ بْنِ حَابِسٍ وزَيْدِ الْخَيْلِ، والرَّابِعُ: إِمَّا عَلْقَمَةُ بْنُ عُلَاثَةَ، وإِمَّا عَامِرُ بْنُ الطُّفَيْلِ، فَقَالَ رَجُلٌ منْ أَصْحَابِه: كُنَّا نَحْنُ أَحَقَّ بِهَذَا منْ هؤلاء، قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ (ﷺ)، فَقَالَ: "أَلَا تَأْمَنُونِي وأَنَا أَمِينُ مَنْ فِي السماء، يَأْتِينِي خَبَرُ السماء صَبَاحًا ومَسَا و". قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ، مُشْرِفُ الْوَجْنَتَيْنِ، نَاشِزُ الْجَبْهَةِ، كَثُّ اللِّحْيَةِ، مَحْلُوقُ الرَّأْسِ، مُشَمَّرُ الْإِزَارِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه اتَّقِ اللَّهَ. فَقَالَ: "وَيْلَكَ أَولَسْتُ أَحَقَّ أَهْلِ الْأَرْضِ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ". قَالَ: ثُمَّ ولَّى الرَّجُلُ، فَقَالَ خَالدُ بْنُ الْوَلِيدِ: يَا رَسُولَ اللَّه أَلَا أَضْرِبُ عُنُقَهُ؟ فَقَالَ: "لَا، لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ يُصَلِّي". قَالَ خَالدٌ: وكَمْ منْ مُصَلٍّ يَقُولُ بلسَانِه مَا لَيْسَ فِي قَلْبِه. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنِّي لَمْ أُومَرْ أَنْ أَنْقُبَ عَنْ قُلُوبِ النَّاسِ، ولَا أَشُقَّ بُطُونَهُمْ". قَالَ: ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْه وهُوَ مُقَفٍّ، فَقَالَ: "إِنَّهُ يَخْرُجُ منْ ضِئْضِئِ هَذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كتَابَ اللَّه رَطْبًا، لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَمْرُقُونَ منَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ منَ الرَّمِيَّةِ". قَالَ: أَظُنُّهُ قَالَ: "لَئِنْ أَدْرَكْتُهُمْ لَأَقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ ثَمُودَ". (بخاري/ المغازي/ ٤٠٩٤)

(ابـو سـعيد الخـدری) (ﷺ) دەڵـێ: (عـەلی كـوڕی ابـوطالـب) لەیەمەنـەوە پارچـە ئاڵتونێكی لە پارچە چەرمێكی خۆشـكراو بەجـەوت ڕەوانـە كـرد بـۆ پێغەمبـەر (ﷺ) كەهێشتا پاڵفتە نـەكرابوو لـە خۆڵەكـەی ئـەویش بەشـی كـرد لـەنێوان چـوار كەسـدا (عینـەی كـوڕی بـدر، اقـرع ی كـوڕی حـابس، زیـد الخیـل) چوارهەمەكەشـیان یـان (علقمەی كوڕی علانە، یان عامری كوڕی طفیل) بوو یەكێك لە هاوەڵان و وتـی: ئێمـە لە پێشتر بووین ئابەوە تا ئەوانە... ئەو قسەیە گەیشتەوە بە پێغەمبـەر (ﷺ) بۆیـە فەرمووی: "باشە، ئێوە متمانە بەمن ناكەن، لەكاتێكدا من متمانەپێكراوی ئەو زاتەم كە لەسەروو ئاسمانەكانەوەیە، بەیانیان و ئێواران هەواڵم لـە ئاسمانـەوە بـۆ دێـت". كەچـی پیـاوێكی چاوبەقولاچـووی دەموچـاو قوپـاوی ناوچـاو قـۆقزی ڕیـش پـڕی سەرتاشـراوی چاك هـەڵكراو وتـی: ئـەی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) لـە خـوا بترسـە!! فەرمووی: "واوەیلا بۆ تۆ، مەگەر من لە هەموو دانیشتوانی سەرزەوی لەپێشـتر نـیم بۆ ئەوەی لە خوابترسم؟". كابرا ڕوی وەرگێـڕاو ڕۆیشـت...(خالیـدی كـوڕی وەلیـد) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئەوە ملی نەپەڕێنم؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "نـەخێر، چونكە لەوانەیە نوێژ بكات". خالد وتی: چەندەها نوێژخوێن هەیـە كەبـەزمان شـتێك دەڵێن لە دڵیاندا نییە... پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "من فـەرمانم پـێ نـەدراوە دڵـی خەڵكی بكەمەوە و سكیان هەڵبدڕم"، ئینجا پێغەمبەر (ﷺ) سەیری كابرای كـرد كـە ڕوی وەرچـەرخان و ڕۆی. فـەرموی: "لەنـەوەی ئەمـە كەسـانێك دەبـن كـە زمانیـان پاراوە بە دەوركردنەوەی قورئان، بەڵام لە گەرویان ناترازێت، لەدین دەردەچـن وەك چۆن تیر لەلاشەی نێچیر دەردەچـێ". وابـزانم فەرمووشـی: "ئەگـەر پێیـان گەیشـتم وەكو قەومی (ثمود) هەمویان لەناو دەبەم".

(٨) زەكات حەڵاڵ نییە بۆ پێغەمبەر و بنەماڵەكەی

٢٤٩ـ عن أبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (ﷺ) تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "كِخْ كِخْ، ارْمِ بِهَا، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٢٠)

(ابـو هریـرە) (ﷺ) دەڵـێ: (حسـن كـوڕی عـەلی) (ﷺ) دەنكـە خورمایـەكی لـە خورمای زەكات هەڵگرت و نایەدەمی، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "كخە، كخە، فڕێـی بدە، ئەی نازانی زەكات بۆ ئێمە حەڵاڵ نییە؟".

(٩) دياریی بۆ بنەماڵەی پێغەمبەر (ﷺ) حەلاڵە

٢٥٠ـ عن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَهْدَتْ بَرِيرَةُ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) لَحْمًا تُصُدِّقَ بِهِ عَلَيْهَا، فَقَال: "هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ ولَنَا هَدِيَّةٌ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٢٣،١٤٢٤)

(أنس ی کوڕی مالك) دەڵێ: (بريره) ئەو گۆشتەی کەبەخێر بۆی هاتبوو بەدیاری بردی بۆ پێغەمبەر ﷺ، ئەویش فەرمووی: "ئەو گۆشتە بۆ ئەو خێرە، بەڵام بۆ ئێمە دیارییە".

٢٥١ـ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: بَعَثَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِشَاةٍ مِنَ الصَّدَقَة، فَبَعَثْتُ إِلَى عَائشَةَ (رضي الله عنها) منْهَا بشيء، فَلَمَّا جاء رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِلَى عَائشَةَ قَالَ: "هَلْ عنْدَكُمْ شيء". قَالَتْ: لَا، إِلَّا أَنَّ نُسَيْبَةَ بَعَثَتْ إِلَيْنَا منَ الشَّاة الَّتي بَعَثْتُمْ بِهَا إِلَيْهَا. قَالَ: "إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَحلَّهَا". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٢٣،١٤٢٤)

(أم عطية) (رضي الله عنها) دەڵـێ: پێغەمبــەر (ﷺ) مــەڕێکی زەکــاتی بــۆ نــاردم، منــیش هەنـدێکیم لێنـارد بـۆ عائشـە (رضي الله عنها). کـە پێغەمبــەر (ﷺ) ســەردانی عائشــەی کـرد فەرمووی: "ئەوە هیچتان لایە؟" وتی: نەخێر، ئەوە نەبێ کە (نسيبه) بـۆی نـاردوین لەو مەڕەی کەتۆ بۆت ناردبوو. فـەرمووی: "ئـەو مـەڕە گەیشـتۆتە شـوێنی شـیاوی خۆی". (واتە ئێمە وەکو دیاریەك وەرمان گرتووە)

(١٠) پێغەمبەر (ﷺ) زەکاتی وەرنەگرتووە

٢٥٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ سَأَلَ عَنْهُ، فَإِنْ قِيلَ: هَدِيَّةٌ، أَكَلَ مِنْهَا. وإِنْ قِيلَ: صَدَقَةٌ، لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا. (بخاري/ الهبة/ ٢٤٣٧)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: ئەگەر پێغەمبەر (ﷺ) خواردنێکی بۆ بهاتایە پرسـیاری دەکرد، ئەگەر بوترایە دیارییە، ئەوە لێی دەخوارد، ئەگەر بوترایە: خێرو زەکاتە لێی نەدەخوارد.

(١١) سەرفترە لەخورماو جۆ

٢٥٣ـ عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَرَضَ زَكَاةَ الْفطْرِ منْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ: صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ، ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ. (بخاري/ صدقة الفطر/ ١٤٣٧)

(عبدالله ی کوڕی عمر) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) زەکاتی سەرفترەی فـەرزکرد لەڕەمەزاندا لەسەر خەڵکی، مەنێك خورما، یان مەنێك جۆ، لەسـەر هـەموو کەسـێکی ئازاد یان بەندە، نێر بێت یان مێ لەموسڵمانان.

(١٢) سەرفترە لەخۆراك و کەشك و میۆژ

٢٥٤ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا نُخْرِجُ إِذْ كَانَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) زَكَاةَ الْفِطْرِ عَنْ كُلِّ صَغِيرٍ وكَبِيرٍ، حُرٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ، صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ، فَلَمْ نَزَلْ نُخْرِجُهُ حَتَّى قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا، فَكَلَّمَ النَّاسَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَكَانَ فِيمَا كَلَّمَ بِهِ النَّاسَ أَنْ قَالَ: إِنِّي أَرَى أَنَّ مُدَّيْنِ مِنْ سَمْرَا و الشَّامِ تَعْدِلُ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ. فَأَخَذَ النَّاسُ بِذَلِكَ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فَأَمَّا أَنَا فَلَا أَزَالُ أُخْرِجُهُ كَمَا كُنْتُ أُخْرِجُهُ أَبَدًا مَا عِشْتُ. (بخاري/ صدقة الفطر/ ١٤٣٧)

(أبو سعيد الخدری) (ﷺ) دەڵێ: لەکاتێکدا پێغەمبەری خوا (ﷺ)، لەناوماندا بوو سەرفترەمان دەردەکرد بۆ هەموو کەسێکی بچوك و گەورە، ئازاد یان کۆیلە، مەنێك لەخۆراك، یان مەنێك لەکەشك، یان مەنێك لەجۆ، یان مەنێك لەخورما، یان مەنێك لەمێوژ. بەم شێوەیە دەرمان دەکرد هەتا (معاویەی کوڕی أبو سوفیان) هات بۆ ناومان بۆ حەج یان عەمرە، چووە سەر دوانگەو قسەی بۆ خەڵك کرد، یەکێك لەقسەکانی ئەوە بوو وتی: من پێم وایە دوو مشت گەنمی شام یەکسانە لەگەڵ مەنێك خورمادا، دوای ئەوە ئیتر خەڵك بەقسەی ئەویان کرد، (أبو سعید) دەڵێ: بەلاّم من هەمیشە سەرفترە دەردەکەم وەك ئەوسا هەتا لەژیاندام.

(١٣) دەرکردنی سەفیترە پێش نوێژی جەژن

٢٥٥ـ عَنْ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَمَرَ بِزَكَاةِ الْفِطْرِ أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ. (بخاري/ صدقة الفطر/ ١٤٣٨)

(عبدالله کوڕی عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانیدا بەبەخشینی زەکاتی سەرفترە پێش ئەوەی خەڵك دەربچن بۆ نوێژی جەژن.

(١٤) هاندان بۆ بەخشین

٢٥٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) -يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ)- قَالَ: "قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وتَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْكَ. وقَالَ: يَمِينُ اللَّهِ مَلْأَى -وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ: مَلْآنُ -سَحًّا و لَا يَغِيضُهَا شيء، اللَّيْلَ والنَّهَارَ". (بخاري/ التفسير/ ٤٤٠٧)

(أبو هریرە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئەوەی ئادەم تۆ ببەخشە منیش پێت دەبەخشم" هەروەها فەرمویەتی: "دەستی ڕاستی (بەخشندەیی) خوای میهرەبان هەمیشە پڕە".

(إبن نمير) دەڵێ: پڕەو بەخوڕەمیش لەشەوو ڕۆژدا دەبارێت و هیچ شتێك کەمی ناکاتەوە.

(١٥) ڕۆژێك دێت کەس خێرو زەکات وەرناگرێت

٢٥٧ـ عن حَارِثَةَ بْنَ وهْبٍ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "تَصَدَّقُوا، فَيُوشِكُ الرَّجُلُ يَمْشِي بِصَدَقَته، فَيَقُولُ الَّذي أُعْطِيهَا: لَوْ جِئْتَنَا بِهَا بِالْأَمْسِ قَبِلْتُهَا، فَأَمَّا الْآنَ فَلَا حَاجَةَ لِي بِهَا، فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٤٥)

(حارثە ی کوڕی وهب) دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) دەیفەرموو: "خێر بکەن نزیکە کەسێك بگەڕێت تا خێرەکەی بدات بەکەسێك، کەچی ئەو کەسەی دەیەوێت پێی بدات دەڵێ: ئەگەر دوێنێ بتهێنایە وەرم دەگرت، بەڵام ئێستا پێویستم پێی نییە. ئیتر کەسی دەست ناکەوێت لێی وەربگرێت"

(١٦) خێر بەخشین بەمێردو منداڵ

٢٥٨ـ عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَة عَبْد اللَّه (ﷺ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "تَصَدَّقْنَ يَا مَعْشَرَ النساء ولَوْ منْ حُلِيِّكُنَّ". قَالَتْ: فَرَجَعْتُ إِلَى عَبْد اللَّه فَقُلْتُ: إِنَّكَ رَجُلٌ خَفيفُ ذَات الْيَد، وإِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَدْ أَمَرَنَا بِالصَّدَقَة، فَأْته فَاسْأَلْهُ، فَإِنْ كَانَ ذَلكَ يَجْزِي عَنِّي، وإِلَّا صَرَفْتُهَا إِلَى غَيْرِكُمْ. قَالَتْ: فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّه: بَل ائْتيه أَنْت قَالَتْ: فَانْطَلَقْتُ فَإِذَا امْرَأَةٌ منَ الْأَنْصَار بِبَاب رَسُول اللَّه (؟)حَاجَتي حَاجَتُهَا، قَالَتْ: وكَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) قَدْ أُلْقيَتْ عَلَيْه الْمَهَابَةُ، قَالَتْ: فَخَرَجَ عَلَيْنَا بِلَالٌ، فَقُلْنَا لَهُ: ائْت رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَأَخْبِرْهُ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ بِالْبَاب تَسْأَلَانك: أَتُجْزِئُ الصَّدَقَةُ عَنْهُمَا عَلَى أَزْوَاجِهماءعَلَى أَيْتَامٍ في حُجُورهمَا؟ ولَا تُخْبِرْهُ مَنْ نَحْنُ، قَالَتْ: فَدَخَلَ بِلَالٌ عَلَى رَسُول اللَّه (ﷺ) فَسَأَلَهُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَنْ هُمَا". فَقَالَ: امْرَأَةٌ منَ الْأَنْصَار وزَيْنَبُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَيُّ الزَّيَانب". قَالَ: امْرَأَةُ عَبْد اللَّه، فَقَالَ (لَهُ) رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَهُمَا أَجْرَانِ: أَجْرُ الْقَرَابَة، وأَجْرُ الصَّدَقَة". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٩٧)

(زینب) هاوسەری (عبدالله ی کوڕی مسعود) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "ئەی دەستەی ژنان خێر بکەن بالەخشڵی تایبەتی خۆشتان بێت". دەڵێت: گەڕامەوە بۆ لای (عبدالله) و پێم وت: تۆ پیاوێکی کەم دەستی پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمانی پێداوین کەخێر بکەین بچۆ لێی بپرسە: ئەگەر بەئێوەی بدەم دەبێت؟ ئەگەر نا بابیدەم بەکەسی تر، عبدالله پێی وتم خۆت بچۆ، منیش چووم، سەیرم کرد ئافرەتێکی (أنصاری) لەبەر قاپی ماڵی پێغەمبەردا (ﷺ) وەستاوە بۆ

هەمان مەبەست، پێغەمبەریش (ﷺ) سام و هەیبەتێکی تایبەتی هەبوو، بیلال هاتە دەرەوە بۆلامان و پێمان وت: بچۆ بە پێغەمبەر (ﷺ) بڵێ: دوو ئافرەت لەبەر دەرگان و هاتوون پرسیاریان هەیە: ئایا ئەو خێرەی دەیبەخشن بەمێردەکانیان و بەو هەتیوانەی کەلەژێر سایەی ئەواندان جێدەگرێت بۆیان؟ پێشی مەڵێ ئێمە کێین؟ بلال چوو بۆلای پێغەمبەر، پێغەمبەر (ﷺ) پرسی کێن ئەو ئافرەتانە؟ بلال وتی: ئافرەتێکی (أنصاری) و زەینەبیشە، پێغەمبەر (ﷺ) پرسی: "کام زەینەبە" بلال وتی: خێزانی (عبدالله ی کوڕی مسعود) پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەو ئافرەتانە دوو جار پاداشتیان هەیە، پاداشتی خزمایەتی و پاداشتی خێرەکەش".

(١٧) خێر بۆ خوێش

٢٥٩ـ عن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ مَالًا، وكَانَ أَحَبُّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحَى، وكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ، وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَدْخُلُهَا ويَشْرَبُ مِنْ ماء فِيهَا طَيِّبٍ، قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ) (العمران: ٩٢) قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ) وإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَى ،وإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ (عز وجل)، أَرْجُو بِرَّهَا وذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ (عز وجل)، فَضَعْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ شِئْتَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "بَخْ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ، قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ فِيهَا، وإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ". فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وبَنِي عَمِّهِ. (بخاري/ الزكاة/ ١٣٩٢)

(أنس ی کوڕی مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: (أبو طلحة) دەوڵەمەندترین (أنصاری) بوو لەمەدینەدا، خۆشەویسترین ماڵی بەلایەوە (بَیرحی) بوو (ناوی باخچەکەیەتی)، بەرامبەر مزگەوت، پێغەمبەر (ﷺ) دەچوو لەئاوە سازگارەکەی دەخواردەوە(أنس) دەڵێ: کاتێ ئەو ئایەتە دابەزی (هەرگیز خێرو پاداشتان دەست ناکەوێت هەتا لەوە نەبەخشن کەخۆشتان دەوێت) آل عمران /٩٢.(أبو طلحة) چوو بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتی:خوای گەورە دەفەرمێت:(هەرگیز خێرو پاداشتان دەست ناکەوێت هەتا لەوە نەبەخشن کەخۆشتان دەوێت) منیش خۆشەویسترین سامانم (بَیرحی) یە، ئەوا ئەیبەخشم بەخوای گەورە بەئومێدی ئەوەی چاکەو پاداشتم لای خوای گەورە بۆ تۆمار بکرێت، جاتۆ ئەی پێغەمبەری خوا چی لێ دەکەیت سەربەستی. پێغەمبەر

(ﷺ) فەرمووی: "بەهـ، بەهـ، بەراستی سامانێکی بەقازانجـە، سـامانێکی بەسـوودە. گوێم لێ بوو دەربارەی باخەکە چیت وت: مـن پـێم باشـە، دابەشـی بکـەیت بەسـەر خزمەکانتا" ئەویش دابەشی کرد بەسەر خزم و ئامۆزاکانیدا.

(١٨) خێر بۆ خاڵوان

٢٦٠ـ عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ (ﷺ): أَنَّهَا أَعْتَقَتْ وَلِيدَةً فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ: "لَوْ أَعْطَيْتِهَا أَخْوَالَكِ كَانَ أَعْظَمَ لِأَجْرِكِ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٥٢)

(میمونـەی کچـی حـارث) (ﷺ) دەڵـێ: کچـۆڵەیەکی ئـازاد کـردووە لەسـەردەمی پێغەمبــەر (ﷺ)، جائــەوەی بــۆ پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) باســکردووە، ئــەویش فەرموویەتی: "ئەگەر بتبەخشیایە بەخاڵوانت" ئەوە پاداشتەکەت زۆرتر دەبوو".

(١٩) چاکە لەگەڵ دایکی موشریکدا

٢٦١ـ عَنْ اسماء (ﷺ) قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي قَدِمَتْ عَلَيَّ، وهِيَ رَاغِبَةٌ –أَوْ: رَاهِبَةٌ– أَفَأَصِلُهَا؟ قَالَ: "نَعَمْ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٧٧)

(اسماء کچی أبوبکر) (ﷺ) دەڵێ: وتم ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، دایکم هـاتووە بـۆ لام، حـەز لـە سـەردانم ئـەکات، یـان دەترسـێ پەیوەنـدی لەگـەڵ بپچـڕێنم، یـان پێشوازی نەکەم، ئایـا سـیلەی ڕەحمـی لەگـەڵ بکـەم و پێشـوازی بکـەم؟ فـەرموی: "بەڵێ".

(٢٠) خێرکردن بۆ دایکی کۆچکردوو

٢٦٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّيَ افْتُلِتَتْ نَفْسَهَا ولَمْ تُوصِ، وأَظُنُّهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ تَصَدَّقَتْ، أَفَلَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا؟ قَالَ: "نَعَمْ". (بخاري/ الجنائز/ ١٣٢٢)

(عائشــە) (ﷺ) دەڵــێ: پیاوێـک هــات بــۆ خزمــەت پێغەمبــەر (ﷺ) وتــی: ئــەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، دایکم کتوپڕ مردوو وەسێتی نەکرد، وابزانم ئەگەر فریای قسە بکەوتایە وەسێتی بەخێر کردن دەکرد، ئایا ئەگـەر مـن خێـری بـۆ بکـەم پاداشـتی دەست ئەکەوێت؟ فەرموی: "بەڵێ".

(٢١) خۆپاراستن لەئاگری دۆزەخ

٢٦٣ـ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (ﷺ) قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) النَّارَ، فَأَعْرَضَ وأَشَاحَ، ثُمَّ قَالَ: "اتَّقُوا النَّارَ". ثُمَّ أَعْرَضَ وأَشَاحَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ كَأَنَّمَا يَنْظُرُ إِلَيْهَا ثُمَّ قَالَ اتَّقُوا النَّارَ ولَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ. (بخاري/ الزكاة/ ١٣٤٧)

(عدی کوڕی حاتەم) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) باسی ئاگری دۆزەخی دەکرد، لای دەکردەوەو ڕووی وەردەگێڕا، پاشان فەرموی: خۆتان لەئاگری دۆزەخ بپارێزن، دیسانەوە لای دەکردەوەو ڕووی وەردەگێڕا بەشێوەیەك وامان دەزانی کەلەبەرچاویەتی و تەماشای دەکات، پاشان فەرموی: خۆتان لەئاگر بپارێزن ئەگەر بەلەتە خورمایەکیش بووە، ئەوەش کەنییەتی بەگوفتارێکی جوان.

(٢٢) هاندان بۆ خێر لە شتی بەخشراودا

٢٦٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) -يَبْلُغُ بِهِ (إلى انبي (ﷺ))-: "أَلَا رَجُلٌ يَمْنَحُ أَهْلَ بَيْتٍ نَاقَةً، تَغْدُو بِعُسٍّ وتَرُوحُ بِعُسٍّ، إِنَّ أَجْرَهَا لَعَظِيمٌ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٨٦)

(أبو هريره) دەیگەیەنێتە پێغەمبەر (ﷺ) "ئای بۆ کەسێك وشترێك بەئەمانەت بدا بەماڵێك بەیانیان دۆلکەیەکی گەورە شیریان بداتێ و ئێوارانیش دۆلکەیەك بەڕاستی پاداشتی زۆر گەورەیە".

(٢٣) شاردنەوەی خێر

٢٦٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: الْإِمَامُ الْعَادِلُ، وشَابٌّ نَشَأَ بِعِبَادَةِ اللَّهِ، ورَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ، ورَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ، اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، ورَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وجَمَالٍ، فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، ورَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا، حَتَّى لَا تَعْلَمَ يَمِينُهُ مَا تُنْفِقُ شِمَالُهُ، ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ". (بخاري/ الجماعة و الإمامة/ ٦٢٩٤)

(أبوهريره) (ﷺ) دەڵێ:پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "حەوت جۆر کەس هەن کەخوا دەیانخاتە ژێر سایەو سێبەری خۆیەوە لەو ڕۆژەدا کەهیچ سایەو سێبەرێك نییە جگە لەسایەو سێبەری ئەو زاتە: پێشەوایەکی دادپەروەر، لاوێکە کەلەسەر خواپەرستی گەورە بوبێت، کەسێکە کەدڵی پەیوەستی مزگەوت بێت، دوو کەس

کەلەبەر خوا یەکتریان خۆش بوێت و لەسەر ئەو بنچینەیە بەیەك گەیشتبن، دوای دور کەوتنەوەو جیابونەوەشیان لەیەکتر خۆشەویستیان بەردەوام بێت، کەسێك کەئافرەتێکی جوان و ناودار بانگی بکات، ئەویش بلێت : بەڕاستی من لەخوا دەترسم، کەسێکە کەخێر دەکات و دەیشارێتەوە، هەتا دەستی ڕاستی نازانێت دەستی چەپی چی بەخشیوە، کەسێکە بەتەنهایی یادی خوا بکات و چاوەکانی ئەسرینیان لێ ببارێت".

(٢٤) خێر لەماڵی حەلاڵ

٢٦٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَتَصَدَّقُ أَحَدٌ بِتَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ إِلَّا أَخَذَهَا اللَّهُ بِيَمِينِهِ، فَيُرَبِّيهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ قَلُوصَهُ، حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ أَوْ أَعْظَمَ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٤٤)

(أبو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەر کەسێك دەنکە خورمایەك کەبەحەلاڵی پەیدای کردووە بیکات بەخێر، خوا بەدەستی ڕاستی قودرەتی لێی وەردەگرێت و نەش و نمای پێدەکات، هەروەك چۆن کەسێك لەئێوە، جوانوەکەی یان بەچکە حوشترەکەی پەروەردە دەکات، هەتا وای لێ دێت وەکو کێوێکی لێ دەکات یان مەزنتریش".

(٢٥) بەکەم نەزانینی خێری کەم!

٢٦٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يَقُولُ: "يَا نساء الْمُسْلِمَاتِ، لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةٌ لِجَارَتِهَا، ولَوْ فِرْسِنَ شَاةٍ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٢٧)

(أبو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "ئەی ئافرەتە موسڵمانەکان، باهیچ دراوسێیەك خێری ئافرەتە دراوسێکەی بەکەم نەزانێت، با ئەو خێرە بە ئەندازەی ئێسقانی باڵە مەڕێکیش بێت".

(٢٦) ئەوانەی ڕەخنە لە بەخششی ئیمانداران دەگرن

٢٦٨ـ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ (ﷺ) قَالَ: أُمِرْنَا بِالصَّدَقَةِ، قَالَ: كُنَّا نُحَامِلُ، قَالَ: فَتَصَدَّقَ أَبُو عَقِيلٍ بِنِصْفِ صَاعٍ. قَالَ: وجاء إِنْسَانٌ بِشيء أَكْثَرَ مِنْهُ، فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ: إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنْ صَدَقَةِ هَذَا، ومَا فَعَلَ هَذَا الْآخَرُ إِلَّا رِيَا و، فَنَزَلَتْ: (الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ والَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ) (التوبة: ٧٩). (بخاري/ الزكاة/ ١٣٤٩)

(أبو مسعود) (ﷺ) دەڵێ: فەرمانمان پێدرا کەخێر بکەین، ئێمەش کۆڵبەریمان دەکرد (بۆ ئەوەی خێری لێ بکەین) (أبو عقیل) نیو مەن خۆراکی هێنا، کەسێکی تر نەختێك لەو زیاتری هێنا، دووڕوەکان وتیان: خوا پێویستی بەخێری ئەمە نەبوو، ئەوی تریش بۆ ڕیابازی هێنای! ! ئیتر ئەم ئایەتە دابەزی: (ئەوانەی لۆمەی خێرخوازو خێر بەخشەکان دەکەن لەخێرو بەخششەکەیاندا، هەروەها لۆمەی ئەوانەش دەکەن کەتەنها دەتوانن بەخۆماندوکردن بەئەرکی سەرشانی خۆیان هەستن، ئەوانە خوا سزایان دەدا...).

(٢٧) خێرو کردەوەی چاك

٢٦٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ نُودِيَ فِي الْجَنَّةِ. يَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَا خَيْرٌ، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ، ومَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ، ومَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ، ومَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الرَّيَّانِ". قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (ﷺ): مَا عَلَى أَحَدٍ يُدْعَى مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ، فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "نَعَمْ، وأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ". (بخاري/ الصوم/ ١٧٩٨)

(أبو هريره) (ﷺ) دەڵێ:پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "ئەوەی دوو جۆر چاکەی هەبێت لەپێناوی خوادا، لەبەهەشتەوە بانگی لێ دەکرێت: ئەی بەندەی خوا، وەرە لێرەوە بچۆ بەهەشتەوە چاکترە، جا ئەوەی نوێژ خوێنێکی چاك بوبێت لەدەروازەی نوێژەوە بانگی لێ دەکرێت، ئەوەی موجاهیدو تێکۆشەر بوبێت لەدەروازەی جیهادو تێکۆشانەوە بانگی لێ دەکرێت، ئەوەی خێرخوازو خێربەخش بوبێت، لەدەروازەی خێرو بەخشینەوە بانگی لێ دەکرێت، ئەوەی ڕۆژووی زۆر بوبێت لە دەروازەی (الريان)ەوە بانگی لێ دەکرێت". (أبوبکر الصديق) (ﷺ) وتی: بەڕاستی ئەوەی لەهەموو ئەو دەروازانەوە بانگی لێ بکرێت، ئەوە هیچ زیانێك ڕووی تێ ناکات و (بەختەوەرە)، ئاخۆ کەسێك هەبێت لەهەموو ئەو دەروازانەوە بانگی لێ بکرێت؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "بەڵێ، من ئومێدەوارم کەتۆ لەوانە بیت".

(٢٨) خێرخوازو دەست نوقاو

٢٧٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَثَلُ الْبَخِيلِ والْمُتَصَدِّقِ مَثَلُ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُنَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ: إِذَا هَمَّ الْمُتَصَدِّقُ بِصَدَقَةٍ اتَّسَعَتْ عَلَيْهِ حَتَّى تُعَفِّيَ أَثَرَهُ، وإِذَا هَمَّ الْبَخِيلُ بِصَدَقَةٍ تَقَلَّصَتْ عَلَيْهِ وانْضَمَّتْ يَدَاهُ إِلَى تَرَاقِيهِ، وانْقَبَضَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ إِلَى صَاحِبَتِهَا". قَالَ: فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "فَيَجْهَدُ أَنْ يُوَسِّعَهَا فَلَا يَسْتَطِيعُ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٧٥)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "نمونەی دەست نوقاوو خێرخواز وەك دووكەس وایە كەهەر یەكەیان ئەڵقەیەكی ئاسن دەورەی دابێت، كاتێ كەخێرخوازەكە دەیەوێت خێرێك بكات ئەڵقەكە بۆی فراوان دەبێت و شوێن پێكانی (گوناهەكانی) دەسڕێتەوە، كاتێكیش دەست نوقاوەكە دەیەوێت خێرێك بكات ئەڵقەكەی دێتەوەیەك و دەستەكانی بەرز دەكاتەوە تاگەردنی، ئەڵقەكانی هەموو دێنەوە یەك" جاگوێم لێ بوو پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: "زۆر هەوڵ دەدات كەفراوانی بكات بەڵام ناتوانێت". مەبەست ئەوەیەكە ڕەزیل دەستی ناچێتە ماڵ و سامانی بۆ خێركردن.

(٢٩) بەخشین و دەست گرتنەوە

٢٧١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا، ويَقُولُ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٧٤)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "هەر ڕۆژێك دادێت لەسەر بەندەكان دوو فریشتە دادەبەزن و یەكێكیان دەڵێت: خوایە ئەوەی خێر دەكات بۆی پڕبكەرەوە، ئەوی تریان دەڵێت: خوایە ئەوەی دەست دەگرێتەوە (سامانەكەی) لەناو ببە".

(٣٠) خەزنەداری دەستپاك

٢٧٢ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (الأشعري (رضي الله عنه)) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ، الَّذِي يُنْفِذُ –وَرُبَّمَا قَالَ: يُعْطِي– مَا أُمِرَ بِهِ، فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ، فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ، أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٧١)

(أبو موسى الأشعري) (رضي الله عنه) دەڵێ:پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "بەڕاستی خەزنەداری موسڵمانی دەستپاك كە (فەرمان) جێبەجێ دەكات و بەتەواوی پێی

خۆشنوودەو دەیدات بەو کەسەی کەفەرمانی پێدراوە، بەیەکێك لەخێرخوازان دەدرێتە قەڵەم".

(٣١) ببەخشەو دەست مەگرەوە و کۆی مەکەرەوە

٢٧٣ـ عَنْ اسماء بِنْتِ أَبِي بَكْرِ الصديق (ﷺ) : أَنَّهَا جاءت النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّه، لَيْسَ (لِي) شيء إِلَّا مَا أَدْخَلَ عَلَيَّ الزُّبَيْرُ، فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أَرْضَخَ مِمَّا يُدْخِلُ عَلَيَّ؟ فَقَالَ: "ارْضَخِي مَا اسْتَطَعْتِ، ولَا تُوعِي فَيُوعِيَ اللَّهُ عَلَيْكِ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٥٠)

(اسماء کچی أبوبکر الصدیق) (ﷺ) هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا: من هیچم نییە جگە لەوەی کە (زبیر) پەیدای دەکات، ئایا گوناهم دەگات کەهەندێ لەوە ببەخشم کەدەهێنرێت بۆم؟ فەرموی: چەندە دەتوانی ببەخشە، دەست مەگرەوە با خوا دەستت لێ نەگرێتەوە".

(٣٢) ئەگەر ژن لەماڵی مێردی ببەخشێت

٢٧٤ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا أَنْفَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا، غَيْرَ مُفْسِدَةٍ، كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَنْفَقَتْ، ولِزَوْجِهَا أَجْرُهُ بِمَا كَسَبَ، ولِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٥٩)

(عائشە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "ئەگەر ژن لەخۆراکی ماڵەکەی ببەخشێت و زیادەڕەوی نەکات، ئەوە پاداشتی ئەو بەخشینەی دەست دەکەوێت، مێردەکەشی پاداشتی پەیداکردنەکەی، خەزنەداریش بەهەمان شێوە، کەسیان لەپاداشتی کەسیان کەم ناکەنەوە".

٢٧٥ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا تَصُمِ الْمَرْأَةُ وبَعْلُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِه، ولَا تَأْذَنْ فِي بَيْتِهِ وهُوَ شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِه، ومَا أَنْفَقَتْ مِنْ كَسْبِهِ مِنْ غَيْرِ أَمْرِهِ فَإِنَّ نِصْفَ أَجْرِهِ لَهُ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٩٩)

(أبو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ژن نابێت بەڕۆژوو بێت (مەبەست ڕۆژووی سوننەتە) لەکاتێکدا مێردەکەی لەماڵ مەگەر بەڕەزامەندی ئەو، مۆڵەتی کەسیش نابێ بدات (بێتەماڵەکەی) ئەگەر ڕەزامەندی ئەوی لەسەر نەبێت، هەرچییەکیش دەبەخشێت بەبێ فەرمان و ڕەزامەندی ئەو، ئەوە نیوەی پاداشتەکەی بۆ ئەوە" (واتە بۆ مێردەکەیەتی).

(٣٣) پاكێتی و خۆگریی

٢٧٦ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ): أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ، حَتَّى إِذَا نَفِدَ مَا عِنْدَهُ قَالَ: "مَا يَكُنْ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ، ومَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ، ومَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِه اللَّهُ، ومَنْ يَصْبِرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ، ومَا أُعْطِيَ أَحَدٌ مِنْ عطاء خَيْرٌ وأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٠٠)

(أبـو سـعيد الخـدری) (ﷺ) دەگێڕێتـەوە: كەسـانێك لـە (أنصـار) داوای (پـارەو شتيان كرد) له پێغەمبەر (ﷺ) ئەويش (هەندێكی) دانـیٚ، پاشـان داوای تريـان كـرد، هەربەشيدان، هەتا هيچی لا نـەما، ئەوسا فـەرمووی: "هەرچـی خێـرو بێـرێكم لابـیٚ لــەئێوەی ناگرمــەوە، هەركەســيش پــاك و (نــەفس بــەرز) بێــت، خــوای گــەورە دەوڵەمەندی دەكات، ئەوەی بێنيازی له خەڵكی دەرخا، خوا دەوڵەمەنـدی دەكـات، ئەوەش خۆی بگرێت خوا ئـارامیی پـیٚ دەبەخشـێت، بـەهيچ كـەس هـيچ بەخششـێك نەدراوە كەلەخۆگری گەورەترو خێردارتر بێت".

(٣٤) ناپەسەندی سواڵ

٢٧٧ـ عن عَبْدِ اللَّهِ بن عمر (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ ولَيْسَ فِي وجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٠٥)

(عبداللەی كوڕی عمر) (ﷺ) دەڵیٚ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتی: "كەسانی واتان هەيە ئەوەندە سواڵ دەكات و داوا دەكات، كاتیٚ بەخزمەت خوای گەورە دەگات دەم و چاوی تۆزقاڵیٚ گۆشتی پێوە نييە".

٢٧٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ:" "لَأَنْ يَغْدُوَ أَحَدُكُمْ فَيَحْطِبَ عَلَى ظَهْرِه، فَيَتَصَدَّقَ بِه ويَسْتَغْنِيَ بِه مِنَ النَّاس، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ رَجُلًا، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ ذَلِكَ، فَإِنَّ الْيَدَ الْعُلْيَا أَفْضَلُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٠١)

(أبـو هريـرە) (ﷺ) دەڵـیٚ: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرموويــەتی: "ئەگــەر كەسـێكتان بەيانی زوو بچێت بـۆ دارهێنـان بـەكۆڵی خـۆی و بيكـات بـەخێر و خـۆی دور بگرێـت لەداواكردن لەخەڵكی چاكترە لەوەی داوا لەكەسێك بكات، يان دەيداتیٚ، يان نايداتیٚ، چونكە بەڕاستی دەستی سەرەوەی بەخشندە چاكترە لەدەستی خوارەوەی داواكار، بەوەش دەست پێبكە كەبەخێوكردنی لەسەرتە".

(٣٥) دەستی سەرەوە چاکترە لەدەستی خوارەوە

٢٧٩ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ عُمَرَ (ﭭ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ، وهُوَ يَذْكُرُ الصَّدَقَةَ والتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ: "الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، والْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ والسُّفْلَى السَّائِلَةُ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٦٢)

(عبداللەی کوڕی عمر) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەکاتێکدا لەسەر مینبەر بوو، باسی خێر و دووریگرتن لە سواڵکردنی دەکرد و هانی (خەڵکی) دەدابۆ دورە پەرێزی لەسواڵکردن دەیفەرموو: "دەستی سەرەوە چاکترە لەدەستی خوارەوە، دەستی سەرەوەی بەخشندە، دەستی خوارەوەی داواکار".

٢٨٠ـ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ (ﭬ) قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِطِيبِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، ومَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ، وكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ ولَا يَشْبَعُ، والْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٠٣)

(حكيم کوڕی حزام) (ﭬ) دەڵێ: داوای (هەندێ پارەو سامانم) لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد، ئەویش بەشی دام، پاشان داوای هەندێکی ترم لێکرد، هەر بەشیدام، دواتر داوای هەندێکی ترم لێکرد هەر بەشی دام و فەرموی: "ئەم ماڵ و سامانە شیرین و ڕازاوەیە، ئەوەی بەڕەزامەندی و بێ داواکردن بیدرێتێ، بەرەکەتی بۆی تێدەکەوێت، ئەوەش هەر حەزی لێ بکات و چاوی تێر نەبێت، بەرەکەتی تێناکەوێت بۆی، وەکو ئەو کەسەی لێ دێت کەهەر دەخوات و تێریش نابێت.. دەستی سەرەوەش چاکترە لەدەستی خوارەوە".

(٣٦) ئەو هەژارەی نیەتی و داواش ناکات

٢٨١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﭬ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَيْسَ الْمِسْكِينُ بِهَذَا الطَّوَّافِ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ، فَتَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ واللُّقْمَتَانِ، والتَّمْرَةُ والتَّمْرَتَانِ". قَالُوا: فَمَا الْمِسْكِينُ يَا رَسُولَ اللَّه؟ قَالَ: "الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ، ولَا يُفْطَنُ لَهُ فَيُتَصَدَّقَ عَلَيْهِ، ولَا يَسْأَلُ النَّاسَ شَيْئًا". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٠٩)

(أبو هريره) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "هەژار ئەو کەسە نییە کەدەگەڕێت بەناو خەڵکداو بەپارویەك یان دوو پارو، یان خورمایەك و دوخورما ڕازییە" وتیان ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەی هەژار کێیە؟ فەرموی: "ئەو کەسەیە

کەئەوەندەی دەست ناکەوێت بێنیاز بێت، خەڵکیش نایناسن تا خێری پێ بکەن، خۆیشی داوای هیچ لەخەڵکی ناکات".

(٣٧) دەوڵەمەندیی بەشتی زۆر نییە

٢٨٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): **"لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، ولَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ". (بخاري/ الرقاق/ ٦٠٨١)**

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمویەتی: "دەوڵەمەندی بە شتی زۆر نیە، بەڵکو دەوڵەمەندیی ئەوەیە کەدڵ و دەرون دەوڵەمەندبێت".

(٣٨) ڕەوشی ئادەمیزاد

٢٨٣ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): **"يَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وتَشِبُّ مِنْهُ اثْنَتَانِ، الْحِرْصُ عَلَى الْمَالِ. والْحِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ". (بخاري/ الرقاق/ ٦٠٥٨)**

(أنس ی کوڕی مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمویەتی: "ئادەمیزاد پیر دەبێت، کەچی دوو شت تێیدا هەر گەنجە: پەرۆشی بۆ ماڵ و سامان، پەرۆشی تەمەن درێژی".

(٣٩) گوڵزاری دنیا

٢٨٤ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) قال: قَامَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) فَخَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: **"لَا واللَّه مَا أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ إِلَّا مَا يُخْرِجُ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا". فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَيَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ؟ فَصَمَتَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) سَاعَةً ثُمَّ قَالَ: "كَيْفَ قُلْتَ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَيَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم): "إِنَّ الْخَيْرَ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ. (ثم قال): أَوَ خَيْرٌ هُوَ؟ إِنَّ كُلَّ مَا يُنْبِتُ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ حَبَطًا أَوْ يُلِمُّ، إِلَّا آكِلَةَ الْخَضِرِ، أَكَلَتْ حَتَّى إِذَا امْتَلَأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسَ ثَلَطَتْ أَوْ بَالَتْ، ثُمَّ اجْتَرَّتْ فَعَادَتْ فَأَكَلَتْ، فَمَنْ يَأْخُذْ مَالًا بِحَقِّهِ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ، ومَنْ يَأْخُذْ مَالًا بِغَيْرِ حَقِّهِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الَّذِي يَأْكُلُ ولَا يَشْبَعُ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٩٦)**

(أبـو سـعيد الخـدری) (رضي الله عنه) دەڵـێ: ڕۆژێـك پێغەمبـەر (صلى الله عليه وسلم) هەسـتاو وتاریـداو فەرموی: "خەڵكینە من لەوە دەترسم (کەئالودەی هەر ئەوە ببن) کـەخوا لـەگوڵزارو ڕازاوەیی دنیا بۆتان فەراهەم دەهێنێ" پیاوێك وتی: ئەی پێغەمبەری خوا: ئایا خێر شەڕ دەهێنێت؟! پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) تاوێك بێدەنگ بوو پاشان فـەرموی: "ئـەوە چیت وت؟" پیاوەکـە وتـی: وتم: ئـەی پێغەمبـەری خـوا، ئایـا خێـر شـەڕ دەهێنێـت؟! پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموی: "لەڕاستیدا خێر هەر خێر دەهێنێت، پاشان فەرموی: بەڵام

ئایا ئەوە خێرە؟ (ئایا نابینن)، هەرچیش لەبەهاردا بەرهەم دێت یاخود چەم و چۆڵ دەیهێنێت یان سك دەئاوسێنێت یان خەریکە (بخۆرەکەی) تیا بەرێت، مەگەر گژوگیای هاوین، کەئاژەڵ دەیخوات سکی خۆی لێ پڕ دەکات، پاشان خۆی دەداتە بەرخۆرو سەنێر دەکات و میز دەکات، ئینجا کاوێژ دەکات و دەیخوات.. جا ئەوەی سامانی ڕەوای دەست بکەوێت بەرەکەتی بۆ تێدەکەوێت، ئەوەش بەناحەق و ناڕەوا سامان بەدەست بهێنێ، وەکو ئەو کەسە وایە کەهەر دەخوات و تێر نابێت".

(٤٠) وەرگرتن دروستە بێ داوا

٢٨٥ـ عن ابن عمر (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَانَ يُعْطِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّاب (ﷺ) الْعطاء، فَيَقُولُ لَهُ عُمَرُ (ﷺ): أَعْطه يَا رَسُولَ اللَّه أَفْقَرَ إِلَيْه منِّي، فَقَالَ (لَهُ) رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "خُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ أَوْ تَصَدَّقْ به، ومَا جاءكَ منْ هَذَا الْمَال وأَنْتَ غَيْرُ مُشْرفٍ ولَا سَائلٍ فَخُذْهُ، ومَا لَا فَلَا تُتْبعْهُ نَفْسَكَ". قَالَ سَالمٌ: فَمنْ أَجْل ذَلكَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا، ولَا يَرُدُّ شَيْئًا أُعْطيَهُ. (بخاري/ الأحكام/ ٦٧٤٤)

(إبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) شتی دەبەخشی بە (عمری کوڕی خطاب) عمریش دەیوت: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بیبەخشە بەوکەسەی لەمن هەژارترە، پێغەمبەریش (ﷺ) دەیفەرموو: "وەری بگرە بۆ خۆت یان بیکە بەخێر، هەرچیت دەست دەکەوێت لەماڵ و سامان بەمەرجێ خۆت چاوت تێنەبڕیبێ و داوات نەکردبێ وەری بگرە، ئەگەر نا خۆتی بۆ ماندوو مەکە و بەدوایدا مەچۆ". (سالم)ی کوڕی دەڵێ: لەبەر ئەوە (عمر) داوای شتی لەکەس نەکردووەوهەرچیشی پێبدرایە دەستی پێوە نەدەنا..

(٤١) بەشی ئەوەش بدرێت کەبەرەقی داوا دەکات

٢٨٦ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالكٍ (ﷺ) قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ رَسُول اللَّه (ﷺ) وعَلَيْه ردَا و نَجْرَانيٌّ غَليظُ الْحَاشيَة، فَأَدْرَكَهُ أَعْرَابيٌّ فَجَبَذَهُ بردَائه جَبْذَةً شَديدَةً، نَظَرْتُ إِلَى صَفْحَة عُنُق رَسُول اللَّه (ﷺ) وقَدْ أَثَّرَتْ بهَا حَاشيَةُ الرِّدَا و منْ شدَّة جَبْذَته، ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، مُرْ لي منْ مَال اللَّه الَّذي عنْدَكَ. فَالْتَفَتَ إِلَيْه رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَضَحكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بعطاء. (بخاري/ الخمس/ ٢٩٨٠)

(أنس ی کوڕی مالك) (ﷺ) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خوادا (ﷺ) دەڕۆیشتم عەبایەکی نەجرانی بەسەر شانەوە بوو قەراغەکەی زۆر زبر بوو، عەرەبێکی

دەشتەكی خۆی گەیاندێ و عەباكەی بەتوندی ڕاكێشا، كەسەیرم كرد قەراغی عەباكە كاری كردبووە سەر لاملی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەوەندە بەتوندی ڕایكێشا بوو، ئینجاوتیشی: ئەی موحەممەد فەرمانبدە بالەو مالّی خوایەی كەلای تۆیە بەشم بدەن، پێغەمبەر (ﷺ) ئاوڕی لێ دایەوەو پێكەنی، پاشان فەرمانیدا كەبەشی بدەن.

٢٨٧ــ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَقْبِيَةً ولَمْ يُعْطِ مَخْرَمَةَ شَيْئًا، فَقَالَ مَخْرَمَةُ: يَا بُنَيَّ، انْطَلِقْ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ، قَالَ: ادْخُلْ فَادْعُهُ لِي، قَالَ: فَدَعَوْتُهُ لَهُ فَخَرَجَ إِلَيْهِ وعَلَيْهِ قباء مِنْهَا، فَقَالَ: "خَبَأْتُ هَذَا لَكَ". قَالَ: فَنَظَرَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: "رَضِيَ مَخْرَمَةُ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٥٩)

(میسوری كوڕی مخرمە) (رضي الله عنه) دەگێڕێتەوە: پێغەمبەر (ﷺ) چەند پالّتۆیەكی بەش كردوو بەشی مخرمەی نەدا، ئینجا مخرمە بەكوڕەكەی وت: كوڕم بابچین بۆ خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ)، میسور دەڵێ: منیش لەگەڵیدا چووم، پێی وتم: بچۆ ژورەوە بۆ خزمەتی و بۆم بانگ بكە، منیش چووم و بۆم بانگ كرد، ئەویش تەشریفی هێنایە دەرەوەو یەكێك لەو پالّتۆیانەی لەبەردا بوو، فەرموی: "ئەمەم شاردۆتەوە بۆ تۆ" ئینجا مخرمە سەیری كردوو وتی: ئیتر مخرمە ڕازییە..

بەشی یانزەیەم: ڕۆژوو

(١) گرنگیی رۆژوو

٢٨٨ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "قَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ، إِلَّا الصِّيَامَ فَإِنَّهُ لِي وأَنَا أَجْزِي بِهِ، والصِّيَامُ جُنَّةٌ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ يَوْمَئِذٍ ولَا يَسْخَبْ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ: إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ، والَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ، ولِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا: إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ بِفِطْرِهِ، وإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٠٥)

(أبـو هريـره) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "خـوای گـەورە دەفـەرموێت: هـەموو کردەوەکـانی ئـادەمیزاد بـۆ خۆیـەتی جگـە لـەڕۆژوو، ئـەوە بەڕاستی بۆ منەو هەر خۆشم پاداشتی دەدەمـەوە، هـەروەها ڕۆژو قەڵغانـە، ئەگـەر ڕۆژێك کەسێکتان بەڕۆژو بوو با ئەو ڕۆژە قسەی ناشیرین و هات و هاوار نەکات، خـۆ ئەگەر کەسێك جنێوی پێداو شـەڕی پـێ فرۆشـت بابڵێـت: مـن کەسـێکی بـەڕۆژوم، سوێند بەوکەسەی گیانی محمدی بەدەستە بۆنی دەمی ڕۆژووەوان لەڕۆژی قیامەتـدا لای خوا لەبۆنی میسك خۆشترە، هەروەها دوو خۆشـی هەیـە بـۆ ڕۆژووەوان، کاتێـك بەربانگ دەکاتەوە دڵخۆشە بەڕۆژو شکاندنەکەی، کاتێکیش بەدیداری پـەروەردگاری شاد دەبێت دڵخۆشە بەڕۆژووەکەی".

(٢) ڕێزی مانگی ڕەمەزان

٢٨٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا جاء رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، وصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٠٠)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "کـاتێ کەڕەمـەزان دێـت دەروازەکانی بەهەشت دەکرێنەوەو قاپیەکانی دۆزەخ دادەخرێن و شەیتانەکان کۆت دەکرێن".

(٣) یەك دوو ڕۆژ پێش ڕەمەزان ڕۆژوو دروست نییە

٢٩٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا تَقَدَّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ ولَا يَوْمَيْنِ، إِلَّا رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمًا فَلْيَصُمْهُ". (بخاري/ الصوم/ ١٨١٥)

(أبو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "پێش ڕەمەزان بەڕۆژێك یان دوو ڕۆژ بەڕۆژومەبن، مەگەر کەسێك وەکو عادەت ئەو ڕۆژەی گرتبێ با بەڕۆژوو بێت".

(٤) ڕۆژوگرتن بە بینینی مانگ

٢٩١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) الْهِلَالَ فَقَالَ: "إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا، وإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ أُغْمِيَ عَلَيْكُمْ فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ". (بخاري/ الصوم/ ١٨١٠)

(ابو هريره) (ﷺ) دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر (ﷺ) باسی مانگی یەك شەوەی کرد و فەرمووی:"ئەگەر بینیتان ئەوە بەڕۆژو بن، ئەگەر بینیشتانەوە بیشکێنن و (بیکەن بە جەژن) ئەگەر هەور بەرچاوی گرتن ئەوە سی ڕۆژی شەعبان تەواو بکەن".

(٥) مانگ (جاری واهەیە) ٢٩ ڕۆژە

٢٩٢ـ عن أُمَّ سَلَمَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) حَلَفَ أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَى بَعْضِ أَهْلِهِ شَهْرًا، فَلَمَّا مَضَى تِسْعَةٌ وعِشْرُونَ يَوْمًا غَدَا عَلَيْهِمْ أَوْ رَاحَ، فَقِيلَ لَهُ: حَلَفْتَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا؟ قَالَ: "إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعَةً وعِشْرِينَ (يَوْمًا)". (بخاري/ الصوم/ ١٨١١)

(ام سلمه) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) سوێندی خوارد یەك مانگ نەچێتە ماڵی هەندێ لە هاوسەرانی کەچی دوای ٢٩ ڕۆژ بەیانیەك یان ئێوارەیەك چووە ماڵیان ...پێی وترا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) تۆ سوێندت خوارد کە تایەك مانگ نەیەیتە ماڵمان. ئەویش فەرمووی: "مانگ جاری واهەیە ٢٩ ڕۆژە".

٢٩٣ـ عن ابْنَ عُمَرَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ، لَا نَكْتُبُ ولَا نَحْسُبُ، الشَّهْرُ هَكَذَا وهَكَذَا وهَكَذَا –وَعَقَدَ الْإِبْهَامَ فِي الثَّالِثَةِ– والشَّهْرُ هَكَذَا وهَكَذَا وهَكَذَا" يَعْنِي تَمَامَ ثَلَاثِينَ. (بخاري/ الصوم/ ١٨١٤)

(ابن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئێمە گەلێکی نەخوێندەوارین نانوسین، حساب ناکەین، مانگ ئەوەندە و ئەوەندە و ئەوەندەیە لە سێهەمیاندا پەنجە گەورەی نوشتانەوە... مانگیش هەیە ئەوەندە و ئەوەندە و ئەوەندەیە ، واتە سی ڕۆژی تەواوە".

(٦) دوو مانگەکەی جەژن

٢٩٤ـ عن أَبِي بَكْرَةَ (رضي الله عنه) عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "شَهْرَا عِيدٍ لَا يَنْقُصَانِ، رَمَضَانُ وذُو الْحِجَّةِ". (بخاري/ الصوم/ ١٨١٣)

(ابوبكرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "ڕەمەزان و ذوالحجة دوو مانگن کەم ناکەن" (لەپاداشتدا ئەگەر ٢٩ڕۆژیش بن).

(٧) پارشێوکردن

٢٩٥ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السُّحُورِ بَرَكَةً". (بخاري/ الصوم/ ١٨٢٣)

(انس) (رضي الله عنه) پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "پارشێو بکەن چونکە لە پارشێودا بەرەکەت هەیە".

(٨) دواختسنی پارشێو

٢٩٦ـ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رضي الله عنه) قَالَ: تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) ثُمَّ قُمْنَا إِلَى الصَّلَاةِ، قُلْتُ: كَمْ كَانَ قَدْرُ مَا بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: خَمْسِينَ آيَةً. (بخاري/ الصوم/ ١٨٢١)

(زیدی کوڕی ثابت) (رضي الله عنه) دەڵێ: پارشێومان کرد لە خزمەت پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم)، پاشان هەستاین بۆ نوێژ، منیش وتم: چەند نێوانیان بوو؟ وتی: پەنجا ئایەت. (واتە خوێندنەوەی ٥٠ ئایەتی مامناوەندی بەلەسەر خۆیی)

(٩) فەرمایشتی پەروردگار (حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ)

٢٩٧ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رضي الله عنه) قَالَ: (لَمَّا) نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ) (البقرة: ١٨٧) قَالَ: فَكَانَ الرَّجُلُ إِذَا أَرَادَ الصَّوْمَ رَبَطَ أَحَدُهُمْ فِي رِجْلَيْهِ الْخَيْطَ الْأَسْوَدَ وَالْخَيْطَ الْأَبْيَضَ، فَلَا يَزَالُ يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُ رِئْيُهُمَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ: (مِنَ الْفَجْرِ) فَعَلِمُوا أَنَّمَا يَعْنِي بِذَلِكَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ. (بخاري/ الصوم/ ١٨١٨)

(سهلی کوڕی سعد) (رضي الله عنه) دەڵێ: کاتێ ئەم ئایەتە دابەزی کە ئەمە واتاکەیەتی: (بخۆن و بخۆنەوە هەتا تاڵی سپی لەتاڵی ڕەش جیادەکەنەوە) البقره/١٨٧ پیاوی واهەبوو کە ئەیوسیت بەڕۆژو بێ پەتێکی ڕەش و پەتێکی سپی دەبەست بە قاچیەوە، خواردن و خواردنەوەی دەخوارد هەتا بۆی دەردەکەوت (کامیان ڕەشە و

کامیان سپییە)، پاشان خوای گەورە (لەبەرەبەیان)ی دابەزان، ئەو کاتە زانیان مەبەست شەو و ڕۆژە.

(١٠) بانگی بیلال

٢٩٨ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﭭ) قَالَ: كَانَ لرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مُؤَذِّنَانِ: بِلَالٌ، وابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ بِلَالًا يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ، فَكُلُوا واشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ". قَالَ: ولَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا إِلَّا أَنْ يَنْزِلَ هَذَا ويَرْقَى هَذَا. (بخاري/ الأذان/ ٥٩٢)

(عبدالله ی کوڕی عمر) (ﭭ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) دوو بانگبێژی هەبوو...(بلالو ابن ام مکتوم)ی نابینا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بلال لەشەودا بانگ دەدا، بخۆن و بخۆنەوە هەتا ابن ام مکتوم بانگ دەدات". عبدالله دەڵێ: نێوانیان هەر ئەوەندە بوو کە ئەمیان دابەزێ و ئەویان سەرکەوێت.

(١١) ڕۆژوی ئەو کەسەی لەشی گرانە

٢٩٩ـ عَنْ عَائِشَةَ وأُمِّ سَلَمَةَ (ﭬ) زَوْجَيِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُمَا قَالَتَا: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَيُصْبِحُ جُنُبًا -مِنْ جِمَاعٍ غَيْرِ احْتِلَامٍ- فِي رَمَضَانَ، ثُمَّ يَصُومُ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٣٠)

(عائشە و ام سلمە) (ﭬ) دوهاوسەرەکەی پێغەمبەر (ﷺ) وتویانە: (جاری واهەبوو) پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆژی لێ دەبۆوە لەشی گران بوو-بەهۆی چونە لای هاوسەرەوە- لە ڕەمەزاندا، کەچی بەردەوامیش دەبوو لەسەر ڕۆژوەکەی.

(١٢) ڕۆژوەوان و لە بیرچوون

٣٠٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﭬ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ نَسِيَ وهُوَ صَائِمٌ، فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ، فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وسَقَاهُ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٣١)

(ابو هریرە) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەوەی لەبیری نەبوو کە بەڕۆژوە و خواردن یان خواردنەوەی خوارد باڕۆژوەکەی تەواوبکات، چونکە ئەوە خوا خواردن و خواردنەوەی داوەتێ".

(١٣) کەفارەتی سەرجێیی لەڕەمەزاندا

٣٠١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﭬ) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ: هَلَكْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "وَمَا أَهْلَكَكَ". قَالَ: وقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ، قَالَ: "هَلْ تَجِدُ مَا تُعْتِقُ رَقَبَةً". قَالَ: لَا، قَالَ: "فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ". قَالَ: لَا،

قَالَ: "فَهَلْ تَجِدُ مَا تُطْعِمُ سِتِّينَ مِسْكِينًا". قَالَ: لَا، قَالَ: ثُمَّ جَلَسَ فَأُتِيَ النَّبِيُّ (ﷺ) بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ، فَقَالَ: "تَصَدَّقْ بِهَذَا". قَالَ: أَفْقَرَ مِنَّا؟ فَمَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَهْلُ بَيْتٍ أَحْوَجُ إِلَيْهِ مِنَّا. فَضَحِكَ النَّبِيُّ (ﷺ) حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: "اذْهَبْ فَأَطْعِمْهُ أَهْلَكَ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٣٤)

(ابو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك هات بۆلای پێغەمبەر وتی: تیاچووم ئەی پێغەمبەری خوا، ئەویش فەرمووی: "چی تۆی تیا بردووە؟!". كابرا وتی: لەڕەمەزاندا سەرجێیم لەگەڵ هاوسەرەكەمدا كردوە... ئەویش فەرمووی: "ئایا دەتوانیت بەندەیەك ئازاد بكەیت؟" كابرا وتی: نەخێر، فەرمووی: "ئایا دەتوانیت دومانگ لەسەر یەك بەڕۆژوبیت؟" كابرا وتی: نەخێر، فەرموی: "ئەی دەتوانیت نانی شەست هەژار بدەیت؟". كابرا وتی: نەخێر، ئینجا كابرا دانیشت، پێغەمبەر (ﷺ) زەمبیلەیەك خورمای بۆهات و فەرمووی: "ئائەمە بكە بەخێر"، كابراوتی: جا بۆ لەخۆمان هەژارتر هەیە؟ ئەم پەڕ و ئەوپەڕی شار لە ئێمە هەژارتری تیا نییە كە پێویستی بەوە بێت!! ئەوسا پێغەمبەر (ﷺ) پێكەنی تا دانە پیرۆزەكانی دەركەوت، پاشان فەرمووی: "دەی بچۆ خێزانەكەتی پێ تێربكە".

٣٠٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَتْ: جاء رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: احْتَرَقْتُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لِمَ". قَالَ: وطِئْتُ امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ نَهَارًا، قَالَ: "تَصَدَّقْ تَصَدَّقْ". قَالَ: مَا عِنْدِي شيء، فَأَمَرَهُ أَنْ يَجْلِسَ، فَجاءهُ عَرَقَانِ فِيهِمَا طَعَامٌ، فَأَمَرَهُ (رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)) أَنْ يَتَصَدَّقَ بِهِ. (بخاري/ المحاربين/ ٦٤٣٦)

(دایكە عائشە) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتی: سوتام!! پێغەمبەری خوایش (ﷺ) فەرمووی: "بۆچی؟!" كابراوتی: لە ڕۆژی ڕەمەزاندا لەگەڵ هاوسەرەكەمدا تێكەڵ بووم.. ئەویش فەرمووی: "خێربكە، خێربكە".. كابراوتی: جانیمە.. ئینجا فەرمانی پێدا كە دابنیشێت، دوزەمبیلە خۆراكی بۆهات، پێغەمبەر (ﷺ) پێی بەخشی و فەرمووی: "برۆ بیكە بەخێر".

(١٤) ماچ كردن بۆ ڕۆژوەوان

٣٠٣ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُقَبِّلُ وهُوَ صَائِمٌ، ويُبَاشِرُ وهُوَ صَائِمٌ، ولَكِنَّهُ أَمْلَكُكُمْ لِإِرْبِهِ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٢٦)

(دایكە عائشە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ماچی دەكرد، لەكاتێكدا بەڕۆژو بوو... پێستی بە پێستیان دەكەوت وبەڕۆژوو بوو بەڵام لەهەمووتان ئیرادەی بەهێزتر و خۆگرتر بوو.

(١٥) کەخۆرئاوا بوو ڕۆژو دەشکێنرێت

٣٠٤ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (رضي الله عنه) قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي سَفَرٍ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، فَلَمَّا غَابَتِ الشَّمْسُ قَالَ: "يَا فُلَانُ انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا. قَالَ: "انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا". قَالَ: فَنَزَلَ فَجَدَحَ، فَأَتَاهُ بِهِ فَشَرِبَ النَّبِيُّ (ﷺ) ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ: "إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَا هُنَا، وجاء اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٣٩)

(عبدالله ی کوڕی ابو اوفی) دەڵێ: لەسەفەرێکدا لەخزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) بوین لە مانگی ڕەمەزاندا کاتی خۆرئاوابوون فەرمووی: "فلاَن کەس دابەزە و خۆراکمان بۆ ئامادەبکە" کابراوتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) هێشتا ڕۆژی ماوە، فەرمووی: "دابەزە و خۆراکمان بۆ دروست بکە" ئەویش هێنای و پێغەمبەر (ﷺ) لێی خواردەوە، پاشان بەدەست ئاماژەی کردو فەرمووی: "ئەگەر خۆر لەوێوە ئاوابوو، شەو ئالەوێوە داهات ئەوە ئیتر ڕۆژوەوان ڕۆژو دەشکێنێ".

(١٦) ڕۆژو شکاندن

٣٠٥ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٥٦)

(سهل ی کوڕی سعد) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "خەڵکی لە خێری بەردەوامدان هەتا پەلە بکەن لەڕۆژوو شکاندا" (واتە: دوای نەخەن لەکاتی خۆی).

(١٧) قەدەغەی دانەدەمی شەو ڕۆژ بۆ ڕۆژوگرتن

٣٠٦ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ الْوِصَالِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ: فَإِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ تُوَاصِلُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "وَأَيُّكُمْ مِثْلِي؟ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي". فَلَمَّا أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا عَنِ الْوِصَالِ وَاصَلَ بِهِمْ يَوْمًا ثُمَّ يَوْمًا، ثُمَّ رَأَوُا الْهِلَالَ، فَقَالَ: "لَوْ تَأَخَّرَ الْهِلَالُ لَزِدْتُكُمْ" كَالْمُنَكِّلِ لَهُمْ حِينَ أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا. (بخاري/ الصوم/ ١٨٦٤)

(ابو هریره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) قەدەغەی کردووە لە ڕۆژوگرتندا شەوو ڕۆژ بدرێتە دەم یەك ، پیاوێك لە موسڵمانان وتی: خۆ تۆ ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) شەوو ڕۆژ دەدەیتە دەم یەك.. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "جاکێتان وەکو منە؟ من

شەوگار دەبەمە سەر و پەروەردگارم خواردن و خواردنەوەم پێ دەبەخشێ". بەلاَم کاتێ کە کۆڵیان نەدا مۆڵەتی دان کە ڕۆژ و شەوێك نەیشکێنن، ئینجا کە مانگی یەکشەوەیان بینی فەرمووی: "ئەگەر دوا بکەوتایە بۆ ئەو ئەندازەیەش بۆم زیاد دەکردن" وەکو سزایەك بۆیان کاتێ کە کۆڵیان نەدەدا لە ڕۆژو شکاندن.

(١٨) ڕۆژوگرتن یان شکاندن لەسەفەردا

٣٠٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: سَافَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي رَمَضَانَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ عُسْفَانَ، ثُمَّ دَعَا بِإِنَاءٍ فِيهِ شَرَابٌ فَشَرِبَهُ نَهَارًا لِيَرَاهُ النَّاسُ، ثُمَّ أَفْطَرَ حَتَّى دَخَلَ مَكَّةَ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه): فَصَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وأَفْطَرَ، فَمَنْ شَا و صَامَ، ومَنْ شَا و أَفْطَرَ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٤٦)

(ابن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەڕەمەزاندا سەفەری کرد و بەڕۆژووش بوو هەتا گەیشتە (عەسفان) ئەوسا داوای جامۆڵەکەیەکی کرد کە خواردنەوەیەکی تێدا بوو، بە ئاشکرا و لە ڕۆژدا خواردیەوە تا خەڵکی ببینێت، پاشان هەر ڕۆژوی نەگرت هەتا گەیشتە مەککە ئەوسا پێغەمبەر بەڕۆژو دەبوو (یان) دەیشکاند، (خەڵکیش) ئەوەی بیویستایە بەڕۆژو دەبوو، ئەوەی بیوسیتایە دەیشکاند...

(١٩) ڕۆژوگرتن لە سەفەردا باش نییە

٣٠٨ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي سَفَرٍ، فَرَأَى رَجُلًا قَدِ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ، وقَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: "مَا لَهُ"؟ قَالُوا: رَجُلٌ صَائِمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَيْسَ الْبِرِّ أَنْ تَصُومُوا فِي السَّفَرِ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٤٤)

(جابری کوڕی عبدالله) (رضي الله عنه) دەڵێ: جارێکیان پێغەمبەر (ﷺ) لەسەفەرێکدا بوو، پیاوێکی بینی خەڵك لێی کۆبونەتەوە و سێبەریان لەسەر کردوە، پێغەمبەر (ﷺ) پرسی: "ئەوە چیەتی؟" وتیان: پیاوێکە بەڕۆژوە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "ڕۆژو گرتن لە سەفەردا کارێکی چاك نییە".

(٢٠) پاداشتی ڕۆژونەگر زیاترە لە سەفەردا ئەگەر بە ئەرکی سەرشانی هەستێ

٣٠٩ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي السَّفَرِ، فَمِنَّا الصَّائِمُ ومِنَّا الْمُفْطِرُ، قَالَ: فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا فِي يَوْمٍ حَارٍّ، أَكْثَرُنَا ظِلًّا صَاحِبُ الْكِسَا و، ومِنَّا مَنْ يَتَّقِي

الشَّمْسَ بِيَدِه، قَالَ: فَسَقَطَ الصُّوَّامُ وقَامَ الْمُفْطِرُونَ، فَضَرَبُوا الْأَبْنِيَةَ وسَقَوُا الرِّكَابَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٣٣)

(انس) (ﷺ) دەڵێت: لە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)دا بووین لەسەفەرێکدا، هەمان بوو، بەڕۆژوو بوو، هەشمان بوو شکاندبووی، لەڕۆژێکی گەرمادا بارمان خست ئەوەمان کە زۆر سێبەری هەبوو ئەوەمان بوو کە جلەکانی کردبوو بە سێبەر، هەمان بوو بەدەستی بەری خۆری دەگرت، ئیتر ئەوانەی بەڕۆژو بون بۆی دانیشتن، (هیچ کارێکیان پێ نەدەکرا) ئەوانەی بەڕۆژو نەبوون دەستیان کرد بە دەوار هەڵدان و ئاودانی وشترەکان، بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "ئەمڕۆ ئەوانەی بەڕۆژو نەبوون پاداشتەکەیان بۆ خۆیان دەستەبەرکرد".

٣١٠ـ عَنْ أَبِي الدرداء (ﷺ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ، حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، ومَا فِينَا صَائِمٌ إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وعَبْدُ اللَّهِ ابْنُ رَوَاحَةَ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٤٣)

(ابو درداء) (ﷺ) دەڵێ: لە خزمەت پێغەمبەری خوا لەمانگی ڕەمەزاندا کە زۆر گەرما بوو دەرچوین هەتا کەسانی وامان هەبوو کە دەستی دەنایە سەرسەری لەبەر تینی گەرما کەسمان بەڕۆژو نەبوین جگە لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) و (عبدالله ی کوڕی ڕەواحە).

(٢١) گێڕانەوەی ڕەمەزان لە شەعباندا

٣١١ـ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ (ﷺ) تَقُولُ: كَانَ يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ، فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَهُ إِلَّا فِي شَعْبَانَ، الشُّغْلُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، أَوْ: بِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). (بخاري/ الصوم/ ١٨٤٩)

(ابو سلمه) بیستویەتی لە عائشە (ﷺ) دەیوت: جاری واهەبوو کەمن قەرزاری ڕۆژوی ڕەمەزان دەبووم نەم دەتوانی بیگێڕمەوە لە مانگی شەعباندا نەبێت، چونکە سەرگەرم دەبوم بۆ ئەوەی (دڵی) پێغەمبەری خوا (ﷺ) (لەخۆم ڕازی بکەم).

(٢٢) ڕۆژوگرتنەوە لەبری مردو

٣١٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ مَاتَ وعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ ولِيُّهُ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٥١)

(عائشە) (ﷺ) دەڵێ: کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "هەر کەس مردو قەرزاری ڕۆژو بوو با خزمە نزیکەکەی بۆی بگرێتەوە".

(٢٣) ئەوانەی ڕۆژوناگرن دەبێ فیدیە بدەن

٣١٣ـ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (ﷺ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) (البقرة: ١٨٤) كَانَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُفْطِرَ ويَفْتَدِيَ، حَتَّى نَزَلَتِ الْآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا فَنَسَخَتْهَا. (بخاري/ التفسير/ ٤٢٣٧٤)

(سلمەی کوڕی الاکوع) (ﷺ) دەڵێ: کاتێ کەئەم ئایەتە دابەزی (ئەوانەی کەناتوانن بەڕۆژو بن باخۆراکی هەژارێك بدەن) البقرة/١٨٤ ئەوسا هەرکەس بیویستایە دەیشکاندو فیدیەی دەدا، هەتا ئایەتی دواتر دابەزی کە حوکمی ئەوی سڕیەوە.

(٢٤) ڕۆژوگرتن و نەگرتن لە مانگەکاندا

٣١٤ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ شَقِيقٍ (ﷺ) قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ: أَكَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَصُومُ شَهْرًا كُلَّهُ؟ قَالَتْ: مَا عَلِمْتُهُ صَامَ شَهْرًا كُلَّهُ إِلَّا رَمَضَانَ، ولَا أَفْطَرَهُ كُلَّهُ حَتَّى يَصُومَ مِنْهُ، حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ (ﷺ). (بخاري/ الصوم/ ١٨٦٨)

(عبدالله ی کوڕی شقیق) لە (عائشە)ی (ﷺ) پرسیوە: ئایا پێغەمبەر لە هیچ مانگێکدا بەتەواوەتی بەڕۆژو بووە؟ وتی: ئاگادار نیم هیچ مانگێك بەتەواوی بەڕۆژو بوبێت جگە لە ڕەمەزان، هەروەها هیچ مانگێکیش نەبووەکە تیایدا بەڕۆژوو نەبووبێت، هەندێکی هەر لێ گرتووە، هەتا کۆچی دوایی کرد.

(٢٥) ڕۆژو لەڕێی خوادا

٣١٥ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِلَّا بَاعَدَ اللَّهُ بِذَلِكَ الْيَوْمِ وجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا". (بخاري/ الجهاد/ ٢٦٨٥)

(ابو سعید الخدری) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەر بەندەیەك ڕۆژێك لەڕێی خوادا بەڕۆژو بێت خوای گەورە بەوهۆیە حەفتا پایز ڕوخساری لە ئاگری دۆزەخ بەدوور دەگرێت".

(٢٦) ڕۆژوی عاشورا

٣١٦ـ عن عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ قُرَيْشًا كَانَتْ تَصُومُ عَاشُوراء فِي الْجَاهِلِيَّةِ، ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِصِيَامِه حَتَّى فُرِضَ رَمَضَانُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ شَا و فَلْيَصُمْهُ، ومَنْ شَا و فَلْيُفْطِرْهُ". (بخاري/ الصوم/ ١٧٩٤)

(دایکە عائیشە) (ﷺ) دەڵێ: قورەیش لەسەردەمی نەفامیدا لەعاشورا بەڕۆژوو دەبوون، پاشان پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی دا (کەئیمانداران) تێیدا بەڕۆژوبن تاڕەمەزان تێیدا فەرز کرا، ئەوسا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەوەی دەیەوێت باعاشورا بگرێت ئەوەش دەیەوێت با نەیگرێت".

(٢٧) گەورەیی ڕۆژوی عاشورا

٣١٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَدِمَ الْمَدِينَةَ، فَوَجَدَ الْيَهُودَ صِيَامًا يَوْمَ عَاشُوراء، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي تَصُومُونَهُ". فَقَالُوا: هَذَا يَوْمٌ عَظِيمٌ أَنْجَى اللَّهُ فِيهِ مُوسَى وقَوْمَهُ، وغَرَّقَ فِرْعَوْنَ وقَوْمَهُ، فَصَامَهُ مُوسَى شُكْرًا، فَنَحْنُ نَصُومُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَنَحْنُ أَحَقُّ وأَوْلَى بِمُوسَى". مِنْكُمْ فَصَامَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وأَمَرَ بِصِيَامِهِ. (بخاري/ الصوم/ ١٩٠٢،١٩٠٠)

(ابن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) گەیشتە مەدینە بینی جولەکە بەڕۆژوون لەڕۆژی عاشورادا، پێی فەرموون : "ئەم ڕۆژەچییە واتێیدا بەڕۆژوو دەبن؟" وتیان: ئەمە ڕۆژێکی گەورەو گرنگە، خوای گەورە موساو گەلەکەی تێدا ڕزگارکردووە، فیرعەون و دارودەستەکەی تێدا غەرقکرد، ئیتر موسا بۆسوپاس گوزاری تێیدا بەڕۆژوبووە، ئێمەش بەڕۆژو دەبین. پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "ئێمە لەپێش ترین بۆ موسا تا ئێوە". ئیتر ئەوە بوو پێغەمبەر (ﷺ) تێیدا بەڕۆژو بوو وە فەرمانی دا کە(ئیماندارانیش) تێیدا بەڕۆژوبن.

٣١٨ـ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ: سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) وسُئِلَ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ عَاشُوراء، فَقَالَ: مَا عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) صَامَ يَوْمًا يَطْلُبُ فَضْلَهُ عَلَى الْأَيَّامِ إِلَّا هَذَا الْيَوْمَ، ولَا شَهْرًا إِلَّا هَذَا الشَّهْرَ. يَعْنِي رَمَضَانَ. (بخاري/ الصوم/ ١٩٠٢،١٩٠٠)

(عبدالله ی کوڕی یزید) دەڵێ: گوێی لە(ابن عباس) (رضي الله عنه) بووە کاتێ پرسیاری لێکراوە دەربارەی ڕۆژوگرتن لەعاشوردا، وتویەتی: نەم زانیوەو نەم بیستوە کەپێغەمبەر (ﷺ) ڕۆژێک بەڕۆژو بوبێت و بەتەمای ئەوە بووبێت ئەو ڕۆژە لەڕۆژەکانی تر گەرورەتربێ لەئەمڕۆ، یان مانگێگ جگە لەم مانگە (مەبەست ڕەمەزان بووە).

(٢٨) ئەوەی لە عاشورادا شتی خوارد

٣١٩ـ عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عفراء (رضي الله عنها) قَالَتْ: أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) غَدَاةَ عَاشُوراء إِلَى قُرَى الْأَنْصَارِ الَّتِي حَوْلَ الْمَدِينَةِ: "مَنْ كَانَ أَصْبَحَ صَائِمًا فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ، ومَنْ كَانَ أَصْبَحَ مُفْطِرًا فَلْيُتِمَّ بَقِيَّةَ يَوْمه". فَكُنَّا بَعْدَ ذَلِكَ نَصُومُهُ ونُصَوِّمُ صِبْيَانَنَا الصِّغَارَ مِنْهُمْ إِنْ شَا و اللَّهُ تعالى، ونَذْهَبُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَنَجْعَلُ لَهُمُ اللُّعْبَةَ مِنَ الْعِهْنِ، فَإِذَا بَكَى أَحَدُهُمْ عَلَى الطَّعَامِ أَعْطَيْنَاهَا إِيَّاهُ عِنْدَ الْإِفْطَارِ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٥٩)

(ربيع ی کچی معوذی کوڕی عفراء) (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) بەرەبەیانی ڕۆژی عاشورا خەڵکێکی نارد بۆ دێهاتەکانی دەوری مەدینە (فەرمووبووی کەبڵێن) :"ئەوەی بەڕۆژووە باڕۆژووەکەی تەواوبکات، ئەوەی بەڕۆژوو نییە باهیچ نەخوات، تائێوارە، ئیتر ئێمە دوای ئەوە ئەو ڕۆژەمان دەگرت منداڵە وردەکانیشمان بەڕۆژو دەکرد ئەوەیان کەخوا بیویستایە. ئەوسا دەچوین بۆ مزگەوت و (تۆپ) و یاریمان لەخوری بۆ دروست دەکردن ئەگەر یەکێکیان بۆ خواردن بگریایە ئەوە تۆپەکەمان دەدایە تا کاتی بەربانگ.

(٢٩) ڕۆژوو لەشەعباندا

٣٢٠ـ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) عَنْ صِيَامِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فَقَالَتْ: كَانَ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ: قَدْ صَامَ، ويُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ: قَدْ أَفْطَرَ، ولَمْ أَرَهُ صَائِمًا مِنْ شَهْرٍ قَطُّ أَكْثَرَ مِنْ صِيَامِهِ مِنْ شَعْبَانَ، كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ، كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا. (بخاري/ الصوم/ ١٨٦٨)

(ابی سلمه) دەڵێ: پرسیارم کردلە(عائیشە) (رضي الله عنها) دەربارەی ڕۆژوی پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش وتی: (ساڵی وا هەبوو) ئەوەندە بەڕۆژو دەبوو هەتا دەمانوت ئەم مانگە نایشکێنێ، (ساڵی واش هەبوو) بەڕۆژوو نەدەبوو، هەتا دەمانووت ئیتر ڕۆژو ناگرێت. نەشم بینیوە هیچ مانگێك زۆر بەڕۆژوو بوبێت، (ساڵی واش هەبوو) شەعبانی هەموو دەگرت مەگەر کەمێکی نەبێت.

(٣٠) ڕۆژوی ناوەڕاستی شەعبان

٣٢١ـ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ لَهُ أَوْ لِآخَرَ: "أَصُمْتَ مِنْ سُرَرِ شَعْبَانَ". قَالَ: لَا. قَالَ: "فَإِذَا أَفْطَرْتَ فَصُمْ يَوْمَيْنِ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٨٢)

(عمرانــی کــوڕی حصــین) (ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەر (ﷺ) بــەوی فــەرموو یــان بەکەسێکی تر: ئایا ناوەڕاستی شەعبان هیچ بەڕۆژوو بویت؟ وتی: نەخێر فـەرمووی: "هەرکات ڕۆژوی مانگی (ڕەمەزانت) تەواو کـرد، دووڕۆژ بەڕۆژوبـە لەبـەر ئـەوەی لـە شەعبان نەتگرتووە."

(٣١) نەگرتنی ڕۆژوی عارفە بۆ حاجیان

٣٢٢ـ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ (ﷺ): أَنَّ نَاسًا تَمَارَوْا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هُوَ صَائِمٌ، وقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ بِصَائِمٍ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ وهُوَ واقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ بِعَرَفَةَ، فَشَرِبَهُ. (بخاري/ الحج/ ١٥٧٨)

(ام الفضـل بنـت الحـارث) (ﷺ) دەڵـێ: خـەڵکێك لـەلای ئـەو گفتوگۆیـان بـوو دەربـارەی بـەڕۆژوبوونی پێغەمبـەر (ﷺ): لـەڕۆژی عارفـەدا، هەنـدێکیان وتیـان بەڕۆژووە، هەندێکی تریان وتیان نەخێر بـەڕۆژو نییـە، ئەوسـا پـەرداخێك شـیری بـۆ پێغەمبـەر (ﷺ) نـارد لەکاتێکـدا بەسـەر ووشـترەکەیەوە بـوو لەعارفـەدا، ئـەویش خواردیەوە.

(٣٢) ڕۆژوو نەگرتن لە جەژنەکاندا

٣٢٣ـ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ أَنَّهُ قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (ﷺ) فَجاء فَصَلَّى، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَخَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: إِنَّ هَذَيْنِ يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ صِيَامِهِمَا: يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، والْآخَرُ يَوْمٌ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نُسُكِكُمْ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٨٩)

(ابوعبیـد)کـارگوزاری (ابـن ازهـار) دەڵـێ: جـەژنمان کـرد لەگـەڵ (عمـری کـوڕی خطاب) (ﷺ) هات، نوێژی کردوو ڕۆیشت، وتاری بـۆ خـەڵك داو وتـی: ئـەم دوو ڕۆژە پێغەمبەر (ﷺ): ڕێگـری کـردووە ڕۆژوی تێـدا بگیرێـت، ئـەو ڕۆژەی ڕۆژو دەشـکێنن دوای مانگی ڕەمەزان (واتە جەژنی ڕەمەزان) هەروەها ئەوڕۆژەی کـەقوربانی حـەجی تێدا دەخۆن (ڕۆژەکانی جەژنی قوربان).

(٣٣) بەڕۆژوبوونی ڕۆژانی هەینی بەتەنها پەسەندنییە

٣٢٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا يَصُومُ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا أَنْ يَصُومَ قَبْلَهُ أَوْ يَصُومَ بَعْدَهُ". (بخاري/ الصوم/ ١٨٨٤)

(ابوهریرە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ): فەرموویەتی: "باکەستان ڕۆژانی هەینی بەڕۆژو نەبێت مەگەر ڕۆژێك لەپێشەوە یان لەدواوە (لەگەڵیدا) بەڕۆژوبێت.

(٣٤) ڕۆژوی بەردەوام پەسەند نییە

٣٢٥ــ عن عَبْدَ اللَّه بْنَ عَمْرو بْنِ الْعَاصِ (رضي الله عنهما) قَالَ: بَلَغَ النَّبِيَّ (ﷺ) أَنِّي أَصُومُ أَسْرُدُ، وأُصَلِّي اللَّيْلَ، فَإِمَّا أَرْسَلَ إِلَيَّ وإِمَّا لَقِيتُهُ، فَقَالَ: "أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ ولَا تُفْطِرُ وتُصَلِّي اللَّيْلَ؟ فَلَا تَفْعَلْ، فَإِنَّ لعَيْنِكَ حَظًّا، ولِنَفْسِكَ حَظًّا، ولأَهْلِكَ حَظًّا، فَصُمْ وأَفْطِرْ، وصَلِّ ونَمْ وصُمْ مِنْ كُلِّ عَشْرَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا، ولَكَ أَجْرُ تِسْعَةٍ". قَالَ: إِنِّي أَجِدُنِي أَقْوَى مِنْ ذَلِكَ يَا نَبِيَّ اللَّه، قَالَ: "فَصُمْ صِيَامَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَام". قَالَ: وكَيْفَ كَانَ دَاوُدُ يَصُومُ يَا نَبِيَّ اللَّه؟ قَالَ: "كَانَ يَصُومُ يَوْماءيُفْطِرُ يَوْمًا، ولَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى". قَالَ: مَنْ لِي بِهَذِهِ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ عطاء: فَلَا أَدْرِي كَيْفَ ذَكَرَ صِيَامَ الْأَبَدِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ، لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ". (بخاري/ الصوم ١٨٧٦)

(عبدالله ی کوڕی عمرو کوڕی عاص) (رضي الله عنهما) دەڵێ: هەواڵ گەیشتەوە پێغەمبەر (ﷺ): کەمن بەردەوام بەڕۆژوم و بەشەویش نوێژدەکەم، جا نازانم ناردی بەشوێنمدا یان خۆم بەخزمەتی گەیشتم. فەرمووی: "بیستومە کەتۆ بەردەوام بەڕۆژو دەبیت و ڕۆژو ناشکێنیت، بەردەوامیش شەونوێژ دەکەیت؟ وامەکە.. چونکە چاوت مافی هەیە خۆیشت مافت هەیە، خێزانت مافی هەیە، تۆ بەڕۆژوببەو مەشبە، شەونوێژ بکەو بشخەوە، لەدەڕۆژدا ڕۆژێك بەڕۆژو ببە. پاداشتی نۆ ڕۆژەکەی تری هەیە (عبدالله) وتی: من لەوە زیاتر دەتوانم ئەی پێغەمبەر (ﷺ): فەرمووی: "کەواتە ڕۆژو بگرە وەك بەڕۆژووبوونی (داود) سەلامی خوای لێبێت. وتم : (داود) چۆن بەڕۆژو دەبوو ئەی پێغەمبەر (ﷺ)؟: فەرمووی: "ڕۆژێك بەڕۆژو دەبو ڕۆژێك دەیشکاند. کاتێکیش بەرەنگاری دوژمنیش بووایەتەوە ڕای نەدەکرد" وتم جاکێ ئەوەی بۆ دەلوێ ئەی پێغەمبەر (ﷺ)؟ عطاء دەڵێ: ئیتر نازانم چۆن باسی ڕۆژوی بەردەوام هاتە پێشەوە، پێغەمبەر (ﷺ): فەرمووی: "ئەوە ڕۆژوی نەگرتووە کەبەردەوام بەڕۆژو دەبێت، ئەوە ڕۆژوی نەگرتووە کە بەردەوام بەڕۆژو دەبێت (واتە: خێری ناگاتو نادروستە)

(٣٥) چاکترین ڕۆژو ڕۆژوی (داود)ە، ڕۆژ نارۆژێك

٣٢٦ــ عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ عَمْرو (رضي الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنَّ أَحَبَّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وأَحَبَّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَام: كَانَ يَنَامُ نِصْفَ

اللَّيْلِ، ويَقُومُ ثُلُثَهُ، وينَامُ سُدُسَهُ. وكَانَ يَصُومُ يَوْماءيُفْطِرُ يَوْمًا". (بخاري/ التجهد/ ١٠٧٩)

(عبدالله ی کوڕی عمرو) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "پەسەندترین ڕۆژو لای خوای گەورە ڕۆژوی (داود)ە، پەسەندترین شەونوێژیش لای خوای گەورە هەر شەونوێژی داودە. نیوەی کاتی شەو دەخەوت سێیەکەی تری شەونوێژی دەکرد، شەش یەکی دەخەوتەوە، هەروەها ڕۆژێك بەڕۆژودەبوو، ڕۆژێکیش بەڕۆژوو نەدەبوو".

بەشی دوانزەیەم: حـــــەج

(١) حەج یەكجار فەرزە لەتەمەندا

٣٢٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "أَيُّهَا النَّاسُ، قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ، فَحُجُّوا". فَقَالَ رَجُلٌ: أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَسَكَتَ، حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجَبَتْ، ولَمَا اسْتَطَعْتُمْ". ثُمَّ قَالَ: "ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ، واخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشيءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شيءٍ فَدَعُوهُ". (بخاري/ الاعتصام بالكتاب و السنة)

(ابـو هريـره) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) وتـاری بـۆ دایـن و فـەرمووی: "خەڵكینە، خوای گەورە حەجی لەسەر فەرزكردوون، حەج بكـەن"، كابرایـەك وتـی: هەموو ساڵێك ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)؟ پێغەمبەر (ﷺ) بێدەنگ بوو، هەتا كـابرا سێ جار دووبارەی كردەوە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر بموتایە بـەڵێ، فـەرز دەبوو لەسـەرتان و، نەشـتان دەتـوانی ئـەنجامی بـدەن". پاشـان فـەرمووی: "وازم لێبێنێت ئەوەندە لەشت مەكۆڵنەوە، چونكە ئەوانـەی پـێش ئێـوە تیاچـوون بـەهۆی پرسیار زۆركردن و لە فەرمان دەرچوونی پێغەمبەرانیانەوە، ئەگەر فـەرمانی شـتێكم پێكــردن چــەندەتان تــوانی ئــەنجامی بــدەن، ئەگــەر ڕێگــری شــتێكم لێكــردن دەستبەرداری ببن و وازی لێبهێنن".

(٢) پاداشتی حەج و عەمرە

٣٢٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَك "الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، والْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَا و إِلَّا الْجَنَّةُ". (بخاري/ العمرة/ ١٦٨٣)

(ابو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "لە عەمرەیەكەوە بۆ عەمرەیەكی تر كـەفارەتی گونـاهی نێوانیانـە، حـەجی وەرگیراویـش پاداشـتی تـەنها بەهەشتە"

٣٢٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ أَتَى هَذَا الْبَيْتَ، فَلَمْ يَرْفُثْ ولَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَماءلَدَتْهُ أُمُّهُ". (بخاري/ الإحصارو جزاء الصيد/ ١٧٢٣)

(أبو هريره) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەوەی بێت بۆ ئەمماڵە (واتە کەعبە) ڕەفتار و گوفتاری نابەجێ نەکات، گوناه و تاوان ئەنجام نەدات، دەگەڕێتەوە ئەو دۆخەی وەکو تازە لە دایك بوبێت..."

(٣) گەورەترین حەج

٣٣٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (رضي الله عنه) –فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَّرَهُ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ– فِي رَهْطٍ يُؤَذِّنُونَ فِي النَّاسِ يَوْمَ النَّحْرِ: لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، ولَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَكَانَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: يَوْمُ النَّحْرِ يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ، مِنْ أَجْلِ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ. (بخاري/ الصلاة في الثياب/ ٣٦٢)

(ابو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: (ابو بكر الصديق) (رضي الله عنه) ناردمی لەو حەجەدا کە پێغەمبەر (ﷺ) کردبوی بە ئەمیری پێش حەجی ماڵئاوایی لەگەڵ دەستەیەکدا تا بانگەواز بکەین لەناو خەڵکیدا لەڕۆژی جەژنی قورباندا، کە ئەمساڵ بەدواوە هیچ موشرکێك نابێ حەج بکات، هیچ کەس بەڕوتی نابێ تەوافی کەعبە بکات. (ابن شهاب) دەڵێ: (حميدی کوڕی عبدالرحمن) دەیوت ڕۆژی جەژنی قوربان ڕۆژی حەجی گەورەیە. لەبەر ئەم ڕیوایەتەی (ابو هريره).

(٤) سەفەری ئافرەت بۆ حەج دەبێ لەگەڵ مەحرەمدا بێت

٣٣١ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا، إِلَّا ومَعَهَا أَبُوهَا، أَوِ ابْنُهَا، أَوْ زَوْجُهَا، أَوْ أَخُوهَا، أَوْ ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا". (بخاري/ الإحصار و جزا و الصيد/ ١٧٦٥)

(ابو سعيد الخدری) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "بۆ هیچ ئافرەتێك دروست نییە کە باوەڕی بەخوا و بەڕۆژی دوایی هەبێت، سەفەربکات لە سێ ڕۆژ بەرەوژوور، باوکی یان کوڕی یان هاوسەری، یان برای لەگەڵدا نەبێت".

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيَوْمِ الْآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ". (بخاري/ تقصير الصلاة/ ١٠٣٨)

(ابو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "بۆ هیچ ئافرەتێك نییە باوەڕی بەخوا و ڕۆژی دوایی هەبێت، ڕۆژە ڕێیەك بەبێ مەحرەم بڕوات".

٣٣٢ـ عن ابْنَ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَخْطُبُ يَقُولُ: "لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا ومَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ، ولَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ". فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّ امْرَأَتِي خَرَجَتْ حَاجَّةً، وإِنِّي اكْتُتِبْتُ فِي غَزْوَةِ كَذَا وكَذَا. قَالَ: "انْطَلِقْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأَتِكَ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٤٤)

(ابن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: گوێم لێ بوو پێغەمبەر (ﷺ) وتاری دەدا و دەیفەرموو: "نابێت هیچ پیاوێك تەنیا بکەوێت لەگەڵ هیچ ئافرەتێکدا، مەگەر مەحرەمی لەگەڵدا بێت، هەروەها ئافرەت نابێت سەفەر بکات مەگەر لەگەڵ مەحرەمدا". پیاوێك هەستا وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ژنەکەم چووە بۆ حەج و منیش ناونوس کراوم بۆ فلان غەزا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "برۆ لەگەڵ ژنەکەتدا حەج بکە".

(٥) حەج بۆ ئەو کەسەی ناتوانێت بچێت

٣٣٣ـ عَنْ عَبْد اللَّه بْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) أَنَّهُ قَالَ: كَانَ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَجاءتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ تَسْتَفْتِيه، فَجعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وتَنْظُرُ إِلَيْه، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَصْرِفُ وجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الْآخَرِ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّه عَلَى عِبَادِه فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَة، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: "نَعَمْ". وذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ. (بخاري/ الحج/ ١٤٤٢)

(عبدالله ی کوڕی عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ "فضل ی کوڕی عباس" لە پاشکۆی پێغەمبەردا سواری وڵاخێك بوو، ئافرەتێك (خسعمي) هات و پرسیاری لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد، فضل تەماشای ئافرەتەکەی دەکرد و ئەویش تەماشای ئەوی دەکرد، پێغەمبەر (ﷺ) ڕووی فضل ی وەرچەرخان بۆلایەکی تر، ئینجا ئافرەتەکە وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) حەج کەفەرزی خوایە لەسەر بەندەکانی کاتێ لەسەر باوکم فەرزبووە، کە پیرەو خۆی بەسەر وڵاخەوە ناگرێ، ئایا من حەجی بۆ بکەم؟. فەرموی: "بەڵێ" ئەمەش لە حەجیماڵئاواییدا بوو.

(٦) شوێنی ئیحرام بەستن

٣٣٤ـ عَن ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: وقَّتَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) لِأَهْلِ الْمَدِينَة ذَا الْحُلَيْفَة، ولِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، ولِأَهْلِ نَجْدٍ: قَرْناً، ولِأَهْلِ الْيَمَنِ: يَلَمْلَمَ، قَالَ: "فَهُنَّ لَهُنَّ ولِمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ والْعُمْرَةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمِنْ أَهْلِه، وكَذَا فَكَذَلِكَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ يُهِلُّونَ مِنْهَا". (بخاري/ الحج/ ١٤٥٢)

(ابن عباس) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) بۆ خەڵکی مەدینە بۆ ئیحرام بەستن (ذوالحليفة)ی دیاری کرد، بۆ خەڵکی شام (الجحفە)، بۆ خەڵکی نجد (قرن)، بۆ خەڵکی یەمەن (يَلَمْلَم) و فەرموی: "ئەوە بۆ خەڵکی ئەو وڵاتانەیە بۆ ئەو کەسانەش کەبەسەریاندا دێن، با خەڵکی ئەوێش نەبن، هەر کەس دەیەوێت حەج و عەمرە بکات ئەوانەی لەو شوێنانە نزیکترە ئەوە لە شوێنی خۆیەوە ئیحرام دەبەستێ هەروا بەو شێوەیە دەبێت، هەتا خەڵکی مەککە خۆیان هەر لە مەککەوە ئیحرام دەبەستن".

(٧) بۆنی خۆش بۆ ئیحرامپۆش

٣٣٥ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﭬ) قَالَتْ: طَيَّبْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بيدي لِحُرْمِهِ حِينَ أَحْرَمَ، ولِحِلِّهِ حينَ حلَّ، قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ. (بخاري/ الحج/ ١٤٦٥)

(عائشە) هاوسەری پێغەمبەر (ﷺ).دەڵێ: بەدەستی خۆم بۆنی خۆشم دا لە پێغەمبەر (ﷺ) پێش ئیحرام بەستن، لەدوای ئەوەش کە ئیحرامی شکاند، پێش ئەوەی تەواف بکات بەدەوری بیتدا.

٣٣٦ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﭬ) قَالَتْ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وبِيصِ الْمِسْكِ فِي مَفْرِقِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وهُوَ مُحْرِمٌ. (بخاري/ الغسل/ ٢٦٨)

(عائشە) (ﭬ) دەڵێ: هەر دەتوت چاوم لە بریقەی میسکە لە ناوچەوانی پێغەمبەر (ﷺ)، لەئیحرامیشدا بوو.

(٨) ئیحرام لە مزگەوتی (ذو الحليفة)

٣٣٧ـ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ (ﭬ) يَقُولُ: بَيْدَاؤُكُمْ هَذِهِ الَّتِي تَكْذِبُونَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِيهَا، مَا أَهَلَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِلَّا مِنْ عِنْدِ الْمَسْجِدِ. يَعْنِي ذَا الْحُلَيْفَةِ. (بخاري/ الحج/ ١٤٦٧)

(سالم ی کوڕی عبدالله) دەڵێ: گوێم لەباوکم بوو دەیوت: ئەو تەپۆڵکەیە کە ئێوە وادەزانن پێغەمبەر (ﷺ) لێرەدا ئیحرامی بەستوە، نەخێر پێغەمبەر (ﷺ) ئیحرامی نەبەستوە لای مزگەوتەکەیدا نەبێ واتە (ذو الحليفة).

(٩) کاتی ئیحرام پۆشین

٣٣٨ـ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ أَنَّهُ قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﭬ) يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، رَأَيْتُكَ تَصْنَعُ أَرْبَعًا لَمْ أَرَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِكَ يَصْنَعُهَا. قَالَ: مَا هُنَّ يَا ابْنَ جُرَيْجٍ؟ قَالَ:

رَأَيْتُكَ لَا تَمَسُّ مِنَ الْأَرْكَانِ إِلَّا الْيَمَانِيَيْنِ، ورَأَيْتُكَ تَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ، ورَأَيْتُكَ تَصْبُغُ بِالصُّفْرَةِ، ورَأَيْتُكَ إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ أَهَلَّ النَّاسُ إِذَا رَأَوُا الْهِلَالَ، ولَمْ تُهْلِلْ أَنْتَ حَتَّى يَكُونَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: أَمَّا الْأَرْكَانُ: فَإِنِّي لَمْ أَرَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَمَسُّ إِلَّا الْيَمَانِيَيْنِ. وأَمَّا النِّعَالُ السِّبْتِيَّةُ: فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَلْبَسُ النِّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعَرٌ ويَتَوَضَّأُ فِيهَا، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا. وأَمَّا الصُّفْرَةُ: فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَصْبُغُ بِهَا، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَصْبُغَ بِهَا. وأَمَّا الْإِهْلَالُ: فَإِنِّي لَمْ أَرَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يُهِلُّ حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ. (بخاري/ الوضوء/ ١٦٤)

(عبیدی كوڕی جریج) دەڵێ: كە بە (عبدالله ی كوڕی عمر)ی وت: ئەی (أبو عبدالرحمن) چوار شتم لێ بینیت، نەم دی هیچكام لە هاوڕێیانت بیكەن، وتی: ئەوانە چین ئەی (ابن جریج) وتی: بینیم كە دەستت نادەیت لە سوچەكانی (كعبە) جگە لەدوو سوچە یەمەنیەكە. هەروەها بینیم نەعلی بێ موت لە پێ دەكرد، بینیم بۆیەی زەردت دەكرد، بینیم كاتێ كەلە مەككە بویت خەڵك ئیحرامی دەپۆشی كاتێ مانگی نوێیان دەبینی، بەڵام تۆ لەڕۆژی هەشتەمدا ئحرامت پۆشی... (عبدالله كوڕی عمر) وتی: دەربارەی سوچەكانی (كەعبە) من نەمبینی پێغەمبەر (ﷺ) دەست لە سوچەكانی بدات جگە لە دوسوچە یەمەنیەكە، دەربارەی نەعلە بێ موەكانیش، من بینیومە پێغەمبەر (ﷺ) نەعلێكی لە پێ دەكرد كە موی پێوە نەبوایە و دەست نوێژی بەوە دەگرت، بۆیە منیش حەزدەكەم لە پێی بكەم، بەنیسبەت بۆیەی زەردیشەوە من بینیومە پێغەمبەر (ﷺ) بۆیەی بەوە دەكرد، بۆیە پێم خۆشە بۆیە بەوە بكەم. دەربارەی ئیحرام پۆشینیش، من بینیم پێغەمبەر (ﷺ) كاتێ ئیحرامی دەپۆشی كە وشترەكەی ئامادەی كەوتنە ڕێ دەبوو (واتە ڕۆژی هەشتەم).

(١٠) ئیحرام پۆشین لە مەككەوە

٣٣٩ـ عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ: أَقْبَلْنَا مُهِلِّينَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِحَجٍّ مُفْرَدٍ، وأَقْبَلَتْ عَائِشَةُ (رضي الله عنها) بِعُمْرَةٍ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِسَرِفَ عَرَكَتْ (عائشة) حَتَّى إِذَا قَدِمْنَا طُفْنَا بِالْكَعْبَةِ والصَّفَا والْمَرْوَةِ، فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ يَحِلَّ مِنَّا مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ، قَالَ: فَقُلْنَا: حِلُّ مَاذَا؟ قَالَ: "الْحِلُّ كُلُّهُ". فَوَاقَعْنَا النساء، وتَطَيَّبْنَا بِالطِّيبِ، ولَبِسْنَا ثِيَابَنَا، ولَيْسَ بَيْنَنَا وبَيْنَ عَرَفَةَ إِلَّا أَرْبَعُ لَيَالٍ. ثُمَّ أَهْلَلْنَا يَوْمَ التَّرْوِيَةِ، ثُمَّ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى عَائِشَةَ (رضي الله عنها) فَوَجَدَهَا تَبْكِي، فَقَالَ: "مَا شَأْنُكِ". قَالَتْ: شَأْنِي أَنِّي قَدْ

حِضْتُ وقَدْ حَلَّ النَّاسُ ولَمْ أَحْلِلْ، ولَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ، والنَّاسُ يَذْهَبُونَ إِلَى الْحَجِّ الْآنَ. فَقَالَ: "إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَاغْتَسِلِي ثُمَّ أَهِلِّي بِالْحَجِّ". فَفَعَلَتْ، ووَقَفَتِ الْمَوَاقِفَ، حَتَّى إِذَا طَهَرَتْ طَافَتْ بِالْكَعْبَةِ والصَّفَا والْمَرْوَةِ، ثُمَّ قَالَ: "قَدْ حَلَلْتِ مِنْ حَجِّكِ وعُمْرَتِكِ جَمِيعًا". فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَجِدُ فِي نَفْسِي أَنِّي لَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ حَتَّى حَجَجْتُ. قَالَ: "فَاذْهَبْ بِهَا يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ فَأَعْمِرْهَا مِنَ التَّنْعِيمِ". وذَلِكَ لَيْلَةَ الْحَصْبَةِ. (بخاري/ العمرة/ ١٦٩٣)

(جابر) (ﷺ) دەڵێ: لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) هاتین بە ئیحرامەوە بۆ حەجێکی تاك، عائشە بە نیەتی عەمرە هاتبوو هەتا گەیشتینە شوێنێك پێی دەوترا (سرف) عائشە کەوتە عادەوە، کاتێ گەیشتین تەوافی کەعبە و صەفاو مەروەمان کرد، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێداین، ئەو کەسەی قوربانی پێ نییە با ئیحرام بشکێنێ... وتمان: ئیحرام شکاندن لەچی؟. فەرمووی: "بۆ هەرشتێك" ئێمەش چوینە لای هاوسەرەکانمان، خۆمان بۆنخۆش کرد و پۆشاکمان پۆشی تەنها چوار شەویشی مابوو بۆ عەرەفە، لە ڕۆژی (ترویە)دا کە (٨ ذوالحجة)یە ئیحراممان بەستەوە، پێغەمبەر (ﷺ) چو بۆلای عائشە بینی دەگری، فەرمووی: "ئەوە چیتە" وتی: کەوتمە حەیزەوە، خەڵك ئیحرامی شکاند من نەمشکاند، تەوافی بەیتیشم نەکردوە، وا ئێستا خەڵك بۆ حەج دەچن، فەرمووی: "ئەمە حاڵەتێکە خوا نوسیویەتی لەسەر کچەکانی ئادەم، خۆت بشۆ و نیەتی حەج بهێنە" عائشە بەقسەی کرد و ئەرکەکانی بەجێ هێنا، کاتێ پاك بۆوە تەوافی کەعبەو صەفاو مەرواشی کرد، ئینجا پێی فەرموو: "ئیتر تۆ لە حەج و عومرەش هەردوکیان بویتەوە". عائشە وتی: من ئەوە لەدڵمدا دروست بووە کە تەوافی کەعبەم نەکردوە بۆ حەج نەبێ، بۆیە فەرمووی: ئەی (عبدالرحمن)، عائشە ببە لە (تنعیم) عومرەی پێ بکە: ئەویش لەشەوی مانەوەی (حصبە)دا کە شوێنێکە لەدەرەوەی مەککە (لەگەڵمدا هات).

(١١) لبيك اللهم لبيك

٣٤٠ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ أَهَلَّ، فَقَالَ: "لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ والنِّعْمَةَ لَكَ والْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ". قَالُوا: وكَانَ عَبْدُ اللَّهِ (بْنُ عُمَرَ) (ﷺ)

يَقُولُ: (هَذه) تَلْبِيَةُ رَسُولِ اللَّه (ﷺ). قَالَ نَافِعٌ: كَانَ عَبْدُ اللَّه (رضي الله عنه) يَزِيدُ مَعَ هَذَا: لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ، والْخَيْرُ بِيَدَيْكَ، لَبَّيْكَ والرغباء إِلَيْكَ والْعَمَلُ. (بخاري/ الحج/ ١٤٧٤)

(عبدالله ى كوڕى عومەر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) كاتێ بەسوارییی كەوتەڕێ لەلای مزگەوتی (ذو الحليفة) بەئیحرامەوە نیەتی هێناو فەرمووی: (لبيك اللهم لبيك، لبيك لاشريك لك لبيك ان الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك) جا وتیان ئەمە شێوەی (لبيك)كردنی پێغەمبەر بووە (ﷺ). (نافع) دەڵێ: عبدالله لەگەڵ ئەوەدا ئەمەشی دەوت: لبيك لبيك، لبيك وسعديك، والخير بيديك، لبيك والرغباء اليك والعمل.

(١٢) گرێدانی حەج و عەمرە پێكەوە

٣٤١-عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) أهلَّ بهما جميعاً: "لَبَّيْكَ عُمْرَةً وحَجًّا، لَبَّيْكَ عُمْرَةً وحَجًّا". (بخاري/ المغازي/ ٤٠٩٦)

(انس) (رضي الله عنه) دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەر (ﷺ) بوو نیەتی هێنا بۆ عومرە و حەج پێكەوە و فەرموی: "لبيك عُمْرَة وحجا، لبيك عمرة وحجا".

(١٣)حەج بە تەنیا

٣٤٢-عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: أَهْلَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِالْحَجِّ مُفْرَدًا. وفِي رِوَايَةِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَهَلَّ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا. (بخاري/ المغازي/ ٤٠٩٦)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: لە خزمەت پێغەمبەری خوادا (ﷺ) ئیحراممان بەستوە بەحەج ی تەنها، لە ڕیوایەتێكی تردا هاتوە كە پێغەمبەر (ﷺ) ئیحرامی تەنها بۆ حەج بەستوە.

(١٤) گۆڕینی حەج بۆ عمرە

٣٤٣ـ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رضي الله عنه) قَالَ: تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) ولَمْ يَنْزِلْ فِيهِ الْقُرْآنُ، قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاَ و. (بخاري/ التفسير/ ٤٢٤٦)

(عمران كوڕی حصین) (رضي الله عنه) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) بوین نیەتی حەجمان گۆڕی بە عەمرەو (ئیحرامان شكاند) لەو بارەوە قورئان نازڵ نەبوو، ئیتر هەركەس بەڕای خۆی چی دەڵێ با بڵێ.

٣٤٤ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْد اللَّه (رضي الله عنه) قَالَ: قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) ونَحْنُ نَقول: لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً. (بخاري/ الحج/ ١٤٩٣)

(جابری کوڕی عبدالله) (ﷺ) دەڵێ لەخزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) هاتین و دەمانوت: (لبيك باالحج) کەچی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێداین کە بیکەن بە عەمرە.

(١٥) ئەوەی ئیحرام بەحەج ببەستێ و قوربانی پێ بێت

٣٤٥ـ عن مُوسَى بْنُ نَافِعٍ قَالَ: قَدمْتُ مَكَّةَ مُتَمَتِّعًا بِعُمْرَةٍ قَبْلَ التَّرْوِيَةِ بِأَرْبَعَةِ أَيَّامٍ، فَقَالَ النَّاسُ: تَصيرُ حَجَّتُكَ الْآنَ مَكِّيَّةً، فَدَخَلْتُ عَلَى عطاء بْنِ أَبِي رَبَاحٍ فَاسْتَفْتَيْتُهُ، فَقَالَ عطاء: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّه الْأَنْصَارِيُّ (ﷺ): أَنَّهُ حَجَّ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) عَامَ سَاقَ الْهَدْيَ مَعَهُ، وقَدْ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ مُفْرَدًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَحلُّوا منْ إِحْرَامكُمْ، فَطُوفُوا بِالْبَيْت وبَيْنَ الصَّفَا والْمَرْوَة وقَصِّرُوا، وأَقيمُوا حَلَالًا، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَة فَأَهلُّوا بِالْحَجِّ، واجْعَلُوا الَّتِي قَدمْتُمْ بهَا مُتْعَةً". قَالُوا: كَيْفَ نَجْعَلُهَا مُتْعَةً وقَدْ سَمَّيْنَا الْحَجَّ؟ قَالَ: "افعَلُوا مَا آمُرُكُمْ به، فَإِنِّي لَوْلَا أَنِّي سُقْتُ الْهَدْيَ لَفَعَلْتُ مثْلَ الَّذي أَمَرْتُكُمْ بِهِ، ولَكِنْ لَا يَحِلُّ مِنِّي حَرَامٌ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ". فَفَعَلُوا. (بخاري/ الحج/ ١٤٩٣)

(موسی کوڕی نافع) دەڵێ چوم بۆ مەککە نیەتی عەمرەم هێنابوو چوار ڕۆژ پێش (ترویە) خەڵکی وتیان حەجەکەت حەجێکی مەکیت کردووە، چوم بۆلای (عطاء ی کوڕی رباح). پرسیارم لێکرد، عطاء وتی: (جابری کوڕی عبداللەی انصاری) بۆی گێڕامەوە، کە لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) حەجی کردووە، ئەو ساڵەی کە قوربانییەکەی بە دیاری هێناوە ئیحرامیشیان تەنها بۆ حەج بەستبو.. پێغەمبەری خوا) (ﷺ) پێی فەرموو: "ئیحرامەکانتان بشکێنن دوای ئەوەی تەوافی کەعبەو صەفا و مەروە دەکەن و موی سەرتان کورت بکەنەوە ئیحرام داکەنن تارۆژی (ترویە) ئەو کاتە ئیحرام ببەستنەوە بۆ حەج، ئەوەی بۆی هاتبوون (کەحەجە) بیگۆڕن (بەعەمرە)" وتیان: چۆن ئیحرام بشکێنین، خۆ ئێمە ناوی حەجمان بردووە؟ فەرمووی: "ئەوەی من فەرمانتان پێدەکەم، بیکەن منیش ئەگەر قوربانیم نەهێنایە ئەوەم دەکرد کە فەرمانم پێداون، بەڵام حەرام بۆ من حەلاڵ نابێ تا ئەم قوربانیە نەگاتە کات و شوێنی خۆی" ئەوانیش بە قسەیان کرد.

(١٦) سڕینەوەی ئیحرام شکاندنی حەج

٣٤٦ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ) قَالَ: قَدمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وهُوَ (مُنيخٌ) بِالْبطحاء فَقَالَ: "بِمَ أَهْلَلْتَ". قَالَ: قُلْتُ: أَهْلَلْتُ بِإِهْلَالِ النَّبِيِّ (ﷺ). قَالَ: "هَلْ سُقْتَ

مِنْ هَدْيٍ". قُلْتُ: لَا. قَالَ: "فَطُفْ بِالْبَيْتِ وبِالصَّفَا والْمَرْوَة، ثُمَّ حِلَّ". فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وبِالصَّفَا والْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِي فَمَشَطَتْنِي وغَسَلَتْ رَأْسِي، فَكُنْتُ أُفْتِي النَّاسَ بِذَلِكَ فِي إِمَارَةِ أَبِي بَكْرٍ وإِمَارَةِ عُمَرَ (ﷺ)، فَإِنِّي لَقَائِمٌ بِالْمَوْسِمِ إِذْ جاءنِي رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي شَأْنِ النُّسُك، فَقُلْتُ: أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ كُنَّا أَفْتَيْنَاهُ بِشيء فَلْيَتَّئِدْ، فَهَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ قَادِمٌ عَلَيْكُمْ، فَبِهِ فَأْتَمُّوا. فَلَمَّا قَدِمَ قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا هَذَا الَّذِي أَحْدَثْتَ فِي شَأْنِ النُّسُك؟ قَالَ: إِنْ نَأْخُذْ بِكِتَابِ اللَّه، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ قَالَ: (وَأَتِمُّوا الْحَجَّ والْعُمْرَةَ لِلَّه) (البقرة: ١٩٦). وإِنْ نَأْخُذْ بِسُنَّةِ نَبِيِّنَا عَلَيْهِ الصَّلَاةُ والسَّلَام فَإِنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) لَمْ يَحِلَّ حَتَّى نَحَرَ الْهَدْيَ. (بخاري/ الحج/ ١٦٣٧)

(ابو موسى) (ﷺ) دەڵێ: چوومە خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە کاتێکدا کە لە (بطحاء) باری خستبوو فەرمووی: "بەچی ئیحرامت بەستووە" منیش وتم: پێغەمبەر (ﷺ) بەچی ئیحرامی بەستووە منیش بەوە، فەرمووی: "ئایا قوربانیت هێناوە" وتم: نەخێر.. فەرمووی: "دەبچۆ تەوافی بەیت و صەفاو مەروە بکە پاشان ئیحرام بشکێنە" منیش چووم و تەوافی صەفاو مەروەم کرد، پاشان چوومە لای ئافرەتێکی (مەحرەم)ی خزمم سەری بۆ شۆردم و بۆشی داهێنام ... بۆیە من فەتوام دەدا بۆ خەڵکی لەسەردەمی فەرمانڕەوایی (ابوبکر و عمر) دا (ﷺ).. جارێکیان لەحەج بووم پیاوێك هات بۆ لام و وتی: تۆ نازانی کە ئەمیری ئیمانداران (عمر (ﷺ)) لە بارەی ئەرکەکانی حەجەوە چی داهێناوە، منیش وتم: خەڵکینە، ئەوەی پێشتر فەتوامان بۆ دابوو، با ڕایبگرێ، ئەوەتە ئەمیری ئیمانداران دێت بۆ لاتان و بیکەنە پێشەواتان و (فەتوای ئەو وەرگرن). کاتێ کەهات پێموت: ئەی ئەمیری ئیمانداران، ئەو شتانە چییە کە لەبارەی ئەرکەکانی حەجەوە بڕیارت لەسەرداوە؟ ئەویش وتی ئەگەر بەقسەی قورئان بکەن ئەوەتە دەفەرموێت: (وَأَتِمُّوا الْحَجَّ والْعُمْرَةَ لِلَّه)البقرة/١٩٦، ئەگەر لەسەر سونەتی پێغەمبەریشمان محمد (ﷺ) بڕۆین، پێغەمبەر (ﷺ) ئیحرامی نەشکان هەتا قوربانیەکەی سەربڕی.

(١٧) گرێدانی حەج و عەمرە پێکەوە و سەربڕینی دیاری لەنێوانیاندا

٣٤٧ــ عَنْ نَافِعٍ: أَنَّ عَبْدَ اللَّه بْنَ عُمَرَ (ﷺ) خَرَجَ فِي الْفِتْنَة مُعْتَمِرًا، وقَالَ: إِنْ صُدِدْتُ عَنِ الْبَيْتِ صَنَعْنَا كَمَا صَنَعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ). فَخَرَجَ فَأَهَلَّ بِعُمْرَةٍ، وسَارَ حَتَّى إِذَا ظَهَرَ عَلَى الْبيداء الْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا أَمْرُهُمَا إِلَّا واحِدٌ، أُشْهِدُكُمْ أَنِّي

قَدْ أَوْجَبْتُ الْحَجَّ مَعَ الْعُمْرَةِ. فَخَرَجَ حَتَّى إِذَا جاء الْبَيْتَ طَافَ بِهِ سَبْعًا وبَيْنَ الصَّفَا والْمَرْوَةِ سَبْعًا، لَمْ يَزِدْ عَلَيْهِ، ورَأَى أَنَّهُ مُجْزِئٌ عَنْهُ، وأَهْدَى. (بخاري/ الحج/ ١٥٥٨)

نافع دەڵێ: (عبدالله ی کوڕی عمر) ﷺ لەسەردەمی ئاشوبەکەدا (ئەو ساڵەی حەجاج هات بۆ شەڕ کردن دژی عبدالله ی کوڕی زبێر) چوو بۆ عەمرە و وتی: ئەگەر ڕێگەم لەچوون بۆ ماڵی خوا لێگیرا. ئەوە دەکەم کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کردی، ئەوە بوو کە دەرچوو ئیحرامی بە عەمرە بەست و ڕۆیشت هەتا سەرکەوتنە سەر (بیداء)، ئەوسا ئاوڕی دایەوە لە هاوەڵانی و فەرمووی: "هەردوو ئەرکەکە یەکێکە، بەشایەت بن کە من بڕیارم داوە حەج و عەمرە پێکەوە بکەم". ئینجا (عبدالله) ڕۆیشت هەتا گەیشتە (بیت) حەوت جار تەوافی بەدەوردا کرد هەروەها حەوت جاریش لە نێوان صەفاو مەروادا، لەوە زیاتری نەکرد. بڕواشی وابوو کە بۆی دروستە و قوربانیەکەشی کرد (مەبەست ئەوەیە کەیەك جار طەوافی (بیت) و صەفا و مەروەی کردووە بۆ حەج و عەمرە).

(١٨) قوربانی

٣٤٨ـ عَنْ سَالِمِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: تَمَتَّعَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ وأَهْدَى، فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وبَدَأَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَأَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، وتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، فَكَانَ مِنَ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى فَسَاقَ الْهَدْيَ، ومِنْهُمْ مَنْ لَمْ يُهْدِ، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مَكَّةَ قَالَ لِلنَّاسِ: "مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ مِنْ شيء حَرُمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَجَّهُ، ومَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَهْدَى فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ وبِالصَّفَا والْمَرْوَةِ، ولْيُقَصِّرْ ولْيَحْلِلْ، ثُمَّ لِيُهِلَّ بِالْحَجِّ، ولْيُهْدِ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا فَلْيَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ، وسَبْعَةً إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِه". وطَافَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ فَاسْتَلَمَ الرُّكْنَ أَوَّلَ شيء، ثُمَّ خَبَّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ، ومَشَى أَرْبَعَةَ أَطْوَافٍ، ثُمَّ رَكَعَ حِينَ قَضَى طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ عِنْدَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ فَانْصَرَفَ فَأَتَى الصَّفَا فَطَافَ بِالصَّفَا والْمَرْوَةِ سَبْعَةَ أَطْوَافٍ، ثُمَّ لَمْ يَحْلِلْ مِنْ شيء حَرُمَ مِنْهُ حَتَّى قَضَى حَجَّهُ، ونَحَرَ هَدْيَهُ يَوْمَ النَّحْرِ، وأَفَاضَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ حَلَّ مِنْ كُلِّ شيء حَرُمَ مِنْهُ، وفَعَلَ مِثْلَ مَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مَنْ أَهْدَى وسَاقَ الْهَدْيَ مِنَ النَّاسِ. (بخاري/ الحج/ ١٦٠٦)

(سالم کوڕی عبدالله) دەڵێ: (عبدالله ی کوڕی عمر) وتویەتی: پێغەمبەر (ﷺ) لە حەجیماڵئاواییدا لە پێشدا بۆ عەمرە ئیحرامی بەست و دوایی ئیحرامی بەست بۆ حەج ، مەڕێکی کردە فیدیە لە (ذوالحلیفة)ەوە ئەو حەیوانەی لەگەڵ خۆی هێنابوو سەرەتا پێغەمبەر (ﷺ) بەعەمرە دەستی پێ کرد پاشان خەڵکیش لە خزمەت پێغەمبەری خوادا (ﷺ) ئیحرامیان شکاند لە نێوان عەمرە بۆ حەج، جا هەبوو لەو خەڵکە فیدیەی هێنابوو، هەیش بوو نەیهێنابوو کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) گەیشتە مەککە بە خەڵکەکەی فەرموو: "ئەوەتان کە فیدیەی هێناوە ئەوە هیچ شتێك لەو شتانەی کە لێی حەرام کراوە بۆی حەلاڵ نابێت هەتا حەجەکەی دەکات.. ئەوەش کە فیدیەی پێ نییە بابچێ تەوافی (بیت) و صەفا و مەروە بکات و موی سەری کورت بکاتەوە و ئیحرام بشکێنێ، پاشان ئیحرام ببەستێتەوە بۆحەج و لەوەو دوا فیدیەی بدات، ئەوەش توانای فیدیەی نییە با سێ ڕۆژ لەحەجدا بەڕۆژوبێت حەوتیش کە گەڕایەوە ناو کەس و کاری". جا پێغەمبەری خوا (ﷺ) کاتێ گەیشتە مەککە یەکجار دەستیدا لە سوچەکە (واتە حجر الاسود) پاشان سێ سووڕ لە حەوتەکەی بەهەروەلە کرد چواریشیان بەڕۆیشتن بوو، دوای تەوافیش لای مەقامدا دوورکات نوێژی کرد و سەلامی دایەوە و ڕۆیشت بۆ صەفاو حەوت جار لە نێوان صەفاو مەڕوەدا گەڕا..دوای ئەوە ئیحرامی نەشکان لەو شتانەی لێی حەرام کرابوو هەتا حەجەکەی تەواوکرد و قوربانیەکەی لە ڕۆژی جەژندا سەربڕی، ئینجا لە مینا هاتە خوارەوە و تەوافی (بیت)ی کرد و ئەوسا ئیحرامی شکاند لەهەموو ئەو شتانەی لێی حەرام بوو، هەرکەسیش قوربانی هێنابوو هەرەکو پێغەمبەری خوای کرد (ﷺ).

(١٩) تێهەڵکێش کردنی حەج بەدوای عەمرەدا

٣٤٩ـ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ ومِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ، حَتَّى قَدِمْنَا مَكَّةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ ولَمْ يُهْدِ فَلْيَحْلِلْ، ومَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ وأَهْدَى فَلَا يَحِلُّ حَتَّى يَنْحَرَ هَدْيَهُ، ومَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ فَلْيُتِمَّ حَجَّهُ". قَالَتْ عَائِشَةُ (رضي الله عنها): فَحِضْتُ، فَلَمْ أَزَلْ حَائِضًا حَتَّى كَانَ يَوْمُ عَرَفَةَ، ولَمْ أُهْلِلْ إِلَّا بِعُمْرَةٍ، فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ أَنْقُضَ رَأْسِي، وأَمْتَشِطَ، وأُهِلَّ بِحَجٍّ، وأَتْرُكَ الْعُمْرَةَ. قَالَتْ: فَفَعَلْتُ ذَلِكَ، حَتَّى إِذَا قَضَيْتُ حَجَّتِي بَعَثَ مَعِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، وأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَمِرَ مِنَ التَّنْعِيمِ مَكَانَ عُمْرَتِي الَّتِي أَدْرَكَنِي الْحَجُّ ولَمْ أَحْلِلْ مِنْهَا. (بخاري/ الحيض/ ٣١٣)

عائشه دەڵێ: له خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) له ساڵی حەجیماڵئاواییدا دەرچووین، هەمان بوو ئیحرامی به عەمره بەستبوو، هەمان بوو بەحەج هەتا گەیشتینه مەککه، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەوەی ئیحرامی بۆ عەمره بەستوه و قوربانی نەهێناوه با ئیحرامەکەی بشکێنێ، ئەوەش ئیحرامی بۆ حەج بەستوه باحەجەکەی تەواو بکات" عائشه دەڵێ من کەوتمه بێ نوێژیەوه و بەو حاڵەوه مامەوه هەتا ڕۆژی عەرەفه نیەتی تەنها عەمرەشم هێنابوو پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێدام که پەلکەکانم بکەمەوه و قژم دابهێنم، پاشان نیەتی حەج بێنم و واز له عەمره بێنم.. منیش ئەوەم کرد، کاتێ که حەجەکەم تەواوکرد پێغەمبەر (ﷺ) عبدالرحمن ی کوڕی ابوبکری (برامی) لەگەڵ ناردم و فەرمانی پێدام که عەمره بکەم له (تنعیم)ەوه (ئێستا پێی دەوترێت مزگەوتی عائشه) لەو شوێنەوه که نیەتی حەجم هێنا و عەمرەکەشم تەواو نەکردبوو.

(٢٠) بۆنی خۆش به پۆشاکی ئیحرامەوه

٣٥٠ـ عن يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ (رضي الله عنه) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) وهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ عَلَيْهِ جُبَّةٌ وعَلَيْهَا خَلُوقٌ، أَوْ قَالَ: أَثَرُ صُفْرَةٍ، فَقَالَ: كَيْفَ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي عُمْرَتِي؟ قَالَ: وأُنْزِلَ عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) الْوَحْيُ، فَسُتِرَ بِثَوْبٍ، وكَانَ يَعْلَى يَقُولُ: وددْتُ أَنِّي أَرَى النَّبِيَّ (ﷺ) وقَدْ نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ، قَالَ: فَقَالَ: أَيَسُرُّكَ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) وقَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ؟ قَالَ: فَرَفَعَ عُمَرُ طَرَفَ الثَّوْبِ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ لَهُ غَطِيطٌ، قَالَ: وأَحْسَبُهُ قَالَ: كَغَطِيطِ الْبَكْرِ. قَالَ: فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْهُ قَالَ: "أَيْنَ السَّائِلُ عَنِ الْعُمْرَةِ؟ اغْسِلْ عَنْكَ أَثَرَ الصُّفْرَةِ –أَوْ قَالَ: أَثَرَ الْخَلُوقِ– واخْلَعْ عَنْكَ جُبَّتَكَ، واصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ مَا أَنْتَ صَانِعٌ فِي حَجِّكَ". (بخاري/ الحج/ ١٤٦٣)

(یعلی کوڕی أمیه) (رضي الله عنه) دەڵێت پیاوێك هات بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) له (جعرانه)و جبەیەکی بۆنخۆشی لەبەردا بوو یاخود زەردی زەعفەرانی پێوه بوو، وتی: چ فەرمانێکم پێ دەکەی لەعەمرەکەمدا بیکەم؟ جا لەوکاتەدا وەحی دابەزی بۆ سەر پێغەمبەر (ﷺ) بەپۆشاکێك داپۆشرا (یعلی) دەڵێ: پێم خۆش بوو پێغەمبەر (ﷺ) ببینم کاتێ وەحی بۆ دادەبەزێ.. کابرا وتی: حەزدەکەی پێغەمبەر (ﷺ) ببینی کاتێ وەحی بۆ دادەبەزێ؟ لەو کاتەدا عمر لایەکی ئەو پۆشاکەی بەرزکردەوه، سەیرم کرد پێغەمبەر (ﷺ) پرخەی دێت... کاتێ هاتەوه سەرخۆی

فەرموی: "کوا ئەو کەسەی دەربارى عەمرە پرسیارى هەبوو؟ شوێنەوارى ئەو زەردیە یان ئەو بۆنە بشۆ جبەکەشت دابکەنە، چیت کردووە لە حەجەکەتدا لە عەمرەکەشتدا بیکە".

(٢١) ئیحرامپۆش چى لەبەردەکات؟

٣٥١ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ): مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا تَلْبَسُوا الْقُمُصَ، ولَا الْعَمَائِمَ، ولَا السَّرَاوِيلَاتِ، ولَا الْبَرَانِسَ ولَا الْخِفَافَ، إِلَّا أَحَدٌ لَا يَجِدُ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ، ولْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ، ولَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ ولَا الْوَرْسُ". (بخاري/ الحج/ ١٤٦٨)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ پیاوێك پرسیارى کرد لە پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەى پۆشاکى ئیحرام، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: "کراس لەبەرمەکەن، مێزەر لەسەر مەکەن، شەرواڵ لەپێ مەکەن، کڵاو لەسەر مەکەن، مەگەر کەسێك نەعلى دەست نەکەوێت باکاڵە و پێتاوەکانى لە پێبکات، بەڵام پاژنەکانى خوار قولە پێکانى ببڕێت، جلێك لەبەر مەکەن کە زەعفەران و وەرس (دوو گیاى بۆنخۆشن)ى بەرکەوتبێ.

٣٥٢ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) وهُوَ يَخْطُبُ يَقُولُ: "السَّرَاوِيلُ لِمَنْ لَمْ يَجِدِ الْإِزَارَ، والْخُفَّانِ لِمَنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ". يَعْنِي الْمُحْرِمَ. (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/ ١٧٤٤)

(ابن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەرى خوا بوو (ﷺ) وتارى دەدا و دەیفەرموو "شەرواڵ بۆ کەسێکە پەشتەماڵى دەست نەکەوێت، کاڵەو پیتاویش بۆ کەسێکە نەعلى دەست نەکەوێت".

(٢٢) نێچیر بۆ ئیحرامپۆش

٣٥٣ـعَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ اللَّيْثِيِّ (رضي الله عنه): أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) حِمَارًا وحْشِيًّا، وهُوَ بِالْأَبواء أَوْ بِوَدَّانَ، فَرَدَّهُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). قَالَ: فَلَمَّا أَنْ رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مَا فِي وجْهِي قَالَ: "إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَّا حُرُمٌ". (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/ ١٧٢٩)

(صعب کوڕی جثامة) (ﷺ) دەڵێ: گوێدرێژێکی کێوی بەدیاری پێشکەش کرا بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە کاتێکدا لە (ابواء، یان لە بودان) بوو کەچی وەرینەگرت، بەلاَم کاتێ پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ڕوخسارمدا هەستی کرد پێم ناخۆشە فەرمووی: "ئێمە بۆیە وەری ناگرین، چونکە لە ئیحرامداین".

(٢٣) گۆشتی نێچیر بۆ ئیحراپۆش

٣٥٤ـ عن أَبِي قَتَادَةَ (ﷺ) قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَاجاءخَرَجْنَا مَعَهُ، قَالَ: فَصَرَفَ مِنْ أَصْحَابِهِ فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ، فَقَالَ: "خُذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ حَتَّى تَلْقَوْنِي". قَالَ فَأَخَذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ، فَلَمَّا انْصَرَفُوا قِبَلَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَحْرَمُوا كُلُّهُمْ إِلَّا أَبَا قَتَادَةَ فَإِنَّهُ لَمْ يُحْرِمْ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَسِيرُونَ إِذْ رَأَوْا حُمُرَ وحْشٍ، فَحَمَلَ عَلَيْهَا أَبُو قَتَادَةَ فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَنَزَلُوا فَأَكَلُوا مِنْ لَحْمِهَا، قَالَ: فَقَالُوا: أَكَلْنَا لَحْماءنَحْنُ مُحْرِمُونَ؟ قَالَ: فَحَمَلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِ الْأَتَانِ، فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا أَحْرَمْنَا، وكَانَ أَبُو قَتَادَةَ لَمْ يُحْرِمْ، فَرَأَيْنَا حُمُرَ وحْشٍ، فَحَمَلَ عَلَيْهَا أَبُو قَتَادَةَ فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَنَزَلْنَا فَأَكَلْنَا مِنْ لَحْمِهَا، فَقُلْنَا: نَأْكُلُ لَحْمَ صَيْدٍ ونَحْنُ مُحْرِمُونَ؟ فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا، فَقَالَ: "هَلْ مِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَوْ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشيء". (قَالَ): قَالُوا: لَا. قَالَ: "فَكُلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا". (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/١٧٢٨)

(ابو قتادە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) کەوتەڕێ بۆ حەج و ئێمەش لە خزمەتیا بووین، هەندێ لە هاوەڵانی جیاکردەوە کە (ابو قتادە)یان تێدابوو پێی فەرمون: "بەکەناری دەریادا بڕۆن هەتا پێم دەگەنەوە" ئەوانیش کەناری دەریایان گرتەبەرو ڕۆیشتن، هەموو ئیحرامیان بەست جگەلە (ابو قتادە) کە ئیحرامی نەبەست، کاتێ بە ڕێگەدا دەڕۆیشتن چاویان کەوت بە ژمارەیەك گوێ درێژی کێوی، (ابو قتادة) هێرشی بۆ بردن، مێنگەیەکی ڕاوکرد، ئەوانیش لایانداو لە گۆشتەکەیان خوارد، دوایی وتیان ئێمە گۆشتمان خوارد و لە ئیحرامیشداین؟ ئەوسا چی مابوو لەگۆشتەکە هەڵیان گرت و کاتێ گەیشتنە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) وتیان ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئێمە ئیحرامکمان بەستبوو، (ابو قتادە) ئیحرامی نەبەستبوو، چاومان کەوت بەگوێدرێژی کێوی، (ابو قتادە) هێرشی کردە سەریان و مێنگەیەکی لێ سەربڕین، ئێمەش لاماندا و لە گۆشتەکەیمان خوارد، پاشان وتمان: ئێمە لە گۆشتی ڕاومان خوارد لەکاتێکدا کە لەئیحرامدا بووین، ئەوەتا ئەوەشی ماوە لە گۆشتەکە

هێناومانە، فەرموی: "ئایا کەسێك لە ئێوە فـەرمانی پێدا یـان ئامـاژەی بـۆ کـرد؟" وتیان: نەخێر. فەرمووی: "ئەوەشی ماوە لە گۆشتەکە بیخۆن".

(٢٤) ئیحرامپۆش پێویستە چی بکوژێت؟

٣٥٥ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "خَمْسٌ فَوَاسِقُ يُقْتَلْنَ فِي الْحِلِّ والْحَرَمِ الْحَيَّةُ، والْغُرَابُ الْأَبْقَعُ، والْفَأْرَةُ، والْكَلْبُ الْعَقُورُ، والْحُدَيَّا". (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/١٧٣٢،١٧٣١)

(عائشــە) (رضي الله عنها) دەڵـێ: پێغەمبــەر (ﷺ): فەرمویــەتی: "پێـنج جانــەوەری زیـان بەخش هەیە لەمەککەو سنووری دەورو بەری مەککـە دەکـوژرێن. "مـار، قەلەڕەشـی بازو، مشك، سەگی هار، کۆلارە"

٣٥٦ـ عَنْ ابن عمر (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "خَمْسٌ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ قَتَلَهُنَّ فِي الْحَرَمِ والْإِحْرَامِ: الْفَأْرَةُ، والْعَقْرَبُ، والْغُرَابُ، والْحِدَأَةُ، والْكَلْبُ الْعَقُورُ". (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/١٧٣٢،١٧٣١)

(ابـن عمـر) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرموویــەتی: "پێـنج گیانــەوەر هەیـە هەرکەس بیانکوژێت گوناهی ناگات، لەسنووری مەککەو لەکاتی ئیحرامیشـدا (مشـك، دووپشك، قەلەڕەش، کۆلارە، سەگی هار".

(٢٥) کەڵە شاخ بۆ ئیحرامپۆش

٣٥٧ـ عَنِ ابْنِ بُحَيْنَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) احْتَجَمَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ وهُوَ مُحْرِمٌ، وسَطَ رَأْسِهِ. (بخاري/ الطب/ ٥٣٧٣)

(ابن بحینە) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) کەڵە شاخی لەناوەڕاستی سـەری گـرت لەڕێگەی مەککەداو لەکاتی ئیحرامدا.

(٢٦) سەر شۆردنی ئیحرامپۆش

٣٥٨ـ عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ والْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ (رضي الله عنهم): أَنَّهُمَا اخْتَلَفَا بِالْأبواء، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ، وقَالَ الْمِسْوَرُ: لَا يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ، فَأَرْسَلَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ (رضي الله عنه) أَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْنَيْنِ وهُوَ يَسْتَتِرُ بِثَوْبٍ، قَالَ: فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُنَيْنٍ، أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ أَسْأَلُكَ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَغْسِلُ رَأْسَهُ وهُوَ مُحْرِمٌ؟ فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ (رضي الله عنه)يَدَهُ عَلَى

الثَّوْبِ فطَأْطَأَهُ حَتَّى بَدَا لِي رَأْسُهُ، ثُمَّ قَالَ لِإِنْسَانٍ يَصُبُّ: (اصْبُبْ) فَصَبَّ عَلَى رَأْسِه، ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ فَأَقْبَلَ بِهِماءأدْبَرَ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُهُ (ﷺ) يَفْعَلُ. (بخاري/ (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/ ١٧٤٣)

(عبدالله ی کوڕی حنین) دەڵێ: کە (عبدالله ی کوڕی عباس ومیسوری کوڕی مەخرەمە) (ﷺ) لە(ابواء) ڕایان جیاواز بوو، (عبدالله ی کوڕی عباس) دەیوت: ئیحرامپۆش دروستە سەری بشوات،(میسور) دەیوت: نابێت ئیحرامپۆش سەری بشوات. عبد الله ی کوڕی حنین دەڵێ: (ابن عباس) ناردمی بۆ لای (ابو ایوب ی انصاری) (ﷺ) تا لەو بارەیەوە پرسیاری لێبکەن بینیم لەنیوان دوودیواردا خۆی دەشوات و پەردەی گێڕاوە منیش سەلامم لێکرد، وتی ئەوە کێیە وتم (عبدالله ی کوڕی حنین)ە، (عبدالله ی کوڕی عباس) ناردوومی بۆ لات تا پرسیارت لێبکەم کە پێغەمبەر (ﷺ) چۆن سەری دەشۆرد لەکاتی ئیحرامدا،(ابو ایوب) دەستی خستە سەر پەردەکەودای نەواند، سەری لێم دەرکەوت بەکەسێکی وت ئاوبکە بەسەرمدا ئەویش کردی بەسەریدا، ئینجا هەڵیگلۆفت بەهەردوو دەستی پێشو دوای سەری شۆرد ئینجاوتی: من پێغەمبەر (ﷺ)م دیوە ئاوا سەری دەشۆرد.

(٢٧) فیدیەی ئیحرامپۆش

٣٥٩ــ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ: قَعَدْتُ إِلَى كَعْبٍ (ﷺ)وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: (فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ) (البقرة: ١٩٦). فَقَالَ كَعْبٌ: نَزَلَتْ فِيَّ، كَانَ بِي أَذًى مِنْ رَأْسِي، فَحُمِلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) والْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلَى وجْهِي، فَقَالَ: "مَا كُنْتُ أُرَى أَنَّ الْجَهْدَ بَلَغَ مِنْكَ مَا أَرَى، أَتَجِدُ شَاةً". فَقُلْتُ: لَا، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: (فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ). قَالَ: "صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، أَوْ إِطْعَامُ سِتَّةِ مَسَاكِينَ، نِصْفَ صَاعٍ طَعَامًا لِكُلِّ مِسْكِينٍ". قَالَ: فَنَزَلَتْ فِيَّ خَاصَّةً، وهِيَ لَكُمْ عَامَّةً. (بخاري/ التفسير/ ٤٢٤٥)

(عبدالله ی کوڕی معقل) دەڵێ: چوم لای(کعب) دانیشتم لەمزگەوتدا پرسیارم دەربارەی ئەم ئایەتە لێکرد (فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ) البقرة/١٩٦ (کعب) وتی: ئەوە لەسەر من دابەزی سەرم برینی پێوە بوو. بردیانم بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) ئەسپێ دەهاتە سەر دەم و چاوم، فەرمووی: "نەمزانیوە ئاوا ماندویت باشە مەڕێکت پێ هەڵ ناسوڕێ" وتم: نەخێر: ئیتر ئەو ئایەتە دابەزی (ففدية من صيام او

صدقة او نسك) فەرمووی: "سێ ڕۆژ بەڕۆژو، یان نانی شەش هەژار بدە بۆ هەر هەژارێك نیو مەن خواردن" جا ئەو ئایەتە بەتایبەت بۆ من دابەزی بۆ ئێوەشە بەگشتی.

(٢٨) مردنی ئیحرامپۆش

٣٦٠ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) –عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم)– قَالَ: خَرَّ رَجُلٌ مِنْ بَعِيرِهِ فَوُقِصَ، فَمَاتَ. فَقَالَ: "اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْهِ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٠٦)

(ابن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پیاوێك لەوشترەكەی بەربۆوەوە ملی شكاو مرد، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: "بەئاوو سیدر بیشۆن و لەهەردوو پۆشاكەكەی خۆیدا كفنی بكەن، سەری دامەپۆشن، چونكە لەڕۆژی قیامەتدا خوای گەورە بەدەم (لبیك) وتنەوەوە زیندووی دەكاتەوە".

(٢٩) مانەوە لە(ذي طوى)

٣٦١ـ عَنْ نَافِعٍ: أَنَّ ابْنَ عُمَرَ (رضي الله عنه) كَانَ لَا يَقْدَمُ مَكَّةَ إِلَّا بَاتَ بِذِي طَوًى حَتَّى يُصْبِحَ وَيَغْتَسِلَ، ثُمَّ يَدْخُلُ مَكَّةَ نَهَارًا، وَيَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) أَنَّهُ فَعَلَهُ. (بخاري/ الحج/ ١٤٩٩)

نافع دەڵێ: –(ابن عمر) نەدەهاتە مەكە هەتا لە (ذی طوی) شەوی نەبردایەتە سەر، كە ڕۆژبۆوە خۆی دەشتو دەچووە مەككەو دەیوت: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وای دەكرد.

(٣٠) چوونە ناو مەككەو مەدینە

٣٦٢- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ، وَإِذَا دَخَلَ مَكَّةَ دَخَلَ مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى. (بخاري/ الحج/ ١٥٠٠)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەڕێگەی (الشجره)وە دەردەچوو لەمەدینەولەڕیگەی (معرس)وە دەگەڕایەوە بۆی، كە دەچوو بۆ مەككەش لە(ثنیة العلیا)وە دەچوو لە(ثنیة السفلی)وە لێی دەردەچوو.

(٣١) دابەزین لەمەككە

٣٦٣ـ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدِ (بْنِ حَارِثَةَ) (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَنْزِلُ فِي دَارِكَ بِمَكَّةَ؟ فَقَالَ: "وَهَلْ تَرَكَ لَنَا عَقِيلٌ مِنْ رِبَاعٍ أَوْ دُورٍ". وَكَانَ عَقِيلٌ وَرِثَ أَبَا طَالِبٍ هُوَ

وطَالِبٌ، ولَمْ يَرِثْهُ جَعْفَرٌ ولَا عَلِيٌّ شَيْئًا لِأَنَّهُمَا كَانَا مُسْلِمَيْنِ، وكَانَ عَقِيلٌ وطَالِبٌ كَافِرَيْنِ. (بخاري/ الحج/ ١٥١١)

(اسامەی کوڕی زید) (ﷺ) وتویەتی: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئایا دەچیتە ماڵی خۆتان لەمەککە؟ فەرموی: "بۆ (عقیل) شوێن و ماڵی بۆ هێشتوین؟" (عقیل)بەمیراتی بە(ابو طالب)ەوە لەگەڵ (طالب)ی برایدا بۆیان مابۆوە. نە(جعفر)و نە(علی) کەموسوڵمان بوون هیچ میراتیەکیان لەباوکیان وەرنەگرت، (عقیل و طالب)کە کافر بوون هەموو میراتیەکە بۆ ئەوان بووە.

(٣٢) ڕاگردن لە تەواف و هاتووچۆی صەفاو مەروەدا

٣٦٤ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ والْعُمْرَةِ أَوَّلَ مَا يَقْدَمُ: فَإِنَّهُ يَسْعَى ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ يَمْشِي أَرْبَعَةً، ثُمَّ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا والْمَرْوَةِ. (بخاري/ الحج/ ١٥٣٧)

(ابن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) کەتەوافی دەکرد لەحەج و عەمرەدا لەسەرەتای هاتندا، سێ تەوافی بەڕاکردن بەدەوری (بیت)دا دەکرد،چوار تەوافیشی بەڕۆیشتن بەدەوریدا دەکرد، ئینجا دوو رکات نوێژی دەکرد. پاشان هاتوچۆی صەفاو مەروای دەکرد.

(٣٣) ماچکردنی بەردە ڕەشەکە

٣٦٥ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ قَالَ: رَأَيْتُ الْأَصْلَعَ –يَعْنِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (ﷺ)– يُقَبِّلُ الْحَجَرَ ويَقُولُ: واللَّهِ إِنِّي لَأُقَبِّلُكَ، وإِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ، وأَنَّكَ لَا تَضُرُّ ولَا تَنْفَعُ، ولَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَبَّلَكَ مَا قَبَّلْتُكَ. (بخاري/ الحج/ ١٥٢٠)

(عبدالله ی کوڕی سرجس) دەڵێ: (عمر) (ﷺ)م بینی ماچی بەردە ڕەشەکە دەکات و دەڵێت: بەخوا خۆ من ماچت دەکەم و دەشزانم کەتۆ بەردێکیت و زیان و قازانجت نییە، ئەگەر پێغەمبەری خوام (ﷺ) نەبینیایە ماچی دەکردی، منیش ماچم نەدەکردی.

(٣٤) دەستدان لەسوچەکانی کەعبە

٣٦٦ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: مَا تَرَكْتُ اسْتِلَامَ هَذَيْنِ الرُّكْنَيْنِ –الْيَمَانِيَ والْحَجَرَ– مُذْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَسْتَلِمُهُمَا، فِي شِدَّةٍ ولَا رَخَا و. (بخاري/ الحج/ ١٥٢٩)

(عبدالله ی کوڕی عمر) (ﷺ) دەڵێ: من وازم لەدەست دان لەم دوو گۆشەیە نەهێناوە -یەمانی و بەردەکە- لەوکاتەوە کە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بینیوە دەستیان لێ دەدا لەکاتی قەڵەباڵغی یان لەکاتی ئاساییدا.

٣٦٧ـ عَنْ ابْنَ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: لَمْ أَرَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَسْتَلِمُ غَيْرَ الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ. (بخاري/ الحج/ ١٥٣١)

(إبن عباس) (ﷺ) دەڵێ: نەمبینیوە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەست بدات لەهیچ شوێنێك جگە لە دوو گۆشە یەمانیەکە.

(٣٥) تەواف بەسواری بۆ خەڵکی تر

٣٦٨ـ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَتْ: شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَنِّي أَشْتَكِي، فَقَالَ: "طُوفِي مِنْ وراء النَّاسِ وأَنْت رَاكِبَةٌ". قَالَتْ: فَطُفْتُ ورَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَئِذٍ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ، وهُوَ يَقْرَأُ بِـ(والطُّورِ وكِتَابٍ مَسْطُورٍ). (بخاري/ المساجد/ ٤٥٢)

(أم سلمه) (ﷺ) بەپێغەمبەری (ﷺ) ڕایگەیاند کەماندووم و ناساغم، فەرمووی: "لەدوای خەڵکەکەوە بەسواری تەوافی خۆت بکە" منیش تەوافم کرد، ئەوکاتە پێغەمبەر (ﷺ) لەپاڵ کەعبەدا نوێژی دەکردو (والطُّورِ وكِتَابٍ مَسْطُورٍ)ی دەخوێند.

(٣٦) تەوافی سەفاو مەروە

٣٦٩ـ عن عُرْوَةَ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ (ﷺ): مَا أَرَى عَلَيَّ جُنَاحًا أَنْ لَا أَتَطَوَّفَ بَيْنَ الصَّفَا والْمَرْوَةِ. قَالَتْ: لِمَ؟ قُلْتُ: لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ يَقُولُ: (إِنَّ الصَّفَا والْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ) الْآيَةَ. فَقَالَتْ: لَوْ كَانَ كَمَا تَقُولُ لَكَانَ: فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطَّوَّفَ بِهِمَا. إِنَّمَا أُنْزِلَ هَذَا فِي أُنَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، كَانُوا إِذَا أَهَلُّوا أَهَلُّوا لِمَنَاةَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَلَا يَحِلُّ لَهُمْ أَنْ يَطَّوَّفُوا بَيْنَ الصَّفَا والْمَرْوَةِ، فَلَمَّا قَدِمُوا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) لِلْحَجِّ ذَكَرُوا ذَلِكَ لَهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ، فَلَعَمْرِي مَا أَتَمَّ اللَّهُ حَجَّ مَنْ لَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا والْمَرْوَةِ. وفي رواية: ما أتم الله حج امرئ ولا عمرته لم يطف بين الصفا والمروة. (بخاري/ العمرة/ ١٦٩٨)

(عروه) دەڵێ: بە(عائشه)م (ﷺ) وت: من وانازانم گوناهم بگات ئەگەر تەواف لەنێوان سەفاو مەروەدا بکەم.. وتی: بۆچی؟ وتم: چونکە خوای گەورە دەفەرموێت

(بێگومان سەفاو مەروە لەدروشمەکانی خوای گەورەن). عائشە (ﵵ) وتی: ئەگەر وابوایە کەتۆ دەڵێی ئایەتەکە بەم شێوەیە دەبوو: (ئەوە گوناهی ناگات ئەگەر تەوافیان نەکات). لەڕاستیدا ئەوە دەربارەی کەسانێك لە(أنصار) دابەزیوە کە ئیحرامیان لەسەردەمی نەفامیدا بۆ (مناة) دەبەست، بۆیان دروست نەبوو تەواف لەنێوان سەفاو مەروەدا بکەن. جاکاتێ لەخزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) هاتن بۆ حەج و باسی ئەوەیان بۆ کرد، خوای گەورە ئەو ئایەتەی دابەزاند، بەگیانی خۆم خوای گەورە ئەو حەجە بەتەواو دانانێت کەتەوافی نێوان سەفاو مەروەی تێدا نەبێت، لەڕیوایەتێکی تردا: خوای گەورە حەجی کەسێك یان عەمرەکەی بەتەواو دانانێت ئەگەر تەوافی سەفاو مەروەی نەکردبێت.

(٣٧) چونە ناو کەعبە

٣٧٠ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﭬ) قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَوْمَ الْفَتْحِ فَنَزَلَ بِفِنَا و الْكَعْبَةِ، وأَرْسَلَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ طَلْحَةَ فَجاء بِالْمِفْتَحِ فَفَتَحَ الْبَابَ، قَالَ: ثُمَّ دَخَلَ النَّبِيُّ (ﷺ) وبِلَالٌ وأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ (ﭬ) وأَمَرَ بِالْبَابِ فَأُغْلِقَ، فَلَبِثُوا فيه مَلِيًّا، ثُمَّ فَتَحَ الْبَابَ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّه: فَبَادَرْتُ النَّاسَ فَتَلَقَّيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) خَارِجًا، وبِلَالٌ عَلَى إِثْرِه، فَقُلْتُ لِبِلَالٍ: هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّه (ﷺ)؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَيْنَ؟ قَالَ: بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ تِلْقَا و وجْهِهِ، قَالَ: ونَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى. (بخاري/ الصلاة/ ٤٨٣)

(ابن عمر) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆژی ئازادکردنی مەککە هات و چووە حەوشەی کەعبەوە، ناردی بەشوێن (عثمان ی کوڕی طلحة)داو کلیلی بۆ هێناو دەرگاکەی کردەوە، پاشان پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڵ (بلال و أسامەی کوڕی زید و عثمان ی کوڕی طلحة) (ر.ض) چوونە ژورەوە، فەرمانیدا کەدەرگاکە دابخرێت، ماوەیەك تیایمانەوە، پاشان دەرگاکەی کردەوە، (عبدالله) دەڵێ: من پێش خەڵکەکە گەیشتمە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) لەکاتێکدا دەهاتە دەرەوە، (بلال)ی بەشوێنەوە بوو، وتم بە(بلال) ئایا پێغەمبەر (ﷺ) نوێژی تێدا کرد، وتی: بەڵێ.. وتم: لەکوێدا؟ وتی: لەنێوان هەردوو کۆڵەکەکەدا کەڕووبەڕوی بوون.ئیتر بیرم چوو لێی بپرسم: چەند نوێژی کرد؟

٣٧١ــ عن ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: قُلْتُ لعطاء: أَسَمِعْتَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: إِنَّمَا أُمِرْتُمْ بِالطَّوَافِ، ولَمْ تُؤْمَرُوا بِدُخُولِهِ؟ قَالَ: لَمْ يَكُنْ يَنْهَى عَنْ دُخُولِهِ، ولَكِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ:

أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ (رضي الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) لَمَّا دَخَلَ الْبَيْتَ دَعَا فِي نَوَاحِيهِ كُلِّهَا، ولَمْ يُصَلِّ فِيهِ حَتَّى خَرَجَ، فَلَمَّا خَرَجَ رَكَعَ فِي قُبُلِ الْبَيْتِ رَكْعَتَيْنِ، وقَالَ: (هَذِهِ الْقِبْلَةُ". قُلْتُ لَهُ: مَا نَوَاحِيهَا أَفِي زَوَايَاهَا؟ قَالَ: بَلْ فِي كُلِّ قِبْلَةٍ مِنَ الْبَيْتِ. (بخاري/ الصلاة/ ٣٨٩)

(إبن جـريج) دەڵـێ: بـە(عطـاء)م وت: بیسـتوتە (إبـن عبـاس) دەڵـێ: فـەرمانتان پێدراوە کەتەواف بکەن، نەك بچنە نـاو کەعبـەوە، پاشـان ڕێگـری لەچـونەژورەوەی نـەکرا، بـەلاّم گـوێم لێبـوو دەیـوت: (أسـامەی کـوڕی زیـد) هـەواڵی داومـەتێ کـاتێ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) چۆتە ناو کەعبەوە لەهەموو گۆشەیەکیدا نـزای کـردوە، نوێـژی تێـدا نەکردووە هەتا هاتۆتە دەرەوە، کاتێ کەدەرچوو لەپێشی کەعبەوە دووڕکات نوێـژی کردوەو فەرمویەتی: "ئەمە قیبلەیـە" منـیش پـێم وت: لاکـانی کەعبـە کامەیـە، ئایـا مەبەست گۆشەکانیەتی؟ وتی: بەڵکو هەموو بەشەکانی کەعبە (دەگرێتەوە).

(٣٨) **لبيك و الله اكبر**

٣٧٢ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيِّ (رضي الله عنه): أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنه) –وَهُمَا غَادِيَانِ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَةَ– كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)؟ فَقَالَ: كَانَ يُهِلُّ الْمُهِلُّ مِنَّا فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ، ويُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ مِنَّا فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ. (بخاري/ العيدين/ ٩٢٧)

(محمد کوڕی أبوبکر ثقفي) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پرسـیارم لـە (أنـس کـوڕی مالـك) (رضي الله عنه) کـردوە لەکاتێکـدا هـەردووکیان لەبەیانیـدا لـەمیناوە دەچـوون بـۆ عەرەفـە: چـیتان دەکرد کاتێك لەوڕۆژەدا لەخزمەت پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) بوون؟ ئـەویش وتـی: هـەبوو (لا إله إلا الله)ی دەووت کەس ڕەخنەی لێ نەدەگرت، هەبوو (الله أكبر) ی دەکرد، ئەویش کەس ڕەخنەی لێ نەدەگرت.

(٣٩) (**ثم أفيضوا من حيث أفاض النـاس**)

٣٧٣ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: كَانَ قُرَيْشٌ ومَنْ دَانَ دِينَهَا يَقِفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ، وكَانُوا يُسَمَّوْنَ الْحُمْسَ، وكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقِفُونَ بِعَرَفَةَ، فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه وسلم) أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ فَيَقِفَ بِهَا، ثُمَّ يُفِيضَ مِنْهَا، فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وجَلَّ: (ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ) (البقرة: ١٩٩). (بخاري/ التفسير/ ٤٢٤٨)

(عائشه) (ﷺ) دەڵێ: قورەیش و ئەوانەی لەسەر دینی ئەوان بوون لە (مزدلفە) دەوەستان، پێیان دەوتن (حمس) واتە: (شوێنی سەرسەختەکان) بەڵام عەرەبەکانی تر لە (عرفە) دەوەستان، کاتێ ئیسلام هات خوای گەورە فەرمانیدا بەپێغەمبەرەکەی کەبچێت لە (عەرەفە) بوەستێت و پاشان لەوێوە دابەزێت، ئەمەیان مانای فەرمودەی خوایە (خەڵکی لەکوێوە دابەزین ئێوەش لەوێوە دابەزن).

٣٧٤ـ عن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (ﷺ) قَالَ: أَضْلَلْتُ بَعِيرًا لِي، فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) واقفاً مَعَ النَّاسِ بِعَرَفَةَ، فَقُلْتُ: واللَّه إِنَّ هَذَا لَمِنَ الْحُمْسِ فَمَا شَأْنُهُ هَاهُنَا؟ وكَانَتْ قُرَيْشٌ تُعَدُّ مِنَ الْحُمْسِ. (بخاري/ الحج/ ١٥٨١)

(جبیری کوڕی مطعم) (ﷺ) دەڵێ: وشترێکم ون کردبوو، ڕۆژی عەرەفە بەدوایدا دەگەڕام، پێغەمبەری خوام (ﷺ) بینی لەعەرەفەدا لەگەڵ خەڵکیدا وەستا بوو، وتم بەخوا ئەمە لە (حمس)ە چی دەکات لێرە، چونکە قورەیش کۆمەڵی (حمس) بوون.

(٤٠) بەجێهێشتنی (عەرەفە)و نوێژکردن لە (مزدلفە)

٣٧٥ـ عن كُرَيْبٌ: أَنَّهُ سَأَلَ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (ﷺ): كَيْفَ صَنَعْتُمْ حِينَ رَدِفْتَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) عَشِيَّةَ عَرَفَةَ؟ فَقَالَ: جِئْنَا الشِّعْبَ الَّذِي يُنِيخُ النَّاسُ فِيهِ لِلْمَغْرِبِ، فَأَنَاخَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) نَاقَتَهُ وبَالَ —وَمَا قَالَ أَهَرَاقَ الماء— ثُمَّ دَعَا بِالوضوء فَتَوَضَّأَ وضُوءا لَيسَ بِالْبَالِغِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه الصَّلَاةَ؟ فَقَالَ: "الصَّلَاةُ أَمَامَكَ". فَرَكِبَ حَتَّى جِئْنَا الْمُزْدَلِفَةَ فَأَقَامَ الْمَغْرِبَ، ثُمَّ أَنَاخَ النَّاسُ فِي مَنَازِلِهِمْ ولَمْ يَحُلُّوا حَتَّى أَقَامَ الْعِشَا و الْآخِرَةَ فَصَلَّى، ثُمَّ حَلُّوا، قُلْتُ: فَكَيْفَ فَعَلْتُمْ حِينَ أَصْبَحْتُمْ؟ قَالَ: رَدِفَهُ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ، وانْطَلَقْتُ أَنَا فِي سُبَّاقِ قُرَيْشٍ عَلَى رِجْلَيَّ. (بخاري/ الوضوء/ ١٣٩)

(کُریب) پرسیاری لە (أسامەی کوڕی زەید) (ﷺ) کرد: ئێوارەی عەرەفە کەلەپاشکۆی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) بویت چیتان کرد؟ ئەویش وتی: چوین بۆ ئەو دەربەندەی کەخەڵکی لێ دادەبەزێت بۆ نوێژی شێوان، پێغەمبەر (ﷺ) وشترەکەی یخ داو دەستی بەئاو گەیاند، ئینجا داوای ئاوی کردو دەستنوێژێکی گرت و ئاوی کەم بەکارهێنا، منیش وتم ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) نوێژ بکەین، ئەویش فەرمووی نوێژ لەبەردەمتایە، ئینجا سوار بوو هەتا گەیشتینە (مزدلفە) قامەت کرا بۆ نوێژی شێوان لەوەودوا خەڵکی لەشوێنەکانی خۆیاندا وشترەکانیان یخ دا بەڵام بارەکانیان لێ نەکردنەوە هەتا قامەت بۆ نوێژی خەوتنان کراو نوێژی کرد، ئینجا بارەکانیان

داگرت، پرسیم: ئەی کاتێ کەبەیانیتان لێهات چیتان کرد؟ وتی: (فضل ی کوڕی عباس) چووە پاشکۆی و منیش لەپێشەنگی قورەیشدا بەپێ ڕۆیشتم.

(٤١) گەڕانەوە لە(عەرەفە)

٣٧٦ـ عَنْ عروة قَالَ: سُئِلَ أُسَامَةُ وأَنَا شَاهِدٌ –أَوْ قَالَ: سَأَلْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (رضي الله عنه)– وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَرْدَفَهُ مِنْ عَرَفَاتٍ: قُلْتُ كَيْفَ كَانَ يَسِيرُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ؟ قَالَ: كَانَ يَسِيرُ الْعَنَقَ، فَإِذَا وجَدَ فَجْوَةً نَصَّ. (بخاري/ الحج/ ١٥٨٣)

(عروە) دەڵێ: پرسیار کراوە لە (أسامە) کە پێغەمبەر (ﷺ) ئەوی خستبووە پاشکۆی خۆی –من خۆم شایەت بووم– پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەعەرەفاتدا چۆن دەڕۆی کاتێ عەرەفەی بەجێهێشت ؟ وتی: مام ناوەندی دەڕۆیشت ئەگەر بوارێکی بەدی بکردایە خێراتر دەبوو.

(٤٢) نوێژی مەغریب و عیشا لە (مزدلفە)

٣٧٧ـ عن ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَيْنَ الْمَغْرِبِ والْعِشَا و، بِجَمْعٍ، لَيْسَ بَيْنَهُمَا سَجْدَةٌ. وصَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، وصَلَّى الْعِشَا و رَكْعَتَيْنِ. فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي بِجَمْعٍ كَذَلِكَ حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ تَعَالَى. (بخاري/ الحج/ ١٥٨٩)

(إبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) نوێژی مەغریب و عیشای کۆکردەوە بەکۆکردنەوەیەك لەنێوانیاندا نوێژی تری نەکرد، سێ ڕکات نوێژی شێوان و دوو ڕکات نوێژی خەوتنانیشی کرد، جا (عبدالله) لە (مزدلفە)دا هەر ئاوای دەکرد تاگەیشتەوە لای خوا.

(٤٣) نوێژی بەیانی لە(مزدلفە)

٣٧٨ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) صَلَّى صَلَاةً إِلَّا لِمِيقَاتِهَا إِلَّا صَلَاتَيْنِ: صَلَاةَ الْمَغْرِبِ والْعِشَا و بِجَمْعٍ، وصَلَّى الْفَجْرَ يَوْمَئِذٍ قَبْلَ مِيقَاتِهَا. (بخاري/ الحج/ ١٥٩٨)

(عبدالله کوڕی مسعود) دەڵێ: پێغەمبەرم (ﷺ) نەدیوە نوێژێك بکات لەکاتی خۆیدا نەبێ جگە لەنوێژی شێوانو خەوتنان لە (مزدلفە)، نوێژی بەیانیشی پێش ئەو کاتەی جارانی کرد.

(٤٤) دابەزین لە(مزدلفە)وە بۆ ئافرەتی کەمرەو

٣٧٩ـ عَنْ عَائِشَةَ (﵂) أَنَّهَا قَالَت: اسْتَأْذَنَتْ سَوْدَةُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) لَيْلَةَ الْمُزْدَلفَة تَدْفَعُ قَبْلَهُ، وقَبْلَ حَطْمَةِ النَّاس، وكَانَت (امْرَأَةً) ثَبِطَةً –يَقُولُ الْقَاسِمُ: والثَّبِطَةُ الثَّقيلَةُ– قَالَ: فَأَذنَ لَهَا، فَخَرَجَتْ قَبْلَ دَفْعه، وحَبَسَنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا فَدَفَعْنَا بِدَفْعه، ولَأَنْ أَكُونَ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ سَوْدَةُ، فَأَكُونَ أَدْفَعُ بِإِذْنه، أَحَبُّ إِلَيَّ منْ مَفْرُوحٍ بِهِ. (بخاري/ الحج/ ١٥٩٦)

(عائشه) (﵂) دەڵێ: (سوده) (﵂) مۆڵەتی خواست لە پێغەمبەر (ﷺ) لەشەوی (مزدلفە)دا تا پێش ئەو بڕوات، پێش ئەوەی خەڵکی قەڵەباڵغی بکەن چونکە ئافرەتێکی کەمرەو بوو، ئەویش مۆڵەتیدا، ئیتر هەتا بەیانی ئەو کەوتەڕێ خۆ ئەگەر منیش مۆڵەتم بخواستایە لە پێغەمبەر (ﷺ) وەك (سوده) بڕۆشتایەم لەهەموو شت لام خۆشتر بوو.

(٤٥) پێشخستنی ئافرەت لە مزدلفە

٣٨٠ـ عن عَبْدُ اللَّهِ مَوْلَى اسماء قَالَ: قَالَتْ لِي اسماء (﵂) وهِيَ عنْدَ دَار الْمُزْدَلفَة: هَلْ غَابَ الْقَمَرُ؟ قُلْتُ: لَا، فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ: يَا بُنَيَّ هَلْ غَابَ الْقَمَرُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَت: ارْحَلْ بِي، فَارْتَحَلْنَا حَتَّى رَمَت الْجَمْرَةَ، ثُمَّ صَلَّتْ فِي مَنْزِلهَا، فَقُلْتُ لَهَا: أَيْ هَنْتَاهْ لَقَدْ غَلَّسْنَا، قَالَتْ: كَلَّا أَيْ بُنَيَّ، إِنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أَذِنَ لِلظُّعُنِ. (بخاري/ الحج/ ١٥٩٥)

(عبدالله) کارگوزاری (اسماء) دەڵێ: (اسماء) (﵂) لەمزدلفە وە پێی وتم: ئایا مانگ ئاوا بووە؟ وتم: نەخێر، ساتێك نوێژی کرد، ئینجا وتی: ئەی کوڕی شیرینم مانگ ئاوا بووە؟ وتم: بەڵێ: وتی: کۆچم پێ بکە، کۆچمان کرد تاگەیشتینە مینا، ئەوسا بەرد بارانی (جمره)ی کرد، پاشان نوێژی کرد لەشوێنەکەی خۆیدا.. پێم وت: پورێ بەتاریکی هاتین... فەرمووی: نەخێر، ئەی کوڕم، پێغەمبەر (ﷺ) مۆڵەتیداوە بەئافرەتان.

(٤٦) پێشخستنی پیرو پەککەوتە

٣٨١ـ عن ابْنَ عَبَّاسٍ (﵁) قال: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي الثَّقَلِ –أَوْ قَالَ: فِي الضَّعَفَةِ– مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ. (بخاري/ الإحصار و جزا و الصيد/ ١٧٥٧)

(إبن عباس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) منی نارد لە (مزدلفه) وە لەشەودا لەناو کەم ڕەوو پەککەوتەکاندا.

٣٨٢- عن سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّه: أَنَّ عَبْدَ اللَّه بْنَ عُمَرَ (ﷺ) كَانَ يُقَدِّمُ ضَعَفَةَ أَهْلِه، فَيَقِفُونَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ بِالْمُزْدَلِفَةِ بِاللَّيْلِ، فَيَذْكُرُونَ اللَّهَ مَا بَدَا لَهُمْ، ثُمَّ يَدْفَعُونَ قَبْلَ أَنْ يَقِفَ الْإِمَامُ وقَبْلَ أَنْ يَدْفَعَ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدَمُ مِنًى لِصَلَاةِ الْفَجْرِ ومِنْهُمْ مَنْ يَقْدَمُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَإِذَا قَدِمُوا رَمَوُا الْجَمْرَةَ، وكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ: أَرْخَصَ فِي أُولَئِكَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). **(بخاري/ الحج/ ١٥٩٢)**

(سالم ی کوڕی عبدالله) دەڵێ: (عبدالله ی کوڕی عمر) (ﷺ) هەمیشە خزم وکەسی لاوازو پەککەوتەی پێش خۆی دەخست، بەشێك لەشەو لە(مشعر الحرام، مزدلفه) دەمانەوەو یادی خوایان دەكرد ئەوەندەی بۆیان بگونجایە، پێش ئەوەی ئیمام هەستێ و بكەوێتە ڕێ ئەوان دەڕۆیشتن هەیان بوو پێش نوێژی بەیانی دەگەیشتە مینا هەیان بوو دواتر، هەركات گەیشتبن (جمره)یان بەرد باران دەكرد، جا (إبن عمر) دەیوت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) مۆڵەتی ئەمانەی داوە.

٤٧) (لبيك) وتنی حاجی تاكاتی بەردبارانی (جمره العقبه) یە

٣٨٣- عن ابْنُ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أَرْدَفَ الْفَضْلَ (ﷺ) مِنْ جَمْعٍ، قَالَ: فَأَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ: أَنَّ الْفَضْلَ أَخْبَرَهُ: أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ. **(بخاري/ الحج/ ١٥٨٦)**

(إبن عباس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) (فضل)ی خستە پاشكۆی خۆی لە مزدلفه، پاشان (فضل) هەواڵی دایە كە: پێغەمبەر (ﷺ) بەردەوام (لبيك)ی دەووت هەتا (جمرة العقبة)ی بەرد باران كرد.

(٤٨) بەرد بارانی (جمره)

٣٨٤- عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَجَّاجَ بْنَ يُوسُفَ يَقُولُ وهُوَ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ: أَلِّفُوا الْقُرْآنَ كَمَا أَلَّفَهُ جِبْرِيلُ: السُّورَةُ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا الْبَقَرَةُ، والسُّورَةُ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا النساء، والسُّورَةُ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا آلُ عِمْرَانَ، قَالَ: فَلَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِه، فَسَبَّهُ وقَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ: أَنَّهُ كَانَ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (ﷺ) فَأَتَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَاسْتَبْطَنَ الْوَادِي، فَاسْتَعْرَضَهَا فَرَمَاهَا مِنْ بَطْنِ الْوَادِي بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ، قَالَ: فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّ النَّاسَ يَرْمُونَهَا مِنْ فَوْقِهَا؟ فَقَالَ: هَذَا -وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ- مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ. **(بخاري/ الحج/ ١٦٦٣)**

ئەعمەش دەڵێ:گوێبیستی حەجاجی کوڕی یوسفی سەقەفی بووم لە کاتێکا لەسەر مینبەر وتاری دەخوێندەوە دەیوت : قورئان ڕێکبخەن هەروەکو جوبرەئیل ڕێکی خستووە ئەو سورەتەی ناوی (البقرە)ی تیا هاتووە، ئەو سورەتەی ناوی (**النساء**) ی تیا هاتووە، ئەو سورەتەی ناوی(العمران)ی تیا هاتووە. دەڵێ:گەیشتم بە ئیبراهیمی نەخەعی ئەو قسانەی حەجاجم بۆ گێڕایەوە، ئەویش قسەی بە حەجاج وت و وتی : (عبدالرحمن کوڕی یزید) بۆی گێڕامەوە کەلەگەڵ (عبدالله ی کوڕی مسعود) (ﭬ) دا بوو بەرەو (جمرە العقبە) شۆڕ بۆوە بۆ ناوەڕاستی دۆڵەکە، لەوێوە حەوت بەردی گرتە (جمرە)و لەگەڵ هەر بەردێکدا (ألله أكبر)ی دەکرد، وتم: ئەی (أبو عبدالرحمن) خەڵکی لەسەرەوە بەردی تێدەگرن؟ وتی: سوێند بەو زاتەی جگە لەو خوایەکی تر نییە، ئەم شوێنە شوێنی ئەو کەسەیە کە سورەتی (البقرة)ی نازڵ بۆتە سەر.

(٤٩) سەرتاشینی پێغەمبەر (ﷺ)

٣٨٥ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﭬ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) حَلَقَ رَأْسَهُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ. (بخاري/ الحج/ ١٦٣٩،١٦٤١)

(إبن عمر) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەحەجیماڵئاواییدا سەری خۆی تاشی.

(٥٠) تاشین و کورتکردنەوە

٣٨٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﭬ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ". قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّه ولِلْمُقَصِّرِينَ. قَالَ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّه ولِلْمُقَصِّرِينَ. قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلِّقِينَ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ولِلْمُقَصِّرِينَ. قَالَ: "وَلِلْمُقَصِّرِينَ". (بخاري/ الحج/ ١٦٣٩،١٦٤١)

(أبو هريره) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "خوایە لەوانە خۆش ببە کەسەریان تاشیوە" وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەی ئەوانەی کورتیان کردۆتەوە.. فەرمووی: "خوایە لەوانە خۆش ببە کەسەریان تاشیوە" وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەی ئەوانەی کورتیان کردۆتەوە.. فەرمووی: "خوایە لەوانە خۆش ببە کەسەریان تاشیوە" وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەی ئەوانەی کورتیان کردۆتەوە.. ئینجا فەرمووی: "لەوانەش کەکورتیان کردۆتەوە".

(٥١) ڕەجم و قوربـانیی و سەرتـاشین

٣٨٧ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْبُدْنِ فَنَحَرَهَا، والْحَجَّامُ جَالِسٌ، وقَالَ بِيَدِهِ عَنْ رَأْسِهِ فَحَلَقَ شِقَّهُ الْأَيْمَنَ فَقَسَمَهُ فِيمَنْ يَلِيهِ، ثُمَّ قَالَ: "احْلِقِ الشِّقَّ الْآخَرَ". فَقَالَ: "أَيْنَ أَبُو طَلْحَةَ". فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ. (بخاري/ الوضوء/ ١٦٩)

(أنس ی کوڕی مالك) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەرد بارانی (جمـره العقبـه)ی کردو ئینجا تەشریفی برد بۆ لای قوربانیەکەی و سەری بڕی، خوێنگرەکە دانیشـتبوو (کەسەرتاشینیشی دەکرد) بەدەست ئاماژەی فەرموو کەلای ڕاستی سەری بتاشـێ و کردی بەدوو بەشەوە (کەلای ڕاستی تەواو کرد) فەرمووی: "ئەو لاشی بتاشە".

(٥٢) ئەوەی پێش قوربـانیی سەری بتاشێ

٣٨٨ـ عن عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رضي الله عنه) قالَ: وقَفَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى رَاحِلَتِهِ، فَطَفِقَ نَاسٌ يَسْأَلُونَهُ، فَيَقُولُ الْقَائِلُ مِنْهُمْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لَمْ أَكُنْ أَشْعُرُ أَنَّ الرَّمْيَ قَبْلَ النَّحْرِ، فَنَحَرْتُ قَبْلَ الرَّمْيِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَارْمِ ولَا حَرَجَ". قَالَ: وطَفِقَ آخَرُ يَقُولُ: إِنِّي لَمْ أَشْعُرْ أَنَّ النَّحْرَ قَبْلَ الْحَلْقِ، فَحَلَقْتُ قَبْلَ أن أنحر؟ فَيَقول: "انحر ولا حرج". قَالَ: فما سمعته يُسْأَلُ يَوْمَئِذٍ عَنْ أَمْرٍ مِمَّا يَنْسَى الْمَرْ و ويَجْهَلُ —مِنْ تَقْدِيمِ بَعْضِ الْأُمُورِ قَبْلَ بَعْضٍ وأَشْبَاهِهَا— إِلَّا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "افْعَلُوا ذَلِكَ ولَا حَرَجَ". (بخاري/ العلم/ ٨٣)

(عبـدالله ی کـوڕی عمـرو ی کـوڕی عـاص) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) لەسـەر ولاغەکەی وەستا بوو خـەڵکی دەچـوون پرسـیاریان لێ دەکـرد، یـەکێکیان دەیـوت: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) مـن نـەمزانی کەبـەردباران کـردن پـێش قوربـانی کردنـە، قوربـانیم کـرد پـێش بـەرد بـاران کـردن؟ پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرموی: "ئێسـتا بـەرد بارانەکـەت بکـەو قـەیناکا" یـەکێکی تـر وتـی: مـن نـەمزانی کـە قوربـانی پـێش سەرتاشـینە، سـەرم تاشـی پـێش قوربـانی کـردن، فـەرموی: "قوربانییەکـەت بکـەو قەیناکات".. ئەوڕۆژە نەمبیست کەسێك پرسیار بکات لەوانەی کە نەیانـدەزانی یـان بیریـان چـووبوو، هەنـدێ شـتیان پـێش هەنـدێکی تـر کردبـو، پێغەمبـەر (ﷺ) هـەر دەیفەرموو: "ئەوە بکەو قەیناکات".

٣٨٩ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) وأَتَاهُ رَجُلٌ يَوْمَ النَّحْرِ وهُوَ واقِفٌ عِنْدَ الْجَمْرَةِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ؟ فَقَالَ: "ارْمِ ولَا حَرَجَ". وأَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ: إِنِّي ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ؟ قَالَ: "ارْمِ ولَا حَرَجَ". وأَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ: إِنِّي أَفَضْتُ إِلَى الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ؟ قَالَ: "ارْمِ ولَا حَرَجَ". (قَالَ): فَمَا رَأَيْتُهُ سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شيءٍ إِلَّا قَالَ: "افْعَلُوا ولَا حَرَجَ". (بخاري/ العلم/ ٨٣)

(عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی عاص) (ﷺ) دەڵێ:گوێم لە پێغەمبەر (ﷺ) بوو پیاوێك هات بۆ خزمەتی لەڕۆژی قوربانیدا، ئەو لەنزیکی (جمرە العقبە)دا بوو، وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) من سەرم تاشی پێش ئەوەی بەرد باران بکەم؟ فەرموی: "بەرد باران بکەو قەیناکات" یەکێکی تر هات و وتی: من قوربانیەکەمم سەربڕیوە پێش ئەوەی بەرد باران بکەم؟ فەرموی: "ئێستە بەرد باران بکەو قەیناکات" یەکێکی تر هات و وتی: من چوم بۆ تەوافی (إفاضة) پێش ئەوەی بەرد باران بکەم؟ فەرموی: "ئێستە بەرد باران بکەو قەیناکات".. ئەو ڕۆژە نەمدی هیچ پرسیارێکی لێ بکرێت و نەفەرموێت: "ئەوە بکەو قەیناکات".

(٥٣) قوربانیی دیاریکردن

٣٩٠ـ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَنَّ زِيَاداً كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: مَنْ أَهْدَى هَدْيًا حَرُمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنْحَرَ الْهَدْيُ، وقَدْ بَعَثْتُ بِهَدْيِي، فَاكْتُبِي إِلَيَّ بِأَمْرِكِ. قَالَتْ عَمْرَةُ: قَالَتْ عَائِشَةُ: لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، أَنَا فَتَلْتُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِيَدَيَّ، ثُمَّ قَلَّدَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِيَدِهِ، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي، فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) شيءٌ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَهُ حَتَّى نُحِرَ الْهَدْيُ. (بخاري/ الحج/ ١٦١٣)

(عمره کچی عبدالرحمن) (ﷺ) دەڵێ: زیاد نامەی نووسی بۆ عائشە کە(عبدالله ی کوڕی عباس) (ﷺ) وتویەتی: ئەوەی قوربانییەك بڕیار بدات، چی بۆ حاجی حەرامە بۆ ئەویش حەرامە هەتا قوربانییەکە سەردەبڕێ، جا منیش قوربانیم ناردووە، وەڵامم بدەرەوە.. (عمره) دەڵێ: (عائشه) وتی: بەو شێوەیە نییە کە (إبن عباس) دەڵێ، من خۆم ملوانکەی قوربانییەکانی پێغەمبەری خوام (ﷺ) هۆنیوەتەوە پاشان پێغەمبەر (ﷺ) بەدەستی خۆی کردوویەتیە ملیان و لەگەڵ باوکمدا هەموویانی نارد،

کەچـی هـیچ شـتێك لەوانـەی بـۆ پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) حـەڵاڵ بـوو، خـوای گـەورە لەسەری حەرام نەکرد.

(٥٤) سواربوونی وشتری قوربـانیی

٣٩١ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: أَهْدَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مَرَّةً إِلَى الْبَيْتِ غَنَمًا فَقَلَّدَهَا. (بخاري/ الحج/ ١٦١٧،١٦١٤)

(عائشه) (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) جارێکیان قوربانیی نارد بۆ (بیت) و ملوانکەشی کردە ملی.

٣٩٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً، فَقَالَ: "ارْكَبْهَا". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا بَدَنَةٌ؟ فَقَالَ: "ارْكَبْهَا وَيْلَكَ" فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ. (بخاري/ الحج/ ١٦٠٤)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیاوێکی بینی وشترێکی قوربانی دابووە پێش خۆی، فەرمووی: "سواری ببە" کابراوتی: ئـەی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) بۆ قوربانییە، فەرمووی: "سوار ببە داماو".

(٥٥) قوربـانیی ڕەشەوڵاخ

٣٩٣ـ عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: ذَبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ عَائِشَةَ بَقَرَةً يَوْمَ النَّحْرِ. (بخاري/ الحج/ ١٦٢٣)

(جابر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەجیاتی عائشە مانگایەکی لەجەژنی قورباندا سەربڕی.

(٥٦) چۆنیەتی سەربڕینی وشتر

٣٩٤ـ عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ: أَنَّ ابْنَ عُمَرَ (رضي الله عنه) أَتَى عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يَنْحَرُ بَدَنَتَهُ بَارِكَةً، فَقَالَ: ابْعَثْهَا قِيَامًا مُقَيَّدَةً، سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ (ﷺ). (بخاري/ الحج/ ١٦٢٧)

(زیادی کوڕی جبر) (رضي الله عنه) دەڵێ: کە (ابن عمر) (رضي الله عنه) پیـاوێکی بینـی وشـترەکەی بەچۆکا خستووەو خەریکە سـەری دەبـڕێ، پێـی وت: هەڵیسـێنە سـەرپێ‌و دەسـتی ببەستەو ئینجا سەری ببڕە، سوننەتی پێغەمبەرەکەتانە (ﷺ).

(٥٧) بەخشینی گۆشتی قوربـانی...

٣٩٥ـ عَنْ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ أَقُومَ عَلَى بُدْنِهِ، وَأَنْ أَتَصَدَّقَ بِلَحْمِهَا وَجُلُودِهَا وَأَجِلَّتِهَا، وَأَنْ لَا أُعْطِيَ الْجَزَّارَ مِنْهَا، قَالَ: "نَحْنُ نُعْطِيهِ مِنْ عِنْدِنَا". (بخاري/ الحج/ ١٦٣٠)

(علـي) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمانی پێـدام کەسەرپەرشـتی قوربانییەك بکـەم و گۆشـتەکەی و پێسـتەکەی و سـەرجلەکەی ببەخشـمەوە، هیچـی نەدەم بەقەسابەکەو فەرمووی: "ئێمە خۆمان حەقەکەی دەدەین".

(٥٨) تەوافی (إفاضة) لە یەکەم ڕۆژی جەژنی قورباندایە

٣٩٦ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَفَاضَ يَوْمَ النَّحْرِ، ثُمَّ رَجَعَ فَصَلَّى الظُّهْرَ بِمِنًى. قَالَ نَافِعٌ: فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُفِيضُ يَوْمَ النَّحْرِ، ثُمَّ يَرْجِعُ فَيُصَلِّي الظُّهْرَ بِمِنًى، وَيَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) فَعَلَهُ. (بخاري/ الحج/ ١٦٤٥)

(إبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەوافی (إفاضة)ی کردووە لەیەکەم ڕۆژی جەژنی قوربانـدا، پاشـان گەڕاوەتـەوەو نوێـژی نیـوەڕۆی کـردووە لـە (مینـا)، (نافع) دەڵێ: إبن عمر (هەموو جار) یەکەم ڕۆژی جەژنی قوربـان تـەوافی (إفاضـة)ی دەکردو پاشان دەگەڕایەوە نوێـژی نیـوەڕۆی لـە(مینـا) دەکـردو دەیـوت: پێغەمبـەر (ﷺ) ئاوای کردووە.

(٥٩) ئەوەی تەواف بکات ئیحرامی شکاندووە

٣٩٧ـ عن (ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي) عطاء قَالَ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ (ﷺ) يَقُولُ: لَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ حَاجٌّ وَلَا غَيْرُ حَاجٍّ إِلَّا حَلَّ. قُلْتُ لعطاء: مِنْ أَيْنَ يَقُولُ ذَلِكَ؟ قَالَ: مِنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: (ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ) (الحج: ٣٣). قَالَ: قُلْتُ: فَإِنَّ ذَلِكَ بَعْدَ الْمُعَرَّفِ. فَقَالَ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ (ﷺ) يَقُولُ: هُوَ بَعْدَ الْمُعَرَّفِ وَقَبْلَهُ، وَكَانَ يَأْخُذُ ذَلِكَ مِنْ أَمْرِ النَّبِيِّ (ﷺ) حِينَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَحِلُّوا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ. (بخاري/ المغازي/ ٤١٣٥)

(إبن جريج) دەڵـێ: (عطـاء) هـەواڵی پێـدام و وتـی: (إبـن عبـاس) (ﷺ) دەیـوت: هەرکەس تەواف بکات حاجی بێت یان نا ئەوە لە ئیحرام بۆتـەوە، بـە (عطـاء)م وت: بەڵگەی چییە بۆ ئەو کارە؟ ئەویش وتی: بەڵگەی ئەم ئایەتەیە (پاشـان شـوێنەکەی بۆ ماڵە دێرینەکەیە) (مەبەست کەعبەیە) وتم: جائەوە دوای عەرەفەیـە؟ وتـی: (إبـن عبـاس) دەیـوت عەرەفـەو پـێش عەرەفەشـە، ئـەوەش لەفـەرمانی پێغەمبـەر (ﷺ) وەرگرتووە، کاتێ لەحەجی ماڵئاواییدا فەرمانی پێدان بەئیحرام شکاندن.

(٦٠) ئەوەی (نیەت)ی حەج و عەمرەی پێکەوە هێنابێت یەك تەوافی بەسە

٣٩٨ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّهَا حَاضَتْ بِسَرِفَ وَتَطَهَّرَتْ بِعَرَفَةَ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يُجْزِئُ عَنْكِ طَوَافُكِ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ عَنْ حَجِّكِ وَعُمْرَتِكِ". (بخاري/ العمرة/ ١٦٩٦)

(عائشه) (﵂) دەڵێ: (لەکاتی حەجەکەیدا) لەسەرف (شوێنێکە نزیک مەککە) عادەی مانگانەی بەسەردا هاتووەو لەعەرەفات پاك بۆتەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی فەرمووە: تەوافەکەی (صفاو مروة)ت بەسە بۆ حەج و عەمرەکەت.

(٦١) ئەوەی ئیحرام بە حەج و عەمرە ببەستێ کەی دەیشکێنێ؟

٣٩٩ـ عَنْ عَائِشَةَ (﵂) أَنَّهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ، ومِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ وعُمْرَةٍ، ومِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، وأَهَلَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِالْحَجِّ، فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ فَحَلَّ، وأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍ أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ والْعُمْرَةَ فَلَمْ يَحِلُّوا حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ. (بخاري/ الحج/ ١٤٨٧)

(عائشە) (﵂) دەڵێ: لەخزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) بووم لەساڵی حەجی ماڵئاواییدا چووین بۆ حەج، هەمانبوو نیەتی عەمرەی هێنا بوو، هەمانبوو نیەتی حەج و عەمرەی هێنا بوو، هەمانبوو تەنها نیەتی حەجی هێنا بوو، پێغەمبەری خوا (ﷺ) نیەتی حەجی هێنا بوو، جائەوەی نیەتی بەعەمرە هێنا بوو (پاش بەجێهێنانی عەمرەکە) ئیحرامی شکاند، بەلاَم ئەوەی نیەتی بەحەج یان نیەتی حەج و عەمرەی هێنا بوو ئیحرامیان نەشکاند، هەتا ڕۆژی یەکەمی جەژنی قوربان.

٤٠٠ـ عَنْ عَائِشَةَ (﵂) قَالَتْ: نُزُولُ الْأَبْطَحِ لَيْسَ بِسُنَّةٍ، إِنَّمَا نَزَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِأَنَّهُ كَانَ أَسْمَحَ لِخُرُوجِهِ إِذَا خَرَجَ. (بخاري/ الحج/ ١٦٧٦)

(عائشە) (﵂) دەڵێ: دابەزین لە (أبطح) سوننەت نییە، پێغەمبەر (ﷺ) دابەزیی‌و لایدا چونکە لەوێوە دەرچوونی ئاسانتر بوو.

٤٠١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) ونَحْنُ بِمِنًى: "نَحْنُ نَازِلُونَ غَدًا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ" وذَلِكَ إِنَّ قُرَيْشًا وبَنِي كِنَانَةَ تَحَالَفَتْ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وبَنِي الْمُطَّلِبِ: أَنْ لَا يُنَاكِحُوهُمْ ولَا يُبَايِعُوهُمْ حَتَّى يُسْلِمُوا إِلَيْهِمْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)، يَعْنِي بِذَلِكَ الْمُحَصَّبَ. (بخاري/ الحج/ ١٥١٣)

(أبو هريرە) (﵁) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە (مینا) پێی وتین ئێمە سبەینێ لە(طیف)ی (بنو کنانة) لادەدەین، لەو شوێنەدا کەلەسەر کوفرو دژایەتی پەیمانیان بەست، ئەویش بەوەی کە قورەیش و (بنو کنانە) پەیمانیان بەست دژی (بنو هاشم) و (بنو عبدالمطلب) کەژن و ژنخوازی و کڕین و فرۆشتنیان لەگەڵ نەکەن هەتا پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەسلیم نەکەن.

(٦٢) مانەوە بۆ ئاوگێڕان لە مەككەدا

٤٠٢ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ (ﷺ) اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيَالِي مِنًى مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ، فَأَذِنَ لَهُ. (بخاري/ الحج/ ١٥٥٣)

(إبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: (عباس ی كوڕی عبدالمطلب) مۆڵەتی لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) وەرگرت كەئەو شەوانەی حاجی لە(مینا)یە ئەو لە مەككە بێت لەبەر ئاوگێڕانەكەی، ئەویش مۆڵەتیدا.

(٦٣) مانەوەی حاجی لەمەككە دوای حەج و عەمرە

٤٠٣ـ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ لِجُلَسَائِهِ: مَا سَمِعْتُمْ فِي سُكْنَى مَكَّةَ؟ فَقَالَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ: سَمِعْتُ الْعَلاءَ –أَوْ قَالَ: الْعَلاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ– قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يُقِيمُ الْمُهَاجِرُ بِمَكَّةَ بَعْدَ قَضَا و نُسُكِهِ ثَلَاثًا". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٧١٨)

(عبدالرحمن كوڕی حُمید) دەڵێ: گوێم لە (عمری كوڕی عبدالعزیز) بوو بەهاونشینانی خۆی دەوت: چیتان بیستووە دەربارەی مانەوە لەمەككەدا؟ (سائبی كوڕی یزید) لەوەڵامدا وتی: بیستومە لە (علاء ی كوڕی حضرمي) كە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: حاجی دوای بەجێهێنانی سروتەكانی (مناسك) حەج سێ ڕۆژ دەمێنێتەوە.

(٦٤) ئەو ئافرەتەی دەكەوێتە بێنوێژی پێش تەوافی خواحافیزی

٤٠٤ـ عن عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: حَاضَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ (ﷺ) بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَذَكَرْتُ حِيضَتَهَا لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَحَابِسَتُنَا هِيَ". قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا قَدْ كَانَتْ أَفَاضَتْ وطَافَتْ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ حَاضَتْ بَعْدَ الْإِفَاضَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَلْتَنْفِرْ". (بخاري/ الحج/ ١٦٤٦)

(عائشە) (ﷺ) دەڵێ: (صفیە كچی حیی) دوای تەوافی (إفاضة) كەوتە بێنوێژیەوە، عائشە دەڵێ: منیش باسی بێ نوێژیەكەیم گێڕایەوە بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: تۆ بڵێی گیرمان نەدا منیش وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەوافی (إفاضة)ی كردووە، تەوافی (بیت)ی كردووە دوای ئەوە كەوتۆتە بێنوێژیەوە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "كەواتە بابڕوات".

٤٠٥ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أُمِرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَائِضِ. (بخاري/ الحج/ ١٦٦٨)

(إبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: فەرماندرا بەخەڵکی کە کۆتا سروتیان تەوافی (کەعبە) بێت، بەلاَم مۆڵەت دراوە بەئافرەتی بێ نوێژ.

(٦٥) عەمرە دروستە لە مانگەکانی حەجدا

٤٠٦ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ، ويَجْعَلُونَ الْمُحَرَّمَ صَفَرًا، ويَقُولُونَ: إِذَا بَرَأَ الدَّبَرْ، وعَفَا الْأَثَرْ. وانْسَلَخَ صَفَرْ، حَلَّت الْعُمْرَةُ لِمَنِ اعْتَمَرْ. فَقَدِمَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) وأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَيُّ الْحِلِّ؟ قَالَ: "الْحِلُّ كُلُّهُ". (بخاري/ الحج/ ١٤٨٩)

(إبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: (قورەیش) عەمرەیان لەمانگەکانی حەج دا بەگوناهێکی گەورە لەسەر زەویدا دەدایە قەڵەم، مانگی (محرم)یان دەکرد بە (صفر)و دەیانووت: ئەگەر زامی پشتی وشترەکان چاك بۆوەو ئاسەواری نەماو (صفر) تێپەڕی، عەمرە دروستە بۆ ئەو کەسەی دەیەوێت عەمرە بکات، بەلاَم پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و هاوەڵانی هاتن و سەرلەبەیانی چوارەمی (ذی الحجة) ئیحرامیان بۆ حەج بەست، کەچی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمانی پێدان کەبیکەن بەعەمرە (قورەیش) ئەمەیان زۆر بە (داهێنراوێکی) گەورە زانی، بۆیە وتیان ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چیمان بۆ حەڵاڵ دەبێت بەم ئیحرام شکاندنە؟ فەرمووی: "هەموو شتێکتان بۆ حەلاَڵە".

(٦٦) خێری عەمرە لە ڕەمەزاندا

٤٠٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهَا أُمُّ سِنَانٍ: "مَا مَنَعَكِ أَنْ تَكُونِي حَجَجْتِ مَعَنَا". قَالَتْ: نَاضِحَانِ كَانَا لِأَبِي فُلَانٍ –زَوْجِهَا– حَجَّ هُوَ وابْنُهُ عَلَى أَحَدِهِمَا، وكَانَ الْآخَرُ يَسْقِي عَلَيْهِ غُلَامُنَا نَخلاً لنا. قَالَ: "فَعُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي". (بخاري/ العمرة/ ١٦٩٠)

(إبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بەئافرەتێکی (أنصار)ی کەپێی دەوترا (أم سنان) فەرمووی: "چی ڕێی لێ گرتی کەحەجت نەکرد لەگەڵماندا؟" ئەویش وتی: دوو وشترە ئاوکێشەکەی باوکی فلاَنەکەس –مەبەستی مێردەکەی بوو– چونکە ئەو خۆی و کوڕەکەی بەسواری یەکێکیان حەجیان کرد، ئەوی تریش کارگوزارەکەمان ئاوی دارخورماکانی پێدەدا، فەرمووی: "عەمرەیەك لەڕەمەزاندا جێی حەجێك یاخود حەجێك لەگەڵ مندا دەگرێتەوە".

(٦٧) پێغەمبەر (ﷺ) چەند حەجی کردووە؟

٤٠٨ـ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ: سَأَلْتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ: كَمْ غَزَوْتَ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)؟ قَالَ: سَبْعَ عَشْرَةَ. قَالَ: وحَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) غَزَا تِسْعَ عَشْرَةَ، وأَنَّهُ حَجَّ بَعْدَ مَا هَاجَرَ حَجَّةً واحِدَةً حَجَّةَ الْوَدَاعِ. قَالَ أَبُو إِسْحَقَ: وبِمَكَّةَ أُخْرَى. (بخاري/ المغازي/ ٤١٤٢)

(أبو إسحاق) دەڵێ: پرسیارم لەزەیدی کوڕی أرقم کرد: چەند غـەزات لەخزمـەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کردووە؟ ئەویش وتی: حەڤدە، ئینجا زەید وتـی: پێغەمبـەری خوا (ﷺ) نۆزدە غەزای کردووەو دوای هیجرەتیش تەنها حـەجێکی کـردووە ئـەویش حەجی ماڵئاواییە.

٦٨) پێغەمبەری خوا (ﷺ) چەند عەمرەی کردووە؟

٤٠٩ـ عن أَنَس (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) اعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرٍ كُلُّهُنَّ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، إِلَّا الَّتِي مَعَ حَجَّتِهِ: عُمْرَةً مِنَ الْحُدَيْبِيَةِ -أَوْ: زَمَنَ الْحُدَيْبِيَةِ- فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وعُمْرَةً مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وعُمْرَةً مِنْ جِعْرَانَةَ حَيْثُ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ. (بخاري/ العمرة/ ١٦٨٨)

(أنس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) چوار عەمرەی کردووەو هـەموویان لـە (ذو العقــدة)دا بــووە، جگــە لــەوەی کەلەگــەڵ حەجەکەیــدا بــوو، عەمرەیــەك لەحودەیبیــەوە، عەمرەیــەك لەســاڵی دواتــر، عــەمرەی (جعرانــە)ش کــاتێ کــە دەستکەوتەکانی دابەش کرد، عەمرەیەکیش لەگەڵ حەجەکەیدا.

(٦٩) سەر کورتکردنەوە لە عەمرەدا

٤١٠ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ (رضي الله عنه) أَخْبَرَهُ قَالَ: قَصَّرْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِمِشْقَصٍ وهُوَ عَلَى الْمَرْوَةِ. أَوْ: رَأَيْتُهُ يُقَصَّرُ عَنْهُ بِمِشْقَصٍ وهُوَ عَلَى الْمَرْوَةِ. (بخاري/ الحج/ ١٦٤٣)

(إبن عبـاس) (رضي الله عنه) دەڵـێ: معاویـەی کـوڕی أبـو سـفیان (رضي الله عنه) هـەواڵی داوە کـە: بەمقەست هەندێ موومم بڕی لەسەری پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە (مروە)دا.

٤١١ـ عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَصْدُرُ النَّاسُ بِنُسُكَيْنِ، وأَصْدُرُ بِنُسُكٍ واحِدٍ؟ قَالَ: "انْتَظِرِي، فَإِذَا طَهَرْتِ فَاخْرُجِي إِلَى التَّنْعِيمِ فَأَهِلِّي مِنْهُ، ثُمَّ

الْقَيْنَا عِنْدَ كَذَا وكَذَا –قَالَ: أَظُنُّهُ قَالَ: غَدًا– ولَكِنَّهَا عَلَى قَدْرِ نَصَبِكِ، أَوْ قَالَ: نَفَقَتِكِ". (بخاري/ العمرة/ ١٦٩٥)

دایکی ئیمانداران (ﷺ) دەڵێ: وتم ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) خەڵك گەڕانەوەو دوو فەرزیان بەجێ هێنا، بەلاَم من دەگەڕێمەوەو تەنها یەك فەرزم بەجێهێنا؟ فەرمووی: "چاوەڕێ بکە، هەرکات پاك بویتەوە، بچۆ بۆ (تنعیم)و لەوێوە ئیحرام ببەستە پاشان پێمان بگە لە فلاَن شوێن، بەلاَم پاداشت بەگوێرەی ماندوو بوون یان فەرمووی: بەگوێرەی پارە خەرج کردنەکەتە".

(٧٠) نزای گەڕانەوە لە سەفەر

٤١٢ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا قَفَلَ مِنَ الْجُيُوشِ، أَوِ السَّرَايَا أَوِ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ، إِذَا أَوْفَى عَلَى ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدْفَدٍ كَبَّرَ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ ولَهُ الْحَمْدُ، وهُوَ عَلَى كُلِّ شيءٍ قَدِيرٌ. آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ، صَدَقَ اللَّهُ وعْدَهُ، ونَصَرَ عَبْدَهُ، وهَزَمَ الْأَحْزَابَ وحْدَهُ". (بخاري/ العمرة/ ١٧٠٣)

(عبدالله کوڕی عومەر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) کاتێ لەگەڵ لەشکر، یان پۆلێك جەنگاوەر، یان لەحەج، یان عەمرە دەگەڕایەوە دەگەیشتە سەربەرزیەك یان تەپۆلکەیەك سێ جار الله اکبری دەکرد و دەیفەرموو: "لا الـه إلا الله وحده لا شريك له، له الملك ولَه الحمد وهو على كل شيء قدير، آيبون، تائبون، عابدون، ساجدون، لربنا حامدون، صدق الله وعده، ونصر عبده، وهزم الأحزاب وحده" واتا: هیچ خوایەك نییە جگە لە الله، تاك و تەنهایە، خاوەنداریەتی هەر بۆ ئەوە، سوپاس و ستایش هەر شایستەی ئەوە، هەر ئەو زاتە دەسەلاَتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە، گەڕاینەوە بەتەوبەکاری و بەندایەتی و سوژدەوە، لەبۆ پەروەردگاریشمان سوپاس گوزارین، خوای گەورە بەڵێنی خۆی بەڕاست و دروست بردەسەر، بەندەی خۆی سەرخست، هەرخۆیشی هەموو دەستە و گروپ و تاقمەکانی لەناوبرد.

٤١٣ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَنَاخَ بِالْبطحاء الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَصَلَّى بِهَا. وكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَلِكَ. (بخاري/ الحج/ ١٤٥٩)

(عبدالله ی کوڕی عومەر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە (بطحاء) ی (ذو الحليفة) لایداو نوێژی لێ کرد، ڕاوی دەڵێ: (ابن عمر)یش ئەمەی کرد.

٤١٤ـ عن ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أُتِيَ وهُوَ فِي مُعَرَّسِهِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ فِي بَطْنِ الْوَادِي، فَقِيلَ: إِنَّكَ بِبطحاء مُبَارَكَةٍ. قَالَ مُوسَى: وقَدْ أَنَاخَ بِنَا سَالِمٌ بِالْمُنَاخِ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُنِيخُ بِهِ، يَتَحَرَّى مُعَرَّسَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، وهُوَ أَسْفَلُ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِبَطْنِ الْوَادِي، بَيْنَهُ وبَيْنَ الْقِبْلَةِ وسَطًا مِنْ ذَلِكَ. (بخاري/ الحج/ ١٤٦٢)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: هەندێك هاتن بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) لەكاتێكدا ئەو لەهەوارگەكەیدا بوو لەشیوی (ذوالحليفة) پێی وترا: تۆ لە –بطحاء–ێكی پیرۆزدایت (موسى ی ڕاوی) دەڵێ: سالم دایبەزانین لەو شوێنەدا كە (عبدالله) تیایدا دادەبەزی، دەگەڕا بەشوێن هەوارگەكەی پێغەمبەردا (ﷺ) كەلەخوار مزگەوتەكەوە بوو لەنێوان مزگەوت و قیبلەی شیوەكەدا.

(٧١) ڕاو و داربڕین حەرامە لە مەككەدا

٤١٥ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مَكَّةَ، قَامَ فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ، وسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ (ﷺ) والْمُؤْمِنِينَ، وإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي، وإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي، فَلَا يُنَفَّرُ صَيْدُهَا، ولَا يُخْتَلَى شَوْكُهَا، ولَا تَحِلُّ سَاقِطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ، ومَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ: إِمَّا أَنْ يُفْدَى وإِمَّا أَنْ يُقْتَلَ". فَقَالَ الْعَبَّاسُ: إِلَّا الْإِذْخِرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي قُبُورِنَا وبُيُوتِنَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) "إِلَّا الْإِذْخِرَ". فَقَامَ أَبُو شَاهٍ –رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ– فَقَالَ: اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ". قَالَ الْوَلِيدُ: فَقُلْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ: مَا قَوْلُهُ: اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: هَذِهِ الْخُطْبَةَ الَّتِي سَمِعَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). (بخاري/ اللقطة/ ٢٣٠٢)

(ابو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: كاتێك خوای گەورە ڕزگاركردنی مەككەی بەخشی بە پێغەمبەرەكەی (ﷺ) هەستایە سەرپێ لەناو خەڵكیدا و سوپاس و ستایشی خوای گەورەی كرد و پاشان فەرمووی: "خوای گەورە فیلەكانی گرتەوە لەمەككە پێغەمبەرەكەی و ئیماندارانی دەستەڵاتدار كرد بەسەریدا بێ گومان بۆ هیچ كەس پێش من حەڵاڵ نەبووە بجەنگێ تیایدا بەڵام لەساتێكی ڕۆژدا جەنگاندن بۆ من حەڵاڵە".

(٧٢) (حجری ئیسماعی)و دەرگای کەعبە

٤١٦ــ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ الْجَدْرِ، أَمِنَ الْبَيْتِ هُوَ؟ قَالَ: "نَعَمْ". قُلْتُ: فَلِمَ لَمْ يُدْخِلُوهُ فِي الْبَيْتِ؟ قَالَ: "إِنَّ قَوْمَكِ قَصَّرَتْ بِهِمُ النَّفَقَةُ". قُلْتُ: فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا؟ قَالَ: "فَعَلَ ذَلِكِ قَوْمُكِ لِيُدْخِلُوا مَنْ شَا ووا ويَمْنَعُوا مَنْ شَا ووا، ولَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثٌ عَهْدُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَأَخَافُ أَنْ تُنْكِرَ قُلُوبُهُمْ، لَنَظَرْتُ أَنْ أُدْخِلَ الْجَدْرَ فِي الْبَيْتِ، وأَنْ أُلْزِقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ". (بخاري/ الحج/ ١٥٠٧)

(عائشه) (رضي الله عنها) دەڵێ: پرسیارمکرد لە پێغەمبەر (ﷺ) ئایا (حجری ئیسماعیل) بەشێکە لە (بیت)؟ فەرمووی: "بەڵێ" وتم: ئەی بۆ نەیانخستۆتە سەر (بیت)؟ فەرمووی: "ئەوە خزمەکانت وایان کردووە تا کێیان بوێ بیکەنە ژوورەوە، کێیان بوێ نەیەڵن، جا ئەگەر خزمەکانت لەسەردەمی نەفامیەوە نزیک نەبونایە کە دەترسم پێیان ناخۆش بێت لەوانە بوو دیوارەکە بخەمە سەر (بیت) دەرگاکەشی ڕێکی زەوی بکەم".

(٧٣) دەربارەی دروستکردنەوەی کەعبە

٤١٧ــ عَنْ عطاء قَالَ: لَمَّا احْتَرَقَ الْبَيْتُ زَمَنَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ حِينَ غَزَاهَا أَهْلُ الشَّامِ، فَكَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ، تَرَكَهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ حَتَّى قَدِمَ النَّاسُ الْمَوْسِمَ يُرِيدُ أَنْ يُجَرِّئَهُمْ –أَوْ يُحَرِّبَهُمْ– عَلَى أَهْلِ الشَّامِ، فَلَمَّا صَدَرَ النَّاسُ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَشِيرُوا عَلَيَّ فِي الْكَعْبَةِ، أَنْقُضُهَا ثُمَّ أَبْنِي بِنَا وهَا، أَوْ أُصْلِحُ ماءهَى مِنْهَا؟ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإِنِّي قَدْ فُرِقَ لِي رَأْيٌ فِيهَا، أَرَى أَنْ تُصْلِحَ ماءهَى مِنْهَا، وتَدَعَ بَيْتًا أَسْلَمَ النَّاسُ عَلَيْهِ، وأَحْجَارًا أَسْلَمَ النَّاسُ عَلَيْهَا، وبُعِثَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ (ﷺ). فَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ: لَوْ كَانَ أَحَدُكُمُ احْتَرَقَ بَيْتُهُ مَا رَضِيَ حَتَّى يُجِدَّهُ، فَكَيْفَ بَيْتُ رَبِّكُمْ؟ إِنِّي مُسْتَخِيرٌ رَبِّي ثَلَاثًا، ثُمَّ عَازِمٌ عَلَى أَمْرِي. فَلَمَّا مَضَى الثَّلَاثُ أَجْمَعَ رَأْيَهُ عَلَى أَنْ يَنْقُضَهَا، فَتَحَامَاهُ النَّاسُ أَنْ يَنْزِلَ بِأَوَّلِ النَّاسِ يَصْعَدُ فِيهِ أَمْرٌ مِنَ السماء، حَتَّى صَعِدَهُ رَجُلٌ، فَأَلْقَى مِنْهُ حِجَارَةً، فَلَمَّا لَمْ يَرَهُ النَّاسُ أَصَابَهُ شَيء تَتَابَعُوا فَنَقَضُوهُ حَتَّى بَلَغُوا بِهِ الْأَرْضَ، فَجَعَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ أَعْمِدَةً فَسَتَّرَ عَلَيْهَا السُّتُورَ حَتَّى ارْتَفَعَ بِنَاؤُهُ. وقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ: إِنِّي سَمِعْتُ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) تَقُولُ: إِنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "لَوْلَا أَنَّ النَّاسَ حَدِيثٌ عَهْدُهُمْ بِكُفْرٍ، ولَيْسَ عِنْدِي مِنَ النَّفَقَةِ مَا يُقَوِّي عَلَى بِنَائِهِ، لَكُنْتُ أَدْخَلْتُ فِيهِ مِنَ الْحِجْرِ خَمْسَ أَذْرُعٍ، ولَجَعَلْتُ لَهَا بَابًا يَدْخُلُ النَّاسُ مِنْهُ، وبَابًا يَخْرُجُونَ مِنْهُ". قَالَ: فَأَنَا الْيَوْمَ أَجِدُ مَا أُنْفِقُ، ولَسْتُ أَخَافُ النَّاسَ. قَالَ:

فَزَادَ فيهِ خَمْسَ أَذْرُعٍ مِنَ الْحِجْرِ حَتَّى أَبْدَى أُسًّا نَظَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ، فَبَنَى عَلَيْهِ الْبِنَا و، وكَانَ طُولُ الْكَعْبَةِ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ ذِرَاعًا، فَلَمَّا زَادَ فيه اسْتَقْصَرَهُ، فَزَادَ فِي طُولِه عَشْرَ أَذْرُعٍ، وجَعَلَ لَهُ بَابَيْنِ، أَحَدُهُمَا يُدْخَلُ منْهُ والْآخَرُ يُخْرَجُ منْهُ، فَلَمَّا قُتلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ كَتَبَ الْحَجَّاجُ إِلَى عَبْدِ الْمَلك بْنِ مَرْوَانَ يُخْبِرُهُ بِذَلكَ، ويُخْبِرُهُ أَنَّ ابْنَ الزُّبَيْرِ قَدْ وضَعَ الْبِنَا و عَلَى أُسٍّ نَظَرَ إِلَيْه الْعُدُولُ منْ أَهْلِ مَكَّةَ، فَكَتَبَ إِلَيْه عَبْدُ الْمَلك: إِنَّا لَسْنَا منْ تَلْطيخِ ابْنِ الزُّبَيْرِ فِي شيءٍ، أَمَّا مَا زَادَ فِي طُولِه فَأَقِرَّهُ، وأَمَّا مَا زَادَ فِيهِ مِنَ الْحِجْرِ فَرُدَّهُ إِلَى بِنَائِهِ، وسُدَّ الْبَابَ الَّذِي فَتَحَهُ. فَنَقَضَهُ وأَعَادَهُ إِلَى بِنَائِه. (بخاري/ الحج/ ١٥٠٩)

(عطاء) دەڵێ: کاتێ خەڵکی شام هێرشیان کردەسەر (بيت) لەسەردەمی یەزیدی کوڕی معاویەدا سوتا و ئەوەی بەسەر هات، کەبەسەری هات، (ابن الزبير) وازی هێنا هەتا خەڵکی هاتن بۆ حەج دەیویست هانیان بدات بۆ ئەوەی بجەنگن دژی خەڵکی شام، کاتێ خەڵکی ویستیان بگەڕێنەوە وتی: خەڵکینە چی بکەین بۆ کەعبە ئایا تێکی بدەم و پاشان دروستی بکەمەوە، یان ئەوەی ڕوخاوە چاکی بکەمەوە؟ (ابن عباس) وتی: من ڕایەکم هەیە لەو کارەدا، من وای بەباش دەزانم کەئەوەی ڕوخاوە چاکی بکەیتەوە واز لە (بيت) و ئەو بەردانە بێنی کە لەسەرەتای موسڵمان بوونی خەڵکەوە بوون، لەسەرەتای هاتنی پێغەمبەرەوە (ﷺ) بوون، (ابن الزبير) وتی: ئەگەر کەسێکتان ماڵی بسوتێ بە تازە کردنەوەی نەبێت ڕازی نابێت، خۆئەمە ماڵی پەروەردگاریشتانە من سێ ڕۆژ لەسەر یەك (استخاره) دەکەم ئەوسا بڕیاری خۆم دەدەم. کاتێ سێ ڕۆژ تێپەڕی بڕیاریدا کە تێکی بدات، خەڵکی خۆیان پاراست و ترسان لەوەی یەکەم کەس دەچێتە سەر کەعبە، بەڵایەکی لە ئاسمانەوە بۆ دابەزێت، هەتا پیاوێك سەرکەوتە سەری و بەردێکی لێ فڕێدا، کاتێ خەڵکی بینیان هیچی لێ نەهات بەشوێن یەکدا دەست بەکاربون هەتا تەختیان کرد لەگەڵ زەویدا، (ابن الزبير) کۆڵەکەی هێنا و پەردەی پیادان هەتا دیوارەکانی بەرزبۆوە، (ابن الزبير) دەڵێ: من بیستومە لە عائشە (رضي الله عنها) دەیوت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "ئەگەر خەڵکی لە کوفرەوە نزیك نەبونایە، ئەوەندەش پارەم نییە بۆ ئەم ڕۆژەم کە پێی دروست بکەمەوە، ئەگینا پێنج باڵم لەلای (حجر)ەوە دەخستە سەری، دەرگایەکم بۆ دروست دەکرد کە خەڵکی لێوەی بچنە ژورەوە و دەرگایەکیش کە لێی بچنەدەرەوە" ئینجاوتی: من ئەمڕۆ ئەوەندەم هەیە خەرجی بکەم، لە خەڵکیش

ناترسم ئیتر پێنج باڵی لە (حجر)ی ئیسماعیل خستە سەری وهەڵی کەند هەتا بناغەی دەرکەوت، خەڵك بینیان و لەسەر ئەوە دیواری درست کرد،درێژی کەعبە ١٨ گەزبوو، کاتێ پانتاییەکەی زیاد کرد بەرزیەکەی بەکەم دەهاتە پێش چاو بۆیە ١٠ گەزی خستەسەر بەرزیەکەی. دودەرگاشی بۆ کرد یەکێکیان بۆ چونە ژورەوە و ئەوی تریان بۆ چونە دەرەوە، کاتێ کە (ابن الزبیر) شەهید کرا (حجاج) نوسی بۆ (عبدالملك ی کوڕی مروان) و هەواڵی دایەو پێی وت کە (ابن الزبیر) بناغەی (بیت) ی داناوە و پرس و ڕای کردوە بە پیاوماقوڵانی مەککە.. (عبدالملك) وتی: ئێمە لەگەڵ کاری نادروستی (ابن الزبیر)دا نین ئەوەی لە بەرزیەکەی خستویەتە سەری ئەوە بڕیاری لەسەر بدە ئەوەش کەلە (حجر) خستویەتە سەری وەکو خۆی لێ بکەرەوە، ئەو دەرگایەش داخە کە کردویەتییەوە، ئیتر (حجاج) هەڵی وەشاندەوە و وەکو خۆی لێ کردەوە.

(٧٤) ڕێزداریی مەدینە

٤١٨ـ عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ ودَعَا لِأَهْلِهَا، وإِنِّي حَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ، وإِنِّي دَعَوْتُ فِي صَاعِهَا ومُدِّهَا بِمِثْلَيْ مَا دَعَا بِهِ إِبْرَاهِيمُ لِأَهْلِ مَكَّةَ". (بخاري/ البيوع/ ٢٠٢٢)

(عبدالله ی کوڕی زید) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "بێ گومان ابراهیم شەڕ و ئاشوبی لە مەککەدا حەرام کرد و نزای خێری بۆ خەڵکەکەی کرد منیش جەنگ و ئاشوب لە مەدینەدا حەرام دەکەم وەك چۆن ابراهیم لە مەککەدا حەرامی کرد، دەپاڕێمەوە بۆ مەن و شتی (کێشان و پێوانی) دوئەوەندەی ابراهیم کەدەپاڕایەوە بۆ خەڵکی مەککە".

٤١٩ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اللَّهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِينَةِ ضِعْفَيْ مَا بِمَكَّةَ مِنَ الْبَرَكَةِ". (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٨٦)

(انس ی کوڕی مالیك) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "...ئەی خوایە دووئەوەندەی مەککە بەرەکەت بڕژێنە بەسەر مەدینەدا".

٤٢٠ـ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: خَطَبَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) فَقَالَ: مَنْ زَعَمَ أَنَّ عِنْدَنَا شَيْئًا نَقْرَؤُهُ إِلَّا كِتَابَ اللَّهِ وهَذِهِ الصَّحِيفَةَ –قَالَ: وصَحِيفَةٌ مُعَلَّقَةٌ فِي

قِرَابِ سَيْفِه– فَقَدْ كَذَبَ، فِيهَا أَسْنَانُ الْإِبِلِ واشياء مِنَ الْجِرَاحَاتِ، وفِيهَا: قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى ثَوْرٍ، فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا، أَوْ آوَى مُحْدِثًا، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والْمَلَائِكَةِ والنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا ولَا عَدْلًا. وذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ واحِدَةٌ، يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ. ومَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيه، أَوِ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيه، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والْمَلَائِكَةِ والنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا ولَا عَدْلًا". (بخاري/ الاعتصام ابالكتاب و السنة/ ٦٨٧٠)

(ابراهيم التيمى) لەباوكيەوە دەگێڕێتەوە: (عەلی كوڕی ابو طالب) (رضي الله عنه) وتاری بۆ داين و وتی: هەركەس وا گومان بەرێت كە ئێمە شتێكمان لايە دەيخوێنينەوە جگەلە قورئانەكـەی خـوا و ئـەم پەڕەيـەش –كەپەڕيـەك بـوو پێچـرا بـوو بـە كێلانـی شمشێرەكەيەوە–ئەوە درۆ دەكات، ئەو پەڕەيەش باسی تەمەنی وشتری لە خوێنـدا دراوو خوێنی هەندێ برين دەكات، تيايشا هـاتووە كـە پێغەمبـەر (ﷺ) دەفـەرموێ: "مەدينە حەرامە (جەنگ و ئاژاوە تيايدا) لە (عير)ەوە بـۆ (ثـور) (دوو چـيان لـەملاو ئەولای مەدينەدا) ئەوەی كارێكی نادروستی تێدا بكات، يان جێگەی كەسێكی خراپی تيا بكاتەوە ئەوە نەفرينی خوا و فريشتەكان و هـەموو خـەڵكی لەسـەر بێـت، خـوای گەورە تەوبەو فيديەی لێ وەرناگرێت، موسڵمانان هەموو يـەك پارچـەن، كـەمترينيان ڕێزدارە لای هەمويان و خاوەنی بڕيارە، هەركەس خۆی بكات بـەكوڕی كەسـێكی تـر جگە لە باوكی يان پاڵ بدات بە هۆزێكی تـرەوە جگـە لـە هۆزەكـەی خـۆی. ئـەويش نەفرينی خوا و فريشتەكان و هەموو خەڵكی لەسەرە، لەڕۆژی قيامەتـدا پەشـيمانی و فيديەی لێ وەرناگيرێت".

٤٢١ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وهِيَ وبِيئَةٌ، فَاشْتَكَى أَبُو بَكْرٍ واشْتَكَى بِلَالٌ، فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) شَكْوَى أَصْحَابِهِ قَالَ: "اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَمَا حَبَّبْتَ مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، وصَحِّحْهَا، وبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِهَا ومُدِّهَا، وحَوِّلْ حُمَّاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ". (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٩٠)

(عائشـە) (رضي الله عنها) دەڵـێ: هاتينـە مەدينـە نەخۆشـی تيـا بلاْوبـوو، ابـوبكرو بـلال سكالأيان كرد، كاتێ پێغەمبەر (ﷺ) سكالأی هاوەڵـەكانی بينـی فـەرمووی: "خوايـە گيان مەدينەمان لا شيرين بكە وەك چۆن مەككەت لا شيرين كردوين، يـان زيـاتريش،

هەروەها بۆمان پاك بكەرەوە لە نەخۆشیو بەرەكەت بخەرە ناو مەن و مشتییەوە بۆمان، بەڵاكەشی بگوێزەرەوە بۆ "جحفە".

(٧٥) تاعون و دەجال ناچنە مەدینە

٤٢٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "عَلَى أَنْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلَائِكَةٌ، لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونُ ولَا الدَّجَّالُ". (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٨١)

(ابو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "لەسەر ڕێگاكانی مەدینە چەندەها فریشتە هەن، بۆیە تاعون و دەجال ڕووی تێ ناكەن".

(٧٦) هاندان بۆ مانەوە لەمەدینەدا

٤٢٣ـ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "يُفْتَحُ الْيَمَنُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ، فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ ومَنْ أَطَاعَهُمْ، والْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ. ثُمَّ يُفْتَحُ الشَّامُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ، فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ ومَنْ أَطَاعَهُمْ، والْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ. ثُمَّ يُفْتَحُ الْعِرَاقُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ، فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ ومَنْ أَطَاعَهُمْ، والْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ". (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٧٦)

(سفیانی كوڕی زهیر) (ﷺ) دەڵێ: گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) دەیفەرموو: "یەمەن ئازاد دەكرێت، خەڵكێك لەمەدینە كۆچ دەكەن بەوشترو ئاژەڵەكانیان و كەس و كاریان، هەركەس بەقسەیان بكات دەیبەن لەگەڵ خۆیان، مەدینە چاكترە بۆیان ئەگەر بزانن ، پاشان شام ئازاد دەكرێت، خەڵكێكی تر وشترو ئاژەڵەكانیان دەدەنە بەرو كەس و كارو هەركەس بەگوێیان بكات دەیبەن لەگەڵ خۆیان، مەدینە چاكترە بۆیان ئەگەر بیانزانیایە، دوای ئەوە عێراق ئازاد دەكرێت، خەڵكێكی تر وشترو ئاژەڵەكانیان دەدەنە بەرو كەس و كارو هەركەس بەقسەیان بكات ئەیبەن لەگەڵ خۆیان، مەدینە چاكترە بۆیان ئەگەر بیانزانیایە"

٧٧) كاتێ مەدینە چۆڵ دەبێت

٤٢٤ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "يَتْرُكُونَ الْمَدِينَةَ عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ، لَا يَغْشَاهَا إِلَّا الْعَوَافِي -يُرِيدُ عَوَافِيَ السِّبَاعِ والطَّيْرِ- ثُمَّ يَخْرُجُ رَاعِيَانِ مِنْ مُزَيْنَةَ يُرِيدَانِ الْمَدِينَةَ، يَنْعِقَانِ بِغَنَمِهِمَا فَيَجِدَانِهَا وحْشًا، حَتَّى إِذَا بَلَغَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ خَرَّا عَلَى وجُوهِهِمَا". (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٧٥)

(أبـو هريـره) (ﷺ) دەڵـێ: بيسـتومه لـه پێغەمبـەری خـواوه (ﷺ) دەيفـەرموو: خەڵكی مەدينـه جێـدەهێڵن لەچـاكترين بارودۆخيـدا، كـەس ڕووی تێناكـات –مەگـەر دڕندەو باڵنده نەبێت– پاشان دوو شوانی هۆزی مزينـه بـەهات و هـاوار مـەڕەكانيان دەدەنه بـەرو بـەرەو مەدينـه دەڕۆن، دەبيـنن چـۆڵ و هۆڵـه، كـاتێ دەگەنـه (ثنيـة الوداع) دەكەون بەڕوداو دەمرن".

(٧٨) نێوان ئـارامگاو مينبەر باخچەيەكە لەباخچەكانی بەهەشت

٤٢٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَا بَيْنَ بَيْتِي ومِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، ومِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي". (بخاري/ التوع/ ١١٣٨)

(أبــو هريــره) (ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرمويــەتی: "نێــوان ماڵەكــەم و مينبەرەكــەم باخچــەيەكە لەباخچــەكانی بەهەشــت، مينبەرەكەشــم لەســەر حەوزەكەمە".

(٧٩) بنەو بارگە مە پێچنەوە بۆ سێ مزگەوت نەبێت

٤٢٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) –يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ)– قَالَ: "لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِي هَذَا، ومَسْجِدِ الْحَرَامِ، ومَسْجِدِ الْأَقْصَى". (بخاري/ التطوع/ ١١٣٢)

(أبو هريره) (ﷺ) دەيگەيەنێ له پێغەمبەرەوه (ﷺ) كـه فەرمويـەتی: "بـۆ سـێ مزگـەوت نـەبێت بنەوبارگـه ناپێچـرێتەوه، ئـەم مزگەوتـەی مـن، مزگـەوتی حـەرام، مزگەوتی ئەقصا".

(٨٠) ڕێزی مزگەوتی (قباء)

٤٢٧ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَأْتِي مَسْجِدَ قباء، رَاكِبًا ومَاشِيًا، فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ. (بخاري/ التطوع/ ١١٣٦،١١٣٥)

(إبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەردەچوو بـۆ مزگـەوتی (قبـاء)، بەسواری يان بەپێ و دوو ڕكات نوێژی تێدا كرد.

٤٢٨ـ عن ابْنَ عُمَرَ (ﷺ): كَانَ يَأْتِي قباء كُلَّ سَبْتٍ، وكَانَ يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَأْتِيهِ كُلَّ سَبْتٍ. (بخاري/ التطوع/ ١١٣٦،١١٣٥)

(إبن عمر) (ﷺ) هەموو شـەممەيەك دەردەچـوو بـۆ مزگـەوتی (قبـاء)و دەيـوت: پێغەمبەری خوام (ﷺ) بينيوه هەموو شەممەيەك دەهات بۆ ئێره.

بەشی چواردەیەم: هاوسەرگیریی

(١) هاندان بۆ هاوسەرگیریی

٤٢٩ـ عَنْ عَلْقَمَةَ (ﭬ) قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بِمِنًى فَلَقِيَهُ عُثْمَانُ (ﭬ)، فَقَامَ مَعَهُ يُحَدِّثُهُ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَلَا نُزَوِّجُكَ جَارِيَةً شَابَّةً؟ لَعَلَّهَا تُذَكِّرُكَ بَعْضَ مَا مَضَى مِنْ زَمَانِكَ. قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ لَقَدْ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ، مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ".(بخاری/ النكاح / ٤٧٧٨)

علقمە (ﭬ) دەڵێ: لەگەڵ عبدالله دا لە (مینا) دەگەڕاین، (لقمان)ی (ﭬ) پێگەیشت، دەستیان کرد بە گفتوگۆ، عثمان پێیوت: ئەرێ عبدالرحمن بۆچی کچێکی گەنجت بۆ نەهێنین، سا بەڵکو ئەو ڕۆژگارانەت بهێنێتەوە یاد کە لە دەستت چوون؟ عبدالله وتی: ئەگەر تۆ ئەوە بڵێیت، پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرمووین: "هەر کەس لە ئێوە توانای هەیە، با ژن بهێنێت، چونکە ژن هێنان باشترین هۆکارە بۆ چاوپارێزی و داوێن پارێزی، هەر کەسێکیش ناتوانێ با ڕۆژوو بگرێت، چونکە بۆی دەبێتە قەڵغان".

٤٣٠ـ عَنْ أَنَسٍ (ﭬ): أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (ﷺ) سَأَلُوا أَزْوَاجَ النَّبِيِّ (ﷺ) عَنْ عَمَلِهِ فِي السِّرِّ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا أَتَزَوَّجُ النساء، وقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا آكُلُ اللَّحْمَ، وقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا أَنَامُ عَلَى فِرَاشٍ. فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، فَقَالَ: "مَا بَالُ أَقْوَامٍ قَالُوا كَذَا وكَذَا؟ لَكِنِّي أُصَلِّي وأَنَامُ، وأَصُومُ وأُفْطِرُ، وأَتَزَوَّجُ النساء، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي".(بخاری/ النكاح / ٤٧٨٦)

(أنس)(ﭬ) دەڵێ: هەندێ لە هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) لە بارەی کاری پەنامەکی پێغەمبەرەوە (ﷺ) پرسیاریان لە هاوسەرەکانی کرد: یەکێکیان وتی: ئیدی من ژن ناهێنم، یەکێکی تریان وتی: منیش گۆشت ناخۆم، یەکێکی تریشیان وتی: منیش لە مەودوا لەسەرجێگە ناخەوم، (پێغەمبەر (ﷺ) ئەمەی بیستەوە) لە وەڵامیاندا سوپاس و ستایشی خوای کرد و فەرمووی: "ئەوە چیە هەندێ کەس وا دەڵێن و وادەڵێن؟ بەڵام من نوێژ دەکەم و دەشخەوم و ڕۆژو دەگرم و (هەندێ ڕۆژیش) دەیشکێنم، ژنیش دەهێنم، هەر کەسێکیش پشت لە سوونەتی من بکات لە من نیە، (واتە ڕێگەی منی بەتەواوی نەگرتووە).

٤٣١ـ عن سَعْدَ بْنَ أَبِي وقَّاصٍ (رضي الله عنه) قالَ: أَرَادَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ –(رضي الله عنه)– أَنْ يَتَبَتَّلَ، فَنَهَاهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، ولَوْ أَجَازَ لَهُ ذَلِكَ لَاخْتَصَيْنَا.(بخارى / النكاح/ ٤٧٨٦)

(سعدی کوڕی أبی وقاص) (رضي الله عنه) دەڵێ: (عثمانی کوڕی مظعون)(رضي الله عنه) ویستی واز لە ژن هێنان بهێنێ، پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگەی پێنەدا، خۆ ئەگەر ڕێگەی بەو بدایە، ئێمەش خۆمان دەخەساند.

(٢) خواستنی ئافرەتی دیندار

٤٣٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا ولِحَسَبِهَا ولِجَمَالِهَا ولِدِينِهَا، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٠٢)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "لەبەر چوار مەبەست ئافرەت دەخوازرێت: بۆ ماڵ و سامانەکەی، لەبەر بنەماڵەکەی، لەبەر جوانیەکەی، لەبەر دینداریيەکەی، جا تۆ ئافرەتی دیندار بهێنە، تا دەست پڕ بەرەکەت بیت".

٤٣٣ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه): أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ هَلَكَ وتَرَكَ تِسْعَ بَنَاتٍ –أَوْ قَالَ: سَبْعَ (بنات)- فَتَزَوَّجْتُ امْرَأَةً ثَيِّبًا، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يَا جَابِرُ تَزَوَّجْتَ". قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "فَبِكْرٌ أَمْ ثَيِّبٌ". قَالَ: قُلْتُ: بَلْ ثَيِّبٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "فَهَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وتُلَاعِبُكَ، أَوْ قَالَ: تُضَاحِكُهَا وتُضَاحِكُكَ". قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ هَلَكَ وتَرَكَ تِسْعَ بَنَاتٍ –أَوْ: سَبْعَ (بنات)- وإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ آتِيَهُنَّ –أَوْ: أَجِيئَهُنَّ– بِمِثْلِهِنَّ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَجِيءَ بِامْرَأَةٍ تَقُومُ عَلَيْهِنَّ وتُصْلِحُهُنَّ. قَالَ: "فَبَارَكَ اللَّهُ لَكَ". أَوْ: قَالَ لِي خَيْرًا. (بخاري/ النفقات/ ٥٠٥٢)

(جابری کوڕی عبدالله) (رضي الله عنه) دەڵێ: (عبدالله)ی باوکم مرد و نۆ کچی لەدوا بەجێما، یان حەوت کچ، منیش بێوەژنێکم مارە کرد، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی پێم: "ئەرێ جابر ژنت هێنا؟" وتم: بەڵێ، فەرمووی: "کچە یان بێوەژن؟" وتم: بێوە ژنە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەی نەدەکرا کچێك بێت گەمەی لەگەڵدا بکەیت و گەمەت لەگەڵ بکات؟" یان فەرمووی: "لەگەڵت پێکەنێ و لەگەڵی پیکەنیت؟" عەرزم کرد: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) (عبدالله)ی باوکم مردوو نۆ کچی لەدوا بەجێماوە –یان حەوت کچ–، منیش پێم ناخۆشبوو کچێکی وەك خۆیان بهێنمە لایان، حەزم کرد ژنێك بهێنم سەروکاری و پەروەردەیان بکات. فەرمووی: "خوا بەرەکەت برژێنێ بەسەرتا". یان دوعایەکی خێری بۆ کردم.

(٣) مۆڵەت خواستن لە بێوەژن و کچ

٤٣٤ـ عن أبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ، ولَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: وكَيْفَ إِذْنُهَا؟ قَالَ: "أَنْ تَسْكُتَ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٤٣)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمویەتی: "بێوەژن مارە ناکرێت هەتا قسەی لەدەم وەرنەگیرێت، کچیش مارەناکرێت هەتا مۆڵەتی لێوەرنەگیرێت" وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) مۆڵەت وەرگرتن لە کچ چۆنە؟ فەرموی: "ئەوەیە کە بێدەنگ بێت".

(٤) ئەو مەرجانەی سەرجێیی پێ حەڵاڵ دەکرێت

٤٣٥ـ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "إِنَّ أَحَقَّ الشَّرْطِ أَنْ يُوفَى بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ". (بخاري/ الشروط/ ٢٥٢٧)

(عقبەی کوڕی عامر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "لە پێشترین مەرجێك کە پێویست بێت وەفای پێبکرێت ئەو مەرجانەیە کە سەرجێی پێ حەڵاڵ دەکرێ". (وەك: مارەیی و نەفەقە و ڕەوشت چاکی لەگەڵ هاوسەر و... هتد).

(٥) سڕینەوەی کاتیی و حەرامکردنی ژنهێنانی کاتی

٤٣٦ـ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النساء يَوْمَ خَيْبَرَ، وعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ. (بخاري/ المغازي/ ٣٩٧٩)

(علی کوڕی أبو طالب)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕۆژی غەزای (خەیبەر) ژنهێنانی کاتی و خواردنی گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەرام کرد.

٤٣٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ((رضي الله عنهما)) أَنَّهُ قَالَ: تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) مَيْمُونَةَ وهُوَ مُحْرِمٌ. (بخاري/ الإحصار و جزا و الصيد/ ١٧٤٠)

(أبن عباس)(رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) (میمونە)ی مارە کرد لەکاتێکدا ئیحرامی لەبەردا بوو.

(٦) کۆکردنەوەی هاوسەر لەگەڵ پورەکەیدا حەرامە

٤٣٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) نَهَى عَنْ أَرْبَعِ نِسْوَةٍ أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَهُنَّ: الْمَرْأَةِ وعَمَّتِهَا، والْمَرْأَةِ وخَالَتِهَا. (بخاري/ النكاح/ ٤٨٢٠)

(أبو هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ڕێگری کردووە لە کۆکردنەوەی ژن و پورەکەی ئیتر خوشکی دایکی بێت یان باوکی.

(٧) مارەبڕین لەسەر گۆیەکی ئاڵتون

٤٣٩ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ (ﷺ) أَثَرَ صُفْرَةٍ. فَقَالَ: "مَا هَذَا). قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ، قَالَ: "فَبَارَكَ اللَّهُ لَكَ أَوْلِمْ ولَوْ بِشَاةٍ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٦٠)

(أنس ی کوڕی مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ڕەنگی زەردی (زەعفەران) و بۆنی خۆشی بە (عبدالرحمن ی کوڕی عوف)ەوە بینی، فەرموی: "ئەمە چییە؟" وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، ژنێکم لەسەر گۆیەکی ئاڵتون مارە کردووە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "خوالێت پیرۆز بکات، کەواتە خواردن بکە با بەتاکە مەڕێکیش بێت".

(٨) مارە بڕین لەسەر فێرکردنی قورئان

٤٤٠ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ (ﷺ) قَالَ: جاءت امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ أَهَبُ لَكَ نَفْسِي، فَنَظَرَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَصَعَّدَ النَّظَرَ فِيهَا وصَوَّبَهُ، ثُمَّ طَأْطَأَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) رَأْسَهُ. فَلَمَّا رَأَت الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَقْضِ فِيهَا شَيْئًا جَلَسَتْ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَزَوِّجْنِيهَا. فَقَالَ: "فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شيءِ". فَقَالَ: لَا واللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: "اذْهَبْ إِلَى أَهْلِكَ فَانْظُرْ هَلْ تَجِدُ شَيْئًا". فَذَهَبَ ثُمَّ رجَعَ فَقَالَ: لَا واللَّهِ ماءجَدْتُ شَيْئًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "انْظُرْ ولَوْ خَاتِمًا مِنْ حَدِيدٍ". فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ: لَا واللَّهِ (يَا رَسُولَ اللَّهِ) ولَا خَاتمًا مِنْ حَدِيدٍ، ولَكِنْ هَذَا إِزَارِي –قَالَ سَهْلٌ: مَا لَهُ رِدَا و– فَلَهَا نِصْفُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ؟ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شيءِ، وإِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شيءِ". فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى إِذَا طَالَ مَجْلِسُهُ قَامَ، فَرَآهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مُوَلِّيًا، فَأَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ، فَلَمَّا جاء قَالَ: "مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ". قَالَ: مَعِي سُورَةُ كَذَا وسُورَةُ كَذَا، عَدَّدَهَا فَقَالَ: "تَقْرَؤُهُنَّ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ". قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: "اذْهَبْ فَقَدْ مُلِّكْتَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٤٢)

(سهل ی کوڕی سعدی ساعدی)(ﷺ) دەڵێ: ژنێك هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)، وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، هاتووم خۆمت پێشکەش بکەم، پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەیری کرد و باش ورد بووەوە، پاشان سەری داخست، کە ژنەکە بینی پێغەمبەر (ﷺ) شتێکی لەبارەیەوە نەفەرموو، دانیشت، یەکێك لە هاوەڵەکانی هەستاو، وتی:

ئەی پێغەمبەری خوا، ئەگەر تۆ داخوازی نیت بۆ منی مارە بکە فەرمووی: "ئایا هیچت هەیە بیکەیت بە مارەیی؟" وتی: نەبەخوا ئەی پێغەمبەر، فەرمووی: "بڕۆ ماڵەوە بزانە هیچت دەست دەکەوێت؟". ڕۆیشت و هاتەوە، وتی: نەبەخوا هیچم دەست نەکەوت. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەوڵ بدە با ئەڵقەیەکی ئاسنیش بێت"، کابرا چوو هاتەوە. وتی: نەبەخوا ئەی پێغەمبەر، ئەڵقەیەکی ئاسنیشم دەست نەکەوت. بەڵام ئەوە پۆشاکەکەمە هەر باشە (نیوەی بۆ ئەو) سهیل وتی: ئەو پیاوە پۆشاکی تری نییە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "چی دەکەی لەو تەنها پۆشاکەت؟ تۆ لەبەری بکەیت هیچ بۆ ئەو نابێت، ئەویش لەبەری بکات هیچی بۆ تۆ نابێت" کابرا دانیشت، دانیشتنەکەی درێژەی کێشا، ئینجا هەستا، پێغەمبەری خوا بینی کابرا ڕۆیشت، فەرمانیدا بانگکرایەوە، کە هاتەوە، پێی فەرموو: "چەندە قورئانت لەبەرە" وتی": فلانە سورەت و فلانە سورەت. ژمارەی کردن. فەرمووی: "لەبەر دەیانخوێنیت؟" وتی: بەڵێ. فەرموی: "بڕۆ ئەوە لێم مارەکردیت بەو ئەندازە قورئانەی لەبەرتە"

(٩) سەبارەت بە ئایەتی (ترجی من تشاء منهن)

٤٤١ ـعَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّاتِي وهَبْنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللَّه (ﷺ)، وأَقُولُ: (وَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا؟ فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (تُرْجِي مَنْ تشاء مِنْهُنَّ وتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تشاء ومَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ) (الأحزاب: ٥١). قَالَتْ: قُلْتُ: واللَّهِ مَا أَرَى رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ لَكَ فِي هَوَاكَ. (بخاري/ التفسير/ ٤٥١٠)

(عائشه)(ﷺ) دەڵێ: من ئیرەیم دەبرد کە هەندێ ئافرەت خۆیان دەبەخشی بە پێغەمبەر (ﷺ)، دەموت: ئایا دەشێ ئافرەت خۆی ببەخشێ؟ کە خوای مەزن ئەم ئایەتەی نارده خوارەوە دەڵێ: بە پێغەمبەرم وت: سوێند بەخوا وادێتە بەرچاوم کە پەروەردگارت بە دڵی تۆ دەکات.

(١٠) نانی شایی

٤٤٢ـ عن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: مَا أَوْلَمَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ نِسَائِه أَكْثَرَ أَوْ أَفْضَلَ مِمَّا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ. فَقَالَ ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ: بِمَا أَوْلَمَ؟ قَالَ: أَطْعَمَهُمْ خُبْزًا ولَحْمًا حَتَّى تَرَكُوهُ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٦٨، ٤٨٧٣)

(أنس ی کوڕی مالك)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) بۆ هیچ ژنێکی بە ئەندازەی (زەینەب)نانی شایی ئامادەنەکردبوو، (ثابت البناني) بە (أنس)ی وت: نانە

شاییەکەی (زینب)چی بوو؟ (أنس) وتی: نانی شاییەکە نـان و گۆشـت بـوو، خـەڵکی ئەوەندەیان خوارد تا لێیان مایەوە.

٤٤٣ـ عَنْ أَنَس بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَدَخَلَ بِأَهْله، قَالَ: فَصَنَعَتْ أُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ حَيْسًا، فَجَعَلَتْهُ فِي تَوْرٍ، فَقَالَتْ: يَا أَنَسُ اذْهَبْ بِهَذَا إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فَقُلْ: بَعَثَتْ بِهَذَا إِلَيْكَ أُمِّي وهِيَ تُقْرِئُكَ السَّلَامَ، وتَقُولُ: إِنَّ هَذَا لَكَ مِنَّا قَلِيلٌ يَا رَسُولَ اللَّه، قَالَ: فَذَهَبْتُ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فَقُلْتُ: إِنَّ أُمِّي تُقْرِئُكَ السَّلَامَ، وتَقُولُ إِنَّ هَذَا لَكَ مِنَّا قَلِيلٌ (يَا رَسُولَ اللَّه). فَقَالَ: "ضَعْهُ". ثُمَّ قَالَ: اذْهَبْ فَادْعُ لِي فُلَاناءفُلَاناءفُلَاناءمَنْ لَقِيتَ". وسَمَّى رِجَالًا، قَالَ: فَدَعَوْتُ مَنْ سَمَّى ومَنْ لَقِيتُ. قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسٍ: عَدَدَ كَمْ كَانُوا؟ قَالَ: زُهَا و ثَلَاث مائَةٍ، وقَالَ لِي رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "يَا أَنَسُ هَاتِ التَّوْرَ". قَالَ: فَدَخَلُوا حَتَّى امْتَلَأَت الصُّفَّةُ والْحُجْرَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لِيَتَحَلَّقْ عَشَرَةٌ عَشَرَةٌ، ولْيَأْكُلْ كُلُّ إِنْسَانٍ مِمَّا يَلِيه". قَالَ: فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا، قَالَ: فَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ ودَخَلَتْ طَائِفَةٌ حَتَّى أَكَلُوا كُلُّهُمْ، فَقَالَ لِي: "يَا أَنَسُ ارْفَعْ". قَالَ: فَرَفَعْتُ، فَمَا أَدْرِي حِينَ وضَعْتُ كَانَ أَكْثَرَ أَمْ حِينَ رَفَعْتُ؟ قَالَ: وجَلَسَ طَوَائِفُ مِنْهُمْ يَتَحَدَّثُونَ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) جَالِسٌ، وزَوْجَتُهُ مُوَلِّيَةٌ وجْهَهَا إِلَى الْحَائِط. فَثَقُلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَسَلَّمَ عَلَى نِسَائِه ثُمَّ رَجَعَ، فَلَمَّا رَأَوْا رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَدْ رَجَعَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ ثَقُلُوا عَلَيْه، قَالَ: فَابْتَدَرُوا الْبَابَ فَخَرَجُوا كُلُّهُمْ، وجاء رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حَتَّى أَرْخَى السِّتْرَ، ودَخَلَ وأَنَا جَالِسٌ فِي الْحُجْرَة، فَلَمْ يَلْبَثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى خَرَجَ عَلَيَّ وأُنْزِلَتْ هَذه الْآيَةُ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) وقَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاس: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ ولَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا ولَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ (الأحزاب: ٥٣). قَالَ الْجَعْدُ: قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَنَا أَحْدَثُ النَّاسِ عَهْدًا بِهَذِهِ الْآيَاتِ، وحُجِبْنَ نساء النَّبِيِّ (ﷺ).(بخاري/ النكاح/ ٤٨٦٨، ٤٨٧٣)

(أنس ی کوڕی مالك) دەڵێ: پێغەمبەری خـوا (ﷺ) ژنـی گواسـتەوە، دەڵـێ: (أم سلیم)ی دایکم حەڵوای دروست کرد و کردیە قازانێکی گـەورەی مسـەوە و پێـی وتم: (أنس) ئـەم حەڵوایـە ببـە بـۆ پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) و پێـی بڵـێ دایکـم ئەمـەی بـۆ ناردویت و سڵاویشی لێدەکردی، دەیوت: ئەمە بۆ بەڕێزتان لەلایەن ئێمەوە، شـتێکی

کەمیشە، منیش بردم بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) پێم وت: دایکم سڵاوت لێدەکات و دەڵێ: ئەمە بۆ بەڕێزتان لە ئێمەوە ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کەمیشە، فەرموی: "داینێ" پاشان فەرموی: "بڕۆ، فلانە کەس و فلان و فلان و هەرکەسێکی ترت پێگەیشت بانگیان بکە" ناوی چەند پیاوێکی تریشی برد، دەڵێ: ئەوانەی ناوی بردن و هەرکەسێکی تریش پێم گەیشت بانگم کرد، (ڕاوی) دەڵێ: پرسیم لە (أنس): ژمارەیان چەند کەس بوو؟ وتی: نزیکەی سێسەد کەس، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "ئەی (أنس) قازانە گەورەکە بێنە". خەڵکە چوونە ژوورەوە تا هەیوانی مزگەوت و ژوورەوەش پڕبوون، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "ئادەی دە کەس دە کەس ئەڵقە ببەستن با هەرکەسی لە لای خۆیەوە بخوات". ئیتر هەموویان نانیان خوارد هەتا تێر بوون، کۆمەڵێ دەچوونە ژوورەوە و کۆمەڵێ دەهاتنە دەرەوە، هەتا هەموویان تێربوون، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئادەی (أنس) قازانەکە لا ببە". (أنس) دەڵێ: قازانەکەم لابرد نەمدەزانی ئەو کاتەی دامنا زۆرتری تێدابوو یان ئەو کاتەی هەڵمگرت؟ دەڵێ: چەند کەسێکیان لەماڵی پێغەمبەردا مانەوە و، دەستیان کرد بە قسەکردن.. پێغەمبەریش دانیشتبوو، هاوسەرەکەشی ڕووی کردبووە دیوارەکە، ئەو حاڵەیان گران بوو لەسەر دڵی پێغەمبەر (ﷺ). پێغەمبەری خوا (ﷺ) سڵاوی لەخێزانەکانی کردو گەڕایەوە هەستیان کرد لەسەردڵی قورس بوو، (أنس) دەڵێ: بەخێرایی ڕوویان کردە دەرگاکە و هەموویان چوونە دەرەوە، پێغەمبەریش (ﷺ) هات و پەردەکەی دادایەوە، هاتە ژوورەوە. من لە ژوورێکدا دانیشتبووم، زۆری پێنەچوو تەشریفی هاتە دەرەوە. لای من بوو ئەم ئایەتە نازڵ بوو، پێغەمبەری خوا (ﷺ) چووە دەرەوە و ئایەتەکەی خوێندەوە بۆ خەڵکەکە کە ئەمە ماناکەیەتی: (ئەی گرۆی ئیمانداران، مەڕۆنە ماڵەکانی پێغەمبەرەوە (ﷺ) مەگەر مۆڵەتتان پێ بدرێ بۆ نان خواردنێك، بێ ئەوەی چاوەڕوانی پێگەیشتنی بن، بەڵام ئەگەر بانگهێشت کران بڕۆنە ژوورەوە ئەگەر نانتان خوارد بڵاوەی لێبکەن و بەدیار قسەو باسەوە دامەنیشن، چونکە ئەو کارەتان ئازاری دڵی پێغەمبەر (ﷺ) دەدات جا شەرمیشتان لێدەکات، بەڵام خوا شەرم لە حەق و ڕەوا ناکات، ئەگەر داوای کەل و پەلیشتان لە هاوسەرانی پێغەمبەر کرد ئەوە لە پشتی پەردەوە داوای بکەن...).

(١١) بەدەمەوە چوونی دەعوەتی زەماوەند

٤٤٤ـ عَنْ نَافِعٍ: أَنَّ ابْنَ عُمَرَ (رضي الله عنه) كَانَ يَقُولُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ): "إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُجِبْ، عُرْسًا كَانَ أَوْ نَحْوَهُ". (البخاري/ النكاح/ ٤٨٨٤)

(نافع) دەڵێ: (أبن عمر) (رضي الله عنه) لەپێغەمبەرەوە دەگێڕێتەوە کە دەیفەرموو: "ئەگەر یەکێك لە ئێوە بانگهێشتی براکەی کرد بۆ شایی یان بۆ هەر بۆنەیەکی لەوبابەتە دەبێت بچێت بەدەمیەوە".

٤٤٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ، يُمْنَعُهَا مَنْ يَأْتِيهَا، وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا، وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٨٢)

(أبو هريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "خراپترین خۆراك خۆراکی شاییيە ئەوەی کە دێت بانگ ناکرێت و ئەوەی کە نایەت بانگ دەکرێت ، هەرکەس وەڵامی ئەو دەعوەتانە نەداتەوە ، ئەوە لە خوا و پێغەمبەر یاخی بووە"[1].

(١٢) ئەوەی لەکاتی تێکەڵی ژن و مێرددا دەوترێ

٤٤٦ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، فَإِنَّهُ إِنْ يُقَدَّرْ بَيْنَهُماءلَدٌ فِي ذَلِكَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٧٠)

(ابن عباس)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی: "ئەگەر یەکێ لەکاتی دروست بوون لەگەڵ هاوسەرەکەیدا بڵێ: بسم الله، خوایە شەیتانمان لێ دووربخەرەوە و، لەنەوەکانیشمان بەدوری بگرە، ئەگەر لەو شەوەدا خودا هەر منداڵێکیان پێ ببخەشێ هەرگیز شەیتان زیانی پێناگەیەنێت.

(١٣)سەبارەت بە ئایەتی (نساؤکم حرث لکم)

٤٤٧ـ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ: سَمِعَ جَابِرًا (رضي الله عنه) يَقُولُ: كَانَتِ الْيَهُودُ تَقُولُ: إِذَا أَتَى الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ مِنْ دُبُرِهَا فِي قُبُلِهَا كَانَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ، فَنَزَلَتْ: (نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ) (البقرة: ٢٢٣). (بخاري/ التفسير/ ٤٢٥٤)

---

[1] مەبەست ئەوەیە زۆربەی کات لەو دەعوەتانەدا دەوڵەمەندان دەعوەت دەکرێنو هەژاران فەرامۆش دەکرێن.

(أبن المنكدر) له جابری بیستووه كه دەیوت: جولەكەكان دەیانوت: ئەگەر پیاو له ڕووی دواوه له شوێنی منالـەوه لەگـەڵ هاوسـەرەكەیدا دروست بـوو منالّەكـەیان خێل دەردەچێت، ئیتر ئەم ئایەته هاته خوارەوه كه ئەمـه ماناكەیـەتی: (ژنـەكانتان كێڵگەی تۆوەكانی ئێوەن، بەهەر چۆنێك دەتانەوێ بڕۆنه لایان) (چۆنیەتیەكه گـرنگ نیه، گرنگ ئەوەیه له شوێنی منالّەوه بێت).

(١٤) ئەو ژنەی له جێگادا خۆی نادا بەدەستەوه

٤٤٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ، فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا، لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٦٥)

(أبو هريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "ئەگـەر مێـرد داوای سەرجێگەیی له ژنەكەی كرد و ئەویش ملینەدا، مێرد به توڕەییەوه سـەری نایـەوه، فریشتەكان تا بەرەبەیان نەفرین لەو ئافرەته دەكەن".

(١٥) كاری (عزل) لەسەر جێیدا

عــزل: مانــای گرتنــەوەی مەنییــه لــەكاتی جوتبوونــدا بــۆ ئــەوەی نەڕژێتــه منداڵدانیەوه.

٤٤٩ـ عن أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: ذُكِرَ الْعَزْلُ عِنْدَ النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ: "وَمَا ذَاكُمْ". قَالُوا: الرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْمَرْأَةُ تُرْضِعُ، فَيُصِيبُ مِنْهَا وَيَكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ مِنْهُ. وَالرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْأَمَةُ، فَيُصِيبُ مِنْهَا وَيَكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ مِنْهُ. قَالَ: "فَلَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا ذَاكُمْ، فَإِنَّمَا هُوَ الْقَدَرُ". قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: فَحَدَّثْتُ بِهِ الْحَسَنَ فَقَالَ: وَاللَّهِ لَكَأَنَّ هَذَا زَجْرٌ. (بخاري/ المغازي/ ٣٩٠٧)

(أبـو سـعيد الخـدری)(رضي الله عنه) دەڵـێ: لەخزمـەت پێغەمبـەری خـوادا (ﷺ) باسـی (عزل)كرا، فەرموی: "مەبەستتان لەو (عزل)ە چییه؟ وتیان: جاری وا هەیه پیاو ژنی شیردەری هەیه كه دەچێته لای نایەوێ سكی تـر بكـات، یـان پیاوێـك كـەنیزەكێكی هەیه و دەچێتەلای حەزناكات سكی لێـی پڕبێـت. فـەرمووی: "هیچـتان بۆنابـێ گـەر وانەكەن چونكه ئەوه قەزاو قەدەره" (أبن عون)دەڵێ: ئەمەم بـۆ حەسـەن باسـكرد. وتی: بەخوا پێدەچێ بۆ سەرزەنشت بێت.

(١٦) شەو مانەوە لای (کچ)و بێوەژن

٤٥٠ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا، وإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ عَلَى الْبِكْرِ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا. قَالَ خَالِدٌ: ولَوْ قُلْتُ إِنَّهُ رَفَعَهُ لَصَدَقْتُ، ولَكِنَّهُ قَالَ: السُّنَّةُ كَذَلِكَ. (بخاري/ النكاح/ ٤٩٦١)

(أنس)(ﷺ) دەڵێ: ئەگەر کچی مارە بکردایە بەسەر بێوەژندا حەوت شەو لای دەمایەوە (خالد کە یەکێکە لە ڕاویەکان) دەڵێ: گەر بڵێم ئەم فەرموودەیەم لە پێغەمبەرەوە ڕوایەت کردووە، ڕاست دەکەم، بەڵام ئەو وتی: سوننەت وایە.

(١٧) وازهێنان لەسەرەی هەندێ هاوسەر

٤٥١ـ عن عطاء قَالَ: حَضَرْنَا مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) جَنَازَةَ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) بِسَرِفَ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: هَذِهِ زَوْجُ النَّبِيِّ (ﷺ)، فَإِذَا رَفَعْتُمْ نَعْشَهَا فَلَا تُزَعْزِعُوا ولَا تُزَلْزِلُوا وارْفُقُوا، فَإِنَّهُ كَانَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) تِسْعٌ، فَكَانَ يَقْسِمُ لِثَمَانٍ ولَا يَقْسِمُ لِوَاحِدَةٍ. قَالَ عطاء: الَّتِي لَا يَقْسِمُ لَهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ بْنِ أَخْطَبَ. (بخاري/ النكاح/ ٤٧٨٠)

(عطاء) دەڵێ: لەگەڵ (ابن عباس)دا (ﷺ) لەناوچەی (سَرِف) –کە شوێنێکە لە دەرەوەی (مەککە)– ئامادەی تەرمی (میمونە)ی هاوسەری پێغەمبەر بووین (ﷺ). (أبن عباس)(ﷺ) وتی: ئەمە هاوسەری پێغەمبەرە (ﷺ) کاتێ تەرمەکەیتان بەرزکردەوە بە هێمنی لەسەرخۆ بیبەن، پێغەمبەر (ﷺ) نۆ هاوسەری هەبوو، سەرەبەشی دەدا بە هەشتیان و نەیدەدا بە یەکێکیان. (عطاء) دەڵێ: ئەو یەکەیان کەسەرەی نەبوو، (صفیەی کچی حییی کوڕی أخطب)بوو. (بەڵام زانایان ئەڵێن: ئەمە گومانە و ڕاستییەکەی ئەوەیە هەر (سودە)بووە کە خۆی وازی لەسەرە بەشی خۆی هێناوە بۆ عائشە (ﷺ)).

(١٨) لەگەڵ ژن دا هەڵکردن و ڕاسپاردە لەبارەیانەوە

٤٥٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيَوْمِ الْآخِرِ فَإِذَا شَهِدَ أَمْرًا فَلْيَتَكَلَّمْ بِخَيْرٍ أَوْ لِيَسْكُتْ. واسْتَوْصُوا بِالنساء، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ، وإِنَّ أَعْوَجَ شيء فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ، إِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ، وإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ، اسْتَوْصُوا بِالنساء خَيْرًا". (بخاري/ النكاح/ ٣٨٩٠)

(أبـو هريـرة)(ﷺ) دەڵـێ: لـە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) کەفەرموویـەتی: "هەرکەسـێ باوەڕی بەخواو ڕۆژی دوایی هەیە، هەرشتێکی بینی یان چاك بڵێت یان بێدەنگ بێت، ئامۆژگـاری وەرگـرن و چـاك بـن لەگـەڵ ژنـان، چـونکە لەپەراسـوو دروسـت کـراون، لارترین بەشی پەراسووش لای سەرەوەیەتی، ئەگەر هەوڵی ڕاست کردنەوەی بـدەیت دەیشـکێنیت، ئەگـەر وازیشـی لێبهێنیـت بـەلاری دەمێنێتـەوە، ئامۆژگـاری چـاکەم وەربگرن دەربارەی ژنان.

(١٩) هـەرپیاوێك لەسـەفەر هاتـەوە بـا خێـرا خـۆی نەکاتـەوە بەماڵـدا تـا هاوسەرەکەی خۆی بۆ ڕێك دەخات

٤٥٣ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي غَزَاةٍ، فَلَمَّا أَقْبَلْنَا تَعَجَّلْتُ عَلَى بَعِيرٍ لِي قَطُوفٍ، فَلَحِقَنِي رَاكِبٌ خَلْفِي فَنَخَسَ بَعِيرِي بِعَنَزَةٍ كَانَتْ مَعَهُ، فَانْطَلَقَ بَعِيرِي كَأَجْوَدِ مَا أَنْتَ رَا و مِنَ الْإِبِلِ، فَالْتَفَتُّ فَإِذَا أَنَا بِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). فَقَالَ: "مَا يُعْجِلُكَ يَا جَابِرُ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسٍ، فَقَالَ: "أَبِكْرًا تَزَوَّجْتَهَا أَمْ ثَيِّبًا". قَالَ: قُلْتُ: بَلْ ثَيِّبًا. قَالَ: "هَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وتُلَاعِبُكَ". قَالَ: فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، ذَهَبْنَا لِنَدْخُلَ فَقَالَ: "أَمْهِلُوا حَتَّى نَدْخُلَ لَيْلًا –أَيْ عِشَا و– كَيْ تَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ، وتَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ". قَالَ: وقَالَ: "إِذَا قَدِمْتَ فَالْكَيْسَ الْكَيْسَ". (بخاري/ النكاح/ ٤٩٤٧)

(جابر)ی کوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: لەغەزایەکدا لە خزمـەت پێغەمبـەری خـوادا بووم (ﷺ)، بـە سـواری وشـترێکی خـاوەوە، کاتـێ نزیـك بووینـەوە پەلـەم دەکـرد، سـوارێك لـەدواوە پـێم گەیشـت و بـە نەقیزەیـەك ژەنـدی لـە وشـترەکەمەوە، ئـیتر وشترەکەم کەوتە غار، وەکو چاکترین وشترکە تۆ دیبێتت، کەلام کـردەوە پێغەمبـەر بوو (ﷺ)، فەرمووی: "پەلەت چییە ئـەی (جـابر)؟ وتم: ئـەی پێغەمبـەر! تـازە ژنم گواستۆتەوە، فەرمووی: "کچـە یـان بێـوەژن؟" وتم: بێـوە ژنـە. –پێغەمبـەری خـوا فەرموی: "نەدەکرا کچێك بێنیت پێکەوە گەمە و گاڵتە بکەن" کـە گەیشـتینەوە نـاو مەدینە، ویستمان بڕۆین بـەرەوماڵ، فـەرمووی: "بوەسـتن تاشـەو، ئەوسـا دەچـینە ماڵـەوە، هـەتا ژنـە قـژ گژوبـژەکان پرچـیان شـانەدەکەن و خۆیـان سـاز و ئامـادە دەکەن– ئینجا فەرمووی: "کاتێ گەیشتن ژیرانە و لەسەر خۆ بچنە ماڵەوە".

بەشی پانزەیەم: تەڵاق

(١) ئەو پیاوەی لەکاتی (بێ نوێژی)دا ژنەکەی تەڵاق دەدات

٤٥٤ـ عَنْ نَافِعٍ: أَنَّ ابْنَ عُمَرَ (ﷺ) طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وهِيَ حَائِضٌ، فَسَأَلَ عُمَرُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَأَمَرَهُ أَنْ يَرْجِعَهَا ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَةً أُخْرَى، ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَطْهُرَ، ثُمَّ يُطَلِّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النساء. قَالَ: فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ وهِيَ حَائِضٌ يَقُولُ: أَمَّا أَنْتَ طَلَّقْتَهَا واحدَةً أَوِ اثْنَتَيْنِ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَمَرَهُ أَنْ يَرْجِعَهَا ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَةً أُخْرَى، ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَطْهُرَ، ثُمَّ يُطَلِّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا. وأَمَّا أَنْتَ طَلَّقْتَهَا ثَلَاثًا، فَقَدْ عَصَيْتَ رَبَّكَ فِيمَا أَمَرَكَ بِهِ مِنْ طَلَاقِ امْرَأَتِكَ، وبَانَتْ مِنْكَ. (بخاري/ التفسير/ ٤٦٢٥)

(نافع) دەڵێ: (أبن عمر) (ﷺ) لەکاتی بێنوێژیدا ژنەکەی تەڵاق دا. (عمر) پرسیاری لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد. ئەویش فەرمانی پێدا کە بیهێنێتەوە و مۆڵەتێکی تری بدا هەتا دەکەوێتە بێنوێژییەکی ترەوە، پاشان لەسەری بوەستێ تاپاك دەبێتەوە، ئینجا پێش چوونەلای، تەڵاقی بدات. ئەمە ئەو چەند ڕۆژە دیاریکراوەیە کە خوای مەزن فەرمانیداوە کە ژنی تێدا تەڵاق بدرێت.. بۆیە (أبن عمر) ئەگەر پرسیاری لێبکرایا دەربارەی ئەو پیاوەی کەژنەکەی لەکاتی بێنوێژیدا تەڵاق دەدات، دەیوت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانیداوە بیهێنیتەوە و دەرفەتی بدات ئەگەر تۆ یەك تەڵاق یان دوو تەڵاقت داوە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێکردووە کە بیگێڕێتەوە و مۆڵەتی بدات هەتا حەیزێکی تر دەبینێ و پاکدەبێتەوە و ئینجا تەڵاقی بدات پێش ئەوەی بچێتە لای، ئەگەر تۆ سێبەسێ تەڵاقتداوە ئەوە لێت جیابۆتەوە و فەرمانی پەروەردگاریشت شکاندووە لە تەڵاقدانی ژنەکەتدا.

٤٥٥ـ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ: مَكَثْتُ عِشْرِينَ سَنَةً يُحَدِّثُنِي مَنْ لَا أَتَّهِمُ: أَنَّ ابْنَ عُمَرَ (ﷺ) طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا وهِيَ حَائِضٌ، فَأُمِرَ أَنْ يُرَاجِعَهَا، فَجَعَلْتُ لَا أَتَّهِمُهُمْ ولَا أَعْرِفُ الْحَدِيثَ، حَتَّى لَقِيتُ أَبَا غَلَّابٍ يُونُسَ بْنَ جُبَيْرٍ الْبَاهِلِيَّ، وكَانَ ذَا ثَبَتٍ، فَحَدَّثَنِي أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ فَحَدَّثَهُ: أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ تَطْلِيقَةً وهِيَ حَائِضٌ فَأُمِرَ أَنْ يَرْجِعَهَا، قَالَ: قُلْتُ: أَفَحُسِبَتْ عَلَيْهِ؟ قَالَ: فَمَهْ، أَوَ إِنْ عَجَزَ واسْتَحْمَقَ؟ (بخاري/ الطلاق/ ٤٩٥٨)

(أبن سيرين) دەڵێ: بۆ ماوەی بیست ساڵ کەسێك کە جێی متمانەم بوو بۆی دەگێڕامەوە کە (أبن عمر)(رضي الله عنه) لەکاتی بێنوێژیدا ژنەکەی سێبەسێ تەڵاقدا، فەرمانی پێدرا کە بیگێڕێتەوە، منیش هیچ دوودڵ نەبووم لەوتەکەیان و ئاگام لە فەرموودەکەش نەبوو، تا گەیشتمە (یونس ی کوڕی جبیری باهلی) (أبو غلاب) کە پیاوێکی دەمڕاست بوو، بۆی گێڕامەوە، کە ئەو پرسیاری لە (أبن عمر) کردووە و ئەویش فەرموودەکەی بۆ گێڕاوەتەوە کە ژنەکەی تەڵاقداوە بەیەك تەڵاق لەکاتی بێنوێژیدا، فەرمانی پێکراوە کە بیگێڕێتەوە وتم: ئایا ئەو تەڵاقەی لەسەر حساب کرا؟ وتی: بێدەنگ بە، ئەی بۆنا؟ مەگەر لەبەر ئەوەی کاری ناژیرانەی کرد و نەیتوانیوە چاوەڕێ بکات لەسەرەتای پاکیدا تەڵاقیبدات؟

(٢) ژنی تەڵاق دراو، گەرشووی کردەوە

٤٥٦ـ عن عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيَّ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ فَبَتَّ طَلَاقَهَا، فَتَزَوَّجَتْ بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّبِيرِ، فَجاءتِ النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ رِفَاعَةَ، فَطَلَّقَهَا آخِرَ ثَلَاثِ تَطْلِيقَاتٍ، فَتَزَوَّجْتُ بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّبِيرِ، وإِنَّهُ واللَّه مَا مَعَهُ إِلَّا مِثْلُ الْهُدْبَةِ. وأَخَذَتْ بِهُدْبَةٍ مِنْ جِلْبَابِهَا، قَالَ: فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) ضَاحِكًا، فَقَالَ: "لَعَلَّك تُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ؟ لَا، حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَك، وتَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ". وأَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (رضي الله عنه) جَالِسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، وخَالِدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ جَالِسٌ بِبَابِ الْحُجْرَةِ لَمْ يُؤْذَنْ لَهُ، قَالَ: فَطَفِقَ خَالِدٌ يُنَادِي: أَبَا بَكْرٍ، أَلَا تَزْجُرُ هَذِهِ عَمَّا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)؟ (بخاري/ الشهادات/ ٢٤٩٦)

(عائشة)(رضي الله عنها) دەڵێ: (رفاعة القرظی) سێبەسێ ژنەکەی تەڵاقدا، دوای ئەوە، شووی کردەوە بە (عبدالرحمن ی کوڕی الزبیر)، ژنەکە هاتەلای پێغەمبەر (ﷺ)، عەرزی کرد: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) من پێشتر خێزانی (رفاعة)بووم، ئاخرین سێ تەڵاقەی دام، پاشان شووم کرد بە (عبدالرحمن)ی کوڕی (الزبیر)، ئافرەتەکە چمکێکی کراسەکەی خۆی گرت و وتی: سوێند بەخوا کوڕی (الزبیر) لەپیاوەتی کەوتووە و، وەکو ئەم پەڕۆیەوایە، پێغەمبەر (ﷺ) پێکەنی و فەرمووی: "پێدەچێ حەز بکەیت بگەڕێیتەوە بۆلای (رفاعة)؟ نەخێر نابێ، نابێ هەتا ئەو چێژ لەتۆ وەردەگرێت و تۆش چێژ لەو وەردەگریت" لەو کاتەدا (أبوبکر الصدیق)یش (رضي الله عنه) لە

خزمەتیدا دانیشتبوو، (خالدی کوڕی سعدی کوڕی عاص)یش (رضي الله عنه) لەدەرکی ژورەکەدا بوو، مۆڵەتی نەدرا بێتە ژوورەوە، (ڕاوی)دەڵێ: (خالد) هاواری کرد: ئەرێ (أبو بکر) بۆ هەڵناشاخێیت بەو ژنەدا، کەبەو ڕوهەڵماڵراوییە لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) قسە دەکات؟

(٣) ئایەتی :(یا ایها النبی لم تحرم ما احل الله لك)

٤٥٧ـ عن ابْنَ عَبَّاس (رضي الله عنه) قَالَ: إِذَا حَرَّمَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ فَهِيَ يَمِينٌ يُكَفِّرُهَا، لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ. (بخاري/ التفسير/ ٤٦٢٧)

(أبن عباس)(رضي الله عنه) دەڵێ: هەرکەسێ ژنەکەی لەخۆی حەرام کرد، ئەوە سوێندەو کەفارەتی بدات، پێغەمبەر (ﷺ) بۆ ئێوە چاکترین پێشەنگە.

٤٥٨ـ عن عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَمْكُثُ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَيَشْرَبُ عِنْدَهَا عَسَلًا، قَالَتْ: فَتَوَاطَيْتُ اناءحَفْصَةُ: أَنَّ أَيَّتَنَا مَا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ (ﷺ) فَلْتَقُلْ: إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرَ، أَكَلْتَ مَغَافِيرَ؟ فَدَخَلَ عَلَى إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ: "بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، ولَنْ أَعُودَ لَهُ". فَنَزَلَ: (لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ) إِلَى قَوْلِهِ: (إِنْ تَتُوبَا) لِعَائِشَةَ وحَفْصَةَ (وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا) (التحريم: ١–٣) لِقَوْلِهِ: "بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا". (بخاري/ الطلاق/ ٤٩٦٦، ٤٩٦٧)

لە(عائشە)ەوە (رضي الله عنها) دەگێڕنەوە کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەرجارێ لای (زینب)ی کچی (جحش) دەمایەوە هەنگوینی لەلا دەخوارد، عائشە (رضي الله عنها) دەڵێ: لەگەڵ (حفصە)دا ڕێککەوتم کە پێغەمبەر (ﷺ) تەشریفی هێنا بۆلای هەرکاممان پێی بڵێین: بۆنی (مغافیر)ت لێدێت –(مغافیر) شیلەیەکی شیرینی بۆن ناخۆشە– ئەرێ (مغافیر)ت خواردووە؟ ئەوەبوو پێغەمبەر (ﷺ) تەشریفی برد بۆلای یەکێکیان و ئەوەی پێوت. ئەویش فەرمووی: "نەخێر بەڵکو لای (زینب)ی کچی (جحش) هەنگوینم خواردووە، ئیدی جارێکی تر نایخۆم" ئایەت هاتە خوارەوە (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ..) هەتا ئایەتی (إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّه) کە ڕووبەڕوی (عائشە) و (حفصة)یە هەروەها ئایەتی: (وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا) (التحریم: ١–٣) سەبارەت بە خواردنی هەنگوینەکەیە کە ئەمە واتاکەیەتی: (ئەی پێغەمبەر بۆچی تۆ ئەو شتانە لە خۆت حەرام دەکەیت کە خوا بۆی حەڵاڵ کردویت، دەتەوێ ڕەزامەندی هاوسەرانت بەدەست بهێنیت؟ لەکاتێکدا خوا لێخۆشبوو و میهرەبانە.

بێگومـان ئـەو خوایـە مۆڵـەتی داوە کـەفارەتی سـوێندەکانتان بـدەن، هـەرخوایش پشتیوانتانە و هەر ئەویش زاناو دانایە، کاتێك پێغەمبەر باسێکی گێڕایەوە بـۆ یـەکێ لە هاوسەرانی و هەواڵەکەی پێداو خواش هەموو شتێکی بـۆ ڕوونکـردەوە، هەنـدێکی باس کرد و لەهەندێکی خۆی بوارد، جا کاتێك بۆ ئەو هاوسەرەی باس کـرد، ئـەویش پرسی: ئەی پێغەمبەر: کێ ئەم هەواڵەی پێدای، ئەویش وتی: ئەوزاتەی کە هەمیشـە زاناو ئاگاداره هەواڵی پێدام).

(٤) سەرپشك كردنی پیاو بۆ ژنەكەی

٤٥٩ـ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: مَا أُبَالِي خَيَّرْتُ امْرَأَتِي واحِدَةً أَوْ مِائَةً أَوْ أَلْفًا، بَعْدَ أَنْ تَخْتَارَنِي، ولَقَدْ سَأَلْتُ عَائِشَةَ (رضي الله عنها)، فَقَالَتْ: قَدْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، أَفَكَانَ طَلَاقًا؟ (بخاري/ الطلاق/ ٤٩٦٢– ٤٩٦٣)

(مسروق)(رضي الله عنه) دەڵێ: من باکم نییە جارێك یان سەدجار یان هـەزار جـار ژنەکـەم سەرپشك بکەم، پـاش ئـەوەی کـە مـن هەڵبـژێرێ، چـونکە مـن پرسـیارم کـردوە لـە (عائشە) (رضي الله عنها) وتوویەتی: پێغەمبەری خـوا (ﷺ) ئێمـەی سەرپشـك کـرد، ئایـا ئـەوە تەڵاق بوو؟ (مەبەستی ئەوەیە ئەم سەرپشك کردنە بە تەڵاق حیساب ناکرێ).

(٥) ئايەتی (وان تظاهرا عليه)

٤٦٠ـ عن عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) قَالَ: مَكَثْتُ سَنَةً وأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) عَنْ آيَةٍ، فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَسْأَلَهُ هَيْبَةً لَهُ، حَتَّى خَرَجَ حَاجًّا فَخَرَجْتُ مَعَهُ، فَلَمَّا رَجَعَ فَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ، عَدَلَ إِلَى الْأَرَاكِ لِحَاجَةٍ لَهُ، فَوَقَفْتُ لَهُ حَتَّى فَرَغَ ثُمَّ سِرْتُ مَعَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَنِ اللَّتَانِ تَظَاهَرَتَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مِنْ أَزْوَاجِهِ؟ فَقَالَ: تِلْكَ حَفْصَةُ وعَائِشَةُ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: واللَّهِ إِنْ كُنْتُ لَأُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ هَذَا مُنْذُ سَنَةٍ، فَمَا أَسْتَطِيعُ هَيْبَةً لَكَ. قَالَ: فَلَا تَفْعَلْ، مَا ظَنَنْتَ أَنَّ عِنْدِي مِنْ عِلْمٍ فَسَلْنِي عَنْهُ، فَإِنْ كُنْتُ أَعْلَمُهُ أَخْبَرْتُكَ، قَالَ: وقَالَ عُمَرُ: واللَّهِ إِنْ كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَا نَعُدُّ لِلنساء أَمْرًا، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِنَّ مَا أَنْزَلَ، وقَسَمَ لَهُنَّ مَا قَسَمَ، قَالَ: فَبَيْنَمَا أَنَا فِي أَمْرٍ أَأْتَمِرُهُ إِذْ قَالَتْ لِي امْرَأَتِي: لَوْ صَنَعْتَ كَذَا وكَذَا، فَقُلْتُ لَهَا: ومَا لَكِ أَنْتِ ولِمَا هَاهُنَا، ومَا تَكَلُّفُكِ فِي أَمْرٍ أُرِيدُهُ؟ فَقَالَتْ لِي: عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، مَا تُرِيدُ أَنْ تُرَاجَعَ أَنْتَ، وإِنَّ ابْنَتَكَ لَتُرَاجِعُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) حَتَّى يَظَلَّ يَوْمَهُ غَضْبَانَ. قَالَ عُمَرُ: فَآخُذُ رِدَائِي، ثُمَّ أَخْرُجُ مَكَانِي حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى حَفْصَةَ، فَقُلْتُ لَهَا يَا بُنَيَّةُ إِنَّكِ لَتُرَاجِعِينَ

رَسُولَ اللَّه (ﷺ) حَتَّى يَظَلَّ يَوْمَهُ غَضْبَانَ؟ فَقَالَتْ حَفْصَةُ: واللَّه إِنَّا لَنُرَاجِعُهُ، فَقُلْتُ: تَعْلَمِينَ أَنِّي أُحَذِّرُك عُقُوبَةَ اللَّه وغَضَبَ رَسُوله (ﷺ)، يَا بُنَيَّةُ، لَا يَغُرَّنَّك هَذه الَّتي قَدْ أَعْجَبَهَا حُسْنُهَا، وحُبُّ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) إِيَّاهَا. ثُمَّ خَرَجْتُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ لِقَرَابَتِي منْهَا، فَكَلَّمْتُهَا، فَقَالَتْ لِي أُمُّ سَلَمَةَ: عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّاب، قَدْ دَخَلْتَ فِي كُلِّ شيءٍ حَتَّى تَبْتَغِيَ أَنْ تَدْخُلَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وأَزْوَاجِه؟ قَالَ: فَأَخَذَتْنِي أَخْذًا كَسَرَتْنِي عَنْ بَعْضِ مَا كُنْتُ أَجِدُ، فَخَرَجْتُ منْ عِنْدِهَا، وكَانَ لِي صَاحِبٌ منَ الْأَنْصَارِ إِذَا غِبْتُ أَتَانِي بِالْخَبَرِ، وإِذَا غَابَ كُنْتُ أَنَا آتِيه بِالْخَبَرِ، ونَحْنُ حِينَئِذٍ نَتَخَوَّفُ مَلِكًا منْ مُلُوك غَسَّانَ، ذُكرَ لَنَا أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَسِيرَ إِلَيْنَا، فَقَدِ امْتَلَأَتْ صُدُورُنَا منْهُ. فَأَتَى صَاحِبِي الْأَنْصَارِيُّ يَدُقُّ الْبَابَ وقَالَ: افْتَحِ افْتَحْ، فَقُلْتُ: جاء الْغَسَّانِيُّ؟ فَقَالَ: أَشَدُّ منْ ذَلكَ، اعْتَزَلَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) أَزْوَاجَهُ. فَقُلْتُ: رَغِمَ أَنْفُ حَفْصَةَ وعَائِشَةَ، ثُمَّ آخُذُ ثَوْبِي فَأَخْرُجُ حَتَّى جِئْتُ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فِي مَشْرُبَةٍ لَهُ يُرْتَقَى إِلَيْهَا بِعَجَلَةٍ، وغُلَامٌ لِرَسُولِ اللَّه (ﷺ) أَسْوَدُ عَلَى رَأْسِ الدَّرَجَة، فَقُلْتُ: هَذَا عُمَرُ، فَأُذِنَ لِي. قَالَ عُمَرُ: فَقَصَصْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) هَذَا الْحَدِيثَ، فَلَمَّا بَلَغْتُ حَدِيثَ أُمِّ سَلَمَةَ تَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، وإِنَّهُ لَعَلَى حَصِيرٍ مَا بَيْنَهُ وبَيْنَهُ شيءٌ، وتَحْتَ رَأْسه وسَادَةٌ منْ أَدَمٍ حَشْوُهَا لِيفٌ، وإِنَّ عنْدَ رِجْلَيْه قَرَظًا مَضْبُورًا، وعنْدَ رَأْسه أُهُبًا مُعَلَّقَةً، فَرَأَيْتُ أَثَرَ الْحَصِيرِ فِي جَنْبِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فَبَكَيْتُ، فَقَالَ: "مَا يُبْكِيكَ يا عمر". فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّ كسْرَى وقَيْصَرَ فِيمَا هُمَا فيه، وأَنْتَ رَسُولُ اللَّه. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَهُمَا الدُّنْيَا ولَكَ الْآخِرَةُ". (بخاري/ التفسير/ ٤٦٢٩)

(عبدالله)ی کوڕی (عباس) (رضي الله عنهما) دەڵێ: ماوەی یەك ساڵ دەمویست پرسیار لە (عمر)ی کوڕی (خطاب)(رضي الله عنه) بکەم لەبارەی ئایەتێکەوە کەچی نەمدەوێرا لەبەر ئەوەی سامم دەکرد، هەتا ڕۆژێك چوو بۆ حەج، لەگەڵیدا ڕۆیشتم، کە گەڕایەوە لەڕێگەدا بووین، (عمر)(رضي الله عنه) لایدا بۆ ژێر سێبەری درەختێکی (أراك) بۆ پێویستی خۆی، بەدیاریەوە وەستام هەتا لێبویەوە، پاشان لەگەڵیدا کەوتمە ڕێ، وتم: ئەی ئەمیری ئیمانداران! ئەو دوو هاوسەرەی پێغەمبەر (ﷺ) کێ بوون کە پشتی یەکتریان گرت بەسەر پێغەمبەردا (ﷺ)؟ وتی: (حفصە) و (عائشە)بوون، پێم وت: بەخوا یەك ساڵە دەمەوێ ئەو پرسیارەت لێبکەم بەڵام نەمدەوێرا، عمر وتی: جارێکی تر وامەکە، هەرچی زانیت من دەیزانم پرسیارم لێبکە، ئەگەر زانیم وەڵامت

دەدەمەوە. بەڵێ: (عمر)(ﷺ) وتی: بەخوا ئێمە لەسەردەمی نەفامیدا پلەوپایەمان بۆ ژن دانەدەنا. هەتا ئەوە بوو خودا ئایەتی لەبارەیانەوە نارده خوارەوە، مافی خۆیانی پێدان، (عمر) (ﷺ) دەڵێ: جارێکیان سەبارەت بە مەسەلەیەك پرسو ڕای خۆمم دەکرد، ژنەکەم پێی ووتم: ئەگەر ئاواو ئاوا بکەیت چۆنە؟ منیش پێم وت: تۆ چیت داوە لەوەی لە دڵی مندایە؟ هەر چیم لە دڵدا بێت تۆ چیت لە دەست دێت؟ ژنەکەم وتی: ئەرێ من سەیرم لە تۆ دێ (أبن خطاب)، تۆ ناتەوێت کەس قسەوباست لەگەڵدا بکات؟ لەکاتێکدا کە کچەکەت (واتە حفصە) ئەوەندە سەر دەخاتە سەر پێغەمبەر (ﷺ) ئەو ڕۆژە تا ئێوارە توڕەی دەکات، (عمر) دەڵێ: منیش عەباکەم دابەشانمدا و، پاشان ڕۆیشتم هەتا گەیشتمە لای (حفصە) و چوومە ژوورەوە بۆلای، پێم وت: کچێ! ئەرێ ڕاستە تۆ ئەوەندە قسە لەگەڵ پێغەمبەردا دەکەیت (ﷺ) ئەو ڕۆژە تا ئێوارە توڕەی دەکەیت؟ (حفصە) وتی: بەخوا ئێمە قسەی زۆری لەڕوودا دەکەین. منیش وتم: وریابە! بەر سزای خوای گەورە و توڕەیی پێغەمبەرەکەی (ﷺ) نەکەویت. کچێ، نەکەی بخەڵەتێی بەو ژنەی کەبە جوانی خۆی و خۆشەویستی پێغەمبەردا (ﷺ) دەنازێ. پاشان چوومە دەرەوە تا چووم بۆلای (أم سلمة)چونکە خزمی نزیکم بوو، قسەم لەگەڵیدا کرد، (أم سلمة) وتی: (أبن الخطاب)! سەیرم لە تۆدێ: خۆت لە هەموو شتێکدا هەڵدەقورتێنی، هەتا گەیشتە ئەوەی بکەویتە نێوان پێغەمبەر (ﷺ) و هاوسەرەکانیشی؟ عمر دەڵێ: ئەوەندە وەڵامەکەی سەخت بوو، وازم لەهەندێ شتی تریش هێنا کە بۆی هاتبووم، لای ئەو هاتمە دەرەوە، برادەرێکی ئەنصاریم هەبوو ئەگەر دیار نەبومایە هەواڵی بۆ دەهێنام، ئەگەر ئەویش دیار نەبوایە من هەواڵم بۆ دەبرد، لەو کاتەشدا مەترسی هێرشی پادشای غەسانیمان لەسەر بوو، هەواڵمان بۆ هاتبوو کە پێدەچێ هێرشی بکاتە سەرمان، لێی پڕبوبوین.

جارێکیان ئەو برادەرە ئەنصاریەم تەقەی لەدەرگایماڵەکەمداو وتی: بیکەرەوە.. بیکەرەوە. وتم: ئایا (غەسسانی)ی هات، وتی: نەخێر، لەوەش خراپتر ڕووی داوە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە هاوسەرەکانی دوورکەوتۆتەوە. وتم: (حفصە)و (عائشە) بە قوڕاچن.. پاشان عەباکەمدا بەسەرشانمدا و گەڕامەوە بۆ ئەو شوێنەی لێوەی هاتبووم.. بینیم پێغەمبەر (ﷺ) لەژوورێکی بچووکدا دانیشتووە کە

بەپلیکانەیەکی دارخورما بۆی سـەردەکەوتن، خزمەتنکارەکەشـی لەسـەر پلیکانەکـە بوو، وتم: من (عمر)م ڕێگەی دام چوومە ژوورەوە. (عمر) دەڵێ: ئەو بەسەرهاتەم بـۆ پێغەمبــەر (ﷺ) گێڕایــەوە، کــە گەیشــتمە قســەکەی (أم سـلمة) پێغەمبــەر (ﷺ) زەردەخەنەیەکی کرد، لەسەر پارچە حەسیرێك دانیشتبوو هیچی تری لەسەر نـەبوو، سەرینێکی چەرمی لەژێر سەردا بوو، ناوەکەی بە ڕیشـوی دارخورمـا ئـاخنرابوو، لای قاچی پیرۆزیەوە هەنـدێ گـەڵای پێسـتە خۆشـکردن دانرابـوو، لای ژور سەریشـیەوە چەند پارچـە پێستـەیەکی خۆشـەنەکراو هەڵواسـرابوو، لا تـەنیشـتی پێغەمبـەر (ﷺ) شوێنەواری حەسیرەکەی پێوە دیاربوو، منـیش (کـە ئـەوەم دی) گریـام، فـەرمووی: "عمر، بۆچی دەگریت؟" وتم: ئەی پێغەمبەری خوا، ئـەوە حـاڵی کیسـراو قەیسـەرە ئەوان لە چ حاڵێکدان و، تۆیش پێغەمبەری خوایـت، ئـەوە حاڵتـە، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموی: "ئایا ڕازی نابی کە دنیا بۆ ئەوان بێت و قیامەت بۆ تۆ بێت؟".

بەشی شانزەیەم: (عیددە)

(١) ئەو ژنەی دواى مردنی مێردەکەی منداڵی دەبێت

٤٦١-عن عُبَيْدُ اللَّه بْنُ عَبْد اللَّه بْنِ عُتْبَةَ: أَنَّ أَبَاهُ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْد اللَّه بْنِ الْأَرْقَمِ الزُّهْرِيِّ، يَأْمُرُهُ أَنْ يَدْخُلَ عَلَى سُبَيْعَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ الْأَسْلَمِيَّةِ، فَيَسْأَلَهَا عَنْ حَديثهَا وعَمَّا قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حينَ اسْتَفْتَتْهُ. فَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْد اللَّه إِلَى عَبْد اللَّه بْنِ عُتْبَةَ يُخْبِرُهُ: أَنَّ سُبَيْعَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ سَعْد بْنِ خَوْلَةَ، وهُوَ فِي بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ، وكَانَ ممَّنْ شَهِدَ بَدْرًا، فَتُوُفِّيَ عَنْهَا فِي حَجَّة الْوَدَاعِ وهِيَ حَامِلٌ، فَلَمْ تَنْشَبْ أَنْ وضَعَتْ حَمْلَهَا بَعْدَ وفَاته، فَلَمَّا تَعَلَّتْ منْ نفَاسهَا تَجَمَّلَتْ للْخُطَّاب، فَدَخَلَ عَلَيْهَا أَبُو السَّنَابِلِ بْنُ بَعْكَكٍ –رَجُلٌ منْ بَنِي عَبْد الدَّار– فَقَالَ لَهَا: مَا لِي أَرَاك مُتَجَمِّلَةً، لَعَلَّك تَرْجِينَ النِّكَاحَ؟ إِنَّك واللَّه مَا أَنْت بِنَاكِحٍ حَتَّى تَمُرَّ عَلَيْك أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وعَشْرٌ. قَالَتْ سُبَيْعَةُ: فَلَمَّا قَالَ لِي ذَلكَ جَمَعْتُ عَلَيَّ ثيَابِي حينَ أَمْسَيْتُ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلكَ؟ فَأَفْتَانِي بِأَنِّي قَدْ حَلَلْتُ حينَ وضَعْتُ حَمْلِي، وأَمَرَنِي بِالتَّزَوُّجِ إِنْ بَدَا لِي. قَالَ ابْنُ شهَابٍ: فَلَا أَرَى بَأْسًا أَنْ تَتَزَوَّجَ حينَ وضَعَتْ وإِنْ كَانَتْ فِي دَمِهَا، غَيْرَ أَنَّ لَا يَقْرَبُهَا زَوْجُهَا حَتَّى تَطْهُرَ. (بخاري/ المغازي/ ٣٧٧٠)

(عبیـدالله)ی کـە (عبـدالله)ی کـوڕی (عتبـة): کـەباوکی نامەیـەك دەنوسـێت بـۆ (عمر)ی کوڕی (عبدالله)ی کوڕی (أرقم الزهـري) تیایـدا داوای لێـدەکات بـڕوات بـۆلای (سبیعة)ی کچی (الحارث الاسلمیة) پرسـیاری لێبکـات دەربـارەی بەسـەرهاتێکی کـە پرسیاری کردووە لە پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش وەڵامنامەکەی (عبدالله ی کوڕی عتبـە) دەنووسێ و دەڵێ: "سبیعة وەڵامی پێدام کاتێ هاوسەری (سعد ی کوڕی خولة)بووە و لەناو خێڵی (بنی عامر بن لؤي)کە یەکێك بووە لەوانەی ئامـادەی (بـەدر)بـووە، لـە حەجی ماڵ ئاواییدا وەفات دەکات، لەکاتێکدا کە ئەو دوو گیان بووە، دوای وەفـاتی مێردەکـەی، منداڵەکـەی دەبێـت. کاتێـك لــە زەیسـانی پـاك دەبێتـەوە خـۆی دەڕازێنێتەوە بۆ خوازبێنی کاران، (أبـو سـنابل)کـوڕی (بعکـك) –کـەپیاوێکی خێڵـی (بنی عبدالـدار) بـوو– چـوو بـۆلای، پێـی ووت: چیە دەتبیـنم خۆتـت ڕازاندۆتـەوە؟ دەڵێی بەتەمای شوویت؟ سوێند بـەخوا نـاتوانی شـوو بکـەیت، هـەتا چـوار مـانگ و دەڕۆژ بەسەرتا نەگوزەرێ. (سبیعە)ش و وتی: کە ئەمەی پێ وتم، لـەئێوارەدا خـۆم

کۆکردەوە چوومە خزمەت پێغەمبەر لەوبارەیەوە پرسیارم لێکرد. ئەویش فەتوای بۆدام کەلەگەڵ لەدایك بوونی منداڵەکەمدا (عیددە)م تەواو بووە. فەرمانی پێدام کەشوو بکەم، ئەگەر بەلامەوە چاك بێت –أبی شهاب دەڵێ: بەگوناهی نازانم ئافرەت شو بکات دوای دانانی منداڵەکەی، با خوێنیشی مابێت بەڵام مێردە تازەکەی نابێت نزیکی بکەوێت تا پاك دەبێتەوە.

(٢) تەعزیەباری و چاونەڕشتن لە (پرسە)دا

٤٦٢ـ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ: أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ هَذِهِ الْأَحَادِيثَ الثَّلَاثَةَ، قَالَ: قَالَتْ زَيْنَبُ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) حِينَ تُوُفِّيَ أَبُوهَا أَبُو سُفْيَانَ، فَدَعَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِطِيبٍ فِيهِ صُفْرَةٌ، خَلُوقٌ أَوْ غَيْرُهُ، فَدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضَيْهَا، ثُمَّ قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا لِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ (عَلَى الْمِنْبَرِ): "لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا". قَالَتْ زَيْنَبُ: ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا، فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا لِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: "لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا". قَالَتْ زَيْنَبُ: سَمِعْتُ أُمِّي أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَتِي تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا وَقَدِ اشْتَكَتْ عَيْنُهَا، أَفَنَكْحُلُهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا". مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، كُلَّ ذَلِكَ يَقُولُ: "لَا". ثُمَّ قَالَ: "إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ، وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ". قَالَ حُمَيْدٌ: قُلْتُ لِزَيْنَبَ: وَمَا تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ؟ فَقَالَتْ زَيْنَبُ: كَانَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا دَخَلَتْ حِفْشًا، وَلَبِسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا، وَلَمْ تَمَسَّ طِيبًا وَلَا شَيْئًا حَتَّى تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ، ثُمَّ تُؤْتَى بِدَابَّةٍ –حِمَارٍ أَوْ شَاةٍ أَوْ طَيْرٍ– فَتَفْتَضُّ بِهِ، فَقَلَّمَا تَفْتَضُّ بِشَيْءٍ إِلَّا مَاتَ، ثُمَّ تَخْرُجُ، فَتُعْطَى بَعْرَةً فَتَرْمِي بِهَا، ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدُ مَا شَاءَتْ مِنْ طِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ". (بخاري/ الطلاق/ ٥٠٢٤)

(حمید کوڕی نافع) ئەویش لە (زینب کچی أبی سلمة)وە کە ئەم سێ فەرموودەیەی دواوەی پێگەیاندوە: (زینب) وتی: کاتێ کە (أبو سفیان)ی باوکی (أم حبیبە)ی هاوسەری پێغەمبەر (ﷺ) وەفاتی کرد چووم بۆلای (أم حبیبە) ئەویش

داوای ڕەنگ و بۆیە و بۆنی خۆشی کرد لە جۆری (خلوق)یا جۆرێکی دیکە بوو بۆیان هێناو کیژۆڵەیەکی پێ بۆنخۆش کرد و دەستیشی هێنابە دەم و چاوو ڕومەتیدا، پاشان (أم حبيبه) وتی: من پێویستم بە بۆن نییە، بەڵام لە پێغەمبەرم بیستووە کە لەسەر مینبەر فەرموویەتی: "حەڵاڵ نییە هیچ ژنێك باوەڕی بە خواو ڕۆژی دوایی هەبێ، زیاتر لەسێ ڕۆژ ماتەمینی بگرێت بۆ مردوو، مەگەر بۆ مێردی کە چوار مانگ و دە ڕۆژە. (زينب کچی أبو سلمة) دەڵێ: دیسانەوە چووم بۆلای (زينب کچی جحش)، کاتێ براکەی وەفاتی کرد، داوای کرد بۆنی خۆشیان بۆ هێنا و لەخۆیدا، پاشان وتی: بەخوا من هیچ پێویستم بەبۆنی خۆش نییە، بەڵام ئەوەندە هەیە گوێم لێبووە کە پێغەمبەر (ﷺ) لەسەر مینبەر فەرمووی: "حەڵاڵ نییە بۆ هیچ ئافرەتێك کە باوەڕی بەخواو ڕۆژی دوایی هەبێ، زیاتر لە سێ ڕۆژ ماتەمینی بگرێ بۆ مردووەکەی، مەگەر بۆ مێرد کە چوار مانگ و دە ڕۆژە. (زينب) دەڵێ: لە (أم سلمة)ی دایکم بیستوە، دەیوت: ژنێك هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، مێردی کچەکەم وەفاتی کردووە، کچەکەم تووشی چاو ئێشە بووە، ئایا دروستە چاوی بە کل بۆ بڕێژین؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "نەخێر". ئەمەی دووجار یان سێجار دووبارە کردەوە. لەهەموو جارێکیشدا دەیفەرموو: "نەخێر"، ماوەکەی چوار مانگ و دە ڕۆژە. خۆ جاران یەکێ لەئێوە لەسەردەمی نەفامیدا دوای تەواو بونی ساڵێك پشقلەکەی فڕێ دەدا". (حميد) دەڵێ: بە (زينب)م وت: مەبەستی چی بوو دوای تەواو بونی ساڵێك پشقلەکەی فڕێ دەدا؟ (زينب) وتی: لەسەردەمی نەفامیدا ئەگەر ژن مێردەکەی بمردایە دەچووە زنجێکی پیس و پۆخڵی بچووکەوە، خراپترین جلی لەبەردەکرد. نەبۆنی خۆش و نەهیچی تری بەجێ نەئەهێنا تا ساڵێك. ئینجا گیاندارێکیان دەهێنا گوێدرێژ یان مەڕ یان باڵندەیەك. داوێن و گیانی خۆی پێدا هەڵدەسوو، کەمجار ئەو شتەی ئەو خۆی پێدەسڕی نەدەمرد[1]، ئینجا لە زنجەکەی دەهاتە دەرەوە، پشقلێکی دەدرایە دەست و ئەویش فڕێی دەدا، ئیتر ئەوکاتە ئاوی بە خۆیدا دەکرد و بۆنی خۆشی لەخۆی دەدا.

---

[1] [مەبەست ئەوەیە کە لاشەی ئەو ئافرەتە ئەوەندە پیس ئەبوو، کە زۆر جار ئەو گیاندارەی دەکوشت کە لێی نزیك دەکرایەوە].

(٣) وازهێنـان لەبۆنی خۆش و جلی ڕەنگاوڕەنگ

٤٦٣ـ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ (رضي الله عنها): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "لَا تُحدُّ امْرَأَةٌ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وعَشْرًا، ولَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا ثَوْبَ عَصْبٍ، ولَا تَكْتَحِلُ ولَا تَمَسُّ طِيبًا، إِلَّا إِذَا طَهُرَتْ نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَظْفَارٍ". (بخاري/ الحيض/ ٣٠٧)

(أم عطية)(رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فـەرمووی: "هـیچ ژنێـك بـۆ مـردوو زیـاتر لەسێ ڕۆژ ماتەمینی نابێ بكات، مەگەر بۆ مێـردی كـە بـۆ مـاوەی چـوار مـانگ و دە ڕۆژە، لەوكاتانــەدا جگــە لەپــەڕۆی خــۆ بەســتنەكەی نابــێ جلــی ڕەنگــاوڕەنگی لەبەردابێت، چاوناڕێژێت و بۆن لەخۆی نادات، مەگەر پاش پاكبوونەوە، كە ئەتوانێت كەمێك بۆنی (قسط) و (أضفار) (كـە دوو جـۆر بـۆنی ئـەو سـەردەمە بـوون) لـەخۆی بدات.

بەشی حەڤدەیەم: نەفرینکردن (اللّعان)

(١) ئەوەی لەگەڵ خێزانەکەیدا پیاوێکی دی دەبینێت

٤٦٤ـ عن سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ: أَنَّ عُوَيْمِرًا الْعَجْلَانِيَّ جاء إِلَى عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ الْأَنْصَارِيِّ (ﷺ) فَقَالَ لَهُ: أَرَأَيْتَ يَا عَاصِمُ لَوْ أَنَّ رَجُلًا وجَدَ مَعَ امْرَأَته رَجُلًا، أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ، أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ؟ فَسَلْ لِي عَنْ ذَلِكَ يَا عَاصِمُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَسَأَلَ عَاصِمٌ رَسُولَ اللَّه (ﷺ)، فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) الْمَسَائِلَ وعَابَهَا، حَتَّى كَبُرَ عَلَى عَاصِمٍ مَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَلَمَّا رَجَعَ عَاصِمٌ إِلَى أَهْلِه جاءَهُ عُوَيْمِرٌ فَقَالَ: يَا عَاصِمُ، مَاذَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ)؟ قَالَ عَاصِمٌ لِعُوَيْمِر: لَمْ تَأْتِنِي بِخَيْرٍ قَدْ كَرِهَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) الْمَسْأَلَةَ الَّتِي سَأَلْتُهُ عَنْهَا. قَالَ عُوَيْمِرٌ: واللَّه لَا أَنْتَهِي حَتَّى أَسْأَلَهُ عَنْهَا. فَأَقْبَلَ عُوَيْمِرٌ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّه (ﷺ) وسَطَ النَّاسِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَرَأَيْتَ رَجُلًا وجَدَ مَعَ امْرَأَته رَجُلًا، أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "قَدْ نَزَلَ فيكَ وفِي صَاحِبَتِكَ، فَاذْهَبْ فَأْتِ بِهَا". قَالَ سَهْلٌ: فَتَلَاعَنَا وأَنَا مَعَ النَّاسِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَلَمَّا فَرَغَا قَالَ عُوَيْمِرٌ: كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّه إِنْ أَمْسَكْتُهَا. فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَكَانَتْ سُنَّةَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ. (بخاري/ الطلاق/ ٤٩٥٩)

لە(سهل ی کوڕی سعدی ساعدییەوە) دەڵێ: جاریکیان (عـویمری عجلانـی) هـات بۆلای (عاصم ی کوڕی عدی أنصاری)(ﷺ) پێی وت: ئـەرێ (عاصـم) ئەگـەر پیاوێـك لەگـەڵ ژنەکەیـدا پیـاوێکی بینـی، بیکوژێـت و ئێـوەش بیکوژنـەوە؟! یـان چـیبکات باشە؟ (عویمر) وتی بە (عاصم): تکات لێدەکەم لەم بارەیەوە پرسیار لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بکە.. (عاصم)یش پرسیاری کرد.. پێغەمبەر (ﷺ) بـەم جـۆرە پرسـیارانە ناڕەحەت دەبـوو، تـاوای لێهـات (عاصـم) ئـەو حاڵەتـەی لەسـەر دڵ گـران بـوو، کـە (عاصم) گەڕایەوە بۆ ماڵی خۆی، جارێکی دی (عویمر) هاتەوە بۆلای وتـی: پێغەمبەر (ﷺ) چی پێ وتی؟ عاصم وتی: خێرت بەناوچەوانەوە نەبوو، پێغەمبەر (ﷺ) باسـی ئەو مەسەلەیەی بەلاوە گران بوو، (عویمر) وتـی: بەخوا وازناهێنم تـا خـۆم پرسـیاری لێنەکەم، ئیتر چوو بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) لەناو کۆمەڵێ خەڵکدا دانیشتبوو وتی: ئەی پێغەمبەری خـوا (ﷺ): چـی دەفـەرموویت لـەبارەی پیاوێکـەوە لـەناو جێگـەدا

پیاوێکی تر لەگەڵ ژنەکەیدا ببینێ؟ ئایا بیکوژێ و ئێوەش بیکوژنەوە، یان چی بکات باشە؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "لەبارەی تۆو هاوسەرەکەتەوە ئایەت هاتۆتە خوارەوە، برۆ بیهێنە" (سهل) دەڵێ: (عویمر) و هاوسەرەکەی لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) بەرنامەی (لعان)یان ئەنجامدا، منیش لەگەڵ ئەو خەڵکەدا دانیشتبوم، کاتێ لێبونەوە (عویمر) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، ئەگەر بیهێنمەوە مانای وایە بۆختانم بۆ کردووە، بۆیە پێش ئەوەی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمان بدات، (عویمر) سێ بەسێ تەڵاقیدا. (أبن شهاب) دەڵێ: ئیتر ئەوە بووە بەرنامەی (لعان) لەبەینی ژن و مێردا.

٤٦٥ـ عَنْ سَعِيد بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: سُئِلْتُ عَنِ الْمُتَلَاعِنَيْنِ فِي إِمْرَةِ مُصْعَبٍ: أَيُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا. (قَالَ): فَمَا دَرَيْتُ مَا أَقُولُ، فَمَضَيْتُ إِلَى مَنْزِلِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) بِمَكَّةَ، فَقُلْتُ لِلْغُلَامِ: اسْتَأْذِنْ لِي، قَالَ: إِنَّهُ قَائِلٌ، فَسَمِعَ صَ وتى، قَالَ: ابْنُ جُبَيْرٍ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: ادْخُلْ، فَوَاللَّه مَا جاء بِكَ هَذه السَّاعَةَ إِلَّا حَاجَةٌ، فَدَخَلْتُ، فَإِذَا هُوَ مُفْتَرِشٌ بَرْذَعَةً، مُتَوَسِّدٌ وسَادَةً حَشْوُهَا ليفٌ، قُلْتُ: أَبَا عَبْد الرَّحْمَنِ الْمُتَلَاعنَانِ أَيُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّه! نَعَمْ، إِنَّ أَوَّلَ مَنْ سَأَلَ عَنْ ذَلكَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَرَأَيْتَ أَنْ لَوْ وجَدَ أَحَدُنَا امْرَأَتَهُ عَلَى فَاحشَةٍ، كَيْفَ يَصْنَعُ؟ إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِأَمْرٍ عَظِيمٍ، وإِنْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى مِثْلِ ذَلكَ. قَالَ: فَسَكَتَ النَّبِيُّ (ﷺ) فَلَمْ يُجِبْهُ، فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلكَ أَتَاهُ فَقَالَ: إِنَّ الَّذي سَأَلْتُكَ عَنْهُ قَد ابْتُليتُ به. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ هؤلاء الْآيَات فِي سُورَةِ النُّور: (وَالَّذينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ) فَتَلَاهُنَّ عَلَيْه، ووَعَظَهُ وذَكَّرَهُ، وأَخْبَرَهُ أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ منْ عَذَابِ الْآخرَة، قَالَ: لَا والَّذي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا كَذَبْتُ عَلَيْهَا. ثُمَّ دَعَاهَا فَوَعَظَهَا وذَكَّرَهَا. وأَخْبَرَهَا أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ منْ عَذَابِ الْآخرَة، قَالَتْ: لَا والَّذي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنَّهُ لَكَاذبٌ. فَبَدَأَ بِالرَّجُلِ فَشَهدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّه إِنَّهُ لَمنَ الصَّادقِينَ، والْخَامسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّه عَلَيْه إِنْ كَانَ منَ الْكَاذبِينَ، ثُمَّ ثَنَّى بِالْمَرْأَة فَشَهدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّه إِنَّهُ لَمنَ الْكَاذبِينَ، والْخَامسَةُ أَنَّ غَضَبَ اللَّه عَلَيْهَا إِنْ كَانَ منَ الصَّادقِينَ. ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا. (بخاري/ الطلاق/ ٥٠٠٥– ٥٠٠٩)

(سعید کوڕی جبیر) دەڵێ: لەکاتێکدا کە (مصعب) میر بوو پرسیارم لێکرا دەربارەی ئەو پیاوو ژنەی کە (لعّان) دەکەن، ئایا جیا دەکرێنەوە لەیەك؟ نەم دەزانی چ وەڵامێك بدەمەوە. چووم بۆماڵی (أبن عمر) (رضي الله عنه) لە مەککە و

بەخزمەتكارەكەیم وت: مۆڵەتم بۆ وەربگرە، وتی: خەوتوووە، (أبن عمر) لە ژوورەوە گوێی لەدەنگم بوو، وتی: ئەوە (ابن جبیر)ە؟ وتم: بەڵێ، وتی: وەرە ژوورەوە، سوێندبێ لەم كاتەدا پێویستیەك تۆی هێناوە.. (سعید) دەڵێ: چوومە ژوورەوە، لەسەر سەرجلی ولاغێك دانیشتبوو، پشتیەكی پڕ لە ریشووی دارخورمای لەژێر شاندابوو.. وتم: (أبو عبدالرحمن) ئایا ژن و پیاوێك (لعان) چوو بە بەینیاندا جیا دەكرێنەوە؟ وتی: (سبحان الله) بەڵێ، لەڕاستیشدا یەكەم كەسیش ئەو پرسیارەی لە پێغەمبەری خوا كرد (ﷺ) فلانی كوڕی فلان بوو پێی وت: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ): تۆچی دەفەرموویت ئەگەر یەكێكمان ژنەكەی خۆی لەحاڵەتی فاحیشەدا بینی چی بكات؟ ئەگەر قسە دەكات باس لە شتێكی زۆر گەورە دەكات، ئەگەر بێدەنگیش بێت لە شتێكی گەروە بێدەنگ بووە. پێغەمبەر (ﷺ) بێدەنگ بوو، وەلامی نەدایەوە.

دوای ئەوەی بابای (پرسیاركەر) هاتەوە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و عەرزی كرد: قوربان ئەو پرسیارەی كە پێشتر عەرزم كردی تووشی خۆم بووە، ئیتر خوای گەورە ئەم چەند ئایەتەی لەسورەتی (النور) ناردەخوارەوە (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ..) پێغەمبەر (ﷺ) ئایەتەكانی بەسەردا خوێندەوە، ترسی خودا و باسی قیامەتی بیر خستەوە، پێشی فەرموو: "كەسزای دنیا گەلێك سوكترە لە سزای قیامەت" كابرا وتی: سوێند بەو كەسەی تۆی بەحەق ناردووە، بوختانم بۆ نەكردووە. پاشان پێغەمبەر (ﷺ) هاوسەرەكەشی بانگكرد، بەهەمان شێوە ترسی خودا و باسی قیامەتی بیر خستەوە، بەویشی فەرموو: "سزای دنیا گەلێ سوكترە لە سزای قیامەت". ژنەكە وتی: نەخێر، سوێندم بەو كەسەی تۆی بە حەق ناردووە، ئەو پیاوەم درۆ دەكات. ئینجا پێغەمبەر (ﷺ) لەكابراوە دەستی پێكرد، ئەویش چوار جار سوێندی خواردكە خۆی لەڕاستگۆیانە، لەسوێندی پێنجەمیشدا وتی: نەفرەتی خوام لێبێ ئەگەر درۆزن بم. پاشان ژنەكە چوار جار سوێندی خوارد. كە پیاوەكەی لە درۆزنانە، لەسوێندی پێنجەمیشدا وتی: خەشم و قینی خوام لەسەربێت ئەگەر ئەو مێردەم لەڕاستگۆیان بێت. ئیتر پاش ئەم سوێند و نەفرەتە جیایكردنەوە لەیەك.

٤٦٦ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا لَاعَنَ امْرَأَتَهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَفَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَيْنَهُماءأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِأُمِّهِ. (بخاري/ الطلاق/ ٥٠٠٥– ٥٠٠٩)

(أبـن عمـر) (ﷺ) دەڵـێ: لەسـەردەمی پێغەمبـەردا (ﷺ) پیاوێـك (لعـان)ی كـرد لەگـەڵ ژنەكـەی، پێغەمبـەریش (ﷺ) لەیـەكتر جیـای كردنـەوە و منالەكەشـی دابـە دایكی.

(٢) منـاڵ و ڕەچەڵەك

٤٦٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ، وإِنِّي أَنْكَرْتُهُ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (ﷺ): "هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ". قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: "مَا أَلْوَانُهَا". قَالَ: حُمْرٌ. قَالَ: "فَهَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ". قَالَ: نَعَمْ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَأَنَّى هُوَ". قَالَ: لَعَلَّهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَكُونُ نَزَعَهُ عِرْقٌ لَهُ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (ﷺ): "وَهَذَا لَعَلَّهُ يَكُونُ نَزَعَهُ عِرْقٌ لَهُ". (بخاري/ الطلاق/ ٤٩٩٩)

(أبو هريـره)(ﷺ) دەڵـێ: كابرایـەكی دەشـتەكی هاتـە خزمـەت پێغەمبـەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ژنەكەم منالێكی ڕەش پێستی بووە، منیش حاشام لێكردووە كە منالی من بێت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئایا تۆ گەلە وشـترت هەیە؟" وتی: بەڵێ. فەرمووی: "ڕەنگەكانیان چییەو چۆنە؟" كـابرا وتـی: سـورن، فەرمووی: "ئایا ڕەنـگ خۆڵەمێشـیان تیایە؟" كـابرا وتـی: بـەڵێ، پێغەمبـەری خـوا فەرمووی: "بۆچی وایە؟" كابرا وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، لەوانەیـە لـە ڕەچـەڵەكی (باوانێكـەوە) هاتبـێ. پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "لەوانەیـە ئەمـەش لەڕەچـەڵەكی باوانێكیەوە هاتبێ".

(٣) منـاڵ هی نـاوجێیە

٤٦٨ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَت: اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فِي غُلَامٍ، فَقَالَ سَعْدٌ: هَذَا -يَا رَسُولَ اللَّهِ- ابْنُ أَخِي عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَهِدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ، انْظُرْ إِلَى شَبَهِهِ. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: هَذَا أَخِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ. فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِلَى شَبَهِهِ فَرَأَى شَبَهًا بَيِّنًا بِعُتْبَةَ. فَقَالَ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ، وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتَ زَمْعَةَ". قَالَتْ: فَلَمْ يَرَ سَوْدَةَ قَطُّ. (بخاري/ البيوع/ ٢١٠٥)

(عائشـة)(ﷺ) دەڵـێ: جارێكیـان (سـعد ی كـوڕی أبـی وقـاص و عەبـدی كـوڕی زەمعە) لەبارەی منالێكەوە بوو بە مشت ومڕیان، (سعد) وتی: ئەی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) ئەم منالە برازامە، منالی (عتبە)ی كوڕی (ابی وقاص)ە، وەسیەتی بۆ كردووم،

کەلای من دایناوە، وتویەتی: ئەمە کوڕمە. سەیری شێوەی بفەرموو. (عبد)ی کوڕی (زمعە)ش وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئەم کوڕە برای منە، لەباوکی خۆمە، (بەڵام دایکمان جیایە) ئەو لە کەنیزەکەکەیەتی، پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەیرێکی منداڵەکەی کرد، بینی بەئاشکرا لە (عتبە) دەچێ، فەرمووی: "عبد ئەم منداڵە هی تۆیە، چونکە منداڵ ڕۆڵەی تێکەڵی باوك و دایکە. مرۆڤی داوێن پیسیش جگە لە پەشیمانی و ڕەنج خەساری هیچی تری دیکەی دەست ناکەوێ" ئینجا بە (سودە)ی کچی (زمعە)ی فەرموو: "سودە! ئیتر تۆ نامەحرەمی بەو کوڕە"، ئیتر ئەو کوڕە (سودە)ی نەدەبینی.

(٤) وەرگرتنی قسەی ڕەچەڵەك ناس بۆ ناسینی منداڵ

٤٦٩ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) ذَاتَ يَوْمٍ مَسْرُورًا، فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ، أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ مُجَزِّزًا الْمُدْلِجِيَّ دَخَلَ عَلَيَّ، فَرَأَى أُسَامَةَ وزَيْدًا وعَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ، قَدْ غَطَّيَا رُ ووسَهُماءبَدَتْ أَقْدَامُهُمَا، فَقَالَ: "إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ". (بخاري/ الفرائض/ ٦٣٨٩)

(عائشة)(رضي الله عنها) دەڵێ: جارێکیان پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە دڵخۆشییەوە تەشریفی هاتە ژوورەوە بۆلام، فەرمووی: "ئەی (عائشە)، ئەرێ نەتبینی (مجزِّز)ی (مدلجی) هاتەلام. کە هاتە ژوورەوە (أسامە) و (زید)ی لەژێریەك بەتانی قەیفەدا بینی، سەریان داپۆشیبوو تەنها قاچیان دیار بوو، وتی: ئەم قاچانە لەیەك ئەچن.

بەشی هەژدەیەم: شیردان

(١) ئەوەی لە ڕێی لەدایکبوونەوە حەرامە

٤٧٠-عن عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَانَ عِنْدَهَا، وإِنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أُرَاهُ فُلَانًا" لعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَة، فَقَالَتْ عَائِشَةُ: (قلت): يَا رَسُولَ اللَّه لَوْ كَانَ فُلَانٌ حَيًّا -لعَمِّهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ- دَخَلَ عَلَيَّ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) "نَعَمْ، إِنَّ الرَّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ". (بخاري/ الشهادات/ ٢٥٠٣)

(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەلای بووە، عائشە گوێی لە دەنگی پیاوێك بوو، مۆڵەتی دەخواست بۆ ماڵەکەی (حفصە). (عائشە) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، ئەوە پیاوێکە مۆڵەت دەخوازێ بۆ هاتنە ژوورەوەی ماڵەکەت. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "وابزانم فلان کەسە" مەبەستی مامی شیری حفصە بوو. (عائشە)(ﷺ) دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا، ئەگەر فلان کەس زیندوو بوایە، -کەمامی شیری بووە- مەحرەم بوو بەمن؟ ئەیتوانی بێتە ماڵم؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بەڵێ هەرچی لەڕێگەی لەدایك بوونەوە ببێتە مەحرەم، بەشیرخواردنیش دەبێتە مەحرەم".

(٢) کاریگەریی شیردان

٤٧١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: جاء عَمِّي مِنَ الرَّضَاعَة يَسْتَأْذِنُ عَلَيَّ، فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ حَتَّى أَسْتَأْمِرَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ)، فَلَمَّا جاء رَسُولُ اللَّه (ﷺ) قُلْتُ: إِنَّ عَمِّي مِنَ الرَّضَاعَة اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) "فَلْيَلِجْ عَلَيْكِ عَمُّكِ". قُلْتُ: إِنَّمَا أَرْضَعَتْنِي الْمَرْأَةُ ولَمْ يُرْضِعْنِي الرَّجُلُ؟ قَالَ: "إِنَّهُ عَمُّكِ، فَلْيَلِجْ عَلَيْكِ". (بخاري/ النكاح/ ٤٩٤١)

(عائشە)(ﷺ) دەڵێ: مامە شیریەکەم هات و مۆڵەتی هاتنە ژوورەوەی خواست. منیش ڕێگەم نەدا تا پرسێك بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بکەم، کە پێغەمبەر (ﷺ) تەشریفی هێنا، وتم: مامی شیریم مۆڵەتی هاتنە ژوورەوەی خواست، منیش ڕێگەم نەدا، پێغەمبەر فەرمووی: ڕێگەی بدە، با مامت بێتە ژورەوە بۆلات". وتم: خۆمن ژنەکەی شیری پێداوم، نەك پیاوەکە، فەرمووی: "ئەوە مامی تۆیە بابێتە ژوورەوە".

(٣) حەرامبونی زڕکچ و ژن خوشك

٤٧٢ـ عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ (ﷺ) قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَقُلْتُ لَهُ: هَلْ لَكَ فِي أُخْتِي بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ؟ فَقَالَ: "أَفْعَلُ مَاذَا". قُلْتُ: تَنْكِحُهَا، قَالَ: "أَوَ تُحِبِّينَ ذَلك". قُلْتُ: لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ، وأَحَبُّ مَنْ شَرِكَنِي فِي الْخَيْرِ أُخْتِي، قَالَ: "فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي". قُلْتُ: فَإِنِّي أُخْبِرْتُ أَنَّكَ تَخْطُبُ دُرَّةَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ. قَالَ: "بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ". قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: "لَوْ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حِجْرِي مَا حَلَّتْ لِي، إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ،، أَرْضَعَتْنِي وأَبَاهَا ثُوَيْبَةُ، فَلَا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ ولَا أَخَوَاتِكُنَّ". **(بخاري/ النكاح/ ٤٨١٧)**

(أم حبيبه)ی کچی (أبو سفيان) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆلام، پێم وت: ڕات چۆنە بەرامبەر بە خوشکەکەم، کچی (أبو سفيان)؟ فەرمووی: "چی بکەم؟" وتم: بیخوازیت. فەرمووی: "تۆ پێت خۆشە؟" وتم: خۆ بەتەنها من هاوسەرت نیم، خۆشەویسترین کەس کە حەز بکەم لەم خێرەدا بەشداربێت، خوشکەکەمە، فەرمووی: "ئەو بۆمن حەڵاڵ نییە". وتم: من هەواڵم پێگەیشتووە کە تۆ دەتەوێ (درة)ی کچی (أبو سلمه) بخوازیت. فەرمووی: "کچی (أم سلمه)؟" وتم: بەڵێ، فەرمووی: "جا ئەو زڕ کچیشم نەبوایە کە دایکی حەڵاڵی خۆمە هەر بۆم حەڵاڵ نەبوو، چونکە ئەو برازای شیریمە. (ثويبة)شیری داوە بەمن و باوکی، هیچ کامێکتان باسی کچ و خوشکی خۆتانم لەوبارەیەوە بۆ مەکەن".

بەشی نۆزدەیەم: خەرجییەکان (النفقات)

(١) لەخۆوە دەسپێکردن و پاشان خێزان و خزمان

٤٧٣ـ عَنْ جَابِرٍ (ﷺ) قَالَ: أَعْتَقَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عُذْرَةَ عَبْدًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ، فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "أَلَكَ مَالٌ غَيْرُهُ". فَقَالَ: لَا، فَقَالَ: "مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي". فَاشْتَرَاهُ نُعَيْمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَدَوِيُّ بِثَمَانِ مِائَةِ دِرْهَمٍ، فَجَاء بِهَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "ابْدَأْ بِنَفْسِكَ فَتَصَدَّقْ عَلَيْهَا، فَإِنْ فَضَلَ شيء فَلِأَهْلِكَ، فَإِنْ فَضَلَ عَنْ أَهْلِكَ شيء فَلِذِي قَرَابَتِكَ، فَإِنْ فَضَلَ عَنْ ذِي قَرَابَتِكَ شيء فَهَكَذَا وهَكَذَا". يَقُولُ: فَبَيْنَ يَدَيْكَ، وعَنْ يَمِينِكَ، وعَنْ شِمالك. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٣٤)

(جابر) (ﷺ) دەڵێ: کابرایەکی خێڵی (بني عذرة) بەمەرجی دوای مردنی خۆی، کۆیلەیەکی ئازاد کرد، هەواڵەکە گەیشتەوە بە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بەکابرا: "تۆماڵی ترت هەیە؟" کابرا وتی: نەخێر، هەر ئەو کۆیلەیەم هەیە، جا فەرمووی: "کێ لێم دەکڕێتەوە؟" (نُعیم ی کوڕی عبدالله ی عدوی) بە هەشت سەد درهەم کڕییەوە، پێغەمبەر (ﷺ) پارەکەی دایە دەست پیاوەکە و فەرمووی: "لەخۆتەوە دەست پێبکە و چاکە لەگەڵ خۆتدا بکەو، ئەگەر شتێك زیاد بوو بیدە بە ژن و منداڵەکەت، چی لەوانیش زیادبوو بیدە بە خزمانت، چی لەوانیش زیاد بوو ئاوا و ئاوا بیبەخشە".

ڕاوی دەڵێ: مەبەستی لای ڕاست و و چەپی بوو.

(٢) چاکەی خەرجیکێشانی ژن و منداڵ

٤٧٤ـ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا أَنْفَقَ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً -وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا- كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً". (بخاري/ النفقات/ ٥٠٣٦)

(أبـو مسـعودی بـدری)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "ئەگـەر موسڵمان خەرجیەك بۆ خێزانەکەی بکێشێ (هەرچەند واجبە لەسەری) بەڵام ئەگەر -مەبەستی ڕەزامەندی خوابێ- بەخێر بۆی دەنوسرێ".

(٣) ژن بۆی هەیە لە سامانی مێردەکەی بۆ منداڵەکانی خەرج بکات

٤٧٥ -ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: جاءتْ هِنْدٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، واللَّهِ مَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَهْلُ خِبَا و أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُذِلَّهُمُ اللَّهُ مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ،

ومَا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَهْلُ خِبَا و أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُعِزَّهُمُ اللَّهُ مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ. فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "وَأَيْضًا، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ". ثُمَّ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ مُمْسِكٌ، فَهَلْ عَلَيَّ حَرَجٌ أَنْ أُنْفِقَ عَلَى عِيَالِهِ مِنْ مَالِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "لَا حَرَجَ عَلَيْكِ أَنْ تُنْفِقِي عَلَيْهِمْ بِالْمَعْرُوفِ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٣١)

(عائشه) (رضي الله عنها) دەڵێ: (هند) هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) و پێی وت: ئەی پێغەمبەری خوا بەخوا لەسەر زەوی خوادا بنەماڵەیەك نەبوە پێمان خۆشبێ خوا توشی نەهامەتی بكات زیاتر لە بنەماڵەكەی تۆ. ئێستاش هیچ بنەماڵەیەك نییە لەسەر زەوی زیاتر لە بنەماڵەكەی تۆ حەز بەسەربەرزی بكەین بۆی. پێغەمبەری خواش (ﷺ) فەرمووی: "سوێند بەو كەسەی گیانی منی بەدەستە، منیش هەروەها". پاشان (هند) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) (أبو سفيان) پیاوێكی چروكە، ئایا گوناهم دەگات ئەگەر بەبێ ئیزنی ئەو لەماڵەكەی خەرجی مناڵەكان بكێشم؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "گوناهبار نابیت ئەگەر بەخێویان بكەیت بەپێی پێویست و بەچاكی (واتە بێ لە سنور دەرچوون).

(٤) ژنی سێبەسێ تەڵاق دراو، خەرجی لەسەر ناكرێ

٤٧٦ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّهَا قَالَتْ: مَا لِفَاطِمَةَ خَيْرٌ أَنْ تَذْكُرَ هَذَا. تَعْنِي قَوْلَهَا: لَا سُكْنَى ولَا نَفَقَةَ. (بخاري/ الطلاق/ ٥٠١٥– ٥٠١٧)

(عائشه)(رضي الله عنها) دەڵێ: (فاطمة) هیچ بەرژەوەندیەكی نەبوو لە باسكردنی ئەو فەرموودەیەدا كە نەجێگای پێدەدرێ و نە خەرجی.

بەشی بیستەم: کڕین و فرۆشتن

(١) ڕێگریی لە فرۆشتنی خۆراك پێش وەرگرتنی

٤٧٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ". قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وأَحْسِبُ كُلَّ شيء مِثْلَهُ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٢٩)

(ابن عباس) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەرکەسێك خۆراکێکی کڕی تا وەرینەگرێت نەیفرۆشێتەوە" (ابن عباس) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پێم وایە هەموو مامەڵەیەك دەبێ بەمشێوەیە بێت.

(٢) گواستنەوەی خۆراك ئەگەر بە گۆترە فرۆشرا

٤٧٨ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَنِ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ". قَالَ: وكُنَّا نَشْتَرِي الطَّعَامَ مِنَ الرُّكْبَانِ جِزَافًا، فَنَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ نَبِيعَهُ حَتَّى نَنْقُلَهُ مِنْ مَكَانِهِ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠١٧)

(أبن عمر)(رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "هەرکەسێ خۆراکێ بکڕێت با نەیفرۆشێتەوە هەتاکو وەری دەگرێت" (راوی) دەڵێ: ئێمە خۆراکمان دەکڕی لەکاروانچییەکان بەگۆترە، پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری کردین کە بیفرۆشینەوە تا نەیگوێزینەوە لە شوێنەکەی خۆی.

(٣) فرۆشتنی خۆراکی پێوانەکراو بە گۆترە

٤٧٩–عَن ابن عُمَر (رضي الله عنهما) قَالَ: نَهَى نَهَى رَسُولُ اللهِ (ﷺ) عَنِ المُزابَنَة : أن يَبِيعَ ثَمَرُ حَائطه انْ كَانَتْ نَخَلاً بِتَمْرٍ كَيْلاً، وانْ كَانَ كَرمَاً أَنْ يُبِيعَهُ بِزَبِيبٍ كَيلاً ، وانْ كَانَ زَرْعَاً أَنْ يُبِعَهُ بِكَيْلِ طَعَامٍ ، نَهَى عَنْ ذَلِكَ كُلِّهُ.(بخاري/ البيوع/ ٢٠٦٣)

(ابن عمر)(رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) کرین و فرۆشتنی (مزابنە)ی قەدەغە کردوە (بۆ نمونە) ئەگەر بەروبومی باخەکەی خورما بوو، بیفرۆشێت بە خورمای وشکی پێوراو، ئەگەر باخەکە ترێ بوو بیفرۆشێ بە مێوژ بە پێوراوی یان کشتوکاڵ بوو بیفرۆشێ بە خۆراك بە پێوانە. پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری لە هەموو ئەمانە کردووە مزابنە: کرینی بەروبووم پێش ئەوەی پێ بگات بە دارەکەوە).

(٣) فرۆشتنی خورما بە خورماوەکو یەك

٤٨٠ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ وأَبي سَعيدٍ (رضي الله عنهما): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) بَعَثَ أَخَا بَنِي عَدِيٍّ الْأَنْصَارِيَّ فَاسْتَعْمَلَهُ عَلَى خَيْبَرَ، فَقَدِمَ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَكُلُّ تَمْرِ خَيْبَرَ هَكَذَا". قَالَ: لَا واللَّه يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّا لَنَشْتَرِي الصَّاعَ بِالصَّاعَيْنِ مِنَ الْجَمْعِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا تَفعَلُوا، ولَكِنْ مِثْلًا بِمِثْلٍ، أَوْ بِيعُوا هَذَا واشْتَرُوا بِثَمَنِه مِنْ هَذَا، وكَذَلِكَ الْمِيزَانُ". (بخاري/ البيوع/ ٢٠٨٩)

(أبـو هريـره) و (أبـو سـعيد) (رضي الله عنهما) دەڵـێن: پێغەمبـەر (ﷺ) براکـەی (بـنی عـدی الانصاری) ناردو کردیە میری خەیبەر، بەخورمایـەکی باشـەوە هاتـەوە، پێغەمبـەری خوا (ﷺ) پێی فەرموو: "ئەرێ هەموو خورمای خەیبەر بەم شـێوەیە جوانـە؟ وتـی: نەخێر، ئەی پێغەمبـەری خـوا، ئێمـە یـەك مـەن لـەم خورمایـە بـە دوو مـەنی خـراپ دەکڕین، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "شتی وەها مەکەن، خورما بە خورما لە جـۆری خۆی بگۆڕنەوە یان ئەمەیان بفرۆشن و بـە نرخەکـەی لـەو جـۆرەی تریـان بکڕنـەوە، کێشانەش هەر بەو شێوەیە دەبێت".

(٤) بەروبوم نـافرۆشرێت هەتـا پێدەگات

٤٨١ـ عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: نَهَى –أَوْ نَهَانَا– رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ. (بخاري/ الزكاة/ ١٤١٦)

(جـابر)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) ڕێگـری کـردووە –یـان ڕێگـری لێکردوین– لە فرۆشتنی بەروبووم تا تەواو پێنەگات.

٤٨٢ـ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ؟ فَقَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَأْكُلَ مِنْهُ، أَوْ يُؤْكَلَ، وحَتَّى يُوزَنَ. قَالَ: فَقُلْتُ: مَا يُوزَنُ؟ فَقَالَ رَجُلٌ عِنْدَهُ: حَتَّى يُحْزَرَ. (بخاري/ السلم/ ٢١٣٠)

(أبو البحتری) دەڵێ: لەبارەی فرۆشتنی خورماوە پرسیارم لە (ابن عبـاس) کـرد وتـی: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فرۆشـتنی خورمـای قەدەغـەکرد هـەتا ئەوکاتـەی پێدەگات، لێی دەخوات، یان لێی دەخورێت و کێشـانە دەکرێت، وتم: چـی کێشـانە بکرێت؟! پیاوێك کەلەلای بوو وتی: واتە هەتا نەخەملێنرێت.

(٥) ڕێگریی لە فرۆشتنی بەروبووم هەتـا پێدەگات

٤٨٣ –عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) نَهَى عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَزْهُوَ، وعَنِ السُّنْبُلِ حَتَّى يَبْيَضَّ ويَأْمَنَ الْعَاهَةَ، نَهَى الْبَائِعَ والْمُشْتَرِيَ. (بخاري/ السلم/ ٢١٣١)

(أبـن عبـاس)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) ڕێگـەی نـەداوە خورمـا بفرۆشـرێت هەتاکو سووورباو یان زەردباو نەبێت، هەروەها فرۆشتنی گوڵەگەنم تا سپی دەبێتەوە و لەدەرد ڕزگاری دەبێ، ڕێگری کردووە لە فرۆشیار و کڕیار.

(٦) سەوداگەریی –المزابنة-

٤٨٤–عن بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى بَنِي حَارِثَةَ: أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ وسَهْلَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ حَدَّثَاهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ: الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ، إِلَّا أَصْحَابَ الْعَرَايَا فَإِنَّهُ قَدْ أَذِنَ لَهُم. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٧٩)

(بشـیر کـوڕی یسـار) کـە خزمـەتگوزاری (بـني حارثـة)یـە دەڵـێ: (ڕافـع) کـوڕی (خديج) و(سهل)ی کوڕی (أبو حثمـة) پێیـان وتـووە: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) ڕێگـری کردووە لە کڕین و فرۆشتنی جۆری (مزابنة) واتە بەرووبوم بە خورمای وشك، مەگەر ئەوانەی مامەڵەی (عرايا) دەکەن، بۆ ئەوانە مۆڵەتی داوە.

(عرایـا: ئـەو مامەڵەیەیـە کـە لەسـنووری (٥) (وسـق)دا دەکرێـت واتـە (٧٠٠کغـم) ئەمەیش لەبەر دابینکردنی پێویستی خواردنی ماڵ و منداڵ بۆ ماوەی ساڵێك).

(٧) فرۆشتنی بەروبووم بە خورما بە پێی کێشانەی خۆی

٤٨٥–عن زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) رَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ، يَأْخُذُهَا أَهْلُ الْبَيْتِ بِخَرْصِهَا تَمْرًا، يَأْكُلُونَهَا رُطَبًا. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٧٢)

(زيدی کوڕی ثابت)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) مۆڵەتی داوە مامەڵەی (العريـة)، ئەویش ئەوەیە خێزانێك خورمای تەڕ وەردەگرن و دەیخەمڵێنن بە خورمای وشك، بۆ ئەوەی بە تەڕی بیخۆن.

(٨) دەربارەی ئەندازەی دروستیی مامەڵە لە جۆری (العرایا)

٤٨٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا، بِخَرْصِهَا فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ، أَوْ: فِي خَمْسَةِ. يَشُكُّ دَاوُدُ: قَالَ خَمْسَةٌ أَوْ دُونَ خَمْسَةٍ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٧٨)

(أبو هريره) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) مۆڵەتیدا لە مامەڵەی (عرايا)، لەوەی کەوا لە پێنج وسق (واتە ٧٠٠ کغم) زیاتر نەبێت.

(٩) ئەو كەسەی باخە خورمای بەردار بفرۆشێت

٤٨٧–عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَنِ ابْتَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤَبَّرَ فَثَمَرَتُهَا لِلَّذِي بَاعَهَا، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ. وَمَنِ ابْتَاعَ عَبْدًا فَمَالُهُ لِلَّذِي بَاعَهُ، إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ". (بخاري/ البيوع/ ٢٠٩٠)

(عبدالله ی کوڕی عمر) (ﷺ) دەڵێ: گوێم لێبوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو: "ئەو کەسەی باخە خورمایەك بکڕێت دوای پێوانەکردنی، ئەوە بەروبوومەکەی بۆ ئەو کەسەیە کە فرۆشتویەتی، مەگەر کڕیار بەمەرجی گرتبێت.. هەرکەسێکیش بەندەیەك بکڕێ ماڵەکەی بۆ ئەو کەسەیە کە فرۆشتویەتی، مەگەر کڕیار بەمەرجی گرتبێت".

(١٠) مامەڵەی (مخابرة) و (محاقلة)

٤٨٨ـ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الْمَكِّيُّ، وهُوَ جَالِسٌ عِنْدَ عطاء بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) نَهَى عَنِ الْمُحَاقَلَةِ والْمُزَابَنَةِ والْمُخَابَرَةِ، وأَنْ تُشْتَرَى النَّخْلُ حَتَّى تُشْقِهَ، والْإِشْقَاهُ: أَنْ يَحْمَرَّ أَوْ يَصْفَرَّ أَوْ يُؤْكَلَ مِنْهُ شيء، والْمُحَاقَلَةُ: أَنْ يُبَاعَ الْحَقْلُ بِكَيْلٍ مِنَ الطَّعَامِ مَعْلُومٍ، والْمُزَابَنَةُ: أَنْ يُبَاعَ النَّخْلُ بِأَوْسَاقٍ مِنَ التَّمْرِ، والْمُخَابَرَةُ: الثُّلُثُ والرُّبُعُ وأَشْبَاهُ ذَلِكَ. قَالَ زَيْدٌ: قُلْتُ لعطاء بْنِ أَبِي رَبَاحٍ: أَسَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَذْكُرُ هَذَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: نَعَمْ. (بخاري/ المسافاة (الشرب)/ ٢٢٥٢)

(زیدی کوڕی أبی أنیسه) دەڵێ: (أبو ولید المکی) لەکاتێکدا کە لەلای (عطاء)ی کوڕی (أبو رباح) دانیشتبوو لە (جابری کوڕی عبدالله)وە (ﷺ) بۆی گێڕاینەوە: پێغەمبەر (ﷺ) کڕین و فرۆشتنی (محاقلة) و(مزانبة) و (مخابرة)ی قەدەغەکرد. هەروەها ڕێگەی نەداوە خورما بکڕێت هەتا سوورباو یان زەردباو دەبێت، یان لێی دەخورێت.

(محاقلة): کێڵگە فرۆشتنە بە خۆراکێکی دیاری کراو (مزابنة) فرۆشتنی دارخورمایە بە چەند ویسقێك لە خورمای وشك. (مخابرة) بریتییە لەڕێژەی سێیەك و چواریەك و شتی لەو جۆرە، (زید) دەڵێ: بە (عطاء) ی کوڕی رباح)م وت: گوێت لێبوو کە (جابر) بڵێت: ئەم فەرموودەیەم لە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) وەرگرتووە؟! وتی: بەڵێ.

(١١) شتێك گۆشتی حەرام فرۆشتنی حەرامە

٤٨٩ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: بَلَغَ عُمَرَ أَنَّ سَمُرَةَ (ﷺ) بَاعَ خَمْرًا، فَقَالَ: قَاتَلَ اللَّهُ سَمُرَةَ، أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ، حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ، فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا". (بخاري/ البيوع/ ٢١١٠)

(ابن عباس) (ﷺ) دەڵێ: هەواڵ گەیشت بە (عمر) (ﷺ) كە (سمرة)(ﷺ) عەرەقی فرۆشتووە، (عمر)(ﷺ) وتی:خوا(سمرە) بكوژێت، ئەی نازانێ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "خوا نەفرەتی كردووە لە جولەكە، كاتێ كە پیویان لەسەر حەرام كرابوو، دەچوون دەیانتوانەوە و دەیانفرۆشت".

(١٢) حەرامكردنی مردارەوە بوو و بت و بەراز

٤٩٠–مَكَّةَ: "إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ". فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهُ يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ وَيُدْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ وَيَسْتَصْبِحُ بِهَا النَّاسُ؟ فَقَالَ: "لَا، هُوَ حَرَامٌ". ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عِنْدَ ذَلِكَ: "قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا حَرَّمَ عَلَيْهِمْ شُحُومَهَا أَجْمَلُوهُ، ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ". (بخاري/ البيوع/ ٢١٢١)

(جابری كوڕی عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: گوێم لێبوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) ساڵی ڕزگاركردنی مەككە، لەناو مەككەدا فەرمووی: "خوداو پێغەمبەرەكەی مەی و مردارەوەبوو بەراز و بتیان حەرامكردوە" وترا: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕات چییە لەبارەی پیوی مردارەوە بوو، دیواری كەشتی پێ سواغ دەدرێت و، پێستەی پێ چەور دەكرێت و،خەڵكی بەكاری دێنن بۆ چرا؟ فەرمووی: "نەخێر ئەوە حەرامە". پاشان لەوێدا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "خوا جولەكەكان بكوژێت، لەكاتێكدا خوای گەورە پیوی مردارەوەبووی لێ حەرام كردبوون، ئەوان دەیانتوانەوە و دەیانفرۆشت وپارەكەیان دەخوارد".

(٩) قەدەغەكردنی نرخی سەگ و كرێی ئافرەتی داوێن پیس و فاڵچی

٤٩١ـ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَمَهْرِ الْبَغِيِّ، وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ. (بخاري/ البيوع/ ٢١٢٢)

(أبو مسعود الانصاری) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) نرخی سەگ و كرێی ئافرەتی داوێن پیس و كرێی فاڵچی و كتێب گرەوەی قەدەغە كردوە.

(١٠) حەلاڵکردنی کرێی کەڵەشاخگر

٤٩٢- ابن عباس (رضي الله عنه) قال "حجم النبى (ﷺ)عبد لبنى بياضة، فأعطاه النبى (ﷺ) أَجْرَهُ، وكَلَّمَ سَيِّدَهُ فَخَفَّفَ عَنْهُ مِنْ ضَرِيبَتِهِ، ولَوْ كَانَ سُحْتًا لَمْ يُعْطِهِ النَّبِيُّ (ﷺ). (بخاري/ البيوع/ ١٩٩٧)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: کۆیلەیەك لە (هۆزی بني بیاضة) کەڵەشاخێکی بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) گرت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) کرێی داپێی، قسەی لەگەڵ گەورەکەشی داکرد و باجەکەی لەسەر کەم کردەوە، خۆ ئەگەر ئەوە حەرامبووایە پێغەمبەری خوا (ﷺ) نەیدەدا پێی.

٤٩٣ـ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه) عَنْ كَسْبِ الْحَجَّامِ، فَقَالَ: احْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ، فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ، وكَلَّمَ أَهْلَهُ فَوَضَعُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاجِهِ، وقَالَ: "إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ. أَوْ: هُوَ مِنْ أَمْثَلِ دَوَائِكُمْ". (بخاري/ البيوع/ ١٩٩٦)

(حمید) دەڵێ: (أنس کوڕی مالك) (رضي الله عنه) پرسیاری لێکرا لەبارەی دەستکەوتی کەڵەشاخگرەوە، وتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) کەڵەشاخی گرتووە (أبو طيبة) کەڵەشاخی بۆ گرت، فەرمانیدا دوومەن خۆراکیان پێدا، قسەی لەگەڵ خاوەنەکەشی کرد باجەکەیان لەسەر سوك کرد، پاشان فەرمووی: "کەڵەشاخگرتن باشترین دەرمانە خۆتانی پێ چارەسەر بکەن، یان فەرمووی: باشترین داوو دەرمانی ئێوەیە".

(١٠) قەدەغەکردنی فرۆشتنی سکی سك

٤٩٤ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ (أَهْلُ) الْجَاهِلِيَّةِ يَتَبَايَعُونَ لَحْمَ الْجَزُورِ إِلَى حَبَلِ الْحَبَلَةِ: وحَبَلُ الْحَبَلَةِ أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ، ثُمَّ تَحْمِلَ الَّتِي نُتِجَتْ، فَنَهَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ ذَلِكَ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٣٦)

(أبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: خەڵکی لەسەردەمی نەفامیدا گۆشتی وشتری سەربڕاویان دەفرۆشت، بۆ ئەوکاتەی ئەو سکە سکی دەبێ (واتە بۆ ئەو کاتەی وشترەکە سکەکەی دادەنێ و سکەکەشی گەورە دەبێ و سکی دەبێ). پێغەمبەر (ﷺ) قەدەغەی ئەوەی لێکردن.

(١١) قەدەغەكردنی كڕین و فرۆشتنی (ملامسه) و (منابذة)

٤٩٥ـ عن أبي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ (رضي الله عنه) قَالَ: نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ بَيْعَتَيْنِ ولِبْسَتَيْنِ، نَهَى عَنِ الْمُلَامَسَةِ والْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ، والْمُلَامَسَةُ: لَمْسُ الرَّجُلِ ثَوْبَ الْآخَرِ بِيَدِهِ بِاللَّيْلِ أَوْ بِالنَّهَارِ، ولَا يَقْلِبُهُ إِلَّا بِذَلِكَ. والْمُنَابَذَةُ: أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ بِثَوْبِهِ، ويَنْبِذَ الْآخَرُ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ، ويَكُونُ ذَلِكَ بَيْعَهُمَا، مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ ولَا تَرَاضٍ. (بخاري/ اللباس/ ٥٤٨٢)

(أبو سعيدی خدری) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگری لێكردین لەدوو جۆر مامەڵە و دوو جۆر پۆشین. كە بریتی بوون لە (ملامسة) و (منابذة).

(ملامسة: ئەوەیە كە كەسێك بەڕۆژ یان بەشەو دەست بدا لە پۆشاكی كەسێكی ترو دەست لێدانەكەی لەجێی كڕین بێت و بۆی نەبێت تەماشای بكات).

(منابذة: ئەوەیە كە دوو كەس هەریەك جلی خۆی فڕی بدا بۆ ئەوی تر، ئەو فڕێدانە لەجێی فرۆشتن بێت وبواری تەماشاكردن و ڕەزامەندی تیا نەبێت).

(١١) قەدەغەكردنی زەمكاریی بە نیازی فێڵ

٤٩٦ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) نَهَى عَنِ النَّجْشِ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٣٥)

(أبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری كردوە لە زەمكاری بە نیازی فێڵ (ئەویش ئەوەیە كەسێكی تر بێ ئەوەی نیازی كڕینی شمەكێكی هەبێ زەم بكات و نرخی شمەكەكە بەرز بكاتەوە بۆ چەواشەكردنی كڕیار).

(١٢) پێویستە شارنشین شت بە لادێ نشین نەفرۆشێت

٤٩٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ تُتَلَقَّى الرُّكْبَانُ، وأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ. قَالَ (طاوس): فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: مَا قَوْلُهُ حَاضِرٌ لِبَادٍ؟ قَالَ: لَا يَكُنْ لَهُ سِمْسَارًا. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٥٠)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگری كردوە لە بەدەمەوە چوونی كاروان، هەروەها ڕێگری كردوە لەوەی كە شارنشینێك شت ومەك بفرۆشێت بە گوند نشینێك. (طاوس) دەڵێ: بە (ابن عباس)م وت مەبەست چییە لەمە؟ وتی: مەبەست ئەوەیە كە خۆی نەكا بە دەلاڵ و چاوساغی.

(١٣) فرۆشتن بەخواستە

٤٩٨ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "إِذَا تَبَايَعَ الرَّجُلَانِ فَكُلُّ واحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ، مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا وكَانَا جَمِيعًا، أَوْ يُخَيِّرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ، فَإِنْ خَيَّرَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَتَبَايَعَا عَلَى ذَلك فَقَدْ وجَبَ الْبَيْعُ، وإِنْ تَفَرَّقَا بَعْدَ أَنْ تَبَايَعَا، ولَمْ يَتْرُكْ واحِدٌ مِنْهُمَا الْبَيْعَ فَقَدْ وجَبَ الْبَيْعُ". (بخاري/ البيوع/ ٢٠٠٦)

(أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر دوو کەس کڕین و فرۆشتنیان کرد، هەردووکیان بۆیان هەیە پەشیمان ببنەوە هەتا جیا دەبنەوە، یان یەکێکیان بەوی تریان بلێ من ڕازیم و تۆیش کەیفی خۆتە، ئەگەر بەرامبەرەکەشی وتی: منیش ڕازیم ئیتر ئەو مامەڵەیە گرێبەند بووە، ئەگەر دوای ئەو مامەڵە هیچ لایەکیان پەشیمان نەبونەوە، جیا بونەوە ئەوە مامەڵەکە دامەزراوە".

(١٤) ڕاستگۆیی لە کڕین و فرۆشتن دا

٤٩٩-ـ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، فَإِنْ صَدَقَا وبَيَّنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وإِنْ كَذَبَا وكَتَمَا مُحِقَ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا". (بخاري/ البيوع/ ١٩٧٣)

(حكيم) کوڕی (حزام) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "کڕیارو فرۆشیار خواستیان ئازادە، پێش ئەوەی لەیەك جیا ببنەوە، جا ئەگەر لەگەڵ یەکتریدا ڕاستگۆبن و لەکەو عەیبەکان بۆ یەکتری ڕون بکەنەوە، بەرەکەت دەکەوێتە کڕین و فرۆشتنەکەیان، خۆ ئەگەر درۆیان لەگەڵ یەکتریدا کردو لەکەو عەیبەکانیان شاردەوە، ئەوا بەرەکەت لەسەر کڕین و فرۆشتنەکەیان نامێنێت.

(١٥) کەسێك لەمامەڵەدا فێڵی لێبکرێت

٥٠٠ــ عن ابْنَ عُمَرَ (ﷺ) قال: ذَكَرَ رَجُلٌ لِرَسُولِ (ﷺ) أَنَّهُ يُخْدَعُ فِي الْبُيُوعِ، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ): "مَنْ بَايَعْتَ فَقُلْ: لَا خِلَابَةَ". فَكَانَ إِذَا بَايَعَ يَقُولُ: لَا خِيَابَةَ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠١١)

(ابن عمر)دەڵێ: پیاوێك لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) باسی ئەوەی کرد کە لە مامەڵە و کڕین و فرۆشتندا دەیخەڵەتێنن، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: "لەگەڵ هەر کەس مامەڵەت کرد بڵێ: "لاخلابة" واتا بۆت ڕەوانیە بمخەڵەتێنی ئیتر ئەو پیاوە

لەوەولا هەرکات مامەڵەی بکردایە لەبری ئەوەی بڵێ (لاخلابة) ئەیووت (لاخیابە) (چونکە زمانی تەواو نەبوو).

(١٦) پارە گۆڕینەوە و فرۆشتنی پارەی زێڕ بە زیو

٥٠١ـ عَنْ مَالِك بْنِ أَوْسِ ابْنِ الْحَدَثَانِ أَنَّهُ قَالَ: أَقْبَلْتُ أَقُولُ: مَنْ يَصْطَرِفُ الدَّرَاهِمَ؟ فَقَالَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّه، وهُوَ عنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّاب، (رضي الله عنه): أَرِنَا ذَهَبَكَ ثُمَّ ائْتنَا، إِذَا جاء خَادمُنَا نُعْطكَ ورقَكَ. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّاب: كَلَّا واللَّه لَتُعْطيَنَّهُ ورقَهُ أَوْ لَتَرُدَّنَّ إِلَيْه ذَهَبَهُ. فَإِنَّ رَسُولَ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "الْوَرِقُ بِالذَّهَبِ رِبًا إِلَّا هَا و وهَا و، والْبُرُّ بِالْبُرِّ رِبًا إِلَّا هَا و وهَا و، والشَّعيرُ بِالشَّعِيرِ رِبًا إِلَّا هَا و وهَا و، والتمر بالتمر رِبًا إِلَّا هَا و وهَا و". (بخاري/ البيوع/ ٢٠٦٥)

(مالك)ی كوڕی (أوس)ی كوڕی (الحدثان) دەڵێ: ڕۆژێ ڕووم كردە (بازاڕ) و ئەموت: كێ پارە دەگۆڕێتەوە؟ (طلحة)ی كوڕی (عبيدالله) كە لای (عمر)ی كوڕی (الخطاب)بوو (رضي الله عنه) وتی: پارە زێڕەكەتمان پێنیشان بدە و پاشان وەرە بۆلامان هەركات خزمەت كارەكەمان هاتەوە ئینجا زیوەكەت دەدەینێ. (عمر)ی كوڕی (الخطاب) وتی: ناسوێند بە خوا دەبێ یائێستا زیوەكەی بدەیتێ یا دەبێ زێڕەكەی بۆ بگێڕیتەوە، چونكە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "گۆڕینەوەی زیو بەزێڕ سووە مەگەر دەست بەدەست (لەیەك كات وشوێندا) و گۆڕینەوەی گەنم بە گەنم سووە مەگەر دەست بە دەست، گۆڕینەوەی جۆ بەجۆ سووە مەگەر دەست بە دەست، گۆڕینەوەی خورما بە خورما سووە مەگەر دەست بە دەست".

(١٧) ڕێگریی لە فرۆشتنی زێڕ و زیو، بە قەرز

٥٠٢ـ عَنْ أَبِي الْمنْهَال قَالَ: بَاعَ شَرِيكٌ لي ورقًا بِنَسِيئَةٍ إِلَى الْمَوْسمِ -أَوْ إِلَى الْحَجِّ- فَجاء إِلَيَّ فَأَخْبَرَني، فَقُلْتُ: هَذَا أَمْرٌ لَا يَصلُحُ، قَالَ: قَدْ بِعْتُهُ فِي السُّوق فَلَمْ يُنْكرْ ذَلكَ عَلَيَّ أَحَدٌ، فَأَتَيْتُ الْبراء بْنَ عَازِبٍ فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: قَدمَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) الْمَدينَةَ ونَحْنُ نَبِيعُ هَذَا الْبَيْعَ، فَقَالَ: "مَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَلَا بَأْسَ به، ومَا كَانَ نَسِيئَةً فَهُوَ رِبًا" وائْت زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ، فَإِنَّهُ أَعْظَمُ تِجَارَةً مِنِّي. فَأَتَيْتُهُ فَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ مِثْلَ ذَلكَ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٧٢٤)

(ابو منهال) دەڵێ: شەریكێكم هەبوو زیوێكی فرۆشت بە قەرز تا وەرزی حەج لە دوایدا هات بۆلام و ئەمەی بۆ گێڕامەوە منیش وتم: ئەمە كارێكی نەشیاوە، وتی:

لەبازاڕ فرۆشتوومە و کەسیش نکۆڵی لێنەکردووە منیش هاتم بۆلای (البراء)ی کوڕی (عازب) پرسیارم لێکرد ئەویش وتی: کاتێك پێغەمبەر (ﷺ) هاتە مەدینە ئێمە ئەم جۆرە سەودایەمان دەکرد فەرمووی: "ئەوەی دەست بە دەست بێت، قەیناکات بەڵام هەرچی بە دواخستن (قەرز) بێت ئەوە سووە"، بیشچۆ بۆلای زەیدی کوڕی (أرقم) چونکە ئەو بازرگانێکی گەورەترە لە من، منیش چووم بۆلای پرسیارم لێکردو ئەویش هەمان شێوەی پێ وتم.

(١٧) سوو لەدواخستندایە

٥٠٣ــ عن عطاء بْنُ أَبِي رَبَاحٍ: أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ لَقِيَ ابْنَ عَبَّاسٍ (ﷺ) فَقَالَ لَهُ: أَرَأَيْتَ قَوْلَكَ فِي الصَّرْفِ، أَشَيْئًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ (ﷺ) أَمْ شَيْئًا وجَدْتَهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: كَلَّا لَا أَقُولُ، أَمَّا رَسُولُ الله (ﷺ) فَأَنْتُمْ أَعْلَمُ بِهِ، وأَمَّا كِتَابُ اللَّهِ فَلَا أَعْلَمُهُ، ولَكِنْ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ الله (ﷺ) قَالَ: "أَلَا إِنَّمَا الرِّبَا فِي النَّسِيئَةِ". (بخاري/ البيوع/ ٢٠٦٩)

(عطاء)ی کوڕی (أبو رباح) دەڵێ: (أبو سعيد الخدري)(ﷺ) دەگات بە (أبن عباس)(ﷺ) پێی دەڵێ: ئایا خۆت دەزانی چی دەڵێی لە بارەی پارە گۆڕینەوە؟ (ئایا ئەم فتوایە کە دەیدەیت) شتێکە لە پێغەمبەری خوات بیستووە یا لەقورئاندا بینیوتە؟ (أبن عباس)یش دەڵێ: ناهەرگیز وانالێم ئەوەی تایبەتە بە پێغەمبەرەوە (ﷺ) ئەوە ئێوە زاناترن پێی، ئەوەیش تایبەتە بە قورئان ئەوە من نایزانم بەڵام من (أسامە)ی کوڕی (زيد) قسەی بۆ کردووم کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "ئاگاداربن سوو لە دواخستندایە" (واتا دواخستنی پارەکە یان شتەکە).

وەرگرتنی حەڵاڵی روون و دوورکەوتنەوە لە شتی گوماناوی

٥٠٤ــعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ (ﷺ) يَقُولُ —وَأَهْوَى النُّعْمَانُ بِإِصْبَعَيْهِ إِلَى أُذُنَيْهِ—: "إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ وبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ، لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لدينه وعرْضه، ومَنْ وقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ، أَلَا وإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، أَلَا وإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ، أَلَا وإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وهِيَ الْقَلْبُ". (بخاري/ الإيمان/ ٥٢)

(نعمـان)ی کـوڕی (بشـیر)(ﷺ) دەڵـێ: لـە پێغەمبـەری خـوام (ﷺ) بیسـتووە دەیفەرموو–لەم کاتەدا (نعمان) دەستی بـرد بـۆ هـەردوو گـوێی– "بێگومـان حـەڵاڵ ئاشکرایەو حەرامیش ئاشکرایە و لە نێوانیاندا چەند شتێکی گومانـاوی هـەن، زۆر لـە خـەڵکی نایـان زانـن، هەرکـەس خـۆی لـە گومـان بپـارێزێ ئـەوە خـۆی و ئاینەکـەی پاراسـتووە لـە تانـە و تـاوان، هەرکەسـیش بکەوێتـە نـاو شـتی گوماناویـەوە ئـەوە کەوتۆتـە نـاو شـتی حەرامـەوە، وەك چـۆن شـوانێك (ئاژەڵـەکانی) لـە دەوروبـەری قەدەغەکراوێ دەلـەوەڕێنێ دوور نیـە تێـی بکـەوێت، چـاك بـزانن هـەموو پادشـایەك قەدەغە کراوێکی (تایبەت بە خۆی) هەیە، چاك بـزانن قەدەغـەکراوی خـوا هـەر ئـەو شتانەیە کە حەرامی کردووە، بزانن کەلە لەشـدا پارچـە گۆشـتێك هەیـە ئەگـەر چـاك بێت هەموو لەش چاك دەبێت ئەگەر خراپیش بوو هـەموو لـەش خـراپ دەبێـت چـاك بزانن ئەو پارچەیەش دڵە"

(١٨) قەرزدانەوە بە چاکتر لەخۆی

٥٠٥ــعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَسُولِ (ﷺ) حَقٌّ، فَأَغْلَظَ لَهُ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُ النَّبِيِّ (ﷺ)، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "إِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا". فَقَالَ لَهُمْ: "اشْتَرُوا لَهُ سِنًّا فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ". فَقَالُوا: إِنَّا لَا نَجِدُ إِلَّا سِنًّا هُوَ خَيْرٌ مِنْ سِنِّهِ، قَالَ: "فَاشْتَرُوهُ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ، فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ –أَوْ: خَيْرَكُمْ– أَحْسَنُكُمْ قَضَاً و". (بخاري/ الوكالة/ ٢١٨٣)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پیاوێك حەقێکی لەسەر پێغەمبـەر (ﷺ) هـەبوو زبربێـژی لە خزمەتدا نواند، هاوەڵـەکانی ویسـتیان تـەمێی بکـەن، پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "خاوەن حەق بەڵگەی بەدەسـتە". ئینجـا فـەرمووی: "بـڕۆن وشـترێکی هاوتەمـەنی وشترەکەی خۆی بۆ بکڕنو پێی بدەنەوە" وتیـان: ئێمـە هـەر وشـترێکمان لادەسـت دەکـەوێت کەلـە وشـترەکەی ئـەو باشـترە فـەرمووی: "بـۆی بکـڕن و پێـی بدەنـەوە چاکترین کەستان ئەوەتانە چاکتر قەرز ببژێرێت".

رێگریی لە سوێند خواردن لە مامەڵەدا

٥٠٦– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "ثَلَاثٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ولَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ولَا يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ ماء بِالْفَلَاةِ يَمْنَعُهُ

مِنِ ابْنِ السَّبِيلِ. ورَجُلٌ بَايَعَ رَجُلًا بِسِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَحَلَفَ لَهُ بِاللَّهِ لَأَخَذَهَا بِكَذَا وكَذَا، فَصَدَّقَهُ وهُوَ عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ. ورَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لَا يُبَايِعُهُ إِلَّا لِدُنْيَا، فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا وفَى، وإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا لَمْ يَفِ". (بخاري/ المساقاة/ ٢٢٣)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "سێ کەس هەن خوا گفتوگۆیان لەگەڵ ناکات و تەماشایان ناکات و خاوێنیان ناکاتەوە لەگوناهو تاوان و سزایەکی بەسوێیان بۆ هەیە: پیاوێك لەسەر ئاوێك بێت لە دەشتێکدا زیاد بێت لە خۆی کە چی لە ڕێبوارانی قەدەغە بکات، پیاوێکیش شتێك بفرۆشێت بە پیاوێکی تر پاش عەسر سوێندی بۆ بخوات بەخوا کە ئەمەندە و ئەمەندەی پێدراوە ئەویش باوەڕی پێ بکات کەچی ئەمەندەشی پێنەدابێت، پیاوێکیش پەیمان بدات بە پێشەوایەك بەڵام پەیمانەکەی هەر لەبەر بەرژەوەندی دونیایی بێت، ئەگەر بەشی لێبدات پەیمانەکەی بەرێتە سەر، ئەگەر نا نەیباتە سەر".

فرۆشتنی حوشتر

٥٠٧ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ (ﷺ) فَتَلَاحَقَ بِي وتَحْتِي نَاضِحٌ لِي قَدْ أَعْيَا ولَا يَكَادُ يَسِيرُ، قَالَ: فَقَالَ لِي: "مَا لِبَعِيرِكَ". قَالَ: قُلْتُ: عَلِيلٌ. قَالَ: فَتَخَلَّفَ رَسُولُ (ﷺ) فَزَجَرَهُ ودَعَا لَهُ، فَمَا زَالَ بَيْنَ يَدَيِ الْإِبِلِ قُدَّامَهَا يَسِيرُ، قَالَ: فَقَالَ لِي: "كَيْفَ تَرَى بَعِيرَكَ". قَالَ: قُلْتُ: بِخَيْرٍ، قَدْ أَصَابَتْهُ بَرَكَتُكَ. قَالَ: "أَفَتَبِيعُنِيهِ". فَاسْتَحْيَيْتُ، ولَمْ يَكُنْ لَنَا نَاضِحٌ غَيْرُهُ، قَالَ: فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَبِعْتُهُ إِيَّاهُ عَلَى أَنَّ لِي فَقَارَ ظَهْرِهِ حَتَّى أَبْلُغَ الْمَدِينَةَ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي عَرُوسٌ، فَاسْتَأْذَنْتُهُ فَأَذِنَ لِي، فَتَقَدَّمْتُ النَّاسَ إِلَى الْمَدِينَةِ، حَتَّى انْتَهَيْتُ فَلَقِيَنِي خَالِي، فَسَأَلَنِي عَنِ الْبَعِيرِ؟ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا صَنَعْتُ فِيهِ، فَلَامَنِي فِيهِ، قَالَ: وقَدْ كَانَ رَسُولُ (ﷺ) قَالَ لِي حِينَ اسْتَأْذَنْتُهُ: "مَا تَزَوَّجْتَ، أَبِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا". فَقُلْتُ لَهُ: تَزَوَّجْتُ ثَيِّبًا، قَالَ: "أَفَلَا تَزَوَّجْتَ بِكْرًا تُلَاعِبُكَ وتُلَاعِبُهَا". فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تُوُفِّيَ والِدِي -أَوِ اسْتُشْهِدَ- ولِي أَخَوَاتٌ صِغَارٌ، فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ إِلَيْهِنَّ مِثْلَهُنَّ فَلَا تُؤَدِّبُهُنَّ، ولَا تَقُومُ عَلَيْهِنَّ، فَتَزَوَّجْتُ ثَيِّبًا لِتَقُومَ عَلَيْهِنَّ وتُؤَدِّبَهُنَّ. قَالَ: فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ الله (ﷺ) الْمَدِينَةَ غَدَوْتُ إِلَيْهِ بِالْبَعِيرِ، فَأَعْطَانِي ثَمَنَهُ ورَدَّهُ عَلَيَّ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٠٥)

(جابر)کوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) غەزام دەکرد لە ڕێگە پێم گەیشتەوە کە من حوشترێکی ئاوکێشی خۆمم لە ژێر دابوو کە یەکی

کەوتبوو بەتەواوەتی نەیدەتوانی بڕوات، دەڵێ: پێی فەرمووم: "حوشترەکەت چییەتی؟" وتم: نەخۆشە، پێغەمبەر (ﷺ) لێی دواکەوت و تێی خوڕیو دوعای بۆکرد. تاوای لێهات بەردەوام لە پێش حوشترەکانی ترەوە دەڕۆیشت. پاشان پێی فەرمووم: "ئێستا حوشترەکەت چۆن دەبینی" وتم: باشە، فەرو بەرەکەتی جەنابتی بەرکەوت. فەرمووی: "پێمی دەفرۆشی" منیش شەرمم کرد جگە لەوە حوشتری لەو جۆرەمان نەبوو، وتم: بەڵێو پێم فرۆشت بەمەرجێك خۆم سواری بم تا دەگەڕێمەوە مەدینە، دەڵێ: پێم وت ئەی پێغەمبەری خوا من تازە زاواشم. هەربۆیە داوای مۆڵەتم لێکرد ئەویش مۆڵەتیدام، منیش لەپێش خەڵکییەوە گەڕامەوە بۆ مەدینە، کاتێ هاتمەوە خاڵم پێگەیشت پرسیاری حوشترەکەی لێکردم، منیش بۆم باس کرد کە چیم لێکردووە، ئەویش حەزی نەکرد سەرزەنشتی کردم لەو بارەوە، دەڵێ: لەو کاتەدا کە مۆڵەتم لە پێغەمبەر (ﷺ) وەرگرت پێی فەرمووم: "چیت هێناوە کچ یا بێوەژن" منیش وتم: بێوەژن، فەرمووی: "ئەی بۆ کچێکت نەهێنا گەمەو سوعبەتی لەگەڵ بکەیت و گەمەو سوعبەتت لەگەڵ بکا". منیش وتم: ئەی پێغەمبەری خوا باوکم وەفاتی کرد–یاشەهید بوو– منیش چەند خوشکێکی بچووکم هەیە حەزم نەکرد کەسێکی وەك خۆیانیان بۆ بێنم کە نەتوانێت پەرەردەیان بکات و خزمەتیان بکات، بۆیە بێوەژنم هێناوە تا بتوانێت پەروەردەیان بکات و خزمەتیان بکات. دەڵێ: کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) گەڕایەوە بۆ مەدینە سەر لەبەیانی بە حوشترەکەوە چوومە خزمەتی ئەویش نرخی حوشترەکەی پێدام و حوشترەکەیشی بۆ گەڕانمەوە.

(١٩) دەربارەی قەرز داشکاندن

٥٠٨ـ عن كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنَ أَبِي حَدْرَدٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ (ﷺ) فِي الْمَسْجِدِ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ (ﷺ) وهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ الله (ﷺ) حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ، ونَادَى كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ فَقَالَ: "يَا كَعْبُ". فَقَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ بِيَدِهِ: أَنْ ضَعِ الشَّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ، قَالَ كَعْبٌ: قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "قُمْ فَاقْضِهِ". (بخاري/ المساجد/ ٤٤٥)

(كعب)ی کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: داوای قەرزێکی خۆم لە (أبن أبی حَدْرَد) کرد لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) لە مزگەوتا تا دەنگمان بەرزبوویەوە پێغەمبەر (ﷺ)

لەماڵەوە گوێی لێبوو، پێغەمبەریش (ﷺ) دەرچوو بەرەولایان پەردەی ژوورەکەی لاداو بانگی (كعب)ی کوڕی (مالك)ی کرد و فەرمووی: "ئەی كعب" ئەویش وتی: لە خزمەتت دام ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، ئەویش بەدەستی ئاماژەی کرد کە نیوەی قەرزەکەت داشکێنە. کعبیش وتی: ئەوا دامشکاند ئەی پێغەمبەری خوا، پێغەمبەریش (ﷺ) بە قەرزدارەکەی فەرموو: "دە هەستە بیدەرەوە".

(٢٠) قەرز کوێریی دەوڵەمەند ستەمە

٥٠٩ـعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) قَالَ: "مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، وإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِي و فَلْيَتْبَعْ". (بخاري/ الحوالات/ ٢١٦٦)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "سستیکردنی دەوڵەمەند لە دانەوەی قەرزێك کەلە سەری بێت ستەمە، جا گەر یەکێك لە ئێوە حەواڵەکرا بۆلای دەوڵەمەندێك کە قەرزەکەی بداتەوە با بچێت[1]).

(٢١) پەلە نەکردن لە قەرزاری هەژار و لێبوردنی

٥١٠ـ عَنْ حُذَيْفَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ): "أَنَّ رَجُلًا مَاتَ فَدَخَلَ الْجَنَّةَ، فَقِيلَ لَهُ: مَا كُنْتَ تَعْمَلُ؟ –قَالَ: فَإِمَّا ذَكَرَ، وإِمَّا ذُكِّرَ– فَقَالَ: إِنِّي كُنْتُ أُبَايِعُ النَّاسَ، فَكُنْتُ أُنْظِرُ الْمُعْسِرَ وأَتَجَوَّزُ فِي السِّكَّة –أَوْ فِي النَّقْدِ– فَغُفِرَ لَهُ". فَقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ: وأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ (ﷺ). (بخاري/ البيوع/ ١٩٧١)

(حذيفة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "پیاوێك دەمرێت و دەچێتە بەهەشت پێی دەوترێت: تۆ کارت چیبوو لە دونیادا؟ دەڵێ: یابیری کەوتەوە– یا بیری خرایەوە– وتی: من شتومەکم بە خەڵکی دەفرۆشت و مۆڵەتی نەدارم دەداو چاوپۆشیم لەکەم وکوڕی نرخ و مافی خۆم دەکرد، بۆیە خوا لێی خۆش بوو" (أبو مسعود)یش دەڵێ: ئەمەم لە پێغەمبەر (ﷺ) بیستووە.

(٢٢) کەسێك ماڵێکی خۆی لای کەسێکی نەدار ببینێتەوە

٥١١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا أَفْلَسَ الرَّجُلُ، فَوَجَدَ الرَّجُلُ مَتَاعَهُ بِعَيْنِهِا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ". (بخاري/ الاتقراض/ ٢٢٧٢)

---

[1] حەواڵە ئەوەیە کە قەرزێك خاوەن قەرزەکەی خۆی بنێرێت بۆلای قەرزێکی ئەم تا قەرزەکەی لەو وەرگرێتەوە.

(أبو هريرة)(﵁) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "ئەگـەر پیـاوێکی نەدار قەرزارکەوت و هیچی نـەبوو خـاوەن قـەرزیش ماڵەکـەی خـۆی لـەلای ئـەو وەك خۆی بینیەوە ئەوا ئەو شایستە ترە پێی".

(٢٣) فرۆشتن و بارمتە

٥١٢ــ عَنْ عَائِشَةَ (﵂): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ، ورَهَنَهُ دِرْعًا لَهُ مِنْ حَدِيدٍ. (بخاري/ البيوع/ ١٩٦٢)

(عائشة)(﵂) دەڵێ: پێغەمبەری خـوا (ﷺ) خواردنێـك لـە جولەکەیـەك بـە قـەرز دەکڕێت بۆ ماوەیەك، زرێکەشی کەلە ئاسن بوو ئەکات بە بارمتەی.

(٢٤) سەلەم لە بەروبومدا

٥١٣ــ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (﵄) قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ (ﷺ) الْمَدِينَةَ وهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثِّمَارِ السَّنَةَ والسَّنَتَيْنِ، فَقَالَ: "مَنْ أَسْلَفَ فِي تَمْرٍ فَلْيُسْلِفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ، ووَزْنٍ مَعْلُومٍ، إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ". (بخاري/ السلم/ ٢١٢٤)

(أبـن عبـاس)(﵄) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) کەهاتـە مەدینـە خـەڵکی سـەلەمیان دەکرد لەبەروبومدا بۆ ساڵێك و بۆ دووساڵ ئەویش فەرمووی: "هەرکەس سەلەمی لە خورمادا کرد باسەلەم بکات لە پێوانەیەکی دیاری و کێشێکی دیاریداو بـۆ ماوەیـەکی دیاری".

٥١٤–عَنْ جَابِرٍ (﵁) قَالَ: قَضَى رَسُولُ (ﷺ) بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ شِرْكَةٍ لَمْ تُقْسَمْ، رَبْعَةٍ أَوْ حَائِطٍ، لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكَهُ، فَإِنْ شَاءَ و أَخَذَ وإِنْ شَاءَ و تَرَكَ، فَإِذَا بَاعَ ولَمْ يُؤْذِنْهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٩٩)

(جابر)(﵁) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) حوکمی بەهەڵگرتنەوە کردووە لە هەر ماڵێکدا کە چەند کەسێك بەشداربن تیایدا و بەشیش نەکرێت، ئیتر ئەو ماڵـە خـانوو و زەوی بێت یاباخ و باخات ڕەوا نیە بۆی کە بیفرۆشێت هـەتا شـەریکەکەی مۆڵـەتی نـەدات، جا ئەگەر ویستی بـا هەڵیگرێتـەوە ئەگـەر نەیشـی ویسـت بـا وازی لێبێنێـت، ئەگـەر فرۆشتیشی و پرسی پێنەکرد ئەوا ئەو شایستەترە پێی.(واتە شەریکەکەی)

(٢٥) دارخستنە سەر دیواری دراوسێ

٥١٥ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَمْنَعْ أَحَدُكُمْ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَةً فِي جِدَارِهِ". قَالَ: ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ؟ واللَّهِ لَأَرْمِيَنَّ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ. (بخاري/ المظالم/ ٢٣٣١)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "با هیچ کەس لە ئێوە بەرهەڵستی دراوسێکەی نەکات لەوەی کە نێرگەیەك بخاتە سەر دیوارەکەی" پاشان (أبو هريرة) وتی: چییە ئەبینم پێتان ناخۆشە؟ بەخوا ئەگەر حەزی پێنەکەن لە سەرشانیشتان بێت هەردایدەنێم.

(٢٦) هەرکەس بستێك زەوی داگیر بکات

٥١٦ــعن عُرْوَةَ بن الزبير (ﷺ): أَنَّ أَرْوَى بِنْتَ أُوَيْسٍ ادَّعَتْ عَلَى سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ (ﷺ): أَنَّهُ أَخَذَ شَيْئًا مِنْ أَرْضِهَا، فَخَاصَمَتْهُ إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ، فَقَالَ سَعِيدٌ: أَنَا كُنْتُ آخُذُ مِنْ أَرْضِهَا شَيْئًا بَعْدَ الَّذِي سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ (ﷺ)؟ قَالَ: وَمَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ (ﷺ)؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ (ﷺ) يَقُولُ: "مَنْ أَخَذَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا طُوِّقَهُ إِلَى سَبْعِ أَرَضِينَ". فَقَالَ لَهُ مَرْوَانُ: لَا أَسْأَلُكَ بَيِّنَةً بَعْدَ هَذَا، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ كَاذِبَةً فَعَمِّ بَصَرَهَا، واقْتُلْهَا فِي أَرْضِهَا. قَالَ فَمَا مَاتَتْ حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُهَا. ثُمَّ بَيْنَا هِيَ تَمْشِي فِي أَرْضِهَا إِذْ وقَعَتْ فِي حُفْرَةٍ فَمَاتَتْ. (بخاري/ المظالم/ ٢٣٢٩)

لە (عروة)ی کوڕی (الزبير) دەگێڕنەوە کە (اروى)ی کچی (أويس)لافی ئەوە لێئەدات کە (سعيد)ی کوڕی (زيد) بەشێکی زەویەکەی داگیرکردووە. هەر بۆیە ڕاپێچی دەکات بۆلای (مروان)ی کوڕی (الحکم) (سعيد)یش دەڵێ: من چۆن زەوی ئەو داگیردەکەم پاش ئەوەی کە لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیستووە؟ دەڵێ: چیت لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بیستووە؟ دەڵێ: لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیستووە کە دەیفەرموو: "هەرکەس بستێك زەوی داگیربکات تا حەوت تەبەقەی زەوییەکە دەکرێتە گەردنی" (مروان) وتی: لە دوای ئەو فەرموودەیە داوای شایەتت لێناکەم، لە دواییدا (سعيد) وتی: خوایە ئەگەر درۆ دەکات چاوی کوێر کەو هەر لەزەویەکەی خۆیدا بیکوژە، ئیتر ئەو ئافرەتە نەمرد تا کوێر بوو، پاشان لە دوای ئەوە ڕۆژێ بە ناو زەویەکەیدا دەڕۆیشت کەوتە چاڵێکەوە و مرد.

(٢٧) کێشەی ڕێگە و بان

٥١٧ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِي الطَّرِيقِ جُعِلَ عَرْضُهُ سَبْعَ أَذْرُعٍ". (بخاري/ المظالم/ ٢٣٤١)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر لەسەر ڕێگەی شەقام ناکۆکیتان تێکەوت ئەوا پانی ڕێگەکە بە حەوت باڵ مەزەندە دەکرێت".

بەشی بیست و یەکەم: کشتوکاڵ

(١) ڕێگریی لە بەکرێدانی زەوی

٥١٨ـ عن جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّه (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيُزْرِعْهَا أَخَاهُ، ولَا يُكْرِهَا". (بخاري/ المزارعة/ ٢٢١٤، ٢٢١٥، ٢٢١٨)

(جابر)ی کوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەرکەس لە ئێوە زەویەکی هەیە با یاخۆی دایچێنێت یا بیدات بە براکەی با ئەو بۆ خۆی دایچێنێت، نەیدات بە کرێ".

(٢) بەکرێدانی زەوی بە زێڕو زیو

٥١٩ـ عن حَنْظَلَةُ بْنُ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: سَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ (ﷺ) عَنْ كِرَا و الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ والْوَرِقِ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ، إِنَّمَا كَانَ النَّاسُ يُؤَاجِرُونَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (ﷺ) عَلَى الْمَاذِيَانَاتِ وأَقْبَالِ الْجَدَاوِلِ، واشياء مِنَ الزَّرْعِ، فَيَهْلِكُ هَذَا ويَسْلَمُ هَذَا، ويَسْلَمُ هَذَا ويَهْلِكُ هَذَا، فَلَمْ يَكُنْ لِلنَّاسِ كِرَا و إِلَّا هَذَا، فَلِذَلِكَ زُجِرَ عَنْهُ، فَأَمَّا شيء مَعْلُومٌ مَضْمُونٌ فَلَا بَأْسَ بِهِ. (بخاري/ المزارعة/ ٢٢١٤، ٢٢١٥، ٢٢١٨)

(حنظلة)ی کوڕی (قیس)ی (الانصاري)دەڵێ: پرسیارم لە (رافع)ی کوڕی (خدیج)کرد سەبارەت بەبەکرێدانی زەوی بە زێڕ و زیو، ئەویش وتی: قەیناکات، خەڵکی لەسەردەمی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) زەویان بەکرێ ئەدا لەسەر هەندێ کشتوکاڵ، ئیتر جاری واهەبوو ئەمەیان دەفەوتاو ئەوەیان دەهاتەبەر یا ئەمیان دەهاتەبەر و ئەویان دەفەوتا خەڵکیش کرێکەیان تەنها ئەوەبوو، بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری لێکرد، بەڵام بەرامبەر بەکرێیەکی دیاری و دابینکراو قەیناکات،

(٣) بەخشینی زەوی

٥٢٠-عَنْ طَاوُسٍ أَنَّهُ كَانَ يُخَابِرُ، قَالَ عَمْرٌو فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَوْ تَرَكْتَ هَذِهِ الْمُخَابَرَةَ، فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) نَهَى عَنِ الْمُخَابَرَةِ، فَقَالَ: أَيْ عَمْرُو، أَخْبَرَنِي أَعْلَمُهُمْ بِذَلِكَ -يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ (ﷺ)- أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) لَمْ يَنْهَ عَنْهَا، إِنَّمَا قَالَ: "يَمْنَحُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرْجًا مَعْلُومًا". (بخاري/ المزارعة/ ٢٢٠٤)

لە(طاوس)ەوە دەگێڕنەوە کە مامەڵەی بە (المخابره)دەکرد (کە بریتیە لە بەکرێدانی زەوی لەسەر هەندێك لەبەروبومەکەی بەڵام تۆوەکە لە جوتیارەوە

دەبێت). (عمر)دەڵێ: منیش پێم وت: ئەی (أبو عبدالرحمن) ئەگەر وازت لەم جۆرە مامەڵەیە بهێنایە باشتر نەبوو چونکە خەڵکی وا دەزانن کە پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگریی لێکردووە. ئەویش وتی: ئەی (عمر) زاناتر لەوان خەبەری پێداوم مەبەستی (أبن عباس)ە کە پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگریی لێنەکردووە بەڵکو فەرموویەتی: "ئەگەر یەکێ لە ئێوە ئەو پارچە زەویەی کە هەیەتی بیبەخشێ بە برا موسڵمانەکەی باشترە لەوەی کە کرێیەکی دیاری لەسەر وەرگرێت".

(٤) ئاودێریی بەرامبەر بە نیوەی بەرهەم

٥٢١-عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ (ﷺ) خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْ ثَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ، فَكَانَ يُعْطِي أَزْوَاجَهُ كُلَّ سَنَةٍ مِائَةَ وسْقٍ، ثَمَانِينَ وسْقًا مِنْ تَمْرٍ وعِشْرِينَ وسْقًا مِنْ شَعِيرٍ، قَالَ: فَلَماءلِيَ عُمَرُ (ﷺ) قَسَمَ خَيْبَرَ، خَيَّرَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنْ يُقْطِعَ لَهُنَّ الْأَرْضَ والماء، أَوْ يَضْمَنَ لَهُنَّ الْأَوْسَاقَ كُلَّ عَامٍ، فَاخْتَلَفْنَ، فَمِنْهُنَّ مَنِ اخْتَارَ الْأَرْضَ والماء، ومِنْهُنَّ مَنِ اخْتَارَ الْأَوْسَاقَ كُلَّ عَامٍ، فَكَانَتْ عَائِشَةُ وحَفْصَةُ (ﷺ) مِمَّنِ اخْتَارَتَا الْأَرْضَ والماء. (بخاري/ المزارعة/ ٢٢٠٣)

(أبن عمر) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) زەوییەکانی خەیبەری دایەوە دەست دانیشتوانی بەرانبەر نیوەی بەرهەمەکەی، لەو بەرهەمەی هەموو ساڵێك صەد (وەسق)ی لێئەدابە خێزانەکانی، هەشتا (وەسق) لە خورماو بیستیش لە جۆ، دەڵێ: کاتێ (عمر) بووە خەلیفە، خاکی خەیبەری بەش کرد و خێزانەکانی پێغەمبەری (ﷺ) سەرپشك کرد لەوەی کە زەوی و ئاوەکەیان بۆ دابڕێت، یا وەك جاران ساڵانە وەسقەکانیان بۆ مسۆگەر بکات و بیداتەوە پێیان، ئەوانیش جیاواز بوون، هەیانبوو زەوی و ئاوەکەی هەڵگرتەوە، هەشیان بوو ساڵانە وەسقەکانیان هەڵگرتەوە، (حفصە) و (عائشە) لەوانە بوون کە زەویو ئاوەکەیان هەڵبژارد.

(٥) قەدەغە نەکردنی ئاوی زیادە

٥٢٢-أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "لَا تَمْنَعُوا فَضْلَ الماء لِتَمْنَعُوا بِهِ الْكَلَأَ". ٤ببخ المساقاة/ ٢٢٢٦)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "زیادەی ئاو قەدەغە مەکەن تا نەبێتە هۆی قەدەغەکردنی لەوەڕیش".

بەشی بیست و دووەم: وەسێت و خێر و بەخشین

(١) هاندان بۆ وەسیەت کردن سەبارەت بەوشتانەی پێویستن

٥٢٣ـ (عَنْ سَالِمٍ) عَنْ أابن عمر (ﷺ): أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ (ﷺ) قَالَ: "مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، لَهُ شيءِ يُوصِي فيه، يَبِيتُ ثَلَاثَ لَيَالٍ إِلَّا ووَصِيَّتُهُ عِنْدَهُ مَكْتُوبَةٌ". قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ (ﷺ) قَالَ ذَلِكَ إِلَّا وعِنْدِي وصِيَّتِي. (بخاري/ الوصايا/ ٢٥٨٧)

لە(سالم)ەوە ئەویش لە (ابن عمر)ەوە: کە لە پێغەمبەری (ﷺ) بیستووە فەرموویەتی: "هەق نییە بە هیچ موسوڵمانێك کە شتێکی هەبێت پێویستی بەوەسێت بێت سێ شەوی بەسەردا تێپەڕێت، مەگەر وەسێتی لای خۆی نووسیبێت" (أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: لەوکاتەوە ئەمەم بیستووە لە پێغەمبەر (ﷺ) هیچ شەوێکم بەسەردا تێنەپەڕیوە مەگەر وەسێتەکەم لای خۆم دانابێت.

(٢) وەسێت لەسێیەك تێنا پەڕێت

٥٢٤ـ عن سَعْدِ أَبِي وقاص (ﷺ) قَالَ: عَادَنِي رَسُولُ (ﷺ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وجَعٍ أَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى الْمَوْت، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، بَلَغَنِي مَا تَرَى مِنَ الْوَجَعِ، وأَنَا ذُو مَالٍ، ولَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَةٌ لِي واحدَةٌ، أَفَأَتَصدَّقُ بِثُلُثَيْ مَالِي؟ قَالَ: "لَا". قَالَ: قُلْتُ: أَفَأَتَصدَّقُ بِشَطْرِه؟ قَالَ: "لَا، الثُّلُثُ والثُّلُثُ كَثِيرٌ، إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ ورَثَتَكَ أَغْنيَا و خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، ولَسْتَ تُنْفِقُ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وجْهَ اللَّهِ (تعالی) إِلَّا أُجِرْتَ بِهَا، حَتَّى اللُّقْمَةُ تَجْعَلُهَا فِي فِي امْرَأَتِكَ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُخَلَّفُ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ: "إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ، فَتَعْمَلَ عَمَلًا تَبْتَغِي بِهِ وجْهَ اللَّهِ (تعالی) إِلَّا ازْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً ورِفْعَةً، ولَعَلَّكَ تُخَلَّفُ حَتَّى يُنْفَعَ بِكَ أَقْوَامٌ ويُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ. اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ، ولَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، لَكِنِ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ". قَالَ: رَثَى لَهُ رَسُولُ (ﷺ) مِنْ أَنْ تُوُفِّيَ بِمَكَّةَ. (بخاري/ الجنائز/ ١٢٣٣)

(سعد)ی کوڕی (ابی وقاص) (ﷺ) دەڵێ: لەحەجی ماڵئاوایدا نەخۆش کەوتم خەریك بوو بمرم. پێغەمبەر (ﷺ) سەردانی کردم، پێم وت: ئەی پێغەمبەری خوا: خۆت ئەبینی چەندە نەخۆشم، منیش کەسێکی دەوڵەمەندم کەسیش نییە میراتم لێبگرێت جگەلە تاقە کچێك، ئایا دروستە دوو سێیەکی ماڵەکەم بکەم بەخێر،

فەرمووی: "نەخێر" وتم: ئەی نیوەی بکەم بەخێر؟ فەرمووی: "نەخێر" سێ یەکی بکە و سێیەکیشی زۆرە، تۆ ئەگەر پاش خۆت منداڵت بە دەوڵەمەندی بەجێبێڵی باشترە لەوەی بەهەژاری جێیان بێڵی و دەست لە خەڵکی پان بکەنەوە تۆ هیچ خەرجیەك ناکێشیت کە مەبەستت پێی ڕەزامەندی خوا بێت مەگەر خوا پاداشتت ئەداتەوە لەسەری تەنانەت ئەو پاروەش کە ئەیکەیت بە دەمی خێزانەکەتەوە" دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ئایا هاوەڵانم من لە مەککە بەجێدێڵن؟ فەرمووی: "ئەگەر تۆ بەجێیش بمێنی و هەر کارێك ئەنجام بدەیت لە بەر ڕەزامەندی خوا ئەواپلەو پایەت بەرز دەبێتەوە، نزیکیشە بەجێبمێنی تاوەکو سودت هەبێت. بۆ خەڵکانێك زیانیشت هەبێ بۆ خەڵکانێکی تر. خوایە کۆچی هاوەڵانم بۆ بەپایان بگەیەنە و بەرەودوا مەیان گەڕێنەوە بەڵام داماو (سعد)ی کوڕی (خەولە)ەیە" دەڵێن پێغەمبەر (ﷺ) دڵی بۆی تەنگ بوو (لاواندیەوە) چونکە لەمەککە وەفاتی کرد.

٥٢٥ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: لَوْ أَنَّ النَّاسَ غَضُّوا مِنَ الثُّلُثِ إِلَى الرُّبُعِ، فَإِنَّ رَسُولَ (ﷺ) قَالَ: "الثُّلُثُ، والثُّلُثُ كَثِيرٌ". (بخاري/ الوصايا/ ٢٥٩٢)

"أبن عباس)(رضي الله عنه) دەڵێ: خۆزگە خەڵکی لەسێیەکەوە دابەزینایە بۆ چواریەك، چونکە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "سێیەك و سێیەکیش زۆرە".

(٣) وەسێتی پێغەمبەر (ﷺ) بە پابەندبوون بە قورئانەوە

٥٢٦ـ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى (رضي الله عنه): هَلْ أَوْصَى رَسُولُ (ﷺ)؟ فَقَالَ: لَا، قُلْتُ: فَلِمَ كُتِبَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْوَصِيَّةُ، أَوْ: فَلِمَ أُمِرُوا بِالْوَصِيَّةِ؟ قَالَ: أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ. (بخاري/ الوصايا/ ٢٥٨٩)

(طلحة)ی کوڕی (مصرف)دەڵێ: پرسیارم لە (عبدالله) ی کوڕی (أبی أوفی)کرد: ئایا پێغەمبەر (ﷺ) وەسێتی کردووە؟ وتی: نەخێر، وتم: ئەی بۆچ وەسێت لەسەر موسڵمانان دانراوە؟ وتی: وەسێتی کردووە بە پابەندبوون بە قورئانەوە.

٥٢٧ـعَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّ عَلِيًّا (رضي الله عنه) كَانَ وصِيًّا، فَقَالَتْ: مَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ؟ فَقَدْ كُنْتُ مُسْنِدَتَهُ إِلَى صَدْرِي –أَوْ قَالَتْ: حَجْرِي– فَدَعَا بِالطَّسْتِ، فَلَقَدِ انْخَنَثَ فِي حَجْرِي، ومَا شَعَرْتُ أَنَّهُ مَاتَ، فَمَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ؟. (بخري/ الوصايا/ ٢٥٩٠)

(الاسـود)ی کـوڕی (یزیـد) دەڵـێ: لای (عائشـة) باسـی ئـەوەیان کـرد کـە (علـی) وەسێتی بۆ کراوە (کە پاش پێغەمبەر (ﷺ) ببێتە جێنشینی ئەو) ئەویش وتی: ئـەم وەسێتەی کەی بۆ کراوە؟ من خۆم پێغەمبەرم (ﷺ) نابوو بە سنگمەوە یاخود وتی: بەباوەشمەوە (لەکاتی وەفاتیا) کە داوای تەشتێ ئـاوی کـرد، لەباوەشـی منـداهات بەلاداو هەستم نەکرد کە مردووەوە، ئیتر کەی ئەم وەسیەتەی بۆ کرد؟

(٤) ئامۆژگاری پێغەمبەر (ﷺ) بەدەرکردنی موشریکەکان

٥٢٨ـ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه): يَوْمُ الْخَمِيسِ ومَا يَوْمُ الْخَمِيسِ، ثُمَّ بَكَى حَتَّى بَلَّ دَمْعُهُ الْحَصَى، فَقُلْتُ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ومَا يَوْمُ الْخَمِيسِ؟ قَالَ: اشْتَدَّ بِرَسُولِ (ﷺ) وجَعُهُ فَقَالَ: "ائْتُونِي أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدِي". فَتَنَازَعُوا، ومَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنَازُعٌ، وقَالُوا: مَا شَأْنُهُ أَهَجَرَ؟ اسْتَفْهِمُوهُ، قَالَ: "دَعُونِي، فَالَّذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ، أُوصِيكُمْ بِثَلَاثٍ: أَخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ، وأَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُ أُجِيزُهُمْ". قَالَ: وسَكَتَ عَنِ الثَّالِثَةِ، أَوْ قَالَهَا فَأُنْسِيتُهَا. (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٨٨)

(سعید)ی کوڕی (جبیر) (رضي الله عنه) دەڵێ: (أبن عباس) (رضي الله عنه) وتی: ڕۆژی پێنجشـەممە ئای چ ڕۆژێك بـوو ئـەو ڕۆژە، پاشـان دای لـە پڕمـەی گریـان تـاوەکو بـە فرمێسـکی چـەوەکەی تـەڕکرد، وتم: ئـەی (أبـن عبـاس) ڕۆژی پێنجشـەممە. وتـی: لـەو ڕۆژەدا پێغەمبـەر (ﷺ) نەخۆشـیەکەی تـاوی سـەند، فـەرمووی: "بـێن بـا نوسـراوێکتان بـۆ بنوسم کەپاش خۆم سەرتان لێنەشـێوێت" بـەڵام خـەڵکی نـاکۆکی وکێشمەکێشـیان تێکەوت، ناشبێت لە خزمەت هـیچ پێغەمبەرێکدا دەمـەدەمێ بکرێـت. وتیـان: ئـەوە چییەتی؟ بلێـی بـەهۆی تاکەیـەوە قسـە ببڕزکێنـێ. داوای ڕوون کردنـەوەیان لێکـرد فەرمووی: "وازم لێبێنن ئەو وەزعەی منی تێدام باشە. وەسـێتان بـۆ دەکـەم بەسـێ شت: بە دەرکردنی (مشرك)ەکان لە دوورگەی عەرەبیو داواتان لێدەکەم کـە خـەڵات و بەراتی نوێنەری هۆزەکـان بکـەن و ڕێزیـان بگـرن هـەروەك مـن چـۆن وام دەکـرد. دەڵێ: لە سێهەم بێدەنگ بوو یا دەڵێت: لەبیرم چوویەوە.

(٥) پەشیمان بوونەوە لە بەخشین

٥٢٩ـ عن عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) قَالَ: حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ عَتِيقٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَضَاعَهُ صَاحِبُهُ، فَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَائِعُهُ بِرُخْصٍ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ (ﷺ) عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: "لَا

تَبْتَعْهُ، ولَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِه". (بخاري/ الزكاة/ ١٤١٩)

(عمـر)ى كـوڕى (الخطـاب)(ﷺ) دەڵـێ: ئەسـپێكى ڕەسـەنى چـاكم بەخشـیبە زەلامێك تالەڕێگەی خوادا بەكاری بهێنێ. كەچی خاوەنەكەی وەكو پێویست گوێی پێنەدا، منیش وامزانی كە تاڵانفرۆشـی كـردووە. هـەر بۆیـە پرسـیارم لـە پێغەمبـەر (ﷺ) كـرد لـەو بـارەوە ئـەویش فـەرمووی: "مـەیكڕەوە لـە خێرەكەیشـت پاشـگەز مەبـەرەوە چـونكە ئـەوەی لـە خێرێـك بگەڕێتـەوە كـە كردوویـەتی وەك سـەگ وایـە بگەڕێتەوە سەر ڕشانەوەكەی".

(٦) جیاوازیكردن لە خەڵاتكردنی منداڵەكاندا

٥٣٠-عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (ﷺ) قَالَ: تَصَدَّقَ عَلَيَّ أَبِي بِبَعْضِ مَالِه، فَقَالَتْ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ، لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهِدَ رَسُولَ (ﷺ). فَانْطَلَقَ أَبِي إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) لِيُشْهِدَهُ عَلَى صَدَقَتِي، فقَالَ لَهُ رَسُولُ (ﷺ): "أَفَعَلْتَ هَذَا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ". قَالَ: لَا، قَالَ: "اتَّقُوا اللَّهَ واعْدِلُوا فِي أَوْلَادِكُمْ". فَرَجَعَ أَبِي فَرَدَّ تِلْكَ الصَّدَقَةَ. (بخاري/ الهبة/ ٢٤٤٧)

(النعمان)ى كوڕی (بشیر)(ﷺ) وتوویەتی: "باوكم هەندێ لە ماڵەكەیی پێ خەڵات كردم، بەڵام دایكم (عمـرة)ى كچـی (رواحـە) وتـی: ڕازی نـابم هـەتا پێغەمبـەر (ﷺ) نەزانێ، باوكم لەگەڵ خۆی بردمی بۆ خزمەت پێغەمبـەر (ﷺ) بـۆ ئـەوەی بیكـات بـە شایەت لەسەر ئەو خەڵاتەی پێشكەشی كردووم، پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو: "ئایـا ئەمـەت لەگـەڵ هـەموو منالـەكانی تـرت كـردووە؟ ئـەویش وتـی: نـەخێر، ئـەویش فەرمووی: "لە خوا بترسن و دادگەربن لە نێو منداڵەكانتانا". ئیتر بـاوكم گەڕایـەوە و لەو خەڵاتە پاشگەز بوویەوە.

٥٣١ـ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (ﷺ) قَالَ: انْطَلَقَ بِي أَبِي يَحْمِلُنِي إِلَى رَسُولِ (ﷺ)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه اشْهَدْ أَنِّي قَدْ نَحَلْتُ النُّعْمَانَ كَذَا وكَذَا مِنْ مَالِي. فَقَالَ: "أَكُلَّ بَنِيكَ قَدْ نَحَلْتَ مِثْلَ مَا نَحَلْتَ النُّعْمَانَ". قَالَ: لَا، قَالَ: "فَأَشْهِدْ عَلَى هَذَا غَيْرِي". ثُمَّ قَالَ: "أَيَسُرُّكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبِرِّ سواء". قَالَ: بَلَى، قَالَ: "فَلَا إِذًا". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٤٧)

(النعمان)ى كوڕی (بشیر)(ﷺ) دەڵێ: بـاوكم لەگـەڵ خـۆی هـەڵی گـرتم و بردمـی بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا بەشـایەت بـە كـەمن ئـەوە و

ئەوەم لەماڵی خۆم خەڵات کردووە بە (النعمان) ئەویش فەرمووی: "ئایا ئەوەی خەڵاتت کردووە بە (النعمان) بە هەموو کوڕەکانی ترتداوە؟". وتی: نەخێر، فەرمووی: "دەبڕۆ کەسێکی دیکە جگە لە من بکە بەشایەت". پاشان فەرمووی: "ئەی تۆ پێت خۆش نییە لە چاکەکردن لەگەڵتا هەموو وەك یەك بن" وتی: بەڵێ فەرمووی: "کەوابوو نا".(واتە مەیدەرێ)

(٥) کەسێك ماڵێك بدات بە کەسێك تا لەژیاندا بێت

٥٣٢ـ عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) قَالَ: "أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْمَرَ رَجُلًا عُمْرَى لَهُ ولِعَقِبِهِ، فَقَالَ: قَدْ أَعْطَيْتُكَهَا وعَقِبَكَ مَا بَقِيَ مِنْكُمْ أَحَدٌ، فَإِنَّهَا لِمَنْ أُعْطِيَهَا وعَقِبِهِ، وإِنَّهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا، مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ أَعْطَى عطاء وقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٨٢، ٢٤٨٣)

لە(جابر)ەوە: کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەر پیاوێك ماڵێك بدات بە پیاوێکی دیکە بۆخۆیو نەوەکانی بۆماوەی هەموو تەمەنی، پێی بڵێ: ئەوا ئەو ماڵەم بەخشی بەخۆت و نەوەکانت تا یەك کەستان لەژیاندا مابێت. ئەو ماڵە دەبێتە موڵکی ئەو کەسە و نەوەکانی و جارێکیتر ناگەڕێتەوە بۆ خاوەنی، چونکە خەڵاتێکی پێخەڵات کردوون کە تازە بەشی میرات گرانی تێکەوتووە".

٥٣٣ـ عَنْ جَابِرٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "أَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ولَا تُفْسِدُوهَا، فَإِنَّهُ مَنْ أَعْمَرَ عُمْرَى فَهِيَ لِلَّذِي أُعْمِرَهَا حَيًّا ومَيِّتًا ولِعَقِبِهِ". (بخاري/ الهبة/ ٢٤٨٢، ٢٤٨٣)

(جابر)ی کوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "دەست بە سامانی خۆتانەوە بگرن و لەناوی مەدەن، چونکە هەرکەسێك ماڵێك ببەخشێت بە کەسێك بۆ ماوەی هەموو تەمەنی ئەوا ئەو ماڵە دەبێتە موڵکی ئەو کەسەی کە پێی داوە بە زیندوویی و بەمردوویی وە بۆ نەوەکانیشی

بەشی بیست و سێیەم: میرات

(١) موسڵمان میرات لە کافر نابات و کافریش لە موسڵمان

٥٣٤-عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ، ولَا يَرِثُ الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ". (بخاري/ الفرائض/ ٦٣٨٣)

لە (أسامة)ی کوڕی (زید)(ﷺ) وە: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "نە موسڵمان میرات لە کافر دەبات نەکافریش لە موسڵمان".

(٢) میرات بدەن بە شایستەو خاوەنەکانی

٥٣٥- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا تَرَكَتِ الْفَرَائِضُ فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ". (بخاري/ الفرائض/ ٦٣٥١)

(ابن عباس) (ﷺ) دەڵێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (میرات بدەن بە میراتبەرەکان، ئەوەی بەجێدەمێنێت بۆ یەکەم نێرینەیە".

(٣) میراتی (کلالە)

٥٣٦- عَنْ جَابِرِ بْنَ عَبْدِ اللَّه (ﷺ) قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) وأَنَا مَرِيضٌ لَا أَعْقِلُ، فَتَوَضَّأَ، فَصَبُّوا عَلَيَّ مِنْ وضُوئه فَعَقَلْتُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّمَا يَرِثُنِي كَلَالَةٌ، فَنَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاث، فَقُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ: (يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ) (النساء: ١٧٦)؟ قَالَ: هَكَذَا أُنْزِلَتْ. (بخاري/ الوضوء/ ١٩١) واتە پرسیارت لێدەکەن لە بارەی (کلالە)وە بڵێ خوای گەورە خۆی فەتواتان بۆ دەدات.

(جابر)ی کوڕی (عبدالله) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆ سەردانم کە من نەخۆش بووم هۆشم نەبوو، دەست نوێژی گرت لە ئاوی دەست نوێژەکەیان پرژاند بەسەرما منیش هۆشم کردەوە. وتم: ئەی پێغەمبەری خوا من میراتگرانم (کلالە)ەن (واتا:کور و باوك) ئیتر ئایەتی میرات هاتە خوارەوە، بە (محمد)ی کوڕی (المنکدر)م وت: (یستفتونك قل الله یفتیکم في الکلالة) النساء: ١٧٦. وتی: هەروا دابەزیوە.

(٤) دواهەمین ئایەتێك دابەزیوە ئایەتی (الکلالە)ەیە

٥٣٧- عَنِ الْبراء (ﷺ): أَنَّ آخِرَ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ تَامَّةً سُورَةُ التَّوْبَةِ، وأَنَّ آخِرَ آيَةٍ أُنْزِلَتْ آيَةُ الْكَلَالَةِ. ببخ المغازي/ ٤١٠٥)

لە (البراء)ی کوڕی (عازب)ەوە دەگێڕنەوە: کە دواهەمین سورەت کە بەتەواوەتی دابەزیووە سورەتی (التوبة)ەیە، دواهەمین ئایەتیش کە دابەزیووە ئایەتی (الکلالە)ەیە.

(٥) هەر كەس ماڵ و دارايیەكی جێهێشت بۆ میرات گرەكانێتی

٥٣٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) كَانَ يُؤْتَى بِالرَّجُلِ الْمَيِّتِ عَلَيْهِ الدَّيْنُ، فَيَسْأَلُ: "هَلْ تَرَكَ لِدَيْنِهِ مِنْ قَضَاءٍ"، فَإِنْ حُدِّثَ أَنَّهُ تَرَكَ وَفَاءً صَلَّى عَلَيْهِ، وَإِلَّا قَالَ: "صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ". فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْفُتُوحَ قَالَ: "أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَمَنْ تُوُفِّيَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ، وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَهُوَ لِوَرَثَتِهِ". (بخاري/ الكفالة/ ٢١٧٦)

(أبـو هريـرة)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) كـاتێ پیـاوێكی مردوویـان بهێنایاتـە خزمـەتی كـە قـەرزی لـە سـەربووایا پرسـیاری دەكـرد "ئایـا بەشـی قەرزەكـەیی جێهێشتووە" ئەگەر پێیان بوتایە بەشـی دانـەوەی قەرزەكـەی جێهێشـتووە نوێـژی لەسەر دەكرد، ئەگەر نا دەیفەرموو: "نوێژ لەسەر هاوەڵەكەتان بكـەن". هـەتا كاتـێ خوا دەرووی خێری لێكردەوە. فەرمووی: "من لە پێشترم بۆ موسـڵمانان لـە خۆیـان هەر كەسێك مردوو قەرزی لەسەربوو ئەوە دانەوەی لەسەر منە، هەركەسـیش مـاڵ و سامانێكی جێهێشت ئەوە بۆ میراتگرەكانی دەبێت".

بەشی بیست و چوارەم: وەقف

(١) وەقف بۆ بنەڕەتی شتەکەیە و بەروبوومەکەی خێرە

٥٣٩ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: أَصَابَ عُمَرُ (رضي الله عنه) أَرْضًا بِخَيْبَرَ، فَأَتَى النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) يَسْتَأْمِرُهُ فِيهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِخَيْبَرَ، لَمْ أُصِبْ مَالًا قَطُّ هُوَ أَنْفَسُ عِنْدِي مِنْهُ، فَمَا تَأْمُرُنِي بِهِ؟ قَالَ: "إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا". (قَالَ): فَتَصَدَّقَ بِهَا عُمَرُ: أَنَّهُ لَا يُبَاعُ أَصْلُهَا وَلَا يُبْتَاعُ، وَلَا يُورَثُ وَلَا يُوهَبُ. قَالَ: فَتَصَدَّقَ عُمَرُ فِي الْفُقَرَاءِ، وَفِي الْقُرْبَى، وَفِي الرِّقَابِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَابْنِ السَّبِيلِ، وَالضَّيْفِ، لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا، غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ. (بخاري/ الشروط/ ٢٥٨٦)

(أبن عمر) دەڵێ: (عمر) (رضي الله عنه) پارچە زەویەکی لە (خەیبەر) دەست کەوت و هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پرسی پێکرد دەربارەی و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) من پارچە زەویەکم لە (خەیبەر) دەست کەوتووە، هەرگیزماڵی ئاوا بە نرخم دەست نەکەوتووە، فەرمانت بەچییە؟ فەرمووی: "ئەگەر ئەتەوێت ئەسڵەکەی گل دەرەوەو بیکە بەخێر(وقف) (عمر)یش کردی بەخێر بە مەرجێك خودی زەوییەکە نەفرۆشرێت و نەکڕێت و بە میرات نەبرێت و نەبەخشرێت دەڵێ: ئیتر عومەر کردی بەخێر بۆ هەژاران و خزمان و کۆیلەکان و لە ڕێگەی خوا و ڕێبواران و میواندا. بەو شێوەی کە گوناه و تاوان نەبێت لەسەر هەر کەسێك کە سەرپەرشتی بکات بە گوێرەی توانا لێی بخوات و بەشی دۆست و برادەریشی لێبدات بەمەرجێ لێی قایم نەکات.

بەشی بیست و پێنجەم: نەزرکردن

(١) باسی وەفاکردن بە نەزر

٥٤٠ـ عن ابْنَ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) سَأَلَ رَسُولَ (ﷺ) وهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ بَعْدَ أَنْ رَجعَ منَ الطَّائِف، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ يَوْمًا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، فَكَيْفَ تَرَى؟ قَالَ: "اذْهَبْ فَاعْتَكِفْ يَوْمًا". قَالَ: وكَانَ رَسُولُ (ﷺ) قَدْ أَعْطَاهُ جَارِيَةً منَ الْخُمْسِ، فَلَمَّا أَعْتَقَ رَسُولُ (ﷺ) سَبَايَا النَّاسِ سَمِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) أَصْوَاتَهُمْ يَقُولُونَ: أَعْتَقَنَا رَسُولُ (ﷺ) فَقَالَ: مَا هَذَا؟ فَقَالُوا: أَعْتَقَ رَسُولُ (ﷺ) سَبَايَا النَّاسِ. فَقَالَ عُمَرُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، اذْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْجَارِيَةِ فَخَلِّ سَبِيلَهَا. (بخاري/ الخمس/ ٢٩٧٥)

(أبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: (عمر)ی کوڕی (الخطاب) پرسیاری لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کردووە لە کاتێکدا لە (طائف) گەڕایەوە و گەیشتبووە (الجعرانة) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا من لەسەردەمی نەفامیدا نەزرم کردووە کە ڕۆژێك خەڵوەت بکێشم لە کەعبەدا بەلاتەوە چۆنە؟ فەرمووی: "بڕۆ ڕۆژێك تیایدا بمێنەرەوە"، هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) کەنیزەکێکی لە پێنج یەکی(دەستکە وتی جەنگ) پێدابوو، ئەوە بوو کاتێك پێغەمبەر (ﷺ) ژن و منداڵی بەدیل گیراوی خەڵکی ئازاد کرد (عمر)ی کوڕی (الخطاب) گوێی لە دەنگیان بوو کە ئەیان وت: پێغەمبەر (ﷺ) ئازادی کردین. ئەویش وتی: ئەمە چییە؟ ئەوانیش وتیان: پێغەمبەر (ﷺ) ژن و منداڵی دیل کراوی خەڵکی ئازاد کردو (عمر)یش وتی: ئەی (عبدالله) بڕۆ بۆ لای ئەو کەنیزەکە و ئازادی بکە.

(٢) قەزاکردنەوەی نەزر

٥٤١ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ: اسْتَفْتَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَسُولَ (ﷺ) فِي نَذْرٍ كَانَ عَلَى أُمِّهِ، تُوُفِّيَتْ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ، قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "فَاقْضِهِ عَنْهَا". (بخاري/ الوصايا/ ٢٦١٠)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: (سعد) ی کوڕی (عبادة)پرسیاری لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد سەبارەت بە نەزرێك کە لەسەر دایکی بووە و مردووە پێش ئەوەی بەجێی بێنێ، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: "دەتۆ بۆی بەجێبهێنە".

(٣) کەسێك نەزر بکات کە بە پێ بچێت بۆ (کعبە)

٥٤٢ـ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (﵁) قَالَ: نَذَرَتْ أُخْتِي أَنْ تَمْشِيَ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ حَافِيَةً، فَأَمَرَتْنِي أَنْ أَسْتَفْتِيَ لَهَا رَسُولَ (ﷺ)، فَاسْتَفْتَيْتُهُ فَقَالَ: "لِتَمْشِ وَلْتَرْكَبْ". (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/ ١٧٦٦، ١٧٦٧)

(عقبة)ی کوڕی (عامر) (﵁) دەڵێ: خوشکەزاکەم نەزری کردبوو کە دەبێ بەپێخاوسی بچێت بۆ کەعبە، داوای لێکردم کە پرسیار لە پێغەمبەر (ﷺ) بۆ بکەم لەوبارەیەوە. منیش پرسیارم بۆ کرد ئەویش فەرمووی: "با بڕوات بەپێ و بەسواریش".

٥٤٣ـ عَنْ أَنَسٍ (﵁): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) رَأَى شَيْخًا يُهَادَى بَيْنَ ابْنَيْهِ، فَقَالَ: "مَا بَالُ هَذَا". قَالُوا: نَذَرَ أَنْ يَمْشِيَ، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ (ﷻ) عَنْ تَعْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ لَغَنِيٌّ". وَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ. (بخاري/ الإحصار و جزاء الصيد/ ١٧٦٦، ١٧٦٧)

(أنس) (﵁) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) پیرەمێردێکی بینی کە خۆی دابوو بەسەر شانی دوو کوڕیدا لە نێوانیاندا دەڕۆیی، فەرمووی: "ئەمە چییە؟" وتیان نەزری کردووە کە بەم شێوە بڕوات (بۆ کەعبە) ئەویش فەرمووی: "خوای باڵادەست پێویستی بەوەنیە ئەمە سزای خۆی بدات" ئینجا فەرمانی پێکرد سوار بێت.

(٤) ڕێگری کردن لە نەزر

٥٤٤ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (﵁) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّهُ نَهَى عَنِ النَّذْرِ وَقَالَ: "إِنَّهُ لَا يَأْتِي بِخَيْرٍ، وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ". (بخاري/ القدر/ ٦٢٣٤، ٦٢٣٥)

لە(أبن عمر)ەوە ئەویش لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری لە نەزر کردن کردووە و فەرموویەتی: "نەزر کردن هیچ خێرێك ناداتەوە، تەنها ئەوەندە هەیە بەهۆیەوە هەندێ شت لە دەستەنگ دەسێنرێت".

٥٤٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ النَّذْرَ لَا يُقَرِّبُ مِنِ ابْنِ آدَمَ شَيْئًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ قَدَّرَهُ لَهُ، وَلَكِنِ النَّذْرُ يُوَافِقُ الْقَدَرَ، فَيُخْرَجُ بِذَلِكَ مِنَ الْبَخِيلِ مَا لَمْ يَكُنِ الْبَخِيلُ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَ". (بخاري/ القدر/ ٦٢٣٤، ٦٢٣٥)

لە (أبو هريرە)وە ئەویش لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرمووی: "دڵنیابن کە نەزرکردن هیچ شتێك لەئادەمی نزیك ناخاتەوە کە خوا بۆی بڕیار نەدابێت، بەڵام (هەندێ جار) نەزر هاوکات دەبێت لەگەڵ قەدەر و بڕیاری خوادا، ئیتر بەوشێوەیە شتێك لە دەستی دەستەنگ و چروك دەبێتەوە کە پێشتر نەیدەویست بیدات".

بەشی بیست و شەشەم: سوێندخواردن

(١) ڕێگریی لە سوێند خواردن بە باوباپیران

٥٤٦ـ عن عُمَرَ بْنَ الْخَطَّاب (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ". قَالَ عُمَرُ: فَوَاللَّهِ مَا حَلَفْتُ بِهَا مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ (ﷺ) نَهَى عَنْهَا، ذَاكِرًا وَلَا آثِرًا. (بخاري/ الإيمان و النذور/ ٦٢٧٠، ٦٢٧٢)

(عمر)ی کوڕی (الخطاب)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "خوای بالادەست ڕێگریتان لێدەکات کە سوێن بە باوباپیران بخۆن". عومەر دەڵێ: سا بەخوا لەوکاتەوە بیستوومە پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگریی لێکردووە سوێندم پێنەخواردووە نەبەزمانی خۆم و نە لەزمانی خەڵکیشەوە.

٥٤٧ـ عن ابْنَ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلَا يَحْلِفْ إِلَّا بِاللَّهِ". وكَانَتْ قُرَيْشٌ تَحْلِفُ بِآبَائِهَا، فَقَالَ: لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ". (بخاري/ الإيمان و النذور/ ٦٢٧٠، ٦٢٧٢)

لە(أبن عمر)ەوە دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەرکەس سوێندی خوارد باسوێند نەخوات تەنها بەخوا نەبێت" هۆزی (قورەیش) سوێندیان بەباوباپیرانیان دەخوارد، ئەویش فەرمووی: "سوێند بەباوو باپیرانتان نەخۆن".

(٢) کەسێ سوێندی بە (لات) و (عزی) خوارد بابڵێ (لااله الا الله)

٥٤٨ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلِفِهِ: بِاللَّاتِ، فَلْيَقُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، ومَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أُقَامِرْكَ، فَلْيَتَصَدَّقْ". وفِي رِوَايَةٍ: "مَنْ حَلَفَ بِاللَّاتِ والْعُزَّى". (بخاري/ التفسير/ ٤٥٧٩)

(أبو هريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر کەسێ لە ئێوە سوێندی خوارد و لە سوێندەکەیا وتی: بە (لات)، ئەوا بابڵێ: لا الە الا الله، هەر کەسیش بە برادەرەکەی وت: وەرە با قومارت لەگەڵ بکەم، ئەوا با خێرێك بکات" لە ڕیوایەتێکی تردا بەم شێوەیە هاتووە: "هەرکەس سوێندی بە (لات)و (عزی) خوارد".

(٣) کەسێ سوێندی لەسەر شتێ خوارد و باشتر لەوی بینی باسوێندەکەی بخات و کەفارەتەکەی بدات ئەوە باشترە

٥٤٩ـ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحْمِلُهُ، فَقَالَ: "وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ، ومَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ". قَالَ:

فَلَبِثْنَا مَا شَا و اللَّهُ، ثُمَّ أُتِيَ بِإِبِلٍ فَأَمَرَ لَنَا بِثَلَاثِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى، فَلَمَّا انْطَلَقْنَا، قُلْنَا- أَوْ: قَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ- :لَا يُبَارِكُ اللَّهُ لَنَا، أَتَيْنَا رَسُولَ (ﷺ) نَسْتَحْمِلُهُ، فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا، ثُمَّ حَمَلَنَا. فَأَتَوْهُ فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: "مَا أَنَا حَمَلْتُكُمْ ولَكِنَّ اللَّهَ حَمَلَكُمْ، وإِنِّي - وَاللَّهِ، إِنْ شَا و اللَّهُ- لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ، ثُمَّ أَرَى خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا كَفَّرْتُ (عَنْ) يَمِينِي وأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ". (بخاري/ الخمس/ ٢٩٦٤)

(أبى موسى)ى (الاشعرى)(ﷺ) دەڵێ: لەگەڵ كۆمەڵێك لە ئەشعەرييەكاندا هاتم بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) داواى ولأغى سواريمان لێكرد، ئەويش فەرمووى: "بەخوا هەڵتان ناگرم، و هيچيشم لانييە هەڵتان گرم لەسەرى". دەڵێ: ئێمەيش هەروا ماينەوە چەندێك خوا حەزكات، تاوەكو گەلە وشترێكى بۆهات، ئەوجا فەرمانى دەركرد بەسێ حوشترى كۆپارەسپى قەڵەو، كاتێ دەرچووين وتمان -يا هەندێكمان بە هەندێكمانى وت-: خوا بەرەكەتى تێناخات بۆمان، هاتين بۆلاى پێغەمبەر (ﷺ) داوامان لێكرد هەڵمان گرێت، ئەويش سوێندى خوارد هەڵمان نەگرێت لەدوايشدا هەڵى گرتين. ئينجا هاتنەوە بۆ خزمەتى ئەمەيان بۆ باس كرد، ئەويش فەرمووى: "من هەڵم نەگرتوون بەڵكو خوا هەڵيگرتوون بەخوا، ئەگەر خوا حەزكات من سوێند لەسەر شتێ ناخۆم پاشان باشتر لەو ببينم ئيللا كەفارەتى سوێندەكەم دەدەم و ئەوە دەكەم كە باشترە".

(٤) كەفارەتى سوێند

٥٥٠ـ عن أبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قال: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "وَاللَّهِ، لَأَنْ يَلَجَّ أَحَدُكُمْ بِيَمِينِهِ فِي أَهْلِهِ آثَمُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتِي فَرَضَ اللَّهُ". (بخاري/ أوائل و الإيمان والنذور/ ٦٢٥٠)

لە(أبو هريرة)وە (ﷺ) پێغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتى: "سوێند بەخوا ئەگەر يەكێ لە ئێوە سوور بێت لەسەر ئەو سوێندەى كە دەيخوات لەناو خێزانيدا و سوێندەكەى نەخات، تاوانى زياترە لاى خوا لەوەى سوێندەكەى بخات و ئەو كەفارەتەى خوا فەرزى كردووە بيدات".

بەشی بیست و حەوتەم: حەرامکردنی خوێنڕێژی

(١) حەرامکردنی خوێن و ماڵ و نامووس

٥٥١ــ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "إِنَّ الزَّمَانَ قَد اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِه يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ والْأَرضَ، السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ، ثَلَاثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ: ذُو الْقَعْدَةِ، وذُو الْحِجَّةِ، والْمُحَرَّمُ، ورَجَبٌ، شَهْرُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وشَعْبَانَ". ثُمَّ قَالَ: "أَيُّ شَهْرٍ هَذَا". قُلْنَا: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيه بِغَيْرِ اسْمِه، قَالَ: "أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ". قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: "فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا". قُلْنَا: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيه بِغَيْرِ اسْمِه، قَالَ: "أَلَيْسَ الْبَلْدَةَ". قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: "فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا". قُلْنَا: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيه بِغَيْرِ اسْمِه، قَالَ: "أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ". قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّه، قَالَ: "فَإِنَّ دِماءكُمْ وأَمْوَالَكُمْ –قَالَ مُحَمَّدٌ: وأَحْسِبُهُ قَالَ –وأَعْرَاضَكُمْ، حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، وسَتَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ، فَلَا تَرْجِعُنَّ بَعْدِي كُفَّارًا –أَوْ: ضُلَّالًا– يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، أَلَا لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يُبَلَّغُهُ يَكُونُ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضِ مَنْ سَمِعَهُ" ثُمَّ قَالَ: "أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ". بخاری، المغازي/ ٤١٤٤)

(أبو بكرة) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "ڕۆژگـار سـوڕاوە و گەڕاوەتـەوە دۆخی ئەو ڕۆژەی کە خوا ئاسمانەکان و زەوی تێـدا دروسـت کـردووە، سـاڵ دوانـزە مانگە، چواریان حەرام کراون (واتە: جەنگیان تێدا حەرامە) سیانیان بە شوێن یەکدا دێن: (ذو القعـدة) و(ذو الحجـة)و (محـرم)و (رجـب)یـش مـانگی (مضـر)کـە لـە نێـوان هەردوو جومادا و شەعبان دایە"، پاشان فەرمووی: "ئەم مانگە چ مانگێکە". وتمان: خوا و پێغەمبەرەکەی زاناترن، ئینجا بێدەنگ بوو تاوەکو وا گومانمان برد بـەناوێکی تر ناوی دەنێت، فەرمووی: "ئایا (ذو الحجة) نییە؟" وتمان: بەڵێ، فەرمووی: "ئـەی ئەمـە چ وڵاتێکـە؟" وتمـان: خـوا و پێغەمبەرەکـەی زانـاترن، دەڵـێ: بێـدەنگ بـوو، تاوەکو وا گومانمان بـرد بـەناوێکی تـر نـاوی دەنـێ، فـەرمووی: "ئـەی ئەمـە شـاری مەککـە نیـە؟" وتمـان: بـەڵێ، فـەرمووی: "ئـەی ئەمـە چ ڕۆژێکـە؟" وتمـان: خـوا و پێغەمبەرەکەی زاناترن. لەمیش بێدەنگ بوو تاوەکو وا گومانمـان بـرد بـەناوێکی تـر

ناوی دەنێ، فەرمووی: "ئایا ڕۆژی قوربانی نییە؟". وتمان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا فەرمووی: "دەچاك بزانن كە خوێنتان و ماڵتان -ڕاوی دەڵێ: وا بزانم فەرموویشی- نامووسیشتان حەرامە لەسەرتان وەك حەرامی ئەم ڕۆژەتان، لەم شارەتاندا و لەم مانگەتاندا، لەمەودوا دەگەنەوە بەپەروەردگارتان پرسیاری كردەوەكانتان لێدەكات، دوای من كافر نەبنەوە -یان گومڕانەبنەوە- لەناو خۆتاندا هەندێكتان بدات لە گەردنی هەندێكتان، ئاگاداربن با ئەو كەسەی ئاگادارە و ئامادەیە بیگەیەنێت بەو كەسەی ئامادەنییە، كێ دەڵێ ڕەنگە هەندێك لەو كەسانەی ئەم ڕاسپاردانەیان پێدەگاتەوە باشتر لێی حاڵی ببن لە هەندێك لەو كەسانەی كە گوێیان لێیەتی" پاشان فەرمووی: "ئاگادارین ئەوا پێم ڕاگەیاندن".

(٢) یەكەم شت داوەریی لەسەر دەكرێت لە قیامەتدا خوێنە

٥٥٢ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله (ﷺ): "أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّماء". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٦٨)

(عبدالله)ی كوڕی (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "یەكەم شت لە ڕۆژی قیامەتدا داوەری لەسەر دەكرێت لەنێوان خەڵكیدا خوێنە".

(٣) ئەو هۆیەی خوێنی كەسێكی موسڵمان حەڵاڵ دەكات

٥٥٣ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه بن مسعود (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "لَا يَحِلُّ دَمُ (امْرِئٍ) مُسْلِمٍ -يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ- إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: الثَّيِّبُ الزَّانِي، والنَّفْسُ بِالنَّفْسِ والتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ". (بخاري/ الديات/ ٦٤٨٤)

لە(عبدالله)ی كوڕی (مسعود)ەوە دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "حەڵاڵ نییە خوێنی هیچ كەسێكی موسڵمان -كە شایەتی بدات بەوەی كە هیچ كەسێك شایانی پەرستن نییە جگە لە خواو، منیش پێغەمبەری خوام- مەگەر بەیەكێ لەم سیانە نەبێت: پیاوی ژن هاوردوو ژنی مێرد كردو كە زینابكەن، و گیان بە گیان (كەسێ كەسێ بە ناحەقی بكوژێ و لە تۆڵەیدا دەكوژرێتەوە) و كەسێ پاشگەز بێتەوە لە ئاینی خۆی و لە كۆمەڵی موسڵمانان جیابێتەوە".

(٤) تاوانی كەسێك كوشتنی داهێنا

٥٥٤ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا، لِأَنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٥٧)

(عبــدالله) (ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرموویــەتی: "هەرکەســێك بەســتەم بکوژرێت ، یەکەم کوڕی ئـادەم پشـکی ئـەو تاوانـەی بەردەکـەوێت ، چـونکە یەکـەم کەس بووە کوشتنی داهێناوە".

(٥) ئەوەی بەهەر شتێك خۆی بکوژێت ئەوا لە قیامەتدا پێی ئەشکە نجە دەدرێت

٥٥٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "مَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ، يَتَوَجَّأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا. وَمَنْ شَرِبَ سَمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا، وَمَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ يَتَرَدَّى فِي نَارِ جَهَنَّمَ، خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا". (بخاري/ الطب/ ٥٤٤٢)

(أبـي هريـرة)دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "هـەر کـەس خـۆی بەپارچـە ئاسنێك بکوژێت. ئەوا پارچە ئاسنەکە لەدەستیا دەبێـت ورگـی خـۆیی پـێ ڕادەدات لەناو ئاگری دۆزەخدا دەمێنێتەوە بە هەتا هەتایی و، هەر کەس ژەهـراو بخواتـەوە و خۆی پێبکوژێت ئەوە لەناو ئاگری دۆزەخدا قوم لە دوای قوم دەیخواتەوە بـە هـەتا هـەتایی دەمێنێتـەوە لـەناو ئـاگری دۆزەخـدا، هـەر کـەس لەشـاخێك خـۆی بەرداتـە خوارەوە و خۆی بکوژێـت ئـەوا بـەردەوام لـەناو ئـاگر خـۆی بەردەداتـە خـوارەوە و بۆهەتا هەتایی تێیدا دەمێنێتەوە (واتە: ئەگەر خۆ کوشتن بەحەڵاڵ بزانێ ئەگەر نـا، مەبەست پێی زۆرمانەوەیە).

٥٥٦ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) الْتَقَى هُوَ وَالْمُشْرِكُونَ فَاقْتَتَلُوا، فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ (ﷺ) إِلَى عَسْكَرِهِ، وَمَالَ الْآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ، وَفِي أَصْحَابِ رَسُولِ (ﷺ) رَجُلٌ لَا يَدَعُ لَهُمْ شَاذَّةً (ولا فاذة) إِلَّا اتَّبَعَهَا يَضْرِبُهَا بِسَيْفِهِ، فَقَالُوا: مَا أَجْزَأَ مِنَّا الْيَوْمَ أَحَدٌ كَمَا أَجْزَأَ فُلَانٌ، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ): "أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ". فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا صَاحِبُهُ (أَبَدًا). قَالَ: فَخَرَجَ مَعَهُ، كُلَّماءقَفَ وَقَفَ مَعَهُ، وَإِذَا أَسْرَعَ أَسْرَعَ مَعَهُ، قَالَ: فَجُرِحَ الرَّجُلُ جُرْحًا شَدِيدًا، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ بِالْأَرْضِ وَذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، قَالَ: فَخَرَجَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ (ﷺ) فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ، قَالَ: "وَمَا ذَاكَ". قَالَ: الرَّجُلُ الَّذِي ذَكَرْتَ آنِفًا أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَأَعْظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ. فَقُلْتُ: أَنَا لَكُمْ بِهِ، فَخَرَجْتُ فِي

طَلَبِهِ حَتَّى جُرِحَ جُرْحًا شَدِيدًا، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ بِالْأَرْضِ وذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْهِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ) عِنْدَ ذَلِكَ: "إِنَّ الرَّجُلَ لِيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ، وهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وإِنَّ الرَّجُلَ لِيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ، فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ، وهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٢٤)

له(سهل)ى كوڕى (سعد الساعد)ییەوە (رضي الله عنه) دەگێڕنەوە: کەلەشکری پێغەمبەر (ﷺ)و لەشکری موشریکەکان گەیشتن بەیەك و جەنگان، کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) گەڕایەوە سەربازگەی خۆی و ئەوانی تریش گەڕانەوە سەربازگەی خۆیان، لەناو هاوەڵانی پێغەمبەردا (ﷺ) پیاوێك هەبوو هیچ کەسێکی لە دەست دەرنەئەچوو ئەگەر ڕایشی بکردایە شوێنی دەکەوت و بەشمشێرەکەی دای ئەگرتەوە، خەڵکی وتیان بەڕاستی هیچ کەس ئەمڕۆ فریامان نەکەوت وەك فلان کەس، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بەڵام بابزانن ئەو لە ئاگردایە" پیاوێك لە خەڵکەکە وتی: دەبێ لێی جیانەبمەوە (بزانم چی دەکات) ئینجا لەگەڵی ڕۆیشت، هەرکات لە شوێنێکا بوەستایە لەگەڵی ئەوەستا، کاتێ تەکانی بدایە و بڕۆشتایە لەگەڵی ئەڕۆیشت، هەتا پیاوەکە بەسەختی بریندار کرا، خۆی نەگرت و پەلەی کرد بۆ مردن مشتووی شمشێرەکەی لەسەر زەوی داناو دەمەکەیشی خستە نێوان مەمکەکانیەوە و خۆیدا بەسەریدا و خۆی کوشت، ئینجا پیاوەکە ڕۆیشتەوە بۆلای پێغەمبەری خواو وتی: شایەتی دەدەم کە تۆ پێغەمبەری خوایت. فەرمووی: "ئەوە بۆچ؟" وتی: ئەو پیاوەی کەمێك لەمەو پێش باست کرد فەرمووت دۆزەخییەو خەڵکیش ئەوەیان بەلاوە شتێکی گران بوو، منیش پێم وتن: من چارەی ئەوەتان بۆ دەکەم بە شوێنی کەوتم تا کاتێ برینێکی خەستی لێکرا پەلەی لە مردنی خۆی کرد و خۆی نەگرت هات مشتووی شمشێرەکەی نایە سەر زەوی و دەمی شمشێرەکەیشی خستە نێوان هەر دوو مەمکیەوە و پاشان خۆیدا بەسەریدا و خۆی کوشت. پێغەمبەریش (ﷺ) لەوکاتەدا فەرمووی: "پیاو جاری وا هەیە کرداری ئەهلی بەهەشت دەکات، وەك لەبەر چاوی خەڵکی وایە کەچی لە ئەهلی ئاگریشە، پیاو جاری وا هەیە کرداری ئەهلی ئاگر دەکات وەك لە پێش خەڵکی وایە کەچی بە هەشتیشە".

(٦) كەسێك كەسێك بە بەردێك بكوژێت بە بەردێكی هەمان شێوە دەكوژرێتەوە

٥٥٧ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ جَارِيَةً وجِدَ رَأْسُهَا قَدْ رُضَّ بَيْنَ حَجَرَيْنِ، فَسَأَلُوهَا مَنْ صَنَعَ هَذَا بِكِ؟ فُلَانٌ، فُلَانٌ، حَتَّى ذَكَرُوا يَهُودِيًّا، فَأَوْمَتْ بِرَأْسِهَا، فَأُخِذَ الْيَهُودِيُّ فَأَقَرَّ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ (ﷺ) أَنْ يُرَضَّ رَأْسُهُ بِالْحِجَارَةِ. (بخاري/ الخصومات/ ٢٢٨٣)

لە(أنس)ی كوڕی (مالك) ەوە دەگێڕنەوە كە كەنیزەكێك بینرا سەری لەنێوان دوو بەردا تێكشكێنرابوو، لێیان پرسی كێ وای پێكردووی؟ فلان كەس، فلان كەس، تاوەكو ناوی جوولەكەیەكیان برد ئەویش بەسەری ئاماژەی كرد، جوولەكەكە گیرا و دانی بە تاوانەكەی خۆیدا نا، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمانی پێكرد كە سەری تێك بشكێ لە نێوان دووبەردا.

(٧) تۆڵەسەندنەوەی برین

٥٥٨ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ): أَنَّ أُخْتَ الرُّبَيِّعِ أُمَّ حَارِثَةَ جَرَحَتْ إِنْسَانًا، فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ): "الْقِصَاصَ الْقِصَاصَ". فَقَالَتْ أُمُّ الرَّبِيعِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُقْتَصُّ مِنْ فُلَانَةَ؟ واللَّهِ لَا يُقْتَصُّ مِنْهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "سُبْحَانَ اللَّهِ! يَا أُمَّ الرَّبِيعِ، الْقِصَاصُ كِتَابُ اللَّهِ". قَالَتْ: لَا واللَّهِ لَا يُقْتَصُّ مِنْهَا أَبَدًا. قَالَ: فَمَا زَالَتْ حَتَّى قَبِلُوا الدِّيَةَ، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ): "إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ". (بخاري/ الصلح/ ٢٥٥٦)

لە(أنس)ەوە دەگێڕنەوە: كە خوشكی (الربیع) دایكی (حارثة)كەسێك بریندار دەكات، ئەوانیش دێن بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) شكات دەكەن، پێغەمبەریش (ﷺ) دەفەرمووێت: "تۆڵە سەندنەوە، تۆڵە سەندنەوە" دایكی (الربیع)یش دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خوا، ئایا تۆڵە لە فلانە ئافرەت دەكرێتەوە بە خوا نابێت تۆڵەی لێبكرێتەوە، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: "سبحان الله! ئەی دایكی ڕەبیع تۆڵە سەندنەوە فەرمانی خوایە". ئەویش دەڵێت: نابەخوا نابێت هەرگیز تۆڵەی لێبكرێتەوە بەردەوام ئەو ژنە هەروای دەوت تاوەكو بە خوێن ڕازی بوون، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: "لەناو بەندەكانی خوادا كەسی ئەوتۆ هەیە ئەگەر سوێند لەسەر خوا بخوات داواكەی بۆ جێبەجێ دەكات".

(٨) خوێنی ژنێکی دووگیان و کۆرپەکەی

٥٥٩–عن أبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: اقْتَتَلَتِ امْرَأَتَانِ مِنْ هُذَيْلٍ، فَرَمَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى بِحَجَرٍ، فَقَتَلَتْهَا ومَا فِي بَطْنِهَا، فَاخْتَصَمُوا إِلَى رَسُولِ (ﷺ)، فَقَضَى رَسُولُ الله (ﷺ) أَنَّ دِيَةَ جَنِينِهَا غُرَّةٌ: عَبْدٌ أَوْ وليدَةٌ، وقَضَى بِدِيَةِ الْمَرْأَةِ عَلَى عَاقِلَتِهَا ووَرَّثَهَا ولَدَهَا ومَنْ مَعَهُمْ، فَقَالَ حَمَلُ بْنُ النَّابِغَةِ الْهُذَلِيُّ: يَا رَسُولَ اللَّه (ﷺ)، كَيْفَ أَغْرَمُ مَنْ لَا شَرِبَ ولَا أَكَلَ، ولَا نَطَقَ ولَا اسْتَهَلَّ، فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ. فَقَالَ رَسُولُ الله (ﷺ): "إِنَّمَا هَذَا مِنْ إِخْوَانِ الْكُهَّانِ" مِنْ أَجْلِ سَجْعِهِ الَّذِي سَجَعَ. (بخاري/ الطب/ ٥٤٢٦)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵـێ: دووژن لـە هـۆزی (هـذيل) دەبـێ بەشـەڕیان، یـەکێکیان بەردێك دەگرێتە ئەوی تریـان دەیکوژێـت لەگـەڵ منداڵەکـەی سـکیدا، لای پێغەمبـەر (ﷺ) شکات دەکـەن، پێغەمبـەریش (ﷺ) کێشـەکە دەبڕێتـەوە بـەوەی کـە خـوێنی کۆرپەکــەی دائــەنێت بەبەندەیــەك یــا کــەنیزەکێك کــە نرخەکــەی نرخــی پێــنج حوشتربێت(واتا نیوەی دەیەکی خوێنێکی تەواو)، خوێنی ژنەکەیش دائەنێت لەسـەر خزم و کەس و کاری ژنە بکوژەکە، کوڕی ژنەکوژراوەکە و ئەوانەی لەگەڵیاندا کردنی بەمیراتگری ژنەکە. (حمل)ی کوڕی (نابعـة)ی (هـذلی)دەڵـێ: ئـەی پێغەمبـەری خـوا، چۆن خوێنی کەسێك ببژێرم کەنـە ئـاوی خواردۆتـەوە و نـەنانی خـوارد وە نەقسـەی کـردووە و نـەهاواری کـردووە، نموونـەی کەسـێکی لـەو شـێوە خـوێنی بەتاڵـەو، بـە هــەدەردەڕوات، پێغەمبــەریش (ﷺ) فــەرمووی: "ئەمــە لــە برادەرانــی کوڵــەنانی و فاڵچیەکانە" لەبەر ئەو بەیت و باڵۆرەی کە وتی.

(٩) ئەو شتانەی کە بە هەدەر دەڕۆن

٥٦٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنْ رَسُولِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "البئر جَرْحُهَا جُبَارٌ، والْبِئْرُ جُبَارٌ، والْمَعْدِنُ جُبَارٌ، والْعَجْماءجَرْحُهَا جُبَارٌ، وفِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤٢٨)

لە(أبـو هريـرة)(رضي الله عنه) ئـەویش لـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) کـە فەرموویـەتی: "بـیر هەڵکەنـدن هـەر زیـانێکی لێبکەوێتـەوە بـە فـیڕۆ دەڕوات، کـانزا هەڵکەنـدنیش هـەر زیـانێکی لێبکەوێتـەوە بـە فـیڕۆ دەڕوات، گیـان لەبـەری بێزمـانیش هـەر زیـانێکی لێبکەوێتەوە بەهەدەر دەڕوات و گەنجینە شـاراوەکانی (پـێش ئیسـلام) پێـنج یـەکی زەکاتە.

بەشی بیست و هەشتەم: سوێندخۆریی بە کۆمەڵ لەسەر کوشتن

(١) کێ سوێندی تێدا دەخوات

٥٦١ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ، أَنَّهُ عَنْ رِجَالٍ مِنْ كُبراء قَوْمِه: أَنَّ عَبْدَ اللَّه بْنَ سَهْلٍ ومُحَيِّصَةَ خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ مِنْ جَهْدٍ أَصَابَهُمْ، فَأَتَى مُحَيِّصَةُ فَأَخْبَرَ أَنَّ عَبْدَ اللَّه بْنَ سَهْلٍ قَدْ قُتلَ وطُرِحَ فِي عَيْنٍ أَوْ فَقيرٍ، فَأَتَى يَهُودَ فَقَالَ: أَنْتُمْ واللَّه قَتَلْتُمُوهُ، قَالُوا: واللَّه مَا قَتَلْنَاهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى قَدمَ عَلَى قَوْمِه فَذَكَرَ لَهُمْ ذَلكَ، ثُمَّ أَقْبَلَ هُوَ وأَخُوهُ حُوَيِّصَةُ –وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ– وعَبْدُ الرَّحْمَن بْنُ سَهْلٍ، فَذَهَبَ مُحَيِّصَةُ ليَتَكَلَّمَ، وهُوَ الَّذي كَانَ بخَيْبَرَ، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ) لِمُحَيِّصَةَ: "كَبِّرْ كَبِّرْ" يُرِيدُ السِّنَّ. فَتَكَلَّمَ حُوَيِّصَةُ، ثُمَّ تَكَلَّمَ مُحَيِّصَةُ، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ): "إِمَّا أَنْ يَدُوا صَاحِبَكُمْ، وإِمَّا أَنْ يُؤْذِنُوا بِحَرْبٍ". فَكَتَبَ رَسُولُ (ﷺ) إِلَيْهِمْ فِي ذَلكَ، فَكَتَبُوا: اناءاللَّه مَا قَتَلْنَاهُ، فَقَالَ رَسُولُ الله (ﷺ) لِحُوَيِّصَةَ ومُحَيِّصَةَ وعَبْدِ الرَّحْمَن: "أَتَحْلفُونَ وتَسْتَحقُّونَ دَمَ صَاحِبِكُمْ". قَالُوا: لَا، قَالَ: "فَتَحْلفُ لَكُمْ يَهُودُ". قَالُوا: لَيْسُوا بِمُسْلمينَ، فَوَادَاهُ رَسُولُ (ﷺ) منْ عنْده، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ (ﷺ) مائَةَ نَاقَةٍ حَتَّى أُدْخلَتْ عَلَيْهِمُ الدَّارَ، فَقَالَ سَهْلٌ: فَلَقَدْ رَكَضَتْني منْهَا نَاقَةٌ حَمْرَا و. (بخاري/ الأحكام/ ٦٧٦٩)

لە(سهل)ی کوڕی (أبي حثمة)وە ئەویش لە چەند گەورە پیاوانێکی هۆزەکەیەوە دەگێڕێتەوە کە (عبدالله)ی کوڕی (سهل) و (مُحَيصة) دەرئەچن بۆ خەیبەر لەبەر نەبوونیی و برسێتی کە تووشیان بوو بوو، لەوکاتەدا هەواڵ درا بە (محيّصة)کە (عبدالله)ی کوڕی (سهل) کوژراوە و فڕێ دراوەتە ناو کارێزێك یا بیرێکی دەم بڵاوی نزیکە دەستەوە، هات بۆلای جوولەکەکان و پێی وتن: بەخوا ئێوە کوشتووتانە، ئەوانیش وتیان: بەخوا ئێمە نەمان کوشتووە، دوای ئەوە بەڕێ دەکەوێت تادێتەوە بۆلای هۆزەکەی و ڕووداوەکەیان بۆ باس دەکات. پاشان ئەوو (حويصە)ی براگەورەی و (عبدالرحمن)ی کوڕی (سهل) دێن (بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ))سەرەتا (محیصە) –ئەوەی کەلە خەیبەر بوو– ویستی قسە بکات، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: "گەورەتر، گەورەتر" مەبەستی تەمەن بوو (واتا با بەتەمەنتر لە تۆ قسە

بکات) ئینجا (حویصـة)دێتـە گۆو دوای ئـەو (محیصـە)یـش، ئینجا پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "یـا ئـەبێ جوولەکـە. خـوێنی هاوەڵەکـەتان بـدەن، یادەبێـت جـەنگ ڕاگەیەنن". پێغەمبەر (ﷺ) لەوبارەوە نامەی بۆ نووسین، ئەوانیش بۆیان نووسیەوە: کە بەخوا ئێمە نەمان کوشتووە پاشان پێغەمبـەر (ﷺ) بـە (حویصـە)و (محیصـە)و (عبـدالرحمن)ی فـەرموو: "ئایـا سـوێند دەخـۆن تـا خـوێنی هاوەڵەکـەتان مسـۆگەر بکەن؟" وتیان: نەخێر، فەرمووی: "ئەی جوولەکەکان سوێنتان بۆ بخـۆن؟" وتیـان: ئەوان موسڵمان نـین، ئینجـا پێغەمبـەر (ﷺ) لەلایـەن خۆیـەوە خوێنەکـەی بـۆدان و صەد حوشتری بۆ ناردن تا کرانە ژوورەوە بۆیان. (سهل) دەڵێ: وشترێکی سـووریان لەقەیەکی لێدام.

بەشی بیست و نۆیەم: سنوورەکان (سزا شەرعیەکان)

سزای داوێن پیسی (الزنا)

(١) بەرد باران کردنی ژن و پیاوی داوێن پیس

٥٦٢ـ عن عُبَيْدُ اللَّه بْنُ عَبْدِ اللَّه بْنِ عُتْبَةَ: أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) يَقُولُ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه)، وهُوَ جَالِسٌ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ (صلى الله عليه وسلم): إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وسلم) بِالْحَقِّ، وأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ، فَكَانَ مِمَّا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةُ الرَّجْمِ، قَرَأْنَاهَا ووَعَيْنَاهَا وعَقَلْنَاهَا، فَرَجَمَ رَسُولُ (صلى الله عليه وسلم) ورَجَمْنَا بَعْدَهُ، فَأَخْشَى إِنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ: مَا نَجِدُ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تعالى،فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ، وإِنَّ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى –إِذَا أَحْصَنَ– مِنَ الرِّجَالِ والنساء، إِذَا قَامَتِ الْبَيِّنَةُ، أَوْ كَانَ الْحَبَلُ أَوِ الاعْتِرَافُ. (بخاري/ المحاربين/ ٦٤٤٢)

لە(عبیداللە)ی کوڕی (عبداللە)ی کوڕی (عتبە)وە دەگێڕنەوە: کە لە (عبداللە)ی کوڕی (عباس)ی بیستووە دەیووت: (عمر)ی کوڕی (خطاب) لە کاتێکدا کە لە سەر دوانگەی پێغەمبەری خوا دانیشتووە وتویەتی: بێگومان خوا –محمد–ی بە حەق ڕەوانە کردووە و قورئانی بۆ ناردووە، لەوەی کە خوا ناردبوویە سەری ئایەتی بەردە بارانکردنی (داوێن پیس) بوو خوێندبوومانەوەو لێیحاڵی بووبوین و تێی گەشتبووین، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خۆی (پیاو و ژنی) داوێن پیسی بەردباران کردوە و ئێمەیش پاش ئەو کردومانە، ئەترسم لەوەی گەر ڕۆژگار بە خەڵکی تێپەڕ بکات و درێژ بکێشێت کەسی ئەو تۆیان لێڕاست بێتەوە و بڵێ: لەنامەی خوای باڵادەستا بەردە باران کردنی تیا نیە ئینجا سەریان لێبشێوێت و گومڕابن بەوازهێنان لە حوکمێك کە خوا دای بەزاندوە، بەڕاستی بەردەبارانکردن لە قورئاندا حەقێکی نەگۆڕە لەسەر کەسێك کە زینای کردبێت، ئەگەر ژنی شووکردو یان پیاوی ژن هاوردو بێت بەو مەرجەی (چوار) شایەت هەبێت، یان سك پڕبوون، یان دان پیانان.

(٢) بەردباران کردنی جوولەکەی ژێر سایەی ئیسلام (أهل الذمة)

٥٦٣ـ عن عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (رضي الله عنهما): أَنَّ رَسُولَ (صلى الله عليه وسلم) أُتِيَ بِيَهُودِيٍّ ويَهُودِيَّةٍ قَدْ زَنَيَا، فَانْطَلَقَ رَسُولُ (صلى الله عليه وسلم) حَتَّى جاء يَهُودَ، فَقَالَ: "مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ عَلَى مَنْ زَنَى".

قَالُوا: نُسَوِّدُ وجُوهَهُماءنُحَمِّلُهُمَا، ونُخَالِفُ بَيْنَ وجُوهِهِمَا، ويُطَافُ بِهِمَا. قَالَ: "فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ". فَجاءوا بِهَا فَقَرَ ووهَا، حَتَّى إِذَا مَرُّوا بِآيَةِ الرَّجْمِ وضَعَ الْفَتَى الَّذِي يَقْرَأُ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ، وقَرَأَ مَا بَيْنَ يَدَيْهَا وماءراءهَا، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ وهُوَ مَعَ رَسُولِ (ﷺ): مُرْهُ فَلْيَرْفَعْ يَدَهُ. فَرَفَعَهَا فَإِذَا تَحْتَهَا آيَةُ الرَّجْمِ، فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ (ﷺ) فَرُجِمَا، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ (رضي الله عنه): كُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُمَا، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَقِيهَا مِنَ الْحِجَارَةِ بِنَفْسِهِ. (بخاري/ المناقب/ ٣٤٣٦)

له(عبدالله)ی کوڕی (عمر)ەوە دەگێڕنەوە: کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیاووژنێکی جولەکەیان هێنایە خزمەتی کە زینایان کردبوو، پێغەمبەریش (ﷺ) لێیدا ڕۆیشت تا هاتە لای جوولەکەکان فەرمووی: "چی لە تەوراتدا ئەبینن دەربارەی کەسێك زینا بکات". ئەوانیش وتیان: دەموچاوی هەردووکیان ڕەش دەکەین و هەردوکیان بەروپشت سواری حوشترێکیان دەکەین و ئەیان گەڕێنین. فەرمووی: "دە تەورات بێنن ئەگەر ڕاست دەکەن". ئەوانیش هێنایان و خوێندیانەوە، تا کاتێ ڕابوردن بەسەر ئایەتی بەردباران کردندا، ئەم سەر و ئەوسەری ئایەتەکەی دەخوێندەوە لەو کاتەدا (عبدالله)ی کوڕی (سلام)کە لەگەڵ پێغەمبەرابوو (ﷺ) وتی:پێی بڵێ با دەستی بەرزبکاتەوە. ئەویش کاتێ دەستی بەرز کردەوە دەبینن ئایەتی بەرد باران کردن لەژێر دەستیدایە، ئینجا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی بە هەردووکیان کرد، هەردووکیان بەردباران کران، (عبدالله)ی کوڕی (عمر) دەڵێ: من خۆم یەکێك بووم لەوانەی بەرد بارانمان کردن، بینیم پیاوەکە خۆی ئەدایە بەر بەردەکان و ژنەکەی لێدەپاراست.

(٣) ڕێگری لە تکاکردن لە سزا شەرعیەکاندا

٥٦٤_ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها)، زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الَّتِي سَرَقَتْ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي غَزْوَةِ الْفَتْحِ، فَقَالُوا: مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ (ﷺ)؟ فَقَالُوا: ومَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ حِبُّ رَسُولِ (ﷺ). فَأُتِيَ بِهَا رَسُولُ الله (ﷺ) فَكَلَّمَهُ فِيهَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، فَتَلَوَّنَ وجْهُ رَسُولِ (ﷺ) فَقَالَ: "أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ". فَقَالَ: (لَهُ) أُسَامَةُ: اسْتَغْفِرْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَمَّا كَانَ الْعَشِيُّ قَامَ رَسُولُ (ﷺ) فَاخْتَطَبَ، فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ (تعالى) بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ

أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وإِنِّي والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا". ثُمَّ أَمَرَ بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ الَّتِي سَرَقَتْ فَقُطِعَتْ يَدُهَا، قَالَتْ عَائِشَةُ (ﷺ): فَحَسُنَتْ تَوْبَتُهَا بَعْدُ، وتَزَوَّجَتْ، وكَانَتْ تَأْتِينِي بَعْدَ ذَلِكَ فَأَرْفَعُ حَاجَتَهَا إِلَى رَسُولِ (ﷺ). **(بخاري/ المغازي/ ٤٠٥٣)**

لــــه(عائشـــــة)هوه، خێزانـــــی پێغەمبــــەر (ﷺ) دەگێڕنــــەوە: کــــە هــــۆزی (قورەیش)مەسەلەی ئەو ژنە (مخزومیة)ی کە دزیکرد بوو لەسـەردەمی پێغەمبـەردا (ﷺ) زۆر نیگەران وبێتاقەتی کرد بوون، کە ئەمەیش لەکاتی گرتنـی شـاری مەکـەدا بوو لەناو خۆیاندا وتیان: کێ بێت بتوانێت قسـەی تیابکـات لـە خزمـەتی پێغەمبـەر (ﷺ)؟ ئینجاوتیان: جا کێ بێ بتوانێت بوێرێ وا بکات لە خزمەتیدا مەگەر (أسامة)ی کوڕی (زیـد) نـەبێت، خۆشەویسـتی پێغەمبـەری خوایـە، ئینجـا ئـەو ژنـەیان هێنایـە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) ئوسامەش چووە خزمەتی و قسـەی لەسـەر کـرد، پێغەمبـەر (ﷺ) ڕەنگ و ڕووی تێکچوو فەرمووی: "ئایا بۆ لابردنی سزایەك لە سزاکانی خوا تکا دەکەیت؟". (أسامە) وتـی: جـا کاتـێ شـەوداهات پێغەمبـەر (ﷺ) هەسـتا وتـارێکی فەرموو: "لەڕاستیدا میللەتانی پێش ئێوە تەنها بەوە تیاچوون: ئەگەر پیاو ماقوڵێـك لەناویاندا دزی بکردایە وازیان لێدەهێنا. بەڵام کـاتێ کەسـێکی گـەدا و بێکـەس دزی بکردایە سزایان بەسەردا جێبەجێ دەکـرد. بـەڵام سـوێند بـەو کەسـەی گیـانی منـی بەدەستە ئەگەر (فاطمة)ی کچی (محمد) دزی بکات دەستی دەبڕم". (عائشة) دەڵێ: ئەو ئافرەتە ئیتر لەوەولا تەوبەیەکی جوانی کـرد و شویشـی کـرد. لـە دوای ئـەوەوە ئـەهات بـۆ لام سـەردانی دەکـردم ئەگـەر پێویسـتیەکی بوایـە بـەرزم دەکـردەوە بـۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ).

(٤) سزای مەی خواردنەوە

٥٦٥ـ عَنْ عَلِيٍّ (ﷺ) قَالَ: مَا كُنْتُ أُقِيمُ عَلَى أَحَدٍ حَدًّا، فَيَمُوتَ فِيهِ، فَأَجِدَ مِنْهُ فِي نَفْسِي إِلَّا صَاحِبَ الْخَمْرِ، لِأَنَّهُ إِنْ مَاتَ وَدَيْتُهُ، لِأَنَّ رَسُولَ (ﷺ) لَمْ يَسُنَّهُ. (بخاري/ الحدود/ ٦٣٩٦)

لە(علي)یـەوە (ﷺ) وتوویـەتی مـن هـیچ کاتێـك نییـە سـزایەکی شـەرعی بەسـەر کەسێکدا جێبـەجێ بکـەم و لـەژێر دەسـتمدا بمرێـت و لەسـەر دڵمـا ببێـت بـەگرێ و تووشی دڵەڕاوکێم بکات جگە لە عەرەق خۆر نەبێت، ئەگـەر لـەژێر دەسـتمدا بمرێـت خوێنەکەی دەدەم چونکە پێغەمبەر (ﷺ) سزایەکی شەرعی دیاری بۆ دانەناوە.

(٤) سزای شەرعی سڕینەوەی تاوانە

٥٦٦ـ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ (ﷺ) قَالَ: أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ (ﷺ) كَمَا أَخَذَ عَلَى النساء: أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا، ولَا نَسْرِقَ، ولَا نَزْنِيَ، ولَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا، ولَا يَعْضَهَ بَعْضُنَا بَعْضًا. "فَمَنْ وفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّه، ومَنْ أَتَى مِنْكُمْ حَدًّا فَأُقِيمَ عَلَيْهِ فَهُوَ كَفَّارَتُهُ، ومَنْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ: إِنْ شَا و عَذَّبَهُ، وإِنْ شَا و غَفَرَ لَهُ". (بخاري/ الإيمان/ ١٨)

(عبادة)ی کوڕی (صامت) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) پەیمانی لە ئێمەیش وەرگرت هەر وەك چۆن پەیمانی لە ئافرەتان وەرگرت: کە هیچ شتێك نەکەین بە هاوەڵ بۆ خوا، دزی نەکەین، داوێن پیسی نەکەین، منداڵەکانمان نەکوژین، درۆ و بوختان بۆ یەکتری نەکەین، "جا هەر کەس لە ئێوە ئەم بەڵێنانەی بردە سەر ئەوە پاداشتی لەسەر خوایە، هەر کەسیش لە ئێوە تاوانێك ئەنجام بدات و سزا بدرێت ئەوە ئەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکەی‌و هەرکەسیش خوا بۆی بپۆشێت و ئاشکرای نەکات ئەوە حەواڵەی خوا ئەکرێت ئەگەر ویستی سزای دەدات و ئەگەر ویستیشی لێی خۆش دەبێت".

بەشی سییەم: دادگایی و شایەتی

(١) داوەریی بەڕواڵەت دەکرێت

٥٦٧-عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (ﷺ)، زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) سَمِعَ جَلَبَةَ خَصْمٍ بِبَابِ حُجْرَتِه، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: "إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، وإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخَصْمُ، فَلَعَلَّ بَعْضَهُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ، فَأَحْسبُ أَنَّهُ صَادِقٌ فَأَقْضِي لَهُ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ، فَلْيَحْمِلْهَا أَوْ يَذَرْهَا". (بخاري/ المظالم/ ٢٣٢٦)

له(أم سلمة)ەوە، خێزانی پێغەمبەر (ﷺ) کە پێغەمبەر (ﷺ) گوێی لە قرەقڕی چەند کەسێکی ناکۆك بوو لە بەردەرگای ژوورەکەیدا، ئەویش هاتە دەرەوە بۆلایان و فەرمووی: "دڵنیابن منیش هەر مرۆڤم کەسانی ناکۆك و کێشەدار دێن بۆلام، ڕەنگە هەندێکیان زمان پاراوتربن لە هەندێکیان، منیش بەڕاست گوێ بزانم و ماف بدەم بەو، جا هەرکەس بڕیارم بۆ داو مافی موسڵمانێکم دایێ ئەوە بادڵنیابێت کە من پارچەیەك لە ئاگری بۆ بڕیار دەدەم، دەبا هەڵی بگرێت یا وازی لێبێنێت".

(٢) لاساری سەرسەخت

٥٦٨- عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ الله (ﷺ): "إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدُّ الْخَصِمُ". (بخاري/ المظالم/ ٢٣٢٥)

(عائشة) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "بێگومانم لەو پیاوانەی کە خوا لە هەموو پیاوێکی دیکە زیاتر ڕقی لێیانە، ئەو پیاوانەن کە لە هەمووان زیاتر لاسار و سەرسەختن".

(٣) سوێنددانی داوالەسەرکراو-المدعى عليه-

عن ابن عباس (ر.ض) ان النبى (ﷺ)قال :"لو يعطى الناس بدعواهم لادعى ناس دماء رجال و اموالهم، ولكن اليمين على المدعى عليه" (بخارى/التفسير/٤٢٧٧)

واتە :پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی "ئەگەر خەڵکی بەپێی داوای خۆیان بیاندرێتێ ئەوە کەسانی ئەوتۆ هەن لافی سامان و خوێنی کەسانێکی تر (بە ناهەق) لێدەدەن، بەڵام سوێند لەسەر داوالەسەرکراوە"

(٤) دادوەر نابێت دادوەری بکات ئەگەر تووڕە بوو

٥٦٩- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ: كَتَبَ أَبِي وكَتَبْتُ لَهُ إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، وهُوَ قَاضٍ بِسِجِسْتَانَ: أَنْ لَا تَحْكُمَ بَيْنَ اثْنَيْنِ وأَنْتَ غَضْبَانُ، فَإِنِّي سَمِعْتُ

رَسُولَ (ﷺ) يَقُولُ: "لَا يَحْكُمْ أَحَدٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وهُوَ غَضْبَانُ". (بخاري/ الأحكام/ ٦٧٣٩)

(عبدالرحمن)ی کوڕی (ابو بکرة)دەڵێ: باوکم نامەی نووسی کەمن بۆم نووسی بـۆ (عبیدالله ی کوڕی ابو بکره) قازی سجستان: لـەکاتی توڕەییـدا دادگـایی دوو کـەس مەکە چونکە من لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووه فەرموویەتی: "با کـەس دادگـایی دوو کەس نەکات ئەگەر تووڕە بوو".

بەشی سی و یەكەم : جیهاد

(١)خێری شەهیدبوون

٥٧٠-عن أنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبيِّ (ﷺ) قَالَ: "مَا مِنْ أحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، يُحِبُّ أنْ يَرْجِعَ إلَى الدُّنْيَا وأنَّ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شيء، غَيْرُ الشَّهِيدِ، فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ".(بخاری / الجهاد/ ٢٦٦٢)

(أنـس)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرموویــەتی: "هــیچ كــەس نییــە بچــێتە بەهەشت و حـەزبكات بگەڕێتـەوە بـۆ دونیـا بـا هەرچـی لەسـەر زەویشـدا هەیـە هـی ئەوبێت، جگە لە شەهید، كە حەز دەكات بگەڕێتەوە و دەجار بمرێت، لەبەر ئەو ڕێـز و شكۆیەی دەستی دەكەوێت و بەچاوی خۆی دەیبینێت".

(٢) نیەت لە كردەوەكاندا

٥٧١ـ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وإِنَّمَا لِامْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ ورَسُولِه فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ ورَسُولِه، ومَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أوِ امْرَأةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ"(بخاری / بدءالوحی/ ١).

(عمــــر)ی كـــوڕی (الخطـــاب)(رضي الله عنه) دەڵـــێ: پێغەمبـــــەر (ﷺ) فەرموویــــەتی: "كاروكردەوەكان هەر بەپێی نیـەتن و هـەر كـەس بـەپێی نیـەتی خـۆی. هـەر كـەس كۆچـەكەی بـۆلای خـوا و پێغەمبـەری خـوا بێـت. ئـەوە كۆچـەكەی بـۆلای خـوا و پێغەمبەری خوایە، هەركەسیش كۆچەكەی بۆ (ماڵێكی) دونیـا بێـت كـە بەدەسـتی بهێنێت، یا ژنێك بێت كە مارەی بكات. ئەوا كۆچەكەی بۆلای ئەوەیـە كـە كۆچـی بـۆ كردووە".

(٣) ڕەزامەندی خوا لە شەهیدان

٥٧٢ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: جاء نَاسٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) (فَقَالُوا): أنِ ابْعَثْ مَعَنَا رِجَالًا يُعَلِّمُونَا الْقُرْآنَ والسُّنَّةَ. فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُمُ الْقرَّا و، فِيهِمْ خَالِي حَرَامٌ، يَقْرَ ونَ الْقُرْآنَ ويَتَدَارَسُونَ بِاللَّيْلِ يَتَعَلَّمُونَ. وكَانُوا بِالنَّهَارِ يَجِيئُونَ بِالماء فَيَضَعُونَهُ فِي الْمَسْجِدِ، ويَحْتَطِبُونَ فَيَبِيعُونَهُ ويَشْتَرُونَ به الطَّعَامَ لِأَهْلِ الصُّفَّةِ ولِلْفقرَا و، فَبَعَثَهُمُ النَّبِيُّ (ﷺ) إِلَيْهِمْ فَعَرَضُوا لَهُمْ. فَقَتَلُوهُمْ قَبْلَ أنْ يَبْلُغُوا

الْمَكَانَ، فَقَالُوا: اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ ورَضِيتَ عَنَّا. (قَالَ): وأَتَى رَجُلٌ حَرَامًا خَالَ أَنَسٍ مِنْ خَلْفِه فَطَعَنَهُ بِرُمْحٍ حَتَّى أَنْفَذَهُ، فَقَالَ حَرَامٌ: فُزْتُ ورَبِّ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ رَسُولُ (ﷺ) لِأَصْحَابِه: "إِنَّ إِخْوَانَكُمْ قَدْ قُتِلُوا، وإِنَّهُمْ قَالُوا: اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ ورَضِيتَ عَنَّا".(بخاری / الجهادم٢٦٤٧)

(أنس)ی کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: چەند کەسێك هاتنە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتیان: چەند پیاوێکمان لەگەڵ بنێرە تا قورئان و سوننەتمان فێر بکەن. پێغەمبەریش (ﷺ) حەفتا کەس لە یاریدەدەران (الانصار)ی بۆ ناردن کەپێیان دەوترا (قورئان خوێنەکان) (حرام)ی خاڵمیانی تێدا بوو. قورئانیان دەخوێند و بەشەو دەوریان دەکردەوە و فێری دەبوون، بە ڕۆژیش ئاویان بۆ مزگەوت دەهێنا و دایان دەنا، داریان دەکرد و دەیان فرۆشت و خواردنیان پێدەکڕی بۆ ئەهلی (صُفه) پێغەمبەریش (ﷺ) ناردنی و ئەوانیش ڕێگەیان پێگرتن و هەموویان کوشتن پێش ئەوەی بگەنە ئەو شوێنە، وتیان: خوایە بە پێغەمبەرەکەمان ڕاگەیەنە کە ئێمە بە خزمەت تۆ شاد بووین و لێمان ڕازی بوویت ئێمەیش لە تۆ ڕازی بووین. (دەڵێت): پیاوێك دێت بۆ (حرام) خاڵی (أنس) لە پشتەوە لێیدەدا تاوەکو دیوەدەری دەکات. ئینجا (حرام)دەڵێ: سوێند بە پەروەردگاری (کەعبە) بەختەوەر بووم. پێغەمبەریش (ﷺ) بە هاوەڵانی ڕادەگەیێنێت و دەفەرمووێت "براکانتان کوژرانو وتیان: خوایە بە پێغەمبەرەکەمان ڕاگەیەنە کە ئێمە بە خزمەت تۆ شاد بووین و لێمان ڕازی بوویت و ئێمەیش لەتۆ ڕازی بووین".

(٤) شەهیدان پێنجن

٥٧٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ (ﷺ) قَالَ: "بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ فَأَخَّرَهُ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ". وقَالَ: "الشُّهَدَا و خَمْسَةٌ: الْمَطْعُونُ، والْمَبْطُونُ، والْغَرِقُ، وصَاحِبُ الْهَدْمِ، والشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (عَزَّ وجَلَّ)".(بخاری/الجماعة و الامامة/٦٢٤)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: (لەکاتێکدا پیاوێك بە ڕێگەیەکدا دەڕۆیشت و چڵە دڕکێك دەبینێ و لای دەدات، ئینجا سوپاسی خوا دەکاتو ، خوایش لێی قوبوڵ دەکات و لێی خۆش دەبێت"و فەرمووی: "شەهیدەکان پێنجن، ئەوانەی بە دەردەکولێرە و نەخۆشینە درمەکان دەمرن،

ئەوانەی بە نەخۆشیی سکئێشە دەمرن، ئەوەی دەخنکێت، ئـەوەی شـتی بەسـەردا دەڕوخێت و، ئەوەیش شەهید دەبێت لە ڕێگەی خوادا".

(٥) تاعون شەهادەتە بۆ هەموو موسڵمانێك

٥٧٤ـ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ قَالَتْ: قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: بِمَ مَاتَ يَحْيَى بْنُ أَبِي عَمْرَةَ (ﷺ)؟ قَالَتْ: قُلْتُ: بِالطَّاعُونِ، (قَالَتْ): فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ (ﷺ): "الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ".(بخاری/الجهاد/٢٦٧٥)

(حفصة)ی کچی (سـیرین) دەڵـێ: (أنـس) ی کـوڕی (مالـك) پێـی وتم: (یحیـی)ی کوڕی (أبو عمره) بەچی مرد؟ دەڵـێ: منـیش وتم: بـە (تـاعون) مـرد. ئـەویش وتـی: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "تاعون شەهیدییە بۆ هەموو موسڵمانێك".

(٦) لەبارەی فەرمووەی خوا (رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ)

٥٧٥ـ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ: قَالَ أَنَسٌ (ﷺ): عَمِّيَ الَّذِي سُمِّيتُ بِهِ، لَمْ يَشْهَدْ مَعَ رَسُولِ (ﷺ) بَدْرًا، قَالَ: فَشَقَّ عَلَيْهِ، قَالَ: أَوَّلُ مَشْهَدٍ شَهِدَهُ رَسُولُ الله (ﷺ) غُيِّبْتُ عَنْهُ، وإِنْ أَرَانِيَ اللَّهُ مَشْهَدًا فِيمَا بَعْدُ مَعَ رَسُولِ الله (ﷺ)، لَيَرَانِي اللَّهُ (تعالى) مَا أَصْنَعُ. قَالَ: فَهَابَ أَنْ يَقُولَ غَيْرَهَا، قَالَ: فَشَهِدَ مَعَ رَسُولِ الله (ﷺ) يَوْمَ أُحُدٍ، قَالَ: فَاسْتَقْبَلَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، فَقَالَ لَهُ أَنَسٌ: يَا أَبَا عَمْرٍو أَيْنَ؟ فَقَالَ: واهًا لِرِيحِ الْجَنَّةِ أَجِدُهُ دُونَ أُحُدٍ. قَالَ: فَقَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ، قَالَ: فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ بِضْعٌ وثَمَانُونَ مِنْ بَيْنِ ضَرْبَةٍ وطَعْنَةٍ ورَمْيَةٍ، قَالَ: فَقَالَتْ أُخْتُهُ عَمَّتِيَ الرُّبَيِّعُ بِنْتُ النَّضْرِ: فَمَا عَرَفْتُ أَخِي إِلَّا بِبَنَانِهِ. ونَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: (رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ ومِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ومَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا) (الاحزاب: ٢٣) قَالَ: فَكَانُوا يُرَوْنَ أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ وفِي أَصْحَابِهِ.(بخاری/الجهاد/٢٦٥١)

(ثابت)(ﷺ) دەڵێ: (أنس) وتی: ئەو مامەیەم کەمن بە ناویەوە ناونراوم ئامـادەی جەنگی بەدر نەبوو لە خزمەت پێغەمبەری خوادا (ﷺ) دەڵـێ: ئـەویش ئەمـەی لا زۆر زەحمەت بوو. وتی: یەکـەم جـەنگێك پێغەمبـەر (ﷺ) ئامـادەی بـوو منـی لێبێبـەش بووم و ئامادەی نەبووم ئەگەر لەمەولا خوای گەورە دیمەنی جەنگێکی دیکەی نیشان دام لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) ئەوە خوا دەزانێـت چـی دەکـەم، دەڵـێ: ترسـا کـە شتێکی تر بڵێ. لـە خزمـەت پێغەمبـەردا (ﷺ) لـە جـەنگی (اُحـد)دا ئامـادەبوو. لـەو ڕۆژەدا (سعد)ی کوڕی (معاذ) بەرەو ڕووی دێت و (أنس) پێی دەڵێت: ئەی (أبا عمر)

بەرەو کوێ؟ ئەویش دەڵێ: ئاه تامەزرۆی بۆنی بەهەشتم لە ڕووی کێوی (أُحد) دا هەستی پێدەکەم، ئیتر لەگەڵیان جەنگا تا کوژرا لە لەشیدا هەشتا و ئەمەندە برینی تێدابوو لە لێدانی ڕم و شیر و تیر. خوشکەکەی کە پوورمە (ربیع)ی کچی (النضر) دەڵێ: براکەمم نەناسیەوە بەسەر پەنجەکانیدا نەبێت. ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە کە ئەمە ماناکەیەتی: (لە ناو بڕواداراندا پیاوانێك هەن ڕاستگۆن لەو بەڵێنەی داویانە بە خوا، هەیانە بە ئاکامی خۆی گەیشتنووە و هەشیانە چاوەڕوانە) دەڵێ: خەڵکی وای بۆ دەچوون کە ئەم ئایەتە لەشانی ئەوو هاوەڵەکانیاندا هاتبێتە خوارەوە.

(٧) ئەوەی بجەنگێ بۆ بڵندکردنەوەی فەرموودەی خوا

٥٧٦-عن أبي مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ، والرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ، والرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ الله (ﷺ): "مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ أَعْلَى فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ".(بخاری/الجهاد/٢٦٥٥)

(أبو موسی)ی (ألاشعري) دەڵێ: پیاوێکی دەشتەکی هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، پیاو هەیە دەجەنگێت بۆ دەستکەوت، پیاویش هەیە دەجەنگێت بۆ ناوو شۆرەت و پیاویش هەیە دەجەنگێت بۆ ئەوەی شوێن و پلەوپایەی لە نێو خەڵکیدا بناسراو ببینرێت، لەوانە کامیان لەڕێگەی خوادایە؟ ئەویش فەرمووی: "هەر کەس بجەنگێت بۆ ئەوەی وشەی خوا بەرز و بڵند بێت ئەوە لەڕێگەی خوادایە".

(٨) پاداشتی کەسێك تفاق بۆ جەنگاوەرێك دابین بکات

٥٧٧- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ الله (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، ومَنْ خَلَفَهُ فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا". (بخاری/الجهاد/١٠٩٢)

(زید)ی کوڕی (خالد الجهنی) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەر کەس تفاقی جەنگاوەرێك ساز بکات و بیخاتە سەر ڕێ ئەویش هەر غەزای کردووە، هەر کەسیش بە جوانی خزمەتی ماڵ و منداڵی جەنگاوەرێك بکات ئەویش هەر غەزای کردووە".

(٩) تاقمێك له ئوممه‌تم تا قیامه‌ت له‌سه‌ر هه‌ق ده‌بن

٥٧٨ - عَنْ ثَوْبَانَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله (ﷺ): "لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وهُمْ كَذَلِكَ". (بخاری/المناقب/٣٤٤١، ٣٤٤٢)

(ثوبان)(رضي الله عنه) ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: "به‌رده‌وام تاقمێك له ئوممه‌ته‌كه‌م له‌سه‌ر حه‌ق ده‌مێنن و نابه‌زن و كه‌سێك بیه‌وێت سه‌رشۆڕیان بكات ناتوانێت زیانیان لێبدات تاوه‌كو فه‌رمانی خوا به مردنیان دێت و ئه‌وان هه‌روا ده‌بن".

(١٠) دووكه‌س یه‌كێكیان ئه‌وی تریان ده‌كوژێت

٥٧٩ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قالَ: قَالَ رَسُولُ الله (ﷺ): "يَضْحَكُ اللَّهُ لِرَجُلَيْنِ، يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ، كِلَاهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ". قَالُوا: كَيْفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "يُقْتَلُ هَذَا فَيَلِجُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْآخَرِ، فَيَهْدِيهِ إِلَى الْإِسْلَامِ، ثُمَّ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُسْتَشْهَدُ"(بخاری/الجهاد/٢٦٧١).

(أبو هريره) (رضي الله عنه) ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: "خوا پێكه‌نینی بۆ دوو پیاو دێت (مه‌به‌ست له پێكه‌نین نواندنی ڕه‌زامه‌ندیه) یه‌كێكیان ئه‌وی تریان ده‌كوژێت و كه‌چی هه‌ردووكیان ده‌چنه به‌هه‌شت" وتیان: چۆن ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا؟ فه‌رمووی: "ئه‌مه‌یان ده‌كوژرێت و ده‌چێته به‌هه‌شت، پاشان خوا تۆبه له‌وه‌ی تریشیان وه‌رده‌گرێت و ڕێنمایی ده‌كات به‌ره‌و ئیسلامه‌تی و پاشان جیهاد ده‌كات له ڕێگه‌ی خواداو شه‌هید ده‌بێت".

(١١) خێر به ناوچاوی ئه‌سپه‌وه‌یه تا ڕۆژی قیامه‌ت

٥٨٠–عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَلْوِي نَاصِيَةَ فَرَسٍ بِإِصْبَعِه وهُوَ يَقُولُ: "الْخَيْلُ مَعْقُودٌ بِنَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: الْأَجْرُ والْغَنِيمَةُ".(بخاری/الجهاد/٢٦٩٧)

(جرير)ی كوڕی (عبدالله) (رضي الله عنه) ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بینی ده‌ستی به‌نێو چاوانی ئه‌سپێكدا ده‌هێنا و ده‌یفه‌رموو: "ئه‌سپ خێر و بێر به‌ناوچاوانیه‌وه‌یه هه‌تا ڕۆژی قیامه‌ت. هه‌م پاداشت و هه‌م ده‌ستكه‌وت".

٥٨١ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ".(بخاری/الجهاد/٢٦٩٧

(أنس)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "فەڕ و بەرەکەت لەناوچاوانی ئەسپ دایە".

(١٢) پێشبڕکێ کردن لە نێوان ئەسپ دا

٥٨٢ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) سَابَقَ بِالْخَيْلِ الَّتِي قَدْ أُضْمِرَتْ مِنَ الْحفياء، وكَانَ أَمَدُهَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ، وسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ، وكَانَ ابْنُ عُمَرَ فِيمَنْ سَابَقَ بِهَا(بخاری/المساجد/٤١٠).

(أبـن عمـر)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) پێشـبڕکێی دەکـرد بـەو ئەسـپانەی کـە دابەستە کرابوون لە شوێنێك کە ناوی (حفياء) بـوو، کۆتاییەکـەی لـە (ثنیـة الـوداع) بوو، هەروەها پێشبڕکێی دەکرد لە نێوان ئەو ئەسپانەی کە دابەسـتە نـەکرابوون لـە (ثنیـة)وە بـۆ مزگـەوتی بـەنی زورەیـق، (ابـن عمـر)یـش یـەکێك بـوو لەوانـەی لـە پێشبڕکێکەدا بوون.

(١٣) کەسانێك بڕوبەهانە یان هەبێت و لەجەنگ دوابکەون

٥٨٣ـ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ: أَنَّهُ سَمِعَ الْبراء (ﷺ) يَقُولُا فِي هَذِهِ الْآيَةِ (لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ... والْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) زَيْدًا فَجاء بِكَتِفٍ يَكْتُبُهَا، فَشَكَا إِلَيْهِ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ ضَرَارَتَهُ، فَنَزَلَتْ: (لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ) (النساء: ٩٥)(بخاری/الجهاد/٢٦٧٦)

له (أبو اسحاق)وە کەدەڵێ: گوێی لە (البراء)بوو دەدوا دەربارەی ئەم ئایەتـە کـە ئەمە ماناکەیەتی: (وەکو یەك نین ئەوانەی کە لە ماڵەوە دانیشتوون لەگەڵ ئەوانـەی کە لە جیهاددان (لە ڕێی خوادا..) ئینجا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی بە زەید کرد دەفە شانێکی هێنا تا بینووسێت. لەو کاتـەدا کـوڕی (أم مکتـوم) سـکاڵای نابینـایی خۆی لاکرد ئینجا ئـەم ئایەتـە دابـەزی کـە ئەمـە ماناکەیـەتی: "ئـەو کەسـانەی کـە لێکەوتوون لە بڕواداران جگە لە زیان لێکـەوتووان نـەبێت وەك یـەك نـین لەگـەڵ ئـەو کەسانەی جیهاد دەکەن لە ڕێگەی خوادا".

بەشی سی و دووەم: بەسەرهاتی جەنگەکان

(١) فەرماندان بە نوێنەران بۆ ئاسانکاریی

٥٨٤ـ عن أبي موسى (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) بَعَثَهُ ومُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: "يَسِّرَا ولَا تُعَسِّرَا، وبَشِّرَا ولَا تُنَفِّرَا، وتَطَاوَعَا ولَا تَخْتَلِفَا". (البخاري/ الجهاد/ ٢٨٧٣)

لە (أبو موسى)وە (ﷺ): پێغەمبەر (ﷺ) ئەوو (معاذ)ی نارد بۆ یەمەن و فەرمووی: "ئاسانکاریی بکەن و شت قورس مەکەن، موژدە دەربن و خەڵکی دوور مەخەنەوە، گوێڕایەڵی یەکتربن و لەنێوخۆتاندا ناکۆك مەبن".

(٢) سنووری تەمەنی نێوان بچووك و گەورە لە چوون بۆ جەنگ

٥٨٥ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: عَرَضَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَوْمَ أُحُدٍ فِي الْقِتَالِ، وأَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً فَلَمْ يُجِزْنِي، وعَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وأَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً فَأَجَازَنِي. قَالَ نَافِعٌ: فَقَدِمْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ (ﷺ) وهُوَ يَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ، فَحَدَّثْتُهُ هَذَا الْحَدِيثَ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَا لَحَدٌّ بَيْنَ الصَّغِيرِ والْكَبِيرِ، فَكَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ أَنْ يَفْرِضُوا لِمَنْ كَانَ ابْنَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، ومَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَاجْعَلُوهُ فِي الْعِيَالِ. (البخاري/ الشهادات/٢٥٢١)

(إبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: لە رۆژی جەنگی (أُحد)دا چواردە ساڵ بووم پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە چاوی پێم کەوت مۆڵەتی نەدام، لە رۆژی (خندق) دا کە چاوی پێم کەوت تەمەنم پانزە ساڵ بوو، مۆڵەتیدام بجەنگم، (نافع) دەڵێ: هاتمە لای (عمر)ی کوڕی (عبدالعزیز) (ﷺ) کە ئەو کاتە جێنشین بوو، ئەم فەرموودەیەم بۆ گێڕایەوە، وتی: ئەوە سنوری نێوان بچووك و گەورەیە، نووسراوی نارد بۆ کاربەدەستانی کە مووچە ببڕنەوە بۆ ئەو کەسەی تەمەنی پانزە ساڵە، هەرکەسیش لەوە خوارتربێت بیخەنە ڕیزی ئەو خێزانانەوە کە یارمەتی دەدرێن.

(٣) ڕێگریی لە هەڵگرتنی قورئان بۆ خاکی دوژمن

٥٨٦ـ عن ابن عُمَرَ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ): أَنَّهُ كَانَ يَنْهَى أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ، مَخَافَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ. (البخاري/ الجهاد/ ٢٨٢٨)

(إبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگری دەکرد لە هەڵگرتنی قورئان لە کاتی سەفەرکردندا بۆ خاکی دوژمن، لەترسی ئەوەی نەبادا دوژمن دەست درێژی بکاتە سەر.

(٤) سەفەرکردن بەشێکە لە سزا و ئازار

٥٨٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ، يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وطَعَامَهُ وشَرَابَهُ، فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ وجْهِهِ فَلْيُعَجِّلْ إِلَى أَهْلِهِ". (البخاري/ العمرة/ ١٧١٠)

(أبـو هريـرة) (ﷺ) دەڵـێ: کـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "سـەفەر بەشێکە لە سـزا و ئـازار، چـونکە خـەوو خـواردن و خواردنـەوە لـەو کەسـە قەدەغـە دەکات، ئەگەر یەکێکتان لەسـەفەرەکەیدا ئیشـەکەی تـەواو بـوو، بـا پـەلـە بکـات لـە گەڕانەوە بۆ ناومالّ و خێزانی".

(٥) بەشەو گەڕانەوە بۆ ناو ماڵ و منداڵ باش نییە

٥٨٨- عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا، وكَانَ يَأْتِيهِمْ غُدْوَةً أَوْ عَشِيَّةً. (البخاري/ العمرة/ ١٧٠٦)

(أنس)ی کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەشەودا نەدەگەڕایەوە ناو ماڵ و خێزانی، بەڵکو لە کاتی بەیانیاندا یان دەمەو ئێوارە دەگەڕایەوە.

(٦) نزا و پارانەوە لە پێش دەستپێکردنی جەنگ

٥٨٩- عَنِ ابْنِ عَوْنٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ أَسْأَلُهُ عَنِ الدعاء قَبْلَ الْقِتَالِ؟ قَالَ: فَكَتَبَ إِلَيَّ: إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ، قَدْ أَغَارَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ وهُمْ غَارُّونَ، وأَنْعَامُهُمْ تُسْقَى عَلَى الماء، فَقَتَلَ مُقَاتِلَتَهُمْ وسَبَى سَبْيَهُمْ، وأَصَابَ يَوْمَئِذٍ –قَالَ يَحْيَى: أَحْسِبُهُ قَالَ –جُوَيْرِيَةَ– أَوْ قَالَ الْبَتَّةَ– ابْنَةَ الْحَارِثِ. وحَدَّثَنِي هَذَا الْحَدِيثَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ (ﷺ)، وكَانَ فِي ذَلِكَ الْجَيْشِ. (البخاري/ العتق/ ٢٤٠٣)

(ابن عون) (ﷺ) دەڵێ: نامەم نارد بۆ (نافع) و پرسیاری پارانەوەی پێش جەنگم لێکرد؟ وتی: بۆی نووسیمەوە: ئەمە لەسەرەتای بڵاو بونەوەی ئیسلامەوە بـوو، کـە پێغەمبەری خـوا (ﷺ) بـەرەو (بـني المصـطلق) ڕۆیشـت، لـەکاتێکا بـێ ئاگـا بـوون، مەڕوماڵاتیان لە ئاو خواردنەوەدا بوون، جەنگا لەگەڵ جەنگاوەرانیاندا و ژن و منداڵی بەدیل گرتن، (یحیی) دەڵێ: (ابن عون) وتی: هـەر لـەو ڕۆژەدا وا گومـان دەبـەم کـە (جویریة) یان بـە دڵنیاییـەوە کچـەکەی (حـارث)ی بـە دیـل گـرت. ئـەم فەرموودەیـە (عبدالله)ی کوڕی (عمر) (ﷺ) بۆی گێڕامەوە کە لەناو سوپاکەدا بوو.

(٧) نامەکانی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ پادشاکان کە بانگهێشتی دەکردن بۆ خوا پەرستی

٥٩٠ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ): أَنَّ نَبِيَّ اللَّه (ﷺ) كَتَبَ إِلَى كِسْرَى وإِلَى قَيْصَرَ وإِلَى النَّجَاشِيِّ، وإِلَى كُلِّ جَبَّارٍ، يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ، تَعَالَى ولَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ (ﷺ).(البخاري/ الجنائز/ ١١٨٨)

(أنس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) نامەی نووسی بۆ لای (کیسرا) و (قیصر) و (نجاشی) و بۆ هەموو خاوەن دەسەڵاتێکی نا موسڵمانی بە زەبر، بانگهێشتی دەکردن باوەڕ بهێنن بە خوای گەورە، ئەم (نجاشی)یە ئەو (نجاشی)یە نییە کە موسڵمان بوو و، پێغەمبەر (ﷺ) نوێژی جەنازەی غائبی لەسەر کرد.

(٨) پارانەوەی پێغەمبەر (ﷺ) و ئارامگرتنی لەسەر ئازاری دووڕووەکان

٥٩١ـ عَنْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) رَكِبَ حِمَارًا عَلَيْهِ إِكَافٌ، تَحْتَهُ قَطِيفَةٌ فَدَكِيَّةٌ، وأَرْدَفَ وراءهُ أُسَامَةَ، وهُوَ يَعُودُ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ فِي بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، الْأَوْثَانِ والْيَهُود، فيهِمْ عَبْدُ اللَّه بْنُ أُبَيٍّ وفي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللَّه بْنُ رَوَاحَةَ، فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَّرَ عَبْدُ اللَّه بْنُ أُبَيٍّ أَنْفَهُ بِرِدَائِه، ثُمَّ قَالَ: لَا تُغَبِّرُوا عَلَيْنَا. فَسَلَّمَ عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ (ﷺ)، ثُمَّ وقَفَ فَنَزَلَ، فَدَعَاهُمْ إِلَى اللَّهِ وقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّه بْنُ أُبَيٍّ: أَيُّهَا الْمَرْءُ، لَا أَحْسَنَ مِنْ هَذَا، إِنْ كَانَ مَا تَقُولُ حَقًّا فَلَا تُؤْذِنَا فِي مَجَالِسِنَا، وارْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ، فَمَنْ جاءكَ مِنَّا فَاقْصُصْ عَلَيْه. فَقَالَ عَبْدُ اللَّه بْنُ رَوَاحَةَ (ﷺ): اغْشَنَا فِي مَجَالِسِنَا، فَإِنَّا نُحِبُّ ذَلِكَ. قَالَ: فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ والْمُشْرِكُونَ والْيَهُودُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَتَوَاثَبُوا، فَلَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ (ﷺ) يُخَفِّضُهُمْ، ثُمَّ رَكِبَ دَابَّتَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْد بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ: "أَيْ سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ إِلَى مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ –يُرِيدُ عَبْدَ اللَّه بْنَ أُبَيٍّ– قَالَ: كَذَا وكَذَا". قَالَ: اعْفُ عَنْهُ يَا رَسُولَ اللَّه واصْفَحْ، فَوَاللَّه لَقَدْ أَعْطَاكَ اللَّهُ الَّذِي أَعْطَاكَ، ولَقَد اصْطَلَحَ أَهْلُ هَذِه الْبُحَيْرَةِ أَنْ يُتَوِّجُوهُ فَيُعَصِّبُوهُ بِالْعِصَابَةِ، فَلَمَّا رَدَّ اللَّهُ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَهُ شَرِقَ بِذَلِكَ، فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ. فَعَفَا عَنْهُ النَّبِيُّ (ﷺ).(البخاري/ التفسير/ ٤٢٩٠)

(أسامة)ی کوڕی (زید) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) سواری گوێدرێژێك بوو بوو، کۆپانێکی پێوەبوو. لە ژێر خۆیشیدا قەیفەیەکی (فَدَك)[٣]ی ڕاخستبوو، (أسامة)ی لە

---

[٣] فَدَك: شارۆچکەیەکە دوو قۆناغ لە مەدینەوە دوورە.

پشتیەوە سوار کردبوو سەردانی (سعد) کوڕی (عبـادە)ی دەکـرد کـە نـەخۆش بـوو، لەناو (بنی الحارث)ی سەر بە (خزرج). ئـەوەش لـە پـێش ڕووداوی بـەدردا بـوو، دای بەلای کۆڕێکدا کە هەمە جۆرە بوو لە موسڵمانان و بت پەرستان و جولەکە، (عبداللّٰه) کوڕی (أُبي) لەناویاندا بوو، (عبداللّٰه) کوڕی (ڕەواحە)ش لە کۆڕەکـەدا بـوو، هـەر کـە تـەپ و تـۆزی گوێدرێژەکـە کەوتـە سـەر مەجلیسـەکە، (عبـداللّٰه)ی کـوڕی (أبـي) بـە پۆشاکەکەی لوتی خۆی داپۆشـی، پاشـان وتـی: تـۆز مەکـە بەسـەرماندا، پێغەمبـەر (ﷺ) سڵاوی لێکردن. پاشان وەستاو دابەزی، بانگهێشتی کردن بۆ پەرستنی خـوای گەورە و، قورئانی خوێند بەسەریاندا، ئینجا (عبداللّٰه) کوڕی (أُبي) وتـی: ئـەی کـابرا، قسەی لەمە باشترت نیە، ئەگەر ئەوەش ڕاستە کە دەیڵێیت، ئازاری مەجلیسەکەمان مەدە و بگەڕێرەوە بۆماڵی خۆت، هەر کەس لە ئێمە هاتەلات ئەوا لـەوێ قسـەی بـۆ بکە، (عبداللّٰه) کوڕی (رواحە) (ﷺ) وتـی: بـەڵکو سـەرمان لێبـدە لـە کۆڕەکانمانـدا، ئێمە ئەوەمان پێخۆشە، پاشـان موسـڵمانەکان و بـت پەرسـتەکان و جولەکـە لەیـەك تـوڕە بـوون و بـە مەبەسـتی شـەڕکردن هەسـتانە سـەر پـێ بۆیـەکتر، پێغەمبـەر (ﷺ)بەردەوام دایدەمرکاندنەوە، پاشـان سـواری وڵاغەکـەی بوویـەوە تـا چـووە لای (سعد)کوڕی (عُبادة)، فـەرمووی: "ئـەی (سـعد) ئایـا نەتبیسـت کـە (أبـو حبـاب) – مەبەستی (عبداللّٰه) کوڕی (أُبي)– ئاوا و ئاوای وت؟". (سعد) وتـی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لێی خۆش ببە و چاوپۆشی لێبکە، سوێند بە خوا ئەو پلەوپایـەی خـوا بـە تـۆی بەخشـی لـە کاتێکـدا بـوو کـە خـەڵکی ئـەم شـارە بڕیاریـان دابـوو کـە تـاجی لەسەرکەن و بیکەنە گەورەی خۆیان، کاتـێ خـوای گـەورە ئـەوەی لێسـەندەوە بـەو ڕاستیەی کە بە تۆی داوە زۆر نارەحەت و تەنگەتاو بوو، ئـەوە بـوو وای لێکـرد کـە ئەو هەڵوێستەی هەبێ کە بینیت، ئیتر پێغەمبەر (ﷺ) لێی خۆش بوو.

(٩) خۆزگە نەخواستن بە ڕووبەڕوو بونەوەی دوژمن و، خۆڕاگری لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەدا

٥٩٢- عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ كِتَابِ رَجُلٍ مِنْ أَسْلَمَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (ﷺ) يُقَالُ لَهُ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى، فَكَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ حِينَ سَارَ إِلَى الْحَرُورِيَّةِ يُخْبِرُهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ يَنْتَظِرُ، حَتَّى إِذَا مَالَتِ الشَّمْسُ، قَامَ فِيهِمْ فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَا و الْعَدُوِّ واسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا، واعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ". ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ (ﷺ)

وقَالَ: "اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ، ومُجْرِيَ السَّحَابِ، وهَازِمَ الْأَحْزَابِ اهْزِمْهُمْ وانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ". (البخاري/ الجهاد/ ٢٨٦١)

(أبو النضر) دەڵێ: لەنامەی پیاوێکەوە لە تیرەی (أسلم) و لە هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) کە پێی دەوترا: (عبدالله) کوڕی (أوفى) کە نووسیبوی بۆ (عمر) کوڕی (عبیدالله) کاتێ ڕۆشتبوو بەرەو (الحرورية)[1] ئاگاداری دەکات: کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەیەکێ لە جەنگەکانیدا کە ڕووبەڕووی دوژمن بوویەوە، چاوەڕوانی کرد، هەتا خۆر بەرەو ئاوابوون چوو، ئینجا هەستاو فەرمووی: "ئەی خەڵکینە خۆزگە مەخوازن بۆ ڕووبەڕووبونەوەی دوژمن، لەخوا بخوازن سەلامەت و پارێزراوبن، ئەگەر ڕووبەڕووشیان بوونەوە ئارامبگرن، ئەوەش بزانن کە بەهەشت لە ژێر سێبەری شمشێرەکاندایە". دووبارە پێغەمبەر (ﷺ) هەستاو فەرمووی: "ئەی خوایە، دابەزێنەری قورئان و هێنەری هەورەکان، ئەی ڕوخێنەری حیزب و تاقمە بێباوەڕەکان. تێکیان بشکێنە و سەرمان بخە بەسەریاندا".

(١٠) دەرچوونی ئافرەتان لە ڕۆژی جەنگا

٥٩٣ ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ)، وأَبُو طَلْحَةَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ (ﷺ) مُجَوِّبٌ عَلَيْهِ بِحَجَفَةٍ، قَالَ: وكَانَ أَبُو طَلْحَةَ رَجُلًا رَامِيًا شَدِيدَ النَّزْعِ، وكَسَرَ يَوْمَئِذٍ قَوْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، قَالَ: فَكَانَ الرَّجُلُ يَمُرُّ مَعَهُ الْجَعْبَةُ مِنَ النَّبْلِ، فَيَقُولُ: "انْثُرْهَا لِأَبِي طَلْحَةَ". قَالَ: ويُشْرِفُ نَبِيُّ اللَّهِ (ﷺ) يَنْظُرُ إِلَى الْقَوْمِ، فَيَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وأُمِّي لَا تُشْرِفْ، لَا يُصِبْكَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ الْقَوْمِ، نَحْرِي دُونَ نَحْرِكَ. قَالَ: ولَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وأُمَّ سُلَيْمٍ — (رضي الله عنهما)— وإِنَّهُمَا لَمُشَمِّرَتَانِ أَرَى خَدَمَ سُوقِهِمَا، تَنْقُلَانِ الْقِرَبَ عَلَى مُتُونِهِمَا، ثُمَّ تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِهِمْ، ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَتَمْلَآنِهَا، ثُمَّ تَجِيئَانِ تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ، ولَقَدْ وقَعَ السَّيْفُ مِنْ يَدَيْ أَبِي طَلْحَةَ إِمَّا مَرَّتَيْنِ وإِمَّا ثَلَاثًا، مِنَ النُّعَاسِ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٠٠)

(أنس) کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: کاتێ کەلە ڕۆژی (اُحد)دا کەسانێ لە جەنگاوەران لە شەڕ هەڵهاتن و پێغەمبەریان بەجێهێشت، (أبو طلحة)یش لەبەردەمی

---

(٢) الحرورية: ناوچەیەکە (خەواریج)ی تێدابوو.

پێغەمبەردا بوو (ﷺ) بە پارچەیەك پێست بەری گرتبوو لە پێغەمبەر و شێوە قەڵغانێکی بۆ دروست کردبوو، (أنس) وتی: (أبو طلحة) پیاوێکی دەست ڕاست و تیر بەهێز بوو. لەو ڕۆژەدا دوو یاسێ کەوانی شکاند، هەر کە پیاوێ تێدەپەڕی بەلایدا و تیرخانی پێبووایە، پێغەمبەر دەیفەرموو: "تیرەکانت دانێ بۆ (أبو طلحة). پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە گۆشەیەکەوە دەیڕوانیە خەڵکەکە، (أبو طلحة) دەیووت: ئەی پێغەمبەری خوا، باوك و دایکم بە فیدات بن، دەرمەکەوە، نەبادا تیرێ لە تیرەکانی ئەو بێباوەڕانە بەرت بکەوێ، گیانم بە فیدای گیانت بێ. (أنس) وتی: بینیم بەچاوی خۆم وا عائیشەی کچی أبو بکر و (أم سليم) خۆیان هەڵکردووە بە جۆرێ کە خەڵخاڵی پێیانم دەبینی، کوندە ئاو لەسەر پشتیان بوو دەیانگواستەوە، پاشان کوندەکەیان خاڵی دەکردەوە لەدەمی جەنگاوەراندا، پاشان دەگەڕانەوە پڕیان دەکردەوە، دیسان دەهاتنەوە خاڵیان دەکردەوە لەدەمی جەنگاوەراندا، دوو جار سێ جار شمشێر لەدەستی (أبو طلحة) کەوتە خوارەوە لەتاو ئەوە کە خەو زۆری بۆ هێنابوو.

٥٩٤ـ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ (ﷺ) قَالَتْ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) سَبْعَ غَزَوَاتٍ، أَخْلُفُهُمْ فِي رِحَالِهِمْ، فَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ، وأُدَاوِي الْجَرْحَى، وأَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى. (البخاري –٣٦٠٠–مناقب ابي طلحة (ﷺ))

(أم عطية الأنصارية) (ﷺ) دەڵێ: لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) حەوت جار چووم بۆ غەزا لە شوێنی چادر هەڵدانیان و سەربازگەی دواوە دەمامەوە خواردنم بۆ دروست دەکردن، زامدارەکانم تیمار دەکرد، چاودێری نەخۆشەکانم دەکرد.

(١١) ڕێگریی کردن لە کوشتنی ژنان و منداڵان لە جەنگدا

٥٩٥ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: وجِدَتِ امْرَأَةٌ مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ تِلْكَ الْمَغَازِي، فَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ قَتْلِ النساء والصِّبْيَانِ. (البخاري/ الجهاد/ ٢٨٥٢)

(عبدالله) کوڕی (عمر) (ﷺ) دەڵێ: لە غەزایەك لە غەزاکاندا ئافرەتێکی کوژراو بینرا، ئینجا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگریی کرد لە کوشتنی ژنان و منداڵان.

(١٢) بڕینی دارخورماکانی دوژمن و سوتاندنیان

٥٩٦ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَطَعَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وحَرَّقَ. ولَهَا يَقُولُ حَسَّانُ (ﷺ):

وهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيّ   حَرِيقٌ بِالْبُوَيْرَةِ مُسْتَطِيرُ

وَفِي ذَلِكَ نَزَلَتْ: (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا) الْآيَةَ. (البخاري/ المغازي/ ٢٩٨٤)

(عبدالله) كورِى (عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دارخورماكانى (بنو النضير) بڕى و سوتاندنيشى، لەم بارەيەوە حسان (شاعيرى ئيسلام) (رضي الله عنه) دەڵێ:

وهان على سراة بني لؤي   حريق بالبويرة[1] مستطيرُ

بەلاى گەورەكانى (بني لؤى) وە ئاسان بوو ئاگرێ لە (بويرة) بكەوێتەوە تەشەنەبكات. هەر لەم بارەيەوە ئەم ئايەتەى سەرەوە هاتە خوارەوە كە ئەمە ماناكەيەتى: (هەر درەختێكى تەڕتان بڕيبێت يان وازتان لێهێنابێت و لەسەر بنجى خۆى مابێت (لەخەيبەردا) بە فەرمانى خوابووە و ويستى ئەوى لەسەرە، تا تاوانباران و لەسنوور دەرچووەكانى سەرشۆڕ و خەجاڵەت بكات).

٥٩٧-عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَصَبْتُ جِرَابًا مِنْ شَحْمٍ يَوْمَ خَيْبَرَ، قَالَ: فَالْتَزَمْتُهُ، فَقُلْتُ: لَا أُعْطِي الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ هَذَا شَيْئًا، قَالَ: فَالْتَفَتُّ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) مُتَبَسِّمًا. (بخاري/ الخمس/ ٢٩٨٤)

(عبدالله) كوڕى (مُغفَّل) (رضي الله عنه) دەڵێ: ڕۆژى (خەيبەر) هيزەيەك(بەز)م دۆزيەوە" هەڵمگرت و وتم: ئەمڕۆ لەمە هيچ بەشى كەس نادەم. وتى: كە لامكردەوە پێغەمبەرى خوام (صلى الله عليه وسلم) بەزەردەخەنەوە بينى.

(١٣) حەڵاڵكردنى دەستكەوتەكانى جەنگ تايبەتە بەم ئوممەتەوە

٥٩٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْانبياء، فَقَالَ لِقَوْمِهِ: لَا يَتْبَعْنِي رَجُلٌ قَدْ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ، وهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِيَ بِهَا ولَمَّا يَبْنِ. ولَا آخَرُ قَدْ بَنَى بُنْيَاناءلَمَّا يَرْفَعْ سُقُفَهَا. ولَا آخَرُ قَد اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خَلِفَاتٍ وهُوَ مُنْتَظِرٌ ولَادَهَا. قَالَ: فَغَزَا فَأَدْنَى لِلْقَرْيَةِ حِينَ صَلَاةَ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ، فَقَالَ لِلشَّمْسِ: أَنْتِ مَأْمُورَةٌ وأَنَا مَأْمُورٌ، اللَّهُمَّ احْبِسْهَا عَلَيَّ شَيْئًا، فَحُبِسَتْ عَلَيْهِ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ، قَالَ: فَجَمَعُوا مَا غَنِمُوا، فَأَقْبَلَت النَّارُ لِتَأْكُلَهُ فَأَبَتْ أَنْ تَطْعَمَهُ، فَقَالَ: فِيكُمْ غُلُولٌ، فَلْيُبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ، فَبَايَعُوهُ فَلَصِقَتْ يَدُ رَجُلٍ بِيَدِهِ، فَقَالَ: فِيكُمُ الْغُلُولُ،

---

[1] البويرة: ناوى شوێنێكه له گەڕەك‌و بانى بنو النضير.

فَلْتُبَايِعْنِي قَبِيلَتُكَ، فَبَايَعَتْهُ، قَالَ: فَلَصِقَتْ بِيَدِ رَجُلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ، فَقَالَ: فِيكُمُ الْغُلُولُ، أَنْتُمْ غَلَلْتُمْ، قَالَ: فَأَخْرَجُوا لَهُ مِثْلَ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنْ ذَهَبٍ، قَالَ: فَوَضَعُوهُ فِي الْمَالِ، وهُوَ بِالصَّعِيدِ، فَأَقْبَلَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهُ، فَلَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ مِنْ قَبْلِنَا، ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وتَعَالَى رَأَى ضَعْفَنَا وعَجْزَنَا، فَطَيَّبَهَا لَنَا". (البخاري/ الخمس/ ٢٩٥٦)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "پێغەمبەرێ لە پێغەمبەران غەزایەکی کرد و، بە ئوممەتەکەیی وت: با پیاوێ شوێنم نەکەوێ کە ئافرەتێکی مارەکردبێ و، ویستبێتی بیگوێزێتەوە و هێشتا نەیگواستبێتەوە، هەروەها کەسێکی تریش کە خانوویەکی کردبێتەوە وهێشتا سەری نەگرتبێ، یەکێکی تریش کە مەڕ یا حوشتری ئاوسی کڕی بێ و چاوەڕێی بێ بەچکەی ببێ، فەرمووی: غەزاکەی کرد و کات نوێژی عەسر یان دەوروبەری عەسر نزیکی گوندەکە بووبوویەوە، بە خۆری فەرموو: تۆ فەرمانبەرداری و منیش فەرمانبەردارم، خوایە ماوەیەك ئەم خۆرە ڕاگرە بۆم. خۆرەکەی بۆ ڕاگیرا تاخوا سەری خست، فەرمووی: دەستکەوتە جەنگیەکەیانیان کۆکردەوە، ئاگر هات بۆ ئەوەی بیسوتێنێ کەچی نەیسوتاند، پێغەمبەرەکە فەرمووی: گزیکارتان تێدایە، با لە هەر هۆزێك کەسێ بێ پەیمانم بداتێ، پەیمانیان دایە، دەستی پیاوێك لکا بە دەستیەوە، فەرمووی: گزی کارتان تێدایە، با هۆزەکەت هەمووی پەیمانم بداتێ، ئینجا هۆزەکە پەیمانی دایە: دەستی لکابە دەستی دووسێ پیاوی هۆزەکەوە، فەرمووی: گزییەکە لە ئێوەدایە، ئێوە گزیتان کردوە، فەرمووی: بەقەبارەی سەرە مانگایەك ئاڵتونیان بۆ دەرهێنا و خستیانە ناو ئەو دەستکەوتەوە کەلە دەشتەکە دانرابوو، ئاگرەکە هات و سوتاندی، دەستکەوتەکانی شەڕ بۆ کەس حەڵاڵ نەکراوە لەپێش ئێمەوە، بەڵام چونکە خوای گەورە لاوازی و بێدەستەڵاتی ئێمەی بینیوە، بۆیە حەڵاڵی کردووە بۆ ئێمە".

(١٤) هێزەکان دەستکەوتی جەنگیان پێ دەدرێ

٥٩٩ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) سَرِيَّةً إِلَى نَجْدٍ، فَخَرَجْتُ فِيهَا، فَأَصَبْنَا إِبِلًا وغَنَمًا، فَبَلَغَتْ سُهْمَانُنَا اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا، ونَفَّلَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَعِيرًا بَعِيرًا. (البخاري/ الخمس/ ٢٩٦٥)

(إبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) هێزێکی نارد بۆ (نەجد)، منیش لە گەڵیاندا ڕۆیشتم، حوشتر و مەڕێکی زۆر بووە دەستکەوتمان، بە جۆرێ کە پشکی

هەریەکەمان دوانزە حوشتر بوو، لەسەرووی ئەوەشەوە پێغەمبەری خوا (ﷺ) یەکی حوشترێکی تری پێداین.

٦٠٠ـ عَنْ ابْنِ عُمَر (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَدْ كَانَ يُنَفِّلُ بَعْضَ مَنْ يَبْعَثُ مِنَ السَّرَايَا لِأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً، سِوَى قَسْمِ عَامَّةِ الْجَيْشِ، والْخُمْسُ فِي ذَلِكَ واجِبٌ كُلِّه. (البخاري/ الخمس/ ٢٩٦٦)

(إبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەستکەوتی جەنگی دەدا بە هەندێ لەو هێزانە کە دەیناردن بۆ جەنگ ئەمە تایبەت بەو هێزانە بوو، جگە لەو بەشەی کە لەکۆی گشتی دەستکەوتی جەنگی سوپاکە بەریان دەکەوت، واجبە پێنج یەك لە هەموو ئەو دەستکەوتە دەربکرێت لە پێش دابەشکردنی.

(١٥) چەك وشمەکی کوژراو دەدرێ بە بکوژەکە

٦٠١ـ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) عَامَ حُنَيْنٍ، فَلَمَّا الْتَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ، قَالَ: فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَاسْتَدَرْتُ إِلَيْهِ حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ ورائِه فَضَرَبْتُهُ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِه، وأَقْبَلَ عَلَيَّ، فَضَمَّنِي ضَمَّةً وجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْت، ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَأَرْسَلَنِي، فَلَحِقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه)، فَقَالَ: مَا لِلنَّاسِ؟ فَقُلْتُ: أَمْرُ اللَّه (عز وجل)، ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا، وجَلَسَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَقَالَ: "مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلَبُهُ". قَالَ: فَقُمْتُ فَقُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي؟ ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ، فَقَالَ: فَقُمْتُ فَقُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي؟ ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ الثَّالِثَةَ، فَقُمْتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا لَكَ يَا أَبَا قَتَادَةَ". فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: صَدَقَ يَا رَسُولَ اللَّه، سَلَبُ ذَلِكَ الْقَتِيلِ عِنْدِي، فَأَرْضِه مِنْ حَقِّه، وقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (رضي الله عنه): لَا هَا اللَّه إِذًا، لَا يَعْمِدُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أُسُدِ اللَّه، يُقَاتِلُ عَنِ اللَّه وعَنْ رَسُولِه (ﷺ)، فَيُعْطِيكَ سَلَبَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "صَدَقَ، فَأَعْطِه إِيَّاهُ". فَأَعْطَانِي، قَالَ: فَبِعْتُ الدِّرْعَ فَابْتَعْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلِمَةَ، فَإِنَّهُ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأَثَّلْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ. (بخاري/ الخمس/ ٢٩٧٣)

(أبو قتادة) (رضي الله عنه) دەڵێ: ساڵی (حنين) لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) چووین بۆ جەنگ، کاتێ ڕووبەرووی (دوژمنان) بووینەوە موسڵمانان توشی شڵەژانێ بوون، بینیم، وا پیاوێك لە بێباوەڕان زاڵ بووە بەسەر موسڵمانێکدا، منیش سوڕامەوە بەلایدا تا چوومە پشتیەوە و شمشێرێکم دا لە ڕەگی لاملی، ڕووی تێکردم

و گوشیمی بە خۆیەوە، بۆنی مردنم لێ بەدی کرد، دوایی بەریدام و مرد، گەیشتمەوە بە (عمر)ی کوڕی (خطاب) و (﵁) وتی: ئەم خەڵکە بۆوای لێهات؟ وتم: فەرمانی خوای گەورەیە، پاشان خەڵکی گەڕانەوە، پێغەمبەری خوایش (ﷺ) دانیشت و فەرمووی: "هەرکەسێ کوژراوێکی کوشتبێ و بەڵگەیەکی هەبێ لەسەری ئەوا چەك و شمەکەکەی بۆ ئەو کەسەیە" (أبو قتادة) دەڵێ: هەستام وتم: کێ شایەتیم بۆ دەدا؟ پاشان دانیشتم، دیسان پێغەمبەر (ﷺ) فەرموودەکەی دووبارە کردەوە. منیش هەستام و وتم: کێ شایەتیم بۆدەدا؟ دیسان دانیشتمەوە، بۆ جاری سێیەم پێغەمبەر (ﷺ) فەرموودەکەی دووبارە کردەوە. هەستامەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەوە چیتە (أبو قتادة)؟ داستانەکەم بۆ گێڕایەوە، یەکێ لەناو خەڵکەکەدا وتی: ڕاست دەکات ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) چەك و شمەکی ئەو کوژراوە لای منە، ڕازی بکە با بۆ من بێت. (أبو بکر الصدیق) (﵁) وتی: هەرگیز نابێ ئەوە ببێ، پێغەمبەر ئەوە ناکات کە شێرێ لە شێرانی خوا بجەنگێ لە پێناو خواو پێغەمبەرەکەیدا و ئێستە چەك و شمەکەکەی بدات بە تۆ. پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ڕاست دەکات بیدەرەوە". ئەویش پێی دامەوە، (أبو قتادة) دەڵێ: زرێکەم فرۆشت و بە پارەکەی باغێکم لە (بنی سلمة) کڕی. ئەوەیش یەکەم سامانێ بوو کە لە ئیسلامدا دەستم بکەوێ و کردبێتم بە موڵکی خۆم.

(١٦) چەك و شمەکی کوژراو بە ئیجتهاد دەدرێ بە یەکێ لە بکوژان

٦٠٢ـ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ (﵁) أَنَّهُ قَالَ: بَيْنَا اناءاقفٌ فِي الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ، نَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي (وَشِمَالِي) فَإِذَا أَنَا بَيْنَ غُلَامَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ حَدِيثَةٍ أَسْنَانُهُمَا، تَمَنَّيْتُ لَوْ كُنْتُ بَيْنَ أَضْلَعَ مِنْهُمَا، فَغَمَزَنِي أَحَدُهُمَا فَقَالَ: يَا عَمِّ، هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، وما حَاجَتُكَ إِلَيْهِ يَا ابْنَ أَخِي؟ قَالَ: أُخْبِرْتُ أَنَّهُ يَسُبُّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ رَأَيْتُهُ لَا يُفَارِقُ سَوَادِي سَوَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مِنَّا. قَالَ: فَتَعَجَّبْتُ لِذَلِكَ، فَغَمَزَنِي الْآخَرُ، فَقَالَ مِثْلَهَا، قَالَ: فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَزُولُ فِي النَّاسِ، فَقُلْتُ: أَلَا تَرَيَانِ؟ هَذَا صَاحِبُكُمَا الَّذِي تَسْأَلَانِ عَنْهُ، قَالَ: فَابْتَدَرَاهُ فَضَرَبَاهُ بِسَيْفَيْهِمَا حَتَّى قَتَلَاهُ، ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَأَخْبَرَاهُ، فَقَالَ: "أَيُّكُمَا قَتَلَهُ". فَقَالَ كُلُّ واحِدٍ مِنْهُمَا: أَنَا قَتَلْتُ، فَقَالَ: "هَلْ مَسَحْتُمَا سَيْفَيْكُمَا". قَالَا: لَا، فَنَظَرَ فِي السَّيْفَيْنِ، فَقَالَ: "كِلَاكُمَا قَتَلَهُ". وقَضَى بِسَلَبِهِ لِمُعَاذِ بْنِ عَمْرِو بْنِ

الْجَمُوحِ، والرَّجُلَانِ: مُعَاذُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْجَمُوحِ، ومُعَاذُ بْنُ عفراء. (البخاري/الخمس/ ٢٩٧٢)

(عبدالرحمن) كوڕی (عوف) (ﷺ) دەڵێ: لە كاتێكدا كە من لە ڕۆژی بەدردا لـەناو ڕیزی (جەنگاوەران)دا وەستابووم، بەلای ڕاسـت و چـەپی خۆمـدا سـەیرم كـرد خـۆم بینیەوە لە نێوان دوو مێرد منداڵی ئەنصاری مەدینەیی تـازە لاودا وەسـتاوم، ئـاواتم خواست كە لە نێوان دووانی لەوانـە بـەهێزتردا بومایـە، یـەكێكیان چـاوی لێـداگرتم و وتی: مامە ئایا تۆ (أبو جهل) دەناسی؟ وتم: بەڵێ كوڕی برام كارت چییە پێی؟ وتی: هەواڵم پێگەیشتوە كە جنێـو بـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) دەدات سـوێند بەوكەسـەی گیانی منی بەدەستە، ئەگەر ببینم لاشەم لەلاشـەی نـاترازێ تـا ئـەو كەسـەمان كـە زووتر ئەجەلی هاتووە بمـرێ. (عبـد الـرحمن) دەڵـێ: لـەو هەڵوێسـتە سـەرم سـوڕما. ئەوی تریشیان چاوی لێداگرتم و هەمان قسەی هاوەڵەكـەی دووبـارە كـردەوە. زۆری نەخایاند تا سەیرم كرد وا (أبوجهـل) لـە نێـو خەڵكەكـەدا دێـت و دەچـێ و وتم: ئایـا نایبینن؟ ئەوە ئەو كەسەیە كە هەواڵتان پرسی، (عبـدالرحمن) دەڵـێ: هەڵیانكوتایـە سەری و (دەست پێشخەریان كرد) بە شمشـێرەكانیان كەوتنـە لێـدانی تاكوشـتیان، پاشان گەڕانەوە بۆ لای پێغەمبەری خـوا (ﷺ) و هەواڵەكـەیان پێگەیانـد، پێغەمبـەر (ﷺ) فەرمووی: "كامتان كوشتی؟" هەریەكەیان وتی: من كوشتم، ئینجا فـەرمووی: "ئایا شمشێرەكانتان سڕیوە؟" وتیان: نەخێر، سەیری هـەردوو شمشـێرەكەی كـرد، فەرمووی: "بـەڵێ، هـەردووكتان كوشـتوتانە". فەرمانیـدا چـەك و شمەكەكـەی أبـو جهل بدرێ بە (معاذ) كوڕی (الجموح). دوو پیاوەكەش (معاذ) كوڕی (عمرو)ی كـوڕی (الجموح) و (معاذ) كوڕی (عفراء) بوون.

(١٧) چۆنێتی دابەشكردنی دەسكەوتی بێ جەنگ

٦٠٣–عَنْ مَالِكَ بْنَ أَوْسٍ قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (ﷺ) فَجِئْتُهُ حِينَ تَعَالَى النَّهَارُ، قَالَ: فَوَجَدْتُهُ فِي بَيْتِه جَالِسًا عَلَى سَرِيرٍ مُفْضِيًا إِلَى رُمَاله، مُتَّكِئًا عَلَى وسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ، فَقَالَ لِي: يَا مَالُ، إِنَّهُ قَدْ دَفَّ أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْ قَوْمِكَ، وقَدْ أَمَرْتُ فِيهِمْ بِرَضْخٍ، فَخُذْهُ فَاقْسِمْهُ بَيْنَهُمْ. قَالَ: قُلْتُ: لَوْ أَمَرْتَ بِهَذَا غَيْرِي. قَالَ: خُذْهُ يَا مَالُ. قَالَ: فَجاء يَرْفَا فَقَالَ: هَلْ لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِي عُثْمَانَ وعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ والزُّبَيْرِ وسَعْدٍ؟ فَقَالَ عُمَرُ: نَعَمْ، فَأَذِنَ لَهُمْ، فَدَخَلُوا، ثُمَّ جاء فَقَالَ: هَلْ لَكَ فِي عَبَّاسٍ وعَلِيٍّ (ﷺ) قَالَ:

نَعَمْ. فَأَذِنَ لَهُمَا، فَقَالَ عَبَّاسٌ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِي وبَيْنَ هَذَا –وذكر كلاماً– (قالَ:) فَقَالَ الْقَوْمُ: أَجَلْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَاقْضِ بَيْنَهُمْ وأَرِحْهُمْ، فَقَالَ مَالِكُ بْنُ أَوْسٍ: يُخَيَّلُ إِلَيَّ أَنَّهُمْ قَدْ كَانُوا قَدَّمُوهُمْ لِذَلِكَ. فَقَالَ عُمَرُ: اتَّئِدَا، أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السماء والْأَرْضُ: أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ"؟ قَالُوا: نَعَمْ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْعَبَّاسِ وعَلِيٍّ (ﭫ) فَقَالَ: أَنْشُدُكُمَا بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السماء والْأَرْضُ: أَتَعْلَمَانِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ"؟ قَالَا: نَعَمْ، فَقَالَ عُمَرُ: إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وعَزَّ كَانَ خَصَّ رَسُولَهُ (ﷺ) بِخَاصَّةٍ لَمْ يُخَصِّصْ بِهَا أَحَدًا غَيْرَهُ، قَالَ: (مَا أَفَا و اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ ولِلرَّسُولِ) –مَا أَدْرِي هَلْ قَرَأَ الْآيَةَ الَّتِي قَبْلَهَا أَمْ لَا– قَالَ: فَقَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَيْنَكُمْ أَمْوَالَ بَنِي النَّضِيرِ، فَوَاللَّهِ مَا اسْتَأْثَرَ عَلَيْكُمْ ولَا أَخَذَهَا دُونَكُمْ، حَتَّى بَقِيَ هَذَا الْمَالُ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَأْخُذُ مِنْهُ نَفَقَةَ سَنَةٍ، ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ أُسْوَةَ الْمَالِ، ثُمَّ قَالَ: أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السماء والْأَرْضُ: أَتَعْلَمُونَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: نَعَمْ، ثُمَّ نَشَدَ عَبَّاسًا وعَلِيًّا بِمِثْلِ مَا نَشَدَ بِهِ الْقَوْمَ: أَتَعْلَمَانِ ذَلِكَ؟ قَالَا: نَعَمْ، قَالَ: فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ أَبُو بَكْرٍ (ﭬ): اناءلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَجِئْتُمَا تَطْلُبُ مِيرَاثَكَ مِنِ ابْنِ أَخِيكَ، ويَطْلُبُ هَذَا مِيرَاثَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيهَا. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ" فَرَأَيْتُمَاهُ كَاذِبًا آثِمًا غَادِرًا خَائِنًا، واللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ. ثُمَّ تُوُفِّيَ أَبُو بَكْرٍ واناءلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) ووَلِيُّ أَبِي بَكْرٍ، فَرَأَيْتُمَانِي كَاذِبًا آثِمًا غَادِرًا خَائِنًا، واللَّهُ يَعْلَمُ إِنِّي لَصَادِقٌ بَارٌّ (رَاشِدٌ) تَابِعٌ لِلْحَقِّ، فَوَلِيتُهَا ثُمَّ جِئْتَنِي أَنْتَ وهَذَا، وأَنْتُمَا جَمِيعٌ وأَمْرُكُماءاحِدٌ فَقُلْتُمَا: ادْفَعْهَا إِلَيْنَا، فَقُلْتُ: إِنْ شِئْتُمْ دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا، عَلَى أَنَّ عَلَيْكُمَا عَهْدَ اللَّهِ أَنْ تَعْمَلَا فِيهَا بِالَّذِي كَانَ يَعْمَلُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، فَأَخَذْتُمَاهَا بِذَلِكَ، قَالَ: أَكَذَلِكَ؟ قَالَا: نَعَمْ، قَالَ: ثُمَّ جِئْتُمَانِي لِأَقْضِيَ بَيْنَكُمَا؟ ولَا واللَّهِ لَا أَقْضِي بَيْنَكُمَا بِغَيْرِ ذَلِكَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ، فَإِنْ عَجَزْتُمَا عَنْهَا فَرُدَّاهَا إِلَيَّ. (البخاري/ الخمس/ ٢٩٢٧)

(مالك) کوڕی (أوس) دەڵێ: (عمر) کوڕی (الخطاب) ناردبووی بە دوامدا، خۆر بەرزبویەوە هاتم بۆلای: بینیم وا لە ماڵەکەیدا لەسەر حەسیرێکی دارخورما دانیشتوە و شانی داداوە لەسەر سەرینێکی پێست، پێی وتم: ئەی مالو (واتە ئەی مالك): چەند ماڵێ لە قەومەکەت هاتبوون بۆ لام، فەرمانمدا شتێکی کەمیان بدەنێ، بیبە بۆیان

بەشی بکە بەسەریاندا، (مالك) دەڵێ وتم: خۆزگە ئەو فەرمانەت بەسەر کەسێکی تردا بدایە، وتی: ئەی (مال) هەڵیگرە بیبە، (مالك) دەڵێ: لەوکاتەدا دەرگاوانەکەی هات و وتی: ئەی پێشەوای باوەڕداران، ئایا کارێکت هەیە بە (عثمان) و (عبدالرحمن) کوڕی (عوف) و (زبیر) و (سعد)؟ (عمر) وتی: بەڵێ، مۆڵەتی دان و هاتنە ژوورەوە، پاشان هاتەوە و وتی: ئایا ئیشت هەیە بە (عباس) و (علي)؟ عمر: وتی بەڵێ، مۆڵەتیدان، (عباس) وتی: ئەی پێشەوای باوەڕداران دادوەری بکە لە نێوان من و ئەمەدا — قسەیەکی کرد— خەڵکەکە وتیان بەڵێ ئەی پێشەوای باوەڕداران، دادوەریان بکە و رزگاریان بکە. (مالك) کوڕی (أوس) وتی: هات بەخەیاڵمدا کە ئەوانە بۆ ئەو مەبەستە هێنابوونیان. (عمر) وتی: لەسەر خۆ بن، سوێندتان دەدەم، بەو خوایەی کە ئاسمان و زەوی بە خواستی ئەو وەستاون، ئایا دەزانن کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "ئێمە میراتیمان لێ نابرێ، ئەوەی لە پاش خۆمان بە جێی دێڵین دەکرێتە خێر"؟ هەموو وتیان: بەڵێ، پاشان ڕوویکردە (عباس) و (علي) و وتی: سوێندتان دەدەم بەو خوایەی کە ئاسمان و زەوی بە خواستی ئەو وەستاون، ئایا دەزانن کە پێغەمبەریخوا(ﷺ) فەرموویەتی (ئێمە میراتیمان لێنابرێ، ئەوەی لە پاش خۆمان بەجێی دێڵین دەکرێتە خێر". وتیان: بەڵێ، (عمر) وتی: خوای گەورەو بالادەست پێغەمبەری خوای (ﷺ) تایبەتمەند کردووە بە تایبەتمەندیەکەوە کە بەکەسی تری نەداوە، وتی: ئەم ئایەتانەی خوێندەوە کە ئەمە واتاکەیانە: (ئەو دەستکەوتانەی، خوا بەخشی بە پێغەمبەرەکەی لە خەڵکی دێهات، ئەوە خوا بڕیاری لەسەرداوە کە بۆ خواو بۆ پێغەمبەرە...".

نازانم ئایا ئایەتەکەی پێش ئەم ئایەتەی خوێندەوە یان نا— وتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ماڵو سامانی (بنو النضیر)ی دابەشکرد لە نێوانتاندا، بەخوا زوڵمی لێنەکردوون و فەزڵی کەسی نەداوە بەسەرتاندا و بێ ئێوەش وەری نەگرتوە بۆ خۆی، بە جۆرێ کە ئەو سامانە لێی مایەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) بژێوی ساڵێکی لێهەڵدەگرت، پاشان ئەوەی کەمایەوە حیسابی هەموو سامان و ماڵەکەی تری بۆ کرد، پاشان وتی: سوێندتان دەدەم بەو خوایە کە ئاسمان و زەوی بە خواستی ئەو وەستاون ئایا ئەمە دەزانن؟ هەموو وتیان: بەڵێ. پاشان هەمان سوێندی (عباس)و (علي)دا کە بە خەڵکەکەی وت: ئایا ئەمە دەزانن؟ هەردووکیان وتیان: بەڵێ. (عمر)

وتـی: كاتـێ كـه پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) وەفـاتـی كـرد، (أبـو بكـر) (رضي الله عنه) وتـی: مـن جێگەداری پێغەمبەری خوام (ﷺ) ئێوە بە جووتە هاتن تۆ داوای میراتـی برازاكـەتت دەكـرد، ئـەویش هـات و داوای میراتـی ژنەكـەیی دەكـرد لـە بـاوكی، (أبـوبكر) وتـی: پێغەمبەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "ئێمـە میراتیمـان لێنـابرێ، ئـەوەی لـە پـاش خۆمان بەجێی دێڵـین دەكرێتـە خێـر"، ئێـوەش واتـانزانی كـه (أبـو بكـر) درۆزنـە و تاوانبارە و ستەمكارێكی گزیكارە، خوا دەزانێ كە ئەو (أبوبكر)، ڕاستگۆ و بەوەفا و ژیر و داناو شوێنكەوتەی ڕاستی بوو، پاشان (أبو بكر) كۆچـی دوایـی كـرد و منـیش جێگـری پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) و أبـوبكر بــووم، منیشـتان بـە درۆزن و تاوانبـار و سـتەمكارێكی گـزی كـار هاتـە پـێش چـاو، خـوا دەزانـێ مـن ڕاسـتگۆ و بـەوەفام و شوێنكەوتەی حەقم، بوومە جێگەدار پاشان تۆ و ئەمە هاتنە لام ئێـوە یـەك بـوون و یەك ئیشتان هەبوو، وتتان: ئەو میراتە بدە بە ئێمە، وتم: ئەگەر بتانەوێ دەیدەم بـە ئێوە، بەڵام بە مەرجێ پەیمانی خوا بەسەرتانەوەبێ كە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) چـی لێكردووە، ئێوەش هەروای لێبكەن، لەسەر ئەو بەڵێنە وەرتـان گـرت، (عمـر) وتـی : ئایا وایە؟ بە جووتە وتیان: بـەڵێ. وتـی: ئێسـتە هـاتوون بـۆ لام دادوەری بكـەم لـە نێوانتاندا، نەبە خوای گەورە هەرگیز بەبێ ئەو پەیمان و بڕیارە دادوەریتان ناكەم تا ڕۆژی قیامـەت دێ، ئەگـەر نـاتوانن ئـەو بـەڵێن و بڕیـارە ببەنەسـەر ئـەو سـامانە بگێڕنەوە بۆم.

٦٠٤ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّ فَاطِمَةَ (رضي الله عنها) بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ (رضي الله عنه) تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، مِمَّا أَفَا و اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ وفَدَكٍ ومَا بَقِيَ مِنْ خُمْسِ خَيْبَرَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ (رضي الله عنه): إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ، إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ (ﷺ) فِي هَذَا الْمَالِ". وإِنِّي واللَّهِ لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ حَالِهَا الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهَا فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، ولَأَعْمَلَنَّ فِيهَا بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَدْفَعَ إِلَى فَاطِمَةَ (رضي الله عنها) شَيْئًا، فَوَجَدَتْ فَاطِمَةُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي ذَلِكَ، قَالَ: فَهَجَرَتْهُ فَلَمْ تُكَلِّمْهُ حَتَّى تُوُفِّيَتْ، وعَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) سِتَّةَ أَشْهُرٍ، فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ دَفَنَهَا زَوْجُهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) لَيْلًا، ولَمْ يُؤْذِنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ، وصَلَّى عَلَيْهَا عَلِيٌّ، وكَانَ لِعَلِيٍّ مِنَ النَّاسِ وجْهَةٌ حَيَاةَ فَاطِمَةَ (رضي الله عنها)، فَلَمَّا تُوُفِّيَتِ اسْتَنْكَرَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) وجُوهَ النَّاسِ، فَالْتَمَسَ مُصَالَحَةَ أَبِي بَكْرٍ (رضي الله عنه)

ومُبَايَعَتَهُ، ولَمْ يَكُنْ بَايَعَ تِلْكَ الْأَشْهُرَ، فَأَرْسَلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ: أَنِ ائْتِنَا، ولَا يَأْتِنَا مَعَكَ أَحَدٌ -كَرَاهِيَةَ مَحْضَرِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (ﷺ)- فَقَالَ عُمَرُ لِأَبِي بَكْرٍ: واللَّهِ لَا تَدْخُلْ عَلَيْهِمْ وحْدَكَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: ومَا عَسَاهُمْ أَنْ يَفْعَلُوا بِي، (إِنِّي) واللَّهِ لَآتِيَنَّهُمْ. فَدَخَلَ عَلَيْهِمْ أَبُو بَكْرٍ فَتَشَهَّدَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّا قَدْ عَرَفْنَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَضِيلَتَكَ ومَا أَعْطَاكَ اللَّهُ، ولَمْ نَنْفَسْ عَلَيْكَ خَيْرًا سَاقَهُ اللَّهُ إِلَيْكَ، ولَكِنَّكَ اسْتَبْدَدْتَ عَلَيْنَا بِالْأَمْرِ، وكُنَّا نَحْنُ نَرَى لَنَا حَقًّا لِقَرَابَتِنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَلَمْ يَزَلْ يُكَلِّمُ أَبَا بَكْرٍ حَتَّى فَاضَتْ عَيْنَا أَبِي بَكْرٍ، فَلَمَّا تَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ قَالَ: والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَرَابَةُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ أَصِلَ مِنْ قَرَابَتِي، وأَمَّا الَّذِي شَجَرَ بَيْنِي وبَيْنَكُمْ مِنْ هَذِهِ الْأَمْوَالِ فَإِنِّي لَمْ آلُ فِيهَا عَنِ الْحَقِّ، ولَمْ أَتْرُكْ أَمْرًا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَصْنَعُهُ فِيهَا إِلَّا صَنَعْتُهُ. فَقَالَ عَلِيٌّ لِأَبِي بَكْرٍ: مَوْعِدُكَ الْعَشِيَّةُ لِلْبَيْعَةِ، فَلَمَّا صَلَّى أَبُو بَكْرٍ صَلَاةَ الظُّهْرِ رَقِيَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَتَشَهَّدَ، وذَكَرَ شَأْنَ عَلِيٍّ (ﷺ) وتَخَلُّفَهُ عَنِ الْبَيْعَةِ، وعُذْرَهُ بِالَّذِي اعْتَذَرَ إِلَيْهِ ثُمَّ اسْتَغْفَرَ. وتَشَهَّدَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ﷺ) فَعَظَّمَ حَقَّ أَبِي بَكْرٍ، وأَنَّهُ لَمْ يَحْمِلْهُ عَلَى الَّذِي صَنَعَ نَفَاسَةً عَلَى أَبِي بَكْرٍ، ولَا إِنْكَارًا لِلَّذِي فَضَّلَهُ اللَّهُ (ﷻ) بِهِ، ولَكِنَّا كُنَّا نَرَى لَنَا فِي الْأَمْرِ نَصِيبًا فَاسْتُبِدَّ عَلَيْنَا بِهِ، فَوَجَدْنَا فِي أَنْفُسِنَا. فَسُرَّ بِذَلِكَ الْمُسْلِمُونَ، وقَالُوا: أَصَبْتَ، فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى عَلِيٍّ (ﷺ) قَرِيبًا حِينَ رَاجَعَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفَ. **(البخاري/ المغازي/ ٣٩٩٨)**

(عائشة) (ﷺ) دەڵێ: (فاطمة)ی (ﷺ) کچی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناردیە لای (أبو بکر الصدیق) (ﷺ) داوای بەشە میراتی خۆی دەکرد لەوە کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەجێیهێشتووە، لەوە کە خوا کردبوویە دەستکەوتی لە مەدینە و (فَدَك) و ئەوەی لە پێنجیەکی (خیبر) مابوویەوە. (أبوبکر) (ﷺ) وتی: پێغەمبەری خوا فەرموویەتی: "ئێمە میراتیمان لێناگیرێ، ئەوەی لە پاش خۆمان بەجێیدێڵین دەکرێت بەخێر"، بنەماڵەی محمد (ﷺ) لەو سامانە دەخۆن (واتە بیت المال) بەخوا منیش هیچ شتێ ناگۆڕم لە خێرو خێراتی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، لەسەردەمی پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەرچۆن بووە دەبێ هەروا بمێنێ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) چۆنی بەشکردوە منیش هەروا بەشی دەکەم بۆیە (أبو بکر) (ﷺ) هیچ شتێکی نەدا بە (فاطمة)، لەسەر ئەوە (فاطمة)لە (أبو بکر) زویر بوو، قسەی لێدابڕی و هاتوو چۆی نەکرد تا کۆچی دوایی کرد. دوای پێغەمبەری خوایش (ﷺ) شەش مانگ ژیا،

کاتێ کە کۆچی دوایی کرد (علي) کوڕی (أبو طالب)ی (رضي الله عنه) مێردی بەشەو ئەسپەردەی کرد، (أبو بکر)یشی ئاگادار نەکرد، (علي) خۆی نوێژی لەسەر کرد، (علي) جیا لە خەڵکی تر هۆکار و بیانوی خۆی هەبوو لە بەیعەت نەدان بە (أبو بکر) (رضي الله عنه) کە (فاطمة) بوو (رضي الله عنها)، کاتێ کە (فاطمة) (رضي الله عنها) کۆچی دوایی کرد، (علي) (رضي الله عنه) بینی کە ڕوخساری خەڵکی لە ئاستیدا گۆڕاوە، لە دوای ئەوەوە (علي) داوای ئاشتەوایی کرد لە (أبو بکر) (رضي الله عنه) بە بەیعەتپێدانی کە ئەو چەند مانگەی ژیانی (فاطمة) (رضي الله عنها) (علي) پەیمانی جێنشینی نەدابوو بە (أبو بکر) (رضي الله عنه)، ناردی بۆ لای (أبو بکر) کە: بێ بۆ لامان بەڵام کەسی ترت لەگەڵ نەبێ، حەزی نەدەکرد (عمر) کوڕی (خطاب) (رضي الله عنه) ئامادەبێ نەبادا دەرگای گلەیی بکرێتەوە، (عمر) بە (أبو بکر)ی وت: سوێند بە خوا بە تەنها ناچیت بۆ لایان، (أبو بکر) وتی: گوایا دەبێ چیم لەگەڵا بکەن بە خوا دەچم بۆ لایان، (أبو بکر) چوو بۆ لایان (علي) کوڕی (أبو طالب) بە دروشمی شایەتوومان دەستی کرد بە گفتوگۆ و ئینجاوتی: ئەی (أبو بکر) ئێمە نەجیبی و ڕێزی تۆمان زانیوە ئەو بەهرەیەش کە خوا پێی بەخشیویت هەرگیز حەسودیمان پێنەبردویت لەسەر ئەوە کە خوا پێی داویت، بەڵام تۆ بەسەربەخۆ ئەم کارەت کرد، ئێمە لەبەر نزیکیمان لە (محمد) پێغەمبەری خواوە (صلى الله عليه وسلم) وامان دەبینی کە مافێکمان هەیە، بەردەوام بوو لە قسەکردن لەگەڵ (أبو بکر) تاچاوانی (أبو بکر) پڕ بوو لە فرمێسك، کاتێ (أبوبکر) کەوتە قسە کردن ، وتی: سوێند بەوەی گیانی منی بەدەستە، دڵنەواییکردنی خزمەکانی پێغەمبەری خوام (صلى الله عليه وسلم) لامەبەست ترە تا خزمەکانی خۆم، بەڵام ئەو ناکۆکیەی کە لە نێوان منو ئێوەدا دروست بووە لەسەر ماڵ و سامانە لە ڕاستیدا من لەحەق لام نەداوە، هیچ فەرمانێکم پشتگوێ نەخستووە کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەو سامانەدا کردبێتی، بەڵکو منیش هەر ئەوەم داوە، (علي) بە (أبو بکر)ی وت: کاتمان دوانیوەڕۆبێت بۆ پەیمان بەستن. کاتێ (أبو بکر) نوێژی نیوەڕۆی کرد چووە سەر دوانگە و شایەتوومانی هێناو وتی (لا الە الا الله محمد رسول الله). ئینجا باسی (علي) (رضي الله عنه) کرد کە هۆی چی بوو، وا لە پەیماندان دواکەوتووە، ئەو عوزرەی قوبوڵکرد کە هێنایەوەو داوای لێخۆشبوونی گوناهی بۆ کرد. (علي) کوڕی (أبوطالب)یش (رضي الله عنه) شایەتومانی هێنا و هاتە گۆ و ڕێزی تەواوی دانا بۆمافی (أبو بکر) (رضي الله عنه)، وتی ئەوەی کەوای لێکردین ئەوە هەڵوێستمان بێ حەسودی بردن نەبوو بە (أبو بکر) وەیان نکوڵیکردن نەبوو بەرانبەر بەوپلە و پایەیە

که خوای گەورە بە (أبو بکر)ی (رضي الله عنه) داوە، بەڵام ئێمە وامان دەبینی کە بەشێکمان هەیە و ئەو بەسەربەخۆیی و بێپرسینەوە ئەمکارەی کرد، شتێك لە دڵماندا دروست بوو، موسوڵمانەکانیش دڵخۆش بوون بە هەڵوێستەکەی و وتیان: پێکاوتە، هەر کە (علي) (رضي الله عنه) بە خۆیدا چوویەوە موسڵمانانیش ڕوویان تێکردەوە.

٦٠٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَا يَقْتَسِمُ ورَثَتِي دِينَارًا، مَا تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي ومَؤُونَةِ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ". (البخاري/ الوصايا/ ٢٦٢٤)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "میراتگرانم تاکە دیناریَ بەش ناکەن لە نێوانیاندا، ئەوەی بەجێمهێشتووە لە پاش بژێوی خێزانەکانم و ئەو کەسەیش کە ئیشوکاری بۆ کردووم دەکرێتە خێر بۆ موسڵمانان.

(١٨) ئازاد کردنی دیل

٦٠٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) خَيْلًا قِبَلَ نَجْدٍ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ: ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ. فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَ لَهُ: "مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ". فَقَالَ: عِنْدِي يَا مُحَمَّدُ خَيْرٌ، إِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ، وإِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ، وإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ. فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَدِ، فَقَالَ: "مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ". قَالَ: مَا قُلْتُ لَكَ، إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ، وإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ، (وإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ). فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حَتَّى كَانَ مِنَ الْغَدِ، فَقَالَ: "مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ". فَقَالَ: عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ: إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ، وإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ، وإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَطْلِقُوا ثُمَامَةَ". فَانْطَلَقَ إِلَى نَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فَاغْتَسَلَ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ ورَسُولُهُ، يَا مُحَمَّدُ، واللَّه مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ (وَجْهٌ) أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وجْهِكَ، فَقَدْ أَصْبَحَ وجْهُكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ كُلِّهَا إِلَيَّ، واللَّه مَا كَانَ مِنْ دِينٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ، فَأَصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ كُلِّهِ إِلَيَّ، واللَّه مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ، فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ كُلِّهَا إِلَيَّ، وإِنَّ خَيْلَكَ أَخَذَتْنِي وأَنَا أُرِيدُ الْعُمْرَةَ، فَمَاذَا تَرَى؟ فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) وأَمَرَهُ أَنْ يَعْتَمِرَ، فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ، قَالَ لَهُ قَائِلٌ: أَصَبَوْتَ؟ فَقَالَ: لَا، ولَكِنِّي أَسْلَمْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، ولَا واللَّه لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَّةُ حِنْطَةٍ حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ).(البخاري/ المغازي/ ٤١١٤)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خـوا (ﷺ)، چـەند سـوارەیەکی نـارد ڕووبـە نەجد: پیاوێکیان لە تیرەی (بنی حنیفـة) بـەدیل هێنـا پێـی دەوتـرا: (ثمامـة) کـوڕی (أثال) گـەورەی خـەڵکی (یمامـە) بـوو بەسـتیانەوە بـە کۆڵەکەیـەك لـە کۆڵەکـەکانی مزگەوتەکەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) چوو بۆلای، پێـی فـەرموو: "ئـەی ثمامـة چیت لاهەیە". وتی: ئەی موحەممەد (خێـرم) لایـە، ئەگـەر بمکـوژی بـە حـەق دەمکـوژی، ئەگەر لێم خۆش ببـی ئـەوا لـە کەسـێکی سوپاسـگوزار خـۆش دەبـیٚ، ئەگـەر مـاڵ و سامانیشت دەویٚ ئەوا داوابکـە چـەندت دەویٚ پێـت دەدریٚ، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) بەجێی هێشت تا ڕۆژی دوایی دووبارە فەرمووی: "ئەی ثمامـة چیت لا هەیـە" وتـی: هەر ئەوەیە کە عەرزم کردوویت، ئەگەر لێم خۆش ببی ئەوا لە کەسێکی سوپاسگوزار خۆش دەبی، ئەگەر بمکوژی بە حـەق دەمکـوژی. (ئەگـەر مـاڵ و سامانیشـت دەویٚ ئـەوا داوا بکـە چـەندت دەویٚ پێـت دەدریٚ)، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) (ئـەو ڕۆژیـش) بەجێی هێشت تا ڕۆژی سێیەم، (دووبارە) فـەرمووی: "ئـەی ثمامـة چیت لا هەیـە" وتی: هـەر ئـەوەم هەیـە کـە عـەرزم کردویـت. ئەگـەر لـێم خـۆش ببـی لـە کەسـێکی سوپاسگوزار خۆش دەبی، ئەگـەر بمکـوژی بـە حـەق دەمکـوژی، وە ئەگـەر مـاڵ و سامانیشت دەویٚ ئەوا داوابکـە چـەندت دەویٚ پێـت دەدریٚ، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی: "ثمامـة بـەردەن" بـە پرتـاو چـوو بـۆ نـاو باخـە خورمایـەکی نزیـك بـە مزگەوتەکەو خۆی شۆرد، پاشان هاتە ناو مزگەوتەکەوە، وتـی: (أشـهد أن لا الـه الاّ الله و أشهدُ أن محمداً عبده ورسوله)، ئەی (محمد) سوێند بە خوا لەم سـەر زەویـەدا ڕوخساریٚ نەبوو لەلام بە ڕادەی ڕوخساری تۆ ڕقم لێی بیٚ. وا ئێسـتە ڕوخسـاری تـۆ خۆشەویسترینی هەموو ڕوخسارەکانە لەلام، سوێند بە خوا هیچ ئاینێك نەبووە لەلام کە بەڕادەی ئایینەکەی تۆ ڕقم لێیبێت، وا ئێستا ئایینەکەی تۆ لـە هـەموو ئـایینێکی تـر خۆشەویسـترە لـەلام. سـوێند بـە خـوا هـیچ شـاریٚ نـەبوە لـەلام کـە بـە ڕادەی شارەکەی تۆ ڕقم لێیبێت، وا ئێستا شارەکەی تۆ بووەتە خۆشەویسترین شار لـەلام، سوارەکانی تۆ منیان گرت لە کاتێکدا کە مـن دەمویسـت بچـم بـۆ عـەمرە، فـەرمانت بەچییە؟ پێغەمبەری خوا (ﷺ) موژدەی پێدا و فەرمانیشی پێکرد کە عەمرە بکـات. کاتیٚ کە گەیشتەوە مەککە یـەکیٚ پێـی وت، ئایـا لەدینەکـەت هەڵگەڕایتـەوە؟ وتـی: نەخێر، بەڵام لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) موسـڵمان بـووم ، سـوێند بـە خـوا جـارێکی تـر لـە یەمامـەوە دەنکـە گـەنمێکتان بـۆ نایـەت تـا پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) مۆڵەتی پێنەدات.

(١٩) دەرکردنی جولەکە لە مەدینە

٦٠٧ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ إِذْ خَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "انْطَلِقُوا إِلَى يَهُودَ". فَخَرَجْنَا مَعَهُ حَتَّى جِئْنَاهُمْ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَنَادَاهُمْ، فَقَالَ: "يَا مَعْشَرَ يَهُودَ أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا". فَقَالُوا: قَدْ بَلَّغْتَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "ذَلِكَ أُرِيدُ، أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا". فَقَالُوا: قَدْ بَلَّغْتَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "ذَلِكَ أُرِيدُ". فَقَالَ لَهُمُ الثَّالِثَةَ، فَقَالَ: "اعْلَمُوا أَنَّمَا الْأَرْضُ لِلَّهِ ورَسُولِهِ، وأَنِّي أُرِيدُ أَنْ أُجْلِيَكُمْ مِنْ هَذِهِ الْأَرْضِ، فَمَنْ وجَدَ مِنْكُمْ بِمَالِهِ شَيْئًا فَلْيَبِعْهُ، وإِلَّا فَاعْلَمُوا أَنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ ورَسُولِهِ". (بخاري/ الإكراه: ٦٥٤٥)

(ابو هريره) (ﷺ) دەڵێ : لەکاتێکا ئێمە لەمزگەوت دانیشتبووین پێغەمبەر (ﷺ) هاتە ناومان و فەرمووی: "دەرچن بۆ جولەکە" ئێمە لەخزمەتیا دەرچووین تاگەیشتینە لایان، پێغەمبەر(ﷺ) بانگی کردن، فەرمووی: "ئەی جەماوەری جولەکە! خۆتان بدەن بەدەستەوە سەلامەت دەبن" جولەکەکان وتیان: راتگەیاند ئەی باوکی قاسم ، پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرمووی: "منیش ئەوەم دەوێت" بۆ سێیەم جار فەرمووی: "باش بزانن زەوی هی خواو پێغەمبەرەکەیەتی (ﷺ) من دەمەوێت لەم زەویە دوورتان بخەمەوە، هەرکەس شتێکی هەیە با بیفرۆشێت، ئەگەر نا، باش بزانن زەوی هی خواو پێغەمبەرەکەیەتی (ﷺ).

(٢٠) حوکمی کەسێ کە دەجەنگێ و پەیمان دەشکێنێ

٦٠٨ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: أُصِيبَ سَعْدٌ (ﷺ) يَوْمَ الْخَنْدَقِ، رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ (يُقَالُ لَهُ) ابْنُ الْعَرِقَةِ، رَمَاهُ فِي الْأَكْحَلِ، فَضَرَبَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) خَيْمَةً فِي الْمَسْجِدِ يَعُودُهُ مِنْ قَرِيبٍ، فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مِنَ الْخَنْدَقِ وضَعَ السِّلَاحَ فَاغْتَسَلَ، فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ وهُوَ يَنْفُضُ رَأْسَهُ مِنَ الْغُبَارِ، فَقَالَ: وضَعْتَ السِّلَاحَ؟ واللَّهِ ماءضَعْنَاهُ، اخْرُجْ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَأَيْنَ". فَأَشَارَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ، فَقَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، فَنَزَلُوا عَلَى حُكْمِ رَسُول اللَّه (ﷺ)، فَرَدَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) الْحُكْمَ فِيهِمْ إِلَى سَعْدٍ، قَالَ: فَإِنِّي أَحْكُمُ فِيهِمْ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ، وأَنْ تُسْبَى الذُّرِّيَّةُ والنساء، وتُقْسَمَ أَمْوَالُهُمْ. قَالَ هشَام: قَالَ أَبِي: فَاخبَرتُ: أَنَّ رَسُولَ الله (ﷺ) قَالَ: "لَقَد حَكَمْتُ فِيهِم بِحُكْمِ الله عَزَوَجَلَ" وفِي رِوَايَةٍ: "حَكَمْتَ بِحُكْمِ اللهِ". وقَالَ مَرَة: "لَقَد حَكَمْتَ بِحُكْمِ المَلِك". (البخاري/ المغازي/ ٣٨٩٦)

(عائشة) (ﷺ) دەڵێ: (سعد) لە ڕۆژی خندقدا زامدار بوو، پیاوێکی قورەیشی تیری تێگرت کە پێیان دەوت (أبن العَرِقةَ) ، تیرەکە شاڕەگی باڵی گرت. پێغەمبەری خوا (ﷺ) چادرێکی بۆ هەڵدا لەمزگەوت و زوو زوو سەردانی دەکرد، کاتێ پێغەمبەر(ﷺ) خۆی شۆرد جوبرەئیل هات سەری خۆی دەتەکان لەتۆز وتی: چەکت دانا؟ سوێند بەخوا ئێمە دامان نەنانەوە، دەرچۆ بۆیان، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "بۆ کوێ؟" جبریل ئاماژەی کرد بۆ (بنو قریظة)، پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵیاندا جەنگا، هاتنە سەر ئەوە کە ڕازی ببن بە حوکمی پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێغەمبەری خوا (ﷺ)یش حوکمەکەی دایە دەستی (سعد)، (سعد) وتی: حوکمی من ئەوەیە جەنگاوەرەکانیان بکوژرێن، ژنو منداڵیان بە دیل ببرێ، وە ماڵ و سامانیان دابەش بکرێ، هشام دەڵێ: باوکم وتی: ئاگادارکرام، کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "بەڕاستی حوکمێکت لەسەریاندا کە حوکمی خوای گەورە و باڵادەستە". (لە راستیدا جولەکەکان بەردەوام لە دژایەتیکردنی ئیسلام و پیلانگێڕان بوون دژی پێغەمبەر(ﷺ) بۆیە دەرکران).

بەشی سی وسێیەم: کۆچکردن و جەنگەکان

(١) کۆچی پێغەمبەر (ﷺ)

٦٠٩- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبراء بْنَ عَازِبٍ (رضي الله عنه) يَقُولُ: جاء أَبُو بَكْرٍ (الصِّدِّيقُ) (رضي الله عنه) إِلَى أَبِي فِي مَنْزِلِه، فَاشْتَرَى مِنْهُ رَحْلًا، فَقَالَ لِعَازِبٍ: ابْعَثْ مَعِيَ ابْنَكَ يَحْمِلْهُ مَعِي إِلَى مَنْزِلِي، فَقَالَ لِي أَبِي: احْمِلْهُ، فَحَمَلْتُهُ وخَرجَ أَبِي مَعَهُ يَنْتَقِدُ ثَمَنَهُ، فَقَالَ لَهُ أَبِي: يَا أَبَا بَكْرٍ حَدِّثْنِي كَيْفَ صَنَعْتُمَا لَيْلَةَ سَرَيْتَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)؟ قَالَ: نَعَمْ، أَسْرَيْنَا لَيْلَتَنَا كُلَّهَا حَتَّى قَامَ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ، وخَلَا الطَّرِيقُ فَلَا يَمُرُّ فِيهِ أَحَدٌ، حَتَّى رُفِعَتْ لَنَا صَخْرَةٌ طَوِيلَةٌ لَهَا ظِلٌّ لَمْ تَأْتِ عَلَيْهِ الشَّمْسُ بَعْدُ، فَنَزَلْنَا عِنْدَهَا، فَأَتَيْتُ الصَّخْرَةَ فَسَوَّيْتُ بِيَدِي مَكَانًا يَنَامُ فِيهِ النَّبِيُّ (ﷺ) فِي ظِلِّهَا، ثُمَّ بَسَطْتُ عَلَيْهِ فَرْوَةً، ثُمَّ قُلْتُ: نَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وأَنَا أَنْفُضُ لَكَ مَا حَوْلَكَ. فَنَامَ، وخَرَجْتُ أَنْفُضُ مَا حَوْلَهُ، فَإِذَا أَنَا بِرَاعِي غَنَمٍ مُقْبِلٍ بِغَنَمِه إِلَى الصَّخْرَةِ، يُرِيدُ مِنْهَا الَّذِي أَرَدْنَا، فَلَقِيتُهُ فَقُلْتُ: لِمَنْ أَنْتَ يَا غُلَامُ؟ فَقَالَ: لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، قُلْتُ (له): أَفِي غَنَمِكَ لَبَنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، (قَالَ) قُلْتُ: أَفَتَحْلُبُ لِي؟ قَالَ: نَعَمْ، فَأَخَذَ شَاةً، فَقُلْتُ لَهُ: انْفُضِ الضَّرْعَ مِنَ الشَّعَرِ والتُّرَابِ والْقَذَى -قَالَ: فَرَأَيْتُ الْبراء يَضْرِبُ بِيَدِهِ عَلَى الْأُخْرَى يَنْفُضُ- فَحَلَبَ لِي فِي قَعْبٍ مَعَهُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ، قَالَ: ومَعِي إِدَاوَةٌ أَرْتَوِي فِيهَا لِلنَّبِيِّ (ﷺ) لِيَشْرَبَ مِنْهَا ويَتَوَضَّأَ، قَالَ: فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) وكَرِهْتُ أَنْ أُوقِظَهُ مِنْ نَوْمِه، فَوَافَقْتُهُ اسْتَيْقَظَ، فَصَبَبْتُ عَلَى اللَّبَنِ مِنَ الماء حَتَّى بَرَدَ أَسْفَلُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اشْرَبْ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ، قَالَ: فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ، ثُمَّ قَالَ: "أَلَمْ يَأْنِ لِلرَّحِيلِ". قُلْتُ: بَلَى (يا رسول الله)، قَالَ: فَارْتَحَلْنَا بَعْدَمَا زَالَتِ الشَّمْسُ، واتَّبَعَنَا سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: ونَحْنُ فِي جَلَدٍ مِنَ الْأَرْضِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُتِينَا، فَقَالَ: "لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا". فَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ(ﷺ) فَارْتَطَمَتْ فَرَسُهُ إِلَى بَطْنِهَا (أُرَى) فَقَالَ: إِنِّي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّكُمَا قَدْ دَعَوْتُمَا عَلَيَّ، فَادْعُوَا لِي، فَاللَّهُ لَكُمَا أَنْ أَرُدَّ عَنْكُمَا الطَّلَبَ، فَدَعَا اللَّهَ فَنَجَا، فَرَجَعَ لَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ: قَدْ كَفَيْتُكُمْ مَا هَاهُنَا، فَلَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا رَدَّهُ، قَالَ: ووَفَى لَنَا. (البخاري/ المناقب/ ٣٤١٩)

(أبو أسحاق) دەڵێ: لە (البراء) کوڕی (عازب)م بیست (رضي الله عنه) دەیوت: (أبو بكر الصديق) (رضي الله عنه) هات بۆلای باوکم لەماڵەوە، زینێکی لە باوکم کڕی و پێی وت: کوڕەکەت بنێرە لەگەڵمدا بۆم هەڵبگرێ تا ماڵی خۆمان، باوکم پێی وتم: بۆی

هەڵبگرە، منیش هەڵم گرت و باوکیشم لەگەڵیدا هاتەدەرەوە نرخەکەیی لێوەربگرێ، باوکم پێی وت: ئەی (أبو بکر) پێم بڵێ، ئەو شەوەی لەگەڵ پێغەمبەری خوادا(ﷺ) کۆچتانکرد چیتانکرد؟ وتی: بەڵێ ئەو شەوەی کە کۆچمان کرد هەموو شەوەکەو تاسبەینێ نیوەڕۆش ئێمە هەر ڕێگەمان بڕی. ڕێگەکە چۆڵ بوو کەسی پێدا نەدەڕیشت تا تاشە بەردێکی درێژمان لێ دەرکەوت کە سێبەری هەبوو، هێشتا خۆری نەگەیشتبوویە، لاماندایە لای تاشەکە، هاتمە لای تاشەکەو بە دەستم شوێنێکم تەختکرد لە سێبەرەکەیدا تا پێغەمبەر (ﷺ) تیایدا بخەوێ، پاشان فەروەیەکم لەسەری ڕاخست، دوایی وتم: ئەی پێغەمبەری خوا بخەوە، منیش پاسەوانیت دەکەم و چاودێری دەوروبەرت دەکەم، (پێغەمبەر) (ﷺ) خەوت منیش ڕۆیشتم چاودێری دەوروبەرەکەیم دەکرد لەناکاو بینیم وا شوانێکی مەڕ بە مەڕەکانیەوە ڕووە و بەردەکە دێ، ئەویش ئەوەی لێدەویست کە ئێمە ویستبومان، پێی گەیشتمو وتم: کوڕە تۆ شوانی کێیت؟ وتی: هی پیاوێکی خەڵکی مەدینەم، وتم پێی: ئایا مەڕەکانت شیریان تێدایە، وتی: بەڵێ، وتم: ئایا بڕێ شیرم بۆ دەدۆشیت؟ وتی: بەڵێ مەڕێکی گرت و، منیش پێم وت: گوانەکەی بتەکێنە لە موو خۆڵ و پیسی أبو اسحاق وتی: (البراء)م بینی ئەم دەستی دەدا بەو دەستەکەی تریداو دەیتەکاند- کەمێ شیری دۆشیە ناو قاپێکی دارین، منیش جەوەنەیەك ئاوم پێ بوو لێم دادەکرد بۆ پێغەمبەر (ﷺ) تا لێی بخواتەوە و دەست نوێژی پێ بگرێ- هاتمەوە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) و حەزم نەکرد لە خەوەکەی بە ئاگای بهێنمەوە، بەڵام لەو کاتەدا خۆی بە ئاگاهاتەوە، لە ئاوەکەم کرد بەسەر شیرەکەدا هەتا بەشی خوارەوەی ساردبوویەوە، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا لەم شیرە بخۆرەوە، لێی خواردەوە، ئەوەندەی من پێم خۆش بوو پاشان فەرمووی:"ئایا کاتی ڕۆیشتن نەهاتووە" وتم: بەڵێ (ئەی پێغەمبەری خوا)، لە دوانیوەڕۆ کە وتینەرێ، (سراقە)ی کوڕی (مالك) شوێنمان کەوتبوو، ئێمەش لە زەویەکی ڕەقەمەنیدا بووین، ئینجا وتم: ئەی پێغەمبەری خوا هاتن بۆمان، فەرمووی: "خەمت نەبێ خوامان لەگەڵە" پێغەمبەری خوا (ﷺ) دوعای لێکرد و هەر چوار پەلی ئەسپەکەی هەتا ژێر سکی نوقمی زەویەکە بوون، (سراقە) وتی: من دەزانم کە ئێوە دوعاتان لێکردووم، ئێستە دوعام بۆ بکەن، پەیمانی خواتان دەدەمێ هەر کەس بەدواتاندا بێت بیگێڕمەوە، پێغەمبەر (ﷺ) دۆعای بۆ

کرد و ڕزگاری بوو، گەڕایەوەو بگەیشتایە بە هەرکەسێ پێی دەوت: ئەم ڕێگەیەم بۆ تاقی کردوونەتەوە (خۆتان ماندوو مەکەن) بە هەرکەس بگەیشتایە دەیگێڕایەوە، (سراقە) بەڵێنەکەی خۆی بردە سەر.

(٢) جەنگی ئوحود

٦١٠ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) أُفْرِدَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي سَبْعَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ ورَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ، فَلَمَّا رَهِقُوهُ قَالَ: "مَنْ يَرُدُّهُمْ عَنَّا ولَهُ الْجَنَّةُ، أَوْ هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ". فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ، ثُمَّ رَهِقُوهُ أَيْضًا فَقَالَ: "مَنْ يَرُدُّهُمْ عَنَّا ولَهُ الْجَنَّةُ. أَوْ: هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ". فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ، فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى قُتِلَ السَّبْعَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِصَاحِبَيْهِ: "مَا أَنْصَفْنَا أَصْحَابَنَا". (البخاري ٢٧٥٤– الجهاد–لبس البيضة)

(انس)ی کوڕی (مالك)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڵ حەوت کەس لەپشتیوانان و دووکەس لەقوڕەیشیەکان جیاکرانەوە لەڕۆژی ئوحوددا، کاتێ ویستیان هێرش بکەنە سەریان، فەرمووی: "کێ ئەوانەمان لەکۆڵ دەکاتەوە دەچێتە بەهەشت (یا هاوڕێمە لەبەهەشتا)؟ یەکێك لەپشتیوانەکان چووە پێشەوە بۆیان و جەنگا هەتا کوژرا، دووبارە ویستیان هێرش بکەنەوە سەریان، فەرمووی: "هەرکەس ئەوانەمان لەکۆڵ دەکاتەوە دەچێتە بەهەشت (یا: هاوڕێمە لەبەهەشتا) پیاوێك لەپشتیوانەکان چووە پێشەوە بۆیان، جەنگا لەگەڵیانا هەتا کوژرا، بەوشێوەیە هەتا هەر حەوتەکەیان کوژران، ئینجا پێغەمبەر(ﷺ) بەدوو هاوڕێکەی فەرموو: بەئینصاف نەبووین لەگەڵ هاوەڵەکانماندا".

(٣) بریندابوونی پێغەمبەر (ﷺ)

٦١١ـ عَنْ أَبِي حَازِمٍ: عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ الساعدي يَسْأَلُ عَنْ جُرْحِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) يَوْمَ أُحُدٍ، فَقَالَ: جُرِحَ وجْهُ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وكُسِرَتْ رَبَاعِيَتُهُ وهُشِمَتِ الْبَيْضَةُ عَلَى رَأْسِه، فَكَانَتْ فَاطِمَةُ (رضي الله عنها) –بِنْتُ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)– تَغْسِلُ الدَّمَ، وكَانَ عَلِيٌّ (بْنُ أَبِي طَالِبٍ)(رضي الله عنه) يَسْكُبُ عَلَيْهَا بِالْمِجَنِّ، فَلَمَّا رَأَتْ فَاطِمَةُ أَنَّ الماء لَا يَزِيدُ الدَّمَ إِلَّا كَثْرَةً، أَخَذَتْ قِطْعَةَ حَصِيرٍ فَأَحْرَقَتْهُ حَتَّى صَارَ رَمَادًا، ثُمَّ أَلْصَقَتْهُ بِالْجُرْحِ، فَاسْتَمْسَكَ الدَّمُ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٥٤)

(أبو حزام) دەڵێ: گوێی لە (سهل) کوڕی (سعد الساعدي) بوە کە پرسیاری لێکرا لە بارەی برینداری پێغەمبەر خوا (ﷺ) لە ڕۆژی ئوحوددا، سەعد وتی: دەموچاوی

پێغەمبەری خوا (ﷺ) بریندار بوو یەکێ لە چواردانەکەی پێشەوەی شکێنرا، خودەکەی سەرسەری پارچە پارچە بوو، فاطمة (رضي الله عنها) -کچی پێغەمبەری خوا (ﷺ) -خوێنەکەی دەشۆری، وە (علي) کوڕی (أبو طالب)(رضي الله عنه) ئاوی دەکرد بەسەر خوێنەکەدا بە (قەڵغان)، هەر کە فاطمة بینی کە ئاوەکە تا دێ خوێنەکە زیاتر دەکات، پارچە حەسیرێکی سوتاند هەتا بویە خۆڵەمێش، پاشان لکاندی بە زامەکەوەو، خوێنەکەی وەستایەوە.

(٤) توڕەیی خوا سەختە لەسەر ئەو کەسەی

٦١٢- عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّه عَلَى قَوْمٍ فَعَلُوا (هَذَا) بِرَسُولِ اللَّه (ﷺ"). وهُوَ حِينَئِذٍ يُشِيرُ إِلَى رَبَاعِيَته، وقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّه (عز وجل) عَلَى رَجُلٍ يَقْتُلُهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ". (البخاري/ المغازي/ ٣٨٤٥)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "توڕەیی خوا سەختە لەسەر کەسانێ ئەوەیان کرد بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەوکاتەدا ئاماژەی دەکرد بۆ دانی پێشەوەی خۆی، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "توڕەیی خوا (عز وجل) سەختە لەسەر ئەو پیاوەی کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەیکوژێ لە پێناوی خوادا"

(٥) ئەو دەردیسەریەی تووشی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بوو لەلایەن گەلەکەیەوە

٦١٣- عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّه (ﷺ): يَا رَسُولَ اللَّه، هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ؟ فَقَالَ: "لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِك، وكَانَ أَشَدَّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَة، إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ، فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ، فَانْطَلَقْتُ وأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وجْهِي، فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلَّا بِقَرْنِ الثَّعَالِب، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِي، فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جِبْرِيلُ، فَنَادَانِي فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ (عَزَّ وجَلَّ) قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ ومَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ، قَالَ: فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ وسَلَّمَ عَلَيَّ، ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ، وقَدْ بَعَثَنِي رَبُّكَ إِلَيْكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِك، فَمَا شِئْتَ؟ إِنْ شِئْتَ أَنْ أُطْبِقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبَيْنِ". فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا". (البخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٩٥)

(عائشة) (ﷺ) هاوسـەری پێغەمبـەر (ﷺ) بـە پێغەمبـەری خـوای (ﷺ) وت: ئایا ئەی پێغەمبەری خوا ڕۆژی وات بەسەردا هاتووە کە سـەختتربێت لـە ڕۆژی ئوحـود؟ فەرمووی: "دەردی سەری زۆرم بەسەرهاتووە لە قەومەکەتەوە، سەختترین شت کـە بەسەرمهاتووە لێیان، ڕۆژی (العقبة) بوو، چوومە لای (إبـن عبـد یالیـل) کـوڕی (عبـد کلال) داواکەی جێبەجێ نەکردم، ڕۆیشتم و خەفەت دایگرتم و ئاگام لە خۆم نەما، تا لە (قرن الثعالب)[1] بە ئاگا هاتمەوە، کە سەرم بەرزکردەوە، هەورێکم بینی سـێبەری بۆ کردبووم، کە سەیرم کرد جوبرەئیلی لەناودابوو، بانگی لێکردم و وتی: خـوا (ﷻ) قسەی قەومەکەتی بیست کە پێیان وتی: داواکەیان ڕەت کردیتەوە، ئـەوا فریشـتەی کێوەکانی بۆ ناردویت تـا فـەرمانی پێبکـەیت چـیت دەوێ پێیـان بکـات، فریشـتەی کێوەکان بانگی کردم و سەلامی لێکردم، پاشان وتی: ئـەی موحەممـەد خـوا قسـەی قەومەکەتی بیسـت کـە پێیـان وتـی، منـیش فریشـتەی کێوەکـانم پەروەردگارەکـەت نـاردوومی بـۆلای تـۆ تـا چـیت دەوێ فـەرمانم پێبکـەیت؟ ئەگـەر بتـەوێ هـەردوو کێوەکەی (مەککە) دەهێنمەوە یەك بەسەریاندا، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی: "بەڵکو ئەوەم دەوێ کە خوای گەورە هەر لە پشتی خۆیان کەسانێکیان لێدەربهێنێ خوای تاکو تەنها بپەرستن و هیچ شتێ نەکەنە هاوەڵی".

٦١٤ـ عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ (ﷺ) قَالَ: دَمِيَتْ إِصْبَعُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي بَعْضِ تِلْكَ الْمَشَاهِد، فَقَالَ:

هَلْ أَنْتِ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتِ (بخاري/ الجهاد/ ٢٦٤٨)

(جندب) کوڕی (سفیان) (ﷺ) دەڵێ:پەنجەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە یەکێ لە جەنگەکاندا خوێنی لێهات، فەرمووی: "تۆ تەنها پـەنجەیـەکیت کـە لـە ڕێگـای خـوادا تووش بوویت و خوێنت لێهاتووە"

تۆ تەنها پەنجەیەکی خوێنت لێهاتووە و لە پێناوی خوادا ئەوەت بەسەرهاتووە.

٦١٥ـ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (ﷺ) قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يُصَلِّي عِنْدَ الْبَيْتِ وأَبُو جَهْلٍ وأَصْحَابٌ لَهُ جُلُوسٌ، وقَدْ نُحِرَتْ جَزُورٌ بِالْأَمْسِ، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: أَيُّكُمْ يَقُومُ إِلَى سَلَا جَزُورِ بَنِي فُلَانٍ، فَيَأْخُذُهُ فَيَضَعُهُ فِي كَتِفَيْ مُحَمَّدٍ (ﷺ) إِذَا سَجَدَ؟ فَانْبَعَثَ أَشْقَى

---

[1] قرن الثعالب: شوێنێکە نزیکی مەککە.

الْقَوْمِ فَأَخَذَهُ، فَلَمَّا سَجَدَ النَّبِيُّ (ﷺ) وضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، قَالَ: فَاسْتَضْحَكُوا، وجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَمِيلُ عَلَى بَعْضٍ، وأَنَا قَائِمٌ أَنْظُرُ، لَوْ كَانَتْ لِي مَنَعَةٌ طَرَحْتُهُ عَنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، والنَّبِيُّ (ﷺ) سَاجِدٌ مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ، حَتَّى انْطَلَقَ إِنْسَانٌ فَأَخْبَرَ فَاطِمَةَ (رضي الله عنها) فَجاءَتْ وهِيَ جُوَيْرِيَةٌ فَطَرَحَتْهُ عَنْهُ، ثُمَّ أَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَشْتِمُهُمْ، فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ (ﷺ) صَلَاتَهُ رَفَعَ صَوْتَهُ ثُمَّ دَعَا عَلَيْهِمْ، وكَانَ إِذَا دَعَا دَعَا ثَلَاثًا، وإِذَا سَأَلَ سَأَلَ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ" ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا سَمِعُوا صَوْتَهُ ذَهَبَ عَنْهُمُ الضِّحْكُ، وخَافُوا دَعْوَتَهُ، ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِأَبِي جَهْلِ بْنِ هِشَامٍ، وعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وشَيْبَةَ ابْنِ رَبِيعَةَ، والْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ، وأُمَيَّةَ بْنِ خَلَفٍ، وعُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ.." . وذَكَرَ السَّابِعَ ولَمْ أَحْفَظْهُ، فَوَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا (ﷺ) بِالْحَقِّ، لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ سَمَّى صَرْعَى يَوْمَ بَدْرٍ، ثُمَّ سُحِبُوا إِلَى الْقَلِيبِ قَلِيبِ بَدْرٍ، قَالَ أَبُو إِسْحَقَ: الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ غَلَطٌ فِي هَذَا الْحَدِيثِ. (البخاري/ الوضوء/ ٢٣٧)

(أبن مسعود) (رضي الله عنه) دەڵێ: لە کاتێکدا کە پێغەمبەری خوا لە پەنای کەعبەدا نوێژی دەکرد، أبوجهل و چەند هاوەڵێکی دانیشتبوون، ڕۆژی پێشووتر حوشترێك سەربڕابوو، أبو جهل وتی: کامتان هەڵدەستێ و ورگ و ڕیخۆڵەی ئەو حوشترەی فلان تیرە هەڵدەگرێ و دەیخاتە سەر هەردوو شانی موحەممەد (ﷺ) هەر کە سوجدەی برد؟ نەگبەتترین کەسی قەومەکە پەلاماری دایە و هەڵیگرت، کاتێ کە پێغەمبەر (ﷺ) سوجدەی برد خستیە نێوان هەردوو شانی پێغەمبەر (ﷺ)، ئینجا هەموو دایانە قاقای پێکەنین، بە جۆرێ کە لاردەبوونەوەو دەکەوتن بەسەریەکتریدا، منیش وەستا بووم سەیرم دەکرد، ئەگەر هێزو پشتێکم ببوایە فرێم دەدا لەسەرپشی پێغەمبەر (ﷺ) ، پێغەمبەریش (ﷺ) سوجدەی بردبوو سەری بەرز نەکردەوە، هەتا کەسێ چوو هەواڵی دابە (فاطمة) (رضي الله عنها) ، (فاطمة) بەپەلە هات کە ئەو کاتە کچۆڵەیەك بوو، ڕیخۆڵەکانی لابردن، پاشان ڕوویکردە کۆمەڵەکە و کەوتە قسەی ناشرین پێوتنیان، کاتێ کە پێغەمبەر (ﷺ) نوێژەکەی تەواو کرد بە دەنگی بەرز دۆعای لێکردن، هەر کاتێ داخوازی ببوایە سێ جار داخوازی دەکرد ئینجا فەرمووی: "خوایە تۆ بچۆ بە گژ قورەیشدا" سێ جار لەسەر یەك، هەر کە دەنگی پێغەمبەریان (ﷺ) بیست پێکەنینەکەیان نەما، وەترسان لە دۆعاکەی، پاشان فەرمووی: "خوایە دەتکەم بە گژ (أبو جهل) کوڕی (هشام)، وە (عتبة) کوڕی (ربیعة)، وە (شیبە)

کوڕی (ربيعة) وه (وليد) کوڕی (عقبة) ،وه (أمية) کوڕی (خلف)، وه (عتبة) کوڕی (أبو معيط).." حەوتەمیشی وت کە من بیرم نەماوە، سوێند بەو کەسەی کە محمدی (ﷺ) بەڕاستی ناردووە، لە ڕۆژی بەدردا هەموو ئەوانەم بە کوژراوی بینی کە ناوی بردن، پاشان ڕاکێشران بۆ (قليب) بیرەکەی بەدر. أبو أسحاق وتی: وليد کوڕی عقبة لەم فەرموودەیەدا بە هەڵە هاتووە، ڕاستیەکەی (وليد کوڕی عتبة)یە وەك لە شەرحی النوويدا هاتووە)

(٦) ئارامگرتنی پێغەمبەر (ﷺ) لەسەر ئازاردانی گەلەکەی

٦١٦ــ عَنْ عَبْدِ اللَّه بن مسعود (رضي الله عنه) قَالَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) يَحْكِي نَبِيًّا مِنَ الْانبياء ضَرَبَهُ قَوْمُهُ، وهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وجْهِهِ ويَقُولُ: "رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٩٠)

(عبدالله) کوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) دەڵێ: هەر دەڵێی چاوم لە پێغەمبەری خوا (ﷺ)یە باسی پێغەمبەرێك لە پێغەمبەرانی دەکرد کە قەومەکەی لێیان دابوو، ئەویش خوێنەکەی لە دەموچاوی دەسڕی و دەیفەرموو: "پەروەردگارم لە قەومەکەم خۆش ببە ئەوان کەسانێکن نازانن".

(٧) کوشتنی ئەبو جەهل

٦١٧ــ عَنْ أَنَس بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) "مَنْ يَنْظُرُ لَنَا مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ". فَانْطَلَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عفراء حَتَّى بَرِكَ، قَالَ: فَأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ فَقَالَ: آنْتَ أَبُو جَهْلٍ؟ فَقَالَ: وهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ، أَوْ قَالَ: قَتَلَهُ قَوْمُهُ؟ قَالَ: وقَالَ أَبُو مِجْلَزٍ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: فَلَوْ غَيْرُ أَكَّارٍ قَتَلَنِي. (البخاري/ المغازي/ ٣٧٤٥)

(أنس) کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "کێ سەیرێکمان بۆ دەکات (بزانێ) ئەبو جەهل چی لێهات". (ابن مسعود) ڕۆیشت و ئەبوجەهلی بینییەوە کە دوو کوڕەکەی عفراء لێیان داوە و کەوتوە و لە دوا هەناسەکانیدایە، (أنس) وتی: ڕاستەوخۆ ڕیشم گرت و وتم: تۆ (أبو جهل)ی؟ وتی: ئایا شانازی بەسەر کەسێکەوە دەکەیت کە ئێوە کوشتوتانە؟ (أبو مجلز)

(٨) کوشتنی کەعب

٦٢٤–عَنْ جَابِر (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) "مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ؟ فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ ورَسُولَهُ". فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ (رضي الله عنه): يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ؟ قَالَ:

"نَعَمْ". قَالَ: ائْذَنْ لِي فَلْأَقُلْ، قَالَ: "قُلْ". فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ، وذَكَرَ مَا بَيْنَهُمَا، وقَالَ: إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ أَرَادَ صدَقَةً، وقَدْ عَنَّانَا. فَلَمَّا سَمعَهُ قَالَ: وأَيْضًا واللَّه لَتَمَلُّنَّهُ. قَالَ: إِنَّا قَد اتَّبَعْنَاهُ الْآنَ، ونَكْرَهُ أَنْ نَدعَهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى أَيِّ شيء يَصيرُ أَمْرُهُ، قَالَ: وقَدْ أَرَدْتُ أَنْ تُسْلفَني سلَفًا، قَالَ: فَمَا تَرْهَنُني؟ (قَالَ: مَا تُرِيدُ، قَالَ): تَرْهَنُني نساءكُمْ، قَالَ: أَنْتَ أَجْمَلُ الْعَرَب. أَنَرْهَنُكَ نساءنَا؟ قَالَ: لَهُ تَرْهَنُوني أَوْلَادكُمْ، قَالَ يُسَبُّ ابْنُ أَحَدنَا، فَيُقَالُ: رُهنَ في وسْقَيْنِ منْ تَمْرٍ، ولَكنْ نَرْهَنُكَ اللَّأْمَةَ، يَعْني السِّلَاحَ، قَالَ: فَنَعَمْ، وواعَدَهُ أَنْ يَأْتيَهُ بِالْحَارِث وأَبِي عَبْسِ بْنِ جَبْرٍ وعَبَّاد بْن بِشْرٍ، قَالَ: فَجاءوا فَدعَوْهُ لَيْلًا، فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ. قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ غَيْرُ عَمْرٍو: قَالَتْ (لَهُ) امْرَأَتُهُ: إِنِّي لَأَسْمَعُ صَوْتًا كَأَنَّهُ صَوْتُ دَمٍ. قَالَ: إِنَّمَا هَذَا مُحَمَّدُ (بْنُ مَسْلَمَةَ) ورَضيعُهُ وأَبُو نَائلَةَ، إِنَّ الْكَرِيمَ لَوْ دُعيَ إِلَى طَعْنَةٍ لَيْلًا لَأَجَابَ. قَالَ مُحَمَّدٌ: إِنِّي إِذَا جاء فَسَوْفَ أَمُدُّ يَدي إِلَى رَأْسه، فَإِذَا اسْتَمْكَنْتُ منْهُ فَدُونَكُمْ. قَالَ: فَلَمَّا نَزَلَ نَزَلَ وهُوَ مُتَوَشِّحٌ، فَقَالُوا: نَجدُ منْكَ رِيحَ الطِّيبِ، قَالَ: نَعَمْ، تَحْتي فُلَانَةُ، هيَ أَعْطَرُ نساء الْعَرَبِ، قَالَ: فَتَأْذَنُ لي أَنْ أَشُمَّ منْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ فَشُمَّ، فَتَنَاوَلَ فَشَمَّ، ثُمَّ قَالَ: أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَعُودَ؟ قَالَ فَاسْتَمْكَنَ منْ رَأْسه، ثُمَّ قَالَ: دُونَكُمْ، قَالَ فَقَتَلُوهُ. (البخاري/ المغازي/ ٣٨١١)

(جابر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "کێ بۆ (کعب) کوڕی (الاشرف) بێ؟" واتە (کێ کعب کوڕی الاشرفم بۆ دەکوژێ؟) چونکە ئەو ئازاری خوا و پێغەمبەرەکەیی داوە. (محمد) کوڕی (مسلمة) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا حەزدەکەیت بیکوژم؟ فەرمووی: "بەڵێ". وتی: مۆڵەتم بدە تا شتێکت لەسەر بڵێم، فەرمووی: "بڵێ" محمد هاتە لای (کعب) و باس و خواسی نێوان خۆیانی کرد، ئینجا وتی: بەڕاستی ئەم پیاوە خێری لێمان دەوێ، لە ڕاستیدا ماندووی کردوین و زەحمەتی داوین، هەر کە (کعب) ئەمەی لێبیست، وتی: بەخوا دواجار لێی بێزار دەبن، (محمد) وتی: ئێستا ئێمە شوێنی ئەو کەوتووین و، حەزناکەین وازی لێبهێنین تا بزانین چارەنووسی ئەم کارەی بەچی دەگات، وتی: ئێستا دەمەوێ قەرزێکم بدەیتێ، (کعب) وتی: چیم بە بارمتە دەدەیتێ؟ (وتی: هەر چیت دەوێ) وتی: ژنەکانتانم بدەنێ بە بارمتە، وتی: تۆ جوانترینی هەموو عەرەبی ئایا ژنەکانمان بخەینە بارمتەی تۆ؟ وتی: منداڵەکانتانم بە بارمتە بدەنێ، وتی: کوڕی یەکێکمان جوێنی پێدەدرێ و دەوترێ: دراوە بە بارمتەی دوو بار حوشتر لە خورما، بەڵکو

چەکەکەمان دەکەین بە بارمتەت (واتە:چەك) وتی: زۆر باشە، ئەمجا مەوعیدی دایە کە بێتەوە لای و (حارث) و أبي عبس بن جبرٍ و عباد بن شبرٍ لەگەڵدا بێت، وتی: بەشەو هاتنەوە و بانگیان لێکرد، هاتە خوارەوە بۆلایان، سفیان وتی: جگە لە عمرو وتی: ژنەکەی (پێی) وت: من دەنگێ دەبیستم وەك دەنگی خوێن بێت، وتی: ئەوە (محمد) (کوڕی مسلمة)یە و أبو نائلەی برا شیریمە، بەخشندە ئەگەر بەشەو بانگی لێکرا بە شیر و ڕم لێی بدرێ هەر دەچێ بەدەم بانگەکەوە. موحەممەد وتی: هەر کە هات من دەستم درێژ دەکەم بۆ سەری، هەر کە توند گرتم ئێوە و ئەو، کاتێ (لە قەڵاکە) دابەزی، و پۆشاکی جەنگی بە تەواوی پۆشیبوو وە چەکەکەی ڕاست و چەپ کرد بوو بە ملیدا، وتیان: بۆنی عەترت لێبەدی دەکەین، وتی: بەڵێ، ژنەکەم فلانە کەسە، کە بۆن خۆشترین ژنانی عەرەبە، (محمد) وتی: مۆڵەتم بدەیت بۆنێکی ئەو عەترە بکەم؟ وتی: بەڵێ بۆنی بکە، سەری گرت و بۆنی کرد، دووبارە وتی: ئایا مۆڵەتم دەدەیت جارێکی تر بۆنت بکەم؟ جابر دەڵێ: ئەمجارە توند سەری گرت، پاشان وتی: دەی ئێوە و ئەو، وتی: ئەمجا کوشتیان.

(٩) جەنگی الرِّقاع

٦١٨ــ عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي غَزَاةٍ، ونَحْنُ ستَّةُ نَفَر، بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ، قَالَ: فَنَقِبَتْ أَقْدَامُنَا، فَنَقِبَتْ قَدَمَايَ وسَقَطَتْ أَظْفَارِي، فَكُنَّا نَلُفُّ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخِرَقَ، فَسُمِّيَتْ غَزْوَةَ ذَاتِ الرِّقَاعِ، لمَا كُنَّا نُعَصِّبُ عَلَى أَرْجُلِنَا مِنَ الْخِرَقِ. قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: فَحَدَّثَ أَبُو مُوسَى بِهَذَا الْحَدِيثِ ثُمَّ كَرِهَ ذَلِكَ، قَالَ: كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئًا مِنْ عَمَلِهِ أَفْشَاهُ... وفي رواية: واللَّهُ يُجْزِي بِهِ. (البخاري/ المغازي/ ٣٨٩٩)

(أبو موسى) (ﷺ) دەڵێ: لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (ﷺ) ڕۆیشتین بۆ جەنگێك، ئێمە شەش کەس بووین، حوشترێکمان پێبوو بە نۆرە سواری دەبووین، هەر دوو پێم شەق شەق بوو بوون و نینۆکەکانم کەوتبوون، پەڕۆمان دەپێچا بە قاچمانەوە و دەمانبەست، ئەو جەنگە ناونرا بە جەنگی (ذات الرِّقاع)، چونکە ئێمە بە پەڕۆ قاچەکانمان دەبەست، (أبو بردة) وتی: (أبو موسی) ئەم قسەیەی دەگێڕایەوە پاشان بە باشی نەدەزانی باسی بکات، وتی: هەروەك بە باشی نەزانیبێ شتی نهێنی لەو کردەوەیەیدا بووبێ و بیخاتە ڕوو... وە لە ڕیوایەتێکدا: خوا پاداشتی بداتەوە لەسەری.

٦١٩ــ عَنْ الْبراء (ﭫ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَوْمَ الْأَحْزَابِ يَنْقُلُ مَعَنَا التُّرَابَ، ولَقَدْ وارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِه، وهُوَ يَقُول:

"وَاللَّه لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا ... وَلَا تَصدَّقْنَا ولَا صَلَّيْنَا

فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا ... إِنَّ الْأُلَى قَدْ أَبَوْا عَلَيْنَا"

قَالَ: ورُبَّمَا قَالَ:

"إِنَّ الْمَلَا قَدْ أَبَوْا عَلَيْنَا ... إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا"

وَيَرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ. (البخاري/ الجهاد/ ٢٨٧٠)

(البراء) (ﭫ) دەڵێ: له ڕۆژی الأحزاب دا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵماندا خۆڵی دەگواستەوە، بەجۆرێ کە خۆڵ سپیایی سکی داپۆشیبوو، ئەو دەیفەرموو:

به خوا بەتۆ نەبێ هیدایەتمان وەرنەدەگرت ... نەخێرمان دەکرد و نەنوێژمان دەکرد

ئارامی دابارێنە سەرمان ... چونکە ئەوان یاخی بوون لێمان

البراء دەڵێ: لەوانەیە فەرمووبێتی:

ئەوانە یاخی بوون لێمان ... ڕازیمان نیە فیتنە گێڕیان

به وتنی هۆنراوەکە دەنگی بەرز دەکردەوە.

٦٢٠ــ عَنْ أَنَسٍ (ﭬ): أَنَّ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ (ﷺ) كَانُوا يَقُولُونَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ:

نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا ... عَلَى الْإِسْلَامِ مَا بَقِينَا أَبَدًا

أَوْ قَالَ: عَلَى الْجِهَادِ أبداً –شَكَّ حَمَّادٌ– والنَّبِيُّ (ﷺ) يَقُولُ:

"اللَّهُمَّ إِنَّ الْخَيْرَ خَيْرُ الْآخِرَهْ ... فَاغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ والمُهَاجِرَهْ".

(البخاري/ الجهاد/ ٢٦٨٠)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﭬ) دەڵێ: هاوەڵانی (محمد) (ﷺ) ڕۆژی (الخندق) دەیانووت:

ئێمە ئەوانەین پەیمانمان دا بە محمد ... لەسەر ئیسلام بمێنین هەتا ئەبەد

یا وتی:

لەسەر (جهاد) بمێنین هەتا ئەبەد[1] — پێغەمبەریش (ﷺ) دەیفەرموو:

---

[1] حماد کوڕی سلمە یەکێك لە ڕیوایەت کەرانی فەرموودەکەیە. گومانی هەیە دەڵێ لەوانەیە (أنس) وتبێتی.

خوایە خێر و خۆشی تەنها هی ئەو جیهانە   دەخۆش ببە لەو پشتیوان و کۆچبەرانە

(١٠) باسی بنو قريظة

٦٢١-عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عمر (رضي الله عنه) قَالَ: نَادَى فِينَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَوْمَ انْصَرَفَ عَنِ الْأَحْزَابِ أَنْ: "لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدٌ الظُّهْرَ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ". فَتَخَوَّفَ نَاسٌ فَوْتَ الْوَقْتِ فَصَلَّوْا دُونَ بَنِي قُرَيْظَةَ، وقَالَ آخَرُونَ: لَا نُصَلِّي إِلَّا حَيْثُ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وإِنْ فَاتَنَا الْوَقْتُ. قَالَ: فَمَا عَنَّفَ واحِدًا مِنَ الْفَرِيقَيْنِ. (البخاري/ صلاة الخوف/ ٩٠٤)

(عبدالله) کوڕی (عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: ئەو ڕۆژەی کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە جەنگی الأحزاب گەڕایەوە بانگی کردین و فەرمانی پێداین کە: "با هیچ کەس نوێژی نیوەڕۆ نەکات لە بني قريظة نەبێ". هەندێ کەس ترسان لەوە کە کاتەکە بگوزەرێ پێش ئەوەی بگەنە (بني قريظة) نوێژیان کرد، کەسانێکی تر وتیان: ئێمە نوێژ ناکەین تا نەگەینە ئەو شوێنە کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمانی پێداوین با کاتەکەشمان لە دەست بچێ (عبدالله) وتی: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هیچ یەکێ لەو دوو گروپەی سەرزەنشت نەکرد.

(١١) ئاشتەوایی حودەیبیە

٦٢٢ـ عَنِ الْبراء بن عازب(رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا أُحْصِرَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) عِنْدَ الْبَيْتِ صَالَحَهُ أَهْلُ مَكَّةَ عَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا فَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثًا، ولَا يَدْخُلَهَا إِلَّا بِجُلُبَّانِ السِّلَاحِ: السَّيْفِ وقِرَابِهِ، ولَا يَخْرُجَ بِأَحَدٍ مَعَهُ مِنْ أَهْلِهَا، ولَا يَمْنَعَ أَحَدًا يَمْكُثُ بِهَا مِمَّنْ كَانَ مَعَهُ، قَالَ لِعَلِيٍّ (رضي الله عنه): "اكْتُبِ الشَّرْطَ بَيْنَنَا: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)". فَقَالَ لَهُ الْمُشْرِكُونَ: لَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ تَابَعْنَاكَ، ولَكِنِ اكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَأَمَرَ عَلِيًّا أَنْ يَمْحَاهَا، فَقَالَ عَلِيٌّ: لَا واللَّهِ لَا أَمْحَاهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "أَرِنِي مَكَانَهَا". فَأَرَاهُ مَكَانَهَا، فَمَحَاهَا وكَتَبَ: "ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ". فَأَقَامَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَلَمَّا أَنْ كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ، قَالُوا لِعَلِيٍّ (رضي الله عنه): هَذَا آخِرُ يَوْمٍ مِنْ شَرْطِ صَاحِبِكَ، فَأْمُرْهُ فَلْيَخْرُجْ. فَأَخْبَرَهُ بِذَلِكَ، فَقَالَ: "نَعَمْ". فَخَرَجَ. (البخاري/ الصلح/ ٢٥٥١)

(البراء) کوڕی (عازب) (رضي الله عنه) دەڵێ: کاتێ کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ڕێی لێگیرا لەوە کە بچێت بۆ کەعبە، دانیشتوانی مەککە ڕێکەوتننامەی ئاشتیان لەگەڵدا مۆر کرد، کە (ساڵی داهاتوو)بێتە مەککەو سێ ڕۆژ تیایدا بمێنێتەوە، بەو مەرجەش بێ کە نابێ

بچێته ناوی تا شمشێرەکان لەناو کێلاندا نەبن، نابێ کەسێ له خەڵکی مەککە لەگەڵ خۆی ببات، نابێ کەس قەدەغە بکات لەمانەوە تیایدا لەو خەڵکەی لەگەڵیدان، فەرمووی بە علي (رضي الله عنه) "مەرجەکە له نێوانماندا بنووسە: بسم الله الرحمن الرحیم: موحەممەد پێغەمبەری خوا لەسەر ئەوە ڕێکەوت" بێباوەڕەکان وتیان پێی: ئەگەر بمانزانیایە کە تۆ پێغەمبەری خوایت شوێنت دەکە وتین، بەڵام بنووسن موحەممەد کوڕی عبدالله، فەرمانیدا بە عەلی کە (رسول الله) بکوژێنێتەوە، عەلی وتی: نە بە خوا نایکوژێنمەوە. پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی "شوێنەکەیم نیشان بدە". شوێنەکەی نیشاندا، بە دەستی خۆی کوژاندیەوەو نووسی: "کوڕی عبدالله"، ساڵی داهاتوو هاتنەوە، سێ ڕۆژ لەمەککەدا مایەوە، هەر کە ڕۆژی سێیەم هات، وتیان بە علي (رضي الله عنه) ئەمڕۆ دوایەمین ڕۆژی مەرجی هاوەڵەکەتە، پێی بڵێ با دەربچێت، (علي) ئاگاداری کرد، ئینجا فەرمووی: "بەڵێ"و دەرچوو

(١٢) جەنگاوەرانی خەیبەر

٦٢٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) إِلَى خَيْبَرَ، فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْنَا، فَلَمْ نَغْنَمْ ذَهَبًا ولَا ورِقًا، غَنِمْنَا الْمَتَاعَ والطَّعَامَ والثِّيَابَ، ثُمَّ انْطَلَقْنَا إِلَى الْوَادِي، ومَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَبْدٌ لَهُ وهَبَهُ لَهُ رَجُلٌ مِنْ جُذَامَ، يُدْعَى رِفَاعَةَ بْنَ زَيْدٍ مِنْ بَنِي الضُّبَيْبِ، فَلَمَّا نَزَلْنَا الْوَادِي قَامَ عَبْدُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) يَحُلُّ رَحْلَهُ فَرُمِيَ بِسَهْمٍ، فَكَانَ فِيهِ حَتْفُهُ، فَقُلْنَا: هَنِيئًا لَهُ الشَّهَادَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "كَلَّا والَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنَّ الشَّمْلَةَ لَتَلْتَهِبُ عَلَيْهِ نَارًا، أَخَذَهَا مِنَ الْغَنَائِمِ يَوْمَ خَيْبَرَ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ". قَالَ: فَفَزِعَ النَّاسُ، فَجاءَ رَجُلٌ بِشِرَاكٍ أَوْ شِرَاكَيْنِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَبْتُ يَوْمَ خَيْبَرَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ. أَوْ: شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ". (البخاري/ المغازي/ ٣٩٩٣)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: له خزمەتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) ڕۆیشتین بۆ خیبر، خوای گەورە سەرکەوتووی کردین، دەستکەوتی جەنگیمان ئاڵتون و زیو نەبوو، بەڵکو دەستکەوتمان شمەك و خواردەمەنی و پۆشاك بوو، پاشان دەرچووین بەرەو دۆڵەکە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەندەیەکی له گەڵدا بوو کە پیاوێکی (جذام)ی پێی بەخشیبوو، (بەندەکە) ناوی (رفاعة) کوڕی (زید) له (بني الضُّبيب)، کاتێ دابەزینە دۆڵەکە بەندەکەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) خەریکی داگرتنی بارەکەیبوو، تیرێکی

تێگیرا و، بوە هۆی مردنی، ئێمەش وتمان: شەهیدبوونی پیرۆز بێت ئەی پێغەمبەری خوا، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "نەخێر و سوێند بێ بەو کەسەی گیانی (محمد) بەدەستیەتی، ئەو پۆشاکەی کەلەبەریدایە دەبێتە ئاگر و گڕ دەگرێ بەسەریدا، ڕۆژی خیبر لە نێو دەستکەوتەکانی جەنگدا هەڵیگرتوە و بەربەشکردن نەکەوتوە"، خەڵکی شڵەژان و پیاوێك بەقایشێك یان دووقایشەوە هات و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئەمەم لە ڕۆژی خیبردا هەڵگرتووە. پێغەمبەری خوایش (ﷺ) فەرمووی: "قایشێك لە ئاگر، یان دوو قایش لە ئاگر".

(١٣) کۆچبەران بەخشراوەکان دەگێڕنەوە بۆ یارمەتیدەران

٦٢٤ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ مِنْ مَكَّةَ الْمَدِينَةَ، قَدِمُوا وَلَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ شيء، وكَانَ الْأَنْصَارُ أَهْلَ الْأَرْضِ والْعَقَار، فَقَاسَمَهُمُ الْأَنْصَارُ عَلَى أَنْ أَعْطَوْهُمْ أَنْصَافَ ثِمَارِ أَمْوَالِهِمْ كُلَّ عَامٍ، ويَكْفُونَهُمُ الْعَمَلَ والْمَئُونَةَ، وكَانَتْ أُمُّ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، وهِيَ تُدْعَى أُمَّ سُلَيْمٍ، وكَانَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّه بْنِ أَبِي طَلْحَةَ كَانَ أَخًا لِأَنَسٍ لِأُمِّه، وكَانَتْ أَعْطَتْ أُمُّ أَنَسٍ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) عِذَاقًا لَهَا، فَأَعْطَاهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) أُمَّ أَيْمَنَ مَوْلَاتَهُ أُمَّ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) لَمَّا فَرَغَ مِنْ قِتَالِ أَهْلِ خَيْبَرَ، وانْصَرَفَ إِلَى الْمَدِينَة، رَدَّ الْمُهَاجِرُونَ إِلَى الْأَنْصَارِ مَنَائِحَهُمِ الَّتِي كَانُوا مَنَحُوهُمْ مِنْ ثِمَارِهِمْ، قَالَ: فَرَدَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِلَى أُمِّي عِذَاقَهَا، وأَعْطَى رَسُولُ اللَّه (ﷺ) أُمَّ أَيْمَنَ مَكَانَهُنَّ مِنْ حَائِطه. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وكَانَ مِنْ شَأْنِ أُمِّ أَيْمَنَ أُمِّ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (ﷺ): أَنَّهَا كَانَتْ وصِيفَةً لِعَبْدِ اللَّه بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِب، وكَانَتْ مِنَ الْحَبَشَةِ، فَلَماءلَدَتْ آمِنَةُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) بَعْدَ مَا تُوُفِّيَ أَبُوهُ فَكَانَتْ أُمُّ أَيْمَنَ تَحْضُنُهُ، حَتَّى كَبِرَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَأَعْتَقَهَا، ثُمَّ أَنْكَحَهَا زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ، ثُمَّ تُوُفِّيَتْ بَعْدَ مَا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِخَمْسَةِ أَشْهُرٍ. (البخاري/ الهبة/ ٢٤٨٧)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: کاتێ کە کۆچکەران لە مەککەوە هاتنە مەدینە ، بە دەستی خاڵی هاتن، یارمەتیدەرەکانیش خاوەنی زەوی و زار و خانووبەرە بوون، یارمەتیدەران کۆچبەرانیان کردە برابەشی خۆیان، لەسەر ئەوەی کە هەموو ساڵێ نیوەی بەروبوومی سامانی خۆیانیان بدەنێ، هەر ئەوەیان لێدەویست ئیشی تێدا بکەن و ئاوی بدەن، دایکی (أنس) کوڕی (مالك)یش کە ناوی (أم سليم) بوو، دایکی (عبدالله) کوڕی (طلحة) بوو، کە (عبدالله) برای دایکی (أنس) بوو، دایکی

(أنس) دارخورمایەکی خۆی دابوو بە پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پێغەمبەری خوایش (ﷺ) دارخورماکەی دابە دایکی (أیمن) کە دایکی (أسامە) کوڕی (زید)ە کە زوو لە ماڵی خۆیاندا بوو، (أبن شهاب) وتی: (أنس) کوڕی (مالك) هەواڵی پێدام: کاتێ کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لێبوویەوە لە جەنگی (خیبر) و، گەڕایەوە بۆ مەدینە، کۆچبەران ئەو دارخورمایانەیان گێڕایەوە بۆ یارمەتیدەران کە پێشتر بەروبومەکەیان پێ بەخشیبوون، پێغەمبەری خواش (ﷺ) دارخورمایەکەی گێڕایەوە بۆ دایکم، لە جێگەکەیدا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەباغەکەی خۆی بەشی دایکی (أم أیمن)یدا، (أبن شهاب) وتی: لە باسی دایکی (أیمن) وە کە دایکی أسامة کوڕی زیدە (ﷺ)، ئەوە هەیە کە لە کاتی خۆیدا کەنیزەکی (عبدالله) کوڕی (عبدالمطلب) بووە، (لەنەژاد) دا خەڵکی حەبەشە بوو، کاتی (آمنة) پێغەمبەری خوای (ﷺ) لێبوو لە دوای مردنی باوکی، (أم أیمن) دایەنی پێغەمبەری (ﷺ) دەکرد، هەتا پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەورە بوو ئینجا ئازادی کردو مارەی کرد لە زەیدی کوڕی حارثة، ئەویش پێنج مانگ دوای وەفاتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کۆچی دوایی کرد.

(١٤) فڕێدانی بتەکانی دەوری کەعبە

٦٢٥ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه بن مسعود (رضي الله عنه) قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ (ﷺ) مَكَّةَ، وحَوْلَ الْكَعْبَةِ ثَلَاثُ مائَةٍ وستُّونَ نُصُبًا، فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ كَانَ بِيَدِه، ويَقُولُ: (جاء الْحَقُّ وزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا) (الاسراء:٨١) (جاء الْحَقُّ ومَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ ومَا يُعِيدُ) (سبأ: ٤٩) زَادَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ: يَوْمَ الْفَتْحِ. (البخاري/ المظالم/ ٢٣٤٦)

(عبدالله) کوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) چووە ناو مەککە، بە دەوری کەعبەدا سێسەد و شەست بت هەبوون، بەدارێك کەبە دەستیەوە بوو کەوتە لێدانیان و ئەم ئایەتەی سەرەوەی دەفەرموو کە ئەمە ماناکەیەتی: (حەق هات و ناحەقی تیاچوو، لە ڕاستیدا نا حەق تیا چووە). (هەق هات و ناهەقی جارێکی تر سەر هەڵناداتەوە و دوبارە نابێتەوە) (سبأ: ٤٩) کوڕەکەی (أبو عمر) دەڵێ: لە ڕۆژی فەتحدا ئەمەی فەرمووە.

(١٥) پەیمانی دوای فەتح

٦٢٦-عَنْ مُجَاشِعُ بْنُ مَسْعُودٍ السُّلَمِيُّ (رضي الله عنه) قَالَ: جِئْتُ بِأَخِي أَبِي مَعْبَدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بَعْدَ الْفَتْحِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَايِعْهُ عَلَى الْهِجْرَةِ. قَالَ: "قَدْ مَضَتِ الْهِجْرَةُ

بِأَهْلِهَا". قُلْتُ: فَبِأَيِّ شيء تُبَايِعُهُ؟ قَالَ: "عَلَى الْإِسْلَامِ والْجِهَادِ والْخَيْرِ". قَالَ أَبُو عُثْمَانَ، يعني النهدي: فَلَقِيتُ أَبَا مَعْبَدٍ، فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ مُجَاشِعٍ، فَقَالَ: صَدَقَ. (البخاري/ المغازي/ ٤٠٤٥)

(مجاشع) کوری (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: لە دوای فەتح (أبو معبد)ی برامم هێنا بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) و عەرزم کرد: ئەی پێغەمبەری خوا، پەیمانی لێوەربگرە لەسەر کۆچکردن فەرمووی: "سەردەمی کۆچ تێپەڕی و کاتی نەما، وە خەڵکەکەشی تێپەڕین" وتم: ئەی لەسەر چی پەیمانی لێوەردەگریت؟ فەرمووی: "لەسەر ئیسلامەتی و تێکۆشان و چاکەکردن" أبو عثمانی النهدي وتی: گەیشتم بە (أبو معبدٍ)، وتەکەی (مجاشع)م بۆ گێڕایەوە، ئەویش وتی: ڕاست دەکات.

(١٦) فەرماندان بە چاکەکردن بۆ کەسێ کۆچی لەلاگران بێت

٦٢٧ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ (ﷺ): أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ الْهِجْرَةِ؟ فَقَالَ: "وَيْحَكَ، إِنَّ شَأْنَ الْهِجْرَةِ لَشَدِيدٌ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ". قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: "فَهَلْ تُؤْتِي صَدَقَتَهَا". قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: "فَاعْمَلْ مِنْ وراء الْبِحَارِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا". (البخاري/ الزكاة / ١٣٨٤)

(أبو سعيد الخدري) (ﷺ) دەڵێ: عەرەبێکی دەشتەکی لەبارەی کۆچکردنەوە پرسیاری لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کرد،؟ فەرمووی: "کۆستت کەوێ، ئەرکی کۆچکردن سەختە، ئایا حوشترت هەیە؟" وتی: بەڵێ، فەرمووی: "ئایا زەکاتەکەی دەدەیت؟" وتی: بەڵێ فەرمووی: "کاری چاکە بکە لەودیو دەریاکانیشەوە بێ —واتە لەهەر کوێ بویت— خوای گەورە هیچ لە خێری کردارەکانت کەم ناکاتەوە".

(١٧) ژیان لە دەشتا

٦٢٨–عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (ﷺ): أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى الْحَجَّاجِ، فَقَالَ: يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ ارْتَدَدْتَ عَلَى عَقِبَيْكَ، تَعَرَّبْتَ؟ قَالَ: لَا، ولَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَذِنَ لِي فِي الْبَدْوِ. (البخاري/ الفتن/ ٦٦٧٦)

(سلمة) کوری (الأكوع) (ﷺ) دەڵێ: چوەتە لای (حجاج)و (حجاج) وتویەتی: ئەی کوڕی (أكوع) گەڕاویتەوە دۆخی جارانت، بویتەوە بە دەشتەکی؟ وتی: نەخێر، بەڵکو پێغەمبەری خوا (ﷺ) مۆڵەتی پێداوم کە لە بیاباندا بژیم.

(١٨) جەنگی حونەین

٦٢٩ـ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى الْبراء فَقَالَ: أَكُنْتُمْ ولَّيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ يَا أَبَا عُمَارَةَ؟ فَقَالَ: أَشْهَدُ عَلَى نَبِيِّ اللَّه (ﷺ) ماءلّى، ولَكِنَّهُ انْطَلَقَ أَخِفًّا و مِنَ النَّاسِ وحُسَّرٌ، إِلَى هَذَا الْحَيِّ مِنْ هَوَازِنَ، وهُمْ قَوْمٌ رُمَاةٌ، فَرَمَوْهُمْ بِرشْقٍ مِنْ نَبْلٍ كَأَنَّهَا رِجْلٌ مِنْ جَرَادٍ، فَانْكَشَفُوا، فَأَقْبَلَ الْقَوْمُ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِث (رضي الله عنه) يَقُودُ بِه بَغْلَتَهُ، فَنَزَلَ ودعاءاسْتَنْصَرَ وهُوَ يَقُولُ: "أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ، أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ. اللَّهُمَّ أَنَزِّلْ نَصْرَكَ". قَالَ الْبراء: كُنَّا واللَّه إِذَا احْمَرَّ الْبَأْسُ نَتَّقِي بِهِ، وإِنَّ الشُّجَاعَ مِنَّا لَلَّذِي يُحَاذِي بِهِ، يَعْنِي النَّبِيَّ (ﷺ).(البخاري/ المغازي/ ٤٠٦١)

(أبو أسحاق) دەڵێ: پیاوێك هات بۆ لای (براء) وتی: ئەی (أبو عُمارة) ئایا ئێوە بوون لە ڕۆژی (حنین)دا پشتتان هەڵکرد؟ ئەویش وتی: شاهیدی دەدەم لەسەر پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە ئەو پشتی هەڵنەکرد، بەڵکو کەسانێ لە خەڵکی کە کۆڵ سوك بوون و زرێپۆشیان نەبوو ڕۆیشتن بۆ ئەو تیرەیەی (هوازن)، ئەوانیش خەڵکانێکی تیرئەندازبوون، کە بە (لێشاو) بە باقە تیریان تێدەگرتن، هەر وەك قاچە کولله، تا دوژمن زاڵ بوو بەسەریاندا، خەڵکەکە ڕوویان کردە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە (أبو سفیان) کوڕی (حارث) (رضي الله عنه) ئێسترەکەی ڕادەکێشا، ئینجا پێغەمبەری خوا (ﷺ) دابەزی و پاڕایەوەو داوای سەرکەوتنی دەکردو دەیفەرموو: "من پێغەمبەرم، درۆنیە، من ڕۆڵەی عبدالمطلبم، خوایە سەرکەوتنی خۆت دابەزێنە" (براء) وتی: سوێند بە خوا هەر کاتێ کە شەڕ وترس سەخت دەبوو ئێمە خۆمان دەدایە پەنای ئەوو ئازاشمان ئەو کەسە بوو شان بەشانی پێغەمبەر (ﷺ) بێت.

(١٩)جەنگی طائف

٦٣٠-عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ عَمْرٍو (رضي الله عنه) قَالَ: حَاصَرَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) أَهْلَ الطَّائِف، فَلَمْ يَنَلْ مِنْهُمْ شَيْئًا، فَقَالَ: "إِنَّا قَافِلُونَ إِنْ شَا و اللَّهُ (تعالى)". قَالَ أَصْحَابُهُ: نَرْجِعُ ولَمْ نَفْتَتِحْهُ؟ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اغْدُوا عَلَى الْقِتَال". فَغَدَوْا عَلَيْه، فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا". قَالَ: فَأَعْجَبَهُمْ ذَلِكَ، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ).(البخاري/ المغازي/ ٤٠٧٠)

(عبدالله) کوڕی (عمرو) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەمارۆی خەڵکی (طائف)یدا، هیچی پێنەکردن، فەرمووی: "ئێمە دەگەڕێینەوە بەویستی خوای (بالا

دەست)". هاوەڵانی عەرزیان کرد: دەگەڕێینەوەو ڕزگاریشمان نەکرد؟ پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی پێیان: "سبەینێ بچن بۆ جەنگ". بۆ سبەینێ چوونەوە توشی برینداریەکی زۆر هاتن، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی پێیان: "ئێمە سبەینێ دەگەڕێینەوە" ئەمجارە ئەمەیان پێخۆش بوو، ئینجا پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێکەنی.

(٢٠) ژمارەی جەنگەکانی پێغەمبەری خوا (ﷺ)

٦٣١ـ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ خَرَجَ يَسْتَسْقِي بِالنَّاسِ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ اسْتَسْقَى، قَالَ: فَلَقِيتُ يَوْمَئِذٍ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ، وقَالَ: لَيْسَ بَيْنِي وبَيْنَهُ غَيْرُ رَجُلٍ، أَوْ بَيْنِي وبَيْنَهُ رَجُلٌ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: كَمْ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)؟ قَالَ: تِسْعَ عَشْرَةَ (غزوة). فَقُلْتُ: كَمْ غَزَوْتَ أَنْتَ مَعَهُ؟ قَالَ: سَبْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً، قَالَ: فَقُلْتُ: فَمَا أَوَّلُ غَزْوَةٍ غَزَاهَا؟ قَالَ: ذَاتُ الْعُسَيْرِ أَوِ الْعُشَيْرِ. (بخاري/ الاستسقا و/ ٩٧٦. المغازي/ ٣٧٣٣)

(أبو أسحاق) دەڵێ: (عبدالله) کوڕی (یزید) ڕۆیشت نوێژەبارانە بکات بۆ خەڵکی، دوو ڕکات نوێژی کرد و لەپاشان دۆعای باران بارینی کرد، دەڵێ: ئەو ڕۆژە گەیشتم بە (زید)ی کوڕی (أرقم)، جگە لە پیاوێ کەسی تر نەبوو لە نێوانماندا، یان نێوان من و ئەو پیاوێك بوو، پێم وت: ئایا پێغەمبەری خوا (ﷺ) چەند جەنگی کردووە؟ وتی: نۆزدە جەنگ، منیش وتم: ئەی تۆ چەند جەنگت کردوە لە خزمەتیدا؟ وتی: حەڤدە جەنگ، ئەمجاوتم: یەکەم جەنگ کە کردی کام جەنگ بوو؟ وتی: ذات العُسیر یان (العُشَیر).

٦٣٢–مکرّر ـ عَنْ بُرَيْدَةَ (﵁) قَالَ: غَزَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً، قَاتَلَ فِي ثَمَانٍ مِنْهُنَّ. (البخاري/ المغازي/ ٤٢٠٣)

(بریدة) (﵁) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ نۆزدە جەنگ چووە، لە هەشتیاندا کەوتوەتە جەنگەوە.

بەشی سی‌و چوارەم: فەرمانڕەوایی (كتاب الإمارة)

(١) دانانی جێنشین و دانەنانی

٦٣٣ــ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ (رضي الله عنها) فَقَالَتْ: أَعَلِمْتَ أَنَّ أَبَاكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ؟ قَالَ: قُلْتُ: مَا كَانَ لِيَفْعَلَ، قَالَتْ: إِنَّهُ فَاعِلٌ، قَالَ: فَحَلَفْتُ أَنِّي أُكَلِّمُهُ فِي ذَلِكَ، فَسَكَتُّ حَتَّى غَدَوْتُ وَلَمْ أُكَلِّمْهُ، قَالَ: فَكُنْتُ كَأَنَّمَا أَحْمِلُ بِيَمِينِي جَبَلًا، حَتَّى رَجَعْتُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ، فَسَأَلَنِي عَنْ حَالِ النَّاسِ وَأَنَا أُخْبِرُهُ، قَالَ: ثُمَّ قُلْتُ لَهُ: إِنِّي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ مَقَالَةً، فَآلَيْتُ أَنْ أَقُولَهَا لَكَ، زَعَمُوا أَنَّكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ، وَإِنَّهُ لَوْ كَانَ لَكَ رَاعِي إِبِلٍ أَوْ رَاعِي غَنَمٍ، ثُمَّ جَاءَكَ وَتَرَكَهَا رَأَيْتَ أَنْ قَدْ ضَيَّعَ، فَرِعَايَةُ النَّاسِ أَشَدُّ. قَالَ: فَوَافَقَهُ قَوْلِي، فَوَضَعَ رَأْسَهُ سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَهُ إِلَيَّ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَحْفَظُ دِينَهُ، وَإِنِّي لَئِنْ لَا أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) لَمْ يَسْتَخْلِفْ، وَإِنْ أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ (رضي الله عنه) قَدِ اسْتَخْلَفَ. قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ ذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَأَبَا بَكْرٍ، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَعْدِلَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) أَحَدًا، وَأَنَّهُ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ. (بخاري/ الأحكام/ ٦٧٩٢)

(أبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: سەردانی (حفصة)م (رضي الله عنها) كرد، وتی: ئایا زانیوتە كە باوكت كەسی دانەناوە بە جێنشینی خۆی؟ وتم: لەو كەسانە نەبوو شتی وا بكات، وتی: كردوویەتی، سوێندم خوارد دەبێ لەوبارەیەوە بیدوێنم، بێدەنگ بووم و تا بەیانی هیچم لەگەڵدا نەوت، لە حاڵێكدا بووم هەر وەك شاخێكم بە شانی ڕاستم هەڵگرتبێ، تا گەڕامەوە و چوومە لای، هەواڵی خەڵكی لێپرسیم و منیش ئاگادارم دەكرد، پاشان پێم وت: لە خەڵكیم بیست كە قسەیەكیان دەكرد، سوێندمخوارد كە هەر دەبێ پێت بڵێم، دەڵێن گوایە تۆ كەست دانەناوە بەجێنشینی خۆت، ئەم كارەت وەك ئەوە وایە شوانێكی حوشتر یان شوانێكی مەڕت هەبێ و، پاشان بەجێیان بهێڵێت و بێتەوە بۆ لات، دەبینی كە ماڵیاتەكەی زایە كردوە، خۆ چاودێری كردنی خەڵكی لەوە قورستر و سەخترە، ابن عمر دەڵێ: باوكم ڕازی بوو بە قسەكەم، ماوەیەك سەری دانەواندو پاشان بەرزی كردەوە و ڕووی تێكردم و وتی: خوای (عز وجل) ئاینی خۆی دەپارێزێ، جا ئەگەر منیش جێنشین دانەنێم خۆ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)یش جێنشینی دانەناوە، ئەگەر جێنشینیش دابنێم ئەوا (أبو بكر) (رضي الله عنه)

جێنشینی دانا، أبن عمر دەڵێ: سوێند بەخوا هەر ئەوەندە بوو تا ناوی پێغەمبەری خوا (ﷺ)و أبو بکری هێنا، ئینجا بۆم دەرکەوت کە ئەو هیچ کەس ناکات بە هاوشانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە ئەویش جێنشینی دانەناوە".

(٢) وەفاکردن بە بەیعەتی جێنشینەکان یەك لەدوای یەك

٦٣٤ـ عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) خَمْسَ سِنِينَ، فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْانبياء، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وسَتَكُونُ خُلَفَا و تَكْثُرُ". قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: "فُوا بِبَيْعَةِ الْأَوَّلِ فَالْأَوَّلِ، وأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ). (البخاري/ الانبياء/ ٣٢٦٧)

(أبو حازم) دەڵێ: پێنج ساڵ لەگەڵ (أبو هريرة)دا (رضي الله عنه) هاونشین بووم، لێم بیست لە پێغەمبەری (ﷺ) دەگێڕایەوە کە فەرموویەتی: "پێغەمبەران کاروباری (بنو ئیسرائیل)یان دەبرد بەڕێوە، هەرکاتێ پێغەمبەرێکیان تیاچووبێ، پێغەمبەرێکی تر بوەتە جێگەداری، بەڕاستی لەدوای منەوە پێغەمبەری تر نیە، بەڵکو لەدوای من جێنشین دێن و زۆریش دەبن" وتیان: فەرمانمان بە چی پێدەکەیت؟ فەرمووی: "وەفادار بن بەو بەیعەتەی دەیدەن پێیان یەك لەدوای یەك، مافی خۆیانیان بدەنێ، خوای گەورەیش پرسیاریان لێدەکات لەوەی کە ئەوان کراونەتە سەرپەرشتیاری".

(٣) هەمووتان چاودێرن و هەمووشتان بەرپرسن

٦٣٥ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ، وهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، والرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ، والْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا ووَلَدِه، وهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ، والْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ، أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ". (بخاري/ العتق/ ٢٤١٦)

(أبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "ئاگاداربن کە هەمووتان چاودێر و شوانن، هەموشتان بەرپرسیارن لەژێر دەستەکانتان، کاربەدەستی خەڵکی شوانەو بەرپرسیارە لە ژێر دەستەکانی، پیاویش شوانی ماڵ و خێزانەکەیەتی و بەرپرسە لێیان، ئافرەتیش شوانی ماڵی مێردەکەی و منداڵەکانیەتی و بەرپرسیشە لێیان، کۆیلەش شوانە بەسەر ماڵی گەورەکەیەو بەرپرسە لێی، دە ئاگاداربن هەمووتان شوانن، هەموویشتان بەرپرسن لە ژێر دەستەکانتان"

(٤) نابەجێی سوربوون لەسەر داوای فەرمانڕەوایی

٦٣٦ـ عَنْ أَبِي ذَر (ﷺ) : أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ: "يَا أبا ذَر انِي أرَاكَ ضَعِيفاً، وانِي أُحِبُ لَكَ مَا أُحِبُ لِنَفْسِي ، لاَ تَأمَرَنَّ عَلَى اثْنَين، ولاَ تَولَينَّ مَالَ يَتِيمٍ" ((البخاري/ أوائل الأيمان والنذور/٦٢٤٨)).

(عبدالرحمن) کوڕی (سمرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی پێم: "ئەی عبدالرحمن، داوای فەرمانڕەوایەتی مەکە، چونکە ئەگەر لەسەرداواکردنی خۆت پێت درا، ئەوا خوا دەت داتە دەست خۆت، بەڵام ئەگەر بەبێ داواکردنی خۆت پێتدرا، ئەوا یارمەتی دەدرێیت لەسەری".

(٥) کار ناسپێرین بە کەسێك خۆی داوای بکات

٦٣٧ـ عَنْ أَبي بُرْدَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو مُوسَى (ﷺ): أَقْبَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) ومَعِي رَجُلَان مِنَ الْأَشْعَرِيِّين، أَحَدُهُمَا عَنْ يَمِينِي والْآخَرُ عَنْ يَسَارِي، فَكلَاهُمَا سأَلَ الْعَمَلَ، والنَّبِيُّ (ﷺ) يَسْتَاك، فَقَالَ: "مَا تَقُولُ يَا أَبَا مُوسَى؟ أَوْ: يَا عَبْدَ اللَّه بْنَ قَيْس". قَالَ: فَقُلْتُ: والَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَطْلَعَانِي عَلَى مَا فِي أَنْفُسِهِمَا، ومَا شَعَرْتُ أَنَّهُمَا يَطْلُبَانِ الْعَمَلَ، قَالَ: وكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى سِوَاكِه تَحْتَ شَفَتِه وقَدْ قَلَصَتْ، فَقَالَ: "لَنْ –أَوْ لَا– نَسْتَعْمِلُ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ أَرَادَهُ، ولَكِن اذْهَبْ أَنْتَ يَا أَبَا مُوسَى، أَوْ: يَا عَبْدَ اللَّه بْنَ قَيْس". فَبَعَثَهُ عَلَى الْيَمَنِ، ثُمَّ أَتْبَعَهُ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ، فَلَمَّا قَدِمَ عَلَيْه قَالَ: انْزِلْ، وأَلْقَى لَهُ وِسَادَةً، وإِذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ مُوثَقٌ، قَالَ: مَا هَذَا؟ قَالَ: هَذَا كَانَ يَهُودِيًّا فَأَسْلَمَ، ثُمَّ رَاجَعَ دِينَهُ دِينَ السَّوْ و فَتَهَوَّدَ، قَالَ: لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ، قَضَا و اللَّه ورَسُوله، فَقَالَ: اجْلِسْ، نَعَمْ، قَالَ: لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ، قَضَا و اللَّه ورَسُوله. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَأَمَرَ بِه فَقُتِلَ، ثُمَّ تَذَاكَرَا الْقِيَامَ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا –مُعَاذٌ– أَمَّا أَنَا فَأَنَامُ وأَقُومُ، وأَرْجُو فِي نَوْمَتِي مَا أَرْجُو فِي قَوْمَتِي. (بخاري/ استتابة المرتدين والمعاندين/ ٦٥٢٥)

(أبو بُردة) دەڵێ: (ابو موسى) (ﷺ) وتی: هاتمە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) و دوو پیاو لە ئەشعەریەکانم لەگەڵدا بوو، یەکێکیان لەلای ڕاستمەوە و ئەوی تریان لەلای چەپمەوە، هەردووکیان داوای کار بەدەستیان کرد، پێغەمبەریش (ﷺ) سیواکی دەکرد، ئینجا فەرمووی: "ئەی (أبو موسى)ـ تۆچی دەڵێیت؟ یان: ئەی (عبدالله) کوڕی (قیس)؟ منیش وتم: سوێند بەو کەسەی تۆی بە هەق ڕەوانەکردووە، ئاگاداریان نەکردووم بەوەی کە لە دڵیاندایە وەهەستم نەکردوە کە داوای کار

بەدەستی دەکەن، هەروەك ببینم دەڵێی چاوم لێیە کە سیواکەکەی لە ژێر لێویدایە و لێـــوی هاتوەتەیـــەك و بەرزبوەتـــەوە، فـــەرمووی: "نـــەخێر، کەســـێ ناخەینـــە سەرکاروفەرمانمان کە خۆی بیەوێت، بەڵام ئەی أبو موسی تۆ بڕۆ، یان: ئەی عبـدالله کوڕی قیس". بەکاربەدەستی ناردی بۆ یەمەن، (معاذ) کـوڕی (جبـل)یشـی نـارد بـە دوایدا، کاتێ کە (معاذ) گەیشتە لای، وتی: دابەزە، (أبو موسی) سەرینێکی، بۆ دانا، لەوساتەدا پیاوێ لای أبوموسـی کـۆت و زنجیرکرابـوو، (معـاذ) وتـی: ئـەوە چییە؟ وتی: ئەمە جولەکـە بـووە پاشـان موسـڵمان بـووە، دوایـی گەڕاوەتـەوە سـەر ئاینـە خراپەکەی خۆی و بوەتەوە بە جولەکە، وتی: دانانیشم هەتا نەکوژرێ، حوکمی خـوا و پێغەمبەرەکەیەتی، أبو موسی وتی: دانیشە، باشە، وتی: هەتا نەکوژرێ دانانیشم، حوکمی خواو پێغەمبەرەکەیەتی، سـێ جـار ئەمـەی وت، (أبـو موسـی) فـەرمانی داو کوژرا، پاشان کەوتنە وتووێژ لەسەر شەونوێژ، یەکێکیان وتی -کە معاذ بوو- بـەڵام مـن دەخـەوم و شـەویش هەڵدەسـتم، چـەندە بەتـەمای پاداشـتی شـەونوێژەکەمم، ئەوەندەش بەتەمای پاداشتی خەوتنەکەمم.

(٦) ئایینی ئامۆژگارییە

٦٣٨ـ عَنْ جَرِيرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ، وإِيتَا و الزَّكَاةِ، والنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. (البخاري/ الإيمان/ ٥٧)

(جریـر) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پەیمانمـدا بـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) لەسـەر ئـەوە کـە نوێژبکەم و، زەکات بدەم، ئامۆژگاری هەموو موسڵمانێکیش بکەم کەدڵسۆزی هەبێت بۆیان.

٦٣٩-عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: عَادَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ الْمُزَنِيَّ (رضي الله عنه) فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، فَقَالَ مَعْقِلٌ: إِنِّي مُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ لِي حَيَاةً مَا حَدَّثْتُكَ بِهِ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللَّهُ رَعِيَّةً، يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ، إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ". (البخاري/ الأحكام/ ٦٧٣١)

(حسن) دەڵێ: (عبیدالله) کوڕی (زیـاد) سـەردانی (معقـلِ) کـوڕی (یسـار) المُزَنـيّ (رضي الله عنه) کرد لەو نەخۆشیەیدا کە بوە هۆی مردنی، (معقل) وتی: من فەرموودەیەکت بۆ دەگێڕمـەوە کـە لـە پێغەمبـەری خـوام (ﷺ) بیسـتوە، ئەگـەر بمزانیایـە کـە ژیـانم

بەبەریـەوە مـاوە نەمدەگێڕایـەوە بـۆت، مـن لـە پێغەمبـەری خـوام (ﷺ) بیسـتوە دەیفەرموو: "هەر بەندەیەك خوا بیكاتـە كاربەدەسـت و چـاودێری كۆمـەڵێك خـەڵك، پاشان هـەر ڕۆژێ بمـرێ و غەشـی كردبـێ لـە ژێردەسـتەكانی، ئـەوا خـوا بەهەشـتی لێحەرام دەكات".

(٧) خیانەتی فەرمانڕەواكان لە دەستكەوتی جەنگی

٦٤٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) ذَاتَ يَوْمٍ فَذَكَرَ الْغُلُولَ، فَعَظَّمَهُ وعَظَّمَ أَمْرَهُ، ثُمَّ قَالَ: "لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِي و يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَا و، يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِي و يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ، فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِي و يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَا و، يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِي و يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاحٌ فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِي و يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ، فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِي و يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ، فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغِثْنِي، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ". **(البخاري/ الجهاد/ ٢٩٠٨)**

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: ڕۆژێ پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) لەناوماندا هەسـتاو كەوتـە باسكردنی خیانەت لە دەستكەوتی جەنگی، تاوانەكـەی بـە گـەورە باسـكرد، پاشـان فەرمووی: "باكەسێكتان نەبینم كە لە ڕۆژی قیامەتدا بێـت و حوشـترێ لەسـەر ملـی بێت و بقۆڕێنێ، بلێ: ئەی پێغەمبەری خوا فریام كەوە، منیش بلـێم: دەسـەڵاتم نیـە هیچ شتێكت بۆ بكەم، كاتی خۆی پـێم ڕاگەیانـدویت و، باكەسـێكتان نـەبینم كـە لـە ڕۆژی قیامەتدا بێت ئەسپی بەسەر ملیەوە بێت و بحیلكێنێ، بلـێ: ئـەی پێغەمبـەری خـوا، فریـام كـەوە، منـیش بلـێم: دەسـەڵاتم نیـە هـیچ شـتێكت بـۆ بكـەم، خـۆ پـێم ڕاگەیاندوی، با كەسێكتان نەبینم كە لە ڕۆژی قیامەت دا بێت و مەڕێ بەسـەرملیەوە بێت و بباڕێنێ، بلێ: ئەی پێغەمبەری خوا فریام كەوە، منـیش بلـێم: دەسـەڵاتم نیـە هیچ شتێكت بۆ بكەم، پێم ڕاگەیاندوویت، باكەسێكتان نەبینم كەلـە ڕۆژی قیامەتـدا بێت و گیانلەبەرێك بەسەرملیەوە بێت و هاوار بكات، بلێ: ئەی پێغەمبەری خوا فریام

کەوە، منیش بڵێم: دەسەڵاتم نیە هیچ شتێکت بۆ بکەم، خۆ پێم ڕاگەیاندویت، با کەسێکتان نەبینم کە لەڕۆژی قیامەتدا بێت و چەند پارچە قوماشێ بەسەرملیەوە بن و بشەکێنەوە و بڵێ: ئەی پێغەمبەری خوا فریام کەوە، منیش بڵێم: دەسەڵاتم نیە هیچ شتێکت بۆ بکەم، خۆ پێم ڕاگەیاندویت، باکەسێکتان نەبینم کە لە ڕۆژی قیامەتدا بێت و ئاڵتون و زیو و شتومەك بەسەملیەوە بێت و، بڵێ: ئەی پێغەمبەری خوا فریام کەوە، منیش بڵێم: دەسەڵاتم نیە هیچ شتێکت بۆ بکەم، کاتێ خۆی پێم ڕاگەیاندویت".

(٨) دیاری بۆ فەرمانڕەواکان

٦٤١ـ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعديِّ (ﷺ) قَالَ: اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) رَجُلًا منَ الْأَسد عَلَى صَدَقَات بَنِي سُلَيْمٍ يُدْعَى ابْنَ اللّبنية، فَلَمَّا جاء حَاسَبَهُ، قَالَ: هَذَا مَالُكُمْ وهَذَا هَديَّةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "فَهَلَّا جَلَسْتَ فِي بَيْتِ أَبِيكَ وأُمِّكَ حَتَّى تَأْتيَكَ هَديَّتُكَ إِنْ كُنْتَ صَادقًا". ثُمَّ خَطَبَنَا فَحَمدَ اللَّهَ وأَثْنَى عَلَيْه، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أَسْتَعْملُ الرَّجُلَ منْكُمْ عَلَى الْعَمَلِ مماءلّاني اللَّهُ، فَيَأْتي فَيَقُولُ: هَذَا مَالُكُمْ، وهَذَا هَديَّةٌ أُهْديَتْ لِي، أَفَلَا جَلَسَ فِي بَيْت أَبِيه وأُمِّه حَتَّى تَأْتيَهُ هَديَّتُهُ إِنْ كَانَ صَادقًا؟ واللَّه لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ منْكُمْ منْهَا شَيْئًا بغَيْر حَقِّه إِلَّا لَقيَ اللَّهَ تَعَالَى يَحْملُهُ يَوْمَ الْقيَامَة، فَلَأَعْرفَنَّ أَحَدًا منْكُمْ لَقيَ اللَّهَ يَحْملُ بَعيرًا لَهُ رُغَا و، أَوْ بَقَرَةً لَهَا خُوَارٌ، أَوْ شَاةً تَيْعَرُ" ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْه حَتَّى رُئيَ بَيَاضُ إِبْطَيْه يقول: "اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ". بَصُرَ عَيْنِي، وسَمعَ أُذُنِي. (بخاري/ الحيل/ ٦٥٧٨)

(أبو حميد الساعدي) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیاوێکی (أسد)[1]ی کردە کارمەندی کۆکەرەوەی زەکاتی (بني سُلَيم) ناودەبرا بە (ابن اللتبيـةّ)، کاتێ هاتەوە کەوتە لێپرسینەوەی، وتی: ئەم سامانە هی ئێوەیە و ئەمە دیاریە بۆ من، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر ڕاستگۆیت بۆ دانەنیشتی لەماڵی دایك و باوکتدا هەتا دیاریەکەتت بۆ بێت". پاشان وتاری بۆ داین و سوپاس و ستایشی خوای (ﷻ)ی کرد، ئینجا فەرمووی: "لەپاشان، من پیاوێ لە ئێوە دەکەمە کارمەند بەسەر ئەو ئیشەوە کە خوا داویەتە دەستم، کەچی دێت و دەڵێ: ئەوە سامانەکەی

---

[1] الأسد: پێیان دەوترێ الأزد.

ئێوەیە، ئەوەش دیارییە دراوە بە من، ئەی بۆ لە ماڵی باوك و دایكیدا دانەنیشت، دیاریەكەی بۆ بێت ئەگەر ڕاستگۆیە؟ بەخوا هەریەكێ لە ئێوە شتێك وەربگرێ كە بە حەقی خۆی نەبێ كە ڕۆژی قیامەت گەیشت بەخوای باڵادەست دەبێ بە كۆڵیەوە بێت. یەكێك لە ئێوە دەناسمەوە كە بە خوای (ﷻ) دەگات حوشترێ بە كۆڵیەوەیەتی و بارەباریەتی، یان مانگایەك قۆڕەی لێدێ یان مەڕێك باعەباعیەتی". پاشان هەردوو دەستی بەرز كردەوە هەتا سپیایی هەردوو بن باڵی بینرا و دەیفەرموو: "خوایە، ئەوا گەیاندم". (أبو حمید) دەڵێ: چاوم بینی و گوێم بیستی.

(٩) پەیمانی ژێر درەختەكە دەربارەی ڕانەكردن و پشت هەڵنەكردن

٦٤٢–عن جابر بن عبدالله قال كنا يوم الحديبية الفا واربع مائة، فبايعناه وَعُمَرُ (ﷺ) آخِذٌ بِيَدِهِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ، وهِيَ سَمُرَةٌ، وقَالَ: بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا نَفِرَّ، ولَمْ نُبَايِعْهُ عَلَى الْمَوْتِ. (البخاري/ المغازي/ ٣٩٢١)

(جابر) كوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: ئێمە لە ڕۆژی حودەیبییەدا هەزار و چوارسەد بووین، پەیمانمان دا بە پێغەمبەری خوا (ﷺ)و (عمر) (ﷺ) لە ژێر درەختی (سَمُرة)دا دەستی بە دەستیەوە بوو، پەیمانمان پێدا لە جەنگدا ڕانەكەین، بەڵام پەیمانی مردنمان نەدایە.

٦٤٣ـ عَنْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى (ﷺ) قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ الشَّجَرَةِ أَلْفًا وثَلَاثَ مِائَةٍ، وكَانَتْ أَسْلَمُ ثُمْنَ الْمُهَاجِرِينَ. (البخاري/ المغازي/ ٣٩٢٤)

"عبدالله) كوڕی (أبو أوفى) (ﷺ) دەڵێ: هاوەڵانی درەختەكە هەزار و سێسەد كەس بوون، هۆزی (أسلم)یش هەشت یەكی كۆچكەرەكان بوون.

(١٠) پەیماندان لەسەر مردن

٦٤٤ـ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ: قُلْتُ لِسَلَمَةَ: عَلَى أَيِّ شيء بَايَعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ؟ قَالَ: عَلَى الْمَوْتِ. (البخاري/ المغازي/ ٣٩٣٦)

(یزید) كوڕی (أبو عبید) دەڵێ: بە (سلمة)م وت: لە ڕۆژی حودەیبییەدا لەسەر چ شتێ پەیمانتان بە پێغەمبەری خوا (ﷺ)دا؟ وتی: لەسەر مردن.

(١١) پەیماندان لەسەر گوێڕایەڵی و ملكەچی بە پێی توانا

٦٤٥ـ عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا نُبَايِعُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى السَّمْعِ والطَّاعَةِ، يَقُولُ لَنَا: "فِيمَا اسْتَطَعْتَ". (البخاري/ الأحكام/ ٦٧٧٦)

(أبـن عمـر) (ﷺ) دەڵـێ: پـەیمانمان دەدا بـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) لەسـەر گوێڕایەڵی و ملکەچی، پێمانی دەفەرموو: "بەپێی توانات".

(١٢) پەیماندان لەسەر گوێڕایەڵی مەگەر کوفرێکی ئاشکرا ببینن

٦٤٦ـ عَنْ جُنَادَةَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ (ﷺ) وهُوَ مَرِيضٌ، فَقُلْنَا: حَدِّثْنَا –أَصْلَحَكَ اللَّهُ– بِحَدِيثٍ يَنْفَعُ اللَّهُ بِهِ، سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). فَقَالَ: دَعَانَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَبَايَعْنَاهُ، فَكَانَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا: أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ والطَّاعَةِ، فِي مَنْشَطِنَا ومَكْرَهِنَا وعُسْرِنَا ويُسْرِنَا، وأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ. قَالَ: "إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ". (البخاري/ الفتن/ ٦٦٤٧)

(جُنادة) کوڕی (أبو أمية) دەڵێ: چووینە سەردانی (عبادە) کوڕی (صامت) (ﷺ) نەخۆش بوو، وتمان: –خـوا چـاکت بـۆ بکـا– فەرموودەیەکمان بـۆ بگێـڕەرەوە لـە پێغەمبەری خوات (ﷺ) بیستبێ تا سوودی لێـوەرگرین، (عُبـادة) وتـی: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) بـانگی کـردین و پـەیمانمان پێـدا، لـەو خاڵانـەی کـە لێـی وەرگـرتین: پـەیمانمان پێـدا لەسـەر گوێڕایـەڵی و ملکەچـی، لـە خۆشـیمان و ناخۆشـیماندا و لەتەنگانـەمان و لـە ئاسـودەییماندا، بافـەرمانڕەواکانیش هەنـدێ مافمـان بـەرن بـۆ خۆیان، پەیماندا کە ململانێ نەکەین لەگەڵ کەسێ کە شایستەی فەرمانڕەوایی بێـت، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "مەگەر کوفرێکی ئاشـکرا ببیـنن و بەڵگـەتان لای خـواوە هەبێت لەسەری".

(١٣) تاقیکردنەوەی ئافرەتە باوەڕدارەکان

٦٤٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَت الْمُؤْمِنَاتُ إِذَا هَاجَرْنَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) يُمْتَحَنَّ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جاءكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا ولَا يَسْرِقْنَ ولَا يَزْنِينَ) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَنْ أَقَرَّ بِهَذَا مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ فَقَدْ أَقَرَّ بِالْمِحْنَةِ، وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا أَقْرَرْنَ بِذَلِكَ مِنْ قَوْلِهِنَّ قَالَ لَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "انْطَلِقْنَ فَقَدْ بَايَعْتُكُنَّ". ولَا واللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ، غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ. قَالَتْ عَائِشَةُ (ﷺ): واللَّهِ مَا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى النساء قَطُّ إِلَّا بِمَا أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى، ومَا مَسَّتْ كَفُّ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) كَفَّ امْرَأَةٍ قَطُّ، وكَانَ يَقُولُ لَهُنَّ إِذَا أَخَذَ عَلَيْهِنَّ: "قَدْ بَايَعْتُكُنَّ" كَلَامًا. (البخاري/ الطلاق/ ٤٩٨٣)

(عائشـة) (رضـي الله عنهـا) هاوسـەری پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) دەڵـێ: هـەرکاتێ ئافرەتـــە باوەڕدارەکـــان کۆچـــیانبکردایە بـــۆ لای پێغەمبـــەری خـــوا (ﷺ) بـــەم فەرموودەیەی سەرەوەی خوای (ﷻ) تاقی دەکرانەوە کە ئەمە ماناکەیـەتی: "ئـەی پێغەمبەر (ﷺ) کاتێك ئافرەتانی ئیماندار هاتن بۆ لات و پـەیمانیان پێـدایت بـا هـیچ جۆرە هاوەڵێك بۆ خـوا بڕیارنـەدەن، زینـا نەکـەن، ڕۆڵـەکانی خۆیـان نـەکوژن، هـیچ جۆرە بوختانێك نەکەن لە نێوان دەست و پێـی خۆیانـدا" هـەتا کۆتـایی ئایەتەکـە ، عائشە وتی: هەر کام لە ئافرەتە باوەڕدارەکـان دانـی بنایـە بـەوەدا ئـەوا، دانیـدەنا، بەبەرگەگرتنی تاقیکردنەوەکەدا، جا ئەگەر بە وتەی خۆیان دانیان بنایە بەوەدا ئیتر پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو پێیان: "بڕۆن ئەوا پـەیمانم لێـوەرگرتن". سـوێند بە خوا هەرگیز دەستی پێغەمبەری خوا (ﷺ) نەکەوتوە لە دەستی هیچ ئافرەتێـك، بـەڵکو هـەر بـە قسـە پـەیمانی لێـوەردەگرتن، عائشـە (ﷺ) دەڵـێ: سـوێند بـە خـوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەر پەیمانێکی لە ئافرەتان وەرگرتبێت هـەر ئـەوە بـووە کـە خوا فەرمانی پێکردووە، هەرگیز ناو لەپی پێغەمبەری خـوا (ﷺ) نەکـەوتوە لـە نـاو لەپی هیچ ئافرەتێك، هـەر کاتـێ بەیعـەتی لێوەربگرتنایـە هـەر بـە قسـە دەیفـەرموو پێیان: "ئەوا پەیمانم لێوەرگرتن".

(١٤) گوێڕایەڵی کردنی پێشەوا

٦٤٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ يَعْصِنِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ يُطِعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي". (البخاري/ الأحكام/ ٦٧١٨)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فـەرمووی: "هەرکەسـێ گوێڕایـەڵی مـن بکات ئەوا گوێڕایەڵی خوای کردووە، هەر کەسێ سەرپێچی من بکات ئەوا سەرپێچـی خوای کردووە، هەر کەسـێ گوێڕایـەڵی فەرمانڕەواکـەی بکـات ئـەوا گوێڕایـەڵی منـی کردووە، هەر کەسێ سەرپێچی فەرمانڕەواکەی بکات ئەوا سەرپێچی منی کردووە".

(١٥) گوێڕایەڵی بۆ چاکە و سەرپێچی لە خراپە

٦٤٩ـ عَنْ عَلِيٍّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بَعَثَ جَيْشًا وأَمَّرَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا، فَأَوْقَدَ نَارًا وقَالَ: ادْخُلُوهَا، فَأَرَادَ نَاسٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا، وقَالَ الْآخَرُونَ: إِنَّا قَدْ فَرَرْنَا مِنْهَا، فَذُكِرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ لِلَّذِينَ أَرَادُوا أَنْ يَدْخُلُوهَا: "لَوْ دَخَلْتُمُوهَا لَمْ تَزَالُوا فِيهَا

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ". وقَالَ لِلْآخَرِينَ قَوْلًا حَسَنًا، وقَالَ: "لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ". (البخاري/ التمني/ ٦٨٣٠)

(علي) (﵁) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) سوپایەکی نارد و پیاوێکی کردە فەرماندەیان، ئەمیش ئاگرێکی کردەوە و وتی: بچنە ناوی، کەسانێك ویستیان بچنە ناو ئاگرەکە، کەسانێکی تریش وتیان: ئێمە لە ئاگر ڕامانکردووە، ئەم ڕووداوە باس کرا بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەویش بەوانەی فەرموو کە ویستیان بچنە ناو ئاگرەکە: "ئەگەر بڕۆشتنایەتە ناوی هەتا ڕۆژی دوایی تیایدا دەبوون" وە فەرموودەیەکی چاکیشی بەوانی تر فەرموو، ئینجا فەرمووی: "گوێڕایەڵی ناکرێ بۆ سەرپێچی خوا، بەڵکو گوێڕایەڵی بۆ چاکەیە و بەس".

(١٦) ئەگەر فەرماندرا بە تاوان گوێڕایەڵی ناکرێت

٦٥٠ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "عَلَى الْمَرْ و الْمُسْلِمِ السَّمْعُ والطَّاعَةُ فِيمَا أَحَبَّ وكَرِهَ، إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِنْ أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ ولَا طَاعَةَ". (البخاري/ الأحكام/ ٦٧٢٥)

(أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "پێویستە کەسی موسڵمان گوێڕایەڵ و ملکەچ بێت لەو شتەدا پێی خۆشە یان پێی ناخۆش بێ، مەگەر فەرمانی پێ بدرێ بە تاوان جا ئەگەر فەرمانی پێدرا بە تاوان ئەوا نەگوێڕایەڵ بێ و نەملکەچ".

٦٥١-عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (ﷺ) زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "إِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أُمَرَا و، فَتَعْرِفُونَ وتُنْكِرُونَ، فَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ بَرِئَ، ومَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ، ولَكِنْ مَنْ رَضِيَ وتَابَعَ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: "لَا، مَا صَلَّوْا". أَيْ مَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ وأَنْكَرَ بِقَلْبِهِ.

(أم سلمة) (ﷺ) هاوسەری پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "کەسانێك دەکرێتە فەرمانڕەواتان، کاری وایان لێدەبینی کە هەندێکیان پەسەندی شەرعن و هەندێکیان پەسەندی شەرع نین، هەر کەسێ پێی ناخۆش بێ (واتە ناشەرعیەکان) ئەوا بێتاوانە، وە هەرکەسێکیش نکوڵی لێبکا ئەوا سەلامەتە لە تاوان، بەڵام (تاوانبار) کەسێکە کە ڕازی بێت (بەو ناشەرعیانە) و شوێنکەوتە بێت". وتیان ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ): ئەی نەجەنگێین لەگەڵیاندا؟ فەرمووی: "نەخێر، تا نوێژ بکەن".

(١٧) ئارامگرتن لە کاتی جیاوازیکردندا

٦٥٢ – عن اسید بن حضیر (رضي الله عنه) ان رجلا من الانصار خلا برسول الله (ﷺ) فَقَالَ: أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فُلَانًا، فَقَالَ: "إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ". (البخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٨١)

(أسَید) کوڕی (حُضَیر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پیاوێك لە یارمەتیدەران لە پەنایەکەوە بە پێغەمبەری خوا (ﷺ)ی وت: بۆچی نامکەیتە کار بەدەست، هەر وەك فلان کەست کردوە بە کار بەدەست؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئێوە لە دوای من دەگەن بە ڕۆژێك کە ڕێزی (فضلی) خەڵکی دەدرێت بەسەرتاندا، ئارام بگرن هەتا لەسەر حەوزەکە بەمن بگەن".

(١٨) دەست گرتن بە کۆمەڵی موسڵمانانەوە کاتی سەرهەڵدانی فیتنە

٦٥٣ـ عنْ حذيفة بن اليمان (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) عَنِ الْخَيْرِ، وكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنِ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه إِنَّا كُنَّا في جَاهلِيَّةٍ وشَرّ، فَجَاءنَا اللَّهُ بِهَذَا الْخَيْرِ، فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: "نَعَمْ". فَقُلْتُ: هَلْ بَعْدَ ذَلكَ الشَّرِّ منْ خَيْرٍ؟ قَالَ: "نَعَمْ، وفيه دَخَنٌ". قُلْتُ: ومَا دَخَنُهُ؟ قَالَ: "قَوْمٌ يَسْتَنُّونَ بِغَيْرِ سُنَّتِي ويَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي، تَعْرِفُ منْهُمْ وتُنْكِرُ، فَقُلْتُ: هَلْ بَعْدَ ذَلكَ الْخَيْرِ منْ شَرّ؟ قَالَ: "نَعَمْ، دُعَاةٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فيهَا". فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه صفْهُمْ لَنَا. قَالَ: "نَعَمْ، قَوْمٌ منْ جِلْدَتنَا ويَتَكَلَّمُونَ بِأَلْسِنَتنَا". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، فَمَا تَرَى إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلكَ؟ قَالَ: "تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلمينَ وإِمَامَهُمْ". فَقُلْتُ: فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ ولَا إِمَامٌ؟ قَالَ: "فَاعْتَزِلْ تلْكَ الْفرَقَ كُلَّهَا، ولَوْ أَنْ تَعَضَّ عَلَى أَصْلِ شَجَرَةٍ، حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وأَنْتَ عَلَى ذَلكَ". (البخاري/ المناقب/ ٣٤١١)

(حذیفة) کوڕی (الیمان) (رضي الله عنه) دەڵێ: خەڵکی لەبارەی چاکەوە پرسیاریان لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەکرد، منیش لە بارەی خراپەوە پرسیارم لێدەکرد لە ترسی ئەوە نەبادا توشم ببێت، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئێمە پێشتریش لە نەفامی و خراپەدا بووین، خوا ئەم چاکەیەی بۆ هێناین، ئایا لە دوای ئەم چاکەیە خراپە هەیە؟ فەرمووی: "بەڵێ" ئینجا عەرزم کرد: ئایا لە دوای ئەو خراپەیەش چاکە هەیە؟ فەرمووی: "بەڵێ هەیە، بەڵام لێڵی تێدایە" وتم: لێلیەکەی چییە؟ فەرمووی: "کەسانێك ڕەفتارێك دەکەن بەدەر لە ڕەفتار و سوننەتی من شوێن ڕێنماییەك

دەکەون بەدەر لە ڕێنمایی من، هەندێ شتیان پێچاکە و هەندێ شتیشیان پێ خراپە" دیسان وتم: ئایا لە دوای ئەو چاکەیەوە خراپە هەیە؟ فەرمووی: "بەڵێ بانگخوازانێك هەن لەسەر دەرگای دۆزەخ وەستاون، هەر کەس بچێت بەدەم بانگەوازەکەیانەوە فڕێی دەدەنە ناوی" دووبارە وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) وەسفیان بکە بۆمان، فەرمووی: "بەڵێ، کەسانێکن لە خۆمان و بە زمانی خۆشمان قسەدەکەن" وتم : ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)،ئەگەر گەیشتم بەوانە دەبێ چی بکەم؟ فەرمووی: "دەست بگرە بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە"، ئینجاوتم: ئەی ئەگەر نە کۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا؟ فەرمووی: "خۆت بە دوور بگرە لە هەموو گروپەکان، با بەتەنهاش قەپ بکەی بە بن دارێکدا، هەتا مردن یەخەت دەگرێ تۆ لەسەر ڕاستی بە".

(١٩) ڕەتکردنەوەی کاری داهێنراو

٦٥٤ـ عَنْ سَعْد بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَأَلْتُ الْقَاسمَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجُلٍ لَهُ ثَلَاثَةُ مَسَاكنَ، فَأَوْصَى بِثُلُث كُلِّ مَسْكَنٍ منْهَا. قَالَ: يُجْمَعُ ذَلكَ كُلُّهُ فِي مَسْكَنٍ واحدٍ، ثُمَّ قَالَ: أَخْبَرَتْنِي عَائشَةُ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ". (البخاري/ الصلح/ ٢٥٥٠)

(سعد) کوڕی (إبراهيم) دەڵێ: پرسیارم کرد لە (قاسم) کوڕی (محمد) لەبارەی پیاوێکەوە کە سێ خانووی هەیە، وەسیەتی کردوە بەسێیەکی هەریەك لەو خانووانە. وتی: ئەو سیانە لەیەك خانوودا کۆدەکرێنەوە، پاشان وتی: عائشة (ﷺ) ئاگاداری کردم: کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "هەر کەسێ کارێ بکات کە فەرمانی ئێمەی لەسەر نەبێ ئەوا ڕەت دەکرێتەوە".

(٢٠) ئەو کەسەی فەرمان دەدات بە چاکە و خۆی نایکات

٦٥٥ـ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (ﷺ) قَالَ: قيلَ لَهُ: أَلَا تَدْخُلُ عَلَى عُثْمَانَ فَتُكَلِّمَهُ؟ فَقَالَ: أَتَرَوْنَ أَنِّي لَا أُكَلِّمُهُ إِلَّا أُسْمِعُكُمْ؟ واللَّه لَقَدْ كَلَّمْتُهُ فِيمَا بَيْنِي وبَيْنَهُ. مَا دُونَ أَنْ أَفْتَتِحَ أَمْرًا لَا أُحبُّ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ فَتَحَهُ، ولَا أَقُولُ لأَحَدٍ يَكُونُ عَلَيَّ أَميرًا: إِنَّهُ خَيْرُ النَّاسِ، بَعْدَ مَا سَمعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَة فَيُلْقَى فِي النَّارِ، فَتَنْدَلقُ أَقْتَابُ بَطْنه، فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِالرَّحَى، فَيَجْتَمِعُ إِلَيْه أَهْلُ النَّارِ فَيَقُولُونَ: يَا فُلَانُ مَا لَكَ؟ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوف وتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ؟ فَيَقُولُ: بَلَى، قَدْ كُنْتُ آمُرُ بِالْمَعْرُوفِ ولَا آتِيهِ، وأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وآتِيهِ". (البخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٩٤)

(أسامة) کوڕی (زید) (ﷺ) دەڵێ: پێی وترا: بۆ ناچیتە لای عثمان و بیدوێنی؟ وتی: ئایا ئێوە وا دەزانن کە ئێوە گوێتان لێ نیە ئیتر من قسەی لەگەڵ ناکەم سوێند بەخوا دوو بە دوویی قسەم لەگەڵدا کردووە، بەبێ ئەوەی دەرگای کارێك بکەمەوە کە حەز ناکەم یەکەم کەس بم لە کردنەوەیدا، بە کەسێکیش کە فەرمانڕەوابێ بەسەرمەوە نالێم: ئەو چاکترین کەسە، لەپاش ئەوەی کە لە پێغەمبەری خوا (ﷺ)م بیستووە دەیفەرموو: "لە ڕۆژی قیامەتدا کەسێ دەهێنرێ و فرێ دەدرێتە ناو ئاگر، ناوسك و ڕێخۆڵەکانی هاتونەتە دەرەوە، خەڵکانی نێو دۆزەخ لێی کۆدەبنەوەو دەڵێن: فلانە کەس ئەوە چیتە؟ ئەی تۆ نەبووی فەرمانت دەدا بە چاکە و ڕێگریت دەکرد لە خراپە؟ ئەویش دەڵێ: بەڵێ من فەرمانم دەدا بە چاکە و خۆم نەمدەکرد، وە ڕێگریم دەکرد لە خراپە و خۆم دەمکرد".

بەشی سی و پێنجەم: ڕاو و سەربڕین

(١) ڕاوكردن بە تیر و ناوی خواهێنان لە كاتی تەقاندنی

٦٥٦ـ عَنْ عَدِيٍّ بْنِ حَاتِمٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّه، فَإِنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَأَدْرَكْتَهُ حَيًّا فَاذْبَحْهُ، وإِنْ أَدْرَكْتَهُ قَدْ قَتَلَ ولَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ، وإِنْ وجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ –وَقَدْ قَتَلَ– فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَيُّهُمَا قَتَلَهُ، وإِنْ رَمَيْتَ سَهْمَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ، فَإِنْ غَابَ عَنْكَ يَوْمًا فَلَمْ تَجِدْ فِيهِ إِلَّا أَثَرَ سَهْمِكَ فَكُلْ إِنْ شِئْتَ، وإِنْ وجَدْتَهُ غَرِيقًا فِي الماء فَلَا تَأْكُلْ". (البخاري/ الذبائح و الصيد/ ٥١٦٧)

(عدي) كوڕی (حاتم) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خـوا (ﷺ) پێـی فـەرمووم: "هـەر كات سەگەكەتت[1] كردە نێچیرەكە ناوی خوا بهێنە، جـا ئەگـەر نێچـیری بـۆ گرتـی و بەزیندوویی پیاگەیشتی سەری ببڕە، ئەگەر گەیشتیتە سەر نێچیرەكە كوژرا بوو لێـی نـەخواردبوو ئـەوا بیخـۆ، بـەڵام ئەگـەر لەگـەڵ سـەگەكەتدا سـەگێكی تـرت بینـی و (نێچیرەكە كوژرابوو) ئەوا نەیخۆیت، چونكە تـۆ نـازانی كـە كامییـان كوشـتوویەتی، هـەر كـە تیرەكـەتت تەقانـد نـاوی خـوا ببـە، هـەروەها ئەگـەر بۆمـاوەی ڕۆژێـك نێچـیرەكەت لێ وون بـوو پاشـان دۆزیتـەوە هـیچ هۆكـارێكی تـری كوشـتنت پێیـەوە نەبینیەوە جگە لەتیرەكەی خۆت ئەگەر ویستت ئەوا بیخۆو ئەگـەر دۆزیتـەوەو لـەناو ئاودا خنكابوو ئەوا مەیخۆ".

(٢) ڕاوكردن بە كەوان و سەگی فێركراو و فێرنەكراو

٦٥٧ـ عنَ أَبي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ (ﷺ) قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ نَأْكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ. وأَرْضِ صَيْدٍ: أَصِيدُ بِقَوْسِي، وأَصِيدُ بِكَلْبِي الْمُعَلَّمِ، أَوْ بِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ، فَأَخْبِرْنِي مَا الَّذِي يَحِلُّ لَنَا مِنْ ذَلِكَ؟ قَالَ: "أَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكُمْ بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ تَأْكُلُونَ فِي آنِيَتِهِمْ: فَإِنْ وجَدْتُمْ غَيْرَ آنِيَتِهِمْ فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا، وإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاغْسِلُوهَا ثُمَّ كُلُوا فِيهَا. وأَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكَ بِأَرْضِ صَيْدٍ: فَمَا أَصَبْتَ بِقَوْسِكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ كُلْ، ومَا أَصَبْتَ بِكَلْبِكَ الْمُعَلَّمِ

---

[1] سەگی فێرەڕاو

فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ كُلْ، ومَا أَصَبْتَ بِكَلْبِكَ الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ فَأَدْرَكْتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ". (البخاري/ الذبائح والصيد/ ٥١٦١)

(أبو ثعلبة الخُشنى) (رضي الله عنه) دەڵێ: هاتمە خزمەتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) و عەرزم کرد: ئەی پێغەمبەری خوا ئێمە لە خاکی خەڵکانێك داین کە خاوەن پەڕاوی ئاسمانین لە قاپ و قاچاغیاندا شت دەخۆین، لە خاکێکی ڕاوکردنداین: بە کەوانەکەم ڕاو دەکەم و، بەسەگە فێرە ڕاوەکەم ڕاو دەکەم، یان بەو سەگەی کە فێرەڕاو نیە، ئاگادارم بکە بزانم چی لەوانە بۆ ئێمە حەڵاڵە؟ فەرمووی: دەربارەی ئەوەی کە باست کرد ئێوە لە خاکی خەڵکانێکی خاوەن پەڕاوی ئاسمانیدان و لە قاپ و قاچاغیاندا دەخۆن، ئەگەر قاپ و قاچاغی ترتان دەست کەوت ئەوا لە هی ئەواندا مەخۆن، جا ئەگەر هی ترتان دەست نەکەوت ئەوا قاپ و قاچاغەکەیان بشۆن و پاشان تیایدا بخۆن، دەربارەی ئەوەش کە وای لە خاکێکی ڕاودا: ئەو نێچیرەی کە بەکەوانەکەت پێکات ناوی خوای لەسەر بهێنە و پاشان بیخۆ، ئەوەش کە بەسەگە فێرەڕاوەکەت دەیگریت، ناوی خوای لەسەر بهێنە و پاشان بیخۆ، ئەو نێچیرەی کە بە سەگە فێر نەکراوەکەت دەیگریت ئەگەر فریای سەربڕینی دەکەویت ئەوا بیخۆ".

(٣) ڕاوکردن بە نەقیزە و ناوی خواهێنان کاتی ناردنی سەگی فێرەڕاو

٦٥٨ـ عَنْ عَدِيِّ ابْنِ حَاتِمٍ (رضي الله عنه) قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) عَنِ الْمِعْرَاضِ؟ فَقَالَ: "إِذَا أَصَابَ بِحَدِّه فَكُلْ، وإِذَا أَصَابَ بِعَرْضه فَقَتَلَ فَإِنَّهُ وقِيذٌ، فَلَا تَأْكُلْ". وسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) عَنِ الْكَلْبِ؟ فَقَالَ: "إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ وذَكَرْتَ اسْمَ اللَّه فَكُلْ، فَإِنْ أَكَلَ منْهُ فَلَا تَأْكُلْ، فَإِنَّهُ إِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسه". قُلْتُ: فَإِنْ وجَدْتُ مَعَ كَلْبِي كَلْبًا آخَرَ، فَلَا أَدْرِي أَيُّهُمَا أَخَذَهُ؟ قَالَ: "فَلَا تَأْكُلْ، فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ ولَمْ تُسَمِّ عَلَى غَيْرِه". (البخاري/ الذبائح والصيد/ ٥١٥٨)

(عدي) کوڕی (حاتم) (رضي الله عنه) دەڵێ: لەبارەی ڕاوکردن بە نەقیزە پرسیارم کرد لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)؟ ئەویش فەرمووی: "ئەگەر بە سەرە تیژەکەی نێچیری کوشت ئەوا بیخۆ، بەڵام ئەگەر بە باری پانی پیاکێشا و کوشتی ئەوە مردارەبووە و، نەیخۆیت". لەبارەی سەگەوە پرسیارم لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کرد؟ فەرمووی: "ئەگەر سەگەکەت تێکرد و ناوی خوات هێنا ئەوا نێچیرەکە بخۆ، ئەگەر لێی خواردبێ ئیتر مەیخۆ، چونکە ئەوە تەنها بۆخۆی گرتووە". وتم: ئەگەر لەگەڵ

سەگەکەی خۆمدا سەگێکی تـرم بینـی و نـەمزانی کامیـان گرتوویـەتی؟ فـەرمووی: "نەیخۆیت، چونکە تۆ ناوی خوات لەسەر سەگەکەی خۆت بـردوە و نـاوی خـوات بـۆ ئەوی تر نەبردووە".

(٤) دروستە سەگی ڕاوو سەگی شوان ڕابگیرێ

٦٥٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنِ اتَّخَذَ كَلْبًا –إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ صَيْدٍ أَوْ زَرْعٍ– انْتَقَصَ مِنْ أَجْرِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ". قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَذُكِرَ لِابْنِ عُمَرَ قَوْلُ أَبِي هُرَيْرَةَ، فَقَالَ: يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا هُرَيْرَةَ، كَانَ صَاحِبَ زَرْعٍ. (بخاري/ الذبائح والصيد/ ٥١٦٣)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەو کەسەی سـەگێ ڕابگرێ –جگە لەسەگی شوان و ڕاوو کشتوکاڵ– هەموو ڕۆژێ بە ڕادەی یـەك قـیراط لە پاداشتی چاکەکانی کەم دەکات". (زُهري)دەڵێ: وتەکەی (أبو هريره) باسـکرا بـۆ (أبن عمر) ئەویش وتی: خوا ڕەحم بـە (أبـو هريـره) بکـات، ئـەو خـاوەنی کشـتوکاڵ بوو.

(٥) سەگ کوشتن

٦٦٠ـ عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِقَتْلِ الْكِلَابِ، حَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ تَقْدَمُ مِنَ الْبَادِيَةِ بِكَلْبِهَا فَنَقْتُلُهُ، ثُمَّ نَهَى النَّبِيُّ (ﷺ) عَنْ قَتْلِهَا، وقَالَ: "عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ الْبَهِيمِ ذِي النُّقْطَتَيْنِ، فَإِنَّهُ شَيْطَانٌ". (بخاري/ المزارعة/ ٢١٩٧)

(جابر) کوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێکـردین بـە کوشـتنی سـەگ، تەنانـەت کـە ئافرەتێـك لەبیابانـەوە بەسـەگەکەیەوە بهاتایـە سـەگەکەیمان دەکوشـت، پاشـان پێغەمبـەر (ﷺ) ڕیگـری کـرد لـە کوشـتنیان و فەرمووی: "سـەگی ڕەشـی تـۆخ بکـوژن کـە دوو خـاڵی تێدایـە، ئـەوە وەك شـەیتان وایە".

(٦) ڕێگرییکردن لە بەنیشانەنانەوەی گیانلەبەران

٦٦١ـ عَنْ هِشَامَ بْنَ زَيْدِ بْنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ جَدِّي أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) دَارَ الْحَكَمِ بْنِ أَيُّوبَ، فَإِذَا قَوْمٌ قَدْ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا، قَالَ: فَقَالَ أَنَسٌ (ﷺ): نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ تُصْبَرَ الْبَهَائِمُ. (البخاري/ الذبائح والصيد/ ٥١٦٢)

(هشام) کوڕی (زید) کوڕی (أنس) کوڕی (مالك) دەڵێ: لەگەڵ باپیرەم (أنس) کوڕی (مالك) دا (ﷺ) چوومە ماڵی (حکم) کوڕی (أیوب) ، کەسانێك مریشکێکیان (بە زیندوویی) دانابوو بە نیشانە و تیریان تێدەگرت، دەڵێ: (أنس) (ﷺ) وتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگری کردوە کە بێزمانان بنرێنەوە بە نیشانە.

(٧) سەربڕین بە شتێ کە خوێن فیشقە پێ بکات نەك بە ددان و نینۆك

٦٦٢ـ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ (ﷺ)، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّا لَاقُو الْعَدُوِّ غَدًا، ولَيْسَتْ مَعَنَا مُدًى؟ قَالَ (ﷺ): "أَعْجِلْ –أَوْ: أَرْنِي– مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وذُكِرَ اسْمُ اللَّه فَكُلْ، لَيْسَ السِّنَّ والظُّفُرَ، وسَأُحَدِّثُكَ: أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ، وأَمَّا الظُّفُرُ فَمُدَى الْحَبَشَةِ". قَالَ: وأَصَبْنَا نَهْبَ إِبِلٍ وغَنَمٍ، فَنَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ، فَرَمَاهُ رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنَّ لِهَذِه الْإِبِلِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَإِذَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا شيء فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا". (البخاري/ الذبائح والصيد/ ٥١٩٠)

(رافع) کوڕی (خَدیج) (ﷺ) دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، سبەینێ ئێمە بە دوژمن دەگەین و چەقۆمان پێنیە؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "پەلە بکە — یان دەستت سوککە— هەرچی خوێن فیشقە پێبکات و ناوی خوایشی لەسەربرابێ بیخۆ، نەك بە ددانو نینۆك، با پێت بڵێم: کە ددان ئێسقانەو نینۆکیش چەقۆی حەبەشیەکانە". دەڵێ: لە حوشتر و مەڕ دەستکەوتی جەنگمان دەست کەوت، حوشترێکیان یاخی بوو، پیاوێك تیرێکی تێتەقاند و ڕای گرت، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەم حوشترانە هەیانە یاخی دەبێ هەروەك یاخی بوونی کێوییەکان، ئەگەر یەکێکیان لێتان یاخی بوو ئێوەش ئاوای لەگەڵدا بکەن".

بەشی سی و شەشەم: قوربانیی

(١) کاتی قوربانیی سەربڕین

٦٦٣ـ عَنْ جُنْدَبُ بْنُ سُفْيَانَ (رضي الله عنه) قَالَ: شَهِدْتُ الْأَضْحَى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَلَمْ يَعْدُ أَنْ صَلَّى وفَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ سَلَّمَ، فَإِذَا هُوَ يَرَى لَحْمَ أَضَاحِيَّ قَدْ ذُبِحَتْ قَبْلَ أَنْ يَفْرُغَ مِنْ صَلَاتِهِ، فَقَالَ: "مَنْ كَانَ ذَبَحَ أُضْحِيَّتَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ -أَوْ نُصَلِّيَ- فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا أُخْرَى، ومَنْ كَانَ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ". (البخاري/ الذبائح والصيد/ ٤١٨١)

(جُندب) کوڕی (سفیان) (رضي الله عنه) دەڵێ: لە خزمەتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)دا ئامادەی نوێژی جەژنی قوربان بووم، زۆری نەخایاند نوێژی کرد و سەلامی دایەوە، یەکسەر گۆشتی قوربانیی بینی کە سەربڕابوو پێش ئەوەی کە لە نوێژەکەی ببێتەوە، ئینجا فەرمووی: "ئەو کەسەی قوربانیی سەربڕیوە لە پێش ئەوەی نوێژ بکات -یان نوێژ بکەین- با یەکێکی تر لە جێگاکەیدا سەرببڕێ، ئەو کەسەی کە قوربانیەکەی سەرنەبڕیوە با بەناوی خواوە سەری ببڕێت".

(٢) قوربانیی سەربڕین لە پێش نوێژی جەژندا دروست نیە

٦٦٤ ـ عَنِ الْبراء بْنِ عَازِبٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا نُصَلِّي، ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَنْحَرُ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، ومَنْ ذَبَحَ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شيء". وكَانَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ (رضي الله عنه) قَدْ ذَبَحَ، فَقَالَ: عِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ. فَقَالَ: "اذْبَحْهَا، ولَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ". (البخاري/ الأضاحي/ ٥٢٤٠)

(البراء) کوڕی (عازب) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: "یەکەمین کارێ کە لەم ڕۆژەماندا دەستی پێدەکەین ئەوەیە کە نوێژ بکەین، پاشان بگەڕێینەوە و قوربانیی سەربڕین، هەر کەسێ بەمجۆرەی کردبێ ئەوا لەسەر سوننەتی ئێمەیە، هەر کەسێکیش سەری بڕی بێ (پێش نوێژی جەژن) ئەوە گۆشتێکە و پێشکەشی ماڵ و منداڵی کردوە، ئەوە بە هیچ جۆرێ قوربانیی نییە" (أبو بُردة) کوڕی (نیار) (رضي الله عنه) پێشتر سەری بڕی بوو، پاشان وتی: گیسکێکم هەیە باشترە لەو حەیوانەی کە دوو ساڵی تەواو کردوە، فەرمووی: "سەری ببڕە، بەڵام لە دوای تۆ ئیتر بۆ کەسی تر دروست نییە".

(٣) قوربانیی كردن به گیسك

٦٦٥ـ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فِينَا ضَحَايَا، فَأَصَابَنِي جَذَعٌ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ أَصَابَنِي جَذَعٌ؟ فَقَالَ: "ضَحِّ بِهِ". (البخاري/ الأضاحي/ ٥٢٢٧)

(عقبة) كوڕی (عامر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بڕێ حەیوانی بەسەردا دابەشكرین كە بیكەینە قوربانی، من گیسكێكم بەركەوت، عەرزم كرد، ئەی پێغەمبەری خوا، من گیسكێكم بۆ ماوەتەوە؟ فەرمووی: "بیكە بە قوربانیی".

(٤) چاكترین قوربانیی

٦٦٦ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: ضَحَّى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، قَالَ: ورَأَيْتُهُ يَذْبَحُهُمَا بِيَدِهِ، ورَأَيْتُهُ واضِعًا قَدَمَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا، قَالَ: وسَمَّى وكَبَّرَ. (البخاري/ الأضاحي/ ٥٢٣٨)

(أنس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دوو بەرانی بۆری شاخداری كردە قوربانی، بینیم كە بەدەستی خۆی سەریان دەبڕێ، بینیم قاچی خستبووە لاملی هەردووكیان، ناوی خوای هێنا و الله أكبری كرد.

(٥) ڕێگری له خواردنی گۆشتی قوربانی لەدوای سێ شەو

٦٦٧ـ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ: أَنَّهُ شَهِدَ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه)، قَالَ: ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه)، قَالَ: فَصَلَّى لَنَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَدْ نَهَاكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا لُحُومَ نُسُكِكُمْ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، فَلَا تَأْكُلُوا. (البخاري/ الأضاحي/ ٥٢٥١)

(أبو عبيد) كارگوزاری (أبن أزهر) دەڵێ: لەگەڵ (عمر) كوڕی (خطاب) (رضي الله عنه) ئامادەی نوێژی جەژن بووە، دواتر لەگەڵ (علي) كوڕی (أبي طالبیش) (رضي الله عنه) نوێژم كردووە، پێش وتار نوێژی بۆ كردین، ئینجاوتاری بۆ خەڵكی داو وتی: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕێگری لێكردوون كە لە دوای سێ شەو گۆشتی قوربانیەكەتان بخۆن، كەواتە ئێوەش مەیخۆن.

(٦) مۆڵەتدان به هەڵگرتنی گۆشتی قوربانی دوای سێ شەو

٦٦٨ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَاقِدٍ (رضي الله عنه) قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَمْرَةَ،

فَقَالَتْ: صَدَقَ، سَمِعْتُ عَائِشَةَ (ﷺ) تَقُولُ: دَفَّ أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ حَضْرَةَ الْأَضْحَى، زَمَنَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "ادَّخِرُوا ثَلَاثًا ثُمَّ تَصَدَّقُوا بِمَا بَقِيَ". فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ النَّاسَ يَتَّخِذُونَ الْأَسْقِيَةَ مِنْ ضَحَايَاهُمْ، وَيَجْمُلُونَ مِنْهَا الْوَدَكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "وَمَا ذَاكَ". قَالُوا: نَهَيْتَ أَنْ تُؤْكَلَ لُحُومُ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ، فَقَالَ: "إِنَّمَا نَهَيْتُكُمْ مِنْ أَجْلِ الدَّافَّةِ الَّتِي دَفَّتْ، فَكُلُوا وادَّخِرُوا وتَصَدَّقُوا". (البخاري/ الأضاحي/ ٥٢٥٠)

(عبدالله) كوڕی (ابو بكر) له (عبدالله) كوڕی (واقد)ەوە (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگری كرد له خواردنی گۆشتی قوربانی لە سێ ڕۆژ بەدواوە، (عبدالله) كوڕی (أبو بكر) دەڵێ: ئەمەم بۆ (عَمرَة) باسكرد، ئەویش وتی: ڕاست دەكات، لە عائشەم بیستوە (ﷺ) دەیوت: خەڵكانێ لە دانیشتوانی بیابان لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) له ڕۆژی جەژنی قورباندا هاتنە مەدینە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "بەشی سێ ڕۆژ هەڵبگرن پاشان ئەوەی كه مایەوە بیكەنە خێر". له دوای ئەوە بە ماوەیەك وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا خەڵكی هیزە دروست دەكەن له قوربانیەكانیان و بەز و پیوی تێدا هەڵدەگرن، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "جا ئەوە چی تیایە". وتیان: ڕێگریت كرد لە گۆشتی قوربانیەكان لە دوای سێ شەو بخورێ، فەرمووی: "من لەبەر ئەوە ڕێگریم لێكردن لەبەر ئەو میوانانەی دەرەوە كه هاتبوونە ئێرە، ئێستە، بیخۆن و هەڵیبگرن و خێری لێ بكەن".

(٧) نۆسكەی حوشتر و سەربڕین له دە ڕۆژی یەكەمی ڕەجەبدا

٦٦٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا فَرَعَ ولَا عَتِيرَةَ". زَادَ ابْنُ رَافِعٍ فِي رِوَايَتِهِ: والْفَرَعُ أَوَّلُ النِّتَاجِ كَانَ يُنْتَجُ لَهُمْ، فَيَذْبَحُونَهُ. (البخاري/ العقيقة/ ٥٢٥٦)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "نۆسكە سەرمەبڕن و له دەڕۆژی یەكەمی ڕەجەبیشدا سەرمەبڕن". أبن رافع له ڕیوایەتێكدا ئەمەی زیاد كردوە: (فرع): نۆسكەی حوشترە كه سەریان بڕیوە[1].

---

[1] پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری كردووە لەم جۆرە سەربڕینە چونكە لە نەفامیدا سەربڕراە.

بەشی سی‌و حەوتەم: خواردنەوەکان

(١) حەرام کردنی ئارەق

٦٧٠ـ عَنْ عَلِيِّ بن أبي طالب ـ(ﷺ)ـ قَالَ: كَانَتْ لِي شَارِفٌ مِنْ نَصِيبِي مِنَ الْمَغْنَمِ يَوْمَ بَدْرٍ، وكَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) أَعْطَانِي شَارِفًا مِنَ الْخُمُسِ يَوْمَئِذٍ، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أَبْتَنِيَ بِفَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) واعَدْتُ رَجُلًا صَوَّاغًا مِنْ بَنِي قَيْنُقَاعَ يَرْتَحِلُ مَعِيَ، فَنَأْتِي بِإِذْخِرٍ أَرَدْتُ أَنْ أَبِيعَهُ مِنَ الصَّوَّاغِينَ، فَأَسْتَعِينَ بِهِ فِي وَلِيمَةِ عُرْسِي، فَبَيْنَا أَنَا أَجْمَعُ لِشَارِفَيَّ مَتَاعًا مِنَ الْأَقْتَابِ والْغَرَائِرِ والْحِبَالِ، وشَارِفَايَ مُنَاخَانِ إِلَى جَنْبِ حُجْرَةِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، ورَجَعتُ حِينَ جَمَعْتُ مَا جَمَعْتُ فَإِذَا شَارِفَايَ قَد اجْتُبَّتْ أَسْنِمَتُهُمَا، وبُقِرَتْ خَوَاصِرُهُمَاءأُخِذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا، فَلَمْ أَمْلِكْ عَيْنَيَّ حِينَ رَأَيْتُ ذَلِكَ الْمَنْظَرَ مِنْهُمَا، قُلْتُ: مَنْ فَعَلَ هَذَا؟ قَالُوا: فَعَلَهُ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وهُوَ فِي هَذَا الْبَيْتِ فِي شَرْبٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، غَنَّتْهُ قَيْنَةٌ وأَصْحَابَهُ، فَقَالَتْ فِي غِنَائِهَا: أَلَا يَا حَمْزُ لِلشُّرُفِ النِّوَا و، فَقَامَ حَمْزَةُ بِالسَّيْفِ فَاجْتَبَّ أَسْنِمَتَهُمَا، وبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا فَأَخَذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا. فَقَالَ عَلِيٌّ (ﷺ): فَانْطَلَقْتُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وعِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ، قَالَ: فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فِي وجْهِيَ الَّذِي لَقِيتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا لَكَ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، واللَّه مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ قَطُّ، عَدَا حَمْزَةُ عَلَى نَاقَتَيَّ فَاجْتَبَّ أَسْنِمَتَهُمَاءبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا، وهَا هُوَ ذَا فِي بَيْتٍ مَعَهُ شَرْبٌ. قَالَ: فَدَعَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِرِدَائِه فَارْتَدَاهُ ثُمَّ انْطَلَقَ يَمْشِي، واتَّبَعْتُهُ اناءزَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ حَتَّى جاء الْبَابَ الَّذِي فِيه حَمْزَةُ، فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنُوا لَهُ، فَإِذَا هُمْ شَرْبٌ، فَطَفِقَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَلُومُ حَمْزَةَ فِيمَا فَعَلَ فَإِذَا حَمْزَةُ مُحْمَرَّةٌ عَيْنَاهُ، فَنَظَرَ حَمْزَةُ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، ثُمَّ صَعَّدَ النَّظَرَ إِلَى رُكْبَتَيْه، ثُمَّ صَعَّدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إِلَى سُرَّتِه، ثُمَّ صَعَّدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إِلَى وجْهِه، فَقَالَ حَمْزَةُ: وهَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عَبِيدٌ لِأَبِي؟ فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) أَنَّهُ ثَمِلٌ، فَنَكَصَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلَى عَقِبَيْهِ الْقَهْقَرَى، وخَرَجَ وخَرَجْنَا مَعَهُ. (البخاري/ الخمس/ ٢٩٢٥)

(علـی) کـوڕی (أبـو طالـب) (ﷺ) دەڵـێ: حوشـترێکی پـیرم هـەبوو کـە لـە دەستکەوتی جەنگی بەدر بەرمکەوتبوو، هەر لـەو ڕۆژەدا پێغەمبـەری خـوایش (ﷺ) حوشـترێکی پـیری تـری پێدام لـە پێـنج یـەك کاتـێ کـە ویسـتم (فاطمـة)ی کچـی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بگوێزمەوە، بەڵێنم دابوو بە پیاوێکی زەرەنگەر لەجوولەکـەی

(بنی قینقاع) کەلەگەڵمدا بێت و، گیای (اذخر)[1] بهێنین بیفرۆشم بە زەرەنگەرەکان تا بیکەمە خەرجی خوانی شاییەکەم، لە کاتێکدا کە سەرقاڵی کۆکردنەوەی جلی سەرپشتی حوشترەکانم و کۆڵ و بار و گوریسەکانم بووم، دوو حوشترەکەشم چۆکیان دادابوو بە تەنیشت ماڵی پیاوێکەوە لە یارمەتیدەران، لە دوای کۆکردنەوەی ئەوەی بۆم کۆکرایەوە گەڕامەوە سەیرم کرد کۆپارەی هەردوو حوشترەکەم براون، سکیان هەڵدڕاوە و لەجگەری هەردووکیان بڕاوە، هەر کە ئەو دیمەنەم بە هەردووکیانەوە بینی ئیتر هەردوو چاوم پەڕینە تەوقی سەرم، وتم: کێ ئەوەی کردووە؟ وتیان: (حمزة) کوڕی (عبد المطلب) کردویەتی. ئێستا ئەو لەوماڵەدایە لە ناو کۆمەڵێ ئارەق خۆری أنصاردا. ئافرەتێکی گۆرانی بێژ گۆرانی دەوت بۆ خۆی و هاوەڵەکانی، لە گۆرانیەکانیدا دەیوت: ئەها ئەی (حمزە) بۆ ئەو حوشترە قەڵەوانە، ئینجا (حمزة) بە شمشێرەکەیەوە هەستا و کۆپارەی هەردووکیانی بڕی، سکی هەڵدڕین و لە جگەرەکانیانی برد، علی (رضي الله عنه) دەڵێ: بەپڕتاو رۆیشتم تا چوومە خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە (زید) کوڕی (حارثة)ی لەلابوو، پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە ڕوخسارمدا گورج زانی کە چیم تووش بووە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "چیتە" عەرزم کرد: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) سوێند بێ بەخوا هەرگیز ڕۆژی وەك ئەمڕۆم نەدیوە، (حمزة) داویەتی بەسەر حوشترەکانمداو کۆپارەی هەردووکیانی بڕیوە و سکی هەڵدڕیون، ئائەوەتا لەماڵێکدایەو ئارەق خۆرانی لەگەڵدایە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) داوای عەباکەی کردو کردیە بەری و بەپرتاو رۆیشت، من و (زید) کوڕی (حارثە)یش بەشوێنیەوە بووین تا گەیشتە دەرگای ئەو ماڵەی کە (حمزة)ی تێدابوو، داوای مۆڵەتی کرد و مۆڵەتیان دا، ئەوان لە خواردنەوەدا بوون پێغەمبەری خوا (ﷺ) کەوتە سەرزەنشت کردنی (حمزة) لەوەی کە کردبووی، (حمزة) هەردووچاوی سور هەڵگەڕابوون، (حمزة) کەوتە سەیرکردنی پێغەمبەری خوا (ﷺ) پاشان چاوی هەڵبڕی بۆ هەردوو ئەژنۆی موبارەکی، پاشان چاوی بەرزکردەوە و سەیری ناوکی کرد، دواتر چاوی هەڵبڕی و کەوتە سەیرکردنی ڕوخساری موبارەکی پێغەمبەر، ئینجا (حمزة) وتی: ئەی ئێوە کۆیلەی باوکم نین؟

---

[1] اذخر: جۆرە گیایەکە کەئاگری پێ دەکرێتەوە.

پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) زانـی کـە سەرخۆشـە، گەڕایـەوە دواوە و پشـتی هـەڵکرد و چووە دەرەوە و ئێمەش لەگەڵیدا چووینە دەرەوە.

(٢) هەر خواردنەوەیەك مرۆڤ سەرخۆش بكات حەرامە

٦٧١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ الْبِتْعِ؟ فَقَالَ: "كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ". (البخاري/ الأشربة/ ٥٢٦٣)

(عائشة) (ﷺ) دەڵێ: پرسـیار لـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) کـرا لـەبارەی ئـارەقی هەنگوینــەوە؟ پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) فــەرمووی: "هــەر خواردنەوەیــەك مــرۆڤ سەرخۆش بكات ئەوە حەرامە".

(٣) ئەوەی لە دونیادا ئارەق بخواتەوە لە ڕۆژی دواییدا نایخواتەوە مەگەر تەوبە بكەن

٦٧٢ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ، إِلَّا أَنْ يَتُوبَ". (البخاري/ أول كتاب الأشربة: ٥٢٥٣)

(أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فـەرمووی: "ئـەو کەسـەی کـە لـە دونیـادا ئـارەق بخواتــەوە ئــەوا لــە ڕۆژی دواییــدا نایخواتــەوە، مەگــەر پەشـیمان ببێتەوە".

(٤) ئارەق لە خورمای کاڵ و خورمای گەییو

٦٧٣ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: كُنْتُ أَسْقِي أَبَا طَلْحَةَ وأَبَا دُجَانَةَ ومُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ (ﷺ)، فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَدَخَلَ عَلَيْنَا دَاخِلٌ فَقَالَ: حَدَثَ خَبَرٌ، نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ، فَأَكْفَأْنَاهَا يَوْمَئِذٍ، وإِنَّهَا لَخَلِيطُ الْبُسْرِ والتَّمْرِ. قَالَ قَتَادَةُ: وقَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: لَقَدْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ وكَانَتْ عَامَّةُ خُمُورِهِمْ يَوْمَئِذٍ خَلِيطَ الْبُسْرِ والتَّمْرِ. (البخاري/ الأشربة/ ٥٢٦٠– ٥٢٦٢)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: ئـارەقم دەدا بـە (أبـو طلحـة) و(أبـو دجانـة) و (معاذ کوڕی جبل) (ﷺ) لەناو دەستەیەك لـە یارمەتیدەرانـدا، لـەناکاودا یـەکێ هاتـە ناویان و وتی: ڕوداوێکی چاك ڕویدا، حەرامکردنی ئـارەق دابـەزی، هـەر لـەو سـاتەدا ڕژاندمانە سەرزەوی، کە تێکەڵەیە لەفەریکە خورماو خورمـا بـوو، (قتـادة) و (أنـس) کوڕی (مالك) وتیان: لە ڕاستیدا ئـارەق حـەرامکرا، کـە لـەو ڕۆژەدا ئارەقەکـەیان بـە گشتی تێکەڵەی فەریکە خورماو خورما بوو.

(٥) ئارەق لە پێنج شتە

٦٧٤–عن ابن عمر (رضي الله عنه) قال: خطب عمر (رضي الله عنه) على منبر رسول الله (ﷺ) فحمد الله وأَثْنَى عَلَيْه، ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ، أَلَا وإِنَّ الْخَمْرَ نَزَلَ تَحْرِيمُهَا يَوْمَ نَزَلَ وهِيَ منْ خَمْسَةَ اشياء: منَ الْحنْطَة، والشَّعير، والتَّمْر، والزَّبِيب، والْعَسَل، والْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ، وثَلَاثَةُ اشياء ودِدْتُ –أَيُّهَا النَّاسُ– أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَانَ عَهِدَ إِلَيْنَا فِيهَا: الْجَدُّ، والْكَلَالَةُ، وأَبْوَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الرِّبَا. (البخاري/ الاشربة/ ٥٢٦٦)

(أبن عمر) (رضي الله عنهما) دەڵێ: عمر (رضي الله عنه) لەسەر دوانگەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) وتـاری داو، سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان وتی: بزانن کە کاتێ حەرامکردنی ئـارەق دابەزی، لە رۆژی دابەزینیدا لە پێنج شت دروست دەکرا: لە گەنم و، لە جۆو خورماو، لە مێوژ و، لـە هـەنگوین، ئـارەقیش ئەوەیـە کەعـەقڵ تێکـدەدات –ئـەی خەڵکینـە– خۆزگە پێغەمبەری خوا سێ شتی بە تەواوی بۆ ڕوون دەکردینەوە:

١) بەشی باپیر لە میراتدا.

٢) (الكلالة) میراتی کەسێ بمرێ و باوك و منداڵی لەدوا بەجێ نەمابێ.

٣) چەند بەشێك لە بەشەکانی سوو.

(٦) ڕێگری لە تێکەڵکردنی مێوژوو خورما بۆ خواردنەوە

٦٧٥– عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّه الْأَنْصَارِيِّ (رضي الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ): أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ التَّمْرُ والزَّبِيبُ جَمِيعًا، ونَهَى أَنْ يُنْبَذَ الرُّطَبُ والْبُسْرُ جَمِيعًا. (بخاري/ الأشربة/ ٥٢٧٩)

(جابر) کوڕی (عبـدالله الانصـاري) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ): ڕێگـری کردووە کە مێوژو و خورمـا تێکـەڵ بەیـەك بکـرێن بـۆ خواردنـەوە، هـەروەها ڕێگـری کردووە کە خورمای تەڕ و بەرسیلەی خورما تێکەڵ بەیەك بکرێن بۆ خواردنەوە.

(٧) دا پۆشینی دەفر

٦٧٦– عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعديُّ (رضي الله عنه) قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) بِقَدَحِ لَبَنٍ منَ النَّقيعِ لَيْسَ مُخَمَّرًا، فَقَالَ: "أَلَّا خَمَّرْتَهُ، ولَوْ تَعْرُضُ عَلَيْه عُودًا". قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: إِنَّمَا أُمِرَ بِالْأَسْقِيَةِ أَنْ تُوكَأَ لَيْلًا، وبِالْأَبْوَابِ أَنْ تُغْلَقَ لَيْلًا. (البخاري/ الاشربة/ ٥٢٨٣)

(أبو حميد الساعدي) (رضي الله عنه) دەڵێ: لە (بقيع)ەوە جامێ شیرم هێنا بـۆ پێغەمبـەر (ﷺ) کە سەری دانەپۆشرابوو، فەرمووی: "بـادات پۆشـیایە، ئەگـەر چیلکەیەکیشـت

بخستایە بەسەریدا هەرباش بوو" أبوحمید وتی: لە ڕاستیدا ئێمە فەرمانمان پێدرابوو کە بەشەودا دەمی کوندە ببەستین و دەرگاکانیش داخەین.

(٨) دەفرەکان دا پۆشن و دەمی کوندە ببەستن

٦٧٧ـ عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ –أَوْ أَمْسَيْتُمْ– فَكُفُّوا صِبْيَانَكُمْ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ، فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ، وأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ، واذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا، وأَوْكُوا قِرَبَكُمْ واذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، وخَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ واذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، ولَوْ أَنْ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا، وأَطْفِئُوا مَصَابِيحَكُمْ". (البخاري/ بدء الخلق/ ٣١٠٦)

(جابر) کوڕی (عبدالله) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر تاریکایی شەو داهات –یان ئێوارەتان بەسەردا هات– منداڵەکانتان قەدەغە بکەن لە چوونە دەرەوە، چونکە شەیتان لەوکاتەدا بڵاوە دەکات، هەر کە سەعاتێ لەشەو تێپەڕی وازیان لێبێنن، دەرگاکانتان دابخەن و ناوی خوا بهێنن، چونکە شەیتان ناتوانێ دەرگای داخراو بکاتەوە، هەروەها دەمی کوندە و مەشکەکانتان ببەستن و ناوی خوا بهێنن، دەفرەکانتان داپۆشن و ناوی خوا بهێنن، باشتێکیشتان ڕایەڵ کردبێ بەسەریدا، چراکانیشتان بکوژێننەوە".

(٩) خواردنەوەی هەنگوین و خۆشاوو خواردنەوەی شیرو ئاوو سرکە

٦٧٨ـ عَنْ الْبراء (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) منْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ، قَالَ: فَأَتْبَعَهُ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ، قَالَ: فَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَسَاخَتْ فَرَسُهُ، فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ لِي ولَا أَضُرُّكَ، قَالَ: فَدَعَا اللَّهَ، قَالَ: فَعَطِشَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَمَرُّوا بِرَاعِي غَنَمٍ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (رضي الله عنه): فَأَخَذْتُ قَدَحًا، فَحَلَبْتُ فِيهِ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ، فَأَتَيْتُهُ بِهِ فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ. (البخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٩٦)

(براء) (رضي الله عنه) دەڵێ: کاتێ پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە مەککەوە هات بۆ مەدینە، (سراقە)ی کوڕی (مالك) کوڕی (جُعشُم)شوێنی کەوتبوو، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دۆعای لێکردو ئەسپەکەی چەقی، ئینجاوتی: لای خوا دۆعام بۆ بکە زیانم بۆت نابێ، لەخوا پاڕایەوە، پاشان پێغەمبەری خوا (ﷺ) تینووی بوو، تێپەڕین بەلای شوانی مەڕێکدا، ئەبوبکر الصدیق (رضي الله عنه) وتی: جامۆڵکەیەکم هەڵگرت و، کەمێ شیرم دۆشییە ناوی بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ)، هێنام بۆی وخواردیەوە.

٦٧٩–عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ (ﷺ): إِنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أُتِيَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ بِإِيلِيَاءَ بِقَدَحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ، فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا فَأَخَذَ اللَّبَنَ، فَقَالَ لَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَام: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَاكَ لِلْفِطْرَةِ، لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ. (البخاري/ التفسير/ ٤٤٣٢)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: ئەو شەوەی کە پێغەمبەر (ﷺ) شەوڕەوی پێکرا لە (ایلیاء —بیت المقدس) پەرداخێ شیر و پەرداخێ ئارەقیان بۆ هێنا، سەیرێکی کردن و شیرەکەی وەرگرت، جبریل (ﷺ) پێی فەرموو: سوپاس بۆ خوا کە ڕێنومایی کردیت بۆ سروشتی پاك ، ئەگەر ئارەقەکەت هەڵگرتایە ئوممەتەکەت گومڕا دەبوو.

(١٠) خواردنەوە لە جامۆڵکەدا

٦٨٠ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (ﷺ) قَالَ: ذُكِرَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) امْرَأَةٌ مِنَ الْعَرَبِ، فَأَمَرَ أَبَا أُسَيْدٍ أَنْ يُرْسِلَ إِلَيْهَا، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَقَدِمَتْ، فَنَزَلَتْ فِي أُجُمِ بَنِي سَاعِدَةَ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَتَّى جاءهَا فَدَخَلَ عَلَيْهَا، فَإِذَا امْرَأَةٌ مُنَكِّسَةٌ رَأْسَهَا، فَلَمَّا كَلَّمَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قَالَتْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ، قَالَ: "قَدْ أَعَذْتُكِ مِنِّي". فَقَالُوا لَهَا: أَتَدْرِينَ مَنْ هَذَا؟ فَقَالَتْ: لَا، فَقَالُوا: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) جاءكِ لِيَخْطُبَكِ، قَالَتْ: أَنَا كُنْتُ أَشْقَى مِنْ ذَلِكَ. قَالَ سَهْلٌ: فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَوْمَئِذٍ حَتَّى جَلَسَ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: "اسْقِنَا" لِسَهْلٍ، قَالَ: فَأَخْرَجْتُ لَهُمْ هَذَا الْقَدَحَ فَأَسْقَيْتُهُمْ فِيهِ، قَالَ أَبُو حَازِمٍ: فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلٌ ذَلِكَ الْقَدَحَ فَشَرِبْنَا فِيهِ، قَالَ: ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ بَعْدَ ذَلِكَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ (ﷺ)، فَوَهَبَهُ لَهُ. (البخاري/ الأشربة/ ٥٣١٤)

(سهل) کوڕی (سعد) (ﷺ) دەڵێ: ئافرەتێکی عەرەب لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) باسکرا۔ فەرمانی دا بە (أبو أُسَيدٍ) کە بنێرێ بە دوایدا، ناردی بە شوێنیدا و هات، لە قەڵای (بني ساعدة) لایدا، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕۆیشت تا گەیشتە لای و چووە ژوورەوە بۆ لای کە دی ئافرەتێکە سەری داخستبوو، هەر کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) قسەی لەگەڵدا کرد، ئافرەتەکە وتی: پەنا ئەگرم بە خوا لەتۆ، فەرمووی: "تۆ پارێزراوی لە من" پێیان وت: (ئەی ئافرەت) ئایا دەزانی ئەوە کێیە؟ وتی: نەخێر، وتیان: ئەوە پێغەمبەری خوایە (ﷺ) هاتووە بۆلات بتخوازێ، وتی: من ئەوەندە بەختەوەر نیم بمخوازێ، (سهل) وتی: هەر ئەو ڕۆژە پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەڕایەوە خۆی و هاوەڵانی لە (سقيفة بني ساعدة) دانیشتن، پاشان فەرمووی بە (سهل): "ئاو بگێڕە بۆمان". وتی: ئەو جامۆڵکەیەم بۆ دەرهێناو ئاوم گێڕا بۆیان تیایدا، (أبو

حازم) وتی: (سهل) ئەو جامەی بۆ دەرهێناین و ئاومان تێدا خواردەوە، وتی: پاشان (عمر) کوڕی (عبدالعزیز) (رضي الله عنه) داوای لێکرد کە پێی ببەخشێ، ئەویش پێی بەخشی.

(١١) ڕێگری کردن لەدەمەو خوارکردنەوەی کوندە

٦٨١ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ اخْتِنَاثِ الْأَسْقِيَةِ أَنْ يُشْرَبَ مِنْ أَفْوَاهِهَا. وفي رواية: واخْتِنَاثُهَا أَنْ يُقْلَبَ رَأْسُهَا ثُمَّ يُشْرَبَ مِنْهُ. (البخاري/ الأشربة/ ٥٣٠٢)

(ابو سعيد الخدری) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) ڕێگری کردووە لەدەمەو خوارکردنەوەی کوندەو خواردنەوە لەدەمەکەیەوە، لەریوایەتێکدا سەرەوخوار بکرێتەوەو ئینجا لێی بخورێتەوە.

(١٢) ڕێگری لە خواردنەوە لە دەفری ئاڵتون و زیودا

٦٨٢ـ عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُكَيْمٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ حُذَيْفَةَ (رضي الله عنه) بِالْمَدَائِنِ، فَاسْتَسْقَى حُذَيْفَةُ، فَجَاءهُ دِهْقَانٌ بِشَرَابٍ فِي اناء مِنْ فِضَّةٍ، فَرَمَاهُ بِهِ وقَالَ: إِنِّي أُخْبِرُكُمْ أَنِّي قَدْ أَمَرْتُهُ أَنْ لَا يَسْقِيَنِي فيه، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا تَشْرَبُوا فِي اناء الذَّهَبِ والْفِضَّة، ولَا تَلْبَسُوا الدِّيبَاجَ وَالْحَرِيرَ، فَإِنَّهُ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وهُوَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (البخاري/ الأطعمة/ ٥١١٠)

(عبدالله) کوڕی (عکیم) دەڵێ: ئێمە لەگەڵ (حذیفە)دا (رضي الله عنه) لە (مدائن) بووین، (حذیفة) داوای ئاوی کرد، سەر گەورەی (مدائن) خواردنەوەیەکی بۆ هێنا لەناو دەفرێکی زیویندا، دەفرەکەی پێدایەوەو وتی: من ئاگادارتان دەکەم کە من فەرمانم پێداوە کە لەناو ئەو دەفرە زیوەدا دەرخواردم نەدات ، چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "لە دەفری ئاڵتون و زیودا خواردنەوە مەخۆنەوە، پۆشاکی (دیباج) و ئاوریشم مەپۆشن، ئەوە لە دونیادا بۆ ئەوانە و (واتە بۆ بێباوەڕان) لە ڕۆژی دوایشدا بۆ ئێوەیە، واتە لە ڕۆژی قیامەتدا".

٦٨٣ـ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رضي الله عنها) زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "الَّذِي يَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ". وفي رواية: "أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ والذَّهَبِ...". (البخاري/ الأشربة/ ٥٣١١)

(أم سلمة) (رضي الله عنها) هاوسەری پێغەمبەر (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەو کەسەی لە دەفری زیودا بخواتەوە، ئەوە ئاگری دۆزەخ لەناوسکیدا

قوڵته قـوڵتی دێـت". لـه ڕیوایـهتێكی تـردا: "ئـهو كهسـهی خـۆراك یـان خواردنـهوه بخواتهوه لهناو دهفری زیو و ئاڵتوندا...".

(١٣) لای ڕاست له پێشتره

٦٨٤ـ عَنْ أَنَس بْن مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي دَارِنَا فَاسْتَسْقَى، فَحَلَبْنَا لَهُ شَاةً، ثُمَّ شُبْتُهُ مِنْ ماء بِئْرِي هَذِه، قَالَ: فَأَعْطَيْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ)، فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، وأَبُو بَكْرٍ عَنْ يَسَارِه، وعُمَرُ (رضي الله عنه) وجَاهَهُ، وأَعْرَابِيٌّ عَنْ يَمِينِه، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مِنْ شُرْبِهِ، قَالَ عُمَرُ: هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّه، يُرِيهِ إِيَّاهُ، فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) الْأَعْرَابِيَّ وتَرَكَ أَبَا بَكْرٍ وعُمَرَ، وقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "الْأَيْمَنُونَ الْأَيْمَنُونَ الْأَيْمَنُونَ". قَالَ أَنَسٌ: فَهِيَ سُنَّةٌ، فَهِيَ سُنَّةٌ فَهِيَ سُنَّةٌ. (البخاري/ الهبة/ ٢٤٣٢)

(أنس) كـوڕی (مالـك) (رضي الله عنه) دهڵـێ: پێغهمبـهری خـوا (ﷺ) هـات بـۆ ماڵمـان و داوای خواردنهوهیهكی كرد، ئێمهش مهڕێكمان بۆ دۆشی، پاشان له ئاوی ئهو بـیرهم تێكهڵ كرد، وتی: دام به پێغهمبهری خوا (ﷺ) ، پێغهمبهری خوا (ﷺ) خواردیهوه، (أبو بكر) لای چهپیهوه بوو، (عمـر) (رضي الله عنه) بهرانبـهری بـوو، عـهرهبێكی دهشـتهكیش لهلای ڕاسـتیهوه بـوو، كاتـێ پێغهمبـهری خـوا (ﷺ) لهخواردنهوهكـهی لێبوویـهوه، (عمر) وتی: ئهی پێغهمبهری خـوا (ﷺ) ئـهوه (أبـو بكـر)ه، پیشـانیدا، پێغهمبـهری خـوا (ﷺ) دای بـه عهرهبـه دهشـتهكیهكه نـهك (أبـوبكر) و (عمـر)و، فـهرمووی: "ئهوانهی لای ڕاستهوهن، ئهوانهی لای ڕاستهوهن". أنس وتی: ئهوه سوننهته، ئهوه سوننهته، ئهوه سوننهته.

(١٤) مۆڵهت وهرگرتن له بچوك تا بدرێ به بهساڵاچوان

٦٨٥ـ عَنْ سَهْل بْنِ سَعْدٍ السَّاعديِّ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) أُتِيَ بِشَرَابٍ فَشَرِبَ مِنْهُ، وعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ وعَنْ يَسَارِهِ أَشْيَاخٌ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ: "أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هؤلاء". فَقَالَ الْغُلَامُ: لَا واللَّهِ، لَا أُوثِرُ بِنَصِيبِي مِنْكَ أَحَدًا. قَالَ: فَتَلَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي يَدِهِ. (البخاري/ المظالم/ ٢٣١٩)

(سهل) كوڕی (سعد الساعدي) (رضي الله عنه) دهڵێ: خواردنهوهیهك هێنـرا بـۆ پێغهمبـهری خوا (ﷺ) و لێی خواردهوه، مێردمنداڵێك لای ڕاسـتیهوه و چـهند بهساڵاچـوویهكیش لای چهپیهوه بوون، پێغهمبهر (ﷺ) به كوڕهكهی فهرموو: "مۆڵهتم دهدهیت بیدهم

بەوان". کوڕەکە وتی: نەبەخوا ئەو بەشەی لە تۆوە پێم دەگات، کەس پێشی خۆم ناخەم، پێغەمبەری خواش (ﷺ) دایە دەستی.

(١٥) ڕێگری لە فووکردن بە دەفری خواردنەوەدا

٦٨٦ـ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) نَهَى أَنْ يُتَنَفَّسَ فِي الْاناء. (البخاري/ الأشربة/ ٥٣٠٧)

(أبو قتادة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری کردووە کە فووبکرێت بە دەفری خواردن و خواردنەوەدا.

(١٦) پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەخواردنەوەدا هەناسەی دەدا

٦٨٧ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا، ويَقُولُ: "إِنَّهُ أَرْوَى وأبراءأَمْرَأُ". قَالَ أَنَسٌ: فَأَنَا أَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا. (البخاري/ الأشربة/ ٥٣٠٨)

(أنس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەکاتی خواردنەوەدا سێ جار هەناسەی دەدا و دەیفەرموو: "ئاوا باشتر تینویەتی دەشکێنێ‌و، سەلامەت ترەو، ئاسانتریش دەچێتە گەدەوە". (أنس) وتی: منیش لەکاتی خواردنەوەدا سێ جار هەناسەم دەدا.

(١٧) مۆڵەت دان بە خواردنەوەی ئاوی زمزم بە پێوە

٦٨٨ـ عَنْ ابْنَ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) مِنْ زَمْزَمَ فَشَرِبَ قَائِمًا، واسْتَسْقَى وهُوَ عِنْدَ الْبَيْتِ. (البخاري/ الحج/ ١٥٥٦)

(إبن عباس) (رضي الله عنهما) دەڵێ: ئاوی زمزمدا بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەپێوە خواردیەوە، ئەوکاتە لای (کەعبە)دابوو کە داوای ئاویکرد.

بەشی سی و هەشتەم: خواردەمەنیەکان

(١) بخۆر لەبەردەمی خۆیەوە بخوات

٦٨٩ـ عَنْ عُمَر بْنِ أَبِي سَلَمَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: كُنْتُ فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، وكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ، فَقَالَ لِي: "يَا غُلَامُ، سَمِّ اللَّهَ وكُلْ بِيَمِينِكَ وكُلْ مِمَّا يَلِيكَ". (البخاري/ الأطعمة/ ٥٠٦١)

(عمر) کوڕی (أبو سلمة) (رضي الله عنه) دەڵێ: من لە بەردەمی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) بووم، دەستم بە هەموولایەکی قاپەکەدا دەگێرا، پێی فەرمووم: "ڕۆڵە، ناوی خوا بهێنە و بەدەستی ڕاستت بخۆو، لەبەردەمی خۆتەوە بخۆ".

(٢) کەسێ کە شوێنی کەسێکی دەعوەت کراو دەکەوێ

٦٩٠ـ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ وكَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَّامٌ، فَرَأَى رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَعَرَفَ فِي وجْهِهِ الْجُوعَ، فَقَالَ لِغُلَامِهِ: ويْحَكَ، اصْنَعْ لَنَا طَعَامًا لِخَمْسَةِ نَفَرٍ، فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَدْعُوَ النَّبِيَّ (ﷺ) خَامِسَ خَمْسَةٍ. قَالَ: فَصَنَعَ، ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) فَدَعَاهُ خَامِسَ خَمْسَةٍ، واتَّبَعَهُمْ رَجُلٌ، فَلَمَّا بَلَغَ الْبَابَ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "إِنَّ هَذَا اتَّبَعَنَا، فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ، وإِنْ شِئْتَ رَجَعَ". قَالَ: لَا، بَلْ آذَنُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. (البخاري/ البيوع/ ١٩٧٥٤)

(أبو مسعود الأنصاري) (رضي الله عنه) دەڵێ: پیاوێك هەبوو لە یارمەتیدەران پێی دەوترا (أبو شعیب)، کارگوزارێکی هەبوو گۆشت فرۆش بوو، أنصاریەکە پێغەمبەری خوای (ﷺ) بینی و لە ڕوخساریدا برسێتی بەدی کرد، بەکارگوزارەکەی وت: کۆستت کەوێ، خواردنێکمان بۆ دروست بکە بەشی پێنج کەس بکات، من دەمەوێ دەعوەتی پێغەمبەر (ﷺ) بکەم و یەکێ بێ لە پێنج کەسەکە. دروستیکرد، پاشان هات بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) کە یەکێك بوو لە پێنج کەس، پیاوێك شوێنیان کەوت، کاتێ گەیشتە دەرگاکە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەمە شوێنمان کەوتوە ئەگەر دەتەوێ مۆڵەتی بدەیت، ئەگەر نا دەگەڕێتەوە". وتی: نەخێر، نایگێڕمەوە، بەڵکو مۆڵەتی دەدەم ئەی پێغەمبەری خوا.

(٣) پێشخستنی مافی میوان

٦٩١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: إِنِّي مَجْهُودٌ، فَأَرْسَلَ إِلَى بَعْضِ نِسَائِهِ، فَقَالَتْ: والَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدِي إِلَّا مَاء، ثُمَّ

أَرْسَلَ إِلَى أُخْرَى فَقَالَتْ مِثْلَ ذَلكَ، حَتَّى قُلْنَ كُلُّهُنَّ مِثْلَ ذَلكَ: لَا والَّذي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدِي إِلَّا ماء، فَقَالَ: "مَنْ يُضِيفُ هَذَا اللَّيْلَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ". فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّه. فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى رَحْلِهِ فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ: هَلْ عِنْدَكِ شَيْء؟ قَالَتْ: لَا إِلَّا قُوتُ صِبْيَانِي، قَالَ: فَعَلِّلِيهِمْ بِشَيْء، فَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأَطْفِئِ السِّرَاجَ وأَرِيهِ أَنَّا نَأْكُلُ، فَإِذَا أَهْوَى لِيَأْكُلَ فَقُومِي إِلَى السِّرَاجِ حَتَّى تُطْفِئِيهِ، قَالَ: فَقَعَدُوا وأَكَلَ الضَّيْفُ، فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ)، فَقَالَ: "قَدْ عَجِبَ اللَّهُ مِنْ صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ". (البخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٨٧)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پیاوێك هاتە خزمەتی پێغەمبەری خـواو (ﷺ) عـەرزی كـرد: برسـێتی نارەحـەتی كـردووم، پێغەمبـەر(ﷺ) هـەواڵی نـارد بـۆ لای یـەكێ لـە خێزانەكانی، وتی: سوێند بێ بەو كەسەی تۆی بە حەق ڕەوانە كردووە جگـە لـە ئـاو هیچی ترم لانیە، پاشان ناردی بۆلای یەكێكی تریـان ئـەویش هـەمان وتـەی دووبـارە كردەوە، هەتا هەرهەموویان هەر ئەوەیان وت: نـەخێر سـوێندبی بـەو كەسـەی تـۆی بەحەق ڕەوانە كردوە جگە لە ئاو هیچی تـرم لەلانیـە. ئینجا فـەرمووی:"ڕەحمـەتی خوا لەو كەسەبێت ئەمشەو میوانداری ئەم پیاوە دەكات". پیاوێك لـە یارمەتیـدەران هەستا و وتی: من ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پیاوەكەی بردەوە مـاڵی خـۆیی و بـە خێزانەكەی وت: ئایا شتێكت لاهەیە؟ وتی:نەخێر جگە لـە خـۆراكی منداڵـەوردەكان، وتی: خەریكیان بكە بەشتێكەوە، هەر كە میوانەكەمان هاتە ژوورەوە، چراكە زۆر كز بكە وا دەربخە كە ئێمە خـەریكی خـواردنین، هەركـە ئـەو كەوتـە خـواردن هەسـتە و چراكە بكوژێنەرەوە، وتی: خۆیان دانیشتن و میوانەكە نانی خوارد، كەڕۆژ بوویەوە، هات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ)، ئەویش فـەرمووی: "خـوای گـەورە ئـەوكارەی پەسـەند كردن و ڕازی بوو لە كردەوەی ئەمشەوتان".

(٤) خواردەمەنی دوو كەس بەشی سێ كەس دەكات

٦٩٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "طَعَامُ الِاثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ، وطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كَافِي الْأَرْبَعَةِ". (البخاري/ الأطعمة/ ٥٠٧٧)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فـەرمووی: "خواردەمـەنی دوو كەس بەشی سێ كەس دەكات، خواردەمەنی سیانیش بەشی چواركەس دەكات".

(٥) خواردنی کوولەکە

٦٩٣ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: دَعَا رَسُولَ اللَّه (ﷺ) رَجُلٌ، فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ، فَجِي و بِمَرَقَةٍ فِيهَا دُبَّا و، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَأْكُلُ مِنْ ذَلكَ الدُّبَّا و ويُعْجِبُهُ، قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلكَ جَعَلْتُ أُلْقِيهِ إِلَيْهِ ولَا أَطْعَمُهُ، قَالَ: فَقَالَ أَنَسٌ: فَمَا زِلْتُ بَعْدُ (ذلك) يُعْجِبُنِي الدُّبَّا و. (البخاري/ الأطعمة/ ٥١٢٣)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك پێغەمبەری خوای (ﷺ) دەعوەت کرد، لە خزمەتیدا ڕۆیشتم، شلە بەگۆشتێك هێنرا کە کولەکەی تێدابوو، پێغەمبەری خوا (ﷺ) کەوتە خواردنی کولەکەکە و بەلایەوە خۆش بوو، وتی: هەرکە ئەوەم بینی کولەکەکەم خستە لای ئەوەوە و خۆم نەم خوارد، أنس وتی: ئیتر لە دوای ئەوەوە بەردەوام کولەکەم لابەلەزەت بوو.

(٦) ڕێگری لەخواردنی خورما بەدوو دوو

٦٩٤ـ عَنْ جَبَلَةَ بْنَ سُحَيْمٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ (ﷺ) يَرْزُقُنَا التَّمْرَ، قَالَ: وقَدْ كَانَ أَصَابَ النَّاسَ يَوْمَئِذٍ جَهْدٌ، وكُنَّا نَأْكُلُ فَيَمُرُّ عَلَيْنَا ابْنُ عُمَرَ ونَحْنُ نَأْكُلُ فَيَقُولُ: لَا تُقَارِنُوا، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) نَهَى عَنِ الْإِقْرَانِ، إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ أَخَاهُ. قَالَ شُعْبَةُ: لَا أُرَى هَذِهِ الْكَلِمَةَ إِلَّا مِنْ كَلِمَةِ ابْنِ عُمَرَ، يَعْنِي الِاسْتِئْذَانَ. (البخاري/ الأطعمة/ ٥١٣١)

(جَبَلَة) کوڕی (سُحَيم) دەڵێ: (أبن زبير) خورمای پێدەداین، خەڵکی لەوڕۆژەدا برسێتی ناڕەحەتی کردبوون، ئێمە خورمامان دەخوارد و (أبن عمر) سەری لێداین، ئێمەش لەوکاتەیا خورمامان خوارد دەیوت: دوو دوو خورما مەخۆن، چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕیگریی کردووە لە بەجووت خواردنی خورما. مەگەر لە حاڵەتێکدا نەبێ کە پیاو مۆڵەت لەبراکەی وەربگرێت، (شعبة) وتی: ئەم وشەیەم نەبینیوە لە وتەی أبن عمردا نەبێ. واتە مۆڵەت خواستنەکە.

(٧) خواردنی ترۆزی بە خورماوە

٦٩٥–عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ جَعْفَرٍ (ﷺ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَأْكُلُ الْقِثَّا و بِالرُّطَبِ. (البخاري/ الأطعمة/ ٥١٣٢)

(عبدالله)ی کوڕی (جعفر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوام(ﷺ) بینی ترۆزیو خورمای تەڕی پێکەوە دەخوارد.

(٨) بەری ڕەشی داری ئەراك

٦٩٦ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) بِمَرِّ الظَّهْرَانِ ونَحْنُ نَجْنِي الْكَبَاثَ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِنْهُ". قَالَ: فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَأَنَّكَ رَعَيْتَ الْغَنَمَ؟ قَالَ: "نَعَمْ، وهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وقَدْ رَعَاهَا". أَوْ نَحْوَ هَذَا مِنَ الْقَوْلِ. (البخاري/ الأطعمة/ ٥١٣٨)

(جابر) کوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: ئێمە لە (مَرَّ الظهران)[١]دا لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) بووین، خەریکی ڕنینی بەری داری ئەراك[٢] بووین، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ڕەشەکەی بڕنن" ئێمەش وتمان: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەروەك شوانی مەڕ بووبیت؟ فەرمووی: "بەڵێ ، ئایا پێغەمبەرێ هەیە شوانێتی مەڕی نەکردبێ" یان شتێکی وای فەرموو.

(٩) خواردنی گۆشتی کەروێشك

٦٩٧ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: مَرَرْنَا فَاسْتَنْفَجْنَا أَرْنَبًا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ، فَسَعَوْا عَلَيْهِ فَلَغَبُوا، قَالَ: فَسَعَيْتُ حَتَّى أَدْرَكْتُهَا، فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طَلْحَةَ فَذَبَحَهَا، فَبَعَثَ بِوَرِكِهَا وفَخِذَيْهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَأَتَيْتُ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَقَبِلَهُ. (البخاري/ الهبة/ ٢٤٣٣)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: ڕۆیشتین و لە (مرَّ الظهران) کەروێشکێکمان لە شوێنی خۆی هەڵسان، خەڵکی ڕایان کرد بەدوایدا بیگرن، ماندوو بوون، منیش ڕامکرد بە دوایدا هەتا گەیشتمە سەری و گرتم، هێنام بۆ لای (أبو طلحة) و سەری بڕی، سمتە جوڵەکەی و هەردوو ڕانی نارد بۆ پێغەمبەری خواو (ﷺ) منیش هێنام بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) و وەری گرت.

(١٠) خواردنی گۆشتی بزن مژە

٦٩٨ـ عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ (ﷺ) أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ (ﷺ) –الَّذِي يُقَالُ لَهُ سَيْفُ اللَّهِ– أَخْبَرَهُ: أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ)، وهِيَ خَالَتُهُ وخَالَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ، فَوَجَدَ عِنْدَهَا ضَبًّا مَحْنُوذًا، قَدِمَتْ بِهِ أُخْتُهَا حُفَيْدَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ مِنْ

---

[١] مرَّ الظهران: شوێنێکی نزیکە لە مەککەوە

[٢] داری ئەراك : ئەو درەختەیە سیواکی لێ دروست دەکرێت.

نَجْدٍ، فَقَدَّمَت الضَّبَّ لِرَسُولِ اللَّه (ﷺ)، وكَانَ قَلَّمَا يُقَدَّمُ إِلَيْه طَعَامٌ حَتَّى يُحَدَّثَ بِهِ ويُسَمَّى لَهُ، فَأَهْوَى رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَدَهُ إِلَى الضَّبِّ، فَقَالَت امْرَأَةٌ منَ النِّسْوَةِ الْحُضُورِ: أَخْبِرْنَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) بِمَا قَدَّمْتُنَّ لَهُ، قُلْنَ: هُوَ الضَّبُّ يَا رَسُولَ اللَّه، فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَدَهُ، فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيد: أَحَرَامٌ الضَّبُّ يَا رَسُولَ اللَّه؟ قَالَ: "لَا، ولَكنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي، فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ". قَالَ خَالِدٌ: فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ، ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَنْظُرُ فَلَمْ يَنْهَنِي. (البخاري/ الأطعمة/ ٥٠٧٦)

(عبدالله) كوڕی (عباس) (ﷺ) دەڵێ: (خالد) كوڕی (وليد) (ﷺ) —كە پێی دەوترا شمشێری خوا— هەواڵی پێداوە، كە لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) چوو بۆلای (ميمونە)ی هاوسەری پێغەمبەر (ﷺ) كە پووری ئەوو (أبن عباس) بوو لەدايكەوە، بزن مژەيەكی برژاوی لەلای بينی، كە (حفيدة) كچی (حارث)ی خوشكی لە (نەجدە)وە بۆی هێنابوو، (ميمونە) بزن مژەكەی خستە بەردەمی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، كە بەدەگمەن خواردنێكی بخرايەتە بەردەم هەتا باسی بۆ نەكرايا و ناوی نەبرايا بۆی، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەستی برد بۆ بزن مژەكە، يەكێ لەو ئافرەتانەی كە لەوێدا ئامادە بوون وتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداربكەن بەوەی كە بۆتان داناوە، وتيان خواردنەكە بزن مژەيە ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەستی كێشايەوە، ئينجا (خالد) كوڕی (وليد) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ بزن مژە حەرامە؟ فەرمووی: "نەخێر، بەڵام لەخاكی قەومەكەی مندا نەبووە، بۆيە دەبينی دڵم ناچێتە سەری". خالد وتی: لەتم كرد و خواردم، پێغەمبەری خوايش (ﷺ) سەيری كردم وڕێگری لێنەكردم.

(١١) خواردنی كوللە

٦٩٩ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ أَبِي أَوْفَى (ﷺ) قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) سَبْعَ غَزَوَاتٍ نَأْكُلُ الْجَرَادَ. (البخاري/ الذبائح و الصيد/ ٥١٧٦)

(عبدالله) كوڕی (أبو أوفى) (ﷺ) دەڵێ: لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) حەوت جەنگمان كردووە و كوللەمان خواردووە.

(١٢) خواردنی گيانداری دەريايی و ئەوەی دەريا فڕێی دەدا

٧٠٠ـ عَنْ جَابِرٍ (ﷺ) قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، وأَمَّرَ عَلَيْنَا أَبَا عُبَيْدَةَ، نَتَلَقَّى عِيرًا لِقُرَيْشٍ، وزَوَّدَنَا جِرَابًا مِنْ تَمْرٍ لَمْ يَجِدْ لَنَا غَيْرَهُ، فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينَا تَمْرَةً

تَمْرَةً، قَالَ: فَقُلْتُ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصنَعُونَ بِهَا؟ قَالَ: نَمَصُّهَا كَمَا يَمَصُّ الصَّبِيُّ، ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيْهَا مِنَ الماء، فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلَى اللَّيْلِ، وكُنَّا نَضْرِبُ بِعِصِيِّنَا الْخَبَطَ، ثُمَّ نَبُلُّهُ بالماء فَنَأْكُلُهُ، قَالَ: وانْطَلَقْنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ فَرُفِعَ لَنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ كَهَيْئَةِ الْكَثِيبِ الضَّخْمِ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذَا هِيَ دَابَّةٌ تُدْعَى الْعَنْبَرَ، (قَالَ): قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ: مَيْتَةٌ، ثُمَّ قَالَ: لَا، بَلْ نَحْنُ رُسُلُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وفِي سَبِيلِ اللَّهِ، وقَدِ اضْطُرِرْتُمْ فَكُلُوا. قَالَ: فَأَقَمْنَا عَلَيْهِ شَهْرًا، ونَحْنُ ثَلَاثُ مِائَةٍ، حَتَّى سَمِنَّا. قَالَ: ولَقَدْ رَأَيْتُنَا نَغْتَرِفُ مِنْ وقْبِ عَيْنِهِ بِالْقِلَالِ الدُّهْنَ، ونَقْتَطِعُ مِنْهُ الْقدرَ كَالثَّوْرِ، أَوْ كَقَدْرِ الثَّوْرِ، فَلَقَدْ أَخَذَ مِنَّا أَبُو عُبَيْدَةَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا فَأَقْعَدَهُمْ فِي وقْبِ عَيْنِهِ، وأَخَذَ ضِلَعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَأَقَامَهَا، ثُمَّ رَحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا، فَمَرَّ مِنْ تَحْتِهَا. وتَزَوَّدْنَا مِنْ لَحْمِهِ وشَائِقَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: "هُوَ رِزْقٌ أَخْرَجَهُ اللَّهُ لَكُمْ، فَهَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شيء فَتُطْعِمُونَا". قَالَ: فَأَرْسَلْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مِنْهُ فَأَكَلَهُ. (البخاري/ المغازي/ ٤١٠٢-٤١٠٤)

(جابر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناردینی بۆ جەنگ و أبو عبیدەی کردە فەرماندەمان، بەدوای کاروانی قورەیشدا دەگەڕاین، توێشە بەرەیەك لە خورمای کردە توێشومان و هیچی تری لا نەبوو بۆمان جگە لەوە، (أبو عبیدە) دەنکە خورمای دەداینێ. منیش وتم: ئەی ئێوە چیتان لێدەکرد؟ وتی: دەمانمژی هەروەك چۆن منداڵ دەیمژێ، پاشان ئاومان دەخواردەوە بەسەریدا، ئەو ڕۆژە تا شەوەکەی بەشی کردین، بەدارەکانی دەستمان گەڵای دارمان دەوەراند، پاشان بەئاو تەڕمان دەکرد و دەمانخوارد، بەکەناری دەریاکەدا ڕۆیشتین، لەکەناری دەریاکە تارماییەکمان دی وەکو تەپۆڵکە وابوو کە گەیشتینە لای سەیردەکەین گیاندارێکە پێی دەوترا (عَنبَر) أبو عبیدە وتی: ئەوە مرداربووەیە، پاشان وتی:نەخێر بەڵکو ئێمە نێردراوی پێغەمبەری خوا (ﷺ)ین و لە پێناوی خوادا هاتووین، بەڕاستی ناچاربووین بیخۆن، وتی: ئێمە کە سێسەد کەس بووین یەك مانگ لەسەریماینەوە هەتا قەڵەو بووین، وتی: ئێمەت ببینیایا لە چاڵی چاویدا بە گۆزەی گەورە ڕۆنمان هەڵدەگۆزی، پارچە گۆشتمان لێدەبڕی ، یان بەقەدەر گایەك دەبوو، (أبو عبیدة) سیانزە پیاوی لێبردین و لە چاڵی چاویدا داینیشاندن، پەراسویەکی لێهەڵگرت و دایچەقاند، پاشان گەورەترین حوشترێ کە پێمان بوو بردی بەژێریدا ، لە

گۆشتەکەی زۆرێکمان لێ زەرد کرد و کردمانە توێشوی (ڕێ) کاتێ گەڕاینەوە مەدینە، هاتینە خزمەتی پێغەمبەری خواو (ﷺ) ئەو باسەمان بۆ گێڕایەوە، فەرمووی: "ئەوە ڕزقێکە خوا بۆ ئێوەی هێناوەتە دەرێ، ئایا شتێك لە گۆشتەکەیتان پێیە بیدەنە دەرخواردمان". وتی: لە گۆشتەکەیمان نارد بۆ پێغەمبەری خواو (ﷺ) خواردی.

(١٣) خواردنی گۆشتی ئەسپ

٧٠١ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ، وأَذِنَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ. (البخاري/ المغازي/ ٣٩٨٢)

(جابر) کوڕی (عبدالله) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ڕۆژی (خیبر)دا ڕێگری کرد لە خواردنی گۆشتی گوێدرێژی ماڵی، مۆڵەتیدا بە خواردنی گۆشتی ئەسپ.

٧٠٢ـ عَنْ اسماء (رضي الله عنها) قَالَتْ: نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَأَكَلْنَاهُ. (بخاري/ الذبائح و الصيد/ ٥٢٠٠)

(اسماء) (رضي الله عنها) دەڵێ: لەسەردەمی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) ئەسپێکمان سەربڕی و خواردمان.

(١٤) ڕێگریی لە خواردنی گۆشتی گوێدرێژی ماڵی

٧٠٣ـ عَنْ أَبي ثَعْلَبَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ. (بخاري/ الذبائح و الصيد/ ٥٢٠٦)

(أبو ثعلبة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەرام کردووە.

٧٠٤ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) خَيْبَرَ، أَصَبْنَا حُمُرًا خَارِجًا مِنَ الْقَرْيَةِ فَطَبَخْنَا مِنْهَا، فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّه (ﷺ): أَلَا إِنَّ اللَّهَ ورَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْهَا، فَإِنَّهَا رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ. فَأُكْفِئَتِ الْقُدُورُ بِمَا فِيهَا وإِنَّهَا لَتَفُورُ بِمَا فِيهَا. (بخاري/ الذبائح و الصيد/ ٥٢٠٨)

(أنس) (رضي الله عنه) دەڵێ: کاتێ کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) خەیبەری ڕزگار کرد، لەدەرەوەی گوندەکە چەند گوێدرێژێك کەوتنە دەستمان و، هەندێکمان لێکوڵاند، بانگکەری پێغەمبەری خوا (ﷺ) بانگی کرد: ئاگاداربن، ئەوە خواو پێغەمبەرەکەی

ڕێگریتان دەکەن لەوە، ئەوە زۆر پیسەو لەکاری شەیتانە، مەنجەڵەکان سەرەونخون کرانەوە بەوەی کە تیایاندا بوو، لە کاتێکدا کە قوڵپەی کوڵانیان دەهات.

(١٥) عەیبدارنەکردنی خواردن

٧٠٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَابَ طَعَامًا قَطُّ، كَانَ إِذَا اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ، وإِنْ لَمْ يَشْتَهِهِ سَكَتَ. (البخاري/ المناقب/ ٣٣٧٠)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: هەرگیز پێغەمبەری خوام (ﷺ) نەبینیوە کە خواردنێ عەیبدار بکات، ئەگەر حەزی لێ بکردایە دەیخوارد، ئەگەر حەزیشی لێ نەکردایە بێدەنگ دەبوو.

بەشی سی و نۆیەم: پۆشاك و ڕازاوەیی

(١) ئەو پیاوەی لە دونیادا ئاوریشم دەپۆشێ لەو دونیادا بێبەشە

٧٠٦-عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما) قَالَ: رَأَى عُمَرُ بن الخطاب (رضي الله عنه) عُطَارِدًا التَّمِيمِيَّ يُقِيمُ بِالسُّوقِ حُلَّةً سِيَرَا و، وكَانَ رَجُلًا يَغْشَى الْمُلُوكَ ويُصِيبُ مِنْهُمْ، فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنِّي رَأَيْتُ عُطَارِدًا يُقِيمُ فِي السُّوقِ حُلَّةً سِيَرَا و، فَلَوِ اشْتَرَيْتَهَا فَلَبِسْتَهَا لِوُفُودِ الْعَرَبِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ، وأَظُنُّهُ قَالَ: ولَبِسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ". فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أُتِيَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِحُلَلٍ سِيَرَا و، فَبَعَثَ إِلَى عُمَرَ بِحُلَّةٍ، وبَعَثَ إِلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ بِحُلَّةٍ، وأَعْطَى عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) حُلَّةً وقَالَ: "شَقِّقْهَا خُمُرًا بَيْنَ نِسَائِكَ". قَالَ: فَجاء عُمَرُ بِحُلَّته يَحْمِلُهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَذِه، وقَدْ قُلْتَ بِالْأَمْسِ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ؟ فَقَالَ: "إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، ولَكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا". وأَمَّا أُسَامَةُ فَرَاحَ فِي حُلَّته، فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) نَظَرًا عرفَ أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَدْ أَنْكَرَ مَا صَنَعَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه مَا تَنْظُرُ إِلَيَّ، فَأَنْتَ بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَا؟ فَقَالَ: "إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا، ولَكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا خُمُرًا بَيْنَ نِسَائِكَ". (البخاري/ الهبة/ ٢٤٧٠)

(أبن عمر) (رضي الله عنهما) دەڵێ: (عمر) کوڕی (خطاب) (رضي الله عنه) (عطاردی تمیمي) لە بازاڕدا بیبنی، کە قاتێکی ئاوریشمی خەت خەتی خستبووە سەرسەودا، (عطارد) پیاوێ بوو سەردانی پادشایانی دەکرد و دەستکەوتی لێیان دەبوو، (عمر) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) (عطارد)م بینی لەبازاڕدا قاتێکی ئاوریشمی خەت خەتی خستبووە سەر سەودا، خۆزگایە لێت بکڕیایە و لەوکاتانەدا کە نوێنەری تیرەکانی عەرەب دەهاتنە خزمەتت لەبەرت بکردایە، وا بزانم وتی: ڕۆژی جومعەش لەبەرت بکردایە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی فەرموو: "کەسێ لە دونیادا ئاوریشم دەپۆشێ، کەلە ڕۆژی دواییدا بێبەش بێت لێی" لە دوای ئەوەوە چەند قاتێکی لەو جۆرە هێنرا بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) قاتێکی نارد بۆ (عمر)، قاتێکی تری نارد بۆ (أسامة)ی کوڕی (زید)، قاتێکیشی دابە (علي) کوڕی (أبو طالب) (رضي الله عنه) و، فەرمووی: "پارچە پارچەی بکە بۆ سەرپۆش و دابەشی بکە لەنێوان هاوسەرەکانتاندا". دەڵێ: (عمر)

قاتەکەی خۆی هەڵگرتبوو هات، وتی: ئەی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ)، ئەمـەت نـاردووە بۆم، دوێنێ لەسەر قاتەکەی (عطارد)یش ئەوەت فـەرموو کـە فـەرمووت؟ فـەرمووی: "من بۆ ئەوە بۆم نەناردویت کە لەبەری بکەیت، بـەڵکو بـۆ ئـەوە بـۆم ناردوویـت کـە سوودی لێببینیت". بەڵام (أسامة) قاتەکەی لەبەرکردو هات، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) بەسەیرکردنێ سەیری (أسامة)ی کرد، زانی کـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) کردەوەکـەی پێ ناخۆش بووە، وتی: ئەی پێغەمبـەری خـوا چـییە واسـەیرم دەکـەیت، تـۆ خـۆت ناردوتە بۆم؟ فەرمووی: "من بۆ ئەوە بۆم نەناردویت کەلەبەری بکـەیت، بـەڵکو بـۆم ناردوویت تا پارچە پارچەی بکەی بۆسەرپۆش‌و دابەشی بکەیت لە نێوان ژنەکانتدا".

(٢) هەر کەس لە دونیادا ئاوریشم لەبەربکات لە رۆژی دواییدا لەبەری ناکات

٧٠٧ـ عَنْ خَلِيفَةَ بْنِ كَعْبٍ (أَبِي ذِبْيَانَ) قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ يَقُولُ: أَلَا لَا تُلْبِسُوا نساءكُمُ الْحَرِيرَ، فَإِنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ، فَإِنَّهُ مَنْ لَبِسَهُ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ". (البخاري/ اللباس/ ٥٤٩٢)

(خليفه) کوڕی (کعب) (أبو ذبیان) دەڵـێ: گـوێم لێبـوو (عبـدالله)ی کـوڕی (زبـیر) وتاری دەداو دەیوت: وریا بن نەکەن ئاوریشم بکەنـە بـەر ژنـەکانتان، مـن لـە (عمـر) کـوڕی (الخطـاب)م بیسـتوە دەیـوت: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی: "ئاوریشـم لەبەرمەکەن، هەر کەس لە دونیادا لەبەری بکات لە رۆژی دوایدا لەبەری ناکات"[1].

(٣) بۆ لە خواترسان شیاو نییە ئاوریشمی درزدار لەبەر بکەن

٧٠٨ـ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ: أُهْدِيَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَرُّوجُ حَرِيرٍ، فَلَبِسَهُ ثُمَّ صَلَّى فِيهِ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَنَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا كَالْكَارِهِ لَهُ، ثُمَّ قَالَ: "لَا يَنْبَغِي هَذَا لِلْمُتَّقِينَ". (البخاري/ الصلاة في الثياب/ ٣٦٨)

(عقبة) کوڕی (عامر) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پۆشـاکێکی ئاوریشـمی لـەدواوە درزدار کرایـە دیاری بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ)، لەبەری کرد و پاشتر نوێژیشـی پێـوە کـرد، کـە لـە

[1] پێشەوا نەوەوی: ئەوە مەزهەبی (أبن الزبیر)ە ، زانایان هاودەنگن کە ئاوریشم حەڵاڵە بـۆ ئـافرەت، فەرموودەی پێشووتر بەڵگەیە لەسەرئەوە.

نوێژەکەی بویەوە زۆر بە توندی و بەپەلە لەبەری خۆی دایماڵی وەك یەکێ کە حەزی پێنەکات، پاشان فەرمووی: "ئەمە بۆ لەخواترسان شیاونیە".

(٤) ڕێگری لە پۆشینی ئاوریشم بە ئەندازەی دوو پە نجە نەبێ

٧٠٩ـ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ (ﭬ) ونَحْنُ بِأَذْرَبِيجَانَ: يَا عُتْبَةُ بْنَ فَرْقَدٍ، إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ كَدِّكَ ولَا مِنْ كَدِّ أَبِيكَ ولَا منْ كَدِّ أُمِّكَ، فَأَشْبِعِ الْمُسْلِمِينَ في رِحَالِهِمْ ممَّا تَشْبَعُ منْهُ في رَحْلِكَ، وإِيَّاكُمْ والتَّنَعُّمَ وزِيَّ أَهْلِ الشِّرْكِ ولَبُوسَ الْحَرِيرِ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) نَهَى عَنْ لَبُوسِ الْحَرِيرِ قَالَ: إِلَّا هَكَذَا، ورَفَعَ لَنَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِصْبَعَيْه الْوُسْطَى والسَّبَّابَةَ وضَمَّهُمَا. قَالَ زُهَيْرٌ: قَالَ عَاصِمٌ: هَذَا في الْكِتَابِ، قَالَ: ورَفَعَ زُهَيْرٌ إِصْبَعَيْه. (البخاري/ اللباس/ ٥٤٩٢)

(أبو عثمان) دەڵێ: ئێمە لە ئازربایجان بووین (عمر) (ﭬ) نامەیەکی بۆ نووسین کە: ئەی (عُتبة) کوڕی (فرقد) ئەوە نەبەرهەمی ڕەنجی خۆتە و نەڕەنجی باوکتە و نەڕەنجی دایکتە، موسڵمانان تێربکە لە نێوماڵەکانیاندا هەرلەوە کە خۆتی لێتێر دەکەیت لە ماڵەکەتدا، وریابن نەکەن بەژیانی ناسکی بژین و، پۆشاکی خەڵکانی بێباوەڕو ئاوریشم، لەبەر بکەن، چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگری کردوە لە پۆشینی ئاوریشم، وتی: مەگەر بەم شێوەیە ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەردوو پەنجەی شەهادەت و ناوەڕاستی بەرز کردەوە و خستنیە پاڵ یەك، (زهیر) دەڵێ: (عاصم) وتی: ئەمە لەنامەکە دابوو، زهیریش هەردوو پەنجەی بەرز کردەوە.

(٥) مۆڵەت دان بە پۆشینی ئاوریشم بۆ نەخۆشی

٧١٠ـ عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (ﭬ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) رَخَّصَ لعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، والزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، فِي الْقُمُصِ الْحَرِيرِ في السَّفَرِ، مِنْ حكَّةٍ كَانَتْ بِهِمَا أَوْ وجَعٍ كَانَ بِهِمَا. وفِي رواية: شَكَوا الى رسول الله القَمْل. (البخاري/ الجهاد/ ٢٧٦٢)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) مۆڵەتی دا بە (عبدالرحمن) کوڕی (عوف) و، (زبیر) کوڕی (عوام)، بە پۆشینی کراسی ئاوریشم لەسەفەردا، لەبەر خوراندنێ یان ئازارێ کە پێیانەوە بوو لە ڕیوایەتێکدا: لەتاو ئەسپێ سکاڵایان گەیاندە پێغەمبەری خوا (ﷺ).

(٦) پارچە پارچە کردنی ئاوریشم بۆ سەرپۆش

٧١١ـ عَنْ عَلِيّ (بن أبي طالب) (ﭬ): أَنَّ أُكَيْدِرَ دُومَةَ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) ثَوْبَ حَرِيرٍ، فَأَعْطَاهُ عَلِيًّا (كرم الله وجهه)، فَقَالَ: "شَقِّقْهُ خُمُرًا بَيْنَ الْفَوَاطِمِ". (البخاري/ الهبة/ ٢٤٧٢)

(علـي) كـوڕى (أبـو طالـب) (ﷺ) دەڵـێ: فـەرمانڕەواى (دومـة)[2]پۆشـاكێكى ئاوریشمی بەدیاری ناردبوو بۆ پێغەمبەر (ﷺ)، پێغەمبـەرى خـوا (ﷺ) داى بـە علـي (كرم الله وجهه) فەرمووى: "پارچە پارچەی بكە بۆ سەرپۆش و دابەشی بكە لەنێوان (فاطمة)كاندا"(فاطمەی خێزانیو فاطمەی دایكیو فاطمەی براژنی).

(٧) پێچەوانەی جوولەكە و گاوران بن لە رەنگكردندا

٧١٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ الْيَهُودَ والنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ، فَخَالِفُوهُمْ". (البخاري/ الانبياء/ ٣٢٧٥)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: "جوولەكـە و گـاوران بۆیـاخ ناكەن ئێوە پێچەوانەی ئەوان بكەن".

٧١٣-عَنْ قَتَادَةُ قَالَ: قُلْنَا لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَيُّ اللِّبَاسِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)؟ أَوْ: أَعْجَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: الْحِبَرَةُ. (البخاري/ اللباس/ ٥٤٧٥)

(قتادة) دەڵێ: بە (أنس) كوڕى (مالك)مان (ﷺ) وت: ئایا پێغەمبەرى خـوا (ﷺ) حەزی لە چ پۆشاكێك بوو؟ یان: لەلای پێغەمبەرى خوا (ﷺ) كام جۆرى جل وبـەرگ باشتر بوو؟ وتی: پۆشاكی سەوزی نەخشدار.

(٨) ڕاخەری نەرم و نۆڵ

٧١٤ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجْتُ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَتَّخَذْتَ أَنْمَاطًا". قُلْتُ: وأَنَّى لَنَا أَنْمَاطٌ؟ قَالَ: "أَمَا إِنَّهَا سَتَكُونُ". قَالَ جَابِرٌ: وعِنْدَ امْرَأَتِي نَمَطٌ، فَأَنَا أَقُولُ: نَحِّيهِ عَنِّي، وتَقُولُ: قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّهَا سَتَكُونُ". (البخاري/ المناقب/ ٣٤٣٢)

(جابر) (ﷺ) دەڵێ: كاتـێ كـە ژنمهێنـا پێغەمبـەرى خـوا (ﷺ) پێـی فـەرمووم : "ئایا ڕاخەرى نەرم و نۆڵت ئامادە كردووە". وتم: ڕاخـەرى نـەرممان لـە كـوێ بـوو؟ فەرمووى: "بەڵام لەمەولا پەیدا دەبێـت".جـابر وتـی: خێزانەكـەم ڕاخـەرێكی نـەرمی لابوو، من دەمووت: دووری خەرەوە لـێم، ئـەویش دەیـووت: پێغەمبـەرى خـوا (ﷺ) فەرمووى: "پەیدا دەبێت".

---

[2] دومة: شارۆچكەیەكە لە نێوان شامو مەدینەدا.

(٩) لەسەر پشت ڕاكشان و دانانی قاچیَ لەسەر قاچێكی تر دروستە

٧١٥- عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَمِّهِ (رضي الله عنه)، أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ، واضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى. (البخاري/ المساجد/ ٤٦٣)

(عَبَّاد) كوڕی (تميم) لەمامەيەوە (رضي الله عنه) دەگێڕێتەوە: كە پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) بينيوە كەلەناو مزگەوتدا لەسەر پشت ڕاكشابوو، قاچێكی لەسەر قاچێكی تری دانابوو.(ئەمەش بۆ كاتێكە مرۆڤ شەڕواڵی لەپێدا بێت).

(١٠) خوا سەيری كەسیَ ناكات كە بۆ فيز كراسەكەی بخشێنیَ لە زەوی

٧١٦- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) -وَرَأَى رَجُلًا يَجُرُّ إِزَارَهُ، فَجَعَلَ يَضْرِبُ الْأَرْضَ بِرِجْلِهِ، وهُوَ أَمِيرٌ عَلَى الْبَحْرَيْنِ- وهُوَ يَقُولُ: جاء الْأَمِيرُ جاء الْأَمِيرُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطَرًا". (البخاري/ اللباس/ ٥٤٥١)

(محمد) كوڕی (زياد) دەڵێ: بيستومە لە (أبوهريرە) (رضي الله عنه) لەكاتێكدا كە پياوێكی بينی كراسەكەی بەدوای خۆيدا بە زەويدا ڕادەكێشا بەقاچی پێی دەكوتا بە زەويدا، ئەو كەسە فەرمانڕەوای (بەحرەين) بوو- كە دەيوت: فەرمانڕەواكە هات، فەرمانڕەواكە هات، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: "خوا سەيری كەسێك ناكات كە بۆفيز كراسەكەی بەزەويدا ڕابكێشیَ".

(١١) ئەو كەسەی بە فيزەوە پۆشاكەكەی دەخشێنیَ بە زەويدا

٧١٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "إِنَّ الَّذِي يَجُرُّ ثِيَابَهُ مِنَ الْخُيَلَا و لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (البخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٦٥)

(عبدالله) كوڕی (عمر) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: "ئەو كەسەی بەفيزەوە پۆشاكەكەی ڕادەكێشیَ بە زەويدا خوا لە ڕۆژی قيامەتدا سەيری ناكات".

(١٢) سزای هەموو وێنە كێشیَ لە ڕۆژی قيامەتدا

٧١٨- عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ: إِنِّي رَجُلٌ أُصَوِّرُ هَذِهِ الصُّوَرَ فَأَفْتِنِي فِيهَا، فَقَالَ لَهُ: ادْنُ مِنِّي، فَدَنَا مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: ادْنُ مِنِّي، فَدَنَا حَتَّى وضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ، قَالَ: أُنَبِّئُكَ بِمَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)؟ سَمِعْتُ

رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ، يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسًا، فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ". و قَالَ: إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَاصْنَعِ الشَّجَرَ ومَا لَا نَفْسَ لَهُ. (البخاري/ البيوع/ ٢١١٢)

(سعيد) كوڕی (أبو الحسن) دەڵێ: پیاوێك هات بۆلای (أبن عباس) و وتی: من كەسێكم ئەم وێنانە دەكێشم، لەبارەیانەوە فتوایەكم بۆ بدە، (أبن عباس) پێی وت: نزیك بەرەوە لێم، نزیك بوویەوە لێی دیسان وتی: لێم نزیك بەرەوە، نزیك بوویەوە تا (أبن عباس) دەستی خستە سەر سەری، ئینجاوتی: ئاگادارت بكەم بەوەی كە لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیستووە؟ لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "هەموو وێنە كێشێ لە ئاگردایە، هەموو وێنەیەك كە دەیكێشێ لێی دەكرێتە نەفسێكی زیندوو، ئەو نەفسە سزای دەدات، لە دۆزەخدا". ئینجا (أبن عباس) وتی: ئەگەر تۆ چارت نیە و هەر دەبێ وێنە بكێشیت ئەوا وێنەی درەخت و هەر شتێكی تر كە بێگیانە دروست بكە. (مەبەست ئەو وێنانەیە بۆ تەقدیس و پەرستن دەكێشرێن).

(١٣) ڕێگریكردن لە ئەنگوستیلەی ئاڵتون وخواردنەوە لە دەفری زیوو پۆشینی ئاوریشم

٧١٩ــ عَنْ الْبراء بْنِ عَازِبٍ (ﷺ) قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِسَبْعٍ، ونَهَانَا عَنْ سَبْعٍ: أَمَرَنَا بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، واتِّبَاعِ الْجَنَازَةِ، وتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وإِبْرَارِ الْقَسَمِ أَوِ الْمُقْسِمِ، ونَصْرِ الْمَظْلُومِ، وإِجَابَةِ الدَّاعِي، وإِفْشَا و السَّلَامِ. ونَهَانَا عَنْ خَوَاتِيمَ –أَوْ: عَنْ تَخَتُّمٍ– بِالذَّهَبِ، وعَنْ شُرْبٍ بِالْفِضَّةِ، وعَنِ الْمَيَاثِرِ، وعَنِ الْقَسِّيِّ، وعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، والْإِسْتَبْرَقِ، والدِّيبَاجِ. (البخاري/ الأشربة/ ٥٣٢١)

(براء) كوڕی (عازب) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێكردووین كە حەوت شت بكەین و، ڕێگری لێكردووین لە حەوت شت: فەرمانی پێكردووین بە سەردانی نەخۆش، شوێنكەوتنی جەنازە، دۆعای خێر بۆ پژمیو، پشتگیری لە سوێندخۆر تا سوێندی نەكەوێ، یارمەتیدانی ستەملێكراو، چوون بەدەم دەعوەتەوە، بڵاوكردنەوەی سەلام، ڕێگریشی لێكردووین لە ئەنگوستیلەكان –یان ئەنگوستیلەی ئاڵتون كردنە پەنجە[1]، خواردنەوە لە دەفری زیوداو، لەزینی ئاوریشم

[1] مەبەست پەنجەی پیاوە

بۆ ولاغی سواری و، له پۆشاکی کەتان که تێکەڵ بێت بە ئاوریشم و، لە پۆشینی ئاوریشم، له (أستبرق) و (ديباج) که دوو جۆرن له پۆشاکی ئاوریشمی بەنرخ.

٧٢٠ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عمر (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) اصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ، فَكَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ فِي بَاطِنِ كَفِّهِ إِذَا لَبِسَهُ، فَصَنَعَ النَّاسُ، ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَنَزَعَهُ فَقَالَ: "إِنِّي كُنْتُ أَلْبَسُ هَذَا الْخَاتَمَ، وأَجْعَلُ فَصَّهُ مِنْ دَاخِلٍ". فَرَمَى بِهِ، ثُمَّ قَالَ: "وَاللَّهِ لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا". فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ. (البخاري/ اللباس/ ٥٥٢٨-٥٥٢٩)

(عبدالله) کوڕی (عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەنگوستیلەیەکی ئاڵتونی کردە پەنجەی، هەرکاتێ بیکردایەتە پەنجەی یاقوتەکەی دەخستە دیوی لەپی دەستیەوە، خەڵکیش ئەوەیان کرد، دواتر چووە سەر دوانگەکە و دایکەند و فەرمووی: "من پێشتر ئەم ئەنگوستیلەیەم دەکردە پەنجەم و یاقوتەکەیم دەخستە دیوی لەپی دەستمەوە". ئینجا فڕێی داو، فەرمووی: "بەخوا ئیتر هەرگیز نایکەمە پەنجەم". خەڵکیش هەموو ئەنگوستیلەکانیان لابرد لەپەنجەیاندا.

(١٤) ئەنگوستیلە زیوینەکەی پێغەمبەر (ﷺ) کە (محمد رسول الله)ی لەسەر هەڵکۆڵرابوو، جێنشینەکانیش دوای خۆی دەیانکردە پەنجەیان

٧٢١ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ، فَكَانَ فِي يَدِهِ، ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ (رضي الله عنه)، ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُمَرَ (رضي الله عنه)، ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُثْمَانَ (رضي الله عنه)، حَتَّى وقَعَ مِنْهُ فِي بِئْرِ أَرِيسٍ، نَقْشُهُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ. (البخاري/ اللباس/ ٥٥٣٥)

(أبن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەنگویستیلەیەکی زیوینی هەبوو دەیکردە دەستی پاشان لە دەستی ئەبوبەکردا بوو (رضي الله عنه)، پاشتر لە دەستی عمردا بوو (رضي الله عنه)، دوای ئەویش لە دەستی عثمان دابوو (رضي الله عنه)، تا دواجار کەوتە ناو بیری (أويس)، نوسینی (محمد رسول الله)ی لەسەر هەڵکۆڵرابوو.

٧٢٢-ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ، ونَقَشَ فيه مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، وقَالَ لِلنَّاسِ: "إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ، ونَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، فَلَا يَنْقُشْ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِهِ". (البخاري/ اللباس/ ٥٥٣٧)

(أنـس) كـوڕی (مالـك) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) ئەنگوسـتیلەیەکی زیـوینی دروستکرد، نەقشی (محمد رسول الله)ی لەسـەر هـەڵکۆڵرابوو، بـە خـەڵکی وت: "مـن ئەنگوستیلەیەکی زیوینم کردووە و، نەقشی (محمد رسول الله)م تێدا هەڵکۆڵیوە، با هیچ کەسێ نەقشی لە شێوەی ئەو نەقشە دروست نەکات".

٧٢٣ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى كِسْرَى وقَيْصَرَ والنَّجَاشِيِّ، فَقِيلَ: إِنَّهُمْ لَا يَقْبَلُونَ كِتَابًا إِلَّا بِخَاتَمٍ، فَصَاغَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) خَاتَمًا حَلْقَتُهُ فِضَّةً، ونَقَشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ. (البخاري/ اللباس/ ٥٥٣٩)

(أنس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ویستی نامە بنێرێ بۆ (کیسرى) و (قیصر)و (نجاشی)، وترا: ئەوان نامەی مۆرنـەکراو وەرنـاگرن، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ)مـۆرێکی دروست کرد کە ئەڵقەکەی زیو بوو، نەقشی (محمد رسول الله)یشی تێدا هەڵکۆڵی.

(١٥) ئەنگوستیلەی زیوین

٧٢٤ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) لَبِسَ خَاتَمَ فِضَّةٍ فِي يَمِينِهِ، فِيهِ فَصٌّ حَبَشِيٌّ، كَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ. (البخاري/ اللباس/ ٥٥٣٤)

(أنـس) کـوڕی (مالـك) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) ئەنگوسـتیلەیەکی زیوینی کردە پەنجەی دەستی ڕاستی کە یاقوتەکەی حەبەشـی هـەبوو، یاقوتەکـەی دەخستە دیوی ناو لەپی دەستیەوە.

(١٦) لە پێی ڕاستەوە پێڵاو لە پێ دەکرێ، کە داکەنرابا لە پێی

٧٢٥-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيُمْنَى، وإِذَا خَلَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ، ولْيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيَخْلَعْهُمَا جَمِيعًا". (البخاري/ اللباس/ ٥٥١٧– ٥٥١٨)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی: "ئەگـەر یـەکێکتان پێڵاوی لەپێکرد با لەپێی ڕاستیەوە دەست پێبکات، ئەگـەر دایکەنـد بـا لەچەپەوە دەست پێبکات، هەروەها یاهەردووکیان لەپێ بکات یان هەردووکیان داکەنێت".

(١٧) ڕێگری کردن لە لکاندنی قژی ژنێك بە قژی ژنێکی ترەوە

٧٢٦ـ عَنْ اسماء بِنْت أَبِي بَكْرٍ (ﷺ) قَالَتْ: جاءت امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّ لِي ابْنَةً عُرَيِّسًا، أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمَرَّقَ شَعْرُهَا، أَفَأَصِلُهُ؟ فَقَالَ: "لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ والْمُسْتَوْصِلَةَ". (البخاري/ اللباس/ ٥٥٩٧)

(اسماء)كچی (أبو بكر) (ﷺ) دەڵێ: ئافرەتێك هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)، عەرزی كرد: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، كچێكم هەیە بووكە، توشی سورێژە بوو و قژی هەڵوەریووە ، ئایا قژی تری پێوە ببەستم؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "نەفرینی خوا لەو ئافرەتە كە قژ دەلكێنێ و ئەو ئافرەتەش كە قژەكەی بۆ دەلكێنن".

(١٨) هەڕەشەكردن لەو ئافرەتە كەشتێ دەلكێنێ بە قژیەوە

٧٢٧ـ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ: أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ (ﷺ) عَامَ حَجَّ وهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ –وَتَنَاوَلَ قُصَّةً مِنْ شَعَرٍ كَانَتْ فِي يَدِ حَرَسِيٍّ– يَقُولُ: يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَنْهَى عَنْ مِثْلِ هَذِهِ، ويَقُولُ: "إِنَّمَا هَلَكَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هَذِهِ نِسَاؤُهُمْ". (البخاري/ اللباس/ ٥٥٨٨)

لە(حمید) كوڕی (عبدالرحمن) كوڕی (عوف)ەوە: كە گوێی لە (معاویە) كوڕی (أبوسفیان) بووە (ﷺ) ئەوساڵەی حەجی كرد لەسەر دوانگەكە وەستابوو – لەوكاتەدا پارچەیەك قژی پێشەوەی سەری لەدەست پاسەوانەكەیی وەرگرت– و دەیوت: ئەی خەڵكی مەدینە زاناكانتان كوان؟ لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیستوە كە ڕێگری دەكرد لەم جۆرە شتەو، دەیفەرموو: "بنو إسرائیل كاتێ فەوتان كە ژنەكانیان ئەم جۆرە كارەیان دەكرد".

(١٩) نەفرین كردن لە ئافرەتی خاڵ كوت و ئەو ئافرەتەی ددان باریك دەكەنەوە

٧٢٨–عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (ﷺ) قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْوَاشِمَاتِ والْمُسْتَوْشِمَاتِ، (وَالنَّامِصَاتِ) والْمُتَنَمِّصَاتِ، والْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ. قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالُ لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ، وكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ: مَا حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكَ، أَنَّكَ لَعَنْتَ الْوَاشِمَاتِ والْمُسْتَوْشِمَاتِ والْمُتَنَمِّصَاتِ والْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللَّهِ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: ومَا لِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ (ﷻ)؟ فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لَوْحَيِ الْمُصْحَفِ فَماءجَدْتُهُ، فَقَالَ: لَئِنْ كُنْتِ قَرَأْتِيهِ لَقَدْ وجَدْتِيهِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ ومَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا) (الحشر: ٧). فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: فَإِنِّي أَرَى شَيْئًا مِنْ هَذَا عَلَى امْرَأَتِكَ الْآنَ؟

قَالَ: اذْهَبِي فَانْظُرِي، قَالَ: فَدَخَلَتْ عَلَى امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا، فَجاءتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا، فَقَالَ: أَمَا لَوْ كَانَ ذَلِكَ لَمْ نُجَامِعْهَا. (البخاري/ التفسير/ ٤٦٠٤)

(عبدالله) كوڕى (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: خوانەفرینی کردووە لە ئافرەتی خاڵ کوت و ئەو ئافرەتەی خاڵی بۆ دەکوتێ و ، (مووهەڵگر) موو بۆ هەڵگیراو، هەروەها ئەو ئافرەتەی ددانی شاش دەکات بەمەبەستی جوانکردن، کە دروستکراوی خوا دەگۆڕن، وتی: ئەم هەواڵە گەیشتە ئافرەتێکی (بني أسد) پێی دەوترا دایکی (یعقوب)، ئافرەتێکی قورئان خوێن بوو، هاتە لای (أبن مسعود)و وتی: ئەو قسەیە چییە کە لەتۆوە پێم گەیشتوە، کە تۆ نەفرینت کردووە لەو ئافرەتەی خاڵ دەکوتێ و ئەو ئافرەتەی ددانی خۆی شاش دەکات بۆجوانیی، ئەوانەی کەبەنیازی گۆڕینی دروستکراوی خوا ئەوکارانە دەکەن؟ (عبدالله) وتی: چۆن نەفرین ناکەم لەیەکێ پێغەمبەری خوا (ﷺ) نەفرینی لێکردووە (دیارە لەقورئانیشدا فەرمانکراوە بەگوێڕایەڵی پێغەمبەر(ﷺ)؟ ئافرەتەکە وتی: هەموو ئەوەم خوێندووەتەوە کە لە نێوان هەردوو بەرگی قورئانەکەدایە ئەوەم نەبینیوە، (أبن مسعود) وتی: ئەگەر بت خوێندایەتەوە بێگومان دەتدۆزیەوە، خوای (ﷻ) لەو ئایەتەدا دەفەرمووێ کە ئەمە ماناکەیەتی: (ئەوەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆی هێناون و فەرمانی پێکردوون وەری بگرن و ئەوەش کە لێی قەدەغەی کردوون وازی لێبهێنن". ئینجا ئافرەتەکە وتی: من هەر ئا ئێستە شتێ لەوە دەبینم بە ژنەکەتەوە؟ وتی: بڕۆ سەیر بکە، وتی: چووە لای ژنەکەی (عبدالله)و هیچی نەبینی، (ژنەکە) هاتەوە بۆلای و وتی: هیچم نەبینی، ئینجا (أبن مسعود) وتی: جا ئەگەر وابوایا ئەوا لەگەڵیدا تێکەڵیم نەدەکرد.

(٢٠) خۆ هەڵکێشانی کەسێ بە شتێکەوە کە نەیدرابێتێ

٧٢٩ـ عَنْ اسماء (ﷺ) قَالَت: جاءتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَتْ: إِنَّ لِي ضَرَّةً، فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أَتَشَبَّعَ مِنْ مَالِ زَوْجِي بِمَا لَمْ يُعْطِنِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ". (البخاري/ النكاح/ ٤٩٢١)

(اسماء) (ﷺ) دەڵێ: ئافرەتێك هات بۆلای پێغەمبەرو (ﷺ) وتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) من هەوێیەکم هەیە، ئایا گوناهبار دەبم کە بڵێم مێردەکەم لەسامانی خۆی فلان شت و فلان شتی دامێ لەکاتێدا کە نەشیدابێ پێم؟ پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئەو کەسەی خۆی هەڵبکێشێ بە ماڵێکەوە کە نەیدرابێتێ وەك ئەو کەسە وایە کە قاتێکی درۆینەی پۆشیبێ".

(٢١) پچڕاندنی ملوانکەی ملی ئاژەڵ

٧٣٠ـ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ الْأَنْصَارِيِّ (ﷺ): أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (*)فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، قَالَ: فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) رَسُولًا –قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ– وَالنَّاسُ فِي مَبِيتِهِمْ: "لَا يَبْقَيَنَّ فِي رَقَبَةِ بَعِيرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ –أَوْ قِلَادَةٌ– إِلَّا قُطِعَتْ". قَالَ مَالِكٌ: أُرَى ذَلِكَ مِنَ الْعَيْنِ. (البخاري/ الجهاد/ ٢٨٤٣)

له (أبو بشير الأنصاري)یەوە (ﷺ)" لە سەفەرێکیدا کەلە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووە دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) نێردراوێکی نارد بۆلای خەڵکەکە، (عبدالله)ی کوڕی (أبوبكر) وتی: گومان وادەبەم کە (أبو بشیر) لەشوێنی جێمانەوەی شەویاندا بوون، پێی ڕاگەیاندن کە فەرموویەتی: "با هیچ ملوانکەیەکی دەزوو یان ملوانکە– لەملی حوشترەکاندا نەمێنێ هەموویان بپچڕێنن". مالك دەڵێ: وادەبینم مەبەستی ئەوانە بوو کەوەك چاوەزار کردبوویانە ملیان.

٧٣١ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مِرْبَدًا وَهُوَ يَسِمُ غَنَمًا – قَالَ: أَحْسِبُهُ قَالَ– فِي آذَانِهَا. (البخاري/ الذبائح و الصيد/ ٥٢٢٢)

(أنس) (ﷺ) دەڵێ: چووینە خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە پەچەیەکدابوو مەڕێکی نیشانە دەکرد –وابزانم وتی– لە گوێیدا.

(٢٢) نیشانەکردنی پشت بەداخکردنی

٧٣٢ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: لَماءلَدَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ قَالَتْ لِي: يَا أَنَسُ، انْظُرْ هَذَا الْغُلَامَ فَلَا يُصِيبَنَّ شَيْئًا حَتَّى تَغْدُوَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) يُحَنِّكُهُ، قَالَ: فَغَدَوْتُ فَإِذَا هُوَ فِي الْحَائِطِ، وعَلَيْهِ خَمِيصَةٌ حُرَيْثِيَّةٌ، وهُوَ يَسِمُ الظَّهْرَ الَّذِي قَدِمَ عَلَيْهِ فِي الْفَتْحِ. (البخاري/ اللباس/ ٥٤٨٦)

(أنس) (ﷺ) دەڵێ: کاتێ کە (أم سلیم) منداڵی بوو پێی وتم: وریای ئەو منداڵە بە با هیچ نەخوات هەتا دەیبەیتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) تا دەمی شیرین بکات. بردم و پێغەمبەر (ﷺ) لەناو باخەکەدا بوو، پۆشاکێکی خەتداری (بني حُريثي) لەبەردابوو، خەریکی نیشانەکردنی پشتی ئەو حوشترەی بوو کە لە ڕزگارکردنی (مەککە)دا بەدیاری بۆی هاتبوو.

بەشی چلەم: ئادابەکان

(١) پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ناوی من بنێن بەڵام نازناوم هەڵمەگرن"

٧٣٣ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: نَادَى رَجُلٌ رَجُلًا بِالْبَقِيعِ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ، فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) إِنِّي لَمْ أَعْنِكَ، إِنَّمَا دَعَوْتُ فُلَانًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي". (البخاري/ البيوع/ ٢٠١٥)

(أنس) (رضي الله عنه) دەڵێ: لە بەقیع پیاوێك پیاوێکی تری بانگ کرد: هۆ (أبو قاسم)، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاوڕی لێدایەوە، پیاوەکە وتی: ئەی پێغەمبەری خوا مەبەستم تۆ نەبوو، بەڵکو بانگی فلانەکەسم کرد، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "بەناوی منەوە ناوبنێن، بەڵام بەنازناومەوە نازناو مەنێن".

(٢) ناونانی منداڵ بە (عبدالله) و (عبدالرحمن)

٧٣٤ـ عَنْ جَابِرِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنهما) قَالَ: وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ فَسَمَّاهُ الْقَاسِمَ، فَقُلْنَا: لَا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلَا نُنْعِمُكَ عَيْنًا، فَأَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: "أَسْمِ ابْنَكَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ". (البخاري/ الأدب/ ٥٨٣٢)

(جابر) کوڕی (عبدالله) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پیاوێك لە ئێمە کوڕێکیان بوو ناوی نا (قاسم) وتمان: ئێمە بە نازناوی (أبو القاسم) بانگت ناکەین و، ناهێڵین دڵت خۆش ببێ بەو نازناوە، پیاوەکە هاتە خزمەتی پێغەمبەرو (ﷺ) ئەوەی بۆ باس کرد، فەرمووی: (کوڕەکەت ناو دەنێم عبدالرحمن).

٧٣٥ـ عَنْ عُرْوَةَ بْنُ الزُّبَيْرِ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُمَا قَالَا: خَرَجَتْ اسماء بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ حِينَ هَاجَرَتْ وَهِيَ حُبْلَى بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رضي الله عنهما)، فَقَدِمَتْ قباء فَنُفِسَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بِقباء، ثُمَّ خَرَجَتْ حِينَ نُفِسَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) لِيُحَنِّكَهُ، فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مِنْهَا فَوَضَعَهُ فِي حَجْرِهِ، ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ، (قَالَ): قَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَكَثْنَا سَاعَةً نَلْتَمِسُهَا قَبْلَ أَنْ نَجِدَهَا، فَمَضَغَهَا ثُمَّ بَصَقَهَا فِي فِيهِ فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ بَطْنَهُ لَرِيقُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، ثُمَّ قَالَتْ اسماء: ثُمَّ مَسَحَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ، ثُمَّ جَاءَ وَهُوَ ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ أَوْ ثَمَانٍ لِيُبَايِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)، وَأَمَرَهُ بِذَلِكَ الزُّبَيْرُ (رضي الله عنه)، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ رَآهُ مُقْبِلًا إِلَيْهِ ثُمَّ بَايَعَهُ. (البخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٩٧)

(عروة)ی کوڕی (زبیر) و(فاطمـة)ی کچـی (منـذر)ی کـوڕی (زبـیر) دەڵـێن: کاتـێ اسماء کچی أبو بکر کۆچی بۆ (مەدینه)کرد سکی پڕبوو به (عبدالله) کوڕی (زبیرە)وە (﵁) گەیشته (قباء)و لـه (قبـاء) زەیسـان کـەوت بـه (عبـدالله) وە، پـاش ئـەوە کـه عبـدالله لـەدایك بـوو چـوو بـۆ لای پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) دەمـی شـیرین بکـات، پێغەمبـــەری خـــوا (ﷺ) عبـــدالله ی لێگـــرت و خســـتیه کۆشـــیەوە، پاشـــان داوای خورمایـەکی کـرد، عائشـة وتـی: ماوەیـەك گـەڕاین بـه دوای دەنکـه خورمایەکدا تـا دۆزیمانەوە، لەناودەمیدا جووی و پاشان خستیه ناودەمی (عبدالله)وە،یەکەمین شتی که چووە ناو سکیەوە، ئەو خورمایەی ناودەمی پێغەمبەری خوا (ﷺ)بوو، لەپاشاندا (اسماء) وتی: دوای ئەوە پێغەمبەری خوا دەستی پیاهێنا و دۆعای خێـری بـۆکرد و ناوی نا (عبدالله)، پاشان کەتەمەنی گەیشته حەوت یان هەشت سـاڵ هاتـه خزمـەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) تا پەیمانی پێ بدات ، (زبیر)ی باوکی ئـەو فەرمانـەی پێـدابوو (﵁) کاتی که پێغەمبەری خوا (ﷺ) بینی وا بەرەو ڕووی هات زەردەخەنه گرتـی و پاشان پەیمانی لێی وەرگرت.

٧٣٦ــ عَنْ أَنَس بْنِ مَالِكٍ (﵁): قَالَ كَانَ ابْنٌ لِأَبِي طَلْحَةَ يَشْتَكِي، فَخَرَجَ أَبُو طَلْحَةَ فَقُبِضَ الصَّبِيُّ، فَلَمَّا رَجَعَ أَبُو طَلْحَةَ قَالَ: مَا فَعَلَ ابْنِي؟ قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ: هُوَ أَسْكَنُ مِمَّا كَانَ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ الْعَشَا و فَتَعَشَّى، ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا، فَلَمَّا فَرَغَ قَالَتْ: وارُوا الصَّبِيَّ، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَبُو طَلْحَةَ أَتَى رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ: "أَعْرَسْتُمُ اللَّيْلَةَ". قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمَا". فَوَلَدَتْ غُلَامًا، فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ: احْمِلْهُ حَتَّى تَأْتِيَ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ)، فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ) وبَعَثَتْ مَعَهُ بِتَمَرَاتٍ فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ (ﷺ) فَقَالَ: "أَمَعَهُ شيء". قَالُوا: نَعَمْ تَمَرَاتٌ، فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ (ﷺ) فَمَضَغَهَا، ثُمَّ أَخَذَهَا مِنْ فِيهِ فَجَعَلَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ، ثُمَّ حَنَّكَهُ وسَمَّاهُ: عَبْدَ اللَّهِ. (البخاري/ العقيقة/ ٥١٥٣)

(أنس) کوڕی (مالك) (﵁) دەڵێ: کوڕێکی (أبو طلحة) نەخۆش بوو، (أبو طلحة) دەرچوو لەماڵ و کوڕەکەی مرد، کاتێ (أبو طلحة) گەڕایەوە وتـی: کوڕەکـەم چـۆنه؟ (أمُ سَلیم) وتی: لەجاران ئارامترە، نانی ئێوارەی بۆداناو نانی خوارد، پاشان نزیکـی (أمُ سَلیم) کـەوت. کاتـێ لێبوویـەوە ژنەکـەی وتـی: کوڕەکـەت داپۆشـه، کاتـێ ڕۆژ بوویـەوە (أبـو طلحـة) هاتـه خزمـەتی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) و هەواڵەکـەی پێـدا، پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "ئەمشـەو تێکـەڵیتانکرد؟". وتـی: بـەڵێ، فـەرمووی:

"خوایه فەرِدارو پیرۆزی بکە بۆیان" پاشتر خێزانەکەی کورِێکی بوو، (أبو طلحة) پێی وتم: هەڵیبگرە هەتا ئەیهێنیتە لای پێغەمبەر (ﷺ)، هێنایە لای پێغەمبەرو (ﷺ) چەند دنکە خورمایەکی لەگەڵ نارد، پێغەمبەر (ﷺ) هەڵی گرت و فەرمووی: "شتێکی لەگەڵە؟". وتیان: بەڵێ چەند دەنکە خورمایەکی لەگەڵە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) خورماکەی هەلگرت و لەدەمی خۆیدا جووی و پاشان لەدەمی خۆی دەریهێناو خستیە دەمی منداڵەکەوە، پاشان هێنای بەدەم و مەلاشۆی داو، ناوی نا: (عبدالله).

(٣) ناونانی منداڵ بە (ابراهیم)و(منذر)

٧٣٧ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: وُلِدَ لِي غُلَامٌ، فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ) فَسَمَّاهُ: إِبْرَاهِيمَ، وحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ. (البخاري/ العقيقة/ ٥١٥٠)

(أبو موسى) (رضي الله عنه) دەڵێ: کورِێکمان بوو، هێنام بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش ناوی نا: أبراهیم و بەخورمایەك دەمی شیرین کرد.

٧٣٨ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: أُتِيَ بِالْمُنْذِرِ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ وُلِدَ، فَوَضَعَهُ النَّبِيُّ (ﷺ) عَلَى فَخِذِهِ، وَأَبُو أُسَيْدٍ جَالِسٌ، فَلَهِيَ النَّبِيُّ (ﷺ) بِشَيْءٍ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَأَمَرَ أَبُو أُسَيْدٍ بِابْنِهِ، فَاحْتُمِلَ مِنْ عَلَى فَخِذِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَأَقْلَبُوهُ، فَاسْتَفَاقَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: "أَيْنَ الصَّبِيُّ". فَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ: أَقْلَبْنَاهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: "مَا اسْمُهُ". قَالَ: فُلَانٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "لَا، وَلَكِنِ اسْمُهُ الْمُنْذِرُ". فَسَمَّاهُ يَوْمَئِذٍ: الْمُنْذِرَ. (البخاري/ الأدب/ ٥٨٣٨)

(سهل) کورِی (سعد) دەڵێ: کە(منذر)ی کورِی (أبو أُسید) لەدایکبوو (رضي الله عنه) هێنرا بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پێغەمبەر (ﷺ) خستیە سەر رِانی، باوکی أُسیدیش دانیشتبوو، پێغەمبەر (ﷺ) سەرقاڵی شتێك بوو کە لەبەردەستیدا بوو، فەرمانی دابە (أبو أُسَید) کە کورِەکەی ببات. ئەویش لەسەر رِانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەڵیگرت و بردیانەوە بۆ ماڵەوە، کاتێ کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەئاگاهاتەوە، فەرمووی: "کوا منداڵەکە؟". (أبو أُسید) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا بردمانەوە بۆ ماڵەوە، فەرمووی: "ناوی چییە؟". وتی: فلان ئەی پێغەمبەری خوا، فەرمووی: (نا، بەڵکو ناوی (منذر)ە". هەر ئەو رِۆژە ناوی نا (المنذر).

(٤) تریێ ناو بردن بە بەخشندە (كَرْم)

٧٣٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ لِلْعِنَبِ الْكَرْمَ، فَإِنَّ الْكَرْمَ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ". (البخاري/ الأدب/ ٥٨٢٩)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (باکەسێکتان بە ترێ نەڵێ (كَرْم) واتە (بەخشندە)، بەڵکو بە خشندە پیاوی موسڵمانە".

(٥) نازناودان بە منداڵ

٧٤٠- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا، وكَانَ لِي أَخٌ يُقَالُ لَهُ: أَبُو عُمَيْرٍ -قَالَ: أَحْسِبُهُ قَالَ- (كَانَ) فَطِيمًا، قَالَ: فَكَانَ إِذَا جاء رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَرَآهُ قَالَ: "أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ". قَالَ: فَكَانَ يَلْعَبُ بِهِ. (البخاري/ الأدب/ ٥٨٥٠)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) چاکترین کەس بوو لە ڕەوشتدا، منیش برایەکم هەبوو پێی دەوترا: (أبو عُمير) وابزانم وتی کە لەشیر براببوویەوە، وتی: هەر کاتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بهاتایا و چاوی پێبکەوتایە یاریو سوعبەتی لەگەڵ ئەکرد، دەیفەرموو: "أبا عُمیر چۆلەکەکە چی لێهات؟"، دەڵێ: چۆلەکەیەك هەبوو یاری پێدەکرد.

(٦) نزمترین ناو لای خوا ناوی کەسێکە پێی بوترێ شاهنشاه

٧٤١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ". وفِي رِوَايَةٍ: "لَا مَالِكَ إِلَّا اللَّهُ". قَالَ سُفْيَانُ -يعني ابن عيينة- مِثْلُ شَاهَانْ شَاهْ. و قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: سَأَلْتُ أَبَا عَمْرٍو عَنْ "أَخْنَعَ" فَقَالَ: أَوْضَعَ. (البخاري/ الأدب/ ٥٨٥٣)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "نزمترین ناوێ لای خوا ناوی پیاوێکە کە ناو ببرێ بە شای شاهان". لە ڕیوایەتێکدا: "کەس خاوەن موڵك (پادشا) نیە جگە لەخوا". (سفيان واتە: أبن عيَيْنَة) دەڵێ: وەکو -شاهنشاه- (احمد)ی کوڕی (حنبل) دەڵێ: پرسیارم لە (ابوعمرو) کرد کە(أخنع) مانای چییە؟ وتی: واتە: (نزمترین).

(٧) مافی موسڵمان لەسەر موسڵمان پێنج شتن

٧٤٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "خَمْسٌ تَجِبُ لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ: رَدُّ السَّلَامِ، وتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ، وإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، واتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ". (البخاري/ الجنائز/ ١١٨٣)

(أبـو هريـرة) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فـەرمووی: "موسـڵمان پێـنج ئەركی براكەی لەسەرە: وەڵام دانەوەی سەلام، دۆعای خێر بۆ پژمیو، چوون بـەدەم دەعوەتەوە، سەردانی نەخۆش، شوێن كەوتنی جەنازە".

(٨) ڕێگری لە دانیشتنی سەر ڕێگا

٧٤٣ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ بِالطُّرُقَاتِ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لَنَا بُدٌّ مِنْ مَجَالِسِنَا، نَتَحَدَّثُ فِيهَا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ". قَالُوا: وَمَا حَقُّهُ؟ قَالَ: "غَضُّ الْبَصَرِ، وَكَفُّ الْأَذَى، وَرَدُّ السَّلَامِ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ". (البخاري/ المظالم/ ٢٣٣٣)

(أبـو سـعيد الخـدری) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "نەكـەن لەسـەر ڕێگاكان دابنیشن" وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا چارەمان نیە و شوێنی دانیشـتنمانە و وتو وێژی تێدا دەكەین؟ پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەگـەر هـەر دەتانـەوێ دانیشن ئەوا مافی ڕێگا بدەن". وتیان: ئەی مافی چییە؟ فـەرمووی: "چاوداخسـتن، ئازارنەدان، وەڵام دانەوەی سەلام، فەرمان كردن بە چاكەو كـاری پەسـەند، ڕێگـری كردن لە خراپەو كاری بێزراو ناشایستە".

(٩) دەستوری سەلام كردن

٧٤٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي، وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ". (البخاري/ الاستئذان/ ٥٨٧٨)

واتە :(أبو هریرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "سوار سەلام بكات لە پیادە، پیادەش لە دانیشتوو، كەمیش لە زۆر".

(١٠) كە لە دەرگا دەدەی مەڵێ منم

٧٤٥ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: اسْتَأْذَنْتُ عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ: "مَنْ هَذَا". فَقُلْتُ: أَنَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "أَنَا أَنَا". وفي رواية: كَأَنَّهُ كَرِهَ ذَلِكَ. (البخاري/ الاستئذان/ ٥٨٩٦)

(جابر) كوڕی (عبدالله) (ﷺ) دەڵێ: داوای مۆڵەتم كرد تا بچمە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) ، فەرمووی: "ئەوە كێیە" منیش وتم: منم، پێغەمبەر (ﷺ) پێی ناخۆش بوو ،

فەرمووی: "منم، منم" (مەبەست ئەوەیە ئەبوایە ناوی خۆی بوتایە)، لە ڕیوایەتێکدا: وەك ئەو وەڵامەی منی پێناخۆش بووبێ.

(١١) ڕێگریی لە سەرەتاتکێ

٧٤٦ـ عَنْ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِديَّ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ فِي جُحْرٍ فِي بَابِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، ومَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) مدْرًى يَحُكُّ بِه رَأْسَهُ، فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْتَظِرُنِي لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ". وقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّمَا جُعِلَ الْإِذْنُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ". (البخاري/ الديات/ ٦٥٠٥)

(سهل) کوڕی (سعد الساعدي) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك لە کونی دەرگای ماڵی پێغەمبەری خواوە (ﷺ) دەیڕوانیە ژوورەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاسنێکی شێوە شانەی پێبوو سەری خۆی پێدەخوراند، هەر کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) چاوی پێیکەوت فەرمووی: "ئەگەر بمزانیایە سەیرم دەکەیت ئابەمە لە چاوتم دەدا". پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "مۆڵەت خواستن بۆ ئەوە دانراوە تا چاو داخەیت و عەیب و عاری خەڵکی نەبینی".

(١٢) کەسێ بڕوانێتە ماڵی خەڵکی بەبێ مۆڵەت

٧٤٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَوْ أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنٍ فَخَذَفْتَهُ بِحَصَاةٍ فَفَقَأْتَ عَيْنَهُ، مَا كَانَ عَلَيْكَ مِنْ جُنَاحٍ". (البخاري/ الديات/ ٦٤٩٣)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر بەبێ مۆڵەتی خۆت پیاوێك سەیری ماڵەکەتی کرد، تۆیش بەردێکت تێگرت و چاوت تەقاند، گوناهبار نابیت".

(١٣) ئەو کەسەی دەچێتە کۆڕی دانیشتن با سەلام بکات و دابنیشێ

٧٤٨ـ عَنْ أَبِي واقدٍ اللَّيْثِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ والنَّاسُ مَعَهُ إِذْ أَقْبَلَ نَفَرٌ ثَلَاثَةٌ، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) وذَهَبَ واحِدٌ، قَالَ: فَوَقَفَا عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةً فِي الْحَلْقَةِ فَجَلَسَ فِيهَا، وأَمَّا الْآخَرُ فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ، وأَمَّا الثَّالِثُ فَأَدْبَرَ ذَاهِبًا، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ النَّفَرِ الثَّلَاثَةِ؟ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّه فَآوَاهُ اللَّهُ، وأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَحْيَا فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ، وأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ". (البخاري/ العلم/ ٦٦)

(أبو واقد الليثي) (ﷺ) دەڵێ: لەکاتێکدا کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە مزگەوت دانیشتبوو خەڵکیش لە خزمەتیدا بوون، لەکتوپڕدا سێ کەس هاتن، دووانیان ڕوویان کردە پێغەمبەری خواو (ﷺ) یەکێکیان ڕۆیشت، بەبەردەم پێغەمبەری خوادا (ﷺ) وەستان، یەکێکیان بۆشاییەکی لە ئەڵقەی کۆڕەکەدا بینی و تیایدا دانیشت، ئەوی دیکەیان لەدوایانەوە دانیشت، بەڵام سێیەمیان پشتی هەڵکرد و ڕۆیشت، کاتێ پێغەمبەری خوا (ﷺ) لێبوویەوە فەرمووی: "هەواڵی ئەو سێ کەسەتان نەدەمێ؟ یەکێکیان پەنای هێنا بەخوا، خوایش جێگەی کردەوە، ئەوی تریان شەرمی کرد خوای گەورە مەعزەرەتی قبوڵ کرد، بەڵام سێیەمینیان پشتی هەڵکرد و خوایش پشتی لەو هەڵکرد".

(١٤) ڕێگریی لە هەستاندنی کەسێ لەمەجلیسا بۆئەوەی خۆی دابنیشێ

٧٤٩ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَقْعَدِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ، ولَكِنْ تَفَسَّحُوا وتوسعوا". وفي رواية: قُلْتُ: فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ وغَيْرِهَا. وكان ابن عمر إذا قام له رجل عن مجلسه لم يجلس فيه. (البخاري/ الجمعة/ ٨٦٩)

(أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "باکەس کەسێکی تر هەڵنەستێنێ و خۆی لەجێگەکەیدا دابنیشێ، بەڵکو بڵاوە بکەن و جێی یەکتر بکەنەوە، جا ئەگەر کەسێ لە شوێنەکەی خۆی هەستابایەو چۆڵی بکردایە بۆ (أبن عمر)، (أبن عمر) لە جێگەی ئەو کەسەدا دانەدەنیشت.

(١٥) ڕێگریی لەچپەکردنی دووکەس

٧٥٠–عن عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود(ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ، مِنْ أَجْلِ أَنْ يُحْزِنَهُ". (البخاري/ الأستئذان/ ٥٩٣٢)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر ئێوە سێ کەس بوون ، با دوانتان نەکەونە چپەکردن جیا لەویتر، هەتا تێکەڵ دەبن بەخەڵکانیتر، چونکە ئەوکەسە دلگران دەبێت".

(١٦) سەلامکردن لە منداڵان

٧٥١ـ عَنْ سَيَّارٍ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، وحَدَّثَ ثَابِتٌ: أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ أَنَسٍ فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، وحَدَّثَ أَنَسٌ: أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ. (البخاري/ الأستئذان/ ٥٨٩٣)

(سیّار) دەڵـێ: لەگـەڵ (ثابـت البنـاني)دا دەڕۆیشـتم بەڕێگـەدا —تێپـەڕی بـەلای چەند منداڵێکدا و سەلامی لێکردن، (ثابت) گێڕایەوە: کە لەگەڵ (أنس) دا دەڕۆیشت، تێپەڕی بەلای چەند منداڵێکدا و سەلامی لێکردن، (أنس)یش گێڕایەوە کەلە خزمەتی پێغەمبـەری خـوادا (ﷺ) دەڕۆیشـت، تێپـەڕی بـەلای چـەند منداڵێکـدا و سـەلامی لێکردن.

(١٧) ڕێگریی لە چوونە دەرەوەی ئافرەتـان

٧٥٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّ أَزْوَاجَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) كُنَّ يَخْرُجْنَ بِاللَّيْلِ إِذَا تَبَرَّزْنَ إِلَى الْمَنَاصِعِ، وهُوَ صَعِيدٌ أَفْيَحُ، وكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) يَقُولُ لرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ): احْجُبْ نساءكَ، فَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَفْعَلُ، فَخَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ —زَوْجُ النَّبِيِّ (ﷺ)— لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي عِشَا و، وكَانَتِ امْرَأَةً طَوِيلَةً، فَنَادَاهَا عُمَرُ (رضي الله عنه): أَلَا قَدْ عَرَفْنَاكِ يَا سَوْدَةُ. حِرْصًا عَلَى أَنْ يُنْزَلَ الْحِجَابُ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ الْحِجَابَ. (البخاري/ الوضوء/ ١٤٦)

(عائشة) (رضي الله عنها) دەڵێ: خێزانەکانی پێغەمبەر (ﷺ) بەشەودا دەچوونە دەرەوە بۆ چـوونە سـەرئاو، کـە دەشـتێکی فـراوان بـوو، (عمـر) کـوڕی (خطـاب) (رضي الله عنه) بـە پێغەمبـەری خـوای (ﷺ) دەوت: بـا خێزانـەکانت دەرنەکـەون بـۆ خـەڵك، پێشـتر پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەوەی نەدەکرد، شەوێك لەشەوان لەکاتی عیشـادا (سـودە)ی کچـی (زمعـة) ـــ خێزانـی پێغەمبـەر (ﷺ) ـــ کـە ئـافرەتێکی باڵابـەرز بـوو ڕۆیشـتە دەرەوە، (عمـر) (رضي الله عنه) بـانگی کـرد، ئـەی (سـودة) ئاگاداربـە دەتناسـین (عمـر) بـە پەرۆشەوە بوو کە ئایەتی حیجاب دابەزێ، عائشە وتی: خـوا (عز وجل) ئایـەتی حیجـابی دابەزاند.

(١٨) مۆڵەت بەچوونە دەرەوەی ئافرەتـان

٧٥٣ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: خَرَجَتْ سَوْدَةُ (رضي الله عنها) بَعْدَ مَا ضُرِبَ عَلَيْهَا الْحِجَابُ لِتَقْضِيَ حَاجَتَهَا، وكَانَتِ امْرَأَةً جَسِيمَةً تَفْرَعُ النساء جِسْمًا، لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا، فَرَآهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) فَقَالَ: يَا سَوْدَةُ، واللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا فَانْظُرِي كَيْفَ تَخْرُجِينَ. قَالَتْ: فَانْكَفَأَتْ رَاجِعَةً، ورَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي بَيْتِي وإِنَّهُ لَيَتَعَشَّى وفِي يَدِهِ عَرْقٌ، فَدَخَلَتْ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي خَرَجْتُ، فَقَالَ لِي عُمَرُ: كَذَا وكَذَا. قَالَتْ: فَأُوحِيَ إِلَيْهِ، ثُمَّ رُفِعَ عَنْهُ وإِنَّ الْعَرْقَ فِي يَدِهِ ماءضَعَهُ، فَقَالَ: "إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَاجَتِكُنَّ". (البخاري/ التفسير/ ٤٥١٧)

(عائشة) (﵂) دەڵێ: لەپاش ئەوەی کە حیجاب لەسەرمان فەرز کرا (سودة) چووە دەرەوە بۆ چوونە سەرئاو، ئافرەتێکی قایم و قۆڵ و باڵا بەرز بوو، لەناو ئافرەتەکاندا دیاربوو، نەدەشاردرایەوە لە کەسێ کە بیناسیایە، (عمر) کوڕی (خطاب) (﵁) بینیو وتی: ئەی (سودة)، بەخوا لێمان ون نابیت جا ئیتر بزانە چۆن دەچیتە دەرەوە، ئەویش گەڕایەوە، لەوکاتەدا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەماڵی مندابوو نانی ئێوارەی خوارد و ئێسقانێکی بەدەستەوە بوو، (سودة) هاتە ژوورەوە و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، من چوومە دەرەوە، (عمر) ئەوە و ئەوەی پێوتم، (عائشة) دەڵێ: وەحی هات بۆ پێغەمبەر، پاشان تەواو بوو، هێشتا ئێسقانەکە بەدەستیەوە بوو داینەنابوو ئینجا فەرمووی: "ئێوە ژنان مۆڵەتتان پێدراوە کە بۆ پێویستیەکانتان بچنە دەرەوە".

(١٩) لەدواوە سوارکردنی ئافرەتی مەحرەم لە سواریدا

٧٥٤ــ عَنْ اسماء بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ (ﭬ) قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ، ومَا لَهُ فِي الْأَرْضِ مِنْ مَالٍ ولَا مَمْلُوكٍ ولَا شيء غَيْرَ فَرَسِهاأَعْلفُ فَرَسَهُ وأَكْفِيهِ مَئُونَتَهُ وأَسُوسُهُ، وأَدُقُّ النَّوَى لنَاضِحِه، وأَعْلِفُهُ، وأَسْتَقِي الماء وأَخْرُزُ غَرْبَهُ وأَعْجِنُ، ولَمْ أَكُنْ أُحْسِنُ أَخْبِزُ، وكَانَ يَخْبِزُ لِي جَارَاتٌ منَ الْأَنْصَارِ، وكُنَّ نِسْوَةَ صِدْقٍ، قَالَتْ: وكُنْتُ أَنْقُلُ النَّوَى منْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقْطَعَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلَى رَأْسِي، وهِيَ عَلَى ثُلُثَيْ فَرْسَخٍ، قَالَتْ: فَجِئْتُ يَوْماءالنَّوَى عَلَى رَأْسِي، فَلَقِيتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) ومَعَهُ نَفَرٌ منْ أَصْحَابِه، فَدَعَانِي ثُمَّ قَالَ: "إِخْ إِخْ" لِيَحْمِلَنِي خَلْفَهُ، قَالَتْ: فَاسْتَحْيَيْتُ وعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ، فَقَالَ: واللَّه لَحَمْلُك النَّوَى عَلَى رَأْسِك أَشَدُّ منْ رُكُوبِك مَعَهُ. قَالَتْ: حَتَّى أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ (ﭬ) بَعْدَ ذَلِكَ بِخَادِمٍ، فَكَفَتْنِي سِيَاسَةَ الْفَرَسِ، فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَتْنِي. (البخاري/ النكاح/ ٤٩٢٦)

(اسماء) کچی (أبو بکر) (ﭫ) دەڵێ: (زبیر) گواستمیەوە و، لەم سەرزەویەدا نە سامان و نە کارگوزار و نە هیچ شتێکی تری نەبوو جگە لە ئەسپەکەی، دەڵێ: ئالفم دەدا بە ئەسپەکەی و پێداویستیم دابین دەکرد و ئەسپەکەیم پاك دەکردەوە و ڕامم دەکرد، ناوکە خورمام دەکوتا بۆ حوشترەکەی کە سواری دەبوو و ئاوی پێڕادەکێشا، ئالفم دەدا و ئاوم دەهێنا و دۆڵچەکەم دەدوریەوە و هەویرم دەشێلا، بەلاّم نەمدەزانی باش نان بکەم، چەند ئافرەتێکی دراوسێم لە یارمەتیدەران نانیان بۆ دەکردم، بەڕاستی ئافرەت بوون، دەڵێ: لە زەویەکەی زوبێرەوە کە پێغەمبەری

خوا (ﷺ) بۆی دابڕیبوو ناوکە خورمام لەسەر سەر دەگواستەوە کەدوو لەسەرسێی قۆناغێك دوور بوو، ڕۆژێکیان دەگەڕامەوە ناوکە خورما لەسەر سەرم بوو، گەیشتم بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە چەند هاوەڵێك لە خزمەتیدا بوون، بانگی کردم و پاشان فەرمووی: "ئیخ ئیخ" بۆ ئەوەی حوشترەکە دانەوێت و لەدوای خۆیەوە هەڵم بگرێ، دەڵێ: خۆم شەرمم کرد و غیرەتی تۆشم دەزانی، (زبیر) وتی: بەخوا هەڵگرتنی ئەو ناوکە خورمایانە لەسەر سەرت لەلام قورسترە تا سواربوونت لەدوای پێغەمبەرەوە (ﷺ)، (اسماء) وتی: لە دوای ئەوەوە (أبو بکر) (رضي الله عنه) خزمەتکارێکی بۆ ناردم، بوو بەهۆی ئەوەی ڕزگارم ببێ لە بەخێوکردنی ئەسپەکە، وەك ئەوەی کە ئازادی کردبم لە کۆیلەیەتی.

(٢٠) کەسێ ئافرەتی لەگەڵدابێ و بەلای خەڵکدا تێپەڕببێ با ناوی ئافرەتەکە بڵێ

٧٥٥ـ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ (رضي الله عنها) قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) مُعْتَكِفًا، فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلًا، فَحَدَّثْتُهُ، ثُمَّ قُمْتُ لِأَنْقَلِبَ فَقَامَ مَعِيَ لِيَقْلِبَنِي –وَكَانَ مَسْكَنُهَا فِي دَارِ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رضي الله عنه)– فَمَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَلَمَّا رَأَيَا النَّبِيَّ (ﷺ) أَسْرَعَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "عَلَى رِسْلِكُمَا، إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ". فَقَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: "إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرًّا". أَوْ قَالَ: "شيئًا". (بخاري/ الاعتكاف/ ١٩٣٠)

(صفية) کچی (حُيَيٍّ) (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لە (أعتكاف)دا بوو، شەوێك هاتمە خزمەتی و سەردانم کرد و، لەگەڵیدا دوام، پاشان هەستام بگەڕێمەوە ئەویش لەگەڵمدا هەستا ڕەوانەم بکات –ماڵی (صفية) لە ماڵی (أسامة) کوڕی (زيد) بوو (رضي الله عنه)– دوو پیاوی (أنصار)ی تێپەڕین، هەر کە پێغەمبەریان (ﷺ) بینی پەلەیان کرد، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "لەسەر خۆتان، ئەوە (صفية)ی کچی (حُيَّی) ئەوانیش وتیان: سبحان الله ئەی پێغەمبەری خوا! (جەنابت جێی گومان بیت) فەرمووی: "لەڕاستیدا شەیتان وەك خوێن بەلەشتاندا دەگەڕێ، منیش ترسام لەوە کەگومانێکی خراپ بخاتە دڵەکانتانەوە".

(٢١) ڕێگریی کردن لەمانەوەی پیاو لای ئافرەتی نامەحرەم

٧٥٦ـ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النساء". فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَرَأَيْتَ الْحَمْوَ؟ قَالَ: "الْحَمْوُ

الْمَوْتُ". قَالَ اللَّيْثَ بْنَ سَعْدٍ: يَقُولُا الْحَمْوُ أَخُ الزَّوْجِ ومَا أَشْبَهَهُ مِنْ أَقَارِبِ الزَّوْجِ، ابْنُ الْعَمِّ ونَحْوُهُ. (بخاري/ النكاح/ ٤٩٣٤)

(عقبه)ى كوڕى (عامر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى: "وريا بـن تەنيا مەكەون لەگەڵ ئافرەتدا". پياوێك لە يارمەتيدەران وتى: ئەى پێغەمبەرى خوا، ئەى ئەگەر شوو برا يان خزمى مێردەكەى بوو؟ فـەرمووى "شـووبرا مردنـە" (واتـە: لەبەرئەوە تێكەڵى زياترە ئەبێ زياتر خۆى لەتێكەڵى بپارێزێ).

(٢٢) كوژاندنەوەى ئاگر كاتى خەوتن

٧٥٧ــ عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ) قَالَ: احْتَرَقَ بَيْتٌ عَلَى أَهْلِه بِالْمَدِينَة منَ اللَّيْلِ، فَلَمَّا حُدِّثَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِشَأْنِهِمْ، قَالَ: "إِنَّ هَذه النَّارَ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ، فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ". (بخاري/ الاستئذان/ ٥٩٣٦)

(أبو موسى) (ﷺ) دەڵێ: شەوێك لە مەدينـە ماڵێـك سـوتا بـە سـەرخەڵكەكەيدا، كاتێ لە بارەيانەوە هەواڵ درا بە پێغەمبـەرى خـوا (ﷺ) فـەرمووى: "بەڕاسـتى ئـەم ئاگرە دوژمنتانە، هەر كاتێ خەوتن لە خۆتانى بكوژێننەوە".

بەشی چل و یەکەم: نوشتە و دوعا (كتاب الرُّقى)

(١) جادوكردنی جولەكە لە پێغەمبەر (ﷺ)

٧٥٨ـ عَنْ عَائِشَةَ (﵂) قَالَتْ: سَحَرَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَهُودِيٌّ منْ يَهُود بَنِي زُرَيْق، يُقَالُ لَهُ لَبِيدُ بْنُ الْأَعْصَمِ، قَالَتْ: حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفْعَلُ الشيء ومَا يَفْعَلُهُ، حَتَّى إِذَا كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ -أَوْ ذَاتَ لَيْلَةٍ- دعَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، ثُمَّ دَعَا ثُمَّ دعَا، ثُمَّ قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، أَشعَرْت أَنَّ اللَّهَ أَفْتَانِي فيمَا اسْتَفْتَيْتُهُ فيه؟ جاءني رَجُلَان، فَقَعَدَ أَحدُهُمَا عنْدَ رَأْسِي والْآخَرُ عنْدَ رِجْلَيَّ، فَقَالَ الَّذي عنْدَ رَأْسِي لِلَّذي عنْدَ رِجْلَيَّ، أَوِ الَّذي عنْدَ رِجْلَيَّ لِلَّذي عنْدَ رَأْسِي: ماءجَعُ الرَّجُلِ؟ قَالَ: مَطْبُوبٌ، قَالَ: مَنْ طَبَّهُ؟ قَالَ: لَبِيدُ بْنُ الْأَعْصَمِ، قَالَ: فِي أَيِّ شيء؟ قَالَ فِي مُشْطٍ ومُشَاطَةٍ قَالَ وجُفِّ طَلْعَة ذَكَرٍ، قَالَ: فَأَيْنَ هُوَ؟ قَالَ: في بِئْرِ ذي أَرْوَانَ". قَالَتْ: فَأَتَاهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) في أُنَاسٍ منْ أَصْحَابِه، ثُمَّ قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، واللَّه لَكَأَنَّ ماءهَا نُقَاعَةُ الْحنَّا و، ولَكَأَنَّ نَخْلَهَا رُوسُ الشَّيَاطِينِ". قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه أَفَلَا أَحْرَقْتَهُ؟ قَالَ: "لَا، أَمَّا أَنَا فَقَدْ عَافَانِي اللَّهُ، وكَرِهْتُ أَنْ أُثِيرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا، فَأَمَرْتُ بِهَا فَدُفِنَتْ". (بخاري/ الطب/ ٥٤٣٠)

(عائشة) (﵂) دەڵێ: جولەكەیەك لە جولەكەكانی (بني زريق) كە پێی دەوترا (لبيد بن الاعصم) جادویكرد لە پێغەمبەر (ﷺ) هەتا پێغەمبەر (ﷺ) وادەهات بە خەیاڵیدا كەشتێكی كردووە نەیشی كردبوو، هەتا ڕۆژێك یان شەوێك- پێغەمبەر (ﷺ) پاڕایەوە، هەر پاڕایەوە هەرپاڕایەوە، پاش ئەوە فەرمووی: "ئەی عائشة ئایاهەستت كرد خوا ئاگاداری كردم لەوشتەی داوام لێكرد ئاگادارم كات؟ دوپیاو هاتن بۆ لام یەكێكیان لای سەرم و ئەوی تریان لای قاچم دانیشت، ئەمەی لای سەرم بەوەی لای قاچم یان ئەوەی لای قاچم بەوەی لای سەرمی وت : ئازاری ئەم پیاوە چییە؟ وتی: جادوی لێكراوە، وتی: كێ جادوی لێكردووە؟ وتی: (لبيد)ی كوڕی (أعصم) وتی: لە چ شتێكدا؟ وتی: لەشانەیەك و چەند تاڵێك موو كەبەدەم شانەكردنی سەر، یان ڕیشەوە دەكەونە خوارەوەلەناو قاوغی گوڵی دارخورمایەكی نێردا، وتی: وا لەكوێدا؟ وتی: وا لەناو بیری (ذي أروان)دا".

عائشە دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڵ چەند كەسێك لەهاوەڵانیدا چوو بۆ لای ئەو بیرە، لەپاشدا فەرمووی: "ئەی عائشە سوێند بەخوا ئاوی ئەو بیرە وەك خەنەی

تێکرابێ وەهابوو، دارخورماکانیشی وەك سەری شەیتانەکان بوون" عائشة دەڵێ: وتم ئەی پێغەمبەری خوا ئایا نەتسوتاند؟! فەرمووی: "نەخێر، چونکە من خوا شیفای دام، پێیشم ناخۆش بوو شەڕ بئاڵۆزێنم بۆ خەڵکی، فەرمانمدا لەبیرەکە دەریان هێنا و خستیانە ژێر گڵەوە".

(٢) خوێندنی (قل أعوذ)وەکان بەسەر نەخۆشدا

٧٥٩ـ عَنْ عَائشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِذَا مَرِضَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِه نَفَثَ عَلَيْهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ، فَلَمَّا مَرِضَ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ جَعَلْتُ أَنْفُثُ عَلَيْهِ وأَمْسَحُهُ بِيَدِ نَفْسِه، لِأَنَّهَا كَانَتْ أَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْ يَدِي. (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٢٨)

(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: ئەگەر یەکێ لەکەسەکانی پێغەمبەر (ﷺ) نەخۆش بکەوتایە (قل أعوذ)وەکانی بەسەردا دەخوێند و فوی دەکرد بەسەریدا، کاتێ خۆی نەخۆشکەوت لەنەخۆشینی وەفاتیدا، من فوم دەکرد بەسەریدا و بەدەستی خۆی ڕومەتیم دەماڵی لەبەر ئەوەی دەستی ئەو لەدەستی من پیرۆز تر بوو.

(٣) نوشتەی گەزراو

٧٦٠ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ): أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) كَانُوا فِي سَفَرٍ، فَمَرُّوا بِحَيٍّ مِنْ أَحْيَا و الْعَرَبِ، فَاسْتَضَافُوهُمْ فَلَمْ يُضِيفُوهُمْ، فَقَالُوا لَهُمْ: هَلْ فِيكُمْ رَاقٍ؟ فَإِنَّ سَيِّدَ الْحَيِّ لَدِيغٌ، أَوْ مُصَابٌ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: نَعَمْ، فَأَتَاهُ فَرَقَاهُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَبَرَأَ الرَّجُلُ، فَأُعْطِيَ قَطِيعًا مِنْ غَنَمٍ، فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَهَا، وقَالَ: حَتَّى أَذْكُرَ ذَلكَ لِلنَّبِيِّ (ﷺ)، فَأَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) فَذَكَرَ ذَلكَ لَهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، واللَّه مَا رَقَيْتُ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ. فَتَبَسَّمَ وقَالَ: "وَمَا أَدْرَاكَ أَنَّهَا رُقْيَةٌ". ثُمَّ قَالَ: "خُذُوا مِنْهُمْ، واضْرِبُوا لِي بِسَهْمٍ مَعَكُمْ". (بخاري/ الإجازة/ ٢١٥٦)

له (أبي سعيد الخدري)ەوە (ﷺ)، کە چەند کەسێك لە یارانی پێغەمبەر (ﷺ) لەسەفەرێکدا بوون تیپەڕین بەلای خێڵێك لە خێڵەکانی عەرەب، داوای میوانداریان لێکردن، بەمیوان وەریان نەگرتن، وتیان کەستان تیایە دوعاخوێن بێت؟ چونکە گەورەی خێڵ گەزراوە، یان نەخۆشە، پیاوێکیان وتی: بەڵێ، ڕۆیشت بۆ لای سورەتی فاتیحەی بەسەردا خوێند، پیاوەکە چاك بوویەوە، مێگەلێکیان پێبەخشی، وەری نەگرت وتی: دەبێ بچم پرس بە پێغەمبەر (ﷺ) بکەم، ڕۆیشت بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) بۆی گێڕایەوە وتی: ئەی پێغەمبەری خوا تەنها سورەتی فاتیحەم

بەسەردا خوێندوە، پێغەمبەر (ﷺ) زەردەخەنەیەکی کرد و فەرمووی: "چۆن زانیت فاتیحە نوشتەیە؟" پاشان فەرمووی: "بڕۆن لێیان وەرگرن بەشێکیش بۆمن دانێن".

(٤) نوشتە لەهەموو گیان لەبەرێکی ژەهراوی

٧٦١ـ عَنْ الْأَسْوَدِ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ (﵂) عَنِ الرُّقْيَةِ؟ فَقَالَتْ: رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي الرُّقْيَةِ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ. (بخاري/ الطب/ ٥٤٠٩)

(أسود)دەڵێ: پرسیارم کرد لە (عائشة) سەبارەت بەنوشتە، فەرمووی: پێغەمبەری خوا(ﷺ) ڕێگەی داوە بە بنەماڵەیەکی (أنصار) نوشتە بکەن لە هەموو گیاندارێکی ژەهراوی.

(٥) نوشتە لە چاوی پیس

٧٦٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (﵂) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَأْمُرُنِي أَنْ أَسْتَرْقِيَ مِنَ الْعَيْنِ. (بخاري/ الطب/ ٥٤٠٦)

(عائشة)(﵂) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێدەکردم نوشتە بکەم لەچاوی پیس.(نوشتە دەبێ یا ئایەتی قورئان بێت یان فەرموودەی پێغەمبەر)

(٦) نوشتەی تێڕوانینی جنۆکە

٧٦٣ـ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (﵂) زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ لِجَارِيَةٍ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ)، رَأَى بِوَجْهِهَا سَفْعَةً، فَقَالَ: "بِهَا نَظْرَةٌ، فَاسْتَرْقُوا لَهَا". يَعْنِي بِوَجْهِهَا صُفْرَةً. (بخاري/ الطب/ ٥٤٠٧)

(أم سلمة)(﵂)ی هاوسەری پێغەمبەر (ﷺ) دەڵێ: کە پێغەمبەر (ﷺ) کەنیزەکێکی بینی لە ماڵی (أم سلمة)دا ڕوومەتی زەرد هەڵگەڕابوو فەرمووی: "ئەم کەنیزەکە جنۆکە تێیڕوانیووە نوشتە و دوعای بەسەردا بخوێنن".

(٧) نوشتەکردن بەگڵی زەوی

٧٦٤–عَنْ عَائِشَةَ (﵂): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ إِذَا اشْتَكَى الْإِنْسَانُ الشيء مِنْهُ، أَوْ كَانَتْ بِهِ قَرْحَةٌ أَوْ جُرْحٌ، قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) بِإِصْبَعِهِ هَكَذَا –وَوَضَعَ سُفْيَانُ سَبَّابَتَهُ بِالْأَرْضِ، ثُمَّ رَفَعَهَا–: "بِاسْمِ اللَّهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا بِرِيقَةِ بَعْضِنَا، لِيُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا". قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: "يُشْفَى سقيمنا" و قَالَ زُهَيْرٌ: "لِيُشْفَى سَقِيمُنَا". (بخاري/ الطب/ ٥٤١٣)

له (عائشة)وه (﵂) دهگێڕنهوه كه پێغهمبهری خوا (ﷺ) ئهگهر یهكێك شوێنێكی ئازاری ببوایه، یان برینێكی پێوهبوایه، پێغهمبهر (ﷺ) پهنجهی شایهتمانی دهخسته سهر ئهرزهكه، نهوهوی لهشهرحهكهیدا دهڵێ: له پێشدا تۆزێ تفی ئهدا له پهنجهی، ئهمجا دهیفهرموو: "بهناوی خواوه خۆڵی زهویهكهمان لهگهڵ كهمێك تفی هەندێكمان بۆ ئهوهی ببێت به شیفای نهخۆشهكه به فهرمانی خوا".

٧٦٥-عَنْ عَائِشَةَ (﵂) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا اشْتَكَى مِنَّا إِنْسَانٌ مَسَحَهُ بِيَمِينِهِ ثُمَّ قَالَ: "أَذْهِبِ الْبَا وسَ رَبَّ النَّاسِ، واشْفِ أَنْتَ الشَّافِي، لَا شِفَا و إِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَا و لَا يُغَادِرُ سَقَمًا". فَلَمَّا مَرِضَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وثَقُلَ أَخَذْتُ بِيَدِهِ لِأَصْنَعَ بِهِ نَحْوَ مَا كَانَ يَصْنَعُ، فَانْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ يَدِي، ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، واجْعَلْنِي مَعَ الرَّفِيقِ الْأَعْلَى". قَالَتْ: فَذَهَبْتُ أَنْظُرُ، فَإِذَا هُوَ قَدْ قَضَى. (بخاري/ الطب/ ٥٤١١)

(عائشة)دهڵێ: ئهگهریهكێ له ئێمه ئازاری ببوایه پێغهمبهر (ﷺ) دهستی ڕاستی دههێنا بهسهر ئازارهكهیدا و دهیفهرموو: "ئهم ئازاره لابهره ئهی پهروهردگاری ئادهمیزاد!، شیفای بده تۆ شیفا بهخشی شیفانیه جگه له شیفای تۆ شیفایهك نهخۆشی جێنههێڵێت". لهكاتێكدا پێغهمبهر (ﷺ) نهخۆش كهوت و دهردهكهی گران بوو، دهستیم گرت بۆ ئهوهی بهدهستی خۆی وهك خۆی بكهم، دهستی ڕاپسكان له دهستم، لهپاشدا فهرمووی: "خوایه لێم ببوره و بمگهێنه به بهرزترین هاوهڵ"، عائشه دهڵێ: تهماشام كرد، گیانی سپاردبوو.

بەشی چل و دووەم: نەخۆشی و پزیشکی (كتاب المرض و الطب)

(١) ئەوەی توشی موسڵمان دێت لە نەخۆشی و ئازار

٧٦٦ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (ﭬ) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وهُوَ يُوعَكُ، فَمَسِسْتُهُ بِيَدِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ لَتُوعَكُ وعْكًا شَدِيدًا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَجَلْ، إِنِّي أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ". قَالَ: فَقُلْتُ: ذَلِكَ أَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَجَلْ". ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى، مِنْ مَرَضٍ فَمَا سِوَاهُ، إِلَّا حَطَّ اللَّهُ بِهِ سَيِّئَاتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ ورَقَهَا". (بخاري/ المرضى/ ٥٣٢٤)

(عبدالله)ی كوڕی (مسعود) (ﭬ) دەڵێ: چومە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) تاوئازاری هەبوو بەدەستی خۆم دەستم لێدا، وتم: یا رسول الله تۆ تایەكی سەختت هەیە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بەڵێ من تام لێدێ بە ئەندازەی دوو پیاو لە ئێوە". وتم: ئەمە لەبەر ئەوەی دوو پاداشتت هەبێت؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بەڵێ" لەپاشدا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هیچ موسڵمانێك نیە كە توشی ئازارێك بێت لە نەخۆشی یان غەیری نەخۆشی ئیللا خوای گەورە تاوانەكانی پێدەوەرێنێ وەك چۆن دار، گەڵا ڕێزان دەكات".

(٢) مەڵێ دەرونم پیس بووە

٧٦٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﭭ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسِي، ولَكِنْ لِيَقُلْ: لَقِسَتْ نَفْسِي". (بخاري/ الأدب/ ٥٨٢٥)

(عائشة)(ﭭ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هیچ كەسێ لەئێوە نەڵێت: دەروونم پیسبووە، بەڵكو بڵێت دەروونم بێزاربووە".

(٣) تا، لە كڵپ و كۆی دۆزەخە بە ئاو ساردی كەنەوە

٧٦٨ـ عَنْ اسماء (ﭭ): أَنَّهَا كَانَتْ تُؤْتَى بِالْمَرْأَةِ الْمَوْعُوكَةِ، فَتَدْعُو بِالماء فَتَصُبُّهُ فِي جَيْبِهَا، وتَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "ابْرُدُوهَا بِالماء". وقَالَ: "إِنَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ". (بخاري/ الطب/ ٥٣٩٢)

له (اسماء)ەوە (ﷺ) هەرکات ئافرەتی تاداریان دەهێنا بۆ لای ئاوی دەپرژاند بەیەخەی کراسەکەیدا و دەیوت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "بەئاو ساردی کەنەوە، بەڕاستی (تا) لە کلّپ و کۆی دۆزەخە".

(٤) فێ و پاداشتەکەی

٧٦٩ـ عَنْ عطاء بْنُ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَا و، أَتَتِ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَتْ: إِنِّي أُصْرَعُ، وإِنِّي أَتَكَشَّفُ، فَادْعُ اللَّهَ لِي. قَالَ: "إِنْ شِئْتِ صَبَرْتِ ولَكِ الْجَنَّةُ، وإِنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَكِ". قَالَتْ: أَصْبِرُ، قَالَتْ: فَإِنِّي أَتَكَشَّفُ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ فَدَعَا لَهَا. (بخاري/ المرضى/ ٥٣٢٨)

(عطاء)ی کوڕی (أبی رباح) دەڵێ: (أبن عباس) (ﷺ) پێی وتم: ئایا ئافرەتێکی بەهەشتیت نیشان بدەم؟ وتم: بەڵێ وتی: ئەو ئافرەتە ڕەش پێستە، هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتی: من فێ دەمگرێ و خۆم دەردەخەم بۆم بپاڕێرەوە، فەرمووی: "ئەگەر دەتەوێت صەبرت هەبێت بەهەشتی دەبیت، وە ئەگەر دەشتەوێت بۆت دەپاڕێمەوە لە خوای بەرز و بڵند شیفات بدات" وتی: صەبر دەگرم، بەس خۆم دەردەخەم بۆم بپاڕێرەوە گیانم دەرنەخەم، بۆی پاڕایەوە".

(٥) شیرەوا[1] غەمڕەوێنە بۆ دڵی نەخۆش

٧٧٠ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا مَاتَ الْمَيِّتُ مِنْ أَهْلِهَا، فَاجْتَمَعَ لِذَلِكَ النساء ثُمَّ تَفَرَّقْنَ إِلَّا أَهْلَهَا وخَاصَّتَهَا، أَمَرَتْ بِبُرْمَةٍ مِنْ تَلْبِينَةٍ فَطُبِخَتْ، ثُمَّ صُنِعَ ثَرِيدٌ فَصُبَّتِ التَّلْبِينَةُ عَلَيْهَا، ثُمَّ قَالَتْ: كُلْنَ مِنْهَا، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "التَّلْبِينَةُ مُجِمَّةٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ، تُذْهِبُ بَعْضَ الْحُزْنِ". (بخاري/ الأطعمة/ ٥١٠١)

لە (عائشة)(ﷺ)ی خێزانی پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە هەرکات یەکێ لەکەسەکانی بمردایە، ئافرەتان لێی کۆدەبوونەوە دوایی بڵاوەیان دەکرد جگە لەکەسە

---

[1] (تلبینة)م بە شیرەوا مانا کرد چونکە لەماناکەیدا دەڵێن: شۆرربایەکە دروست دەکرێت لە ئارد یان سوس تێکڵاو دەکرێ بەشیرو هەنگوین، بۆیە وەها ناونراوە چونکە سپیەو ڕوونەوەك شیر: إرشاد الساری، ب٩: ٤٧، لسان العرب: (لَبَن) دەگونجێ (شیرەواو پیرخەنیلە)ی کوردەواریش لەمەوە دروست بوبێت.

تایبەتەکانی، ئەویش فەرمانی دەدا قازانگێك شیرەوایان دەکولاند،پاشان تریتیان بۆ دەکرد و شیرەواکەیان دەکرد بەسەریدا، ئەمجا دەیوت: بخۆن لەو شیرەوایە، بەڕاستی من لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "شیرەوا سەبوورییە بۆ دڵی نەخۆش و هەندێ خەفەت لادەبات".

(٦) تیمارکردن بەهەنگوین خواردن

٧٧١ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ: إِنَّ أَخِي اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اسْقه عَسَلًا". فَسَقَاهُ، ثُمَّ جاءهُ فَقَالَ: إِنِّي سَقَيْتُهُ عَسَلًا فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتِطْلَاقًا، فَقَالَ لَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ جاء الرَّابِعَةَ، فَقَالَ: "اسْقه عَسَلًا". فَقَالَ: لَقَدْ سَقَيْتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتِطْلَاقًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "صَدَقَ اللَّهُ، وكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ". فَسَقَاهُ فَبَرَأَ. (بخاري/ الطب/٥٣٦٠)

(أبو سعيد الخدري)(ﷺ) دەڵێ: پیاوێك هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتی: براکەم سکی دەچێ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەنگوینی دەرخوارد بدە" هەنگوینی دەرخوارد دا، پاشان هاتەوە وتی: هەنگوینم دەرخوارد دا زیاتر سکی پێیچوو، سێ جار ئەمەی پێفەرموو، لەجاری چوارەمدا هاتەوە هەر فەرمووی: "هەنگوینی دەرخوارد بدە"، وتی: هەنگوینم دەرخوارد داوە زیاتر سکی پێیچوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "سکی براکەت درۆ دەکات"، دووبارە هەنگوینی دایە تا چاکبوویەوە.

٧٧٢ –عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "إِنَّ فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَا و شِفَا و مِنْ كُلِّ دَا و، إِلَّا السَّامَ". والسَّامُ: الْمَوْتُ، والْحَبَّةُ السَّوْدَا و: الشُّونِيزُ. (بخاري/ الطب/ ٥٣٦٤)

لە(أبو هريرة)وە (ﷺ) کەلە پێغەمبەری (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "ڕەشکە دەرمانی هەموو دەردێکی تێدایە جگە لە مردن".

(٧) هەر کەس بەیانیان خورمای عەجوە بخوات ژار و جادو زیانی پێناگەیەنن

٧٧٣ـ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وقَّاص (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "مَنْ تَصَبَّحَ بِسَبْعِ تَمَرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ سُمٌّ ولَا سِحْرٌ". (بخاري/ الأطعمة/ ٥١٣٠)

واتــه (سـعد)ی كـوڕی (أبـی وقـاص (ﷺ) دەڵـێ: لـه پێغەمبـەرم (ﷺ) بیسـتووه دەیفەرموو: "هەر كەس ژەمی بـەیانیی حـەوت دەنـك خورمـای (عَجـوة)[1] بێـت ئـەو رۆژه ژار و جادو زیانی پێناگەیەنن".

(٨) دۆمەڵان لەگەزۆیه ئاوەكەیشی شیفایه بۆ چاو

٧٧٤ـ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وتَعَالَى عَلَى موسى، ومَاؤُهَا شِفَا و لِلْعَيْنِ". (بخاري/ الطب/ ٥٣٨١)

لــه (سـعید)ی كــوڕی (زیــد)ەوه (ﷺ) لــه پێغەمبــەرەوه (ﷺ) فەرموویــەتی: "دۆمـەڵان لـە گەزۆیـە (واتـە لـەو ڕزقـە بـێ ئەركەیـە) خـوا نـازڵی كـرد بـۆ موسـی ئاوەكەیشی شیفایه بۆ چاو".

(٩) تیماركردن بەداری هیندی كه پێی دەوترێ (كوست)

٧٧٥ـ عنْ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ (بْنِ مَسْعُودٍ): أَنَّ أُمَّ قَيْسٍ بِنْتَ مِحْصَنٍ –وكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الْأُوَلِ اللَّاتِي بَايَعْنَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)، وهِيَ أُخْتُ عُكَّاشَةَ بْنِ مِحْصَنٍ أَحَدِ بَنِي أَسَدِ بْنِ خُزَيْمَةَ– قَالَ: أَخْبَرَتْنِي: أَنَّهَا أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بِابْنٍ لَهَا لَمْ يَبْلُغْ أَنْ يَأْكُلَ الطَّعَامَ، وقَدْ أَعْلَقَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْعُذْرَةِ –قَالَ يُونُسُ: أَعْلَقَتْ غَمَزَتْ، فَهِيَ تَخَافُ أَنْ يَكُونَ بِهِ عُذْرَةٌ– قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "عَلَامَهْ تَدْغَرْنَ أَوْلَادَكُنَّ بِهَذَا الْإِعْلَاقِ؟ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ –يَعْنِي بِهِ الْكُسْتَ– فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ، مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ". قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: وأَخْبَرَتْنِي أَنَّ ابْنَهَا ذَاكَ بَالَ فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ عَلَى بَوْلِهِ ولَمْ يَغْسِلْهُ غَسْلًا". (بخاري/ الطب/ ٥٣٨٥)

له (عبیدالله) كـوڕی (عبـدالله)وه، كـه (أم قـیس)ی كچـی (محصـن) كـه خوشـكی (عكاشه)ی كچی (محصـن)ەو یەكێكـه لـه تـیرەی (بنـو أسـد) ی كـوڕی خوزەیمـه و یەكێكه له كۆچبەره پێشینەكان كه پەیمانیان دابوو به پێغەمبەر (ﷺ) دەڵـێ: ئـەو ئافرەتـه هـەواڵی دامـێ كـه ئـەو ساوایەكی هێنایـه خزمـەت پێغەمبـەر (ﷺ) هێشـتا خۆراكی نەخواردبوو، لەبەرنەخۆشی عوزره[2]ناوگەرووی برینـدار كردبـوو، پێغەمبـەر

[1] (عجوة) جۆرێكه له خورمای مەدینه،وتراوه پێغەمبەر (ﷺ) بەدەستی پیرۆزی خۆی چاندویەتی، له خورمای خەستەوی عیراقی دەچێت.

[2] عوزره (العذرة) نەخۆشییەكه له گەرودا، دەبێته هۆی پەیدابونی ئازار بـەهۆی كۆبونـەوەی خـوێنی پیس لەو شوێنەدا، به دوری نازانم ئەم نەخۆشییه (لوزتین) بێت. (ذات الجنب)یش ئازارێكه له لاكەلەدا

(ﷺ) پێـی فـەرمووی: "لەبەرچـی گـەروی منداڵـەکانتان برینـدار دەکـەن، بـەم دارە هیندییە تیماریان بکەن، بەڕاستی ئەو دارە حەوت جۆر شیفای تێدایە، یـەکێ لەوانـە (ذات الجنب)ە ئازاری لاکەلەکە. عبدالله دەڵـێ: ئـەو ئافرەتـە هـەواڵی دامـێ کـە ئـەو کـوڕەی میـزی کـرد بـەدامێنی پێغەمبـەردا (ﷺ) پێغەمبـەر (ﷺ) داوای ئـاوی کـرد پرژاندی بەسەر میزەکەیدا ئیتر بەشۆردن نەیشۆرد.

(١٠) تیمارکردن بەدەرمان تکاندنە مەلاشوو

٧٧٦ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: لَدَدْنَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فِي مَرَضِه، فَأَشَارَ أَنْ لَا تَلُدُّونِي، فَقُلْنَا: كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَا و، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: "لَا يَبْقَى أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَّا لُدَّ غَيْرُ الْعَبَّاسِ، فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ". (بخاري/ المغازي/ ٤١٨٩)

(عائشة)(ﷺ) دەفەرمووێ: دەرمانمان تکاندە مەلاشوی پێغەمبـەر (ﷺ) لـەکاتی نەخۆشینەکەیدا، ئاماژەی کرد دەرمان مەکەنە مەلاشوم، ئێمـەیش وتمـان: نـەخۆش دەرمانی پێناخۆشە، (واتا: نەوەستاین لەو کـارە) کاتـێ هۆشـی هاتـەوە فـەرمووی: "جگە لە عەباس کەلەوکاتەدا ئامادە نەبوو لەگەڵتان، دەبێ هەریەك لە ئێوە دەرمان بتکێنرێتە لاتەنیشتی دەمی".

(١١) کەڵە شاخ گرتن و دەرمان تکاندنە لووت

٧٧٧ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) احْتَجَمَ، وأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ، واسْتَعَطَ. (بخاري/ الطب/ ٥٣٦٧)

لە (أبن عباس)ەوە (ﷺ) کە پێغەمبـەر (ﷺ) کەڵـە شـاخی گرتـووە، کرێـی داوە بەکەڵە شاخگرو، دەرمانی کردۆتە لوتی.

(١٢) تیمارکردن بە کەڵەشاخ و داخ

٧٧٨ـ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ قَالَ: جاءنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) فِي أَهْلِنَا، ورَجُلٌ يَشْتَكِي خُرَاجًا بِهِ أَوْ جِرَاحًا، فَقَالَ: مَا تَشْتَكِي؟ قَالَ: خُرَاجٌ بِي قَدْ شَقَّ عَلَيَّ. فَقَالَ: يَا غُلَامُ ائْتِنِي بِحَجَّامٍ، فَقَالَ لَهُ: مَا تَصْنَعُ بِالْحَجَّامِ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ؟ قَالَ: أُرِيدُ أَنْ أُعَلِّقَ فِيهِ مِحْجَمًا، قَالَ: واللَّهِ إِنَّ الذُّبَابَ لَيُصِيبُنِي أَوْ يُصِيبُنِي الثَّوْبُ فَيُؤْذِينِي، ويَشُقُّ

پەیدا دەبێت بە هۆی دومەڵو برینێکەوە کەلە ژێر پەراسوەکاندا دروست دەبێت. بڕوانە: لسان العرب، مادة: (عذر،ءجنب) هەروەها: اقتران النيرين: ٢٥٤/٢٥٣/٧

عَلَيَّ. فَلَمَّا رَأَى تَبَرُّمَهُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "إِنْ كَانَ فِي شيءِ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ خَيْرٌ فَفِي شَرْطَةِ مِحْجَمٍ، أَوْ شَرْبَةٍ مِنْ عَسَلٍ، أَوْ لَذْعَةٍ بِنَارٍ". قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "وَمَا أُحِبُّ أَنْ أَكْتَوِيَ". قَالَ: فَجاء بِحَجَّامٍ فَشَرَطَهُ، فَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ. (بخاري/ الطب/ ٥٣٥٩)

(عاصم)ی کوڕی (عمر)ی کوڕی (قتادة) دەڵێ: (جابر)ی کوڕی (عبدالله) (رضي الله عنهما) هاتە لامان لەماڵەوە، پیاوێك ئازاری هەبوو لەتاو دومەڵێك یان برینێك، وتی: ئازارت چییە؟ وتی: دومەڵێك بەگیانمەوەیە زۆر تاوی لێسەندووم، وتی: ئەی غولام کەڵەشاخگرێکم بۆ بهێنە، ئەویش پێی وت: ئەی باوکی (عبدالله) چی دەکەیت بەکەڵەشاخگر؟ وتی: دەمەوێ کەڵەشاخێك لەو دومەڵە بگرم، وتی: سوێند بە خوا مێشێکم پێوە دەنیشێ یان جلەکەم بەری دەکەوێت ئازارم دەدات و زۆر سەختە لەسەرم، کاتێ بینی زۆر سڵ دەکاتەوە و دەترسێ لەوە، وتی: من لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "ئەگەر شتێك لە تیمارەکانی ئێوە خێری تیابێت، ئەوە لەدەرزیی کەڵەشاخگردا و، خواردنەوەی هەنگوین دا، یان ئاگر پیاچزاندندایە" پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "من پێم خۆش نیە داخ بکەم" عاصم دەڵێ: کەڵەشاخگرێکی هێنا کەڵەشاخی لێگرت، ئازارەکەی نەما.

بەشی چل و سێیەم: چاوەقووڵە (تـاعون)

(١) چاوەقووڵە سزای گشتییە، مەچنە ناوی و لێی ڕامەکەن

٧٧٩ـ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رضي الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "إِنَّ هَذَا الْوَجَعَ –أَوِ: السَّقَمَ– رِجْزٌ عُذِّبَ بِهِ بَعْضُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ، ثُمَّ بَقِيَ بَعْدُ بِالْأَرْضِ، فَيَذْهَبُ الْمَرَّةَ ويَأْتِي الْأُخْرَى، فَمَنْ سَمِعَ بِهِ بِأَرْضٍ فَلَا يَقْدَمَنَّ عَلَيْهِ، ومَنْ وقَعَ بِأَرْضٍ وهُوَ بِهَا فَلَا يُخْرِجَنَّهُ الْفِرَارُ مِنْهُ". (بخاري/ الحيل/ ٦٥٧٣)

له(أسامة)ی کوڕی (زید)ەوە (رضي الله عنه) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە فەرموویەتی: "ئـەم ئازارە –یان ئەم نەخۆشـییە– سـزایەکی گشـتییە، هەنـدێ گەلـەکانی پـێش ئێـوەی پێسـزا دراوە، دوای ئـەوە لەزەویـدا ماوەتـەوە، هەنـدێ جـار دەڕوا و هەنـدێ جـار دێتەوە، هەرکەسێ بیسـتی چـاوەقولّە لـە ئەرزێکـدا کەوتۆتـەوە نەچـێت بـۆ ئـەوێ، هەرکەسیش لەئەرزێکدابوو چاوەقۆڵەی تێکەوت لەدەست ئەو دەردە ڕانەکات".

٧٨٠ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما): أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) خَرَجَ إِلَى الشَّامِ، حَتَّى إِذَا كَانَ بِسَرْغَ لَقِيَهُ أَهْلُ الْأَجْنَادِ: أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ وأَصْحَابُهُ، فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ الْوَبَا و قَدْ وقَعَ بِالشَّامِ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَقَالَ عُمَرُ: ادْعُ لِي الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ. فَدَعَوْتُهُمْ، فَاسْتَشَارَهُمْ وأَخْبَرَهُمْ أَنَّ الْوبَا و (قَدْ) وقَعَ بِالشَّامِ، فَاخْتَلَفُوا، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: قَدْ خَرَجْتَ لِأَمْرٍ ولَا نَرَى أَنْ تَرْجِعَ عَنْهُ، وقَالَ بَعْضُهُمْ: مَعَكَ بَقِيَّةُ النَّاسِ وأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، ولَا نَرَى أَنْ تُقْدِمَهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَا و. فَقَالَ: ارْتَفِعُوا عَنِّي، ثُمَّ قَالَ: ادْعُ لِيَ الْأَنْصَارِ. فَدَعَوْتُهُمْ لَهُ، فَاسْتَشَارَهُمْ، فَسَلَكُوا سَبِيلَ الْمُهَاجِرِينَ واخْتَلَفُوا كَاخْتِلَافِهِمْ، فَقَالَ: ارْتَفِعُوا عَنِّي، ثُمَّ قَالَ: ادْعُ لِي مَنْ كَانَ هَاهُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ مِنْ مُهَاجِرَةِ الْفَتْحِ. فَدَعَوْتُهُمْ فَلَمْ يَخْتَلِفْ عَلَيْهِ رَجُلَانِ، فَقَالُوا: نَرَى أَنْ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ، ولَا تُقْدِمَهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَا و، فَنَادَى عُمَرُ فِي النَّاسِ: إِنِّي مُصْبِحٌ عَلَى ظَهْرٍ، فَأَصْبِحُوا عَلَيْهِ. فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ: أَفِرَارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ؟ فَقَالَ عُمَرُ: لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ –وكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُ خِلَافَهُ– نَعَمْ نَفِرُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَتْ لَكَ إِبِلٌ فَهَبَطَتْ وادِيًا لَهُ عُدْوَتَانِ: إِحْدَاهُمَا خَصْبَةٌ والْأُخْرَى جَدْبَةٌ، أَلَيْسَ إِنْ رَعَيْتَ الْخَصْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ، وإِنْ رَعَيْتَ الْجَدْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ؟ قَالَ: فَجاء عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وكَانَ مُتَغَيِّبًا فِي بَعْضِ حَاجَتِهِ، فَقَالَ: إِنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا عِلْمًا، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)

يَقُولُ: "إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلَا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ، وإِذَا وقَعَ بِأَرْضٍ وأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ". قَالَ: فَحَمِدَ اللَّهَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (ﷺ) ثُمَّ انْصَرَفَ. (بخاري/ الطب/ ٥٣٩٧)

له (عبدالله)ی کوڕی (عباس)ەوە (رضي الله عنه) کە (عمر)ی کوڕی (خطاب)(رضي الله عنه) ڕۆیشت بۆ شام، کاتێ گەیشتە (سَرغ) سەرکردەکانی جەنگ (أبو عبیدة)ەی کوڕی (جّراح) و یاوەرەکانی، پێگەیشت هەواڵیان دایێ کە دەردێکی کوشندە بڵاوبۆتەوە لە وڵاتی شام،، (أبن عباس) دەڵێ: (عمر)پێی وتم: کۆچبەرانی پێشینم بۆ بانگ بکە، بانگم کردن، ڕاوێژی پێکردن وهەواڵی دانێ کە دەردێکی گشتی کەوتۆتە شام، جیاوازی ڕا کەوتە نێوانیان، هەندێکیان وتیان: تۆ بەنیازی کارێك دەرچویت وانابینین لێی پەشیمان بیتەوە، هەندێکی تریان وتیان: ئەوەی ماوە لە خەڵك و یارانی پێغەمبەر (ﷺ) وان لەگەڵ تۆدا، پێمان چاك نیە بیانخەیتە ناو ئەو وەبا کوشندەوە فەرمووی: هەستن لەلام. لەپاشدا فەرمووی: پشتیوانان (الانصار)م بۆ بانگکە، بانگم کردن ڕاوێژی پێکردن، ئەوانیش هەر ڕێگای کۆچبەرانیان گرتو وەك ئەوان جیاواز بوون، فەرمووی: هەستن لەلام. ئەمجا فەرمووی: کێ لێرەیە لە گەورە پیاوانی قورەیش ئەوانەی ساڵی ئازادکردنی مەککە کۆچیان کردووە، بۆمیان بانگ بکە، بانگم کردن، دوو کەس لەوان جیاوازی نەکەوتە نێوانیان، بەیەکدەنگ وتیان: ئێمە وادەبینین ئەم خەڵکە بگێڕیتەوە و نەیانخەیتە ناو ئەم وەبایە. (عمر) بانگەوازی کرد لەناو خەڵکەکەدا: من سبەینێ لەسەر پشتی زینم، سبەینێ هەموو سواربوون لەسەر پشتی وڵاخەکانیان. (أبو عبیدة)ی کوڕی (جراح) وتی لەچارەنووسی خوا ڕادەکەن؟ عمر وتی: کاشکی کەسێکی تر ئەمەی بگوتایە ئەی أبو عبیدة —چونکە عمر حەزی نەدەکرد له قسەی ئەو دەرچێت— بەڵێ ئێمە لە چارەنووسی خوا ڕادەکەین بۆ لای چارەنوسی خوا، ئایا ئەگەر تۆ برگەیەك وشترت هەبێت و هەوار بخەیت لەناو شیوێکدا دووبەری هەبێت، بەرێکیان سەوزەلان و پڕلەوەڕ، بەرەکەی تریان دەێم و بێپیت، ئایا ئەگەر وشترەکانت لەهەر بەرێکیان بلەوەڕێنی بەچارەنووسی خوا نیە؟

(أبن عباس) دەڵێ: لەو دەمەدا (عبدالرحمن)ی کوڕی (عوف) هات کە پێشتر لەوێ نەبوو چوبوو بۆ هەندێ پێویستی خۆی ، وتی: من زانیاریم لایە لەم بارەوە، بیستومە لە پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: "ئەگەر بیستتان چاوە قوڵە پەیدابووە لە خاکێکدا مەچن بۆئەوێ، ئەگەر لە خاکێکدا پەیدابوو ئێوەی تێدابوون لێی ڕامەکەن". (أبن عباس) دەڵێ: (عمر)ی کوڕی (خطاب)(رضي الله عنه) سوپاسی خوای کرد و گەڕایەوە.

بەشی چڵو چوارەم: ڕەشبینی و تەنینەوەی نەخۆشی (كتاب الطِّيَرة و العدوى)

(١) تەنینەوە و ڕەشبینی ومانگی سەفەر و بایەقوش كاریگەرنین

٧٨١ـ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ –بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) حِينَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا عَدْوَى، ولَا صَفَرَ، ولَا هَامَةَ". فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّه، فَمَا بَالُ الْإِبِلِ تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الظِّبَا و، فَيَجِي و الْبَعِيرُ الْأَجْرَبُ فَيَدْخُلُ فِيهَا فَيُجْرِبُهَا كُلَّهَا؟ قَالَ: "فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلَ". وفِي رواية: "لَا عَدْوَى، ولَا طِيَرَةَ ولَا صَفَرَ، ولَا هَامَةَ". (بخاري/ الطب/ ٥٣٨٧)

له (أبي سلمة)ی كوڕی (عبدالرحمن)ەوە ئەویش لـە(ابـي هريـرة)وە (رضي الله عنه) دەڵـێ: لەكاتێكـدا پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "تەنینـەوەی نەخۆشـی و مـانگی سـەفەر و بایەقوش كاریگەرییان نیە، دەشتەكی یەك وتـی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەی بـۆ چی وشترەكانی من لەناو لم دا دەڵێی ئاسكن، تاوشترێكی گـەڕۆڵ دێـت و دەكەوێتـە ناویان هەمویان گەڕۆڵ دەكات؟ فەرمووی: "ئەی كێ یەكەم وشتری توش كرد؟" لـە ڕیوایەتێكی تری فەرموودەكەدا: "تەنینـەوە و ڕەشبینی و مانگی سەفەر و بایـەقوش كاریگەرییان نیە".

(٢) خاوەن وشتری نەخۆش وشترەكانی نەباتە سەر ئاوی خاوەن وشتری ساغ

٧٨٢ـ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ: أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ حَدَّثَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا عَدْوَى". ويُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَا يُورِدُ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ". قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُهُمَا كِلْتَيْهِمَا عَنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، ثُمَّ صَمَتَ أَبُو هُرَيْرَةَ بَعْدَ ذَلكَ عَنْ قَوْله: "لَا عَدْوَى". وأَقَامَ عَلَى أَنْ: "لَا يُورِدُ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ". قَالَ: فَقَالَ الْحَارِثُ بْنُ أَبِي ذُبَابٍ –وَهُوَ ابْنُ عَمِّ أَبِي هُرَيْرَةَ–: قَدْ كُنْتُ أَسْمَعُكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ تُحَدِّثُنَا مَعَ هَذَا الْحَديث حَديثًا آخَرَ قَدْ سَكَتَّ عَنْهُ، كُنْتَ تَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا عَدْوَى". فَأَبَى أَبُو هُرَيْرَةَ أَنْ يَعْرِفَ ذَلكَ، وقَالَ: "لَا يُورِدُ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ". فَمَا رَآهُ الْحَارِثُ فِي ذَلكَ حَتَّى غَضبَ أَبُو هُرَيْرَةَ، فَرَطَنَ بِالْحَبَشِيَّة، فَقَالَ لِلْحَارِث: أَتَدْرِي مَاذَا قُلْتُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: قُلْتُ: أَبَيْتُ. قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: ولَعَمْرِي لَقَدْ كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُنَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَا عَدْوَى". فَلَا أَدْرِي: أَنَسِيَ أَبُو هُرَيْرَةَ، أَوْ نَسَخَ أَحَدُ الْقَوْلَيْنِ الْآخَرَ. (بخاري/ الطب/ ٥٤٣٧)

له (ابن شهاب)ەوە کـە (ابـا سـلمة)ی کـوڕی (عبـدالرحمن)ی کـوڕی (عـوف)پێـی وتووە کە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "تەنینـەوە نیـە، هـەروەها پێیشـی دەوت: کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "خاوەن وشتری نەخۆش وشترەکانی نەباتە سەرئاوی خاوەن وشتری ساغ".. (أبو سلمة)دەڵێ: أبو هريرة ئەم دوو فەرموودە یە هەردوکیانی دەگێڕایەوە لە پێغەمبەر (ﷺ)، لەپاشدا بێـدەنگ بـوو لـە فـەرموودەی: (لاعـدوی) واتـا: تەنینـەوەی نەخۆشـی نییـە، بـەردەوام بـوو لەسـەر فـەرموودەی: "خاوەن وشتری نەخۆش وشترەکانی نەباتە سەر ئاوی خاوەن وشتری سـاغ". (أبـو سلمة)دەڵێ: (حارث)ی کوڕی (أبي ذباب) کە ئامۆزای (أبو هريرة)یە– دەیـوت: ئـەی أبو هريرة من لێم بیستویت فەرمودەیەکی ترت (لەم بارەوە) لەگەڵ ئەم فـەرموودەدا دەگێڕایـەوە ئێسـتا لێـی بێـدەنگ بـوی، دەتـوت: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "لاعدوى"، (أبو هريرة) ملی بەوە نەدا کە ئەمە بزانێت، وتی: (نەخۆش نابرێتە سـەر ساغ)، (حارث) لەم بارەوە دەمە دەمێی لەگەڵ کرد هەتا (أبو هريرة) رقی هەستا و بەزمانی حەبەشی دای بەیەکدا و بە (حارث)ی وت: تۆ دەزانیت من چیم وت؟ وتـی: نەخێر، أبو هريرة وتی: من وتم: (ابيتُ)واتا: خۆم گرتۆتەوە لەو فەرموودە، أبو سلمە دەڵێ: بەگیانی خۆم (أبو هريرة) بۆی دەگێڕاینەوە کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "لاعدوى" جا نازانم (أبو هريرة) لەبیری چوبوو، یـان یـەکێ لـەم فەرمودانـە حـوکمی ئەوی دی لابردووە.

(نەوەوی دەفـەرموێ: هـەردوو فەرموودەکـە صـەحیحن، مەبەسـت لـە (لاعـدوى) ئەوەیـە بـەبێ فـەرمانی خـوا ناتەنێتـەوە، نـەك خـۆت نـەپارێزی و وابزانیـت هـەر ناتەنێتەوە)

(٣) گەشبینی و چاکوێژی

٧٨٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ: "لَا طِيَرَةَ، وخَيْرُهَا الْفَأْلُ". قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ومَا الْفَأْلُ؟ قَالَ: "الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ". (بخاري/ الطب/ ٥٤٢٣)

(أبـو هريـرة)دەڵـێ: لـە پێغەمبـەرم (ﷺ) بیسـتوە دەیفـەرموو: "گەشـبینی و ڕەشبینی لەباڵندەدا نییە، باشترین گەشبینی (الفأل)ە" وترا: ئەی پێغەمبەری خـوا (ﷺ) (فأل) چییە؟ فەرمووی: "وتەیەکی جوانە کە یەکێکتان دەیبیسێت"

بەشی چل و پێنجەم: فاڵچی و کتێبگرەوە

(١) ئەوەی جنۆکە دەیقۆزێتەوە

٧٨٤ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: سَأَلَ أُنَاسٌ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ الْكُهَّانِ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَيْسُوا بِشيء". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا الشيء يَكُونُ حَقًّا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْجِنِّ يَخْطَفُهَا (الْجِنِّيُّ) فَيَقُرُّهَا فِي أُذُنِ وَلِيِّهِ قَرَّ الدَّجَاجَةِ، فَيَخْلِطُونَ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذْبَةٍ". (بخاري/ الطب/ ٥٤٢٩)

(عائشة)(رضي الله عنها) دەڵێ: کەسانێك پرسیاریان کردلە پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەی فاڵچیەکان، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هیچ نین" وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا هەندێ جار شتێك دەڵێن ڕاست دەردەچێ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەوە وشەیەکی ڕاستە جنۆکە دەیقۆزێتەوە و دەیچپێنێ بە گوێی دۆستەکەی خۆیدا، هەروەك چۆن مریشك دەقرتێنێ زیاتر لە صەد درۆی تێکەڵ دەکەن".

بەشی چل و شەشەم: مار و شتی تر

(١) ڕێگرتن لە کوشتنی ئەو گیاندارانەی ماڵیی بوون

٧٨٥ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﭬ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْكِلَابِ يَقُولُ: "اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ وَالْكِلَابَ، وَاقْتُلُوا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ وَالْأَبْتَرَ، فَإِنَّهُمَا يَلْتَمِسَانِ الْبَصَرَ، وَيَسْتَسْقِطَانِ الْحَبَالَى". قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَنُرَى ذَلِكَ مِنْ سُمَّيْهِمَاءاللَّهُ أَعْلَمُ. قَالَ سَالِمٌ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: فَلَبِثْتُ لَا أَتْرُكُ حَيَّةً أَرَاهَا إِلَّا قَتَلْتُهَا، فَبَيْنَا أَنَا أُطَارِدُ حَيَّةً يَوْمًا مِنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ مَرَّ بِي زَيْدُ بْنُ الْخَطَّابِ –أَوْ أَبُو لُبَابَةَ– وَأَنَا أُطَارِدُهَا، فَقَالَ: مَهْلًا يَا عَبْدَ اللَّهِ. فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَمَرَ بِقَتْلِهِنَّ، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَدْ نَهَى عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ. (بخاري/ بدء الخلق/ ٣١٢٣)

(أبن عمر)(ﭬ) دەڵێ: بیستومە لە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی ئەدا بە کوشتنی سەگ و دەیفەرموو: "مار و سەگ بکوژن، ماری بازگ و کولەوەبیاب بکوژن، چونکە ئەو دوانە چاوکوێردەکەن و منداڵ لەباری دوگیان دەبەن".

(زهری) دەڵێ: ئەم ڕاستیەمان بۆ دەردەکەوێ لە ژارەکانیانەوە خواش زاناترە.

(سالم) دەڵێ: (عبدالله ی کوڕی عمر) وتی: هەر مارێکم ببینایە وازم لێنەدەهێنا هەتا دەمکوشت، ڕۆژێك مارێکی ماڵیم ڕاودەنا (زید)ی کوڕی (خطاب) یان (أبو لبابة) تێپەڕی بەلامدا من مارەکەم ڕاودەنا، وتی: ئەی (عبدالله) لەسەر خۆبە. وتم: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی داوە بە کوشتنیان، وتی: پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری کردووە لە (کوشتنی) شتە ماڵیەکان.

(٢) کوشتنی مار

٧٨٦ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (ﭬ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي غَارٍ وَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ (وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا) فَنَحْنُ نَأْخُذُهَا مِنْ فِيهِ رَطْبَةً إِذْ خَرَجَتْ عَلَيْنَا حَيَّةٌ، فَقَالَ: "اقْتُلُوهَا". فَابْتَدَرْنَاهَا لِنَقْتُلَهَا فَسَبَقَتْنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "وَقَاهَا اللَّهُ شَرَّكُمْ كَماءقَاكُمْ شَرَّهَا". (بخاري/ الإحصار وجزا و الصيد/ ١٧٣٣)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) دەڵێ: ئێمە لە خزمەتی پێغەمبەردا بووین (ﷺ) لە ئەشکەوتێکدا (والمرسلات عرفاً) نازڵ بوویە سەری، ئێمە بەتەڕی و تازەیی وەرمان دەگرت لەدەمی ئەو، لەناکاو مارێك دەرچووە ناومان فەرمووی: "بیکوژن"

پەلامارمان دایە دەرچوو لەدەسمان فەرمووی: "خوا ئەوی پاراست لە خراپەی ئێوە، وەك چۆن ئێوەی پاراست لە شەڕی ئەو"

(٣) کوشتنی مێروله

٧٨٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "نَزَلَ نَبِيٌّ مِنَ الْانبياء تَحْتَ شَجَرَةٍ، فَلَدَغَتْهُ نَمْلَةٌ، فَأَمَرَ بِجِهَازِهِ فَأُخْرِجَ مِنْ تَحْتِهَا، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَأُحْرِقَتْ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: فَهَلَّا نَمْلَةً واحِدَةً". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣١٤١)

له(أبو هريرة)وه (رضي الله عنه) ئەویش لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی: "پێغەمبەرێك لە پێغەمبەران هەواری خست لەبن درەختێکدا، مێرولەیەك گەستی، فەرمانیدا جل وجێگەکەیان هەڵگرت ئەمجا فەرمانی دا شارە مێرولەکەیان سوتاند، خوای گەورە نیگای بۆ نارد: ئەی بۆچ تەنها یەك میرولەت نەسوتاند؟".

(٤) کوشتنی پشیله

٧٨٨- عَنْ عَبْدِ اللَّه ابن عمر (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "عُذِّبَتِ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ، سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ، فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارَ، لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وسَقَتْهَا إِذْ حَبَسَتْهَا، ولَا هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ". (بخاري/ المسقاة/ ٢٢٣٦)

له(عبدالله)ی کوڕی (عمر)ەوە (رضي الله عنه) کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئافرەتێك سزادرا لەسەر پشیلەیەك، بەندی کرد هەتا مرد، بەهۆیەوە چووە دۆزەخ، چونکە نەئەوە بوو خۆراك و ئاوی بداتێ کاتێ کە بەندی کردبوو نە ئەوەیش بوو بەرەڵڵای کات خۆی لەجڕ و جانەوەری سەر زەوی بخوات".

(٥) ئاودانی ئاژەڵەکان

٧٨٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه):أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ، فَوجَدَ بِئْرًا فَنَزَلَ فيهَا فَشرِبَ، ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى منَ الْعَطَشِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبَ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذي كَانَ بَلَغَ مِنِّي، فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَمَلَأَ خُفَّهُ ماء، ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ حَتَّى رَقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وإِنَّ لَنَا فِي (هَذِهِ) الْبَهَائِمِ لَأَجْرًا؟ فَقَالَ: "فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ". (بخاري/ المساقاة/ ٢٢٣٤)

له (أبو هريرة)ەوە (رضي الله عنه)، کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "لەکاتێکدا پیاوێك دەڕۆیشت بەڕێگایەکدا زۆر تینوی بوو، بیرێکی بینی دابەزییە ناوی و ئاوی

خواردەوە، پاشان هاتە سەر بینی سەگێك زمانی دەرهێناوە و لەتینوا قەپ بە خۆڵەکەدا دەکات، پیاوەکە وتی: ئەم سەگە وەك منی لێ بەسەر هاتووە لە تونێتیدا، دابەزیەوە ناوبیرەکە و پێڵاوەکەی پڕکرد لە ئاوو بەقەپ گرتی هەتا سەرکەوت و سەگەکەی ئاودا، خوا ئەو کردەوەی لێوەرگرت و لێی بورد". وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ئێمە لەم ئاژەڵانەدا خێرمان دەستدەکەوێ؟ فەرمووی: "لە هەموو جەرگێکی تەڕدا پاداش هەیە".

بەشی چل و حەوتەم: شیعر و شتی تر

(١) ڕاستترین وشە کە شاعیر وتبێتی

٧٩٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَةُ لَبِيدٍ: أَلَا كُلُّ شيء مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ. وكَادَ أُمَيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسْلِمَ". (بخاري/ الادب/ ٥٧٩٥)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ڕاست ترین وشە شاعیر وتبێتی وشەکەی (لبید)ە: ئاگاداربە هەموو شتێك جگە لەخوا بەتاڵە و،(أميّة)ی کوڕی (أبي الصَّلت) نزيك بووە موسڵمان بێت".

(٢) مەدح و ستاییش کەراهەتی هەیە

٧٩١ـ عن أَبِي بَكْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّهُ ذُكِرَ عِنْدَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّه، مَا مِنْ رَجُلٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) أَفْضَلُ مِنْهُ فِي كَذَا وكَذَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) "وَيْحَكَ، قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ". مِرَارًا يَقُولُ ذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ: أَحْسِبُ فُلَانًا -إِنْ كَانَ يُرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ- ولَا أُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا". (بخاري/ الشهادات/ ٢٥١٩)

لە (ابي بكرة)ەوە (رضي الله عنه) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە باسی پیاوێك کرا لەلایدا، پیاوێك وتی: ئەی پێغەمبەری خوا هیچ پیاوێك نیە دوای پێغەمبەر (ﷺ) لەوپیاوە چاکتر بێت لەو شتەو لەوشتەدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "کۆستت کەوێ ملی هاوڕێکەی خۆتت شکاند" چەند جار ئەمەی فەرموو، لەپاشدا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر یەکێ لە ئێوە ناچار بوو پیاهەڵدانی براکەی بکات بابڵێ: من وادەزانم -ئەگەر وادەهاتە پێش چاوی- من بۆشم نیە کەس بەپاك بزانم لەبەردەم خوادا".

بەشی چل‌و هەشتەم: خەوبینین

(١) خەوبینینی پێغەمبەر (ﷺ)

٧٩٢ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أُهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ، فَذَهَبَ وَهْلِي إِلَى أَنَّهَا الْيَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ، فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ، وَرَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ هَذِهِ أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ، فَإِذَا هُوَ مَا أُصِيبَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ، ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فَعَادَ أَحْسَنَ مَا كَانَ، فَإِذَا هُوَ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ وَاجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ، وَرَأَيْتُ فِيهَا (أَيْضًا) بَقَرًا، وَاللَّهُ خَيْرٌ، فَإِذَا هُمُ النَّفَرُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَإِذَا الْخَيْرُ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ بَعْدُ، وَثَوَابُ الصِّدْقِ الَّذِي آتَانَا اللَّهُ بَعْدَ يَوْمِ بَدْرٍ". (بخاري/ المناقب/ ٣٤٢٥)

له (أبي موسى الأشعري)یەوە، لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی: "لەخەودا دیم لەمەککەوە کۆچم دەکرد بۆ ئەرزێك دارخومای تێدابوو، زەینم بۆی چوو ئەو خاکە (یَمامة)بێت یان (هَجَر)، کەچی (مەدینە–یثرب)بوو، هەر لەو خەوەمدا دیم شمشێرێکم ڕاوەشاند سەرەکەی قرتا، ئەویش ئەوە بوو توشی باوەڕداران هات ڕۆژی ئوحود، پاش ئەوە شمشێرەکەم جارێکی تر ڕاوەشاند چاکتر لەجارانی لێهاتەوە، ئەویش ئەوە بوو خوا پێی داین لە ئازادکردنی (مەککە)و کۆبونەوەی باوەڕداران، هەر لەو خەوەدا چەند مانگایەکم دی (سەردەبڕان)و (پێیان وتم): (والله خيراً) ئەوانیش ئەو موسڵمانانە بوون ڕۆژی ئوحود (شەهیدکران)، خێرەکەش ئەو سەرکەوتنەبوو دواتر خوا پێیداین و پاداشتی ئەو ڕاستییە بوو، دواتر لە ڕۆژی بەدری (دووەمدا) خوا پێی بەخشین.

(٢) پێغەمبەر (ﷺ) (مسيلمه)ی درۆزن و (عنسى) درۆزن لەخەودا دەبینێ

٧٩٣ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) قَالَ: قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (ﷺ) الْمَدِينَةَ، فَجَعَلَ يَقُولُ: إِنْ جَعَلَ لِي مُحَمَّدٌ الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ تَبِعْتُهُ. فَقَدِمَهَا فِي بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (ﷺ) وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ ابْنِ شَمَّاسٍ، وَفِي يَدِ النَّبِيِّ (ﷺ) قِطْعَةُ جَرِيدَةٍ، حَتَّى وَقَفَ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِي أَصْحَابِهِ، قَالَ: "لَوْ سَأَلْتَنِي هَذِهِ الْقِطْعَةَ مَا أَعْطَيْتُكَهَا، وَلَنْ أَتَعَدَّى أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ، وَلَئِنْ أَدْبَرْتَ لَيَعْقِرَنَّكَ اللَّهُ، وَإِنِّي لَأُرَاكَ الَّذِي أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ، وَهَذَا ثَابِتٌ يُجِيبُكَ عَنِّي". ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ:

فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ النَّبِيِّ (ﷺ): "إِنَّكَ أَرَى الَّذِي أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ" فَأَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ، فَأَهَمَّنِي شَأْنُهُمَا، فَأُوحِيَ إِلَيَّ فِي الْمَنَامِ: أَنِ انْفُخْهُمَا، فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا، فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ مِنْ بَعْدِي، فَكَانَ أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيَّ صَاحِبَ صنعاء، والْآخَرُ مُسَيْلِمَةَ صَاحِبَ الْيَمَامَةِ". (بخاري/ المناقب/ ٣٤٢٤)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: (مسیلمه)ی درۆزن لەسەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) هاتە مەدینە، دەیوت: ئەگەر موحەممەد دوای خۆی کارەکەی بداتە دەست من دوای دەکەوم، هات بۆ مەدینە لەگەڵ خەڵکێکی زۆر لەگەلەکەی، پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڵ (ثابت)ی کوڕی (قیس)ی کوڕی (شماس)داهات بۆلای چڵێ دارخورمای بەدەستەوە بوو، هەتا وەستا بەلای (مُسیلمە)وە کەلەناو هاوڕێکانیدا بوو، فەرمووی: "گەر داوای ئەم چڵەدارەم لێبکەیت ناتدەمێ من لە فەرمانی خوا دەرناچم دەربارەی تۆ، ئەگەر لە ڕاستیش پشت هەڵکەیت خوا سەرت دەبڕێ، من دەتبینم بەو شێوەی لەخەودا پیشانی من دراوی، ئەویش (ثابت)ە لە بریتی من وەڵامت دەداتەوە" ئیتر بەجێی هێشت.

(أبن عباس) دەڵێ: پرسیارم کرد لەو فەرمودەی پێغەمبەرە (ﷺ): "تۆ وا دێیتە پێش چاوم کە من لە لەخەودا پیشانم دراوە، ئەوەی پیشانم دراوە" أبو هریرە هەواڵی پێدام کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "لەکاتێکدا من خەوتبووم دوو بازنەی ئاڵتونیم دی لەهەردوو دەستمدا، زۆر بەلامەوە گران بوو، هەر لەو خەوەدا نیگام بۆ هات: فویان لێکە، فوم لێکردن بابردنی، بەدوو درۆزن خەو پرژێنم کردن، دوای من پەیدا دەبن، یەکێکیان (عنسی) خەڵکی (صنعاء)بوو، ئەوی دیکەشیان (مسیلمة)ی خەڵکی (یمامە) بوو.

(٣) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): "هەرکەس لەخەودا بمبینێ ئەوە منی دیوە"

٧٩٤ــ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَسَيَرَانِي فِي الْيَقَظَةِ، أَوْ: لَكَأَنَّمَا رَآنِي فِي الْيَقَظَةِ، لَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي". وقَالَ: فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ: قَالَ أَبُو قَتَادَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ رَآنِي فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ". (بخاري/ التعبير/ ٦٥٩٢)

(أبو هريرة)دەفەرموێ: لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "هەر کەس لەخەودا من ببینێ ئەوە لە بێداریشدا هەر دەمبینێ، یان: وەك ئەوە وەهایە لە بێداریدا منی دیبێ، شەیتان نایەتە شێوەی منەوە".

أبو هريره وتی: لـه (أبـو سـلمة)ەوە: لـه (أبـو قتـادة)ەوه : كـه پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەركەس منی لەخەودا بینی ئەوە هەقی بینیـوە" (واتـە: خەوەكـەی ڕاستە و هەڵەشەو پەڵەشە نیە).

(٤) خەوی باش لەخواوەیە خەوی خراپ لە شەیتانەوەیە

٧٩٥- عن أَبي سَلَمَةَ قالَ: سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ (ﷺ) يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "الرُّؤْيَا مِنَ اللَّه والْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفُثْ عَنْ يَسَارِه ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ولْيَتَعَوَّذْ بِاللَّه مِنْ شَرِّهَا، فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ". فَقَالَ: إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا أَثْقَلَ عَلَيَّ مِنْ جَبَلٍ، فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ سَمِعْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ فَمَا أُبَالِيهَا. (بخاري/ الطب/ ٥٤١٥)

(أبـي سـلمة)دەڵـێ: لـه (أبـو قتـادة)م بیسـتووه دەیـوت: لـه پێغەمبـەرم (ﷺ) بیستووه، دەیفەرموو: "خەوی باش لەخواوەیە خـەوی خـراپ لەشـەیتانەوه، ئەگـەر یەکێ لە ئێوە خەوێکی دی پێی ناخۆش بوو باسێ جار تف بکـات بـەلای چـەپیدا و، پەنابگرێت بەخوا لە خراپەی ئەو خەوە ئیتر ئەو خەوە زیانی پێناگەیەنێت".

(أبو سلمه) دەڵێ: خەوی وام دەبینی له کێوێك قورستر بوو بەلامـەوە هـەتا ئـەم فەرموودەیەم بیست ئیتر دوای ئەوە گوێم نەئەدایە.

(٥) خەوی خراپ مەگێڕەرەوە

٧٩٦ـ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا تُمْرِضُنِي، قَالَ: فَلَقِيتُ أَبَا قَتَادَةَ فَقَالَ: وأَنَا كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا فَتُمْرِضُنِي، حَتَّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "إِن الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّه، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ فَلَا يُحَدِّثْ بِهَا إِلَّا مَنْ يُحِبُّ. وإِنْ رَأَى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتْفُلْ عَنْ يَسَارِه ثَلَاثًا، ولْيَتَعَوَّذْ بِاللَّه مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وشَرِّهَا، ولَا يُحَدِّثْ بِهَا أَحَدًا، فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ". (بخاري/ التعبير/ ٦٦٣٧)

(أبي مسلمة)دەڵێ: من خەوی وام دەبینی نەخۆشی دەخستم تاگەیشـتم بـە (أبـو قتـادة) ئـەویش وتـی: منـیش خـەوم دەبینـی نەخۆشـی دەخسـتم هـەتا بیسـتم لـە پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: "بەڕاستی خەوی چـاك لەخواوەیـە، هەركـەس لـە ئێـوە خەوێکی بینی پێیخۆش بوو باسی نەکات لای کەسێ نەبێ که خۆشـی دەوێ، ئەگـەر شتێکی بینی بەلایەوە ناخۆش بوو باسێ جار تف بکات بـەلای چـەپیدا وپـەنابگرێت بەخوا لە خراپەی شەیتان و خراپـەی ئـەو خـەوە، بـۆ کەسیشـی نەگێڕێتـەوە، ئـیتر ئەوخەوە زیانی بۆی نابێت".

(٦) خەوی باوەڕدار بەشێکە لەچل وشەش بەشی پێغەمبەرایەتی

٧٩٧ـ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامت (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْ و منْ ستَّةٍ وأَرْبَعِينَ جُزْ وا مِنَ النُّبُوَّةِ". (بخاري/ التعبير/ ٦٥٨٦)

(عبادة)ی کوڕی (صامت) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "خەوی باوەڕدار بەشێکە لە چل وشەش بەشی پێغەمبەرایەتی".

(٧) خەوی چاك بەشێکە لە حەفتا بەشی پێغەمبەرایەتی

٧٩٨ـ مكرر ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْ و مِنْ سَبْعِينَ جُزْ وا مِنَ النُّبُوَّةِ" بخارى / التعبير / ٦٥٦٨.

(أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "خەوی چاك بەشێکە لە حەفتا بەشی پێغەمبەرایەتی".

(٨) لە ئاخر زەماندا خەوی موسڵمان زۆربەی دێتەدی

٧٩٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُسْلِمِ تَكْذِبُ، وأَصْدَقُكُمْ رُؤْيَا أَصْدَقُكُمْ حَدِيثًا، ورُؤْيَا الْمُسْلِمِ جُزْ و مِنْ خَمْسٍ وأَرْبَعِينَ جُزْ وا مِنَ النُّبُوَّةِ، والرُّؤْيَا ثَلَاثَةٌ: فَرُؤْيَا الصَّالِحَةِ بُشْرَى مِنَ اللَّه، ورُؤْيَا تَحْزِينٌ مِنَ الشَّيْطَانِ، ورُؤْيَا مِمَّا يُحَدِّثُ الْمَرْ و نَفْسَهُ، فَإِنْ رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ، ولَا يُحَدِّثْ بِهَا النَّاسَ". قَالَ: "وَأُحِبُّ الْقَيْدَ وأَكْرَهُ الْغُلَّ، والْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِي الدِّينِ". فَلَا أَدْرِي هُوَ فِي الْحَدِيثِ أَمْ قَالَهُ ابْنُ سِيرِينَ. (بخاري/ التعبير/ ٦٦١٤)

لە(أبـو هريـرة)وە (ﷺ) لـە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) فەرموویـەتی: "هـەرکات دوا ڕۆژ نزيك بوويەوە نزيکە خەوی موسڵمان بەدرۆ دەرنەچێ، ئەوەتان کـە زۆرتـرين خـەوی بەراست دەگەڕێ ڕاستگۆترينتانە، خەوی موسڵمان بەشـێکە لـە چـل و پێـنج بەشـی پێغەمبەرايەتی، خەو سێجۆرە خەوی چاك مـوژدەی خواييـە، خـەوی خەفـەتئامێز لەشەيتانەوەيە، خەوێکيش دالغەی دەرونی ئەو کەسەخۆيەتی، ئەگەر يەکێ لە ئێـوە خەوی ناخۆشی بينی باهەستێ و نوێژ بکات و، بۆ خەڵکی نەگێڕێتەوە".

(ڕاوی) فەرمودەکە دەڵێ: من پێوەندم پێخۆشە و کۆتی ملم پێناخۆشە، پێوەنـد دامەزراوييە لە ئايندا، نازانم ئەوە لەفەرموودەکەدا بووە يان أبن سيرين وتوويەتی.

(٩) دەربارەی خەو پرژێن

٨٠٠–عن عبيدالله بن عبدالّله: ان ابن عباس كان يحدث :ان رجلا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنِّي أَرَى اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطفُ السَّمْنَ والْعَسَلَ، فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ منْهَا بأَيْدِيهِمْ، فَالْمُسْتَكْثِرُ والْمُسْتَقلُّ، وأَرَى سَبَبًا واصلًا منَ السماء إِلَى الْأَرْضِ، فَأَرَاكَ أَخَذْتَ به فَعَلَوْتَ، ثُمَّ أَخَذَ به رَجُلٌ منْ بَعْدكَ فَعَلَا، ثُمَّ أَخَذَ به رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا، ثُمَّ أَخَذَ به رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ به، ثُمَّ وصلَ لَهُ فَعَلَا. قَالَ أَبُو بَكْرٍ (ﷺ): يَا رَسُولَ اللَّه، بِأَبِي أَنْتَ، واللَّه لَتَدَعَنِّي فَلَأَعْبُرَنَّهَا. قَالَ: رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اعْبُرْهَا". قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَّا الظُّلَّةُ فَظُلَّةُ الْإِسْلَامِ، وأَمَّا الَّذي يَنْطفُ منَ السَّمْنِ والْعَسَلِ فَالْقُرْآنُ حَلَاوَتُهُ ولِينُهُ، وأَمَّا مَا يَتَكَفَّفُ النَّاسُ منْ ذَلكَ فَالْمُسْتَكْثِرُ منَ الْقُرْآنِ والْمُسْتَقلُّ (منه). وأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصلُ منَ السماء إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذي أَنْتَ عَلَيْه. تَأْخُذُ به، فَيُعْليكَ اللَّهُ (به)، ثُمَّ يَأْخُذُ به رَجُلٌ منْ بَعْدكَ فَيَعْلُو به، ثُمَّ يَأْخُذُ به رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو به، ثُمَّ يَأْخُذُ به رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطعُ به، ثُمَّ يُوصَلُ لَهُ فَيَعْلُو به، فَأَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللَّه بِأَبِي أَنْتَ (وأَمي)، أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَصَبْتَ بَعْضًا وأَخْطَأْتَ بَعْضًا". قَالَ: فَوَاللَّه يَا رَسُولَ اللَّه لَتُحَدِّثَنِّي مَا الَّذي أَخْطَأْتُ؟ قَالَ: "لَا تُقْسمْ". (بخاري/ التعبير/ ٦٦٣٩)

لـه (عبيـد الله)ی کـوڕی (عبـدالله) ی کـوڕی (عتبـه)وه کـه (أبـن عبـاس)(ﷺ) فەرموودەیەکی گێڕایەوە: پیاوێك هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبـەری خوا (ﷺ) من ئەمشەو لەخەودا دیم پارچە هەورێك ڕۆن و هەنگوینی لێدەتکا، خەڵکم دەبینـی دەسـتیان بـۆ دەگرتـەوە، هـەیانبوو زۆری دەگرتـەوە، هـەیانبوو کـەم، گوریسێکم بینی لە ئاسمانەوە شۆڕ بوبویەوە بۆسەر زەمین، تـۆم دی ئەوگوریسـەت گرت وپێیدا سەرکەوتی، دوای تۆ پیاوێك گرتی و سەرکەوت، دوای ئـەویش پیـاوێکی تر گرتی وسەرکەوت، دوای ئەویش پیاوێکی تر گرتی و بچڕا، بۆیان گەیاندەوەیەك و سـەرکەوت. (أبـوبکر)(ﷺ) وتـی: ئـەی پێغەمبـەری خـوا –بـاوکم فیـداتبێ– سـوێند بەخوا لێم دەگەڕێ خەوپرژێنی دەکـەم. پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "خـەو پرژێنـی بکە" أبوبکر وتی: پارچە هەورەکە سێبەری ئیسلامە، ئەوەشی لێی دەتکـا لـەڕۆن و هـەنگوین شـیرینی و نـەرم و نیـانی قورئانـە، ئەوەیشـی خـەڵك دەیانگرتـەوە زۆر وەرگرتنیانە لە قورئان، یان کەم وەرگرتنیانـە لـەو. ئـەو گوریسـەش لـە ئاسمانـەوە هـاتبووە سـەر زەمـین ئـەو ڕاسـتییەیە تـۆی لەسـەری و دەسـتی پێوەدەگریـت و

خوابەرزت دەکاتەوە پێی، دوای تۆ پیاوێکی تر دەیگرێ و پێی بەرز دەبێتەوە، دوای ئەویش پیاوێکی تر دەیگرێ و پێی بەرز دەبێتەوە دوای ئەویش پیاوێکی تر دەیگرێت و دەبچڕێ، ئەمجا بۆی گرێدەدەنەوە و پیاسەردەکەوێت، هەواڵم بدەرێ ئەی پێغەمبەری خوا باوکو دایکم فیدات بێ، ئایا پێکام یان هەڵەم کرد؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەندێکت پێکا و هەندێکت هەڵە کرد" وتی: سوێند بەخوا ئەی پێغەمبەری خوا دەبێ پێم بڵێی چیم هەڵەکرد؟ فەرمووی: "سوێند مەخۆ".

بەشی چلو نۆیەم: پلەوپایەکان (کتاب الفضائل)

پلەوپایەکانی پێغەمبەر (ﷺ)

(١) نموونە بۆ ئەو ڕێنمایی و زانستەی خوا بە پێغەمبەردا (ﷺ) ناردویەتی

٨٠١ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ مَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ عَزَّ وجَلَّ مِنَ الْهُدَى والْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا، فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ قَبِلَتِ الماء، فَأَنْبَتَتِ الْكَلَأَ والْعُشْبَ الْكَثِيرَ. وكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الماء، فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا مِنْهَا وسَقَوْا ورعَوْا. وأَصَابَ طَائِفَةً مِنْهَا أُخْرَى، إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ ماء ولَا تُنْبِتُ كَلَأً. فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينِ اللَّهِ ونَفَعَهُ بِمَا بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ، فَعَلِمَ وعَلَّمَ، ومَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، ولَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ". (بخاري/ العلم/ ٧٩)

(أبو موسى الأشعري)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "بەڕاستی نموونەی ئەم ڕێنمایی و زانستەی خوای گەورە بە مندا ناردویەتی وەك بارانێك وەهایە دەدا لەزەوییەك، ئەو زەوییە بەشێکی بەپیتە ئاوەکە هەڵدەمژێ، ڕوەك و گژوگیای زۆر دەڕوێنێ، هەندێکیشی خاکێکی بێپیتە ئاوەکەی تیادەمێنێتەوە و خوا دەیکات بەهۆی سوودی خەڵکی ئاوی لێدەخۆنەوە و ئاژەڵ و مەزرای پێئاودەدەن، هەر ئەو بارانە دەدات لەپارچەیەکی تری ئەو ئەرزە کە تەخت و کرێنە نەئاو هەڵدەگرێت و نەگیا سەوز دەکات، ئەم نموونانە: بۆ کەسێکە کە شارەزا بوبێت لە ئاینی خوای (عز وجل) و خوا سودی پێبەخشیبێ بەو پەیامەی بەمندا ناردویەتی، خۆی فێربووە و خەڵکیشی فێرکردووە، هەروەها نموونەی کەسێکیشە کە ئەو پەیامەی پشت گوێ خستووە و ئەو ڕێنماییيەی وەرنەگرتووە کە منی بۆ ڕەوانەکردووە".

٨٠٢ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ مَثَلِي ومَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمَهُ، فَقَالَ: يَا قَوْمِ إِنِّي رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ، وإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ، فَالنَّجَاء. فَأَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِه فَأَدْلَجُوا فَانْطَلَقُوا عَلَى مُهْلَتِهِمْ، وكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَأَصْبَحُوا مَكَانَهُمْ، فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ، فَأَهْلَكَهُمْ واجْتَاحَهُمْ، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ أَطَاعَنِي واتَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ، ومَثَلُ مَنْ عَصَانِي وكَذَّبَ مَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١١٧)

لە(أبو موسى)وە (رضي الله عنه) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی: "نموونەی من و ئەو پەیامەی خوا منی پێناردوە، وەك پیاوێك وەهایە چووەتە لای گەلەکەی و پێی

وتوون: ئەی گەلەکەم من بەم دووچاوی خۆمە سوپاکەم بینی و، من هاواربەدەمی ڕووت و قوتم[1]، فریای خۆتان کەون، کۆمەڵێك لە گەلەکەی بەقسەیان کرد و هەر سەر لەئێوارە کەوتنە ڕێ لەسەرخۆ و بەئارامی، کۆمەڵێکی تر لەو گەلە هەواڵەکەیان بەدرۆ زانی لەشوێنی خۆیان نەجوڵان تابەیانی سوپاکە دای بەسەریاندا، لەناوی بردن و لە بنی هێنان، ئەمە نموونەی ئەو کەسەیە بەقسەی منی کردووە و دوای ئەو پەیامە کەوتووە کە هێناومە، نموونەی ئەو کەسەیش لەمن یاخی بووە و، ئەو پەیامە ڕاستەی من پێی هاتووم ئەو بەدرۆی زانیوە".

(٢) کۆتایی هاتنی پێغەمبەران بە پێغەمبەر (ﷺ)

٨٠٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَثَلِي ومَثَلُ الْانبياء مِنْ قَبْلِي، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بُنْيَانًا فَأَحْسَنَهُ وأَجْمَلَهُ، إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهُ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ ويَعْجَبُونَ لَهُ ويَقُولُونَ: هَلَّا وضِعَتْ هَذِهِ اللَّبِنَةُ؟ قَالَ: فَأَنَا اللَّبِنَةُ، وأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ". (بخاري/ المناقب/ ٣٣٤٢)

لە(ابو هريرة)وە، کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "نموونەی من و پێغەمبەرانی پێش من وەك نموونەی پیاوێك وەهایە کە بینایەکی دروست کردووە و زۆر چاك و جوانی کردووە، تەنها جێگای یەك خشت نەبێت، لە سوچێك لە سوچەکانیدا، خەڵك بەدەوریدا دەگەڕێن و سەرسام دەبن و دەڵێن: ئەی ئەم خشتە بۆچ دانەنراوە؟ فەرمووی: من ئەو خشتەم و من سەرمۆری پێغەمبەرانم".

(٣) هەڵقوڵانی ئاو لە نێو پەنجەکانی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٠٤ـ عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (ﷺ) وأَصْحَابَهُ بِالزَّوراء –قَالَ: والزَّوراء بِالْمَدِينَةِ عِنْدَ السُّوقِ والْمَسْجِدِ فِيمَا ثَمَّهْ– دَعَا بِقَدَحٍ فِيهِ ماء، فَوَضَعَ كَفَّهُ فِيهِ فَجَعَلَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصابِعِهِ، فَتَوَضَّأَ جَمِيعُ أَصْحَابِهِ. قَالَ: قُلْتُ: كَمْ كَانُوا يَا أَبَا حَمْزَةَ؟ قَالَ: كَانُوا زُهَا و الثَّلَاثِ مِائَةِ. (بخاري/ الوضوء/ ١٦٧)

لە (أنس)ی کوڕی (مالك)ەوە (رضي الله عنه) کە پێغەمبەری خوا و(ﷺ) یارەکانی لە (زوراء)دابوون، –دەڵێ زوراء جێگایەکە لە مەدینە لای بازاڕ و مزگەوتدایە لەکاتێکدا

---

[1] هاوار بەدەمی ڕووتو قوت (النذير العريان) زاراوەیەکی عەرەبییە لەکاتی ترسی کوتوپڕدا بەکاری دێنن.بڕوانە (لسان العرب) مادة (نذر)

لەوێ بوو– بانگی کرد جامۆڵکەیەك ئاوی بۆ بهێنن لەپی خستە ناو ئاوەکە، ئاو لە نێوان پەنجەکانی هەڵدەقوڵا، هەموو یارەکانی دەسنوێژیان گرت، (قتادە) دەڵێ: وتم چەند کەس بوون ئەی باوکی حەمزە؟ وتی: ئەندازەی سێسەد کەس دەبوون.

(٤) بەرەکەتی پێغەمبەر (ﷺ) لە خواردندا

٨٠٥ـ عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه) قال: لَمَّا حُفِرَ الْخَنْدَقُ رَأَيْتُ بِرَسُولِ اللَّه (ﷺ) خَمَصًا، فَانْكَفَأْتُ إِلَى امْرَأَتِي فَقُلْتُ لَهَا: هَلْ عِنْدَكِ شيء؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ بِرَسُولِ اللَّه (ﷺ) خَمَصًا شَدِيدًا، فَأَخْرَجَتْ لِي جِرَابًا فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ، ولَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ، قَالَ: فَذَبَحْتُهَا وطَحَنَتْ فَفَرَغَتْ إِلَى فَرَاغِي، فَقَطَّعْتُهَا فِي بُرْمَتِهَا، ثُمَّ ولَّيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَتْ: لَا تَفْضَحْنِي بِرَسُولِ اللَّه (ﷺ) ومَنْ مَعَهُ، قَالَ: فَجِئْتُهُ فَسَارَرْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّا قَدْ ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا وطَحَنَتْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ كَانَ عِنْدَنَا، فَتَعَالَ أَنْتَ فِي نَفَرٍ مَعَكَ. فَصَاحَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) وقَالَ: "يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ، إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ لَكُمْ سُورًا، فَحَيَّ هَلًا بِكُمْ". وقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ، ولَا تَخْبِزُنَّ عَجِينَتَكُمْ حَتَّى أَجِي و". فَجِئْتُ وجاء رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَقْدَمُ النَّاسَ، حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي، فَقَالَتْ: بِكَ وبِكَ! فَقُلْتُ: قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتِ لِي، فَأَخْرَجْتُ لَهُ عَجِينَتَنَا فَبَصَقَ فِيهَا وبَارَكَ، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَصَقَ فِيهَا وبَارَكَ، ثُمَّ قَالَ: "ادْعِي خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَك، واقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُمْ ولَا تُنْزِلُوهَا". وهُمْ أَلْفٌ، فَأُقْسِمُ بِاللَّه لَأَكَلُوا حَتَّى تَرَكُوهُ، وانْحَرَفُوا وإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ، وإِنَّ عَجِينَتَنَا –أَوْ كَمَا قَالَ الضَّحَّاكُ– لَتُخْبَزُ كَمَا هُوَ. (بخاري/ المغازي/ ٣٨٧٦)

(جابر)ی کوڕی (عبدالله)(رضي الله عنه) دەڵێ: لەکاتێکدا خەنەك هەڵدەکەنرا دیم پێغەمبەر (ﷺ) برسیەتی، گەڕامەوە بۆ لای خێزانمو پێم وت: ئایا هیچت لا هەیە؟ من برسێتیەکی زۆرم بە پێغەمبەرەوە (ﷺ) بینی، توێشەبەرەیەکی بۆ دەرهێنام مەنێ جۆی تێدابوو، کاوڕێکی بچکۆلەی ماڵیشمان هەبوو سەرم بڕی، خێزانیشم جۆکەی هاڕی و لەگەڵ لێبوونەوەی مندا ئەویش لێبوویەوە، گۆشتەکەم ورد کردە ناو مەنجەڵەکەی خێزانم، پاشان گەڕامەوە، بۆلای پێغەمبەر (ﷺ)، خێزانم وتی: ئابڕوم مەبە، پێغەمبەر (ﷺ) و ئەوەی لەگەڵیدایە بیهێنی، دەڵێ: هاتمە خزمەتی چرپاندم بەگوێیدا، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئێمە کاوڕێکمان سەربڕیوە، مەنێ جۆیشمان هەبوو خێزانم هاڕیویەتی، تۆ و چەند کەسێك لەگەڵ خۆت بفەرموون،

پێغەمبەر (ﷺ) هاواری کرد: "ئەی خەڵکی خەندەق جابر دەعوەتی بۆکردوون خێرا وەرن" پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "مەنجەڵەکە دامەگرن و هەویرەکەش مەکەن بەنان تا دێم". من هاتمەوە، پێغەمبەریش (ﷺ) پێش خەڵکەکە کەوتبوو هات، هەتا گەیشتمە لای خێزانم، وتی: تۆ واو تۆوا! وتم: ئەوەی تۆ پێت وتم: وەهام کرد. هەویرەکەم دەرهێنا بۆ (پێغەمبەر (ﷺ)) تفی تێکردوو دوعای بەرەکەتی بۆکرد، ئەمجا ڕۆیشت بۆ لای مەنجەڵەکە و تفی تێکرد و دوعای بەرەکەتی بۆ کرد، پاشان بەخێزانمی فەرموو: "ئافرەتێك بانگ بکە نانت لەگەڵ بکات، لەو مەنجەڵەیش هەڵبگۆزن و دایمەگرن" ئامادەبوان هەزار کەس بوون، سوێندم بەخوا هەموو نانیان خوارد تا خۆیان وازیان هێنا و ڕۆیشتن، هێشتا، مەنجەڵەکەمان پڕ بوو وەك خۆی، هەویرەکەیشمان نانی لێدەکرا وەك خۆی.

٨٠٦ـ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) ثَلَاثِينَ ومِائَةً، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ". فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوُهُ، فَعُجِنَ، ثُمَّ جاء رَجُلٌ مُشْرِكٌ مُشْعَانٌّ طَوِيلٌ بِغَنَمٍ يَسُوقُهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "أَبَيْعٌ أَمْ عَطِيَّةٌ". أَوْ قَالَ: "أَمْ هِبَةٌ". فَقَالَ: لَا بَلْ بَيْعٌ، فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً، فَصُنِعَتْ، وأَمَرَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِسَوَادِ الْبَطْنِ أَنْ يُشْوَى، قَالَ: وايْمُ اللَّه، مَا مِنَ الثَّلَاثِينَ ومِائَةٍ إِلَّا حَزَّ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حُزَّةً (حُزَّةً) مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا، إِنْ كَانَ شَاهِدًا أَعْطَاهُ، وإِنْ كَانَ غَائِبًا خَبَأَ لَهُ، قَالَ: وجَعَلَ قَصْعَتَيْنِ، فَأَكَلْنَا مِنْهُمَا أَجْمَعُونَ وشَبِعْنَا، وفَضَلَ فِي الْقَصْعَتَيْنِ، فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبَعِيرِ. أَوْ كَمَا قَالَ. (بخاري/ الهبة/ ٢٤٧٥)

(عبدالرحمن)ی کوڕی (ابو بکر) (ﷺ) دەڵێ: صەدو سی کەس لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) بووین، فەرمووی: "ئایە کەستان خواردنتان پێیە؟" پیاوێك مەنێ، یان نزیکی مەنێ خواردنی پێبوو، کرا بەهەویر، دوای ئەوە پیاوێکی موشریکی قژ گڤی درێژ هات بڕگەیەك مەری دابووەبەر، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "فرۆشتنە، یان بەخشینە؟" وتی: نەخێر فرۆشتنە، مەڕێکی لێکڕی کرا بە (شۆربا) ئەمجا پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانیدا جگەرەکەی ببرژێنرێ، عبدالرحمن دەڵێ: سوێند بەخوا ئەو صەد و سی کەسە کەسی نەماوە پێغەمبەر (ﷺ) پارچەیەك لەو جگەرەی بۆ لێنەکاتەوە، ئەگەر حازر بوایا پێی ئەدا، ئەگەر لەوێش ئەبوایا بۆی هەڵدەگرت، دەڵێ: هەرلەو مەڕە دولەگەن چێشتی دروست کرد هەموو لێمان خوارد و تێربووین، لێیشی مایەوە و خستمە سەرپشتی وشترەکە.

٨٠٧ـ عن عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ (ﷺ): أَنَّ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ كَانُوا نَاسًا فُقَرَا و، وإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ مَرَّةً: "مَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامُ اثْنَيْنِ فَلْيَذْهَبْ بِثَلَاثَةٍ، ومَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامُ أَرْبَعَةٍ فَلْيَذْهَبْ بِخَامِسٍ، بِسَادِسٍ". أَوْ كَمَا قَالَ، وإِنَّ أَبَا بَكْرٍ جاء بِثَلَاثَةٍ، وانْطَلَقَ نَبِيُّ اللَّهِ (ﷺ) بِعَشَرَةٍ وأَبُو بَكْرٍ بِثَلَاثَةٍ، قَالَ: فَهُوَ واناءأَبِي وأُمِّي، ولَا أَدْرِي هَلْ قَالَ: وامْرَأَتِي وخَادِمٌ بَيْنَ بَيْتِنَا وبَيْتِ أَبِي بَكْرٍ، (قَالَ): وإِنَّ أَبَا بَكْرٍ (ﷺ) تَعَشَّى عِنْدَ النَّبِيِّ (ﷺ) ثُمَّ لَبِثَ حَتَّى صُلِّيَتِ الْعِشَا و، ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتَّى نَعَسَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، فَجاء بَعْدَمَا مَضَى مِنَ اللَّيْلِ مَا شَا و اللَّهُ، قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: مَا حَبَسَكَ عَنْ أَضْيَافِكَ؟ – أَوْ قَالَتْ: ضَيْفِكَ– قَالَ: أَوَ مَا عَشَّيْتِهِمْ، قَالَتْ: أَبَوْا حَتَّى تَجِي و، قَدْ عَرَضُوا عَلَيْهِمْ فَغَلَبُوهُمْ، قَالَ: فَذَهَبْتُ أَنَا فَاخْتَبَأْتُ، وقَالَ: يَا غُنْثَرُ، فَجَدَّعَ وسَبَّ، وقَالَ: كُلُوا لَا هَنِيئًا، وقَالَ: واللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ أَبَدًا، قَالَ: فَايْمُ اللَّهِ مَا كُنَّا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ، إِلَّا رَبَا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرَ مِنْهَا، قَالَ: (حَتَّى) شَبِعْنَا وصَارَتْ أَكْثَرَ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذَلِكَ، فَنَظَرَ إِلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ (ﷺ)، فَإِذَا هِيَ كَمَا هِيَ أَوْ أَكْثَرُ، قَالَ لِامْرَأَتِهِ: يَا أُخْتَ بَنِي فِرَاسٍ مَا هَذَا، قَالَتْ: لَا –وقُرَّةِ عَيْنِي– لَهِيَ الْآنَ أَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلِكَ بِثَلَاثِ مِرَارٍ. قَالَ: فَأَكَلَ مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ وقَالَ: إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ. يَعْنِي يَمِينَهُ، ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً، ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ، قَالَ: وكَانَ بَيْنَنَا وبَيْنَ قَوْمٍ عَقْدٌ، فَمَضَى الْأَجَلُ، فَعَرَّفْنَا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ أُنَاسٌ، اللَّهُ أَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ، قَالَ: إِلَّا أَنَّهُ بَعَثَ مَعَهُمْ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ. أَوْ كَمَا قَالَ. (بخاري/ مواقيت الصلاة/ ٥٧٧)

له (عبدالرحمن)ی کوڕی (أبـو بكـر)ەوە : كـە (أصـحاب الصّـفە)چـەند كەسـێكی هەژاربوون، پێغەمبەری خوا (ﷺ) جارێكیان فەرمووی: "هەر كەس خـواردنی دوانـی لاهەیە باسیان بەرێتەوە، هەركەس چواری لا هەیە با پێنج، شـەش بەرێتـەوە". یـان شتێكی لەم جۆرەی فەرموو، (أبـو بكـر)هاتـەوە بەسـێ كەسـەوە، پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) ڕۆیشت بەدەكەسەوە، أبـوبكر بەسـیانەوە، وتـی: ئـەوو مـن و بـاوكم و دایكـم، نازانم ئایا وتی: خێزانم و خزمەتكارێك لە نێوان ماڵی ئێمە و مـاڵی أبـوبكر دا، وتـی: أبوبكر نانی ئێوارەی خوارد لە خزمـەت پێغەمبـەر (ﷺ) پاشـان لـەوێ مایـەوە هـەتا نوێژی عیشا كرا، دیسان گەڕایەوە و مایەوە تا پێغەمبەر (ﷺ) خەو دایگرت، هاتەوە دوای ئەوەی شەو ئەوەندەی لێ ڕۆیـی كـەخوا ویسـتی، خێزانەكـەی پێـی وت: چـی دوای خسـتی لەمیوانـەكانت؟ –یـان وتـی: میوانەكـەت– وتـی: بـۆچ نـانی ئێـوارەت

نەداونیّ؟ وتی: نانیان نەخوارد تا تۆ بێیتەوە نانیشیان بۆ دانان، بەلاّم قسەی خۆیان سەرخست، عبدالرحمن دەلّیّ: من ڕۆیشتم خۆم شاردەوە (لەترسی باوکم) بانگی لێکردم: ئەی ڕەزیل، ئەی نەزان، دوعای لێکردم و قسەی پێوتم، وتی: نان بخۆن عافیەتتان نەبیّ (والله) من قەت لەگەڵتان ناخۆم،(عبدالرحمن) دەلّیّ: سوێندم بەخوا هەر پارویەکمان هەلّدەگرت لەبنەوە زیادی دەکرد زیاتر لەپارووەکە، دەلّیّ: هەتا تێرمان خوارد زیاتر بوو لەجاران، (أبو بكر)(ﷺ) تەماشای کرد وەك خۆی مابوو یان زیاتر، بەخێزانەکەی وت: ئەمەچییە ئەی خوشکی (بني فراس)؟ وتی: نەخێر –چاوم ڕوون– ئێستە سیّقات زیاترە لەجاران (عبدالرحمن) دەلّیّ: ابوبکر لێیخوارد و وتی: ئەوەیش لە شەیتانەوە بوو. مەبەستی سوێندەکەی بوو، لەپاشدا پارویەکی لێخوارد و بردی بۆ پێغەمبەر (ﷺ) شەوتابەیانی لای ئەو مایەوە، دەلّیّ: لەنێوان ئێمە و قەومێك پەیمانێك هەبوو ماوەکەی تەواو بوو (هاتن بۆ مەدینە) دوانزە کەسمان لێکردن بە (عەریف) هەر یەکیّ لەوانیش چەندکەسێکیان لەگەلّ بوو، خوا دەزانیّ یەکی چەند کەسیان لەگەلّ بوو، بەلاّم پێغەمبەر بەواندا خواردنەکەی نارد (بۆیان) هەموویان بەگشتی لێیان خوارد.

(٥) لەتبوونی مانگەشەو

٨٠٨ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (ﷺ) قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِمِنًى إِذَا انْفَلَقَ الْقَمَرُ فِلْقَتَيْنِ، فَكَانَتْ فِلْقَةٌ وراء الْجَبَلِ وفِلْقَةٌ دُونَهُ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اشْهَدُوا". (بخاري/ المناقب/ ٣٤٣٧)

(عبدالله) کوڕی (مسعود) (ﷺ) دەلّیّ: لەکاتێکدا دانیشتبووین لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) لە مینا (دیمان) مانگ بوو بەدوکەرتەوە کەرتێکیان لەپشتی چیاکەوە بوو کەرتێکیشیان لەملای چیاکەوە، پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرمووین: "شایەت بن".

٨٠٩ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ): أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً، فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ مَرَّتَيْنِ. (بخاري/ المناقب/ ٣٤٣٨)

لە(أنس)ی کوڕی (مالك)ەوە (ﷺ) کە خەلّکی مەککە داوایان کرد لە پێغەمبەر (ﷺ) بەلّگەیەکیان نیشان بدات، دوجار لەتبونی مانگی پیشاندان.

(٦) پاراستنی پێغەمبەر لە کەسێك کە ویستی بیکوژێت

٨١٠ــ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) غَزْوَةً قِبَلَ نَجْدٍ، فَأَدْرَكْنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي وادٍ كَثِيرِ الْعِضَاهِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) تَحْتَ شَجَرَةٍ، فَعَلَّقَ سَيْفَهُ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا، قَالَ: وتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْوَادِي يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ (قَالَ): فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ رَجُلًا أَتَانِي وأَنَا نَائِمٌ فَأَخَذَ السَّيْفَ، فَاسْتَيْقَظْتُ وهُوَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِي، فَلَمْ أَشْعُرْ إِلَّا والسَّيْفُ صَلْتًا فِي يَدِهِ، فَقَالَ لِي: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ فِي الثَّانِيَةِ: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُ، قَالَ: فَشَامَ السَّيْفَ، فَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ". ثُمَّ لَمْ يَعْرِضْ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). (بخاري/ المغازي/ ٣٩٠٨)

لە(جابر)ی کوڕی (عبدالله)وە (رضي الله عنه) دەڵێ: لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) چووین بۆ جەنگێك لەلای نەجدەوە، توشی پێغەمبەر (ﷺ) هاتین لە دۆڵێکدا درەختی دڕکاوی زۆر تێدابوو، پێغەمبەر (ﷺ) لەبن درەختێکدا دابەزی و شمشێرەکەی هەڵواسی بەلقێك لە لقەکانیدا، دەڵێ: خەڵکیش بڵاوەی کرد لەو دۆڵەدا بۆ بن سێبەری درەختەکان، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "پیاوێك هات بۆلام من خەوتبووم، شمشێرەکەی هەڵگرتبوو وەختێ خەبەر بوومەوە بەسەرسەرمەوە وەستابوو، شمشێرەکەی بەڕووتی بەدەستەوە گرتبوو،پێی وتم: کێ لەمن دەتپارێزێ؟ وتم: الله، جاری دووهەم وتی: کێ لە من دەتپارێزێ؟ وتم: الله، فەرمووی: "شمشێرەکەی کردەوە بەکێلانیدا، ئەوەتا ئێستا دانیشتووە، دوای ئەوەیش پێغەمبەر (ﷺ) هیچ سزایەکی نەدا.

(٧) ژەهر و خواردنی مەڕی ژەهراوی

٨١١ــ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه): أَنَّ امْرَأَةً يَهُودِيَّةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ، فَأَكَلَ مِنْهَا، فَجِيءَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَسَأَلَهَا عَنْ ذَلِكَ؟ فَقَالَتْ: أَرَدْتُ لِأَقْتُلَكَ. قَالَ: "مَا كَانَ اللَّهُ لِيُسَلِّطَكِ عَلَى ذَاكِ". قَالَ: أَوْ قَالَ: "عَلَيَّ". قَالَ: قَالُوا: أَلَا نَقْتُلُهَا؟ قَالَ: "لَا" قَالَ: فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي لَهَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). (بخاري/ الهبة/ ٢٤٧٤)

لە(أنس)ەوە (رضي الله عنه) کە ئافرەتێکی جوولەکە مەڕێکی ژەهراوی هێنا بۆ پێغەمبەر (ﷺ)، لێی خوارد، ئافرەتەکەیان هێنا بۆلای پێغەمبەر (ﷺ)، پرسیاری لێکرد لەوبارەوە؟ وتی: ویستم بتکوژم، فەرمووی: "خوا توانای ئەوەت ناداتێ"، (أنس)

دەڵێ: یان وتی بەسەرمندا، وتیان ئەی نەیکوژین؟ فەرمووی: "نە" أنس دەڵێ: هەمووکات (شوێنەواری ئەو ژەهرەم) دەبینی لە زمانە بچکۆلەی پێغەمبەردا (ﷺ).

(٨) پێغەمبەر (ﷺ) پێکاویەتی لە خەملاندندا

٨١٢ـ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ (رضي الله عنه) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَأَتَيْنَا وادِيَ الْقُرَى عَلَى حَدِيقَةٍ لِامْرَأَةٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اخْرُصُوهَا". فَخَرَصْنَاهَا، وخَرَصَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَشَرَةَ أَوْسُقٍ، وقَالَ: "أَحْصِيهَا حَتَّى نَرْجِعَ إِلَيْكِ إِنْ شَا و اللَّهُ". وانْطَلَقْنَا حَتَّى قَدِمْنَا تَبُوكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "سَتَهُبُّ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ، فَلَا يَقُمْ فِيهَا أَحَدٌ مِنْكُمْ، فَمَنْ كَانَ لَهُ بَعِيرٌ فَلْيَشُدَّ عِقَالَهُ". فَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ، فَقَامَ رَجُلٌ، فَحَمَلَتْهُ الرِّيحُ حَتَّى أَلْقَتْهُ بِجَبَلَيْ طَيِّئٍ، وجاء رَسُولُ ابْنِ الْعَلْماء صَاحِبِ أَيْلَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِكِتَابٍ، وأَهْدَى لَهُ بَغْلَةً بَيْضَا و، فَكَتَبَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وأَهْدَى لَهُ بُرْدًا، ثُمَّ أَقْبَلْنَا حَتَّى قَدِمْنَا وادِيَ الْقُرَى، فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) الْمَرْأَةَ عَنْ حَدِيقَتِهَا كَمْ بَلَغَ ثَمَرُهَا؟ فَقَالَتْ: عَشَرَةَ أَوْسُقٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنِّي مُسْرِعٌ، فَمَنْ شَا و مِنْكُمْ فَلْيُسْرِعْ مَعِيَ، ومَنْ شَا و فَلْيَمْكُثْ". فَخَرَجْنَا حَتَّى أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ، فَقَالَ: "هَذِهِ طَابَةُ، وهَذَا أُحُدٌ، وهُوَ جَبَلٌ يُحِبُّنَا ونُحِبُّهُ". ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ خَيْرَ دُورِ الْأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ، ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ، ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، ثُمَّ دَارُ بَنِي سَاعِدَةَ، وفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ". فَلَحِقَنَا سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، فَقَالَ: أَبُو أُسَيْدٍ: أَلَمْ تَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) خَيَّرَ دُورَ الْأَنْصَارِ، فَجَعَلَنَا آخِرًا؟ فَأَدْرَكَ سَعْدٌ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَيَّرْتَ دُورَ الْأَنْصَارِ، فَجَعَلْتَنَا آخِرًا؟ فَقَالَ: "أَوَ لَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيَارِ". (بخاري/ الزكاة/ ١٤١١)

(أبو حميد) (رضي الله عنه) دەڵێ: لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) چووین بۆ جەنگی تەبووك، لە(وادی القری)دا تێپەڕین بەلای باخی ئافرەتێکدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بیخەملێنن". ئێمە خەملاندمان، پێغەمبەریش (ﷺ) خەملاندی بە دە ویسق و فەرمووی: "بیژمێرە تا دەگەڕێینەوە (أنشاالله) ڕۆیشتین تا چووینە تەبووك، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەمشەو بایەکی زۆر سەخت هەڵدەکات لەسەرتان، کەس لەئێوە لەوکاتەدا هەڵنەسێ، هەرکەس وشتری هەیە باگوریسەکەی توندکات" بایەکی زۆر توند هەڵیکرد پیاوێك هەستا بابردی هەتا لە کێوی (طیئ)دا فڕێیدا، نێردراوی (أبن العلما)و فەرمانداری (أیلە) هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) نامەیەکی بۆ

هێنابوو هێسترێکی سپیشی بە دیاری بۆ ناردبوو، پێغەمبەر (ﷺ) وەڵام نامەی بۆ نوسیەوە و عەبایەکیشی بەدیاری بۆ نارد، پاشان هاتین تا گەیشتینە (وادی القری)، پێغەمبەر (ﷺ) پرسیاری کرد لە ئافرەتەکە: "بەروبومی باخەکە چەند بوو؟" وتی: دە ویسق دەبوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "من پەلەمە ، هەرکەس دەیەوێت لەگەڵم پەلە بکات، هەر کەس دەیەوێت بابمێنێتەوە" ڕۆیشتن هەتا مەدینەمان لێوە دەرکەوت، فەرمووی: "ئەمە (طابة)یە و، ئەویش (أحد)ە شاخێکە خۆشی دەوێین و خۆشمان دەوێت، دوای ئەوە فەرمووی: "چاکترین بنەماڵەی یاریدەدەرەکان بنەماڵەی (بنی النجار)ە ئینجا بنەماڵەی (بنی عبدالاشهل)ە، ئینجا بنەماڵەی (بني حارث بن الخزرج)ە ئینجا بنەماڵەی (بني ساعدة)یەو لەهەموو بنەماڵەی یاریدەدەرەکاندا چاکە هەیە، (سعد)ی کوڕی (عُبادة)پێمانگەیشت، (أبو أسَيد)پێی وت: نەتزانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بنەماڵەی یاریدەدەرەکانی هەڵسەنگاند بەخێر، ئێمەی خستە دواوە، (سعد) خۆی گەیاندە پێغەمبەر (ﷺ) وتی: یا رسول الله بنەماڵەی یاریدەدەرەکانت هەڵسەنگان بەخێر ئێمەت خستە پاشکۆوە؟ فەرمووی: "ئەی ئەوەندەتان بەس نیە کە لەچاکەکان بن؟".

(٩) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) من پشتێنەتان دەگرم

٨١٣ـ عن أبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَثَلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَا وتْ مَا حَوْلَهَا جَعَلَ الْفَرَاشُ وهَذه الدَّوَابُّ الَّتِي فِي النَّارِ يَقَعْنَ فيهَا، وجَعَلَ يَحْجُزُهُنَّ ويَغْلِبْنَهُ فَيَتَقَحَّمْنَ فِيهَا، قَالَ: فَذَلِكُمْ مَثَلِي ومَثَلُكُمْ، أَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ، هَلُمَّ عَنِ النَّارِ، هَلُمَّ عَنِ النَّارِ، فَتَغْلِبُونِي تَقَحَّمُونَ فِيهَا". (بخاري/ الرقاق/ ٦١١٨)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "نموونەی من وئێوە وەك پیاوێك وەهایە ئاگرێکی خۆشکردبێت لەکاتێکدا دەوروبەری خۆی ڕوونکردەوە، پەپولە و چرپوجانەوەر خۆیان دەخەنە ناو ئاگرەکە، ئەو هەر ئەیەوێ ڕێگایان لێبگرێ، بەڵام زاڵدەبن بەسەریدا و خۆیان فڕێدەدەنە ناو ئاگرەکە، فەرمووی: "ئەمە نموونەی من و ئێوەیە، من پشتێنەتان دەگرم لەو ئاگرە و (دەڵێم دورکەونەوە لە ئاگر دورکەونەوە لە ئاگر، کەچی ئێوە لە دەستم دەردەچن و خۆتان فڕێ دەدەنە ناو ئاگرەکە)".

(١٠) پێغەمبەر (ﷺ) خواناسترین کەسە

٨١٤ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي أَمْرٍ، فَتَنَزَّهَ عَنْهُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ (ﷺ) فَغَضِبَ حَتَّى بَانَ الْغَضَبُ فِي وجْهِه، ثُمَّ قَالَ: "مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْغَبُونَ عَمَّا رُخِّصَ لِي فِيهِ؟ فَوَاللَّهِ لَأَنَا أَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ، وأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً". (بخاري/ الأدب/ ٥٧٥٠)

(عائشة)(رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگایدا بەکارێك هەندێ کەس لەوخەڵکە نەیانکردو بەلایانەوە باش نەبوو، ئەم هەواڵە گەیشتەوە بە پێغەمبەر (ﷺ) ڕقی هەستا هەتا لە ڕوخساریدا دیاربوو، پاشان فەرمووی: "هۆی چییە هەندێ کەس دەبینم خۆیان لائەدەن لەشتێك ڕێگای پێدراوە؟ سوێند بەخوا من خواناسترین کەسیانم لە هەموویشیان زیاتر لە خوا دەترسم".

٨١٥ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَتْ: مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، ومَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٦٧)

(عائشة)(رضي الله عنها) خێزانی پێغەمبەر (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) هیچکات سەرپشك نەکراوە لە نێوان دوو کاردا مەگەر کامیان ئاسانە ئەوەیانی هەڵبژاردووە ئەگەر تاوان نەبووبێت، ئەگەر تاوان بووبێت ئەوە دوورترین کەس بووە لێی، پێغەمبەری خوا (ﷺ) هیچ کات تۆڵەی بۆ نەفسی خۆی نەسەندووە، مەگەر سنووری خوای گەورە پێشێل کرابێت".

(١١) نوێژکردنی پێغەمبەر (ﷺ) هەتا هەردوپێی ئاوساوە

٨١٦ـ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) صَلَّى حَتَّى انْتَفَخَتْ قَدَمَاهُ، فَقِيلَ لَهُ: أَتَكَلَّفُ هَذَا، وقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ ومَا تَأَخَّرَ؟ فَقَالَ: "أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا" (بخارى / التهجر/ ١٠٧٨).

لە(مغيرة)ی کوڕی (شعبه)وە (رضي الله عنه) کە پێغەمبەر (ﷺ) ئەوەندە نوێژکرد هەتا قاچەکانی ئاوسان، پێی وترا: بۆ ئەوەندە خۆت ماندوو دەکەیت، خۆ خوا لە گوناهی ڕابووردوت و داهاتووت خۆشبووە، فەرمووی: "ئەی من بەندەیەکی سوپاسگوزار نەبم؟".

(١٢) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) من پێشەنگی كاروانتانم بۆ سەر حەوزەكە

٨١٧ـ عن جُنْدَب (رضي الله عنه) قالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ: "أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ". (بخاري/ الرقاق/ ٦٢٧١)

(جندب)(رضي الله عنه) دەڵێ: بیستوومە لە پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: "من پێشەنگی كاروانتانم بۆ سەر حەوزەكە".

(١٣) گەورەیی حەوزەكەی پێغەمبەر (ﷺ)

٨١٨ـ عن عَبْدُ اللَّه بْنُ عَمْرِو ابْنِ الْعَاصِ (رضي الله عنه) قَالَ: رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ، وزَوَايَاهُ سواء، ومَاؤُهُ أَبْيَضُ منَ الْوَرِقِ، وريحُهُ أَطْيَبُ منَ الْمسْك، وكيزَانُهُ كَنُجُومِ السماء، فَمَنْ شَرِبَ منْهُ فَلَا يَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا". قَالَ: وقَالَتْ اسماء بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ (رضي الله عنها): قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ حَتَّى أَنْظُرَ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ منْكُمْ، وسَيُؤْخَذُ أُنَاسٌ دُونِي فَأَقُولُ: يَا رَبِّ منِّي ومنْ أُمَّتِي، فَيُقَالُ: أَمَا شَعَرْتَ مَا عَملُوا بَعْدَكَ، واللَّه مَا بَرِحُوا بَعْدَكَ يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ". قَالَ: فَكَانَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نَرْجِعَ عَلَى أَعْقَابِنَا، أَوْ (أَنْ) نُفْتَنَ عَنْ دِينِنَا. (بخاري/ الرقاق/ ٦٢٠٦، ٦٢٠٨، ٦٢١٩، ٦٢٢٠)

(عبدالله) كوڕی (عمرو)ی كوڕی (عاص) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "حەوزەكەی من مانگێ ڕێگایە، سوچەكانی یەكسانن ئاوەكەی سپیترە لە زیو، بۆنی خۆشترە لە میسك، سوراحییەكانی ئەوەندەی ئەستێرەكانی ئاسمانە، هەركەس لێی بخواتەوە دوای ئەوە هەرگیز تینوی نابێت" (عبدالله)و (اسماء)ی كچی أبوبكر (رضي الله عنهم) دەڵێن: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "من لەسەر حەوزەكەم، تەماشا دەكەم كێ لەئێوە دێت بۆلام، كەسانێك ڕێی لای منیان لێدەگیرێ، دەڵێم: ئەی پەروەردگار ئەوانە لە منن، لە ئوممەتی منن، دەوترێ: ئەی نازانیت دوای تۆ چییان كردووە؟ سوێند بەخوا دوای تۆ هەر خەریكی پاشگەزبوونەوە بوون (لەئاینەكەت)".

بۆیە (أبن أبي مُليكة)دەپاڕایەوە: "ئەی خوایە پەنا دەگرین بەتۆ لەوەی پاشگەزبیبنەوە یان توشی تاقیكردنەوەی لادان لەدین ببین".

٨١٩ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا كَمَا بَيْنَ جرباء وأَذْرُحَ"، وفِي رِوَايَةٍ: "حَوْضِي". وفِي رِوَايَةٍ: قَالَ عُبَيْدُ اللَّه: فَسَأَلْتُهُ –يعني نافعاً– فَقَالَ: قَرْيَتَيْنِ بِالشَّأْمِ، بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ ثَلَاثِ لَيَالٍ، وفِي رِوَايَةٍ: ثلاثة أيام. (بخاري/ الرقاق/ ٦٢٠٦، ٦٢٠٨، ٦٢١٩، ٦٢٢٠)

(أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "لەبەردەمتاندا حەوزێك هەیە بەپانی نێوان (جرباء) و (أذرح) لەڕیوایەتێکدا: (حەوزەکەی من) لەڕیوایەتێکدا عبیداللە دەڵێ: پرسیارم کرد لە (نافع) وتی: ئەو دوو شوێنە دوو گوندن لەشام نێوەندیان سێ شەو ڕێگایە، لە ڕیوایەتێکی تردا: سێ ڕۆژ.

٨٢٠ـ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: "إِنِّي فَرَطٌ لَكُمْ وأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وإِنِّي واللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ، وإِنِّي قَدْ أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ، أَوْ: مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ، وإِنِّي واللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، ولَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَتَنَافَسُوا فِيهَا". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٧٩)

(عَقبة)ەی کوڕی (عامر) (ﷺ) دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەر (ﷺ) دەرچوو نوێژی کرد لەسەر شەهیدەکانی (اُحد) وەك نوێژی مردوو، پاشان چووە سەر مینبەر و فەرمووی: "من پێشەنگی ئێوەم ومن شایەتم لەسەرتان، سوێندم بەخوا ئێستا من تەماشای حەوزەکەم دەکەم، من کلیلی گەنجینەکانی زەوی، یان کلیلی زەویم پێبەخشراوە، سوێندم بەخوا ناترسم لێتان کە دوای من هاوەڵ بۆ خوا بڕیاربدەن، بەڵام لەوە دەترسم لەسەردنیا کێبەرکێ بکەن".

(١٤) شێوەو تەمەنی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٢١ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ ولَا بِالْقَصِيرِ، ولَيْسَ بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ ولَا بِالْآدَمِ، ولَا بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ ولَا بِالسَّبِطِ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ وبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، وتَوَفَّاهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً ولَيْسَ فِي رَأْسِهِ ولِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَا و. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٥٥)

(أنس)ی کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) زۆر بالآ بەرز نەبوو، کورتە بالآش نەبوو، زۆر سپی و گەچین نەبوو زۆر گەنم ڕەنگیش نەبوو، زۆر قژی لول نەبوو زۆریش نەرم و خاو نەبوو، خوای گەورە لەچل ساڵیدا کردی بەپێغەمبەر (ﷺ)، دەساڵ لە مەککە مایەوە، دەساڵیش لەمەدینە، خوای گەورە شەصت ساڵیدا گیانی کێشا هێشتا سەر و ڕیشی بیست مووی سپی تێ نەکەوتبوو.

٨٢٢ـ عن الْبراء (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) رَجُلًا مَرْبُوعًا، بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، عَظِيمَ الْجُمَّةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ، عَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَا و، مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ (ﷺ). (بخاري/ المناقب/ ٣٣٥٨)

(براء)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیاوێکی میانـەباڵا و ناوشـان پـان بـوو، قژی بەردەدایەوە تاسەر نەرمەی گوێی، دەستێ جلـی سـووری لەبـەر دەکـرد، هـیچ شتێکم لەو جوانتر نەبینیوە.

(١٥) مۆری پێغەمبەرایەتی

٨٢٣ـ عن السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ (ﷺ) قالَ: ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وجِعٌ. فَمَسَحَ رَأْسِي ودَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ، ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وضُوئِه، ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ، فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زِرِّ الْحَجَلَةِ. (بخاري/ الوضوء/ ١٨٧)

(سائب)ی کوڕی (یزید)دەڵێ: پورم بردمی بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، ئەم خوشـکەزایەم ئـازاری هەیـە، دەسـتی هێنـا بەسـەرمدا دوعـای پیرۆزبـونی بـۆ کـردم، لەدواییـدا دەسـتنوێژی گـرت و لـەئاوی دەسـتنوێژەکەیم خواردەوە، ئەمجا هەستام و چوومە پشتییەوە تەماشای مۆرەکەیم کرد لە نێوەندی هەردوو شانیدا وەك هێلکەی کۆتر بوو.

(١٦) شێوەی ڕیشی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٢٤ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: كان يُكْرَهُ أَنْ يَنْتفَ الرَّجُلُ الشَّعْرَةَ الْبَيْضَا و مِنْ رَأْسِه ولِحْيَتِهِ، قَالَ: ولَمْ يَخْتَضِبْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)، إِنَّمَا كَانَ الْبَيَاضُ فِي عَنْفَقَتِهِ وفِي الصُّدْغَيْنِ، وفِي الرَّأْسِ نَبْذٌ. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٥٧)

(أنس)ی کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) پێی ناخۆش بوو پیاو مـووی سپی لەسەر و ڕیشی هەڵبکەنێت، دەڵێ: خەنەشی نەگرتۆتە سـەر و ڕیشـی، چـونکە تەنها کەمێك لەچەناگەی و لاجانەکانی و چەند تاڵێك لەسەری سپی بوو بوو.

(١٧) مووی سپی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٢٥ـ عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ (ﷺ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَبْيَضَ قَدْ شَابَ، كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيّ (ﷺ) يُشْبِهُهُ. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٥٠، ٣٣٥٢)

(أبي جحيفة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەرم دی (ﷺ) سپی و رووگەش بوو چەند تاڵێك مووی سپی بوو حەسەنی کوڕی عەلی (ﷺ) لەو دەچوو.

(١٨) شێوەی مووی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٢٦ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يَضْرِبُ شَعَرُهُ مَنْكِبَيْهِ. (بخاري/ اللباس/ ٥٥٦٣)

(أنس) (ﷺ) دەڵێ: مووی سەری پێغەمبەر (ﷺ) دەگەیشتە هەردوو شانی.

٨٢٧ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ شَعَرُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ. (بخاري/ اللباس/ ٥٥٦٤)

(أنس)(ﷺ) دەڵێ: مووی سەری پێغەمبەر (ﷺ) دەگەیشتە ناوەڕاستی هەردوو گوێی.

(١٩) بەردانەوەی مووی پێغەمبەر (ﷺ) جیاکردنەوەی

٨٢٨ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدِلُونَ أَشْعَارَهُمْ، وكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُ ووسَهُمْ، وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ بِهِ، فَسَدَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فَرَقَ بَعْدُ. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٦٥)

(أبن عباس) (ﷺ) دەڵێ: خاوەن پەیامەکان (أهل الكتاب) قژیان شۆڕ دەکردەوە، بت پەرستەکانیش دەیانکرد بە دوو پارچەوە بەلای ڕاست و چەپدا، پێغەمبەری خوا (ﷺ) حەزیدەکرد وەك ئەهلی کیتاب بکات لەشتێکدا کە فەرمانی بۆ نەهاتبایە، بۆیە ماوەیەك بەسەر ناوچەوانیدا بەریدایەوە، دواتر جیای دەکردەوە بەڕاست و چەپی سەریدا.

(٢٠) پێغەمبەر (ﷺ) شەرمن تربوو لەگەورە کچی ناو پەردە

٨٢٩ـ عن أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ (ﷺ) قالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَشَدَّ حَيَا و منَ الْعَذْرَا و فِي خِدْرِهَا، وكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْنَاهُ فِي وجْهِهِ. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٦٩)

(أبو سعيد الخدري)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەگەورەکچی ناوپەردە زیاتر شەرمی دەکرد و، ئەگەر شتێکی لاناخۆش بوایە لەڕومەتیا دەمانزانی.

(٢١) بۆنخۆشیی پێغەمبەر و نەرمیی لە پی

٨٣٠ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَزْهَرَ اللَّوْنِ، كَأَنَّ عَرَقَهُ اللُّؤْلُؤُ، إِذَا مَشَى تَكَفَّأَ، ولَا مَسِسْتُ دِيبَاجَةً ولَا حَرِيرَةً أَلْيَنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، ولَا شَمِمْتُ مِسْكَةً ولَا عَنْبَرَةً أَطْيَبَ مِنْ رَائِحَةِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). (بخاري/ المناقب/ ٣٣٦٨)

(أنس)ی کوڕی (مالك) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) سپی و گەش بوو، عەرەقی وەك مرواری وەهابوو، کەدەڕۆیی بەڕێدا لەنجەی دەکرد بەڕاست و چەپدا، دەستم لەهیچ ئاوریشمێك نەداوە لەناولەپی پێغەمبەر (ﷺ) نەرمتر بوبێت، بۆنی هیچ میسك و عەنبەرێکم نەکردووە لەبۆنی ئەو خۆشتر بووبێت.

(٢٢) عەرەق کردنی پێغەمبەر (ﷺ) لەوەرزی سەرمادا لەکاتی وەحی بۆ هاتنیدا

٨٣١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: إِنْ كَانَ لَيُنْزَلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ، ثُمَّ تَفِيضُ جَبْهَتُهُ عَرَقًا. (بخاري/ بدء االوحي/ ٢)

(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: بەیانی زۆر سارد وەحی دادەبەزییە سەر پێغەمبەر (ﷺ)، ناوچەوانی ئارەقی لێهەڵدەنیشت.

٨٣٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَ النَّبِيَّ (ﷺ): كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ: "أَحْيَانًا يَأْتِينِي فِي مِثْلِ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ، وهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ، ثُمَّ يَفْصِمُ عَنِّي وقَدْ وعَيْتُهُ، وأَحْيَانًا مَلَكٌ فِي مِثْلِ صُورَةِ الرَّجُلِ، فَأَعِي مَا يَقُولُ". (بخاري/ بدء االوحي/ ٢)

لە(عائشة)ەوە (ﷺ) کە (حارث)ی کوڕی (هشام) پرسیاری کرد لە پێغەمبەر (ﷺ): چۆن وەحیت بۆ دێ؟ فەرمووی: "هەندێ کات وەك دەنگی زەنگ بۆم دێت، ئەمەیان سەختترین جۆریانە لەسەرم، لەپاشا لێم جیا دەبێتەوە کاتێ تەواو تێیگەیشتم، هەندێ جاریش فریشتەیەکە لەوێنەی پیاوێکدا، ئەوەی دەیڵێ تێی دەگەم.

٨٣٣ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ (ﷺ) فَقَالَ عِنْدَنَا، فَعَرِقَ، وجاءتْ أُمِّي بِقَارُورَةٍ فَجَعَلَتْ تَسْلُتُ الْعَرَقَ فِيهَا، فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ (ﷺ) فَقَالَ: "يَا أُمَّ سُلَيْمٍ مَا هَذَا الَّذِي تَصْنَعِينَ". قَالَتْ: هَذَا عَرَقُكَ، نَجْعَلُهُ فِي طِيبِنَا، وهُوَ مِنْ أَطْيَبِ الطِّيبِ. (بخارى / الاستئذان/ ٥٩٢٥)

(أنس)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) هاتە لامان و نیوەڕۆ خەوی کرد لای ئێمە، ئارەقی کرد، دایکم شوشەیەکی هێنا ئارەقەکەی دەسڕیە ناوی، پێغەمبەر (ﷺ) خەبەری بویەوە فەرمووی: "ئەی (أم سليم) ئەوەچی دەکەیت؟ وتی: ئەوە ئارەقی تۆ دەکەینە ناو گوڵاوەکانمان، کە خۆشترین بۆنە.

(٢٣) پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەبەزەییترین کەس بووە بۆ منداڵ و خێزان

٨٣٤ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَرْحَمَ (الناس) بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). قَالَ: كَانَ إِبْرَاهِيمُ مُسْتَرْضِعًا لَهُ فِي عَوَالِي الْمَدِينَةِ، فَكَانَ يَنْطَلِقُ وَنَحْنُ مَعَهُ فَيَدْخُلُ الْبَيْتَ وَإِنَّهُ لَيُدَّخَنُ، وكَانَ ظِئْرُهُ قَيْنًا، فَيَأْخُذُهُ فَيُقَبِّلُهُ، ثُمَّ يَرْجِعُ. قَالَ عَمْرٌو: فَلَمَّا تُوُفِّيَ إِبْرَاهِيمُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ابْنِي، (وَإِنَّهُ) مَاتَ فِي الثَّدْيِ، وإِنَّ لَهُ لَظِئْرَيْنِ تُكَمِّلَانِ رَضَاعَهُ فِي الْجَنَّةِ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٤١)

(أنس)ی کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: هیچ کەسم نەدیوە بەبەزەییتر بووبێت بۆ خێزانی لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەڵێ: (أبراهیم) درابوو بە دایەن لە گوندەکانی دەوروبەری مەدینە، جاری وابوو دەچوو بۆلای و ئێمەیش لەگەڵی بووین، دەچووە ئەو ماڵە کە چەرە دووکەڵی لێهەڵدەستا چونکە مێردی شیردەرەکەی (ابراهیم) ئاسنگەر بوو، پێغەمبەر (ﷺ)دەیگرت و ماچی دەکرد و پاشان دەگەڕایەوە. (عمرو) دەڵێ: کاتێ إبرهیم مرد، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ابراهیم کوڕی من بوو، ئەو مرد لەکاتێکدا دەم بە مەمك بوو، دوو شیردەری هەن لەبەهەشتدا ماوەی شیردانەکەی بۆ تەواو دەکەن".

تێبینیی: لەئەصلەکەدا (یکملان) هاتووە واتە مەبەست دوو شیردەرەکەیە.

٨٣٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ أَبْصَرَ النَّبِيَّ (ﷺ) يُقَبِّلُ الْحَسَنَ، فَقَالَ: إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ، مَا قَبَّلْتُ واحِدًا مِنْهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ". (بخاري/ الأدب/ ٥٦٥١)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: (أفرع)ی کوڕی (حابس) پێغەمبەری (ﷺ) دی (حسین)ی ماچ دەکرد، (اقرع) وتی: بەڕاستی من دە منداڵم هەیە کەسیانم ماچ نەکردووە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەرکەس ڕەحمی نەبێت ڕەحمی پێناکرێت".

(٢٤) بەزەیی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ ئافرەتان

٨٣٦ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي بَعْضِ أَسْفَارِه، وغُلَامٌ أَسْوَدُ يُقَالُ لَهُ أَنْجَشَةُ يَحْدُو، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يَا أَنْجَشَةُ، رُوَيْدَكَ سَوْقًا بِالْقَوَارِيرِ". (بخاري/ الأدب/ ٥٧٩٧)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەسەفەرێکدا غولامێکی ڕەشیان لەگەڵدابو پێی دەوترا (أنجشة) گۆرانی دەوت بۆ ئەوەی وشترەکان خێرا بڕۆن، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەی (أنجشة) نەرم و نیانبە بۆ لێخوڕینی وشتری شوشەکان". (مەبەستی ئافرەتەکان بوو).

(٢٥) ئازایەتی پێغەمبەر (ﷺ) و پێشڕەوی بۆ جەنگ

٨٣٧ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) أَحْسَنَ النَّاسِ، وكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ، وكَانَ أَشْجَعَ النَّاسِ، ولَقَدْ فَزِعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَانْطَلَقَ نَاسٌ قِبَلَ الصَّوْتِ، فَتَلَقَّاهُمْ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) رَاجِعًا، وقَدْ سَبَقَهُمْ إِلَى الصَّوْتِ، وهُوَ عَلَى فَرَسٍ لأَبِي طَلْحَةَ عُرْيٍ فِي عُنُقِه السَّيْفُ، وهُوَ يَقُولُ: "لَمْ تُرَاعُوا، لَمْ تُرَاعُوا". قَالَ: "وَجَدْنَاهُ بَحْرًا. أَوْ: إِنَّهُ لَبَحْرٌ". قَالَ: وكَانَ فَرَسًا يُبَطَّأُ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٥١)

(أنس)ى کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) جوانترین کەس بوو، سەخیترین کەس بوو، ئازاترین کەس بوو، شەوێکیان خەڵکی مەدینە بەدەم دەنگێکەوە ڕاچڵەکان و بەرەو ڕووی دەنگەکە دەرچوون، پێغەمبەر (ﷺ) پێیانگەیشت لەوسەرەوە دەگەڕایەوە، چونکە ئەو بەرلەوان ڕۆیشتبوو بۆ هەواڵی ئەو دەنگە، بەسواری ئەسپەکەی (أبو طلحة)کە پشتی ڕوت بوو پێغەمبەر (ﷺ) شمشێرێك لەملیدابوو، دەیفەرموو: "مەترسن، مەترسن". أنس دەڵێ: ئەو ئەسپەمان دی زۆر خێرا دەڕۆیشت یان وەك دەریا شەپۆلی دەدا، لەکاتێکدا پێشتر بە ئەسپێکی سست و تەمبەڵ ناسرابوو.

(٢٦) پێغەمبەری خوا(ﷺ) بەدوای هەلی گونجاودا دەگەڕا بۆ ئامۆژگاریمان

٨٣٨ـ عَنْ شَقِيقٍ أَبِي وائِلٍ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللَّه يُذَكِّرُنَا كُلَّ يَوْمِ خَمِيسٍ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّا نُحِبُّ حَدِيثَكَ ونَشْتَهِيه، ولَوَدِدْنَا أَنَّكَ حَدَّثْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ. فَقَالَ: مَا يَمْنَعُنِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْ إِلَّا كَرَاهِيَةُ أَنْ أُمِلَّكُمْ، إِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) كَانَ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ، كَرَاهِيَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنَا. (بخاري/ العلم/ ٧٠)

(شقيق أبو وائل) دەڵێ: عبدالله هەموو ڕۆژێکی پێنج شەممە ئامۆژگاری دەکردین، پیاوێك پێی وت: ئەی (ابو عبدالرحمن) ئێمە قسەکانی تۆمان پێخۆشە و حەزی پێدەکەین، پێمان خۆشە هەموو ڕۆژێك ئامۆژگاریمان بکەیت، وتی: من هیچ شتێ ڕێگرم نیە لەقسە بۆ کردنتان هەموو ڕۆژێك، ئەوە نەبێت پێم ناخۆشە بێزارتان بکەم، لەڕاستیدا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناوبەناو لەهەلی گونجاودا ئامۆژگاری دەکردین لەترسی ئەوەی نەکو بێزار ببین.

(٢٧) پێغەمبەر (ﷺ) سەخیترین کەس بووە

٨٣٩ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَجْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ، وكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ سَنَةٍ فِي رَمَضَانَ حَتَّى يَنْسَلِخَ، فَيَعْرِضُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) الْقُرْآنَ، فَإِذَا لَقِيَهُ جِبْرِيلُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ. (بخاري/ بدء الوحي/٦)

(أبـن عبـاس)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) سـەخیترین کـەس بـوو بـۆ بەخشندەیی، سەخیترین کاتی لـەمانگی ڕەمەزانـدا بـوو، بەڕاسـتی (جبریـل) (عليه السلام) هـەموو ساڵێك لـە ڕەمەزانـدا تـا تـەواو دەبـوو دەهـات و، پێغەمبـەر (ﷺ) قورئـانی ئاراستە دەکرد کاتێ جبریل پێی دەگەیی پێغەمبەر (ﷺ) لەبایەکی خێـراو بـەردەوام سەخیتر بوو.

٨٤٠ـ عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: مَا سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ: لَا. (بخاري/ الأدب/ ٥٦٨٧)

(جـابر)ی کـوڕی (عبـدالله) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) هـەرگیز داوای شتێکی لێنەکراوە بفەرمووێ نەخێر.

(٢٨) بەڵێنەکانی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٤١ـ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَوْ قَدْ جاءنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ، لَقَدْ أَعْطَيْتُكَ هَكَذَا وهَكَذَا وهَكَذَا". وقَالَ بِيَدَيْهِ جَمِيعًا، فَقُبِضَ النَّبِيُّ (ﷺ) قَبْلَ أَنْ يَجِي و مَالُ الْبَحْرَيْنِ، فَقَدِمَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ (رضي الله عنه) بَعْدَهُ، فَأَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى: مَنْ كَانَتْ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) عِدَةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِ. فَقُمْتُ فَقُلْتُ: إِنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "لَوْ قَدْ جاءنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَعْطَيْتُكَ هَكَذَا وهَكَذَا وهَكَذَا". فَحَثَى أَبُو بَكْرٍ (رضي الله عنه) مَرَّةً، ثُمَّ قَالَ لِي: عُدَّهَا، فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ خَمْسُ مِائَةٍ، فَقَالَ: خُذْ مِثْلَيْهَا. (بخاري/ الكفالة/ ٢١٧٤)

(جابر)ی کوڕی (عبدالله) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر سامانی بەحرەینمان بۆ بهاتایە، بەدڵنیاییەوە ئەوندە و ئەوەندە و ئەوەندەم پێدەبەخشیت" هەردوو دەستی کۆکردەوە و ئاماژەی پێکرد، پێغەمبـەر (ﷺ) کۆچـی دوایـی کـرد پێش ئەوەی سامانی بەحرەین بگات، دوایی هاتـەوە بـۆ لای أبـو بکـر (رضي الله عنه) ئـەویش فەرمانیدا بە جاڕچیەك جاریدا: کـێ قـەرزێك یـان بـەڵێنێکی هەیـە لەسـەر پێغەمبـەر

(ﷺ) بابێت، من هەستام وتم: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر مالی بەحرەینمان بۆ بێت ئەوەندەو ئەوەندە و ئەوەندەت دەدەمێ" ئەبوبەکر هەردوو مشتی پڕکرد، لەپاشدا وتی بیژمێرە ژماردم پێنجسەد بوو فەرمووی دوو ئەوەندەی تریش وەرگرە.

(٢٩) ژمارەی ناوەکانی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٤٢ـ عن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ لِي اسماء: أَنَا مُحَمَّدٌ، وأَنَا أَحْمَدُ، وأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِيَ الْكُفْرَ، وأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمَيَّ، وأَنَا الْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ أَحَدٌ". وقَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ رَ ووفًا رَحِيمًا. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٣٩)

له(جبير)ی کوڕی (مطعم)ەوە (رضي الله عنه) کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "من چەند ناوێکم هەیە: من (محمد)م، من (أحمد)م من (ماحی)م واتا: لابەرم، خوا کوفر بەمن لادەبات، من (حاشر)م واتە ئەو کۆکەرەوەم کە خەڵك لەسەردەمی مندا حەشردەکرێت، من (عاقب)م واتە ئەو دوا کاروانەم کە کەسی تری بەدوادا نایەت، خوایش ناوی بردووە بە (رؤوف و رحیم).

(٣٠) پێغەمبەر (ﷺ) چەند لەمەککە و مەدینە مایەوە؟

٨٤٣ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَقَامَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ (سَنَةً) يُوحَى إِلَيْهِ، وبِالْمَدِينَةِ عَشْرًا، ومَاتَ وهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وسِتِّينَ (سَنَةً). (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٨٩)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لە مەککە سیازدە ساڵ مایەوە وەحی بۆ دەهات، لەمەدینەیش دەساڵ، کاتێ وەفاتی کرد تەمەنی شەستو سێ ساڵ بوو.

٨٤٤ـعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَقَامَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِمَكَّةَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، يَسْمَعُ الصَّوْتَ ويَرَى الضَّوْ و سَبْعَ سِنِينَ، ولَا يَرَى شَيْئًا، وثَمَانَ سِنِينَ يُوحَى إِلَيْهِ، وأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ عَشْرًا. (بخاري/ فضال الصحابة/ ٣٦٩٠)

(أبن عباس) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) پازدە ساڵ لە مەککە مایەوە، حەوت ساڵیان دەنگی فریشتەی دەبیست و نووری دەبینی،بەڵام خودی فریشتەکەی نەدەبینی، هەشت ساڵیش وەحی بۆ دەهات، دە ساڵیش لەمەدینە مایەوە.

(٣١) فەرموودەی خوا (فَلَا ورَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ)

٨٤٥ـ عن عَبْدَ اللَّه بْنَ الزُّبَيْرِ (رضي الله عنه): أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَاصَمَ الزُّبَيْرَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي شِرَاجِ الْحَرَّةِ الَّتِي يَسْقُونَ بِهَا النَّخْلَ، فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: سَرِّحِ الماء يَمُرُّ.

فَأَبَى عَلَيْهِمْ، فَاخْتَصَمُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) للزُّبَيْرِ: "اسْقِ يَا زُبَيْرُ، ثُمَّ أَرْسِلِ الماء إِلَى جَارِكَ". فَغَضِبَ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْ كَانَ ابْنَ عَمَّتِكَ؟ فَتَلَوَّنَ وجْهُ نَبِيِّ اللَّهِ (ﷺ)، ثُمَّ قَالَ: "يَا زُبَيْرُ اسْقِ، ثُمَّ احْبِسِ الماء حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ". فَقَالَ الزُّبَيْرُ: واللَّهِ إِنِّي لَأَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ: (فَلَا ورَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ) الآية. (بخاري/ المساقاة/ ٢٢٣١)

له (عبدالله)ى كوڕى (زُبير)ەوە (ﷺ) كە پیاوێك لە ئەنصارەكان دەمەقالێی بوو لەگەڵ (زبیر)دا لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) لەسەر جۆگەی (الحّره) كە خورماكانیان پێ ئاو دەدا، ئەنصارییەكە وتی: ئاوەكە بەردە بابڕوات زبیر ڕازی نەبوو، سكاڵایان هێنایە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)، فەرمووی: "زوبێر تۆ مەزراكەت ئاودە و دوای ئەوە ئاوەكە بەردە بۆ دراوسێكەت" ئەنصارییەكە ڕقی هەستاو وتی: ئەی پێغەمبەری خوا لەبەر ئەوەی كە پوورزاتە؟ ڕەنگی پێغەمبەر (ﷺ) تێكچوو، پاشان فەرمووی: "ئەی زوبێر مەزراكەت ئاودە و لەوەدوا ئاوەكە بگرەوە بابگەڕێتەوە بۆ پەنگاوەكان (زبیر) دەڵێ: واللە من وادەزانم ئەم ئایەتە لەم بارەوە هاتە خوارەوە، ئەمەش واتاكەیەتی: (سوێند بێ بەخوا باوەڕیان تەواو نیە هەتا تۆ دەكەن بەحەكەم لەهەموو ئەو ناكۆكیانەی لەنێوانیاندا پەیدا دەبێ..)

(٣٢) شوێنكەوتنی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموودەی خوایش (ولا تسألوا عن اشياء ان تبدلكم تسؤكم)

٨٤٦ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ أَصْحَابِهِ شيء، فَخَطَبَ فَقَالَ: "عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ والنَّارُ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ والشَّرِّ، ولَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا ولَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا". قَالَ: فَمَا أَتَى عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) يَوْمٌ أَشَدُّ مِنْهُ. قَالَ: غَطَّوْا رُ ووسَهُمْ ولَهُمْ خَنِينٌ، قَالَ: فَقَامَ عُمَرُ (ﷺ) فَقَالَ: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا، وبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا. قَالَ: فَقَامَ ذَاكَ الرَّجُلُ فَقَالَ: مَنْ أَبِي؟ قَالَ: "أَبُوكَ فُلَانٌ". فَنَزَلَتْ هذه الأية: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ اشياء إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ) (المائدة: ١٠١). (بخاري/ الفتن/ ٦٦٧٨)

(أنس)ى كوڕى (مالك) (ﷺ) دەڵێ: هەواڵگەیی بەپێغەمبەر (ﷺ) كە یارەكانی شتێكیان وتووە، وتاری دەخوێندەوەو فەرمووی: "بەهەشت و دۆزەخم پیشاندرا، ڕۆژی وەك ئەمڕۆم نەدی لەبینینی چاكە و خراپەدا، ئەگەر ئەوەی من دەیزانم بتانزانیایە كەم پێدەكەنین و زۆر دەگریان" دەڵێ: یارەكانی پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆژی

لەوە سەختتریان بەسەردا نەهاتبوو، سەریان داپۆشیبوو دەگریان، (عمر)ی کوڕی (خطاب)(رضي الله عنه) هەستا و وتی: ئێمە ڕازین بەوەی خوا پەروەردگارمان بێت. ئەمجا ئەو پیاوە هەستا وتی: کێ باوکی منە؟ فەرمووی: "باوکت فلان کەسە" دوای ئەوە ئەم ئایەتە نازڵ بوو کە ئەمە واتاکەیەتی: (ئەی باوەڕداران پرسیار مەکەن لەهەندێ شت چونکە ئەگەر وەڵامەکەی بزانن پێتان ناخۆش دەبێت).

٨٤٧ـ عن سَعْدِ بن أبي وقاص (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ أَعْظَمَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مَنْ سَأَلَ عَنْ شيء لَمْ يُحَرَّمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، فَحُرِّمَ عَلَيْهِمْ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ". (بخاري/ الاعتصام بالكتاب و السنة/ ٦٨٥٩)

(سعد)ی کوڕی (أبی وقاص) (رضي الله عنه) دەڵێ: تاوانبارترین موسڵمان لەنێو موسڵماناندا کەسێکە پرسیاربکات لەشتێك حەرام نەکرابێ بەهۆی پرسیارەکەی ئەوەوە حەرام بکرێت.

(٣٣) وازهێنان لەوشتەی پێغەمبەر (ﷺ) ڕێگری لێکردووە

٨٤٨ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ، ومَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ، واخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ". (بخاري/ الاعتصام بالكتاب و السنة/ ٦٨٥٨)

لە(أبي هريرة)وە (رضي الله عنه) کەلە پێغەمبەری بیستووە (ﷺ) دەیفەرموو: "ئەوەی ڕێگریم لێکردون خۆتانی لێبپارێزن، ئەوەی فەرمانم پێداون بەگوێرەی تواناتان ئەنجامی بدەن، بەڕاستی ئەو شتەی ئوممەتەکانی پێش ئێوەی لەناوبردووە، زۆر پرسیارکردنیان و لەفەرمانی پێغەمبەران دەرچوونیان بووە".

(٣٤) خۆزگە خواستن بە بینینی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٤٩ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِي يَدِهِ، لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ ولَا يَرَانِي، ثُمَّ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ ومَالِهِ مَعَهُمْ". قَالَ أَبُو إِسْحَقَ –يعني ابن محمد بن سفيان–: الْمَعْنَى فِيهِ عِنْدِي: لَأَنْ يَرَانِي مَعَهُمْ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ ومَالِهِ، ثم لا يراني. وهُوَ عِنْدِي مُقَدَّمٌ ومُؤَخَّرٌ". (بخاري/ المناقب/ ٣٣٩٤)

(أبـو هريـرة)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) دەفـەرموێ: سـوێند بـەوەی گیـانی موحەممەدی بەدەستە ڕۆژێ دێ بەسەر یەکێ لەئێوەدا کە نامبینێ، ئەگـەر بمبینـێ بەلایەوە خۆشترە لە خێزان و ماڵیشـی لەگـەڵ منداڵـەکانی" (أبـو اسـحاق) کـە (ابـن محمد)ی کوڕی (سفیان)ە دەڵێ: لای من مانای ئەم فەرموودە بەم شێوەیە: "ئەگـەر منی لەگەڵ ماڵ و منداڵی بینی منی پێخۆشـترە، بـەڵام نامبینـێ"، کەواتـە وشـەکان پاش وپێش خراون.

بەشی پەنجا: پێغەمبەران و گەورەییان

(١) خەتەنەکردنی إبراهیم (عليه السلام)

٨٥٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اخْتَتَنَ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَام –وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً– بِالْقَدُومِ". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٧٨)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئیبراهیم پێغەمبەر (عليه السلام) لەتەمەنی هەشتا ساڵیدا بەتەشوێ خەتەنە کراوە".

(٢) فەرموودەی إبراهیم (رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوتى)

٨٥١–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ، إِذْ قَالَ: (رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوتى قَالَ أَوَ لَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى ولَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي) (البقرة: ٢٦٠). (قَالَ) ويَرْحَمُ اللَّهُ لُوطًا، لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ، ولَوْ لَبِثْتُ فِي السِّجْنِ طُولَ لَبْثِ يُوسُفَ لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٩٢)

له(أبي هريرة)وه (رضي الله عنه) کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئێمە شیاوترین لە (إبراهیم) بەگومانبردن لەکاتێکدا فەرمووی: "ئەی پەروەردگار پیشانم بدە کە چۆن مردوو زیندوو دەکەیتەوە؟ فەرمووی: ئایا باوەڕت نیە؟ وتی: بەڵێ، بەڵام با دڵم ئاو بخواتەوە، (فەرمووی) خوا ڕەحم بە لووط بکات، بەڕاستی پەنای گرتبوو بە پەناگایەکی بەهێز، ئەگەر من بە قەدەر یوسف لە زینداندا بمایامەوە وەڵامی بانگخوازەکەی (پادشام) ئەدایەوە.

(٣) فەرمودەی إبراهیم (عليه السلام): (أني سقيم، بل فعله كبيرهم)

٨٥٢–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَام قَطُّ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ ثِنْتَيْنِ فِي ذَاتِ اللَّهِ: قَوْلُهُ (إِنِّي سَقِيمٌ) (الصافات: ٨٩) و (الثانية) قَوْلُهُ: (بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا) (الانبياء: ٦٣). ووَاحِدَةٌ فِي شَأْنِ سَارَةَ، فَإِنَّهُ قَدِمَ أَرْضَ جَبَّارٍ ومَعَهُ سَارَةُ، وكَانَتْ أَحْسَنَ النَّاسِ، فَقَالَ لَهَا: إِنَّ هَذَا الْجَبَّارَ إِنْ يَعْلَمْ أَنَّك امْرَأَتِي يَغْلِبْنِي عَلَيْك، فَإِنْ سَأَلَك فَأَخْبِرِيه أَنَّك أُخْتِي، فَإِنَّك أُخْتِي فِي الْإِسْلَامِ، فَإِنِّي لَا أَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ مُسْلِمًا غَيْرِي وغَيْرَك. فَلَمَّا دَخَلَ أَرْضَهُ رَآهَا بَعْضُ أَهْلِ الْجَبَّارِ. أَتَاهُ فَقَالَ لَهُ: لَقَدْ قَدِمَ أَرْضَكَ امْرَأَةٌ لَا يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تَكُونَ إِلَّا لَكَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَأُتِيَ بِهَا، فَقَامَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام إِلَى الصَّلَاةِ، فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ لَمْ يَتَمَالَكْ أَنْ

بَسَطَ يَدَهُ إِلَيْهَا، فَقُبِضَتْ يَدُهُ قَبْضَةً شَدِيدَةً، فَقَالَ لَهَا: ادْعِي اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي ولَا أَضُرُّك، فَفَعَلَتْ، فَعَادَ فَقُبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَةِ الْأُولَى، فَقَالَ لَهَا مِثْلَ ذَلِكَ، فَفَعَلَتْ، فَعَادَ فَقُبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ، فَقَالَ: ادْعِي اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي، فَلَك اللَّهَ أَنْ لَا أَضُرَّك، فَفَعَلَتْ، وأُطْلِقَتْ يَدُهُ، ودَعَا الَّذِي جاء بِهَا فَقَالَ لَهُ: إِنَّكَ إِنَّمَا أَتَيْتَنِي بِشَيْطَانٍ ولَمْ تَأْتِنِي بِإِنْسَانٍ، فَأَخْرِجْهَا مِنْ أَرْضِي وأَعْطِهَا هَاجَرَ، قَالَ: فَأَقْبَلَتْ تَمْشِي، فَلَمَّا رَآهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام انْصَرَفَ فَقَالَ لَهَا: مَهْيَمْ؟ قَالَتْ: خَيْرًا، كَفَّ اللَّهُ يَدَ الْفَاجِرِ وأَخْدَمَ خَادِمًا". قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَتِلْكَ أُمُّكُمْ يَا بَنِي ماء السماء. (بخاري/ الانبياء/ ٣١٧٩)

لـه(أبـی هریـره)وه (ﷺ) کـه پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموويـەتی: "ابـراهیم پێغەمبەر (ﷺ) قەت درۆی نەکردووە سێ درۆ نەبێ دوانیان لەبەر خوا: یەکەم وتی "مـن نەخۆشـم" (صـافات: ٨٩)، دووەم: وتـی ئەمـە گـەورەی بتـەکان کردوويـەتی (الانبیاء:٦٣) سێهەمیش لەبەر سارابوو، چونکە جارێك إبراهیم سارەیشی لەگەڵ بوو چووە شوێنێك پاشایەکی ستەمکاری لێبوو، سارەیش جوانترین کـەس بـوو، إبـراهیم پێی وت: ئەم ستەمکارە گەر بزانێ تۆ ژنی منی تۆم لێداگیر دەکات، ئەگەر پرسیاری لێکردی هەواڵی بدەرێ کە تۆخوشکی منی، چـونکە تـۆ خوشـکمی لـە ئیسـلامدا مـن لەسەر ڕووی زەمیندا موسڵمانێکی تر نازانم جگە لەخۆم و خۆت. کاتێ گەیشـتە ئـەو خاکە هەندێ لەدەست و پێوەندی ئەوستەمکارە سـارای بینـی چووە لای پادشـا و پێی وت: ئافرەتێك هاتووەتە ئەم خاکەی تۆ شیاونیە بەکەسی تر جگە لـەتۆ، نـاردی بەدوایدا و هێنایان، إبراهیم (ﷺ) هەستا بۆ نوێژ و پاڕانەوە، لەکاتێکدا سارا چـووە لای، ستەمکارە کە خۆی نەگرت دەستی بۆ درێژکرد دەستی گرمۆڵە بـوو، پێـی وت: بپاڕێرەوە دەستم بەربێت زیانم بۆت نابێت، پاڕایەوە،(دەستی بەربوو)دەسـتی درێـژ کردەوە، ئەمجارە توند تر لەجارەکەی پێشو گرمۆڵە بوو پێی وت: لەخوا بپـاڕێرەوە دەسـتم بـەردات، زیـانم بـۆت نابـێ، پاڕایـەوە (دیسـان) گەڕایـەوە تونـدتر لەهـەردو جارەکـەی پێشـوو گرمۆڵـە بـوو، وتـی: بـۆم بپـاڕێرەوە خـوا لەبـەینمانابێت زیانـت پێناگەیەنم، بۆی پاڕایەوە و دەستی بەربوو، بانگی کرد لەو کەسەی هێنـابووی پێـی وت: تـۆ شـەیتانت بـۆ مـن هێنـاوە، مرۆڤـت بـۆ نـەهێناوم لـە خـاکی مـن دەریکـە و (هاجر)یشی بدەرێ، دەڵێ: دەرچوو ڕۆیشت، کاتێ إبـراهیم (ﷺ) بینـی نوێژەکـەی

تەواو كردو وتی: (مَهـيَم) واتـە: چـی ڕوويـدا ليّـت؟ وتـی: خێـرە، خـوا دەسـتی ئـەو تاوانكارەی گرت خزمەتكارێكيشی پێبەخشيم" (أبو هريـرة) وتــی: ئـەو خزمـەتكارە دايكی ئێوەيە ئەی كوڕانی ئاوی ئاسمان.

(٤) باسی موسی (عليه السلام)

٨٥٣ـ عن أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام رَجُلًا حَيِيًّا، قَالَ: فَكَانَ لَا يُرَى مُتَجَرِّدًا، قَالَ: فَقَالَ بَنُو إِسْرَائِيلَ: إِنَّهُ آدَرُ، قَالَ: فَاغْتَسَلَ عِنْدَ مُوَيْهٍ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ فَانْطَلَقَ الْحَجَرُ يَسْعَى، واتَّبَعَهُ بِعَصَاهُ يَضْرِبُهُ: ثَوْبِي حَجَرُ، ثَوْبِي حَجَرُ. حَتَّى وقَفَ عَلَى مَلَإٍ منْ بَنِي إِسْرَائِيلَ. ونَزَلَتْ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وجِيهًا) (الاحزاب: ٦٩). (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٢٣)

لە(أبي هريرة)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: موسی پياوێكی شەرمن بوو، هـيچ كـات بـەڕووتی نەدەبينرا، بەنوئيسرائيل وتيـان: هێلكـەی گـونی ئاوسـاوە، لـەناو تەنكاوێكدا خـۆی شـۆرد، جلـەكانی دانـا لەسـەر بـەردێك، بەردەكـە كەوتـەڕێو ڕۆيشـت، موسـی بـە عەساكەيەوە دوای كەوت و لێی دەدا و دەيفەرموو: ئـەی بـەرد جلـەكانم، ئـەی بـەرد جلەكانم. هەتا گەيشـتە لای كۆمـەڵێك لـە (بـني إسـرائيل) وەسـتا، لـەو بـارەوە ئـەم ئايەتە نازڵ بوو كـە ئەمـە واتاكەيـەتی: (ئـەی بـاوەڕداران وەك ئەوانـە مـەبن ئـازاری حەزرەتی موسييان دەدا هـەتا خـوا خـاوێنی كـرد لـەو تۆمەتانـەی ئـەوان دەيـانوت چونكە موسا لای خوا خاوەن ڕێز و پلە وپايەيە).

(٥) چيرۆكی موسی و خضر (عليهما السلام)

٨٥٤ـ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما): إِنَّ نَوْفًا الْبِكَالِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، لَيْسَ هُوَ مُوسَى صَاحِبَ الْخَضِرِ عَلَيْهِ السَّلَام. فَقَالَ: كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ، سَمِعْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ: "قَامَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَسُئِلَ: أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟ فَقَالَ: أَنَا أَعْلَمُ، قَالَ فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ. قَالَ مُوسَى: أَيْ رَبِّ كَيْفَ لِي بِهِ؟ فَقِيلَ لَهُ: احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ، فَحَيْثُ تَفْقِدُ الْحُوتَ فَهُوَ ثَمَّ، فَانْطَلَقَ، وانْطَلَقَ مَعَهُ فَتَاهُ وهُوَ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ، فَحَمَلَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام حُوتًا فِي مِكْتَلٍ، وانْطَلَقَ هُوَ وفَتَاهُ يَمْشِيَانِ

حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ، فَرَقَدَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام وفَتَاهُ، فَاضْطَرَبَ الْحُوتُ فِي الْمِكْتَلِ حَتَّى خَرَجَ مِنَ الْمِكْتَلِ فَسَقَطَ فِي الْبَحْرِ، قَالَ: وأَمْسَكَ اللَّهُ عَنْهُ جِرْيَةَ الماء حَتَّى كَانَ مِثْلَ الطَّاقِ، فَكَانَ لِلْحُوت سَرَبًا وكَانَ لِمُوسَى وفَتَاهُ عَجَبًا، فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ يَوْمِهماءلَيْلَتِهِمَا، ونَسِيَ صَاحِبُ مُوسَى أَنْ يُخْبِرَهُ، فَلَمَّا أَصْبَحَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ لِفَتَاهُ: (آتِنَا غَدَاءنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا). قَالَ: ولَمْ يَنْصَبْ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَ بِه، قَالَ: (أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَة فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ ومَا أَنْسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ واتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا). قَالَ مُوسَى: (ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا) قَالَ: يَقُصَّانِ آثَارَهُمَا، حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ فَرَأَى رَجُلًا (نائماً) مُسَجًّى عَلَيْهِ بِثَوْبٍ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى، فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: أَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ؟ قَالَ: أَنَا مُوسَى، قَالَ: مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: إِنَّكَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّه عَلَّمَكَهُ اللَّهُ لَا أَعْلَمُهُ، وأَنَا عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّه عَلَّمَنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ. قَالَ لَهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام: (هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا. قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا. وكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا. قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَا و اللَّهُ صَابِراءلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا). قَالَ لَهُ الْخَضِرُ: (فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شيء حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا). قَالَ: نَعَمْ، (قَالَ): فَانْطَلَقَ الْخَضِرُ ومُوسَى يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ، فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمَاهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا، فَعَرَفُوا الْخَضِرَ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ، فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَة فَنَزَعَهُ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا (لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا. قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ ولَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا). ثُمَّ خَرَجَا مِنَ السَّفِينَة، فَبَيْنَمَا هُمَا يَمْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ إِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَان، فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِه فَاقْتَلَعَهُ بِيَدِه فَقَتَلَهُ، فَقَالَ مُوسَى: (أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَاكِيَةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا). قَالَ –وَهَذِه أَشَدُّ مِنَ الْأُولَى– (قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شيء بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا. فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ). يَقُولُ: مَائِلٌ، قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِه هَكَذَا فَأَقَامَهُ. قَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمٌ أَتَيْنَاهُمْ فَلَمْ يُضَيِّفُونَا ولَمْ يُطْعِمُونَا: (لَوْ شِئْتَ لَتَخِذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا. قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): يَرْحَمُ

اللَّهُ مُوسَى، لَوَدِدْتُ أَنَّهُ كَانَ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا". قَالَ: وقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "كَانَتِ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا". قَالَ: "وَجاء عُصْفُورٌ حَتَّى وقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ، ثُمَّ نَقَرَ فِي الْبَحْرِ، فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: مَا نَقَصَ عِلْمِي وعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا مِثْلَ مَا نَقَصَ هَذَا الْعُصْفُورُ مِنَ الْبَحْرِ". قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: وكَانَ (ابن عباس (رضي الله عنه)) يَقْرَأُ: (وكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَصْبًا). وكَانَ يَقْرَأُ: (وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا). (بخاري/ الانبياء/ ٣٢١٩)

(سعيد)ی کوڕی (جبیر) دەڵێ: وتم: بە (أبن عباس)(رضي الله عنه) (نوف البكالی) واگومان دەبات کە موسای بنی ئیسرائیل جیایە لە موسای هاوڕێی (خدر). وتی: ئەو دوژمنی خوا درۆ دەکات، لە (أبّي)کوڕی (كعب) م بیستووە: دەیوت: بیستوومە لە پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: "موسا هەستا لەناو بنی ئیسرائیلدا وتاری خوێندەوە، پرسیاری لێکرا: کێ زاناترین کەسە لە ئادەمیزاد؟ فەرمووی: من زاناترین کەسم، خوای گەورە سەرزەنشتی کرد لەبەر ئەوەی زانستەکەی نەگێڕایەوە بۆ خوا، ئەمجا خوا وەحی بۆ نارد کە بەندەیەك لەبەندەکانی من وا لە (مجمع البحرين) لە تۆ زاناترە، موسا فەرمووی: ئەی خوایە چۆن پێی دەگەم؟ پێی وترا ماسییەك هەڵگرە لەزەمیلەیەکدا و بڕۆ، لەهەرلایەکدا ماسیەکەت لێبزر بوو ئەو لەوێدایە، موسا و هاوڕێکەی کە (یوشع)ی کوڕی (نون)بوو کەوتنە ڕێ، موسا ماسیەکی هەڵگرت لەناو زەمیلەیەکدا، خۆی و هاوڕێکەی ڕۆیشتن تا گەیشتنە لای گابەردێك موسی و هاوڕێکەی خەویان لێکەوت، ماسیەکەش لە زەمیلەکە کەوتە جوڵە جوڵ و دەرچوو خۆی خستە ناو دەریاکەوە، خوایش ئاوە ڕەوانەکەی وەستان هەتا وەك تاقێکی سەرگیراوی لێهات، بوو بەڕێگا بۆ ماسیەکە و بوبە جێگای سەرسوڕمانیش بۆ موسی و هاوڕێکەی، ئەو ڕۆژ و شەوە ڕێیان کرد، هاوڕێکەی موسی یادی چوو هەواڵی ماسی یەکە بگەیەنێ بە موسی، کاتێ ڕۆژ بوویەوە موسا بە هاوڕێکەی فەرموو: (خوارنەکەی بەیانیمان بۆ بهێنە بەڕاستی لەم سەفەرەماندا ماندووین). دەفەرموێ: ماندوش نەبوون هەتا لەو شوێنە تێپەڕی کە فەرمانی پێکرابوو، هاوڕێکەی پێی وت: (لەبیرتە لەو کاتەدا کەلەپەنا گابەردەکەدا سرەوتین، لەیادم چوو باسی ماسیەکەت بۆ بکەم، شەیتان لەبیری بردمەوە، کە چۆن بە شێوەیەکی سەرسورهێنەر ڕێگای خۆی گرتەبەر بۆ ناو دەریاکە) موسا فەرمووی : (ئەوە ئەو مەبەستەیە ئێمە دەمانەوێ بۆیە هەر

بەشـوێنی خۆیانـدا گەڕانـەوە)شـوێن پێـی خۆیـان هەڵـدەگرت هـەتا گەیشـتنە لای بەردەکە، پیاوێکی بینی خەوتبوو بەپارچە جلێك خۆی داپۆشـیبوو، موسـا سـەلامی لێکرد، خدر پێی وت: کەی لەم ئەرزەی تۆدا سەلام هەیە؟ وتـی: مـن موسـام، وتـی: موسای بەنی ئیسرائیل؟ وتی: بەڵێ، وتی بەڕاستی تۆ زانستێکت لاهەیـە خـوا فـێری کردویت من نایزانم، منیش زانستێکم لاهەیە خوا فێـری کـردووم تـۆ نایزانیـت، موسـا (السَّلِیْہِ) پێی وت: ئایا لەگەڵتابێم بۆ ئەوەی هەندێ لـەو ڕێنماییانـەی کـە فێرکراویـت فێری منیشی بکەیت؟ وتی: بەڕاستی تۆ ناتوانی لەگەڵ من خۆت بگریت. ئایا چـۆن دەتوانی خۆت بگریت لەسەر شتێك کەپەی بەئاکامی نابەیت، وتی: دەمبینـی —انشاء الله—خۆگردەبم و لەفەرمانی تۆ دەرناچـم. خـدر پێـی وت: (ئەگـەر دوای مـن کـەوتی پرسیاری هیچ شتێکم لێمەکە هەتا دواتر بۆت باس دەکەم) وتی: بەڵێ، خدر و موسا ڕۆیشتن بەکەناری دەریاکەدا کەشتییەك تێپەڕی بەلایاندا قسەیان لەگەڵ کرد هەڵیان گرێت، خدریان ناسی هەڵیان گرتن بەبێ کرێ، کەچی (خدر) پەلاماریدا تەختەیەك لە تەختەکانی ئەو کەشـتییەی هەڵکێشـا، موسـی پێـی وت: کۆمـەڵێك بێکـرێ ئێمـەیان هـــەڵگرت کەچـــی تـــۆ پـــەلاماری کەشـــتییەکەیانت دا و کونـــت کـــرد،)بـــۆ ئـــەوەی دانیشتوەکانی بخنکێن لە ئاودا، بەڕاستی شتێکی زۆر گەورە و ناڕەوات کـرد. وتـی: من نەموت،تۆ ناتوانی لەگەڵ من خۆت بگریت، وتـی: ئـەم لەبیرچـونەم لـێ مـەگرە و تەنگەتاویشم مەکە لەم کارەمدا). دوای ئەوە دەرچـوون لـە کەشـتیەکە و بەکـەناری دەریادا دەڕۆیشتن توشی منداڵێك هاتن لەگەڵ منداڵان یـاری دەکـرد، (خـدر)گرتـیو کوشـتی، موسـا پێـی وت: (ئایـا کەسـێکی بێتاوانـت کوشـت بـێ ئـەوەی ئـەو هـیچ کەسێکی کوشتبێ بەڕاستی کارێکی زۆر ناشرینیت کـرد، وتـی: مـن پـێم نـەوتی: تـۆ ناتوانی لەگەڵ من خۆت بگریت) ئەمجارەیان توند تر بـوو لـە جـاری ڕابـردوو، موسـا فەرمووی: (ئەگەر جارێکی تر من پرسیارم لێکـردی ئـیتر هاوڕێیـەتیم مەکـە) چـونکە لەگەڵ من گەیشتیتە ئەو ئاستەی گلەییت لێ ناکرێت. ڕۆیشتن.. تا گەیشتنە گونـدێك و داوای خواردنیان کرد لە خەڵکی ئەو گونـدە، بـەڵام ئـەوان میوانـدارییان نـەکردین، هەر لەو گوندە توشی دیوارێك هاتن خوار بوبوویەوە ڕاستی کردەوە). دەڵێ: کەمێك خواربوو بوو خدر دەستی دایە ژێری و راستی کردەوە، موسا پێـی وت: هاتینـە نـاو گونـدێك بـە میـوان وەریـان نـەگرتین، نانیـان نـەداینێ "گـەر بتویسـتایە کرێیـەکت

وەردەگرت لەسەر ئەم دیوار ڕاستکردنەوەت. خدر وتی: ئەمە جیابونەوەی نێوان من و تۆیە، ئێستە ئاگاداریشت دەکەم لەسەر ئەو شتانەی توانات نەبوو خۆت بگری لەسەری" پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "خوا ڕەحم بە موسی بکات پێم خۆش بوو خۆی بگرتبایە هەتا هەواڵیان زیاتر بۆ ئێمە باسکرایە" ڕاوی دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "یەکەم پرسیاری موسا لەبیرچوون بوو" هەروەها فەرموویەتی: "چۆلەکەیەك هاتە سەر لێواری کەشتیەکە دەنوکی دا لە دەریاکە، خدر بە موسای فەرموو: زانستی من و تۆ لە زانستی خوای کەم نەکردۆتەوە مەگەر بە ئەندازەی ئەوەی ئەو چۆلەکە لەدەریاکەی کەم کردەوە،"

(٦) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): "کەس بەگەورەتر دامەنێن لەکەسی تر لە نێوان پێغەمبەرانی خوادا"

٨٥٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: بَيْنَمَا يَهُودِيٌّ يَعْرِضُ سِلْعَةً لَهُ أُعْطِيَ بِهَا شَيْئًا كَرِهَهُ، أَوْ لَمْ يَرْضَهُ –شَكَّ عَبْدُ الْعَزِيزِ– قَالَ: لَا وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى (عليه السلام) عَلَى الْبَشَرِ. قَالَ: فَسَمِعَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَلَطَمَ وجْهَهُ قَالَ: تَقُولُ: والَّذي اصْطَفَى مُوسَى (عليه السلام) عَلَى الْبَشَرِ، ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) بَيْنَ أَظْهُرِنَا؟ قَالَ: فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ لِي ذِمَّةً وعَهْدًا، وقَالَ: فُلَانٌ لَطَمَ وجْهِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لِمَ لَطَمْتَ وجْهَهُ". قَالَ: قَالَ –يَا رَسُولَ اللَّه– والَّذِي اصْطَفَى مُوسَى (عليه السلام) عَلَى الْبَشَرِ، وأَنْتَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا. قَالَ: فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وجْهِهِ، ثُمَّ قَالَ: "لَا تُفَضِّلُوا بَيْنَ انبياء اللَّهِ، فَإِنَّهُ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ، فَيَصْعَقُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ ومَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَا و اللَّهُ. قَالَ: ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ بُعِثَ، أَوْ: فِي أَوَّلِ مَنْ بُعِثَ، فَإِذَا مُوسَى (عليه السلام) آخِذٌ بِالْعَرْشِ، فَلَا أَدْرِي أَحُوسِبَ بِصَعْقَتِهِ يَوْمَ الطُّورِ، أَوْ بُعِثَ قَبْلِي، ولَا أَقُولُ: إِنَّ أَحَدًا: أَفْضَلُ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٣٣)

(ابي هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: "لەکاتێکدا جولەکەیەك کوتاڵێکی ئاراستەی فرۆشتن کردبوو نرخێکیان دایێ پێی ڕازی نەبوو، وتی: سوێند بەو کەسەی موسای هەڵبژاردووە بەسەر مرۆڤدا، بەو نرخە نابێ، پیاوێکی ئەنصاری گوێی لێبوو زلەیەکیدا لە جولەکەکەو وتی: وا دەڵێی لەکاتێکدا پێغەمبەر (ﷺ) لەناوماندایە، جولەکەکە چووە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی أبو القاسم من لەناو ئێوەدا

پەیمانی گەردن پارێزیم هەیە و فلان کەسیش زلەی لێدام. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بۆچ زلەت لێداوە؟" وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (بۆیە لێمدا) وتی سوێند بەو کەسەی موسای هەڵبژاردووە بەسەر مرۆڤدا، تۆیش های لەناوماندا، پێغەمبەر (ﷺ) ڕقی هەستا، هەتا ڕقەکە لە ڕوخساریدا هەست دەکرا، ئەمجا فەرمووی: "لەنێو پێغەمبەرانی خوادا کەسیان لەکەسیان بەچاکتر مەزانن، بەڕاستی کاتێ فوو دەکرێت بە (صور)دا هەرچی لە ئاسمانەکان و زەمینداییە هەمووی لەناو دەچێ، مەگەر کەسێ خوا بیەوێ، دوای ئەوە جارێکی دی فوی پیا دەکرێتەوە، من یەکەم کەسم زیندو دەکرێمەوە، یان لەناو یەکەم تاقمدا زیندو دەکرێمەوە، دەبینم موسا دەستی گرتووە بەعەرشەوە، نازانم ئایە پاداشتی ئەوەی دراوەتەوە کە لە ڕۆژی (طوردا)بێهۆش کەوت، یان پێش من زیندو کراوەتەوە، من نالێم هیچ کەس گەورەترە لە یونسی کوڕی مەتا"

٧-کۆچی دوایی مووسا (علیه السلام)

٨٥٦-عن أبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "جاء مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام، فَقَالَ لَهُ: أَجِبْ رَبَّكَ، قَالَ: فَلَطَمَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام عَيْنَ مَلَكِ الْمَوْتِ فَفَقَأَهَا، قَالَ: فَرَجَعَ الْمَلَكُ إِلَى اللَّه تَعَالَى فَقَالَ: إِنَّكَ أَرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَكَ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ، وقَدْ فَقَأَ عَيْنِي، قَالَ: فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ عَيْنَهُ، وقَالَ: ارْجِعْ إِلَى عَبْدِي فَقُلْ: الْحَيَاةَ تُرِيدُ؟ فَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْحَيَاةَ، فَضَعْ يَدَكَ عَلَى مَتْنِ ثَوْرٍ، فَمَا تَوَارَتْ يَدُكَ مِنْ شَعْرَةٍ فَإِنَّكَ تَعِيشُ بِهَا سَنَةً. قَالَ: ثُمَّ مَهْ؟ قَالَ: ثُمَّ تَمُوتُ. قَالَ: فَالْآنَ مِنْ قَرِيبٍ. رَبِّ أَمِتْنِي مِنَ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمْيَةً بِحَجَرٍ". قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "وَاللَّه لَوْ أَنِّي عِنْدَهُ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ، إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ عِنْدَ الْكَثِيبِ الْأَحْمَرِ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٧٤)

(أبي هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "فریشتەی گیانکێشان هات بۆ لای موسا و پێی وت: وەڵامی پەروەردگارت بدەرەوە، فەرمووی: موسا زلەیەکیدا لە چاوی، چاوی تەقاند ئەمجا فریشتەکە گەڕایەوە خزمەتی خوای گەورە، وتی: بەڕاستی تۆ منت نارد بۆ لای بەندەیەکی خۆت کە مردنی ناوێت و چاوی تەقاندم، فەرمووی: خوا چاوی چاك کردەوە و فەرمووی: بچۆرەوە بۆلای بەندەکەم و پێی بڵێ: ژیانت دەوێ؟ ئەگەر ژیانت دەوێ دەست دانێ لەسەر پشتی گایەك چەند تاڵ موو کەوتە ژێر دەستت، ئەوەندە ساڵ دەژیت. فەرمووی: ئەی دوای ئەوە،

فەرمووی: دوای ئەوە دەمريت. فـەرمووی: دەی ئێستا تـا زووە ئـەی خوايـە نـزيكم خەيتەوە لە خاكی پـيرۆز (الارض المقدسـة) بەئەنـدازەی بـەرد هاوێـژێك" پێغەمبـەر (ﷺ) فەرمووی: "سوێند بەخوا ئەگەر لەلای ئەو بوايەم گۆڕەكـەيم پيشـان ئـەدان وا لەكەناری ڕێگەكەدا لای كۆمەڵە لمە سورەكەدا".

(٨) **باسی يوسف** (عليه السلام)

٨٥٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّه مَنْ أَكْرَمُ النَّاس؟ قَالَ: "أَتْقَاهُمْ". قَالُوا: لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ، قَالَ: "فَيُوسُفُ نَبِيُّ اللَّه، ابْنُ نَبِيِّ اللَّه، ابْنِ نَبِيِّ اللَّه، ابْنِ خَلِيلِ اللَّه". قَالُوا: لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ، قَالَ: "فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونِي؟ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقُهُوا". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٧٥)

لە(أبي هريرة)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: وترا ئەی پێغەمبەری خوا كێ بەرێزترينی خەڵكـە فـەرمووی: "كاميـان زيـاتر تـەقوا كاربێـت" وتيـان: پرسـياری ئـەوەت لێناكـەين، فەرمووی: "يوسف پێغەمبەری خوا، كوڕی پێغەمبەری خوا، كوڕی پێغەمبەری خوا، كـوڕی خۆشەويسـتی خـوا" وتيـان لـەوەش پرسـيارت لێناكـەين، فــەرمووی: "لـەكانزاكانی عـەرەب پرسـيارم لێدەكـەن؟ كاميـان لـە (جاهليـە)دا چـاكبوبێت لـە ئيسلاميشدا هەر چاك دەبێت، ئەگەر شارەزای ئاين بوون".

٨٦٤–عن ابى هريرة (رض) عن النبى () انه قال –يعنى الله (عز وجل)– لَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ لِي –و قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: لِعَبْدِي– أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٣٤)

لە (أبي هريرة)وە (رضي الله عنه) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموويەتی: "خـوا دەفـەرمووێ: (ناگونجێ بۆ بەندەی من بڵێ من باشترم لە يونس ی كوڕی (متی)".

(٩) **باسی عيسى** (عليه السلام)

٨٥٨–عن ابى هريرة (رضي الله عنه) قال: قال رسول الله (ﷺ) : "انا اولى الناس بعيسى ابن مريم فى الاولى والْآخِرَةِ". قَالُوا: كَيْفَ يَا رَسُولَ اللَّه؟ قَالَ: "الْأنبياء إِخْوَةٌ مِنْ عَلَّاتٍ، وأُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى ودِينُهُمْ وَاحِدٌ، فَلَيْسَ بَيْنَنَا نَبِيٌّ". (بخاري/ الانبياء/٣٢٥٩)

لـە(ابـی هريـرە)ەوە (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموويـەتی: "مـن لەبـەرترم لەهەمو كـەس بـە عيسـای كـوڕی مـريم لـە دنيـا و لـە قيامەتـدا، وتيـان: چـۆن ئـەی

پێغەمبەری خوا؟ فەرمووی: "پێغەمبەران کوڕی یەك باوکن، دایکیان جیایە، ئاینیان یەکە، لەنێوان من و ئەودا پێغەمبەرێکی تر نیە" (واتا: بنج و بناوانی ئاینە ئاسمانیەکان یەکن لەخوا بەیەك زانین و بڕوابوون بە قیامەت، هەر چەند لەهەندێ وردەشتدا جیاوازبن).

(١٠) فەرموودەی عیسی (ﷺ): باوەڕم بەخوا هێنا و خۆمم بەدرۆ خستەوە

٨٥٩ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "رَأَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَجُلًا يَسْرِقُ، فَقَالَ لَهُ عِيسَى: سَرَقْتَ؟ قَالَ: كَلَّا والَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، فَقَالَ عِيسَى: آمَنْتُ بِاللَّهِ وكَذَّبْتُ نَفْسِي". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٦٠)

لە(ابي هريرة)وە (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "(عیسی)ی کوڕی (مریم) پیاوێکی دی دزی دەکرد، عیسی پێی وت: ئەوە دزیت کرد؟ وتی: نەخێر سوێند بەو کەسەی جگە لەو خوایەکی تر نیە، عیسی فەرمووی: بڕوام بەخوا هێناو، خۆمم بەدرۆ خستەوە".

بەشی پەنجاو یەکەم: پلەوپایەی یارەکانی پێغەمبەر (ﷺ)

پلەوپایەی ئەبوبەکری صدیق (رضي الله عنه)

(١) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): "گومانت چۆنە بە دوو کەس خوا سێیەمیان بێت"

٨٦٠ـ عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ (رضي الله عنه) حَدَّثَهُ قَالَ: نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ عَلَى رُؤوسِنَا ونَحْنُ فِي الْغَارِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ إِلَى قَدَمَيْهِ أَبْصَرَنَا تَحْتَ قَدَمَيْهِ. فَقَالَ: "يَا أَبَا بَكْرٍ، مَا ظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ ثَالِثُهُمَا". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٥٣)

لە(أنس)ی کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) کە أبو بکر الصدیق (رضي الله عنه) قسەی بۆ کردووە دەڵێ: تەماشای قاچی بێباوەڕەکانم دەکرد لەسەرمانەوە بوو لەکاتێکدا لەئەشکەوتەکەدا بووین، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا گەریەکێکیان سەردانەوێنێ بۆئاستی قاچەکانی ئێمە دەبینی. فەرمووی: "ئەی ئەبوبەکر گومانت چییە بەرانبەر بە دوو کەس کە خوا سێهەمیان بێت".

(٢) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): "منەتکارترین کەس لە سەرمن بە ماڵی و بە یاوەریی (أبو بکر)ە"

٨٦١ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: "عَبْدٌ خَيَّرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ زَهْرَةَ الدُّنْيَا وبَيْنَ مَا عِنْدَهُ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ". فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ (رضي الله عنه) وبَكَى، فَقَالَ: فَدَيْنَاكَ بِآبَائِنَا وأُمَّهَاتِنَا، قَالَ: فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) هُوَ الْمُخَيَّرُ، وكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا بِهِ، وقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ أَمَنَّ النَّاسِ عَلَيَّ فِي مَالِهِ وصُحْبَتِهِ أَبُو بَكْرٍ، ولَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا، ولَكِنْ أُخُوَّةُ الْإِسْلَامِ، لَا تُبْقَيَنَّ فِي الْمَسْجِدِ خَوْخَةٌ إِلَّا خَوْخَةَ أَبِي بَكْرٍ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٩١)

لە(أبي سعيد الخدري)ەوە (رضي الله عنه) کە پێغەمبەر (ﷺ) دانیشت لەسەر دوانگە و فەرمووی: "بەندەیەك خواسەرپشکی کردووە لە نێوان جوانی دنیا و ژیانی لای

پەروەردگار، ئەو ئەوەی هەڵبژاردوە کەلای پەروەردگارە" ئەبوبەکر (ﷺ) گریا و وتی: باوك و دایکم فیدات بێت، وتی: سەرپشك کراوەکە پێغەمبەربوو (ﷺ)، (أبو بكر)یش زاناترین کەسمان بوو بەو فەرمووده،. هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "منەتکارترین کەس لەسەر من بەماڵی و بەهاوڕێیەتی (أبو بكر)ە، ئەگەر من خۆشەویستم هەڵبژاردایە أبوبكرم هەڵدەبژارد، بەڵام برایەتی ئیسلام لەنێوانماندایە، هیچ دەرگا چکۆلەیەك بۆ سەر مزگەوت ناهیلڕێت جگە لە دەرگا چکۆلەکەی أبوبكر".

(٣) خۆشەویستترین کەس لای پێغەمبەر (ﷺ) (أبوبكر)ە (رضى الله عنه وأرضاه)

٨٦٢ـ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بَعَثَهُ عَلَى جَيْشِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ. فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: "عَائِشَةُ". قُلْتُ: مِنَ الرِّجَالِ؟ قَالَ: "أَبُوهَا". قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "ثم عُمَرُ" فَعَدَّ رِجَالًا. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٦٢)

(لە أبي عثمان)ەوە دەڵێ: (عمرو)ی کوڕی (عاص) (رضي الله عنه) هەواڵی دامێ کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناردی بۆ فەرماندەیی سوپای (ذات السلاسل)، هاتمە خزمەتی وتم: کێ زۆر خۆشەویستە لات؟ فەرمووی: "عائشة"وتم: لەپیاوان فەرمووی: "باوکی عائشە" وتم: دوای ئەو کێ ؟ فەرمووی: "عمر"، چەند پیاوێکی ژمارد.

(٤) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): "من باوەڕم پێی هەیە و (أبوبكر و عمر)یش"

٨٦٣- أبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "بَيْنَمَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً لَهُ قَدْ حَمَلَ عَلَيْهَا الْتَفَتَتْ إِلَيْهِ الْبَقَرَةُ فَقَالَتْ: إِنِّي لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا، ولَكِنِّي إِنَّمَا خُلِقْتُ لِلْحَرْثِ". فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللَّهِ –تَعَجُّبًا وفَزَعًا– أَبَقَرَةٌ تَكَلَّمُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَإِنِّي أُومِنُ بِهِ وأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ". قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "بَيْنَا رَاعٍ فِي غَنَمِهِ عَدَا عَلَيْهِ الذِّئْبُ، فَأَخَذَ مِنْهَا شَاةً، فَطَلَبَهُ الرَّاعِي حَتَّى اسْتَنْقَذَهَا مِنْهُ، فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ الذِّئْبُ فَقَالَ لَهُ: مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ؟ يَوْمَ لَيْسَ لَهَا رَاعٍ غَيْرِي". فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "فَإِنِّي أُومِنُ بِذَلِكَ اناءأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٨٤)

لـه(أبـي هريـرة)وه (ﷺ) دهڵـێ: پێغهمبـهر (ﷺ) فـهرمووی: "لهکاتێـدا پیاوێـك مانگایهکی لێدهخوڕی بارێکی لێنابوو، مانگاکه لای کردهوه بهلایدا و وتـی: من بـۆ ئهمه دروست نهکراوم، بهڵکو بۆزهوی کێڵان دروست کراوم" خهڵك وتیان: سبحان الله –بهسـهر سـوڕمان و ترسـهوه– مانگـا قسـه دهکـات؟ پێغهمبـهر (ﷺ) فـهرمووی: "بهڕاستی من و أبو بكر و عمر باوهڕمان بهمـه ههیـه" أبـو هریـرة دهڵـێ: پێغهمبـهر (ﷺ) فهرمووی: "لهکاتێکدا شـوانێك لـهناو مهڕهکانیـدا بـوو، گـورگ پـهلاماری دا و مـهڕێکی لێ فڕانـد، شـوانهکه کهوتـه دوای و مهڕهکـهی ڕزگـار کـرد، گورگهکـه لای کردهوه بهلایدا و پێی وت: ئهی له ڕۆژی دڕندهدا کێ فریای دهکهوێت؟ لـه ڕۆژێکـدا شوانی نابێت جگه له من، خهڵکهکه وتیان: سـبحان اللـه پێغهمبـهر (ﷺ) فـهرمووی: "بهڕاستی من باوهڕم بهمه ههیه أبو بكر و عمریش".

(٥) هاوڕێیهتی (صدیق) و (فاروق) بۆ پێغهمبهر (ﷺ)

٨٦٤ــ عن ابْنَ عَبَّاسٍ (ﷺ) قالَ: وضِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (ﷺ) عَلَى سَرِيرِهِ، فَتَكَنَّفَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ ويُثْنُونَ ويُصلُّونَ عَلَيْه قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ، وأَنَا فِيهِمْ، قَالَ: فَلَمْ يَرُعْني إِلَّا بِرَجُلٍ قَدْ أَخَذَ بِمَنْكِبِي مِنْ ورائِي، فَالْتَفَتُّ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ عَلِيٌّ (ﷺ)، فَتَرَحَّمَ عَلَى عُمَرَ وقَالَ: مَا خَلَّفْتَ أَحَدًا أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ بمِثْلِ عَمَلِه مِنْكَ، وايْمُ اللَّه إِنْ كُنْتُ لَأَظُنُّ أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ، وذَاكَ أَنِّي كُنْتُ أُكَثِّرُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "جِئْتُ اناءأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ، ودَخَلْتُ اناءأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ، وخَرَجْتُ اناءأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ، فَإِنْ كُنْتُ لَأَرْجُو –أَوْ: لَأَظُنُّ– أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَهُمَا". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٧٤)

لـه(أبـن عبـاس)هوه (ﷺ) دهڵـێ: (عمـر)ی کـوڕی (خطـاب) دانرابـوو لهسـهر دارتهرمهکهی، خهڵك دهورهیان داو بـۆی دهپاڕانـهوه و، چاکهیان دهوت و، نوێـژیان لهسهر دهکرد، پێش ئهوهی ههڵگیرێت، منیش لهناویاندا بـووم پیاوێـك لـه پشـتهوه شانی گرتم و ڕایچڵهکاندم، کـه لامکـردهوه علـی بـوو (ﷺ)، ڕهحمـهتبوونی (عمـر)ی کردو وتی: هیچ کهست دوای خۆت بهجێنههێڵاوه که مـن حـهز بکـهم لهسـهر وێنـهی کردهوهی ئهو بگهم به خزمهت خوا زیاتر لهتۆ. سوێندم بهخوا من وامدهزانی که خوا لهگـهڵ دووهاوڕێکـهت داتـدهنێ، چـونکه زۆر جـار دهمبیسـت لـه پێغهمبـهر (ﷺ) دهیفهرموو: "من و أبوبکر و عمر هاتین، من و أبوبکر و عمر چووینه ژوورهوه، مـن و أبوبکر و عمر دهرچووین، بهڕاستی من ئومێدم وههابوو، یان وامدهزانی خـوا بتخاتـه لای ئهوان".

(٦) دانانی صدیق (رضي الله عنه) بەجێنشین

٨٦٥ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ (رضي الله عنه): أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) شَيْئًا، فَأَمَرَهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ جِئْتُ فَلَمْ أَجِدْكَ. قَالَ أَبِي: كَأَنَّهَا تَعْنِي الْمَوْتَ. قَالَ: "فَإِنْ لَمْ تَجِدِينِي فَأْتِي أَبَا بَكْرٍ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٥٩)

له محمدی کوڕی (جبیر)ی کوڕی (مطعم)ەوە ئەویش لەباوکییەوە (رضي الله عنه): کە ئافرەتێك داوای شتێکی کرد لە پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو: بێتەوە بۆ لای، ئافرەتەکە وتی: یارسول الله ئەگەر هاتم و تۆم دەسنەکەوت –وەك ئەوەی مەبەستی مردن بێت– فەرمووی: "ئەگەر منت دەستگیر نەبوو وەرە بۆلای أبو بکر".

(٧) پلەوپایەی (عمر)ی کوڕی (الخطاب)(رضي الله عنه)

٨٦٦ـ عن أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ عَلَيَّ، وعَلَيْهِمْ قُمُصٌ، مِنْهَا مَا يَبْلُغُ الثُّدِيَّ، ومِنْهَا مَا يَبْلُغُ دُونَ ذَلِكَ، ومَرَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وعَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجُرُّهُ". قَالُوا: مَاذَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "الدِّينَ". (بخاري/ الإيمان/ ٢٣)

(ابي سعيد الخدري)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "لەکاتێکدا من خەوتبووم، دیم کەسانێکیان پیشان دەدام کراسیان لەبەردابوو، کراسی وایان هەبوو دەگەیشتە سەرمەمك، هەیان بوو دەگەیشتە خوارتر لەوە، عمری کوڕی خطاب تێپەڕی کراسێکی لەبەردابوو رایدەکێشا بەزەویدا". وتیان: چۆن خەوپرژێنت کرد ئەی پێغەمبەری خوا؟ فەرمووی: "بە دینداری".

٨٦٧ـ عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ رَأَيْتُ قَدَحًا أُتِيتُ بِهِ –فيه لَبَنٌ– فَشَرِبْتُ مِنْهُ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى الرِّيَّ يَجْرِي فِي أَظْفَارِي، ثُمَّ أَعْطَيْتُ فَضْلِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ". قَالُوا: فَمَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "الْعِلْمَ". (بخاري/ العلم/ ٨٢)

لە(عبدالله)ی کوڕی (عمر)ەوە (رضي الله عنه)، لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی: "لەکاتێکدا خەوتبووم پەرداخێکم دی بۆیان هێنام، شیری تیابوو، لێم خواردەوە هەتا دیم نینۆکەکانمی پێ پاراو بوویەوە، دوای ئەوە پاشماوەکەم دا بە عمری کوڕی (خطاب) وتیان: چۆنت خەو پرژێن کرد ئەی پێغەمبەری خوا؟ فەرمووی: "بە زانست".

٨٦٨ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُنِي عَلَى قَلِيبٍ عَلَيْهَا دَلْوٌ، فَنَزَعْتُ مِنْهَا مَا شَا و اللَّهُ، ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ فَنَزَعَ بِهَا ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ، وفِي نَزْعِه –وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ– ضَعْفٌ، ثُمَّ اسْتَحَالَتْ غَرْبًا، فَأَخَذَهَا ابْنُ الْخَطَّابِ، فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَنْزِعُ نَزْعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٦٤)

لـه(ابــي هريــرة)ەوە (ﷺ) دەڵــێ: لــە پێغەمبــەرم (ﷺ) بیســت دەیفــەرموو: "لەکاتێکدا خەوتبووم خۆم دی بەسەربیرێکەوە دوڵچەیەکی لەسـەر بـوو، ئەوەنـدەی خواویستی ئاوم لێهـەڵگۆزی، لەپاشـدا کوڕەکـەی (أبـو قحافـە) دۆڵچـەکەی وەرگـرت دۆڵچەیێ، دو دۆڵچە ئاوی هەڵگۆزی، لە هەڵگۆزینەکەشیدا –خـوا لێـی ببـورێ– لاواز بوو، لەپاشدا دۆڵچەکە بوو بەدۆڵچەیەکی گەورە (عمـر)ی کـوڕی (خطـاب)وەریگـرت هیچ ئازاییو لێزانیەکم لە ئادەمیزاد نـەدیوە بەوێنـەی (عمـر) ئـاو هەڵبکێشـێ، هـەتا ئەوەندەی هەڵکێشا خەڵك وشترەکانیان پاراو کرد و بردیانن بۆ مۆڵگا".

٨٦٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ): أَنَّهُ قَالَ: "بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ رَأَيْتُنِي فِي الْجَنَّةِ، فَإِذَا امْرَأَةٌ تَوَضَّأُ إِلَى جَانِبِ قَصْرٍ، فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ. فَذَكَرْتُ غَيْرَةَ عُمَرَ فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا". قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَبَكَى عُمَرُ ونَحْنُ جَمِيعًا فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، ثُمَّ قَالَ: عُمَرُ بِأَبِي أَنْتَ وأُمي يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَعَلَيْكَ أَغَارُ؟ (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٧٠)

لـە(أبـي هریـرة)ەوە (ﷺ) لـە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) فـەرمووی: "لەکاتێکـدا مـن خــەوتبووم خـۆم لەبەهەشـتدا دی، ئـافرەتێکم دی لەپـەنا کۆشـکێکدا دەسـتنوێژی دەگرت، وتم: ئەم کۆشك و ئافرەتە هی کێیە؟ وتیان: هی (عمر)ی کوڕی (خطـاب)ە، غیرەتی (عمر)م یادکەوتەوە بۆیە خێرا پشتم هەڵکرد".

أبو هریرە دەڵێ: عومەر گریا، ئێمـەش گشـتمان گریـاین لـەو مەجلیسـەدا لەگـەڵ پێغەمبەردا (ﷺ). ئەمجا عومەر وتی: دایك و بـاوکم فیـدات بـێ –یارسـول الله– مـن بەرانبەر تۆ غیرەت بمگرێ و بەدگومان بم؟

٨٧٠ـ عن سَعْد بْنِ أَبِي وقَّاصٍ (ﷺ) قَالَ: اسْتَأْذَنَ عُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، وعِنْدَهُ نساء مِنْ قُرَيْشٍ يُكَلِّمْنَهُ ويَسْتَكْثِرْنَهُ، عَالِيَةً أَصْوَاتُهُنَّ، فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ قُمْنَ يَبْتَدِرْنَ الْحِجَابَ، فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَضْحَكُ، فَقَالَ عُمَرُ: أَضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "عَجِبْتُ مِنْ هؤلاء اللَّاتِي كُنَّ

عِنْدِي، فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ". قَالَ عُمَرُ: فَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يَهَبْنَ. ثُمَّ قَالَ عُمَرُ: أَيْ عَدُوَّاتِ أَنْفُسِهِنَّ، أَتَهَبْنَنِي ولَا تَهَبْنَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)؟ قُلْنَ: نَعَمْ، أَنْتَ أَغْلَظُ وأَفَظُّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ قَطُّ سَالِكًا فَجًّا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣١٢٠)

(سعد)ی کوڕی (أبی وقاص) (ﷺ) دەڵێ: عومەر داوای مۆڵەتی کرد لە پێغەمبەر (ﷺ) لەکاتێکدا کە کۆمەڵێ ئافرەتی لابوو قسەیان لەگەڵ دەکرد و، داوای ئامۆژگاری زیاتریان دەکرد، دەنگیان هەڵبڕیبوو کاتێ عومەر مۆڵەتی خواست هەستان و خێرا عەباکانیان پێچا بەخۆیانەوە، پێغەمبەر (ﷺ) بەدەم پێکەنینەوە ڕێگای (عمر)یدا، عومەر فەرمووی: خوا دڵخۆشت بکات ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، فەرمووی: "سەرم لەم ئافرەتانە سوڕما کەلای من دانیشتبوون لەکاتێکدا دەنگی تۆیان بیست خێرا عەباکانیان پێچالەخۆیانەوە"، عومەر وتی: هەقیان وایە لە تۆ زیاتر بترسن. لەپاشدا عومەر بە ئافرەتەکانی وت: ئەی ئافرەتانێك کە دوژمنی خۆتانن لەمن دەترسن و لە پێغەمبەر (ﷺ) ناترسن؟ وتیان: بەڵێ، تۆ ڕەقتری و وشك تری لە پێغەمبەر (ﷺ). پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "سوێند بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە هیچ کات شەیتان بەتۆ نەگەیشتووە لەسەر ڕێگایەکدا مەگەر ئەو ڕێگایەکی تری گرتووە (واتە: شەیتان ڕێگای خۆی گۆڕیووە).

٨٧١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: "قَدْ كَانَ يَكُونُ فِي الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ مُحَدَّثُونَ، فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهُمْ". قَالَ ابْنُ وهْبٍ: تَفْسِيرُ مُحَدَّثُونَ: مُلْهَمُونَ.(بخاری / فضائل الصحابة /٣٤٨٦)

لە(عائشة)وە (ﷺ) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە فەرموویەتی: "ئوممەتەکانی بەرلە ئێوە وابوون کەسانی بەهرەمەند (مُلهَم)یان هەبووە، ئەگەر لە ئوممەتی من یەکێ لەوان هەبێ ئەوە (عمر)ی کوڕی (خطاب) لەوانە".

٨٧٢ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ عُمَرُ (ﷺ): وافَقْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ: فِي مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ، وفِي الْحِجَابِ، وفِي أُسَارَى بَدْرٍ. (بخاري/ القبلة/ ٣٩٣)

(أبن عمر) (ﷺ) دەڵێ: عمر (ﷺ) وتویەتی: لەسێ شتدا بۆچوونەکانم یەکیگرت لەگەڵ فەرموودەی پەروەردگارمدا: لە مەقامی ئیبراهیم دا، لە پەردەپۆشی (حجاب)دا، لەدیلەکانی بەدردا.

٨٧٣ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ اللَّه ابْنُ أُبَيّ ابْنُ سَلُولَ، جاء ابْنُهُ عَبْدُ اللَّه بْنُ عَبْد اللَّه إِلَى رَسُول اللَّه (ﷺ) فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ قَميصَهُ أَنْ يُكَفِّنَ فيه أَبَاهُ، فَأَعْطَاهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْه، فَقَامَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) ليُصَلِّيَ عَلَيْه، فَقَامَ عُمَرُ (رضي الله عنه)، فَأَخَذَ بِثَوْبِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه أَتُصَلِّي عَلَيْه وقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْه؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنَّمَا خَيَّرَنِي اللَّهُ (عزوجل) فَقَالَ: (اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً) (التوبة: ٨٠). وسَأَزِيدُ عَلَى سَبْعِينَ". قَالَ: إِنَّهُ مُنَافِقٌ، فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، وأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (ولَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا ولَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ) (التوبة: ٨٤). (بخاري/ التفسير/ ٤٣٩٣)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: لەکاتێکدا (عبد الله) ی کوڕی (أبـيّ)کـوڕی (سـلول) مـرد، عبدالله ی کوڕی هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) داوای لێکرد کراسـەکەی خـۆی بـداتێ تا بیکات بەکفنی باوکی، داییێی، ئەمجا داوای لێکرد نوێژی لەسەر بکات، پێغەمبەر (ﷺ) هەستا بۆئەوەی نوێژی لەسەر بکات، عومـەر (رضي الله عنه) هەسـتا و چـمکی جلەکـەی گرت و وتی: ئەی پێغەمبەر ی خوا نوێژی لەسـەر دەکـەیت لەکاتێـکدا خـوا نـەهی لێ کردوویت نوێژی لەسەر بکەیت؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی خوا سەرپشکی کـردووم و فەرموویەتی: (أستغفر لهم..) واتا: (داوای لێبوردنیان بـۆ بکـەی یـان داوای لێبـوردن نەکەی بۆیان ، ئەگەر حەفتاجار داوای لێبوردنیان بۆ بکـەیت خـوا لێیـان نابورێـت). فەرمووی: "من لە حەفتایش زیادی دەکەم". (عمـر) وتـی: بێگومـان ئـەو مونافیقـە، پێغەمبەر (ﷺ) نوێژی لەسەر کرد، خوای گەورە ئـەم ئایەتـەی نـازڵ کـرد کـە ئەمـە ماناکەیـەتی: (نوێـژ مەکـە لەسـەر هـیچ کـەس لـەو مونافیقانـە کـە دەمـرن لەسـەر گۆڕەکەشیان مەوەستە بۆ پارانەوە بۆیان).

(٨) پلەو پایەی (عثمان)ی کوڕی (عفان) (رضي الله عنه)

٨٧٤–عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ (رضي الله عنه): أَنَّهُ تَوَضَّأَ في بَيْته ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ: لَأَلْزَمَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) ولَأَكُونَنَّ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا. قَالَ: فَجاء الْمَسْجِدَ، فَسَأَلَ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالُوا:خَرَجَ وجَّهَ هَاهُنَا، قَالَ: فَخَرَجْتُ عَلَى أَثَرِه أَسْأَلُ عَنْهُ حَتَّى دَخَلَ بِئْرَ أَرِيسٍ، قَالَ: فَجَلَسْتُ عنْدَ الْبَاب، وبَابُهَا منْ جَرِيدٍ، حَتَّى قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَاجَتَهُ وتَوَضَّأَ، فَقُمْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ جَلَسَ عَلَى بِئْرِ أَرِيسٍ

وتَوَسَّطَ قُفَّهَا، وكَشفَ عَنْ سَاقَيْه ودَلَّاهُمَا فِي الْبِئْرِ، قَالَ: فَسَلَّمْتُ عَلَيْه، ثُمَّ انْصَرَفْتُ، فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَاب، فَقُلْتُ: لَأَكُونَنَّ بَوَّابَ رَسُول اللَّه (ﷺ) الْيَوْمَ، فَجاء أَبُو بَكْرٍ (رضي الله عنه) فَدَفَعَ الْبَابَ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: أَبُو بَكْرٍ، فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ، قَالَ: نعم، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ؟ فَقَالَ: "ائْذَنْ لَهُ وبَشِّرْهُ بِالْجَنَّة". قَالَ: فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لأَبِي بَكْرٍ: ادْخُلْ ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّة. قَالَ: فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِ رَسُول اللَّه (ﷺ) مَعَهُ فِي الْقُفِّ، ودَلَّى رِجْلَيْه فِي الْبِئْرِ، كَمَا صَنَعَ النَّبِيُّ (ﷺ) وكَشَفَ عَنْ سَاقَيْه. ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ، وقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ ويَلْحَقُني، فَقُلْتُ: إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ –يُرِيدُ أَخَاهُ– خَيْرًا يَأْت به، فَإِذَا إِنْسَانٌ يُحَرِّكُ الْبَابَ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: عُمَرُ بْنُ الْخَطَّاب. فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ، ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فَسَلَّمْتُ عَلَيْه، وقُلْتُ: هَذَا عُمَرُ يَسْتَأْذِنُ؟ فَقَالَ: "ائْذَنْ لَهُ وبَشِّرْهُ بِالْجَنَّة". فَجِئْتُ عُمَرَ (رضي الله عنه) فَقُلْتُ: أَذِنَ ويُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِالْجَنَّة، قَالَ: فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فِي الْقُفِّ عَنْ يَسَارِه، ودَلَّى رِجْلَيْه فِي الْبِئْرِ. ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ، فَقُلْتُ إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا –يَعْنِي أَخَاهُ– يَأْت بِه، فَجاء إِنْسَانٌ فَحَرَّكَ الْبَابَ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، فَقُلْتُ: عَلَى رِسْلِكَ، قَالَ: وجِئْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: "ائْذَنْ لَهُ، وبَشِّرْهُ بِالْجَنَّة، مَعَ بَلْوَى تُصِيبُهُ". قَالَ: فَجِئْتُ فَقُلْتُ: ادْخُلْ، ويُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِالْجَنَّة مَعَ بَلْوَى تُصِيبُكَ، قَالَ: فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقُفَّ قَدْ مُلِئَ، فَجَلَسَ وِجَاهَهُمْ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ. قَالَ شَرِيكٌ: فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ: فَأَوَّلْتُهَا قُبُورَهُمْ. **(بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٧١)**

(سعيد)ی کوڕی (مسيّب) دەڵێ: (أبـو موسـى الاشـعري) (رضي الله عنه) هەواڵیـدامیٚ کەلـە ماڵی خۆیان دەستنوێژی گرت و، پاشـان دەرچـوو وتـی: دەبـێ ئـەمڕۆ لـە خزمـەتی پێغەمبـەردا (ﷺ) بـبم و لێـی جیانەبمـەوە، دەڵـێ: هاتـە مزگـەوت و پرسـیاری کـرد وتیان: دەرچووە و ئاوا ڕووی ناوە، دەڵێ: بەدوایـدا ڕۆیشـتم پرسـیارم دەکـرد هـەتا گەیشتمە بیری (أريس) لای دەرگاکەیـدا دانیشـتم، دەرگاکەیشـی لـە لقـی دارخورمـا تەنرابوو، هەتا پێغەمبەر (ﷺ) چـووە سـەر ئـاوو پاشـان دەسـتنوێژی گـرت، ئینجا هەستام چووم بۆلای لەسـەر بیرەکـە دانیشـتبوو لەناوەڕاسـتی سـەکۆی بیرەکـەدا و هەردوو قوڵی ڕووتکردبوو شۆڕی کردبوونەوە نـاو بیرەکـە، سـەلامم لێکـرد و، دوایـی ڕۆیشتم و لای دەرگاکە دانیشتم و وتم دەبێ ئەمڕۆ دەرگاوانی پێغەمبەربم (ﷺ)، (ابو

بكر)(ﷺ) هات پاڵی نا به دەرگاكەوە وتم: كێیە؟ وتی: ئەبوبەكرم وتم: پەلەمەكە، وتی: بەڵێ پاشان ڕۆیشتم وتم: یارسول الله ئەوە ئەبوبەكرە، داوای مۆڵەت دەكات؟ فەرمووی: "مۆڵەتی بدە و موژدەی بەهەشتیشی بدەرێ" هاتمەوە بە ئەبوبەكرم وت: وەرە ژوورەوە لەكاتێكدا پێغەمبەر (ﷺ) موژدەی بەهەشتت دەداتێ. دەڵێ: ئەبوبەكر هاتە ژوورەوە لای ڕاستی پێغەمبەر (ﷺ) لەپەنا ئەودا هەر لەسەر سەكۆكە دانیشت و، قاچەكانی شۆڕ كردەوە ناو بیرەكە و، بەوێنەی پێغەمبەر (ﷺ) قوڵی ڕووتكرد. دیسان گەڕامەوە دانیشتم،كاتێ من لەماڵ هاتم براكەم جێهێشت دەستنوێژ بگرێت و بەدوامدا بێت، بۆیە وتم: ئەگەر خوا ویستی چاكەی بەفلان ببێ —مەبەستی براكەی بوو— دەیهێنێ بۆ ئێرە، لەناكاو یەكێك دەرگاكەی جولان، وتم ئەوە كێیە؟ وتی: (عمر)ی كوڕی (خطاب)ە، وتم: پەلەمەكە، لەپاشدا چووم بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) سەلامم لێكرد و وتم: ئەوە (عمر)ە داوای مۆڵەت دەكات؟ فەرمووی: "مۆڵەتی بدە و موژدەی بەهەشتی بدەرێ" هاتمەوە لای عومەر وتم: پێغەمبە مۆڵەتی دایت و موژدەی بەهەشتیشت دەداتێ. دەڵێ: هاتە ژوور دانیشت لەگەڵ پێغەمبەر لەسەر سەكۆكە و لەلای چەپیەوە و، هەردوو قاچی شۆڕكردەوە ناوبیرەكە. دیسان هاتمەوە دانیشتم وتم: ئەگەر خوا ویستی چاكەی بە فلان هەبێت دەیهێنێ بۆئێرە —مەبەستی براكەی بوو— یەكێ هات دەرگاكەی جولاند، وتم: ئەوە كێیە؟ وتی: (عثمان)ی كوڕی (عفان) وتم: پەلەمەكە، هاتم بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) هەواڵم دایێ، فەرمووی: "مۆڵەتی بدە و، موژدەی بەهەشتی بدەرێ لەگەڵ بەڵایەكدا تووشی دەبێ" هاتم وتم: وەرە ژوورەوە و پێغەمبەریش موژدەی بەهەشتت دەداتێ لەگەڵ بەڵایەكدا كە توشت دێ. دەڵێ: هاتە ژوورەوە سەرسەكۆكە جێگە نەمابوو، لەو بەرەوە بەرانبەر ئەوان دانیشت. (شریك)ی ڕاوی دەڵێ: سعیدی كوڕی (مسیب) وتی: وام ماناكرد كە ئەوە گۆڕەكانیانە.

(٩) پلەو پایەی علی كوڕی أبی طالب (ﷺ)

٨٧٥ـ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وقَّاصٍ (ﷺ) قَالَ: خَلَّفَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (ﷺ) فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، تُخَلِّفُنِي فِي النساء والصِّبْيَانِ؟ فَقَالَ: "أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي". (بخاري/ المغازي/ ٤١٥٤)

(سعد)ی كوڕی (أبو وقاص)(رضي الله عنه) دەڵێ: كاتێ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) چوو بۆ جەنگی (تبوك) (علی)كوڕی (أبو طالب)ی كرد بە جێنشینی خۆی لەسەر مەدینە، وتی: یارسول الله جێم دێڵی لەگەڵ ژن ومنداڵدا؟ فەرمووی: "ئایا ڕازی نابیت تۆ بۆ من وەك هارون بیت بۆ موسی، ئەوەندە هەیە دوای من پێغەمبەر نایەت".

٨٧٦ـ عن سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ: "لَأُعْطِيَنَّ هَذِه الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْه، يُحِبُّ اللَّهَ ورَسُولَهُ، ويُحِبُّهُ اللَّهُ ورَسُولُهُ". قَالَ: فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا، قَالَ: فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رَسُولِ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) كُلُّهُمْ يَرْجُونَ أَنْ يُعْطَاهَا، فَقَالَ: "أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ". فَقَالُوا: هُوَ يَا رَسُولَ اللَّه يَشْتَكِي عَيْنَيْه. قَالَ: "فَأَرْسِلُوا إِلَيْه". فَأُتِيَ بِه، فَبَصَقَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) في عَيْنَيْه ودَعَا لَهُ، فَبَرَأَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِه وجَعٌ، فَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ، فَقَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه): يَا رَسُولَ اللَّه، أُقَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا؟ فَقَالَ: "انْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّه فِيه، فَوَاللَّه لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا واحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ". (بخاري/ الجهاد/ ٣٧٨٣)

(سەهل)ی كوڕی (سعد)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕۆژی خەیبەر فەرمووی: "ئەم ئاڵایە دەدەمە دەستی پیاوێك خوا لەسەر دەستی ئەو سەركەوتن ئەنجام دەدات، خوا و پێغەمبەری خۆشدەوێ و،خواو پێغەمبەریش خۆشیان دەوێت". دەڵێ: خەڵك ئەو شەوەیان ڕۆژ كردەوە بەو باسەوە: دەبێ كامیان ئەو ئاڵایەی بدرێتێ، كاتێ خەڵك ڕۆژیان لێبوویەوە، بەیانی زوو ڕۆیشتن بۆ خزمەتی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەموویان خوازیاری ئەوە بوون ئەوئاڵایەیان بدرێتێ، فەرمووی: "علي كوڕی أبو طالب لە كوێیە؟". وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ئەو لەدەس ئازاری هەردوو چاوی دەناڵێنێ. فەرمووی: "بنێرن بە دوایدا" هێنایان پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) تفی كردە هەردووچاوی و بۆی پاڕایەوە، چاك بوو هەروەك ئازاری نەبوبێت، ئاڵاكەی دایە دەستی، علی (رضي الله عنه) وتی: یارسول الله لەگەڵیان نەجەنگێن تاوەك ئێمە یان لێدێت؟ فەرمووی: "لەسەر خۆ بڕۆ ناویان تا دەگەیتە قەراغی ماڵەكانیان، دوایی بانگیان بكە بۆ ئیسلام هەواڵیان بدەرێ بەوەی واجبە لەسەریان لە ئەركی خوایی، سوێند بەخوا، ئەگەر خوا بەهۆی تۆوە یەك كەس ڕێنمایی بكات بۆتۆ چاكترە لە هەرچی وشتری سوور هەیە".((مەبەست سامانی دنیایە)).

٨٧٧ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (ﷺ) قَالَ: اسْتُعْمِلَ عَلَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ مِنْ آلِ مَرْوَانَ، قَالَ: فَدَعَا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ فَأَمَرَهُ أَنْ يَشْتِمَ عَلِيًّا، قَالَ: فَأَبَى سَهْلٌ، فَقَالَ لَهُ: أَمَّا إِذْ أَبَيْتَ فَقُلْ: لَعَنَ اللَّهُ أَبَا التُّرَابِ. فَقَالَ سَهْلٌ: مَا كَانَ لِعَلِيٍّ (ﷺ) اسْمٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَبِي التُّرَابِ، وَإِنْ كَانَ لَيَفْرَحُ إِذَا دُعِيَ بِهَا. فَقَالَ لَهُ :أَخْبِرْنَا عَنْ قِصَّتِه، لِمَ سُمِّيَ أَبَا تُرَابٍ؟ قَالَ: جاء رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَيْتَ فَاطِمَةَ (ﷺ) فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ: "أَيْنَ ابْنُ عَمِّك". فَقَالَتْ: كَانَ بَيْنِي وبَيْنَهُ شيء فَغَاضَبَنِي، فَخَرَجَ فَلَمْ يَقِلْ عِنْدِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِإِنْسَانٍ: "انْظُرْ أَيْنَ هُوَ". فَجاء فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ، فَجاءهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وهُوَ مُضْطَجِعٌ، قَدْ سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شِقِّه فَأَصَابَهُ تُرَابٌ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَمْسَحُهُ عَنْهُ ويَقُولُ: "قُمْ أَبَا التُّرَابِ، قُمْ أَبَا التُّرَابِ". (بخاري/ المساجد/ ٤٣٠)

(سهل)ی كوڕی (سعد)(ﷺ) دەڵێ: پیاوێك لە تیرەی مەروان كرابە كارمەند لەسەر مەدینە، (سعد)ی بانگ كرد و وتی: دەبێ جنێو بە علی بدەیت، سهل بەقسەی نەكرد، وتی: وەك ئەوەت نەكرد، دەبڵێ: لەعنەتی خوا لە (أبو تراب)، (سهل) وتی: علی هیچ ناوێكی نەبووە لای شیرین تر بێت لە (أبو تراب) و زۆری پێخۆشبوو بەو شێوە بانگ بكرایە.

(أبو حازم الراوی) وتی: هەواڵمان بدەرێ بۆچ بە (أبو تراب) ناونراوە؟ وتی: پێغەمبەر (ﷺ) دێت بۆ ماڵی (فاطمة)(ﷺ) علی لەماڵ نابێت، دەفەرموێ: "ئامۆزاكەت لە كوێیە؟" دەڵێ: شتێك ڕویدا لە نێوانماندا لێم تۆراو دەرچوو، لای من نیوەڕۆ خەوی نەكرد، پێغەمبەر (ﷺ) بەكەسێكی فەرموو: "بزانە لە كوێیە؟" هاتەوە و وتی: یا رسول الله وا لە مزگەوت ڕاكشاوە، پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆلای ڕاكشابوو عەباكەی لە لاتەنیشتی كەوتبووەخوارو پشتی خۆڵاوی بووبوو، پێغەمبەر (ﷺ) خۆڵەكەی دەسڕی و دەیفەرموو: "هەستە أبوتراب، هەستە ابو تراب".

(١٠) پلەوپایەی طلحة كوڕی عبیدالله (ﷺ)

٨٧٨ـ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ: لَمْ يَبْقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي بَعْضِ تِلْكَ الْأَيَّامِ الَّتِي قَاتَلَ فِيهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) غَيْرُ طَلْحَةَ وسَعْدٍ -عَنْ حَدِيثِهِمَا-. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥١٧)

(أبو عثمان) دەڵێ: لەیەکێ لەو ڕۆژگارانەی پێغەمبەر (ﷺ) تیا جەنگا جگە لە (طلحة)و (سعد) کەسی تری لەگەڵ نەما. (مەبەست جەنگی أُحدە).

(١١) پلەو پایەی (زبیر)ی کوڕی (عوام)

٨٧٩ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: نَدَبَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) النَّاسَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيٌّ وحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٦٩٢)

(محمد)ی کوڕی (منكدر) دەڵێ: لە(جابر)ی کوڕی (عبدالله) م (رضي الله عنه) بیستووە دەیوت: لە ڕۆژی خەندەقدا پێغەمبەر (ﷺ) خەڵکی هەڵنا (بۆ ئەوەی هەواڵی بنو قریظةی بۆ بزانن) (زبیر) ئامادەیی دەربڕی، جارێکی تر هەڵینان (زبیر) ئامادەیی دەربڕی، جارێکی تر هەڵینان هەر (زبیر) ئامادەیی دەربڕی، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەموو پێغەمبەرێك هاوەڵی تایبەتی هەیە، (زبیر)یش هاوەڵی تایبەتی منە".

٨٨٠ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رضي الله عنه) قَالَ: كُنْتُ اناءعُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ مَعَ النِّسْوَةِ فِي أُطُمِ حَسَّانَ، فَكَانَ يُطَأْطِئُ لِي مَرَّةً فَأَنْظُرُ وأُطَأْطِئُ لَهُ مَرَّةً فَيَنْظُرُ، فَكُنْتُ أَعْرِفُ أَبِي إِذَا مَرَّ عَلَى فَرَسِهِ فِي السِّلَاحِ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ. قَالَ: وأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي، فَقَالَ: ورَأَيْتَنِي يَا بُنَيَّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: أَماءاللَّهِ لَقَدْ جَمَعَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَوْمَئِذٍ أَبَوَيْهِ، فَقَالَ: "فَدَاكَ أَبِي وأُمِّي". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥١٥)

(عبدالله)ی کوڕی (زبیر) (رضي الله عنه) دەڵێ: ڕۆژی خەندەق من و (عمر)ی کوڕی (أبو سلمة)لەگەڵ ئافرەتاندا لە قەڵای (حسان) بووین، جارێك (عمر) پشتی بۆمن دادەنەواند و (دەچوومە سەر پشتی و) دەمڕوانی، جارێکی دی من پشتم بۆ ئەو دادەنەواند و (دەچووە سەر پشتم) دەیڕوانی، من باوکی خۆم دەناسییەوە بەسواری ئەسپەکەیەوە چەك بەدەس کەدەچوو بۆ ناو (بني قريظة) دەڵێ: (عبدالله)ی کوڕی (عُروة) هەواڵی دامێ، لە (عبدالله)ی کوڕی (زبیر)ەوە دەڵێ: من ئەم دیمەنەم باسکرد بۆ باوکم، وتی: ڕۆڵە منت بینی؟ وتم: بەڵێ، وتی: بزانە بەخوا ئەو ڕۆژە پێغەمبەری خوا (ﷺ) باوك و دایکی پێکەوە ناوبردوو فەرمووی: "باوك و دایکم فیداتبێ".

(١٢) پلە و پایەی سعدی کوڕی أبو وەقـاص (رضي الله عنه)

٨٨١ـ عن عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: سَهِرَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) مَقْدَمَهُ الْمَدِينَةَ لَيْلَةً، فَقَالَ: "لَيْتَ رَجُلًا صَالِحًا مِنْ أَصْحَابِي يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ". قَالَتْ: فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ سَمِعْنَا خَشْخَشَةَ سِلَاحٍ، فَقَالَ: "مَنْ هَذَا". قَالَ: سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا جَاء بِكَ". قَالَ: وَقَعَ فِي نَفْسِي خَوْفٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَجِئْتُ أَحْرُسُهُ. فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) ثُمَّ نَامَ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٢٩)

(عائشة) (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) لەسـەرەتای گەیشـتنی بـۆ مەدینـە شەوێك نەخەوت، فەرمووی: "خۆزگە پیاوچاكێك لەیارەكانم ئەمشەو پاسەوانی منـی بكردبایە"، دەڵێ: ئیمە لەو مشت و مڕەدا بووین، گوێمان لە خشەخشی چەكێك بوو، فەرمووی: "ئەوە كێیە؟" وتی: (سـعدی كـوڕی أبـو (وقـاص)ە، فـەرمووی: "بۆچـی هاتویت؟" وتـی: دڵم ترسا لەوەی پێغەمبەر (ﷺ) توشی شتێك بێت، هاتم پاسـەوانی بكەم، پێغەمبەر (ﷺ) بۆی پارایەوە و ئەمجا خەوت.

٨٨٢ـ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ (رضي الله عنه):، أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) جَمَعَ لَهُ أَبَوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (ﷺ): "ارْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي". قَالَ: فَنَزَعْتُ لَهُ بِسَهْمٍ لَيْسَ فِيهِ نَصْلٌ، فَأَصَبْتُ جَنْبَهُ فَسَقَطَ فَانْكَشَفَتْ عَوْرَتُهُ، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى نَوَاجِذِهِ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥١٩)

(عامر)ی كوڕی (سـعد)، لـە باوكییـەوە (رضي الله عنه) دەگێڕێتـەوە: كـە پێغەمبـەر (ﷺ)، بـاوك و دایكـی بـۆ كـۆكردەوە لـە ڕۆژی (أُحـد)دا، دەڵـێ: پیاوێـك لـە كافرەكـان موسڵمانەكانی سوتاند (واتە وەك ئاگر لـەناوی دەبـردن) پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "بتەقێنە دایك و باوكم فیدات بێ" دەڵـێ: تیرێكـم تێگـرت سـەرتیری نـەبوو، دام لـە تەنیشتی و دای بەئەرزا و عەورەتی دەركەوت، پێغەمبەر (ﷺ) پێكـەنی هـەتا چـاوم كەوت بە خرێكانی.

(١٣) پلە و پایەی (أبو عبیدة)ی كوڕی (جراح)

٨٨٣ـ عَنْ حُذَيْفَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: جَاء أَهْلُ نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّه ابْعَثْ إِلَيْنَا رَجُلًا أَمِينًا، فَقَالَ: "لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْكُمْ رَجُلًا أَمِينًا حَقَّ أَمِينٍ حَقَّ أَمِينٍ". قَالَ: فَاسْتَشْرَفَ لَهَا النَّاسُ، قَالَ: فَبَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ (رضي الله عنه). (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٣٤)

(حذيفة) (ﷺ) دەڵێ: خەڵکی نجران هاتن بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا پیاوێکی ئەمینمان بۆ بنێرە، فەرمووی: "دڵنیابن پیاوێکتان بۆ دەنێرم ئەمین بێت، بەحەق ئەمین، بەحەق ئەمین". دەڵێ: خەڵك حەزیان بەم سەروکاریەکرد وبەتەمای بوون، (أبو عبيدة)ی کوڕی (جراح)ی ناردن.

(١٤) پلە و پایەی (حسن و حسین) (رضي الله عنه)

٨٨٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي طَائِفَةٍ مِنَ النَّهَارِ، لَا يُكَلِّمُنِي ولَا أُكَلِّمُهُ، حَتَّى جاء سُوقَ بَنِي قَيْنُقَاعَ، ثُمَّ انْصَرَفَ حَتَّى أَتَى خِبَا و فَاطِمَةَ (رضي الله عنها)، فَقَالَ: "أَثَمَّ لُكَعُ، أَثَمَّ لُكَعُ". يَعْنِي حَسَنًا (رضي الله عنه)، فَظَنَنَّا أَنَّهُ إِنَّمَا تَحْبِسُهُ أُمُّهُ لِأَنْ تُغَسِّلَهُ وتُلْبِسَهُ سِخَابًا، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جاء يَسْعَى، حَتَّى اعْتَنَقَ كُلُّ واحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ، فَأَحِبَّهُ وأَحْبِبْ مَنْ يُحِبُّهُ". (بخاري/ البيوع/ ٢٠١٦)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: دەرچووم لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) لەساتەوەختی ڕۆژێکدا نە ئەو قسەی بۆدەکردم نە من قسەم بۆ دەکرد، هەتا گەیشتە بازاڕی (بنو قینقاع) ئینجا ڕۆیشت هەتا گەیشتە دەوارەکەی (فاطمة)(رضي الله عنها) فەرمووی: "ئایا بچکۆل لێرەیە؟" مەبەستی حسن بوو (رضي الله عنه)، واتێگەیشتین دایکی کەمێ بەندی بکات بۆئەوەی بیشوا و مێخەکبەندی لەمل بکات، زۆری پێنەچوو بەڕاکردن هات ، هەتا هەریەکەیان باوەشی کرد بەملی هاوڕێکەیدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەی خوایە من خۆشم دەوێ تۆیش خۆشت بوێ ئەو کەسەیشت خۆشبوێ کە خۆشی دەوێ".

(١٥) پلەوپایەی (فاطمة) (رضي الله عنها) کچی پێغەمبەر (ﷺ)

٨٨٥ـ عن الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ (رضي الله عنه)، أن عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ، وعِنْدَهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَلَمَّا سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ (رضي الله عنها) أَتَتِ النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَالَتْ لَهُ: إِنَّ قَوْمَكَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّكَ لَا تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ، وهَذَا عَلِيٌّ نَاكِحًا ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ. قَالَ الْمِسْوَرُ: فَقَامَ النَّبِيُّ (ﷺ) فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدَ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ بْنَ الرَّبِيعِ، فَحَدَّثَنِي فَصَدَقَنِي، وإِنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ مُضْغَةٌ مِنِّي، وإِنَّمَا أَكْرَهُ أَنْ يَفْتِنُوهَا، وإِنَّهَا واللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ عِنْدَ رَجُلٍ واحِدٍ أَبَدًا". قَالَ: فَتَرَكَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) الْخِطْبَةَ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٢٣)

(مِسوَر)ی کوڕی (مخرمة)(ﭬ) دەڵێ: علی کوڕی أبوطالب (ﭬ) خوازبێنی کچی (أبو جهل)ی کرد، لەوکاتەدا فاطمة (ﭭ) ئەوەی بیست هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) و پێیوت: قەومەوکەت دەڵێن کە بەڕاستی تۆ ڕقت هەڵناسێ بۆ خاتری کچەکانت (واتە گوێیان نادەیتێ) ئەوەتا، (علی) دەیەوێت کچی (أبو جهل)بخوازێت، (مِسوَر)دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) هەستا گوێم لێبوو شایەتمانی هێنا و ئینجا فەرمووی: "دوای ئەمە من ژنم دابە (أبو العاص)ی کوڕی (ربیع) وادەی پێدام وڕاستی لەگەڵ کردم، بەڕاستی (فاطمة)ی کچی موحەممەد پارچەیەکە لە من، تەنها لەوە دەترسم توشی تاوان و تاقیکردنەوەی بکەن، بەڕاستی و سوێند بەخوا کچی پێغەمبەری خوا و کچی دوژمنی خوا قەت کۆنابنەوە لای پیاوێک". ئیتر علی (ﭬ) وازی لەو خوازبێنییە هێنا.

٨٨٦ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﭭ) قَالَتْ: كُنَّ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ (ﷺ) عِنْدَهُ، لَمْ يُغَادِرْ مِنْهُنَّ واحِدَةً، فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ (ﭭ) تَمْشِي، مَا تُخْطِئُ مِشْيَتُهَا مِنْ مِشْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) شَيْئًا، فَلَمَّا رَآهَا رَحَّبَ بِهَا فَقَالَ: "مَرْحَبًا بِابْنَتِي". ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ سَارَّهَا، فَبَكَتْ بُكَا و شَدِيدًا، فَلَمَّا رَأَى جَزَعَهَا سَارَّهَا الثَّانِيَةَ، فَضَحِكَتْ، فَقُلْتُ لَهَا: خَصَّكِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ بِالسِّرَارِ، ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ؟ فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) سَأَلْتُهَا: مَا قَالَ لَكِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ)؟ قَالَتْ: مَا كُنْتُ أُفْشِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) سِرَّهُ. قَالَتْ: فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قُلْتُ: عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِمَا لِي عَلَيْكِ مِنَ الْحَقِّ لَمَا حَدَّثْتِنِي مَا قَالَ لَكِ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). فَقَالَتْ: أَمَّا الْآنَ فَنَعَمْ، أَمَّا حِينَ سَارَّنِي فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى فَأَخْبَرَنِي: "أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ، وإِنَّهُ عَارَضَهُ الْآنَ مَرَّتَيْنِ، وإِنِّي لَا أُرَى الْأَجَلَ إِلَّا قَد اقْتَرَبَ، فَاتَّقِي اللَّهَ واصْبِرِي، فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَكِ". قَالَتْ: فَبَكَيْتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتِ، فَلَمَّا رَأَى جَزَعِي: سَارَّنِي الثَّانِيَةَ فَقَالَ: "يَا فَاطِمَةُ أَمَا تَرْضَيْ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، أَوْ: سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ". قَالَتْ: فَضَحِكْتُ ضَحِكِي الَّذِي رَأَيْتِ. (بخاري/ الاستئذان/ ٥٩٢٨)

(عائشة)(ﭭ) دەڵێ: خێزانەکانی پێغەمبەر (ﷺ) هەموویان لای بوون هیچ کامیان دەرنەچوبوو، (فاطمة)(ﭭ) ڕوی تێکردین و هات بۆلامان، ڕۆیشتنەکەی هیچ جیاواز نەبوو لەڕۆیشتنی پێغەمبەر (ﷺ)، کاتێ بینی مەرحەبای کرد و فەرمووی: "مەرحەبا کچەکەم" لە پاشدا داینیشاند لەلای ڕاستیەوە یان چەپیەوە، دوایی

چپەیەکی بۆ کرد، گریا بەگریانێکی بەکوڵ، کاتی بینی زۆر بێتاقەت بووە، چپەیەکی تری بۆ کرد، ئەمجا پێکەنی، پێم وت: پێغەمبەر (ﷺ) تۆی تایبەت کرد لە نێوەندی خێزانەکانیدا بە نهێنی کەچی تۆ دەگریت؟ کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) هەستا لێم پرسی: پێغەمبەر (ﷺ) چی پێفەرمووی؟ وتی: من نهێنی پێغەمبەر (ﷺ) نادرکێنم، کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) وەفاتی کرد پێم وت: سوێندت لێدەخۆم بەو مافانەی هەمانە لەسەرت پێم بڵێی: ئەو ڕۆژە پێغەمبەر (ﷺ) چی پێوتی؟ وتی: ئێستا بەڵێ، کاتێ جاری یەکەم چپەی بۆ کردم هەواڵی دامێ: "کە جبریل ساڵی جارێك یان دوو جار قورئانم پێدەخوێنێتەوە، بەڵام ئێستا دوو جار پێی خوێندمەوە، بەڕاستی من وادەبینم ئەجەلم نزیك بوەتەوە، لەخوا بترسە و خۆبگرە من باشترین پێشینم بۆتۆ" دەڵێ: گریام بەو گریانەی دیت، کاتێ بێتاقەتی منی بینی دووەم جار چپانی بە گوێمدا: "ئەی (فاطمة)ڕازی نابیت بەوەی گەورەی ئافرەتانی باوەڕداران بیت، یان گەورەی ئافرەتی ئەم ئوممەتەبیت". منیش پێکەنیم بەو پێکەنینەی دیت.

(١٦) پلە و پایەی عائشەی دایکی بڕواداران (رضي الله عنها)

٨٨٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) أَنَّهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أُرِيتُكِ فِي الْمَنَامِ ثَلَاثَ لَيَالٍ، جاءنِي بِكِ الْمَلَكُ فِي سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ فَيَقُولُ: هَذِهِ امْرَأَتُكَ، فَأَكْشِفُ عَنْ وجْهِكِ، فَإِذَا أَنْتِ هِيَ، فَأَقُولُ: إِنْ يَكُ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يُمْضِهِ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٣٢)

لە(عاشە)وە (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "سێ جار تۆم نیشاندرا لەخەودا، فریشتەیەك تۆی دەهێنا بۆلام لەناو پارچەیەك ئاوریشمدا دەیوت: ئەمە خێزانەکەتە کە سەرم لادایت دەبینم تۆیت، منیش دەموت: ئەگەر ئەم خەوە لە خواوە بێت دەیهێنێتە دی

٨٨٨ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً، وإِذَا كُنْتِ عَلَيَّ غَضْبَى". قَالَتْ: فَقُلْتُ: ومِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ؟ قَالَ: "أَمَّا إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً فَإِنَّكِ تَقُولِينَ: لَا ورَبِّ مُحَمَّدٍ (ﷺ)، وإِذَا كُنْتِ غَضْبَى قُلْتِ: لَا ورَبِّ إِبْرَاهِيمَ". قَالَتْ: قُلْتُ: أَجَلْ -وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ- مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ. (بخاري/ النكاح/ ٤٩٣٠)

لە(عائشة)وە (رضي الله عنها) پێغەمبەر (ﷺ) پێی وتم: من دەزانم چ کاتێك تۆ لێم ڕازیت، و چ کاتێك لێم زویریت" دەڵێ: پێم وت: لەکوێوە ئەمە دەزانی؟ فەرمووی: "بەوەی

هەرکات لێم ڕازی بوویت دەڵێی: نەخێر بەخوای موحەممەد (ﷺ) و هەرکات لێم زویر بوویت دەڵێی: نەخێر بەخوای ئیبراهیم" دەڵێ: وتم: بەڵێ –والله ئەی پێغەمبەری خوا –تەنها ناوەکەی تۆ وازلێ دێنم".

٨٨٩ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّهَا كَانَتْ تَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). قَالَتْ: وكَانَتْ تَأْتِينِي صَوَاحِبِي فَكُنَّ يَنْقَمِعْنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). قَالَتْ: فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُسَرِّبُهُنَّ إِلَيَّ. (بخاري/ الأدب/ ٥٧٧٩)

لە عائشەوە (رضي الله عنها) کە ئەو یاری بەبووکە شووشە دەکرد لای پێغەمبەر (ﷺ) دەڵێ: چەند هاوڕێیەکم هەبوون دەهاتن بۆلام، کاتێ پێغەمبەریان (ﷺ) دەبینی خۆیان دەشاردەوە لەشەرمدا، پێغەمبەریش (ﷺ) یەکەیەکە دەیناردنەوە بۆ لام.

٨٩٠ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ، يَبْتَغُونَ بِذَلِكَ مَرْضَاةَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). (بخاري/ الهبة/ ٢٤٣٥)

لە (عائشە)وە (رضي الله عنها) کە خەڵك بەدوای ئەوەدا دەگەڕان لە ڕۆژی عائشەدا دیاریەکانیان بنێرن، مەبەستیان ئەوە بوو پێغەمبەر (ﷺ) پێی ڕازی و دڵخۆش بێ.

٨٩١ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَيَتَفَقَّدُ، يَقُولُ: "أَيْنَ أَنَا الْيَوْمَ، أَيْنَ أَنَا غَدًا". اسْتِبْطَا و لِيَوْمِ عَائِشَةَ، قَالَتْ: فَلَمَّا كَانَ يَوْمِي قَبَضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَحْرِي ونَحْرِي. (بخاري/ الجنائز/ ١٣٢٣)

لە (عائشە)وە (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆسەرەی من دەگەڕا دەیفەرموو: "من ئەمڕۆ لە کوێم؟ من سبەینێلە کوێم؟" چونکە حەزی دەکرد زووبگاتەوە ڕۆژەکەی عائشە، دەڵێ: کاتێ سەرەی من هاتەوە خوای گەورە گیانی کێشا لەنێوان سنگ و گەردنی مندا.

٨٩٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ، وهُوَ مُسْنِدٌ إِلَى صَدْرِهَا، وأَصْغَتْ إِلَيْهِ وهُوَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وارْحَمْنِي، وأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ". (بخاري/ المغازي/ ٤١٧٦)

لە(عائشە)وە (رضي الله عنها) کەلە پێغەمبەری (ﷺ) بیستووە –بەرلەوەفاتی لەکاتێکدا پاڵی دابوو بەسینگییەوە– گوێی لێگرت دەیفەرموو: "ئەی خوایە لێم ببورە و بەزەییت پیامدا بێتەوە و بمگەیەنە بە خۆشەویست" (مەبەستی پێغەمبەران و دانیشتوانی بەهەشتە)

٨٩٣ـ عن عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ وهُوَ صَحِيحٌ: "إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يُرَى مَقْعَدُهُ فِي الْجَنَّة، ثُمَّ يُخَيَّرُ". قَالَتْ عَائِشَةُ: فَلَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّه (ﷺ) ورأْسُهُ عَلَى فَخذي، غُشِيَ عَلَيْه سَاعَةً ثُمَّ أَفَاقَ، فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّقْف، ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى". قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: إِذًا لَا يَخْتَارُنَا، قَالَتْ عَائِشَةُ: وعَرَفْتُ الْحَديثَ الَّذي كَانَ يُحَدِّثُنَا به وهُوَ صَحِيحٌ في قَوْله: "إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ منَ الْجَنَّة، ثُمَّ يُخَيَّرُ". قَالَتْ عَائِشَةُ: فَكَانَتْ تِلْكَ آخرُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قَوْلَهُ: "اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى". (بخاري/ المغازي/ ٤١٩٤)

لـه(عائشــة) (ﷺ) دهڵــێ: پێغهمبــهری خــوا (ﷺ) لهكاتێكـدا لــهش ســاغ بــوو دهيفهرموو: "هيچ پێغهمبهرێك گيانی نهكێشراوه هـهتا جێگـهی لهبهههشـتدا نيشـان نهدرابێ، دوای ئهوه سهرپشك كراوه"، عائشـة دهڵـێ: لهكاتێكدا نهخۆشـی دابهزيـه سهر پێغهمبهر (ﷺ) سهری لهسهر ڕانی مـن بـوو، سـاتێك بێهۆشـبوو ئـهمجا هۆشـی هاتهوه و چاوی بڕيه سهقفهكه و فهرمووی: "ئهی خوايه بـهرزترين هـاوڕێ" عائشـة دهڵێ: وتم كهوابوو ئێمه هەڵنابژێرێ، ئهو فهرمودهيشم زانی كهله حاڵی لهش ساغيدا پێی دهفهرموين: "هيچ پێغهمبـهرێك گيـانی ناكێشـرێت هـهتا جێگـهی لهبهههشـتدا نيشان نهدرێت، پاش ئهوه سهرپشك دهكرێت" عائشه دهڵـێ: دوا وشـهی پێغهمبـهر (ﷺ) كهلهدهمی دهرچوو فهرموودهی "اللّهم الرفيق الاعلى" بوو.

٨٩٤ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِذَا خَرَجَ أَقْرَعَ بَيْنَ نسَائه، فَطَارَت الْقُرْعَةُ عَلَى عَائِشَةَ وحَفْصَةَ، فَخَرَجَتَا مَعَهُ جَمِيعًا، وكَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِذَا كَانَ بِاللَّيْلِ سَارَ مَعَ عَائِشَةَ يَتَحَدَّثُ مَعَهَا، فَقَالَتْ حَفْصَةُ لعَائِشَةَ: أَلَا تَرْكَبِينَ اللَّيْلَةَ بَعِيرِي وأَرْكَبُ بَعِيرَك، فَتَنْظُرِينَ وأَنْظُرُ؟ قَالَتْ: بَلَى، فَرَكِبَتْ عَائِشَةُ عَلَى بَعِيرِ حَفْصَةَ، وركِبَتْ حَفْصَةُ عَلَى بَعِيرِ عَائِشَةَ (ﷺ)، فَجاء رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِلَى جَمَلِ عَائِشَةَ وعَلَيْه حَفْصَةُ، فَسَلَّمَ ثُمَّ سَارَ مَعَهَا حَتَّى نَزَلُوا، فَافْتَقَدَتْهُ عَائِشَةُ، فَغَارَتْ، فَلَمَّا نَزَلُوا جَعَلَتْ تَجْعَلُ رِجْلَهَا بَيْنَ الْإِذْخِرِ وتَقُولُ: يَا رَبِّ سَلِّطْ عَلَيَّ عَقْرَبًا أَوْ حَيَّةً تَلْدَغُنِي، رَسُولُكَ، ولَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقُولَ لَهُ شَيْئًا. (بخاري/ النكاح/ ٤٩١٣)

له(عائشه)وه (ﷺ) دهڵێ: پێغهمبهر (ﷺ) هەركات سهفهری بكردايـه تيروپشـكی دهكرد له نێوان خێزانهكانيدا، جارێك تيروپشكهكه بـۆ (عائشـة و حفصـه) دهرچـوو،

هەردوکیان لەگەڵی دەرچوون، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەگەر بەشەو ڕێگای بکردایە لەگەڵ عائشە دەڕۆیی و قسەی لەگەڵ دەکرد، جارێکیان (حفصە) بەعائشەی وت: ئایا ئەمشەو تۆسواری وشترەکەی من نابیت، منیش سواری وشترەکەی تۆ ببم،هەتابزانین چی ڕوودەدات؟ عائشة وتی: بەڵێ، عائشە سواری وشترەکەی حفصە بوو، حفصەیش سواری وشترەکەی عائشە بوو (ﷺ)، پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆلای وشترەکەی عائشە حفصەی لەسەر بوو سەلامی لێکرد و لەگەڵی ڕۆیی هەتا دابەزین، عائشە پێغەمبەری لێونبوو غیرەت گرتی، کاتێ دابەزین عائشە پێی دەخستە ناو دڕك و دەیوت: ئەی پەروەردگار دوپشکێ مارێکم بۆ بنێرە بمگەزێت، ئەوە پێغەمبەری تۆیە و ناتوانم هیچی لەڕوودا بڵێم.

٨٩٥ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "كَمَلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ، ولَمْ يَكْمُلْ مِنَ النساء غَيْرُ مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ، وآسِيَةَ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ، وإِنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النساء كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٣٠)

لە(أبی موسی)وە (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "پیاوان زۆریان لێ کامڵ بوون، بەڵام ئافرەتان کامڵیان تیانەبووە، جگە لە (مریم ی کچی عمران) و (آسیة ی خێزانی فرعون)، بەڕاستی ڕێزی عائشە بەسەر ئافرەتانی تردا، وەك ڕیزی گۆشتاو وایە بەسەر خواردنەکانی تردا".

٨٩٦ـ عن عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "يَا عَائِشُ، هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلَامَ". قَالَتْ: فَقُلْتُ: وعَلَيْهِ السَّلَامُ ورَحْمَةُ اللَّهِ، قَالَتْ: وهُوَ يَرَى مَا لَا أَرَى. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٥٧)

(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەی عائشە ئەوە (جبریل)ە سەلامت لێدەکات (وتی:) (علیه السلام ورحمة الله) ئەو شتی وای دەبینی من نەمدەبینی. (مەبەستی پێغەمبەرە (ﷺ)

٨٩٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) أَنَّهَا قَالَتْ: جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً، فَتَعَاهَدْنَ وتَعَاقَدْنَ أَنْ لَا يَكْتُمْنَ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا، قَالَتِ الْأُولَى: زَوْجِي لَحْمُ جَمَلٍ غَثٍّ، عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ وعْرٍ، لَا سَهْلٌ فَيُرْتَقَى ولَا سَمِينٌ فَيُنْتَقَى. قَالَتِ الثَّانِيَةُ: زَوْجِي لَا أَبُثُّ خَبَرَهُ، إِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَذَرَهُ، إِنْ أَذْكُرْهُ أَذْكُرْ عُجَرَهُ وبُجَرَهُ. قَالَتِ الثَّالِثَةُ: زَوْجِي الْعَشَنَّقُ، إِنْ أَنْطِقْ أُطَلَّقْ، وإِنْ أَسْكُتْ أُعَلَّقْ. قَالَتِ الرَّابِعَةُ: زَوْجِي كَلَيْلِ تِهَامَةَ، لَا حَرٌّ ولَا قُرٌّ، ولَا

مَخَافَةَ ولَا سَآمَةَ. قَالَت الْخَامسَةُ: زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهِدَ وإِنْ خَرَجَ أَسِدَ، ولَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهِدَ، قَالَت السَّادسَةُ: زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفَّ، وإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ، وإِنِ اضْطَجَعَ الْتَفَّ، ولَا يُولِجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَثَّ. قَالَت السَّابعَةُ: زَوْجِي غَيَايَا و –أَوْ عَيَايَا و– طَبَاقَا و، كُلُّ دَا و لَهُ دَا و، شَجَّك أَوْ فَلَّك، أَوْ جَمَعَ كُلًّا لَك. قَالَت الثَّامنَةُ: زَوْجِي الرِّيحُ رِيحُ زَرْنَبٍ، والْمَسُّ مَسُّ أَرْنَبٍ. قَالَت التَّاسعَةُ: زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَاد، طَوِيلُ النِّجَاد، عَظِيمُ الرَّمَاد، قَرِيبُ الْبَيْتِ منَ النَّادي. قَالَت الْعَاشرَةُ: زَوْجِي مَالكٌ، ومَا مَالكٌ؟ مَالكٌ خَيْرٌ منْ ذَلكَ، لَهُ إِبلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارك قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ، إِذَا سَمعْنَ صَوْتَ الْمزْهَرِ أَيْقَنَّ أَنَّهُنَّ هَوَالكُ. قَالَت الْحَاديَةَ عَشْرَةَ: زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ فَمَا أَبُو زَرْعٍ؟ أَنَاسَ منْ حُلِيّ أُذُنَيَّ، ومَلَأَ منْ شَحْمٍ عَضُدَيَّ، وبَجَّحَنِي فَبَجَحَتْ إِلَيَّ نَفْسِي، وجَدَنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بشقّ، فَجَعَلَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وأَطِيطٍ ودَائسٍ ومُنَقّ، فَعنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أُقَبَّحُ، وأَرْقُدُ فَأَتَصَبَّحُ، وأَشْرَبُ فَأَتَقَنَّحُ. أُمُّ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ؟ عُكُومُهَا رَدَاحٌ، وبَيْتُهَا فَسَاحٌ. ابْنُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ؟ مَضْجَعُهُ كَمَسَلِّ شَطْبَةٍ، ويُشْبِعُهُ ذرَاعُ الْجَفْرَة. بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ؟ طَوْعُ أَبِيهَا وطَوْعُ أُمِّهَا، وملْ و كسَائهَا وغَيْظُ جَارَتهَا. جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ؟ لَا تَبُثُّ حَديثَنَا تَبْثيثًا، ولَا تُنَقِّثُ ميرَتَنَا تَنْقيثًا. ولَا تَمْلَأُ بَيْتَنَا تَعْشيشًا. قَالَتْ: خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ والْأَوْطَابُ تُمْخَضُ، فَلَقيَ امْرَأَةً معَهَا ولَدَان لَهَا كَالْفَهْدَيْنِ، يَلْعَبَان منْ تَحْت خَصْرِهَا برُمَّانَتَيْنِ، فَطَلَّقَنِي ونَكَحَهَا. فَنَكَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا، رَكبَ شَرِيًّا، وأَخَذَ خَطِّيًّا، وأَرَاحَ عَلَيَّ نَعَمًا ثَرِيًّا، وأَعْطَاني منْ كُلِّ رَائحَةٍ زَوْجًا، قَالَ: كُلِي أُمَّ زَرْعٍ، وميرِي أَهْلَك. فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شيء أَعْطَاني مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آنيَة أَبِي زَرْعٍ. قَالَتْ عَائشَةُ: قَالَ لي رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "كُنْتُ لَك كَأَبِي زَرْعٍ لأُمِّ زَرْعٍ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٩٣)

(عائشة)(رضي الله عنها) دەڵێ: یازدە ژن دانیشتن پـەیمانیان لەگـەڵ یەکتربەسـت هەرکـەس باسی مێردی خۆی بەڕاستی بکات و هیچی لێ نەشارێتەوە:

یەکەمیان وتی: مێردەکەی من گۆشتی وشترێکی لەڕ و لاوازە، وابەسەر چیایەکی سـەختەوە، نەڕێگایـەکی ئاسـانە لەبـەر ئاسـانی بـۆی سـەرکەوی، نەقەڵەویشـە لەبەرقەڵەوی بەزی لێبگیرێت. (مەبەستی ئەوەیە زۆر ڕژد و بێکەڵك و تووڕەیە)؟

دووەمیان وتی: هەواڵی مێردەکەم بڵاوناکەمەوە، من دەترسم لـەوەی گـەر لێـی نەگـەڕێم، چـونکە گـەر باسـی بکـەم دەبـێ باسـی هـەموو گـرێ و دەمـارە ڕەق و وشکەکانی لاشەی و ناوسکی بکەم. (مەبەستی ئەوەیە گەر باسی بکەم دەبێ باسـی هەموو خراپەکانی بکەم ئەوەیش ناکرێت، چونکە پێی دەگاتەوە و تەڵاقم دەدات).

سێهەمیان وتی: مێردەکەی من درێژێکی بەدکارە، ئەگەر قسە بکەم تەڵاق دەدرێم، ئەگەر قسەیش نەکەم بە مۆڵەقی دەمێنمەوە. (چونکە نەبێوەژنم شوبکەم و نەمافی ژن و مێردایەتیشم هەیە لای ئەو)

چوارەمیان وتی: مێردەکەی من وەك شەوی وڵاتی حیجازە، نەگەرم و نەساردە، نەلێی دەترسم و نەلێی بێزارم. (واتە لێك ڕازین و یەکیان خۆشدەوێت).

پێنجەمیان و وتی: مێردەکەی من کەهاتەوە دەڵێی وێزە (فهد) پرسیار ناکات لەشتومەك و ماڵ کە پێشتر داینـاوە، کە دەریشچوو دەڵێی شێرە لەگەڵ دوژمن (بڕگەی یەکەم مەبەستی ئەوەیە وەك وێز زۆر دەخەوێ، یان زۆر پەلاماری خێزانی دەدا و باوەشی پیادەکات، بڕگەکانی تریش ڕوونە).

شەشەمیان وتی: مێردەکەم گەر خواردی لوولی ئەدا، گەر خواردیەوە چۆڕی لێئەبڕێت، کەپاڵیش کەوت خۆی دەئاڵێنێ لە لێفەکەی و دەست ناخاتە ناو دەستم تابە ئازار و ئارەزوەکانم بزانێت (مەبەستی ئەوەیە زۆر خۆرە، ڕژدە، خەمی منداڵەکانی نیە، یاری لەگەڵ خێزانی ناکات).

حەوتەمیان وتی: مێردەکەم هیچ نەزانە گەوجە، هیچی پێناکرێت، هەموو دەردێك لەوا کۆیە، یان سەرت دەشکێنێ، یان ئێسکت دەقرتێنێ، یان هەردووکیانت پێکەوە بۆ بەجێدێنێ.

هەشتەمیان وتی: مێردەکەی من بۆنی خۆشە وەك (زَرنب) (گیایەکی بۆن خۆشە) نەرم و شلیشە وەك کەروێشك (دەگونجێ مەبەستی ڕەوشت بەرزی و شیرین خوویی بێت).

نۆهەمیان وتی: مێردەکەم کۆڵەکەی ماڵەکەی بەرزە، قایشی شمشێرەکەی درێژە، خۆڵەمێشی کوانووی زۆرە، ماڵەکەی لەیانەی قەومەکەیەوە نزیکە. (بڕگەی یەکەم ئاماژەیە بەدەوڵەمەندی و سەربەرزی، دووەم بەباڵابەرزی، سێهەم بەمیوانداری زۆر، چوارەم بەوەی ماڵی هەردەم جێگای ڕاوێژی کەسەکانیەتی).

دەیەم وتی: مێردەکەی من ساماندارە، بەڵام چ ساماندارێك ؟ ساماندارێکە؟ چاکتر لەوەی من بۆتانی باس دەکەم، وشترەکانی مۆڵگەی شەویان زۆرە لەوەڕگایان کەمە، هەرکات دەنگی گۆرانی و زوڕنایان بیست دڵنیادەبن لەوەی لەناو دەچن. (مەبەستی ئەوەیە، وشترەکانی لە مۆڵگادا زۆرن، بەڵام ئەوەندەیان لێ سەر دەبڕن

بۆ کەمدەبنەوە لەوەڕگا ، هەرکات شایی و گۆرانی هەبوو ئەوان بەتەمای ژیان نامێنن).

یازدەهەم وتی: مێردەکەی من (أبو زرع)ە کام (أبو زرع)؟ گوێمی خستبووە لەرزە بە گوارە و ئاڵتوون، بازۆڵەی قەڵە وو پڕپەزکردبووم، زۆر دڵخۆشی کردبووم، زۆر بەخۆم دڵخۆشبووم، منی دەرهێنا لە شوێنێکی ئاژەڵدار و سەختگوزەراندا، گواستمیەوە بۆ ماڵێکی دەوڵەمەند و پڕ لەحیلکەی ئەسپ و، وشتری بەبار، کەلە گرانی بارەکانیاندا جیڕەی کۆپانەکانیان دەهات، بۆ ماڵێکی پڕلە مەزرا و خەرمانی چاك و ڕزق و و ڕۆزی ئەخەوتم و بەیانی خەوم دەکرد، دەم خواردەوە تا پاراو دەبووم، دایکی (أبو زرع)، کام دایکی (أبو زرع)؟ خەرار و جەواڵەکانی قورس و پڕە، ماڵەکەی بەرپان و فراوانە. کوڕەکەی أبوزرع کام کوڕی أبو زرع جێگاخەوەکەی وەك شمشێری لە کێلان دەرهاتوو بوو، یان وەك لقی دارخورمای سەوزی لەگەڵا ڕووتکراو (واتە: کەم گۆشت و ناوقەد باریك)دەستی کارژۆڵەیەك تێری دەکرد، (واتە کەمخۆر بوو).

کچەکەی أبو زرع، کام کچی أبو زرع گوێڕایەڵی باوك و دایکی، قەڵەو و خڕپن وپڕبەکراسەکەی، ڕقی هەوێکەی هەڵدەسان (ئەوەندە جوان بوو).

کەنیزەکی أبو زرع، کام کەنیزەکی أبو زرع؟ نهێنی یەکانمانی نەدەبردە دەرەوە، خواردن و ڕۆزییەکانی بەفیڕۆ نەدەدا و دزی لێنەدەکرد ماڵەکەی نەدەکرد بە هێلانەی بەدکاری وبەدکاران، یان ماڵەکەمانی پڕ نەدەکرد لە زبڵ و پیسی.

ڕۆژێك (أبو زرع) دەرچوو لەماڵ ئەوەندە زوو بوو مەشکەکان دەژەنران، تووشی ئافرەتێك هات دوو منداڵی پێبوو وەك دوو وێز وابوون یاریان دەکرد لەژێر کەلەکەیدا، بەدوو هەنار، (مەبەستی مەمکەکانییەتی) منی تەڵاق دا و ئەوی مارەکرد، دوای ئەو شوم کرد بەپیاوێکی سەخی و ئابڕومەند، سواری ئەسپی دوژمن شکێن دەبوو، ڕمی (خطی)زۆر چاکی بەدەستەوە بوو، ئاژەڵ و وشتری چاکی دامێ، لە هەموو جۆرێك ئاژەڵ بەشی دام، پێی وتم: ئەی (أم زرع) بخۆ و، بەشی کەس و کاریشت بنێرە، ئەگەر هەموو ئەو شتانەی ئەو پێیداوم کۆی بکەمەوە لەلای من ناگاتە تەنها جامۆڵکە بچکۆلەیەکی (أبو زرع).

عائشه دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرمووی: "من بۆ تۆ وەك أبـو زرع وام بـۆ ام زرع".

١٧ پلە و پایەی خەدیجەی دایکی باوەڕداران (رضي الله عنها)

٨٩٨ــ عن عَبْدَ اللَّه بْنَ جَعْفَرٍ قالَ: سَمعْتُ عَليًّا (رضي الله عنه) بِالْكُوفَة يَقُولُ: سَمعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، وخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ". قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ: وأَشَارَ وكِيعٌ إِلَى السماء والْأَرْضِ. (بخاري/ فضائل الصحابة/٣٠٦٤)

لـە(عبـدالله) ی كـوڕی (جعفـر)ەوە دەڵـێ: بیسـتووومە لـە علـی (رضي الله عنه) لەكوفـەدا دەیوت: بیسـتومە لـە پێغەمبـەر (ﷺ) دەیفـەرموو: "باشـترین ئـافرەتی سـەرزەمین (مریم ی كچی عمران)ە (واتـە لەسـەردەمی خۆیـدا) باشـترین ئـافرەتی سـەر زەمـین (خدیجـەی كچـی خوەیلـد)ە (ئـەویش هەرلەسـەردەمی خۆیـدا) أبـو كُرَیـب كەئـەم فەرموودەیەی گێڕاوەتەوە دەڵێ: (وكیع) لەكاتی گێڕانەوەی فەرموودەكەدا ئامـاژەی كرد بۆ ئاسمان و زەمین، (واتە: ڕاناوی (نسائها) ئەوەدەگەیـەنێ لـەنێوان ئاسمـان و زەمیندا لەو دوانە چاكتر نەبوون).

٨٩٩ــ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَت: اسْتَأْذَنَتْ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خَدِيجَةَ، فَارْتَاحَ لِذَلِكَ، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ". فَغِرْتُ. فَقُلْتُ: ومَا تَذْكُرُ مِنْ عَجُوزٍ مِنْ عَجَائِزِ قُرَيْشٍ حَمْرَا و الشِّدْقَيْنِ، هَلَكَتْ فِي الدَّهْرِ فَأَبْدَلَكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْهَا. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٠٧، ٣٦٠٩)

لـە(عائشـة)وە (رضي الله عنها) دەڵـێ: جارێـك (هالـە)ی كچـی (خویلـد) خوشـكی خدیجـة مۆڵەتی خواست لە پێغەمبەر (ﷺ) یـادی مۆڵـەت خواسـتنەكەی خدیجـەی كەوتـەوە (چونكە دەنگیان بەیەك دەچوو) پێی دڵخۆش بوو فەرمووی: "ئەی خوایە (هالـە)ی كچی خویلد) بێت!" منیش غیرەت گرتمی و وتم: یادی چی دەكەیتەوە لە پیرەژنێـك لە پیرەژنەكانی قورەیش، شەویلە سووری پوك بـەدەرەوە بـووی دان لەدەمانـەماو، كە چەند ساڵێكە مردووە، خوای گەورە باشتر لەوی پێ بەخشیویت.

٩٠٠–عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَسْرَعُكُنَّ لَحَاقًا بِي أَطْوَلُكُنَّ يَدًا". قَالَتْ: فَكُنَّ يَتَطَاوَلْنَ أَيَّتُهُنَّ أَطْوَلُ يَدًا. قَالَتْ: فَكَانَتْ أَطْوَلَنَا يَدًا زَيْنَبُ، لِأَنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدِهَا وتَصَدَّقُ. (بخاري/ الزكاة/ ١٣٥٤)

(عائشـة)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "ئـەوەتان کـە زوتـر بـەدوای مندابێن، ئەوەتانە کە دەستی لەهەمووتان درێژ تـرە". خێزانـەکانی پێغەمبـەر (ﷺ) دەستیان درێژ دەکرد بـزانن کامیـان دەسـتی درێـژە؟ بـەڵام زەینـەب لـە هـەموویان دەستی درێژتر بوو، چونکە بەدەستی خۆی ئیشی دەکرد و خێری لێدەکرد (ئـەویش یەکەم کەس بوو لە خێزانەکانی دوای خـۆی وەفـاتی کـرد، ئـەمجا زانیـان مەبەسـتی بەدەستی درێژ چیبووە؟).

٩٠١ــ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) لَا يَدْخُلُ عَلَى أَحَدٍ مِنَ النساء إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِه، إِلَّا أُمِّ سُلَيْمٍ فَإِنَّهُ كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ. فَقَالَ: "إِنِّي أَرْحَمُهَا، قُتِلَ أَخُوهَا مَعِي". (بخاري/ الجهاد/ ٢٦٨٩)

(انـس)ی کـوڕی (مالـك) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) نەدەچـوو بـۆ مـاڵی هـیچ ئافرەتێك جگەلە خێزانەکانی و، جگە لە (أم سـليم) کەدەچـوو بـۆ دیـدەنی ئـەویش، لەم بارەوە پرسـیاری لێکـرا فـەرمووی: "بەڕاسـتی بـەزەییم پیایـدا دێتـەوە براکـەی لەگەڵ مندا کوژرا". (براکەی (حرام)ی کوڕی (ملحان)بوو)

(١٨) پلەو پایەی زەید کوڕی حارثة و ئوسامەی کوڕی زەید (ﷺ)

٩٠٢ــ عَنْ ابن عمر (ﷺ) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: مَا كُنَّا نَدْعُو زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ إِلَّا زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، حَتَّى نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ: (ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ) (الأحزاب: ٥). (بخاري/ التفسير / ٤٥٠٤)

لە (ابن عمر)ەوە (ﷺ) دەڵێ: ئێمە (زيد کوڕی حارثة)مان بە (زيد کـوڕی محمـد) بانگ دەکردهەتا قورئان نازڵ بوو: (ادعوهم لآبائهم هو اقسط عند الله) الاحزاب:٥

واتە: "بەناوی باوکیانەوە بانگیان بکەن ئەوە دادگەرترە لای خوا".

٩٠٣ــ عَنْ ابن عمر (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ وهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ: "إِنْ تَطْعَنُوا فِي إِمَارَتِه –يُرِيدُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ– فَقَدْ طَعَنْتُمْ فِي إِمَارَةِ أَبِيه مِنْ قَبْلِه، وايْمُ اللَّه إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لَهَا، وايْمُ اللَّه إِنْ كَانَ لَأَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ، وايْمُ اللَّه إِنَّ هَذَا لَهَا لَخَلِيقٌ –يُرِيدُ أُسَامَةَ ابْنَ زَيْدٍ– وايْمُ اللَّه إِنْ كَانَ لَأَحَبَّهُمْ إِلَيَّ مِنْ بَعْدِهِ، فَأُوصِيكُمْ بِهِ، فَإِنَّهُ مِنْ صَالِحِيكُمْ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٢٤)

لـە(أبـن عمـر)ەوە (ﷺ) کـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) لەسـەر مینبـەر فـەرمووی: "ئەگەر تانەبدەن لەسەرکردەیی ئەو –مەبەستی أسامەی کوڕی زيد بوو–تانەیشـتان

دا له سەرکردەیی باوکی بەرلەخۆی، سوێندم بەخوا ئەو شایستەیە سوێندم بە خوا ئەو خۆشەویسترین کەسە لای من، سوێندم بە خوا ئەو شایستەیە بۆ ئەو کارە – واتە اسامەی کوڕی زید– سوێندم بەخوا خۆشەویستترین کەسە لای من دوای باوکی، ئامۆژگاریتان دەکەم بە (أسامە) بەڕاستی ئەو لەپیاوچاکەکانتانە".

(١٩) پلەو پایەی بلالی کوڕی رەباح(رضي الله عنه)

٩٠٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِبِلَالٍ عِنْدَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ: "يَا بِلَالُ، حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ عِنْدَكَ فِي الْإِسْلَامِ مَنْفَعَةً، فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشْفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ". قَالَ بِلَالٌ: مَا عَمِلْتُ عَمَلًا فِي الْإِسْلَامِ أَرْجَى عِنْدِي مَنْفَعَةً مِنْ أَنِّي لَا أَتَطَهَّرُ طُهُورًا تَامًّا، فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ، إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كَتَبَ اللَّهُ لِي أَنْ أُصَلِّيَ. (بخاري/ التهجد/ ١٠٩٨)

لە(ابي هريرة)وە (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) بەبلال ی فەرموو لە نوێژی بەیانیدا: "ئەی بلال قسەم بۆ بکە بەگەورەترین کردەوەت کە سوددار بوبێت لە ئیسلامدا، بەڕاستی من ئەمشەو گوێم لە خشەی نەعلەکانت بوو لەبەردەم مندا لەبەهەشتدا" بلال وتی: هیچ کردەوەیەکم نەکردووە لە ئیسلامدا زیاتر ئومێدم پێی هەبێت، لەوەی کە هەرکات دەستنوێژێکی تەواوم گرتبێ، لەهەرکاتێکی شەو، یان ڕۆژدا، بەو دەستنوێژەوە نوێژم کردووە ئەوەندەی خوا بۆی نوسیبم.

(٢٠) پلەو پایەی ئەنەسی کوڕی مالك (رضي الله عنه)

٩٠٥ـ عن أَنَسٌ (رضي الله عنه) قَالَ: جاءتْ بِي أُمِّي أُمُّ أَنَسٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وقَدْ أَزَّرَتْنِي بِنِصْفِ خِمَارِهَا ورَدَّتْنِي بِنِصْفِه، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا أُنَيْسٌ ابْنِي أَتَيْتُكَ بِهِ يَخْدُمُكَ، فَادْعُ اللَّهَ لَهُ. فَقَالَ: "اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وولَدَهُ". قَالَ أَنَسٌ: فَوَاللَّهِ إِنَّ مَالِي لَكَثِيرٌ، وإِنَّ ولَدِي وولَدَ ولَدِي لَيَتَعَادُّونَ عَلَى نَحْوِ الْمِائَةِ الْيَوْمَ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٨١)

(أنس) (رضي الله عنه) دەڵێ: دایکم هێنامی بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) نیوەی سەرپۆشەکەی خۆی کردبوو بەشەرواڵ بۆم و نیوەکەی تری کردبوو بە کراس بۆم، وتی: یارسول الله ئەمە (أُنیس)ی کوڕمە بۆم هێناوی خزمەتت بکات، بۆی بپاڕێرەوە لەخوا فەرمووی: "ئەی خوایە ماڵ و منداڵی زۆرکەی" أنس: دەڵێ: والله ماڵەکەم زۆرە، منداڵ و نەوەکانم ئەمڕۆ لەسەد زیاترن.

٩٠٦ـ عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَسَمِعَتْ أُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ صَوْتَهُ، فَقَالَتْ: بِأَبِي وأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّه، أُنَيْسٌ. فَدَعَا لِي رَسُولُ اللَّه (ﷺ) ثَلَاثَ دَعَوَاتٍ قَدْ رَأَيْتُ مِنْهَا اثْنَتَيْنِ فِي الدُّنْيَا، وأَنَا أَرْجُو الثَّالِثَةَ فِي الْآخِرَةِ. (بخاري/ الصوم/ ١٨٨١)

له‌(انس)ه‌وه‌ (رضي الله عنه) ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) تێپه‌ڕی (به‌لاماندا) دایكم ده‌نگی بیست و وتی: دایك و باوكم فیدات ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر دوعا بۆ (أَنَيسْ) بكه‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) سێ دوعای بۆ كردم، دوانیانم له‌دنیادا به‌چاوی خۆم دیم سێهه‌میشیان تكام وایه‌ له‌ قیامه‌تدا ببینم.

٩٠٧ـ عن ثَابِت، عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَتَى عَلَيَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) وأَنَا أَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ، قَالَ: فَسَلَّمَ عَلَيْنَا، فَبَعَثَنِي إِلَى حَاجَةٍ فَأَبْطَأْتُ عَلَى أُمِّي، فَلَمَّا جِئْتُ قَالَتْ: مَا حَبَسَكَ؟ قُلْتُ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّه (ﷺ) لِحَاجَةٍ، قَالَتْ: مَا حَاجَتُهُ؟ قُلْتُ: إِنَّهَا سِرٌّ. قَالَتْ: لَا تُحَدِّثَنَّ بِسِرِّ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) أَحَدًا. قَالَ أَنَسٌ: واللَّهِ لَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَحَدًا لَحَدَّثْتُكَ يَا ثَابِتُ. (بخاري/ الاستئذان/ ٥٩٣١)

له‌(ثابت)ه‌وه‌، له‌(أنس)ه‌وه‌ (رضي الله عنه) ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) تێپه‌ڕی به‌لامدا له‌گه‌ڵ منداڵان یاریم ده‌كرد، ده‌ڵێ: سه‌لامی لێكردین و، منی نارد بۆ پێویستییه‌ك دره‌نگ چوومه‌وه‌ بۆلای دایكم، پێی وتم: بۆچ دواكه‌وتی؟ وتم: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناردمی بۆ پێویستییه‌ك، وتی: پێویستییه‌كه‌ی چی بو؟ وتم: شتێكی نهێنییه‌، وتی: نهێنی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ هیچ كه‌س باس نه‌كه‌یت، أنس وتی: ئه‌گه‌ر قسه‌م بكردایه‌ قسه‌م بۆتۆ ده‌كرد ئه‌ی (ثابت).

(٢١) پله‌وپایه‌ی (جعفر)ی كوڕی (أبي طالب)و (اسماء)ی كچی عمیس و دانیشتوانی كه‌شتییه‌كه‌یان (رضي الله عنهم)

٩٠٨ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: بَلَغَنَا مَخْرَجُ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) ونَحْنُ بِالْيَمَنِ، فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ اناءأَخَوَانِ لِي أَنَا أَصْغَرُهُمَا، أَحَدُهُمَا أَبُو بُرْدَةَ والْآخَرُ أَبُو رُهْمٍ، إِمَّا قَالَ: بِضْعًا، وإِمَّا قَالَ: ثَلَاثَةً وخَمْسِينَ، أَوِ اثْنَيْنِ وخَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي، قَالَ: فَرَكِبْنَا سَفِينَةً، فَأَلْقَتْنَا سَفِينَتُنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ، فَوَافَقْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) وأَصْحَابَهُ عِنْدَهُ، فَقَالَ جَعْفَرٌ: إِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) بَعَثَنَا هَاهُنَا وأَمَرَنَا بِالْإِقَامَةِ، فَأَقِيمُوا مَعَنَا. فَأَقَمْنَا مَعَهُ، حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا. قَالَ: فَوَافَقْنَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ

افْتَتَحَ خَيْبَرَ، فَأَسْهَمَ لَنَا أَوْ قَالَ: أَعْطَانَا مِنْهَا، وَمَا قَسَمَ لِأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْهَا شَيْئًا إِلَّا لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ، إِلَّا لِأَصْحَابِ سَفِينَتِنَا مَعَ جَعْفَرٍ وَأَصْحَابِهِ، قَسَمَ لَهُمْ مَعَهُمْ. قَالَ: فَكَانَ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ يَقُولُونَ لَنَا –يَعْنِي لِأَهْلِ السَّفِينَةِ– نَحْنُ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ، قَالَ: فَدَخَلَتْ اسماء بِنْتُ عُمَيْسٍ –وَهِيَ مِمَّنْ قَدِمَ مَعَنَا– عَلَى حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ) زَائِرَةً، وَقَدْ كَانَتْ هَاجَرَتْ إِلَى النَّجَاشِيِّ فِيمَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِ، فَدَخَلَ عُمَرُ (رضي الله عنه) عَلَى حَفْصَةَ واسماء عِنْدَهَا. فَقَالَ عُمَرُ حِينَ رَأَى اسماء: مَنْ هَذِهِ؟ قَالَتْ: اسماء بِنْتُ عُمَيْسٍ. قَالَ عُمَرُ (رضي الله عنه): الْحَبَشِيَّةُ هَذِهِ؟ الْبَحْرِيَّةُ هَذِهِ؟ فَقَالَتْ اسماء: نَعَمْ. فَقَالَ عُمَرُ: سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ، فَنَحْنُ أَحَقُّ بِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مِنْكُمْ. فَغَضِبَتْ، وَقَالَتْ كَلِمَةً: كَذَبْتَ يَا عُمَرُ، كَلَّا وَاللَّهِ كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) يُطْعِمُ جَائِعَكُمْ، وَيَعِظُ جَاهِلَكُمْ، وَكُنَّا فِي دَارٍ –أَوْ فِي أَرْضٍ– الْبُعَدَا و البغضاء، فِي الْحَبَشَةِ، وَذَلِكَ فِي اللَّهِ وَفِي رَسُولِهِ (ﷺ)، وَايْمُ اللَّهِ لَا أَطْعَمُ طَعَاماءلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَذْكُرَ مَا قُلْتَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وَنَحْنُ كُنَّا نُؤْذَى وَنُخَافُ، وَسَأَذْكُرُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وَأَسْأَلُهُ، و وَاللَّهِ لَا أَكْذِبُ وَلَا أَزِيغُ، وَلَا أَزِيدُ عَلَى ذَلِكَ. قَالَ: فَلَمَّا جاء النَّبِيُّ (ﷺ) قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ عُمَرَ قَالَ كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَيْسَ بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ، وَلَهُ وَلِأَصْحَابِهِ هِجْرَةٌ وَاحِدَةٌ، وَلَكُمْ أَنْتُمْ أَهْلَ السَّفِينَةِ هِجْرَتَانِ". قَالَتْ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ يَأْتُونَنِي أَرْسَالًا، يَسْأَلُونَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ، مَا مِنَ الدُّنْيَا شيء هُمْ بِهِ أَفْرَحُ وَلَا أَعْظَمُ فِي أَنْفُسِهِمْ مِمَّا قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ). قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: فَقَالَتْ اسماء: فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى وَإِنَّهُ لَيَسْتَعِيدُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنِّي. (بخاري/ المغازي/ ٣٩٩٠)

له(أبو موسى) (رضي الله عنه) دهڵێ: ئێمه كه سەرهەڵدانی پێغەمبەرمان (ﷺ) پێگەیشت لەوكاتەدا لەیەمەن بووین دەرچووین خۆم و دوو برام بووین من بچوکەكەیان بووم، یەكێكیان (أبو بردة)و ئەوی دی (أبورهم) بوو، وتی: لەگەڵ چەند پیاوێك، یان پەنجاو سێ، یان پەنجاو دوو پیاوی هۆزەكەمان، سواری كەشتیەك بووین كەشتییەكە لەحەبەشە دایبەزاندین لای پاشای نەجاشی، لەوێ توشی (جعفر)ی كوڕی (ابوطالب) ویارەكانی هاتین، جعفر وتی: پێغەمبەر (ﷺ) ئێمەی ناردووە و فەرمانیشی پێداوین لێرە بمێنین، ئێوەش لەگەڵ ئێمەبن، لەگەڵ ئەوان ماینەوە هەتا پێكەوە هاتین، بە كۆمەڵ گەیشتین بە پێغەمبەر (ﷺ) لەكاتی ئازاد كردنی (خیبر)دا لەوماڵ و سامانە بەشداری كردین، یان وتی: پێی بەخشین، بەشی كەسی تریشی

نەدا لەوانەی لەکاتی ئازاد کردنیدا لەوێ نەبوون، جگە لە دانیشتوانی ئەو کەشتیەی ئێمە و، (جعفر) و یارەکانی، لەگەڵ ئەواندا بەشی داین. دەڵێ: هەندێ کەس پێیان دەوتین –واتە: بە ئەهلی کەشتییەکە– ئێمە بەکۆچ پێشتان کەوتووین، (اسماء)ی کچی (عمیس) کە یەکێ بوو لەوانەی لەگەڵ ئێمە هاتبوون چوو بۆ دیدەنی (حفصە)ی خێزانی پێغەمبەر (ﷺ)، کە ئەویش کۆچی کردبوو بۆ لای نەجاشی لەناو ئەوانەدا کە کۆچیان کردبوو، عومەر (رضي الله عنه) هات بۆلای حفصة، اسماء لای دانیشتبوو، عمر کاتێ (اسماء)ی بینی وتی: ئەمە کێیە؟ وتی: (اسماء)کچی (عمیس)ە، عمر (رضي الله عنه) وتی: ئەمە حەبەشییەکەیە؟ ئەمە بەحرییەکەیە؟ اسماء وتی: بەڵێ، عومەر وتی: ئێمە لێتان پێشکەوتووین بە کۆچ، ئێمە لەپێشترین بە پێغەمبەری خوا لە ئێوە، اسماء ڕقی هەستا و وشەیەك لەدەمی دەرچو: درۆ دەکەیت ئەی عومەر نە (والله) ئێوە لەگەڵ پێغەمبەر بوون (ﷺ) برسیتانی تێر دەکرد، نەزانتانی فێردەکرد، ئێمە لە خاکی دورخراوەکان و ڕق لێگیراوەکاندا بووین، لەحەبەشە، ئەمەیش لە پێناوی خوا و پێغەمبەری خوا (ﷺ)،سوێند بەخوا نان ناخۆم و ئاو ناخۆمەوە، هەتا ئەوەی تۆ وتت باسی نەکەم بۆ پێغەمبەر، ئێمە ئازاردەدراین و دەترسێنراین، ئەمە باس دەکەم بۆ پێغەمبەر (ﷺ) و پرسیاری لێدەکەم، درۆ ناکەم و لە ڕاستیی لانادەم و زیاتر لەمە ناڵێم. دەڵێ: کاتی پێغەمبەر هات وتی: ئەی پێغەمبەری خوا عومەر ئاوا و ئاوای وت، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : "ئەو لەپێشترنیە بەمن لە ئێوە، ئەوو یارەکانی یەك کۆچیان هەیە، ئێوە خەڵکی کەشتییەکە دوو کۆچتان هەیە". اسماء دەڵێ: دیم أبو موسی و یارانی ئەو کەشتییە پۆل پۆل دەهاتن بۆلام و پرسیاری ئەم فەرموودەیان لەمن دەکرد، لەدنیادا هیچ شتێ نەبوو دڵخۆشکەر تر و گەورەتر بێت لای ئەوان لەوەی کە پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرمووبوون، (أبو بُردة) دەڵێ: اسماء دەڵێ: من (أبو موسی)م بینی داوای دووبارە کردنەوەی ئەم فەرموودەی لەمن دەکرد.

(٢٢) پلەو پایەی عبدالله ی کوڕی عباس (رضي الله عنه)

٩٠٩ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أَتَى الْخَلَا و، فَوَضَعْتُ لَهُ وضُو وا، فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ: "مَنْ وضَعَ هَذَا". –فِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ– قَالُوا– وفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ: قُلْتُ– ابْنُ عَبَّاسٍ. قَالَ: "اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدين". (بخاري/ الوضوء/ ١٤٣)

(أبـن عبـاس) (ﺭﺿﻲ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻨﻪ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) چـووە سـەر پێشـاو، منـیش ئـاوی دەسنوێژم بۆ ئامادەکرد، کاتێ دەرچـوو فـەرمووی: "کـێ ئـەم ئـاوەی دانـاوە؟" –لەریوایەتی زهیردا– وتیان، –لەڕیوایەتی بکردا– وتم: أبن عبـاس. فـەرمووی: "ئـەی خوایە شارەزای بکە لەدیندا".

(٢٣) پلەو پایەی عبداللەی کوڕی عمر (ﺭﺿﻲ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻨﻪ)

٩١٠ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (ﺭﺿﻲ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻨﻪ) قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَتَمَنَّيْتُ أَنْ أَرَى رُؤْيَا أَقُصُّهَا عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ)، قَالَ: وكُنْتُ غُلَامًا شَابًّا عَزَبًا، وكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ أَخَذَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ، فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبِئْرِ، وإِذَا لَهَا قَرْنَانِ كَقَرْنَيِ الْبِئْرِ، وإِذَا فِيهَا نَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ، فَجَعَلْتُ أَقُولُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، قَالَ: فَلَقِيَهُمَا مَلَكٌ فَقَالَ لِي: لَمْ تُرَعْ. فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ، فَقَصَّتْهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ، لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ". قَالَ سَالِمٌ: فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بَعْدَ ذَلِكَ لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا. (بخاري/ التهجد/ ١٠٧٠)

عبدالله ی کوڕی عمر (ﺭﺿﻲ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻨﻪ) دەڵێ: هـەرپیاوێ لـە ژیـانی پێغەمبـەردا (ﷺ) خـەوی دەبینی دەیگێڕایەوە بۆ پێغەمبەر (ﷺ). منیش خۆزگـەم دەخواسـت خـەوێك ببیـنم وبیگێڕمـەوە بـۆ پێغەمبـەر (ﷺ)، دەڵـێ: مـن کـوڕێکی گـەنجی بـێخێزان بـووم، لـە مزگەوتدا دەخەوتم لەسەردەمی پێغەمبەر (ﷺ)، لەخەودا دیم: دوو فریشتە گرتمیـان و بردمیان بۆ دۆزەخ، کە دیم هەر وەکو بیر هەڵچنرابوو، دوو شاخیشـی هـەبوو وەك شاخی بیر، کەسانێکی تیابوو دەمناسینەوە، منیش دەموت: پەنا دەگـرم بـەخوا لـە ئاگر، پەنا دەگرم بەخوا لە ئاگر، پەنا دەگرم بەخوا لە ئاگر، دەڵێ: فریشتەیەکی تـر گەیشت بەم دوو فریشتە بەمنی وت: مەترسە زیانت پێناگات، ئەم خەوەم گێڕایـەوە بۆ حفصە، ئەویش گێڕایەوە بۆ پێغەمبەر (ﷺ)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "عبـدالله پیـاوی چـاکە گـەر شـەونوێژی بکردایـە". سـالم دەڵـێ: دوای ئـەوە عبـدالله بەشـەو نەدەخەوت کەمێکی نەبێت. (مەبەست لە شاخی بیر ئـەو دوو کۆڵەکەیـە کـە شیشـی چەرخەکەیان لەسەر دادەنرێ بۆ ئاو هەڵکێشان).

٩١١ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ لِابْنِ الزُّبَيْرِ: أَتَذْكُرُ إِذْ تَلَقَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) اناءأَنْتَ وابْنُ عَبَّاسٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَحَمَلَنَا وتَرَكَكَ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٩١٦)

له(عبدالله)ی کوڕی (ابی ملیکه)وه دەڵێ: (عبدالله) ی کوڕی (جعفر) بە (أبن الزبیر)ی وت: ئایا بیرت دێ کە چووین بەپیریی پێغەمبەرەوە (ﷺ)، من و تۆ و أبن عباس؟ وتی: بەڵێ ئێمەی هەڵگرت و تۆی بەجێهێشت.

(٢٤) پلەو پایەی عبداللەی کوڕی مسعود (رضي الله عنه)

٩١٢ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: قَدِمْتُ اناءأَخِي مِنَ الْيَمَنِ، فَكُنَّا حِينًا ومَا نُرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وأُمَّهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، مِنْ كَثْرَةِ دُخُولِهِمْ ولُزُومِهِمْ لَهُ (بخاری/ فضائل الصحابة/٣٥٥٢)

له(أبی موسی)وه (رضي الله عنه) دەڵێ: من و براکەم لەیەمەنەوە هاتین، کە هاتین (أبن مسعود)و دایکیمان وەها دەبینی کە لەکەس وکار (أهل البیت)ی پێغەمبەرن (ﷺ) لەبەر ئەوەی زۆر دەچوونە ماڵی و پەیوەست بوون پێیەوە.

٩١٣ـ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ قَالَ: كُنَّا فِي دَارِ أَبِي مُوسَى مَعَ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ عَبْدِ اللَّهِ، وهُمْ يَنْظُرُونَ فِي مُصْحَفٍ، فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ، فَقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ: مَا أَعْلَمُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) تَرَكَ بَعْدَهُ أَعْلَمَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ هَذَا الْقَائِمِ. فَقَالَ أَبُو مُوسَى: أَمَا لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ لَقَدْ كَانَ يَشْهَدُ إِذَا غِبْنَا، ويُؤْذَنُ لَهُ إِذَا حُجِبْنَا. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٥٢)

له(أبی الاحوص)ەوە دەڵێ: ئێمە لەماڵ (أبوموسی)دا بووین لەگەڵ کۆمەڵێك لەیارانی عبدالله، کە تەماشای قورئانیان دەکرد، عبدالله هەستا، أبو مسعود وتی: وانازانم پێغەمبەر (ﷺ) دوای خۆی کەسێکی جێهێشتبێ زاناتر بێ لەوەی کەخوا نازڵی کردووە لەم وەستاوە، (أبو موسی) وتی: تۆ ئەوە دەڵێی ئاگاداری ئەوەیش بە، ئەو حازر دەبوو کاتێ ئێمە لەوێ نەدەبووین، ڕێگایشی پێدەدرا لەکاتێکدا ئێمە ڕێگامان لێ بگیرایە.

٩١٤ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ (وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) (آلعمران: ١٦١). ثُمَّ قَالَ: عَلَى قراءة مَنْ تَأْمُرُونِي أَنْ أَقْرَأَ؟ فَلَقَدْ قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِضْعًا وسَبْعِينَ سُورَةً، ولَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَنِّي أَعْلَمُهُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ (عز وجل)، ولَوْ أَعْلَمُ (أَنَّ) أَحَدًا أَعْلَمُ مِنِّي لَرَحَلْتُ إِلَيْهِ. قَالَ شَقِيقٌ: فَجَلَسْتُ فِي

حَلَقِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ (ﷺ)، فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا يَرُدُّ ذَلِكَ عَلَيْهِ ولَا يَعِيبُهُ. (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧١٤)

له(عبـدالله)ی کوڕی (مسـعود)ەوە (رضي الله عنه) دەڵـێ: (وَمَـن يغلُـل يـأت بمـا غـلّ يـوم القيامة) (العمران: ١٦١) لەپاشدا فەرمووی: لەسەر (قـراءة)ی کـێ فـەرمانم پێدەکـەن بخـوێنم بەڕاسـتی مـن حـەفتا و ئەوەنـدە سـورەتم لەخزمـەت پێغەمبـەردا (ﷺ) خوێندووە، یارانی پێغەمبەر (ﷺ) دەزانن من لەهـەموویان زانـاترم بەپـەیامی خـوای گەورە، ئەگەر بمزانیایا کەسێکیتر هەیە زاناتر لـەمن کۆچـم دەکـرد بـۆلای، (شـقیق) دەڵـێ: دانیشـتووم لـە ئەڵقـەکانی یـارانی موحەممـەد (ﷺ) نەمبیسـتووە کەسـێك بەرپەرچی ئەم قسەی بداتەوە، یان ناتەواوی تیا بدۆزێتەوە.

٩١٥ـ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رضي الله عنه)، فَذَكَرْنَا حَدِيثًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ: إِنَّ ذَاكَ الرَّجُلَ لَا أَزَالُ أُحِبُّهُ بَعْدَ شيء سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُهُ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "اقْرَءوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ، مِنِ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ -فَبَدَأَ بِهِ- ومِنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، ومِنْ سَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ، ومِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٤٨)

له(مَسّروق)ەوە دەڵێ: لای (عبدالله)ی کوڕی (عمرو)بووین باسی فەرموودەیەکمان کرد لە (أبن مسعود)ەوە، فەرمووی: "ئەو پیاوە من بەردەوام خۆشم ویستووە دوای ئەوەی شتێکم لە پێغەمبەر (ﷺ) بیست کە دەیفـەرموو: "قورئـان بخـوێنن لـەدەمی چوار کەسـەوە: لـە کوڕەکـەی (أم عبـد) -کـردی بەیەکـەم کـەس- لـە (أبَـيّ)کـوڕی (کعب)، لە (سالم)ی کارگوزاری (أبو حذیفة) لە (معاذ)ی کوڕی (جبل).

(٢٥) پلە و پایەی عبدالله ی کوڕی عمروی کوڕی حرام (رضي الله عنه)

٩١٦ـ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: أُصِيبَ أَبِي يَوْمَ أُحُدٍ، فَجَعَلْتُ أَكْشِفُ الثَّوْبَ عَنْ وجْهِهِ وأَبْكِي، وجَعَلُوا يَنْهَوْنَنِي، ورَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَا يَنْهَانِي، قَالَ: وجَعَلَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ عَمْرٍو تَبْكِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تَبْكِيهِ أَوْ لَا تَبْكِيهِ، مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٣١)

(جابر)ی کوڕی (عبدالله) (رضي الله عنه) دەڵـێ: بـاوکم لـە ڕۆژی (أُحـد)دا پێکـرا، جلەکـەم لەسەر ڕوومەتی لادەبرد و دەگریـام، نـەهیان لێـدەکردم لـە گریـان، پێغەمبـەر (ﷺ) نەهی لێ نەکردم، دەڵێ: فاطمة ی کچی عمرو بۆی دەگریا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی:

"بۆی دەگریت، یان بۆی ناگریت، لەوکاتەوە فریشتەکان سێبەریان بۆ دەکرد، بەباڵەکانیان هەتا هەڵتان گرت".

پلەو پایەی عبدالله کوری سلام

٩١٧-عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ لِحَيٍّ يَمْشِي: "إِنَّهُ فِي الْجَنَّةِ" إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٠١)

لە(عامر)ی کوڕی (سعد)ەوە، دەڵێ: لەباوکمم بیستووە دەیوت: نەمبیستووە پێغەمبەر (ﷺ) بەهیچ، زیندوویەك بڵێ: "بەڕاستی لەبەهەشتدایە" جگە لەعبدالله ی کوڕی سلام.

٩١٨ـ عَنْ خَرَشَةَ بْنِ الْحُرِّ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا فِي حَلَقَةٍ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، قَالَ: وفِيهَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ وهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ، قَالَ: فَجَعَلَ يُحَدِّثُهُمْ حَدِيثًا حَسَنًا، قَالَ: فَلَمَّا قَامَ قَالَ الْقَوْمُ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا، قَالَ: فَقُلْتُ: واللَّهِ لَأَتْبَعَنَّهُ فَلَأَعْلَمَنَّ مكَانَ بَيْتِه، قَالَ: فَتَبِعْتُهُ، فَانْطَلَقَ حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْمَدِينَةِ، ثُمَّ دَخَلَ مَنْزِلَهُ. قَالَ: فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْه، فَأَذِنَ لِي. فَقَالَ: مَا حَاجَتُكَ يَا ابْنَ أَخِي؟ قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: سَمِعْتُ الْقَوْمَ يَقُولُونَ لَكَ لَمَّا قُمْتَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا، فَأَعْجَبَنِي أَنْ أَكُونَ مَعَكَ. قَالَ: اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ، وسَأُحَدِّثُكَ مِمَّ قَالُوا ذَاكَ، إِنِّي بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ أَتَانِي رَجُلٌ فَقَالَ لِي: قُمْ، فَأَخَذَ بِيَدِي، فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ، قَالَ: فَإِذَا أَنَا بِجِوَادٍّ عَنْ شِمَالِي، (قَالَ): فَأَخَذْتُ لِآخُذَ فِيهَا، فَقَالَ لِي: لَا تَأْخُذْ فِيهَا فَإِنَّهَا طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ، قَالَ: فَإِذَا جَوَادٌّ مَنْهَجٌ عَلَى يَمِينِي، فَقَالَ لِي: خُذْ هَاهُنَا. فَأَتَى بِي جَبَلًا، فَقَالَ لِي: اصْعَدْ. قَالَ: فَجَعَلْتُ إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَصْعَدَ خَرَرْتُ عَلَى اسْتِي. قَالَ: حَتَّى فَعَلْتُ ذَلِكَ مِرَارًا، قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ بِي حَتَّى أَتَى بِي عَمُودًا رَأْسُهُ فِي السماء وأَسْفَلُهُ فِي الْأَرْضِ، فِي أَعْلَاهُ حَلْقَةٌ، فَقَالَ لِيَ: اصْعَدْ فَوْقَ هَذَا، قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ أَصْعَدُ هَذَا ورَأْسُهُ فِي السماء؟ قَالَ: فَأَخَذَ بِيَدِي فَزَجَلَ بِي، قَالَ: فَإِذَا أَنَا مُتَعَلِّقٌ بِالْحَلْقَةِ، قَالَ: ثُمَّ ضَرَبَ الْعَمُودَ فَخَرَّ، قَالَ: وبَقِيتُ مُتَعَلِّقًا بِالْحَلْقَةِ حَتَّى أَصْبَحْتُ، قَالَ: فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَصَصْتُهَا عَلَيْه، فَقَالَ: "أَمَّا الطُّرُقُ الَّتِي رَأَيْتَ عَنْ يَسَارِكَ فَهِيَ طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ". قَالَ: "وَأَمَّا الطُّرُقُ الَّتِي رَأَيْتَ عَنْ يَمِينِكَ فَهِيَ طُرُقُ أَصْحَابِ الْيَمِينِ، وأَمَّا الْجَبَلُ فَهُوَ مَنْزِلُ الشُّهَدَا و ولَنْ تَنَالَهُ، وأَمَّا الْعَمُودُ فَهُوَ عَمُودُ الْإِسْلَامِ، وأَمَّا الْعُرْوَةُ فَهِيَ عُرْوَةُ الْإِسْلَامِ، ولَنْ تَزَالَ مُتَمَسِّكًا بِهَا حَتَّى تَمُوتَ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٠٢)

له‌(خَرَشة)ی كوڕی (حُرّ)ه‌وه‌ ده‌ڵێ: دانیشتبووم له‌ ئه‌ڵقـه‌ی مزگـه‌وتی مه‌دینـه‌دا، پیرێكی شێوه‌ شیرینی تیدابوو، كه‌ (عبدالله‌)ی كوڕی (سلام)بـوو، قسـه‌ی جـوانی بـۆ ده‌كـردن، كاتـێ هه‌سـتا خه‌ڵكه‌كـه‌ وتیـان: هه‌ركـه‌س حـه‌زده‌كات ته‌ماشـای ئـه‌هلی به‌هه‌شت بكات با ته‌ماشای ئه‌مـه‌ بكـات. وتم: سـوێند بـه‌خوا ده‌بـێ دوای بكـه‌وم تـا شـوێنی ماڵه‌كـه‌ی بـزانم، دوای كـه‌وتم ئـه‌ویش ڕۆیـی تـا زۆری نـه‌مابوو له‌مه‌دینـه‌ ده‌رچـێت، ئـه‌مجا چـووه‌ ماڵه‌كـه‌ی خـۆی، داوای ئیـزنم كـرد، ڕێگـای دام و وتـی: پێویستیت چییه‌ ئه‌ی برازام؟ وتم: له‌وخه‌ڵكه‌م بیست كاتێ هه‌ستایت پێیان ده‌وتـی: هه‌ركه‌س پێی خۆشه‌ ته‌ماشای ئه‌هلی به‌هه‌شت بكات باته‌ماشای ئه‌مـه‌ بكـات، بۆیـه‌ پێمخۆشبوو له‌گه‌ڵت بم، وتی: خوا زاناتره‌ به‌ خه‌ڵكی به‌هه‌شت، قسه‌شت بـۆ ده‌كـه‌م ئه‌و خه‌ڵكه‌ بۆچ وایان وتـووه‌: مـن لـه‌ كاتێكـدا خـه‌وتبووم پیاوێـك هـات و پێـی وتم: هه‌سته‌، ده‌ستی گرتم و له‌گـه‌ڵی چـووم، تاكاتێـك دیـم چـه‌ند ڕێگه‌یـه‌ك هه‌یـه‌ لـه‌لای چه‌پم، ویستم پیایاندا بڕۆم، وتی: له‌وێوه‌ مه‌ڕۆ ئه‌وه‌ ڕێگای هاوه‌ڵانی چـه‌پن، لـه‌لای ڕاستیشمه‌وه‌ چه‌ند ڕێگایه‌كی ڕاست و ڕه‌وان هه‌بوو، وتی: ئێره‌ بگره‌، هێنامی به‌ره‌و چـیایه‌ك وتـی: سـه‌ركه‌وه‌، هه‌رچـه‌ند ده‌مویسـت سـه‌ركه‌وم ده‌كـه‌وتم به‌پشـتا هـه‌تا چه‌ندجار ئه‌مه‌م كرد پاشان بردمی هه‌تا گه‌یاندمیه‌ لای كۆڵه‌كه‌یه‌ك سه‌ری لـه‌ئاسمان بوو بنی له‌ زه‌وی، له‌لای سه‌ره‌وه‌ ئه‌ڵقه‌یه‌كی پێوه‌بوو وتی: سه‌ركه‌وه‌ به‌م كۆڵه‌كـه‌دا وتم: چـۆن سـه‌ركه‌وم كه‌سـه‌ری له‌ئاسمانـه‌؟ ده‌ڵـێ: بـه‌رزی كردمـه‌وه‌ و هه‌ڵیـدام، وه‌ختـێكم زانـی ده‌سـتم گرتـووه‌ بـه‌ ئه‌ڵقه‌كـه‌وه‌، ئـه‌مجا دای له‌كۆڵه‌كه‌كـه‌ و خسـتی به‌زه‌ویـدا منـیش بـه‌ ئه‌ڵقه‌كـه‌وه‌ هه‌ڵواسـرابووم هـه‌تا ڕۆژم كـرده‌وه‌، ئـه‌مجا هاتمـه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) خه‌وه‌كه‌م بۆ گێڕایه‌وه‌ فه‌رمووی: "ئه‌و جادانه‌ی لای چه‌پت ئه‌وه‌ ڕێگای یارانی چه‌پن، ئه‌وانه‌یشی لای ڕاستت بوون ئه‌وه‌ ڕێگـای یـارانی ڕاسـتن، چیاكه‌یش پله‌و پایه‌ی شه‌هیده‌كانه‌ و تۆ نایگـه‌یتێ، كۆڵه‌كه‌كـه‌یش كۆڵه‌كـه‌ی دینـه‌، قوڵفه‌كه‌ی سه‌ره‌وه‌یش ئه‌وه‌ قوڵفی ئیسلامه‌و، تۆ به‌رده‌وام ده‌ستت پێـوه‌ی ده‌بێـت تا ده‌مریت".

(٢٦) پله‌و پایه‌ی سعد ی كوڕی معاذ (رضي الله عنه)

٩١٩ـ عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) وجَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ: "اهْتَزَّ لَهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٩٢)

له(جابر)ی کوڕی (عبدالله) وه (رضي الله عنه) دهڵێ: پێغهمبهر (صلى الله عليه وسلم) لهکاتێکدا تهرمهکهی سعدی کوڕی معاذ لهبهردهستیاندا بوو فهرمووی: "عهرشی خوا بۆ ئهم تهرمه هاته لهرزه".

٩٢٠ـ عن الْبراء (رضي الله عنه) قالَ: أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) حُلَّةُ حَرِيرٍ، فَجَعَلَ أَصْحَابُهُ يَلْمسُونَهَا ويَعْجَبُونَ مِنْ لِينِهَا، فَقَالَ: "أَتَعْجَبُونَ مِنْ لِينِ هَذِهِ؟ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْهَا وأَلْيَنُ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٩٢)

له(براء)هوه (رضي الله عنه) دهڵێ: قاتێ جلی ئاوریشم بهدیاری هێنرا بۆ پێغهمبهرو (صلى الله عليه وسلم)، یارهکانی دهستیان لێ دهدا و سهرسام بوون لهنهرم و شلیهکهی، فهرمووی: "سهرسام دهبن لهنهرمی ئهم جله، دهسته سڕهکانی (سعد)ی کوڕی (معاذ) لهبهههشتدا لهمه چاکتر و نهرمتره".

(٢٧) پله و پایهی (أبي طلحة)ی (الانصاری) و(أم سليم)ی خێزانی (رضي الله عنه)

٩٢١ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: مَاتَ ابْنٌ لِأَبِي طَلْحَةَ مِنْ أُمِّ سُلَيْمٍ، فَقَالَتْ لِأَهْلِهَا: لَا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بِابْنِهِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا أُحَدِّثُهُ. قَالَ: فَجاء، فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ عَشَا و فَأَكَلَ وشَرِبَ، فَقَالَ: ثُمَّ تَصَنَّعَتْ لَهُ أَحْسَنَ مَا كَانَ تَصَنَّعُ قَبْلَ ذَلِكَ، فَوَقَعَ بِهَا، فَلَمَّا رَأَتْ أَنَّهُ قَدْ شَبِعَ وأَصَابَ مِنْهَا قَالَتْ: يَا أَبَا طَلْحَةَ، أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْمًا أَعَارُوا عَارِيَتَهُمْ أَهْلَ بَيْتٍ، فَطَلَبُوا عَارِيَتَهُمْ، أَلَهُمْ أَنْ يَمْنَعُوهُمْ؟ قَالَ: لَا. قَالَتْ: فَاحْتَسِبِ ابْنَكَ. قَالَ: فَغَضِبَ، وقَالَ: تَرَكْتِنِي حَتَّى تَلَطَّخْتُ ثُمَّ أَخْبَرْتِنِي بِابْنِي. فَانْطَلَقَ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "بَارَكَ اللَّهُ لَكُمَا فِي غَابِرِ لَيْلَتِكُمَا". قَالَ: فَحَمَلَتْ، قَالَ: فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فِي سَفَرٍ وهِيَ مَعَهُ، وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) إِذَا أَتَى الْمَدِينَةَ مِنْ سَفَرٍ لَا يَطْرُقُهَا طُرُوقًا، فَدَنَوْا مِنَ الْمَدِينَةِ، فَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ، فَاحْتُبِسَ عَلَيْهَا أَبُو طَلْحَةَ، وانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)، قَالَ: يَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ: إِنَّكَ لَتَعْلَمُ يَا رَبِّ إِنَّهُ يُعْجِبُنِي أَنْ أَخْرُجَ، مَعَ رَسُولِكَ إِذَا خَرَجَ، وأَدْخُلَ مَعَهُ إِذَا دَخَلَ، وقَد احْتَبَسْتُ بِمَا تَرَى. قَالَ: تَقُولُ أُمُّ سُلَيْمٍ: يَا أَبَا طَلْحَةَ، مَا أَجِدُ الَّذِي كُنْتُ أَجِدُ، انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا. (قَالَ): وضَرَبَهَا الْمَخَاضُ حِينَ قَدِمَا، فَوَلَدَتْ غُلَامًا، فَقَالَتْ لِي أُمِّي: يَا أَنَسُ لَا يُرْضِعُهُ أَحَدٌ حَتَّى تَغْدُوَ بِهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم). فَلَمَّا أَصْبَحَ احْتَمَلْتُهُ، فَانْطَلَقْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم). قَالَ: فَصَادَفْتُهُ ومَعَهُ مِيسَمٌ، فَلَمَّا رَآنِي قَالَ: "لَعَلَّ أُمَّ سُلَيْمٍ ولَدَتْ". قُلْتُ: نَعَمْ. فَوَضَعَ الْمِيسَمَ، (قَالَ): وجِئْتُ بِهِ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ، ودَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بِعَجْوَةٍ

مِنْ عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ، فَلَاكَهَا فِي فِيهِ حَتَّى ذَابَتْ، ثُمَّ قَذَفَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ، فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَتَلَمَّظُهَا، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "انْظُرُوا إِلَى حُبِّ الْأَنْصَارِ التَّمْرَ". قَالَ: فَمَسَحَ وجْهَهُ وسَمَّاهُ: عَبْدَ اللَّهِ. (بخاري/ اللباس/ ٥٤٨٦)

لە(أنس)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: کوڕێکی (أبو طلحة)لە (أم سليم) مرد، (أم سليم) بەکەس و کارەکەی وت: کەس باسی ئەم کوڕەنەکات بۆ (أبو طلحة)تا خۆم قسەی بۆ دەکەم، (ابو طلحة) هاتەوە و شێوی بۆ داناو، نان و ئاوی خوارد و، لەپاشدا، (أم سليم) خۆی بۆ ڕازاندەوە جوانتر لەهەموو کاتەکانی پێشووتری ، هەتا سەرجێیی لەگەڵ کرد، کاتێ زانی کەتێری خواردووە و کاری خۆی کردووە، وتی: ئەی (أبو طلحة) ئایا ڕات چۆنە گەر کەسێك ئەمانەتێك بدات بەکەسێکی تر، دوایی داوای ئەو ئەمانەتەی لێبکاتەوە بۆی هەیە نەیداتەوە؟ وتی: نەخێر، وتی: تۆیش داوای ئەجر و پاداشتی کوڕەکەت لە خوا بکە. (أبوطلحة) ڕقی هەستا و وتی: وازت لێهینام هەتا گیانی خۆم پیس کرد، دوای ئەوە هەواڵی کوڕەکەمم دەدەیتێ. ڕۆیشت هەتا چووە لای پێغەمبەر (ﷺ)ڕووداوەکەی بۆ گێڕایەوە ، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "خوا شەوی ڕابوردوتان لێ پیرۆز بکات".

(أم سليم) سکی پڕبوو، پێغەمبەری خوا چوو بۆ سەفەرێك ئەویشی لەگەڵ بوو، پێغەمبەری خوا ئەگەر لەسەفەر بهاتایەتەوە بۆ مەدینە شەو نەدەچووە ناو شار، نزیکی مەدینە بوونەوە، (ام سليم) ژانگرتی، (أبو طلحة) بەلایەوە مایەوە، پێغەمبەر (ﷺ) کەوتەڕێ، (أبوطلحة)دەیوت: ئەی خوایە خۆت دەزانی من زۆرم پێخۆشە لەگەڵ پێغەمبەرەکەت دەرچم کاتی کە دەرچوو، لەگەڵی بچمەوە ناو شار کاتێ چووەوە، وامن گیرم خواردووە بەم حاڵەوە کە دەبینی، (أم سليم) وتی: ئەی (أبوطلحة) ئەو ژانە سکەی هەمبوو نەما، بڕۆ، دەڵێ: ڕۆیشتین، کاتی گەیشتینە مەدینە ژانەسکەکەی بۆهاتەوە و کوڕێکی بوو، دایکم پێی وتم: ئەی (أنس) کەس گۆشی ناکات هەتا نەیبەیتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)، کە ڕۆژ بوویەوە هەڵم گرتوو بردم بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) کاتی من چووم مەقاشێکی بەدەستەوە بوو، کەمنی دی فەرمووی: "وا دیارە (أم سليم) منداڵی بووە" وتم: بەڵێ، مەقاشەکەی داناو منداڵەکەم بۆ هێنا لە دامێنیدا دامنا، پێغەمبەر (ﷺ) بانگی کرد دەنکێ خورمای مەدینەیان بۆ هێنا لەدەمی خۆیدا جوی هەتا توایەوە، لەپاشدا خستییە

دەمی منداڵەکە، منداڵەکـە خـواردی و هەرچـیش بەلێوییـەوە مـابوو، دەیلێسـایەوە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بڕوانن (أنصار) چەندە خورمایـان خۆشـدەوێ"، ئـەمجا دەستی هێنا بە ڕوومەتیدا و ناوی نا (عبدالله).

(٢٨) پلە و پایەی (أبيّ کوڕی کعب)(رضي الله عنه)

٩٢٢ــ عن أَنَس (رضي الله عنه) قالَ: جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ: مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ، وزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وأَبُو زَيْدٍ. قَالَ قَتَادَةُ: قُلْتُ لِأَنَسٍ: مَنْ أَبُو زَيْدٍ؟ قَالَ: أَحَدُ عُمُومَتِي. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٩٩)

لە(أنس)ەوە (رضي الله عنه) دەڵـێ: چـوارکەس لەسـەردەمی پێغەمبـەردا (ﷺ) قورئانیـان کۆکردەوە هەموویان لـە ئەنصـاربوون: (معـاذ کـوڕی جبـل)، (أبـيّ ی کـوڕی کعـب)، (زیدی کوڕی ثابت)، (أبو زید). قتادە دەڵێ: بە (أنس)م وت: أبـو زیـد کێیـە؟ وتـی: یەکێکە لە مامەکانی من.

٩٢٣–**عن ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرّ مَبْعَثُ النَّبِيِّ (ﷺ) بِمَكَّةَ، قَالَ لِأَخِيهِ (أنيس): ارْكَبْ (وسر) إِلَى هَذَا الْوَادِي، فَاعْلَمْ لِي عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ السماء، فَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ ائْتِنِي. فَانْطَلَقَ الْآخَرُ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ وسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرّ، فَقَالَ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، و (يقول) كَلَامًا مَا هُوَ بِالشِّعْرِ. فَقَالَ: مَا شَفَيْتَنِي فِيمَا أَرَدْتُ، فَتَزَوَّدَ وحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا ماء، (وسار) حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ فَالْتَمَسَ النَّبِيَّ (ﷺ) ولَا يَعْرِفُهُ، وكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ عَنْهُ، حَتَّى أَدْرَكَهُ –يَعْنِي اللَّيْلَ– فَاضْطَجَعَ، فَرَآهُ عَلِيٌّ (رضي الله عنه)، فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ، فَلَمَّا رَآهُ تَبِعَهُ، فَلَمْ يَسْأَلْ واحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شيء حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ احْتَمَلَ قِرْبَتَهُ وزَادَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَظَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ (فيه) ولَا يَرَى النَّبِيَّ (ﷺ) حَتَّى أَمْسَى، فَعَادَ إِلَى مَضْجَعِهِ، فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) فَقَالَ: مَا أَنَى لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَهُ؟ فَأَقَامَهُ فَذَهَبَ بِهِ مَعَهُ، ولَا يَسْأَلُ واحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شيء، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، فَأَقَامَهُ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) مَعَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: أَلَا تُحَدِّثُنِي مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ هَذَا الْبَلَدَ؟ قَالَ: إِنْ أَعْطَيْتَنِي عَهْدًا ومِيثَاقًا لَتُرْشِدَنِّي فَعَلْتُ، فَفَعَلَ، فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ: فَإِنَّهُ حَقٌّ وهُوَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِي، فَإِنِّي إِنْ رَأَيْتُ شَيْئًا أَخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كَأَنِّي أُرِيقُ الماء، فَإِنْ مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْخَلِي، فَفَعَلَ. فَانْطَلَقَ يَقْفُوهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) ودَخَلَ مَعَهُ، فَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ (ﷺ) وأَسْلَمَ مَكَانَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (ﷺ): "ارْجِعْ**

إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرِي". فَقَالَ: والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَصْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ. فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، و (أشهد) أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. وثَارَ الْقَوْمُ فَضَرَبُوهُ حَتَّى أَضْجَعُوهُ على الأرض، فَأَتَى الْعَبَّاسُ (بن عبدالمطلب (رضي الله عنه)) فَأَكَبَّ عَلَيْهِ، فَقَالَ: وَيْلَكُمْ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مِنْ غِفَارٍ، وأَنَّ طَرِيقَ تُجَّارِكُمْ إِلَى الشَّامِ عَلَيْهِمْ؟ فَأَنْقَذَهُ مِنْهُمْ، ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدِ بِمِثْلِهَا، وثَارُوا إِلَيْهِ فَضَرَبُوهُ، فَأَكَبَّ عَلَيْهِ الْعَبَّاسُ فَأَنْقَذَهُ. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٢٨)

له(أبن عباس)ەوه (رضي الله عنه) دەڵـێ: لەكاتێكدا (أبـوذر)هـەواڵی نـاردنی پێغەمبـەری (صلى الله عليه وسلم) پێگەیشت، بە (أنـیس)ی بـرای وت: سـواربەو بـڕۆ بـۆ ئـەو دۆڵـە، هـەواڵی ئـەو پیاوەم بـۆ بزانـە كـە وادەزانێـت پێغەمبـەرەو لـە ئاسمانـەوە هـەواڵی بـۆ دێ، گـوێ لەوتـەكانی بگـرە و وەرەوە بـۆ لام، (أنـیس) كەوتـە ڕێ تاگەیشـتە مەككـە و گـوێی لەوتەكانی گرت و، گەڕایەوە بۆلای (أبو ذر)و وتی: دیم فەرمانی دەكرد بـە ڕەوشـتە بەرزەكان وقسەیەكی (دەوت) شیعر نەبوو، وتـی: دڵنیات نـەكردم لـەوەی كەویسـتم، ئەمجا خۆی توێشووی هەڵگرت و كونەیەكی لەگەڵ خۆی برد ئاوی تیابوو، ڕۆیی هەتا گەیشتە مەككە، هاتە مزگەوت و بەدوای پێغەمبـەردا (صلى الله عليه وسلم) دەگـەڕا ونەیشیدەناسـی، حەزیشی نـەدەكرد پرسـیار بكـات، هـەتا شـەوی بەسـەرداهات، ڕاكشـا (علـی) (رضي الله عنه) بینی، زانـی غەریبـە، خـوڵكی كـرد، ئـەویش دوای كـەوت، بـەڵام كەسـیان پرسـیاری هیچـیان لەكەسـی تریـان نـەكرد هــەتا ڕۆژبوویـەوە، دیسـانەوە كونـە ئاوەكـە و توێشـووەكەی هـەڵگرت بـەرەو مزگـەوت، ئـەو ڕۆژەیـش تـا ئێـوارە لـەوێ مایـەوە و پێغەمبەری (صلى الله عليه وسلم) نەبینی، گەڕایـەوە جێگـە خەوەكـەی، علـی (رضي الله عنه) بەلایـدا تێپـەڕی وتـی: ئەم پیاوە كاتی ئەوەی نەهاتووە خانە خوێكـەی بزانێـت؟ هەڵیسـاند و لەگـەڵ خـۆی بردیـەوە، هیچـیان پرسـیاریان لـەوی تریـان نـەكرد، هـەتا لـە ڕۆژی سـێهەمدا هەروەك دووەمی كرد، علی (رضي الله عنه) لەگەڵ خۆی هەڵیساند و پاشان پێی وت: ئایا پـێم ناڵێی چی تۆی هێناوەتە ئەم شارە؟ وتی: ئەگەر بەڵێنم بدەیتێ كە ڕێنمـایم بكـەیت پێت دەڵێم، بەڵێنی دایێ، ئەویش پێی وت، ئەمجا (علـی) وتـی: دڵنیابـە ئـەو ڕاسـت دەكا پێغەمبەری خوایە (صلى الله عليه وسلم)، هەركات ڕۆژت لێبوویەوە دوای من بكەوە، من ئەگـەر شتێكم بینی جێگای مەترسی بوو بۆتۆ ڕادەوەستم (لەپـەنا دیوارێكدا) وەك ئـەوەی دەسـت بـەئاو بگەیـەنم، ئەگـەر ڕۆیشـتم دوامكـەوە تادەگەیتـە ئـەو شـوێنەی منـی

بۆدەچم، (أبوذر) بەو شێوەی کرد و دوای کەوت هـەتا گەیشـتە لای پێغەمبـەر (ﷺ) ئـەویش لەگەڵیـدا چـوو، فـەرموودەی پێغەمبـەری (ﷺ) بیسـت و موسـڵمان بـوو لـە شوێنی خۆیدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بگـەڕێرەوە نـاو هۆزەکـەت هـەواڵی ئـەم دینەیان پێبگەیەنە هەتا فەرمانی منت بۆدێ". وتی: سوێندم بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە لەنێوەندی قورەیشـەکاندا هـاوار دەکـەم، ڕۆیشـت هەتاهاتـە مزگـەوت، بـە بەرزترین دەنگی هاواری کـرد (أشـهد ان لا الـه الا الله و أشـهد أن محمـداً رسـول الله) خەڵکەکە پەلاماریان دایی و کەوتنە لێدانی، تاکودایـان بەزەویـدا، (عبـاس)ی کـوڕی (عبدالمطلب)هات خۆیدا بەسەریدا و وتی: ئەی بەدبەختانە ئەی نازانن ئەمە لە هۆزی غیفارە و ڕێگای بازرگانیتان بۆ شام بەسەر ئەواندایە، دەری هێنـا لـەژێر دەسـتیان، کەچی سبەینێ بەهەمان شێوەی کردەوە و پەلاماریان دایێ و لێیاندا دیسانەوە هـەر (عباس) خۆی دابەسەریاو ڕزگاری کرد لە دەستیان.

(٢٩) پلە و پایەی أبي موسى الاشعري (رضي الله عنه)

٩٢٤ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَال: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ (ﷺ) وهُوَ نَازِلٌ بِالْجِعْرَانَةِ بَيْنَ مَكَّةَ والْمَدِينَة، ومَعَهُ بِلَالٌ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّه (ﷺ) رَجُلٌ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ: أَلَا تُنْجِزُ لِي يَا مُحَمَّدُ ماءعَدْتَني؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَبْشِرْ". فَقَالَ لَهُ الْأَعْرَابِيُّ: أَكْثَرْتَ عَلَيَّ منْ أَبْشِرْ. فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلَى أَبِي مُوسَى وبِلَالٍ كَهَيْئَةِ الْغَضْبَانِ، فَقَالَ: "إِنَّ هَذَا قَدْ رَدَّ الْبُشْرَى، فَاقْبَلَا أَنْتُمَا". فَقَالَا: قَبِلْنَا يَا رَسُولَ اللَّه. ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بِقَدَحٍ فيه ماء، فَغَسَلَ يَدَيْه ووَجْهَهُ فيه، ومَجَّ فيه ثُمَّ قَالَ: "اشْرَبَا مِنْهُ، وأَفْرغَا عَلَى وجُوهِكُماءنُحُورِكُماءأَبْشِرَا". فَأَخَذَا الْقَدَحَ، فَفَعَلَا مَا أَمَرَهُمَا بِه رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، فَنَادَتْهُمَا أُمُّ سَلَمَةَ مِنْ وراء السِّتْرِ: أَفْضِلَا لِأُمِّكُمَا مِمَّا فِي إِنَائِكُمَا. فَأَفْضَلَا لَهَا مِنْهُ طَائِفَةً. (بخاري/ المغازي/ ٤٠٧٣)

لـە(أبـی موسـی الاشـعری)یـەوە (رضي الله عنه) دەڵـێ: مـن لای پێغەمبـەر (ﷺ) بـووم، کەدابەزیبو لە (جعرانە) لەنێوان مەککە و مەدینەدا، (بلال)یشی لەگەڵ بوو، پیاوێکی ئەعرابی هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ)، وتی: ئەی موحەممەد ئایە ئەو بەڵێنانـەی کە پێت دابووم بۆم جێبەجێ ناکەیت؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "موژدە وەرگرە" کـابراوتی: زۆرت پێوتـووم مـوژدە وەرگـرە، پێغەمبـەر (ﷺ) ڕوویکـردە (أبوموسـی)و (بلال) شێوەی وەك توڕەبوبێت، وتی: ئەمە موژدەکـەی منـی داوەتـە دواوە، ئێـوە

وەریگرن، وتیان وەرمان گرت، ئەی پێغەمبەری خوا. دوای ئەوە پێغەمبەر (ﷺ) پەرداخێ ئاوی داواکرد دەستی و ڕوومەتی تێداشۆرد و ئاوی دەمی ڕۆکردەوە ناوی ئەمجا فەرمووی: "لێی بخۆنەوە و بیشیکەن بەڕوخسار وگەردنیشتاندا و موژدە وەرگرن، پەرداخەکەیان وەرگرت و ئەوەی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێدان کردیان (أم سلمه) لەپشتی پەردەوە بانگی کردن، لەوەی ناو قاپەکەتان بەشی دایکیشتان بهێڵنەوە، هەندێکیان هێشتەوە بۆ (أم سلمه).

(٣٠) **پلەو پایەی (أبی موسی) و، (أبی عامر)ی الاشعری (رضي الله عنهما)**

٩٢٥ـ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ: عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا فَرَغَ النَّبِيُّ (ﷺ) مِنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أَوْطَاسٍ، فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الصِّمَّةِ، فَقُتِلَ دُرَيْدٌ (بن الصمة) وهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ، فَقَالَ أَبُو مُوسَى: وبَعَثَنِي مَعَ أَبِي عَامِرٍ، قَالَ: فَرُمِيَ أَبُو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ، رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي جُشَمٍ بِسَهْمٍ فَأَثْبَتَهُ فِي رُكْبَتِهِ، فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا عَمِّ مَنْ رَمَاكَ؟ فَأَشَارَ أَبُو عَامِرٍ إِلَى أَبِي مُوسَى فَقَالَ: إِنَّ ذَاكَ قَاتِلِي تَرَاهُ، ذَلِكَ الَّذِي رَمَانِي. قَالَ أَبُو مُوسَى: فَقَصَدْتُ لَهُ فَاعْتَمَدْتُهُ فَلَحِقْتُهُ، فَلَمَّا رَآنِي ولَّى عَنِّي ذَاهِبًا، فَاتَّبَعْتُهُ وجَعَلْتُ أَقُولُ لَهُ: أَلَا تَسْتَحْيِي؟ أَلَسْتَ عَرَبِيًّا؟ أَلَا تَثْبُتُ؟ فَكَفَّ، فَالْتَقَيْتُ اناءهُوَ، فَاخْتَلَفْنَا اناءهُوَ ضَرْبَتَيْنِ، فَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ، ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَى أَبِي عَامِرٍ فَقُلْتُ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَتَلَ صَاحِبَكَ. قَالَ: فَانْزِعْ هَذَا السَّهْمَ، فَنَزَعْتُهُ، فَنَزَا مِنْهُ الماء، فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي انْطَلِقْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ، وقُلْ لَهُ: يَقُولُ لَكَ أَبُو عَامِرٍ: اسْتَغْفِرْ لِي. قَالَ: واسْتَعْمَلَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ، ومَكَثَ يَسِيرًا، ثُمَّ إِنَّهُ مَاتَ، فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) دَخَلْتُ عَلَيْهِ، وهُوَ فِي بَيْتٍ عَلَى سَرِيرٍ مُرْمَلٍ وعَلَيْهِ فِرَاشٌ، وقَدْ أَثَّرَ رِمَالُ السَّرِيرِ بِظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وجَنْبَيْهِ، فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِنَا وخَبَرِ أَبِي عَامِرٍ، وقُلْتُ لَهُ: قَالَ: قُلْ لَهُ يَسْتَغْفِرْ لِي. فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بماء فَتَوَضَّأَ مِنْهُ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أَبِي عَامِرٍ". حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ: مِنَ النَّاسِ". فَقُلْتُ: ولِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَاسْتَغْفِرْ. فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ، وأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلًا كَرِيمًا". قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: إِحدَاهُمَا لِأَبِي عَامِرٍ، والْأُخْرَى لِأَبِي مُوسَى. (بخاري/ المغازي/ ٤٠٦٨)

لـه(ابـي بـردة)وه، لەباوكيـەوه دەڵـێ: لەكاتێكـدا پێغەمبـەر (ﷺ) لـە (جـەنگی) حونــەين لێ بوويــەوه (ابــو عــامر)ی كـرد بەســەركردەی ســوپايەك و، نــاردی بــۆ (أوطاس)گەيشت به (دُريد)ی كوڕی (الصّمّة)(دُريـد)ی كـوڕی (الصـّمّه) كـوژرا و خـوا هاوڕێكانيشی تێكشكاند، دەڵێ: منيشی لەگەڵ (أبوعامر) نارد، تيرێكياندا له ئەژنۆی (أبوعامر) ،پياوێك له (بني جُشم) تێيگـرت و چـەقانديه ئـەژنۆی گەيشـتمه لای، وتم: ئەی مامەم كێ تێيگرتـی؟ (أبـو عـامر) ئامـاژەی كـرد وبـه (ابوموسـی)ی وت: ئـەوه بكوژەكەمه دەيبينيت، ئەوەيه تيری تێگـرتم. (أبوموسـی) دەڵـێ: بـۆی چـووم دوای كەوتم، كاتێ منی دی ڕۆيشت، دوای كەوتم و بانگم لێكرد ئايا شەرم ناكەيت؟ ئايه تۆ عــەرەب نيــت؟ بۆخــۆت ناگريــت؟ وەســتا، مــن و ئــەو هــاتين بەيەكـدا و يــەكی شمشمێرێكمان داهێنايەوه بۆيەك (بەرنەكه وتين) ئەمجا شمشێرێكم لێـدا و كوشـتم، دوايـی گەڕامـەوه بـۆ لای أبـو عـامر وتم: خـوا بكوژەكـەی كوشـتی. وتـی ئـەو تـيرە دەربهێنه، تيرەكەم دەرهێنا، ئاوی لێدەڕۆيشت و نەدەوەستايەوه، وتی: ئەی بـرازام بڕۆ بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) سەلامی منی پێبگەيەنه و بلـێ: (أبوعـامر) دەيـوت: داوای لێبوردنم بۆ بكات، دەڵێ: (ابوعامر) منی كرد بەسەركردەی خەڵكەكه خۆيشی كەمێك مايـەوه لـەدوا وەفـاتی كـرد، كاتـێ گەڕامـەوه لای پێغەمبـەر چـووم بـۆ خزمـەتی، لەماڵێكدا بوو لەسەر قەرەوێڵەيەك كه به گـەڵای دارخورمـا چـنرابوو جليشـی لەسـەر داخرابوو شوێنەواری لق وپۆی سەر ئەو قەرەوێڵه ، له پشت وكەلەكەكانيدا دياربوو، هەواڵم دايێ بەهەواڵی خۆمان و هەواڵی (أبو عامر)، عەرزم كرد. عامر وتی: پێی بلێ: داوای لێبوردنم بـۆ بكـات، پێغەمبـەر (ﷺ) داوای ئـاوی كـرد، دەسـتنوێژی لێگـرت و ئەمجا دەستی بەرزركردەوه و فەرمووی: "ئەی خوايـه خۆشـببه لـه (عُبيـدی كـوڕی عامر)" هەتا سپێتی بن باڵەكانيم دی، دوای ئەوه فەرمووی: "ئـەی خوايـه لـه ڕۆژی قيامەتـدا بيخەيتــه ســەرووی زۆرێـك لــە خــەڵكی، يـان لـه ئـادەميزاد" وتم: ئـەی پێغەمبەری خوا داوای لێبوردن بۆ منيش بكه، پێغەمبەر فەرمووی: "ئەی خوايـه لـه تاوانەكانی (عبدالله)ی كوڕی (قيس) ببوره و، له ڕۆژی قيامەتـدا بيخـەره جێگايـەكی بەڕێزەوه". أبـو بـردە دەڵـێ: دوعايـەكيان بـۆ (أبـو عـامر) و ئـەوی تريـان بـۆ (أبـو موسـی) بوو.

(٣١) پله و پایەی (أبوهریرة)ەی دەوسی (رضي الله عنه)

٩٢٦ـ عن عُرْوَةَ، عن عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: أَلَا يُعْجِبُكَ أَبُو هُرَيْرَةَ؟ جاء فَجَلَسَ إِلَى جَنْبِ حُجْرَتِي، يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) يُسْمِعُنِي ذَلِكَ، وكُنْتُ أُسَبِّحُ، فَقَامَ قَبْلَ أَنْ أَقْضِيَ سُبْحَتِي، ولَوْ أَدْرَكْتُهُ لَرَدَدْتُ عَلَيْهِ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: يَقُولُونَ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَدْ أَكْثَرَ، واللَّهُ الْمَوْعِدُ، ويَقُولُونَ: مَا بَالُ الْمُهَاجِرِينَ والْأَنْصَارِ لَا يَتَحَدَّثُونَ مِثْلَ أَحَادِيثِهِ؟ وسَأُخْبِرُكُمْ عَنْ ذَلِكَ: إِنَّ إِخْوَانِي مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمْ عَمَلُ أَرَضِيهِمْ، وإِنَّ إِخْوَانِي مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ، وكُنْتُ أَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى مِلْءِ و بَطْنِي فَأَشْهَدُ إِذَا غَابُوا وأَحْفَظُ إِذَا نَسُوا ولَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (*)يَوْمًا أَيُّكُمْ يَبْسُطُ ثَوْبَهُ فَيَأْخُذُ مِنْ حَدِيثِي هَذَا ثُمَّ يَجْمَعُهُ إِلَى صَدْرِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يَنْسَ شَيْئًا سَمِعَهُ فَبَسَطْتُ بُرْدَةً عَلَيَّ حَتَّى فَرَغَ مِنْ حَدِيثِهِ ثُمَّ جَمَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي فَمَا نَسِيتُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ شَيْئًا حَدَّثَنِي بِهِ ولَوْلَا آيَتَانِ أَنْزَلَهُمَا اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مَا حَدَّثْتُ شَيْئًا أَبَدًا (إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ والْهُدَى) إِلَى آخِرِ الْآيَتَيْنِ. (بخاري/ المناقب/ ٣٣٧٥)

لە(عروة)وە لە (عائشة)ەوە (رضي الله عنها) دەڵێ: ئایا سەرت سوڕنامێنێ لە (ابوهریرە) هات و لەپەنا حوجرەکەی مندا دانیشت و فەرمودەی پێغەمبەری (ﷺ) دەگێڕایەوە و، دەیدا بە گوێی مندا، منیش نوێژی سوننەتم دەکرد، ئەو هەستا بەرلەوەی من نوێژەکەم تەواو کەم، ئەگەر فریای بکەوتایەم بەرپەرچم دەدایەوە: کە بەڕاستی پێغەمبەر (ﷺ) وەك ئێوە فەرمودەی زۆر لەسەر یەك نەخوێندۆتەوە. (أبن شهاب) لە (ابن المسیب)ەوە کە (ابو هریرە) وتی: دەڵێن: (أبوهریرة) فەرموودەی زۆری گێڕاوەتەوە، لای خوا وادەمان بێت (دەردەکەوێ گەر درۆم کردبێ) دەڵێن: هۆی چیە یاریدەدەران و کۆچکەران وەك (أبوهریرە) فەرموودە ناگێڕنەوە؟ من پێتان دەڵێم: کاتێ برا (أنصاری)یەکانم سەرگەرمی کاربوون لەناو زەویەکانیاندا، برا (مهاجر)ەکانیشم سەرگەرمی مامەڵەی بازار بوون، بەڵام من هەر سکم تێر بووایا ئیتر لە پێغەمبەر (ﷺ) جیانەدەبوومەوە، من ئامادە دەبووم کاتێ ئەوان لەوێ نەبوون، من لەبەرم دەکرد کاتێ ئەوان لەبیریان دەچوو، ڕۆژێك پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "کێتان جلەکەی ڕادەخات هەتا لەم فەرموودەی من وەربگرێت و کۆی بکاتەوە لەسینگیدا، بەڕاستی هەرچی بیست ئیتر لەبیری ناچێتەوە". بوردەکەی

بەرم ڕاخست هەتا لێبووییەوە لە فەرموودەکانی، ئەمجا کۆم کردەوە بۆ سەرسینگم دوای ئەو ڕۆژە هیچ شتێکم بیرنەچوو لەوەی پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرمووم. ئەگەر لەبەر دوو ئایەتیش نەبێت کە خوای (ﷻ) نازڵی کردوون لە قورئانەکەیدا بەهەتا هەتایی هیچم نەدەگێڕایەوە: (ان الذين يكتمون ما انزلنا من البينات و الهدى) (واتە: ئەوانەی ئەو ڕوونکردنەوەو ڕێنماییانەی ئێمە دامانبەزاندووە دەشاردنەوە..) تا کۆتایی هەردوو ئایەتەکە.

پلەوپایەی حسان کوری ثابت

٩٢٧-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ عُمَرَ (رضي الله عنه) مَرَّ بِحَسَّانَ وهُوَ يُنْشِدُ الشِّعْرَ فِي الْمَسْجِدِ، فَلَحَظَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ أُنْشِدُ وفيه مَنْ هُوَ خَيْرٌ منْكَ، ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ: أَنْشُدُكَ اللَّهَ أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "أَجِبْ عَنِّي اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ"؟ قَالَ: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٤٠)

لە (ابی هريرە)ەوە (رضي الله عنه) کە (عمر)ی کوڕی (خطاب) (رضي الله عنه) تێپەڕی بەلای (حسان)دا لە مزگەوتەکەدا هۆنراوەی دەخوێندەوە، (عمر) بۆی ڕوانی، حسان وتی: لەکاتێکدا لەتۆ چاکتریشی تیابوو من شیعرم دەخوێندەوە، پاشان (عمر) لایکردەوە بەلای (أبو هريرة)دا وتی: بەناوی خوا داوات لێدەکەم ئایا بیستووتە لە پێغەمبەر (ﷺ) کە دەیەفەرموو: "وەڵام بدەرەوە لە بریتی من، ئەی خوایە پشتگیری لێبکە بە (روح القدس)—کە (جبريل)ە (عليه السلام) أبو هريرة وتی: بەڵێ سوێند بەخوا.

٩٢٨ـ عَنْ الْبراء بْنَ عَازِبٍ (رضي الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ لِحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ: "اهْجُهُمْ، أَوْ: هَاجِهِمْ، وجِبْرِيلُ مَعَكَ". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٤١)

لە(براء)ی کوڕی (عازب)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: بیستوومە لە پێغەمبەر (ﷺ) بە (حسانی کوڕی (ثابت)ی فەرمووی: "هەجویان بکە، جبريل لەگەڵت بێت".

٩٢٩ـ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ (رضي الله عنها) وعِنْدَهَا حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ يُنْشِدُهَا شِعْرًا يُشَبِّبُ بِأَبْيَاتٍ لَهُ، فَقَالَ:

حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ   وتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ

فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ: لَكِنَّكَ لَسْتَ كَذَلِكَ. قَالَ مَسْرُوقٌ: فَقُلْتُ لَهَا: لِمَ تَأْذَنِينَ لَهُ يَدْخُلُ عَلَيْكِ؟ وقَدْ قَالَ اللَّهُ: (وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ) (النور: ١١). فَقَالَتْ: فَأَيُّ عَذَابٍ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَى؟ فقالت:إِنَّهُ كَانَ يُنَافِحُ —أَوْ: يُهَاجِي— عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). (بخاري/ المغازي/ ٣٩١٥)

له(مسروق)ەوە دەڵێ: چوو بۆ خزمەتی عائشة (رضي الله عنها) (حسان) لای بوو شیعری دەخوێندەوە و بەچەند شیعرێکی خۆی مەدحی دەکرد:

حَصانٌ رزانٌ ماتُزَنُّ بِريبةٍ وتُصبِح غَرْثى من لحوم الغوافِل

واتە: عائشە دامێن پاکە، بەڕێز و ویقارە، تۆمەتبار ناکرێت بە گومان. بێدەنگە لە ئاستی ئافرەتانی دڵپاك و ڕەوشت بەرز و بێئاگا لەخەتا.

عائشە فەرمووی: بەڵام تۆ وانیت، مەسروق دەڵێ: بەعائشەم وت: بۆچ ڕێگای ئەدەیت هات وچۆت بکات؟ لەکاتێکدا خوا دەفەرموێ: (والذى تولّى كبره له عذاب عظيم؟(النور:١١) عائشة فەرمووی: چ سزایەك سەختترە لە کوێری؟ ئینجا فەرمووی: بەڕاستی داکۆکیشی دەکرد لە پێغەمبەر.

(٣٢) پلە و پایەی (جرير)ی کوڕی (عبدالله)ی (البجلي)(رضي الله عنه)

٩٣٠ـ عَنْ جَرِيرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) مُنْذُ أَسْلَمْتُ، ولَا رَآنِي إِلَّا تَبَسَّمَ فِي وجْهِي. (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٥٧)

له(جرير)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: لەوکاتەوە موسڵمان بووم هیچ کات پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ڕێگای چوونە ژورەوەی لێنەگرتووم، هەرکاتیش منی دیبێ بەزەردەخەوە ڕووبەڕووم بۆتەوە.

٩٣١ـ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "يَا جَرِيرُ، أَلَا تُرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ". بَيْتٍ لِخَثْعَمَ كَانَ يُدْعَى كَعْبَةَ الْيَمَانِيَةِ، قَالَ: فَنَفَرْتُ فِي خَمْسِينَ ومِائَةِ فَارِسٍ، وكُنْتُ لَا أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)، فَضَرَبَ يَدَهُ فِي صَدْرِي فَقَالَ: "اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ، واجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا". قَالَ: فَانْطَلَقَ فَحَرَّقَهَا بِالنَّارِ، ثُمَّ بَعَثَ جَرِيرٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) رَجُلًا يُبَشِّرُهُ –يُكْنَى أَبَا أَرْطَاةَ– مِنَّا، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ لَهُ: مَا جِئْتُكَ حَتَّى تَرَكْنَاهَا كَأَنَّهَا جَمَلٌ أَجْرَبُ. فَبَرَّكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) عَلَى خَيْلِ أَحْمَسَ ورِجَالِهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٧١)

له(جرير)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پێی فەرمووم: "ئەی (جرير) ئایا ڕزگارم ناکەیت لە (ذى الخلصة) ماڵێکی (خثعم) بوو ناودەبرا بە کەعبەی یەمانی، دەڵێ: بەسەدوپەنجا ئەسپ سوارەوە بۆی چووم، خۆیشم بۆ نەدەگیرا لەسەر ئەسپ، ئەمەم باسکرد بۆ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەستی دابەسنگمداو فەرمووی: "ئەی خوایە دامەزراوی بکە و بیگێڕە بە ڕێنمایی کار و ڕێنمایی کراو" جرير ڕۆیی و ئەو

ماڵەی ئاگر تێبەردا و، ئەمجا پیاوێکی نارد بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) مـوژدەی پێبـدات، پێی دەوترا (أبو ارطأ)، هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتی: وەختێ جێمـانهێڵا و مـن هاتم بۆ ئێرە دەتوت وشتری گەڕە و قەتران کراوە بەسـەریدا، پێغەمبـەر (ﷺ) پێـنج جار دوعای پیرۆزیی کرد بۆ ئەسپەکانی هۆزی (أحمس) وپیاوەکانیشی.

(٣٣) پلە و پایەی ئەو کەسەی ئامادەی (بدر) بووە

٩٣٢ـ عن عَلِيٍّ (ﷺ) قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) اناءالزُّبَيْرَ والْمِقْدَادَ (ﷺ)، فَقَالَ: "ائْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ، فَإِنَّ بِهَا ظَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ، فَخُذُوهُ مِنْهَا". فَانْطَلَقْنَا تَعَادَى بِنَا خَيْلُنَا، فَإِذَا نَحْنُ بِالْمَرْأَةِ، فَقُلْنَا: أَخْرِجِي الْكِتَابَ، فَقَالَتْ: مَا مَعِي كِتَابٌ. فَقُلْنَا: لَتُخْرِجِنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَنُلْقِيَنَّ الثِّيَابَ، فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا، فَأَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)، فَإِذَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ، يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يَا حَاطِبُ مَا هَذَا". قَالَ: لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي كُنْتُ امْرَأً مُلْصَقًا فِي قُرَيْشٍ –قَالَ سُفْيَانُ: كَانَ حَلِيفًا لَهُمْ، ولَمْ يَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهَا– وكَانَ مِمَّنْ كَانَ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ، فَأَحْبَبْتُ –إِذْ فَاتَنِي ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ– (أَنْ) أَتَّخِذَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، ولَمْ أَفْعَلْهُ كُفْرًا ولَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي، ولَا رِضًا بِالْكُفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "صَدَقَ". فَقَالَ عُمَرُ (ﷺ): دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ: "إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا، ومَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ: اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ". فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وعَدُوَّكُمْ اولياء) (الممتحنة: ١). وجَعَلَهَا –يعني الآية– إِسْحَقُ فِي رِوَايَتِهِ مِنْ تِلَاوَةِ سُفْيَانَ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٤٥)

لـە(علـی)وە (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) مـن و(زبـیر)و (مقـداد)ی (ﷺ) نـارد فـەرمووی: "بڕۆنـە (روضـة خـاخ)لـەوێ ئـافرەتێکی تێدایـە نامەیـەکی پێیـە لێـی وەربگرن" ڕۆیشـتین ئەسـپەکانمان تـاودا، هـەتا گەیشـتینە لای ئافرەتەکـە، وتمـان: نامەکـە دەرکـە، وتـی: نامـەم پێنیـە، وتمـان: نامەکـە دەردەکـەیت، یـان جلـەکانت دەگەڕێین، نامەکەی دەرهێنـا لـەناو پەلکیـدا بـوو، هێنامانـەوە بـۆ پێغەمبـەر (ﷺ)، کەچی نامەیەك بوو لـە (حاطـب)ی کـوڕی (بلتعـة)ەوە بـۆ کەسـانێك لـە بێبـاوەڕانی خـەڵکی مەککـە، هـەواڵیان دەداتـێ بەهەنـدێ کاروبـاری پێغەمبـەر (ﷺ)، پێغەمبـەر

(ﷺ) فەرمووی: "ئەی حاطب ئەمە چییە؟" وتی: ئەی پێغەمبەر پەلەم لێ مەکە، من پیاوێکم خۆم هەڵواسیوە بە قورەیشدا –سفیان دەڵێ: هاوپەیمانیان بوو لەوان نەبوو– ئەوانەیشی لەگەڵ تۆدان لە کۆچکەران هەموو خزمیان هەیە و کەسەکانیان بەو خزمایەتییە دەپارێزن، منیش –کە خزمم نیە– حەزم کرد چاکەیان لەگەڵ بکەم بەڵکو بەوهۆیەوە کەسەکانم بپارێزن من ئەوەم نەکردووە لەبەر بێباوەڕی، یان پاشگەزبوونەوە لەدینەکەم، یان ڕازی بوون بە کوفر دوای موسڵمان بوون، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ڕاست دەکات" عمرو وتی: یارسول الله، وازم لێ بهێنە بابدەم لە گەردنی ئەم دوڕووە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەو ئامادەی بەدر بووە، تۆچوزانی نزیکە خوا بەچاوی بەزەیی تەماشای ئەهلی بەدری کردبێت و پێی فەرمووبن: چیتان دەوێ بیکەن بەڕاستی من لێتان بوردم، خوای گەورە ئەم ئایەتەی نازڵ کرد: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وعَدُوَّكُمْ اولياء) (الممتحنة:١) اسحاق لەڕیوایەتەکەی خۆیدا دەڵێ: سفیان ئەم ئایەتەی خوێندەوە (واتە لە فەرموودەکەدا نەهاتووە).

٣٤) پلەو پایەی قورەیش و (أنصار) و کەسانی تریش

٩٣٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "قُرَيْشٌ والْأَنْصَارُ ومُزَيْنَةُ وجُهَيْنَةُ وأَسْلَمُ وغِفَارُ وأَشْجَعُ مَوَالِيَّ، لَيْسَ لَهُمْ مَوْلًى دُونَ اللَّهِ ورَسُولِهِ". (بخاري/ المناقب/ ٣٣١٣)

لە(أبي هريرة)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "قورەیش و أنصار و مزينە و، جهينە و، أسلم و، غِفار و، اشجع، دۆست و یاری منن، جگەلە خواو و پێغەمبەر گەورەیان نیە".

(٣٥) ئافرەتانی قورەیش

٩٣٤ـ عن أَبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "نساء قُرَيْشٍ خَيْرُ نساء رَكِبْنَ الْإِبِلَ، أَحْنَاهُ عَلَى طِفْلٍ، وأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِه". قَالَ: يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَى إِثْرِ ذَلِكَ: ولَمْ تَرْكَبْ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ بَعِيرًا قَطُّ. (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٥١)

لە(أبي هريرة)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "ئافرەتانی قورەیش باشترین ئافرەتن کە سواری وشتربووبن، بەبەزەیی ترین ئافرەتن بۆ کۆرپەکانیان، پارێزگارترین ئافرەتیشن بۆ ماڵ و سامانی مێرد کەلە بەردەستیاندایە، ڕاوی دەڵێ: أبوهريرە دوای ئەمە فەرمووی: (مریم)ی کچی (عمران) قەت سواری وشتر نەبووە. (واتە ئەمان لەو چاکتر نەبوون).

(٣٦) پله و پایەی الانصار (رضي الله عنهم)

٩٣٥ـ عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه) قَالَ: فِينَا نَزَلَتْ: (إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا واللَّهُ ولِيُّهُمَا) (آلعمران: ١٢٢): بَنُو سَلِمَةَ وبَنُو حَارِثَةَ، ومَا نُحِبُّ أَنَّهَا لَمْ تَنْزِلْ، لِقَوْلِ اللَّه عَزَّ وجَلَّ: (وَاللَّهُ ولِيُّهُمَا). (بخاري/ المغازي/ ٣٨٢٥)

(جابر)ی کوڕی عبدالله (رضي الله عنه)دەڵێ: ئەم ئایەتە دەربارەی ئێمە (بنـو سـلمة و بنـو حارثة)هاتە خوارەوە کە ئەمە ماناکەیەتی: (لەکاتێکدا دو هۆز لە ئێوە (بنو سلمە) و (بنو حارثة) نزيك بوو بگەڕێنەوە و پاشەکشە بکـەن لـە جـەنگی (أحـد) لـە ترسـا و بەپیلانی سەرۆکی دوڕووەکان کە (عبـدالله) کـوڕی (أُبَـيْ)ە خـوایش سەرپـەرشـتیار و چاودێری ئـەو هۆزەیـە..) حـەزیش ناکـەین نـازڵ نەبوایـە لەبـەر فـەرموودەی خـوای گەورە (والله وليهما) واتە: خوا دۆست و سەرپەرشتیاریانە.

٩٣٦ـ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ (رضي الله عنه): قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ، ولِأَبْنَا و الْأَنْصَارِ، وأَبْنَا و أَبْنَا و الْأَنْصَارِ". (بخاري/ التفسير/ ٤٦٢٣)

(زيد)ی کوڕی (أرقم) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "خوایە خۆشبیت لە ئەنصار و کوڕەکانی ئەنصار و کوڕانی کوڕانی ئەنصار".

٩٣٧ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) رَأَى صِبْيَانا ونساء مُقْبِلِينَ مِنْ عُرْسٍ، فَقَامَ نَبِيُّ اللَّه (ﷺ) مُمْثِلًا، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ، اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ". يَعْنِي الْأَنْصَارَ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٧٥)

(أنـس)(رضي الله عنه)دەڵـێ کـە پێغەمبـەر (ﷺ) هەنـدێ منـداڵ و ژنـی بینـی لەشـاییەك دەگەڕانەوە، پێغەمبەر (ﷺ) هەستایە سـەرپێ و فـەرمووی: "سـوێندم بـەخوا ئێـوە خۆشەویسـتترین کەسـن لام، سـوێندم بـەخوا ئێـوە خۆشەویسـتترین کەسـن لام" مەبەستی ئەنصارەکان بوو.

٩٣٨ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ الْأَنْصَارَ كَرِشِيءعَيْبَتِي، وإِنَّ النَّاسَ سَيَكْثُرُونَ ويَقِلُّونَ، فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ واعْفُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٩٠)

لە(انس)ەوە (رضي الله عنه) کـە پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "(أنصـار) نهێنـی پـارێز و جێگـای متمانـەی مـنن، خـەڵك زۆریـش دەبـن و، کـەمیش دەبنـەوە، قسـەوەرگرن لەچاکەکاریان و لێبوردنتان هەبێ بەرانبەر خراپەکاریان".

(٣٧) چاكترین بنەماڵەی ئەنصار

٩٣٩ـ عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ (ﷺ)، يَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ، ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ، ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ، ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ، وفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ". قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: قَالَ أَبُو أُسَيْدٍ: أُتَّهَمُ أَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)؟ لَوْ كُنْتُ كَاذِبًا لَبَدَأْتُ بِقَوْمِي بَنِي سَاعِدَةَ. وبَلَغَ ذَلِكَ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ فَوَجَدَ فِي نَفْسِهِ وقَالَ: خُلِّفْنَا فَكُنَّا آخِرَ الْأَرْبَعِ، أَسْرِجُوا لِي حِمَارِي آتِي رَسُولَ اللَّه (ﷺ). وكَلَّمَهُ ابْنُ أَخِيهِ سَهْلٌ، فَقَالَ: أَتَذْهَبُ لِتَرُدَّ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) أَعْلَمُ، أَوَ لَيْسَ حَسْبُكَ أَنْ تَكُونَ رَابِعَ أَرْبَعٍ؟ فَرَجَعَ وقَالَ: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، وأَمَرَ بِحِمَارِهِ فَحُلَّ عَنْهُ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٧٨)

(ابـو اسـيد الانصـارى) (ﷺ) شـايەتی دەدات كـە پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "باشترین بنەماڵەی ئەنصـار (بنـو النجـار)ە، دوای ئـەوان (بنـو عبدالاشـهل)ە، دوای ئەوان (بنو الحارث بن الخزرج)ە، دوای ئەوان (بنو ساعدة)ەیە، لەهەموو بنەماڵەكانی ئەنصاردا چاكە هەیە". أبو سلمة دەڵێ: أبوأسيد وتی: من گومانم پـێدەبرێ بـەدەم پێغەمبەرەوە (ﷺ) شت بڵێم؟ ئەگەر درۆزن بوایەم هۆزەكـەی خـۆم (بـني سـاعدة)م پێشدەخست. ئەمە گەیشت بە (سعد)ی كوڕی (عبادە)، شتێك لە دڵیدا دروست بـوو وتی: ئێمە كراین بە كۆتایی چوار هۆز، گوێدرێژەكەم بۆ زینكەن، دەچم بـۆ خزمـەتی پێغەمبەر (ﷺ)، سهلی برازای قسەی لەگەڵ كرد و پێی وت: ئایە دەچیت بەرپەرچی پێغەمبـەر (ﷺ) بدەیتـەوە؟ پێغەمبـەر (ﷺ) زانـاترە، ئایـا ئـەوەت بـەس نیـە كـە چوارەمی چوار بیت ؟ ئیتر گەڕایەوە وتی: خوا و پێغەمبەرەكەی زانـاترن، فـەرمانی دا جلیان لە گوێدرێژەكە گرتەوە.

(٣٨) چاكەكاریی لەگەڵ (أنصار)(ﷺ)

٩٤٠ـعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّه الْبَجَلِيِّ فِي سَفَرٍ، فَكَانَ يَخْدُمُنِي، فَقُلْتُ لَهُ: لَا تَفْعَلْ. فَقَالَ: إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ الْأَنْصَارَ تَصْنَعُ بِرَسُولِ اللَّه (ﷺ) شَيْئًا آلَيْتُ أَنْ لَا أَصْحَبَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا خَدَمْتُهُ. و(زَادَ) في رواية: وكَانَ جَرِيرٌ أَكْبَرَ مِنْ أَنَسٍ. (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٣١)

(أنس)ی كوڕی (مالك)(ﷺ) دەڵێ: دەرچووم لەگەڵ (جریـر)ی كـوڕی (عبـدالله)ی (البجلی)دا بۆ سەفەرێك، (جریر)خزمەتی دەكردم، پێم وت: وامەكە، وتی: (أنصـار)م

دیـوە، كارێكیـان كـردووە بـۆ پێغەمبــەر (ﷺ)، بۆیـە سـوێندم خـواردووە، نابـێ هاوڕێیەتی هیچ كام لەوان بكەم مەگەر خزمەتی بكەم، لەڕیوایەتێكی تـردا ئەمەیشـی زیادكردووە: (جریر)یش گەورەتر بوو لە انس.

(٣٩) پلە و پایەی (أشعری) یەكان (رضي الله عنهم)

٩٤١ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنِّي لَأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفْقَةِ الْأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرْآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ، وأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ بِالْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ، وإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرَ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بِالنَّهَارِ، ومِنْهُمْ حَكِيمٌ إِذَا لَقِيَ الْخَيْلَ –أَوْ قَالَ: الْعَدُوَّ– قَالَ لَهُمْ: إِنَّ أَصْحَابِي يَأْمُرُونَكُمْ أَنْ تَنْظُرُوهُمْ". (بخاري/ المغازي/ ٣٩٩١)

لە(ابی موسی)وە (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "من دەنگـی هـاوڕێ ئەشـعەریەكان دەناسمـەوە بـە قورئـان خوێنـدنیان كاتـێ شـەو دەچـنە ماڵـەوە، ماڵەكانیشیان هەربەدەنگی قورئان دەناسمەوە، بەشەو هەرچەند پێشتر ماڵـەكانیانم نەدیوە كەبە ڕۆژ تیایدا دابەزیون، ئەوان پیاوێكی (حكیم)یان تێدایە كاتـێ گـەیی بـە ئەسپ سـوارەكان یـان فـەرمووی– دوژمـن– پێیـان دەڵـێ: هاوڕێكـانی مـن داواتـان لێدەكەن مۆڵەتیان بدەن" (واتە: دەیەوێ غافڵ گیریان بكات).

٩٤٢ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ الْأَشْعَرِيِّينَ إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْغَزْوِ، أَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ، جَمَعُوا مَا كَانَ عِنْدَهُمْ فِي ثَوْبٍ واحِدٍ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي اناء واحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ، فَهُمْ مِنِّي وأَنَا مِنْهُمْ". (بخاري/ الشركة/ ٢٣٥٤)

لــە(أبــو موســی)وە (رضي الله عنه) دەڵــێ: پێغەمبــەر (ﷺ) فەرموویــەتی: "بەڕاســتی ئەشعەریەكان هەركات لە غەزاكاندا توێشویان كەم بوایە، یان خۆراكی خێزانیان كەم بوایە لە مەدینەدا هەرچیان هەیە لەسەر یەك جل كۆیان دەكردەوە دواتر بەیەكسانی بە قاپێك دابەشیان دەكرد بەسەر هەموویاندا ئەوان لە منن منیش لەوانم".

(٤٠) پاڕانەوەی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ (غفار) و (أسلم)

٩٤٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "أَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ، وغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، أَمَا إِنِّي لَمْ أَقُلْهَا، ولَكِنْ قَالَهَا اللَّهُ (عز وجل)". (بخاري/ المناقب/ ٣٣٢٣)

لە (أبو هریرة)وە (رضي الله عنه) كە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "(اسلم) خوا بیپـارێزێ، (غِفـار)یـش خـوا لێـی ببـورێ ئاگـاداربن مـن ئەمـەم نـەوتووە بـەڵكو خـوای گـەورە فەرموویەتی".

(٤١) پلە و پایەی (مزینە) و (جهینە)ەو (غفار)

٩٤٤ـ عنْ أَبِي بَكْرَةَ (ﷺ): أَنَّ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ جاء إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: إِنَّمَا بَايَعَكَ سُرَّاقُ الْحَجِيجِ مِنْ أَسْلَمَ وغِفَارَ ومُزَيْنَةَ –وَأَحْسِبُ– جُهَيْنَةَ. مُحَمَّدٌ الَّذِي شَكَّ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ أَسْلَمُ وغِفَارُ ومُزَيْنَةُ –وَأَحْسِبُ– جُهَيْنَةُ خَيْرًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، وبَنِي عَامِرٍ، وأَسَدٍ وغَطَفَانَ، أَخَابواءخَسِرُوا". فَقَالَ: نَعَمْ، قَالَ: "فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُمْ لَأَخْيَرُ منهم". (بخاري/ المناقب/ ٣٣٢٥)

لە(أبي بكرة)ەوە (ﷺ) كە (أقرع)ی کوڕی (حابس)هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) پێیوت: ئەوانەی پەیمانیان لەگەڵ بەستووی لە (أسلم) و (غفار)و (مزینە)ەو –وابزانم (جهنیە)یش گومانەکە لە موحەممەدی (ڕاوی)یەوەیە– حاجییە دزەکانیانن، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ڕات چۆنە ئەگەر (اسلم)و (غفار) و (مزینە) و وابزانم (جهینە)یش چاکتربن لە (بنی تمیم) و (بنی عامر)و، (أسد) و (غطفان) ئایە ئەمانەی دوایی بەدبەخت و خەسارۆمەندبوون؟" وتی: بەڵێ، فەرمووی: "سوێندم بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە ئەوان چاکترن لەمان".

(٤٢) ئەوەی دەربارەی (دەوس) هاتووە

٩٤٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَدِمَ الطُّفَيْلُ وأَصْحَابُهُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ دَوْسًا (قَدْ) كَفَرَتْ وأَبَتْ، فَادْعُ اللَّهَ عَلَيْهَا. فَقِيلَ: هَلَكَتْ دَوْسٌ، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وائْتِ بِهِمْ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٧٩)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: (طُفَیل)و یارەکانی هاتن وتیان: یارسول الله بەڕاستی دەوس کافربوون و یاخی بوون و دوعایان لێبکە، وتیان: دەوس لەناوچوو، فەرمووی: "خوایە ڕێنمایی دەوس بکەو بیانهێنە"

(٤٣) پلە و پایەی (بنو تمیم)

٩٤٦ـ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (ﷺ): لَا أَزَالُ أُحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ مِنْ ثَلَاثٍ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "هُمْ أَشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدَّجَّالِ". قَالَ: وجاءتْ صَدَقَاتُهُمْ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "هَذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا". قَالَ: وكَانَتْ سَبِيَّةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ عَائِشَةَ (ﷺ)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَعْتِقِيهَا، فَإِنَّهَا مِنْ وَلَدِ إِسْمَعِيلَ". (بخاري/ العتق/ ٢٤٠٥)

(ابوزرعة) دەڵێ: أبوهريرە (ﷺ) وتی: من هەمووکات (بنو تميم)م خۆشدەوێ لەبەر سێ شت کە لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە، بیستوومە لە پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: "ئەوان توندترینی ئەو ئوممەتی منن بۆ دەجاڵ" دەڵێ: کاتێ زەکاتەکەیشیان هات، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەمە زەکاتی خزمەکانمانە" کەنیزەکێکی ئەو هۆزە لای عائشە بوو (ﷺ) پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئازادی بکە چونکە ئەو لەوەچەی (اسماعيل)ە".

٩٤٧ـ عَنْ عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ قَالَ: قِيلَ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: بَلَغَكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ؟. فَقَالَ أَنَسٌ: قَدْ حَالَفَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَيْنَ قُرَيْشٍ والْأَنْصَارِ فِي دَارِهِ. (بخاري/ الكفالة/ ٢١٧٢)

(عاصم الاحول) دەڵێ: وترا بە (انس)ی کوڕی (مالك) پێت گەیشتووە کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئیسلام هاوپەیمانیی تێدا نییە؟" وتی: لەڕاستیدا پێغەمبەر (ﷺ) پەیمانی بەست لە نێوان قورەیش و(أنصار)دا لەخانووەکەی خۆیدا.

(٤٤)کەسێك پێغەمبەری (ﷺ) دیبێ یان یارانی پێغەمبەری (ﷺ) دیبێ یان کەسێکی دیبێ یارانی پێغەمبەری (ﷺ) دیبێ

٩٤٨ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُبْعَثُ مِنْهُمُ الْبَعْثُ، فَيَقُولُونَ: انْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ فِيكُمْ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (ﷺ)؟ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ. ثُمَّ يُبْعَثُ الْبَعْثُ الثَّانِي، فَيَقُولُونَ: هَلْ فِيهِمْ مَنْ رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ (ﷺ)؟ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ. ثُمَّ يُبْعَثُ الْبَعْثُ الثَّالِثُ، فَيُقَالُ: انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ مَنْ رَأَى مَنْ رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ (ﷺ)؟ ثُمَّ يَكُونُ الْبَعْثُ الرَّابِعُ، فَيُقَالُ: انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ أَحَدًا رَأَى مَنْ رَأَى أَحَدًا رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ (ﷺ)؟ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٤٠)

(ابوسعيد الخدری) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "زەمانێك دێ بەسەر خەڵکیدا، سوپایەکیان لێڕەوانە دەکرێت، دەڵێن: وردبنەوە ئایە کەسێك دەبینن لەناوتاندا لەیارانی پێغەمبەر (ﷺ)، پیاوێك دەدۆزنەوە، بەهۆی ئەوەوە سەرکەوتن بەدەست دێنن، لەپاشدا سوپای دووەم ڕەوانە دەکرێت، دەڵێن: وردببنەوە ئایە کەسێکیان تیایە یارانی پێغەمبەری (ﷺ) دیبێت؟ بەهۆی ئەوەوە سەرکەتن بەدەست دێنن، لەدوا سوپای سێهەم ڕەوانە دەکرێت، دەوترێت:

وردببنەوە ئایە کەسێکیان لەناودا هەیە کەسێکی دیبێت کە یارانی پێغەمبەری (ﷺ) دیبێت؟ ئەمجا سوپای چوارەم ڕەوانە دەکرێت، دەوترێت: وردببنەوە ئایا کەسێکیان تیا دەبینن کە کەسێکی دیبێت ئەو کەسە کەسێکی تری دیبێت کە ئەو یارانی پێغەمبەری (ﷺ) دیبێت؟ پیاوێك پەیدا دەبێ و بەهۆی ئەوەوە سەرکەوتن بەدەس دێنن".

(٤٥) باشترین سەدە سەدەی هاوەڵانە، ئەمجا ئەوانەی بەدوایاندا دێن ئەمجا ئەوانەی بەدوایاندا دێن

٩٤٩ـ عَنْ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ خَيْرَكُمْ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ". قَالَ عِمْرَانُ: فَلَا أَدْرِي أَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَعْدَ قَرْنِهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً. "ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذِرُونَ وَلَا يُوفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ". (بخاري/ الشهادات/ ٢٥٠٨)

لە(عمران)ی کوڕی (حصین)ەوە (رضي الله عنه) کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "باشترین سەدە سەدەی منە، دوایی ئەوانەی بەدوایاندا دێن، دوایی ئەوانەی بەدوایاندا دێن، دوایی ئەوانەی بەدوایاندا دێن" (عمران) دەڵێ: نازانم ئایا پێغەمبەر (ﷺ) دوای سەدەکەی خۆی دوو جار یان سێ جاری فەرموو، "دوای ئەوە قەومێك دێن شایەتیدەدەن بێئەوەی داوایان لێبکرێ، (واتە پەلەی تیادەکەن و لەخوا ناترسن) خیانەت دەکەن و جێی متمانە نین، نەزر دەکەن و جێبەجێی ناکەن، قەڵەوییان تیا دەردەکەوێ".

(٤٦) خەڵکی کانزای جۆراو جۆرن

٩٥٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ، فَخِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقِهُوا. وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَكْرَهُهُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِيهِ. وَتَجِدُونَ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ: الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ". (بخاري/ المناقب/ ٣٣٠٤)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "دەبینن خەڵك وەك کانزا وەهان، چاکترین کەسیان لەنافامیدا چاکترینیانە لە ئیسلامدا بەمەرجێك شارەزای

ئايين بن، دەبينن باشترين كەس بۆ بەڕێوەبردنی بەرپرسياريی ئەم دينە ئەو كەسەيانە زۆری لاناخۆش بێت بەرلەوەی يەخەگيری بێت، دەبينن خراپترين كەس دووڕووەكانە: ئەوانەی دەچنە لای ئەم كۆمەڵە بەڕوويەكەوە و دەچنە لای كۆمەڵێكی تر بەڕوويەكی ترەوە".

(٤٧) فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) سەد ساڵ تێناپەڕێ لەسەر زەويدا گياندارێك لەوانە بمێنێ كە لەسەری بووە

٩٥١ـ عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) ذَاتَ لَيْلَةٍ صَلَاةَ الْعِشَا و فِي آخِرِ حَيَاتِهِ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَقَالَ: "أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ؟ فَإِنَّ عَلَى رَأْسِ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ". قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَوَهَلَ النَّاسُ فِي مَقَالَةِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) تِلْكَ، فِيمَا يَتَحَدَّثُونَ مِنْ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ عَنْ مِائَةِ سَنَةٍ، وإِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يَنْخَرِمَ ذَلِكَ الْقَرْنُ". (بخاري/ مواقيت الصلاة/ ٥٧٦)

(عبدالله)ی كوڕی (عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) شەوێك نوێژی عيشای بۆكردين لە كۆتايی ژيانيدا، كاتێ سەلاميدايەوە فەرمووی: "ئايا دەزانن لە ئەمشەوی ئێوەوە هەتا سەد ساڵی تر يەك كەس لەوانەی ئێستە لەسەر پشتی زەوين، نامێنن"؟ خەڵكەكە خراپ تێگەيشتن لەم فەرموودەی پێغەمبەرە (ﷺ) كە قسەيان لەم سەد ساڵە كرد، ئەوەی كە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی ئەوەبوو يەك كەس نامێنێ لەوەی ئێستا لەسەر ڕووی زەمينە" مەبەستی ئەوە بوو ئەو جيلەی ئێستا هەيە نامێنێ.

(٤٨) ڕێگيری لە جنێودان بەيارانی پێغەمبەر (ﷺ)

٩٥٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي. فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ ولَا نَصِيفَهُ". (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٧٠)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "جنێو مەدەن بەيارانی من، جنێو مەدەن بەيارانی من، سوێندم بەو كەسەی گيانی منی بەدەستە گەريەكێ لە ئێوە بەئەندازەی (أُحد) ئاڵتون بكات بەخێر، ناگات بە مشتی يەكێ لەوان و، بەنيوەی مشتێكيش".

(٤٩) خەڵك وەك سەد وشتر وەهان كە بارە بەرێكيان تيا دەسناكەوێت

٩٥٣ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تَجِدُونَ النَّاسَ كَإِبِلٍ مِائَةٍ، لَا يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٣٣)

(أبن عمر) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "دەبينن خەڵك وەك سەد وشتر وەهان كە پياو لەناوياندا يەك دانەی دەست نەكەوێت بە كەڵكی سواری و باربێت". (واتە: مرۆڤی چاك و پاك كەم دەبێت).

بەشی پەنجاو دووەم: چاکەو پەیوەندی خزمایەتی

(١) چاکەکردن لەگەڵ باوك و دایكدا

٩٥٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فَقَالَ: مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: "أُمُّكَ". قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "ثُمَّ أُمُّكَ". (قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "ثُمَّ أُمُّكَ"). قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "ثُمَّ أَبُوكَ". (بخاري/ الأدب/ ٥٦٢٦)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك هات بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتی: كێ لەهەموو كەس شایستە ترە كە من چاكەكار بم لەگەڵیدا، فەرمووی: (دایكت). وتی: پاشان كێی تر؟ فەرمووی: (پاشان دایكت). وتی: پاشان كێی تر؟ فەرمووی: (پاشان دایكت). وتی: پاشان كێی تر؟ فەرمووی: (پاشان باوكت).

(٢) چاکە کردن لەگەڵ باوك و دایكدا لە عیبادەتی سوننەت لە پێشترە

٩٥٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ: عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، وصَاحِبُ جُرَيْجٍ، وكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلًا عَابِدًا، فَاتَّخَذَ صَوْمَعَةً فَكَانَ فِيهَا، فَأَتَتْهُ أُمُّهُ وهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ، فَقَالَ: يَا رَبِّ، أُمِّي وصَلَاتِي؟ فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاته، فَانْصَرَفَتْ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَتْهُ وهُوَ يُصَلِّي، فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ، فَقَالَ: يَا رَبِّ أُمِّي وصَلَاتِي؟ فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاته، فَانْصَرَفَتْ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَتْهُ (وَهُوَ يُصَلِّي) فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ، فَقَالَ: أَيْ رَبِّ أُمِّي وصَلَاتِي؟ فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاته، فَقَالَت: اللَّهُمَّ لَا تُمِتْهُ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى وجُوهِ الْمُومِسَاتِ. فَتَذَاكَرَ بَنُو إِسْرَائِيلَ جُرَيْجاءعِبَادَتَهُ، وكَانَت امْرَأَةٌ بَغِيٌّ يُتَمَثَّلُ بِحُسْنِهَا، فَقَالَتْ: إِنْ شِئْتُمْ لَأَفْتِنَنَّهُ لَكُمْ. قَالَ: فَتَعَرَّضَتْ لَهُ فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا، فَأَتَتْ رَاعِيًا كَانَ يَأْوِي إِلَى صَوْمَعَته فَأَمْكَنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا، فَوَقَعَ عَلَيْهَا، فَحَمَلَتْ، فَلَماءلَدَتْ قَالَتْ: هُوَ مِنْ جُرَيْجٍ، فَأَتَوْهُ فَاسْتَنْزَلُوهُ، وهَدَمُوا صَوْمَعَتَهُ، وجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ. فَقَالَ: مَا شَأْنُكُمْ؟ قَالُوا: زَنَيْتَ بِهَذه الْبَغِيِّ فَولَدَتْ مِنْكَ. فَقَالَ: أَيْنَ الصَّبِيُّ؟ فَجَاءوا بِهِ. فَقَالَ: دَعُونِي حَتَّى أُصَلِّيَ، فَصَلَّى، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعَنَ فِي بَطْنه وقَالَ: يَا غُلَامُ مَنْ أَبُوكَ؟ قَالَ: فُلَانٌ الرَّاعِي. قَالَ: فَأَقْبَلُوا عَلَى جُرَيْجٍ يُقَبِّلُونَهُ ويَتَمَسَّحُونَ بِهِ، وقَالُوا: نَبْنِي لَكَ صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ. قَالَ: لَا، أَعِيدُوهَا مِنْ طِينٍ كَمَا كَانَتْ فَفَعَلُوا. وبَيْنَا صَبِيٌّ يَرْضَعُ مِنْ أُمِّه، فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دَابَّةٍ فَارِهَةٍ، وشَارَةٍ حَسَنَةٍ، فَقَالَتْ أُمُّهُ: اللَّهُمَّ اجْعَلِ ابْنِي مِثْلَ هَذَا، فَتَرَكَ الثَّدْيَ وأَقْبَلَ إِلَيْه، فَنَظَرَ إِلَيْه،

فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى ثَدْيِهِ، فَجَعَلَ يَرْتَضِعُ –قَالَ: فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) وهُوَ يَحْكِي ارْتِضَاعَهُ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ فِي فَمِهِ فَجَعَلَ يَمُصُّهَا–. قَالَ: ومَرُّوا بِجَارِيَةٍ وهُمْ يَضْرِبُونَهَا، ويَقُولُونَ: زَنَيْتِ سَرَقْتِ، وهِيَ تَقُولُ: حَسْبِيَ اللَّهُ ونِعْمَ الْوَكِيلُ، فَقَالَتْ أُمُّهُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ ابْنِي مِثْلَهَا، فَتَرَكَ الرَّضَاعَ ونَظَرَ إِلَيْهَا فَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا، فَهُنَاكَ تَرَاجَعَا الْحَدِيثَ. فَقَالَتْ: حَلْقَى، مَرَّ رَجُلٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلِ ابْنِي مِثْلَهُ، فَقُلْتَ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ! ومَرُّوا بِهَذِهِ الْأَمَةِ وهُمْ يَضْرِبُونَهَا ويَقُولُونَ: زَنَيْتِ سَرَقْتِ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ ابْنِي مِثْلَهَا، فَقُلْتَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا! قَالَ: إِنَّ ذَاكَ الرَّجُلَ كَانَ جَبَّارًا، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ، وإِنَّ هَذِهِ: يَقُولُونَ لَهَا: زَنَيْتِ ولَمْ تَزْنِ، وسَرَقْتِ ولَمْ تَسْرِقْ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٥٣)

(أبـو هريـرة) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "لـەناو لانکـەدا کـەس گفتوگۆی نەکردووە، سێ کەس نەبێ: عیسی کوڕی مریم، ئـەو منداڵـەی کـە بـەهۆی جورەیجەوە هاتە ئاخاوتن. جورەیج پیاوێکی خوا پەرست بـوو، خەڵوەتگایـەکی بـۆ خۆی دانابوو، کە بەندایـەتی تیـا دەکـرد، دایکـی هـات بـۆلای –لەکاتێکدا جـورەیج نوێژی دەکرد– و پێی وت: کوڕم جورەیج! ئەویش وتـی: (لەدڵی خۆیـدا) خوایـە تیـا ماووم لە نێوان دایکم و نوێژەکەمدا؟. پاشان بەردەوام بوو لەسەر نوێژەکەی، دایکی گەڕایەوە، بۆ بەیانی بەهەمان شێوە، دایکی هاتەوە بۆ لای، ئەو هەر نوێژی دەکـرد، دایکـی وتـی: ئـەی جـورەیج! ئـەویش وتـی (خوایـە تیـا مـاوم لـە نێـوان دایکـم و نوێژەکەمدا؟ پاشان بەردەوام بوو لەسەر نوێژەکەی، بۆ بەیانی سـێهەمیش هاتـەوە، ئەو هەر نوێژی دەکرد، بۆیە دایکی وتی: ئەی جورەیج. ئەویش وتـی: خوایە تیاماووم لە نێوان دایکم و نوێژەکەمـدا؟ بـەردەوام بـوو لەسـەر نوێژەکـەی بۆیـە دایکـی نـزای لێکردوو وتی: خوایە مەیمرێنـە هـەتا ڕوخسـاری داوێـن پیسـان دەبینێـت! ئـالێرەدا ئیسرائیلیەکان کەوتنە باسی جورەیج و عیبادەتەکەی.

ئافرەتێکی بەد ڕەوشت هەبوو، کە نموونە بوو لە جوانیدا پێی وتن: ئەگەر ئێـوە بتانـەوێت، ئـەوا مـن جـورەیج لـە خشـتە دەبـەم و پاشـان ئافرەتەکـە چـوو بـۆ لای جورەیج و، ڕێگای پێگـرت، بـەڵام جـورەیج گـوێی پێنـەدا، ئافرەتەکـە چـوو بـۆ لای شوانێك کە سەردانی خەڵوەتگای جورەیجی دەکرد، خۆی دایەدەستی و کاری داوێن

پیسی لەگەڵدا ئەنجام داو، سکی پڕ بوو، کاتێك کە منداڵەکەی بوو، وتی: ئەم منداڵە لە جورەیجە. خەڵکەکە چوون بۆلای جورەیج و، خەڵوەتگاکەیان ڕووخاند و، لە خەڵوەتگاکە دایان گرت و دەستیان کرد بە لێدانی جورەیج، وتی: چیتانە! بۆ وام لێدەکەن؟ وتیان تۆ لەگەڵ ئەم ئافرەتە بەدڕەوشتە کاری داوێن پیسیت ئەنجام داوە، منداڵی بووە لە تۆ، جورەیج وتی: کوا منداڵەکە منداڵەکەیان هێنا بۆلای وتی: وازم لێبێنن هەتا نوێژ دەکەم، پاشان دەستیکرد بە نوێژکردن، کاتێك لێبوویەوە، هات بۆ لای منداڵەکە و، دەستی مالّی بە سکی منداڵەکەدا و وتی: کوڕە باوکت کێیە؟ منداڵەکە هاتە گۆ و وتی: فلان کەسی شوانە. خەڵکەکە ڕویان کردە جورەیج و، پاشان ماچیان کرد و، دەستیان بەسەردا دەهێنا، وتیان: خەڵوەتگاکەت بە زێڕ و زیو بۆ دروست دەکەینەوە، جورەیج وتی: نەخێر، بەڵکو وەکو خۆی لێبکەنەوە — کەلە گڵ و قوڕ بوو– ئەوانیش ئەو کارەیان ئەنجام دا. (سێهەم) منداڵێکیش خەریکی شیر خواردن بوو، پیاوێکی جوانخاس کە سواری ئەسپێکی خۆشڕەو بوبوو بەوێدا تێپەڕی، دایکی منداڵەکە وتی: خوایە! ئەم کوڕەم وەك ئەم سوارە لێبکەیت، منداڵەکە، وازی لە مەمکی دایکی هێنا و ڕوی کردە پیاوەکە و، سەیری کرد و وتی: خوایە وەکو ئەوم لێنەکەیت. پاشان دەستی کردەوە بە مژینی شیری دایکی. (أبو هريرة) دەڵێ: (ئەو دیمەنەم لەبەرچاوە کە پێغەمبەر (ﷺ) ئەم چیرۆکەی دەگێڕایەوە و پەنجەی شایەتمانی خستبۆوە نێو دەمیەوە و دەیمژی) پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەم منداڵ و دایکە" بەلای ئافرەتێکدا تێپەڕین کە بەتوندی لێیان دەدا و، دەیان وت: داوین پیسیت کردوە، دزیت کردووە، ئافرەتەکەش دەیوت: خوام بەسە و تەنها پشتم بەو قایمە، دایکی وتی: خوایە! ئەم کوڕەم وەك ئەم ئافرەتە لێنەکەیت. (جارێکی تر) منداڵەکە وازی لە شیرخواردن هێنا و سەیرێکی ئافرەتەکەی کرد و وتی: خوایە وەك ئەوم لێبکەیت، پاشان دایکی لەگەڵی کەوتە گفتوگۆ و بەسەرسامیەوە وتی: لاڵ بیت، پیاوێکی شەنگ و شۆخ تێپەڕی وتم: خوایە کوڕەکەم وەکو ئەو لێبکەیت؟ کەچی تۆ وتت: خوایە وەك ئەوم لێنەکەیت، پاشان هاتین بەسەر ئەو کەنیزەکەی کە لێیان دەدا و، پێیان دەوت: داوێن پیسی و دزیت کردووە تێپەڕین و منیش وتم: خوایە کوڕەکەم وا لێنەکەیت (کەچی تۆ بەپێچەوانەوە) وتت: خوایە وەك ئەوم لێبکەیت! منداڵەکە وتی: پیاوەکە کەسێکی تاوان بار بوو بۆیە

منیش وتم خوایه وەك ئەوم لێنەكەیت، ئافرەتەكەش كە پێیان دەوت: داوێن پیسی و دزیت كردووە، نەداوێن پیسی كردبوو، نەدزی، بۆیە منیش وتم: خوایە وەك ئەوم لێبكەیت.

٩٥٦-عَنْ عَبْدَ اللَّه بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاص (ﷺ) قَالَ: أَقْبَلَ رَجُلٌ إِلَى نَبِيِّ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَ: أُبَايِعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ والْجِهَاد، أَبْتَغِي الْأَجْرَ منَ اللَّه (ﷻ). قَالَ: "فَهَلْ منْ والدَيْكَ أَحَدٌ حَيٌّ". قَالَ: نَعَمْ، بَلْ كلَاهُمَا. قَالَ: "فَتَبْتَغِي الْأَجْرَ منَ اللَّه ﷻ". قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: "فَارْجِعْ إِلَى والِدَيْكَ فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا". (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٤٢)

(لە (عبدالله) كوڕی (عمرو) كوڕی (عاص) (ﷺ) وتی: پیاوێك هات بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ)، وتی: پەیمانی كۆچ كردن و تێكۆشانت دەدەماو، مەبەستیشم پاداشتی پەروەردگارە، پێغەمبەر فەرمووی: "ئایا دایك و باوكت كەسیان زیندووە؟" وتی: بەڵێ بەڵكو هەردووكیان زیندوون، فەرمووی: "پاداشتت دەوێ لای پەروەردگار؟" وتی بەڵێ، فەرمووی: "كەواتە بگەڕێرەوە بۆلای باوك و دایكت و چاك خزمەتیان بكە و، بەباشی هەڵوسكەوتیان لەگەڵدا بكە".

(٣) خوای گەورە ئازاردانی دایكانی قەدەغە كردووە

٩٥٧- عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَات، ووَأْدَ الْبَنَات، ومَنْعًا وهَات، وكَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا: قِيلَ وقَالَ، وكَثْرَةَ السُّؤَالِ، وإِضَاعَةَ الْمَالِ". (بخاري/ الاستقراض/ ٢٢٧٧)

(مغیرة) كوڕی (شعبە) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بەڕاستی خوای گەورە قەدەغەی كردووە لە ئێوە: ئازاردانی دایكان و سپڵەیی و بێ ئەمەكی لەگەڵیاندا. هەروەها زیندەبەچاڵ كردنی كچان و ئەنجام نەدانی ئەركی سەرشان و وەرگرتنی شت بەناهەق، خوای گەورە سێ شتیشی پێناخۆشە، قسە هێنانو بردن و، زۆر پرسیار كردن و، ماڵ بەفیڕۆدان".

(٤) چاكە كردن لەگەڵ كچاندا

٩٥٨- عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَتْ: جاءَتْنِي امْرَأَةٌ ومَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا، فَسَأَلَتْنِي فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ تَمْرَةٍ واحِدَةٍ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا. فَأَخَذَتْهَا فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا ولَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا شَيْئًا، ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ وابْنَتَاهَا، فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ (ﷺ) فَحَدَّثْتُهُ حَدِيثَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "مَنِ ابْتُلِيَ مِنَ الْبَنَاتِ بِشَيء، فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ، كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٥٠)

(عائشــة) هاوســەری پێغەمبــەر (ﷺ) دەڵـێ: ئافرەتێـك هـات بـۆلام و دوو كچـی لەگەڵدا بوو، داوای یارمەتی لێكردم، منیش هیچم لا نەبوو، تەنها یـەك دەنـك خورمـا نەبێت، دەنكە خورماكەم دایە و ئەویش كردی بە دوولەتەوە، دابەشی كرد لـە نێـوان هەردوو كچەكەیدا و، خۆی هیچی لێنەخوارد، پاشـان هەسـتاو لەگـەڵ دوو كچـەكەیدا ڕۆشتە دەرەوە. كاتێك پێغەمبـەر (ﷺ) گەڕایـەوە، ئـەم بەسـەرهاتەم بـۆ گێڕایـەوە، ئەویش فەرمووی: "ئەگەر كەسێك خوا تاقی بكاتەوە كچی پێببەخشێت، ئەویش بـە چاكیی ڕەفتاری لەگەڵدا بكات، ئـەوە ئـەو كچـانە دەبنـە بەربەسـت بـۆی لـە ئـاگری دۆزەخ".

(٥) پەیوەندی خزمایەتی تەمەن درێژ دەكات

٩٥٩ــ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ أَوْ يُنْسَأَ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ". (بخاري/ البيوع/ ١٩٦١)

(أنـس) كـوڕی (مالـك) (ﷺ) دەڵـێ: بیسـتومە لـە پێغەمبــەر (ﷺ) دەیفـەرموو: "هەركەسـێك پێــی خـۆش بێـت كـە ڕزق و ڕۆزی زیادبكـاتو تەمــەنی درێــژبێت و شوێنەواری چاكی بمێنێ ئەوا با سیلەی ڕەحم بەجێ بهێنێ".

(٦) پەیوەندی خزمایەتی و شوێنەواری بچڕاندنی

٩٦٠ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ، حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ فَقَالَتْ: هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ مِنَ الْقَطِيعَةِ، قَالَ: نَعَمْ، أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ؟ قَالَتْ: بَلَى، قَالَ: فَذَاكِ لَكِ". ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ: (فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ. أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ. أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا) (محمد: ٢٢-٢٤). (بخاري/ الأدب/ ٥٦٤١)

(أبـو هريـرة) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "بەڕاسـتی خـوای بـاڵا دەست هەموو دروسـتكراوەكانی دروسـت كـرد، هـەتا كاتێـك كـە لێبوویـەوە، ڕەحـم هەستاو، وتی: ئەی خوایە، ئەمـە پـەناگای كەسـێكە كـە پـەنادەگرێت لـە پچڕاندنی سـیلەی ڕەحـم، خـوا فـەرمووی بـەڵێ، ئایـا ڕازی نابیـت بـەوەی هـەر كـەس تـۆ بەسەربكاتەوە منیش دەیگەێنم بەڕەحمەتی خۆم، ئەوەش تۆ دابڕێت، ئـەوا منـیش دای دەبڕم لە ڕەحمەتی خۆم؟ سیلەی ڕەحم وتی: بەڵێ، خوای گەورەش فەرمووی:

(دەی بڕیار بێت ئەوە بۆ تۆ بێت). پاشان پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەگەر حەز دەکەن ئەم ئایەتە بخوێنن (کە ئەمە ماناکەیەتی): (ئایا ئێوە بەتەمان ئەگەر لە غەزادا پشت هەڵبکەن ، یاخود دەسەڵاتتان کەوتە دەست، تۆوی ئاژاوە و فەسادو تاوان لە زەویدا بچێنن و هەرچی پەیوەندی خزمایەتیش هەیە بیپچڕێنن و لەناوی بەرن؟! ئەو جۆرە کەسانە ئەوانەن کە خوا نەفرینی لێکردوون و کەڕی کردوون و کوێرایی هێناوە بەسەر چاویاندا، ئایا ئەوە بۆچی ئەوانە وردبینی لە قورئاندا ناکەن و گوێی بۆ ناگرن؟ ئایا ئەوەیە دڵەکان لە ئاستی ڕاستیدا قفل دراوە؟"

٩٦١ـ عنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ". قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ: قَالَ سُفْيَانُ: يَعْنِي قَاطِعَ رَحِمٍ. (بخاري/ الأدب/ ٥٦٣٨)

(جوبێر) کوڕی (مطعم) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەو کەسەی کە سیلەی ڕەحم دەبڕێ ناچێتە بەهەشتەوە".

(٧) پاداشتی یارمەتیدانی بێوەژن و هەژاران

٩٦٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ والْمسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ" وأَحْسِبُهُ قَالَ: "وكَالْقَائِمِ لَا يَفْتُرُ، وكَالصَّائِمِ لَا يُفْطِرُ". (بخاري/ النفقات/ ٥٠٣٨)

(ابو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەو کەسەی کە یارمەتی بێوەژن و هەژار دەدات، وەك ئەو کەسە وایە، کە لەپێناو خوادا جیهاد دەکات" (ڕاوی فەرموودەکە وتی) وادەزانم فەرموویشی "هەروەها وەك ئەو کەسە وایە کە بەردەوام خەریکی شەونوێژبێت و بێزارنەبێت لێی، هەروەها وەك ئەو کەسە وایە کە بەردەوام بە ڕۆژوبێتو نەیشکێنێت".

(٨) مرۆڤ لەگەڵ ئەو کەسەدایە کە خۆشی دەوێت

٩٦٣ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: "وَمَا أَعْدَدْتَ للسَّاعَةِ". قَالَ: حُبَّ اللَّهِ ورَسُوله، قَالَ: "فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ". قَالَ أَنَسٌ: فَمَا فَرِحْنَا بَعْدَ الْإِسْلَامِ فَرَحًا أَشَدَّ مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ (ﷺ): "فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ". قَالَ أَنَسٌ: فَأَنَا أُحِبُّ اللَّهَ ورَسُولَهُ وأَبَا بَكْرٍ وعُمَرَ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ مَعَهُمْ وإِنْ لَمْ أَعْمَلْ بِأَعْمَالِهِمْ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٤٨٥)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك هات بۆ خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، قیامەت کەی دێت؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "چیت بۆ ئامادە کردوە؟" پیاوەکە وتی: خۆشەویستی خواو پێغەمبەرەکەی، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "بەڕاستی تۆ لەگەڵ ئەو کەسەدایت کە خۆشت دەوێت" أنس دەڵێ: لەدوای موسڵمان بوون، هیچ شتێك ئەوەندە خۆشحاڵی نەکردین، وەك ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەر (ﷺ): "بەراستی تۆ لەگەڵ ئەو کەسەدایت کە خۆشت دەوێت" أنس دەڵێ: بەڕاستی من خوا و پێغەمبەر و ئەبوبەکر و عومەرم خۆش دەوێت و، ئومێدم وایە لەگەڵ ئەواندابم، با کردەوەکانیشم وەك ئەوان نەبێت.

(٩) خوا هەر کەسی خۆش بووێت لای بەندەکانیش خۆشەویستی دەکات

٩٦٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ (ﷺ) فَقَالَ: إِنِّي أُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبَّهُ، قَالَ: فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ، ثُمَّ يُنَادِي فِي السماء فَيَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبُّوهُ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السماء، قَالَ: ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ. وإِذَا أَبْغَضَ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ (ﷺ)، فَيَقُولُ: إِنِّي أُبْغِضُ فُلَانًا فَأَبْغِضْهُ، قَالَ: فَيُبْغِضُهُ جِبْرِيلُ، ثُمَّ يُنَادِي فِي أَهْلِ السماء: إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فُلَانًا فَأَبْغِضُوهُ، قَالَ: فَيُبْغِضُونَهُ، ثُمَّ تُوضَعُ لَهُ البغضاء فِي الْأَرْضِ". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٣٧)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "بەڕاستی خوای گەورە ئەگەر بەندەیەکی خۆشویست، ئەوا بانگی جوبرەئیل (ﷺ) دەکات و، پێی دەفەرموێت: بەڕاستی من فلانەکەسم خۆش دەوێت، دەی تۆش خۆشت بوێت. دەفەرموێت: ئیتر جوبرەئیلیش خۆشی دەوێت، پاشان لەئاسماندا جاڕدەدات و دەڵێ: بەڕاستی خوای گەورە فلانەکەسی خۆش دەوێت، دەی ئێوەش خۆشتان بوێت، ئیتر ئەوەی لە ئاسماندایە خۆشی دەوێت. دوای ئەوە لە زەویدا پەسەند دەکرێت".

ئەگەر خوای گەورە ڕقی لەبەندەیەك بوو، ئەوا جبريل (ﷺ) بانگ دەکات و پێی دەفەرمووێت: بەڕاستی من ڕقم لە فلانە کەسە، دەی تۆش ڕقت لێی بێت، ئیتر جبريل (ﷺ) ڕقی لێی دەبێتەوە، پاشان لە ئاسماندا جاڕ دەدات و دەڵێ: بەڕاستی خوای گەورە ڕقی لە فلانەکەسە، دەی ئێوەش ڕقتان لێی بێت. ئەوانیش ڕقیان لێی دەبێتەوە، دوای ئەوە ڕق و خۆش نەویستنی لە زەویدا بۆ دادەنرێت".

(١٠) ڕۆحەكان سەربازی ڕاهێنراون

٩٦٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) –يَرْفَعُهُ– قَالَ: "النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ، خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقُهُوا. وَالْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٥٨)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: خەڵكی كانزان، وەكو كانزای زیڕ و زیو، ئەوانەیان كەلە نەفامیدا چاك بوون، لە ئیسلامیشدا چاكن ئەگەر تێبگەن و دەركیان هەبێت. ڕۆحەكانیش سەربازی ڕاهێنراون، ئەوانەیان یەكتری ناناسن لەیەك دوور دەكەونەوە. ئەوانەی هاوڕەوشت و هاوبیرن پێكەوە دەگونجێن، ئەوانەشیان سروشت و بیروباوەڕیان بەیەك ناخوات، لەیەكتر دوور دەكەونەوە و جیاواز دەبن".

(١١) موسڵمان بۆ موسڵمان وەك بیناوایە

٩٦٦ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا". (بخاري/ المساجد/ ٤٦٧)

(أبو موسى) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "موسڵمان بۆ موسڵمان وەك بینا وایە، هەندێكی تر بەیەكەوە دەبەستێت". (واتە: هەمووی تێهاڵكێشە بەیەكەوە).

(١٢) ئیمانداران یەك جەستەن لە سۆز و خۆشەویستیدا

٩٦٧ـ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى". (بخاري/ الأدب/ ٥٦٦٥)

(نعمان) كوڕی (بشیر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "نموونەی ئیمانداران لە خۆشەویستی بۆ یەكتر و، هاوسۆزی و بەزەیی یەكدا وەكو یەك جەستەوان، ئەگەر ئەندامێكی ئازارێكی هەبوو ئەوا دەناڵێنێ لە تاو بێخەوی و گەرمە تا".

(١٣) موسڵمان برای موسڵمانە، نەستەمی لێدەكات نە پشتی بەردەدات

٩٦٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "لَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ، التَّقْوَى هَاهُنَا" وَيُشِيرُ

إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ "بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ ومَالُهُ وعِرْضُهُ". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٤٩)

(أبـو هريـرة) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموويـەتی: "حەسوودیی بەیەکتر مەبەن، زەم بەسـەریەکتردا مەکـەن (بەمەبەستی بـەرز کردنـەوی نرخـی شـتەکان)، ڕقتان لەیەکتر نەبێتەوە، پشت لەیـەکتر مەکـەن، مامەڵـە بەسـەر مامەڵـەی یـەکتردا مەکەن بەندەیەکی ڕاست و دروستی خوابن و، وەك برابن، موسڵمان برای موسڵمانە، سـتەمی لێناکـات و، پشـتی بـەرنادات و، بەسـووك سـەیری ناکـات، لـەخوا ترسـان لێرەدایە" پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) سێجارئاماژەی کرد بـۆ سـنگی "بەسـە بـۆ خـراپ بـوونی مرۆڤێك، کە بەسـووك سـەیری بـرا موسـڵمانەکەی بکـات، هـەموو شـتێکی موسـڵمان لەسەر موسڵمان حەرام و قەدەغەیە، خوێنی و ماڵی و ناموسی"

(١٤) تکای دانیشتوان

٩٦٩ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) إِذَا أَتَاهُ طَالِبُ حَاجَةٍ أَقْبَلَ عَلَى جُلَسَائِهِ فَقَالَ: "اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا، ولْيَقْضِ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا أَحَبَّ". (بخاري/ الزكاة/ ١٣٦٥)

(أبـو موسـی) (رضي الله عنه) دەڵـێ: هـەرکاتێك خـاوەن پێویسـتیەك بهاتایەتـە خزمـەت پێغەمبـەر (صلى الله عليه وسلم)، پێغەمبـەر (صلى الله عليه وسلم) ڕووی دەکـردە دانیشـتوانی دەوری و دەیفـەرموو: "تکای بۆ بکەن بۆئەوەی پاداشتتان دەستکەوێت، با خـوای گـەورەش ئـەوەی پێـی خۆشە لەسەر زمانی پێغەمبەرەکەی ئەنجامی بدات".

(١٥) وێنەی هاونشینی چاك

٩٧٠ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ والْجَلِيسِ السَّوْ و كَحَامِلِ الْمِسْك ونَافِخِ الْكِيرِ: فَحَامِلُ الْمِسْك إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ وإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ، وإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً. ونَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً". (بخاري/ الذبائح والصيد/ ٥٢١٤)

(أبو موسـی) (رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموويـەتی: "نموونـەی هاونشـینی چاك و هاونشینی خراپ وەك هەڵگری میسك و کوورە دەمێن وایـە، هـەڵگری میسـك، یا بەشت دەدات، یا لێی دەکڕیت، یا بۆنێکی خۆش دێت بەسەرتا، کورەدەمێنیش یا جلەکانت دەسوتێنێت، یا بۆنێکی ناخۆش دێت بەسەرتا".

(١٦) ئامۆژگاری بەچاکە لەگەڵ دراوسێدا

٩٧١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَيُوَرِّثَنَّهُ". (بخاري/ الأدب/ ٥٦٦٨)

(عائشة) (ﷺ) دەڵێ: بیستومە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەیفەرموو: "بەردەوام جبریل ئامۆژگاری دەکردم دەربارەی چاکە لەگەڵ دراوسێدا، هەتا وامدەزانی دراوسێ دەبێتە میراتگری دراوسێ".

(١٧) خوای گەورە نەرم و نیانی خۆش دەوێت

٩٧٢ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ، ويُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ ومَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ". (بخاري/ الأدب/ ٥٦٧٨)

(عائشة) (ﷺ) هاوسەری پێغەمبەر (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەی عائشة، بەڕاستی خوا نەرم و نیانە و نەرم ونیانیشی خۆش دەوێت، ئەوەی لە نەرم ونیانیدا دەیبەخشێت، لە توندڕەویدا نایبەخشێت لە هیچ بارودۆخێکی تریشدا نایبەخشێت".

(١٨) پەناگرتن بەخوا لەکاتی تووڕەییدا

٩٧٣ـ عَنْ سُلَيْمَانُ بْنُ صُرَدٍ (ﷺ) قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ (ﷺ)، فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا يَغْضَبُ ويَحْمَرُّ وجْهُهُ، فَنَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (ﷺ) فَقَالَ: "إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ ذَا عَنْهُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ". فَقَامَ إِلَى الرَّجُلِ رَجُلٌ مِمَّنْ سَمِعَ النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَالَ: أَتَدْرِي مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) آنِفًا؟ قَالَ: "إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ ذَا عَنْهُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ". فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ: أَمَجْنُونًا تَرَانِي؟ (بخاري/ الأدب/ ٥٧٦٤)

(سلمان کوڕی صرد) (ﷺ) دەڵێ: دوو پیاو لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) جنێویان بەیەکتردا، یەکێکیان زۆر تووڕە دەبوو دەم و چاوی سوور هەڵدەگەڕا، پێغەمبەر (ﷺ) سەیری کابرای کرد و فەرمووی: "من وشەیەك دەزانم، ئەگەر ئەم پیاوە بیڵێت ئەوا ئەو حاڵەتەی لادەچێت: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم.. پیاوێك لەوانەی گوێی لە پێغەمبەر (ﷺ) بوو، هەستا و چوو بۆلای کابراو وتی: ئەزانی پێغەمبەر (ﷺ)

پێش تۆزێك چی فەرموو؟ فەرمووی: "من وشەیەك دەزانم ئەگەر ئەم پیاوە بیوتایە ئەوا ئەو حاڵەتەی لەسەر لادەچوو" أعوذ باللە من الشیطان الرجیم.. کەچی کابراوتی: بەشێتم دەزانیت؟

(١٩) لابردنی بەردو داری سەرەڕێ

٩٧٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَرَّ رَجُلٌ بِغُصْنِ شَجَرَةٍ عَلَى ظَهْرِ طَرِيقٍ، فَقَالَ: واللَّهِ لَأُنَحِّيَنَّ هَذَا عَنِ الْمُسْلِمِينَ لَا يُؤْذِيهِمْ، فَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ". (بخاري/ الجماعة و الإمامة/ ٦٢٤)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "پیاوێك تیپەڕی بەلای چڵە دارێکدا کە چەقی ڕێگاکەی گرتبوو وتی: سوێند بەخوا دەبێت ئەو چڵەدارە لاببەم هەتا ئازاری موسڵمانان نەدات، بەوە خرایە بەهەشتەوە".

(٢٠) ئەوەی توشی موسڵمان دەبێت لە دڕك و نارەحەتی

٩٧٥- عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: دَخَلَ شَبَابٌ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى عَائِشَةَ (ﷺ)، وهِيَ بِمِنًى، وهُمْ يَضْحَكُونَ، فَقَالَتْ: مَا يُضْحِكُكُمْ؟ قَالُوا: فُلَانٌ خَرَّ عَلَى طُنُبِ فُسْطَاطٍ، فَكَادَتْ عُنُقُهُ -أَوْ عَيْنُهُ- أَنْ تَذْهَبَ. فَقَالَتْ: لَا تَضْحَكُوا، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُشَاكُ شَوْكَةً فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كُتِبَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ، ومُحِيَتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ". (بخاري/ المرضى/ ٥٣١٨)

(أسود) دەڵێ: چەند گەنجێکی قورەیشی هاتن بۆ لای عائشە (ﷺ) لە کاتێکدا کە لە (مینا) بوو، پێدەکەنین. عائشە وتی: بەچی پێدەکەنن؟ وتیان: فلانە کەس کەوت بەسەر پەتی چادرێکدا و، خەریك بوو ملی -یان چاوی- لەدەست بدات. عائشة وتی: پێمەکەنن، من بیستومە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی: "هیچ موسڵمانێك نیە کە دڕکێك بچێت بە لەشیا یا لەدڕکێك زیاتر، ئەوە بەو کارە پلەیەکی بۆ دەنووسرێت و تاوانێکی لەسەر هەڵدەگیرێت".

(٢١) ئەو شتانەی تووشی موسڵمان دەبێت لە ئازار و خەم

٩٧٦- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وأَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ مِنْ وصَبٍ، ولَا نَصَبٍ، ولَا سَقَمٍ، ولَا حَزَنٍ، حَتَّى الْهَمِّ يُهَمُّهُ إِلَّا كُفِّرَ بِهِ مِنْ سَيِّئَاتِهِ". (بخاري/ المرضى/ ٥٣١٨)

(أبو سعيد الخدري) و(أبو هريرة) (رضي الله عنهما) دەڵێن: بیستومانە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی: "هەر شتێك تووشی موسڵمان دەبێت لە ئازاری بەردەوام، هەروەها لە ماندووبوون و، نەخۆشی و خەفەت و غەمباریی، هەتا پەژارەیەکیش کە دڵی دادەگرێت، هەموو ئەوانە دەبن بەمایەی سڕینەوەی گوناهەکان".

(٢٢) حەسوودی و ڕق و کینە و پشت لەیەکتر کردن

٩٧٧ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَا تَبَاغَضُوا، ولَا تَحَاسَدُوا، ولَا تَدَابَرُوا، وكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. ولَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ". (بخاري/ الأدب/ ٥٧١٨)

(أنس) کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی وتی: "ڕق لەیەکتری هەڵمەگرن، ئێرەیی (حەسودی) بەیەکتری مەبەن، پشت لەیەکتر مەکەن، بەندەی خوا و براین، ڕەوا نییە بۆ موسڵمان زیاد لە سێ ڕۆژ واز لە براکەی بهێنێت و قسەی لەگەڵ نەکات".

٩٧٨ـ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، يَلْتَقِيَانِ، فَيُعْرِضُ هَذَا ويُعْرِضُ هَذَا، وخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ". (بخاري/ الأدب/ ٥٧٢٧)

(أبو أيوب الأنصاري) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ڕەوانییە بۆ موسڵمان کە واز لە براکەی بهێنێت لەسەرو سێ ڕۆژەوە کە بەیەك دەگەن ئەم ڕوودەکات بەولاوە ئەویش ڕوودەکات بەملاوە، چاکترینیان ئەو کەسەیانە کە دەست پێشخەری دەکات بەسڵاو".

(٢٣) بەرگریکردن لەسیخوڕی و ململانێ و گومانی خراپ

٩٧٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "إِيَّاكُمْ والظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، ولَا تَحَسَّسوالَا تَجَسَّسُوا، ولَا تَنَافَسُوا، ولَا تَحَاسَدُوا، ولَا تَبَاغَضُوا، ولَا تَدَابَرُوا، وكُونُوا عِبَادَ اللَّه إِخْوَانًا". (بخاري/ الأدب/ ٥٧١٧)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "خۆتان بپارێزن لە گومانی خراپ، بەڕاستی بەدگومانیی زۆربەی درۆیە، بە دوای هەواڵی خەڵکدا مەڕۆن، سیخوڕی بەسەر یەکترەوە مەکەن و، ململانێی یەکتر مەکەن، ئێرەیی بەیەکتر مەبەن و، ڕقتان لەیەکتر نەبێت، پشت لەیەکتر مەکەن و، بەندەی ڕاستەقینەی خواو برای یەکترین".

(٢٤) قسەهێنەر و قسەبەر ناچنە بەهەشتەوە

٩٨٠ـ عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ حُذَيْفَةَ (ﷺ) فِي الْمَسْجِدِ، فَجاء رَجُلٌ حَتَّى جَلَسَ إِلَيْنَا، فَقِيلَ لِحُذَيْفَةَ: إِنَّ هَذَا يَرْفَعُ إِلَى السُّلْطَانِ اشياء. فَقَالَ حُذَيْفَةُ –إِرَادَةَ أَنْ يُسْمِعَهُ–: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ". (بخاري/ الأدب/ ٥٧٠٩)

(هُمام) كوڕی (حارث)دەڵێ: لەگەڵ (حذيفة) (ﷺ) لە مزگەوتدا دانیشتبووین پیاوێك هاتەلامان و دانیشت. بە (حذيفة)یان وت ئەم پیاوە قسەدەبات بۆ کاربەدەستان. (حذيفة) وتی: –بەشێوەیەك کە کابرا گوێی لێبێت– بیستومە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرمووی: "قسەهێنو قسەبەر ناچێتە بەهەشتەوە".

(٢٥) باسی ڕاستی و درۆ

٩٨١ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ، فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ، وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقًا، وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ، فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ، وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا". (بخاري/ الأدب/ ٥٧٤٣)

(عبدالله) کوڕی (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "پێویستە لەسەرتان ڕاستگۆ بن، بەڕاستی ڕاستگۆیی مرۆڤ ڕێنمونی دەکات بۆ چاکە، چاکەش ڕێنمویی دەکات بۆ بەهەشت، بەردەوام پیاو هەیە ڕاست دەکات و بە دوای ڕاستیدا دەگەڕێت، هەتا لای خوا بەڕاستگۆ تۆمار دەکرێ، خۆتان بپارێزن لە درۆ بەڕاستی درۆ مرۆڤ بەرەو کاری خراپە دەبات، کاری خراپەش مرۆڤ بەرەو دۆزەخ دەبات، بەردەوام پیاو هەیە درۆ دەکات و بەدوای درۆدا دەڕوات هەتا لای خوا بە درۆزن لە قەڵەم دەدرێت".

(٢٦) درۆ لە چیدا دروستە

٩٨٢ـ عَنْ أُمَّ كُلْثُومٍ بِنْتَ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ (ﷺ) –وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الْأُوَلِ اللَّاتِي بَايَعْنَ النَّبِيَّ (ﷺ)– أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) (وَهُوَ) يَقُولُ: "لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ، وَيَقُولُ خَيْرًا وَيَنْمِي خَيْرًا". قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَلَمْ أَسْمَعْ يُرَخَّصُ فِي شَيءِ مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ كَذِبٌ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ: الحَرب، الإصلاح بين الناس، و

حديث الرجل امرأتهُ و حديث المرأةِ زوجَها. وفي رواية قالت: : ولَمْ أَسْمَعْ يُرَخَّصُ فِي شيء مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ. (بخاري/ الصلح/ ٢٥٤٦)

(أم كلثوم) كچى (عقبة)ى كوڕى (أبي معيط) (﵂) — ئەم ئافرەتە یەكێك بووە لەو ئافرەتانەی كەلە سەرەتادا كۆچیان كردووە و، پەیمانیان بە پێغەمبەر (ﷺ) داوە —دەڵێ: بیستومە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەیفەرموو: "درۆزن نییە ئەوەی كە ئاشتەوایی دەخاتە نێوان خەڵكییەوە و، قەسەی چاك دەكات، یان قسەی چاك دێنێت و دەبات. (إبن شهاب) دەڵێ: نەمبیستووە ڕێگەی دابێت بە درۆ لەسێ شوێندا نەبێت: (كاتی) جەنگ، ئاشتەوایی لە نێوان خەڵكی دا، كاتێك پیاو قسە لەگەڵ هاوسەریدا بكات یان ئافرەت قسە لەگەڵ مێردەكەیدا بكات (بەمەبەستی پیشاندانی خۆشەویستی بۆ یەكتری و دروست نەبوونی كێشە).

ڕێگریی لە بانگەوازی نەفامیی

٩٨٣ـ عَنْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي غَزَاةٍ، فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: يَا لَلْأَنْصَارِ. وقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ: يَا لَلْمُهَاجِرِينَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ. فَقَالَ: "دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتِنَةٌ". فَسَمِعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ، فَقَالَ: قَدْ فَعَلُوهَا؟ واللَّه: لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ. قَالَ عُمَرُ: دَعْنِي أَضْرِبُ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ: "دَعْهُ، لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ" (انظر الحديث: ١٨٣٢). (بخاري/ المناقب/ ٣٣٣٠)

(جابر) (ﷺ) دەڵێ: لەغەزایەكدا لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) بووین پیاوێك لە كۆچبەرەكان شەقێكی لە پشتیوانێك هەڵدا كابرای پشتیوان هاواری كرد لە پشتیوانیەكان، كۆچبەرەكەش هاواری برد بۆ كۆچبەرەكان، ئینجا پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەوە بۆ بانگەوازی نەفامی دەگەڕێتەوە ناوتان؟" وتیان: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) پیاوێكی كۆچبەر شەقێكی هەڵدا لە پیاوێكی پشتیوان. پاشان پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "واز لەم ڕەفتارە بهێنن بەڕاستی بۆگەنە" (عبدالله) كوڕی (أبی) گوێی لێبوو وتی: بەڕاستی كاری خۆیان كرد؟ سوێند بەخوا: ئەگەر گەڕاینەوەبۆ شاری مەدینە، دەسەڵات دار و ناودارەكانمان زەلیل و هەژارو نەدارەكان دەردەكەن. عومەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) وازم لێ بێنە با بدەم لە گەردنی ئەم دوو

ڕووه. پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "وازی لێبێنـە هـەتا خـەڵکی نـەڵێن موحەممـەد هاوەڵەکانی خۆی دەکوژێت"..

(٢٧) ڕێگری لە جوێندان بە زەمانە

٩٨٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "قَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَقُولُ: يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ، فَلَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ، فَإِنِّي أَنَا الدَّهْرُ، أُقَلِّبُ لَيْلَهُ ونَهَارَهُ، فَإِذَا شِئْتُ قَبَضْتُهُمَا". (بخاري/ التفسير/ ٤٥٤٩)

(أبـو هريـرة) (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموويـەتی: "خـوای گـەورە دەفەرموویێت: ئادەمیزاد ئازارم دەدات و دەڵێ: داخ لەدەست زەمانە با هیچ کەسێك لە ئێوە وانەڵێت، بەڕاستی من بەدیهێنـەری زەمانـەم مـن شـەو و ڕۆژەکـەی بـەدوای یەکدا دێنم، ئەگەر بمەوێت نایانهێڵم".

(٢٨) ڕێگری لە ڕاکێشانی چەك لە ڕووی براکەیدا

٩٨٥ـ عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ بِالسِّلَاحِ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَحَدُكُمْ لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ، فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ". (بخاري/ الفتن/ ٦٦٦١)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتی: "باهیچ کەسێك لـە ئێـوە چەك لە ڕووی براکەیدا ڕانەکێشێت، چـونکە نازانێـت، لەوانەیـە شـەیتان لـە دەسـتی وەربگرێت و بەهۆی ئەوەوە بکەوێتە چاڵێکی دۆزەخەوە".

(٢٩) گرتنی سەری ڕم لە مزگەوتدا

٩٨٦ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "إِذَا مَرَّ أَحَدُكُمْ فِي مَجْلِسٍ أَوْ سُوقٍ وبِيَدِهِ نَبْلٌ فَلْيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا، ثُمَّ لِيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا، ثُمَّ لِيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا". قَالَ: فَقَالَ أَبُو مُوسَى: واللَّهِ مَا مُتْنَا حَتَّى سَدَّدْنَاهَا بَعْضُنَا فِي وجُوهِ بَعْضٍ. (بخاري/ الفتن/ ٦٦٦٤)

(ابو موسى) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتی: "ئەگـەر یـەکێك لـە ئێـوە تێپـەڕی بـەناو کۆڕێکـدا یـان بەبازاڕێکـدا، تـیری بەدەسـتەوە بـوو، ئـەوا باسـەری تیرەکانی بگرێت، دیسانەوە با سەری تیرەکانی بگرێت". أبو موسـی دەڵـێ: سـوێند بەخوا نەمردین هەتا ڕووی تیرمان نەکردە یەکتری.

(٣٠) ڕێگری لە لێدانی دەم و چاو

٩٨٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلَا يَلْطِمَنَّ الْوَجْهَ". (بخاري/ العتق/ ٢٤٢٠)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "ئەگەر یەكێك لە ئێوە شەری كرد لەگەڵ براكەیدا، با دەست لەدەم و چاوی نەوەشێنێت و لێی نەدات".

٩٨٨ـ عَنْ ابن عمر (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ ولَا يُسْلِمُهُ، مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، ومَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، ومَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (بخاري/ المظالم/ ٢٣١٠)

لە (أبن عمر)ەوە (رضي الله عنه) كە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "موسڵمان برای موسڵمانە ستەمی لێناكات و، وازی لێ ناهێنێت كەستەمی لێ بكرێت، ئەوەی پێویستیی براكەی جێبەجێ بكات، خوای گەورە پێویستییەكانی جێبەجێ دەكات. هەر كەسێكیش یارمەتی موسڵمانێك بدات و ناڕەحەتیەكی بۆ سوك بكات، ئەوە خوای گەورە ناڕەحەتیەك لە ناڕەحەتیەكانی ڕۆژی دوایی لەسەر سووك دەكات. هەر كەسێك كەموكوڕی موسڵمانێك بشارێتەوە و دەری نەخات ئەوە خوای گەورە كەموكوڕییەكانی لە ڕۆژی دواییدا دەشارێتەوە".

بەشی پەنجاو سێیەم: ستەم

(١) مۆڵەتدانی ستەمکار

٩٨٩ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم): "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ يُمْلِي لِلظَّالِمِ، فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ". ثُمَّ قَرَأَ: (وكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ) (الهود: ١٠٢). (بخاري/ التفسير/ ٤٤٠٩)

(أبو موسى) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "بەڕاستی خوای گەورە مۆڵەتی ستەمکار دەدات، هەرکاتێك گرتی ئیتر بەری نادات. پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی: (ئابەو شێوەیە تۆڵەسەندنی پەروەردگاری تۆ کاتێك تۆڵە دەسێنێت لە خەڵکی شار و دێهاتەکان لە حاڵێکدا کە یاخی و ستەم پیشەبوون، بەڕاستی تۆڵەسەندنەکەی زۆر بە ئێش و سەختە).

(٢) ئەوانەی کە ستەمیان کردووە، نابێت سەردانی شوێنەکانیان بکەین مەگەر بەگریانەوە

٩٩٠ـ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، وهُوَ يَذْكُرُ الْحِجْرَ مَسَاكِنَ ثَمُودَ، قَالَ: سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّه: إِنَّ عَبْدَ اللَّه بْنَ عُمَرَ (رضي الله عنهما) قَالَ: مَرَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) عَلَى الْحِجْرِ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم): "لَا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ، حَذَرًا أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ". ثُمَّ زَجَرَ فَأَسْرَعَ حَتَّى خَلَّفَهَا. (بخاري/ الانبياء/ ٣١٩٨)

لە (أبن شهاب)ەوە لەکاتێکدا کە باسی شوێنی حجری دەکرد کە هەوارگەی ثموود بوو وتی (سالم بن عبدالله) دەڵێ: بەڕاستی عبدالله کوڕی عومەر (رضي الله عنهما) وتی: کە لەگەڵ پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) بەسەر حجردا تێپەڕین پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: "مەچنە جێگا و ڕێگای ئەوانەی کە ستەمیان لەخۆیان کردووە مەگەر بەگریانەوە نەبێت" نەوەکو ئەوەی توشی ئەوان بوو توشی ئێوەش بێت. پاشان خۆیشی لە حوشترەکەی ئەدا هەتا بەپەلە ئەوێیان بەجێهێشت.

(٣) ئاوهێنان لە بیری سزادراوان

٩٩١ـ عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ (رضي الله عنهما): أَنَّ النَّاسَ نَزَلُوا مَعَ رَسُولِ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) عَلَى الْحِجْرِ أَرْضِ ثَمُودَ، فَاسْتَقَوْا مِنْ آبَارِهَا وعَجَنُوا بِهِ الْعَجِينَ، فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) أَنْ يُهَرِيقُوا مَا اسْتَقَوْا ويَعْلِفُوا الْإِبِلَ الْعَجِينَ، وأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْتَقُوا مِنَ الْبِئْرِ الَّتِي كَانَتْ تَرِدُهَا النَّاقَةُ. (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٠١)

(عبدالله بن عمر) (ﷺ) دەڵێ: بەڕاستی خەڵکی لەگەڵ پێغەمبەردا لـە زەوی حجـر دابەزین و ئاویان لەبیرەکانی دەرهێنا و هـەویریان پێ‌شـێلا، پاشـان پێغەمبـەر (ﷺ) فرمانی دا کە ئاوەکان بڕێژن و هەویرەکانیش بدەن بە حوشترەکان هەروەها فرمانی دا کەلەو ئاوە بهێنن کە حوشترەکە دەچێتە سەری.

بەشی پەنجاو چوارەم: قەزا و قەدەر

(١) باسی ئایەتی (إِنَّا كُلَّ شيء خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ)

٩٩٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: جاء مُشْرِكُو قُرَيْشٍ يُخَاصِمُونَ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) فِي الْقَدَرِ، فَنَزَلَتْ: (يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ. إِنَّا كُلَّ شيء خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ) (القمر: ٤٨,٤٩).

لە (أبو هريرە)ەوە (رضي الله عنه) دەڵێ: کۆمەڵێ لە بێباوەڕەکانی قورەیش هاتن و لەگەڵ پێغەمبەردا کردیان بەهەرا و هوریا لەسەر قەدەر، پاشان ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: (يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ. إِنَّا كُلَّ شيء خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ) (القمر: ٤٨,٤٩). کە ئەمە ماناکەیەت: (ڕۆژێك دێت کەلەسەر ڕوویان ڕادەکێشرێن لەناوئاگری دۆزەخدا پێیان دەوترێت دەبچێژن تاڵاوی دۆزەخ. بێگومان ئێمە هەموو شتێکمان بەئەندازەو نەخشەی دیاری کراو دروست کردووە).

(٢) باسی قەدەر و گفتوگۆی ئادەم و موسی (عليهما السلام)

٩٩٣ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم): "احْتَجَّ آدَمُ ومُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَام عِنْدَ رَبِّهِمَا، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى. قَالَ مُوسَى: أَنْتَ آدَمُ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، ونَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ، وأَسْكَنَكَ فِي جَنَّتِهِ، ثُمَّ أَهْبَطْتَ النَّاسَ بِخَطِيئَتِكَ إِلَى الْأَرْضِ؟ فَقَالَ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَتِهِ وبِكَلَامِهِ، وأَعْطَاكَ الْأَلْوَاحَ فِيهَا تِبْيَانُ كُلِّ شيء، وقَرَّبَكَ نَجِيًّا، فَبِكَمْ وجَدْتَ اللَّهَ كَتَبَ التَّوْرَاةَ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ؟ قَالَ مُوسَى: بِأَرْبَعِينَ عَامًا. قَالَ آدَمُ: فَهَلْ وجَدْتَ فِيهَا: (وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى) (طه: ١٢١). قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أَفَتَلُومُنِي عَلَى أَنْ عَمِلْتُ عَمَلًا كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ أَنْ أَعْمَلَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً". قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى". (بخاري/ القدر/ ٦٢٤٠)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "ئادەم و موسا کەوتنە گفتوگۆ لەنێوان خۆیان و لەبەردەم پەروەردگاریاندا و، ئادەم زاڵ بوو بەسەر موسادا موسا وتی: تۆ ئەو ئادەمەیت کە خوا بەدەستی توانای خۆی دروستی کردوویت و، لەڕۆحی خۆی فووی کرد بە بەرتاو کڕنووشی بە فریشتەکان برد بۆت و، لەبەهەشتدا جێگیری کردی و، پاشان بەهۆی هەڵە و تاوانتەوە، خەڵکت دابەزان بۆ سەر زەوی؟

ئـادەم وتـی: تـۆ ئـەو موسـایەیت کـە خـوا بـە هـۆی پـەیام و وشـەکانی خۆیـەوە هەڵیبـژاردویت، ئـەلواحی پێبەخشـیت کـە ڕۆشـنکەرەوەی هـەموو شـتێکی تیایـە و، نزیکی کردیتەوە و ڕزگاری کردی. بوونی تەورات چـەندە پـێش دروسـت کردنـی مـن بووە؟ موسا وتی: بەچل ساڵ، ئادەم وتی: ئەم ئایەتـەی تیـابووە (وعصـی آدم ربـه فغوی) طه ١٢١ موسی وتی: بەڵێ، ئادەم وتی: باشە ئایا سەرزەنشـتی مـن دەکـەی لەسەر کردەوەیەك کە پێش چل ساڵ لە دروست بوونم خوای گەورە نووسـیویەتی". پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئادەم سەرکەوت بەسەر موسادا".

(٣) باسی قەدەر و یاخیبوون و خۆشبەختیی

٩٩٤ـ عَنْ عَلِيّ (رضي الله عنه) قَال: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْغَرْقَد، فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَقَعَدَ وقَعَدْنَا حَوْلَهُ ومَعَهُ مخْصَرَةٌ، فَنَكَّسَ، فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمخْصَرَتِه، ثُمَّ قَالَ: "مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ، مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إِلَّا وقَدْ كَتَبَ اللَّهُ مَكَانَهَا مِنَ الْجَنَّة والنَّار، وإِلَّا وقَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةً أَوْ سَعِيدَةً". قَالَ: فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَفَلَا نَمْكُثُ عَلَى كِتَابِنَا ونَدَعُ الْعَمَلَ؟ فَقَالَ: "مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَة فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَة، ومَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَة فَسَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَة. فَقَالَ: اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ. أَمَّا أَهْلُ السَّعَادَة فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَة وأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَة فَيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَة ثُمَّ قَرَأَ (فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى واتَّقَى وصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى وأَمَّا مَنْ بَخِلَ واسْتَغْنَى وكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى). (بخاري/ الجنائز/ ١٢٩٦)

(علـي) (رضي الله عنه) دەڵـێ: لەبـەجێهێنانی کـاری جەنازەیـەك بـووین لـە (بـەقیعی غەرقـەد)دا پێغەمبـەر (ﷺ) تەشـریفی هێنـا و دانیشـت و ئێمـەش لەچـوار دەوری دانیشتین، پێغەمبەر (ﷺ) گۆچانێکی پێبوو، سەری داخست وبە گۆچـانەکەی هێڵـی دەکێشا لەسەر زەوییەکە و، پاشان فەرمووی: "هیچ کەسێك لـە ئێـوە نییـە و، هـیچ نەفسێکی دروست کراو نییە، مەگەر خوای گـەورە شـوێنی لـە بەهەشـت و دۆزەخـدا دیاری کردووە و، نوسراوە ئەگەر یاخی بێت یان خۆشبەخت بێت" پیاوێك وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئایا دەکرێت پشت ببەستین بـەوەی کـە بۆمـان نووسـراوە و واز لـە کـاروکردەوە بهێـنین؟ پێغەمبـەر (ﷺ) فـەرمووی: "ئـەو کەسـەی لـە دەسـتەی خۆشبەختان بێت، ئـەوا بـەرەو کـاری خۆشـبەختان دەڕوات، ئـەوەش لـە دەسـتەی یـاخی بـووان بێـت، ئـەوا بـەرەو کـاری یـاخی بـووان دەڕوات و، فـەرمووی: "کـار و

کردەوە بکەن، هەموو کەس خوا هۆکاری بۆ ئاسان کردووە کە بەرەو ئەو ڕێگایە بڕوات کە خۆی هەڵیبژاردووە، ئەوە لە تاقمی خۆشبەختان بێت ئەوا بەرەو ئەو ئاقارە دەبرێت و وای لێ دەکرێ کە کاری چاکە خوازی بکات، تاقمی خراپە کارانیش وایان لێ دەکرێ کە کاری خراپەکاریی ئەنجام بدەن. پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە:(فأما من أعطى..) کە ئەمە ماناکەیەتی: (جا ئەوەی (ماڵ و سامان و زانستی)دەبەخشێت و پارێزکار و لەخوا ترسە، بڕوای پتەوی بە پاداشتی چاك و بەنرخی خوایی هەیە، ئەوە ڕێگەی چاکە و چاکەکاریی بۆ ئاسان دەکەین و، سەرەنجام دەیخەینە خێر و خۆشییەوە، بەڵام ئەوەی کە ڕەزیل و دەست نوقاو بێت و خۆی بە بێنیاز بزانێت، بڕوای نەبێت بە پاداشت و بەهرەی چاکی خوایی و بەدرۆی بزانێت، ئەوە ئێمە ڕێبازی تەنگانە و ناخۆشی بۆ ئاسان دەکەین و سەرەنجام بە دۆزەخی دەگەیەنین).

بەشی پەنجا و پێنجەم: زانست و زانیاری

(١) هەڵگرتنی زانست و زانیاری و دەرکەوتنی نەزانین

٩٩٥ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُول اللَّه (صلى الله عليه وسلم) لَا يُحَدِّثُكُمْ أَحَدٌ بَعْدِي سَمِعَهُ مِنْهُ: "إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ، ويَظْهَرَ الْجَهْلُ، ويَفْشُوَ الزِّنَا، ويُشْرَبَ الْخَمْرُ، ويَذْهَبَ الرِّجَالُ وتَبْقَى النساء، حَتَّى يَكُونَ لِخَمْسِينَ امْرَأَةً قَيِّمٌ واحِدٌ". (بخاري/ العلم/ ٨١)

(أنس) کوڕی (مالك) (رضي الله عنه) دەڵێ: ئایا فەرموودەیەکتان بۆ باس نەکەم کەلە پێغەمبەرم (صلى الله عليه وسلم) بیستووە و کەس دوای من بۆتان باس ناکات کەلەوی بیستبێت. "بەڕاستی لە نیشانەکانی نزیك بوونەوەی ڕۆژی قیامەت ئەوەیە: زانیاری بەرزدەبێتەوەو، نەزانین دەردەکەوێت، زینا و شەرواڵ پیسی بڵاودەبێتەوە، عەرەق دەخورێتەوە پیاوان دەڕۆن و ژنان دەمێننەوە، هەتاوای لێدێت پەنجا ژن یەك سەرپەرشتکاریان دەبێت".

(٢) نەمانی زانست

٩٩٦ـ عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم): "يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ، ويُقْبَضُ الْعِلْمُ، وتَظْهَرُ الْفِتَنُ، ويُلْقَى الشُّحُّ، ويَكْثُرُ الْهَرْجُ". قَالُوا: ومَا الْهَرْجُ؟ قَالَ: "الْقَتْلُ". (بخاري/ الفتن/ ٦٦٥٢)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "زەمان نزیك دەبێتەوە و عیلمو زانیاری هەڵدەگیرێ، فتنە و ئاشوب دەردەکەوێت، بەخیلی و ڕژدی بڵاوەدەکات، هەرج زۆر دەبێت" وترا هەرج چییە؟. فەرمووی: "کوشتن".

(٣) ئەوانەی کە بێجگە لە قورئان شتی تر دەنووسن و ترساندن لە درۆکردن بەدەم پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم)

٩٩٧ـ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (رضي الله عنه) قالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ: "إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ، فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٢٩)

(مغيرة) کوڕی (شعبة)(رضي الله عنه) دەڵێ: بیستومە لە پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) دەیفەرموو: "بەڕاستی درۆ بەدەم منەوە وەك درۆ بەدەم کەسەوە نییە، هەرکەسێك درۆ بەدەم منەوە بە ئەنقەست بکات، ئەوە با جێگا بۆ خۆی لە ئاگری دۆزەخدا ئامادەبکات".

٩٩٨ـ عَنْ سمرة بن جندب وعَن الْمُغيرَة بْن شُعْبَةَ (ﷺ) قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَنْ حَدَّثَ عَنِّي بِحَدِيثٍ يُرَى أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ". (بخاري/ الجنائز/ ١٢٢٩)

(سمرة)كوڕی (جندب) (رضي الله عنه) و (مغيرة) كوڕی (شعبة)(رضي الله عنه) دەڵێن: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەركەسێك قسەیەك بەزمانی منەوە بگێڕێتەوە و بشزانێ كە درۆیە، ئەوە خۆشی یەكێكە لە درۆزنەكان".

بەشی پەنجاو شەشەم: دۆعا و نزا

(١) ناوە پیرۆزەکانی خوای گەورە

٩٩٩-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "لِلَّهِ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ اسْمًا، مَنْ حَفِظَهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وإِنَّ اللَّهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ". (بخاري/ الدعوات/ ٦٠٤٧)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: لە پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "خوای گەورە نەوەد و نۆ ناوی هەیە، هەرکەسێك لەبەری بکات دەچێتە بەهەشتەوە، بەڕاستی خوای گەورە تاکە و حەزی لە تاکە".

(٢) دۆعا و نزای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)

١٠٠٠ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) كَانَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وبِكَ آمَنْتُ، وعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وبِكَ خَاصَمْتُ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي، أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ، والْجِنُّ والْإِنْسُ يَمُوتُونَ". (بخاري/ التوحيد/ ٦٩٤٨)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەیفەرموو: "خوایە! خۆم تەسلیمی تۆ کردووە و، بڕوام تەنها بەتۆیە و، تەنها پشت بەتۆ دەبەستم و، بۆلای تۆ دەگەڕێمەوە و، بەتۆ سەردەکەوم بەسەر دوژمندانمدا، خوایە! بەڕاستی من پەنا دەگرم بەگەورەیی تۆ، هیچ خوایەك نیە تەنها تۆ نەبێت، داوات لێدەکەم کە گومڕام نەکەیت، تۆ ئەو زیندووەیت کە هەرگیز نامرێت، جنۆکە و مرۆڤەکان هەموویان دەمرن".

١٠٠١ـ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم): أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدعاء: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وجَهْلِي، وإِسْرَافِي فِي أَمْرِي، ومَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جِدِّي وهَزْلِي، وخَطَئِي وعَمْدِي، وكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ ومَا أَخَّرْتُ، ومَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعْلَنْتُ، ومَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وأَنْتَ عَلَى كُلِّ شيءٍ قَدِيرٌ". (بخاري/ الدعوات/ ٦٠٣٥)

(أبو موسى أشعري)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەم دۆعایەی دەفەرموو: "خوایە! لەتاوانەکان و نەزانیم خۆش ببە، هەروەها لە زیادەڕەویشم لەکارەکانمدا و، ئەوەش کە تۆ پێی زاناتریت لەمن.. خوایە! لەڕاست و گاڵتەکانم خۆش ببە، لە

هەڵە و ئەنقەستەکانم لەوەش کەلای منە، خوایە لەوەی کە لەمەو پێش کردومە و لەوەی لەمەودواش خۆش ببە، لەوەی کە بەنهێنی و ئاشکرا کردومن و لەوەی کە لەمن زاناتری پێی، تۆ پێش خەر و دواخەری و تۆ بەسەرهەموو شتێکدا دەسەڵاتت هەیە".

١٠٠٢ـ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ –وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ– قَالَ: سَأَلَ قَتَادَةُ أَنَسًا (ﷺ): أَيُّ دَعْوَةٍ كَانَ يَدْعُو بِهَا النَّبِيُّ (ﷺ) أَكْثَرَ؟ قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دَعْوَةٍ يَدْعُو بِهَا يَقُولُ: "اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وقِنَا عَذَابَ النَّارِ". قَالَ: وكَانَ أَنَسٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدَعْوَةٍ دَعَا بِهَا، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدعاء دَعَا بِهَا فِيهِ. (بخاري/ الدعوات/ ٦٠٢٦)

له (عبدالعزين) (ﷺ) کە کوڕی (صهیب)ە وتی: قەتادە پرسیاری کرد لە ئەنەس (ﷺ) کە پێغەمبەر (ﷺ) چ دۆعایەکی زۆرتر دەکرد، ئەویش وتی: زۆرترین دۆعا و نزای ئەمە بوو: "خوایە لەدنیادا چاکەمان پێ ببەخشە، لەقیامەتیشدا هەر چاکەمان پێ ببەخشەو لەئاگری دۆزەخیش بمانپارێزە". ئەنەس ئەگەر بیویستایە یەك دۆعا بکات ئەوا بەم دۆعایە دۆعای دەکرد، هەروەها دۆعای زۆریشی هەر بەمەدەکرد.

(٣) دۆعا بەوکردەوە چاکانەی بۆ خواکراوە

١٠٠٣– عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "بَيْنَمَا ثَلَاثَةُ نَفَرٍ يَتَمَشَّوْنَ أَخَذَهُمُ الْمَطَرُ، فَأَوَوْا إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ، فَانْحَطَّتْ عَلَى فَمِ غَارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ، فَانْطَبَقَتْ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انْظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ، فَادْعُوا اللَّهَ تَعَالَى بِهَا لَعَلَّ اللَّهَ يَفْرُجُهَا عَنْكُمْ. فَقَالَ أَحَدُهُمْ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي والِدَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ وامْرَأَتِي، ولِي صِبْيَةٌ صِغَارٌ، أَرْعَى عَلَيْهِمْ، فَإِذَا أَرَحْتُ عَلَيْهِمْ، حَلَبْتُ فَبَدَأْتُ بِوَالِدَيَّ فَسَقَيْتُهُمَا قَبْلَ بَنِيَّ، وأَنَّهُ نَأَى بِي ذَاتَ يَوْمٍ الشَّجَرُ، فَلَمْ آتِ حَتَّى أَمْسَيْتُ، فَوَجَدْتُهُمَا قَدْ نَامَا، فَحَلَبْتُ كَمَا كُنْتُ أَحْلُبُ، فَجِئْتُ بِالْحِلَابِ فَقُمْتُ عِنْدَ رُؤوسِهِمَا، أَكْرَهُ أَنْ أُوقِظَهُمَا مِنْ نَوْمِهِمَا، وأَكْرَهُ أَنْ أَسْقِيَ الصِّبْيَةَ قَبْلَهُمَا، والصِّبْيَةُ يَتَضَاغَوْنَ عِنْدَ قَدَمَيَّ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ دَأْبِي ودَأْبَهُمْ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَا و وجْهِكَ، فَافْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً نَرَى مِنْهَا السماء. فَفَرَجَ اللَّهُ مِنْهَا فُرْجَةً فَرَأَوْا مِنْهَا السماء. وقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَتْ لِيَ ابْنَةُ عَمٍّ أَحْبَبْتُهَا كَأَشَدِّ مَا يُحِبُّ الرِّجَالُ النساء، وطَلَبْتُ إِلَيْهَا نَفْسَهَا، فَأَبَتْ حَتَّى آتِيَهَا بِمِائَةِ دِينَارٍ، فَتَعِبْتُ حَتَّى جَمَعْتُ مِائَةَ دِينَارٍ، فَجِئْتُهَا بِهَا، فَلَماءقَعْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا قَالَتْ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، اتَّقِ اللَّهَ ولَا تَفْتَحِ

الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّه. فَقُمْتُ عَنْهَا، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلكَ ابْتِغَا و وجْهكَ، فَافْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً. فَفَرَجَ لَهُمْ. وقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا. بِفَرَقِ أَرُزٍّ، فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ قَالَ: أَعْطِنِي حَقِّي، فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ فَرَقَهُ فَرَغِبَ عَنْهُ، فَلَمْ أَزَلْ أَزْرَعُهُ حَتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا ورِعَا وهَا، فَجاءنِي فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ ولَا تَظْلِمْنِي حَقِّي. قُلْتُ: اذْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ ورِعَائِهَا، فَخُذْهَا، فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ ولَا تَسْتَهْزِئْ بِي، فَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ، خُذْ ذَلكَ الْبَقَرَ ورِعَا وهَا. فَأَخَذَهُ فَذَهَبَ بِهِ، فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَا و وجْهِكَ، فَافْرُجْ (لَنَا) مَا بَقِيَ. فَفَرَجَ اللَّهُ مَا بَقِيَ". (بخاري/ البيوع/ ٢١٠٢)

لـه (عبـدالله)ی کـوڕی (عمـر)ەوە (﵁) ئـەویش لـە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) کـە فەرموویەتی: "لەکاتێکدا سێ کەس کۆچبەر بوون بـە ڕێگەیەکدا دەڕۆیشـتن. بـاران دایکرد لێیان و ناچاری کردن بەوەی کە پـەنا بەرنـە بـەر ئەشـکەوتێ لـە شـاخێکدا. کەچی بەردێك لە شاخەکەوە بەر دەبێتەوە و دەمی ئەشکەوتەکەیان لێدەرێت. لەناو خۆیاندا بەیەکتری دەڵێن: بیر بکەنەوە بزانن لەمەوپێش چ کارێکی چاکتان لەبـەرخوا ئەنجامداوە، بانگی خـوای گـەورەی پێبکـەن. سـابەڵکو خـوا دەروومـان لێبکاتـەوە. یەکێکیان وتی: خوایە (خۆت ئەتزانی) کە باوك و دایکێکی پیر و بەساڵاچووم هـەبوو لەگەڵ ژنەکەمدا. هەروەك چەند منداڵێکی بچوکم هـەبوو شـوانیم بـۆ ئـەکردن. کاتـێ ئێواران دەهاتمەوە بۆلایان کە شیرەکەم ئەدۆشی پێش ئەوەی بیدەم بـە منداڵـەکانم بەوانم نۆش ئەکرد. ڕۆژێکیان ئێوارە درەنگ هاتمەوە ئەویش بەهۆی دوورکەوتنەوەم بە گەلاوەراندن بۆ ئاژەڵەکانم. نەگەڕامەوە تا درەنگکەوتم. کاتـێ گەڕامـەوە دەبیـنم هەردووکیان نوستوون. منیش ئاژەڵەکانم دەدۆشـی هـەروەك لـەوەپێش دەمدۆشـی. بەکاسە شیرەکەوە بەسەر سەریانەوە ڕاوەستام. حەزم نەئەکرد لـە خـەو خەبـەریان کەمـەوە. حەزیشـم نەئـەکرد پـێش ئـەوان بیـدەم بـە منداڵـەکان. لەگـەڵ ئەوەیشـدا منداڵەکان هەر زاق و زوقیان بوو لەبرسا لەبەرپێمدا. ئەمە حاڵی من و منداڵەکانم بوو تا بەیانی. جا ئەگەر من ئەمەم لەبەر خـاتری ڕەزامەنـدی تـۆ ئەنجامـداوە. دەرومـان لێبکـەرەوە بەڕادەیـەك ئاسمـانی لێـوە دیاربێـت.. خـوا کـەلێنێکی بـۆ کردنـەوە ئاسمانیان لێوەی دەبینی. یەکێکی ترایان وتی: خوایە خۆت ئەزانی کە مـن کچـێکی ئـامۆزام هـەبوو حـەزم لێـی بـوو زۆرم خـۆش ئەویسـت زیـاد لـە هـەموو کەسـێك کـە ئافرەتی خۆش بوێت. داوام لێکرد کـە بـێ شـەرعیم لەگـەڵ بکـات بـەڵام ڕازی نـەبوو

هەتا سەد دیناری نەدەمێ. منیش ماندوو بووم هەتا سەد دینارم کۆکردەوە و بۆم هێنا و کەوتمە نێوان دەردوو قاچیەوە (واتە ویستم کارەکە ئەنجام بدەم) وتی: ئەی بەندەی خوا لە خوا بترسە و مۆری کچێنیم مەشکێنە بە حەقی خۆی نەبێ. منیش وازم لێهێنا. جا ئەگەر من ئەمەم لەبەر خاتری تۆ ئەنجام داوە. کەلێنێکی ترمان بۆ بکەرەوە. ئیتر (بەردەکە جولا)و کەلێنێکی تریان بۆ کرایەوە. ئەوی تریان وتی: خوایە خۆت ئاگاداری کە من کرێکارێکم گرتبوو بە حەوت مەن. کاتێ ئیشەکەی تەواوکرد، وتی: حەقەکەمم بەرێ. منیش حەوت مەنەکەم پێداو ڕازی نەبوو. منیش بەردەوام هەر بۆم تۆو ئەکرد تا چەند سەر گاو شوانێکم بۆ لێگرت بۆیان. لەدوایدا هاتەوە بۆلام و وتی: لەخوا بترسە حەقم مەخۆ. وتم: بڕۆ هەموو ئەو گاگەلانە بە شوانەکانیشیانەوە هی تۆن. وتی: لەخوا بترسە و گاڵتەم پێمەکە. وتم: من گاڵتەت پێناکەم. بڕۆ ئەو گاگەلانە هەمووی بەرە بۆ خۆت بە شوانەکانیشیانەوە. ئیتر بردی و ڕۆیشت. جا خوایە ئەگەر من ئەمەم لەبەر خاتری ڕەزامەندی تۆ کردووە ئەو دەرووەی کە ماوە بۆمان بکەرەوە. ئیتر ئەو دەرووەیشی لێکردنەوە".

(٤) دوعا لەکاتی ناڕەحەتیدا

١٠٠٤ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه): أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَاوَاتِ ورَبُّ الْأَرْضِ ورَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ". (بخاري/ الدعوات/ ٥٩٨٦)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەکاتی ناڕەحەتیدا دەیفەرموو: "لااله الا الله العظيم الحكيم لا اله الا الله رب السماوات و رب الأرض، رب العرش الكريم".

٦) دۆعا گیرایە ئەگەر پەلە نەکەیت

١٠٠٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ، مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ". قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَا الاسْتِعْجَالُ؟ قَالَ: "يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ وقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي، فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ ويَدَعُ الدعاء". (بخاري/ الدعوات/ ٥٩٨١)

(أبی هريره) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "بەردەوام دۆعا و نزای مرۆڤ وەردەگیرێت، مادام دوعایەکی گوناه، یان بڕینی پەیوەندی خزمایەتی نەبێت یا پەلەنەکات" وترا بە پێغەمبەر (ﷺ) پەلە کردن چییە؟ فەرمووی: "دەڵێ: دۆعام

کرد و دۆعام کرد و لێم وەرنەگیرا، ئەو کاتە واز لە دوعا دەهێنێ و داوا لەخوا ناکات".

(٧) دوعا و نزا لە کۆتایی شەودا

١٠٠٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السماء الدُّنْيَا، حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ، فَيَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ ومَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ ومَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ". (بخاري/ التهجد/ ١٠٩٤)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ:پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ڕەحمەت و بەزەیی خوای گەورە و باڵادەست هەموو شەوێك دادەبەزێت بۆ ئاسمانی دونیا، کاتێك کۆتایی سێیەکی شەوی دەمێنێت، دەفەرمووێت، کێ بانگم دەکات و نزام لا دەکات، هەتا بێم بەهانایەوە و نزاکەی گیرابکەم، کێ داوای شتم لێدەکات، هەتا پێی ببەخشم، کێ داوای لێخۆشبوونم لێدەکات هەتا لێی خۆش ببم".

(٨) دوعاکردن لەکاتی خوێندنی کەڵەشێردا

١٠٠٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِه، فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا. وإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا". ببخ بدء الخلق/ ٣١٢٧)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "هەرکاتێك گوێتان لە خوێندنی کەڵەشێر بوو، ئەوا داوای خێر وبەرەکەت لە خوا بکەن، چونکە ئەو فریشتەی بینیوە. هەرکاتێکیش گوێتان لە زەڕینی گوێدرێژ بوو ئەوا پەنا بگرن بە خوای گەورە لە خراپە و شەڕی شەیتان، چونکە ئەوە چاوی بەشەیتان کەوتووە".

(٩) ئاوات خواستنی مردن بەهۆی بەڵاوە باش نییە

١٠٠٨ـ عَنْ أَنَسٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ لِضُرٍّ نَزَلَ بِهِ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ مُتَمَنِّيًا فَلْيَقُلِ: اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي". (بخاري/ الدعوات/ ٥٩٩٠)

(أنس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "باهیچ کەسێك لەئێوە ئاواتی مردن نەخوازێت لەبەر ئەوەی تووشی بەڵایەك بووە، ئەگەر زۆر پێویست بوو ئاوات بخوازێت، ئەوا بابڵێت "خوایە ! ئەگەر ژیان چاکترە بۆم ئەوا بمژێینە، ئەگەر مردنیش چاکترە بۆم بممرێنە".

بەشی پەنجاو حەوتەم: ذكر و یادی خوای گەورە

(١) هاندان بۆ یادی خواو، نزیك بوونەوە لەخوا بە بەردەوامی یادكردنی

١٠٠٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي، إِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ، وإِنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا، وإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً". (بخاري/ التوحيد/ ٦٩٧٠)

(أبـو هريـرة)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویـەتی: "خـوای گـەورە دەفەرمووێت: من لەگەڵ گومانی بەندەی خۆمم، من لەگەڵیدام كاتێـك یـادم دەكـات، ئەگەر لە دەروون و نەفسی خۆیدا یادم بكات، ئەوامنیش لەدەروون و نەفسی خۆمـدا یادی دەكەم، ئەگەر لەناو كۆڕ و كۆمەڵدا یادم بكات، ئەوا منیش یادی دەكـەم لـەناو كۆڕ و كۆمەڵێكدا لەوەی خۆی چاكتربن، ئەگەر یەك بست لەمن نزیك ببێتەوە ئەوا من یەك باڵ لێی نزیك دەبمەوە، ئەگەر یەك باڵ لە من نزیك ببێتەوە ئـەوا مـن یـەك گـەز لێی نزیك دەبمەوە، ئەگەر بە ئاسایی بێـت بـۆلام ، ئـەوا مـن بـەڕاكردن بـەرەو ڕووی دەچم".

(٢) خێری كۆڕی زیكری خوا

١٠١٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "إِنَّ لِلَّهِ تَبَارَكَ وتَعَالَى مَلَائِكَةً سَيَّارَةً فُضُلًا، يَتَتَبَّعُونَ مَجَالِسَ الذِّكْرِ، فَإِذَا وجَدُوا مَجْلِسًا فِيهِ ذِكْرٌ قَعَدُوا مَعَهُمْ وحَفَّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا بِأَجْنِحَتِهِمْ، حَتَّى يَمْلَئُوا مَا بَيْنَهُمْ وبَيْنَ السماء الدُّنْيَا، فَإِذَا تَفَرَّقُوا عَرَجُوا وصَعِدُوا إِلَى السماء. قَالَ: فَيَسْأَلُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ وهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ: مِنْ أَيْنَ جِئْتُمْ؟ فَيَقُولُونَ: جِئْنَا مِنْ عِنْدِ عِبَادٍ لَكَ فِي الْأَرْضِ يُسَبِّحُونَكَ، ويُكَبِّرُونَكَ، ويُهَلِّلُونَكَ، ويَحْمَدُونَكَ، ويَسْأَلُونَكَ. قَالَ: ومَاذَا يَسْأَلُونِي؟ قَالُوا: يَسْأَلُونَكَ جَنَّتَكَ. قَالَ: وهَلْ رَأَوْا جَنَّتِي؟ قَالُوا: لَا أَيْ رَبِّ. قَالَ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا جَنَّتِي؟ قَالُوا: ويَسْتَجِيرُونَكَ. قَالَ: ومِمَّ يَسْتَجِيرُونَنِي؟ قَالُوا: مِنْ نَارِكَ يَا رَبِّ. قَالَ: وهَلْ رَأَوْا نَارِي؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا نَارِي؟ قَالُوا: ويَسْتَغْفِرُونَكَ. قَالَ: فَيَقُولُ: قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ فَأَعْطَيْتُهُمْ مَا سَأَلُوا، وأَجَرْتُهُمْ مِمَّا اسْتَجَارُوا. قَالَ: فَيَقُولُونَ: رَبِّ فِيهِمْ فُلَانٌ عَبْدٌ خَطَّا و، إِنَّمَا مَرَّ فَجَلَسَ

مَعَهُمْ. قَالَ: فَيَقُولُ: ولَهُ غَفَرْتُ، هُمُ الْقَوْمُ لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ". (بخاري/ الدعوات/ ٦٠٤٥)

(أبو هريرة) (ﺭﺿﻲ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻨﻪ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "خوای بەرز و باڵا چەند فریشتەیەکی گەڕۆکی زیادەی هەیە، بەشوێن کۆڕی زیکردا دەگەڕێن، کاتێ کۆڕێکیان بینی یادی خوا دەکەن لەگەڵیان دادەنیشن بەباڵەکانیان یەکتری پەرژین دەکەن، تا وەکو نێوان خۆیان و نێوان ئاسمانی دونیا پڕدەکەن ، کاتێ ئەو کۆڕە بڵاوەی لێدەکەن ئەوانیش سەردەکەونەوە بۆ ئاسمان. دەڵێ: ئینجا خوای بالادەست لێیان دەپرسێت لەکاتێکدا ئەو خۆی لەوان چاکتر دەزانێ "لە کوێوە هاتوون؟" دەڵێن لای چەند بەندەیەکی خۆتەوە هاتین لەسەر زەوییەوە هەمیشە (سبحان الله، الله اکبر، لااله الاالله و، الحمد لله)یان دەکرد و، لەتۆیش دەپاڕانەوە، فەرمووی: "داوای چیم لێدەکەن! دەڵێن: داوای بەهەشتەکەت دەکەن. دەفەرمووێت: جا بەهەشتی منیان دیوە؟ دەڵێن: نەخێر ئەی پەروەردگار. دەفەرمووێت: ئەی چۆن دەبوو ئەگەر بەهەشتەکەیان ببینیایا؟ دەڵێن: پەنایشت پێدەگرن. دەفەرمووێت: لەچی پەنام پێ دەگرن؟ دەڵێن: لە ئاگرەکەت ئەی پەروەردگار. دەفەرمووێت: ئایا! ئاگرەکەیان دیوم، دەڵێن: نەخێر. دەفەرمووێت: ئەی چۆن دەبوو ئەگەر ئاگرەکەیان ببینایا؟ دەڵێن: داوای لێخۆشبونیشت لێدەکەن. ئەویش دەفەرموێت: ئەوا منیش لێیان خۆش بووم و، داوای چیشیان کردووە پێیان دەدەم و، پەنایشیان دەدەم لەوەی پەنام پێدەگرن ، ئەوانیش دەڵێن: ئەی پەروەردگار فلان کەسیان تێدایە زۆر گوناهبارە و، هەر ڕابووردووە بەلایاندا، دانیشتووە لەگەڵیان. دەفەرمووێت: وا لەویش خۆش بووم، ئەوانە کۆمەڵێکن دانیشتوو لەگەڵیان بەدبەخت نابێت".

(٣) ئەو پیاو و ژنانەی یادی خوا دەکەن

١٠١١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﺭﺿﻲ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻨﻪ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يَسِيرُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ، فَمَرَّ عَلَى جَبَلٍ يُقَالُ لَهُ جُمْدَانُ، فَقَالَ: "سِيرُوا، هَذَا جُمْدَانُ، سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ". قَالُوا: ومَا الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا والذَّاكِرَاتُ". (بخاري/ المغازي/ ٣٨٨٤)

(أبوهريرة)(ﺭﺿﻲ ﺍﻟﻠﻪ ﻋﻨﻪ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) بەڕێی مەککەدا دەڕۆیشت بەلای کێوێکدا ڕابورد پێی دەوترا (جُمران) فەرمووی: "بڕۆن، ئەمە (جُمران)ە، یەکتاپەرستەکان

پێشکەوتن"، وتیان: یەکتاپەرستەکان کێن ئەی پێغەمبەری خوا، فەرمووی: "ئەو پیاوو ژنانەی کە یادی خوا زۆر دەکەن"

(٤) دەنگ بەرزکردنەوە بە زیکرکردن

١٠١٢ـ عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي سَفَرٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَجْهَرُونَ بِالتَّكْبِيرِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "أَيُّهَا النَّاسُ ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، إِنَّكُمْ لَيْسَ تَدْعُونَ أَصَمَّ ولَا غَائِبًا، إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وهُوَ مَعَكُمْ". قَالَ: وأَنَا خَلْفَهُ، وأَنَا أَقُولُ: لَا حَوْلَ ولَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، فَقَالَ: "يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ، أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ". فَقُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "قُلْ: لَا حَوْلَ ولَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". (بخاري/ المغازي/ ٣٩٦٨)

(أبـو موسـى) (ﷺ) دەڵـێ: لـە خزمـەت پێغەمبـەردا بـووین (ﷺ) لەسـەفەرێکا، خـەڵکی بـەدەنگی بـەرزەوە (الله اکبر)یـان دەکـرد، پێغەمبـەریش (ﷺ) فـەرمووی: "خەڵکینە لە سەرخۆبن، خۆ ئێوە بانگی کەسێ ناکەن کەڕ و نادیاربێت. ئێوە بانگی کەسێ دەکەن بیسەر و نزیکە هەمیشە لەگەڵتانە". دەڵێ: منیش لە دوایـەوە بـووم، دەموت: (لا حول ولاقوة الاّ بالله) فـەرمووی: "ئـەی (عبـدالله)ی کـوڕی (قـیس)، ئایـا گەنجینەیەك لە گەنجینەکانی بەهەشتت پیشان نەدەم؟" وتم: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا، فەرمووی: بڵێ "لاحول ولاقوه الاّ بالله" واتا: هیچ هێز و دەسەڵاتێك نییە تـەنها بە یارمەتی خوا نەبێت.

(٥) ئەوەی لەکاتی خەوتندا دەوترێت

١٠١٣ـ عَنْ عَلِي بن أبي طالب (ﷺ): أَنَّ فَاطِمَةَ (ﷺ) اشْتَكَتْ مَا تَلْقَى مِنَ الرَّحَى فِي يَدِهَا، وأَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) سَبْيٌ، فَانْطَلَقَتْ فَلَمْ تَجِدْهُ، ولَقِيَتْ عَائِشَةَ (ﷺ) فَأَخْبَرَتْهَا، فَلَمَّا جاء النَّبِيُّ (ﷺ) أَخْبَرَتْهُ عَائِشَةُ بِمَجِي و فَاطِمَةَ (ﷺ) إِلَيْهَا. فَجاء النَّبِيُّ (ﷺ) إِلَيْنَا وقَدْ أَخَذْنَا مَضَاجِعَنَا، فَذَهَبْنَا نَقُومُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): "عَلَى مَكَانِكُمَا". فَقَعَدَ بَيْنَنَا، حَتَّى وجَدْتُ بَرْدَ قَدَمه عَلَى صَدْرِي، ثُمَّ قَالَ: "أَلَا أُعَلِّمُكُمَا خَيْرًا مِمَّا سَأَلْتُمَا؟ إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا: أَنْ تُكَبِّرَا اللَّهَ أَرْبَعًا وثَلَاثِينَ، وتُسَبِّحَاهُ ثَلَاثًا وثَلَاثِينَ، وتَحْمَدَاهُ ثَلَاثًا وثَلَاثِينَ، فَهْوَ خَيْرٌ لَكُمَا مِنْ خَادِمٍ". (وزَادَ فِي أخرى: قَالَ عَلِيٌّ: مَا تَرَكْتُهُ مُنْذُ سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ (ﷺ). قِيلَ لَهُ: ولَا لَيْلَةَ صِفِّينَ؟ قَالَ: ولَا لَيْلَةَ صِفِّينَ). (بخاري/ الخمس/ ٢٩٤٥)

(علـي)ی کـوڕی (أبـو طالـب) (ﷺ) دەڵـێ: (فاطمـة) (ﷺ) دادو بێـداد دەکـات لەدەست ئەوەی کە تووشی دەست و پلی دێت لە زۆری دەستاڕکردن، پێغەمبـەریش (ﷺ) چـەند دیلێکـی دەسـت کـەوت دەبێـت، ئـەویش دەچـێت بـۆ خزمـەتی و نایدۆزێتـەوە، دەگـات بـە عائشـة (ﷺ)، و باسـەکەی لا دەکاتـەوە، کاتـێ پێغەمبـەر (ﷺ) دێتەوە (عائشە) (ﷺ) باسی هاتنی (فاطمة)(ﷺ)ی بـۆ دەکـات، پێغەمبـەریش (ﷺ) هـات بۆلامـان لەکاتێکدا ئێمـە چـووبووینە نـاو جێگـاوە، ویسـتمان هەسـتین، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "لە شوێنی خۆتان بـن" لـە نێوانمانـدا دانیشـت، تـاوەکو هەستم بە ساردی پێی کرد لەسەر سینگم، فـەرمووی: "ئـەرێ شـتێکتان فێرنەکـەم باشتر بێت لەوەی کە داواتان کردبوو؟ کاتێ چوونە نـاو نوێنـەوە: سـیو چـوار جـار (الله أكبر)و، سیو سێ جار (سبحان الله) و سیو سێجار (الحمد لله) بکەن، ئـەوە لـە خزمەتگوزار باشترە بۆتان. (لەڕیوایەتێکی تردا، علی وتی: لەوسـاوە لـە پێغەمبـەرم بیستوە ئەمانـەم تـەرك نـەکردووە، پێـی وتـرا: شـەوی (صـفین)یـش؟ وتـی: شـەوی (صفین)یش).

١٠١٤ــ عَنْ الْبراء بْنُ عَازِبٍ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "إِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وضُو وكَ للصَّلَاة، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شقِّكَ الْأَيْمَن، ثُمَّ قُل: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ وجْهِي إِلَيْكَ، وفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً ورَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجاءلَا مَنْجَا منْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بكتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وبنَبِيِّكَ الَّذي أَرْسَلْتَ. واجْعَلْهُنَّ منْ آخر كَلَامكَ، فَإِنْ مُتَّ منْ لَيْلَتكَ مُتَّ وأَنْتَ عَلَى الْفطْرَة". قَالَ: فَرَدَّدْتُهُنَّ لأَسْتَذْكرَهُنَّ، فَقُلْتُ: آمَنْتُ بِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، قَالَ: "قُلْ: آمَنْتُ بِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ". (بخاري/ الوضوء/ ٢٤٤)

(البراء)ی کوڕی (عازب) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "کاتـێ ویستت بچیتە سەر جێگە دەست نوێژبگرە وەك چۆن دەست نوێژ دەگریت بۆ نوێـژ، پاشان لەسەر لای ڕاست ڕاکشێ، پاشان بڵێ: خوایە من ڕووی ڕووخسـارم کـەچ کـرد بەرەولای تۆو، کاروباری خۆم حەواڵەی تۆ کرد و، پشت و پەنام دابەتۆو، بەئومێـدی (بەزەیی)تۆو، (ترسان) لە سزای تۆ، هیچ پەناو داڵدەیەك نییە لـە تـۆ مەگـەر بـەرەو لای تۆ نەبێت، باوەڕم هەیە بەو قورئانەی کە داتبەزاندووە و بەو پێغەمبـەرەیش کـە ڕەوانەت کردووە. با ئەمانە دواهەمین قسەبێت، ئەگەر لـەو شـەوەتدا بمریـت لەسـەر

سروشتی پاك دەمریت". دەڵێ: منیش دووبارەم كردنەوە تا لەبەریان كەم، وتم: باوەڕم هێنابەو (نێردراوە)ی كەناردووتە، فەرمووی: "بڵێ: باوەڕم هێنا بەو پێغەمبەرەی كە ناردووتە".

١٠١٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَأْخُذْ دَاخِلَةَ إِزَارِهِ فَلْيَنْفُضْ بِهَا فِرَاشَهُ، وَلْيُسَمِّ اللَّهَ، فَإِنَّهُ لَا يَعْلَمُ مَا خَلَفَهُ بَعْدَهُ عَلَى فِرَاشِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَضْطَجِعَ فَلْيَضْطَجِعْ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ، وَلْيَقُلْ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّي، بِكَ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ". (بخاري/ الدعوات/ ٥٩٦١)

(أبو هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "كاتێ یەكێكتان چووە ناو جێگای نووستنەوە، با چمكێكی كراسەكەی بگرێت و، جێگاكەی پێبتەكێنێ و ناوی خوا ببات، چونكە خۆ ئەو نازانێ پاش خۆی چی هاتۆتە ناو جێگاكەی، هەر كاتێ ویستی بنوێت با لەسەر لای ڕاستی ڕاكشێت و بڵێت: پەروەردگارم خوایە گیان پاك و بێگەری بۆ تۆ، بە پشتیوان تۆ لاتەنیشتم دادەنێم، بەپشتیوانی تۆیش بەرزی دەكەمەوە، ئەگەر گیانی منت گرتە لای خۆت لێی خۆش بە، ئەگەر بەریشتدا بیپارێزە بەوەی كە بەندە باشەكانی خۆتی پێدەپارێزیت".

(٦) **خێری (سبحان الله) كردن**

١٠١٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ (عز وجل): سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ". (بخاري/ الدعوات/ ٦٠٤٣)

(أبي هريرة) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: "دوو وشە هەن سوكن لەسەر زمان قورسن لە تەرازوودا، خۆشەویستن لەلای خوای گەورە و میهرەبان: پاك و بێگەردیی و سوپاس و ستایش بۆ خوا، پاك و بێگەردیی بۆ خواوەندی مەزن".

(٧) كەسێ لە ڕۆژێكدا سەد جار بڵێت (لا اله الاّ الله وحده لا شريك له)

١٠١٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ، وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ

حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ (ذَلِكَ) حَتَّى يُمْسِيَ، ولَمْ يَأْتِ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِمَّا جاء بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. ومَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، حُطَّتْ خَطَايَاهُ ولَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ". (بخاري/ الدعوات/ ٦٠٤٢)

(أبـو هريـرة)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموويـەتی: "هـەر کـەس لـە ڕۆژێکدا سەد جـار بڵـێ: هـیچ پـەرسـتراوێك نیـە جگـە لـە (الله) نـەبێت تـاك و تـەنیاو بێهاوەڵە، موڵك و دەسەڵات هەر بۆ ئەوە و سوپاس و ستایشیش هەر شایانی ئـەوە، ئەو بەسەر هەموو شتێکدا بەتوانایە، ئەوە وەك ئەوە وایە دە بەندەی ئازاد کردبێـت و، سەد چاکەی بۆ دەنوسرێت و سەد گوناهی لەسەر لادەبرێت و دەبێتە سـپێر بـۆی لە شەیتان لەو ڕۆژەیدا تا ئێوارە، کەس چاکتری نەکردووە لەوەی ئـەو کردوویـەتی، مەگەر کەسێك زیاتر لەوەی کردبێت. هەر کەسیش لە ڕۆژێکدا سەد جار بڵـێ: پـاك و بێگەردی بۆ خوا سوپاس و سـتایش بـۆ خـوا، گوناهـەکانی لێهەڵدەوەرێت بـاوەکوو کەفی دەریاش وابێت".

بەشی پەنجاو هەشتەم: پەناگرتن بەخوا

(١) پەناگرتن بە خوا لە شەڕی فیتنەو ئاشوب

١٠١٨-عنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يَدْعُو بِهؤلاء الدَّعَوَات: "اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وعَذَابِ النَّارِ، وفِتْنَةِ الْقَبْرِ وعَذَابِ الْقَبْرِ، ومِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى ومِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِماء الثَّلْجِ والْبَرَدِ، ونَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وبَاعِدْ بَيْنِي وبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ والْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ والْهَرَمِ، والْمَأْثَمِ والْمَغْرَمِ". (بخاري/ الدعوات/ ٦٠١٦)

(عائشه) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ئەم نزایانەی دەکرد: "خوایە من پەنات پێدەگرم لە بەڵای ئاگر و سزای ئاگر و، بەڵای گۆڕ و سزای گۆڕ و، زیانی بەڵای دەوڵەمەندیی و زیانی بەڵای هەژاریی و، پەنات پێدەگرم لەزیانی بەڵای دەجالی گەڕیدە، ئەی خوایە هەڵە و تاوانەکانم بەبەفراو و تەرزە بشۆ و دڵودەروونم خاوێن کەرەوە لەهەڵەو تاوان وەك چۆن کراسی سپی لە چڵك و پیسی خاوێن دەبێتەوە، نێوان من و هەڵەکانم لێك دوور خەرەوە وەك چۆن نێوان خۆرهەڵات و خۆر ئاوات دوور خستۆتەوە، خوایە من پەنات پێدەگرم لە تەمەڵی و تەوەزەلی و پیری و پەککەوتەیی‌و تاوان و کاری قەرز و قۆڵە".

(٢) پەناگرتن بەخوا لەدەستەوەستانی و تەمەڵی

١٠١٩ـ عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ والْكَسَلِ، والْجُبْنِ والْهَرَمِ والْبُخْلِ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، ومِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا والْمَمَاتِ". (بخاري/ الدعوات/ ٢٦٦٨)

(أنس)ی کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: "خوایە من پەنات پێدەگرم لە بێدەسەڵاتی و تەمەڵی و لە ترسنۆکی و پیریی و چاوچنۆکی و، پەنات پێدەگرم لە سزای گۆڕ و، لە بەڵای ژیان و مردن".

(٣) پەناگرتن بەخوا لە چارە ڕەشی و بەدبەختی

١٠٢٠ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْ سُو و الْقَضَا و، ومِنْ دَرَك الشَّقَا و، ومِنْ شَمَاتَةِ الْأَعْدَا و، ومِنْ جَهْدِ الْبَلَا و. قَالَ عَمْرٌو فِي حَدِيثِهِ: قَالَ سُفْيَانُ: أَشُكُّ أَنِّي زِدْتُ واحِدَةً مِنْهَا. (بخاري/ الدعوات/ ٥٩٨٧)

(أبي هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) پەنای دەگرت بەخوا لە چارەڕەشی و بەدبەختی و لەهەرشتێك دەبێتە مایەی دڵخۆشی و شاگەشکەیی دوژمنان و، لەهەر بەڵایەکی ئەوتۆ کە کەس دەرەقەتی نەیەت، (عمرو) لە ڕیوایەتەکەیدا دەڵێ: (سفیان) وتی: من واگومان دەبەم کە خۆم یەکێکیانم لێزیاد کردبێت.

(٤) نزای خێرکردن بۆ کەسی پژمیو ئەگەر سوپاسی خوا بکات

١٠٢١ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: عَطَسَ عِنْدَ النَّبِيِّ (ﷺ) رَجُلَانِ، فَشَمَّتَ أَحَدَهُماءلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ، فَقَالَ الَّذِي لَمْ يُشَمِّتْهُ، عَطَسَ فُلَانٌ فَشَمَّتَّهُ وعَطَسْتُ أَنَا فَلَمْ تُشَمِّتْنِي؟ قَالَ: "إِنَّ هَذَا حَمِدَ اللَّهَ، وإِنَّكَ لَمْ تَحْمَدِ اللَّهَ ﷻ". (بخاري/ الأدب/ ٥٨٧١)

(أنس) کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: دوو پیاو لای پێغەمبەرا (ﷺ) پژمین، دۆعای بۆ یەکێکیان کرد، بەڵام بۆ ئەوی تریانی نەکرد، ئەوەیان کە دۆعای بۆ نەکرد وتی: فلان پژمی دۆعات بۆ کرد منیش پژمیم دۆعات بۆ نەکردم؟ فەرمووی: "چونکە ئەو سوپاسی خوای کرد، بەڵام تۆ سوپاسی خوای مەزنت نەکرد".

بەشی پەنجاو نۆیەم: تەوبە کردن

(١) هاندان لەسەر تەوبەکردن

١٠٢٢ـ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ أَعُودُهُ وهُوَ مَرِيضٌ، فَحَدَّثَنَا بِحَدِيثَيْنِ: حَدِيثًا عَنْ نَفْسِهِ، وحَدِيثًا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "لَلَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ مِنْ رَجُلٍ فِي أَرْضٍ دَوِّيَّةٍ مَهْلَكَةٍ، مَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وشَرَابُهُ، فَنَامَ، فَاسْتَيْقَظَ وقَدْ ذَهَبَتْ، فَطَلَبَهَا حَتَّى أَدْرَكَهُ الْعَطَشُ، ثُمَّ قَالَ: أَرْجِعُ إِلَى مَكَانِيَ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ فَأَنَامُ حَتَّى أَمُوتَ، فَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى سَاعِدِهِ لِيَمُوتَ، فَاسْتَيْقَظَ وعِنْدَهُ رَاحِلَتُهُ وعَلَيْهَا زَادُهُ وطَعَامُهُ وشَرَابُهُ، فَاللَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذَا بِرَاحِلَتِهِ وزَادِهِ". (بخاري/ الدعوات/ ٥٩٤٩)

(حارث)ی کوڕی (سُوَید) دەڵێ: چووم بۆ سەردانی (عبدالله) (ﷺ) کەنەخۆش بوو، دوو قسەی بۆکردین، قسەیەکیان هی خۆی بوو، قسەیەکیشیان لە پێغەمبەرەوە ، وتی: لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "بەڕاستی خوا زۆر دڵخۆشترە لە تەوبەی بەندەیەکی باوەڕداری خۆی لەپیاوێك لەبیابانێکی چۆڵی فەوتێنەردا کە وڵاخی سواریەکەی خۆیی پێ بێت، خۆراك و خواردنەوەکەیی لەسەر بێت، خەوی پیابکەوێت، کاتێ خەبەری دەبێتەوە) سەیر بکات(وڵاخەکەی ڕۆیشتووە، ئەویش بە شوێنیدا بگەڕێت تا تینوێتی زۆری بۆ دێنێت، پاشان لەبەرخۆیەوە بڵێت: ئەگەڕێمەوە بۆ ئەو شوێنەی کە تیا بووم ئەخەومەوە تا دەمرم. سەربنێتەوە سەر باڵی تا بمرێت، بەڵام کاتێ خەبەری دەبێتەوە سەیر بکات وا وڵاخەکەی بەخواردن و خواردنەوەکەیەوە بەلایەوە وەستاوە، دەی خوا زۆر خۆشحاڵترە بەتەوبەی بەندەی باوەڕدار لەو پیاوە بە وڵاخ و توێشووەکەی".

(٢) ڕاستگۆیی لەتەوبەداو گوتەی خوای گەورە (وَعَلَى الثَّلاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا)

١٠٢٣ـ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: ثُمَّ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) غَزْوَةَ تَبُوكَ، وهُوَ يُرِيدُ الرُّومَ ونَصَارَى الْعَرَبِ بِالشَّامِ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ –وكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ– قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حَدِيثَهُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ، قَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا قَطُّ إِلَّا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ، غَيْرَ أَنِّي

قَدْ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ. ولَمْ يُعَاتِبْ أَحدًا تَخَلَّفَ عَنْهُ إِنَّمَا خَرجَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) والْمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِيرَ قُرَيْشٍ، حَتَّى جَمعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ، ولَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاثَقْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ، ومَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَدْرٍ، وإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا، وكَانَ مِنْ خَبَرِي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ: أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى ولَا أَيْسرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ، واللَّه مَا جَمَعْتُ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ، فَغَزَاهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فِي حَرٍّ شَدِيدٍ، واسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا ومَفَازًا، واسْتَقْبَلَ عَدُوًّا كَثِيرًا، فَجَلَا لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ، فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِمِ الَّذِي يُرِيدُ، والْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) كَثِيرٌ، ولَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابُ حَافِظٍ –يُرِيدُ بِذَلِكَ الدِّيوَانَ– قَالَ كَعْبٌ: فَقَلَّ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ يَظُنُّ أَنَّ ذَلِكَ سَيَخْفَى لَهُ، مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وحْيٌ مِنَ اللَّه عَزَّ وجَلَّ. وغَزَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طَابَتِ الثِّمَارُ والظِّلَالُ فَأَنَا إِلَيْهَا أَصْعَرُ، فَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) والْمُسْلِمُونَ مَعَهُ، وطَفِقْتُ أَغْدُو لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ، فَأَرْجِعُ ولَمْ أَقْضِ شَيْئًا، وأَقُولُ فِي نَفْسِي: أَنَا قَادِرٌ عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَرَدْتُ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتَمَادَى بِي حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ، فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) غَادِيًا والْمُسْلِمُونَ مَعَهُ، ولَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِي شَيْئًا، ثُمَّ غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ ولَمْ أَقْضِ شَيْئًا، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتَمَادَى بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وتَفَارَطَ الْغَزْوُ، فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِلَ فَأُدْرِكَهُمْ، فَيَا لَيْتَنِي فَعَلْتُ، ثُمَّ لَمْ يُقَدَّرْ ذَلِكَ لِي، فَطَفِقْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) يَحْزُنُنِي أَنِّي لَا أَرَى لِي أُسْوَةً إِلَّا رَجُلًا مَغْمُوصًا عَلَيْهِ فِي النِّفَاقِ، أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ مِنَ الضُّعَفَا و. ولَمْ يَذْكُرْنِي (رَسُولُ اللَّه (ﷺ)) حَتَّى بَلَغَ تَبُوكَ، فَقَالَ وهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بِتَبُوكَ: "مَا فَعَلَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ". قَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّه، حَبَسَهُ بُرْدَاهُ والنَّظَرُ فِي عِطْفَيْهِ. فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ: بِئْسَ مَا قُلْتَ، واللَّه يَا رَسُولَ اللَّه مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا. فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ رَأَى رَجُلًا مُبَيِّضًا يَزُولُ بِهِ السَّرَابُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "كُنْ أَبَا خَيْثَمَةَ". فَإِذَا هُوَ أَبُو خَيْثَمَةَ الْأَنْصَارِيُّ. وهُوَ الَّذِي تَصَدَّقَ بِصَاعِ التَّمْرِ حِينَ لَمَزَهُ الْمُنَافِقُونَ. فَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَدْ تَوَجَّهَ قَافِلًا مِنْ تَبُوكَ حَضَرَنِي بَثِّي، فَطَفِقْتُ أَتَذَكَّرُ الْكَذِبَ وأَقُولُ: بِمَ أَخْرُجُ مِنْ سَخَطِه غَدًا؟ وأَسْتَعِينُ عَلَى ذَلِكَ كُلَّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي، فَلَمَّا قِيلَ لِي: إِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا، زَاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ، حَتَّى عَرَفْتُ أَنِّي لَنْ أَنْجُوَ مِنْهُ بِشيء أَبَدًا، فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ، وصَبَّحَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) قَادِمًا، وكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ

بِالْمَسْجِدِ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جاءهُ الْمُخَلَّفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ، ويَحْلِفُونَ لَهُ، وكَانُوا بِضْعَةً وثَمَانِينَ رَجُلًا، فَقَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَانِيَتَهُمْ وبَايَعَهُمْ واسْتَغْفَرَ لَهُمْ، ووكَلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ، حَتَّى جِئْتُ، فَلَمَّا سَلَّمْتُ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَ: "تَعَالَ". فَجِئْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ لِي: "مَا خَلَّفَكَ؟ أَلَمْ تَكُنْ قَد ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي واللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَنِّي سَأَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِعُذْرٍ، ولَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا، ولَكِنِّي واللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَئِنْ حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسْخِطَكَ عَلَيَّ، ولَئِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِنِّي لَأَرْجُو فِيهِ عُقْبَى اللَّهِ، واللَّهِ مَا كَانَ لِي عُذْرٌ، واللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى ولَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ". فَقُمْتُ، وثَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ فَاتَّبَعُونِي، فَقَالُوا لِي: واللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا، لَقَدْ عَجَزْتَ فِي أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِمَا اعْتَذَرَ بِهِ إِلَيْهِ الْمُخَلَّفُونَ، فَقَدْ كَانَ كَافِيَكَ ذَنْبَكَ اسْتِغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) لَكَ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤَنِّبُونَنِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَأُكَذِّبَ نَفْسِي، قَالَ: ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَقِيَ هَذَا مَعِي مِنْ أَحَدٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ، لَقِيَهُ مَعَكَ رَجُلَانِ قَالَا مِثْلَ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لَكَ. قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هُمَا؟ قَالُوا: مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعَةَ الْعَامِرِيُّ، وهِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ. قَالَ: فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَدْرًا، فِيهِمَا أُسْوَةٌ. قَالَ: فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي. قَالَ: ونَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ. قَالَ: فَاجْتَنَبَنَا النَّاسُ، وقَالَ: تَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرَتْ لِي فِي نَفْسِيَ الْأَرْضُ، فَمَا هِيَ بِالْأَرْضِ الَّتِي أَعْرِفُ، فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً، فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَانَا وقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا يَبْكِيَانِ، وأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وأَجْلَدَهُمْ، فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ وأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ، ولَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ، وآتِي رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) فَأُسَلِّمُ عَلَيْهِ وهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي: هَلْ حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلَامِ أَمْ لَا؟ ثُمَّ أُصَلِّي قَرِيبًا مِنْهُ وأُسَارِقُهُ النَّظَرَ، فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي نَظَرَ إِلَيَّ، وإِذَا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي، حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ عَلَيَّ مِنْ جَفْوَةِ الْمُسْلِمِينَ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ، وهُوَ ابْنُ عَمِّي وأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا قَتَادَةَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمَنَّ أَنِّي أُحِبُّ اللَّهَ ورَسُولَهُ؟ قَالَ: فَسَكَتَ، فَعُدْتُ فَنَاشَدْتُهُ فَسَكَتَ. فَعُدْتُ فَنَاشَدْتُهُ، فَقَالَ: اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَفَاضَتْ عَيْنَايَ. وتَوَلَّيْتُ

حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ، فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي فِي سُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا نَبَطِيٌّ مِنْ نَبَطِ أَهْلِ الشَّامِ، مِمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ، يَقُولُ: مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ؟ قَالَ: فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ إِلَيَّ حَتَّى جاءني، فَدَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِك غَسَّانَ، وكُنْتُ كَاتِبًا، فَقَرَأْتُهُ. فَإِذَا فيه: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ، ولَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بِدَارِ هَوَانٍ ولَا مَضْيَعَةٍ، فَالْحَقْ بِنَا نُوَاسِكَ. قَالَ: فَقُلْتُ حِينَ قَرَأْتُهَا: وهَذِه أَيْضَا مِنَ الْبَلَا و، فَتَيَامَمْتُ بِهَا التَّنُّورَ فَسَجَرْتُهَا بِهَا، حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ، واسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ، إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) يَأْتِينِي فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتَزِلَ امْرَأَتَكَ. قَالَ: فَقُلْتُ: أُطَلِّقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ؟ قَالَ: لَا، بَلِ اعْتَزِلْهَا فَلَا تَقْرَبَنَّهَا. قَالَ: فَأَرْسَلَ إِلَى صَاحِبَيَّ بِمِثْلِ ذَلكَ، قَالَ: فَقُلْتُ لِامْرَأَتِي: الْحَقِي بِأَهْلِك فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ، قَالَ: فَجاءت امْرَأَةُ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَقَالَتْ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائِعٌ، لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ، فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ؟ قَالَ: "لَا، ولَكِنْ لَا يَقْرَبَنَّك". فَقَالَتْ: إِنَّهُ واللَّه مَا بِه حَرَكَةٌ إِلَى شيء، و واللَّه مَا زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِه مَا كَانَ إِلَى يَوْمِه هَذَا. قَالَ: فَقَالَ لي بَعْضُ أَهْلِي: لَوِ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) في امْرَأَتِكَ، فَقَدْ أَذِنَ لِامْرَأَةِ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ؟ قَالَ: فَقُلْتُ: لَا أَسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولَ اللَّه (ﷺ) ومَا يُدْرِينِي مَاذَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ؟ قَالَ: فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ، فَكَمُلَ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نُهِيَ عَنْ كَلَامِنَا، قَالَ: ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صَبَاحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ مِنَّا، قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وضَاقَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ، سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بِأَعْلَى صَوْتِه: يَا كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَبْشِرْ، قَالَ: فَخَرَرْتُ سَاجِدًا، وعَرَفْتُ أَنْ قَدْ جاء فَرَجٌ، **(قَالَ):** فَآذَنَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) النَّاسَ بِتَوْبَةِ اللَّه عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَذَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا. فَذَهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ، وركَضَ رَجُلٌ إِلَيَّ فَرَسًا، وسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي وأَوْفَى الْجَبَلَ فَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ، فَلَمَّا جاءنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي فَنَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ بِبِشَارَتِه، واللَّه مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ، واسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبِسْتُهُمَا، فَانْطَلَقْتُ أَتَأَمَّمُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ)، يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يُهَنِّئُونِي بِالتَّوْبَةِ، ويَقُولُونَ: لِتَهْنِئْكَ تَوْبَةُ اللَّه عَلَيْكَ، حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وحَوْلَهُ النَّاسُ، فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّه يُهَرْوِلُ حَتَّى صَافَحَنِي وهَنَّأَنِي، واللَّهِ مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ. قَالَ: فَكَانَ

كَعْبٌ لَا يَنْسَاهَا لِطَلْحَةَ، قَالَ كَعْبٌ: فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ –وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُورِ– وَيَقُولُ: "أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ". قَالَ: فَقُلْتُ: أَمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: "لَا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ". وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ كَأَنَّ وَجْهَهُ قِطْعَةُ قَمَرٍ، قَالَ: وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ. قَالَ فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ (ﷺ). فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَمْسِكْ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ". قَالَ: فَقُلْتُ: فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِيَ الَّذِي بِخَيْبَرَ، قَالَ: وَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا أَنْجَانِي بِالصِّدْقِ، وَإِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أُحَدِّثَ إِلَّا صِدْقًا مَا بَقِيتُ. قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ، مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) (إِلَى يَوْمِي هَذَا) أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي اللَّهُ (ﷻ) بِهِ، وَاللَّهِ مَا تَعَمَّدْتُ كَذْبَةً مُنْذُ قُلْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) إِلَى يَوْمِي هَذَا، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ فِيمَا بَقِيَ. قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ) حتى باغ: (إِنَّهُ بِهِمْ رَ ووفٌ رَحِيمٌ. وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ) حَتَّى بَلَغَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) (التوبة:: ١١٧–١١٩). قَالَ كَعْبٌ: وَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ –بَعْدَ إِذْ هَدَانِي اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ– أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) أَنْ لَا أَكُونَ كَذَبْتُهُ، فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا، إِنَّ اللَّهَ قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لِأَحَدٍ، وَقَالَ اللَّهُ (ﷻ): (سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاً و بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ) (التوبة: ٩٥) قَالَ كَعْبٌ: كُنَّا خُلِّفْنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ حَلَفُوا لَهُ، فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ، وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى فِيهِ، فَبِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: (وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا) وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ (اللَّهُ) مِمَّا خُلِّفْنَا تَخَلُّفَنَا عَنِ الْغَزْوِ، وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِيَّانَا، وَإِرْجَاؤُهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ، فَقَبِلَ مِنْهُ. (بخاري/ المغازي/ ٤١٥٦)

(أبن شهاب) دەڵێ: دوای ئەوەی پێغەمبەر (ﷺ) غەزای (تبووك)ی کرد، کە ڕۆم وعەرەبە گاورەکانی شامی مەبەست بوو، دەڵێت: (عبدالرحمن)ی کوڕی (عبدالله) ی کوڕی (کعب)ی کوڕی (مالك) هەواڵی پێدام: کە (عبدالله)ی کوڕی (کعب)ی کوڕی

(مالك) –کەلە کوڕەکانیدا ئەو چاوساغیی (کعب)ی دەکرد، کاتێ کوێر بوو بوو– دەڵێت: گوێم لە (کعب)ی کوڕی (مالك) بوو کاتێ باسی دواکەوتنی خۆی دەکرد لە جەنگی (تبوك)و لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) وتی: لە هیچ جەنگێك لەو جەنگانەی پێغەمبەر (ﷺ) کردوویەتی هەرگیز دوانەکەوتووم جگە لە جەنگی (تبوك)، بەڵام ئەوە هەیە لە جەنگی (بدر)یش دواکەوتم بەڵام پێغەمبەر (ﷺ) گلەیی لە هیچ کەس نەکرد کە دواکەوتبێت، چونکە پێغەمبەر (ﷺ) کە دەرچوو لەگەڵ موسوڵمانەکان مەبەستیان کاروانەکەی قورەیش بوو، کەچی خوا لەگەڵ دوژمنەکانیان بەرەوڕووی کردنەوە بەبێ وادەی دیاری کراو، لە ڕاستیدا من ئامادەی شەوی (عەقەبە) بووم لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) کاتێ پەیمانمان بەست لەسەر ئیسلامەتی، کە پێم خۆش نییە بیگۆڕمەوە بە جەنگی بەدر، ئەگەر چی جەنگی (بدر) ناو وشۆرەتی لەناو خەڵکیدا زیاترە لەو شەوە، ئەو بەسەرهاتەش کەبەسەرمندا هات کەلە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) دواکەوتم لەغەزای تەبوك ئەوە بوو: کەمن هیچ کاتێك لەوکاتەی کەلە پێغەمبەر (ﷺ) دواکەوتم بەهێزتر و بەگوڕتر و دەوڵەمەندتر نەبووم، بەخوا قەت لەوەو پێش دوو وڵاخی سواریم بەخۆمەوە نەدیووە، کەچی لەو جەنگەدا هەمبوو، پێغەمبەر (ﷺ) کەئەو جەنگەی کرد کاتەکەی زۆر گەرم بوو بەرەوڕووی ڕێیەکی دوور و، بیابانێکی پان وبەرین بوویەوە، هەروەك ڕووبەڕووی لەشکرێکی ئێجگار زۆری دوژمنان دەبوویەوە، هەربۆیە نیاز و مەرامی خۆی بۆیان ئاشکرا کرد، تا خۆیان ساز و ئامادە بکەن، هەر بۆیە ڕێڕەوی خۆیانی بۆ باس کردن کەبەرەو کوێ دەچن. موسڵمانانیش ئەو ڕۆژە لە خزمەت پێغەمبەرا (ﷺ) زۆر بوون. سەرژمێر نەکرابوون لە تۆمارگەیەکدا، هەرکاتێك یەکێك بیویستایە خۆی بشارێتەوە ون دەبوو، مەگەر وەحی خوای گەورە ئاشکرای بکردایە. پێغەمبەریش (ﷺ) لەکاتێکدا کەئەو جەنگەی کرد میوە پێگەیشتبوو سێبەر خۆش بوو بوو، منیش زۆر حەزم لەو میوە و سێبەرە دەکرد، ئەوە بوو پێغەمبەر (ﷺ) و موسڵمانەکان تفاقی خۆیان خست. منیش سەرلەبەیانی دەستم دایە خۆ ساز کردن کەچی دەگەڕامەوە و هیچیشم نەدەکرد. لە دڵی خۆمدا دەموت: من هەر کات بمەوێ ئەتوانم خۆم سازدەم، هەروا بەوشێوە مامەوە تا پێغەمبەر (ﷺ) و موسڵمانان بەڕێکەوتن بێئەوەی من هیچ تفاقێکم ئامادەکردبێت، بۆ سبەینێ هەمدیسان دەڕۆیشتم تا خۆم ساز بکەم کەچی دەگەڕامەوە و هیچیشم نەدەکرد، بەردەوام لەسەر ئەوە حاڵە مامەوە تا سوپاکە

تاویان داو دوورکەوتنەوە، بەتەمابووم بڕۆم بەدوایاندا و پێیان بگەمەوە، خۆزگە وام بکردایە، بەڵام لەچارەم نەنوسرابوو، دوای ڕۆیشتنی پێغەمبەر (ﷺ) هەرکاتێ دەچوومە دەرەوە خەفەتبار دەبووم بەوەی کەسێکم نەدەبینی وەك خۆم وابێت، مەگەر پیاوێکی بە دووڕوو تۆمەتبارکراو، یان کەسێك کە خوا مۆڵەتیدابێت، وەکو لاواز و بێتواناکان.

پێغەمبەر (ﷺ) باسی نەکردبووم هەتا گەیشتبووە (تبوك)، لەوێ کاتێ لەناو خەڵکیدا دانیشتبوو فەرمووبووی: "(کعب)ی کوڕی (مالك) چی لێهات؟ پیاوێك لە (بني سلمة) وتبووی: ئەی پێغەمبەری خوا قاتەجلەکەیی و تەماشاکردنی ئەملاولای خۆی گیریداوە، (معاذ)ی کوڕی (جبل) پێی دەڵێ: خراپت وت، بەخوا ئەی پێغەمبەری خوا خێر نەبێت هیچمان لێنەدیوە، پێغەمبەریش (ﷺ) بێدەنگ دەبێت، کە پێغەمبەر (ﷺ) لەم حاڵەدابوو پیاوێکی سپی پۆشی بینی دڕی بەتراویلەکەکە (سراب) دەدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "دەی (أبو (خیثمة)بە"، کە دەرکەوت (أبو خیمة الانصاری) بوو. ئەویش ئەو پیاوە بوو، کە مەنێ خورمای کردبوو بە خێر و، لەوکاتەدا دوڕووەکان تانەوتەشەریان لێدابوو، (کعب)ی کوڕی (مالك) دەڵێ: کاتی پێم گەیشتەوە کە پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڕانەوەدایە لە تبوك خەفەت دایگرتم. بیرم لە درۆ دروستکردن دەکردەوە، لەدڵی خۆمدا دەموت: چۆن وبەچی بتوانم سبەینێ خۆم لە تووڕەیی پێغەمبەر (ﷺ) ڕزگار بکەم؟ بۆ ئەم مەبەستە کەوتمە ڕاو تەکبیر و هەر کەسێك لەماڵ و خێزان و کەس و کارم کە بتوانێ ڕێیەکم بۆ دابنێت، کاتێ پێموترا: وا پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەیشتە بەرەوە، هەموو خەیاڵێکم لە مێشکی خۆماڕەواندەوە و، عەزمی خۆم جەزم کرد و، دڵنیابووم لەوەی کە ناتوانم بەهیچ شتێك لە دەستی ڕزگاربم، بۆیە بڕیارمدا ڕاستگۆبم لە خزمەتیدا، پێغەمبەر (ﷺ) سەرلەبەیانی گەیشتەوە ماڵەوە، عادەتی وابوو کاتێ لەسەفەرێك بگەڕایەتەوە، پێش ئەوەی بچێتەوە ماڵەوە سەرەتا لە مزگەوت دوورکات نوێژی دەکرد، پاشان دادەنیشت بۆ پێشوازی لەخەڵك، کە ئەوەی کرد خەڵکە دواکەوتووەکان هاتن کەوتنە بڕوبیانوو هێنانەوە بۆی، سوێندیان بۆ دەخوارد، کە هەشتا و ئەوەندە کەس بوون، پێغەمبەریش (ﷺ) ڕواڵەتی دەرەوەی لێ قبوڵکردن و، پەیمانی لەگەڵ بەستن و، داوای لێخۆش بوونی بۆ کردن، بەڵام نهێنی ناودڵیانی دایە دەست خوا منیش هاتم، کاتێ سەلامم کرد بزەو خەندەیەك گرتی وەك بزەو خەندەی کەسێکی تووڕە پاشان

فەرمووی: "وەرە" منیش ڕۆیشتم تالە بەردەمیدا دانیشتم، پێی فەرمووم: "چی دوایخستی؟ ئەی تۆ ولآخی سواریت نەکڕی؟" وتم: ئەی پێغەمبەری خوا، بەخوا ئەگەر من لای جگەلە تۆ لەپیاوانی دونیایی دانیشتمایا، دەمتوانی منیش بڕوبیانوو بێنمەوە و، خۆم لەتوڕەیی تۆ قوتار بکەم، خوا دەم و زمانی پێداوم، بەلآم بەخوا من چاك ئەزانم ، ئەگەر بێتوو ئەمڕۆ منیش درۆو دەلەسەت بۆ بێنمەوە تالێم ڕازی بیت، ئەوا دوور نییە خوا تووڕەت بکات لێم، بەلآم ئەگەر قسەی ڕاستت بۆ بکەم با تووڕەش ببی لێم لەسەر ئەو قسانە، ئەو بەئومێدی سەرەنجامی باشم لەخواوە، بەخوا من هیچ بیانوویەکم نەبووە کە دواکەوتم، بەخوا من هیچ کاتێ ئەمەندە بەهێز و دەوڵەمەند نەبووم ، وەك ئەوکاتەی کەدواکەوتم لێت، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "ئەمە ڕاست دەکات، دەهەستە با بزانین خوا چ فەرمانێك دەدات لەبارەتەوە" منیش هەستام، چەند پیاوێك لە (بني سلمة) وروژان و شوێنم کەوتن پێیان وتم: بەخوا وانازانین تۆ پیشی ئەمە تا ئێستا هیچ گوناهێکت کردبێت، تۆیش ئەتوانی وەکو دواکەوتووەکانی تر بڕووبیانوو بهێنیتەوە بۆ پێغەمبەری خوا، تۆ ئەوەندەت بەس بوو بۆ لێخۆشبوونی تاوانەکەت کە پێغەمبەر (ﷺ) داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات. دەڵێ: بەخوا وازیان لێم نەهێنا تا خەریك بوو بگەڕێمەوە بۆ لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆم بەدرۆ بخەمەوە، پاشان پێم وتن: کەسی کە هەیە وەکو من وەهابێت، وتیان بەڵێ، دووپیاوی تریش وەکو تۆ وان ئەوانیش هەمان قسەی تۆیان وتووە و، وەکو تۆیان پێوتراوە، وتم: ئەو دووانە کێن؟، وتیان: یەکێکیان (مرارە)ی کوڕی (ربیعە)ی (العامری)یە، ئەویتریشیان، (هلال) کوڕی (أمییە)ی (الواقفی)یە. باسی دوو پیاوی باشیان لاکردم کە ئامادەی جەنگی (بەدر) بووبوون، سەرمەشق بوون بۆ من. کەباسی ئەو دوانەیان بۆ کردم ڕۆیشتم، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕێگری کرد لە موسڵمانانەکان کە قسە لەگەڵ ئەم سێکەسە بکەن، لەناو دواکەوتوەکاندا، خەڵکی لێمان لاگیر بوون، گۆڕان بەرامبەرمان، تاوام لێهات بێزم لەخۆم دەکردەوە، هەتا ڕقم لە زەوی دەبوویەوە، وام لێهات ئەم زەوییەی بەسەریدا دەڕۆیشتم بەلامەوە زەوییەکەی جاران نەبوو، پەنجا شەو بەو شێوە ماینەوە، هەردوو هاوەڵەکەم لەماڵەوە دۆش دامابوون، دانیشتبوون دەگریان، بەلآم من لەهەردووکیان گەنج تر و تۆکمە تربووم، لەماڵ دەردەچووم ئامادەی نوێژی جەماعەت دەبووم و، بەبازاڕدا دەگەڕام کەس قسەی لەگەڵ نەدەکردم، دەهاتم بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ)

سەلامم لێدەکرد لەدوای نوێژ لە جێگەی خۆیدا، لـەدڵی خۆمـدا ئـەموت: بڵێـی لێـوی جوڵاندبێت بەوەڵامدانەوەی سەلامەکە؟ پاشان لەنزیکیەوە نوێژم دەکرد، بەدزیـەوە سـەیرم دەکـرد، کـاتێ دەچـوومە نـاو نوێژەکـەم سـەیری دەکـردم، کاتێـك کـە لام دەکردەوە بەلادا، ڕووی وەردەگێڕا، کاتێك سارد و سڕی موسڵمانانان درێژەی کێشـا لەسەرم، ڕۆیشتم تاوەکو هەڵزنام بەقەد دیواری باخێکی (أبو قتادة)دا کەئامۆزام بوو خۆشەویسترین کەس بـوو لام، سـەلامم لێکـرد، بـەخوا ئـەویش وەڵامـی سـەلامەکەی نەدامەوە، پێموت: ئەی (أبو قتادة) سوێندت دەدەم بـەخوا ئایـا وادەزانیـت کـە مـن خـوا و پێغەمبـەری خـوام خـۆش دەوێـت؟ دەڵێـت: بێـدەنگ بـوو، دیسـانەوە لێـی پاڕامەوە هەر بێدەنگ بوو، هەمدیسـان لێـی پاڕامـەوە. وتـی: خـواو پێغەمبەرەکـەی خوا باشتر دەزانن. منیش هەردووچاوم فرمێسکی لێهەڵنیشت، لەدوایدا پشتم هەڵکرد و بەدیوارەکەدا هەڵزنام، ئەمەو لەکاتێکدا بە بازاڕی مەدینەدا دەڕۆشتم، سەیردەکەم کابرایـەکی جوتیـار لـە خـەڵکی شـام کـە خـۆراکی هێنـابوو لـە مەدینـە بیفرۆشـێت، دەیوت: کێ (کعب)ی کوڕی (مالك)م پێنیشان دەدات؟ دەڵێ: خەڵکی ئاماژەیـان بـۆ کرد بەرەو ڕووی من، تا هات بۆلام، نامەیەکی لەپادشای (غسّان)ەوە پێـدام، منـیش خوێندەوار بووم خوێندمەوە ئەمەی تێدابوو: وامان پێگەیشتۆتەوە کـە هاوەڵەکـەت، دڵی شـکاندویت، خـوای گـەورە تـۆی بەڕسـواو مـاف خـوراو دانـەناوە، بگـە بەئێمـە دڵنەوایت دەکـەین، دەڵێـت: منـیش کاتێـك خوێندمـەوە وتم: ئەمـەش بەڵایـەکی تـر، منــیش بــردم خســتمە تەنورێکــەوە و ســوتاندم، کاتــێ چــل شــەو تێپــەڕی لــە پەنجاشەوەکە و وەحی دوا کەوت. لەناکاو نێرراوی پێغەمبەری خوا (ﷺ) هات بـۆلام وتـی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانت پێدەدات: کەلـە ژنەکـەت دوور کەویتـەوە، وتم: تەڵاقی بدەم یان چیبکەم؟ وتـی: نـا بـەڵکو لێـی دوورکـەوەرەوە، تـوخنی مەکـەوە، دەڵێت: هەمان جوابی ناردبوو بۆ هەردوو هاوەڵەکـەی دیکـەم. دەڵێـت: بـە ژنەکـەمم وت بڕۆرەوە بۆ ماڵی باوکت لەوێبـە تـا بـزانین خـوا چیدەکات لـەم بـارەوە، دەڵـێ: ژنەکەی (هلال)ی کوڕی (أمییە) دەچێتە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی دەڵێت: کە (هلال)ی کوڕی (أمییە) پیرە و ناتوانێت خزمەتی خۆی بکات، خزمـەتکاری نیـە، ئایــا پێــت ناخۆشــە خزمــەتی بکــەم؟ فــەرمووی: "نــەخێر، بــەس بانزیکــت نەکەوێت".ئەویش وتی: کورە بەخوا ئەو هیچ شتێکی پێنەماوە، بـەخوا لـەو ڕۆژەوە ئەم بەسەرهاتەی لێڕوووداوە هەر خەریکی گریانە هەتا ئەمڕۆ، دەڵـێ: منـیش هەنـدێ

له خزمەکانم پێیان وتم: بریا تۆش مۆڵەتت لـه پێغەمبـەر (ﷺ) بخواستایە، ژنەکـەت بهێنایەتەوە، ئەوەتا مۆڵـەتی ژنەکـەی (هـلال)ی کـوڕی (أمیـە)ی داوە کـە خزمـەتی بکات، دەڵێ: وتم: داوای مۆڵەت لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناکەم لەمبارەیـەوە، نـازانم ئەگەر داوای مۆڵەتم لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد چیم پێدەڵێت؟ بەتایبـەت مـن پیـاوێکی گەنجم؟ دەشەویش بەو حاڵەوە مامەوە، تا پەنجا شەومان تـەواو کـرد، لەسـەرەتای قسە لەگەڵ نەکردنمانەوە لـە بـەیانی پەنجاهـەمین شـەوماندا، نوێـژی بـەیانیم کـرد، لەسەربانی ماڵێك لە ماڵەکانمان، لەکاتێکدا کە من لەسەر بانەکە دانیشـتبووم لەسـەر ئەو حاڵەی کە خوای گەورە دەربارەمان فەرموویەتی، دڵ و دەروونم تـەنگ بووبـوو، زەوی بەوفراوانیـەی خۆیـەوە، لـێم هـاتبووەوە یـەك، گـوێم لـەدەنگی زەلامێـك بـوو لەسەر کێوی (سَلع)ەوە بەو پەڕی دەنـگ بەرزیـەوە، هـاواری دەکـرد ئـەی (کعـب)ی کـوڕی (مالـك) موژدەبێـت، منـیش کـەوتم بەسـوژدەدا و زانـیم خـوا دەروویـەکی لێکردوینەتەوە، ئەویش ئەوە بوو کە پێغەمبەری خوا دوای نوێژی بەیانی خەڵکەکەی ئاگادار کردبوو کە خوا تۆبـەی لێوەرگرتـووین، خـەڵکی هـاتبوون مزگێنیـان بـدەنێ، چەند مزگێنی دەرێك چووبون بەرەو دوو هاوەڵەکە، پیاوێکیش بەسـوار ئەسـپێکەوە بەغار بەرەو من هات، کەسێکیش لە هۆزی (سَـلم) بـە ڕاکـردن بـەرەو ڕووم هـاتبوو، چووبوە سەر کێوەکەو هاواری کردبوو، دەنگەکەم پێش ئەسپەکە پێگەیشـت، کـاتێ ئەو کەسەی کە گوێم لەدەنگی بوو گەشـتە لام لـە خۆشـیدا قاتەجلەکـەی خـۆمم بـۆ داکەند و کردمە بەر ئەو ، سوێند بەخوا لەو قاتە زیاترم نەبوو لەوڕۆژەدا، قاتێ جلـم خواست و کردمە بـەرم، پاشـان چـووم بـۆ خزمـەتی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) خـەڵکی دەستە دەستە پێم دەگەیشتن پیرۆزبایيان لێدەکردم[1] و دەیـانوت: لێخـۆش بـوونی خـوات لێـپیرۆز بێـت ، تـاوەکو گەشـتمە مزگـەوت، دەبیـنم پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) دانیشتووە و خەڵکیش بەدەوریـدا دانیشـتوون، (طلحـة)ی کـوڕی (عبیـدالله) هەسـتا بەڕاکردن بەرەو ڕووم هـات و، تەوقـەی لەگـەڵ کـردم و، پیرۆزبـایی لێکـردم، بـەخوا کەس لە کۆچـەریەکان هەڵنەسـا جگـە لـەو، دەڵـێ: (کعـب) هـەرگیز ئـەم هەڵوێسـتە جوامێرانەی (طلحة)ی لەبیر نەدەکرد، (کعب) دەڵێ: کاتێ سەلامم کرد لە پێغەمبەری خـوا (ﷺ)، کـە ڕوومـەتی لـە خۆشـیدا دەدرەوشـایەوە- فـەرمووی: "مـژدە بێـت

---

[1] پیرۆزبایی لەبۆنە خۆشەکاندا دروستە.

بەچاكترین ڕۆژ كەبەسەرتا تێدەپەڕێت، لەو ڕۆژەوە كە لەدایك بوویت". وتم: ئەم موژدەیە لە تۆوەیە، ئەی پێغەمبەری خوا یا لە خواوەیە؟ فەرمووی: "نەخێر بەڵكو لە خواوەیە"، پێغەمبەری خوا (ﷺ) كاتێ دڵیخۆش بووایە ڕوخساری دەدرەوشایەوە، هەر دەدوت پارچەیەكە لە مانگ، دەڵێ: ئێمەش ئەمەمان دەزانی. دەڵێ: كاتێك لەبەردەمیدا دانیشتم وتم: ئەی پێغەمبەری خوا دەبێت بەشێك لە تەوبەكەم ئەوەبێت كەلەماڵەكەم دەرچم و بیكەم بە خێر بۆ خوا و پێغەمبەرەكەی. پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "هەندێك لەماڵەكەت گل بدەرەوە بۆ خۆت ئەوە باشترە بۆت". دەڵێ: وتم: كەوابوو ئەو پشكەی لە خەیبەر بەرمكەوتووە، دەیهێڵمەوە، وتم: ئەی پێغەمبەر(ﷺ) خوا منی بەهۆی ڕاستگۆییەوە ڕزگار كرد، لەمەرجی تەوبەكەشم ئەوەیە كە دەبێ تاماوم ڕاستگۆ بم. سوێند بەخوا وانازانم هیچ كەس لە موسڵمانان خوا تاقی كردبێتەوە بە ڕاستگۆیی، لەو كاتەوە ئەوەم بۆ پێغەمبەری خوا (ﷺ) باسكردووە هەتا ئەمڕۆ. چاكتر لەوەی كە خوای باڵادەست منی پێتاقی كردۆتەوە، بەخوا لەو كاتەوە ئەو بەڵێنەم بە پێغەمبەر (ﷺ) داوە، تا ئەمڕۆ پێ بزانم بەئەنقەست درۆم نەكردووە. ئومێدم وایە بۆ لەمەولاش خوا بمپارێزێت. خوای باڵادەست ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە كە ئەمە ماناكەیەتی: (بەڕاستی خوا تەوبەی قبوڵ كرد لە پێغەمبەر و كۆچبەران و پشتیوانان ئەوانەی كە شوێنی پێغەمبەر كەوتبوون لە كاتی سەغڵەتی و تەنگانەدا) تادەگاتە(بەڕاستی ئەو پەروەردگارە بەسۆز و میهرەبانە لەگەڵیاندا. هەروەها تەوبەی ئەو سێ كەسەشی وەرگرت كەلە غەزای تبووكدا دواخران، دوای ئەوەی كە زەوی بەو هەموو فراوانیەوە لێیان تەنگ بوبوویەوە، خۆشیان لە خۆیان بێزار بووبوون). تا دەگاتە(هەمیشە لەگەڵ ڕاستگۆیاندا بن). (التوبة ١١٧–١١٩) (كعب) دەڵێ: بەخوا لەپاش ئەوەی خوا ڕێنمونی كردم بۆ ئیسلام هیچ ناز و نیعمەتێكی بەسەرا نەڕشتووم گەورەتر بێت لەلای من لە ڕاستگۆییم لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (ﷺ) كە درۆم لەگەڵ نەكرد، تا منیش تیا بچم وەك ئەوانەی كە درۆیان كرد و تیاچوون، خوا دەرهەق بەوانەی كە درۆیان كرد كاتێ وەحی دابەزاند خراپترین شتێ كە فەرموویێتی بەكەسێك وەك لەم ئایەتەدا هاتووە كە ئەمە ماناكەیەتی: (كە ئێوە گەڕانەوە بۆ لایان سوێندتان بۆ دەخۆن، بەخوا بۆ ئەوەی وازیان لێبهێنن و سەرزەنشتیان نەكەن، جا ئێوەش وازیان لێبهێنن و پشتیان تێبكەن، چونكە بەڕاستی ئەوانە پیسن جێگایان دۆزەخە لە

پاداشتی ئەو کارەی کردیان، سوێندتان بۆ دەخوات لێیـان ڕازی بـن و چاوپۆشـیان لێبکەن، خۆ ئەگـەر ئێـوە ڕازی بـن لێیـان ئـەوا بێگومـان خـوا لـە کەسـانی لـە ئـاین دەرچـوو ڕازی نابێـت). (کعـب) دەڵـێ: تۆبـەی ئـەم سـیانەمان دواخـرا لەوانـەی کـە پێغەمبەر (ﷺ) بەهانەی لێوەرگرتن، کاتێ سوێندیان بۆ خوارد، بۆیە پەیمانی دانـاو داوای لێبوردنی بۆ کردن، پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەکبیری ئێمەی دواخست تـا خـوای باڵادەست خۆی بڕیاری تیابدات، هەر بۆیە خوای گەورە فەرمووی: (ئەوەی کـە خـوا باسی فەرمووە دەربارەی دوا کەوتنمان مانای دواکەوتنمان نیە لـە جەنگەکـە بـەڵکو مانای دواخستنی دەرچـوونی بڕیـارە دەربـارەی ئێمـە بـە پێچـەوانەی ئەوانـەوە کـە سوێندیان بۆ خوارد و بەهانەیان هێنایەوە و ئەویش لێیوەرگرتن).

(٣) وەرگرتنی تەوبە لەوکەسەی سەد کەسی کوشتبوو

١٠٢٤ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه): أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وتِسْعِينَ نَفْسًا، فَسَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ، فَدُلَّ عَلَى رَاهِبٍ، فَأَتَاهُ فَقَالَ: إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وتِسْعِينَ نَفْسًا، فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ: لَا، فَقَتَلَهُ، فَكَمَّلَ بِهِ مِائَةً، ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ، فَدُلَّ عَلَى رَجُلٍ عَالِمٍ، فَقَالَ: إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ، فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، ومَنْ يَحُولُ بَيْنَهُ وبَيْنَ التَّوْبَةِ؟ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كَذَا وكَذَا، فَإِنَّ بِهَا أُنَاسًا يَعْبُدُونَ اللَّهَ، فَاعْبُدِ اللَّهَ (تعالى) مَعَهُمْ، ولَا تَرْجِعْ إِلَى أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضُ سَوْءٍ. فَانْطَلَقَ حَتَّى إِذَا نَصَفَ الطَّرِيقَ أَتَاهُ الْمَوْتُ، فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ ومَلَائِكَةُ الْعَذَابِ، فَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ: جاء تَائِبًا مُقْبِلًا بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ. وقَالَتْ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ، إِنَّهُ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ. فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ، فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ، فَقَالَ: قِيسُوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ، فَإِلَى أَيَّتِهِمَا كَانَ أَدْنَى فَهُوَ لَهُ، فَقَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ أَدْنَى إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ فَقَبَضَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ". قَالَ قَتَادَةُ: فَقَالَ الْحَسَنُ: ذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ لَمَّا أَتَاهُ الْمَوْتُ نَأَى بِصَدْرِهِ. (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٨٣)

(أبو سعيد الخدري)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "پیاوێـك لەوانەی لە پێش ئێوەوەبوون نەوەدونۆ کەس دەکوژێت، پرسیار دەکـات دەربـارەی زاناترین کەس لەسەر زەوی؟ ناونیشانی کابرایەکی(ڕاهب)ی بـۆ هەڵـدەدەن، ئـەویش دێت بۆ لای و دەڵێ: نەوەدو نۆ کەسم کوشتووە، ئایا تەوبەم بۆ هەیە ئەویش دەڵێ: نەخێر، ئیتر ئەویش دەکوژێت و سەد تـەواو دەکـات، پاشـان پرسـیار دەکاتـەوە لـە

زاناترین خەڵکی سەرزەوی، ناونیشانی پیاوێکی زانای بۆ هەڵدەدەن، دەڵێ: ئەوە سەد کەسم کوشتووە ئایا تەوبەم بۆ هەیە؟ دەڵێت: بەڵێ، کێ هەیە ببێتە کۆسپ لەنێوان ئەوو تەوبەدا؟ بەڵام بڕۆ بۆ خاکی ئەوێ وئەوێ، لەوێدا کەسانێك هەن خەریکی پەرستنی خوای باڵادەستن، تۆیش بڕۆ خوای باڵادەست بپەرستە لەگەڵیان، مەگەڕێرەوە بۆ خاکی خۆت، چوونکە خاکێکی خراپە. ئەویش دەڕوات تا نیوەی ڕێگە دەبڕێت، مردن دامێنگیری دەبێت فریشتەی ڕەحمەت و فریشتەی سزا دەبێتە دەمە قاڵەیان دەمەتەقێیان لەسەری فریشتەی ڕەحمەت دەڵێ: کابرا بەتەوبەکاری هاتووە، بەدڵ ڕووی لەخوا کردووە، فریشتەی سزایش دەڵێ: ئەو هەرگیز چاکەی نەکردووە، فریشتەیەك لە شێوەی مرۆڤێکدا دێت بۆلایان، دەیکەن بە ناوبژیوان لە نێوان خۆیاندا. ئەویش دەڵێ: نێوان ئەودوو خاکە بپێون. بەلای کامیاندا نزیکتربوو ئەوە بۆ ئەوەیان، پێوایان کاتێ سەیردەکەن بەلای ئەوشوێنەدا نزیکترە کەویستوویەتی بۆی بچێت. ئیتر فریشتەی ڕەحمەت گیانی ئەکێشێت". (قتادة) دەڵێت: (حسن) وتوویەتی: وامان بۆ باسکراوە کە کاتێ مردن یەخەی پێدەگرێت سنگی دەباتە پێش.

(٤) فراوانی ڕەحمەتی خوا

١٠٢٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "لَمَّا قضى اللَّهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ على نفسه، فَهُوَ موضوع عِنْدَهُ: إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي". (بخاري/ التوحيد/ ٦٩٦٩)

(أبو هريره) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "کاتێ خوا خەڵکی دروست کرد لەنامەکەیدا لەسەر خۆی نوسیووە و لای خۆی دانراوە کە: بێگومان بەزەییی من زاڵە بەسەر خەشم و قینمدا".

١٠٢٦ـوَاحِدَةً بَيْنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ، فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ، وَبِهَا يَتَرَاحَمُونَ، وَبِهَا تَعْطِفُ الْوَحْشُ عَلَى وَلَدِهَا. وَأَخَّرَ اللَّهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً، يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (بخاري/ الأدب/ ٥٦٥٤)

(أبـو هريـرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "خوا سەد ڕەحمەتی هەیە، یەك ڕەحمەتی بەش کردووە لە نێوان جنۆکە و ئادەمی و مەڕومالات و گیانلەبەران و مار ومێرودا، هەربەو بەشەیە کەلەناو خۆیاندا سۆزیان

بۆیەکتر هەیە و بەزەییبیان بەیەکدا دێتەوە، هەر بەو بەشەیشە کە گیانلەبەری کێوی بەزەیی بە بەچکەی خۆیدا دێتــەوە، بــەڵام نــەوەدونۆ ڕەحمــەتی تــری دواخســتووە، کەبەزەیی بەبەندەکانی خۆیدا دێتەوە لە ڕۆژی قیامەتدا".

(٥) بەزەیی و سزای خوا

١٠٢٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّه (ﷻ) مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمِعَ بِجَنَّتِه أَحَدٌ، ولَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِه أَحَدٌ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٠٤)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتی: "ئەگــەر بــڕوادار بیزانیایــە خوا چەندە سزای لایە ئەوە هەرگیز کەس بەتــەمای بەهەشــتەکەی نــەدەبوو، ئەگــەر بێبــاوەڕیش بیزانیایــە خــوا چــەند ڕەحمــی بەلاوەیــە، ئــەوە هــەرگیز کــەس لەبەهەشتەکەی نائومێد نەدەبوو".

(٦) خوا بەبەزەیی ترە بۆ بەندەکانی لە دایك بۆ منداڵەکەی

١٠٢٨ـ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) بِسَبْيٍ، فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ تَبْتَغِي، إِذَا وجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وأَرْضَعَتْهُ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَتَرَوْنَ هَذِه الْمَرْأَةَ طَارِحَةً ولَدَهَا فِي النَّارِ". قُلْنَا: لَا واللَّه، وهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَلَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِه مِنْ هَذِه بِوَلَدِهَا". (بخاري/ الأدب/ ٥٦٥٣)

(عمر)ی کوڕی (الخطاب)(ﷺ) دەڵێ: چەند ژن و منداڵێك لە بێباوەڕەکان بــەدیلی هێنرانە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ)، ژنێکیان تێدابوو هەر ئەملاوئەولای دەکــرد. لــەناکاو منداڵێکی دۆزیەوە و هــەڵی گــرت و نووســانی بەســنگیەوە و شــیری دایــە، پێغەمبــەر (ﷺ) پێی فەرموو: "باوەڕدەکەن ئەم ژنە دەستی تێبچێت منداڵەکەی فڕێبداتــە نــاو ئــاگرەوە" وتمــان: نەبــەخوا، تــا لەتوانایــدا هــەبێت شــتی واناکــات، پێغەمبــەر (ﷺ) فەرمووی: "دەی خوا بەبەزەیی ترە بۆ بەندەکانی لەو ژنە بۆ منداڵەکەی".

(٧) کەس کردەوەی خۆی سەرفرازی ناکات

١٠٢٩ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجِ النَّبِيِّ (ﷺ): أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "سَدِّدُوا وقَارِبُوا، وأَبْشِرُوا، فَإِنَّهُ لَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ". قَالُوا: ولَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّه؟ قَالَ: "ولَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ. واعْلَمُوا أَنَّ أَحَبَّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّه أَدْوَمُهُ وإِنْ قَلَّ". (بخاري/ الرقاق/ ٦٠٩٩)

(عائشـة)(ﵚ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "بۆبـەرپێی خۆتـان بڕوانن و میانەڕەوبن و مژدە دەربن، چونکە کەس کردەوەی خۆی نایباتە بەهەشت" وتیـان: تـۆیش ئـەی پێغەمبـەر خـوا؟ فـەرمووی: "تەنانـەت منـیش مەگـەر خـوا بــەمیهرەبانی خـــۆی بمپۆشـــێت، بیشـــزانن خۆشەویســـترین کـــردار لای خـــوا بەرداەوامترینیانە باکەمیش بێت".

(٨) کەس لەخوا ئارامتر نییە

١٠٣٠ـ عَنْ عَبْدُ اللَّه بْنُ قَيْسٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ منَ اللَّه تَعَالَى، إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ ندًّا ويَجْعَلُونَ لَهُ ولَدًا، وهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَرْزُقُهُمْ ويُعَافِيهِمْ ويُعْطِيهِمْ". (بخاري/ الأدب/ ٥٧٤٨)

(عبـدالله)ی کـوڕی (قـيس) (﵁) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "کـەس لەخوای باڵادەست بـەئارامتر نییـە بەرامبـەر وشـەی نـاڕەوا کـە ببیسـتێت، خـەڵکی شەریك بۆ خوابڕیاردەدەن منداڵی بۆ بڕیاردەدەن، کەچی ئەو لەگـەڵ ئەوەیشـدا ڕزق وڕۆزیان پێئەبەخشیۆ لەش ساغیان دەکات".

(٩) کەس لەخوا بەغیرەت تر نییە

١٠٣١ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ مَسْعُودٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ منَ اللَّه عَزَّ وجَلَّ، منْ أَجْلِ ذَلكَ مَدَحَ نَفْسَهُ، ولَيْسَ أَحَدٌ أَغْيَرَ منَ اللَّه (ﷻ)، منْ أَجْلِ ذَلكَ حَرَّمَ الْفَوَاحشَ، ولَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ منَ اللَّهِ (ﷻ)، منْ أَجْلِ ذَلكَ أَنْزَلَ الْكِتَابَ وأَرْسَلَ الرُّسُلَ". (بخاري/ التفسير/ ٤٣٥٨)

(عبدالله) ی کـوڕی (مسـعود) (﵁) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "کەس نییە مەدح و پیاهەڵدانی لەلا خۆشەویستتر بێت لە خوای گەورە، هـەر لەبـەر ئەوەیە مەدحی خۆی کردووە، کەسیش لەخوای گەورە بەغیرەتتر نییـە، هـەر لەبـەر ئەوەیە کە بەدڕەفتاریی حـەرامکردووە، کەسـیش نییـە پـۆزش بـۆ هێنانـەوەی لـەلا خۆشەویســتتر بێــت لــەخوای گــەورە، لەبــەر ئەوەیشــە کتێبــی دابەزانــدەووە و پێغەمبەرانی ڕەوانەکردووە".

١٠٣٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ، وإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ، وغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ". (بخاري/ النكاح/ ٤٩٢٥)

(أبـو هريـرة)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "خـوا غـیرەت دەیگرێت و بڕواداریش غـیرەت دەیگرێـت، خـوا بـەوە غـیرەت دەیگرێـت کـە بـڕوادار بچێت بەلای شتێکدا کە لێی حەرام کردبێت".

(١٠) داننانی بەندە بەتاوانی پەنهانی خۆیدا

١٠٣٣ـ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ (ﷺ): كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ فِي النَّجْوَى؟ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "يُدْنَى الْمُؤْمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وجَلَّ حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفَهُ، فَيُقَرِّرُهُ بِذُنُوبِهِ، فَيَقُولُ: هَلْ تَعْرِفُ؟ فَيَقُولُ: (أَيْ) رَبِّ أَعْرِفُ. قَالَ: فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، وإِنِّي أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ. فَيُعْطَى صَحِيفَةَ حَسَنَاتِهِ. وأَمَّا الْكُفَّارُ والْمُنَافِقُونَ: فَيُنَادَى بِهِمْ عَلَى رُ ووسِ الْخَلَائِقِ: هؤلاء الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ". (بخاري/ المظالم/ ٢٣٠٩)

(صفوان) کوڕی (محرز) دەڵێ: پیاوێك بە (ابن عمر)ی (ﷺ) وت: چۆنت بیستووە کـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) باسـی تاوانپۆشـی بـۆ کردبیـت؟ وتـی: لـێم بیسـتووە فەرموویـەتی: "لــە ڕۆژی قیامەتــدا بــڕوادار لــە پــەروەردگاری بالادەســتی نزیــك دەخرێتــەوە، تــاوەکو بــاڵی میهرەبــانی خــۆی بەســەردا دەکێشــێ، دانــی پێئــەنێت بەگوناهەکانیدا. دەفەرمووێ: ئایا ئەزانیت؟ ئەویش دەڵێ: ئەی پـەروەردگار دەزانم، دەفەرمووێ: دەمن لە دونیادا بۆم پۆشیت، ئەمڕۆیش لێت خۆش دەبم. ئینجا نامەی چاکەکانی پێدەدرێت، بـەلام بێبـاوەڕو دووڕووەکـان: لەبەرچـاوی هـەموو خەڵکیـەوە جاڕیان بۆ دەدرێت، ئەمانـە بـوون کـە درۆیـان بـەدەم خـوای بـەرز و بالادەستەوە دەکرد".

(١١) ترسان لەخوای بـالادەست و سزای سەختی

١٠٣٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ حَسَنَةً قَطُّ لِأَهْلِهِ، إِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ، ثُمَّ اذْرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ ونِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ، فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لَا يُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ. فَلَمَّا مَاتَ الرَّجُلُ فَعَلُوا مَا أَمَرَهُمْ، فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَرَّ فَجَمَعَ مَا فِيهِ، وأَمَرَ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فِيهِ. ثُمَّ قَالَ: لِمَ فَعَلْتَ هَذَا؟ قَالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ يَا رَبِّ، وأَنْتَ أَعْلَمُ. فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٩٤)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "پیاوێك کە هـەرگیز چاکەی لێنەوەشاوەتەوە بۆ خێزان و کەسوکارەکەی وتی: ئەگـەر مـردم بمسـوتێنن،

پاشان خۆڵەمێشەکەم پرش و بڵاوبکەنەوە، نیوەی بەوشکانیدا و، نیوەکەی تریش بەناو دەریادا، سوێند بە خوا ئەگەر خوا تەقدیری کردبێت لەسەری، ئەوا سزایەکی ئەوتۆی دەدات کە هیچ کەس لەخەڵکی جیهانیانی ئاوا سزا نەدابێت. کاتێك پیاوەکە مرد ئەوەی فەرمانی پێکردبوون بۆیان کرد. خوا فەرمانی کرد بەوشکانی چی تیابوو (لە ئەندامانی ئەو) کۆی کردەوە و، فەرمانی کرد بە دەریا چی تیابوو ئەویش کۆی کردەوە، پاشان فەرمووی: "بۆ ئەوەت کرد؟" وتی: لەترسی تۆ ئەی پەروەردگار. خۆیشت زاناتری. خوایش لێی خۆشبوو".

(١٢) کەسێ گوناه بکات و پاشان داوای لێخۆش بوون بکات

١٠٣٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) -فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وجَلَّ- قَالَ: "أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي. فَقَالَ تَبَارَكَ وتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ، ويَأْخُذُ بِالذَّنْبِ. ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ: أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي. فَقَالَ تَبَارَكَ وتَعَالَى: عَبْدِي أَذْنَبَ ذَنْبًا، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ، ويَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ، فَقَالَ: أَيْ رَبِّ، اغْفِرْ لِي ذَنْبِي. فَقَالَ تَبَارَكَ وتَعَالَى: أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ويَأْخُذُ بِالذَّنْبِ. اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ". قَالَ عَبْدُ الْأَعْلَى: لَا أَدْرِي أَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ: "اعْمَلْ مَا شِئْتَ". (بخاري/ التوحيد/ ٧٠٦٨)

(أبو هريرة)(﵁) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) -لەوشتانەی کەلە پەروەردگاریەوە دەیگێڕێتەوە- دەفەرمووێ: بەندەیەك گوناهێکی کرد ئینجا وتی: خوایە لە گوناهەکەم خۆش ببە، خوای باڵادەست فەرمووی: بەندەکەم گوناهێکی کرد زانی کە پەروەردگارێکی هەیە لە گوناه خۆش دەبێت و، لەسەر گوناه سزا دەدات. پاشان هەمدیسان گوناهێکی تری کردەوە وتی: ئەی پەروەردگار لە گوناهەکەم خۆش ببە، خوای باڵادەست فەرمووی: بەندەکەم گوناهێکی کرد، زانی پەروەردگارێکی هەیە لە گوناه خۆش دەبێت و، سزادەدات لەسەر گوناه، پاشان سەر لەنوێ گوناهێکی تری کردەوە. هەمدیسان وتی: پەروەردگار لە گوناهەکەم خۆش ببە. خوای باڵادەستیش فەرمووی: بەندەکەم گوناهێکی کرد زانی کە پەروەردگارێکی هەیە لە گوناه خۆش دەبێت و سزای دەدات لەسەر گوناه، پاشان سەرلەنوێ گوناهێکی تری کردووە، هەمدیسان وتی: پەروەردگار لە گوناهەکەم خۆشببە. خوای باڵادەستیش فەرمووی: "بەندکەم گوناهێکی کرد زانی کە پەروەردگارێکی هەیە لە گوناه خۆش دەبێت و سزا دەدات لەسەر گوناه، چیدەکەیت بیکە ئەوا من لێت خۆشبووم" (عبد الأعلى) دەڵێ: نازانم داخۆ لە جاری سێهەمدا یاچوارەمدا فەرمووی: "چی دەکەیت بیکە".

بەشی شەستەم: دووڕووەکان (المنافقين)

(١) دەربارەی فەرموودەی خوا (إذا جاء المنافقون)

١٠٣٦ـ عَنْ زَيْدَ ابْنَ أَرْقَمَ (ﷺ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُول اللَّه (ﷺ) فِي سَفَرٍ أَصَابَ النَّاسَ فيه شدَّةٌ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّه بْنُ أُبَيٍّ لأَصْحَابه: (لَا تُنْفقُوا عَلَى مَنْ عنْدَ رَسُول اللَّه حَتَّى يَنْفَضُّوا) منْ حَوْله. قَالَ زُهَيْرٌ: وهِيَ قراءة مَنْ خَفَضَ حَوْلَهُ. وقَالَ: (لَئنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَة لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ منْهَا الْأَذَلَّ) قَالَ :فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) فَأَخْبَرْتُهُ بذَلكَ، فَأَرْسَلَ إِلَى عَبْد اللَّه بْنِ أُبَيٍّ فَسَأَلَهُ، فَاجْتَهَدَ يَمِينَهُ مَا فَعَلَ، فَقَالَ: كَذَبَ زَيْدٌ رَسُولَ اللَّه (ﷺ). قَالَ: فَوَقَعَ فِي نَفْسِي ممَّا قَالُوهُ شدَّةٌ، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقِي (إِذَا جاءكَ الْمُنَافقُونَ) قَالَ: ثُمَّ دعَاهُمُ النَّبِيُّ (ﷺ) ليَسْتَغْفرَ لَهُمْ. قَالَ: فَلَوَّوْا رُ ووسَهُمْ، و قَوْله: (كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ). وقَالَ: كَانُوا رِجَالًا أَجْمَلَ شيء. (بخاري/ التفسير/ ٤٦١٧، ٤٦٢١)

(زيد)ی کوڕی (ارقم) دەڵێ: لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) دەرچووین بۆ جەنگێك کە تێیدا تووشی سەختی و فەلاکەت هاتن (عبدالله)ی کوڕی (ابي) بەهاوەڵەکانی وت: (لَا تُنْفقُوا عَلَى مَنْ عنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا) واتە: سامان مەبەخشن بەو کەسانەی کەلەدەوری پێغەمبەری خوادان هەتا بڵاوەی لێبکەن. هەروەها وتی: (لَئنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ منْهَا الْأَذَلَّ) واتە: گەر گەڕاینەوە بۆ مەدینە دەبێت ئەوەی بەڕێز و پیاوماقوڵە بێڕێز و بێدەسەڵات لەشار دەربکەن، دەڵێ: منیش هاتمە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) خەبەرمدایە بەوەی کە (عبدالله) وتی: ئەویش ناردی بە شوێن (عبدالله)ی کوڕی (أبی)دا پرسیاری لێکرد، ئەویش سوێندی قورسی خوارد کە نەیوتووە. وترا (زید) درۆی لەگەڵ پێغەمبەر کرد (ﷺ) دەڵێ: توشی زەحمەت بووم لەوەی خەڵکی وتیان. تاوەکو خوای باڵادەست ڕاست گۆیی منی سەلماند. (إذا جاءك المنافقون) دەڵێ: پاشان پێغەمبەر (ﷺ) بانگی کردن تا داوای لێخۆش بوونیان بۆ بکا، ئەوانیش سەربادەدەن و لوت بەرزی دەکەن، هەروەك لەبارەی ئایەتی (كأنهم خشب مسندة) واتە: (هەر دەڵێی داری بەدیوارا هەڵپەسێراون). زید وتی: ئەوانە پیاوانێکی بە ڕواڵەت قۆز و پێکەوتوبوون.

(٢) زەوی دووڕوو فڕێ دەدات

١٠٣٧ـ عَنْ أَنَس بْن مَالكٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ منَّا رَجُلٌ منْ بَني النَّجَّار، قَدْ قَرَأَ الْبَقَرَةَ وآلَ عِمْرَانَ، وكَانَ يَكْتُبُ لِرَسُول اللَّـهِ (ﷺ)، فَانْطَلَقَ هَارِبًا حَتَّى لَحِقَ بِأَهْلِ الْكِتَاب،

قَالَ: فَرَفَعُوهُ. قَالُوا: هَذَا قَدْ كَانَ يَكْتُبُ لِمُحَمَّدٍ (ﷺ)، فَأُعْجِبُوا بِهِ، فَمَا لَبِثَ أَنْ قَصَمَ اللَّهُ عُنُقَهُ فِيهِمْ، فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ، فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وجْهِهَا، ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ، فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وجْهِهَا، ثُمَّ عَادُوا فَحَفَرُوا لَهُ فَوَارَوْهُ، فَأَصْبَحَتِ الْأَرْضُ قَدْ نَبَذَتْهُ عَلَى وجْهِهَا، فَتَرَكُوهُ مَنْبُوذًا. (بخاري/ المناقب/ ٣٤٢١)

(أنس)ی كوڕی (مالك) دەڵێ: پیاوێكمان تیابوو لە تیرەی (النجار) و (سورەتی)ی (البقرة) و (ألعمران)ی خوێند بوو، نووسەری پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) ، كەچی ڕایكردوو بۆی دەرچوو، تا خۆی گەیاندە گاور و جولەكەكان، دەڵێ: (ئەوانیش ڕێزیان لێگرت وتیان: ئەمە نووسەری (محمد) بووە و زۆر سەرسام بوون پێی، كەچی ئەمەندەی پێنەچوو خوا ملی شكاند) چاڵیان بۆ هەڵكەند و شاردیانەوە، كەچی بۆ بەیانی زەوی دەمەوڕوو فڕێی دابووە دەرێ. دیسان سەرلەنوێ چاڵیان بۆ هەڵكەند وشاردیانەوە، كەچی بۆ بەیانی زەوی دەمەو ڕوو فڕێیدابوویەوە دەرێ. پاشان هەمدیسان چاڵیان بۆ هەڵكەندەوە، كەچی بۆ بەیانی زەوی هەمدیسان دەمەوڕوو فڕێی دابوویەوە دەرێ، ئیتر بە فڕێدراوی وازیان لێهێنا.

بەشی شەستو یەكەم: ڕۆژی قیامەت

(١) خوا زەوی دەپێچێتەوە لە ڕۆژی قیامەتدا (والسموات مطويات بيمينه)

١٠٣٨ـ عَنْ عَبْدُ اللَّه بْنُ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "يَطْوِي اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَة، ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَدِهِ الْيُمْنَى، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ، أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِي الْأَرَضِينَ بِشِمَالِهِ ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ، أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ". (بخاري/ التوحيد/ ٦٩٧٧)

(ابن عمر)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "خوای باڵا دەست لە ڕۆژی قیامەتدا ئاسمانەكان دەپێچێتەوە، پاشان بەدەستی ڕاستی ڕایان دەگرێت، ئینجا دەفەرمووێ: منم پادشا، دەسەڵاتدارە بەزەبرەكان لە كوێن؟ خۆبەزلزانەكان لە كوێن؟ پاشان زەویش بەدەستی چەپی دەپێچێتەوەو، دەفەرمووێ: منم پادشا، دەسەڵاتدارە بەزەبرەكان لە كوێن؟ خۆ بەزلزانەكان لەكوێن؟

(٢) شێوەی زەوی لە ڕۆژی قیامەتدا

١٠٣٩ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَا و عفراء، كَقُرْصَةِ النَّقِيِّ، لَيْسَ فِيهَا عَلَمٌ لِأَحَدٍ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٥٦)

(سهل)ی كوڕی (سعد) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "خەڵكی لە ڕۆژی قیامەتدا كۆدەكرێنەوە لەسەر زەوییەكی سپی خاكیی، وەك كولێرەیەكی دروست كراو لە ئاردێكی بێژراوە ئاڵای هیچ كەسی تێدا نییە".

(٣) زیندوو بوونەوە لەسەر كاروكردەوەكان

١٠٤٠ـ عَنْ عَبْدَ اللَّه بْنَ عُمَرَ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ، ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى أَعْمَالِهِمْ". (بخاري/ الفتن/ ٦٦٩١)

(عبدالله)ی كوڕی (عمر) (ﷺ) دەڵێ: لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیست، كەدەیفەرموو: "هەر كاتێك خوا ویستی سزای گەلێك بدات، سزاكە تووشی ئەو پیاوە چاكانەش دەبێت كەلەنێوانیاندان، پاشان خوا هەریەكەیان لەسەر كاروكردەوەی خۆیان زیندوو دەكاتەوە".

(٤) خەڵكی بە پێی پەتی و ڕووتی و خەتەنەنەكراوی حەشر دەكرێن

١٠٤١–عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، النساء والرِّجَالُ جَمِيعًا يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ قَالَ (ﷺ): "يَا عَائِشَةُ، الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٦٢)

(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیست كە دەیفەرموو: "خەڵكی لە ڕۆژی قیامەتدا بەپێی پەتی و ڕووتو قووتیو خەتەنە نەكراوی حەشر دەكرێن" وتم: ئەی پێغەمبەری خوا، ژنان و پیاوان هەموو لەناویەكدا هەندێكیان تەماشای هەندێكیان دەكەن؟ ئەویش (ﷺ) فەرمووی: "كارەكە لەوە سەختترە كە هەندێكیان تەماشای هەندێكیان بكەن".

(٥) خەڵكی لەسەر چەند حاڵەتێك كۆدەكرێنەوە[1]

١٠٤٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ: رَاغِبِينَ، رَاهِبِينَ، واثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وثَلَاثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ، وأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ، وعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ. وتَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ، تَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا، وتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا: وتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا، وتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٥٧٤)

(أبـي هريـرة)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "خـەڵكی لەسـەر سـێ حاڵەت كۆدەكرێتەوە: هەیانە دڵخۆشە، هەیانـە لـە تـرس‌و لەرزدایـە، دووان لـە سـەر وشترێك و، سـیان لەسـەر وشـترێك و، چـوار لەسـەر وشـترێك، و دەلەسـەر وشـترێك، ئینجا ئەوانی تریان ئاگر كۆیاندەكاتەوە، شەویان لەگەڵ دەكاتەوە لە هەر كوێ شەو بكەنەوەو، نیوەڕۆ خەویان لەگەڵ دەكات لـە هـەركوێ نیـوەڕۆ خەوبكـەن و، ڕۆژیـان لەگەڵ دەكاتەوە لەهەر كوێ ڕۆژ بكەنەوە، ئێوارەیان لەگەڵ دەكاتـەوە لەهـەر كـوێ ئێوارە بكەنەوە".

(٦) كافر لەسەر ڕوومەتی دەبرێت بەڕێوە

١٠٤٣ـ عَنْ أَنَسُ بْن مَالِكٍ (ﷺ): أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه، كَيْفَ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: "أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى رِجْلَيْهِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا (عَلَى)

---

[1] مەبەست كۆكردنەوەی دنیایە پێش فووكردنی یەكەم بە كەڕەنادا.

أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَى وجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". قَالَ قَتَادَةُ: بَلَى وعِزَّةِ رَبِّنَا. (بخاري/ الرقاق/ ٦١٥٨)

(أنس) كوڕى (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پیاوێك وتى: ئەى پێغەمبەرى خوا لە ڕۆژى قیامەتدا بێ باوەڕ چۆن لەسەر ڕوومەتى كۆدەكرێتەوە؟ فەرمووى: "ئەى ئەو كەسەى لە دونیادا لەسەر هەردوو قاچى تواناى ڕۆشتنى پێداوە، ناتوانێت تواناى ڕۆشتنى پێ بدات لەسەر ڕوومەتى لە ڕۆژى قیامەتدا". (قتادە) وتى: بەڵێ سوێند بە بەرز و بڵندى پەروەردگار.

(٧) لەبارەى زۆریى عەرەق كردنەوە لە ڕۆژى قیامەتدا

١٠٤٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ الْعَرَقَ يَوْمَ الْقِيَامَة لَيَذْهَبُ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ بَاعًا، وإِنَّهُ لَيَبْلُغُ إِلَى أَفْوَاهِ النَّاسِ. أَوْ: إِلَى آذَانِهِمْ". يَشُكُّ ثَوْرٌ أَيَّهُمَا قَالَ. (بخاري/ الرقاق/ ٦١٦٧)

(أبو هريرة) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموویەتى: "لە ڕۆژى قیامەتدا ئارەق حەفتا باڵ ڕۆدەچێت بەزەویدا و تا دەمى خەڵكیش دێت. یاخود تا گوێچكەیان" (ثور) دوودڵە كامیانى فەرموو.

(٨) بێباوەڕ (فدیە) بدات بۆ ڕزگار بوون لە ڕۆژى قیامەتدا

١٠٤٥ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وتَعَالَى لأَهْوَنِ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا: لَوْ كَانَتْ لَكَ الدُّنْيَا ومَا فِيهَا، أَكُنْتَ مُفْتَدِيًا بِهَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: قَدْ أَرَدْتُ مِنْكَ أَهْوَنَ مِنْ هَذَا وأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ: أَنْ لَا تُشْرِكَ –أَحْسِبُهُ قَالَ:– ولَا أُدْخِلَكَ النَّارَ، فَأَبَيْتَ إِلَّا الشِّرْكَ". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٥٦)

(أنس) كوڕى (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتى: "خواى بەرز و باڵادەست دەفەرموێ بە كەسێك كە سووكترین سزاى هەیە لە دۆزەخدا: باشە ئەگەر دونیا و هەموو ئەوەى لە دونیادایە هى تۆ بوایە، ئایا لە تۆڵەى (ڕزگار) بوونى خۆتدا دەتدا؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، دەفەرمووێت: من لەوە سووك ترم لێداواكردیت لە كاتێكدا تۆ لەپشتى ئادەمدا بووى: كە شەریك بۆ خوا دانەنێیت– وابزانم فەرمووى: منیش نەتخەمە ناو ئاگرەوە، بەڵام تۆ جگە لە هاوەڵ دانان بۆ خوا هیچت نەویست".

بەشی شەستو دووەم: بەهەشت

(١) یەكەم كۆمەڵ كە دەچێتە بەهەشتەوە

١٠٤٦-عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ: إِمَّا تَفَاخَرُوا، وإِمَّا تَذَاكَرُوا: الرِّجَالُ فِي الْجَنَّةِ أَكْثَرُ أَمِ النساء؟ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَوَ لَمْ يَقُلْ أَبُو الْقَاسِمِ (ﷺ): "إِنَّ أَوَّلَ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، والَّتِي تَلِيهَا عَلَى أَضْوَإِ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ فِي السماء، لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ اثْنَتَانِ، يُرَى مُخُّ سُوقِهِمَا مِنْ وراء اللَّحْمِ، ومَا فِي الْجَنَّةِ أَعْزَبُ". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٧٣)

(محمد) دەڵێ:: (خەڵكی) یان شانازیان دەكرد یان باسیان دەكرد: ئایا پیاوان لەبەهەشتا زۆرترن یا ژنان؟ (أبو هريرە) (ﷺ) وتی: ئەی (أبو القاسم)(ﷺ) نەیفەرمووە: "یەكەمین دەستە كە دەچنە بەهەشتەوە لەسەرشێوەی مانگی چواردەن، دەستەی دوای ئەوانیش لەسەر شێوەی درەخشانترین ئەستێرەی درەوشاوەن لە ئاسماندا، هەر پیاوێك لەوان دوو ژنی هەیە، مۆخی لاقیان لەودیوی گۆشتەكەوە دیارە، لەبەهەشتا ڕەبەن نییە".

١٠٤٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ عَلَى أَشَدِّ نَجْمٍ فِي السماء إِضَاءَةً، ثُمَّ هُمْ بَعْدَ ذَلِكَ مَنَازِلُ، لَا يَتَغَوَّطُونَ وَلَا يَبُولُونَ، وَلَا يَمْتَخِطُونَ وَلَا يَبْزُقُونَ، أَمْشَاطُهُمُ الذَّهَبُ، ومَجَامِرُهُمُ الْأَلُوَّةُ، ورَشْحُهُمُ الْمِسْكُ، أَخْلَاقُهُمْ عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ واحِدٍ، عَلَى طُولِ أَبِيهِمْ آدَمَ سِتُّونَ ذِرَاعًا". قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: "عَلَى خُلُقِ رَجُلٍ". و قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ: "عَلَى خَلْقِ رَجُلٍ". و قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: "عَلَى صُورَةِ أَبِيهِمْ". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٧٤)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "یەكەمین كۆمەڵ لە ئوممەتم كە دەچنە بەهەشتەوە، لەسەر شێوەی مانگی شەوی چواردەن، لەپاشان ئەوانەی لە دوایانەوە دێن لەسەر شێوەی پرشنگدارترین ئەستێرەن لە ئاسمانا، ئەوانەی دوای ئەوانیش چەند پلەیەكن، نەمیز دەكەن و نە پیسایی و، نە چڵمیان هەیە و نەبەڵغەم، شانەیان لە زێڕە و، بخوردانیان دار عودە، ئارەقیان میسكە، خووڕەوشتیان یەك خووڕەوشتە لەسەر باڵای باوكە ئادەمیان شەست گەزن".

(٢) هەموو كەس لەسەر شێوەی ئادەم دەچێتە بەهەشت

١٠٤٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، فَلَمَّا خَلَقَهُ قَالَ: اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أُولَئِكَ النَّفَرِ، وهُمْ نَفَرٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ، فَاسْتَمِعْ مَا يُجِيبُونَكَ، فَإِنَّهَا تَحِيَّتُكَ وتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ. قَالَ: فَذَهَبَ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ ورَحْمَةُ اللَّهِ، قَالَ: فَزَادُوهُ ورَحْمَةُ اللَّهِ قَالَ فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ (ﷺ)، وطُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا، فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بَعْدَهُ حَتَّى الْآنَ". (بخاري/ الاستئذان/ ٥٨٧٣)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "خوای باڵا دەست ئادەمی لەسەر شێوەی خۆی دروست کردووە، درێژییەکەی شەست باڵ بووە کاتێ دروستی کرد فەرمووی: بڕۆ سەلام بکە لەسەر ئەو چەند کەسە، کە چەند کەسێك بوون لە فریشتە دانیشتبوون، گوێ بگرە بزانە چۆن سڵاوت دەستێننەوە، چونکە ئەوە دەبێت بە سڵاوی خۆت و سڵاوی نەوەکانت. ئینجا ڕۆیشت و وتی: سەلامتان لەسەربێت، ئەوانیش وتیان: سەلام و ڕەحمەتی خوا لەسەر تۆیش، دەفەرموێت: (ڕەحمەتی خوا)یان لێزیادکرد، هەرکەسێك دەچێتە بەهەشتەوە لەسەر شێوەی ئادەمە سەلامی خوای لەسەر بێت کە شەست باڵ باڵای بەرز بووە، ئیتر دوای ئەو خەڵك بەرەو کورت بوون هاتوون هەتا ئیستا".

(٣) ڕازی بوونی خوا لە خەڵکی بەهەشت

١٠٤٩ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ. فَيَقُولُونَ: لَبَّيْكَ رَبَّنَا وسَعْدَيْكَ والْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ، فَيَقُولُ: هَلْ رَضِيتُمْ؟ فَيَقُولُونَ: ومَا لَنَا لَا نَرْضَى يَا رَبِّ وقَدْ أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، فَيَقُولُ: أَلَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ؟ فَيَقُولُونَ: يَا رَبِّ، وأَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ؟ فَيَقُولُ: أُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي، فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٨٣)

(أبو سعيد)ی (الخدري)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "خوای باڵادەست بەبەهەشتیەکان دەفەرموێت: ئەی بەهەشتیەکان ئەوانیش دەڵێن: ئێمە ملکەچ و گوێڕایەڵی تۆین ئەی پەروەردگار، هەموو خێر و بێرێك لەدەستی تۆدایە. دەفەرمووێت: ڕازی بوون؟ ئەوانیش دەڵێن پەروەرگار داخۆ بۆچ ڕازی نابین، لەکاتێکدا تۆ ئەمەندەت پێخەڵات کردووین، کە بەهیچ کام لە دروست کراوەکانی

خۆتت خەڵات نەکردووە، دەفەرمووێت: ئەی باشتر لەوەتان پیٚنەدەم؟ دەڵێن: ئـەی پــەروەردگار دەبێـت باشـتر لــەوە چـی بێـت؟ ئــەویش دەفــەرمووێت: شایشـتـەی ڕەزامەندی خۆمتان دەکەم لەمەولا هەرگیز لێتان زویر نابم".

(٤) بەهەشتیەکان لەگەڵ خاوەن پلەوپایە گەورەکانی لە بەهەشت یەکتر دەبینن

١٠٥٠ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَتَرَا وَوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا تَتَرَا وَوْنَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الْغَابِرَ مِنَ الْأُفُقِ مِنَ الْمَشْرِقِ أَوِ الْمَغْرِبِ، لِتَفَاضُلِ مَا بَيْنَهُمْ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تِلْكَ مَنَازِلُ الْانبياء، لَا يَبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ؟ قَالَ: "بَلَى وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، رِجَالٌ آمَنُوا بِاللَّهِ وَصَدَّقُوا الْمُرْسَلِينَ". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٨٣)

(أبــو ســعيد الخــدري) دەفــەرموێ: پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) فەرموویــەتی: "بەهەشتیەکان باڵە خانە نشینەکانی سەرو خۆیان دەبینن. هەرەك چۆن ئێوە ئـەو ئەستێرە درەوشاوە دەبینن کە لە ئاسۆی خـۆر هـەڵات بـەرەو وئـاوابوون دەچـێت، لەبەر بەرزوبڵندی پلەی ئەوان لە مانیتر. وتیان: ئـەی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ): ئەمـە پلەوپایەی پێغەمبەرانە جگە لەوان کەس پێی ناگات؟ فەرمووی: "بەڵێ سوێند بـەو کەسەی گیانی منـی بەدەسـتە پیـاوانێکن باوەڕیـان بـەخوا هێنـاوەو پێغەمبـەرانیان بەڕاست زانیووە (پێیان دەگەن).

(٥) بەرفراوانی سێبەری درەختی بەهەشت

١٠٥١ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا". قَالَ أَبُو حَازِمٍ: فَحَدَّثْتُ بِهِ النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ الزُّرَقِيَّ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةً، يَسِيرُ الرَّاكِبُ الْجَوَادَ الْمُضَمَّرَ السَّرِيعَ مِائَةَ عَامٍ مَا يَقْطَعُهَا". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٨٦)

(سهل)ی کوڕی (سـعد)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی: "لەبەهەشـتا درەختێك هەیە سەد ساڵ سـوار بـە سـێبەرەکەیدا دەڕواتو نایبڕێـت" (أبـو حـازم) دەڵێ: ئەمەم بۆ (نعمان)ی کوڕی (أبو عیاش)ی (الزرقـي) بـاس کـرد، ئـەویش وتـی: (أبـو سـعید)ی الخـدری قسـەی بـۆ کـردووم ئـەویش لـە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) کـە

فەرموویەتی: "لەبەهەشتا درەختێك هەیە، ئەسپ سواری چوست و چالاکی خێرا سەد ساڵ دەڕوات و نایبڕێت".

(٦) شێوەی چادرەکانی بەهەشت

١٠٥٢ـ عَنْ أَبِي موسى (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "فِي الْجَنَّة خَيْمَةٌ منْ لُؤْلُؤَةٍ مُجَوَّفَةٍ، عَرْضُهَا ستُّونَ مِيلًا، فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ مَا يَرَوْنَ الْآخَرِينَ، يَطُوفُ عَلَيْهِمُ الْمُؤْمنُ". (بخاري/ التفسير/ ٤٥٩٨)

(أبو موسى) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "لەبەهەشتا چادرێك هەیە لە مرواری ناو بۆش، پانیەکەی شەست میلە، لەهەر سوچێکیدا کۆمەڵێکی تێدایە، ئەوانی دیکە نابینن، بڕوادار بە سەریاندا دەگەڕێت".

(٧) بەهەشت بەناخۆشی دەورە دراوە

١٠٥٣ـ عَنْ أَنَس بْنِ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٢٢)

(أنس)ی کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "بەهەشت بەناڕەحەتی و ناخۆشی دەورە دراوە، بەڵام ئاگر بە ئارەزوو هەواو هەوەس دەورە دراوە".

(٨) نیشانەی بەهەشتیەکان و دۆزەخیەکان لەدونیادا

١٠٥٤ـ عَنْ حَارِثَةَ بْنَ وهْبٍ (ﷺ): سَمِعَ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّة". قَالُوا: بَلَى، قَالَ (ﷺ): "كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّه لَأَبَرَّهُ". ثُمَّ قَالَ: "أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ". قَالُوا: بَلَى، قَالَ: "كُلُّ عُتُلّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ". (بخاري/ التفسير/ ٤٦٣٤)

لە(حارثة)ی کوڕی (وهب)(ﷺ) گوێی لە پێغەمبەر (ﷺ) بووە کە فەرموویەتی: "پێتان بڵێم بەهەشتیەکان کامانەن" وتیان: بەڵێ، فەرمووی: "هەموو کەسێکی لاوازی خۆ بەلاواز زان، کە ئەگەر سوێند لەسەر خوا بخوات داواکەی بۆ جێبەجێ ئەکات". پاشان فەرمووی: "پێتان بڵێم دۆزەخییەکان کامانەن" وتیان: بەڵێ، فەرمووی: "هەموو کەللە ڕەقێکی چاوبرسی خۆ پەرستی لە خۆبایی خۆبەزل زان".

(٩) نەبڕانەوەی بەهەشت و دۆزەخ

١٠٥٥ـ عَنْ عَبْد اللَّه بْنِ عُمَرَ ر: أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّة إِلَى الْجَنَّةِ وصَارَ أَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ: أُتِيَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ والنَّارِ، ثُمَّ يُذْبَحُ، ثُمَّ

يُنَادِي مُنَادٍ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ، ويَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ. فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ، ويَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٨٢)

لە(عبداللە)ی کوڕی (عمر)(ﷺ) ەوە: کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "کاتێ بەهەشتیەکان بەرەو بەهەشت یەکلایی کرانەوەو، دۆزەخیەکانیش بەرەو دۆزخ یەکلاکرانەوە. مردن دەهێنرێت، لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا سەر دەبڕێت، ئینجا جارچیەك جاڕ دەدات: ئەی بەهەشتیەکان ئیتر مردن نییە و، ئەی دۆزەخیەکانیش ئیتر مردن نییە، ئینجا بەهەشتیەکانیش لەسەرو دڵ خۆشییەکەیانەوە هێندەی تر دڵخۆش دەبن، و دۆزەخییەکانیش لەسەرو خەفەتەکەیانەوە هێندەی تر خەفەت باردەبن".

بەشی شەست و سێیەم: ئاگری دۆزەخ

(١) سەختیی گەرمی دۆزەخ

١٠٥٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ: "نَارُكُمْ هَذِهِ الَّتِي يُوقِدُ ابْنُ آدَمَ جُزْ و مِنْ سَبْعِينَ جُزْ وا مِنْ حَرِّ جَهَنَّمَ". قَالُوا: واللَّهِ إِنْ كَانَتْ لَكَافِيَةً يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "فَإِنَّهَا فُضِّلَتْ عَلَيْهَا بِتِسْعَةٍ وسِتِّينَ جُزْ وا، كُلُّهَا مِثْلُ حَرِّهَا". (بخاري/ بدء الخلق/ ٣٠٩٢)

(ابي هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەم ئاگرەی کە ئادەمیزاد بۆ سوتاندن بەکاری دەهێنن بەشێکە لە حەفتا بەشی گەرمی دۆزەخ" وتیان: ئەگەر هەر ئەمەیش بوایا بەسبوو ئەی پێغەمبەری خوا، ئەویش فەرمووی: "لە ڕاستیدا دۆزەخ شەست و نۆپلەی زیاترە لەو، هەر بەشێکی بەوێنەی ئەو گەرمە".

(٢) سووکترین سزای دۆزەخ

١٠٥٧—النَّارِ عَذَابًا مَنْ لَهُ نَعْلَانِ وشِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ، يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ كَمَا يَغْلِ الْمِرْجَلُ، مَا يَرَى أَنَّ أَحَدًا أَشَدُّ مِنْهُ عَذَابًا، وإِنَّهُ لَأَهْوَنُهُمْ عَذَابًا". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٩٤)

(نعمان)ی کوڕی (بشیر) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "سووکترین سزای ئەهلی دۆزەخ سزای کەسێکە کە جووتێ نەعلی ئاگرینی لەپێدایە، مێشکی سەری پێیانەوە دەکوڵێ وەك چۆن مەنجەڵی ئاو دەکوڵێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا وانابینێت کەکەس لەو سزای سەختتر بێت، کەچی ئەو لەهەموویان سزای سووکترە".

(٣) دۆزەخ جێی خۆسەپێنەر و ستەمکارانە و بەهەشتیش جێی هەژار و لاوازەکانە

١٠٥٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ والنَّارُ، فَقَالَتِ النَّارُ: أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ والْمُتَجَبِّرِينَ، وقَالَتِ الْجَنَّةُ: فَمَا لِي لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَا و النَّاسِ وسَقَطُهُمْ وغِرَّتُهُمْ؟ قَالَ اللَّهُ لِلْجَنَّةِ: إِنَّمَا أَنْتِ رَحْمَتِي، أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَا و مِنْ عِبَادِي. وقَالَ لِلنَّارِ: إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي، أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَا و مِنْ عِبَادِي، ولِكُلِّ واحِدَةٍ

مِنْكُمَا مِلْؤُهَا، فَأَمَّا النَّارُ: فَلَا تَمْتَلِئُ حَتَّى يَضَعَ اللَّهُ تَبَارَكَ وتَعَالَى رِجْلَهُ، تَقُولُ: قَطْ قَطْ قَطْ، فَهُنَالِكَ تَمْتَلِئُ ويُزْوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، ولَا يَظْلِمُ اللَّهُ مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا. وأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللَّهَ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا". (بخاري/ التفسير/ ٤٥٦٩)

(أبي هريرة)(﵁) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "بەهەشت و دۆزەخ مشت و مڕیان بوو، دۆزەخ وتی: من تایبەت کراوم بە خۆبەزلزان و ملهوڕە ستەمکارەکان بەهەشتیش وتی: باشە من چیمە وا هەرکەسانی زەبوون و لاواز و بێسەرو ساختە و ڕازونیاز نەبێت نایەتە ناوم؟ خوای باڵا دەستیش بە بەهەشتی فەرموو: ئەی بەهەشت تۆ بەزەیی منی بەتۆ بەزەیی دەنوێنم بۆ هەر کەس بمەوێت لە بەندەکانم. بە دۆزەخیشی فەرموو: ئەی دۆزەخ تۆیش سزای منی، هەر کەس بمەوێت لەبەندەکانم بە تۆ سزای دەدەم، هەر یەك لە ئێوە پڕ بەپڕی خۆی هەیە، بەڵام ئاگر: پڕ نابێت تاوەکو خوای بەرز و بڵند پێیەکی (قودرەتی) پیادەنێت. ئینجا دۆزەخ دەڵێت: بەسمە، بەسمە، ئیتر لەوێدا دێتەوە یەك و پڕدەبێ ، خوایش ستەم لە هیچ کام لەدروست کراوەکانی ناکات. بەهەشتیش پڕ نابێت تا خوا جۆرە دروست کراوێکی بۆ بەدی دەهێنێ".

(٤) گەورەیی خرێی بێ باوەڕ لە ئاگردا

١٠٥٩ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) –يَرْفَعُهُ– قَالَ: "مَا بَيْنَ مَنْكِبَيِ الْكَافِرِ فِي النَّارِ مَسِيرَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ لِلرَّاكِبِ الْمُسْرِعِ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٨٥)

لە (أبو هريرة)ەوە (﵁) دەیگەیەنێ بە پێغەمبەر (ﷺ) کە فەرموویەتی: "نێوانی هەردوو دەفەی شانی بێ باوەڕ لە ئاگردا سێ ڕۆژ ڕێگایە بۆ سواری خێرای چاپووك"

بەشی شەست و چوارەم: ئاشووب و فیتنە

(١) نزيك بونەوەى فيتنە و لەناوچوون كاتێ تاوان زۆر بوو

١٠٦٠ـ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ (ﭫ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) اسْتَيْقَظَ مِنْ نَوْمِهِ وهُوَ يَقُولُ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍ قَد اقْتَرَبَ، فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ ومَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ". وعَقَدَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ عَشَرَةً. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَهْلِكُ وفِينَا الصَّالِحُونَ؟ قَالَ: "نَعَمْ، إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ". (بخاري/ الانبياء/ ٣١٦٨)

لە(زينب)ى كچى (جحش) (ﭫ)ەوە: كە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) لەخەو ڕاپەڕى دەيفەرموو: "لا اله الا الله، هاوار بۆ عەرەب لە شەڕێك كە نزيك بۆتەوە، ئەمڕۆ لە بەربەستەكەى (يأجوج) و(مأجوج) ئەوەندەى ئەمە كونى تێبوو" (سفيان) ئاماژەى بۆ ژمارە دەكرد. منيش وتم: ئەى پێغەمبەرى خوا ئايا لەناو دەچين لە كاتێكدا ئێمە (هێشتا) پياوچاكانمان تێدايە؟. ئەويش فەرمووى: "بەڵێ كاتێك تاوان زۆر بوو"

١٠٦١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﭬ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ ومَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ". وعَقَدَ وهَيْبٌ بِيَدِهِ تِسْعِينَ. (بخاري/ الانبياء/ ٣١٦٩)

(أبي هريرة)(ﭬ) دەڵێ: پێغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموويەتى: "ئەمڕۆ لەبەربەستەكەى ياجوج و ماجوج و ئەوەندەى ئەمە كەلەبەرى تێكەوت (وهيب) بەدەستى ئاماژەى بۆ نەوەد كرد.

١٠٦٢-عَنْ أُسَامَةَ (ﭬ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) أَشْرَفَ عَلَى أُطُمٍ مِنْ آطَامِ الْمَدِينَةِ، ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرَى؟ إِنِّي لَأَرَى مَوَاقِعَ الْفِتَنِ خِلَالَ بُيُوتِكُمْ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ". (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٧٩)

لە (أسامە)ى كوڕى (زيد)(ﭬ)ەوە: كە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) بەسەر باڵەخانەيەك لە باڵەخانەكانى مەدينەدا سەركەوت و، پاشان فەرمووى: "ئايا ئەوەى من دەيبينم ئێوە دەيبينن؟ بێگومان من لە نێو ماڵەكانتانەوە شوێنگەى فيتنە دەبينم وەك شوێنگەى بارانى بەلێزمە".

(٢) هاتنى فيتنە بەسەر دڵاندا پەيتا پەيتا

١٠٦٣ـ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عُمَرَ (ﭬ) فَقَالَ: أَيُّكُمْ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَذْكُرُ الْفِتَنَ؟ فَقَالَ قَوْمٌ: نَحْنُ سَمِعْنَاهُ. فَقَالَ: لَعَلَّكُمْ تَعْنُونَ فِتْنَةَ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ

وجَاره؟ قَالُوا: أَجَلْ. قَالَ: تلْكَ تُكَفِّرُهَا الصَّلَاةُ والصِّيَامُ والصَّدَقَةُ، ولَكنْ أَيُّكُمْ سَمعَ النَّبِيَّ (ﷺ) يَذْكُرُ الْفتَنَ الَّتي تَمُوجُ مَوْجَ الْبَحْرِ؟ قَالَ حُذَيْفَةُ: فَأَسْكَتَ الْقَوْمُ، فَقُلْتُ: أَنَا. قَالَ: أَنْتَ للَّه أَبُوكَ؟ قَالَ حُذَيْفَةُ: سَمعْتُ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) يَقُولُ: "تُعْرَضُ الْفتَنُ عَلَى الْقُلُوب كَالْحَصيرِ عُودًا عُودًا، فَأَيُّ قَلْبٍ أُشْرِبَهَا نُكتَ فيه نُكْتَةٌ سَوْدَا و، وأَيُّ قَلْبٍ أَنْكَرَهَا نُكتَ فيه نُكْتَةٌ بَيْضَا و، حَتَّى تَصيرَ عَلَى قَلْبَيْنِ: عَلَى أَبْيَضَ مثْلِ الصَّفَا فَلَا تَضُرُّهُ فتْنَةٌ مَا دَامَت السَّمَاوَاتُ والْأَرْضُ، والْآخَرُ أَسْوَدُ مُرْبَادًّا كَالْكُوزِ مُجَخِّيًا، لَا يَعْرفُ مَعْرُوفًا ولَا يُنْكرُ مُنْكَرًا، إِلَّا مَا أُشْرِبَ منْ هَوَاهُ". قَالَ حُذَيْفَةُ: وحَدَّثْتُهُ: أَنَّ بَيْنَكَ وبَيْنَهَا بَابًا مُغْلَقًا يُوشكُ أَنْ يُكْسَرَ. قَالَ عُمَرُ: أَكَسْرًا لَا أَبَا لَكَ؟ فَلَوْ أَنَّهُ فُتحَ لَعَلَّهُ كَانَ يُعَادُ. قُلْتُ: لَا، بَلْ يُكْسَرُ. وحَدَّثْتُهُ أَنَّ ذَلكَ الْبَابَ رَجُلٌ يُقْتَلُ أَوْ يَمُوتُ، حَديثًا لَيْسَ بِالْأَغَاليط. قَالَ أَبُو خَالدٍ: فَقُلْتُ لسَعْدٍ: يَا أَبَا مَالكٍ مَا أَسْوَدُ مُرْبَادًّا؟ قَالَ: شدَّةُ الْبَيَاضِ فِي سَوَادٍ. قَالَ: قُلْتُ: فَمَا الْكُوزُ مُجَخِّيًا؟ قَالَ: مَنْكُوسًا. (بخاري/ مواقيت الصلاة/ ٥٠٢)

له(حذيفة)ەوە (ﷺ) دەڵێ: ئێمە لە كاتێكدا لە خزمەت (عمر)دا بوین وتی: كێتان بیستوویەتی كە پێغەمبەری خوا (ﷺ) باسی فیتنەی كردبێت؟ خەڵكەكە وتیان: ئێمە بیستوومانە. ئەویش وتی: ڕەنگە ئێوە مەبەستان پێی ئەو فیتنە بێت كە پیاو بەهۆی ماڵ و منداڵ و دەرو دراوسێیەوە تووشی دێت؟ وتیان: بەڵێ، وتی: ئەو جۆرە فیتنە نوێژ و ڕۆژو و خێر و خێرات دەیسڕێتەوە، بەڵام داخۆ ئێوە كامتان بیستوویەتی كە پێغەمبەر (ﷺ) باسی لەو فیتنە كردبێت كە وەك دەریا شەپۆل دەدات. (حذيفة) دەڵێ: خەڵكەكە بێدەنگ بوون منیش وتم: من. وتی: تۆ باوكت بەڕەحمەت بێت؟ (حذيفة) وتی: لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە كە دەیفەرموو: "لەمەولا فیتنە و ئاشووب دێت بەسەر دڵاندا وەك چۆن حەسیر تاڵ تاڵ لەسەر یەك دادەنرێت، هەر دڵێكیش هەڵیمژێت زوو بیمژێت ئەوا خاڵێكی ڕەشی تێدا دروست دەبێت، بەڵام هەر دڵێك حەزی پێنەكات ئەوە خاڵێكی سپی تیدا دروست دەبێت. تاوەكو دڵەكان دەبن بە دوو جۆر دڵ: دڵێكی سپی و سافی وەك قوماشی سپی و ساف، هیچ فیتنەیەك زیانی لێنادات چەندە ئاسمانەكان و زەوی بەردەوام بن، دڵەكەی تریشیان دڵێكی ڕەش و تاریك وەك گۆزەی سەربەرەو خوار نەچاك بەچاك دەزاناو نەخراپ بە خراپ، مەگەر ئەوەی كە ئارەزووی خۆی دەیخوازێت" (حذيفة)

دەڵێ: بە (عمر)م وت: کەلە نیوان تۆو ئەودا (ئەو جۆرە فیتنەدا) دەرگایەکی داخراو هەیە نزیکە بشکێت. (عمر)یش وتی: بێباوك بیت بۆ شکاندن بێت؟ خۆ ئەگەر بکرێتەوە پێوە دەدرێتەوە، منیش وتم: نەخێر بەڵکو دەشکێنرێت. بۆم باس کرد کە ئەو دەرگایە بریتییە لە پیاوێك دەکوژرێت یا دەمرێت، ئەمە فەرموودەیە و هەڵەی تێدا نییە.

١٠٦٤ـ عَنْ حُذَيْفَةَ (ﷺ) قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مَقَامًا مَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلَّا حَدَّثَ بِهِ، حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ، قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هؤلاء، وإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشيء قَدْ نَسِيتُهُ فَأَرَاهُ فَأَذْكُرُهُ، كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ، ثُمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَهُ. (بخاري/ القدر/ ٦٢٣٠)

(حذيفة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە شوێنێکدا لەناوماندا ڕاوەستا هیچ شتێکی نەهێشتەوە کەلەوکاتەوە تاقیامەت ڕوودەدات هەر هەمووی باس کرد، ئەوەی لەبەری کرد لەبەری کرد و، ئەوەیش لەبیری چووە لەبیری چوو، هەموو ئەم هاوەڵانەم بەمە دەزانن، جاری واهەیە هەندێك لەوەی بیستوومە و لەبیرم چۆتەوە کە دەبینم (ڕوودەدات) بیرم دەکەوێتەوە، وەك پیاوێك ڕووخساری پیاوێك دێتەوە بیری کاتێك لێی وندەبێت. پاشان کاتێك بینیەوە دەیناسێتەوە.

(٣) فیتنە لەخۆرهەڵاتەوە دێت

١٠٦٥ـ عَنْ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ (بْنِ عُمَرَ (ﷺ)) قَالَ: يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ، مَا أَسْأَلَكُمْ عَنِ الصَّغِيرَةِ وأَرْكَبَكُمْ لِلْكَبِيرَةِ! سَمِعْتُا أَبِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "إِنَّ الْفِتْنَةَ تَجِي و مِنْ هَاهُنَا –وَأَوْمَأَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ– مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ". وأَنْتُمْ يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، وإِنَّمَا قَتَلَ مُوسَى (عليه السلام) الَّذِي قَتَلَ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ خَطَأً، فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ (لَهُ): (وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وفَتَنَّاكَ فُتُونًا) (طه: ٤٠). (بخاري/ الفتن/ ٦٦٨٠)

(سالم)ی کوڕی (عبدالله) دەڵێ: (ابن عمر) (ﷺ) وتی ئەی عێراقیەکان چەند پرسیار لە شتی بچووك و سادە دەکەن، کەچی لەگەڵ ئەوەیشدا لە هەموو کەس زیاتر گوناهی گەورە ئەنجام دەدەن؟ گوێم لە (عبدالله) کوڕی (عمر) بوو دەیوت: لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە کە دەیفەرموو: "بێگومان فیتنە ئا لەوێوە دێت– بەدەستی ئاماژەی کرد بەرەو خۆر هەڵات– لەوێوە هەردوو شاخی شەیتان

هەڵـدێت". ئێـوەش لـەناو خۆتانـدا هەنـدێکتان لـە گـەردنی هەنـدێکتان دەدەن، حەزرەتی موسا سـەلامی خـوای لەسـەر بێـت ئـەو زەلامـەی کـە کوشـت لەدەسـت و پێوەندی فیرعەون بەهەڵە کوشتی، کەچی خوای باڵا دەست (پێی)فەرموو کـە ئەمـە واتاکەیەتی: (زەلامێکت کوشت کەچی ئێمە لەدەست خـەم و خەفـەت تۆمـان ڕزگـار کرد و تۆمان توشی جۆرەها تاقیکردنەوەی سەخت کرد).

(٤) دابەشکردنی گە نجینەکانی کیسرا و قەیسەر لە ڕێی خوادا

١٠٦٦ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم): "قَدْ مَاتَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ، وإِذَا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّه". (بخاري/ الجهاد/ ٢٨٦٤)

(أبو هريـرة)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموويـەتی: "کیسـرا مـردووە کیسرایەکی تر پاش ئەو نابێت، کاتێـك قەیسـەریش مـرد قەیسـەرێکی تـر پـاش ئـەو نابێت سوێند بەو کەسەی گیانی منی بەدەستە دڵنیابن گەنجینەکانیان لە ڕێی خوادا دەبەخشنەوە".

(٥) لاسایی کردنەوەی خوو نەریتی پێشینان

١٠٦٧ــ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (صلى الله عليه وسلم): "لَتَتَّبِعُنَّ سَنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ، شِبْرًا بِشِبْرٍ، وذِرَاعًا بِذِرَاعٍ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا فِي جُحْرِ ضَبٍّ لَاتَّبَعْتُمُوهُمْ". قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اَلْيَهُودَ والنَّصَارَى؟ قَالَ: "فَمَنْ". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٦٩)

(أبو سعيد)ی (الخدري) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموويـەتی: "بێگومـان لەمەولا دەکەونە شوێن خوونەریتی ئەوانەی لە پێش ئێوەوە بوون. بست بە بست و، گەز بە گەز، تا وەکو بەڕادەیەك ئەگەر ئەوان خۆیان بکەن بە کونی بزنمژەدا ئێوەش شوێنیان دەکەون". وتمان: ئەی پێغەمبەری خـوا، گـاور و جولەکـەکان؟ فـەرمووی: "ئەی کێ؟".

(٦) وازهێنـان لە قورەیش

١٠٦٨ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: "يُهْلِكُ أُمَّتِي هَذَا الْحَيُّ مِنْ قُرَيْشٍ". قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: "لَوْ أَنَّ النَّاسَ اعْتَزَلُوهُمْ". (بخاري/ المناقب/ ٢٤٠٩)

(أبـي هريـرة)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) دەفـەرمووێ: "ئومەتەکـەم بەدەستی ئەم تیرەیـە لـە قـورەیش لـەناو دەچـن". وتیـان: ئـەی فـەرمانمان بەچـی پێدەکەیت؟ فەرمووی: "ئەگەر خەڵکی وازیان لێبهێنایە لێیان دوورکەوتنایەتەوە"

(٧) كاتێ دوو موسڵمان به شمشێرەكانیان له ڕووی یەكدا وەستاون

١٠٦٩–عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: خَرَجْتُ وأَنَا أُرِيدُ هَذَا الرَّجُلَ، فَلَقِيَنِي أَبُو بَكْرَةَ: فَقَالَ: أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَحْنَفُ؟ قَالَ: قُلْتُ: أُرِيدُ نَصْرَ ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ). يَعْنِي عَلِيًّا (رضي الله عنه). قَالَ: فَقَالَ لِي: يَا أَحْنَفُ ارْجِعْ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "(إِذَا تَوَاجَهَ الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ والْمَقْتُولُ فِي النَّارِ". قَالَ: فَقُلْتُ –أَوْ قِيلَ–: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ؟ قَالَ: "إِنَّهُ قَدْ أَرَادَ قَتْلَ صَاحِبِهِ". (بخاري/ الإيمان/ ٣١)

(أحنف)ی كوڕی (قیس) دەڵێ: بەنیازی ئەو پیاوە دەرچوومەدەر، (أبو بكر)م پێگەیشت وتی: دەتەوێ بۆ كوێ بچیت ئەی (أحنف)؟ دەڵێ: منیش وتم دەمەوێ یارمەتی ئامۆزای پێغەمبەری خوا (ﷺ) بدەم. مەبەستی (عەلی (رضي الله عنه) بوو. پێی وتم: ئەی (أحنف) بگەڕێرەوە، چونكە من لە پێغەمبەرم (ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: "كاتێك دوو موسڵمان بە شمشێرەكانیان ڕووبەڕووی یەك وەستان ئەوا بكوژ و كوژراو لە ئاگردایە". دەڵێ: من وتم یان وترا: ئەی پێغەمبەری خوا: ئەمە بكوژ ئەی كوژراو بۆ؟ فەرمووی: "چونكە ئەویش ویستویەتی هاوەڵەكەی بكوژێ".

(٨) تاقمە دەست درێژەكارەكە (عمار) دەكوژن

١٠٧٠ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تَقْتُلُ عَمَّارًا الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ". (بخاري/ المساجد/ ٤٣٦)

(أم سلمة)دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "تاقمە دەست درێژ كارەكە (عمار) دەكوژن".

١٠٧١–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتَانِ عَظِيمَتَانِ، وتَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ، ودَعْوَاهُمَاءاحِدَةٌ". (بخاري/ المناقب/ ٣٤١٣)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "قیامەت هەڵناسێت تا دوو تاقمی گەورە كوشتار لەیەكتری نەكەن، لەنێوانیاندا كوشتارێكی زۆر گەورە دەبێت هەردووكیشیان یەك بانگەوازیان هەیە".(واتە ڕێبازیان هەیە).

(٩) قیامەت هەڵناستێت تا پیاو خۆزگە بە مردوو نەخوازێت

١٠٧٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِه، لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ عَلَى الْقَبْرِ فَيَتَمَرَّغُ عَلَيْه، ويَقُولُ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَكَانَ صَاحِبِ هَذَا الْقَبْرِ، ولَيْسَ بِهِ الدِّينُ، إِلَّا الْبَلَا و". (بخاري/ الفتن/ ٦٩٨٤)

(أبــو هريــرة) (ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) فەرموویــەتی: "ســوێند بــەو کەسەی گیانی منی بەدەستە ، دونیا تەواو نابێت تاوەکو وایلێدێت پیاو بەلای گۆڕدا دەڕوات و تەپاوتلی لەسەر دەکات و دەڵێت: "ئای خۆزگە لەجێی ئەم خاوەن گۆڕە دەبووم، خۆ وەنەبێ لەبەر قەرزاری وا بکات، بەڵکو لەبەر بەلاَیە".

١٠٧٣-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَكْثُرَ الْهَرْجُ". قَالُوا: ومَا الْهَرْجُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "الْقَتْلُ الْقَتْلُ". (بخاري/ الاستسقا و/ ٩٨٩)

لــە(أبــو هريــره)ەوە (ﷺ) کــە پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) فەرموویــەتی: "قیامــەت هەڵناسێت تاوەکو (هرج) زۆر دەبێت" وتیان: (هرج) چییە ئـەی پێغەمبـەری خـوا؟ فەرمووی: "کوشتن، کوشتن".

(١٠) دەرچوونی ئاگر لە خاکی حیجازەوە

١٠٧٤ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ، تُضِي و أَعْنَاقَ الْإِبِلِ بِبُصْرَى". (بخاري/ الفتن/ ٦٧٠١)

(أبي هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "قیامەت هەڵناسێت تاوەکو ئاگرێك لە خاکی حیجازەوە دەردەچێت، لـە (بُصـری) ملـی حوشـتر ڕووناك دەکاتەوە".

(١١) قیامەت هەڵناسێت تاوەکو (فورات) کێوێکی زێڕین دەردەخات

١٠٧٥ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَنْ جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ، يَقْتَتِلُ النَّاسُ عَلَيْه، فَيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائَةٍ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ، ويَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ: لَعَلِّي أَكُونُ أَنَا الَّذِي أَنْجُو". (بخاري/ الفتن/ ٦٧٠٢)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "قیامەت هەڵناسێت تاوەکو فورات کێوێکی زێڕین دەردەخات، ئەوجا خەڵکی بەشەڕدێن لەسـەری لەهـەر سەد کەسێك نەوەد و نۆیان دەکوژرێن، هەر پیاوێك لەوان دەڵێت: ئومێدم وایە ئـەو کەسەی ڕزگار دەبێت خۆم بم".

١٠٧٦ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ، فَمَنْ حَضَرَهُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا". (بخاري/ الفتن/ ٦٧٠٢)

(أبي هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "نزیکە فورات خۆی داماڵێت لە گەنجینەیەکی زێڕین، هەرکەس گەیشتە ئەو ڕۆژە با هیچی لێهەڵنەگرێت".

(١٢) قیامەت هەڵناسێت تاوەکو جەنگ لەگەڵ قەومێك دەکەن دەموو چاویان وەك قەڵغانی ڕوو پۆشە

١٠٧٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تُقَاتِلُونَ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعَرُ، كَأَنَّ وجُوهَهُمُ الْمَجَانُّ الْمُطْرَقَةُ، حُمْرُ الْوُجُوهِ، صِغَارُ الْأَعْيُنِ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٧٠)

لە(أبي هريرة)ەوە (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "لە پێش هاتنی قیامەتدا لەگەڵ هۆزێکدا دەجەنگن کەوشیان لە مووە، دەموو چاویان هەردەڵێی قەڵغانی ڕووپۆش کراوە (واتا دەمووچاویان خڕو گۆشتنە)، ڕوومەت سوور و چاو بچکۆلەن"

(١٣) قیامەت هەڵناسێت تاوەکو پیاوێکی ستەمکار لە (قحطان) دەردەچێت

١٠٧٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ قَحْطَانَ يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصَاهُ". (بخاري/ المناقب/ ٣٣٢٩)

(ابي هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "قیامەت هەڵناسێت تاوەکوو پیاوێك لە هۆزی (قحطان) پەیدا دەبێت خەڵکی بە (زەبر)ی دار دەستەکەی دەبات بەڕێوە".

(١٤) قیامەت هەر لەسەر خراپەکارەکان هەڵدەستێت

١٠٧٩ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا عَلَى شِرَارِ النَّاسِ". (بخاري/ الفتن/ ٦٦٥٦)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "قیامەت تەنها لەسەر پیاوخراپان هەڵدەسێت".

(١٥) قیامەت هەڵناسێت تاوەكوو چەند دەجاڵێكی درۆزن پەیدا نەبن

١٠٨٠-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثِينَ، كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ". (بخاري/ المناقب/ ٣٤١٣)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی: "قیامەت هەڵناسێت تاوەكو چەند كەسێكی درۆزنی ساختەچی پەیدادەبن كە نزیكەی سی كەسێكن، هەریەك لەوان خۆی بە پێغەمبەری خوا دەزانێت"

(١٦) جەنگ كردنی موسڵمانان لەگەڵ جوولەكەدا

١٠٨١ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ الْيَهُودَ، فَيَقْتُلُهُمُ الْمُسْلِمُونَ، حَتَّى يَخْتَبِئَ الْيَهُودِيُّ مِنْ وراء الْحَجَرِ والشَّجَرِ، فَيَقُولُ الْحَجَرُ أَوِ الشَّجَرُ: يَا مُسْلِمُ يَا عَبْدَ اللَّهِ، هَذَا يَهُودِيٌّ خَلْفِي، فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ. إِلَّا الْغَرْقَدَ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ". (بخاري/ الجهاد/ ٢٧٦٨)

(أبي هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "قیامەت هەڵناسێت تاوەكوو موسڵمانەكان لەگەڵ جوولەكەدا دەجەنگن، ئەو كاتە موسڵمانەكان ئەوەندە كوشتاریان لێ دەكەن، تاوای لێدێت جوولەكە لە پشتی دارو بەردەوە خۆیان دەشارنەوە ئینجا دارەكە یا بەردەكە دەڵێت: ئەی موسڵمان ئەی بەندەی خوا ئەمە جوولەكەیەكە لە پشتمەوە وەرە بیكوژە، جگە لەدرەختی (غرقد) چونكە لە دەرختی جولەكەكانە".

(١٧) قووڵ باریكەكەی حەبەشە كەعبە دەڕوخێنێت

١٠٨٢-عن ابی هریره (رض) قال عن النبی (ص) : "يخرب الكعبة ذو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ". (بخاري/ الحج/ ١٥١٩)

(أبـو هريـرة)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "زەلامـە قـول باریكەكەی حەبەشە كەعبە دەڕوخێنێت".

(١٨) نەمانی ئیمان و ئەمانەت لەوڵاتدا

١٠٨٣- عن حذيفة (رض) قال :حدثنا رسول الله () حديثين، قد رأيت احدهماءانا،انْتَظِرُ الْآخَرَ، حَدَّثَنَا: "أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ، ثُمَّ نَزَلَ

الْقُرْآنُ، فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ وعَلِمُوا مِنَ السُّنَّة". ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْأَمَانَة قَالَ: "يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ، فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ. ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ، فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْمَجْلِ، كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَنَفِطَ، فَتَرَاهُ مُنْتَبِراءلَيْسَ فِيهِ شَيْء". ثُمَّ أَخَذَ حَصًى فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ "فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَايَعُونَ، لَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ، حَتَّى يُقَالَ: إِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلًا أَمِينًا، حَتَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ: مَا أَجْلَدَهُ، مَا أَظْرَفَهُ، مَا أَعْقَلَهُ؟ ومَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ". ولَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ ومَا أُبَالِي أَيَّكُمْ بَايَعْتُ، لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينُهُ، ولَئِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَهُودِيًّا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ، وأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ لِأُبَايِعَ مِنْكُمْ إِلَّا فُلَاناءفُلَانًا. (بخاري/ الرقاق/ ٦١٣٢)

(حذيفـة)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) دوو فــەرموودەی بـۆ فــەرموین، یـەکێکیانم بینیــووە (هاتۆتــە دی) چـاوەڕوانی ئەویتریشـیانم، فـەرمووی: "سـەرەتا ئامانەت دابەزیە ناو ڕەگ و ڕیشەی دڵانی پیاوانەوە، ئنجا قورئان دابەزی، لە قورئان فێربوون و لە سونەتیش فێربوون" پاشان دەربارەی هەڵگرتنی ئەمانەت بۆمان دواو، فــەرمووی: "پیــاو هــەر ئەمەنــدەی ســەرخەوێك دەشــكێنێت ئامانــەت لــە دڵیــدا دەردەكێشرێت، شوێنەوارەكەی لە دڵیدا وەك خاڵێكی لێدێت، پاشـان سـەرخەوێكی دیكە دەشكێنێت و ئەمانەت لە دڵیدا دەردەكێشرێت تاوەكو شوێنەوارەكەی لە دڵیدا وەك تلۆقێكی لێدێت، وەك چۆن پشكۆیەك خلكەیتەوە بەسەر قاچتا و تلـۆق بكـات، دەبینی بەرز بۆتەوە و هیچیشی تێدانیە". (پاشان بـەردێكی بچـوكی هـەڵگرت خلـی كردەوە بەسەر پێیدا) "خەڵك وای لێدێت خەریكە كەس نەبێت پـەیمان بەرێتـە سـەر هەتا وای لێدێت دەڵێن: فلان تـیرە پیـاوێكی ئەمانـەت پـارێزی تێدایـە تەنانـەت وای لێدێت بـەپیاوێك دەڵـێن: ئـای چـەندە ئازایـە!، ئـای چـەندە لێزانـە!، ئـای چـەندە ژیرە!، كەچـی بـە ئەنـدازەی دەنكـە خەرتەلەیـەك ئیمـان لـە دڵیـدا نیـە" ڕۆژگارێك بەسەرمدا تێپەڕی گوێم نەدایە پەیمان بە كێ دەدەم، چونكە ئەگەر موسڵمان بوایـە دینەكـــەی پەیمانەكـــەمی دەپاراســـت ئەگـــەر گـــاور یـــا جولەكـــەش بوایـــە سەرپەرشتیارەكەی نەیدەهێشت پەیمانەكە بشكێنێت، بەڵام ئەمڕۆ پەیمان بە كـەس نادەم مەگەر فلان و فلان.

١٠٨٤ـ عَنْ حُذَيْفَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّه (ﷺ): "لَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا مَعَ الدَّجَّالِ مِنْهُ، مَعَهُ نَهْرَانِ يَجْرِيَانِ، أَحَدُهُمَا رَأْيَ الْعَيْنِ ماء أَبْيَضُ، والْآخَرُ رَأْيَ الْعَيْنِ نَارٌ تَأَجَّجُ، فَإِمَّا أَدْرَكَنَّ أَحَدٌ فَلْيَأْتِ النَّهْرَ الَّذي يَرَاهُ نَارًا، ولْيُغَمِّضْ ثُمَّ لْيُطَأْطِئْ رَأْسَهُ فَيَشْرَبَ (مِنْهُ)، فَإِنَّهُ ماء بَارِدٌ. وإِنَّ الدَّجَّالَ مَمْسُوحُ الْعَيْنِ، عَلَيْهَا ظَفَرَةٌ غَلِيظَةٌ، مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ، يَقْرَؤُهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ، كَاتِبٍ وغَيْرِ كَاتِبٍ". (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٦٦)

(حذيفة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "من لە دەجاڵ خۆی باشتر دەزانم چی پێیە. دووڕووبـاری ڕەوانـی لەگەڵـە، یـەکێکیان لـە پـێش چـاودا ئاوێکی سپییە، ئەوی تریان لە پێش چاودا ئاگرێکە بڵێسە دەدات، جا ئەگەر کەسێك پێی گەیشت با بچێت بۆ ئـەو ڕووبـارەی کـە بـەئاگر دێتـە پـێش چاوی و، باچاوی بنوقێنێ و پاشان باسەری داخات و لێی بخواتەوە، چونکە ئاوێکی ساردە، جـەجاڵ یەك چاوە، پێستێکی ئەستور لەسەرچاویەتی، لەنێوچاوانیدا نوسراوە (کافر) هـەموو بڕوادارێك دەیخوێنێتەوە چ خوێندەوار و چ نەخوێندەوار".

١٠٨٥ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللّهِ (ﷺ) يَوْمًا حَدِيثًا طَوِيلًا عَنِ الدَّجَّالِ، فَكَانَ فِيمَا حَدَّثَنَا قَالَ: "يَأْتِي –وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ نِقَابَ الْمَدِينَةِ– فَيَنْتَهِي إِلَى بَعْضِ السِّبَاخِ الَّتِي تَلِي الْمَدِينَةَ، فَيَخْرُجُ إِلَيْهِ يَوْمَئِذٍ رَجُلٌ هُوَ خَيْرُ النَّاسِ –أَوْ: مِنْ خَيْرِ النَّاسِ– فَيَقُولُ لَهُ: أَشْهَدُ أَنَّكَ الدَّجَّالُ الَّذِي حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حَدِيثَهُ، فَيَقُولُ الدَّجَّالُ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ قَتَلْتُ هَذَا ثُمَّ أَحْيَيْتُهُ، أَتَشُكُّونَ فِي الْأَمْرِ؟ فَيَقُولُونَ: لَا، قَالَ: فَيَقْتُلُهُ ثُمَّ يُحْيِيهِ، فَيَقُولُ حِينَ يُحْيِيهِ: واللَّه مَا كُنْتُ فِيكَ قَطُّ أَشَدَّ بَصِيرَةً مِنِّي الْآنَ، قَالَ: فَيُرِيدُ الدَّجَّالُ أَنْ يَقْتُلَهُ فَلَا يُسَلَّطُ عَلَيْهِ". قَالَ أَبُو إِسْحَقَ: يُقَالُ: إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ هُوَ الْخَضِرُ عَلَيْهِ السَّلَام. (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٨٣)

(أبي سعيد الخدري)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) ڕۆژێکیان باسێکی دوورو درێـژی بۆ کردین دەربارەی دەجال، هەندێك لەوەی کە بۆی باس کردین فەرمووی: "دێت و –حەرامە لەسەری بچێتە ئـەو ڕێگـوزەرەی بـۆ مەدینـە دەچـێت– تادەگاتـە هەنـدێ خاکی وشـك و بـرن کـە لـەولای مەدینەوەیـە، لـەوڕۆژەدا پیـاوێکی لێڕادەپـەڕێت کـە چاکترینی خەڵکە –یاله چاکترینی خەڵکە– پێی دەڵێ: شـایەتی دەدەم کـە تـۆ ئـەو دەجالەی کە پێغەمبەر (ﷺ) باسی کردووە بۆمان، دەجالیش دەڵێ: باشە پێم بڵـێن ئەگەر ئەمەم کوشت و پاشان زینـدووم کـردەوە ئایـا گومـان لـە کارەکـەدا دەکـەن؟

دەڵێن: نەخێر . ئـەویش دەیکوژێـت و پاشـان زینـدووی دەکاتـەوە، کاتـێ زینـدووی دەکاتەوە پیاوەکە دەڵێ: بەخوا هەرگیز لەمەوپێش لە ئێستا باشتر تۆم نەناسـیوە، دەجال دەیەوێت بیکوژێت و زاڵ نابێـت بەسـەریدا، (أبـو اسـحاق) وتـی: دەڵـێن ئـەو پیاوە (خدری زیندەیە) سەلامی خوای لێبێت.

١٠٨٦ـ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (ﷺ) قَالَ: مَا سَأَلَ أَحَدٌ النَّبِيَّ (ﷺ) عَنِ الدَّجَّالِ أَكْثَرَ مِمَّا سَأَلْتُ، قَالَ: "وَمَا يُنْصِبُكَ مِنْهُ؟ إِنَّهُ لَا يَضُرُّكَ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّ مَعَهُ الطَّعَامَ وَالْأَنْهَارَ؟ قَالَ: "هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ". (بخاري/ الفتن/ ٦٧٠٥)

لە (مغیر)ی کوڕی (شعبة)ەوە (ﷺ) دەڵێ: هیچ کـەس لـەمن زیـاتر پرسـیاری لـە پێغەمبەر (ﷺ) نەکردووە دەربارەی دەجال فـەرمووی: "چـیت داوە لێـی، خـۆ ئـەو زیانت پێ ناگەیەنێت". وتم: ئەی پێغەمبـەری خـوا ئـەوان دەڵـێن خـۆراك و ڕووبـاری لەگەڵە؟ فەرمووی: "ئەو لای خوا لەوە ڕیسواترە".

١٠٨٧ـ عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلَّا سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ، إِلَّا مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ، وَلَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أَنْقَابِهَا إِلَّا عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ صَافِّينَ تَحْرُسُهَا، فَيَنْزِلُ بِالسِّبْخَةِ، فَتَرْجُفُ الْمَدِينَةُ ثَلَاثَ رَجَفَاتٍ، يَخْرُجُ إِلَيْهِ مِنْهَا كُلُّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ". (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٨٢)

(أنس)ی کوڕی (مالك)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) دەفـەرمووێت: "هـیچ وڵاتێك نییە دەجال پێی تێنەنێت، جگە لـە مەککـە و مەدینـە، هەرچـی ڕێگـەو بـانی مەدینە هەیە هەمووی فریشتە بەڕیز تیاوەستاون و پارێزگاری لێدەکەن، لەزەوییەکی ڕووتەنیدا کە گیای لێناڕوێت دادەبـەزێت، سـێ جـار مەدینـە دەلەرزێنێتـەوە هەرچـی کافر و مونافیقی تێدایە هەموو دەڕوات بەرەولای جەجاڵ".

(١٩) دابەزینی عیسا و شکاندنی خاچ و کوشتنی بەراز

١٠٨٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "وَاللَّهِ لَيَنْزِلَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَادِلًا، فَلَيَكْسِرَنَّ الصَّلِيبَ وَلَيَقْتُلَنَّ الْخِنْزِيرَ، وَلَيَضَعَنَّ الْجِزْيَةَ، وَلَتُتْرَكَنَّ الْقِلَاصُ فَلَا يُسْعَى عَلَيْهَا، وَلَتَذْهَبَنَّ الشَّحْنَا و وَالتَّبَاغُضُ وَالتَّحَاسُدُ، وَلَيَدْعُوَنَّ إِلَى الْمَالِ فَلَا يَقْبَلُهُ أَحَدٌ". (بخاري/ البيوع/ ٢١٠٩)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "سـوێند بـە خـوا کوڕی (مریم) دادەبـەزێت دەبێـت بـە فـەرمان ڕەوایـەکی دادوەر، خـاچ دەشـکێنێ و

بەراز دەکوژێت و، سەرانە هەڵدەگرێت و، حوشتری تازە ساڵ واز لێدەهێنرێت و کەس تاوی ناداتێ، ڕق و قینەبەرایەتی و حەسوودی دەڕوات و نامێنێ، خەڵکی بانگ دەکرێن بۆ ماڵ و سامان کەس وەریناگرێت".

١٠٨٩ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ فِيكُمُ ابْنُ مَرْيَمَ، فَأَمَّكُمْ مِنْكُمْ". فَقُلْتُ لِابْنِ أَبِي ذِئْبٍ: إِنَّ الْأَوْزَاعِيَّ حَدَّثَنَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: "وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ". قَالَ ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ: تَدْرِي مَا "أَمَّكُمْ مِنْكُمْ"؟ قُلْتُ: تُخْبِرُنِي، قَالَ: فَأَمَّكُمْ بِكِتَابِ رَبِّكُمْ تَبَارَكَ وتَعَالَى وسُنَّةِ نَبِيِّكُمْ (ﷺ). (بخاري/ الانبياء/ ٣٢٦٥)

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "حاڵتان چۆن دەبێت کاتێك کوڕی مریەم دادەبەزێتە ناوتان. پێشەواشتان لە خۆتانە.

ڕاوی دەڵێت: بە (أبن ذئب)م وت: کە (الاوزاعی) قسەی بۆ کردوم لە (الزهراوی)یەوە، ئەویش لە (نافع)ەوە، ئەویش لە (ابو هریرە)ەوە فەرموودەکە بەم شێوەیە "و أمامکم منکم" (أبن أبي ذئب) دەڵێ: دەزانیت مانای "أمکم منکم) چییە؟ وتم: پێم بڵێ، وتی: پێشەوایەتیتان دەکات بە قورئان و سوننەتی پێغەمبەرەکەتان".

(٢٠) من و قیامەت ئاوەهاین

١٠٩٠ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يُشِيرُ بِإِصْبَعِهِ الَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ والْوُسْطَى وهُوَ يَقُولُ: "بُعِثْتُ اناءالسَّاعَةُ هَكَذَا". (بخاري/ التفسير/ ٤٦٥٢)

(سهل)ی کوڕی (سعد)(ﷺ) دەڵێ: لە پێغەمبەری خوام (ﷺ) بیست بەپەنجەی شایەتمان و پەنجەی ناوەڕاستی ئاماژەی دەکرد و دەیفەرموو: "من لەگەڵ قیامەتدا ئاوەها ڕەوانەکراوم".(واتە پێکەوەین)

(٢١) نزیکی قیامەت

١٠٩١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ الْأَعْرَابُ إِذَا قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) سَأَلُوهُ عَنِ السَّاعَةِ: مَتَى السَّاعَةُ؟ فَنَظَرَ إِلَى أَحْدَثِ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ، فَقَالَ: "إِنْ يَعِشْ هَذَا لَمْ يُدْرِكْهُ الْهَرَمُ قَامَتْ عَلَيْكُمْ سَاعَتُكُمْ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٤٦)

عائشە (ﷺ) دەڵێ: دەشتەکیەکان کاتێ دەهاتنە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) پرسیاری قیامەتیان لێدەکرد، کەی قیامەت دێت؟ ئەویش تەماشای گەنجترین

کەسیانی کرد و فەرمووی: "ئەگەر ئەمە بژی تـا دەگاتـە (قۆنـاغی) پیریـی قیامـەتی ئێوە هەڵدەسێت".

١٠٩٢–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁) –يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ)– قَالَ: "تَقُومُ السَّاعَةُ والرَّجُلُ يَحْلُبُ اللِّقْحَةَ، فَمَا يَصِلُ الْاناء إِلَى فِيهِ حَتَّى تَقُومَ. والرَّجُلَانِ يَتَبَايَعَانِ الثَّوْبَ، فَمَا يَتَبَايَعَانِهِ حَتَّى تَقُومَ والرَّجُلُ يَلِطُ (فِي) حَوْضِهِ، فَمَا يَصْدُرُ حَتَّى تَقُومَ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٤١)

لە(أبو هريرە)ەوە –ئەویش دەیگەیێنێتەوە بە پێغەمبەر (ﷺ)– کە فەرموویـەتی: "قیامــەت دێــت کاتــێ کــەپیاوێك خەریکــە حوشــترە دۆشــەنیەکەی دەدۆشــێت، فریاناکەوێت جامەکە بگەیەنێتە دەمی قیامەت هەڵدەسێت، دووپیاو خەریکی کڕین و فرۆشــتنی پۆشـاکێك دەبـن، مامەڵەکـەیان نابڕێننــەوە قیامــەت دێـت، پیـاوێکیش خەریکی چاککردنی حەوزەکەیەتی، لێنابێتەوە قیامەت دێت".

١٠٩٣–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (﵁) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَا بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ". قَالُوا: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، أَرْبَعُونَ يَوْمًا؟ قَالَ: أَبَيْتُ، قَالُوا: أَرْبَعُونَ شَهْرًا؟ قَالَ: أَبَيْتُ، قَالُوا: أَرْبَعُونَ سَنَةً؟ قَالَ: أَبَيْتُ. قَالَ: "ثُمَّ يُنْزِلُ اللَّهُ منَ السماء ماء فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ، قَال: ولَيْسَ منَ الْإِنْسَانِ شيء إِلَّا يَبْلَى، إِلَّا عَظْماءاحِدًا وهُوَ عَجْبُ الذَّنَبِ، ومِنْهُ يُركَّبُ الْخَلْقُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". (بخاري/ التفسير/ ٤٥٣٦)

(أبو هريرە)(﵁) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "مـاوەی نێـوانی هەردوو فووەکە چلە" وتیان: ئەی (ابو هريرە) چل ڕۆژ؟ وتی: نـەموت. وتیـان :چـل مانگ ؟ وتی نەموت. وتیان :چل ساڵ ؟ نەموت. فەرمووی: "پاشان خوا بارانێـك لـە ئاسمانەوە دەبارێنێت (خەڵکی) سەوز دەبنەوە وەك چۆن دانەویڵە سەوز دەبێتەوە، هیچ شتێکیش نییە لە مرۆڤ کە نەڕزێت جگە لە یەك ئێسك ئـەویش کلێنچکەیە، لـەو کلێنچکەوە دروستکراوەکان پێکدەهێنرێنەوە لە ڕۆژی قیامەتدا".

(٢٣) ئافرەت خراپترین فیتنەیە بۆ پیاو

١٠٩٤ـ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (﵁) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً هِيَ أَضَرُّ عَلَى الرِّجَالِ منَ النساء". (بخاري/ النكاح/ ٤٨٠٨)

(أسامە)ی کوڕی (زيد) گێڕاویەتەوە کەلە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) گێڕاویانەتـەوە کـە فەرموویەتی: "پاش خۆم لە نێو خەڵکیدا هیچ فیتنەیەکم جێ نەهێشتووە لە فیتنەی ژنان خراپتربێت بۆ پیاوان".

بەشی شەست و پێنجەم: خۆشنەویستنی دنیا

(١) نزای پێغەمبەر (ﷺ) بۆ بنەماڵەکەی

١٠٩٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا". (بخاري/ الرقاق/ ٦٠٩٥)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "خوایە ڕزق و ڕۆزی بنەماڵە و نەوەی (محمد) هەر ئەمەندە بێت پێی بژین".

(٢) سەختی ژیان و گوزەرانی پێغەمبەر و خاو خێزانی

١٠٩٦- عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ: واللَّه -يَا ابْنَ أُخْتِي- إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ، ثَلَاثَةَ أَهِلَّةٍ فِي شَهْرَيْنِ، ومَا أُوقِدَ فِي أَبْيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) نَارٌ. قَالَ: قُلْتُ: يَا خَالَةُ فَمَا كَانَ يُعَيِّشُكُمْ؟ قَالَت: الْأَسْوَدَانِ: التَّمْرُ والماء، إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) جِيرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، وكَانَتْ لَهُمْ مَنَائِحُ، فَكَانُوا يُرْسِلُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) مِنْ أَلْبَانِهَا فَيَسْقِينَاهُ. (بخاري/ الهبة وفضلها/ ٢٤٢٨)

لە (عروە)ەوە، ئەویش لە (عائشە)ەوە (رضي الله عنها) کە دەیوت: بەخوا -ئەی خوشکەزام- ئێمە جاری وابووە مانگی یەکشەوەمان دیوە، دیسان دیومانە، دیسان دیومانە، سێ مانگی یەکشەوە لە دوو مانگدا، لە ماڵەکانی پێغەمبەردا (ﷺ) ئاگر نەکراوەتەوە، دەڵێت: وتم جا باشە پورێ بەچی دەژیان؟ وتی: بە دوو ڕەشکەلەکە :خورماو ئاو، بەڵام ئەوە هەیە پێغەمبەر (ﷺ) چەند دراوسێیەکی لە یاریدەدەران -الانصار- هەبوو کاسە دراوسێیان هەبوو، شیریان دەنارد بۆ پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش بەشی ئێمەی لێدەدا.

١٠٩٧- عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ (ﷺ) يَوْمَيْنِ مِنْ خُبْزِ بُرٍّ، إِلَّا وأَحَدُهُمَا تَمْرٌ. (بخاري/ الرقاق/ ٦٠٩٠)

(عائشة)(رضي الله عنها) دەڵێ: خاو خێزانی (محمد)(ﷺ) دوو ڕۆژ لەسەر یەک تێرنانی گەنمیان نەخواردووە بەڵکو ڕۆژێکیان هەر خورما بووە.

١٠٩٨- عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: رأيت أَبا هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) يشيرُ بإِصْبَعه مراراً يَقول: والَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ، مَا أَشْبَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَهْلَهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ تِبَاعًا مِنْ خُبْزِ حِنْطَةٍ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا. (بخاري/ أوائل كتاب الأطعمة/ ٥٠٥٩)

(أبو حازم) دەڵێ: (أبو هريرة)ەم بینی چەندین جار بەپەنجەی ئاماژەی دەکرد دەیووت: سوێند بەو کەسەی گیانی (أبو هريره)ی بەدەستە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) و خاو خێزانی سێ ڕۆژ لەسەریەك لەنانی گەنم تێر نەبوون تا دونیای بەجێهێشت.

١٠٩٩ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) ومَا فِي رَفِّي مِنْ شيء يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفّ لِي، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ، فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ. (بخاري/ الخمس/ ٢٩٢٩)

عائشة (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) کاتێ وەفاتی کرد لەسەر ڕەفەکەمان شتێ نەبوو کە زیندەوەر پێی بژی نیوەمەن جۆ نەبێت لەسەر ڕەفەیەکم، ماوەیەکی زۆر لێمخوارد، کاتێ پێوام تەواو بوو.

(٣) زۆرترینی بەهەشتیەکان هەژارەکانن

١١٠٠ـ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ، وإِذَا أَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ، إِلَّا أَصْحَابَ النَّارِ فَقَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ. وقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا النساء". (بخاري/ النكاح/ ٤٩٠٠)

(اسامە)ی کوڕی (زيد) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "لەسەر دەرگای بەهەشت وەستام زۆربەی ئەوانەی لە بەهەشتا بوون هەژارەکان بوون. دەوڵەمەندەکانیش گیر درابوون، بەڵام دۆزەخیەکانیش فەرمانیان پێکرابوو بەرەو ئاگر، لەسەر دەرگای دۆزەخیش وەستام سەیر دەکەم زۆربەی ئەوانەی لە دۆزەخدا بوون ژنان بوون".

(٤) ترسان لە ململانێ لەسەر دنیا

١١٠١ـ عَنْ عَمْرِو بْنَ عَوْفٍ (رضي الله عنه): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ (رضي الله عنه) إِلَى الْبَحْرَيْنِ يَأْتِي بِجِزْيَتِهَا، وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) هُوَ صَالَحَ أَهْلَ الْبَحْرَيْنِ، وأَمَّرَ عَلَيْهِمُ الْعلاء بْنَ الْحَضْرَمِيِّ، فَقَدِمَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِمَالٍ منَ الْبَحْرَيْنِ. فَسَمِعَتِ الْأَنْصَارُ بِقُدُومِ أَبِي عُبَيْدَةَ فَوَافَوْا صَلَاةَ الْفَجْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) انْصَرَفَ، فَتَعَرَّضُوا لَهُ، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) حِينَ رَآهُمْ، ثُمَّ قَالَ: "أَظُنُّكُمْ سَمِعْتُمْ أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشيء منَ الْبَحْرَيْنِ". فَقَالُوا: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "فَأَبْشِرُوا وأَمِّلُوا مَا يَسُرُّكُمْ، فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، ولَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ الدُّنْيَا

عَلَيْكُمْ كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا، وتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ". (بخاري/ الجزية والموادعة/ ٢٩٨٨)

(عمرو)ی کوڕی (عوف)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) (أبـو عبيـدة)ی کـوڕی (الجراح)ی (ﷺ)نارد بۆ بەحرەین تا باجی خاوەن کتێبەکان کۆبکاتەوە. پێغەمبـەری خوا (ﷺ) لەگەڵ خەڵکی بەحرەین ڕێککەوتبوو، (العلاء)ی کـوڕی (الحضـرمـی)یشـی کردبوو بەلێپرسراویان، (أبو عبیدة) بەسـامانێکەوە لەبەحرەینـەوە گەڕایـەوە، کاتـێ یاریدەدەران (الانصار) بیستیان (أبو عبیدة)هاتۆتەوە هەموو زوو نوێژی بەیانیان لـە خزمەت پێغەمبەرا (ﷺ) کرد. کاتێ پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) نوێژەکـەی کـرد ڕۆیشـت ئەوانیش چوونە ڕێگەکەی، پێغەمبەریش (ﷺ) کاتێ بینی زەردەخەنە گرتی، پاشان فەرمووی: "وابزانم بیستووتانە کە (ابو عبیدة) شتێکی لەبەحرەینـەوە هێناوەتـەوە" وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خـوا. فـەرمووی: "دە مـژدەبێ و بەئومێـدی ئـەوە بـن دڵخۆشتان دەکات، سابەخوا من لـە هـەژاری ناترسـم لەسـەر ئێـوە بـەڵکو مـن لـەوە دەترسم کە دونیـا ڕووتـان تـێ بکـات وەك چـۆن ڕووی کـردە ئەوانـەی پـێش ئێـوە، ئێوەیش کێ بڕکێی لەسەر بکەن وەك چۆن ئەوان کردیـان، ئینجـا لـەناوتان بـەرێت، وەك چۆن ئەوانی لەناوبرد".

(٥) تاقیکردنەوە بەدنیا و چۆنێتی ئیش کردن تیایدا

١١٠٢ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ: "إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَبْرَصَ وأَقْرَعَ وأَعْمَى، فَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ: فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا، فَأَتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ: أَيُّ شيءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: لَوْنٌ حَسَنٌ وجِلْدٌ حَسَنٌ، ويَذْهَبُ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ. قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ قَذَرُهُ، وأُعْطِيَ لَوْنًا حَسَنًا وجِلْدًا حَسَنًا، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْإِبِلُ –أَوْ قَالَ: الْبَقَرُ، شَكَّ إِسْحَقُ، إِلَّا أَنَّ الْأَبْرَصَ أَوِ الْأَقْرَعَ، قَالَ أَحَدُهُمَا: الْإِبِلُ، وقَالَ الْآخَرُ: الْبَقَرُ– قَالَ: فَأُعْطِيَ نَاقَةً عُشَرَا و، فَقَالَ: بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا. قَالَ: فَأَتَى الْأَقْرَعَ، فَقَالَ: أَيُّ شيءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: شَعَرٌ حَسَنٌ، ويَذْهَبُ عَنِّي هَذَا الَّذِي قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ، قَالَ: فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ، (قَالَ): وأُعْطِيَ شَعَرًا حَسَنًا، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْبَقَرُ، فَأُعْطِيَ بَقَرَةً حَامِلًا، فَقَالَ: بَارَكَ اللَّهُ (تعالى) لَكَ فِيهَا. قَالَ: فَأَتَى الْأَعْمَى، فَقَالَ: أَيُّ شيءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: أَنْ يَرُدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي، فَأُبْصِرَ بِهِ النَّاسَ. قَالَ: فَمَسَحَهُ، فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ، قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ

إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْغَنَمُ، فَأُعْطِيَ شَاةً والِدًا، فَأُنْتِجَ هَذَانِ، ووَلَّدَ هَذَا، (قَالَ): فَكَانَ لِهَذَا وادٍ مِنَ الْإِبِلِ، ولِهَذَا وادٍ مِنَ الْبَقَرِ، ولِهَذَا وادٍ مِنَ الْغَنَمِ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وهَيْئَتِهِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ قَدِ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ (ﷻ)ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ والْجِلْدَ الْحَسَنَ والْمَالَ- بَعِيرًا أَتَبَلَّغُ عَلَيْهِ فِي سَفَرِي، فَقَالَ: الْحُقُوقُ كَثِيرَةٌ، فَقَالَ لَهُ: كَأَنِّي أَعْرِفُكَ، أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ، فَقِيرًا فَأَعْطَاكَ اللَّهُ؟ فَقَالَ: إِنَّماءرِثْتُ هَذَا الْمَالَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتَ. قَالَ: وأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا، ورَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَى هَذَا، فَقَالَ: إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتَ. قَالَ وأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ وهَيْئَتِهِ، فَقَالَ: رَجُلٌ مِسْكِينٌ وابْنُ سَبِيلٍ، انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي، فَلَا بَلَاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي سَفَرِي. فَقَالَ: قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي، فَخُذْ مَا شِئْتَ ودَعْ مَا شِئْتَ، فَوَاللَّهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ شَيْئًا أَخَذْتَهُ لِلَّهِ (ﷻ). فَقَالَ: أَمْسِكْ مَالَكَ، فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ، فَقَدْ رُضِيَ عَنْكَ وسُخِطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ". (بخاري/ الانبياء/٢٧٧٤)

(أبو هريرة)(ﷺ) له پێغەمبەری خوای (ﷺ)ی بیستووه کـه فەرموویـەتی: "سـێ کەس لـە نـەوەی (اسـرائیل) بەڵـەکێك و کەچـەڵێك و کوێرێـك، خـوا ویسـتی تاقیـان بکاتەوە، فریشتەیەکی نـاردە لایـان، هـات بـۆلای بەڵەکەکـە وتـی: زۆرتـر حـەزت لـە چییە؟ وتی: ڕەنگێکی جوان و پێستێکی جوان، ئەوەشم لەسەر لاچێ کە بەهۆیـەوە خەڵکی بێزم لێدەکەنەوە دەڵێ: ئەویش دەسـتی بەسـەردا هێنـاو، ئـەوەی کەمایـەی بێزلێکردنەوە بوو لەسەری لاچوو، ڕەنگێك و پێستیکی جوانی پێ بەخشـرا. و وتـی: زۆرتر حەزت لە چ سامانێکە؟ وتی: حوشتر یان وتی: مانگا، (أسحاق) دوودڵە، بـەڵام بەڵەکەکە یا کەچەڵەکە یەکێکیان وتی: حوشتر و ئەوی تریـان وتـی: مانگـا- دەڵـێ: حوشترێکی ئاوسی پێدرا سـکەکەی دەمـانگ بـوو، پێیـوت: خـوا فـەڕ و بەرەکـەتی تێخات بۆت. دەڵێ: ئینجا هات بۆلای کەچەڵەکە، وتی: زیاتر حـەز لەچـی دەکـەیت؟ وتی: قژێکی جوان، ئەوەشم لەسەر لاچێ کە خـەڵکی بەهۆیـەوە بێـزم لێدەکەنـەوە. دەڵێ: دەستی بەسەردا هێنا و ئەوەی لەسەر لاچـوو، قـژێکی جـوانی پـێ درا وتـی: ئەی زیاتر حەزت بەچ جۆرە سامانێکە، وتی: مانگا، ئەویش مانگایەکی ئاوسی پێدرا و وتی: خوای بالادەست پڕ فەڕ و بەرەکەتی بکا بۆت ، ئینجا هات بـۆلای کوێرەکـە،

وتی: زیاتر حەزت بە چ شتێکە؟ وتی: خوا چاوم بۆ بگێڕێتەوە، خەڵکی پێببینم، دەڵێت: دەستی بەسەردا هێنا، خوا چاوی بۆ گەڕانەوە، وتی: ئەی زیاتر حەزت لە چ سامانێکە؟ وتی: مەڕ، مەڕێکی بزۆکیش بەو بەخشرا، وشتر و مانگاکە بەریان لێکەوتەوە و مەڕەکەیش بەرخی بوو، هەتا وای لێهات ئەمیان شیوێ وشتر و، ئەویان شیوێ گاگەل و، ئەمەی تریشیان شیوێك مەڕی هەبوو، دەڵێت: پاش ماوەیەك فریشتەکە لە سەر شێوە و وێنەی خۆی هاتەوە بۆلای بەڵەکەکەو، وتی: پیاوێکی هەژارم لەسەفەردا دەستی بەرودوام بڕاوە، ئەمڕۆ کەس شك نابەم بەهانامەوە بێت جگەلە خوا و پاشان تۆ نەبێت، تو ئەو کەسەی ئەو ڕەنگ و پێستە جوان و ماڵەی پێخەڵات کردی داوات لێدەکەم وشترێکم بدەیتێ لەم سەفەرەمدا پێی بگەمە مەنزڵ، وتی: ئەرکی زۆرمان لەسەرە ، پێیوت: وەکو بت ناسم وایە، ئەی تۆ بەڵەك نەبوویت و خەڵکی بێزیان لێدەکردیتەوە، هەژار نەبویت خوا پێیدایت؟ وتی: من ئەم ماڵ و سامانەم لە باوباپیرەوە دەست بەدەست بۆ ماوەتەوە، وتی: دە ئەگەر درۆ دەکەیت خوا وەکو خۆتت لێبکاتەوە، دەڵێ: ئەمجا هات بۆلای کەچەڵەکە لەسەر شێوە و وێنەی جارانی خۆی، ئەوەی بەوی وت، بەمیشی وت، ئەویش هەمان وەڵامی دایەوە، ئەویش وتی ئەگەر درۆ دەکەیت خوا وەکو خۆتت لێبکاتەوە، دەڵێ: ئەمجا هات بۆلای کوێرەکە لەسەر شێوە و وێنەی جارانی خۆی، وتی: کابرایەکی هەژارم ڕێبوارم، دەستی بەرودوام بڕاوە، کەس شك نابەم بە فریامەوە بێت جگە لە خوا و پاشان تۆ نەبێت، داوات لێدەکەم تو ئەو کەسەی چاوی پێدایتەوە مەڕێکم بدەیتی لەم سەفەرەمدا پێی بگەمە مەنزڵ، وتی: من کوێر بووم خوا چاوی دامەوە بەخوا دەست ناهێنمە ڕێت، لە ڕێگەی خوای گەورەدا بە ئارەزووی خۆت چی دەبەیت ببیە و چیش نابەیت مەیبە، ئەویش وتی: ماڵی خۆت بۆ خۆت، ئێوە تاقیکرانەوە خوا لەتۆ ڕازی بوو خەشم و قینی گرت لە دوو هاوەڵەکەت.

(٦) کەمی دونیا و ئارام گرتن لێی و گەڵای درەخت خواردن

١١٠٣ــ عَنْ سَعْدَ بْنَ أَبِي وقَّاصٍ (ﷺ) قَالَ: واللَّه إِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ منَ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّه، ولَقَدْ كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّه (ﷺ) مَا لَنَا طَعَامٌ نَأْكُلُهُ إِلَّا ورَقُ الْحُبْلَةِ وهَذَا السَّمُرُ، حَتَّى إِنَّ أَحَدَنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ، ثُمَّ أَصْبَحَتْ بَنُو أَسَدٍ تُعَزِّرُنِي عَلَى الدِّينِ، لَقَدْ خِبْتُ إِذًا وضَلَّ عَمَلِي. (بخاري/ الرقاق/ ٦٠٨٨)

(سعد)ى كوڕى (أبى وقاص) (ﷺ) دەڵێ: بەخوا من یەکەمین پیاوم لەعەرەب کە تیری تەقاندبێت لە ڕێی خوادا، ئێمە لە خزمەت پێغەمبەری خوادا (ﷺ) جەنگمان دەکرد، هیچ خۆراکێکمان نەبوو بیخۆین جگە لەگەڵای (الحبلة)و (السمر)، کە دوو درەختی دڕکاوین ، تا وامان لێهات وەك مەڕ پشقلمان دادەنا، ئێستەش وایلێهاتووە بەرەی (أسد) ئامۆژگاریم دەکەن لەسەر دین. ئەگەر وا بێ من ڕەنجەڕۆ بووم و کردەوەکانم پوچەڵ بۆتەوە.

(٧) ئەوەی بۆ مردوو دەمێنێتەوە

١١٠٤ـ عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "يَتْبَعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ، فَيَرْجِعُ اثْنَانِ ويَبْقَى واحِدٌ: يَتْبَعُهُ أَهْلُهُ ومَالُهُ وعَمَلُهُ، فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ ومَالُهُ، ويَبْقَى عَمَلُهُ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٤٩)

(أنس) ی کوڕی (مالك) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "سێ شت شوێن مردوو دەکەوێت، دوانیان دەگەڕێتەوە و یەکێکیان دەمێنێتەوە، خزم و کەس و کار وماڵەکەی دەگەڕێنەوە، کردەوەکەی دەمێنێتەوە".

١١٠٥–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "انْظُرُوا إِلَى مَنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ، ولَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ، فَهُوَ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ –قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ– عَلَيْكُمْ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٢٥)

(٨) تەماشای لە خۆتان خوارتر بکەن

(أبو هريرة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی "تەماشای لەخۆتان خوارتر بکەن، تەماشای لە خۆتان ژوورتر مەکەن، ئەوە باشترە بۆ ئەوەی ناز و نیعمەتی خوا بەسەرتانەوە بەکەم تەماشا نەکەن".

(٩) کەسێ بۆ ناوو شۆرەت ڕەنج بدات

١١٠٦–عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ، ومَنْ رَا ءى رَا ءى اللَّهُ بِهِ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١٣٤)

(أبن عباس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "کەسێك بۆ ناوبانگ بیستنەوە کار بکات خوا ناوی دەزڕێنێت، کەسێکیش بۆ بەرچاوێنی کار بکات، خوا لە پێش چاوی خەڵکی ئابڕوی دەبات".

(١٠) چونە ناو دۆزەخ بەهۆی بەڵای زمانەوە

١١٠٧ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ مَا فِيهَا، يَهْوِي بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ والْمَغْرِبِ". (بخاري/ الرقاق/ ٦١١٢)

(أبـو هريـرة)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "جـاری واهەیـە بەندە قسەی ئەوتۆ دەكات كە بیر لـە سـەرەنجامەكەی ناكاتـەوە، خـوا بـەهۆی ئـەو قسەوە فڕێی دەداتە ناو ئاگرەوە (بۆ قووڵایی) دوورتر لـە نێـوانی خۆرهـەڵاتو خـۆر ئاوا".

بەشی شەست و شەشەم: گەورەیی قورئـان

(١) کۆتـاییەکانی سورەتی (البقرة)

١١٠٨ـ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ قَرَأَ هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ". (بخاري/ المغازي/ ٣٧٨٦)

(أبو مسعود) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "هەرکەس ئەو دوو ئایەتەی کۆتایی سورەتی (البقره) لە شەوێکدا بخوێنێت بەسیەتی".

(٢) گەورەیی خوێندنی: "قل هو الله احد"

١١٠٩ـ عَنْ أَبِي الدرداء (ﷺ) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ فِي لَيْلَةٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ". قَالُوا: وكَيْفَ يَقْرَأْ ثُلُثَ الْقُرْآنِ؟ قَالَ: (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٢٧)

(أبو الدرداء) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ)فەرموویەتی: "ئایا هیچ کام لە ئێوە ناتوانێت سێ یەکی قورئان بخوێنێت لە شەوێکدا" وتیان: جا سێ یەکی قورئان چۆن دەخوێندرێت؟ فەرمووی: "(قل هو الله احد) لەجێی سێ یەکی قورئانە".

١١١٠ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ، وكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ فَيَخْتِمُ بِـ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) فَلَمَّا رَجَعُوا ذُكِرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَقَالَ: "سَلُوهُ لِأَيِّ شيء يَصْنَعُ ذَلِكَ". فَسَأَلُوهُ، فَقَالَ: لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّهُ". (بخاري/ التوحيد/ ٦٩٤٠)

(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) پیاوێکی کرد بە فەرماندەی هێزێك، ئەو پیاوە لەبەرنوێژی هاوەڵەکانیدا کە قورئانی دەخوێند و بە (قل هو الله احد) کۆتایی پێدەهێنا، کاتێك گەڕانەوە ئەوەیان لە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) باس کرد، فەرمووی: "لێی بپرسن بۆچی وا دەکات، ئەوانیش لێیان پرسی و وتی: لەبەر ئەوەی کە سیفەت و ناوەڵناوی خواوەندی بەخشندەیە، منیش حەز دەکەم بیخوێنم. پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: "خەبەری پێبدەن کە خوایش ئەوی خۆش دەوێت".

(٣) وێنەی قورئـان خوێن و قورئـان نەخوێن

١١١١ــ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "مَثَلُ الْمُؤْمن الَّذي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ الْأُتْرُجَّةِ رِيحهَا طَيِّبٌ وطَعْمُهَا طَيِّبٌ. ومَثَلُ الْمُؤْمن الَّذي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ التَّمْرَة، لَا رِيحَ لَهَا وطَعْمُهَا حُلْوٌ. ومَثَلُ الْمُنَافق الَّذي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ الرَّيْحَانَة، رِيحُهَا طَيِّبٌ وطَعْمُهَا مُرٌّ. ومَثَلُ الْمُنَافِق الَّذي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَة، لَيْسَ لَهَا رِيحٌ وطَعْمُهَا مُرٌّ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٣٢)

(أبـو موسـى)ی (الاشـعري)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "نموونەی بڕواداری قورئان خوێن وەك نموونەی بەهێیە، واتە بۆنی خۆشە و تامیشی خۆشە، بڕواداری قورئان نەخوێنیش وەك خورماوایـە، بـۆنی نییـە و تـامی شـیرینە، دووڕووی قورئان خوێن وەك ڕیحانە وایە بۆنی خۆشە و تامی تاڵە، دووڕووی قورئـان نەخوێنیش وەك کوژاڵکەوایە، بۆنی نییە و تامیشی تاڵە".

(٤) کەسێك قورئـان بەرەوانی دەخوێنێ و کەسێکیش بە زەحمەت دەیخوێنێ

١١١٢ــ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ، والَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ ويَتَتَعْتَعُ فِيهِ، وهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ، لَهُ أَجْرَانِ". (بخاري/ التفسير/ ٤٦٥٣)

(عائشــة)(ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) فەرموویــەتی: "کەســێ قورئــان بەڕەوانی بخوێنێتەوە لەگەڵ پێغەمبەران و فریشتەچاك و پاك و بـەڕێز و نزیکـەکانی (بارەگای خوایی) دەبێت، کەسێکیش قورئـان دەخوێنێـت و دەمـی تەتەڵـە دەکـات تیایدا و لەسەرشانی زەحمەتە، دوو پاداشتی هەیە".

(٥) دابەزینی هێوری و ئارامی لەکاتی خوێندنەوەی قورئـان

١١١٣ــ عَنِ الْبراء (ﷺ) قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يَقْرَأُ سُورَةَ الْكَهْف، وعِنْدَهُ فَرَسٌ مَرْبُوطٌ بِشَطَنَيْنِ، فَتَغَشَّتْهُ سَحَابَةٌ، فَجَعَلَتْ تَدُورُ وتَدْنُو، وجَعَلَ فَرَسُهُ يَنْفِرُ مِنْهَا، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: "تِلْكَ السَّكِينَةُ تَنَزَّلَتْ لِلْقُرْآنِ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٢٤)

(البراء)(ﷺ) دەڵێ: پیاوێك سورەتی (الکهف)ی دەخوێند، ئەسپێکی لـەلاوە بـوو بە دوو گوریسی درێژ بەسـترا بوویـەوە، پەڵـە هـەوریك دایگرتـەوە، هەربەسـەریەوە سوڕی دەخوارد و لێی نزیك دەبوویەوە، ئەسپەکەیشی هەر لێی ئەسڵەمیەوە، کاتـێ

ڕۆژ بوویەوە هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) ئەوەی بۆ باس کرد. فەرمووی: "ئەوە هێوری و ئارامی بووە لەبەر قورئان دابەزیوە".

١١١٤ــ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه): أَنَّ أُسَيْدَ بْنَ حُضَيْرٍ (رضي الله عنه) بَيْنَمَا هُوَ لَيْلَةً يَقْرَأُ فِي مِرْبَدِهِ إِذْ جَالَتْ فَرَسُهُ، فَقَرَأَ ثُمَّ جَالَتْ أُخْرَى، فَقَرَأَ ثُمَّ جَالَتْ أَيْضًا، قَالَ أُسَيْدٌ: فَخَشِيتُ أَنْ تَطَأَ يَحْيَى فَقُمْتُ إِلَيْهَا، فَإِذَا مِثْلُ الظُّلَّةِ فَوْقَ رَأْسِي فِيهَا أَمْثَالُ السُّرُجِ، عَرَجَتْ فِي الْجَوِّ حَتَّى مَا أَرَاهَا، قَالَ: فَغَدَوْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَيْنَمَا أَنَا الْبَارِحَةَ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ أَقْرَأُ فِي مِرْبَدِي إِذْ جَالَتْ فَرَسِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اقْرَأْ ابْنَ حُضَيْرٍ". قَالَ: فَقَرَأْتُ ثُمَّ جَالَتْ أَيْضًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اقْرَأْ ابْنَ حُضَيْرٍ". قَالَ: فَقَرَأْتُ ثُمَّ جَالَتْ أَيْضًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "اقْرَأْ ابْنَ حُضَيْرٍ". قَالَ: فَانْصَرَفْتُ، وكَانَ يَحْيَى قَرِيبًا مِنْهَا خَشِيتُ أَنْ تَطَأَهُ، فَرَأَيْتُ مِثْلَ الظُّلَّةِ فِيهَا أَمْثَالُ السُّرُجِ، عَرَجَتْ فِي الْجَوِّ حَتَّى مَا أَرَاهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "تِلْكَ الْمَلَائِكَةُ كَانَتْ تَسْتَمِعُ لَكَ، ولَوْ قَرَأْتَ لَأَصْبَحَتْ يَرَاهَا النَّاسُ مَا تَسْتَتِرُ مِنْهُمْ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٣٠)

(أبو سعيد الخدري)(رضي الله عنه) دەڵێ: (أسيد)ی کوڕی (حضير) (رضي الله عنه) شەوێك لە باخەکەیدا خەریکی قورئان خوێندنەوە بوو ئەسپەکەی کەوتە سمکۆڵان، دیسانەوە دەستی کردەوە بە خوێندنەوەی، ئەسپەکەش دەستی کردەوە بە سمکۆڵان، (أسيد) دەڵێ: ترسام لەوەی کە (يحيى) بشێلێت منیش هەستام بەلایەوە، کاتێ تەماشا دەکەم شتێکی وەك پەڵە هەور بەسەر سەرمەوەیە، شتێکی لەناودایە وەك چراخان، هەڵکشا بە ئاسمانا هەتا لەبەرچاوم ون بوو، دەڵێ: بەیانی زوو چوومە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) پێم وت: ئەی پێغەمبەری خوا، لەکاتێکدا من ئەمشەو لە نیوە شەودا لەباخەکەمدا قورئانم دەخوێند ئەسپەکەم کەوتە سمکۆڵان، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "بخوێنە کوڕی (حفير)". دەڵێ: دەستم کردەوە بە خوێندنەوە هەمدیسان کەوتەوە سمکۆڵا،، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "بخوێنە کوڕی (حفير)" دەڵێ: خويندمەوە هەمدیسان کەوتەوە سمکۆڵا،، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "بخوێنە کوڕی (حفير)" دەڵێ: منیش دەستم هەڵگرت، (يحيى) لێیەوە نزیك بوو ترسام بیشێلێت، شتێکم بینی وەك پەڵە هەور شتێکی وەك چراخانی تێدابوو، بە ئاسمانا هەڵکشابو هەتا لەبەرچاوم ونبوو، پێغەمبەری خوا (ﷺ)

فەرمووی: "ئەوە فریشتە بوون گوێیان لێگرتبویت، ئەگەر بەردەوام بوویتایە، بۆ بەیانی خەڵکی ئەو فریشتانەیان دەبینی و لێیان نەدەشارایەوە".

(٦) حەسوودی دروست نیە لە دووشتا نەبێ

١١١٥ــ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَهُوَ يَقُومُ بِهِ اناء اللَّيْلِ واناء النَّهَارِ. ورَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ يُنْفِقُهُ اناء اللَّيْلِ واناء النَّهَارِ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٣٧)

لە(سالم)ەوە ئەویش لە باوکیەوە (رضي الله عنه) ئەویش لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە فەرموویەتی: "حەسوودی دروست نییە لە دوو شتدا نەبێت: پیاوێك خوا قورئانی پێ خەڵات کردبێت، بەردەوام هەستێ بە دەورکردنەوەی بە ڕۆژ و شەو، پیاوێکیش خوا سامانی پێببەخشێت بەردەوام خەریکی بەخشینی بێت بەشەو ڕۆژ".

(٧) زۆر خوێندنەوەی قورئان

١١١٦ــ عَنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الْإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ، إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا، وإِنْ أَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٤٣)

(عبدالله)ی کوڕی (عمر) (رضي الله عنهما) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "خاوەن قورئان وەك خاوەنی وشتری بەستراوە وەهایە، ئەگەر چاودێری بکات ڕایدەگرێت، ئەگەر بەریشی بدات دەڕوات".

١١١٧ــ عَنْ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "بِئْسَمَا لِأَحَدِهِمْ يَقُولُ: نَسِيتُ آيَةَ كَيْتَ وكَيْتَ، بَلْ هُوَ نُسِّيَ. اسْتَذْكِرُوا الْقُرْآنَ، فَلَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّيًا مِنْ صُدُورِ الرِّجَالِ مِنَ النَّعَمِ بِعُقُلِهَا". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٤٤)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "چەند خراپە کەسێك لە ئێوە بڵێت، ئایەتی ئەوەو ئەوەم لەبیرچووە، بەڵکو لەبیری براوەتەوە، قورئان دەوربکەنەوە بێگومان قورئان لە دڵی پیاودا زووتر لەدەست دەردەچێ وەك لە حوشتر لەپەتی خۆی".

(٨) دەنگخۆش کردن بە خوێندنەوەی قورئان

١١١٨ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه): أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ: "مَا أَذِنَ اللَّهُ لِشَيءٍ مَا أَذِنَ لِنَبِيٍّ حَسَنِ الصَّوْتِ يَتَغَنَّى بِالْقُرْآنِ" يَجْهَرُ بِهِ. (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٣٦)

(أبو هريرة)(ﷺ) گوێی له پێغەمبەر بووه (ﷺ) كه فەرموویەتی: "خـوا مۆڵـەتی بەهیچ شتێك نەداوە وەك ئەوەی مۆڵەتی به پێغەمبەرێكی دەنگ خۆش داوە قورئان بەدەنگەوە بخوێنێت" بەئاشكرا بیخوێنێ،

١١١٩ـ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِأَبِي مُوسَى: "لَوْ رَأَيْتَنِي وأَنَا أَسْتَمِعُ لِقرَا وتِكَ الْبَارِحَةَ، لَقَدْ أُ وتِيتَ مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٦١)

(أبـو بـردة)لـه (ابـو موسـى)ەوه (ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) بـه (أبـو موسى)ی فەرموو: "كاشكی ئەمشەو بت بینایەم كه چۆن گـوێم بـۆ خوێندنەوەكـەت شل كردبوو، بەڕاستی سازێك له سازەكانی بنەماڵەی (داود)ت پێدراوە".

(٩) قورئـان خوێندن به ئـاوازەوە

١١٢٠ـ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُغَفَّلٍ الْمُزَنِيَّ (ﷺ) يَقُولُ: قَرَأَ النَّبِيُّ (ﷺ) عَامَ الْفَتْحِ فِي مَسِيرٍ لَهُ سُورَةَ الْفَتْحِ عَلَى رَاحِلَتِهِ، فَرَجَّعَ فِي قِرَا وتِهِ. قَالَ مُعَاوِيَةُ: لَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ يَجْتَمِعَ عَلَيَّ النَّاسُ لَحَكَيْتُ لَكُمْ قِرَا وتَهُ. (بخاري/ المغازي/ ٤٠٣١)

(معاوية)ی كوڕی (قرة) دەڵێ: له (عبـدالله)ی كـوڕی (مغفـل)ی (المزنـي)م بیسـت (ﷺ) دەیوت: پێغەمبەر (ﷺ) لەساڵی ئازادكردنی مەككەدا، بەسـواری وڵاخەكەیـەوە بەڕێگەوە سورەتی (الفـتح)ی دەخوێنـد، بـه ئـاوازەوە دەیخوێنـد. (معاویـه) دەڵـێ: ترسی ئەوەم نەبوایە كه خەڵكیم لێ كۆدەبێتەوە، وەك ئەو بۆم دەخوێندن.

(١٠) بەئـاشكرا خوێندنەوەی قورئـان لەشەوداو گوێ لێگرتنی

١١٢١ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ: "يَرْحَمُهُ اللَّهُ، لَقَدْ أَذْكَرَنِي كَذَا وكَذَا آيَةً، كُنْتُ أَسْقَطْتُهَا مِنْ سُورَةِ كَذَا وكَذَا". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٥٥)

(عائشـه)(ﷺ) دەڵـێ: پێغەمبـەر (ﷺ) گـوێی لـه پیاوێـك بـوو لەشـەودا قورئـانی دەخوێندەوە، فەرمووی: "خوا ڕەحمی پێبكات ئایەتی ئەوەو ئـەوەی بیرخسـتمەوە كەلەبیرم چووبوون له فلان سورەت و فلان سورەت".

(١١) قورئـان لەسەر حەوت پیت دابەزیوە

١١٢٢ـ عَنْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (ﷺ) قَالَ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ (ﷺ) يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَؤُهَا، وكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَقْرَأَنِيهَا، فَكِدْتُ أَنْ أَعْجَلَ

عَلَيْه، ثُمَّ أَمْهَلْتُهُ حَتَّى انْصَرَفَ، ثُمَّ لَبَّبْتُهُ بِرِدَائِه فَجِئْتُ بِه رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، إِنِّي سَمِعْتُ هَذَا يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأْتَنِيهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "أَرْسِلْهُ، اقْرَأْ". فَقَرَأَ الْقِراءة الَّتِي سَمِعْتُهُ يَقْرَأُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "هَكَذَا أُنْزِلَتْ". ثُمَّ قَالَ لِي: "اقْرَأْ". فَقَرَأْتُ، فَقَالَ: "هَكَذَا أُنْزِلَتْ، إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ، فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ". (بخاري/ الخصومات/ ٢٢٨٧)

(عمر)ی کوڕی (الخطاب)(رضي الله عنه) دەڵێ: گوێم لە (هشام)ی کوڕی (حکیم)ی کوڕی (حزام)(رضي الله عنه) بوو سورەتی (الفرقان)ی دەخوێند جیاواز لە خوێندنی من، کە پێغەمبەر (ﷺ) خۆی بۆی خوێندبووم، خەریك بوو پەلە بکەم (خوێندنەوەکەی پێببڕم) بەڵام مۆڵەتمدا تالێبووەوە، پاشان بەرۆکیم گرت و بردم بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) پێموت: ئەی پێغەمبەری خوا، من گوێم لەمەبوو سورەتی (الفرقان)ی خوێندەوە جیاواز لەوەی کە تۆ بەمنت خوێندەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "وازی لێبێنە، بخوێنە" ئەویش هەر بەو شێوە خوێندی کە من لێم بیستبوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: "هەروا دابەزیووە" پاشان بەمنیشی فەرموو: "بخوێنە" منیش خوێندمەوە، فەرمووی: "هەروا دابەزیوە، ئەم قورئانە لەسەر حەوت پیت دابەزیووە، ئێوەیش ئەوەندەی بۆتان دەکرێ بیخوێننەوە".

(١٢) قورئان خوێندنەوەی پێغەمبەر (ﷺ) بەسەر خەڵکی تردا

١١٢٣ـ عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) لِأُبَيٍّ بْنِ كَعْبٍ (رضي الله عنه): "إِنَّ اللَّهَ (عز وجل) أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ: (لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا)". قَالَ: وسَمَّانِي (لَكَ)؟ قَالَ: "نَعَمْ". قَالَ: فَبَكَى. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٥٩٨)

(أنس) کوڕی (مالك)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە (أبی)ی کوڕی (کعب)(رضي الله عنه) ی فەرموو: "خوای گەورە فەرمانی پێکردووم کە (لم یکن الذین کفروا) بەسەر تۆدا بخوێنم. وتی: ناوی بردم (تۆ)؟ فەرمووی: "بەڵێ" دەڵێت: ئەویش گریا.

١١٢٤ـ عَنْ مَعْنٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: سَأَلْتُ مَسْرُوقًا: مَنْ آذَنَ النَّبِيَّ (ﷺ) بِالْجِنِّ لَيْلَةَ اسْتَمَعُوا الْقُرْآنَ؟ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبُوكَ -يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه)- أَنَّهُ آذَنَتْهُ بِهِمْ شَجَرَةٌ. (بخاري/ فضائل الصحابة/ ٣٦٤٦)

(معن) دەڵێ: کەلەباوکم بیستووە دەیوت: پرسیارم لە(مسروق) کرد: کێ پێغەمبەری (ﷺ) ئاگادار کردەوە بە جنۆکەکان، ئەو شەوەی گوێیان لە قورئان

گرتبوو، وتی:باوکت قسەی بۆ کردم –مەبەستی (أبن مسعود)ە (ﷺ)– درەختێك ئاگاداری کرد.

(١٣) گوێگرتنی پێغەمبەر (ﷺ) لە قورئان خوێندنی خەڵك

١١٢٥ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه (ﷺ) قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّه (ﷺ): "اقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ". قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّه، أَقْرَأُ عَلَيْكَ وعَلَيْكَ أُنْزِلَ؟ قَال: "إِنِّي أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي". فَقَرَأْتُ (النساء) حَتَّى إِذَا بَلَغْتُ: (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وجِئْنَا بِكَ عَلَى هؤلاء شَهِيدًا) (٤١) رَفَعْتُ رَأْسِي، أَوْ غَمَزَنِي رَجُلٌ إِلَى جَنْبِي، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَرَأَيْتُ دُمُوعَهُ تَسِيلُ. (بخاري/ فضائل القرآن/٤٧٦٨)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی فەرموومم: "قورئانم بۆ بخوێنە" دەڵێ: وتم: ئەی پێغەمبەری خوا قورئان بۆتۆ بخوێنم کە بۆ تۆ دابەزیووە؟ فەرمووی: "من حەز دەکەم لە غەیری خۆمەوە بیبیستم" منیش (النساء)م خوێند، هەتا گەیشتمە: (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وجِئْنَا بِكَ عَلَى هؤلاء شَهِيدًا) (٤١) واتە: ئەی چۆنە ئەگەر بۆ هەر میللەتێك شایەتێكمان هێنابێ و تۆشمان هێنابێ شایەت بیت بەسەر هەموویانەوە. سەرم هەڵبڕی یا پیاوێك لەلامەوە ئاگاداری کردم کە سەرم هەڵبڕی دەبینم چاوەکانی پێغەمبەر (ﷺ)پڕبووە لە فرمێسك..

١١٢٦ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه (ﷺ) قَالَ: كُنْتُ بِحِمْصَ، فَقَالَ لِي بَعْضُ الْقَوْمِ: اقْرَأْ عَلَيْنَا، فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمْ سُورَةَ يُوسُفَ ((عليه السلام)) قَالَ: فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: واللَّه مَا هَكَذَا أُنْزِلَتْ. قَالَ: قُلْتُ: ويْحَكَ، واللَّه لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) فَقَالَ لِي: "أَحْسَنْتَ". فَبَيْنَمَا أَنَا أُكَلِّمُهُ إِذْ وجَدْتُ مِنْهُ رِيحَ الْخَمْرِ، قَالَ: فَقُلْتُ: أَتَشْرَبُ الْخَمْرَ وتُكَذِّبُ بِالْكِتَابِ؟ لَا تَبْرَحُ حَتَّى أَجْلِدَكَ. قَالَ: فَجَلَدْتُهُ الْحَدَّ. (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧١٥)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: من لە (حمص)بووم هەندێ خەڵك پێیان وتم: قورئانمان بۆ بخوێنەرەوە، منیش سورەتی (یوسف)م (عليه السلام) بۆ خوێندنەوە، دەڵێ: پیاوێك لە خەڵکەکە وتی: بەخوا وادانەبەزیوە، دەڵێ: وتم: کوڕە ماڵ وێران بەخوا بۆ پێغەمبەرم (ﷺ) خوێندۆتەوە، فەرموویەتی: "چاکت خوێندەوە" لەکاتێکدا کە من لەگەڵی قسەم دەکرد، هەستم بە بۆنی عارەق کرد لێیەوە، دەڵێ: وتم: ئایا شەراب دەخۆیتەوە و بەربەرەکانێ لەگەڵ قورئانیشدا دەکەیت، نابێت لە جێی خۆت بجوڵێیت تا دارکاریت دەکەم، دەڵێ: داری حەددم لێدا.

(١٤) هەڕەشە لە جیاوازی لە خوێندنی قورئاندا

١١٢٧ـ عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): "اقْرَؤوا الْقُرْآنَ مَا ائْتَلَفَتْ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ، فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ فَقُومُوا". (بخاري/ فضائل القرآن/ ٤٧٧٣)

(جندب)ی کوڕی (عبدالله)ی (البجلی) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: "قورئان بخوێنن تا ئەوەندەی دڵتان لەسەری ڕێك بێت، کاتێك ناکۆکیتان تێکەوت هەستن".

بەشی شەستو حەوتەم: تەفسیر

(١) سورەتی (البقره) ئایەتی (وادخلوا الباب سجدا و قولوا حطّةً) ٥٨

١١٢٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ: (ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وقُولُوا حِطَّةٌ يُغْفَرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ) فَبَدَّلُوا، فَدَخَلُوا الْبَابَ يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِهِمْ، وقَالُوا: حَبَّةٌ فِي شَعَرَةٍ". (بخاري/ التفسير/ ٤٣٦٥)

(ابـو هريـره)(رضي الله عنه) دەڵـێ: پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: "بـە نـەوەی (اسـرئیل) وتـرا (ادْخُلـوا الْبَـابَ سُـجَّدًا وقُولـوا حِطَّـةٌ يُغْفَـرْ لَكُـمْ خَطَايَـاكُمْ) واتـا: (لـە دەرگاکـەوە بـە کڕنوشـەوە بچـنە ژوورەوە و بڵـێن گوناهـەکانمان لێهەڵوەرێنـە تالەهەڵەکانتان چاو پۆشـی بکرێت. کەچـی ئـەوان گۆڕییـان بـە قنەخشـکێ چـوونە ژوورەوەو، دەیانوت: دانەوێڵەیەك لە موویەکدا)

(٢) ئایەتی (وليس البرُّ. . .) ١٨٩

١١٢٩ـ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبراء يَقُولَ: كَانَت الْأَنْصَارُ إِذَا حَجُّوا فَرَجَعُوا لَمْ يَدْخُلُوا الْبُيُوتَ إِلَّا مِنْ ظُهُورِهَا، قَالَ: فَجاء رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَدَخَلَ مِنْ بَابِهِ، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةَ: (وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا). (بخاري/ العمرة/ ١٧٠٩)

أبو اسحاق دەڵێ: گـوێم لـە (الـبراء)بـوو دەیـوت:یاریـدەدەران (الانصـار) کاتێـك حەجیان دەکرد و دەگەڕانەوە، لـە پشـت ماڵـەوە نـەبێ نەدەچـوونە ژوورێ، دەڵێـت پیاوێك لە یاریدەدەران وای نەکرد لە دەرگاکەوە چووەوە بـۆ ماڵـەوە، لەوبارەیـەوە قسەی لەگەڵ کرا ئیتر ئەم ئایەتە دابەزی: (وليس البرّ بأن تأتوا البيوت من ظهورهـا) واتا: (خێر ئەوە نیە لەپشتەوە بێنەوە بۆ ماڵەوە).

(٣) سورەتی (أل عمران) ئایەتی (هو الذي أنزل عليك الكتاب منه آيات محكمات) (٧)

١١٣٠ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: تَلَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): (هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَا و الْفِتْنَةَ وابْتِغَا و تَأْوِيلِه ومَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ والرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا ومَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ). قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ

اللّهِ (ﷺ): "إِذَا رَأَيْتُمُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ (ﷻ)، فَاحْذَرُوهُمْ". (بخاري/ التفسير/ ٤٢٧٣)

(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ..تا دوای ئایەتەکە(٧) واتا: (ئەو خوایە خوایەکی ئەو تۆیە کە کتێبی دابەزاندۆتە سەر تۆ بەشێك لە ئایەتەکانی ڕوونو ئاشکران، ئەوانە بناغەی قورئانەکەن، هەندێکی تریش جیاوازی هەڵدەگرن و بە ئاسانی مانایان نازانرێت، ئەوانەی کە دڵیان خوار وخێچی تێدایە، دوای ئەو ئایەتانە دەکەون، کە مانای جۆراو جۆر هەڵدەگرن، بۆ ئەوەی ئاشوب و ناکۆکی دروست بکەن، یان بۆ ئەوەی لێکدانەوەی هەڵەی بۆ بکەن، لە کاتێکدا کە لێکدانەوەی ئەو جۆرە ئایەتانە مەگەر هەر خوا خۆی بیانزانێت ، بۆیە ئەو کەسانەی کە ڕۆچون لە زانستداو دامەزراون، دەڵێن: ئێمە باوەڕی دامەزراومان بەهەموو ئەو ئایەتانە هەیە کە هەمووی لە لایەن پەروەردگارمانەوەیە، لەڕاستیدا تەنها ژیر و خاوەن بیرەکان بیردەکەنەوە". عائشە وتی: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: "ئەگەر ئەوانەتان بینی کە دوای ئەو ئایەتانە دەکەوتن کە مانای جۆراوجۆر هەڵدەگرن، ئەوانە ئەو کەسانەن کە خوای گەورە ناوی بردوون. خۆتانیان لێبپارێزن".

١١٣١–عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (ﷺ): أَنَّ رِجَالًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) كَانُوا إِذَا خَرَجَ النَّبِيُّ (ﷺ) إِلَى الْغَزْوِ تَخَلَّفُوا عَنْهُ، وفَرِحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ)، فَإِذَا قَدِمَ النَّبِيُّ (ﷺ) اعْتَذَرُوا إِلَيْهِ، وحَلَفُوا. وأَحَبُّوا أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا، فَنَزَلَتْ: (لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا ويُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ). (بخاري/ التفسير/ ٤٢٩١)

(أبو سعيد الخدري) (ﷺ) دەڵێ:لە کاتێکا پێغەمبەر (ﷺ) دەرچوو بۆ غەزایەك چەند پیاوێك لە دووڕووەکان لێی دوادەکەوتن و، خۆش حاڵیش دەبوون بەوەی کە دواکەتبوون لە پێغەمبەری خوا (ﷺ)، کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) دەهاتەوە بڕوبیانوویان بۆ دەهێنایەوە و، سوێندیان دەخوارد حەزیشیان دەکرد سەناوستایشیش بکرێن بە شتێ کە نەیان کردووە، بۆیە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: (ولا تحسبن الذين..) واتە: (گومان وانەبەیت بەوانەی کە دڵخۆشن بەوەی کە کردوویانە، حەزیان لەوەیە ستایشی بکرێت بە شتێك کە نەیانکردووە، گومان وانەبەیت پێیان کە لەدەست سزا ڕزگاریان بووبێت، بەڵکو سزایەکی سەخت چاوەڕێیانە).

١١٣٢ـ عَنْ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ: أَخْبَرَهُ أَنَّ مَرْوَانَ قَالَ: اذْهَبْ يَا رَافِعُ –لِبَوَّابِه– إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْ: لَئِنْ كَانَ كُلُّ امْرِئٍ مِنَّا فَرِحَ بِمَا أَتَى، وأَحَبَّ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ مُعَذَّبًا، لَنُعَذَّبَنَّ أَجْمَعُونَ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (ﷺ): مَا لَكُمْ ولِهَذِه الْآيَةِ؟ إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هَذِه الْآيَةُ فِي أَهْلِ الْكِتَابِ. ثُمَّ تَلَا ابْنُ عَبَّاسٍ: (وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ ولَا تَكْتُمُونَهُ). هَذِه الْآيَةَ، وتَلَا ابْنُ عَبَّاسٍ: (لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا ويُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا). وقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَأَلَهُمُ النَّبِيُّ (ﷺ) عَنْ شيءٍ فَكَتَمُوهُ إِيَّاهُ وأَخْبَرُوهُ بِغَيْرِه، فَخَرَجُوا قَدْ أَرَوْهُ: أَنْ قَدْ أَخْبَرُوهُ بِمَا سَأَلَهُمْ عَنْهُ، واسْتَحْمَدُوا بِذَلِكَ إِلَيْهِ، وفَرِحُوا بِمَا أَتَوْا مِنْ كِتْمَانِهِمْ إِيَّاهُ مَا سَأَلَهُمْ عَنْهُ. (بخاري/ التفسير/ ٤٢٩٢)

له(حميد)ی کوڕی (عبدالرحمن) کوڕی (عوف)ەوە: کە (مروان) بە (رافع)ی دەرگاوانی وت: بڕۆ لای (أبن عباس) پێی بڵێ: ئەگەر هەر یەك لە ئێمە سزا بدرێت لەسەر ئەوەی کە دڵخۆشە بەوەی کە کردوویەتی حەز دەکات سوپاس بکرێت بە شتێ کە نەیکردووە، ئەوا هەر هەمووومان سزا دەدرێین، (أبن عباس) (ﷺ) وتی: چیتانە بەسەر ئەم ئایەتەوە، ئەم ئایەتە لەبارەی ئەهلی کتابەوە هاتووە. پاشان (أبن عباس) ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (وإذا اخذ الله میثاق الذین..) (١٨٧) واتە: (کاتێ خوا پەیمانی لە خاوەن کتێبەکان وەرگرت کە دەبێ ڕوونی بکەنەوە بۆ خەڵکی و نەیشارنەوە، کەچی پشتگوێیان خست و بە نرخێکی هەرزان فرۆشتیان ئای کە شتێکی بێنرخیان کڕیووە کە ژیانی دنیایە) ئینجا (أبن عباس) ئەم ئایەتەی خوێندەوە (ولا تحسبن الذین..)ئینجاوتی: پێغەمبەر (ﷺ) پرسیاری شتێکی لێکردن ئەوانیش لێیان شاردەوە و شتێکی تریان پێوت، کاتێ دەرچوونە دەرەوە، وایان پێنیشاندا کە وەڵامی پرسیارەکەی ئەویان داوەتەوەو، داوایان لێکرد لەسەر ئەوە سوپاسو ستایشیان بکات، لەناو خۆیشیاندا خۆش حاڵ بوون بەوەی کردیان و، وەڵامی پرسیارەکەی ئەویان شاردۆتەوە.

(٤) سورەتی (النساء) ئایەتی (وأن خفتم الا تقسطوا في اليتامى) (٣) لەگەڵ (ويستفتونك في النساء)(١٢٧)

١١٣٣ـ عَنْ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ: أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ (ﷺ) عَنْ قَوْلِ اللَّه تعالى: (وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النساء مَثْنَى وثُلَاثَ ورُبَاعَ). قَالَتْ: يَا

ابْنَ أُخْتِي هِيَ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجْرِ ولِيِّهَا تُشَارِكُهُ فِي مَالِه، فَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وجَمَالُهَا، فَيُرِيدُ ولِيُّهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صدَاقِهَا، فَيُعْطِيَهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ. فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ، ويَبْلُغُوا بِهِنَّ أَعْلَى سُنَّتِهِنَّ مِنَ الصَّدَاقِ، وأُمِرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النساء سِوَاهُنَّ. قَالَ عُرْوَةُ: قَالَتْ عَائِشَةُ (رضي الله عنها): ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّه (صلى الله عليه وسلم) بَعْدَ هَذِه الْآيَةِ فِيهِنَّ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (يَسْتَفْتُونَكَ فِي النساء قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ومَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النساء اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ) قَالَتْ: والَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى أَنَّهُ يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ الْآيَةُ الْأُولَى الَّتِي قَالَ (اللَّهُ) فِيهَا: (وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النساء). قَالَتْ عَائِشَةُ: وقَوْلُ اللَّه (تعالى) فِي (الْآيَةِ) الْأُخْرَى: (وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ) رَغْبَةَ أَحَدِكُمْ عَنِ الْيَتِيمَةِ الَّتِي تَكُونُ فِي حَجْرِه، حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةَ الْمَالِ والْجَمَالِ، فَنُهُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا رَغِبُوا فِي مَالِهَا وجَمَالِهَا مِنْ يَتَامَى النساء إِلَّا بِالْقِسْطِ، مِنْ أَجْلِ رَغْبَتِهِمْ عَنْهُنَّ. (بخاري/ الشركة/ ٢٣٦٢)

له(عروه)ی کوڕی (الزبير)ەوە: کە پرسیاری لە (عائشة) (رضي الله عنها) کردووە دەربارەی ئایەتی (وأن خفتم الا تقسطوا في اليتامى..)واتە: (ئەگەر ترسیان لە ئەنجامدانی دادپەروەری لەگەڵ کچە بێباوکەکاندا هەبوو ئەوە لەئافرەتانی تر کە حەڵاڵە بۆتان ژن مارەبکەن دوو دوو، یا سێ سێ یان چوار چوار، عائشة وتی: ئەی خوشکەزام مەبەست ئەو کچە بێباوکەیە کە لە داڵدەی سەرپەرشتیارەکەیدایە و، بەشدارە لە سامانەکەیدا ئەویش شەیدای سامان و جوانیەکەی دەبێت. دەیەوێت مارەی بکات بەڵام بێ ئەوەی دادگەریی بنوێنن لەمارەییەکەیانداو، وەك خەڵکی تر مارەیی بداتێ. بۆیە ئەو جۆرە کەسانە ڕێگریکران لەوەی کە مارەیان بکەن، مەگەر کاتێك نەبێت دادگەربن لە گەڵیاندا و لەوەی کە مارەیان بکەن، مەگەر کاتێك نەبێت کە مارەیی تەواویان بۆ دابنێن و، وەك هاووێنەی خۆیان فەرمانیان پێکراکە (لەکاتی ئاوادا) ژنانی دیکە مارە بکەن لەوانەی کە بۆیان دەشێت جگەلەوان. (عروه) دەڵێ: (عائشة)(رضي الله عنها) وتی: لەدوایدا هەمدیسان خەڵکی کەوتنەوە پرسیار کردن لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پاش ئەم ئایەتە لەبارەیانەوە. خوای باڵادەستیش ئەم ئایەتەی تری نارد (ويستفتونك في النساء..)(١٢٧) واتە: (ئەی موحەممەد پرسیارت لێدەکەن لەبارەی ژنانەوە، پێیان بڵێ خوای گەورە دەربارەیان وەڵامتان دەداتەوە،

جا ئەوەی بەسەرتاندا دەخوێنرێتەوە لەبارەی ئەو کچە بێباوکانەی، ئەو مافەیان نادەنێ کە خوا بۆی داناون و، ناشتانەوێ مارەیان بکەن ڕێگە لەشووکردنیان دەگرن لەبەر سامانەکەیان. خوا فەرمانتان پێدەدات کە وانەکەن). عائشة دەڵێ: ئەوەی کە خوا باسی کردووە کەلە قورئاندا بەسەرتاندا دەخوێنرێتەوە ئایەتی یەکەمە کە خوا فەرمووی (وأن خفتم..). عائشە دەڵێ: ئەم ئایەتەیش (وترغبون أن تنكحوهن..) مەبەست پێی ئەو کچە بێ باوکەیە کە لەدالْدەی کەسێکدا دەبێت بەڵام کەم سامان و کەم جوانییە بۆیە نایخوازێت. هەر بۆیە ڕێگرییان لێکرا کە ئافرەتانی بێباوکی خاوەن سامان و جوانی مارە بکەن، مەگەر دادگەر بن لەگەڵیاندا، لەبەر ئەگەری حەز لێنەبوونیان.

(٥) ئایەتی (ومن كان فقيرا فليأكل بالمعروف) ٦

١١٣٤ــ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ)، فِي قَوْلِهِ (ﷻ) (وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ) قَالَتْ أُنْزِلَتْ فِي وَالِي (مَالِ) الْيَتِيمِ الَّذِي يَقُومُ عَلَيْهِ وَيُصْلِحُهُ، إِذَا كَانَ مُحْتَاجًا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ. (بخاري/ البيوع/ ٢٠٩٨)

لە(عائشة)وە (ﷺ) دەڵێ: ئایەتی (فمن كان فقيرا فليأكل بالمعروف) لەبارەی سەرپەرشتیاری سامانی هەتیوەوە دابەزیووە، کە سامانەکەی بۆ دەپارێزێت (چاکسازی تێدا دەکات، بۆیشی دروستە لەکاتی پێویستیدا لێی بخوات).

(٦) ئایەتی (فما لكم في المنافقين فئتين) ٨٨

١١٣٥ــ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (ﷺ): أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) خَرَجَ إِلَى أُحُدٍ، فَرَجَعَ نَاسٌ مِمَّنْ كَانَ مَعَهُ، فَكَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ (ﷺ) فِيهِمْ فِرْقَتَيْنِ: قَالَ بَعْضُهُمْ، نَقْتُلُهُمْ وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا، فَنَزَلَتْ: (فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ). (بخاري/ فضائل المدينة/ ١٧٨٥)

(زید)ی کوڕی (پابت)(ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) دەرچوو بەرەو (أُحد)، کەسانێك لەوانەی کەلە خزمەتیدا بوون گەڕانەوە یا هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەیان بوون بە دوو بەشەوە، هەندێکیان دەیان وت: دەبێت بیان کوژین. هەندێکی تریش دەیان وت: نابێت، ئیتر ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە (فما لكم المنافقين فئتين) واتە چیتانە وابەرامبەر بە دووڕووەکان بوون بە دووبەش.

(٧) ئایەتی (ومن يقتل مؤمنا متعمدا) ٩٣

١١٣٦ــ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَلِمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا مِنْ تَوْبَةٍ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَتَلَوْتُ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْفُرْقَانِ: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ

اللَّه إِلَهًا آخَرَ ولَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ) إِلَى آخرِ الْآيَة. قَالَ: هَذه آيَةٌ مَكِّيَّةٌ، نَسَخَتْهَا آيَةٌ مَدَنِيَّةٌ: (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا). (بخاري/ التفسير/ ٤٣١٤)

(سعيد)ی كوڕی (جبير) دەڵێ: بە (أبن عباس)م وت: ئایا كەسێك كە ئیماندارێكی بە دەستی ئەنقەست كوشت بێت تەوبەی بۆ هەیە؟ وتی: نەخێر. دەڵێ: منیش ئەم ئایەتەم بۆ خوێندەوە كە لە سورەتی (الفرقان)داهەیە: (والذين لا يدعون مع الله الهاً آخر و لايقتلون النفس التي حرَّم اللهُ الاّ بالحق) تاكۆتایی ئایەتەكە (كەباسی تەوبە دەكات) وتی: ئەم ئایەتە ئایەتێكی مەككەییە ئایەتێكی مەدینەیی حوكمەكەی (نەسخ)كردۆتەوە. كە ئەمەیە: (ومن يقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً فيها)واتە: هەر كەس ئیماندارێك بەدەستی ئەنقەست بكوژێت دۆزەخیەو بە هەمیشەیی تێیدا دەمێنێتەوە.

(٨) ئایەتی (ولا تقولوا لمن القى اليكم السلم..) ٩٤

١١٣٧ـ عَن ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: لَقِيَ نَاسٌ منَ الْمُسْلِمينَ رَجُلًا في غُنَيْمَةٍ لَهُ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَأَخَذُوهُ فَقَتَلُوهُ، وأَخَذُوا تلْكَ الْغُنَيْمَةَ، فَنَزَلَتْ: (وَلَا تَقُولُوا لمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا) وقَرَأَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ (السَّلَامَ). (بخاري/ التفسير/ ٤٣١٥)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: خەڵكانێك لە موسڵمانان گەیشتن بەپیاوێك كە چەند سەر مەڕێكی كەمی پێبوو، پیاوەكە وتی: السلام عليكم. بەڵام ئەوان گرتیان و كوشتیان و مەڕەكانیشیان برد. لەم ڕووەوە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە (ولا تقولوا لمن القى اليكم السلم لست مؤمنا).

(٩) ئایەتی (وان امرأة خافت من بعلها..) ١٨٢

١١٣٨ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) في قَوْله عَزَّ وجَلَّ: (وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ منْ بَعْلهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا) قَالَتْ: نَزَلَتْ في الْمَرْأَة تَكُونُ عنْدَ الرَّجُل، فَلَعَلَّهُ أَنْ لَا يَسْتَكْثِرَ منْهَا، وتَكُونُ لَهَا صُحْبَةٌ ووَلَدٌ، فَتَكْرَهُ أَنْ يُفَارِقَهَا، فَتَقُولُ لَهُ: أَنْتَ فِي حِلٍّ مِنْ شَأْنِي. (بخاري/ المظالم/ ٢١٣٤)

(عائشة)(رضي الله عنها) دەربارەی ئەم ئایەتە (وان امراة خافت من بعلها نشوزا أو اعراضا..) دەڵێ: ئەم ئایەتە دەربارەی ئەو ژنەهاتووە كەلای مێردەكەی دەبێت، و مێردەكەیشی ڕەنگە زۆر بەلایدا نەچێت و حەزی لێی نەبێت و، ژنەكەیش تەمەنێكی لەگەڵ بردووە سەر و منداڵی لێی هەیە، حەز ناكات كە مێردەكەی وازی لێبێنێت و بە مێردەكەی دەڵێت: تۆ (تەلاقم مەدە) و ئیتر ئازادبە لەبارەمەوە.

(١٠) سورەتی (المائدة) ئایەتی (الیوم اکملت لکم دینکم) ١٣

١١٣٩ـ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ: جاء رَجُلٌ مِنَ الْيَهُود إِلَى عُمَرَرر فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَءونَهَا، لَوْ عَلَيْنَا نَزَلَتْ مَعْشَرَ الْيَهُود لَاتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا. قَالَ: وأَيُّ آيَةٍ؟ قَالَ: (الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي ورَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا). فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي لَأَعْلَمُ الْيَوْمَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ، والْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ، نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) بِعَرَفَاتٍ فِي يَوْمِ جُمُعَةٍ. (بخاري/ الإيمان/ ٤٥)

(طارق)ی کوڕی (شهاب) دەڵێ: پیاوێکی جوولەکە هات بۆلای (عمر) (رضي الله عنه) وتی: ئەی ئەمیری بڕواداران، ئایەتێك لە کتێبەکەتاندایە، ئەگەر لەسەر ئێمەی کۆمەڵی جوولەکە دابەزیبایە ئەو ڕۆژەمان دەکرد بە جەژن. وتی: کام ئایەت؟ وتی: (الیوم أکملت لکم دینکم و..) واتا: (ئەمڕۆ ئایینەکەتانم بۆ بە پایان گەیاندن و، ناز و نیعمەتی خۆم بۆ تەواو کردن و ڕازی بووم بەوەی کە ئیسلام ئاینتان بێت) عومەر وتی: من باش دەزانم ئەم ئایەتە لەچ ڕۆژێکدا و لەچ شوێنێکدا دابەزیە سەر پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە (عەرەفات) لە ڕۆژی هەینیدا (واتا دووجار جەژنە).

١١٤٠–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "ثَلَاثٌ إِذَا خَرَجْنَ: (لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا): طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، والدَّجَّالُ، ودَابَّةُ الْأَرْضِ". (بخاري/ التفسير/ ٤٣٥٩)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: سێ (نیشانەی قیامەت) هەن هەرکاتێ پەیدابوون (لاینفع نفسا..) واتا: (هەرکەس لەو ڕۆژەدا ئیمان بهێنێت سوودی بۆی نابێت ئەگەر پێشتر ئیمانی نەبووبێت، یان کردەوەی چاکی هاوڕێ لەگەڵ ئیمانی نەبووبێت). هەڵاتنی خۆر لە خۆر ئاواوە و، هاتنی دەجال و، جانەوەرەکەی زەوی".

(١١) ئایەتی (وما کان الله لیعذبهم وأنت فیهم)

١١٤١ـ عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: (اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السماء أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) (٣٢) فَنَزَلَتْ: (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وأَنْتَ فِيهِمْ ومَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ. ومَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. (بخاري/ التفسير/ ٤٣٧١)

(أنس)ی کوڕی (مالك)(رضي الله عنه) دەڵێ: (أبو جهل) وتی: (اللهم ان کان هذا..)واتە: ئەی خوایە ئەگەر ئەم دینە ڕاستە و لەلایەن تۆوە ڕەوانەکراوە لە ئاسمانەوە بەرد

بارانمان بکە، یان سزایەکی سەختمان بۆ بهێنە. ئیتر ئەم ئایەتە دابەزی: (وما کان الله لیعذبهم..) واتە: (بێگومان خوای گەورەو بالا سزانادا بەسەریاندا هەتا تۆ لەناویاندا بیت، هەروەها خوایش سزا دەریان نییە هەتا ئەوان داوای لێخۆشبوون بکەن، ئەی بۆچی خوا سزایان نەدات لە کاتێکدا ئەوان ڕێگری دەکەن لە کەعبە..)

(١٢) سورەتی (براءة) و (الانفال) و(الحشر)

١١٤٢ـ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما): (سُورَةُ التَّوْبَةِ) قَالَ: آلتَّوْبَةِ؟ قَالَ: بَلْ هِيَ الْفَاضِحَةُ، مَا زَالَتْ تَنْزِلُ (وَمِنْهُمْ... ومِنْهُمْ) حَتَّى ظَنُّوا (أَنْ) لَا يَبْقَى مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا ذُكِرَ فِيهَا. قَالَ: قُلْتُ: (سُورَةُ الْأَنْفَالِ)؟ قَالَ: تِلْكَ سُورَةُ بَدْرٍ. قَالَ: قُلْتُ: فَالْحَشْرُ؟ قَالَ: نَزَلَتْ فِي بَنِي النَّضِيرِ. (بخاري/ التفسير/ ٤٦٠٠)

(سعید)ی کوڕی (جبیر)دەڵێ: بە(أبن عباس)م (رضي الله عنهما) وت: سورەتی (التوبة) وتی: ئایا تەوبە؟ وتی: بەڵکو سورەتی ئابروو بەرەیە، هەر بەردەوام دادەبەزی (تیایاندایە، تیایاندایە) تاوا گومانمان برد کە هیچ کەسێکمان نامێنێ ناوی تێیدا نەبێت. دەڵێ: وتم: ئەدی (الحشر)؟ وتی: ئەوە لەسەر (بنو النضیر)هاتە خوارێ.

(١٣)سورەتی (هود) ئایەتی (أن الحسنات يذهبن السيئات)

١١٤٣ـ عَنْ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه) قَالَ: جاء رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي عَالَجْتُ امْرَأَةً فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ، وإِنِّي أَصَبْتُ مِنْهَا مَا دُونَ أَنْ أَمَسَّهَا، فَأَنَا هَذَا، فَاقْضِ فِيَّ مَا شِئْتَ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ (رضي الله عنه): لَقَدْ سَتَرَكَ اللَّهُ لَوْ سَتَرْتَ نَفْسَكَ. قَالَ: فَلَمْ يَرُدَّ النَّبِيُّ (ﷺ) شَيْئًا، فَقَامَ الرَّجُلُ فَانْطَلَقَ، فَأَتْبَعَهُ النَّبِيُّ (ﷺ) رَجُلًا دَعَاهُ وتَلَا عَلَيْهِ هَذه الْآيَةَ: (أَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ). فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ :يَا نَبِيَّ اللَّهِ، هَذَا لَهُ خَاصَّةً؟ قَالَ: "بَلْ لِلنَّاسِ كَافَّةً". (بخاري/ مواقيت الصلاة/ ٥٠٣)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) دەڵێ: پیاوێك هاتە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا من لەلا خوارووی مەدینەوە ژنێکم بەگیر هێنا، تووشی گوناه بووم بێ ئەوەی زینای لەگەڵ بکەم، ئیستایش ئەمە منم، چ بڕیارێکم لەبارەوە دەدەیت بفەرموو ئامادەم. (عمر)(رضي الله عنه) پێی وت: خوا بۆی پۆشیوویت ئەگەر خۆیشت بتپۆشیایا. دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) هیچ وەلامێکی نەدایەوە، پیاوەکە هەستا و ڕۆیشت، پێغەمبەر (ﷺ) پیاوێکی بە شوێنیدا نارد بانگی کرد و ئەم ئایەتەی

بەسەردا خوێندەوە (وأقم الصلاة..)واتە: (نوێژ بەچاکی ئەنجام بدە لەهەردوو سەری ڕۆژەوە (کە بەیانی و عەسرە) لە چەند ساتێکی شەویشدا کە نزیکە لە ڕۆژەوە و مەبەست شێوان و خەوتنانە، لە ڕاستیدا کردەوە چاکەکان گوناهەکان ڕادەماڵن ئەوەش ئامۆژگاریە بۆ ئەوانەی یادی خوادەکەن) پیاوێك لەناو خەڵکەکەدا وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئەمە بەس تایبەتە بەو؟ فەرمووی: "بەڵکو بەهەموو خەڵکی بە گشتی".

(١٤) سورەتی سبحان (الاسراء) ئایەتی (ويسئلونك عن الروح) ٥٨

١١٤٤ــ عَنْ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه) قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي حَرْثٍ وهُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى عَسِيبٍ، إِذْ مَرَّ بِنَفَرٍ مِنَ الْيَهُود، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: سَلُوهُ عَنِ الرُّوحِ، فَقَالُوا: مَا رَابَكُمْ إِلَيْهِ لَا يَسْتَقْبِلُكُمْ بِشيء تَكْرَهُونَهُ؟ فَقَالُوا: سَلُوهُ، فَقَامَ إِلَيْهِ بَعْضُهُمْ فَسَأَلَهُ عَنِ الرُّوحِ، قَالَ: فَأَسْكَتَ النَّبِيُّ (ﷺ) فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ شَيْئًا، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ، قَالَ: فَقُمْتُ مَكَانِي، فَلَمَّا نَزَلَ الْوَحْيُ قَالَ: (وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي ومَا أُ وتيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا). (بخاري/ التفسير/ ٤٤٤٤)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) دەڵێ: لەکاتێکدا من لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) لەناو کێڵگەیەکدا دەڕۆیشتم، خۆیدابوو بەسەر داردەستێکی دارخورمادا، بەلای چەند جولەکەیەکدا تێپەڕی لەناو خۆیاندا بەیەکتریان دەوت: پرسیاری لێبکەن دەربارەی ڕۆح، وتیان: چی بەدگومانی کردوون لە بێتوانایی ئەو پیاوە، کێ دەڵێ وەڵامێکی واتان ناداتەوە کە پێتان ناخۆش بێ؟ وتیان: پرسیاری لێبکەن، هەندێکیان لەلایدا وەستان و پرسیاریان لێکرد دەربارەی ڕۆح. دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) مات بوو، هیچ وەڵامێکی نەدایەوە، منیش زانیم کە وەحی بۆدێت لە شوێنی خۆم ڕاوەستام، کاتێ وەحی دابەزی فەرمووی: "(ويسئلونك عن الروح..) واتە: (پرسیارت لێدەکەن لەبارەی ڕۆحەوە بڵێ ڕۆح تایبەتە بە زانستی پەروەردگارمەوە، ئێوە تەنها کەمێك زانیاریتان پێدراوە)".

(١٥) ئایەتی (أولئك الذين يدعون يبتغون الى ربهم الوسيلة) ٥٧

١١٤٥ــ عَنْ عَبْدِ اللَّه (رضي الله عنه): (أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ) قَالَ: كَانَ نَفَرٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعْبُدُونَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ، فَأَسْلَمَ النَّفَرُ مِنَ الْجِنِّ، واسْتَمْسَكَ الْإِنْسُ بِعِبَادَتِهِمْ، فَنَزَلَتْ: (أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ). (بخاري/ التفسير/ ٤٤٣٧)

(عبدالله) كوڕی (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: ئایـەتی: (أولئـك الـذين..) واتـە: (ئەوانـەی ئەوان هاواریان بۆ دەكەن، ئەوان خۆیان هاوار لە خوا دەكـەن، داوای نزیـك بوونـەوە لەخوا دەخوازن) ئەم ئایەتە دەربارەی چـەند كەسـێك لـە مـرۆڤ هاتـە خـوارەوە كـە چـەند كەسـێكیان لـە جنۆكـە دەپەرسـت. ئـەو چـەند كەسـەی كەلـە جنۆكـە بـوون موسڵمان بوون. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو چەند كەسە لە مرۆڤ هەر لەسەر پەرستنی خۆیان مانەوە. ئیتر ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: (أولئل الذين يدعون..)

(١٦) ئایەتی (ولا تجهر بصلاتك و لا تخافت بها)

١١٤٦ــ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وجَلَّ: (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ ولَا تُخَافِتْ بِهَا) قَالَ: نَزَلَتْ ورَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مُتَوَارٍ بِمَكَّةَ، فَكَانَ إِذَا صَلَّى بِأَصْحَابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ، فَإِذَا سَمِعَ ذَلِكَ الْمُشْرِكُونَ سَبُّوا الْقُرْآنَ ومَنْ أَنْزَلَهُ ومَنْ جاء بِهِ، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ (ﷺ): (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ) فَيَسْمَعَ الْمُشْرِكُونَ قرَا وتَكَ (وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) عَنْ أَصْحَابِكَ، أَسْمِعْهُمُ الْقُرْآنَ ولَا تَجْهَرْ ذَلِكَ الْجَهْرَ (وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا) يَقُولُ: بَيْنَ الْجَهْرِ والْمُخَافَتَةِ. (بخاري/ التفسير/ ٤٤٤٥)

(أبن عباس) (ﷺ) دەربارەی فەرموودەی خوا (ولا تجهر بصلاتك..)واتە: (لەكاتی خوێندنی قورئان لە نوێژەكانتدا دەنگ بەرز مەكە و زۆریش نزمی مەكە، لەو نێوانەدا حاڵەتی مامناوەندی بگرە، دەڵێ: كاتێ ئەم ئایەتـە هاتـە خـوارەوە پێغەمبـەر (ﷺ) خۆی حەشار ئەدا لە مەككەدا، كاتێ نوێـژی بـە هاوەڵـەكانی بكردایـە، دەنگـی بـەرز دەكردەوە بە قورئان خوێندن. كاتێ بێ باوەڕەكان ئەمەیان دەبیست جنێویان دەدا بە قورئان و، ئەوەی كەناردوێتی و ئـەوەش كـە بـۆی نێـردراوە، هـەر بۆیـە خـوا بـە پێغەمبەرەكەی فەرموو: (ولا تجهر بصلاتك..)واتە: (نوێژەكەت بە ئاشـكرا مەخوێنـە نــەبادا بــێ باوەڕەكــان گوێیــان لێبێــت) (ولا تخافــت بهــا) (بــەنهێنیش مەیخوێنــە بەڕادەیەك هاوەڵەكانت گوێیان لێنەبێت قورئان، بدە بە گوێیاندا و ئەوەندەش دەنگ بەرز مەكەرەوە) (وابتغ بين ذلك سبيلا) واتە: (شێوازێك بگرە نە بەرز و نە نزم)".

١١٤٧ــ عَنْ عَائِشَةَ (ﷺ) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وجَلَّ: (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ ولَا تُخَافِتْ بِهَا) قَالَتْ: أُنْزِلَ هَذَا فِي الدعاء. (بخاري/ التفسير/ ٤٤٤٦)

(عائشە) (ﷺ) دەربارەی ئایەتی (ولا تجهر بصلاتك ولا تخافت بها) دەڵـێ: ئـەم ئایەتە لەبارەی دوعا و نزاوە دابەزی.

(١٧) سورەتی (الكهف) ئايەتی (فلا نقيم لهم يوم القيامة وزنا) ١٠٥

١١٤٨ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ: "إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ، اقْرَءوا: (فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا)". (بخاري/ التفسير/ ٤٤٥٢)

(ابو هريره)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموویێت: "لەرۆژی قیامەتدا پیاوی زەبەلاحی قەڵەوی ئەو تۆ دێت کەلای خوا نرخی باڵە مێشولەیەکی نیە". ئایەتی (فلا نقيم لهم..) بخوێننەوە.

(١٨) سورەتی مريم ئايەتی (وأنذرهم يوم الحسرة) ٣٩

١١٤٩ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (الخدري) (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يُجاء بِالْمَوْتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ كَبْشٌ أَمْلَحُ –زَادَ أَبُو كُرَيْبٍ– فَيُوقَفُ بَيْنَ الْجَنَّةِ والنَّارِ –وَاتَّفَقَا فِي بَاقِي الْحَدِيثِ– فَيُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَشْرَئِبُّونَ ويَنْظُرُونَ ويَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ، قَالَ: ويُقَالُ: يَا أَهْلَ النَّارِ هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ قَالَ فَيَشْرَئِبُّونَ ويَنْظُرُونَ ويَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ، قَالَ: فَيُؤْمَرُ بِهِ فَيُذْبَحُ، قَالَ: ثُمَّ يُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ، ويَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ". (قَالَ): ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): (وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وهُمْ فِي غَفْلَةٍ وهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ) وأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الدُّنْيَا. (بخاري/ التفسير/ ٤٤٥٣)

(أبو سعيد الخدری) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی: "مردن دەهێنرێت لە ڕۆژی قیامەتدا لە سەر شێوەی بەرانێکی بازگ دەوترێت: ئەی بەهەشتییەکان ئەمە دەناسن؟ ئەمانیش مل درێژدەکەن و تەماشا دەکەن دەڵێن: بەڵێ ئەوە مردنە، هەروەها دەوترێت: ئەی دۆزەخیەکان ئەمە دەناسن؟ ئەوانیش مل درێژ دەکەن و تەماشا دەکەن و دەڵێن: بەڵێ ئەوە مردنە ئەمجا فەرمان دەکرێت و سەری دەبڕن، پاشان دەوترێت: ئەی بەهەشتیەکان: مانەوەی بێ مردن، ئەی دۆزەخیەکان مانەوەی بێ مردن". پاشان پێغەمبەر (ﷺ) ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (وانذرهم يوم الحسرة..) واتە: (ئەی پێغەمبەر ستەمکاران ئاگادار کەرەوە لەڕۆژی پەشیمانی کاتێ کار لەکار ترازاوە. وە ئەوانیش غەفڵەت گرتوونی و تازە باوەڕ ناهێنن، بەدەستی ئاماژەی بۆ دنیا کرد، (أبو كريب) ئەوەی بۆ زیاد کردووە: کە ئەو بەرانە لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا دەوەستێنرێت.

(١٩) ئایەتی (أفرأيت الذي كفر بأياتنا) ٧٧

١١٥٠ـ عَنْ خَبَّابٍ (ﷺ) قَالَ: كَانَ لِي عَلَى الْعَاصِ بْنِ وائِلٍ دَيْنٌ فَأَتَيْتُهُ أَتَقَاضَاهُ، فَقَالَ لِي: لَنْ أَقْضِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: (إِنِّي) لَنْ أَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ (ﷺ) حَتَّى تَمُوتَ ثُمَّ تُبْعَثَ، قَالَ: وإِنِّي لَمَبْعُوثٌ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ؟ فَسَوْفَ أَقْضِيكَ إِذَا رَجَعْتُ إِلَى مَالٍ وولَدٍ. قَالَ وكِيعٌ: كَذَا قَالَ الْأَعْمَشُ. قَالَ: فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: (أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وقَالَ لَأُوتيَنَّ مَالًا وولَدًا) إِلَى قَوْلِهِ: (وَيَأْتِينَا فَرْدًا). (بخاري/ البيوع/ ١٩٨٥)

(خبّاب)(ﷺ) دەڵێ: قەرزێکم لای (عاص)ی کوڕی (وائل) بوو، چوو بۆلای داوام کردووە، پێی وتم: نات دەمەوە تابێ باوەڕ نەبیت بە (محمد)، دەڵێ: منیش پێم وت: هەگیز بێ باوەڕ نابم بە (محمد) تادەمریت و پاشان زیندوو دەبیتەوە. وتی: جا من زیندوو دەبمەوە پاش مردن؟ کەوابوو لەوێ دەت دەمەوە کاتێ گەڕامەوە لای ماڵو منداڵ. (وكيع) دەڵێ: (الاعمش)یش هەروای وتووە. دەڵێ: ئیتر ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: (أفرأيت الذي كفر.. باياتينا) واتە: (ئایا ئەو جۆرە کەسانەت دیوە کە باوەڕی بە ئایەتەکانی ئێمە نییە و دەڵێت: سوێند بەخوا من سامان و نەوەم پێدەدرێت ئایا ئەو ئاگاداربووە بەسەر نهێنیەکاندا یان بەڵێنی لە خواوە وەرگرتووە. نەخێر وانییە ئەوەی کە دەیڵێت دەینووسین و لەسەری سزای دوور ودرێژی دەدەین، ئەوەی کە دەڵێت بە میراتیی لێی دەستێنێتەوە و خۆی بەتەنها دێتەوە بەردەستمان).

(٢٠) سورەتی (الانبياء) ئایەتی (كما بدأنا أول خلق نعيده) ١٠٤

١١٥١ـ عَن ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ) قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِمَوْعِظَةٍ فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تُحْشَرُونَ إِلَى اللَّهِ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا: (كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ) (١٠٤) أَلَا وإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام. أَلَا وإِنَّهُ سَيُجَاء بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمَالِ، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أَصْحَابِي، فَيُقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا (بَعْدَكَ) فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: (وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وأَنْتَ عَلَى كُلِّ شيء شَهِيدٌ. إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) (المائدة: ١١٧-١١٨). قَالَ: فَيُقَالُ لِي: إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ". (بخاري/ التفسير/ ٤٤٦٣)

(أبن عباس) (ﷺ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) لەناوماندا ڕاوەستاو ئامۆژگاریی کردین فەرمووی: "ئەی خەڵکینە ئێوە بەپێی پەتی و ڕووتو قوتی و خەتەنە نەکراوی، لەبارەگای خوادا کۆدەکرێنەوە لە (كما بدأنا..)واتە: هەروەك چۆن لەسەرتاوە دروستمان کرد وەکو ئەوەی خۆی لێدەکەینەوە، ئەوە پەیمان و بەڵێنی ئێمەیە بێگومان ئێمە ئەو کارە ئەنجام دەدەین. ئاگاداربن یەکەم کەس کە پۆشتە دەکرێتەوە لەڕۆژی قیامەتدا (أبراهيم)ە (ﷺ) هەروەها ئاگاداربن کە پیاوانێك لە ئومەتەکەم دەهێنرێن. بەلای چەپدا دەبرێن. منیش دەڵێم ئەی پەروەردگار هاوەڵەکانم، دەوترێت: تۆ چوزانی چیان داهێناوە پاش خۆت دەڵێم وەك چۆن بەندەی باش (حەزرەتی عیسا) وتی: (وكنت عليهم شهيدا..) واتە: هەتا لەناویاندا بووم من شایەت بووم لەسەریان، بەڵام لەکاتێکدا منت بردەوە لای خۆت، ئیتر هەر خۆت چاودێر و ئاگادار بوویت لەسەریان. تۆ ئاگاداری بە هەموو شتێك. ئەگەر سزایان بدەیت بەندەی خۆتن ئەگەر لێشیان خۆش بیت بەڕاستی تۆ خوایەکی باڵادەست و دانایت. دەڵێ: پێم دەوترێت: ئەوانە لەو کاتەوە کە جیابوویتەوە لێیان پاشگەزبوونەتەوە لە دینەکەیان".

(٢١) سورەتی (الحج) ئایەتی (هذا خصمان أختصموا في ربهم) ١٩

١١٥٢ـ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ (ﷺ) يُقْسِمُ قَسَمًا: إِنَّ (هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ) إِنَّهَا نَزَلَتْ فِي الَّذِينَ بَرَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ، حَمْزَةُ وعَلِيٌّ وعُبَيْدَةُ بْنُ الْحَارِثِ، وعُتْبَةُ وشَيْبَةُ ابْنَا رَبِيعَةَ والْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ. (بخاري/ التفسير/ ٤٤٦٦)

(قیس)ی کوڕی (عباد) دەڵێ: گوێم لە (أبو ذر)بوو بەوپەڕی دڵنیاییەوە سوێندی دەخوارد: کە (هذان خصمان..) واتە: (ئەمانە دوو دەستەی دژ بەیەکن کردیانە کێشە لەبارەی پاروەردگاریانەوە)، دەربارەی ئەو کەسانەی هاتونە خوارەوە کەلە ڕۆژی بەدرا زۆرانبازیان کرد. (حمز)ەو (على) و (عبيدە)ی کوڕی (الحارث)، لەگەڵ (عتبه)ەو (شيبه)ی کوڕانی ربيعه و (الوليد) ی کوڕی (عتبة).

(٢٢) سورەتی (نور) ئایەتی (أن الذين جاؤوا بالأفك عصبة منكم)

١١٥٣ـ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وعَلْقَمَةُ بْنُ وقَّاصٍ وعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ (ﷺ) زَوْجِ النَّبِيِّ

(ﷺ) حينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفك مَا قَالُوا، فَبَرَّأَهَا اللَّهُ ممَّا قَالُوا، وكُلُّهُمْ حَدَّثَني طَائفَةً منْ حَديثهَا، وبَعْضُهُمْ كَانَ أَوْعَى لحَديثهَا منْ بَعْضٍ وأَثْبَتَ اقْتصاصًا، وقَدْ وعَيْتُ عَنْ كُلِّ واحدٍ منْهُمُ الْحَديثَ الَّذي حَدَّثَني، وبَعْضُ حَديثهِمْ يُصدِّقُ بَعْضًا، ذَكَرُوا: أَنَّ عَائشَةَ زَوْجَ النَّبيِّ (ﷺ) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) إذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَقْرعَ بَيْنَ نسَائه، فَأَيَّتُهُنَّ خَرجَ سَهْمُهَا خَرجَ بهَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) مَعَهُ، قَالَتْ عَائشَةُ: فَأَقْرعَ بَيْنَنَا في غَزْوَةٍ غَزَاهَا فَخَرجَ فيهَا سَهْمي، فَخَرَجْتُ مَعَ رَسُول اللَّه (ﷺ) وذَلكَ بَعْدَ مَا أُنْزلَ الْحجَابُ، فَأَنَا أُحْملُ في هَوْدَجي وأُنْزَلُ فيه مَسيرَنَا، حَتَّى إذَا فَرغَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) منْ غَزْوه وقَفَلَ ودَنَوْنَا منَ الْمَدينَة آذَنَ لَيْلَةً بالرَّحيل، فَقُمْتُ حينَ آذَنُوا بالرَّحيل فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوزْتُ الْجَيْشَ، فَلَمَّا قَضَيْتُ منْ شَأْني أَقْبَلْتُ إلَى الرَّحْل فَلَمَسْتُ صَدْري، فَإذَا عقْدي منْ جَزْعِ ظَفَار قَد انْقَطَعَ، فَرجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عقْدي، فَحَبَسَني ابْتغَاؤُهُ، وأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذينَ كَانُوا يَرْحَلُونَ لي، فَحمَلُوا هَوْدَجي فَرحَلُوهُ عَلَى بَعيريَ الَّذي كُنْتُ أَرْكَبُ، وهُمْ يَحْسبُونَ أَنِّي فيه، قَالَتْ: وكَانَت النساء إذْ ذَاكَ خفَافًا لَمْ يُهَبَّلْنَ ولَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ، إنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلْقَةَ منَ الطَّعَام، فَلَمْ يَسْتَنْكر الْقَوْمُ ثقَلَ الْهَوْدَج حينَ رَحَلُوهُ ورَفَعُوهُ، وكُنْتُ جَاريَةً حَديثَةَ السِّنِّ، فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وسَارُوا، ووَجَدْتُ عقْدي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ، فَجِئْتُ مَنَازلَهُمْ ولَيْسَ بهَا دَاعٍ ولَا مُجيبٌ، فَتَيَمَّمْتُ مَنْزلي الَّذي كُنْتُ فيه، وظَنَنْتُ أَنَّ الْقَوْمَ سَيَفْقدُوني فَيَرْجعُونَ إلَيَّ، فَبَيْنَا أَنَا جَالسَةٌ في مَنْزلي غَلَبَتْني عَيْني فَنمْتُ، وكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّل السُّلَميُّ ثُمَّ الذَّكْوَانيُّ قَدْ عَرَّسَ منْ وراء الْجَيْش، فَادَّلَجَ فَأَصْبَحَ عنْدَ مَنْزلي، فَرَأَى سَوَادَ إنْسَانٍ نَائمٍ، فَأَتَاني فَعَرَفَني حينَ رَآني، وقَدْ كَانَ يَرَاني قَبْلَ أَنْ يُضْرَبَ الْحجَابُ عَلَيَّ، فَاسْتَيْقَظْتُ باسْترْجَاعه حينَ عَرَفَني، فَخَمَّرْتُ وجْهي بجلْبَابي، و واللَّه مَا يُكَلِّمُني كَلمَةً، ولَا سَمعْتُ منْهُ كَلمَةً غَيْرَ اسْترْجَاعه، حَتَّى أَنَاخَ رَاحلَتَهُ فَوَطئَ عَلَى يَدهَا فَركبْتُهَا، فَانْطَلَقَ يَقُودُ بيَ الرَّاحلَةَ حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُوغرينَ في نَحْر الظَّهيرَة، فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ في شَأْني، وكَانَ الَّذي تَوَلَّى كبْرَهُ عَبْدُ اللَّه بْنُ أُبَيّ ابْنُ سَلُولَ، فَقَدمْنَا الْمَدينَةَ، فَاشْتَكَيْتُ حينَ قَدمْنَا الْمَدينَةَ شَهْرًا، والنَّاسُ يُفيضُونَ في قَوْل أَهْل الْإفْك، ولَا أَشْعُرُ بشَيْءٍ منْ ذَلكَ. وهُوَ يَريبُني في وجَعي أَنِّي لَا أَعْرفُ منْ رَسُول اللَّه (ﷺ) اللُّطفَ الَّذي كُنْتُ أَرَى منْهُ حينَ أَشْتَكي، إنَّمَا يَدْخُلُ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَيُسَلِّمُ، ثُمَّ يَقُولُ: "كَيْفَ تيكُمْ"؟ فَذَاكَ يَريبُني ولَا أَشْعُرُ بالشَّرِّ، حَتَّى خَرَجْتُ بَعْدَ مَا نَقَهْتُ وخَرجَتْ مَعي أُمُّ مسْطَحٍ قبلَ الْمَنَاصعِ وهُوَ مُتَبَرَّزُنَا، ولَا نَخْرُجُ إلَّا لَيْلًا إلَى لَيْلٍ، وذَلكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخذَ الْكُنُفَ قَريبًا منْ بُيُوتنَا، وأَمْرُنَا أَمْرُ الْعَرَب الْأُوَل في التَّنَزُّه، وكُنَّا

نَتَأَذَّى بِالْكُنُف أَنْ نَتَّخذَهَا عنْدَ بُيُوتنَا، فَانْطَلَقْتُ انا وأُمُّ مسْطَحٍ وهِيَ بِنْتُ أَبِي رُهْمِ بْنِ الْمُطَّلب بْنِ عَبْد مَنَافٍ، وأُمُّهَا ابْنَةُ صَخْر بْنِ عَامرٍ خَالَةُ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيق (ﷺ)، وابْنُهَا مسْطَحُ بْنُ أُثَاثَةَ بْنِ عَبَّاد بْنِ الْمُطَّلب، فَأَقْبَلْتُ انا وبِنْتُ أَبِي رُهْمٍ قبلَ بَيْتِي حينَ فَرغْنَا منْ شَأْننَا، فَعَثَرَتْ أُمُّ مسْطَحٍ فِي مرْطهَا، فَقَالَتْ: تَعس مسْطَحٌ، فَقُلْتُ لَهَا: بِئْسَ مَا قُلْت، أَتَسُبِّينَ رَجُلًا قَدْ شَهدَ بَدْرًا؟ قَالَتْ: أَيْ هَنْتَاهْ، أَوَلَمْ تَسْمَعي مَا قَالَ؟ قُلْتُ: ومَاذَا قَالَ؟ قَالَتْ: فَأَخْبَرَتْني بِقَوْلِ أَهْلِ الْإِفْك، فَازْدَدْتُ مَرضًا إِلَى مَرَضِي، فَلَمَّا رَجعْتُ إِلَى بَيْتِي فَدخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَسلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: "كَيْفَ تيكُمْ". قُلْتُ: أَتَأْذَنُ لِي أَنْ آتِيَ أَبوَيَّ؟ قَالَتْ: وأَنَا حينَئذٍ أُرِيدُ أَنْ أَتَيَقَّنَ الْخَبَرَ منْ قبلهمَا، فَأَذنَ لِي رَسُولُ اللَّه (ﷺ)، فَجِئْتُ أَبوَيَّ فَقُلْتُ لأُمِّي: يَا أُمَّتَاهْ مَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ؟ فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّةُ هَوِّنِي عَلَيْك، فوَاللَّه لَقَلَّمَا كَانَت امْرَأَةٌ قَطُّ وضيئَةٌ عنْدَ رَجُلٍ يُحبُّهَا، ولَهَا ضَرَائرُ، إِلَّا كَثَّرْنَ عَلَيْهَا. قَالَتْ: قُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّه، وقَدْ تَحَدَّثَ النَّاسُ بِهَذَا؟ قَالَتْ: فَبَكَيْتُ تلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ. ولَا أَكْتَحلُ بِنَوْمٍ، ثُمَّ أَصْبَحْتُ أَبْكِي، ودَعَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَليَّ ابْنَ أَبِي طَالبٍ وأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (ﷺ) حينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ، يَسْتَشيرُهُمَا فِي فرَاقِ أَهْله، قَالَتْ: فَأَمَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَأَشَارَ عَلَى رَسُولِ اللَّه (ﷺ) بِالَّذي يَعْلَمُ منْ براءة أَهْله، وبِالَّذي يَعْلَمُ فِي نَفْسه لَهُمْ منَ الْوُدِّ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّه هُمْ أَهْلُكَ ولَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا. وأَمَّا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالبٍ (ﷺ) فَقَالَ: لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ، والنساء سوَاهَا كَثيرٌ، وإِنْ تَسْأَلِ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ. قَالَتْ: فَدعَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) بَرِيرَةَ، فَقَالَ: "أَيْ بَرِيرَةُ هَلْ رَأَيْت منْ شَيْء يَرِيبُك منْ عَائشَةَ". قَالَتْ لَهُ بَرِيرَةُ: والَّذي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، إِنْ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا قَطُّ أَغْمصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ منْ أَنَّهَا جَارِيَةٌ حَديثَةُ السِّنِّ، تَنَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلهَا، فَتَأْتِي الدَّاجنُ فَتَأْكُلُهُ، قَالَتْ: فَقَامَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) عَلَى الْمنْبَرِ فَاسْتَعْذَرَ منْ عَبْد اللَّه بْنِ أُبَيّ ابْنِ سَلُولَ، قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) وهُوَ عَلَى الْمنْبَرِ: "يَا مَعْشَرَ الْمُسْلمينَ، مَنْ يَعْذرُنِي منْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَ أَذَاهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي، فَوَاللَّه مَا عَلمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا، ولَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا علمْتُ عَلَيْه إِلَّا خَيْرًا، ومَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِي". فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْأَنْصَارِيُّ (ﷺ) فَقَالَ: أَنَا أَعْذرُكَ منْهُ يَا رَسُولَ اللَّه، إِنْ كَانَ منَ الْأَوْسِ ضَرَبْنَا عُنُقَهُ، وإِنْ كَانَ منْ إِخْوَاننَا الْخَزْرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا أَمْرَكَ. قَالَتْ: فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ (ﷺ)، وهُوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ وكَانَ رَجُلًا صَالحًا، ولَكنِ اجْتَهَلَتْهُ الْحَميَّةُ، فَقَالَ لسَعْد بْنِ مُعَاذٍ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّه لَا تَقْتُلُهُ ولَا تَقْدرُ عَلَى قَتْله. فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وهُوَ ابْنُ عَمِّ سَعْد بْنِ مُعَاذٍ، فَقَالَ لسَعْد بْنِ عُبَادَةَ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّه لَنَقْتُلَنَّهُ،

فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ. فَثَارَ الْحَيَّانِ الْأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتَتِلُوا، ورَسُولُ اللَّه (ﷺ) قَائِمٌ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وسَكَتَ، قَالَتْ: وبَكَيْتُ يَوْمِي ذَلِكَ لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ، ولَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ، ثُمَّ بَكَيْتُ لَيْلَتِي الْمُقْبِلَةَ، لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ ولَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ، وأَبَوَايَ يَظُنَّانِ أَنَّ الْبُكَا و فَالِقٌ كَبِدِي، فَبَيْنَمَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وأَنَا أَبْكِي اسْتَأْذَنَتْ عَلَيَّ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَأَذِنْتُ لَهَا فَجَلَسَتْ تَبْكِي، قَالَتْ: فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّه (ﷺ) فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ، قَالَتْ: ولَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مُنْذُ قِيلَ لِي مَا قِيلَ، وقَدْ لَبِثَ شَهْرًا لَا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي بِشيء، قَالَتْ: فَتَشَهَّدَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي عَنْكِ كَذَا وكَذَا، فَإِنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللَّهُ (ﷻ)، وإِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وتُوبِي إِلَيْهِ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبٍ ثُمَّ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ". قَالَتْ: فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّه (ﷺ) مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي، حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً، فَقُلْتُ لِأَبِي: أَجِبْ عَنِّي رَسُولَ اللَّه (ﷺ) فِيمَا قَالَ، فَقَالَ: واللَّه مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُول اللَّه (ﷺ) فَقُلْتُ لِأُمِّي: أَجِيبِي عَنِّي رَسُولَ اللَّه (ﷺ)، فَقَالَتْ: واللَّه مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُول اللَّه (ﷺ)، فَقُلْتُ –وأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لَا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ–: إِنِّي واللَّه لَقَدْ عَرَفْتُ أَنَّكُمْ قَدْ سَمِعْتُمْ بِهَذَا حَتَّى اسْتَقَرَّ فِي نُفُوسِكُمْ وصَدَّقْتُمْ بِه، فَإِنْ قُلْتُ لَكُمْ: إِنِّي بَرِيئَةٌ – وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ– لَا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ، ولَئِنِ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرٍ –وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ– لَتُصَدِّقُونَنِي، وإِنِّي واللَّه مَا أَجِدُ لِي ولَكُمْ مَثَلًا إِلَّا كَمَا قَالَ أَبُو يُوسُفَ: (فَصَبْرٌ جَمِيلٌ واللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ). قَالَتْ :ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاضْطَجَعْتُ عَلَى فِرَاشِي. قَالَتْ: واناءاللَّه حِينَئِذٍ أَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ، وأَنَّ اللَّهَ مُبَرِّئِي بِبراءتِي، ولَكِنْ واللَّه مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنْ يُنْزَلَ فِي شَأْنِي وحْيٌ يُتْلَى، ولَشَأْنِي كَانَ أَحْقَرَ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ فِيَّ بِأَمْرٍ يُتْلَى، ولَكِنِّي كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّه (ﷺ) (فِي النَّوْمِ) رُؤْيَا يُبَرِّئُنِي اللَّهُ بِهَا. قَالَتْ: فَوَاللَّه مَا رَامَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) مَجْلِسَهُ، ولَا خَرَجَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ أَحَدٌ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ عَلَى نَبِيِّه (ﷺ) فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرَحَا و عِنْدَ الْوَحْيِ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنَ الْعَرَقِ فِي الْيَوْمِ الشَّاتِ، مِنْ ثِقَلِ الْقَوْلِ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْه، قَالَتْ: فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّه (ﷺ)، وهُوَ يَضْحَكُ، فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ: "أَبْشِرِي يَا عَائِشَةُ، أَمَّا اللَّهُ فَقَدْ بَرَّأَكِ". فَقَالَتْ لِي أُمِّي: قُومِي إِلَيْه، فَقُلْتُ: واللَّه لَا أَقُومُ إِلَيْهِ ولَا أَحْمَدُ إِلَّا اللَّهَ، هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ براءتِي، قَالَتْ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (إِنَّ الَّذِينَ جَاءوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ) عَشْرَ آيَاتٍ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ هؤلاء

الْآيَات براءتي. قَالَتْ: فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ (ﷺ) -وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ لِقَرَابَتِه مِنْهُ وفَقْرِه-: واللَّه لَا أُنْفِقُ عَلَيْه شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ الَّذي قَالَ لعَائشَةَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ منْكُمْ والسَّعَة أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى) إِلَى قَوْله: (أَلَا تُحبُّونَ أَنْ يَغْفرَ اللَّهُ لَكُمْ) -قَالَ حبَّانُ بْنُ مُوسَى: قَالَ عَبْدُ اللَّه بْنُ الْمُبَارَك: هَذه أَرْجَى آيَةٍ في كتَاب اللَّه (ﷻ)- فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: واللَّه إِنِّي لَأُحبُّ أَنْ يَغْفرَ اللَّهُ لي، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتي كَانَ يُنْفقُ عَلَيْه وقَالَ: لَا أَنْزِعُهَا منْهُ أَبَدًا، قَالَتْ عَائشَةُ: وكَانَ رَسُولُ اللَّه (ﷺ) سَأَلَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ) عَنْ أَمْري: "مَا علمْت" أَوْ "مَا رَأَيْت". فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّه أَحْمي سَمْعي وبَصَري، واللَّه مَا عَلمْتُ إِلَّا خَيْرًا. قَالَتْ عَائشَةُ: وهيَ الَّتي كَانَتْ تُسَاميني منْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (ﷺ) فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ، وطَفقَتْ أُخْتُهَا حَمْنَةُ بِنْتُ جَحْشٍ تُحَارِبُ لَهَا، فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَهَذَا مَا انْتَهَى إِلَيْنَا منْ أَمْرِ هؤلاء الرَّهْط. (بخاري/ المغازي/ ٣٩١٠)

(الزهره) دەڵێ: (سعيد)ی کوڕی (المسيب) و(عتبه)ی کوڕی (الـزبير)و (علقمـه)ی کوڕی (وعـاص) و (عبيـدالله)ی کـوڕی (عبـدالله)ی کـوڕی (عتبـه)ی کـوڕی (مسـعود) بۆیان گێڕاومەتەوە دەربـارەی ڕووداوەکـەی (عائشـة)(ﷺ) خێزانـی پێغەمبـەر (ﷺ) کاتێ بوختانچییەکان ئەوەیان دەربارە وت کـە وتیـان. هەریـەك لەوانـە، چـمکێك لـە ڕیوایەتەکەی عائشەیان بۆ گێڕاوەتەوە، بەڵام هەندێکیان لـە هەنـدێکی تریـان باشـتر لەبەریان کرد بوو، چیرۆکەکەیان باشـتر دەزانـی، منـیش لـە هەریەکەیانـەوە ئـەوەم لەبەرکردووە کە بۆی گێڕاومەتەوە، قسەی هەندێکیشـیان لەناویەکدا ڕاسـتی قسـەی ئـەوانی تریـان دەسـەلمێنێ. دەڵـێن: (عائشـة)(ﷺ) خێزانـی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) وتوویـەتی: کاتـێ پێغەمبـەر (ﷺ) بچـوایە بـۆ سـەفەر، لـەنێوان ژنەکانیـدا. کامیـان پشکی بەربکەوتایە پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵ خۆی دەیبرد، عائشـە (ﷺ) دەڵـێ: لەیەکێك لە غەزاکاندا تیروپشکی کردوو من دەرچووم، منیش لە خزمەت پێغەمبـەردا (ﷺ) ڕۆیشتم ئەمەیش پاش دابەزینی (ئایەتی) حیجـاب. مـن لەوسـەفەرەدا کەلـەناو کەژاوەکەمدا هەڵدەگیرام و دادەنرام. کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) لەجەنگەکـەی بوویـەوە و بڕیاری گەڕانەوەی داو لـە مەدینـە نزیـك بووینـەوە، شـەوێکیان بڕیـاری ڕۆیشـتنیدا، منیش لەوکاتەدا ڕۆیشتم لەسـوپاکە دوور کەوتمـەوە تـا کاتـێ پێویسـتی سـەر ئـاوم ئەنجامدا گەڕامەوە بۆلای کۆچ و بارەکە دەستمدا لـە سـینگ وبـەرۆکم، سـەیردەکەم ئـەو ملوانکەیـەم کـە لـە مـورووی (ظفـار)بـوو بچـڕابوویەوە، بۆیـە گەڕامـەوە بـەدوای

ملوانکەکەمدا دەگەڕام، ئەو گەڕانە دوای خستم، ئەو چەند کەسەی کە کەژاوەکەی منیان باردەکرد. کەژاوەکەیان هەڵگرتبوو خستبوویانە سەر ئەو وشترەی کە من سواری دەبووم، وایان زانی بووکە منی تێدام، ئەو کاتەیش ژنان سووکەڵەبوون ئەوەندە قەڵەوو گۆشتن نەبوون ، کەمخۆر بوون، هەر ئەمەندەیان دەخوارد کە پێی بژین، ئەو خەڵکەیش کاتێ کەژاوەکەیان هەڵ گرتبوو بەرزیان کرد بۆوە هەستیان بەسووکی کەژاوەکە نەکردبوو، منیش ئافرەتێکی تازە ساڵ و تازە پێگەیشتووبووم، وشترەکەیان هەستاندبوو ڕۆیشتبوون. منیش ملوانکەکەم دۆزیەوە دوای ئەوەی سوپاکە کەوتبووە ڕێ. کە هاتمەوە هەوارگەکەیان سەیر دەکەم کەسی تێدا نەماوە، منیش گەڕامەوە بۆ ئەو شوێنەی کە تیایدا بووم، وامزانی خەڵکەکە بۆم دەگەڕێن و، دێنەوە بە دوامدا لە کاتێکدا کە من دانیشتبووم، لە شوێنی خۆما خەو زۆری بۆ هێنام و خەوم پیاکەوت، (صەفوان)ی کوڕی (المعطل السلمی) لەدوای سوپاکەوە سەرخەوی شکاندبوو، لە کۆتایی شەودا کەوتبووەڕێ. دەمەو بەیان گەیشتبووە شوێنەکەی من، تارمایی زەلامێکی خەوتووی بینی بوو هات بۆ لام و ناسیبوومی،چونکە پێش فەرزکردنی حیجاب منی بینی بوو، منیش بە دەم (انا لله و انا الیه راجعون)ی ئەوەوە خەبەرم بوویەوە، کاتێ ناسیمیەوە، کت وپڕ بە چەمکی چارشێوەکەم ڕووخسارم داپۆشی، بەخوا نەهیچ قسەیەکی لەگەڵ کردم و نەهیچ وشەیەکم لێبیست جگە لە (انا لله وانا الیه راجعون)ەکەی. یەکسەر حوشترەکەی ئیخ داو پێم لەسەر دەستی داناو، منیش سواری بووم، جڵەوی حوشترەکەی گرت و هێنامی تاگەیشتینەوە بە سوپاکە ، پاش ئەوەی لەناو جەرگەی نیوەڕۆدا لەبەرگەرما لایان دابوو، ئەوەی دەمی وەردا لەو باسەی من تیاچوو، ئەوەی پشکی هەرەگەورەی بەرکەوت (عبدالله)ی کوڕی (أبي) کوڕی (سلول)بوو، کاتێ هاتینەوە بۆ مەدینە، بۆماوەی مانگێك نەخۆش کەوتم، توومەس خەڵکی هەر قسەی بوختان چییەکان ئەم بەرو ئەوبەر پێدەکەن و، منیش ئاگام لە هیچ نییە و هەستی پێناکەم. بەڵام لەوەدا کەوتبوومە گومانەوە کە پێغەمبەر (ﷺ) ئەو سۆز و بەپەرۆشەوە بوونەی جارانی بۆم نەمابوو کەلەکاتی نەخۆشیما لێمدەدی، بەڵکو هەر ئەمەندە نەبێت کە کاتێ دەهاتە ژوورەوە سەلامی دەکردو، دەیفەرموو: "نەخۆشەکەتان چۆنە" منیش ئەوە دەیخستمە گومانەوە و، هەستیشم بە هیچ خراپەیەك نەدەکرد، تاوەکوو شەوێکیان پاش ئەوەی کەمێك باش بوو بووم، لەگەڵ دایکی (مسطع)دا

چووین بۆ سەراوکردن، ئـەوە شـوێن دانیشـتمان بـوو، شەواوشـەو دەردەچـووین بـۆ سـەرئاو، ئەمـەیش پـێش ئـەوەی سـەرئاو دروسـت بکـەین لـە نزیـك ماڵەکانمانـدا، کاروپیشەکان وەك پیشـەی عەرەبـە پێشـووەکان بـوو لـە چوونەسـەرئاودا حـەزمان نەدەکرد لە ئاودەست لەپاڵ ماڵەکانماندا دروست بکـەین، مـن و دایکـی (مسـطع)کـە کچی (ابی رهم)ی کـوڕی (عبـدالمطلب)ی کـوڕی (عبـدالمناف) بـوو، دایکیشـی کچـی (صـخر)ی کـوڕی (عـامر)ی پـووری (أبـو بکـر الصـدیق) بـوو (ﷺ) کوڕەکەیشـی (مسـطع)ی کـوڕی (أثاثـة)ی کـوڕی (عبـد)ی کـوڕی (عبـدالمطلب)بـوو، مـن و دایکـی (مسطع) کاتێ سەراومان کرد هاتین بەرەو ڕووی ماڵەکەی من، دایکـی (مسـطع)پێـی لە دامێنی کراسەکەی هەڵکەوت و وتـی: "دەك بەدبەخت بی (مسطح) منـیش پێمـوت چەند خراپت وت. نزا لەکەسێك دەکەیت کە ئامادەی جەنگی بەدر بووە، وتـی: ئـەی داماوی باوان شێواو. ئەی نەت بیستووە چی دەڵێت؟ وتم: چـی وتـوە؟ دەڵـێ: ئـیتر دەنگ و باسی بوختان چیەکانی بۆ گێڕامەوە، منـیش ئەمەنـدەی تـر نەخۆشـکەوتم، کاتـێ گەڕامـەوە بـۆ ماڵـەوە پێغەمبـەر (ﷺ) هاتـە ژوورەوە بـۆلام سـەلامی کـردو فەرمووی: "نەخۆشەکەتان چۆنە" منیش وتم: ڕێگەم دەدەیت بچمەوە بۆلای دایـك و بـاوکم، دەمویسـت لـە ڕێگـەی ئەوانـەوە دڵنیـابم لـەو هەواڵـە، پێغەمبـەریش (ﷺ) ڕێگەیدام، منیش هاتمەوە بۆلای دایك و باوکم. بەدایکم وت: دایە خەڵکی چی دەڵێن؟ وتی: ئەی کچۆڵەی خۆم گـوێ مـەدەرێ، بـەخوا کـەم ڕێکـەوتووە ژنێکـی جـوان لای پیاوێك بێت و خۆشی بوێت و سـەربەهەوێ بێـت، قسـەی زۆری لەسـەر نـەکرێ، وتم: سبحان الله، خەڵك ئەم قسەیەیان کرد؟ دەڵێ: ئەو شەوە تا بەیانی گریـام فرمێسـکم نەدەنیشتەوە، خەو لە چاوم نەدەکەوت، بۆ بـەیانیش هـەر دەگریـام، لـەو ماوەیـەدا وەحی دواکەوت پێغەمبەر (ﷺ) عەلی کوڕی (أبو طالب) و (أسـامە)ی کـوڕی (زیـد)ی (ﷺ) بانگ کردبوو ڕاوێژی پێکردبون سـەبارەت بـە وازهێنـان لـە خێزانـی. (أسـامە) ئاماژەی بۆ کردبوو بەوەی کە دەیزانی لە پاکیی خێزانی، بـەو خۆشەویسـتیەش کـە دەیزانی لە دڵیدا هەیە، بەرامبەرە بە خێزانی. وتبووی: ئەی پێغەمبەری خوا خێزانی خۆتە ئێمەش لە چاکە بـەولاوە هیچمان لێنـەدیوە، (عـەلی)کوڕی (أبـو طالـب)یـش وتبووی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) خۆ خوا تەنگی زەوی لێنەهێناویتەوە یەك. خـۆ ژنانی تـر جگـە لـەو زۆرن. ئەگـەر بیشچیتە لای کارەکەرەکـەی ڕاسـتیت پێـدەلێت، دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) (بریرة)بانگ دەکات دەفـەرمووێت: "ئـەی بـەریرە هـیچ

شتێکت له (عائشة) بینیوه که بتخاته گومانەوه" بریرەش دەڵێت: سوێند بەو کەسەی تۆی بەڕاستی ڕەوانه کردووه هەرگیز هیچ شتێکم لێنەبینیووه کەلێی بە عەیب بگرم. ئەوەنده نەبێت که ئەو کچێکی منداڵکاری تازه پێگەیشتووه، لەماڵەوه بەسەر هەویرەکەیدا خەوی لێدەکەوێت ، مەڕ و ماڵات دێت هەویرەکەی دەخوات. پێغەمبەر (ﷺ) چووه سەر مینبەر و هەندێ گلەیی و گازندەی لە عبدالله ی کوڕی سلول کرد فەرمووی: "ئەی کۆمەڵگەی موسڵمانان، کێ هەیە پشتم بگرێت لە دژی پیاوێك که ئەزیەت و ئازاری بۆم گەشتۆته خاو خێزانیشم، بەخوا من له خاو خێزانی خۆم چاکه نەبێت هیچ شتێکی دیکەیان لەبارەوه نازانم، باسی پیاوێکیش دەکەن خێر نەبێت هیچ شتێکی لەبارەوه نازانم، لەگەڵ خۆما نەبێت نەهاتۆتە ماڵەوه" (سعد)ی کوڕی (معاذ)ی (الأنصاری)(رضي الله عنه) هەستاو وتی: من پشتت دەگرم لە دژی، ئەگەر له (أوس)ه دەدەین له گەردنی، ئەگەر له برا (خەزرەجی)یەکانیشمانه چۆن ئەمرمان پێدەفەرموویت ئێمەش ئەمرەکەت بەجێ دێنین. دەڵێ: سعدی کوڕی (عبادە) هەستا که سەرۆکی خەزرەج بوو پیاوێکی باش بوو، بەڵام دەمار گرتی و وتی بەخوا درۆت کرد نایکوژین و نایشتوانیت بیکوژی، (أسید)ی کوڕی (حضیر)یش که ئامۆزای (سعد)ی کوڕی (معاذ)بوو به (معد)ی کوڕی (عبادە)ی وت: بەخوا درۆت کرد هەر دەبێت بیکوژین، چونکه تۆ دووڕوویت پاساو بۆ دوڕوەکان دێنیتەوه، هەروەها هەردوو هۆزەکە لە (اوس) و (خزرج) تێهەڵچوون تا خەریك بوو دەست بدەنه یەکتری و بجەنگن. پێغەمبەریش (ﷺ) هەر لەسەر مینبەرەکەوه خەریك بوو بێدەنگی دەکردن، تا بێدەنگ بوون. ئەویش بێدەنگ بوو. دەڵێ: منیش ئەو ڕۆژه هەر دەگریام فرمێسکم نەدەنیشتەوه و خەو نەچووه چاوم، پاشان بۆ شەوی داهاتوویش هەر بەبەردەوامی دەگریام. فرمێسکم نەدەنیشتەوه و چاوم نەئەچووه خەو. باوك و دایکیشم وا گومانیان دەبرد کە گریان جەرگم دەبڕێت، لە کاتێکدا ئەوان هەردووکیان لەلام دانیشتبوون، منیش دەگریام ژنێکی (أنصاری) داوای مۆڵەتی هاتنه ژوورەوەی کرد بێت بۆلای من، منیش مۆڵەتمدا. دانیشت دەستی کرد بە گریان دەڵێ: له کاتێکدا بەو حاڵەوه دانیشتبووین، پێغەمبەر (ﷺ) هاتە ژوورەوه و سەلامی کرد و پاشان دانیشت دەڵێ: لەوکاتەوه کە ئەوه دەربارەم وترابوو پێغەمبەر (ﷺ) لەلام دانەنیشتبوو، ماوەی مانگێك تێپەڕی کردبوو هیچ وەحیەکی دەربارەی من بۆ نەهاتبوو، دەڵێ: ئینجا پێغەمبەر (ﷺ) دوای شایەتمان هێنان

فەرمووی: "ئەی (عائشة) من لەبارەی تۆوە ئەوەو ئەوەم پێگەیشتووە، جا ئەگەر تۆ پاکیت ئەوا خوای باڵادەستیش پاکیت دەردەخات، خۆ ئەگەر لە گوناهێکیش نێزیك کەوتویتەوە، داوای لێخۆش بوون لە خوا بکە و تۆبە بکە، چونکە بەندە ئەگەر کاتێ دانی نا بە گوناهێکدا پاشان تۆبەی کرد خوا تۆبەکەی لێوەردەگرێت، دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) قسەکانی تەواو کرد، فرمێسکم وشکی کرد، تاوەکو هەستم بە دڵۆپێك نەئەکرد لێی بە باوکمم وت: لە بریتی من وەڵامی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بدەرەوە، ئەویش وتی: بەخوا نازانم چ وەڵامێکی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بدەمەوە، ئینجا بە دایکمم وت: لە بریتی من وەڵامی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بدەرەوە. ئەویش وتی: بەخوا نازانم چ وەڵامێکی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بدەمەوە. منیش وتم — لەکاتێکدا کە من ئافرەتێکی مناڵ کاریش بووم، قورئانیشم زۆر نەدەزانی—: بەخوا من چاك دەزانم ئەمەی کە بیستووتانە بە تەواوەتی لە دڵتانا جێگیر بووە و باوەڕتان پێی کردووە. جا ئەگەر من پێتان بڵێم: من پاکم —خوایش دەزانێ کە من پاکم— بەوە باوەڕم پێناکەن، خۆ ئەگەر دانیش بە شتێکدا بنێم بۆتان، کە خوایش چاك دەزانێت کە من پاکم باوەڕم پێدەکەن ، بە خوا من هیچ نموونەیەکم دەست ناکەوێت بۆ خۆم و خۆشتان، مەگەر هەر ئەوە نەبێت کە باوکی (یوسف) فەرمووی: (فصبر جمیل و الله المستعان علی ما تصفون) دەڵێ: پاشان: ڕووم وەرگێڕاو لەسەر جێگاکەی خۆم پاڵکەوتم، دەڵێ: بەخوا من ئەوکاتە چاك دەمزانی کە من پاکم، و خوایش بە پاکی خۆم پاکیم دەردەخات، بەڵام باوەڕم نەدەکرد، کە خوا لەبارەمەوە وەحی بنێرێت و بخوێنرێتەوە. خۆمم لا بچوکتر بو لەوەی کە خوای باڵادەست لەبارەمەوە بێتە گوفتار. بەڵام من ئومێدم وابوو کە پێغەمبەر (ﷺ) خەوێك ببینێت خوا بەهۆیەوە پاکیم دەربخات، بەخوا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەجێی خۆی نەجوڵا و کەسیش لە دانیشتوانی ماڵەکە دەرنەچووبوون، تاوەکو خوا وەحی ناردە سەر پێغەمبەر (ﷺ)، ئەو ترس و لەرزەی کەلەکاتی دابەزینی (وەحی) دا دایدەگرت لەوێشدا دایگرت، تاوەکو بەڕادەیەك، وەك وردە مرواری ئارەقی لێدەچۆڕا، لە ڕۆژی سەرماو سۆڵەی زستاندا، لە قورسایی و سەختی ئەو وشەیەی دادەبەزییە سەری، دەڵێ: کاتێ (وەحی) کۆتایی هات پێغەمبەر (ﷺ) پێدەکەنی، یەکەم وشە کە پێی هاتە گۆ ئەوە بوو کە فەرمووی: "مژدەت لێبێت ئەی عائشە خوا پاکی دەرخستیت". دایکم پێی وتم: هەستە بەلایەوە، منیش وتم: بەخوا هەڵناسم بەلایەوە

تەنها سوپاسی ئەو خوایە دەکەم، ئـەو خوایـەی کـە پـاکی منـی دەرخسـت، دەڵـێ: خـوای باڵادەسـت دەئایـەتی نـاردە خـوارەوە (أن الـذین جـاؤوا..) واتـە: (بێگومـان ئەوانـەی بوختانەکـەیان هەڵبەسـت دەسـتەیەك بـوون لـە خۆتـان وائـەزانن کـە ئـەو بوختانە خراپ بوو بۆتان بەڵکو خێـر بـوو بۆتـان) خـوای گـەورە و بـاڵا دەسـت بـەم ئایەتانە پاکی منی دەرخست. (أبـو بکـر) (ﷺ) –کەلـەوەپێش خـەرجی (مسـطح)ی دەکێشا لەبەر خزمایەتی و هەژاری و نەداریەکەی– وتی: بەخوا لەمەولا هەرگیز هـیچ شتێکی نادەمێ پاش ئەوەی کە بە عائشـەی وت خـوای باڵادەسـتیش ئـەم ئایەتـەی نارد: (ولا یأتل اولو الفضل..) واتە: (ئەوانەی کە خاوەنی سامان و بەخشـندەین لـە ئێوە با سوێند نەخۆن کە یارمەتی خزمان و هەژاران و کۆچـەران لـە پێنـاوی خـوادا نەدەن ، با لێبوردە بن وچاو پۆشی بکەن، ئەی حەز ناکەن خوا لێتـان خـۆش بێـت، خواش لێبوردە و میهرەبانـە). (حیـان)ی کـوڕی (موسـی) دەڵـێ: (عبـدالله)ی کـوڕی (مبارك) دەڵێ: ئەم ئایەتـە هیـوا بەخشـترین ئایەتـە لـە قورئانـدا– ئـەمجا ئەبوبـەکر (ﷺ) وتی: بەرێ بەخوا من حـەز دەکـەم خـوا لـێم خـۆش بێـت، بۆیـە گەڕایـەوە بـۆ خەرجی کێشانی (مسطح)کەلەوەو پـێش دەیکێشـاو وتـی: هـەرگیز لێـی ناگرمـەوە ، (عائشــة) (ﷺ) دەڵــێ: پێغەمبــەری خــوا (ﷺ) پرسیاریشــی لــە (زینــب)ی کچــی (جحـش)ی (خێزانیشــی کردبـوو لەبارەمــەوە: "داخــۆ هیچــی لێــوە دەزانــێ" یـا "بینیووتە" ئەویش وتبووی: ئەی پێغەمبەری خوا چاو گـوێم دەپـارێزم خێـر نـەبێت هیچ شتێکی تر نازانم(عائشة)(ﷺ) دەڵێ: لـەناو خێزانـەکانی پێغەمبـەردا تـەنها ئـەو لەجوانیدا هاوشانی دەکردم، بەڵام بە خۆ پارێزی وخواناسی خۆیەوە خوا پاراستی، بەڵام (حمنة)ی خوشکی هـەر لەسـەری دەکـردەوە تـا تیاچـوو لەگـەڵ ئەوانـەی کـە تیاچوون، (الزهری) دەڵێ: ئەمە بوو پوختەی سەرگوزوشتەی ئەو چەند کەسەی کـە پێیان گەیشتووە.

(٢٣) سورەتـی (الفرقـان) ئـایەتـی (والـذین لا یدعون مع الله الهـا آخر) ٦٨

١١٥٤ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (ﷺ): أَنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الشِّرْكِ قَتَلُوا فَأَكْثَرُوا، وزَنَوْا فَأَكْثَرُوا، ثُمَّ أَتَوْا مُحَمَّدًا (ﷺ) فَقَالُوا: إِنَّ الَّذِي تَقُولُ وتَدْعُو لَحَسَنٌ، ولَوْ تُخْبِرُنَا أَنَّ لِمَا عَمِلْنَا كَفَّارَةً. فَنَزَلَ: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ ولَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ولَا يَزْنُونَ. ومَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا) ونَزَلَ: (يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ) الآيَة. (بخاري/ التفسير/ ٤٥٣٢)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: خەڵكانێك لە موشریكەكان كوشتاری زۆر و، زینای زۆریان كردبوو ، پاشان هاتنە خزمەت (محمد) (ﷺ) وتیان: ئەوەی تۆ دەیڵێیت و بانگی بۆ دەكەی شتێكی جوانە ئەگەر خەبەرت پێمان بدایە ئەوەی كردوومانە كەفارەتی بۆهەیە. ئیتر ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: (والذین لا یدعون..) واتە: (هەروەها ئەوانەی هیچ جۆرە پەرستراوێكی تر لەگەڵ خوادا ناپەرستن كەسیش ناكوژن كە خوا كوشتنی حەرام كردبێت بەهەقی خۆی نەبێت ، هەروەها زینا ناكەن جا ئەوەی ئەو جۆرە خراپانە بكات توشی سزا و ئازار دەبێت) هەروەها ئایەتی (قل یا عبادي..) هاتە خوارەوە واتە: (پێیان بڵی خوا دەفەرموێت ئەی بەندەكانم ئەوانەی كە خۆتان گوناهباركردووە و تاوانتان زۆرە نا ئومێد مەبن لە ڕەحمەتی خوا).

(٢٤) سورەتی (السجده) ئایەتی (فلا تعلم نفس..) ١٧

١١٥٥ــ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: أَعْدَدْتُ لعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، ولَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، ولَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، ذُخْرًا، بَلْهَ مَا أَطْلَعَكُمُ (اللَّهُ) عَلَيْهِ". ثُمَّ قَرَأَ: (فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ) (١٧). (بخاري/ التفسير/ ٤٥٠٢)

(أبو هريرة)(رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: "خوای گەروە و باڵادەست فەرموویەتی: خەڵات و بەراتێكی وام ئامادە كردووە بۆ بەندە چاكەكانی خۆم ، كە نەچاو دیبێتی و نەگوێچكە بیستبێتی و ، نە بەدڵی كەسیشدا هاتبێ ، جگە لەوەی كە خوا ئاگاداری كردوون و بۆی باس كردوون" پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (فلا تعلم نفس..) واتە: هیچ كەس لەو بەختەوەرانە نازانێ چی بۆ هەڵگیراوە لە ناز و نیعمەتی جۆراوجۆر كە چاو پێی گەش دەبێتەوە.

(٢٥) سورەتی (الاحزاب) ئایەتی (أذا جاؤوكم من فوقكم وفي أسفل منكم)

١١٥٦ــ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها): فِي قَوْلِهِ عَزَّ وجَلَّ: (إِذْ جاءوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ ومِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ) (١٠) قَالَتْ كَانَ ذَلِكَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ. (بخاري/ المغازي/ ٣٨٧٧)

دەربارەی ئەم ئایەتە (إذا جاؤوكم..) واتە: كاتێك دوژمنان لەسەر و خوارتانەوە هاتنە سەرتان لەو كاتەدا چاوەكان ئەبڵەق بوون گیان گەشتبووە گەروو) عائشە (رضي الله عنها) دەڵێ: مەبەست ڕۆژی (خندق)ە.

(٢٦) سورەتی (یس)ئایەتی (و الشمس تجري لمستقر لها) ٣٨

١١٥٧ـ عَنْ أَبِي ذَرٍّ (ﷺ) قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: (وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا) (٣٨). قَالَ: "مُسْتَقَرُّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ". (بخاري/ التفسير/ ٤٥٢٥)

(أبو ذر)(ﷺ) پرسارم لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد دەربارەی ئایەتی (وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا) فەرمووی: "قەرارگاکەی لە ژێر عەرشدایە".

(٢٧) سورەتی (الزمر) ئایەتی (وما قدروا الله حق قدره) ٦٧

١١٥٨ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (ﷺ) قَالَ: جاء حَبْرٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ -أَوْ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ- إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى إِصْبَعٍ، والْأَرَضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، والْجِبَالَ والشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، والماء والثَّرَى عَلَى إِصْبَعٍ، وسَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى إِصْبَعٍ، ثُمَّ يَهُزُّهُنَّ فَيَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَنَا الْمَلِكُ. فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) تَعَجُّبًا مِمَّا قَالَ الْحَبْرُ تَصْدِيقًا لَهُ، ثُمَّ قَرَأَ: (وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ والْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ والسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ) (٦٧). (بخاري/ التفسير/ ٤٥٣٣)

(عبدالله)ی کوڕی (مسعود) (ﷺ) دەڵێ: زانایەکی جوولەکە هاتە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی (محمد) یا ئەی باوکی (قاسم) —خوا لە ڕۆژی قیامەتدا ئاسمانەکان لەسەر پەنجەیەك و، زەمینەکان لەسەر پەنجەیەك و، کێو و درەختەکان لەسەر پەنجەیەك ڕادەگرێت، پاشان ڕایان دەوەشێنێ و دەفەرموێت: منم پادشا منم پادشا، پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەری سوڕما لە ڕاستی قەسەکەیی و پێکەنی، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (وما قدروا الله حق قدره..) واتە: (خوانەناسان قەدری خوایان وەك پێویست نەگرت لەکاتێکدا هەموو گۆی زەوی پڕ مشتێکی قودرەتی ئەو زاتەیە لە ڕۆژی قیامەتدا، ئاسمانەکانیش بەدەستی قودرەتی ڕاست و دروستی خوا پێچراوەن، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو پەروەردگارەی شایستەی ئەوە نییە کە نەفامان هاوەڵی بۆ بڕیار ئەدەن".

(٢٨) سورەتی (حم السجدة) (فصلت) ئایەتی (وما كنتم تستترون ان يشهد عليكم سمعكم)

١١٥٩ـ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (ﷺ) قَالَ: اجْتَمَعَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ: قُرَشِيَّانِ وثَقَفِيٌّ، أَوْ ثَقَفِيَّانِ وقُرَشِيٌّ، قَلِيلٌ فِقْهُ قُلُوبِهِمْ، كَثِيرٌ شَحْمُ بُطُونِهِمْ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَتُرَوْنَ اللَّهَ يَسْمَعُ

مَا نَقُولُ؟ وقَالَ الْآخَرُ: يَسْمَعُ إِنْ جهَرْنَا، ولَا يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنَا. وقَالَ الْآخَرُ: إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جهَرْنَا فَهُوَ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ :(وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ ولَا أَبْصَارُكُمْ (وَلَا جُلُودُكُمْ) الآية. (بخاري/ التفسير/ ٤٥٣٨)

(أبن مسعود) (ﷺ) دەڵێ: سێ کەس لای کەعبـەدا کۆبوونـەوە: دووان لـە هـۆزی (قورەیش) و یەکێکیش لە (ثقیف)، کەم فام و بێ عەقڵ بـوون، ئەگـەر چـی ورگـن و قەڵەو بوون، یەکێکیان وتی: باشە ئێوە لاتان وایـە کـە خـوا گـوێی لێمـان بێـت چـی دەڵێین؟ یەکێکی دیکەیان وتـی: دەنـگ هـەڵبڕین گـوێی لێمانـە، ئەگـەر سـووك قسـە بکەین گوێی لێمان نییە، ئەوی تریان وتی: ئەگەر ئاشـکراکەمانی گـوێ لێبێـت، ئـەوا گـوێی لـە سووکەکەیشـمانە، خـوایش ئـەم ئایەتـەی نـارد (ومـا کنـتم تسـتترون..) واتـە:(ئێـوە کـاتی خـۆی ئەوەنـدە گومڕابـوون گونـاهو تاوانـەکانتان نەدەشـاردەوە چونکە مەترسیتان نەبوو کە گوێ و چاوو پێستتان شایەتیتان لەسەر بدەن).

(٢٩) سورەتی (الدخان) ئایەتی (فارتقب یوم تأتي السماء بدخان مبین)

١١٦٠ـ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنَّا عنْدَ عَبْدِ اللَّه جُلُوسًا، وهُوَ مُضْطَجعٌ بَيْنَنَا، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّ قَاصًّا عنْدَ أَبْوَابِ كنْدَةَ يَقُصُّ ويَزْعُمُ: أَنَّ آيَةَ الدُّخَانِ تَجِي و فَتَأْخُذُ بِأَنْفَاسِ الْكُفَّارِ، ويَأْخُذُ الْمُؤْمنِينَ منْهُ كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّه –وَجلَسَ وهُوَ غَضْبَانُ–: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ، مَنْ علمَ منْكُمْ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بمَا يَعْلَمُ، ومَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلِ: اللَّهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّهُ أَعْلَمُ لأَحدكُمْ أَنْ يَقُولَ لمَا لَا يَعْلَمُ اللَّهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وجَلَّ قَالَ لنَبِيِّه (ﷺ): (قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْه منْ أَجْرٍ ومَا أَنَا منَ الْمُتَكَلِّفِينَ) (ص: ٧٦). إِنَّ رَسُولَ اللَّه (ﷺ) لَمَّا رَأَى منَ النَّاسِ إِدْبَارًا فَقَالَ: "اللَّهُمَّ سَبْعٌ كَسَبْعِ يُوسُفَ". قَالَ: فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلَّ شيء، حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ والْمَيْتَةَ منَ الْجُوعِ، ويَنْظُرُ إِلَى السماء أَحَدُهُمْ فَيَرَى كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ، فَأَتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّكَ جِئْتَ تَأْمُرُ بطَاعَةِ اللَّه وبِصلَةِ الرَّحمِ، وإِنَّ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكُوا، فَادْعُ اللَّهَ لَهُمْ. قَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السماء بِدُخَانٍ مُبِينٍ. يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ) إِلَى قَوْله: (إِنَّكُمْ عَائِدُونَ) (الدخان: ١٠–١٦). قَالَ: أَفَيُكْشَفُ عَذَابُ الْآخرَةِ؟: (يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقمُونَ) فَالْبَطْشَةُ يَوْمَ بَدْرٍ ،وَقَدْ مَضَتْ آيَةُ الدُّخَانِ والْبَطْشَةُ، واللِّزَامُ، وآيَةُ الرُّومِ. (بخاري/ الاستسقاء/ ٩٦٢)

(مسروق) دەڵێ: ئێمە لای (عبدالله) دانیشتبووین، ئـەو لـە نێوانمانـدا ڕاکشـابوو، پیاوێك هات بۆلای وتی: ئەی (أبو عبدالرحمن)، حیکایەت خوانێـك لای دەروازەکـانی

شاری (كندە) مەبەست دەروازەی كوفەیە (چیرۆك دەخوێنێتەوە و، وا دەزانێت: كە ئایەتی ڕووداوی دوكەڵەكە ڕوودەدات و، هەناسە لە بێباوەڕان دەچنێ، بەڵام بڕواداران وەك هەڵامەت دەگرێتەوە، عبداللە دانیشت –بە تووڕەییەوە– وتی: ئەی خەڵكینە لە خوابترسن، هەركەس لە ئێوە شتێكی زانی با بەپێی زانینەكەی خۆی قسەبكات، هەركەسیش نەیزانی بابڵێت خوا زاناترە، چونكە ئەوەیش زانستیەكی زیاترە گەر كەسێك نەزانێت و بڵێت: خوا زاناترە، ئەوەتا خوای باڵادەست بە پێغەمبەرەكەی فەرموو: (قل ما أسألكم..) واتە: (ئەی پێغەمبەر بەو خەڵكە بڵێ: من هیچ پاداشت و خەڵاتێكم لە ئێوە ناوێت، من لەو كاسانەیش نیم زۆر لە خۆبكەم) چونكە پێغەمبەری خوا كاتێك بینی وا پشتی تێدەكەن فەرمووی: "خوایە گرانیەكی حەوت ساڵە وەك حەوتەكەی یوسف" دەڵێ: ئەوانیش تووشی وشكە ساڵیو قاتو قڕیەك بوون، كە هەموو شتێكی ڕیشەكێش كرد، تاوایان لێهات لە برسانا پێستەی مردارەوبوویان دەخوارد، تاوای لێهات كەیەكێ لەوان سەیری ئاسمانی دەكرد شێوەی وەكو دووكەڵ وابوو، (أبو سفيان) هات بۆ خزمەتی وتی: ئەی (محمد)، تۆ هاتووی فەرمان بە گوێڕایەڵی خواو، بەجێهێنانی پەیوەندی خزمایەتی دەكەیت، وا خزمو هۆزەكەت هەمووی تیاچوون، دە لەخوا بپاڕێرەوە بۆیان، خوای گەورەش فەرمووی: (فارتقب يوم تأتي السماء..) واتە: "چاوەڕێی ڕۆژێك بە كە دوكەڵێكی ئاشكرا بەری ئاسمان دەگرێت هەموو خەڵكی دادەگرێتەوە بۆیە بە ترسەوە دەڵێن ئەمە سزا و ئازارێكی بە ئێشە.. تا دەگاتە انكم عائدون.. دخان ١٦) دەڵێ: جا ئایا سزای دواڕۆژ لائەچێت)واتە ئەوەی حیكایەت خوانەكە دەیڵێت وانییە چونكە سزای ڕۆژی قیامەت سووك نابێت (يوم نبطش البطشة الكبرى انا منتقمون) مەبەست لە (البطشة) ڕۆژی (بدر)ە، بەڵام سزای دووكەڵ و دەست وەشاندنی (ڕۆژی بەدر)و كوشتاری ڕۆژی بەدرو ئایەتی ڕۆم تێپەڕی كرد.

١١٦١ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: خَمْسٌ قَدْ مَضَيْنَ: الدُّخَانُ، واللِّزَامُ، والرُّومُ، والْبَطْشَةُ، والْقَمَرُ. (بخاري/ التفسير/ ٤٥٤٨)

(عبداللە)ی كوڕی (مسعود) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێنج شت تێپەڕیوون: دوكەڵەكە و، ڕۆژی بەدر و، ڕۆم و، كوشتاری بەدرو، لەت بوونی مانگ.

(٣٠) سورەتی (ق) ئایەتی (يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيد)

١١٦٢ـ عَنْ عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عطاء فِي قَوْلِهِ عَزَّ وجَلَّ: (يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ) (٣٠). فَأَخْبَرَنَا عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ: "لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ يُلْقَى فِيهَا وتَقُولُ: (هَلْ مِنْ مَزِيدٍ) حَتَّى يَضَعَ رَبُّ الْعِزَّةِ فِيهَا قَدَمَهُ، فَيَنْزَوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ وتَقُولُ: قَطْ قَطْ، بِعِزَّتِكَ وكَرَمِكَ. ولَا يَزَالُ فِي الْجَنَّةِ فَضْلٌ حَتَّى يُنْشِئَ اللَّهُ لَهَا خَلْقًا، فَيُسْكِنَهُمْ فَضْلَ الْجَنَّةِ". (بخاري/ التوحيد/ ٦٩٤٩)

(عبد الوهاب) کوڕی (عطا) لەبارەی ئەم ئایەتەوە (يوم تقول ....) واتە: (ڕۆژێك کە بە دۆزەخ دەڵێن ئایا پڕبوويت، ئەويش دەڵێت: ئايا هيتر ماوە). لە سەعيد و قەتادەو لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتی: "بەردەوام خەڵك دەخرێتە دۆزەخەوەو ئەويش دەڵێت : ئايا زياتر ماوە، هەتا خوای بالادەست پێيەکی پيادەنێ بەو شێوەيە دۆزەخ دێتەوە يەك و، ئينجا دەڵێ: سوێند بە بەزەيی و بەخشندەيت بەسمە، بەسمە. بەردەوام بەهەشتيش زيادەی هەيە هەتا خوا دروستکراوێکيان بۆ دروست دەکات و زيادەکەی بەهەشتی تيا نيشتەجێ دەکات".

(٣١) سورەتی (الرحمن) ئایەتی (وخلق الجان من مارج من نار)

١١٦٣ـ عَنْ عَائِشَةَ (ﵞ) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ، وخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ، وخُلِقَ آدَمُ (ﷺ) مِماعصِفَ لَكُمْ". (بخاري/ التفسير/ ٤٥٩٠)

(عائشە) (ﵞ) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموويەتی: "فريشتە لە ڕوناکی دروستکراوە، جنۆکەش لە بڵێسەی ئاگر، ئادەميش چۆن بۆتان باس کراوە" (واتە لە قوڕ).

(٣٢) سورەتی (الجن) ئایەتی (قل اوحي الى أنه استمع نفر من الجن)

١١٦٤ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (﵄) قَالَ: مَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَى الْجِنِّ ومَا رَآهُمْ، انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ، وقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وبَيْنَ خَبَرِ السماء وأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وبَيْنَ خَبَرِ السماء، وأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالُوا: مَا

ذَاكَ إِلَّا مِنْ شيءٍ حَدَثَ، فَاضرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ ومَغَارِبَهَا، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَنَا وبَيْنَ خَبَرِ السماء، فَانْطَلَقُوا يَضْرِبُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ ومَغَارِبَهَا، فَمَرَّ النَّفَرُ الَّذِينَ أَخَذُوا نَحْوَ تِهَامَةَ –وَهُوَ بِنَخْلٍ– عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ، وهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ وقَالُوا: هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَنَا وبَيْنَ خَبَرِ السماء. فَرجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: يَا قَوْمَنَا (إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا. يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ولَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا). فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ (ﷺ): (قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ) (١). (بخاري/ صفة الصلاة/ ٧٣٩)

(ابن عباس) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) نەیخوێندووە بەسەر جنۆکەدا، نەیشی دیون ، پێغەمبەر (ﷺ) لەگەڵ چەند هاوەڵێکیدا چوون بۆ بازاڕی (عکاظ)، لەوکاتـەدا ڕێگری کرابوو لە شەیتانەکان کە هەواڵی ئاسمان بزانن و (شهب)یان تێدە گیرا، بۆیـە شەیتانەکان گەڕانەوە بۆ نـاو قەومەکـەیان و، قەومەکـەیان وتیـان: چیتانە؟ وتیـان: ڕێگەمان لێگیراوە لە هەواڵی ئاسمان، وتیان دەبێ شتێك ڕوویدابێت، هەر بۆیـە خـۆر هەڵات و خۆر ئاوای زەوی بگەڕێن زانن چی ڕێی لێگرتووین، دەستیان کرد بە گـەڕان بە خۆرهەڵات و خۆر وئاوادا، چەند کەسـێکیان بـەرەو تەهامـە و لـەوێوە بـۆ بـازاڕی (عکاظ) ڕۆیشتن، لەوکاتەدا پێغەمبـەر (ﷺ) نوێـژی دەکـرد بـۆ هاوەڵـەکانی، نوێـژی بەرەبـەیان، کاتـێ گوێیـان لـە قورئانەکـە بـوو، یەکسـەر وتیـان: ئـا ئەمەیـە ڕێگـای لێگرتـووین، گەڕانــەوە بــۆ نــاو قەومەکــەیان، وتیــان: ئــەی قەومەکــەمان: (ئێمــە قورئانێکی سەیرمان بیست، ڕێنمایی بەرەو کامڵبوون دەکات، ئێمەش ئیمانمـان پـێ هێنا ئیتر هاوەڵ بۆ پـەروەردگارمان پەیـدا ناکـەین هـەرگیز). خـوای گـەورەش ئـەم ئایەتەی نارده خوارەوە بۆ سەر پێغەمبەر (ﷺ) ماناکەی ئەمەیە: (بڵـێ: وەحـیم بـۆ هاتووە کە چەند کەسێك لە جنۆکە گوێیان بۆ (قورئان) گرتووە).

(٣٣) سورەتی القیامە ئایەتی (لا تحرك به لسانك لتعجل به)

١١٦٥ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما): فِي قَوْلِهِ (عز وجل): (لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ). قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) يُعَالِجُ مِنَ التَّنْزِيلِ شِدَّةً، كَانَ يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ، فَقَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ: أَنَا أُحَرِّكُهُمَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يُحَرِّكُهُمَا، فَقَالَ سَعِيدٌ: أَنَا أُحَرِّكُهُمَا كَمَا كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يُحَرِّكُهُمَا، فَحَرَّكَ شَفَتَيْهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: (لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ. إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وقُرْآنَهُ) (١٦–١٧). قَالَ: جَمْعُهُ فِي صَدْرِكَ، ثُمَّ تَقْرَؤُهُ: (فَإِذَا قَرَأْنَاهُ

فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ) (١٨)، قَالَ: فَاسْتَمِعْ (لَهُ) وأَنْصِتْ، ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا أَنْ تَقْرَأَهُ. قَالَ: فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا أَتَاهُ جِبْرِيلُ اسْتَمَعَ، فَإِذَا انْطَلَقَ جِبْرِيلُ قَرَأَهُ النَّبِيُّ (ﷺ) كَمَا أَقْرَأَهُ. (بخاري/ بدء الوحي/ ٥)

(أبن عباس) (رضي الله عنه) له لەبەركردنی قورئاندا نارەحەت دەبوو لە زۆر جوڵاندنی لێوی (بۆ ئەوەی بەباشی لەبەری بكات) ئێستاش من وەكو چۆن پێغەمبەر (ﷺ) لێوی دەجوڵاند ئاوا بۆت دەجوڵێنم. سەعید وتی: منیش وەكو (ابن عباس) دەیانخوێنم، بەو شێوە لێوی جوڵاندن، خوای گەورەش ئەم ئایەتەی نارده خوارەوە، ماناكەی: (جوڵە بە زمانت مەكە بۆ ئەوەی بەپەلە لەبەری بكەیت، چونكە ئێمە خۆمان بۆت كۆدەكەینەوە و وەكو خۆی بۆت دەخوێنین) جمعه، وتی: لە دڵی خۆتدا –ئینجا دەیخوێنیتەوە (ئەگەر بۆمان خوێندی بە دوای ئێمەدا بیخوێنە) دەڵێ: باش گوێی بۆ بگرە و بێدەنگ بە، دوای ئەوە لەسەر ئێمەیە كە لەبەری بكەیت– دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) كاتێ جوبریل دەهات گوێی بۆ دەگرت، كاتێ جوبریك دەڕۆیشت، دەیخوێندەوە وەكو جوبریل.

(٣٤) سورەتی (ویل للمطففین) ئایەتی (یوم یقوم الناس لرب العالمین)

١١٦٦ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ): (يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ) (١٦) قَالَ: "يَقُومُ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ". (بخاري/ التفسير/ ٤٦٥٤)

(ابن عمر) (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەر لەبارەی ئەم ئایەتەوە (یوم یقوم الناس لرب العالمین). فەرموویەتی: "هی وایان هەیە هەتا بناگوێی لە ئارەقدا نوقم بووە".

(٣٥) سورەتی (الانشقاق) ئایەتی (فسوف یحاسب حساباً یسیراً)

١١٦٧ـ عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ حُوسِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عُذِّبَ". فَقُلْتُ: أَلَيْسَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا) (٨)، فَقَالَ: "لَيْسَ ذَاكِ الْحِسَابُ، إِنَّمَا ذَاكِ الْعَرْضُ، مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عُذِّبَ". (بخاري/ العلم/ ١٠٣)

(عائشە) (رضي الله عنها) دەڵێ: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: "هەركەس لێپرسینەوەی لەگەڵدا بكرێت سزا دەدرێت". دەڵێ: وتم: ئەی خوای گەورە نەیفەرمووە: (فسوف یحاسب حساباً یسیراً). واتە: (ئەوە لێپرسینەوە نییە، بەڵكو خستنە ڕوویەكە، ئەوەی لێپرسینەوەی وردی لەگەڵ دەكرێت سزا دەدرێت".

(٣٦) سورەتی (اللیل) ئایەتی (والذكر والانثی..)

١١٦٨-عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: قَدِمْنَا الشَّامَ، فَأَتَانَا أَبُو الدرداء (ﷺ)، فَقَالَ: أَفِيكُمْ أَحَدٌ يَقْرَأُ عَلَى قراءة عَبْدِ اللَّهِ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، أَنَا. قَالَ: فَكَيْفَ سَمِعْتَ عَبْدَ اللَّه يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَةَ (وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى). قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقْرَأُ: (وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى... والذَّكَرِ وَالْأُنْثَى). قَالَ: واناءاللَّه هَكَذَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقْرَؤُهَا، ولَكِنْ هؤلاء يُرِيدُونَ أَنْ أَقْرَأَ:(ومَا خَلَقَ الذَّكَرِ والْأُنْثَى) (٣) فَلَا أُتَابِعُهُمْ. (بخاري/ التفسير/ ٤٦٦٠)

علقمه دەڵێ: چووین بۆ شام أبو درداء (ﷺ) هات بۆلامان، وتی: ئایا كەسێكتان تێدایە خوێندنەكەی عەبدوڵلام بۆ بخوێنێ؟ وتم: بەڵێ من. وتی: چۆنت بیستووە لە عەبدوڵلا كە ئەم ئایەتەی دەخوێندەوە (والليل اذا يغشى ... و الذكر والانثى) وتی: بەخوا منیش ئاوام بیستووە لە پێغەمبەر (ﷺ) دەیخوێندەوە، بەڵام ئەوانە (خەڵكی شام) دەیانەوێت ئاوا بیخوێنمەوە: (وما خلق الذكر والانثى) منیش شوێنیان ناكەوم.

(٣٧) سورەتی (والضحی) ئایەتی (ما ودعك ربك وماقلی)

١١٦٩ــ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: سَمِعْتُ جُنْدُبَ بْنَ سُفْيَانَ (ﷺ) يَقُولُ: اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فَجاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ: يَا مُحَمَّدُ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ، لَمْ أَرَهُ قَرِبَكَ مُنْذُ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثٍ. قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ: (وَالضُّحَى واللَّيْلِ إِذَا سَجَى. ماءدَّعَكَ رَبُّكَ ومَا قَلَى). (بخاري/ التفسير/ ٤٦٦٧)

(اسود) كوڕی (قیس) دەڵێ: لە (جندب) كوڕی (سفیان)م (ﷺ) بیستووە دەیوت: پێغەمبەر (ﷺ) ناڕەحەت بوو، بۆیە دوو شەو یا سێ شەو هەڵنەستا بۆ شەونوێژ، بۆیە ئافرەتێك هات بۆ خزمەتی و وتی: ئەی موحەممەد من خوازیارم شەیتانەكەت وازی لێهێنابێت، دووسێ شەوە نەمدیووە نزیكت بكەوێتەوە. دەڵێ: لەو كاتەدا خوای گەورە ئەم ئایەتانەی ناردە خوارەوە: (والضحى ... وما قلى). واتە: (سوێند بەكاتی چێشتەنگاو سوێند بەو شەوەی تاریكیەكەی هەموو شتەكانی داپۆشی، پەروەردگارت نە دوورت دەخاتەوەو نەرقی لێت هەستاوە).

به یارمەتی خوای میهرەبان ئامادەکردنی ئەم کتێبە پیرۆزە کۆتایی هات، ئەی خوای گەورە خێری ئەم کارە پیرۆزە پێشکەش دەکەم بە گیانی دایکم و باوکم و هاوسەرەکەم، امین والحمد لله رب العالمین

حەمەکەریم عەبدوڵلا شارەزووری

محرم ١٤٢٩ کۆچیی

کانونی دووەمی ٢٠٠٨ زاینیی

ناوەرۆك

بڵاوکراوەکانی پرۆژەی (تیشك)

ژمارە	ناوی کتێب	نووسەر
١	بەئیسلامکردنی کورد، ماستەرنامە یان هەڵەنامە؟	ن: فازل قەرەداغی
٢	نەزانیی و بێشەرمیی، بەشێك لە چەواشەکارییەکانی مەریوان هەڵەبجەیی لە کتێبی (سێکس و شەرع و ژن)دا	ن: عومەر کەمال دەروێش
٣	ئاشتینامە، وەڵامێك بۆ (خوێننامە)ی زەردەشتی	ن: ئامینە صدیق
٤	فەتواکەی مەلای خەتێ، ئەفسانەی مێژوونووسێك	ن: حەسەن مەحمود حەمەکەریم
٥	صەلاحەددینی ئەیوبی، گەورەتر لە رەخنەگرانی، گفتوگۆ لەگەڵ پرۆفیسۆر دکتۆر موحسین موحەممەد حسێن	ئا: ئارام عەلی سەعید
٦	بەرەو بەختیاری ئافرەت "بەرگی یەکەم"	جەمال حەبیبوڵڵا "بێدار"
٧	ئازادیی رادەربڕین لە رۆژئاوا، لە سەلمان روشدییەوە بۆ رۆجیە گارودی	ن: د. شەریف عەبدولعەزیم و: وەرزێر حەمەسەلیم
٨	بەجیهانیکردن، دیدێکی ئیسلامیی	ن: د. موحسین عەبدولحەمید و: حەمەکەریم عەبدوڵڵا
٩	کوردستان لەبەردەم فتوحاتی ئیسلامیدا	ن: حەسەن مەحمود حەمەکەریم

١٠	بەرەو بەختیاریی ئافرەت "بەرگی دووەم"	ن: جەمال حەبیبوڵلا "بێدار"
١١	مێژووی دێرینی کوردستان "بەرگی دووەم"	ن: فازل قەرەداغی
١٢	سەدەیەك تەمەنی نوورین، مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە	ئا: عەبدولدائیم مەعروف هەورامانی
١٣	دەوڵەتی خیلافەت، بوژاندنەوەی کۆمەڵگەو گەشەسەندنی شارستانییەت	ن: ئیکرام کەریم
١٤	لە سەرگوزشتەکانی ژیان، ئەدەبی گاڵتەوگەپ، روداوی مێژوویی، بیرەوەریی	ن: شێخ موحەممەد خاڵ
١٥	پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان رامان‌و سەرنج‌و پێشنیار	ئا: پرۆژەی تیشك
١٦	بیست‌و سێ ساڵ سەروەریی	ن: ئەحمەد حاجی ڕەشید دکتۆر صەباح بەرزنجی پێشەکی بۆ نووسیوە
١٧	قورئان وەحی ئاسمانە، نەك ڕەنگدانەوەی سەردەمی خۆی	ن: بەکر حەمەصدیق
١٨	ئیسلام‌و سیاسەت، لێکۆڵینەوەیەك لەمەڕ پەیوەندی نێوان ئیسلام‌و سیاسەت	ن: ئارام قادر

١٩	سوپای ئەییوبیان لە سەرودەمی سەلاحەددیندا پێکهاتنی، ڕێکخستنی، چەکەکانی، هێزی دەریاییو شەڕو جەنگە گرنگەکانی	ن: پرۆفیسۆر دکتۆر موحسین موحەممەد حسێن و: عوسمان عەلی قادر
٢٠	پوختەیەك دەربارەی ڕۆژوو	ن: عەبدوڕڕەحمان نەجمەدین
٢١	ڕۆڵی پرشنگداری زانا موسوڵمانەکان لە پێشکەوتنە زانستییەکاندا	ن: د. کاوە فەرەج سەعدون
٢٢	یەکەمین دەستووری نووسراو لە جیهاندا، بەڵگەنامەیەکی گرنگی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ	ن: موحەممەد حەمیدوڵڵا و: شوان هەورامی
٢٣	ئیسلامناسیی یان ئیسلامنەناسیی، وەڵامێك بۆ کتێبی (ئیسلامناسی) عەلی میرفطروس	ن: ئیکرام کەریم
٢٤	بەرەو بەختیاریی ئافرەت "بەرگی سێیەم"	ن: جەمال حەبیبوڵڵا "بێدار"
٢٥	ئیشکردن نەك تەمەڵی	عەبدولعەزیز پاڕەزانی
٢٦	دوورگەی بیناسازان، چیرۆکێکی پەروەردەییە بۆ گەورەو بچووکی ئەم نەوە نوێیە	نووسینی: د. عەبدولحەمید ئەحمەد ئەبو سلێمان وەرگێڕانی: ئامینە صدیق عەبدولعەزیز

٢٧	زمانی گەردەلوول، خەونی شنەبا کۆمەڵە دیدارێکە لەسەر شیعر، فەرهەنگ، زمان، تەسەووف، ڕۆژهەڵاتناسی، ژن، ڕەخنەی ئەدەبی، ڕووناکبیر و دەسەڵات	فەرهاد شاکەلی
٢٨	هەڵەبجە ١٨٨٩ - ١٩٣٠، لێکۆڵینەوەیەکی مێژوویی سیاسییە	ن: عادل صديق
٢٩	بەرگری لە قورئان دژی ڕەخنەگرانی	ن: عەبدوڕڕەحمان بەدەوی و: وەرزێر حەمەسەلیم